
14
8 G
16

GEORGII RAGVSEII
V E N E T I,
IN PATAVINA ACADEMIA
PHILOSOPHI ORDINARII,

P E R I P A T E T I C AE
DISPVTATIONES.

In quibus difficiliores Naturalis Philoſophiæ Quæſtiones examinantur.
Præcipua, obſcurioraq; Ariſtotelis loca illuſtrantur.

Eius animi ſenſa, qualiacunque tandem fuerint, ingenuè aperiuntur.
Et veritas Catholicæ Fidei vbiq; inuiolata ſeruatur.

MARIAE VIRGINI,
CAELORVM REGINAE, DICATAE.

V E N E T I I S, Apud Petrum Duſinellum, M DC XIII.

Superiorum permiſſu, & cum Priuilegio.

GEORGIVS RAGVSEIVS CANDIDO, BENEVOLOQ; LECTORI.

CCE tibi volumen, humanissime Lector, præcipuas,& difficiliores Naturalis Philosophiæ disputationes complectens. Has,si attentè legeris, nō mediocrem fortasse, cùm in Aristotele, tùm in eius interpretibus,tibi eruditionem comparabis. Aristotelis sententias,puras, synceras,nec vllo modo fucatas reperies: quibus tamen in rebus arduis,adiecta semper erit veritas Catholicæ Fidei: vt simul quid verè scias,& quid veri Aristoteles docuerit,Doctores varios,Gręcos, Arabes,Latinos,tàm veteres,quàm recentiores, disputantes audies: quorum sententiæ modò approbantur,modò improbantur,necnō etiam nouę interdum adijciuntur;hincq; ingenij aciem non parum exacues, & liberam philosophandi rationem addisces, iuxta illud Horatianum, *Nullius addictus iurare in verba Magistri*. Si qua tibi longior disputatio videbitur, æquo animo id feras; ordine enim,& docendi facilitate,longitudo compensabitur. Sententias multas diuersorum Autorum,quæ in pluribus voluminibus sparsæ sunt, paucis hìc collectas,& enucleatas habebis. Si S.Thomæ,Scoti,Auerrois, Alexandri,aut alterius cuiuspiam Autoris, vel meam etiam de re aliqua opinionem quæras; si argumenta præcipua, quibus illa firmetur,aut responsiones ad argumenta,quibus eadē labefactatur;vnum & alterum caput tibi sufficiet. At si rem totam cumulatiùs intelligere cupis, sensim legito integram disputationem: finis enim absque principio, & medio obtineri non potest. Insigniores Aristotelis locos, ex Logica, Naturali, & Diuina Philosophia decerptos, qui frequenter in Disputationibus adducuntur, maxima,qua fieri potuit, diligentia explanatos inuenies: quos, ne suspiceris, me,alicuius opinionis defendendæ gratia, violenta expositione ad meum sensum

detorsisse; abs te etiam, atque etiam peto, vt ipsummet Aristotelem consulas, & non solùm aliqua eius verba, verùm integros contextus, & integra capita perlegas; hinc enim agnosces, quàm longè multi, in illis explicandis, ab eius mente recesserint; teque certè laboris non pœnitebit. Vale.

COPIA.

GLi Eccellentissimi Sign. Capi dell'Eccelso Cons. di Dieci infrascritti, hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoua, per relatione à loro fatta dalli due à questo deputati, cioè dal Reuer. Padre Inquisitore, & del Circ. Secretario del Senato Gio. Maraueglia con giuramento, che nel libro intitolato, Georgij Raguseij Veneti in Patauina Academia Philosophi ordinarij, Peripateticæ Disputationes, *non si troua cosa contra le leggi, & è degno di Stampa; concedono licentia, che possa esser stampato in questa Città.*

Dat. die 25. Octob. 1612.

D. Constantin Renier.
D. Marc'Ant. Valaresso. } Capi dell'Eccelso Cons. di X.
D. Francesco Corer.

Illustriss. Cons. X. Secret.
Barthol. Cominus.

1612. 20. Ottob.
Registrato in libro à carte 115.
Ant. Lauredanus Officij
cont. Blasph. Not.

INDEX DISPVTATIONVM.

QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

INDEX CAPITVM OMNIVM, QVAE IN SINGVLIS Disputationibus continentur.

De Naturalis Philosophiæ subiecto, Disputatio Prima.

De Primo cognito, Disputatio II.

De Existentia materię. Disput. III.

Theo-

De Potentia materię. Disput. IV.

De Mundi æternitate. Disput. V.

De Libera primi Motoris actione. Disp. VI.

In quonam genere causæ ea, quę Arist. æterna posuit, à Deo pendeant. Disp. VII.

De Motore Primi Orbis. Disp. VIII.

De Motu grauium, & leuium. Disput. IX.

De Primi motoris infinitate. Disput. X.

De

De subiecto librorum de Cælo, Disp. XI.

De Numerorum virtutibus, Disp. XII.

De cælesti substantia. Disp. XIII.

De Cæli animatione. Disput. XIV.

De Formis elementorum. Disput. XV.

Pars Prima, in qua Grecorum opinio explicatur.

Pars Secunda, in qua Latinorum opinio expenditur, simulque Grecorum sententie fundamentum euertitur.

Pars tertia In qua noui Autoris responsiones ad argumenta latinorum refutantur.

D.T 90.

Pars quarta, In qua autoritatibus, & rationibus, pro Græcorum sententia propositis, satisfit.

Pars quinta, In qua nonnulla Latinorum dicta, ad hanc disputationem attinentia, à Noui Autoris obiectionibus vindicantur.

Pars sexta, In qua opinio Auerrois examinatur.

De Formarum origine. Disp. XVI.

De Formarum pluralitate. Disp. XVII.

Argu-

De subiecto accidentium Disput. XVIII.

Quomodo maneant elementa in misto, Disput. XIX.

Quod rationalis anima, secundum Aristot. sit forma informans, Disp. XX.

De animi immortalitate, Disput. XXI.

Con-

De Intellectu agente. Disp. XXII.

De Cognitione singularis. Disp. XXIII.

De vnitate singularis Naturę, seu de Principio, quod vocant, indiuiduationis. Disput. XXIV.

Confu-

INDEX PRAECIPVORVM ARISTOTELIS LOCORVM,

Frequenter inter disputandum vsu venientium, quæ passim in hoc opere explanantur.

Secundi

GEORGII RAGVSEII VENETI,

IN PATAVINA ACADEMIA PHILOSOPHI ORDINARII,

Peripateticæ Diſputationes,

DE NATVRALIS PHILOSOPHIAE Subiecto, Diſputatio Prima.

Diſputationis introductio. Caput Primum.

Aturalem **Philoſophiam ſcientiam eſſe contemplatricem**, eiq; cælum, elementa, animalia, plantas, atque id genus alia, vnà cum eorum principijs, & affectionibus ſubijci, omnibus puto exploratiſſimum eſſe, qui eam vel (vt aiunt) à limine ſalutarunt. Horum omnium, vt cumulatiſſimam nobis doctrinam Ariſtoteles relinqueret, libros edidit multos, plurima quidem eruditione refertos, ſed admirabili arte, ac ratione conſcriptos, pulchroq; adeò ordine digeſtos, vt vnumquemque dixeris perfectam quaſi ſcientiam, numeris omnibus abſolutam. Verum, ne in tot partes naturalis Philoſophia, quaſi diſcerpta, atq; diſtracta, diuagaretur, pluresque diſtinctos habitus continere videretur, cum vnus tantum re vera ſit; neceſſe fuit, genus aliquod reperiri, in quo vno, veluti in totius contemplationis fonte, ea omnia continerentur, quæ ad naturalem conſiderationem pertinent; atque ab hoc genere naturalis Philoſophia vnitatem acciperet ſuam, eodemque veluti ſigillo quodam obſignata, ab alijs contemplatricibus ſcientijs diſtingueretur. Hoc genus (quod non eſt propriè logicum, ſed ſcibile dici ſolet;) illud eſt, quod Philoſophorum ſcholæ ſubiectum ſcientiæ appellare paſſim conſueuerunt: de quo in præſentia diſputatio à nobis inſtituenda eſt; quærentibus, quodnam ſit illud vnũ, cuius gratia ea omnia, de quibus in naturali Philóſophia diſſeritur, conſiderantur, & ad quod ea ipſa, tãquam ad commune genus referuntur? Diſputatio ſatis trita, & ab omnibus Philoſophis, quamuis minutis, agitata; quæ tamen Philoſophiæ tyronibus ſcitu neceſſaria eſt: ea enim rectè cognita, multis difficultatibus, paſſim in tota philoſophia occurrentibus, obuiã itur. Eadem præterea viris etiam doctiſſimis non paruã oblectationem allatura eſt: multa enim continebit, ab alijs fortaſſe ſcriptoribus minimè excogitata, & quæ rem totam omnino explicent, & niſi meum me fallit iudiciũ penitus euoluant. Hanc igitur quæſtionẽ de vniuerſæ naturalis philoſophiæ ſubiecto, hoc ordine diſcutiendã propono. Primò in iuniorum gratiam, quid, & quotuplex ſit ſubiectum, quotq; potiſſimum cõditiones exigat, breuiter patefaciam. Deinde omnes, quas legi hactenus de naturalis philoſophiæ ſubiecto opiniones paucis, & abſq; vllo verborum ambitu, in medium adducam.

Naturalis Philoſophia cõtẽplatrix ſcientia eſt.

Subiecti neceſſitas i quãlibet ſciẽtia.

Quæſtio diſputanda.

Ordo in diſputatione ſeruandus.

Præterea ex omnibus allatis opinionibus, duas tantum, quæ maiore animos probabilitate percutiunt, diligenter expendendas eliciam. Demum eam confirmabo, atque ab obiectionibus, dubitationibusq; vindicabo, quæ mihi cũ Arist. & cũ veritate ipsa consentire videbitur.

Quid, & quotuplex sit subiectum, quotq; potissimum conditiones requirat. Cap. II.

[Subiectũ in hac disputatione accipitur pro genere scibili.]

VT igitur à subiecto ipso exordiamur, pluribus omissis eiusdem significationibus, quæ ad præsens negocium minimè pertinent, subiectũ in hac disputatione accipimus pro genere scibili: hoc enim (vt omnes norunt) & à subiecto accidentium, & à subiecto propositionis, quod prędicato opponitur, & summatim ab omnibus alijs subiectis distinguitur. Est inquam genus scibile; quia vt in genere species potestate continentur; ita in subiecto sciẽtiæ ea omnia virtute, & potestate cõprehenduntur, quæ in tota illa scientia considerantur. Hoc

[Subiectum sciẽtiæ quandoq; appellatur materia circa quã interdũ scopus.]

genus scibile dicitur interdũm materia, circa quam artifex versatur. Dicitur etiam scopus, in quem illius scientiæ autor totam mentem, & cogitationem defigit. Sed potissimum appellatur subiectum; tum quia affectionibus subijcitur, quæ de eo demonstrantur; tum etiã quia nostræ subest contemplationi. Sunt qui inter scopum, & subiectum nonnibil discriminis statuant, vt Franc. Bon. & Iacobus Zab. Sed alijs ego disputationibus, satis, vt arbitror, planum feci, subiectum, & scopum, seu autoris consilium, pro eodem vsurpari, nec inter se vllo reali discrimine dissidere; afferam nihilominus hic breuem inductionem. Subiectum Primæ Philosophię, de cõi grauiorum philosophorum consensu, est ens, quatenus ens; consilium autem Aristotelis in illa facultate, est agere de ente, de partibus, & affectionibus eius. Subiectum librorum de cælo est corpus simplex; & consilium Aristotelis in ijs libris est naturam corporis simplicis explorare. Subiectum tertij lib. de anima est anima, rationis particeps; & consilium Aristotelis in eo libro, est agere de anima, rationis participe: idem in multis alijs dici potest: subiectum igitur, & autoris consilium re ipsa non differunt, quemadmodum etiã Federicus Pendasius, & Franc. Piccol. arbitrati sunt.

[Cur dicatur subiectum. Franc. Bona. lib. 1 de motu cap. 13 & Iac. Zab. lib. de præcogn. & 1 q. de lib. iecto octo li. Phys. distinctionẽ faciũt inter subiectũ, & scopũ. Autor tenet oppositum. Idẽ sustinẽt Feder. Pend. in Appar. ad Phys. text. p. 2. & Frã. Piccol. i Introd. ad scientiam de nat. c. 23.]

Porrò subiectum solet esse triplex, Communissimum, quod & prædicationis à nonnullis appellatur, Adæquatũ, & Principale. Subiectum cõmunissimum est illud, quod de omnibus contentis in sciẽtia prædicatur; quo modo in naturali philosophia est ens reale, & in Logica ens rationis: nihil enim est in naturali philosophia, quin sit ens reale; nihil in Logica, quin sit ens rationis. Subiectum adæquatum est illud, quod tantam cum scientia proportionem babet, vt illam non excedat, nec ab eadẽ excedatur: sicut in Sacra Theologia est Deus; in Metaph. ens, & sic de alijs, & de hoc potissimum subiecto hæc disputatio futura est. Subiectum principale est pars præcipua subiecti adæquati; vt subiectum principale in Metapb. est substantia, quæ est præcipua pars entis; aut in Logica demonstratio, quæ est præcipua pars syllogismi. Rursum subiectum diuidi solet in materiale, & formale. Subiectum materiale est res ipsa, in scientia considerata, & à nonnullis appellatur subiectum quod; vt subiectum materiale in Medicina est homo. Subiectũ formale est modus ipse considerandi & à nonnullis dicitur ratio formalis subiecti, atq; ab alijs subiectum quo; vt subiectum formale in Medicina est (vt sic loquar) sanabilitas: homo enim sub ratione, qua sanabilis est, subiectum in Medicina statuitur. Duo hęc subiecta, materiale, scilicet, & formale, se habent inuicem, vt genus, & differentia, atq; ex his duobus simul iũctis, veluti specificum quoddam ens constituitur, & est illud, à quo scientia speciem, atq; vnitatem accipit.

[Subiectũ cõmunissimum seu prædicationis. Subiectũ adæquatum. Subiectum principale. Subiectũ materiale. Subiectũ formale.]

Cæterum tàm subiectũ formale, quàm subiectum materiale suas vnũquodque conditiones habet: & quidem subiecti formalis duæ conditiones statuuntur. Prima est, vt materiale subiectum ad aliquod inferius contrahat, & ratione huius contractionis, multę scientiæ, quæ in materiali subiecto conueniunt, differunt in subiecto formali. Exempli gratia, linea est res tàm a Geometra, quàm à Perspectiuo considerata: coinciderent hi duo artifices, nisi considerandi modus eos distingueret: etenim Geometra lineam considerat, quatenus linea est: Perspectiuus verò eandem, vt aspectabilem cõtemplatur. Altera conditio est, vt subiectum formale, seu ratio formalis, sit intima subiecto materiali, adeo vt inter ipsam, & subiectum materiale, nullum prorsus medium intercedat, nec vlla prior affectio, quæ de materiali subiecto demonstretur.

[Duæ conditiones subiecti formalis.]

Conditiones aũt materialis subiecti, ab Aristotele primo lib. Post. traditæ, quinq; præcipuè sunt. Primò subiectum debet esse vnum; alioquin ab eo scientia suam vnitatem non caperet. Deinde, cum sit vnum, vniuocum statuas non equiuo-

[Quinq; cõditiones subiecti materialis.]

cum

cum; alias definiri non posset. Præterea sit primò notum, hoc est, de eo ponatur, quòd est, & quid est: nam si rerum natura consistere debet, aut saltem repugnantiam nullam habere, quò minus aliquando consistat; hincq; ei iure optimo competit, vt apta sit definitione illustrandum. Affectiones insuper ei necessariæ sunt, quę de ipso demonstrentur. Postremò eiusmodi esse debet, vt eo ipso scientia, cuius est subiectum, à cæteris quibuscunque discriminetur. Plures fortasse subiecti conditiones, & ex Logica, & ex alijs Aristotelis locis, afferri possent; hę tamen, quas recensui, præcipuę sunt, atq; omnes, virtute, in hac subiecti definitione continentur. Subiectum est illud, quod primò intenditur in scientia, cuius causæ, affectiones, & species, in scientia considerantur, à quo scientia vnitatem, atque distinctionem sumit. Hæc de subiecto satis.

Absolutissima subiecti definitio.

De subiecto naturalis scientiæ, opiniones variæ. Caput III.

DE re proposita variæ autorum sententiæ circumferri solent, quas melius fortasse esset silentio præterire, ne tanta varietate, atque opinionum permistione, intellectus addiscentium confundantur: eas tamen breuiter proponere decreui, vt ijs leuiter apprehensis, intellectus ad veram sententiam intelligendam facilius adducatur. Prima igitur fuit opinio Auerrois in præfatione primi libri de physico auditu, qui naturalis scientiæ subiectum, res sensibiles esse existimauit, hac potissimum ratione ductus, quia naturalis Philosophus res considerat, materiæ penitus adhærentes. Secunda fuit opinio S. Thomæ, qui pro vniuersali huius scientiæ subiecto, ens mobile constituit: tale enim præcipuæ affectionis, in naturali Philosophia consideratæ, puta motus, proximum subiectum existit, cum Aristot. 3. phys. lib. motum, entis in potentia, quatenus in potentia, actum esse definierit. Tertia fuit opinio Auicennæ, 1. lib. sufficientiæ suæ, atque etiam Algazelis, libro de scientiarũ diuisione, quã deinceps Magnus Albertus, Aegidius, & alij plures secuti sunt: qui corpus mobile, vniuersè acceptum, adęquatum naturalis scientiæ subiectum esse statuerũt. Quod enim mouetur, atque vt mobile à naturali Philosopho consideratur, non est (inquiunt) ens latè sumptum, sed ad inferius aliquod contractum, nimirum ad corpus; & propterea potius corpus mobile, quàm ens mobile naturalis Philosophiæ subiectum esse existimarunt; ne Philosophiam naturalem, aut metaphysicæ partem, aut eidem subalternatam ponere, cogerentur. Quarta fuit opinio Scotistarum, qui hac in re nõ omnino concordes extiterunt: aliqui enim naturalem substantiam, vt Antonius Andreas, libro de tribus principijs q. 1. immò Scotus ipse lib. 6. metaph. q. 1. alij substantiam finitam, vt Io. Canon. & Anton. Trombeta: alij ens finitũ, vt Petrus Tataretus, subiectum naturalis scientiæ statuere: hac potissimum ratione, vt vel Intelligentias ipsas, quæ materiæ expertes sunt, nec vllo modo corporeæ, sed abstractæ substantiæ nuncupantur, atq; de loco ad locum mouentur in contẽplatione scientiæ naturalis includerent. Quinta fuit opinio Ioan. Maioris, quam etiã secutus est Franc. Toletus: qui putarunt, subiectum huius scientiæ debere statui ens naturale; idq; vt veram subiecti formalẽ rationẽ exprimerent: quæ non potest esse mobilitas, sed ipsa naturalitas, tanq̃ ea, quæ materiali subiecto, puta enti naturali, propior est, quàm mobilitas: hæc enim à naturalitate, tanquam effectus à sua causa proficiscitur; cum sit natura principium motus, & quietis, vt eam Arist. 2. phys. lib. definiuit. Sexta fuit opinio Alex. Achillini, Lucilli Philalthæi, Flaminij Nobilij, Nicolai Boneti, & aliorũ: qui putarunt, subiectum naturalis scientiæ esse naturam ipsam: ducti in eam sententiã verbis Arist. initio 1. lib. de Cœlo, qui naturalem philosophiã de natura scientiã appellauit. Septima fuit opinio Theophrasti, Alex. Them. Simpl. Philop. & omnium ferè Græcorum, qui censuerunt, naturalis scientiæ subiectum esse corpus naturale, quatenus naturale est: tota enim naturalis scientiæ contẽplatio circa naturalia corpora est, quẽadmodum Arist. loco nuperrimè citato affirmat, deq; eius partibus, principijs, atq; affectionibus potissimum disputat. Hæc est cõior sententia, quam oẽs ferè recentiores Philosophi amplexati sunt, præsertim Buccaferreus, Pendasius, Bonamicus, Zabarella, & Piccolomineus; tametsi varijs nominibus rem eãdem significarint. Aliqui enim substantiã mobilem potius, quàm corpus mobile, vt Bonamicus: alij ens mobile, vt Pendasius: alij physicum corpus potius, quã naturale, vt Piccol. pro huius scientiæ subiecto, ponendum esse cõtendunt; quamuis (vt ijdem semetipsos explicant) nihil re vera aliud, hisce nominibus, quàm

Opin. Auer.

Opin. S. Th.

Opin. Auic. Algazelis. Magni Alb. Aegidij, & aliorum.

Opi. Scotist. apud ipsos diuersa.

Opin Ioan. Maioris, & Toleti.

Opin. Achil. Philalthæi, Flaminij Boneti, & aliorum.

Opi. Grecorum.

Hanc opinionem tanquã communem secuti sunt, Buccaferr. Pendasius, Bonamicus, Zabarella, Piccolomin.

Opin. aliquorũ recentiorum.

naturale corpus intelligendum esse arbitrantur. Octaua fuit opinio quorundam recentiorum, qui existimarunt, naturale corpus, absolutè acceptum, atque vt sub se tam æterna, quã mortalia corpora comprehendit, nimis amplum esse subiectum, atque adeo minus idoneũ, quàm vt naturalis Philosophię subiectum statuatur: & propterea in eam sententiam venerunt, vt corpus generabile, & dissolubile verum, & adæquatum esse totius naturalis scientię subiectum existimarint. Eorumq; ratio in promptu est: quoniam Arist. in libris physicorũ, qui de principijs inscribuntur, de principijs corporis generabilis, & dissolubilis, non itẽ æterni, & immortalis, cuiusmodi sunt cœlestia corpora, disputauit. Postrema fuit opinio, quæ

Opin. M. Anton. Genuæ.

M. Antonio Genuæ tribuitur, qui magis huius sciẽtiæ subiectum in angustum deduxit: nõ enim naturale corpus, quatenus naturale est, neq; rursus naturale corpus, quatenus est generationi, interituique obnoxium, sed præcipuè naturale corpus, quatenus ex elementis coagmentatum est, naturalis Philosophiæ subiectum esse pronunciauit. Nam si, secundum alios, cœlum non est pars subiecti, sed principium efficiens; ita etiam elementa in naturali scientia, non tanquam subiecti species, aut partes subiectiuæ, sed tanquam materiale principiũ consideranda sunt: cœlo igitur, atque elementis exclusis, solum relinquitur corpus mistum, quod, de doctoris huius sententia, verum, proprium, & adæquatum naturalis scientiæ subiectum statuendum est.

Relata opiniones, nonnullis exclusis, ad duas tantum reuocantur, & vtra illarum verior sit, explicatur. Caput IV.

PRopositis his opinionibus, tanquam quibusdam, veluti prolusionibus ad hanc quæstionem elucidandam; eas nunc paulò diligentiùs expendemus, atque nonnullis præcisis, tanquam ab Arist. mente alienis, reliquas omnes ad duas tantum reuocari, & contrahi posse ostendemus: quarum alteram, seu probabiliorem, explicandam primùm, mox defendendam suscipiemus. Omittemus igitur primò opinionem scotistarum, quippequæ ad disputationem nostram minimè pertineat: nos enim subiectum naturalis Philosophię, ab Arist. traditæ, indagare contendimus; cumq; de mobilibus rebus disputamus, motum in ea significatione accipimus, quam cõiter naturales omnes Philosophi accipere solent, quatenus scilicet corporibus, ex materia, & forma concretis, potissimum congruit. At vero Scotistæ, cum naturalem substantiam, aut substantiam mobilem, vel finitam, aut etiam ens finitum, pro subiecto naturalis Philosophiæ constituunt, non accipiunt naturalem Philosophiam, pro ea, quæ ab Arist. tradita est, sed pro Philosophia (vt aiunt) completa, omnibusque numeris absoluta. Rursus cum de motu loquuntur, non eum tantum accipiunt motum, qui corporibus conuenit, sed eum et, qui Angelis, separatisque substantijs attribuitur; quippequi non physicus, sed metaphysicus, aut metaphoricus est. Esto igitur ipsorum sententia de subiecto philosophiæ perfectæ, & absolutæ, vera sit, cum illis modò ne contendamus. Omittemus secundò opinionem postremam, quæ fuit M. Antonij Genuæ; propterea quòd naturalem philosophiam nimis coarctare, atque in angustum cõtrahere videtur: ab ea enim simplicia corpora, & potissimum elementa secernit, quæ nescio, in quanam alia facultate tractentur, si ad subiectum non pertinent philosophiæ naturalis. Falsum igitur absolutè existimo, statuere, mistum corpus adæquatum esse naturalis sciẽtiæ subiectum. Reliquas omnes opiniones ad duas tantum reuocari facile posse putarim: nimirum ad opinionem Alberti, & Aegidij, qui corpus mobile; & ad opinionem Græcorum, qui corpus naturale, huius scientiæ subiectum esse dixerunt. Opinio Alex. Achillini; Philalthæi, Flaminij, & aliorum; qui pro subiecto naturam constituunt, partes substantiales exprimit corporis naturalis: natura enim de materia dicitur, & de forma; non longè igitur ab opinione Græcorum distare videtur. Opinio S. Tho. ponentis ens mobile pro subiecto, conuenit cum opinione Alberti: vt. n. ante diximus, non est ens, vniuersè acceptum, quod subiectum motus existat, sed ens contractum ad corpus; sicque illud Arist. accipit 3. lib. physic. motum esse actum entis in potentia; ac si dixisset, motum esse actum eius, quod est in potentia; id autem est ipsum corpus. Et fortasse S. Tho. hoc idẽ considerauit, cũ primo de cœlo, non amplius ens mobile, sed corpus mobile, naturalis philosophiæ subiectũ esse cõstituit: tametsi inter Thomistas non desint, qui S. Tho. à cõtradictione vindicare contendant, nulloque pacto admittere velint, eã sententiam

Scotistarum opin. nõ pertinet ad hãc disputationẽ.

Opin. M. Antonij Genuę, vt ab Arist. mente aliena penitus excluditur.

Opin. Achil. Philal. & aliorũ facilè reuocari põt ad opin. Græco.

Opin. S. Th. reuocari põt ad op. Alber.

S. Th. 1. de cęlo posuit corpus mobile p subo totius naturalis Philosophiæ.

tentiam mutasse, aut (quod aiunt) pallinodiam cecinisse. Sed hoc nihil ad nos. Duæ igitur sunt præcipuæ sententiæ de naturalis philosophiæ subiecto, quarũ altera sta tuit, illud esse corpus mobile, altera corpus naturale. Conueniunt hæ duæ sententiæ in re considerata, quæ est ipsum corpus; differuntq; in modo considerandi; prior enim sñia mobilitatem, tanquam rationem formalem subiecti constituit: posterior verò naturalitatem. Vtra sñia verior? Id facile ex formalis subiecti conditionibus elicere possumus, in quibus, hanc diximus esse præcipuam, vt, scilicet, materiali subiecto ita proximè adhæreat, vt nihil sit, quod propius illud attingat: conspicuum est autem, naturalitatem propiorẽ corpori, quàm mobilitatem esse; immò hanc ab illa, vt diximus, tanquam effectum à propria causa fluere: erit ergo naturalitas ratio formalis subiecti, non autem mobilitas. Hæc igitur tanquam vera, solidaque sñia relinquitur, scilicet, adæquatum naturalis philosophiæ subiectum esse corpus naturale, quatenus naturale est.

Duæ tãtum sũt præcipuè sententię de subiecto naturalis philosophiæ, quæ in re cõsiderata cõueniũt, differũt aũt ĩ modo considerandi.

Vera sñia de subiecto naturalis philosophiæ.

Validissimo argumento ostenditur, subiectum naturalis Philosophiæ non esse corpus naturale, cœlo, mortalibusq́; commune. *Cap. V.*

VIdemur nunc disputationem hanc penitus absoluisse, atque id, quod præcipuè quærimus, inuenisse; cum iam conclusum sit, subiectum naturalis philosophiæ esse corpus naturale, quatenus naturale est: Sed tamen hactenus nõ nisi quædã quasi rudimenta posuimus, quibus & commodius, & facilius propositam difficultatẽ explicare possemus. Nodus enim implicatissimus nobis adhuc superest dissoluendus, qui recentioribus præsertim philosophis negocium maximum facessit, quique nisi expediatur, in grauissimos tãdem nos errores deducet. Enimuerò naturale corpus bifariam accipi potest, vno modò in sua latissima cõmunissimaq; significatione, quatenus, scilicet, sub se tã cęlestia, quã sublunaria corpora cõprehendit: altero præssius, atq; angustius, prout generabilia tantũmodo, dissolubiliaq; corpora includit. Vocatur nũc in dubiũ, cũ naturale corpus subiectum esse philosophiæ naturalis asseritur, in priori ne ipsum, an in posteriori accipiatur significatione? Hæc est quæstio maximi momenti, & difficiles admodum explicatus habet: cęteræ aũt, huc spectantes, sunt controuersię de nomine tantum. Illi, qui cælum ex materia, & forma concretũ esse defendũt: habere illud materiam, eiusdem rationis cum materia horum inferiorum; eidemq; naturæ definitionem lib. 2. de physico auditu, ab Aristotele traditam, cõuenire; facile tueri possunt, naturalis philosophiæ subiectu m esse corpus naturale, in priore significatione cõsideratum, & ego quoq; aliàs, preceptorum opinionem secutus, hanc eandem sñiam amplexatus sum. Verùm vbi libera mihi philosophandi facultas data est, re maturius considerata, ea omnia, quæ nuper de cœlo tetigi, falsissima esse cognoui, atq; ab Aristotelis mente penitus abhorrentia, quemadmodum sepe in publico hoc Patauino Gymnasio auditoribus meis apertissimè demonstraui: ac deinceps falsam esse opinionem illam, de philosophiæ subiecto, quæ inde robur, fundamentumq; accipit suum, nimirum subiectum naturalis sciẽtiæ esse corpus naturale, in sua latissima significatione spectatum. Relicta igitur præceptorum sñia, difficillimam quidem, sed tñ, nisi me ratio fallit, verissimam, de re a nobis proposita, opinionem defendere decreui, quę statim conspicua fiet, hac conclusione probata, Subiectũ naturalis philosophiæ non est corpus naturale, latè sumptum, quatenus cęlestibus, & sublunaribus corpo ribus cõe est; sed illud ipsum pressius acceptum, quatenus tantummodo generabilia, dissolubiliaq; corpora complectitur. Priorem partem huius conclusionis probo primum cõmunissimo hoc, facillimoq;, sed tñ, vt opinor, validissimo argumento, quodq; aduersus nonnullos haud infirmam arbitror esse demonstrationem. Subiectum vniuscuiusq; scientiæ debet esse vniuocum: hęc enim vna est ex pręcipuis subiecti conditionibus, vt secundo huius disputationis cap. ex Aristotele patefecimus: sed naturale corpus, quatenus cęlestia, sublunariaque corpora comprehendit, est quid æquiuocum; ergo naturale corpus, sic acceptum, naturalis philosophiæ subiectum esse non potest. Minor propositio clara est ex Aristotele lib. 10. metaph. textu vltimo, vbi asserit, æternum, & dissolubile inter se genere differre: non habent igi tur vnam naturam communem, quæ de illis vniuocè dici, prędicarive possit.

Corpus naturale dupliciter accipi potest.

Dubiũ pręcipuũ in pñenti disput.

Autoris opi.

Cõclusio defendenda.

Argumentũ validissimũ.

Communis responsio ad prædictum argumentum reÿcitur, simulq; illud Auerrois autoritate firmatur. Cap. VI.

HVic argumento alterius sententię autores, pręsertim Pendasius, Zab. Piccol. & alij recentiores, cõi quadam responsione satisfacere, conantur: quæ tamen, mea quidem sententia (pace omnium dixerim) argumentum nõ diluit, quęq; potius effugij nomen, quàm responsionis meretur.

Respõsio cõmunis ad pdictũ argumentum.

Concedunt omnes, naturale corpus, cęlo, mortalibusq; cõe, non esse quid vniuocum: fateri tamen nolunt, illud esse æquiuocum: Sed esse aiunt, quid dictum ab vno, quod familiariore vocabulo, solet analogum appellari, quasi cõe hoc corpus, de cęlo, & mortalibus, secundum quandam similitudinem, & proportionem, aut secundum prius, & posterius, dicatur, hacq; responsione omnia ferè argumenta, quę pro sñia nostra adduci solent, soluere se posse arbitrantur. Aliàs ego hanc ipsam responsionem reieci: sed qm̃ video, eam veluti cõem quandam regulam, multis argumentis diluendis adhiberi, idcirco nunc paulò enixius in eiusdem confutationem arbitror incumbendum.

Pro huius rñsionis cõfutatione, Vniuoci, Aequiuoci, & Analogi definitiones præmittuntur.

Quod facilè me facturum existimo, si ostendero, hoc, quod dr̃ ab vno, & ad vnum, non esse medium quiddam inter vniuocum, & ęquiuocum, vt prędicti Doctores arbitrantur, sed cum illorum altero necessario coniunctum esse. Hoc vt euidentius probem, vniuoci, æquiuoci, & analogi nominis definitiones, paucis in medium afferre non grauabor.

Vniuocum quid sit.

Sciendum igitur est, ex Aristotele in Antepredicamentis, Vniuocum nomen illud esse, quod pluribus rebus cõe est, & ratione illius nominis, res omnes, sub eo contentę, eandem rõnem substantiæ; hoc est (vt omnes exponunt) eãdem definitionem habere dicũtur. Vt animal nomen quoddam homini, boui, leoni, & alijs speciebus cõe est, & s̃m hoc animalis nomen, homo, bos, & leo eandem prorsus definitionẽ habent: nam homo, quatenus animal, est substantia animata sensibilis: Sic bos est substãtia animata sensibilis, atq; idem de leone, & de reliquis speciebus, sub animalis genere contẽtis, dicendum est. Animal igitur nomen quoddam vniuocum est, ad omnes suas species, de quibus predicatur.

Aequiuocũ quid sit.

Æquiuocum, nomen pariter dr̃, rebus pluribus cõe, (dicitur enim æquiuocum quasi ęquè plura vocans) tamen s̃m hoc cõe nomen, res plures, sub eo contentę, eandẽ definitionem minimè habere dicuntur. Afferamus exemplum cõe: canis est nomen quoddã commune, quod sub se canem latrabilem, piscem marinum, & sidus cęleste comprehendit: conueniunt tria hęc in nomine canis; attamen, secundum hoc nomen, eandem definitionem non habent immò ne vllam quidem habent: quia canis, vt nomen ęquiuocum est, definiri non potest; & propterea si nomen canis definitionem non habet, nullam profectò definitionem cum suis inferioribus cõicare poterit, quemadmodum communicat animal, quod vniuocum est. Animal substantia dr̃ animata sensibilis, & vnumquodq; quod est animal, quatenus animal, hac eadem definitione gaudet. Canis aũt, vt nomen cõe est, & illud quidem ęquiuocum, nulla definitione circumscribi potest: nam si ex. gra. latrabile animal esse dicatur; hęc definitio pisci marino, & sideri cęlesti non erit cõis: ita de alijs dicendum est.

Analogum quid sit.

Analogum, nomen quoddam est, quod multa significare dr̃, idq; vel propter aliquem vnius ad alterum ordinem, similitudinem, & proportionem, vel propterea quod multa ab vno pendeant, & proficiscantur. Huius nominis meminit Aristo. pluribus locis, sed potissimum lib. 3. phys. tex. 70. lib. 4. metaph. tex. 2. & 7. eiusdẽ operis libro, textibus 14. & 15. vbi docuit, Analogũ non propriè vnam quandam naturam, pluribus cõem, sed ordinem, & proportionem quandam multorum ad vnum, vel multorum ab vno significare. Rem illustremus exemplis.

Homo viuus & homo pictus cõuenire pñt in ente, in substantia, in corpore, tanq̃ in vniuoco remoto.

Hoc nomen homo, si ad viuum, pictumq; hominem referatur, analogum est; quia primò, & pręcipuè de homine viuo, postea verò per quandam similitudinem, quę est homini picto cum homine viuo, de picto etiam homine dr̃: constat autem, hominem viuum, & hominem pictum, in nulla cõi natura, quę proximè de illis dicatur, cõuenire. Rursus hoc nomen sanum, vt exemplis Aristo. vtamur, cõe est horum trium, scilicet, animalis, medicinę, & vrinę, deque illis analogicè prędicatur. Primò enim, & per se de animali dicitur, tanquam de eo, in quo sanitas inest

Analogorũ regula. Zab. li. de naturalis scien-

(Analogorum enim ea est regula, vt quotiescunq; nomen aliquod analogũ de pluribus dicitur, illud de eo primum, quod sub se primo continet, enuncietur) Deinde de medicina, tanquã de ea, quę sanitatem efficit. Deniq; de vrina, tanquã de ea, quę sanitatem significat. Hęc enim ad sanitatem ordinem habent, & propterea, quę hoc sanitatis nomine appellan-

pellantur,non propriè vniuoca;quia nullam habent naturam cõmunem, ſed ad vnum,ſeu analoga nuncupantur. His definitionibus premiſſis, oſtendam nunc apertiſſimè, inter vniuocum, & æquiuocum, nullum re vera medium interiectum eſſe poſſe;ſed hoc, quod dicitur ab vno, & ad vnum, ſeu analogum, ſemper vniuocationem, aut æquiuocationem quandam redolere. Accipiamus igitur aliquod analogum, ſitque ex. gra.naturale corpus, de quo modo diſſerimus: analogicè, inquiunt iſti doctores, de cęlo, & mortalibus dicitur,

tię cõſtitu.c, 19. d.ſcrtmé pônit Iter id, q eſt ad vnũ, & analogũ, cõtertſi pro eodé accipi ſolent.

Argumẽtum probãs inter vniuocum,et ęquiuocũ nõ dari mediũ.

Sciſcitor ego ab illis nomen hoc,ſcilicet corpus naturale,dicatur ne, ſecundum eandem rationem,de cœlo,& mortalibus,an ſecundum rationem diuerſam? Fingant ipſi inter hæc duo medium aliquod ſi poſſunt:nam certè non poſſunt;quoniã idem,& diuerſum, vt habet Ariſt,10,metaph.tex.12.ſunt differentiæ maximè oppoſitæ circa ens,atque inter ſe contradictoriam oppoſitionem habent,ſicut idem,& non idem: contradictoria vérò medium non recipiunt,vt elicitur ex 4.metaph.tex.9.& 27.ſi dicatur ſecundum eandem rationem;erit igitur vniuocum;ſi ſecundum diuerſam,æquiuocum,quemadmodum ex vniuoci, & æquiuoci definitionibus elicitur,Dicere igitur,cõe hoc naturale corpus,de cœlo, & mortalibus,non vniuocè,ſed analogicè prædicari,eſt diſertè fateri, illud eſſe nomen aliquod æquiuocum,cum analogia coniunctum,quod a naturalis ſcientiæ ſubiecto,ex Ariſt.decreto, excludendum omnino eſt.

Nõ eſt abſurdũ nomẽ aliquod ſimul vniuocũ, & analogũ eſſe.

Neque vero miretur quiſpiam,nomen aliquod ſimul vniuocum, & analogum eſſe,aut analogum,& æquiuocum:dabo enim exempla,rem apertè, atque dilucidè oſtendentia. Ens,quod metaphyſ.ſubiectum ſtatuitur,cõe quoddã nomen eſt, quod ſub ſe tam ſubſtantiam,quàm accidens comprehendit;de illis ſecundum eandem rationem affirmatur,& propterea vniuocum eſt,ſaltem vniuocatione metaphyſica, vt multi defendunt(ſcio etiam,alios oppoſitum tueri,ſed hoc nunc parui refert)ſed tamen analogiæ quaſi ueſtem induit; quandoquidem ſubſtantiam prius,quàm accidens olet,ac ſonat.

Oſtendit nomé aliquod ſimul æquiuocũ, & analogum eſſe.

Rurſum nomen canis terreſtri animali,piſci marino,ſiderique cœleſti commune dicitur, deque illis non ſecundum eandem,ſed ſecundum diuerſam rationem prædicatur, & quod hinc ſequitur,æquiuocè. Verùm nomen illud primò, & præcipuè ad terreſtre animal ſignificandũ impoſitum eſt,deinde verò,ob quandam proportionem, aut ſimilitudinem,quam cum eo habent piſcis marinus,ſiduſque cœleſte,ad ea quoque ſignificanda extenſum eſt; hincque fit, vt de illis etiam analogicè enuncietur. Quòd ſi quis pertinaciter tueri velit,nomen canis,ad canem latrabilem,piſcem marinum,& ſidus cœleſte purum ęquiuocum eſſe;exemplũ aliud afferri poſſet,iam paulò ſuperius allatum,nimirum de homine,qui de viuo, atque de picto analogicè dicitur;nemo tamen negabit,nomen illud viuo,pictoque homini æquiuocum eſſe. Quare iam ſatis oſtendiſſe videor,analogiam puram reperiri minimè poſſe,ſed illam neceſſario aut cum vniuocatione,aut cum æquiuocatione coniunctam eſſe;ac deinceps argumentum ſuperius propoſitum,prædictorum Doctorum reſponſione haudquaquam labefactari,ſed adhuc in ſua vi, & robore permanere.

Corpus naturale ſcdm Auer. de cœlo,& mortalib. ęquiuocè dicitur.

Quod etiã libet,cumulationis doctrinæ gratia Auer.autoritate firmare,qui initio ſecundi lib.de phyſ.auditu,principium, aſſeruit, de cœleſtibus,mortalibuſque corporibus,non vniuoce,ſed quaſi æquiuocè dici. Liberius tñ,& apertiùs in calce ſecundi metaph.id ipſum pronunciauit,vbi ore rotundo,naturale corpus, de cœleſti, atque mortali,æquiuocè dici, aſſeuerauit.

Pro confirmatione argumenti,ſuperiùs adducti,explicantur duo Ariſt.loci,quibus puram analogiam concedere videtur. Caput VII.

TOta vis argumenti,à nobis ſuperiùs propoſiti,ad probandum,corpus naturale, cœlo, mortalibuſque commune,pro vero, & adæquato naturalis ſcientiæ ſubiecto ſtatui nõ poſſe,in eo poſita erat;quia corpus naturale,ſic acceptum,eſt æquiuocum, & nullum æquiuocum ſubiecti rationem habere poteſt. Soluebant hoc argumentum prædicti Doctores, negando, eiuſmodi corpus eſſe æquiuocum:& quanuis neque vniuocum dici poſſit;dicebãt nihilominus,non eſſe illud à naturalis ſcientiæ ſubiecto penitus excludendum,propterea q eſt analogum,quod medium quiddam eſt inter vniuocum,& æquiuocum. Eam nos reſpõſionem ſatis commodè in ſuperiore capite confutauimus,oſtendimuſque,nullũ re vera medium inter vniuocum,& æquiuocum interiectum eſſe poſſe. Verùm quoniam duo ſunt Ariſt.loci,quibus puram analogiam concedere videtur;ideo ij nobis in præſenti capite excutiendi,

tiendi sunt, vt propositum iam argumentum demonstrandi vim habeat penitusque insolubile Iudicetur.

Duo Arist. loci valde notandi, quib ipse côcedere, v⁊ puram analogiam.

Aristote. igitur lib. 4. metaph. tex. 2. volens ostendere, quonam pacto ens ad substantiam, & accidens se habeat, ens, inquit, multipliciter quidem dici, verum ad vnũ, hoc est ad vnam quandam naturam, non tamen æquiuocè. Quibus verbis nihil planè aliud docere videtur, nisi ens ad substantiam, & accidens non vniuocum, nec æquiuocum; sed analogum esse. Id ipsum apertius declarauit 7. eiusdem operis lib. tex. 15. vbi docuit, ipsum quod quid est, de substantia, & accidente nec vniuocè, nec æquiuocè dici, sed medio modo, & exẽplum repetit, quod attulerat lib. 4. tex. 2. quo puram, simplicemq; analogiam manifestè con-

Nota hoc exemplũ Aristotelis.

cedit. Medicinale, inquit, nomen quoddam est, quod de tribus enunciari solet. s. de corpore, tanquam de eo, quod medicinam recipit: de opere, quod. s. per medicinam exercetur, cuiusmodi est purgatio, sanguinis missio, vel id genus alia: & de vase, tanquam de eo, quod medicinam continet. Iam verò nomen hoc de istis tribus non vniuocè dicitur; quia vnam quandam naturam, illis cõem non significat: nec æquiuocè; quia in æquiuocis nullus est ordo, nulla similitudo, nulla comparatio: sed ad vnum, hoc est analogicè. Concedit igitur Aristote. puram analogiam, ac deinceps argumentum, à nobis ante propositum, languescere iam, atque debilitari, præcipuumque sñiæ nostræ fundamentum omnino ruere videtur. Fateor equidẽ,

Explicatio locorũ Aristot.

has Arist. autoritates, ad nostram sñiam euertendam, maximi momenti esse; si quidem oscitanter, & absq; vlla ratiocinatione percurrantur: at verò si diligenter, attenteq; animo perlustrentur; non modo sñiam nostram nullo pacto euertere, sed illam potius validissimè confirmare videbuntur. Tota vis in exemplo cõsistit: nam vtrobiq; ferè eadem autoritas est. Itaque ad illud explicandum, lubet veritatem ipsam, vel ipsiusmet Arist. testimonio firmatam, veluti notissimam quandam regulam adhibere: ita enim errorem omnem procul abfore, cre-

Tria, ab autore præmissa pro [redacted] torũ Arist. explicatione. Primum. Secundum. Tertium.

dendum est. Tria igitur præmitto, quæ & per se vera, atq; etiam ab Aristot. orta, pronunciataque sunt. Primum est vniuocum illud esse, quod de pluribus dicitur, secundum eandem rationem: æquiuocum verò, quod de pluribus dicitur, secundum rationem diuersam, vt iã supra ex Anteprædicamentis, docuimus. Secundum est, idem, & diuersum inter se contradictoria oppositione opponi, sicút idem, & non idem, vt habet Aristotel. 10. metaph. tex. 12. Tertium est, inter contradictoria nullum re ipsa medium reperiri posse, vt autor est Aristot. lib. 1. posteriorum tex. 5. lib. 5. Phys. tex. 26. lib. 4. metaph. tex. 15. Hæc cùm ita se habeant, nisi Aristot. & veritati, & sibimetipsi contradicere velit, nullum certè reale mediũ inter vniuocum, & æquiuocum ipse statuere potest: accipio enim nomen illud, cuius ipse meminit in supra posito exemplo. s. Medicinale, & quæro, dicatur ne de illis tribus. s. de corpore, opere, & vase, secundum eandem rationem, an secundum diuersam? Profectò non dici secundam eã-

Exemplũ ab Arist. adductũ, quo intelligendum.

dem rationem, ex eo manifestum est, quoniam non est vna quædam natura, illis cõis: dicetur ergo secundum rationem diuersam, atque ita erit illis æquiuocum. Cur igitur Arist. asseruit, Medicinale nec vniuocè, nec æquiuocè dici, sed ad vnum? Respondeo, non docuisse Aristotelem, Medicinale esse aliquod medium, quod re vera neque vniuocum, neque æquiuocum sit: sed docuisse, illud nec vniuocum, nec purè æquiuocum esse: sed rectius medio modo dictum: hæc enim sunt eius verba: ***Nam rectius est, neque æquiuocè dicere, neque eodem modo***: quasi dixisset, rectè quidem alteram istorum re vera dici debet, æquiuocum. s. aut vniuo-

Inter vniuocũ, & æquiuocũ nõ põt dari mediũ rei, bene tñ significationis.

cum, sed tamen rectius ad vnum appellabitur. Hinc elicio, medium, vt ad rem nostram facit, duplex esse, vel rei, vel significationis: inter vniuocum, & æquiuocũ nullum potest dari medium rei, vt iam probauimus: at verò potest dari medium significationis, vt in citatis cõtextibus Arist. affirmat. Quare analogum est nomen quoddam significatiuum, medium inter vniuocum, & æquiuocum, atque ab illis distinctum, quemadmodum ex eorum definitionibus elicitur: tamen nulla res est, vel nullus realis conceptus, qui analogicè de aliquibus dicatur,

An cõceptus entis sit vniuocus ad substantiã, & accidẽs, vel æquiuocus, cõtrouersia præcipua iter Thomistas, & Scotistas.

quin simul necessariò aut æquiuocè, aut vniuocè de eisdem enũcietur. Solet autem analogi nomine nuncupari, cùm nec purè vniuocus, nec purè æquiuocus est, cuiusmodi est cõceptus entis ad substantiam, & accidens. Dicet aliquis, huiusmodi conceptus entis est ne re vera vniuocus ad substantiam, & accidens, an æquiuocus? Hac de re controuersia est inter Scotistas, & Thomistas. Eliciunt Scotistæ ex quarto Metaph. tex. 2. illum esse vniuocum; quia inquit, Aristot. ens multipliciter dici, non tamen ęquiuocè. Thomistæ verò, exemplo tùm ibidem, tùm etiam lib. 10. tex. 15. ab Aristot. allato, eundem probant æquiuocum esse, quoniã, me-

dicinale

dicinale, secundum diuersam rationem, de corpore, opere, & vase dicitur; quanuis etiam dicatur ad vnum, atque adeo analogum sit. Verum hæc est disputatio, aliàs tractanda; nobis nunc satis sit, ex citatis Arist. locis elicuisse, conceptum entis ad substantiam, & accidens nec purè vniuocum, nec purè æquiuocum esse; sed coniunctam analogiam habere. Quod autem ad exemplum attinet, illud ab Arist. adductum fuit, vt analogiam potissimùm ostenderet; ad concludendam tamen entis æquiuocationem, non est satis, quemadmodum nec autoritas, à Scotistis adducta, satis est, ad concludendam perfectam vniuocationem: est enim ens veluti in confinio vniuocationis, atque eiusdem gradum minimum possidet, vt ipsi quoque affirmant. Sed hac de re aliàs.

Ens positum est veluti in confinio vniuocationis.

Cum Aegidio differitur, qui puram analogiam probare contendit Cap. VIII.

Omittere hic non possum ea, quæ satis ingeniosè ab Romano Aegidio lib. 4. metaph. q. 3. ad probandam puram, simplicemque analogiam, scripta sunt. Cum, inquit, nomē aliquod, per comparationem ad vnam aliquam formam, pluribus imponitur, aut illa forma æquè seruatur in omnibus, aut non: si seruatur, tunc nomen, pluribus impositum, simpliciter vniuocum est: vt homo de omnibus indiuiduis humanæ speciei vniuocè dicitur, quia forma hominis in omnibus æquè seruatur. Si verò forma illa vna in omnibus non æquè seruetur, hoc tribus modis contingere potest. Aut quia illa forma seruatur in pluribus simpliciter; sed nobiliori modo in vno, quàm in alio: vt forma animalis seruatur simpliciter in omnibus speciebus; sed tamen nobiliori modo in homine, quàm in asino; & tunc oritur analogia quædam, quæ maximè ad vniuocationem accedit. Aut secundò forma illa vna in pluribus non æquè seruatur; quia in vno simpliciter, in alio verò secundum similitudinem inuenitur: vt de picto, viuoque homine manifestum est; & tunc altera oritur analogia, quæ æquiuocationi valde proxima est. Aut tertiò forma illa vna non æquè seruatur in pluribus, quia in vno simpliciter, in alio autem secundum quid reperitur; cuiusmodi est entitas, quæ in substantia simpliciter inuenitur, in accidente autem secundum quid; & tunc tertia oritur analogia, quæ neque ad vniuocationem, neque ad æquiuocationem accedit, sed media, pura, simplexque est. Doctè quidem, & valde ingeniosè ab Aegidio hæc scripta sunt, sed tamē quæ, argumento, à nobis sæpiùs repetito, quàm facillimè corruant; præsertim quoad illam partem, vbi Aegidius probare contendit, ens ad substantiam, & accidens purum analogū, non item æquiuocum, neque vllo modo vniuocum esse. Quæram enim ex Aegidio, ens dicatur ne de substantia, & accidente, secundum eandem, an secundum diuersam rationē? Respondebit fortasse Aegidius, ens secundum priùs, & posteriùs, simpliciter, & secundū quid, de substantia, & accidente dici; priùs quidem, & simpliciter de substantia; de accidente verò posteriùs, & secundum quid. Ne fugias quæsò Aegidi, non quæro ego, vtrū ens dicatur priùs de substantia, vel de accidente, an de vtrisque dicatur simpliciter, vel potius de vno simpliciter, de altero verò secundum quid; sed quæro, vtrum ens dicatur de substantia, & accidente, secundum eandem rationem, an secundum rationem diuersam? Hic nodus nunc tibi dissoluendus est. Cogita quantum velis, nunquam certe inter hæc duo vllum reale medium inuenire poteris. Si admittas, ens de substantia, & accidente secundum eandem rationem dici, illud fateberis vniuocum; si secundum diuersam, æquiuocum. Non igitur re vera analogū dari potest, quod penitus vniuocationem, aut æquiuocationem excludat, vt Aegidius probare contendebat. Nec satisfacit illa responsio, ens nimirum de substantia simpliciter, de accidente verò secundum quid enunciari; & propterea nullam entis rationem substantiæ, & accidenti communem esse; quia illa particula (secundum quid) est particula quædam diminuens: non enim omnibus fortasse notum est, in quonam sensu accipienda illa sit, cùm accidentibus tribuitur. Enimuerò hæc particula (secundum quid) duplicem minuendi vim hr̄e dicitur. s. ab entitate simpliciter, & absolutè, atque à perfectione entitatis; tūc habet vim minuendi ab entitate, cum dicimus, ea, quæ sunt in potentia, quam vocant obiectiuam, vt rosam, vel hominem generandum, non esse entia, nisi secundum quid: hæc enim re vera vsquequaque non existunt, sed tamen illis existentia non repugnat. At verò cùm dicimus, accidē tia esse entia secundum quid, illa particula, secundum quid, non ab entitate diminuit; quoniam accidentia, iam producta, ita in rerum natura existunt, sicuti substātia; sed à perfectione

Aegid. 4. metaph. q 3. nititur probare puram analogiam.

Quæ ab Aegidio, qđ ad purā analogiā attinent, dicta sūt, argumēto supe rius adducto, reprobātur.

Qūo itelligēdū sit, accidē tia esse entia secdm quid.

Particula, secūdum quid, duplicem minuendi vim hr̄e dicitur.

ne entitatis:ideo enim accidentia entia secundum quid appellamus; quia non ita perfecta sunt entia, sicuti substantia:quo modo aliquod animal ex insectorum genere, rectè animal secundum quid diceremus;quoniam natura sua imperfectum animal est;non ideo tñ sequitur,quin illi animalis ratio,ac definitio conueniat. Sed hæc iam satis de analogia dicta sint: his enim arbitror,primum argumentum, pro confirmatione propositæ conclusionis, superius adductum,satis confirmatum esse.

An inter vniuocũ,& æquocum detur mediũ, vide Scotũ in prædicam. q. 4. & lib. 1. sent. d. 8. q. 3.

Proposita conclusio de naturalis scientiæ subiecto secundo argumento principali roboratur, atque illud à communi responsione vindicatur. ***Cap. IX.***

2. arg. principale.

SEcundum argumentum,ad propositam conclusionem firmandam,est huiusmodi; Naturale corpus,illud est,quod naturam habet,quodque naturam habet, vt Simplicius exponit,ex materia,& informante forma concretum est;atqui cœlum simplex corpus est,nec ex materia,informanteque forma concretum,vt Auer.atque Arist.placet, immò vt est re quidem vera,quod alia disputatione apertissimè demonstrabo,igitur naturale corpus, propriè acceptum,cœlo conuenire non potest,atque adeò subiectum naturalis Philosophiæ nõ est quid cœlo,mortalibusque commune. Respondent prædicti Doctores,cœlum quoq; ex materia,& forma,saltem secundum quandam analogiam,& proportionem conflatum esse:constat enim ex orbe,tanquam ex materia,& ex Intelligentia,tanquam ex forma. Non desunt etiam,qui cælum ex materia,& informante forma compositum esse,defendant;illudque rursum rationali anima præditum esse:sed cum his modò nobis non est disputandum, aliàs id præstabimus opportuniore loco. Disputationem nunc cum illis ineamus,cum quibus nobis conuenit, cælum esse corpus simplex,atque ab informante forma alienum,vt Zab.lib.de natura cœli,per totum,& Piccol.lib.de cœlo c. 10. defendunt. Nõ ne obsecro, Solis est luce clarius,naturale corpus,iam definitum,cœlo non nisi æquiuocè competere posse? Est,ait Arist. 2.phys.circa initium,naturale corpus, quod naturam habet:& quod naturam habet, iuxta Simplicij,aliorumque Græcorum explanationem,est quod ex materiæ,& informantis formæ coniunctione consurgit;naturale igitur corpus,quod ibi definitum est, factum aliquando est,vel fieri aliquando potest:habetque materiam illam,quam scholæ appellant ex qua tanquam sui partem;& formam,quæ tanquam internum principium,eius naturam, atque substantiam constituit. At vero cœlum;corpus omnino diuersum est: nunquam enim est factum,sed est æternum:non habet materiam illam,ex qua,quæ græcè dicitur hyle, sed habet materiam in qua,supple,recipitur motus,quam scholæ vocant materiam ad vbi. Neq; rursus habet formam,quæ sit eius principium internum, aut illius substantiam quoquomodo constituat;sed habet tantummodo intelligentiam,quæ extrinsecus manet,ei assistit, perpetuoque illud in orbem ciet. Corpus igitur naturale,ab Arist. 2. phys. lib. definitum, de cœlestibus,& mortalibus æquiuocè dicitur;atque ita,si illud ipsum pro naturalis scientiæ subiecto statuendum est,vt concors est omnium assertio,cœlestia sub se corpora comprehendere nulla ratione potest.

Quære disputat de cœlesti substantia.

Responsio prædictorũ Doctorũ,præsertim Zab. & Piccolom.

Confutatio.

Hęc hic paucis certa doctrinã de natura substãtię cælestis. Quære plura in disputatione supra citata.

Adducitur,pro eadem conclusione,tertium argumentum principale, quod nonnullorum recentiorum responsionibus minimè solutum esse ostenditur. ***Cap. X.***

3. arg. principale.

SOlet etiam,in primam propositæ conclusionis partem hoc argumentum adduci: si cœlum esset pars subiecti naturalis philosophiæ, sequeretur, definitionem eius,quod habet naturam,ab Arist. 2. lib. phys. traditam,eidem necessario competere:sed illi non competit,ergo cælum non est pars subiecti naturalis philosophiæ. Consecutio est perspicua: illud enim naturale corpus,naturalis philosophiæ subiectum censendum est,quod Aristot. lib. 2. de physico auditu definiuit, atque ab artificiosis corporibus secreuit:eius igitur definitio omnibus partibus,quæ illi subijciuntur,conueniat,necesse est. Minor autem propositio sic probatur:corpus enim naturale,ibi definitum,interno motus principio præditum est,cælum verò internum sui motus principium nullum habet,sed extrinsecus ab assistente, intelligentia circumuoluitur,non igitur definitio habentis naturam illi competit. Hoc etiam euidentissima Arist. autoritate confirmatur, qui initio libri secundi de physico auditu, naturalia corpora recensens,numerauit animalia,& partes ipsorum,plantas, & simplicia corpora,terrã,

Cõfirmatur idẽ argumentum autoritate Aristot. 2. phys.

aquam,

aquam, aerem, & ignem, nullam autem cæli mentionem fecit, quod certè non omisisset, si in eorum naturalium corporum numero illud includere voluisset. Huic argumento nonnulli recentiores philosophi, in disputatione quadam de subiecto naturalis philosophiæ, tribus responsionibus satisfacere nituntur, quæ tamen omnes ex Pendasij doctrina, veluti à quodam fonte haustæ sunt, vt apud ipsum, in apparatu ad physicam texturam, parte sexta, videre licet. Primò inquiunt, Cælum siue sit forma, quantitati subiecta, siue sit ex materia, & forma conflatum, siue sit orbis cum Intelligentia assistente, aliquam nihilominus semper compositionem habere, qua ratione habens naturam dici atque in definitione habentis naturam, licet secundum quandam analogiam, & secundaria quadam intentione comprehensum esse, potest. Aiunt secundò, recto sanè consilio, cælum inter cætera naturalia corpora, ibi ab Aristot. numeratum non esse, idque ob multas ambiguitates, quæ poterant excitari, quibus non expedit, scientiæ principium inuolutum esse. Tertiò dicunt, Arist. non omnino cælū omisisse, sed illud in verbis sequentibus respexisse: vbi enim quatuor simplicia corpora enumerauit, statim subdit, *Hæc enim, & huiusmodi natura esse dicimus*; Verum enimvero triplici hac responsione, non satis arbitror proposito iam argumento factum esse. Prima responsio iam ex antedictis refutata est: si enim definitio habentis naturam non vniuocè, sed secundū analogiam cęlo competit, æquiuocè igitur illi competit, atque ita id, quod cęlo, & mortalibus hisce corporibus cōe est, pro subiecto naturalis philosophiæ constitui non potest, aut quod in idem recidit, non erit cęlum pars subiecti naturalis philosophię. Minus valida est secunda responsio: quoniam si Aris. cęlum inter illa naturalia corpora numerasset, multas certè ambiguitates, multosque scrupulos nobis ex animo euellisset: primò enim difficultas hęc, quam modo tractamus, orta nequaquā esset; quoniam certò sciremus, corpus naturale, cęlo mortalibusque cōe, totius naturalis philosophię verum subiectum esse. Rursus constaret, cęlum, instar cęterorum naturalium corporum ex materia, & informante forma conflatum esse, sui orbiculari motus internum principium habere, & alia plura, de quibus quotidie Doctores inter se magna contentione decertant. At verò nullam celi Aristot. mentionē fecit, cùm tamen ei vnum verbum addere haud difficile fuisset. Quin etiam, ne putaremus, illud in simplicibus corporibus inclusum esse, quamuis sat ei fuisset dicere, *Et corpora simplicia*, nihilominus quò res nota magis fieret, quęnam precipuè corpora intelligi deberēt, exprimere voluit, itaque addidit terram, aquam, aerem, & ignem. Tertia responsio, communi probatissimorum interpretum explanatione reijcitur, vt Aegidij, Alberti, & aliorum, qui per illam particulam, *Huiusmodi*, mista corpora intelligunt, animæ expertia, vt lapides, metalla, & id genus alia: immò nonnulli textus, loco, *Huiusmodi*, habent, *Et his similia*, omnia enim mista corpora, quæ ad motum preualentis elementi concitantur, naturam elemento illi similem habere dicuntur.

[Margin: Triplex rīsio nōnullorū recētiorū ex doctrina Pendasij elicita. — Prima. — Secunda. — Tertia. — Confutatio primæ respō. — Confutatio secūdæ resp. — Nota hæc diligenter. — Confutatio tertiæ respō.]

Corpus generabile, & dissolubile verum, & adæquatum esse naturalis philosophiæ subiectum, argumento communissimo demonstratur. Cap. XI.

PRimam partem propositę conclusionis iam satis commodè confirmauimus, nimirum corpus naturale, cęlo, mortalibusq; cōe, pro naturalis philosophiæ subiecto statui nulla ratione posse. Probanda nunc est altera pars, vid. huius scientiæ subiectum esse corpus naturale, quatenus, s. sub se generabilia tantummodo, dissolubiliaq; corpora comprehendit. Hāc igitur probo communissimo hoc argumento, quod tū maximam vim habere existimo demonstrandi. Illud est ponendum naturalis philosophię subiectum, cuius principia in primo physicorum lib. quęruntur, cuiusq; affectiones in cęteris eiusdem operis libris considerantur: Sed hæc sunt principia, & affectiones corporis naturalis, generabilis, & dissolubilis, ergo tale corpus, vniuersè acceptum, illud est, quod pro subiecto naturalis scientię statuitur. Maior propositio est manifesta: consentaneum enim rationi est, Aris. in ipso philosophię limine, illius corporis principia, & affectiones explorasse, quod tāquam finem, & scopum statuit suæ meditatæ commentationis. Minor autem propositio multis eiusdem Aris. autoritatib. cōprobatur. Primò, si totū primi libri progressum obseruemus, inueniemus, Aris. asserere, se loqui de principijs eorum, quę fiunt. cęlū aūt non fit; cum sit æternū. Deinde multa Aris. inter disputandum, de cęteris mutationibus exempla adduxit, de motu locali nullum omnino attulit:

[Margin: Argumentū cōissimū, sed tū validissimū, quo verū naturalis philosophiæ subiectum concluditur. — Arist. autoritates valde notandę.]

attulit:quod certè fieri oportuisset,si cœlum in ea disputatione comprehēsum voluisset. Sed præterea clara est Arist.autoritas in tex.63.eiusdem libri, vbi omnia recēsens,quæ simpliciter fiunt,omnium mutationum meminit,ea excepta,quæ secundum locum fit. Adhæc materiam definiens,eam dicit esse illud,ex quo aliquid fit: immò definitionem illam generationi acōmodat,& eam rursus in ipsamet generatione exponit. Apertissimus quoque est text. 68.vbi affirmat Arist.se de principijs disseruisse,quæ circa generationem, & interitum accidunt. Euidentissima tandē eiusdē minoris probatio ex vltimo cōtextu eiusdē primi libri de physico auditu elicitur, vbi Arist.in naturali scientia de physicis, & dissolubilibus formis disputandū proponit. Hisce igit̃ autoritatibus,quæ passim à nostræ sententiæ sectatoribus adducuntur,manifestum iam fit,naturale corpus, quod Arist.in naturali philosophia considerandum accepit,non esse cælo,mortalibusque commune,sed generabilia tantum dissolubiliaque omnia corpora continere.

Duæ Francisci Piccol.ad hoc argumentum responsiones reijciuntur. Cap. XII.

PRo huius argumenti solutione, multos inuenio nostri temporis celeberrimos philosophos vehementer elaborasse, Franciscum Piccol. Iacobum Zabar. Federicum Pendas. & alios etiam recentiores, Pendasij discipulos:suam quisque,sed tū diuersam responsionem attulit. Piccolomineus in introductione ad scientiam de natura, cap.27. duplicem affert solutionem. Primò ait, Arist.in primo lib.de physico auditu,principia cōia,saltem facultate,& virtute declarasse,quia ex mortalium rerum principiorum declaratione, cęli quoque principia refulgent,vt ei ortus quidam,& interitus competit,nempe motus secundum locū. Ponderemus quęso hanc responsionem,vt inueniamus, quid illa roboris, aut firmitatis habeat. Arist.in 1.phys.vbi methodum,& rationem proposuit,quam in scientia de natura adhibiturus esset,nimirum à cognitione principiorum se exordiri debere,vt ea tandem, quæ ex principijs conflata sunt,optimè cognoscantur,naturale corpus,veluti suæ tractationis metā, & scopū,sibi ante oculos constituit,statimque de eius principijs disputare cæpit.Quæro nunc, quodnam est illud corpus naturale,cuius principia in primo phys.vestigare cæpit?est ne corpus aliquod determinatum,an corpus cęlo,mortalibusque commune? Si est corpus aliquod determinatum,puta corpus generabile,& dissolubile,iam mecum facit. Si autem dicatur esse corpus cōe,vt Piccol.in sua responsione affirmare videtur;igitur ea ipsa principia,de quibus Arist.in 1.phys.disputat,vnicuique naturali corpori,sub se contento, non facultate, & virtute tantum,vt Piccol.ait,sed actu,& energia competere debent. Probo hanc consequentiam:in ea enim tota vis huiusce argumentationis consistit. Ponamus ex.gra.in vniuersa animalium doctrina,animal,vniuersè acceptum,equarum esse subiectum(vt verè est)quatenus s.sub se animalia omnia,cuiusuis generis comprehēdit;introducaturque initiò de principijs animalis,sic accepti,disputatio,quæ sunt anima,& corpus; dubio procul hæc ipsa principia adeo omnibus animalibus actu,& energia conueniunt,vt nullum inueniatur, quod non ex corpore,& anima, tanquam ex materia,& forma conflatum sit. Si igitur materia,& forma, quæ sunt prima principia corporis naturalis,dicūtur principia corporis,generatim accepti; illa necessariò vnicuique corpori naturali,sub illo eodem corpore contento, atque adeo ipsi cęlo,competere debent:quod tamen falsum esse,iam supra ostensum est; quoniam cęlū nunquam est factum,ac proinde ex coniunctione materiæ cum forma nunquam ortum, nec vnquam etiam,propter formæ à materia recessum,interibit.cùm formam nullam, tanquā sui substantialem partem,obtineat. Respondet Piccol.cęlesti corpori ortū,& interitum, ratione motus secundum locum quodammodo conuenire. Iam puto,omnes animaduertere, hūc ortum,& interitū,qui ratione localis mutationis cęlo tribuitur,ab ortu, & interitu,qui reb.generabilibus,& dissolubilibus ascribitur,omnino diuersum esse;ac proinde mortalium quoq; cęlestiumque corporum principia,atque rursus ipsamet cęlestia,atque mortalia corpora inter se plurimum distare;adeo vt nullum supra se communem conceptum habere possint,nisi nomen aliquod æquiuocum,quod ineptum erit,pro totius naturalis scientiæ subiecto constitui,esto etiam coniunctam habeat analogiam,vt viri isti celebratissimi affirmant. Quid enim,obsecro,nomine naturalis corporis intelligendum nobis est? Si cęlum suspicimus,vtiq; corpus aliquod simplex concipimus,non ex materia,& forma concretum,sed quod tantum modo

Prima solutio Piccol.ad prædictū argumentum, Confutatio.

Explicatio Piccol.respōsionis. Cōfutatio explicationis.

modo subiectum est orbicularis motus; atque rursus æternum, & immortale, vt eorum etiã plerique confitentur. Si verò inferiora hæc corpora respiciamus, corpus aliquod compositũ intelligimus, ex coniunctione materiæ cum forma exortum, quodque tãdem, propter vnius ab altero abscessum, interibit. Corpus igitur naturale, nomen quoddam æquiuocum est, quatenus sub se cęlum, sublunariaque corpora comprehendit. Afferamus nunc alteram Piccol. responsionem. Addit clarissimus iste Doctor, Aris. in 1. phys. principia communia cunctis, quibus competunt, declarasse; cęlo autem non propriè competunt, sed solum per relationem ad motum. Gratias agamus sapientissimo seni, cui tandem inuito fortasse, nec opinanti veritas excidit. Principia, quæ Arist. in 1. phys. lib. declarauit, sunt principia corporis naturalis: hæc, secundum Piccol. cęlo non propriè competunt; ergo cęlum non est pars corporis naturalis, quod pro subiecto statuitur naturalis Philosophiæ: vel si corpus naturale dr, ab eo, de quo modò disserimus, omnino diuersum est, quemadmodum nos demonstrare cõtendimus. Hęc ad Piccolomineum satis.

Altera Piccoli respõsio q̃ tñ abest, vt argumentũ diluat, vt potius Autoris sniam cõfirmet.

Iacobi Zabarellæ ad prædictum argumentum responsio, atque eiusdem confutatio. Cap. XIII.

IAcobus Zabarella libro de naturalis scientiæ constitutione, c. 5. concedit absolutè, Arist. in primo lib. phys. de principijs rerum mortalium tantum disputare; ac proinde minorem propositionem argumenti, iam à nobis propositi, verissimã putat. Asserit tñ, maiorem illam negandam esse, qua illud esse subiectum naturalis Philosophiæ dicebatur, cuius principia in 1. phys. lib. considerantur: censet enim cum Arist. verum totius naturalis Philosophiæ initiũ à 2. phys. lib. sumendum esse: quæ verò in 1. lib. tradita sunt, ea propter nostram faciliorẽ cognitionem anteposita fuisse; non autem quòd re vera ad eos libros ea ipsa pertinuerint. Quare ad cognoscendum generale naturalis scientiæ subiectum, spectare debemus, ait ipse, quid in septem libris physicæ auscultationis agatur, non quid in primo: in illis autem septem, manifestum est, de communibus agi, quæ similiter omnibus naturalibus corporibus, tàm caducis, quàm æternis, secundum quandam analogiam competere dicuntur: corpus enim naturale, latè acceptum, non est genus vniuocum; & propterea quæcunque inferioribus corporibus communia cum cœlo esse videntur, non secundum eandem rationem, sed similitudine quãdam, & analogia illis conueniunt. Hæc ipse. Bone Deus, quibus tricis Doctores isti nos, & semetipsos inuoluunt, vt remà veritate alienam tueantur? quot scrupulos in re tritissima, atque apertissima nobis inijciunt? Ait Zabarella, initium naturalis scientiæ a 2. lib. de phys. auditu sumendum esse, non autem à primo, vtpote qui ad eos libros non pertineat, sed facilioris tantum nostræ cognitionis gratia antepositus est. Liber igitur, in quo Arist. totius naturalis scientiæ fundamenta iecit, ad opus de physico auditu, in quo non nisi rerum naturalium communia explicantur, minimè pertinebit? Liber, in quo rerum naturalium principia statuuntur, & exprimuntur, tanquam additamentum quoddam, & nostræ tantum facilioris cognitionis gratia antepositus, censendus erit? Respondebit Zab. in secundo quoque libro de principijs Aris. disputare. Sed non ne animaduertit, Arist. in 2. lib. agere de principijs, per relationem ad motum, & quatenus eis nomen naturæ competit; non autem de principijs generationis, ex quorum. s. coniunctione, & concursu, ipsum naturale compositum coalescit? Hoc idem Zab. in eodem capite paulò superiùs affirmauit. Sed addo præterea, agere Arist. in 2. lib. de principijs, tanquam de ijs, quæ iam probauit, & explicuit in primo: vbi de eorum numero, conditionibus, & natura luculentissimè disputauit. Quare initium naturalis Philosophiæ ab ipso primo lib. phys. non autem à secundo sumendum erit; tametsi Arist. difficultate maxima, quæ ob varias veterum Philosophorum sententias, de rerum naturaliũ principijs contingebat, iam in 1. lib. expedita, de reliquis rebus, quæ naturali corpori communes sunt, deinceps tractaturus; quasi nouum principium faciat in secundo. Quod item fecit in opere de anima: vbi enim disputationem, quam cum veteribus Philosophis aggressus est, in 1. lib. expediuit, mox quasi nouum principium in secundo instituit, ex proprio sensu de anima tractaturus: nemo autem dixerit, primũ librum de anima ad opus illud minimè pertinere. Nũc paulisper disputationem ad rem nostram reuocemus. Initium totius naturalis scientiæ, atq; adeo considerationis corporis naturalis, quod naturalis Philosophiæ subiectum statuitur, à 1. lib. phys. sumendum est, vt iam apertissimè demonstraui: sed in eo libro, vel ipsomet Zab.

Zab. responsio ad prædictum argumentum.

Confutatio.

Qualis sit principiorũ conditio in 2. lib. phys.

Vnde sumendũ sit initiũ naturalis Philosophiæ.

Caput cõfutationis.

teste, non nisi de principijs generabilis, dissolubilisque corporis disseritur; illud igitur erit, quod pro adæquato vniuersæ naturalis Philosophiæ subiecto statuendum est, non item corpus naturale, cœlo, mortalibusque commune; vt pote quod vniuocum non sit, sicut ipsemet Zabarella confirmat, nec secundum eandem rationem de suis inferioribus dicatur; ac proinde æquiuocum erit, tametsi coniunctam habeat analogiam, & quod hinc sequitur, subiecti munere fungi nequaquam poterit.

Federici Pendasii, & aliorum ad idem argumentum solutiones refutantur. Cap. XIV

Pendasij responsio ad prædictū argumētū.

Videamus nunc, quid Federicus Pendasius, eiusq; discipuli, & sectatores, pro eiusdem argumēti solutione attulerint. Pendasius in apparatu ad physicam texturam, parte sexta, ait, se eò adduci minimè posse, vt in 1. lib. de physico auditu, sola principia generabilium corporum exprimi, fateatur: addēdum tñ putat, præter hæc, ibi tradita, in libris postea de celo, principia quoque cælestium orbium edoceri. Causam autem, cur initio Aris. principia, vtrisque cōia, non dederit, duplicem esse asserit: alteram, quia in his, quæ sunt ab vno, & ad vnum, cuiusmodi sunt corpus sublunare, atque cæleste, exposito primo, cetera facilè cognoscuntur: alterā, quia celestibus, mortalibusque corporibus, sanè pauca cōia sunt. Animaduerto primum in dictis celeberrimi huius doctoris, euidentissimam repugnantiam. Primò ait, in 1. lib. phys. sola principia generabilium corporum explicata ab Aris. non fuisse: postea rationem reddit, cur ibi Aris. principia vtrisque corporibus cōia non dederit. Ecce manifestissimam contradictionem. Posset aūt quispiam pro Pendasio dicere, principia celestiū corporum non omnino, sed leuiter tm, in 1. lib. phys. explicata fuisse. Sed hæc excusatio nullius est roboris, quia principia, de quibus in 1. lib. phys. Aris. disputauit, aut cælestibus, & sublunaribus corporibus cōia sunt, aut non sunt communia: si non sunt, iam habeo, quod quæro: si sunt cōia, ergo nihil erat opus, vt principia celestium corporum iterum in libris de celo explicarentur, vt Pendasius affirmat. Probo consequentiam, quia illa principia cōia, & quo ad numerum, & quo ad conditiones, & quo ad illorum naturam, adeò luculenter explicata sunt, vt illustriore certè explicatione non indiguerint. Cùm verò asserit Pendasius, valde pauca celo, & mortalibus, quæ ab vno, & ad vnum sunt, cōia esse, tunc sensim in sniam nostram deducitur: hisce enim verbis fateri cogitur, corpus naturale, celo, mortalibusq; cōe, æquiuocum esse. Nec est, quòd dicat aliquis, illud esse ab vno, & ad vnum, quia iam probaui, illud in sua inferiora secundum eandem rationem non delabi, atque rursus analogiā purā reperiri minimè posse, quod precipuum est, contra aduersarios nostros, in tota hac disputatione, fundamentum. Nonnulli verò ex Pendasij discipulis, in disputatione quadam de naturalis scientię subiecto, cap. 3. predicto argumento ad hunc modum satisfacere se putant: negant minorem propositionem, qua dicebamus, principia, de quibus Aris. in 1. phys. disputat, generabilia tm, dissolubiliaque corpora respicere. Et ad illius probationem, quę innitebatur Aristote. progressu, in toto primo lib. in quo de principijs loquens, semper ait, *Eorum quæ fiunt*, respondent, se ex altera parte cum Ioan. Grammatico, obseruasse, philosophum de cœlestibus quoque corporibus cogitasse, postquam addere consueuit, *Eorum quæ sunt, & fiunt*: ita enim habet tex. 65. *Manifestum igitur, quòd siquidem sunt causæ, & principia eorum, quæ natura sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt*, vbi patet (inquiunt ipsi) non solum principia generationis, sed etiam essentię nominari: quod potissimum, ob cęlestia corpora, dictum fuisse, censendum est. Sed eorum pace dixerim, hęc obseruatio nihil habet momenti: qm Aris. frequenter, & ea, quę sunt, & ea, quę fiunt, pro eodem vsurpare: immò per ea, quę sunt, ipsamet generabilia, & dissolubilia corpora significare, consueuit, quemadmodum vnicuique ex 2. lib. phys. tex. 1. compertissimum esse potest: vbi Aris. sic habet, *Eorum, quæ sunt, alia quidem sunt natura, alia verò propter alias causas; natura quidem sunt, & animalia, & partes ipsorum, & plantæ, & simplicia corpora*, & quę sequuntur: patet aūt, & animalia, & plantas, & id genus alia, non solum esse, verùm etiam facta esse. Alia plura addūt pro predicti argumenti solutione; verùm quoniam ex Pendasio omnia excerpta sunt, non est, cur à nobis repetita confutatione refellantur.

Contradictio in dictis Pendasii.

Confutatio responsionis.

Pendasius hic proprijs dictis cōuincit.

Quorundam recentiorum ad prædictū argumētum responsio.

Confutatio.

Fir-

Firmissimum Zabarellæ argumentum contra iam probatam conclusionem, notabili digressione diluitur, Cap. XV.

HActenus probatum à nobis est naturale corpus, quatenus naturale est, pro naturalis scientiæ subiecto statuendum esse: nomine autem corporis naturalis, non esse intelligendum corpus, cęlo, mortalibusque cōe, quippe quod æquiuocum sit, atque adeo subiecti rationem habere non possit, sed corpus, quod omnia sub se generabilia, & dissolubilia corpora comprehēdit, Iam verò inanis esset omnis noster labor, nisi duo firmissima argumenta, alterum Zabarellæ, alterum Pendasij, quę sniam nostram grauiter vrgere videntur, de medio tollere niteremur. Iacobus itaque Zabarella, loco superius citato, probare contendit, cęlum, tametsi generabilium, atque dissolubilium rerum principium efficiens est, nihilominus partem etiam esse subiecti naturalis philosophiæ, & hoc modo potissimum à naturali philosopho considerari. Sic igitur suam instituit argumentationem. Non minus res per se, scitu digna est cœlum, quàm sint elemēta: Sed elementa, cum sint misti principia, atq; hoc pacto de illis in libris de generatione, & interitu, à philosopho disputetur, nihilominus in 3. lib. de cœlo, per se, quatenus simplicia corpora sunt, proximè ex materiæ, & formæ coniunctione exorta, considerantur: igitur cœlum, quod per se, res scitu dignissima est, alicubi per se, vt tale corpus est, in naturali philosophia tractari debet, atque præsertim in ijs libris, qui ab ipso inscriptionem, & denominationem acceperunt. Quod si cœlum, per se, à naturali philosopho consideratur, quis nō videt, ipsum esse partem subiecti naturalis philosophiæ, & illud quidem non esse corpus generabile, & dissolubile, sed corpus cœlo, mortalibusque cōe? Pro huius argumenti dissolutione, tota ferè præcedens ratiocinatio, vsque ad vltimam consecutionem, concedenda est nimirum cœlum, per se, rem scitu dignissimam esse, atque à naturali philosopho, non solum, vt sublunarium rerum principium efficiens, verum etiam per se, quatenus talis substantia est, in duobus primis libris de cœlo considerari. Cùm verò infertur, ergo est pars subiecti naturalis philosophiæ, hæc consecutio prorsus neganda est: huius autem negationis rationem breui hac digressione afferre cogor, in qua vis totius dubitationis consistit. Si naturam cęlestem intenta mentis acie contemplemur, illam inueniemus, ad nullam ex contemplatricibus facultatibus, ab Aris. 6. Metaphy. nominatis, propriè pertinere: cùm enim spiritualis substantia non sit, & corporis omnino expers, vt intelligentia, non videtur certè metaphysicæ considerationi subesse; & cùm ex materia, & forma concreta non sit, cuiusmodi est elementum, & omne corpus mistum, nullus illi locus debetur in naturali philosophia; atque tandem cùm non sit pura, simplexq; dimensio, mathematicæ contemplationis esse non potest. Hęc cùm ita se habeant, ad cælestem naturam explicandam, nouam tradere scientiam, operæpretium esse videretur: verumtamen Aris. ne absque necessitate maxima, scientias multiplicaret, ob quandam affinitatem, quæ naturæ cælesti cùm separatis substantijs, atque rursus cum sensibilibus rebus intercedit, de ea, partim in metaphysica, partim in naturali philosophia, disseruit, ita tamen vt mathematicis etiam locus relinqueretur, aliquid de ipsa disputandi. Iam verò cælestis hæc natura, tùm quia à materiæ cōtagione remota est, tùm ob continuam illam necessitudinem, quam cum intelligentia motrice, atque eidē perpetuò assistente, contraxit, congruenter Aris. in metaphysicis libris explicari posse, visa est, & propterea de ea, cùm in 8. tùm in 12. atque etiam alijs eiusdem operis libris satis commodè disputauit. Rursum verò, cùm cęlestis substantia multorum accidentium sensibilium, atque potissimùm localis mutationis, quæ ad naturalem considerationem pertinet, subiectū existat; de ea quoque in naturali philosophia disserere, opportunum Aris. existimauit: nec cōmodiorem reperit locum, quàm in duobus primis illius operis libris, quod de cœlo inscripsit. Id, quod ab eo duabus potissimum rationibus factum esse, existimo. Primò, quia cùm in 8. phys. libro via motus, ad primum, æternumq; motorem, qui primum est rerum omniū efficiens, nos deduxisset, antequam aliquod generatorum corporum tractaret, aliud proximum sublunarium rerum efficiens principium explicare voluit; illud aūt est corpus illud sublime, quod appellamus cœlum. Deinde, cum Aris. in eodem lib. motum nunquam principiū habuisse, sed vsquequaq; æternum esse, multis rationibus ostendisset, oportereq; si ante quęcunque motum, fuit semper motus, particularem aliquem motū reperiri, qui æternus sit, & per

Zabarellæ argumētū, quo probat, cęlū esse partē subiecti naturalis philosophiæ.

Solutio.

Naturæ cęlestis contēplatio propriè, nec ad metaphysicū, nec ad naturalē philosophū, nec ad mathematicum pertinet.

Cur de cœlo Aris. in metaphys. disputarit.

Cur de cęlo egerit Aris. in naturali philosophia.

Cur statim post opus de physico auditu Aris. de cęlo disputationem instituerit.

quem cõis motus æternus esse dicatur, ideò, cùm motus absque mobili esse non possit, ad substantiam aliquam mobilem, quæ hac motus æternitate gauderet, intellectu peruenire, necesse erat: hæc aũt substantia est illa, quæ perpetua conuersione torquetur; meritò igitur Arist. statim post opus de physico auditu, de huiusmodi substantia disputauit. Quod etiam fecit, propterea quod multi ex veteribus philosophis cœlum à rebus generabilibus, & dissolubilibus non secernebant. Stoici namque nutriri cœlum, veluti animata quæq; corpora; atque illius partes gigni, & interire existimabant. Alij, non esse cœlum à quatuor elementis distinctum, sed esse ipsammet igneam substantiam, arbitrabantur. Aris. itaque, vt rem tractaret, à cæteris quoq; naturalibus philosophis tractatam, de cœlo disseruit in naturali philosophia; atque sensim, ob eius circularem motum, qui simplex est, inuenit, simplicem quidem illud substantiam habere, sed tñ quæ ab elementorum natura omnino distincta, atque diuersa sit: ideo, vt aliquo illud nomine significaret, quò à mortalibus hisce corporibus disiunctum penitus intelligeretur, quintam essentiam, seu quintum elementum id ipsum appellauit. Sed his omissis, soluamus nunc iam breuiter argumentum in forma. Cœlum, ait Zabarella, à naturali philosopho consideratur; ergo est pars subiecti naturalis philosophiæ. Neganda est huiusmodi consecutio: & negationis ratio ea est; quia cœlum à naturali philosopho nõ vt quid propriè ad eius disciplinam pertinens, consideratur, sed eius consideratio veluti appendicula quædam est, quatenus. s. illud ratione simplicis motus, aliorumq; sensibilium accidentiũ, cum ijs, quæ propriè sunt physicæ considerationis, puta cum elementis, affinitatem aliquam habet. Neque verò miretur quispiam, Aris. in naturali philosophia, illius rei scientiam incul casse, quæ ad illam propriè haud pertinere vr; id enim, ad euitandam scientiarum absq; necessitate, multiplicationem, frequenter facere consueuit. Etenim metaphysica, scientia communissima est, eiusque subiectum est ens, quatenus ens; quare de ente tantummodo generatim accepto, atque de partibus, & affectionibus eius, Aris. in illa scientia disserere debuisset: neque ei ad aliquod determinatum ens, puta ad aliquam determinatam substantiam cõ siderandam, descẽdere, necesse fuisset: nihilominus Aris. in metaphysicis de substantijs abstractis disseruit, quæ determinatæ substantiæ sunt. Quid ita? Ne ob illas præsertim, nouam sciẽtiam texere cogeretur. Rursus anima, vniuersè spectata, quamuis à naturali philosopho, vt animati corporis forma consideratur (loquor de anima generatim accepta: nam anima rationalis per se, &, vt à corpore seiuncta est, considerata, ad metaphysicum pertinet) nihilominus ab eodem etiam per se, & vt talis substantia est, exploratur: anima autem sic accepta neque naturale corpus est, neq; naturalis corporis species. Quare absurdum non est, aliquid à naturali philosopho considerari, tametsi illud pars subiecti naturalis philosophiæ non sit, sicut in re nostra, dicimus esse cœlum.

Aris. veteres philosophos imitatus, de cœlo disseruit in naturali philosophia.

Solutio argumenti in forma.

Aris. in metaphysica egit de partcula rib. substatiis quæ tñ proprie ad illã, q̃ cõis est minimè ptinent.

Anima generatim accepta cõsideratur à naturali philoso. pho, per se, & tñ non est pars subiecti naturalis philosophiæ.

Argumentum Pendasij, contra eandem conclusionem atque eiusdem solutio, Cap. XVI.

PEndasius quoque, loco supra citato, probare nititur, cœlum, vt partem subiecti naturalis philosophiæ, ab Aris. consideratum fuisse; argumentoque vtitur, quo Vicom. lib. 3. de rerum naturalium principijs, cap. 4. atque etiam Zabarella lib. de naturalis scientiæ constitutione, cap. 10. vsi sunt, & est fere argumẽtum cõe: sed iuuat, me illud Pendasio tribuere; quandoquidem plurimi ab eodem æstimatum fuit. Argumentatur itaque sic; Aris. initio primi libri de cœlo, tex. 5. de simplici corpore tractaturus, repetit definitionem naturæ, quam lib. 2. phys. posuerat, eamq; omnib. simplicibus corporibus, hoc est cœlo, & elementis, cõem facit: ait enim, ***Omnia corpora physica, & magnitudines secundum se, mobiles secundum locum esse dicimus: naturam enim principium motus ipsis esse dicimus***, diuisitq; deinde corpora, quæ hoc motus principium in se retinent, in ea, quæ à medio, ad medium, & circa mediũ mouentur. Voluit igitur Aris. cœlum internum sui motus principium habere; atq; ita illud à naturalis corporis cõsideratione nõ seclusit; Sed vt partẽ subiecti naturalis philosophiæ cõ siderauit, quod est corpus naturale, cœlo, mortalibusque cõe. Hoc argumentũ grauissimum, & difficillimum est, nobis præsertim, qui cum Aris. cœlum ex materia, & forma concretum non esse defendimus, naturæ illi definitionem non competere, atque adeo nec motum eius naturalem esse, prout naturalis motus ille dicitur, qui ab interiore aliquo principio proficiscitur, atque secundum propriam mobilis propensionem fit; quæ omnia in alijs disputationibus

Argumentũ Pẽdasii à Ap pat. ad physicã texturam parte 6.

Hoc argumẽtũ Autori solutu difficile.

nibus probaturi sumus. Facilè tamen, Deo annuente, hoc argumentum diluemus, Arist. mẽte rectè perspecta, & explicata. Arist. igitur in opere de physico auditu posteaquam de principijs, & affectionibus naturalis corporis disputauit; in opere de cęlo statim ad simplex corpus explicandum se accinxit: per simplex autem corpus, duo potissimùm intellexit, alterum primaria, alterum secundaria intentione. Primaria intentione, per corpus simplex, intellexit id, quod proximè ex materiæ, & formæ coniunctione conflatum est, & hoc corpus quatuor sub se illa simplicia corpora continet, quæ vulgò elementa nuncupantur. Secundaria verò intentione, per corpus simplex, aliquam aliam substantiam intellexit, quã in operis progressu probaturus est, penitus ab elementis diuersam esse: sed nihilominus congruũ existimauit, illam ipsam substantiam, ob simplicem motum, quo prædita est, vnà cum cæteris corporib. simplicibus explicare; cùm presertim à nobis illa quàm longissimè distet, & per quandã similitudinem, atque proportionem, quam cum cæteris corporibus simplicibus habet, nobis faciliùs nota esse queat. Iam verò, vt sensim ad argumenti solutionem accedamus, in ipso statim vestibulo operis de cœlo, Aristote. expressis verbis asseruit, naturæ definitionem cœlo competere: eam siquidem omnibus simplicibus corporibus communem fecit, sed qua communitate? non vniuocationis quidem, vtpote qui cœlestem substantiam diuersæ naturæ ab ipsis elementis esse, iudicarit, sed æquiuocationis, & analogiæ. Ad formam igitur argumenti competit cęlo definitio naturę; ergo cęlum est corpus naturale, sub eo contentum, quod pro subiecto naturalis Philosophiæ statuitur: neganda est consequentia: & ratio negationis est, quia sicut cęlum, & elementa in aliquo communi, non nisi æquiuocè, & analogicè cõueniũt; ita naturæ definitio non vniuocè, sed æquiuocè, & analogicè, hoc est, secundum diuersam rationem, & secundum quandam proportionem, eisdem tribuitur. Sed obijciet aliquis, Arist. in textu 15. eiusdem primi libri de cęlo expresse ait, quemadmodum ignis, secundum naturã est aptus ferri sursum: ita aliquod simplex corpus dandum est, quod aptum sit, secundũ suam naturam, in gyrum duci, & huiusmodi est ipsum cælum. Si igitur cælum ad circularem motum naturalem habilitatem habet, sicut ignis ad motum sursum; sequitur, illius motum naturalem esse, atq; adeò illi, & elementis naturæ definitionem vniuocè conuenire. Textum illum 15. quem aduersarij tanti faciunt, stareq; à se, magnopere arbitrantur, ostendo ego, sententiæ nostræ solidissimum fundamentum esse, si rectè, qui nam sit mentis Aris. sensus, intelligatur. Aptus est ignis, ait Aris. sursum secundum naturã ferri: aptum est quoq; cælum s'm naturam in orbem moueri: sed vt hæ substantiæ, inter se diuersæ sunt; ita pariter diuersa in illis habilitas, atque natura intelligenda est: propria quidem in igne, in cælo autẽ minùs propria, & secundum quandam analogiam. Ignis est corpus, ex materia, & forma concretum: à materia, quæ natura est, accipit propensionem ad motũ: à forma, quæ pariter natura est; immò magis natura, quàm materia, vt asserit Philosophus in 2. phys. accipit determinationem huius propensionis: non enim aliò, quàm sursum aptus est ipse moueri: proximè autẽ, si non est impeditus, à facultate motrice, formam ipsam consequente, ad propriam regionẽ mouetur; & propterea totus ignis, tria prędicta in se continens, dicitur esse aptus moueri sursum secundum suam naturam. Hæc habilitas, siue propensio per similitudinem quandam, ab igne, & à cæteris corporibus simplicibus desumptam, ad cælum transfertur. Est cælum, in completa, & absoluta sua significatione acceptum, concretum quippiam ex orbe, materiæ vicẽ gerente, & ex Intelligentia, gerente vicem formæ, non informantis quidem, sed assistentis. Ecce primam differentiam, quæ inter cęlum, & ignem, ratione cuiusdam quasi structuræ reperitur. Habet cęlum, ratione orbis, habilitatem quandam, seu non repugnantiam, vt in gyrum ducatur, idque ob sphęricam figuram, qua præditum est: habet autem ab Intelligentia vim quandam circumeundi, ipsi habilitati respondentem, immò ipsammet habet circuitionem; & propterea totum cęlum, secundum suam naturam, hoc est, secundum ea, quæ ad ipsum pertinent, consideratum, aptum esse dicitur, vt in orbem voluatur. Hanc autem habilitatem eiusdem rationis non esse, cum habilitate, quam habet ignis ad suum motum, inde elicitur; quia ignis ab interno principio mouetur, cęlum ab externo: ignis est aptus ad proprium locum moueri, cùm extra illum reperitur; cęlum in proprio loco semper manet; & propterea non habet habilitatem, sicut ignis, nisi æquiuocè, vt declaratum est. Arist. rursus cęleste corpus, veluti quippiam ab elementis diuersum in opere de cęlo considerasse, ex ip-

Notãda pro argumẽti solutione.

Naturæ definitio est cõis cęlo, & elemẽtis, cõitate æquiuocationis, & analogię, non autem vniuocationis.

Solutio argumenti in forma.

Obiectio notabilis ex text. 15. primi de cœlo.

Solutio, atq; eiusdẽ text. explanatio.

Quo intelligendum sit, cęlũ esse aptum moueri in orbẽ secũdũ suã naturam.

Habilitas ad motũ in cœlo, & elementis non est eiusdem rationis.

Arist. in opere de cęlo cōsiderauit cœleste corpus, vt aliquid ab elementis diuersum.

met textu 5. ab aduersariis allato, elicere licet; vbi eius verba diligenter perpendenda sunt: ait enim, *Omnia corpora naturalia, & magnitudines:* si cęlum, & elementa sub aliquo communi corpore comprehenderentur, quod de illis secundum eādem rationem diceretur, satis fuisset Aristoteli dicere; *Corpora naturalia*; addidit nihilominus, *Et magnitudines;* Quid ita? Non ob aliam certè causam, nisi vt cęlestem quoque naturam, atque substantiam in ea tractatione includeret: quæ quidem non est corpus, ex materia, & forma conflatum, sicuti est quodlibet elementum; sed tantummodo subiectum dicitur trinæ dimensionis.

Duæ obiectiones præcipuæ, contra Autoris sententiam, diluuntur. Caput XVII.

TEmpus iam est, vt huic disputationi finem imponamus; quod libēter quidem faciemus, si priùs duobus quasi ictibus obstiterimus, quibus constructum iam à nobis ædificiū adUersarij nostri facile demoliri, funditusque euertere se posse confiderent. Diximus, corpus naturale, cœlo, mortalibusque commune, quod æquiuocum sit, pro naturalis Philosophiæ subiecto constitui nulla ratione posse. Respondebatur ab aduersarijs, corpus illud commune, tametsi re vera vniuocum non est, ad vnum tamen, siue analogum esse, non etiam æquiuocum. Nos autem, purum analogum minimè reperiri, iam demonstrauimus; & propterea si corpus hoc analogum, & non vniuocum est, vt ipsi fatentur, sequitur necessario, illud æquiuocum esse; atque adeo naturalis scientiæ subiectum esse non posse. Iam verò dicent fortasse aduersarij, vt aliquid pro alicuius scientiæ subiecto statuatur, si vniuocum non sit, sufficere saltem, illud analogum esse, non autem purum æquiuocum. non est enim adeo absurdū, multarum rerum, inter se, diuersarum, scientiam dari, quatenus res illæ respectum aliquem habent ad vnum, vel inter se analogia quadam, seu proportione conueniunt. Etenim diuersarū rerum, quæ medicinales dicuntur, potest esse scientia, quatenus omnes ad medicinam referūtur: sic multorum sanorum, per comparationem ad sanitatem: atque idem de alijs dici pōt. Cum igitur corpus naturale, cœlo, mortalibusque commune, purum æquiuocum nō sit, sed coniunctam habeat analogiam; illud certè pro naturalis Philosophię subiecto constitui poterit: & hic est primus ictus.

1. Obiect.

Alter est, quia diximus, considerationem cœli veluti additamētum quoddam esse naturali Philosophiæ, atque de ipso Arist. in opere de cœlo, non primaria, sed secundaria quadā intentione disputasse. Profectò id ægrè ferunt aduersarij, & fateor equidem, id ipsum multorū aures grauiter offensurum esse, qui aliorum opiniones, nulla adhibita ratiocinatione, libenter sequuntur, nec proprio ingenio, intimè in rerum medullā penetrare contendunt. Audire enim mihi videor illos, ita argumentantes; si secundaria intētione, de cęlesti substantia, primaria verò de elementis in opere de cęlo Arist. disputasset; dubio procul de ipsis primò, postea de cęlesti substantia disseruisset; atqui oppositum ordinem conseruauit; non igitur dicendum est, cęlum in dicto opere secundaria quadam intētione ab Arist. consideratum fuisse. Deinde qui fieri potest, vt cęli contemplatio, quasi appēdicula quędam sit, & quasi per accidens, & secundaria intentione in eo volumine interiecta dicatur, quod ab ipso cęlo inscriptionem, & denominationem accepit? Constat aūt librorum inscriptiones ab eo fieri, quod in illis præcipuè, & primaria intentione, non autem secundaria consideratur.

Obiect.

Solutio primæ obiectionis.

Priori ictui obsistere haud difficile est; nam si conditiones subiecti, initio huius disputationis positas, memoria repetamus; inueniemus, analogiam, cum æquiuocatione coniūctam, ad veram subiecti rationem non sufficere; sed necessariam esse vniuocationem, siue ea pura sit, siue annexam habeat ipsam analogiam. Etenim subiectum scientiæ, principia, partes, & affectiones habere debet, atque rursus definitionem, quæ illud exprimat quantum ad quid est; quæque etiam, ratione illius, omnibus, sub ipso contentis, atque in illa scientia consideratis, conueniat, vt supra probatum est. Quod verò ad vnum, vel analogum est, simulque æquiuocationem annexam habet, ei certè principia, partes, & affectiones de ipso demonstrabiles, non conueniunt; nec definitio, quæ cum suis inferioribus communicetur. Nam sanum, quod corpori, medicinæ, & vrinæ commune quoddam analogum est; aut medicinale, quod eodem modo de corpore, opere, & vase enunciatur, principia, partes, aut affectiones non habet, nec definitionem, æquè suis inferioribus conuenientem; & propterea huiusmodi aliquid

Ad rationē subiecti non sufficit analogia, nisi cōiūctam habeat vniuocationem.

veram ſubiecti rationem habere nullo modo poteſt. Non eſt enim idem, diuerſarum rerum per attributionem ad vnum, conſiderationem haberi, & alicuius ſcientiæ ſubiectum inueniri, quæ illi veluti quoddam eſſe ſpecificum largiatur, ſitque ratio præcipua, cur à cæteris quibusque ſcientijs diſtinguatur. Nam certè hoc non niſi aliquod vniuocum eſſe poteſt, quod veram habeat definitionem, atque rurſus principia, partes, & affectiones, quæ ordine in illa ſcientia tractentur: quod quidem in naturali Philoſophia eſt, vt probauimus, corpus generabile, & diſſolubile, non autem corpus naturale, cœlo, mortalibuſque commune. Poſteriorem ictum hoc pacto reijcimus; Ariſt. in opere de phyſico auditu, de illius corporis principijs, & affectionibus ſibi differendum propoſuit, quod, vti diximus, veluti ſcopum ſtatuit ſuæ tractationis: hoc autem, quemadmodum ipſemet docuit 2. eiuſdem operis libro, eſt corpus naturale, ex materia, & forma, tanquam ex internis principijs concretum; atque motui, tanquã præcipuæ affectioni in Philoſophia conſideratæ, ſubiectum. Iam verò hoc naturale corpus, vniuersè acceptum, prima ſui diuiſione, in ſimplex, & miſtum diuiditur; explicato igitur, in prima Philoſophiæ parte, naturali corpore communiter ſumpto, ſtatim corpus ſimplex, quod eſt primum membrum huius diuiſionis, ſeſe offert in ſecunda parte conſiderandum; & propterea id, quod primo Ariſt. in ſecunda Philoſophiæ parte ad conſiderandum aggreditur, eſt corpus ſimplex, ex materia, & forma conflatum; id autem, omnium conſenſione, eſt corpus elementare. Cum enim primò materia, & forma, quæ naturalis corporis principia ſunt, ſimul iunguntur; ex earum coniunctione, aliquod ſimplex corpus oriatur, oportet, quod aliqđ neceſſariò eſt ex quatuor elementis. Poſt opus igitur de phyſico auditu, primum, & præcipuũ Ariſt. conſilium eſt, de elementis, tanquam de corporibus ſimplicibus diſputare; Verùm quoniam difficultas quædam, præſertim apud veteres philoſophos, de natura cœleſti tunc vigebat; nam. ſ. illa cum elementari natura cõueniret, an ab eadem penitus diuerſa eſſet; ideo Ariſt. antequam aliquid de elementis tractaret, difficultatem hãc dirimere, & explicare voluit, vt omnem ſcibilium rerum perturbationem à ſua Philoſopbia penitus remoueret. Inuenit igitur, via motus, atque etiam qualitatum quarundam negatione, præſertim grauitatis, & leuitatis, & alijs etiam rationibus, cœlum naturam, atque ſubſtantiam ab elementis omnino diuerſam habere; & quia de hac ipſa ſubſtantia, in naturali philoſophia diſputare decreuerat, ne propter eam ſolam, nouam ſcientiam conſtruere cogeretur; ideo elementorum tractatione paulisper veluti ſuſpenſa, cœleſtem naturam, ijs rationibus, quas ſupra c. 14. adduximus, ſtatim poſt opus de phyſico auditu, ſubtiliter contemplatus eſt, atque etiam quoad fieri potuit, dilucidè patefecit. Hac autem tractatione, veluti quadam digreſſione, atque parentheſi, abſoluta, ad elementorum contemplationem, tanquam primò, & præcipuè ab ſe conceptã animo, atque comprehenſam Ariſt. accedit, ſenſimque reliquorum naturalium corporum explicationem aggreditur. Excluſo enim cœlo, optima naturalis corporis diuiſio habetur: nam corpus, quod conſtat ex materia, & forma, aut ſimplex eſt, aut miſtum: ſimplex quatuor ſub ſe elementa comprehendit: miſtum verò ex ipſis elementis coagmentatum eſt, quod rurſum in animatum, & animæ expers diuiditur, & ſic deinceps. Quod verò ad inſcriptionem librorum de cœlo attinet, rectiùs certè Ariſt. illos de ſimplici corpore inſcripſiſſet; propterea quòd non de cœlo tantum, verum etiam de elementis, in ijs libris accuratiſſimè diſputauit. De cœlo nihilominus illos inſcribere voluit, vt eius artificiũ faciliùs perciperetur, hoc eſt, quò magis perſpicuè intelligeremus, cœleſtis naturæ cõtemplationem, ab ipſo, dedita opera, hoc eſt, ad vitandum ſcientiarum multiplicem numerum in naturali Philoſophia, atque potiſſimũ inter opus de phyſico auditu, atque elementorum tractationem, interiectam fuiſſe. Huc accedit, quòd cùm cœleſtis ſubſtantia nobiliſſima, & perfectiſſima ſit, neceſſarium fuit, illam alicubi ſeorſum diligenter explicatam inueniri; & propterea, ne eius diſputatio cum elementorum tractatione confuſa videretur, Ariſt. volumen illud, de cœlo, tanquam de nobiliori corpore, inſcribendum eſſe, cenſuit. Sed de inſcriptione librorum de cœlo, plura fortaſſe in alia diſputatione dicemus. Hæc interim pro ſolutione harum duarum obiectionum, atque etiam pro accurata propoſitæ diſputationis animaduerſione ſufficiant. In qua, ob defenſionem nõ quidem nouæ, ſed innouatæ, atquæ adeò difficillimæ ſententiæ, longiùs fortaſſe, quàm par erat, digredi coacti fuimus.

Solutio ſecũdæ obiectionis.

Quodnam corpus, poſt explicationẽ corporis generatim accepti, ſe ſe offerat Ariſt. cõſiderandum.

Pondera diligenter Ariſt. mentẽ, in explicãda, poſt opus de phyſico auditu, natura cœleſti.

Nota circa inſcriptionẽ librorum de cœlo.

DE PRIMO COGNITO,

Disputatio Secunda.

Disputandi ratio. *Caput Primum.*

Docendi, & addiscēdi methodus, quā tradidit Arist. in proœmio lib. de physico auditu.

Ptissimum docendi methodum, congruentissimamq; discendi rationē, in omni quidem scientia, sed potissimum in naturali philosophia seruandam, Arist. Peripateticorum princeps, in proœmio librorum de physico auditu, mirificè tradidit, satisque luculenter patefecit. Cùm enim naturalis philosophia in naturalis corporis contemplatione, quod principia in se habet, causas, & elementa, vsquequaque versetur; docuit, ante omnia in ipsamet principia nobis penitus incumbendum esse, vt ex ipsorum cognitione, tanquam ex fonte, atque origine, eiusdem naturalis corporis notitiam exhauriamus. Porrò viam, & ordinem nobis monstrauit, quibus ad ipsam facilè peruenire possemus. Viam, eam dixit esse, vt à nobis notioribus, hoc est, à rebus concretis, sensuique manifestis incipiamus. Ordinem verò, vt à cōioribus cōceptibus, seu vniuersalioribus quæstionibus exordiamur. Vtroque aūt modo, dum intellectus noster intelligēdi munere fungitur, semper in cognitione id, quod magis confusum est, asserit anteire: magis quidem confusum re ipsa, si viam; potestate verò, si ordinem spectemus. Vt enim sensibile compositum reapse, & energia in sese plura continet, ex quibus conflatum est; ita vniuersale, quod est totum quoddam intelligibile, plura sub se potestate cōplectitur, de quibus enunciatur. Isthæc de via, & ordine ratiocinatio; obiectum illud aut re ipsa, aut potestate confusum, atque rursus discrimen eorum, quæ nobis, & quę suaptè natura nota sunt; & alia plura, de quibus in naturalis scientiæ proœmio Arist. disserit, perturbationem non paruam apud intellectus plurimos reliquerunt, ac potissimum subtilia ingenia ad eum ordinem, seu rationem, & viam, qua res cunctæ ad intellectum nostrum perueniunt, inuestigandam, mirum in modum excitarunt. Etenim intellectui nostro alicuius rei notitia, atque intelligentia perfectionem accepturo, res variæ obijciuntur, quæ ipsum mouere, & excitare possunt: eas tñ omnes simul percipere nequit, sed ordine aliquo eas recipit. Namque primū ab vna sibi obiecta re leuem quandam, & imperfectam cognitionem acquirit: deinde verò ab alia re, cognitionem minus imperfectam: & gradatim, pro diuersarum rerum occursu, perfectam, perfectiorem, & ad extremum, perfectissimam cognitionem consequitur. Res variæ, quæ intellectui nostro intelligendæ offeruntur, sunt singulare, & vniuersale: & illud quidem aut proximum, quod & minus vniuersale dicitur: aut remotum, quod magis vniuersale nuncupatur. Vocant igitur Doctores in dubium, illud, quod primò ab intellectu nostro percipitur, sit ne singulare, an vniuersale? Et si vniuersale, sit ne minus vniuersale, vt species, an potius magis vniuersale, vt genus? Hæc est celebris illa quæstio, quæ passim de primo cognito, & à nonnullis de intelligēdi ordine inscribitur. E Doctoribus, nemo est, qui illam aut in 1. lib. de physico auditu, quem idoneum arbitror esse locum; aut in 3. lib. de anima, ad quē potius disputatio de cognitione singularis pertinere videtur, subtilissimè non discusserit. Videas hinc inde opiniones varias, distinctiones innumeras, argumentorum pro vnaquaq; sn̄ia multitudinem, vt certè nesciam, an in tota philosophia quæstionem legerim difficiliorem, atque etiam magis confusam. Hanc ego quæstionem, à tàm multis eruditissimis viris agitatam, libenter omisissem, nisi eius enodationem ad pleniorem Arist. proœmij cognitionem valde necessariam esse iudicassem. Nisi etiam auditoribus meis, in tàm lubrica, difficilique materia aliquam perspicuitatem exoptantibus, morem gerere voluissem. Nihil sanè noui habeo, quod in hac afferam disputatione: non enim recedo à communiore sn̄ia; illud tñ & disputandi ordine, & docendi facilitate enitar, vt neminem hosce meos labores vnquā legisse pœnitere possit. Ordo aūt, quem in hac disputatione seruandum proposui, huiusmodi erit. Primū præparandi, atq; excitandi intellectus causa, nonnullas voces, ac distinctiones aperiemus, & explicabimus, quę huic quæstioni discutiendę maximè necessariæ sunt. Deinde opiniones præcipuas, cū earū rationibus expendemus. Postea veriorem quàm putamus sen-

A principijs inchoādum. Via, & ordo pro acquirēda principiorum notitia. Primū in cognitione est illud, qđ est magis confusum.

Vnde ortum duxerit quęstio de primo cognito.

Quæ sint illa q̄ intellectui nostro offerūtur, vt intelligantur.

Locus aptus qōnis de primo cognito discutiendæ, est primus li. phys. eam tñ tyronib non esse tradēdā. Quæstio de prio cognito difficillima.

Ordo in disputatione seruandus.

ſententiam, validiſſimis rationibus, ſolidiſſimiſque fundamentis muniemus, Denique argumenta præcipua, quæ oppoſitum probare videbuntur, diluemus.

Quæſtionis intellectus explicatur. Cap. II.

QVæſitum eſt, quid ſit illud, quod primò ab intellectu noſtro cognoſcitur? Difficiles ſanè hæc queſtio explicatus haberet, niſi prius nonnulla, quę, eorũ homonymia, maximam huic diſputationi caliginem offundunt, diligenter obſeruarentur: quod vt ab alijs ſcitè admodum factum eſt; ita nobis peropportunè præſtandum eſſe exiſtimaui.

Pro explicãdo ſẽſu quæſtionis.

Notabile 1.

Primò igitur obſeruandum eſt, cùm de intellectu mentio ſit perſpicuum iam eſſe, nullam nobis de ſenſus cognitione diſputationem futuram; nam inter omnes conſtat, id, quod primò à ſenſu percipitur, eſſe ſingulare ſenſibile; illud enim adæquatum ſtatuitur ipſius ſenſus obiectum.

Notabile 2.

Secũdò aduertendum eſt, non idem eſſe de primo cognito, atque de proprio intellectus obiecto diſputare; nam de primo cognito lis maxima apud philoſophos eſt, de proprio intellectus obiecto non item, cùm omnes vno ore fateantur, proprium intellectus obiectum eſſe id, quod eſt, nimirum ipſum ens.

Differũt primò cognitũ, & ppriũ intellectus obiectum.

Vt enim riſibilitas hominis; ita intelligibilitas entis propria, peculiariſque affectio dicitur; & proptereà ſicut quod non eſt ens, intelligi nequaquam poteſt, ita quicquid eſt ens, ea ratione, qua eſt ens, obiectum ſtatim ipſius intellectus conſtituitur. Illud idem etiam dicitur proprium voluntatis obiectum: hoc tamen diſcrimine, quia obiectum intellectus eſt ens, ſub ratione veri, obiectum aũt voluntatis eſt ens, ſub ratione boni.

Ens ſub rõne veri eſt obiectũ intellectus, ſub rõne aũt boni, eſt obiectum voluntatis.

Nõ igitur de proprio intellectus obiecto in præſentia diſputaturi ſumus: Sed illud inueſtigaturi, quod primò ab intellectu noſtro percipitur, atque cognoſcitur. Cum enim ſub eius obiecto diuerſi gradus entis contineantur, vt indiuiduum, ſpecies, & genus, iure quæritur, quodnam iſtorum entium primò ab intellectu noſtro percipiatur, indiuiduum ne, ſpecies, an potius genus?

Notabile 3.
Primũ cognitum triplex.

Tertiò conſiderandum eſt, cùm de primo cognito loquimur, triplex primordium intelligere nos poſſe nimirum perfectionis, æquationis, & originis. Non ſumus nunc diſputaturi de eo, quod eſt primò intellectui noſtro intelligibile, in ordine perfectionis: perſpicua enim res eſt, perfectiſſimum intelligibile, inter omnia entia eſſe Deum, à quo cætera quicquid perfectionis in ſe continent, receperunt. Neque etiam diſputaturi ſumus de eo, qđ eſt primò cognitum ab intellectu, ſecundum adæquationem: illud enim iã diximus eſſe ens. Tota igitur difficultas erit de eo, quod eſt primò cognitum ab intellectu, ratione originis: cũ enim plura intellectui cognoſcẽda offerantur, eidemq; decurſu temporis, nota, manifeſtaq; fiant; iure optimo quæritur, quodnam eſt illud intelligibile, quod primo cum intellectu iũgitur, & cùm eodem veluti affinitatem quandam, & neceſſitudinem contrahit?

Notabile 4.
Notitia diſtincta quid ſit.

Poſtremò attendendum eſt, notitiam duplicem eſſe, alteram diſtinctam, alteram confuſam. Notitia diſtincta ea eſt, qua intellectus totum aliquod concipit, prius tamen omnibus eius partibus, ex quibus re ipſa conſtat, rectè cognitis, atq; apprehenſis. Vt domus tunc diſtinctè cognoſci dr̃, cùm pauimẽtum, parietes, tectum, cubicula, atrium, & id genus alia, quæ re ipſa continet rectè cognita ſunt. Animal ẽt tunc diſtinctè cognoſcitur, cũ anima, corpus, viſcera, mẽbra, organa, & id genus alia prius percipiuntur, ex quorũ poſtea cognitione, diſtincta ipſius animalis notitia in intellectu gignitur. Vniuerſale quoq;, vt genus, quod ad ſpecies relatum, totum quoddam poteſtate dr̃, quatenus ſub ſe ſpecies poteſtate complectitur, tunc diſtinctè cognoſcitur, cùm ſpecierum, quæ ſub eo ſunt, notitia habita eſt.

Notitia confuſa quid.

Notitia verò confuſa eſt, cũ totum aliquod ab intellectu apprehẽditur, eius partibus ignoratis. Vt ſi quis nauim, aut domum apprehẽderet, ea ratione, qua magna, aut parua, vel accidente aliquo prædita eſt, tunc nauis, vel domus confuſam notitiam haberet. Similiter ſi quis hominem cognoſceret, hac ſola ratione, quia eſt rectæ figuræ, vel quia molles habet carnes, vel per aliud huiuſmodi accidens; tunc hominis notitiam confuſam haberet.

Notitia diſtincta ab arte pendet.

Nos igitur de eo, quod eſt primo cognitum, notitia diſtincta, modo non diſputabimus: illa enim à cognoſcẽdi ordine pẽdet, quę arbitratu noſtro in ſcientijs tradẽdis, atq; in rebus omnibus explicandis, adhibemus. Nemini enim dubium eſt, quin cùm quippiam nobis iam exploratum explicare, atq; alios diſtinctè, & perfectè docere volumus, ea nos prius ſemper doceamus, atq; explicemus, ex quorũ cognitione aliarum rerum notitia proficiſcitur. Hic autem cognitionis ordo ad rem hanc modo non pertinet; quia non eſt ordo naturalis, & neceſſarius, ſed à nobis inuentus, & arbitratu

tratu

tractu nostro, ad res priùs cognitas, perfectè, atque distinctè declarandas, adhibitus. Disputaturi autem, sumus de ordine naturali, & necessario, duo potissimùm attendentes, nimirum promptitudinem illam, quæ inest in obiecto intelligibili, vt intelligatur; & affectionem, seu præparationem, quam habet intellectus, vt intelligat, atque cognoscat. Itaque cum intellectus, alicuius rei ignarus, rudem, & confusam eiusdē rei notitiam, habere incipit, quærimus, quid nam sit illud, quod primò ipsum moueat, & à quo primùm perficiatur; sit ne singulare, an minus vniuersale, vt species specialissima; an potius magis vniuersale, vt genus; an etiam aliquid supra genus, vt ens? Exempli gratia, faciamus, Socratem Platonis, sibi antea ignoti, nunc primùm notitiam acquirere debere; quærimus, quis nam ordo in huiusmodi cognitione seruetur? Imprimatur ne primùm in eius intellectu imago entis, aut substantiæ, postea verò corporis, deinde viuentis, mox animalis, ab hoc hominis, atque demum ipsius Platonis? An potius statim, hac confusa cognitione, eius intellectus imagine primùm Platonis perficiatur, deinde hominis, tertiò animalis, quartò viuentis, quintò corporis, sextò substantiæ, & ad extremum ipsius entis? Hæc est quæstio, quam nunc disputaturi sumus.

Notitia confusa naturalis est.

Exēplū, quo aptè quæstionis sensus aperitur.

Opinio Sancti Thomæ. Caput III.

CVm iam pateat, quisnam sit propositæ disputationis intellectus, nunc præcipuas sniās, quæ hac de re hactenus emerserunt, breuiter recenseamus. Fuit igitur prima opinio Angelici, lucidissimique doctoris S. Tho. Aquinatis, in procemio primi libri de physico auditu, prima parte summæ q. 85. art. 3. in opusculo de ente, & essentia, & alijs pluribus locis: qui arbitratus est, primam imaginem, notionem, seu, (vt scholæ inquiunt) primum conceptum, qui in intellectu nostro imprimatur, esse conceptum rei magis vniuersalis, atque adeo ens, quod omnium communissimum, ac vniuersalissimum prædicatū dicitur, illud esse, quod ea cognitione, vel eo intelligendi ordine, de quo superiore capite disserendum proposuimus, ab intellectu nostro primo cognoscitur. Hæc opinio à D. Tho. & ab eius sectatoribus, nonnullis rationibus confirmatur: & præ cæteris, S. Tho. argumentum vnum adducit, quod certè, si rectè intelligatur, validissimum est, & rem quæsitam omnino demonstrare videtur. Argumentum illud a Doctoribus plerisque, multis probationibus implicatum, & valde confusum, proponi solet; ideo ad eius robur ostendendum, illud ipsum cum suis probationibus, quo ad eius fieri poterit distinctè, in medium afferre censuimus. Est igitur argumētum huiusmodi. Quicquid de pura, simplicique potestate ad energiæ actum, naturæ ordine, promouetur, priùs rationē quādam imperfectam acquirit, mox perfectam, deinde perfectiorem, & sic gradatim, donec perfectissimam sequatur: Sed intellectus noster ad intelligendum, atque ad omnes intelligibilium rerum notiones recipiendas, in pura, simplicique potestate est; igitur priùs necessario, naturę ordine, notiones imperfectas recipit, quàm perfectas. Atqui inter omnes notiones im perfectissima est notio rerum magis vniuersalium: igitur intellectus primò perficitur notione rerum magis vniuersalium, deinde minus vniuersalium; atque adeo magis vniuersale, cu iusmodi est ens, illud est, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur. Maior propositio huius argumenti facilè explicatur exemplis. Primò enim, quod ex non calido calidum fit, non statim perfectissimum gradum caliditatis recipit; sed priùs calore quodam imperfecto afficitur, mox perfecto, deinde perfectiore, atque tandem perfectissimo. Hic idem ordo in hominis generatione seruatur: vt enim lib. 2. de ortu animalium, c. 3. Arist. scribit, fœtus, in vtero matris existens, primò viuit vitam plantæ, postea animalis, tandem hominis: non enim omnem simul animam, eodemque tempore recipit; sed primò vegetalem, postea sentientem, atque demum rationis participem. Hoc idem rursus exemplo, ab artificiosis rebus desumpto confirmari potest: ars enim, vt sæpe lib. 2. de physico auditu Arist. docet, naturam quantum potest æmulatur; & propterea quicquid in arte fit, illud idem in naturæ operibus fieri cēsendum est. At verò ars susceptum opus non statim perficit, sed primò inchoat, efformat, effingit, & leuioribus quibusdam principijs adumbrat; tum demum illud idem perficit, & absoluit. Maior itaque propositio iam constructi argumenti, apertissima est. Minor autem propositio erat, intellectum nostrum initiò in pura, simplicique potestate ad rerum notiones recipiendas, esse; & veluti nudam quandam tabellam iudicari, in qua nihil prorsus depictum sit. Propositio hæc nulla alia probatione indiget, sed ad eam confirmandam, satis est autoritas

Opi. D. Th. primū cognitū esse magis vniuersale.

Argumētum D Tho. validissimum ad sua sententiā confirmadā.

Exēpla varia quib. maior prædicti argumenti propositio cōfirmatur.

Minor eiusdē argumēti à positio Arist. autoritate firmatur.

Arist.

Arist. lib. 3. de anima textu 14. vbi intellectum, quem possibilem appellat, de pura potestate ad intelligendi actum, & energiam procedere perhibuit. Et quamuis intellectus plures in se rerum notiones contineat; semper tamen purè potentialis appellatur, cum ad rem illã refertur, cuius non dum notionem vllam acquisiuit. Reliquum & nunc subsumptam minorẽ eiusdem syllogismi propositionem probare, f. notionem rei magis vniuersalis imperfectiorẽ esse notione rei minus vniuersalis: quæ facilè probatur. Concors enim est omnium Philosophorum assertio, notionem speciei specialissimæ perfectiorem esse notione, quæ ab intellectu agente vnà cum spectro, quod Græci phantasma vocant, naturæ viribus, educi possit; quoniam notio illa notioni rei singularis proxima est, qua res nobis maximè notæ fiũt. Rursus illa notio imperfectior dicitur, quæ magis confusa est, quæque potestatis naturam magis redolet: huiusmodi autem est notio rei magis vniuersalis: quò enim vniuersalior est notio, eò plura sub se potestate complectitur, atque ita magis confusa est. Cum igitur notio entis cõmunissima, & imperfectissima sit; iam planè sequitur, ipsum ens illud esse, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur; & hoc est argũ D. Tho. Eius aũt sectatores secundo loco sic argumẽtantur; Illud vniuersale priùs ab intellectu cognoscitur, cuius singulare priùs sensui obijcitur: sed singulare magis vniuersalis priùs sensui obijcitur, quàm singulare minus vniuersalis; igitur priùs ab intellectu nostro magis vniuersale, quã minus vniuersale percipitur. Maior propositio perspicua est: dum enim intellectus noster in hoc corpore manet, suę cognitionis primordia à sensu recepit; atq; adeò sensum præeuntem sequi debet; idq; primum intelligere, quod ille priùs obtulerit, ac renunciarit. Minorẽ aũt explicant communissimo illo exemplo alicuius animalis, procul venientis: quod quidem priùs à sensu percipitur, vt hoc ens, quam vt hoc corpus, atq; rursus priùs percipit vt hoc corpus, quàm vt hoc animal, & sic deinceps, à communiore semper ratione ad minus cõmunem procedendo. Tertiò sic argumentantur; Communissima illa enunciata, quæ passim dignitates appellãtur, nobis notissima omniũ, ac manifestissima sunt, in quibus illud est præcipuum, quodlibet est, vel non est, igitur id, quod est, siue ipsum ens, illud dicitur, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur. Probatur antecedens, autoritate Arist. 4. metaph. tex. 9. vbi ait, dignitatem illam certissimam, atque notissimam esse, ac veluti cæterarum normam, & regulam; ac proinde necesse est, vt eius notio primò nobis à natura iniecta sit. Consecutio verò per se clara est; quĩ ens, & non ens sunt termini, ex quibus principium illud, siue illa dignitas constituitur: principio autem, ignoratis terminis, assentire nequaquam possumus: huic enim propositioni, omne totum est maius sua parte, nunquã assentiremur, nisi quid totum, & quid pars sit rectè perciperemus. Afferunt deniq; autoritatem Aristo. in procemio librorum de physico auditu, vbi apertè docet, à magis vniuersalibus, tanq; à nobis notioribus, ad minus vniuersalia progrediendum esse: quod etiã probat: quia omne totum priusquam partes tùm à sensu, tùm ab intellectu cognoscitur: tũc argumentãtur: sed magis vniuersale ad minus vniuersale, totum quoddam est, vt asserit Porphyrius in prædicabilibus, capite de specie: ergo priùs cognoscitur ab intellectu magis vniuersale, quam minus vniuersale.

Notio rei magis vniuersalis ĩperfectior esse notione rei minus vniuersalis.

Argumẽtum secũdum pro sententia Diui Thomæ.

Argumẽtum tertium.

Argumẽtum quartum.

Opinio Scoti. Caput IV.

Secunda fuit sententia Doctoris subtilis, Ioannis Scoti, qui lib. 1. sent. d. 3. qõ. 2. & lib. 1. metaphy. q. vltima, arbitratus est; id, quod primò, distinctè ab intellectu nostro percipitur, esse quidem magis vniuersale, vt ens; quod verò ab eodem rudi quadam, & confusa notitia cognoscitur, esse minus vniuersale, vt speciem specialissimam. Priorem partem huius opinionis ita probat. Tunc enim distinctè aliquid cognosci dr, cùm omnia prædicata, quæ intra se continet, percipiuntur: vt homo, exempli gratia, tunc distinctè cognoscitur, cùm intelligitur, ipsum esse animal rationis particeps, esse corpus, esse substantiam, esse ens: omnia enim hæc prædicata in homine includuntur, atq; de ipso per modũ substantiæ, vel (vt aiũt) quidditatiuè enunciantur. Sed ens nullum superius prædicatum intra se continet; cùm habeat conceptum simpliciter simplicem, qui in alios conceptus abire non potest; dum ergo ens cognoscitur, non potest illud, nisi distinctè cognosci; atq; adeo ens illud erit, quod notitia distincta ab intellectu nostro primò cognoscitur. Altera pars prædictæ opinionis, cum à Scoto, tùm ab eius discipulis, & sectatoribus, validissimis quidem rationibus comprobatur. Præcipuum

Opinio Scoti, primũ cognitũ, cognitione distincta, esse magis vniuersale; cognitione verò cõfusa esse speciẽ specialissimã.

cipuum argumentum illud est, quod Scotus adducit, quodq; Scotistarum censetur Achilles, est autem huiusmodi. Causæ naturales, quæ ad aliquid efficiendum concurrunt, si nullũ adsit impedimentum, si agens aptè affectum, atq; illi patiens congruenter ad motum sit, edunt semper nobilissimum effectum, atq; omnium perfectissimum, quos edere possunt. Sed intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales, intellectionem præcurrentes, hoc est parātes, & efficientes id, quod ad intellectionem edendam, necessarium est, puta speciem intelligibilem; igitur si nullum adsit impedimentum, si intellectus sit aptè affectum, si ad eum phantasma proximè accedat, necessariò, hac eorum naturali actione, quem possint, nobilissimum, ac perfectissimum conceptum effingent. Tunc subarguit Scotus, sed perfectior cōceptus, qui effingi à naturali agente, & à phantasmate possit, est conceptus speciei specialissimæ; igitur species specialissima illa est, quæ ratione originis, atq; in ordine confusè concipiendi primò ab intellectu nostro cognoscitur. Hoc est validissimum Scoti argumentum, cuius tñ robur, & firmitas adhuc magis patebit, si singulæ propositiones probentur, aptoq; aliquo exemplo, integrum argumentum illustretur. Maior propositio erat, naturales causas, quocunq; impedimento remoto, agente, & patiente aptè affectis, & simul vnitis, perfectissimum effectum primùm edere, quem edere possint. Propositio hæc euidentissima Aris. autoritate firmatur: qui in calce secūdi libri de physico auditu, disertis verbis asseruit, naturales causas nō liberè quidem, & contingenter, sed necessariò ad agēdum incitari. Etenim quod liberè agit, maiorem, arbitratu suo, & minorem, vt ita dicam, intensionem effectui tribuere potest: vt pictor, picturam effecturus, illam libertate sua, & imperfectam, & perfectam, & perfectiorem efficere; atque rursus, in illa effingenda, omnes suos conatus adhibere potest. At verò non ita se habent illæ causæ, quæ propriè naturales appellantur: eæ enim, quotiescunq; effectum aliquem edere debent, totam suam vim agendo exprommunt, vel (vt secundum cōem modum loquendi philosophorum loquamur) agunt huiusmodi causæ, secundum vltimum potentiæ. Exēpli gratia, si ignis ligno admotus sit, omniq; impedimento remoto facultatem habeat lignum duos gradus caloris recipiendi; tunc ignis duos illos caloris gradus in ligno non edere nō poterit: quòd si lignum tot in se gradus caloris recipere, quot in eo ignis edere posset, tunc ignis omnes illos caloris gradus in ligno necessariò ederet, atq; adeo perfectissimum effectum primò pareret, quem eius virtus, atq; agendi efficacitas respiceret. Minor propositio erat, intellectum agentem, & spectrum, seu phantasma esse causas naturales. Hęc propositio sic probatur: quoniam hæ causæ ad speciem intelligibilem gignendam, ante omnem voluntatis actionem concurrunt, non igitur sunt causæ, quæ arbitratu suo agant, sed sunt causæ necessariò agentes, atq; adeo naturales. Erat altera subsumpta minor, conceptum speciei specialissimæ esse perfectissimum, & nobilissimum omnium, quos phantasma, & intellectus agens gignere possint. Hæc propositio facilè probatur: namq; ille conceptus solet dici perfectior, qui pręstātioris naturę imaginem exprimit: huiusmodi autem est conceptus speciei specialissimæ, quę ideo cæteris naturis præstantior dr̃, quia re ipsa cæterarum naturarum gradus in se se claudit, ac continet: vt enim natura generis species omnes sub se potestate complectitur: ita natura speciei tàm genus, quàm differentiam re ipsa continet, ex quibus conflata est. Itaq; pręstātissima, ac perfectissima est, ac deinceps eius conceptus omnium perfectissimus dr̃, qui à prædictis naturalibus causis effingi possint. Probatis iam singulis propositionibus, nunc Scoticū argumentum illustremus exemplo. Obijciamus exempli gratia hominem intellectui cognoscendum, qui à cognoscente facultate non procul distet, sitq; facultas aptè affecta, nec ab vlla re impedita, quo minus rectè suo munere fungi possit; tunc homo aptus est, qui ab intellectu cognoscatur, & vt homo, & vt animal, & vt corpus, & vt substantia, & vt ens: at verò inter horum omnium conceptus, conceptus hominis perfectissimus est, quia cæteros re ipsa in cludit; hic igitur, tanquam perfectior, & validior, cæteris præstabit, atque priùs in intellectu, quàm conceptus animalis, corporis, substantiæ, & entis imprimetur. Itaq; homo, qui species specialissima est, priùs vt homo, quàm vt animal, vel vt aliud quippiam eorum quę superius dicta sunt, cognoscitur. Secundo argumentatur Scotus tali pacto, Metaphysica, etsi inter oēs disciplinas, naturali lumine inuentas, dignitate prima sit; ordine tñ acquisitionis vltimum locum tenet, nec, nisi post alias scientias, tradenda est, vt 1. lib. suæ metaphy. cap. 3. asserit Auicenna: & nomen etiam ipsiusmet scientiæ indicare vr̃; inscribitur enim metaphysica, hoc est,

post

Primū argumentum pro opinio Scoti, quod maximè à Scotistis æstimat.

Scoti argumentum probationib. roboratur.

Causæ naturales nō liberè, & contingēter, sed necessariò agūt

Intellectus agens, & phātasma sunt causæ naturales

Conceptus speciei specialissimæ est cōceptus perfectissimus omnium qui ab intellectu agente, & à phantasmate gigni possit.

Scoticum argumētum illustratur exēplo.

Secūdum argumētū pro Scoti opinione.

poſt naturalem ſcientiam addiſcenda:igitur termini metaphyſicæ,qui omnium communiſſimi ſunt,veluti ens,bonum, ſubſtantia, cæteriq; huiuſmodi, noti intellectui poſtremo loco fiunt,atq; adeo maximè vniuerſalia non ea ſunt, quæ ratione originis,in ordine confuſè cõcipiendi,primò ab intellectu noſtro percipiantur. Tertiò ſic argumẽtatur,ſi ante ſpeciei ſpecialiſſimæ conceptum,rerum magis vniuerſalium notiones concipere oporteret,tunc,ſi ponamus,ſingulare aliquod ſenſibile ſenſum mouere,atq; intellectum liberum,& ſolutum exiſtere; profectò multum temporis tenere neceſſe ſit, antequam illius ſingularis ſenſibilis notio ab intellectu acquiratur: prius enim omnia prædicata quidditatiua illius ſpeciei, ordine aliquo intelligere oporteat,tranſeũdumq; ſit per omnia genera media, quorum aliqua ignota ſunt,vt autor eſt Ariſt.lib.7.metaph.tex.28. vbi ait, proximum aſini, & equi genus ignorari. Cùm igitur in ſpeciei ſpecialiſſimæ intellectione hoc temporis interuallum,vel hic curſus non appareat,dicendum neceſſariò eſt, eam ipſam,ratione originis, primo ab intellectu noſtro cognoſci. Addunt alij quartum argumentum, quod eſt huiuſmodi;ea prius nobis nota ſunt,quæ à ſenſibus minus diſtant, quæq; facilius à ſingularibus abſtrahuntur : ſed huiuſmodi ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ;eæ igitur intellectui noſtro primò notæ fiunt. Maior propoſitio ſatis perſpicua vr;ſiquidem intellectus noſter rerum notitiam à ſenſibus accipit; & vniuerſalia à ſingularibus abſtrahit. Minor verò facilè probatur;nemo enim neſcit,naturas omnes minus cões,quod ad res ſingulares magis accedant, ſenſibus viciniores eſſe. Illud etiam apud omnes certum eſt, naturas minus vniuerſales facilius à ſuis inferioribus abſtrahi, quã naturas magis vniuerſales:illæ enim maiorem cum ſingularibus conuenientiam habẽt,paucioreſq; differentias reſpiciunt. Namque naturę magis vniuerſales cuiuſmodi ſunt genericę, differentias,tàm ſpecificas,quàm indiuiduales, continent: naturæ autem minus communes, cuiuſmodi ſunt ſpecificæ,dum,intellectus ope,à ſingularibus abſtrahuntur,indiuiduales tantum differentias relinquunt. Alia plura argumenta pro Scoti opinione ab alijs etiam afferri ſolent;ſed hæc,quæ adduximus,ſatis erunt.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Opinio Durandi, & Nominalium. *Cap. V.*

Tertia fuit opinio Durandi,lib.2.ſent.d.3.q.7.quem ſecutus eſt Gregorius Arim.lib.1. ſent.d.3.q.3.art.2. Bachonus ibidem q.1. Burleus in commentario quarti contextus primi libri phyſ. Gulielmus Ocham lib.1.ſent.d.3.q.5.& cum eo tota ſchola Nominalium: qui arbitrati ſunt,primum cognitum ab intellectu noſtro neque eſſe magis vniuerſale, vt cẽſuit D. Thomas,neq; minus vniuerſale, vt exiſtimauit Scotus,ſed ſingulare. Pro hac opinione firmanda innumeræ propemodum ab auctoribus iſtis rationes adducuntur,quarum præcipuas hoc capite colligemus. Prima igitur ea eſt;id, quod primò ab intellectu noſtro percipitur,eius actionem antecedere debet: ſed vniuerſale, quodcumq; illud ſit intellectus actionem non antecedit:eſt enim intellectus,qui facit vniuerſalitatem in rebus,teſte Auerroe primo de anima,com.8.non igitur vniuerſale illud eſt,quod primò ab intellectu percipitur;ſed quod primo intellectui obijcitur, antequam intellectionem edat,eſt ipſum ſingulare. Secunda. Niſi intellectus noſter prima intellectione intelligeret ſingulare,aut id contingeret, quia nihil eſſet, quod illi ſingulare obijceret, aut quia ſingulare intelligere non poſſet : aut tertiò, quia illud ipſum intelligere nollet. Primum dici non poteſt,quia adſunt phantaſmata,quæ res ſingulares intellectui offerunt, atq; renunciant. Neq; ſecundum;quia conſtat, intellectũ noſtrum ad ſingularium cognitionem ſe extendere;alioquin de illis non diſputaremus. Neque tertium;tùm quia intellectus eſt potentia naturalis, quæ in rem ſibi obiectam neceſſariò agit;& propterea ſi ei ſingulare obijciatur, illud non intelligere non poteſt:tùm etiã quia nolendi actio cognitionem aliquam ponit : nihil enim eſt volitum, aut nolitum,niſi ante cognitum ſit:quare ſi intellectus nollet intelligere ſingulare: iam illud prius neceſſariò intellexiſſet. Tertia,omnis facultas, abſtrahens aliquod obiectum ab aliqua re, priùs cognoſcit illud,à quo abſtrahit, quàm illud, quod abſtrahitur, alioquin ea facultas inſcienter abſtraheret: Sed intellectus vniuerſale à ſingularibus abſtrahit, quatenus eorum ſimilitudinem percipit, vt inter omnes conſtat : ergo intellectus priùs ſingularia, quàm vniuerſale intelligit. Quarta. Neceſſe eſt,intelligentem phantaſmata ſpeculari, vt lib.3.de anima, tex.39. Ariſt. docet:ſed phantaſmata ſunt imagines rerum ſingularium, prius ergo intellectus in ſingulare,quàm

Opinio Durandi, & Nominaliũ, primum cognitum eſſe ſingulare.

Prima ratio.

Secunda ra.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta rō. re, quàm in vniuersale necessariò fertur. Quinta. Id, quod est primò cognitum, debet esse clarissimum, facillimum, atq; vt intelligatur, promptissimum: sed purus conceptus vniuersalis difficilis est: siquidem non nisi prouectæ ætatis, perfectæque intelligentiæ hominibus, separatim vniuersalia intelligere datum est: conceptus autem rei singularis facillimus est, vt potè qui à quocumque percipi potest; singulare igitur illud est, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur.

Sexta ratio. Sexta. Si singulare distinctè ab intellectu cognosci potest, nihil obstare videtur, quo minus primò cognitum esse queat: sed singulare distinctè ab intellectu cognosci potest; igitur singulare ab intellectu primò cognitum est. Minor dupliciter probatur: primò, quia facultas distinctè cognoscens discrimen, quod inter duas res intercedit, vtranq; pariter rem distinctè cognoscere debet, vt autor est Arist. lib. 2. de ani. tex. 146. Sed intellectus distinctè cognoscit discrimen, quod est inter singulare, & vniuersale: distinctè igitur cognoscit vtrumq;. Deinde intellectus format hanc propositionem. Petrus est homo, eius veritatem distinctè cognoscens: hoc autem fieri non posset, nisi etiam terminos, ex quibus talis propositio constituitur, distinctè cognosceret, quorum vnus est singularis; ergo intellectus distinctè intelligit singulare.

Septima rō. Septima. Tritum est, satisque peruulgatum illud axioma. Quicquid potest virtus inferior, id totum etiam posse virtutem superiorem, & longè etiam nobiliore modo; sed intellectus est virtus superior sensu, & sensus potest cognoscere singulare, ergo illud idem intellectus cognoscere poterit. Quin etiam illud cognoscet priùs: nā sicut rationalis anima prius esse impertitur, quod ad sentientem facultatem pertinet, quàm ad intelligentem; ita quoq; intellectus prius res sensibiles, & singulares cognoscet, quàm vniuersales.

Octaua rō. Postrema. Argumentari proprium est munus intellectus: sed quædam argumentationis species, nempe inductio, circa singularia versatur: siquidem inductio describitur ab Arist. 1. Topic. ca. 10. esse quę dam à singularibus ad vniuersale progressio, ergo intellectus interdum in singularium cognitione versatur, eritque singulare illud, quod primò, ratione originis, ab eodem intelligitur.

Vide plura apud Pererium li. 3. de rebus natur. c. 16.

Opinio Zimaræ, & Genuæ. Caput VI.

Zimara, & Genua San. Thomæ, & Scoti sententias ad bonū sēnsum reuocare conati sunt.

QVarta fuit sententia nonnullorum, qui validissimis Angelici, subtilisque Doctoris rationibus diligenter expensis, eorum opiniones ad bonum sensum reuocare, & easdem quodammodo conciliare, conati sunt. Hi fuerunt, vt optimè animaduertit Zabarella, duo Marci Antonij, nimirum Zimara, & Genua: Zimara in quæstione de primo cognito, & falsas, & veras S. Tho. & Scoti de primo cognito sententias esse, putauit: falsas, si vniuersè, & absolutè accipiantur: veras, si particulatim. Neque enim semper, inquit, magis vniuersale, neque semper minus vniuersale nobis primò notum est; Sed modo hoc, modò illud: quanuis sæpius cōtingat, priùs à nobis magis, quàm minus vniuersale cognosci, & ideo minus hac in re D. Th. quàm Scotum errasse, existimauit. Porrò interdum magis, nonnunquam minus vniuersale à nobis primò cognosci nititur Zimara hoc potissimum argumento suadere. Etenim multi sunt, inquit, quibus si herba, aut animal obijciatur, cognoscent quidem, id, quod sibi offertur, herbam, aut animal esse; quæ nam autem herbæ, aut animalis species sit, ignorabunt: quod igitur hi primo cognoscunt, est magis vniuersale. Si verò alijs equus, & asinus obuiam fiant, speciem statim equi, & asini cognoscēt: proximum tamen genus, equo, asinoque commune, penitus ignorabunt; cùm illud prorsus ignotum sit, vt supra ex Arist. ostensum est. His igitur non magis, sed minus vniuersale primò cognitum est. Huius autem diuersitatis rationem, in sensum Zimara referendam esse putauit: omnis enim nostra cognitio ortum ducit à sensu, & quæ à sensu percipiuntur, singularia sunt, seu accidentia sensibilia, vt figura, quantitas, color, motus, & huiusmodi; ex quorum varietate, intelligendi quoque ordo in ipso intellectu variatur. Etenim cùm accidentia generis magis quàm accidentia speciei, sensibilia sunt, tunc priùs genus, quàm species ab intellectu cognoscitur, vt supra de herba, & de hac herba dictum est. Cùm verò magis sensibilia sunt accidentia speciei, quàm accidentia generis; tunc priùs species quam genus ab intellectu cognoscitur. Ideo quia propria equi, & asini accidentia magis, quàm accidentia eorum generis proximi sensibilia sunt; priùs harum specierum, quàm eius generis notitia in intellectu imprimitur. Hæc Zimara. Marcus verò Antonius Genua distinctionem quandam attulit, qua D. Tho. & Scoti sententias facilè conciliari posse putauit. Distinctio est huiusmodi: duplex est cognitio, altera actualis, vt vtar eius verbis, altera aptitudinalis.

Argumētum Zimaræ, quo probat, interdum magis, interdum minus vniuersale nobis primò cognitū esse

Cur interdū magis, interdum minus vniuersale nobis primò cognitū sit.

M. Ant. Genuæ distinctio, qua S. Tho. & Sco.

nalis. Cognitio actualis est quælibet prima cuiusque rei apprehensio, ex phantasmate, intellectui oblato, eumque re ipsa mouente. Cognitio verò aptitudinalis est quædam naturalis propensio, tum ipsarum rerum cognoscibilium, vt ordine aliquo ab intellectu percipiantur, tùm ipsius intellectus, vt eas ordine aliquo recipiat. Si de aptitudinali cognitione sermo fiat nulli dubium est, inquit, res magis communes, & vniuersales primò esse aptas ab intellectu percipi; atque rursus intellectum ipsum esse aptum primò perfici conceptu communiore, & imperfectiore: siquidem hic est naturæ ordo, vt semper ab imperfecto ad perfectum progrediatur. At verò dum, stante ex vtraque parte huiusmodi habilitate, intellectus intellectionē de se promit, & ad rerum cognitionem accedit, iste ordo perturbatur, atque à facultate motrice infimæ speciei impeditur, quæ validior est, cùm eius singulare fortiùs, & validiùs sensū moueat. Ac proinde efficit, vt, cum, ratione habilitatis, tam in obiectis, quàm in recipiēte facultate repertæ, in intellectu priùs generis, quàm speciei notio imprimi deberet; ordo omnino seruetur oppositus, priusquam species, quàm genus in intellectu recipiatur; cùm singulare speciei fortiùs, & validiùs sensum moueat, quàm singulare generis. Hæ sunt sententiæ præcipuæ de re proposita, quibus iam videor, secundam huius disputationis partem penitus absoluisse.

sententias cōciliari posse existimauit.

In quonam sensu opinio S. Tho. vera sit.

Quomodo vera sit opinio Scoti.

Vtra de primo cognito opinio verior sit. *Caput VII.*

ALiorum opinionibus de re proposita fideliter relatis, temporis opportunitas illud exposcere videtur, vt quid re vera in tàm ardua difficultate, lubricaque materia sentiendum sit, pronunciemus. Hoc igitur in primis animaduertendum est, quod magnam partem dirimit propositæ difficultatis, nos nimirū dupliciter de primo cognito disputare posse: aut, n. de primo cognito simpliciter, & absolutè disputamus, aut de primo cognito inter vniuersalia. Si quæramus, quodnā sit illud, qđ simpliciter, & absolutè intellectui nostro primò cognitum sit; ferè apud omnes in confesso est, illud esse singulare vagum, quemadmodū Scotus lib. 7. metaph. q. 15. existimauit. Non est, cur pro hac opinione firmanda, quidpiam temporis conteramus: tùm quia ijs rationibus, quas supra pro Durando, Gregorio Arim. & Nominalibus adduximus, illa satis cōmodè cōfirmatur: tū etiam quia præcipuam de singularis cognitione disputationem habituri sumus. At verò si quæratur, quod nam ex vniuersalibus nobis primò cognitum sit; alterum ex his duobus necessariò concedendum est: aut illud esse magis vniuersale, vt censuit S. Tho. aut minus vniuersale, puta infima, & specialissima species, vt arbitratus est Scotus: nam inter vtranque opinionem, mediam inuenire, valde difficile est. Dum iuuenis Philosophiæ studerem, atque potissimùm doctrinæ Scoticæ operam diligenter nauarem; quò me aptius in subtilioribus disputationibus, quibus semper mirificè sū delectatus, exercerem, Scoti semper opinionem, tàm in priuatis exercitationibus, quā in publicis congressibus, secutus sum. Noueram quidem eius rationes, & fundamenta, quibus illa opinio sustinetur, & ijs ipsis, facilè aduersantium argumentationibus occurrebam: sed ingenuè fateor, dum alijs, respōdendo satisfaciebam, satis mihi ipsi facere non videbar. Nunquā enim intellectus meus illi opinioni adeò firmè adhæsit, vt omnino syncerus, atque ab omni dubitatione, scrupuloque vacuus, acquiesceret: illam nempe nūquam auidè amplexatus est, nunquam digessit, ac coxit, sicut alias multas eiusdem autoris opiniones, quæ perspicuè cum veritate consentiunt. Ex quo factum est, vt illam tum quodammodo mutuam sumpserim, quo ad nanciscerer meliorem. Oblata est tandem occasio, celebrem hanc quęstionem in Patauino Gymnasio publicè discutiendi, & veritatem in tàm difficili negocio inuestigandi, ac veluti è tenebris educendi. Laboribus sanè, vt probè meo munere fungerer, non peperci; sed vbi sententiarum omnium mecum pondera diligentissimè examinaui, per triduum contemplationibus vacaui, vt, hinc inde ratiocinationibus habitis, veram sententiam assequi mihi liceret. Tandem post multas ratiocinationes, diuturnamque mentis agitationem, S. Th. sententiam, aliqua explicatione illustratam, verissimam esse cognoui. Nec temerè dixi, aliqua explicatione illustratam: nā tametsi Angelicus Doctor plures interpretes, ac defensores habuerit; paucos tamen fuisse existimo, qui ad verum eius opinionis sensum penetrarint; cùm ferè omnes, in ea tractanda, ad Scotum potiùs impagnandum, quàm ad veritatem aperiendam, animum appulerint. Afferam igitur, pro eius explicatione, distinctionem quandā; qua

Dupliciter de primo cognito disputare possumus.

Primum cognitum absolutè est singulare vagum.

Autor dum philosophiæ studeret, Scoti opinionem secutus est; sed eam tamen nō omnino est amplexatus.

Adultior factus, S. Thomę sententię adhæsit.

me simul & Thomistis, & Scotistis, si modò plùs veritatem, quàm eorum doctores diligant, satisfacturum confido. Fatebuntur enim omnes, opinor, ad propositæ difficultatis nubilum discutiendum, necessariam distinctionem fuisse, & ab ipsa totius quæstionis enodationem vsquequaque pendere. Nec me quispiam, obsecro, inconstantiæ, aut leuitatis insimulet, quia, scilicet aliàs Scoti, nunc S. Tho. de primo cognito sententiam defenderim: sæpius enim opiniones mutari cõtingit, vt autor est Arist. lib. 2. de anima, tex. 159. vel quia fortior, atque validior superueniat ratio, posteriorque opinio priorem deijciat, vt in eiusdem contextus expositione Io. Gram. scribit: vel quia interdum iudicium ab affectione decipiatur, vt docet D. Tho. lib. 7. Ethic. lect. nona. Quare libero, solutoque intellectui, nec autori cuipiam addicto, faciliorem ad veritatem capessendam, aditum patefieri necesse est. Augustinus etiam Suess. qui publico stipendio Philosophiam in Patauino Gymnasio professus est, lib. 1. metaphysicarum dilucidationum, disput. 11. c. 4. in fine, confessus est, se hac de re multis in locis variè, ac confusè scripsisse, ac denique existimasse se, veram opinionem inuenisse; quinimmò si melior occurreret opinio, palinodiam canere paratum esse. Si igitur Suessanus iam Doctor, & consumatus Philosophus, ob tantam huius quæstionis difficultatem, & varia scripsit, & opposita docuit; quid absurdi, aut incommodi erit, me studentem vni opinioni adhæsisse, & docentem oppositum tenuisse?

Autoris excusatio, cur aliàs Scoti, nunc S. Thomę sententiã defenderit.

Cõtingit frequenter opiniones mutari.

August. Suess. in hac disputatio. varius.

Notabilis distinctio, qua optimè rei proposita veritas illustratur. *Cap. VIII.*

Miror sanè, tot eruditissimos viros, celeberrimosque Philosophos, qui hac de re copiosè scripserunt, subtilissimèque disputarunt, multas distinctiones attulisse, variaque nomina, seu voces explicasse, illud tamen, quod totius difficultatis est caput, & sine quo euolui quæstio nulla ratione potest, aut vix tetigisse, aut silẽtio penitus obruisse. Quæsitum est, quidnam sit illud, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur? Distinxerunt viri præclarissimi inter notitiam illam, quæ sensu, & illam, quæ intellectu acquiritur: inter primum cognitum, & primum obiectum: inter obiectum primum, prioritate originis, perfectionis, & æquationis: inter notitiam confusam, & distinctam: quæ omnia satis quidem intellectum ad veritatẽ assequendam præparant, atque afficiunt. Attamen vnum præterea desideratur, quod vim, & energiam questionis aperiat, quodque intellectum in id, quod quæritur, intimũ deducat; quo nam pacto. s. ponamus nos, id ipsum, quod primò cognitum appellamus, ad intellectũ nostrum se habere? Vtrum ne ita, vt nunquam antea vlla eius notio in ipso impressa fuerit; sed tum primùm eius notitiam conceperit; eo modo, quo pueri recens rerum notiones acquirunt: an ita potius, vt res, quæ concipi debet, multò iam antea cum intellectu necessitudinem contraxerit: interiecto autem temporis interuallo, necessitudine admodum debilitata, ac propè extincta, res eadem iterum intellectui occurrat, vt necessitudo exuscitetur; ac renouetur? Hoc ego quidem superiùs in calce secundi capitis leuiter tetigi; sed tamen nondum planè aperui: propterea superioribus iam allatis distinctionibus hanc quoque ad rei veritatem aperiendam, necessariò addendam esse existimaui. Dictum est, notitiam illam, quam scholæ actualem appellant, duplicem esse, nimirum confusam, & distinctam: quid vtraque sit, iam superiùs explicatum est. Quoniam verò tota difficultas in confusa notitia posita est, ideo ea ipsa, alia distinctione distinguenda est. Notitia enim actualis confusa duplex est. s. originalis, & ex habitu. Notitia actualis originalis tunc fit, cùm actu rem quampiam apprehendimus, nobis antea prorsus ignotam, nosterque intellectus ad huiusmodi rei notionem se habet tanquàm tabula inanis, & nuda, in qua tum primùm illa notio exprimitur. Notitia verò actualis ex habitu tunc fit, cùm intellectus rem aliquam, sibi iam pridem cognitam, intelligit, & in qua sæpe antea versatus est. Actualis quidem est hæc notitia; tamen quia non est prima, quę acquiratur, ideo non originalis, sed propriè ex habitu nũcupatur: eam verò, notitiam potius ex habitu, quàm habitualem appellare libet, ne actualem cum habituali notitia confundere videar. Porrò inter notitiam habitualem, & notitiam ex habitu non nihil discriminis intercedit, nam Musicus dormiens habet notitiam Musicę habitualem: dum verò expergefactus, rem aliquam, ad Musicam pertinentem, sibi antea cognitam, comprehendit, & intuetur; dicitur habere notitiam actualem ex habitu. Itaque actualis notitia veluti genus quoddã est, quod duas sub se notitiæ species comprehendit, nimirum notitiam originalem, & notitiam

Oẽs prædictę distinctiones compendio colliguntur.

Vis, & energia propositæ quæstiõis explicatur.

Distinctio notabilis de duplici notitia actuali confusa.

Nota discrimẽ inter notitiam habitualem, & ex habitu.

ex habitu, quarum vtraque actualis est. Hæc igitur est distinctio, quam propositæ quæstioni discutiendæ omnino necessariam existimaui, quamq; paucissimi aduerterunt, & expenderunt. Cuius quidem distinctionis auctorem me ipsum constituissem (nam ipse, ita me Deus amet, post multam meditationem, illam excogitaui) nisi postea eandem apud Iacobum Zabarellam, libro de intelligendi ordine, c. 11, ad vnguem reperissem: neque inter me, & illum quicquam interest, nisi quia notitiam illam, quam ipse habitualem vocat, ego potius ex habitu appellandam esse, putaui. Sed præterea apud eundem autorem præcipuas etiam rationes, & fundamenta inueni, quibus ego ad S. Tho. sententiam defendēdam; ductus sum. Quā ob rem firmiùs iam concepta S. Tho. sententia intellectui meo adhæsit, eamque verissimam esse, arbitratus sum: quandoquidem qui nulli sunt addicti magistro, sed vnius veritatis indagationi operam dant, in eandem planè sententiam imprudentes inciderunt: quod sanè inuētæ veritatis certissimum indicium, apertissimumque argumentum existit. Hęc fuit causa, cur ab hac disputatione edenda abstinere voluerim: sciebam enim, hac in re Iacobum Zab. omnes numeros impleuisse, vix, vt quicquam illi addi posse videatur: quod certè fecissem, nisi, vt ante dixi, alijs morem gerere maluissem.

Autoris cum Zabarel. conuenientia in prædicta distinctione.

Indicium certissimum veritatis inuentæ.

Iacob. Zaba. quæst. de primo cognito egregiè tractauit.

Scoti distinctio de triplici notitia actuali, habituali, & virtuali, iure à Zabarella reprehenditur. Caput IX.

SVbtilis etiam Doctor, cùm animaduertisset, tantam difficultatem ijs solùm distinctionibus, quæ supra propositæ sunt, euolui nulla ratione posse, loco superius citato hanc insuper de triplici notitia, actuali, habituali, & virtuali, distinctionem attulit, qua id, quod quæsitum est, facilius se aperire posse existimauit. Actualem notitiam, tanquam per se manifestā, non definiuit: nemo enim est, qui nesciat, eam esse, cùm intellectus actu rem aliquam intelligit. Habitualem eam appellat, cum intelligibile obiectum ita intellectui præsens fit, vt ipse statim eius cognitionem elicere possit. Virtualem verò eam vocat, cùm aliquid intelligitur, quod in eo, vt pars includitur, quod primus, ac præcipuus est terminus cognitionis: sicut tūc animal, virtuali notitia, ab intellectu percipitur, cùm homo, cuius animal dr̄ esse pars, actu ab intellectu cognoscitur. Hac posita distinctione, ait Scotus, primum cognitum, cognitione, actuali confusa, esse minus vniuersale puta speciem specialissimā. Primum verò cognitum, cognitione habituali, vel virtuali, esse magis vniuersale. Hac in re duos errores grauissimos Iacobus Zab. notauit. Alter est, quòd minus rectè Scotus habitualem notitiam definiuerit; immò intellectum æquiuocatione oppresserit, potentialem notitiam, loco habitualis difiniēdo. Non enim habitualis notitia ea est, cùm intellectus in intelligibile obiectum, sibi præsēs ferri potest; sed potentialis est hæc notitia: aliquid enim præterea ad habitualem notitiā desideratur, vt. s. aliàs intellectus idem obiectum intelligibile tractarit, sæpeque in eodem versatus sit. Vt qui aliàs hominē nouit, eique intelligibilis hominis species præsens sit, habitualem hominis notitiam habere dicitur; quia arbitratu suo, hominem, iam antea cognitum, cōtemplari potest. At verò qui nouum habet obiectum intelligibile præsens, & circa illud intellectum exercere potest, eius habitualem notitiam nequaquam habere dicitur; sed tātummodo potentialem, quia potentia acquirendi habitum non est habitus. Alter Scoti error est, ꝙ putauerit, notitiam actualem, & notitiam potentialem, quam habitualem appellauit, distincto, immò opposito penitus ordine acquiri; cùm tamen re vera vno, eodemque ordine acquirantur. Actualis notitia acquiritur, ait Scotus, apprehendendo primùm minus vniuersale: potentialis verò priùs apprehendendo magis vniuersale. Hoc absurdissimum est, namq; potentia, quam intellectus habet, ad obiecta intelligibilia percipienda, naturalis, & necessaria est; & propterea aliquando ad actum reuocari debet: eo igitur ordine, quo intelligibilia obiecta ab intellectu percipi possunt; eodem penitus intellectus illa actu intelligit, cùm intelligendi munus exercet. Exempli gratia, lapis de turri decidens, habilitatem habet, vt in terram descendat, atque in illa tandem quiescat; nihilominus antequam ad locum terræ perueniat, potentiam habet, vt sit in loco medio; & propterea cùm actu mouetur, hoc ordine mouetur, vt priùs sit in loco medio, quàm in terra quiescat. Sic in re nostra, antequam res aliqua ab intellectu nostro percipiatur, ab eodem intelligi potest: eo igitur ordine, quo res illa apta est ab intellectu cognosci, eodem prorsus illi nota fit, cùm actu ab ipsomet intelligitur; atque adeo

Scot. in 1. d. 3. q. 2. prope finem.

Actualis notitia quid.

Habitualis notitia quō à Scoto definita fuerit.

Quid sit apud eundem notitia virtualis.

Scoti conclusiōes duæ ad rem hāc pertinentes.

Primus error Scoti.

Quid sit reuera notitia habitualis, quidque inter illam, & potētialē intersit.

Alter Scoti error.

Notitia actualis, & potentialis eodem ordine acquiruntur.

 actualis,

actualis,& potentialis notitia eodem ordine ab intellectu acquiruntur. Et quemadmodum actuali notitia, vt videbimus, prius magis vniuersale, quàm minus vniuersale percipitur, ita illud idem prius potentiali notitia percipietur. Nec est, quod quispiam pro Scoto dicat, habitualis notitiæ nomine, ipsum reuera, habitualem notitiam intellexisse, quamuis illam non ita clarè expresserit, non autem potentialem, sicut nos arbitramur: hoc enim esset eidem grauiorem errorem imponere: nam putauit Scotus, habituali notitia prius nobis notũ esse magis vniuersale: nos autem infra apertissimè demonstrabimus, habituali notitia, quæ re vera habitualis sit, prius nobis notũ esse minus vniuersale. De virtuali notitia nihil dico, vt pote quæ ad rem nostram parùm faciat.

Nota.

Vera sententia de primo cognito, cognitione actuali, confusa, originali. Cap. X.

Cùm iam homonymiam omnem remouerimus, quæ circa habitualem, & potentialem notitiam, ob traditam à Scoto definitionem, contingere poterat: ad hæc, cum ostenderimus, vno, eodemq; ordine, in intellectu tàm potentialem, quam actualem notitiam acquiri; dimissa nunc potentiali, tanquàm non necessaria, de sola actuali disputabimus, atq; distinctionem illam, à nobis superius allatam, ad præsentem difficultatem dirimendam, adhibebimus. Dicebamus, actualem notitiam veluti genus quoddam esse, quod duas sub se notitias comprehendit, originalem. s. & ex habitu: ideò ad cumulatiorem doctrinam, quid, vtraque notitia, primo nobis cognitum sit, facilè explicare conabimur. Quod igitur ad originalẽ notitiam attinet, dicendum arbitror, id, quod primò, ea notitia, ab intellectu nostro cognoscitur, esse magis vniuersale, vt rectè censuit S. Thomas, & cum eo Auicenna, lib. 2. metaphys. cap. 1. Algazelus, & tota ferè Arabum Schola. Pro hac opinione firmanda, satis esset validissimum S. Thomæ argumentum, quod à nobis ante propositum, & explicatum est, nam illud certè rem totam planè demonstrat: addemus tamen nonnulla, quæ eandem opinionem firmiorem adhuc reddent, & illustriorem. Vulgatissima quædam Aristot. autoritas passim adducitur, quæ ex quarto conte. primi libri physicorum elicitur, quam nos quoq; libenter recensebimus, vt quam oscitanter aduersarij in ea explicanda, hallucinati fuerint, aperiamus. Cùm itaque ibi Arist. ordinem ostensurus esset, quo ad principiorum notitiam deuenire debeamus; ab vniuersalioribus, tanquam à nobis notioribus, ad minus vniuersalia, procedendũ esse docuit: & ne temerè id ab eo dictum videretur, rationem adiecit; quoniam totum, quod est quoddam confusum, quatenus sub se plura complectitur, nobis notius est, quam suæ partes. Nescio, an euidentiore testimonio S. Thomæ sñia confirmari possit. Scotistæ nihilominus, qui oppositam sñiam tuentur, huic Arist. autoritati occurrere nituntur, dicuntq; eam non de confusa, sed de distincta cognitione intelligendam esse. Eliciunt enim è Scoto, latum esse discrimen, inter cognoscere aliquid confusum, & confusè: atque pariter distinctum, & distinctè. Nam cognoscere aliquid confusum, dicit confusionem in obiecto; cognoscere verò aliquid confusè, dicit confusionem in notitia. Quare aliquod confusum distinctè, & aliquod distinctum confusè cognoscere possumus. Magis igitur vniuersale, cuiusmodi est ens, maximè, inquiunt, confusum est, illud tñ distincta cognitione cognoscimus; quoniam habet conceptum simpliciter simplicem, qui in alios conceptus dissolui nõ potest: ideo cum vnus tñ eius conceptus sit, partim quidem sciri, & partim ignorari non potest: sed aut omninò ignoratur, aut omnino scitur; & si omnino scitur, distinctè scitur. De hac igitur distincta cognitione Arist. aiunt, in eo textu locutum esse, dum magis vniuersalia nobis notiora esse perhibuit; nõ item de cognitione confusa, de qua modò disseruimus, & propterea locum illum ad S. Thom. sñiam confirmandam, vim nullam penitus habere. Verum enimuerò & Scotistæ, in eo contextu interpretando, & ipsemet Scotus in sua illa distinctione aptanda, longè opinione decepti sunt. Scotistas optimè Zabarella coarguit: si enim quartum illum Arist. contextum diligenter consideremus, inueniemus, inquit, de distincta quidem cognitione, atque de doctrinę ordine, qui arbitrarius est, locutum illum fuisse, cùm à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia procedendum esse, asseruit: nam si quis distinctè rem aliquam sensim addiscere cupit, eũ ordinem seruare necessario debet. Cùm verò Arist. ea verba addidit. ***Totum enim secundum sensum notius est, vniuersale autem totum quoddam est, &c.*** tunc de cognitione confusa locutus est: ijs enim verbis, artificio quodam, non omnibus forsitan explorato, nobis Aristot. osten-

Primũ cognitũ cognitione actuali cõfusa originali, est magis vniuersale.

S. Tho. opin. vulgatissima Arist. autoritate roboratur, quę ex 4. contex. 1. lib. phys. elicit.

Scotistarũ responsio ad Arist. autoritatem

Differunt cognoscere aliquid cõfusũ, & cõfusè distinctum, & distinctè. Vide Scotũ loco supra citato.

Scotistarum responsio reijcitur, vide Zabarel.

Optima explanatio con tex. 4. i pri. phys.

ostendere voluit, arbitrarium illum ordinem, quo in tradenda, vel acquirenda scientia vti debemus, rectissimum esse, atq; cum illo naturali, & necessario ordine, quo nos rerum notiones acquirimus, proportionem maximam, atq; similitudinem habere: is autem ordo huiusmodi est, vt prius nobis notũ sit totũ, quã suę partes, prius vniuersale, quã singulare, prius definitum, quam partes definitionis. Conspicua autem res est, tunc Arist. de confusa cognitione locutum esse: nam totum nobis notius est, quàm suæ partes, cognitione confusa, non distincta: similiter nomen nobis notius est, quàm definitio, cognitione confusa: rursum pueri appellãt primò omnes viros patres, & omnes fœminas matres, cognitione confusa. Eum igitur ordinem nobis seruandum esse Arist. docuit, cùm alicuius rei notitiam distinctè tradere volumus, quem necessariò, & naturaliter seruamus, cùm notitia confusa aliquid primò apprehẽdimus: is autem est, vt à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediamur. En igitur, quomodo Arist. contextus intelligendus est, & quomodo etiam ipse docuerit, in ordine naturali, & necessario, notitia confusa, nobis notum esse magis vniuersale, non autem notitia distincta, quemadmodum Scotistæ arbitrati sunt. Sed & Scotus ipse hac in re deceptus est; putauit enim, ens primò cognitum nobis esse, cognitione distincta; quia eius conceptus est simpliciter simplex, nec nisi distinctè cognosci potest. Ego vero hac in re maximam æquiuocationem latere puto: aliud enim est, intellectum concipere ipsum ens, & aliud est, intellectum concipere aliquid, sub ratione entis. Admitti quidem potest, dum intellectus concipit ens, illud ipsum distinctissimè cognoscere, ea ratione, quam subtiliter Scotus adduxit. At verò dum intellectus aliquid concipit, sub ratione entis, non illud quidem distinctè, sed cõfusè intelligit; quia cognoscere aliquid distinctè, non est illud sub communissima ratione cognoscere, cuiusmodi est ratio entis; sed sub propria, vel specifica ratione, vt etiam ipsemet Scotus asseuerauit. Cùm ergo nos dicimus, notitia actuali, confusa, originali magis vniuersale nobis primò cognitum esse; intelligimus, rem illam, quæ à nobis cognosci debet, intellectui nostro primùm sub communiore aliquo, & vniuersaliore conceptu occurrere, idque nos vocamus rem illam confusè, & indistinctè cognoscere.

Aequiuocatio valde notanda in dictis Sco. quę rei veritatem perturbat.

Aliud est cõcipere ens, & aliud est concipere aliq̃ sub rõne entis.

Zabarellæ argumentum, ad veram de primo cognito sententiam confirmandam, reijcitur, eademque validiore ratione roboratur. Cap. XI.

PRo hac eadem opinione firmanda addidit Zabarella argumentum, ex abstractione desumptum, quod validissimum existimauit, estque illud ipsum quod Scotus, ad suam sententiam confirmandam, in medium attulit, minore tantum propositione mutata. Est igitur argumentum huiusmodi; illud ab intellectu nostro primò cognitum est, quod est facilioris abstractionis. Addebat Scotus hanc minorem, sed species specialissima est facilioris abstractionis, quàm genus; quia à paucioribus abstrahitur, nimirum ab indiuiduis; genus autem & ab indiuiduis, & ab ipsismet speciebus; ergo concludebat Scotus, primò cognitum ab intellectu nostro est species specialissima. Zabarella verò eiusdem syllogismi minorem propositionem ita mutauit: sed magis vniuersale est facilioris abstractionis, quàm minus vniuersale. Quam sic probauit: quoniam abstractionis facilitas in eo consistit, vt si pauca abstrahantur, & plura relinquantur, non contrà. Iam verò in generis abstractione sola natura generica abstrahitur: indiuidua autem species, & differentiæ multæ relinquuntur: atque adeo magis vniuersale facilioris abstractionis est, quàm minus vniuersale: hincque Zabarella concludit, magis vniuersale nobis primò cognitum esse. Cæterùm hoc argumentum, quod & Scotus, & Zabarella magni fecerunt, eorum pace dixerim, ad rem propositam confirmandam, nullius arbitror esse momenti: quoniam nunc de cognitione actuali, cõfusa, originali disputamus, quæ per simplicem obiecti apprehensionem acquiritur, nulla prorsus abstractione intercurrente. Etenim dum in intellectu pueri primò animalis idea, vel conceptus imprimitur; dubio procul eius intellectus à conceptu hominis, bouis, leonis, & aliarum specierum, quæ sub animalis genere continentur, animalis conceptum non abstrahit, sed eum simpliciter apprehẽdit. Igitur abstractio generis à speciebus, vel speciei ab indiuiduis, cum aliqua ratiocinatione necessariò fit, ponitque notitiam distinctam eius obiecti, quod ab intellectu percipitur. Vt dũ ego intelligo, Petrum esse hominem: considerare possum conuenientiam illam, quam indiuidua omnia in humana specie habent, atque ab illis speciem hominis abstrahere. Rursum cũ con-

Argũ Zaba. ab abstractione desũptũ, quod fuit et argumẽtum Scoti.

Prædictũ Zabar. argũtũ quam inualidum reijcit.

Notitia quæ fit per abstractionem, est notitia distincta.

considero, hominem esse animal rationis particeps, illumque cum alijs speciebus, sub animalis genere contentis, conuenire: possum ab omnibus speciebus, animalis genus abstrahere, & sic de alijs superioribus generibus dicendum est. Cùm igitur notitia hæc, quæ per abstractionem fit, ratiocinationem necessariò ponat, sitque notitia distincta: ea profectò ad rem nostram minimè pertinebit. Nec est, quòd Zabarella dicat, ex communi omnium consensione, vniuersalium intellectionem, abstractionem quandã esse, vel non sine abstractione fieri: hoc enim ego admittam in notitia distincta, nõ autem in rudi, atque confusa, de qua modò differimus.

Obiectio, & solutio.

Admitto etiam, eam esse abstractionis necessariam conditionem, vt in ipso abstrahẽdi actu reliqua non cognoscantur, & id solum, quod apprehenditur, intelligatur, quemadmodum ipse asserit: tamen dum quippiam ab alijs abstrahitur, nunquam profectò illud abstrahi posset, nisi cætera ante cognita fuissent. Vbi enim intellectus & singularium, & specierum notitiam adeptus est, potest quidem & à singularibus speciem, & à speciebus genus abstrahere: hoc est speciem, relictis indiuiduis, & genus relictis speciebus, contemplari. Validius itaque argumentum, ad eandem sententiam confirmandam, à proportione desumi potest, quæ inter obiectum intelligibile, & facultatem intelligentem esse debet. Possumus igitur sic argumẽtari; Illud est primò cognitum, notitia actuali, confusa, originali, quod maiorem cum intellectu conuenientiam, atque proportionem habet: sed huiusmodi est magis vniuersale: ergo illud primò ab intellectu nostro cognoscitur. Maior est manifesta, quia si intellectus minus appositus sit, nec vllam cum obiecto intelligibili proportionem habeat: nunquam illud percipere poterit. Minor autem probatur: namque intellectus initiò rudis, & omnino potentialis est: & propterea cum eo, quod est commune, atque potentiale, cuiusmodi est magis vniuersale, proportionem aliquam habere videtur. Itaque intellectus conceptu aliquo communi, & confuso primò perficitur, eoque ad particulares, & distinctos conceptus recipiendos præparatur, atque afficitur, naturæque ordinem imitatur, quæ ab imperfecto semper ad perfectũ progreditur. Res fortassis exẽplis planior fiet. Si calori aptum obiectum igni proximũ fiat, non statim ignis oẽs caloris gradus, quos edere põt, cum eo communicat: quia nondum obiectũ illud, ad omnes gradus recipiendos, accommodatum est: sed primo vnum gradum edit, quo obiectum illud, ad secundum recipiendum, afficitur, ac denique gradatim alios. Simili modo natura, animal editura, non statim materiam perficit, anima sentiente: sed prius eam quodammodo vestit forma mistionis; tuncq; ipsa ad vegetalem animam recipiendam parata est, atq; demum ad sentientem, quæ perfectione longè præcedentibus formis antecellit. Sic igitur intellectus, ordine hoc naturali, ac necessario prius communes, & confusos conceptus in se se recipit, postea verò ad particulares, & distinctos recipiendos, aptus, idoneusq; redditur. Sed de notitia originali iam satis.

Abstractio ponit notitiam eorum, à quibus abstractio fit; quamuis intellectus eadem tũc non contemplẽt, cùm abstractio fit.

Argũ validius ad verã de primo cognito sententiam confirmandam.

Nota diligẽter hæc exẽpla.

Quod nam sit primò cognitum, cognitione actuali, confusa, ex habitu. Cap. XII.

Dicamus nunc breuiter aliquid de altera actualis notitiæ specie, quam ex habitu nuncupauimus, inquiramusq; quod nam nobis, illa notitia, primo cognitum sit? Cui quidem quæstioni absolutè respondere non possumus, sed distinctione opus est, vt optimè Zabarella notauit. Etenim cum intellectus, intelligendi iam habitu præditus, intellectioni se addicit, atque obiectum aliquod intelligibile tractat, duobus id modis contingere potest: vel enim id efficit, sola simulacri virtute, iam antea in memoria impressi, absq; vllius exterioris obiecti præsentia: vel id efficit, ab exteriore aliquo obiecto, varijs intercurrentibus motionibus, concitatus. Si primo modo id contingat, dicendum est, primum cognitum, cognitione actuali, confusa, ex habitu, esse posse tam magis, quàm minus vniuersale. Id facilè probatur: cum enim ponamus, intellectum tam in vniuersalioribus, quàm in minus vniuersalibus reb. multò iam ante exercitatum esse, atque earum habitus obtinuisse; quid prohibere potest, quo minus ipse rem aut magis vniuersalem, aut minus vniuersalem contempletur? Faciamus, eum ipsum ab spectro aliquo, in memoria conseruato, ad intelligendum excitari, sitq; exempli gratia, spectrum illud, seu simulacrum bouis: repræsentat illud quidem naturam minus vniuersalem, puta naturam specificam; plures nihilominus in se se magis vniuersales naturas, vt animalis, corporis, substantiæ, atque demum ipsius entis includit. Cum itaq; intellectus omnium istarum naturarum iam pridem notitiam habuerit; si ab aliquo simulacro

Cum intellectus in habitu ad intelligẽdum accedit, duobus modis id cõtingere põt. Primũ cogniũ cognitione actuali cõfusa ex habitu potest esse tã magis, quàm minus vniuersale.

ad

ad intelligendum excitatus sit, arbitratu suo aut primò naturam entis, aut primò naturã bonis, aut quancunque voluerit, contemplari potest. Si verò contingat, vt intellectus re quapiã externa, varijs intercurrentibus motionibus, ad intelligendum incitetur; tunc absolute dicẽdum est, primum cognitum, cognitione actuali, confusa, ex habitu, esse minus vniuersale, nõ quoduis, sed illud, cuius accidentia fortiùs, & efficaciùs sensum mouere possunt. Pro huius rei faciliore explicatione, sciendũ est, æquè magis vniuersalia, ac minus vniuersalia propria accidentia habere, quibus nobis nota fiunt; exempli gratia, replere locum est accidens, quod ducit nos in cognitionem corporis; crescere, & nutriri est accidens, quod ducit nos in cognitionem viuentis; progredi est accidens, quod ducit nos in cognitionem animalis, erectam habere figuram, aut loqui, est accidens, quod ducit nos in cognitionem hominis, & sic de alijs dicendum est. Ponamus igitur, alicui iam pridem & corpus, & viuens, & animal, & hominem notum fuisse; eidemque hominem in debita distantia occurrere: habet homo, præter accidentia propria, accidentia quoque animalis, viuentis, & corporis, quibus quidem accidentibus ferire sensum aptũ est; nihilominus quia iã eorum oĩum Idea in eius mente, cui obiectum illud occurrit, recepta est; ideo hominis accidentia, tanquam minus vniuersalis, cæteris accidẽtibus præstabũt, eaque primò sensum ferient, atque adeo obiectum illud primò sub ratione hominis notum fiet, eodemque temporis momento illud idem, vt homo, vt animal, vt viuẽs, & vt corpus cognoscetur. Quod si distantia maior sit, quàm vt hominis accidentia sẽsũ mouere possint; tunc sensum mouebunt accidentia animalis, quod minus, quàm corpus, vniuersale est: simulque obiectum illud, vt animal, vt viuens, & vt corpus percipietur. Cum enim sẽsus obiectum singulare sit, necesse est, vt quæcunque singulari propinquiora sunt, priùs, & efficaciùs sensum moueant: huiusmodi autem sunt accidentia eius, quod est minus vniuersale. Hac igitur notitia, primum, quod ab intellectu nostro cognoscitur, est minus vniuersale, quẽadmodum præcipuum Scoti argumentum, superiùs adductum, subtilissimè demõstrat: quod tamen de originali notitia, de qua supra disseruimus, eam certè vim habere non potest, quã arbitrantur Scotistæ, vt infra ostendemus.

In quonam sensu verum sit dicere, primum cognitum esse minus vniuersale.

Dũmodo obiectũ antea cognitum, sit in debita distantia, semper sensũ ferient accidẽtia minus vniuersalis.

Præcipuum Scoti argumentum, superiùs propositum, diluitur. Cap. XIII.

VEra de primo cognito sententia iam explicata, satisque commodè confirmata, reliquũ tandem est, vt ad maiorem eiusdem soliditatem, ac robur, rationes præcipuas, quibus illa premi, atque vrgeri videtur, pro viribus diluamus. Rationes autem eæ sunt, quas supra in subtilis Doctoris opinionem proposuimus; cum ipso enim nobis præcipua disputatio est; quandoquidem nos magis, ille minus vniuersale ab intellectu nostro, ratione originis, cognitione actuali, confusa, primum cognitum esse asseuerauit. Primum igitur, & præcipuum argumentum, quod & ipse, & eius sectatores tanti fecerunt, paulò ante diximus, & paulò infra planiùs etiam ostendemus, de sola notitia ex habitu, non item de notitia originali efficacitatem habere: idque pro eius solutione satis esset. Verùm ne tam pingui minerua tantùm argumentum percurrere videamur, in Scotistarum gratiam, singulas eius propositiones diligentiùs perpendere libet, quo vel ipsi etiam intelligant, quanti roboris illud sit, quamque leuiter rem optatam obtineat. Erat argumentum huiusmodi: causa naturalis, non impedita, patienti rectè affecto, congruenter admota, perfectiorem effectum primò edit, quem edere potest. Maiorem hanc propositionem, tãquam verissimam, & probationibus satis commodè explicatam, libenter concedimus. Addebat Scotus, Naturales causas, quæ, ad primum cognoscendi munus exercendum concurrunt, esse simulacrum, seu phantasma, & intellectum agentem. Hanc etiam propositionem, tãquam veram admittimus. Subarguebat deinde; sed conceptus confusus speciei specialissimæ est perfectior conceptus, quem istæ causæ naturales edere possunt. Hæc propositio, in qua tota difficultas consistit, dupliciter falsa est. Primò, si conceptus ille spectetur, quem prædictæ causæ, iam satis affectæ, ac præparatæ, omni conatu effingere possunt; ille certè non est conceptus confusus speciei specialissimæ, vt arbitratus est Scotus: sed, vt optimè animaduertit Iandunus 1. phys.q.6. est eiusdem speciei specialissimæ conceptus distinctus. Nemini enim dubium est, conceptum distinctum cuiuscunque rei, perfectiorem esse conceptu confuso; quia nimirum perfectiorem notitiam parit. Sumptis itaque eisdem Scoti propositionibus, contra eum ita Iandunus argumentum retorquet: sed conceptus distin-

Præcipuũ argumẽtũ Scoti de sola notitia ex habitu, non item originali efficaciam habet.

Perpenduntur singulæ Scoti argumẽti propositiones.

Scoti propositio falsa.

Iandunus 1. phys.q.6. cõtra Scoti argumentũ retorquet.

distinctus speciei specialissimæ est perfectior cōceptus quem illæ causæ naturales effingere possint; ergo species specialissima erit primum cognitum cognitione distincta, non autem confusa, vt opinatus est Scotus. Deinde verò hinc etiam prædicta propositio falsa esse deprehenditur, quoniam si tùm primùm alicuius rei simulacrum in memoria existat, & intellectus agens in illud vim suam exercere incipiat, neutiquam naturales istæ causæ, simul vnitæ, vt agant, quantum agere possunt, specialissimæ speciei conceptum, tanquam cæteris perfectiorem, edere poterunt: non enim tanta in illis affectio inest, quanta ad infimæ speciei conceptum educendum necessaria est. Itaque Scotus in hoc primo argumento falsum quoddam ponere videtur, videlicet causas istas naturales satis affectas esse: cum enim nunc de originali notitia sermo fiat; dubio procul agens intellectus, per simplicem simulacri apprehensionem, ad speciei specialissimæ conceptum efficiendum, perfectè accōmodatus esse non pōt.

Scotus in argumento falsum ponit.

Hieronymo Girello, Scoticum argumentum protegenti, obuiam itur. Cap. XIV.

Responsio Hierony. Girelli ad argūm Ianduni, quod contra Scot. retorsit.

HIeronymus Girellus, Scotista non ignobilis, qui publicè in Patauino Gymnasio Sacram Theologiam professus est, in quæstione, quam de primo cognito edidit, Scoticū argumētum tueri, atque potissimum ab Ianduni obiectionibus vindicare conatus est. Itaq; ad illam Ianduni retorsionem respōdet, naturales causas, intellectionem percurrentes, quas phantasma, & intellectum agentem esse diximus, perfectiorem quidem effectum edere, quē edere possint, non tamen absolutè, sed primò: valde enim illa Particula (Primò) notāda est. Iam verò conceptus distinctus speciei specialissimæ perfectior quidem effectus est (inquit) quàm sit conceptus confusus, tamen perfectiorem hunc effectum illæ causæ non possunt educere primò; quia non dum intellectus ad illum efficiendum satis affectus est. Optima sanè est huiusmodi responsio; sed quæ tamen sñiam nostram quàm maximè comprobet, vbe remq; nobis materiam, præcipuum hoc Scoti argumentum diluendi, subministret. Id ipsum igitur nos negamus, quod Scotus tanquam verum in argumento posuit; nimirum, intellectum, in originali illa notitia, ad confusum speciei specialissimæ conceptum recipiendum, satis affectum, præparatumq; esse: & propterea non inde sequitur illa Scoti conclusio. s. conceptum confusum speciei specialissimæ perfectiorem effectum esse, qui primò à phantasmate, & ab intellectu agente, tanquam à naturalibus causis, educi possit. Respondet autem Girellus, intellectum, ad omnes conceptus recipiendos, æqualem potestatem habere; quemadmodum visus omnes colores æquè recipit, atque à perfectiore mouetur: & similiter materia prima omnes formas æquè respicit, quas recipiendi potestatem habet. Assentior huic responsioni, quæ Scoti sñiam potius, quàm nostram euertere vr: etenim, ea admissa, sequetur statim, intellectum æquè primò conceptum distinctum speciei specialissimæ, sicut conceptū confusum, recipere posse. Non recipit autem ait Girellus; quia priùs per conceptum confusum affici debet: totus enim ordo confusè concipiendi, vt docet Scotus, prior est ordine distinctè concipiendi. Et nos quoq; huic eidem responsioni insistentes, dicemus, non posse intellectum recipere conceptum confusum speciei specialissimæ, aut alicuius minus vniuersalis, nisi prius per conceptum confusum magis vniuersalis, tanquam per conceptum communiorem, & imperfectiorem afficiatur. Porrò similitudo visus, & intellectus in recipiendo, ab Girello allata, huc maximè quadraret, si intellectus liber esset, atque solutus: tunc enim obiecta intelligibilia recipiendo, nulla prorsus affectione egeret; sed statim à perfectiore excitaretur; sicut visus ab excellentiore visibili ad videndum concitatur. Huc accedit, quòd visus plura simul visibilia obiecta videre potest, cum sit facultas in organo extensa, nec ab vna re visibili necessario afficiatur, vt rem aliam visibilem percipiat. Intellectus verò plura simul intelligibilia obiecta intelligere nequit, nisi quatenus in vnico obiecto continentur, atque ab imperfectiore intelligibili affici debet, vt perfectius, atque excellentius obiectum intelligat. Similitudo autem intellectus, & materię primæ, mirum in modum sñiæ nostræ suffragatur. Ita se habet, ait Aris. 3. de anima circa initium, intellectus ad formas, seu species intelligibiles recipiendas, sicut materia prima ad recipiendas formas naturales. at verò materia prima tametsi ad omnes formas recipiendas vniuersalem potestatem habet, nihilominus, in illis recipiendis, ordinem aliquem seruat: vt. s. determinatam aliquam formam recipere nequeat, nisi prius per imperfectiorem formam, eidem quodammodo subordinatam afficia-

Prædicta rñsio inualida esse ostēdit.

Alia Girelli responsio.

Euertit hæc responsio opinionē Scoti.

Similitudo visus, & intellectus, ab Girello allata, nihil valet.

Similitudo intellectus, & materiæ primæ fauet sententiæ, quam autor veram existimauit.

afficiatur. Exempli gratia, non potest materia prima recipere formam misti, nisi priùs afficiatur, recipiendo formam elementi: nec potest recipere formam rei viuentis, nisi priùs permistionis formam præparatur: nec potest recipere formam carnis, nisi priùs recipiat formã sanguinis, atque eodem modo in rebus alijs ratiocinari possumus. Sic igitur de intellectu dicendum est: potest ille quidem omnes intelligibiles formas in sese recipere; sed tamen ordine aliquo illas recipit: non enim cùm rudis initiò, & veluti nuda quædam tabella est, perfectissimã statim formam intelligibilem recipere potest, sed sensim per imperfectiorem afficitur. Quare cum conceptus confusus rei magis vniuersalis imperfectior sit, quàm conceptus cõfusus infimæ speciei, rationi consentaneum est, vt intellectus primò rei vniuersalis conceptum recipiat, quo ad conceptum speciei specialissimæ primò confusum, mox ad distinctũ recipiendum, aptus, idoneusque reddatur, quemadmodum ex ipsismet Scoti propositionibus apertissimè elicere vnicuique licet,

Intellectus ordine aliquo formas intelligibiles recipit, primò imperfectas, mox perfectas.

Experientia ostenditur, propositum iam Scoti argumentum de sola notitia ex habitu vim, & efficacitatem habere. Cap. XV.

IAm verò illud ostendamus, quod paulò ante polliciti sumus, nimirum præcipuũ hoc Scoti argumentum, in quo hactenus versati sumus, de sola notitia ex habitu, non item de originali, efficacitatem habere; nec alio quidem medio, quàm experientia, quæ est rerum magistra. Non multi sunt anni, cùm eram Genuæ, & cuidam piscationi intereram, quæ fiebat in mari Ligustico: inter cæteros autem pisces, quos piscatores ceperant, vnus erat, quem statim, primo aspectu, anguillam esse existimaueram (erat enim anguillæ valde similis) dixerũt tamen piscatores non esse anguillam; sed piscem quendam, quem Ligures Grongum appellant. Quærerem nunc ex Scoto, cùm obiectum illud præsens fuerit, & in proxima distantia; (piscem enim illum manibus contrectaui) atque intellectus satis commodè affectus; (non enim tunc dormiebam, nec vllo morbo eram oppressus) cur si primum, quod ab intellectu nostro cognoscitur, species specialissima est, non statim piscem illum, Grongum esse cognoui, sed anguillam iudicaui? Cur non statim naturales causæ, quæ ad cognitionem concurrunt, perfectiorem effectum, quem edere possunt, hoc est, secundum Scotum, conceptum cõfusum speciei specialissimæ ediderunt? Nescio certè quid pro Scoto responderi possit, nisi conceptũ speciei illius piscis non statim in intellectu meo impressum esse, quia nunquam antea piscẽ illum videram, aut cognoueram: si enim antea cognouissem, illum statim non anguillã, sed Grongum esse iudicassem. At verò quid aliud hoc est, quàm fateri, speciem specialissimam, notitia[illegible] tantum ex habitu, non etiam originali, primò nobis cognitam esse? Si iterum Genuam redirem, mihique rursus ille piscis obijceretur, eum statim Grongum esse, cognoscerẽ; quia iam aliàs eius imago in mea memoria impressa fuit: originali autem notitia, illum anguillam esse putaui, Quid ita? quia obiectum exterius quibusdam accidentibus sensum mouit, quæ cum accidentibus anguillæ similitudinem habẽt: & quia ego aliàs anguillam videram; idcirco piscem illum apprehendi primùm sub conceptu specifico anguillæ, ac deinceps sub conceptu generico piscis: dum.n. scio, aliquid esse anguillam, statim illud idẽ piscẽ esse cognosco; quia genus piscis in anguillæ specie continetur. Quod si illud idẽ obiectũ in remota distantia aspexissẽ; neq; anguillam illud, sed tantummodo piscẽ dixissẽ; quia duntaxat piscis accidẽtia, vt figura, color, & huiusmodi sensum percussissẽt, ab eaq; intellectus ad intelligẽdum excitatus esset. Vt hinc ẽt animaduertamus, naturæ ordine, atq; originis ratione conceptum semper confusum magis vniuersalis priùs in intellectu nostro imprimi, quàm cõceptũ minus vniuersalis. Consueuerunt autẽ Scotistæ hisce rationibus respondere, primùm cognitum cognitione confusa idcirco speciẽ specialissimã esse; quia cum aliquid, nobis antea ignotum cognoscẽdum offertur, certò scimus, illud neq; esse hoc, neq; aliud, hincque fieri, vt intellectus in cognitionẽ speciei specialissimæ statim incurrat. At non vident, hinc elici, speciem specialissimam, primum potius cognoscibile, quàm primum cognitum appellari? Qualis.n. cognitio erit, si quod nobis cognoscẽdum offertur, ignoremus, quid sit? His igitur iam arbitror, præcipuo huic subtilis Doctoris argumento planè me satisfecisse.

Argũ ab experientia ductum.

Piscis Grongus apud Ligusticos.

Hinc elice vĩ rationis ad rem propositam ostendẽdam.

Scotistarũ responsio quædam reijcit.

Duo alia Scoti argumenta diluuntur. Cap. XVI.

Erat secundum argumentum Scoti, si magis vniuersale, vt ens, primò nobis cognitum esset, fore, vt Metaphysica, in qua de ente disseritur, ante cæteras disciplinas addiscenda esset; & nihilominus appellatur Metaphysica, quasi post naturalem scientiam acquirenda. Hoc argumentum non minus est efficax, quàm præcedens; immò illo arbitror solutu difficilius; cum præsertim multi in eo diluendo, à veritate aberrarint. Dixerunt aliqui, hac ratione Metaphysicam post alias disciplinas tradendam esse; quoniam in ea de separatis substantijs, puta de Deo, & intelligentijs disseritur, quæ à sensibus remotissimæ, atque adeo cognitu difficillimæ sunt: prius igitur naturalis philosophia addiscenda est, quæ facilem, ad harum substantiarum cognitionem acquirendam, aditum patefaciat. Verum hæc responsio argumenti difficultatem non tollit: etenim est vna Metaphysicę pars, quæ ens, prout ens est, contemplatur: igitur si magis vniuersale, vt ens, primò nobis cognitum est; saltem illa Metaphysicæ pars ante cæteras disciplinas addisci deberet: tūc.n. intellectus ad cōmunissimum illum entis conceptum recipiendum maximè aptus, idoneusque esset. Aliter ergo huiusmodi argumentum explicandum esse arbitror; dicendumque, primum, quod ab intellectu nostro, ratione originis, confusè cognoscitur, esse quidem magis vniuersale, vt ens; non tamen ab omnibus suis inferioribus abstractum, sed concretum, atque sensibili, vt aiunt, quidditati subiectum. Iam verò Metaphysica non agit de ente concreto; sed de ente abstracto, quod quidem cognitu valde difficile est: opus est enim, ad abstractionem efficiendam, intellectu maximè exercitato; & propterea mirum non est, si Metaphysica post cæteras disciplinas addiscenda sit. Responderi etiam potest, aliud esse rem aliquam simplici apprehēsione intelligere: aliud illius rei proprietates, interioraq; prædicata inuestigare: dicimus quidē, id, qđ à nobis primò confusè cognoscitur, esse ens, hoc est, rem aliquam fieri primò nobis notam sub conceptu entis, quem simpliciter, & absque vlla difficultate apprehendimus: at verò inuestigare proprietates, & differentias entis, quatenus est ens, vt vnum, verum, bonum, finitum, infinitum, necessarium, contingens, & huiusmodi, hoc valdè difficilè est, & de his in Metaphysica disputatur: ideo rectè Auicenna dicebat, eam esse vltimam in ordine doctrinæ. Tertium argumētum erat, si primum à nobis cognitum magis vniuersale statueretur, multum temporis consumere oporteret, antequam species specialissima intelligeretur; quia per omnia intermedia genera descendere necesse esset, quorum multa, vt ante diximus, ignota sunt. Nonnulli hoc argūm contra Scotū retorquent: nam si species specialissima primum cognitum esset, magnū pariter tempus consumi oporteret, antequam ad magis vniuersalis cognitionem perueniretur. Alij soluunt argumentum, dicentes, hanc temporis iacturam nequaquam fieri; nam qui à magis vniuersali ad speciem specialissimam, in cognitione confusa descēdunt, non est necesse, vt omnia intermedia genera cognoscant; cum præsertim inter illa nullus ordo essentialis, aut necessarius reperiatur. Afferuntq; exemplum; qui enim per totam plateam deambulat, antequam ab vna parte ad aliam perueniat, necesse quidem est, vt per plura intermedia loca pertranseat; non tamen, vt pedibus singulos lapides tangat. Verum vt has etiam respōsiones admittamus, putarim ego, id absurdum non esse, quod Scotus, & cum eo alij valdè absonum existimarunt, s. multùm necesse esse temporis consumi, antequam intellectus ad speciei specialissimæ notitiam perueniat, si id, quod primò intelligit, est magis vniuersale. Hoc inquam non solum arbitror absurdum non esse, immo maximè necessarium; cum præsertim de notitia confusa, actuali, originali, sermo fiat. Etenim pueri non nisi longo tēporis interuallo à cognitione animalis ad cognitionē speciei alicuius singularis peruenirent: nam quo perfectior cognitio est, eo longius fuerit temporis interuallum. Si quis enim distinctè, atque perfectè scire velit, quid homo sit, opus est, vt distinctè percipiat omnia substantialia prædicata, quæ in homine includuntur; nimirum quid sit ens, quid substantia, quid corpus, quid corpus animatum, quid animal, quid animal rationale, & tandem cognoscet, quid sit homo. Natura enim ab imperfecto ad perfectum non transit, nisi intericcto aliquo temporis interuallo: sic intellectus aliquod temporis spatium exigit, vt ab imperfecta alicuius rei notitia, ad perfectam eiusdem rei cognitionem traducatur. Cæterum hāc temporis in intelligendo iacturam non pueri solum, sed & adulti faciunt, cum obiectū aliquod, antea ignotum,

Nonnullorū rñsio ad secūdū argumentum Scoti.

Confutatio.

Vera rñsio.

Alia rñsio, q̄ validiùs Scoticum argūm eneruat.

Aliorum rñsio ad tertiū argūm Scoti. Quære Zabarellam.

Autoris rñsio.

Non solum pueri, verum etiam adulti

tum, illis cognoſcẽdum offertur. Exempli gratia, ſi lapillus aliquis precioſus, antea incognitus alicui obijciatur, qui etiam in dignoſcendis lapidibus valde expertus, atque exercitatus ſit; tunc ille primò apprehendet eum lapillum, ſub conceptu magis vniuerſali, hoc eſt ſub cõceptu generico gemmæ: ambiget autem, quæ nam gemmæ ſpecies ille ſit, adamas ne, an ſapphirus, an carbũculus; multaq; temporis iactura fiet, antequam à cognitione gemmæ ad certam illius ſpeciei notitiam deueniat, hocque ideo accidit, quia nunquam antea gemmam illam agnouit. Scotus autem, qui hanc temporis iacturam neceſſariam non eſſe putauit, ſed illicò ſpecialiſſimam ſpeciẽ notam fieri; ſignificauit, ſe, non aduertentem, de alicuius rei notitia, nobis antea manifeſtè, atque adeo de cognitione ex habitu, non itẽ originali, de qua modò diſſerimus, locutum eſſe. Hieronymus Girellus, cupiens tertij huius Scoti argumẽti efficacitatem contra aduerſarios tueri; aſſerit, tametſi idẽ ſit proceſſus à ſpecie ſpecialiſſima ad genus, ſiue ad ens, qui eſt ab ente ad ſpeciem ſpecialiſſimam, non tamen eſſe eandem procedendi rationẽ: quamuis itidem abſunt à Thebis Athenæ, atque ab Athenis Thebæ; illud tñ abeſſe, ratione non eſt idem: proceſſus nẽpe à ſpecie ad genus eſt à confuſo re ipſa, ad cõfuſum poteſtate: proceſſus verò à genere ad ſpeciẽ eſt à confuſo poteſtate ad confuſum re ipſa, ſiue actu. Quia verò ratio actus eſt ratio manifeſtationis, & ratio poteſtatis eſt ratio occultationis; ideo cognito actuali, facilè intellectus ducitur in cognitionẽ potẽtialis, non contra. Hæc ipſe. Sed aberrauit à veritate: namq; id, quod minus confuſum eſt, & maiorẽ natura ſua diſtincti rationẽ habet, faciliùs tanquam medium quoddam, ad id cognoſcẽdum, ſumitur, quod incognitum eſt, quàm id, quod eſt magis confuſum: ſpecies aũt ſpecialiſſima re ipſa cõfuſa eſt; quia re ipſa plura complectitur: genus verò tantummodo poteſtate: igitur natura ſuâ eſt re ipſa diſtinctum: atque adeo facilior erit tranſitus à genere ad ſpeciẽ, quàm oppoſito modo. Nec obſtat, ſi quis dicat, actum ad manifeſtationẽ, & cognitionẽ magis conferre, quàm poteſtatẽ: quoniã id veritatem hẽt de eo, quod actu perfectum, atq; diſtinctum eſt, nõ de eo, qđ eſt actu confuſum: hinc.n. fallax illa argumentandi ratio committitur, quæ eſt à diſiũctis ad coniuncta: quemadmodum ſi diceremus, bonum indicare virtutẽ; ergo bonum latronem virtute pariter præditum eſſe. Sic in re noſtra, quod actu eſt, promptiùs quidẽ in alicuius rei notitiam nos ducit, quàm illud, quod eſt tantum poteſtate; non tamẽ ſequitur, vt ad hoc ipſum efficiendum, plus viriũ habeat, id, quod eſt actu confuſum, quàm id, quod eſt confuſum tantum poteſtate: hoc enim, vt diximus, natura ſua re ipſa diſtinctum eſt.

aliquam tpis iacturam faciunt, anteq̃ à cognitione generis ad cognitionẽ ſpeciei perueniant.

Scoti lapſus.

Girellus protegit argumentum Scoti.

Contra Girellum.

Obiectio, & ſolutio.

Cæterorum argumentorum ſolutio, quæ veram de primo cognito ſententiam oppugnare videntur. *Caput XVII.*

ERat quartum argumentum, ab alijs propoſitum, ea nobis primò cognita eſſe, quæ ſenſibus viciniora ſunt, quæque faciliùs à ſingularibus abſtrahuntur: huiuſmodi autem eſſe infimas ſpecies. Hoc argumentum æquiuocatione peccat: nos enim de ea notitia loquimur, quæ per ſimplicem apprehenſionem fit, quæque originalis eſt: argumentum autem de ea cognitione, concludit, quæ per abſtractionem fit, quęque non eſt originalis, ſed ex habitu. Pueri, dum recens animalis conceptum apprehendunt, illum quidẽ ab homine, boue, leone, cæteriſque ſpeciebus non abſtrahunt; ſed ſimpliciter apprehendunt: qui verò animalis ideam, per abſtractionem à ſuis inferioribus, concipiunt; iam inferiora, quæ ſub eo ponũtur, optimè norunt, atque adeo animal diſtinctè, non confuſè percipiunt. Girellus etiam, fortaſſe per imprudentiam, in hanc eandem reſponſionem incidit: ſoluens enim quoddam argumentũ Põponatij, ait, ponendum eſſe, aliquem habere memoriam boraginis: nam ſi eam nunquam vidit, apprehendet eam ſub ratione alicuius herbæ, non autem boraginis: fatetur itaque, ſpecialiſſimam ſpeciem eſſe primò notam, notitia actuali confuſa ex habitu, vt nos ſupra cumulatè probauimus. Præter argumenta, pro Scoti opinione ſuperius adducta, nonnihil etiam ſententiæ noſtræ aduerſari videntur argumenta Zimaræ, & Marci Antonij Genuæ: qui putarunt, non ſemper magis vniuerſale primò nobis cognitũ eſſe; ſed interdum quod magis, aliàs quod minus vniuerſale eſt. His facillimè obuiã itur. Ad argumentũ Zimaræ, dum ait, ſi aliquibus equus, & aſinus offerantur, cognoſcent illi quidẽ equi, & aſini ſpecies, eorum tñ proximum genus ignorabunt, cùm illud ignotũ eſſe, Ariſt. affirmarit. Rñdendum eſt, ſi illi, quibus equus, & aſinus offeruntur, nunq̃ antea equum, & aſinũ viderint, equũ certè, & aſinum nõ co-

Reſpõſio ad quartũ argumentum pro opiniõe Scoti ſuperius adductum.

Girellus incidit in eãdem reſponſionẽ.

Rñſio ad argumentũ Zimaræ.

gnoſcēt;ſed vtrunque ſub animalis conceptu, aut alio etiā communiore apprehendent. Ariſ. aūt loco citato non dixit,proximum equi,& aſini genus incognitum eſſe; ſed illud dixit eſſe innominatum;propterea proximum illud genus quiſpiam concipere,eique nomen aliquod, arbitratu ſuo,imponere poſſet. Valet igitur argumentum Zimaræ de notitia ex habitu, non

Reſpōſio ad arg. Genuæ. de notitia originali. Eadem ſolutione ſoluitur argumentum Genuæ, dum ait, aptum quidē eſſe à nobis primò cognoſci magis vniuerſale;ſed tamen,in intellectione ipſa,conceptum rei minus vniuerſalis, veluti validiorem,cæteris præſtare. Præſtat inquam talis conceptus in cognitione ex habitu,non in cognitione originali, vt ſupra latè patefecimus.

Totius diſputationis epilogus,omniumque relatarum opinionum conciliatio. Cap. XVIII.

SOlutis iam argumentis,quæ veram de primo cognito ſentētiam aliquo pacto labefactare videbantur;reliquum tandem eſt vt huic tàm difficili diſputationi finem imponamus: quod quidem libenter faciemus;ſi priùs omnes iam relatas opiniones breui epilogo collegerimus,atque etiā conciliauerimus.

Quõ vera ſit opin.S.Tho. Erat S. Tho.ſnīa,primum cognitum ab intellectu noſtro eſſe magis vniuerſale. Hoc quidem veriſſimum eſt,loquendo de cognitione actuali confuſa originali. Et vt hæc eſſe ſnīa communior,à qua certè non recedent,quicunque diſtinctionem illam actualis notitiæ in notitiam originalem,& ex habitu,rectè perceperint.

Quõ vera ſit opinio Scoti Arbitratus eſt Scotus,primum cognitum eſſe minus vniuerſale,puta ſpeciem ſpecialiſſimam. Quę ſnīa vera eſt,ſi fiat ſermo de cognitione actuali cōfuſa ex habitu,cum exterioris obiecti præſentia; quicquid ipſe fuerit opinatus. Nam ſi eius verba diligenter perpendamus;primum eius inſtitutum fuiſſe vr̄ de originali notitia diſputare:quamuis poſtea(vt Mauritius in marginib. annotauit)hanc ipſam ſnīam in proprio originali correxerit: multas enim conditiones poſuit, quæ ad eiuſdem opinionis veritatem neceſſariò exiguntur,vt nimirum obiectum ſit in debita diſtantia,atque cognoſcentes facultates rectè affectæ ſint. Nudus autem intellectus,qui tū primùm rem aliquam cognoſcere incipit,ad infimam ſpeciem intelligendam minus appoſitus eſt;ac propterea ſi actuali notitia illam primò percipere debeat,opus eſt, vt per præcedētem eiuſdem ſpeciei cognitionem,multò iam antea præparatus ſit;atque adeo conijcere poſ

Quęre Fonſeca 1. metaph. c.2.q.2.ſec.6 ſumus,ipſum etiam Scotum hanc ſuam ſententiam de cognitione actuali confuſa ex habitu intellexiſse:neque enim deſunt,qui S. Th.& Scoti ſententias conciliari poſse,cenſuerūt.

Quõ vera ſit opi.Durā.& Nominaliū. Durandus,& Nominales arbitrati ſunt,primum,quod ab intellectu noſtro cognoſcitur,eſse ſingulare. Hoc quidem verum eſt,ſi diſputatio ſit de primo cognito abſolutè,non de primo cognito inter vniuerſalia.

Quõ vera ſit opi.Zimaræ, & Genuę. Erat deniq; opinio Zimaræ,& Marci Antonij Genuæ, primum cognitum interdum eſse magis,interdum minus vniuerſale. Quæ opinio veriſſima eſt,ſi intelligatur de cognitione actuali confuſa ex habitu, facta per concitationem intellectus à ſola imagine,in memoria impreſsa, nulla exterioris obiecti intercurrente præſentia.

Notabile ſpēciſsimū. Illud præterea repetendum cenſeo,quod totius difficultatis eſt caput, quodque in fine huius diſputationis traditum,velim fixius vniuſcuiuſque memoriæ commendatum. Aliud eſse,naturam aliquam vniuerſalem diligenter ſcrutari: aliud verò, rem quampiā ſub vniuerſali conceptu apprehendere. Maximè vniuerſalia nobis cognitu difficillima eſse,vtpote, quę longiſſimè à ſenſibus diſtant, Ariſtot.& 1. Metaph.cap.2.& 1. Poſteriorum cap.2.& 2.Poſter.cap.15.& alijs pluribus locis apertiſſimè docuit:quod & nos pariter affirmamus, dum vniuerſales naturas ſcrutari difficillimum eſſe,fatemur. Primo autem Phyſicorum in procemio idem Ariſ. aſſeruit,primò nobis nota,& manifeſta eſſe magis confuſa,& ab vniuerſalioribus,tanquam à notioribus inchoandum eſſe:quibus verbis quid aliud docuit,niſi res omnes priùs ſub conceptu magis vniuerſali quàm ſub ſpecifico,& minus vniuerſali,nobis cognitas eſſe?

DE

DE EXISTENTIA MATERIAE

Disputatio Tertia.

Agendorum dispositio. *Caput Primum.*

Varia materiæ primæ attributa.

Vlta passim de prima rerum materia à Philosophis enunciari solẽt, dũ eam alij ens esse affirmant: alij per se cognoscibilem, à nobis verò per analogiam: alij naturam quandam absolutam, in sui prima notione, possidere, relatiuam autem in secunda, varijsque eam nominibus appellantes, eandem generationis, atque interitus expertem statuũt: formamque, aiunt, veluti pulchritudinem quandam, propriamque perfectionem appetere. Hæc omnia prorsus inania essent, vixque apud intellectum nostrum consisterent, nisi quæstionem satis celebrem, ad ipsam materiam pertinentem, diligenter discuteremus, & cõtrouersiam maximam inter duas celeberrimas, Thomistarum, & Scotistarum Scholas versantem, dirimere pro viribus niteremur. Quæstio ea est, habeat ne materia prima, per se considerata, aliquẽ actum, quo humili quodam, & abiecto quasi indumento, inter vetera entia compareat, quæ in rerum natura cõsistunt: an potius, omni prorsus actu spoliata, rerum omnium quasi aspectum effugiat, nihilque aliud, secundum suam naturam, dici queat, quàm pura, nuda, simplexque potentia. Subtilis est hæc disputatio, necessariaque, & digna, quæ à nobis excutiatur: eius enim enodatio veluti solidissimum quoddam fundamentum futura est, pluribus alijs difficultatibus diluendis idoneum. Ordo autem is erit. Adducam primùm S. Tho. sententiam, cum præcipuis rationibus, & fundamentis, quibus illa ab eius sectatoribus firmari solet. Mox subtilis Doctoris opinionem explicabo, ex cuius explicatione patebit, quantum opposita sententia ab Arist. & à veritate dissentiat. Vbi tertiò pro Scoticæ sententiæ defensione, cum Thomistis, atque præsertim cum recentioribus Philosophis decertauero, contrariæ opinionis argumenta dissoluam. Demum duas difficultates, ad existentiam materiæ quammaximè pertinẽtes, breuiter enodabo.

Quæstio discutienda.

Ordo disputationis seruandus.

Sancti Thomæ sententia rationibus præcipuis, atque Arist. autoritatibus confirmatur. *Caput II.*

Opi. S. Thomæ.

ANgelicus itaque Doctor S. Tho. prima parte summæ q. 64. art. 1. & alijs pluribus locis arbitratus est, materiam primam re ipsa quidem in entium vniuersitate consistere, nullam tamen propriam existentiam, à forma seiunctam, habere: sed quemadmodum accidẽs ideo existere dicitur, quia in subiecto inest, quod verè existit; ita pariter materiam existere, quia cum forma coniuncta est, à qua existendi modum, seu rationẽ accipit; cùm per se nihil aliud re vera sit, quàm pura, nuda, simplexq; potẽtia. Huic sententiæ Io. Bacconus lib. 2. sent. d. 12. q. 1. art. 1. & quodlibeto 2. q. 9. & ex recẽtioribus Philosophis complures subscripserunt, eamq; multis rationibus, atque ẽt Arist. autoritatibus probare conati sunt: quarum ego præcipuas, exercitationis gratia, proponere non grauabor. Primò igitur sic argumẽtantur; Si vnum oppositorum in rerum natura sit, alterum quoque reperiri necesse est, vt autor est Arist. 1. de Cælo: sed actus, & potẽtia sunt duo opposita, & in rerum natura reperitur purus actus, qui nullam omnino potẽtiam admistam hẽt, cuiusmodi est Deus; ergo pura quoque potẽtia reperiri dẽt, quæ omnem penitus actum excludat, quàm nullam aliam esse dixeris, nisi materiam primam. Secundò, Quicquid rei, in actu iã existẽti, aduenit, accidẽs est, vt ex ipsiusmet accidẽtis natura cõspicuè elicitur: igitur si materia prima est ens in actu; omnis forma, illi aduenies, fingas quancunq; velis, accidẽtalis erit: atq; ita nulla dabitur forma substantialis. Tertiò, Nisi materia prima pura potẽtia esset, profectò aut actus tantum, aut aliquid, ex actu, & potẽtia concretum dici deberet: Sed neutrum dici põt: erit igitur pura, simplexque potẽtia. Maior propositio est manifesta. Minor verò quo ad vtranque partẽ probatur, & primò quidẽ materiam non esse actum tantum: namque omnis actus, vel informans est, & aliquo modo perficiẽs, vt albedo: vel per se subsistẽs, atque à materiæ societate omni-

Adhesit huic sniç Ioannes Bacconus.

Prima ratio.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

no seiunctus, vt Deus, & intelligentiæ: sed materia prima non est actus informans; alioquin aliud subiectum dandum esset, quod materiam præcederet, atq; ab ipsa actum, seu perfectionē reciperet, quod à peripatetica philosophia alienissimum est, cùm materia, ex primo Physic. primum vniuscuiusq; rei subiectum statuatur. Neq; etiam est actus per se subsistens: quia tunc ens completum, & ipsa forma perfectius diceretur: non igitur materia est actus tātum. Sed neq; etiam quippiā est ex actu, & potētia cōcretum: nam tunc aliquod naturale compositum ipsa esset, non autem subiectum primum, ex quo vnà cum forma id, quod est per se vnum, constituitur, vt Aris. docet.

Quarta rō.

Quartò. Quicquid est ens in actu, est per se cognoscibile: sed materia non est cognoscibilis, nisi per analogiam, vt habetur 1. Phys. text. 69. ergo materia non est ens in actu. Maior propositio ex se conspicua est: quoniam nullum est ens, quantumuis imperfectum, quod, rōne illius actus, quo præditum est intellectum mouere non possit, atq; ita obiectum intelligibile fieri.

Quinta rō.

Quintò. Ab omni eo quod est ens actu, necesse est, vt aliqua operatio proficiscatur: sed à prima materia nulla operatio proficiscitur: proprium enim eius est pati, non agere: igitur materia non est ens actu.

Sexta ratio.

Postremò, nisi materia prima esset ens in pura potētia, hoc maximè sequeretur, vt aliquid infra ipsam reperiri posset, quod sit prope nihil: sed consequens est falsum; cum secundum Aris. sæpius in 1. lib. de Physico auditu, materia minimum entitatis possideat, & ea ipsa sit, quæ dr̃ prope nihil, asserere igitur necesse est, eam esse puram, simplicemq; potētiam. Probatur consequentia: nam si materiam aliquo actu præditam esse admittamus, tunc aliquid cogitatione fingere possemus, quod ei, quod nihil est, magis appropinquaret, puta id, quod est in pura potētia: vel igitur materia prima prope nihil non dicetur, vt Aris. docuit, vel est ens in pura potētia, vt S. Thomas arbitratus est.

Variæ Arist. autoritates, quibus Thomistæ suadere nituntur, materiā primam esse purā potētiā.

Confirmant deinde S. Thomæ sectatores hanc eandem snīam multis Aris. autoritatibus: namq; Aris. 7. Metaphy. tex. 8. vbi ostendit, materiam non esse quid, nec quale, nec quantum eius naturam aperiens, ait eam esse hæc omnia potestate. Lib. 5. eiusdem operis tex. 14. diuidit quodlibet genus entis in potentiam, & actum, & nomine potētiæ, primam rerum materiē significauit. Rursus lib. 2. de Anima: tex. 7. & lib. 8. Metaphys. tex. 9. rōnem assignans, cur ex materia, & forma per se vnum conficiatur, nullam aliam esse dicit, nisi quia forma est actus, materia verò potētia. Primò etiam lib. de Generatione text. 11. apertissimis verbis pronunciauit, materiæ primæ rationem in potentia consistere. Ea igitur pura potentia est, nec vllum penitus in se actum includit.

Scoti sententia de materiæ existentia duabus distinctionibus explicatur. Cap. III.

Opinio Scoti & Henrici Gandauēsis.

DOctor verò subtilis Io. Scotus lib. 2. Snīarum, d. 12. q. 1. & 2. atq; etiam lib. 7. Metaphy. q. 5. & ante ipsum Doctor solemnis Henricus Gandauensis quolib. 1. quæst. 10. arbitrati sunt, materiam primam minimam quidem, & imperfectam substantiam esse, prope nihil, & rerum omnium quasi rudimentum, quatenus ex ipsa omnia fieri possunt, eam tñ nec omni prorsus actu destitutam, nec puram tantum potentiam esse dixerunt; sed, habere illam actum quendam imperfectum, & diminutum censuerunt, qui eius naturæ, atq; substantiæ conueniat, & rōne cuius ea ipsa in rerum natura consistat, atq; in substantiæ prædicamento sedes illi aliqua debeatur. Ad eam opinionem explicandam, quæ noua quidem est, nec ante Scotum, & Henricum ab alijs excogitata (opus enim erat horum Doctorum subtilissimis ingenijs, ad illam ex Aristotelico fonte hauriendam) nouos pariter fingere terminos prædicti Doctores coacti sunt: vt enim, ad rem nouam significandam, noua nomina fingere licet, ita etiam ad nouam opinionem declarandam, nouos terminos excogitare necesse est, dummodo illi ab approbatorum autorum doctrina ne abhorreant, atq; cum veritate consentiāt.

De nouorū verborū vsu lege quę scripsit Cic. lib. 1. Aca. quęs.

Potentia duplex, subiectiua & obiectiua.

Potētia subiectiua quid.

Potētia obiectiua quid.

Duplicem igitur potentiam inuenerunt: alteram, quam subiectiuam; alteram, quam obiectiuam nuncuparunt. Potentiam subiectiuam eam esse dixerunt, quæ in subiecto aliquo inest, quatenus illud habilitatem habet, vt alicui rei subijciatur, vel aliquid in se se recipiat; vt in ferro dr̃ esse potentia subiectiua, quæ ferrum ipsum respicit, prout calori subijci, vel aliquod aliud accidens in se se recipere potest. Potentiam verò obiectiuam eam appellarunt, quæ fit quodammodo obiectum agentis, quatenus ex eo rem aliquam exculpere valet, quæq; etiam in re excudenda quandam non repugnantiam significat: & hæc potētia quandoq; in vnum re ipsa cum potentia subiectiua coire dr̃, interdum ab ea disiuncta, omninoq; separatā reperitur.

ritur. Homo generandus, vt rem exemplo elucidemus, est in potẽtia, vt simpliciter sit; hæc autem potẽtia, ad diuersa relata, & obiectiua, & subiectiua dici potest: obiectiua quidem, si secundum illum respectum, quem habet ad naturale agens, quod hominem gignere potest, cõsideretur, & prout etiam quandam non repugnantiam nobis designat, in ipso homine generando. Subiectiua verò, si ad materiam, ex qua homo, ea ratione, qua animal est, constitui debet, referatur. Cęterum si rerum illam omnium vacuitatem nunc animo conciperemus, quę erat, antequam mundus à Deo Optimo Maximo constitutus esset, inueniremus, tunc mundum in potẽtia simpliciter obiectiua fuisse; quoniam illa potẽtia Deum tantummodo respiciebat, qui mundum constituere poterat, & præterea quandam non repugnantiam, in mundo efficiendo significabat: nullum tamen tunc subiectum aderat, ex quo mundus fieri potuisset; & propterea illa erat obiectiua potẽtia, penitus à subiectiua disiuncta. Habet aũt tam obiectiua, quàm subiectiua potẽtia duas quæq; conditiones, quibus facilè nobis notæ fiunt. Prima conditio potẽtiæ obiectiuæ est, vt id, quod huiusmodi potẽtiam habere dr̃, in rerum natura non sit. Altera est, vt eidẽ existentia in rerum natura non repugnet. Vt albedo generanda, quia nunc in rerum natura non est, sed esse potest, ideo obiectiuam potẽtiam habere dr̃. Prima conditio potẽtiæ subiectiuæ est, vt illud, quod re vera huiusmodi potẽtiam habet, actu in rerũ natura consistat. Altera est, vt illud idẽ aliquid in se se recipere possit. Vt superficies dealbanda potẽtiam habet subiectiuam, qua iam reuera superficies est, albedinẽ tñ, aut alium quemuis colorem recipere potest. Huic duplici potẽtiæ duplicem pariter actum prædicti Doctores respondere dixerunt: potẽtiæ quidem obiectiuæ actum quendam, quẽ entitatiuum, siue existentiæ nuncuparunt: potẽtiæ verò subiectiuæ actum alium, quem vocarunt formalẽ. Neq; ego præter hos duos actus vllum alium apud istos reperi, & præsertim apud Scotum, quem Tolerus 1. Phys. q. 13. existimasse affirmat, materiam per se consideratam, actum entitatiuum, tanquam ab actu existẽtiæ distinctum, habere: actum verò existẽtiæ illi à forma donatum fuisse. Falsò hoc inquam, Scoto tribuitur, qui sanè censuit, actum entitatiuum eum esse, quo aliquid in rerum natura consistit, habetq; esse extra propriam causam, & intellectum: huiusmodi autem actus nil aliud est, quàm actus existentiæ. Sed ad rem nostram. Actus ille, qui entitatiuus dr̃, obiectiuæ potẽtiæ respondet, adeoq; illi opponitur, vt in vnum conferri nunquam possit; quod enim est in potẽtia obiectiua, quatenus in ea est, actũ entitatiuum habere nequit: & quod habet actum entitatiuum, iam obiectiuam potẽtiam reliquit, & ad terminum peruenit, hoc est, ad ipsam existentiam. Eadem ratione, actus formalis, qui propriè subiectiuæ potẽtiæ respondet, adeo illi opponitur, vt simul cum ea esse non possit: desinit enim potentia subiectiua, actu formali adueniente: vt superficies, quæ est in potẽtia subiectiua ad albedinem, vbi albedinem recipit, iam formalem actum obtinuit, & ob eã rẽ non amplius ad albedinẽ subiectiuam potentiam habet, sed tamen ad alios colores recipiendos. Hac præmissa distinctione, dixerunt Henricus, & Scotus, materiam primam non omni prorsus actu destitutam esse; sed secundum suàm naturam spectatam, & quatenus substantia quædam est, à forma distincta, actum aliquem imperfectum, & diminutum habere, eum. s. quem entitatiuum appellant: cum quo actu subiectiuam potentiam coniunctam esse tradiderunt.

Interdum eadem potẽtia potest appellari & obiectiua, & subiectiua.

Potẽtia obiectiua sola.

Duæ cõditiones potentiæ obiectiuæ.

Duæ cõditiones potentiæ subiectiuæ.

Actus duplex entitatiuus, & formalis.

Error Toleti.

Actus entitatiuus opponitur potentiæ obiectiuæ.

Actus formalis opponitur potentiæ subiectiuæ.

Caput opinionis Scoti, & Henrici.

Scoti sententiam de materia existentia Catholicæ Theologiæ, Peripateticæq; Philosophiæ consentaneam esse, atque rursus à celeberrimis Philosophis approbari. Cap. IV.

HAnc sententiam de materiæ existentia Doctores prædicti non solùm secũdum Catholicam Theologiam, verum etiam secundum Peripateticam Philosophiam defendi facile posse, censuerunt. Etenim secundum Catholicam Theologiam, quod est dicere, secũdũ veritatem, antequam materia à Deo procrearetur, erat tantum in potentia obiectiua; hanc enim, vt obiectum quoddam, creationi non repugnans, supernaturale agẽs, puta Deus Opt. Max. inspectabat. Postquam autem creata est, de potentia obiectiua ad actum entitatiuum, sibi oppositum, exijt, etiam in rerum natura consistentiæ locum adepta est. Iam verò nudã hanc materiæ substantiam, in rerum natura editam, cõsideremus; quid nam obsecro illa est? Lapis quidem non est, nec planta, nec animal, & summatim nullum est mistum, nullum elementum, nec specificum quippiam, aut determinatum ens: sed est rerum omnium veluti ru-

Potẽtia obiectiua materiæ apud Theologos.

Potẽtia subiectiua eiusdem.

dis quædam inchoatio: est subiectum, ex quo res omnes fieri possunt, quodque aptum est, ad omnes in sese formas recipiendas; & hac ratione subiectiuam potentiam habere dr. Quod

Potētia obiectiua materiæ primæ nō admittitur in doctrina Aristotelis.

verò ad Arist. attinet, non concederet ille quidem, materiam primam ita entitatiuum actum habere, vt aliquando in potentia obiectiua fuerit, atque recens in lucem emerserit, cùm ante nihil penitus extitisset: totum enim mundum æternum constituit, atque adeo ipsam materiam primam. Si neget igitur Arist. materiam primam aliquando in potentia obiectiua fuisse, sequitur, per locum ab oppositis, vt, ipsam semper entitatiuum actum habuisse, necessariò fateatur. Et verò quanuis Arist. obiectiuam illam potentiam non admitteret, quam res oēs,

Nō negauit Arist. potentiam obiectiuam in rebus edendis.

antequam ederētur, habuerunt (ipse enim creationem aut omnino non agnouit, aut saltē si agnouit, eam noluit dedita opera profiteri) absolutè tamen rationem, & modum obiectiuæ potentiæ non negauit; immo ipsam in rebus, nunc edēdis, reperiri concessit. rosa, n. generāda, & quicquid adhuc in sua causa continetur, atque ab intellectu tantùm cognitum est, non ne obiectiuam potentiam habere dicitur? Cùm verò iam editum est, nec ampliùs in sua causa, aut in intellectu continetur, sed in rerum natura consistit; tunc entitatiuum actum, & veram

Cōcessit Aristot. materiā primam habere potentiam subiectiuam.

Autores varij, qui Scoti sententiam secuti sunt, lege Greg. Arim. 2. sen̄t. dist. 12. q. 1. Fran Suarez disp. 13. Metaph. sect. 5. Peret. lib. 5. cap. 3. Colet. 1 Phys. q 13.

existentiam obtinuit. De potentia vero subiectiua, nulla apud Arist. difficultas est: quotiescū que. n. materiam, potentiam appellauit, semper eam, pro vt diuersis substantialibus formis subijci potest, considerauit; atque ita habere illam subiectiuam potētiam, confessus est. Hęc est subtilis, solemnisque Doctoris de materiæ existentia opinio, quam verissimam esse, atq; Peripateticæ Philosophiæ maximè consentaneam arbitramur. Et quanuis à crassioribus quibusdam Philosophis negligitur; non defuerunt tamen multi celeberrimi, magnique nominis Philosophi, ex recentiorum numero, qui eandem amplexati fuerint, præsertim Vicomercatus, Simon Portius, Archangelus Mercenarius, Federic. Pendas. Franciscus Bonam. Franc. Piccol. & alij complures. Sua verò quique, pro huius sententiæ confirmatione fundamenta

Vicomercatus.

attulerunt. Vicomercatus lib. 1. de rerum naturalium principijs, c. 12. aliud est, inquit, potestatem esse, & aliud potestate: materia prima est quidem potestas, hoc est, in sui natura potestatem includit; non tamen potestate est; alioquin ex nihilo res cunctæ procrearentur, quę ex materia gigni dicuntur, si prima rerum materia re ipsa non est, sed esse tantum potest. Simō

Simon Portius.

Portius, lib. 1. de Rerum naturalium principijs, c. 4. non est, inquit, præter rationem asserere, materiæ primæ substantiam actu, & energia esse: nam cùm à priuatione longè differat, cumque aliquid à mente fictum non sit, sed omnium rerum origo, æternaque causa, prior forma, & in omni transmutatione præexistens; licet potentiam ad perfectionem habeat, in potētia tamen ad suum esse, videlicet ad ipsammet materiam non est; quandoquidem si huiusmodi potentiam haberet, tunc materia non esset: id enim quod est potentia aliquid, non est illud; veluti cùm dicimus, Socratem potentia esse, Socrates tunc actu, & rę ipsa non est. Archange

Archangelus Mercenarius

lus Mercenarius in dilucidatione definitionis materiæ, inquit, Porrò definitio hæc non ita amplè intelligenda est, vt materia ad se ipsam in potentia esse dicatur, ita vt materia sit potētia materia; quoniam est ens reale, extra suas causas, & substantia quædam in actu: sed potentia esse dicitur ad ipsas formas, non secus ac materia arte factorum, quæ est ens, & substātia quædam actu. Et paulò post, quo fit, vt huiusmodi potentia non omnem actum excludat;

Federicus Pēdasius.

quia non excludit actum entis, gradumque substantiæ; sed solum actū formæ. Federicus Pendas. in examine Arist. dogmatis de principijs, parte 19. circa initium, tametsi putarit, materiam sine forma existere non posse, quam quæstionem nos in fine huius disputationis paucis diluemus, primæ nihilominus materiæ actum existentiæ tribuit, eius essentiæ congruentem, quem coexistentiæ actum appellare maluit: cognouit enim, materiam nunquam à forma seiunctam reperiri posse, sed semper cum eadem copulatam esse, & propterea materiam coexistere. i. vnà cum forma existere, affirmauit. Iam verò coexistentia, quemadmodum & inexistentia, existentiam necessariò ponit: prius enim, saltem natura, aliquid existit, quàm co

Frāciscus Bonamicus.

existat, vel inexistat. Hoc idem ferè docuit Bonamicus lib. 6. de Motu c. 24. qui certè hac de re doctè, & subtiliter, sed tamen, more suo, satis obscurè disseruit. Existit, inquit, materia per se, quia, s. non per aliquid, sibi internum, quod veluti par existentiæ, causa sit, cur existat: attamen non actu per se ipsa existit, sed virtute; actu tamē per formam, tanquam per causam externam, & per per finem, cui parata est. Quasi diceret, materiam per se quidem substantiam esse, in rerum natura existentem: nihilominus quia illi substātiæ à natura præscriptum non

est,

est, vt per se sola sit, sed vt vnà cum forma iungatur, ad tertium aliquod constituendum; ideo per formam existere dicitur, non tanquam per existentiæ partem, sed tanquam per eam, à qua diuelli nulla ratione potest. Piccol. etiam, lib. 1. de Rerum naturalium materia, c. 8, vbi varia nomina, ad hanc quæstionem dirimendam necessaria explicuit: constanter tandē asseuerauit, materiæ primæ actum entis, siue existentiæ competere, idque multis rationibus, & autoritatibus probauit, quod nos in sequenti capite præstaturi sumus. Fräciscus Piccolom.

Scoti sententia de materiæ existentia rationibus, & autoritatibus confirmatur. Cap. V.

SCoti sententiam, de materiæ existentia, iam satis commodè explicauimus, eamq; rursus Catholicæ Theologiæ, & peripateticæ Philosophiæ, virisque eruditissimis cōsentaneam videri ostendimus: nunc eadem ad cumulatiorem doctrinam rationibus, & autoritatibus firmanda est. Rationes multæ apud varios autores, passim occurrunt; quatuor tantùm ego afferam, quas rem explere, & apertè concludere arbitror. Prima ea est, Quicquid per se in rerum natura consistit, actum habet, illi potentiæ oppositum, qua posse in rerum natura existere, dicebatur: sed materia prima per se, in rerum natura consistit: ergo per se habet actum, illi potentiæ oppositum, qua, si in rerum natura non existeret, posse existere diceretur: hæc autem potentia, vt explicatum est supra, est potentia obiectiua, & actus illi oppositus, est actus entitatiuus: ergo materia, per se considerata, habet actum entitatiuū. Secunda, si materia prima pura potentia esset, omnique prorsus actu careret; sequeretur, nullum prorsus dari cōpositum substantiale: sed consequēs est falsum: ergo & antecedēs. Probatur consequētia: nam cōpositum substantiale ideo sic appellatur, quia ex duabus substantijs, re ipsa existētibus, & simul iunctis, coalescit: si autē materia per se, actu existens substantia non esset, tunc quicquid ortu aliquo editum esset, sola forma constaret: ex eo, n. quod actu non existit, nihil constare pōt: atque ita genitum illud substantiale, simplex quidē, non autē compositum esset. Tertia, Id, quod idē numero sub vtroque transmutationis termino manet, est substantia, actu per se existēs: transmutatio enim in eo, quod non est, fieri nequit, sed subiectum exigit, quod re ipsa existat: atqui materia eodem numero sub vtroque transmutationis termino manet; vt cum ex aere fit aqua, aliquid actu existēs reperitur, quod nunc aeris forma, nunc verò aquæ, cum priuatione formæ aëris, præditum est: igitur materia prima est substantia per se actu existēs. Quarta, Quod per se ingenerabile, & indissolubile est, per se existētiam hēt, ab omni alio disiunctam, quod neque ingenerabile, neque indissolubile dicitur: p quam quidē existentiam, actu per se, & ab omni alio separatum, in rerum natura consistit: sed materia per se ingenerabilis, & indissolubilis est: ergo per se existētiam habet, à forma disiunctam, quæ generabilis, & dissolubilis dicitur: per quam quidē existētiam per se, & pro vt à forma distincta est, actu in rerum natura consistit. Minor propositio est manifesta, Maior aūt sic probatur: quod enim ingenerabile, & indissolubile est, iam potentiam non habet ad esse; tunc. n. generabile diceretur: & cùm interire non possit, iam naturam, & substantiam indissolubilem obtinet; actu igitur in rerum natura consistit. Præter has rationes multæ & Arist. autoritates, idem cōfirmantes adducuntur, qui 1. 2. & 5. Phys. 1. de Generatione, & interitu: 1. 5. & 7. Metaph. & alijs pluribus locis, materiam primam hunc existētiæ actum habere confessus est, quem Scotus, & Hēricus entitatiuum appellarunt. Docuit enim, materiam esse per se vnum principiū naturæ, esse per se causam, & partēm substantialem compositi naturalis: esse per se fundamentum formarum: esse per se subiectum mutationum substantialium: esse primum, ex quo omnia fiunt, vltimum in quod omnia dissoluuntur: voluit igitur, materiam in rerum natura cōsistere, atque per se propriam existentiam, à forma seiunctam, habere. Quinimmò lib. 2. de Physico auditu, contra veteres Philosophos disputans, qui materiam totam rerum naturalium substantiam esse putabant, hanc opinionem correxit quidem, non tamen omnino reprobauit: ostendit enim, materiam non esse totam substantiam rei naturalis, sed partem substantiæ: non esset autem pars substantiæ, compositæ videlicet, nisi actu per se simplex substātia, in potentia quidem, non ad esse, sed ad formam, diceretur. Mitto Græcorum autoritates, vt Themistij, qui 1. Phys. asseruit, materiam primam per se consideratam, substantiam esse, actu existentem: deinde vero formis subijci, naturaliumque rerum subiectum euadere. Alexandri, qui lib. 1. quæstionum naturalium, c. 24. docuit, materiam esse quoddam ens permanens,

Prima ratio.

Secūda ratio

Tertia ratio.

Quarta ratio

Variæ Arist. autoritates, Scoti sententiam confirmantes.

Testimonia Græcorum Themistij. Alexandri.

Simplicij. Philoponi.

nens,quod sui naturam seruat,etiam postquam formam rei,quæ generatur, in se se recepit. Simplicij 1. Phys.tex. 56. asserentis subiectum,ex quo res naturales fiunt,actu quidem,non potentia subiectum esse. Philoponi,qui 11.disputatione contra Proclum cap.7. de materia loquens,constanter affirmat,nullam rem esse,cui actus aliquis non conueniat. Omnes igitur Græci interpretes vno ore fatentur,materiam primam non ad esse quidem,cùm actu sit,sed ad formam recipiendam,potestatem habere. Et hoc ipsum est,quod Scotus,& Henricus docere contendunt,dum materiam primam entitatiuum actum habere dixerunt:non enim aptius vocabulum,ad propriam materiæ existentiam,siue eiusdem in rerum natura consistentiam, explicandam inuenerunt.Quod si nomen hoc entitatiui actus purgatas alicuius aures offendat,inueniat ipse magis appositum nomen:pro certo enim habeo,eum Scoto,& Henrico simul,planè satisfacturum:qui tandem nihil aliud,hoc entitatiuo actu , probare voluerunt,nisi materiam primam,per se spectatam,actu in rerum natura consistere: appelles modo ipsam actum , vel actum quendam imperfectum habentem, hoc nihil interest , dum aliquid ei loci,inter entia,quæ sunt in vniuerso,assignetur. In eo autem ratio diligenter habenda est,quod etiam ad rei propositæ explicationem,quam maximè pertinet, quatuor hæc,nẽpe,esse actu,esse actum, habere actum,& esse in actu, inter se differre. Namq; esse actu,vnicuiq; rei conuenit , quæ extra suam causam reperitur , vel quocunq; modo in rerum natura existentiam habet:& hoc modo esse actu materiæ propriè conuenit: alijs etiam rebus ascribitur,non tamen ita propriè,& simpliciter,vt mox explicabimus. Esse actum competit formæ:ea enim actus, & ratio ab Arist.sæpius appellatur. Habere actum competit etiam materiæ,& cuicunque subiecto,quod formam aliquam aut substantialem , aut accidentalem, in se se recipit. Esse in actu propriè composito conuenit,quod dicitur eiusmodi esse per formã. Iam vero,& forma, quæ est actus, & compositum, quod est in actu, actu pariter esse dicuntur;quia actu in rerum natura consistunt; non tamen dicuntur simpliciter esse actu,sicut materia,quæ per se considerata,actu quidem est,non autem actus,nec in actu : quatenus verò à forma perfectionem accipit,actum habere dicitur.

Quid sit esse actu. Quid esse actum. Quid habere actum. Quid esse in actu.

Præcipuum Zabarellæ argumentum, contra actum entitatiuum materiæ primæ ab Scoto positum. Caput VI.

Iacobus Zabarella hac in disputatione Scoto valde infensus.

HActenus Scoticæ opinionis de materiæ existentia nos tantummodo relatores fuimus, atq; etiam explanatores:nunc autem veluti in arenam descendẽtes,eiusdem nos præbebimus propugnatores;non mehercule, quòd Scoti ea sit,sed quòd (nullius addicti, vt ille ait, iurare in verba magistri) eam verissimam arbitramur. Multi sunt,qui eam euertere contẽderunt,præsertim omnes S.Thomæ sectatores, atq; etiam Io. Bacconus, & ex recentioribus Philosophis complures : sed præter cæteros mirum in modum hac in re Scotum vexauit Iacobus Zabarella,apud quem omnium rationum,ab alijs propositarum, vim, & efficacitatem inspicere licet ; & propterea alijs in præsentia omissis,cum vno Zabarella disputationem inibimus:& quemadmodum in disputatione de primo cognito,Zabarellæ fundamẽtis,contra Scotum inuecti sumus;ita nunc vicissim , fundamẽtis Scoti aduersus Zabarellam disputabimus: vt hinc etiam omnes intelligant,me nullis vnius disciplinę legibus astrictum, quodcunq; in quaq; re maximè probabile sit,id studiosissimè requirere. Cæterum, vt hæc concertatio aliquo ordine distincta sit,sciendum est, Iacobum Zabarellam quatuor potissimum in rebus Scoti sñiam perturbasse. Primò ostendendo,actum entitatiuum nihil aliud esse,quàm purum Scoti figmentum,Secundò potentiam obiectiuam euertendo. Tertiò,probando,secundum Catholicam Theologiam, Scoti sñiam defendi non posse. Quartò argumenta præcipua,pro illius opinione adducta,diluendo. Hæc erunt quatuor capita nostræ cum Zabarella disputationis. Age nunc igitur rem ipsam aggrediamur. Probaturus ipse,lib. 2.de prima rerum materia,cap.2.entitatiuum actum,quo Scotus asserit,materiam primam præditam esse , in rerum natura non reperiri,huiusmodi ratiocinationem in medium adducit,quæ iam in ore propemodum est omnibus, quaq; omnes, veluti fulgentissimo quodam, & validissimo ense,ad Scotum impugnandũ acerrimè vtuntur . Sciscitatur Zabar.ab Scoto, actus iste entitatiuus sit ne aliquid,an nihil? si nihil:ergo nõ datur:at si est aliquid,ne ipsum cum actu formali confundamus,videndum est rursum,quid nam ipse sit;erit igitur aut substan-

Quatuor in rebus Zabarella Scotum carpit.

Argũ Zaba. quod ipse putauit validissimum cõtra actum entitatiuum materię primæ.

stantia, aut accidens; quia oẽ, quod est, aut substantia, aut accidens est. Accidens quidem esse non potest: quia, secundum Scotum, actus iste entitatiuus est entitas realis ipsius materiæ; cùm autem materia substantia sit, eius certè actus entitatiuus accidens esse non poterit; substantia igitur, & ipse est. Iam verò substantia, ex doctrina Aris. 2. de Anima, & 7. Metaphys. in materiam, formam, & compositum diuiditur: opus est igitur, vt si actus entitatiuus substãtia est, vel materia, vel forma, vel compositum esse dicatur. Forma quidem esse non potest; quia iam ponitur, vt ab actu formali distinctus; sed neq; compositum; quia in materiæ entitate compositio ex materia, & forma reperiretur, quod Scotus omnino negaret, erit igitur materia. At verò si est materia, alterum rursus ex his duobus concedendum est; vel enim est materia materiæ, & tunc prima materia, de qua loquimur, ex alia materia constabit, quod est absurdum: vel est ipsamet materia, quod omnino confitendum est; nam quemadmodum entitas hominis nil aliud est, quàm ipse homo; ita entitas materiæ nil aliud est, quàm ipsamet materia. Hanc autem materiæ entitatem, actum appellare, ita vanum est, ait ipse, vt ne mente quidem concipi possit, cùm Philosophi omnes entitati materiæ, potẽtiæ nomen, non item actus ascripserint; immò materiæ naturam nullo alio modo explicare sciuerunt, nisi dicendo, illam esse ens potestate; potestas autem è directo actui opponitur: igitur cum materia simplex substantia, & illa quidem potentia, sit, eam tandem actum esse, ne excogitari quidem posse, hac satis longa ratiocinatione concludit. Quam etiam argumento quodam Ioannis Bacconis confirmare conatus est; vel enim, inquit, materiæ potentialitas est actualitas (vtar ipsiusmet verbis) vel duo hæc, re, in materia, distincta reperiuntur: primum dici non potest, quia vnum oppositorum, præsertim in abstracto, de altero prædicari nequit: sicut enim hæc propositio est falsa, paternitas est filiatio; ita hæc erit falsa, potentialitas est actualitas. Si autem duo hæc, re, in materia, distincta reperiantur, & tàm per potentialitatẽ, quàm per actualitatem, materiæ natura denotetur; iam ipsa materia non simplex, sed composita erit, quod peripateticis omnibus aduersatur. Multas deinde affert Aris. autoritates, ad probãdum, materiam primam esse ens potestate, & sunt illæ eadem, quas nos etiam superius attulimus; eas autem considerabimus infra, cum Thomistarum argumenta diluemus.

Cõfirmatio ex Io. Baccone.

Prædicti argumenti solutio. *Caput VII.*

EXpedit, breuitatis causa, ne iterum argumenta repetere cogamur, vt huius primi argumenti rationem statim ineamus, quantiq; roboris illud sit, consideremus. Petit Zabarella, actus entitatiuus, qui materiæ primę tribuitur, sit ne aliquid, an nihil? Dicimus, esse aliquid: sed hic mihi cum illo controuersiæ nihil. Quærit rursum, sit ne substantia, an accidens? Dicimus, esse substantiam. Rogat tertiò, sit ne materia, an forma, an compositum? cum substantia in hæc tria membra ab Aris. diuidatur. Dicimus, esse materiam. Sciscitatur quartò, Vtrũ sit materia materiæ, an ne ipsamet materia? Respondemus (id quod est caput solutionis) esse ipsammet materiam, re ipsa, ab illa tamen ea distinctione distingui, qua modus à sua quidditate distinguitur: quam quidem distinctionem, quod ab intellectu apprehensa sit, crassiores Philosophi distinctionem rationis appellarent. Alij verò, quibus subtilius philosophari curæ est, non ita hanc distinctionem appellarent, quoniam distinctio rationis ab intellectu fit, eo ipsius actu, quem comparatiuum dicunt: hæc autem, de qua modo loquimur, ab intellectu quidem facta non est, sed ab eo tantum cognita, apprehensaq; dicitur; ergo hæc distinctio prius iam in aliquo signo est, quam illam intellectus apprehendat; & quoniam duas res non distinguit, ut realis nuncupari possit: sed modum tantum à quidditate seiungit, ideo modalem illam appellare consueuerunt, quã nos paulò infra planius etiam explicabimus. Concedimus ergo, entitatiuum actum ipsammet esse materiam, secundum rem, ab ea tamen distingui secundum modum. Sed ait Zabarella, quemadmodum entitas hominis nil aliud est, quam ipse homo, ita entitas materiæ nil aliud est, quàm ipsamet materia. Hic ego cum Zabarella luctari paululum, & simul iteratis ictibus congredi velim: omnesq; ex equo, & bono huiusmodi certamen iudicare: nam fortasse Zabarellam, semetipsum oppugnantem videbunt. Si ab eo proposita similitudo, ad rem suam concludendam, quicq̃ roboris habitura est, hoc modo eam arbitror esse debere: sicut entitas huius hominis, non est aliud, quam ipsemet homo; ita, entitas materiæ non est aliud, quàm ipsamet materia. Quid ita huius hominis?

Actus entitatiuus materiæ primę est aliquid, est substantia, & est modus eius interior.

Not. hic, quo differat actus entitatiuus à materia prima.

Instantia Zabarellę. Refutatio.

minis? Quia inter hominem, vniuersè acceptum, & materiam primam, nulla prorsus similitudo est: etenim materia prima iam in rerum natura consistit, vt omnes, vel ipsomet Zabarella testante, fatentur; estq; vna numero, saltem vnitate priuatiua, quia. s. per se caret quacunque forma, & omnes singulatim recipere parata est. Quare cùm de materia loquimur, de aliquo loquimur, quod simul essentiam, & existentiam habet. Homo verò generatim acceptus, nil aliud, quàm puram, & simplicem hominis essentiam significat: & quia non nisi in subditis singularibus existere potest: ideo essentiam cum existẽtia coniungere, & hominem, vniuersè spectatum, ad singulare aliquod, re ipsa existẽs, contrahere opus est: tuncq; dicere licebit, sicut entitas huius hominis non est aliud, quàm ipsemet homo; ita entitas materiæ non est aliud, quàm ipsamet materia. Sed hac omissa, tanquam leuis armaturæ prima excursione, cominus agamus, & nõ hominem vniuersè, verùm hunc hominem consideremus. Hic igitur homo vna tantum res est, vna tantum substantia: nihilominus in hac vna, & eadem re, non ne essentia, & existẽtia, aliqua distinctione distinguuntur? puta quidditas hominis, à singularibus abstracta, & esse realis existẽtiæ, illi adueniens? Non negabit hoc certè Zabarella; cùm præsertim S. Thomas, & Thomistæ omnes, quorum ipse hac in re opinionem sectantur, fateantur expresè, essentiam, & existentiam inter se reapsè dissidere. Nos tamen adeò prolixi, & liberales non erimus, vt inter essentiam, & existẽtiam tantam distinctionem largiamur: sed nobis sat erit existẽtiam ab essentia, sicut modum à quidditate, hoc est, modali distinctione distingui. Neq; hoc negabit Zabarella, neq; ipsi quidem Thomistæ id negabunt: nam si maiorem distinctionem, scilicet distinctionem realem inter essentiam, & existentiam concedant, minorem quoque distinctionem modalem, scilicet concedere tenentur. Itaque entitas huius hominis, vt ad rem nostram redeamus, existentiam in se se continet, ab essentia distinctam. Id ipsum ego de prima materia enunciabo, quæ quidem vna tantum numero res, & vna tantum numero substantia est; nihilominus in hac vna substantia, existẽtia, ab essentia distincta continetur. Porro, hæc materiæ existentia nihil aliud est, nisi actus ille entitatiuus, de quo modo loquimur, ratione cuius materia extra suã causam, hoc est in rerum natura consistit: & propterea rectè dicebamus, hunc entitatiuum actum esse ipsammet materiam re ipsa, ab ea tamen modali distinctione distingui. Non est ergo actus entitatiuus purum Scoti figmẽtum. Cùm vero asserit Zabarella, veteres omnes Philosophos, atq; adeo Arist. & recẽtiores omnes materiam primam potentiam appellasse: hoc nihil officit sniæ nostræ: iure enim optimo rem illam rudem, imperfectam, indeterminatam, re ipsa in rerum natura existẽtem, appellarunt potentiã, quia potestatem in se habet, vt ex ipsa oĩa fiant, hoc est, vt formas omnes sensim recipiat. Et cùm ait, potestatem actui è directo opponi, & propterea cùm materia simplex sit, potentiaq; appelletur, eam nullo pacto actus nomine nuncupari posse. Respondendum est, non quamcunq; potentiam cuicunq; actui è directo opponi; sed determinatam potẽtiam determinato actui, nimirum potentiam obiectiuam actui entitatiuo, & potentiam subiectiuam actui formali. Cùm igitur materia prima per se considerata, subiectiuam potẽtiam habere dicatur, ea quidem in se formalem actum continere non potest; non ideo tamen sequitur, vt ipsa entitatiuo actu destituta sit: cùm subiectiuam ille potẽtiam cõmitem habere possit. Ad confirmationem huius argumenti, ex Baccone sumptam, respondeo, potentialitatem materiæ formaliter quidem actualitatem non esse, (vt cum Scholasticis loquamur) quia, vt rectè in argumento dictum est, vnum oppositorum de altero in abstracto prædicari non potest, materiam tamẽ in se, & potẽtialitatem, & actualitatem, seu potẽtiam, & actum diuersi generis habere dicimus. Et cùm infert, ergo materia non erit substantia simplex, sed composita. Adhibenda est distinctio: vel enim de compositione physica sermo habetur: & tunc admittendum est, materiam non esse compositam: vel de compositione metaphysica, & tunc dicẽdum, materiam non esse simplicem, sed compositam: ex actu enim entitatiuo, & potentia subiectiua conflata est. Puto iam, præcipuum hoc Zabarellæ argumentum nos satis explicasse, vt qui huius Doctoris partes tuentur, sint in posterum paulò contractiore supercilio disputaturi.

Essentia, & existẽtia quò differant.

In quo sẽsu veteres philosophi, Aristot. atq; etiã recẽtiores, materiã primam appellarint potẽtiã.

Obiectio.

Solutio.

Respõsio ad confirmatiõnem argumẽti Zabarellę, ex Baccone sumptam.

Ex-

Explicatur breuiter, quid sit essentia, & quid existentia, ostenditurq́, quomodo duo hæc in prima materia distincta reperiantur. Cap. VIII.

EX ijs, quæ superiore capite dicta sunt, facilè vnicuiq; intelligere est, entitatiuũ actum, qui primæ materiæ tribuitur, non esse purum figmẽtum: sed esse modum quendam materiæ intimum, esse id, quo materia (vt aiunt) formaliter existit: vel, vt semel dicam, esse ipsiusmet materiæ existẽtiam. Difficilis sane, atq; subtilis contemplatio, in quam fortasse paulò acrius, grauiusq; incumbere expediet, vt eius obscuritate discussa, veritas prædictæ solutionis illucescat, & vberior à nobis fructus percipiatur. Explicanda est igitur primum paucis essentia, & existentia vtraq; quid sit: mox quam distinctionem duo hæc in materia obtineant. Nosse primum oportet, cuiuscunq; rei essentiam nil aliud nobis, quàm esse quoddam vniuersale, à singularibus seiunctum, significare: quod vt nulli natura sua, interitui obnoxiũ est; ita in causa est, cur res omnes æternitate quadam, & immortalitate fruantur, sedem aliquam in prædicamentis obtineant, atq; etiam cum intellectu affinitatem quandam, & necessitudinem contrahant: vt, interiecta ratiocinatione, illarum scientiam, ceu prolem ipse pariat, atq; in lucem edat. Quò verò facilior huius rei explicatio sit, à supra posito exemplo nõ discedam. Homo, quatenus ab omnibus singularibus abstractus est, nobis tantummodo esse quoddam essentiæ indicat, ratione cuius nunquam perire potest; sed in prædicamento substantiæ sedem habet, atq; de eo, sic accepto, tanquam de re firma, & permanẽte, scientia in intellectu comparatur. Cùm verò aliquis homo generatur, tunc hominis essentia veluti gradum quendam interiorem acquirit: nam vt primũ genitus est, existẽtiæ accessio eidem facta est: homo.n. vniuersè spectatus, ratione illius iam editi singularis, in natura rerum cõsistit. In hoĩe igitur genito, præter cæteras cõpositiones, duæ pcipuæ reperiuntur: altera physica.s.ex materia, & forma, vt ex aĩa, & corpore: altera metaphysica.s.ex essẽtia, & existentia, vel (vt alij dicunt) ex esse, & essentia, per esse, ipsammet existentiã intelligentes. Cæterùm cùm hoc singulare genitũ interit, illud quidẽ ex ea parte, quatenus essentiam habet, nõ perit: cum iam ab illa immortalitatem adeptum sit: sed tantummodo quatenus habet existentiam, ratione cuius nec sedem habet vllam in prædicamento, nec vlla de eo dicitur esse scientia. Rogabit quispiam, essentia est ne substantia, an accidens? Dicam quod paucis forsitan exploratum est, nimirum essentiam, prout essentia, & pura quidditas est, neque substantiã esse, neq; accidens. Obijcies, oẽ ens, aut substantia, aut accidens est. Respondeo, veram esse hanc propositionẽ de ente existente; essentia verò, vt pura quidditas est, ab existẽtia seiungitur, & propterea nec substantiæ, nec accidentis nomine iure nuncupari põt. Sed de hoc aliàs: nimis.n. nunc latus nobis pateret campus ad metaphysicas contẽplationes. His igitur nunc omissis, videamus, quõ essentia, & existentia in prima materia, distinctæ reperiantur. Et quo res clarior, illustriórq; fiat, id ipsum tàm secundum Theologos, quàm secundum Philosophos explicemus. Nempe secundum Theologos, materia non est æterna; sed à Deo ex nihilo, in temporis initio procreata: antequàm igitur procrearetur, nullam omnino existentiam, sed tantummodo essentiam, & quidditatem habebat: quæ quidem essentia duo esse potissimum indicabat, esse ideale, seu cognitum in mẽte diuina, & esse obiectiuum in materia prima; quatenus illa, vt cognita, diuini intellectus obiectum fiebat, & quandam habilitatem, seu non repugnantiam habebat, vt aliquãdo à Deo Opt. Max. procrearetur. Postquam vero edita est, statim in ipsa, essentia, & existentia coniunctæ sunt: esse enim extra causam, & intellectum obtinuit, quod nihil aliud est, quàm actus eius entitatiuus, qui eiusdem obiectiuæ potentiæ respondebat. Quod autem de materia dicitur, idem de quocunq; alio, à Deo ex nihilo procreato, vt de Angelis, de Cælo, & de alijs huiusmodi, dicendum est. Si autem nunc Deus materiam primam, iam editam, penitus destrueret, atq; ad nihilum redigeret, tunc illa quidem existentiam, hoc est, actum eius entitatiuum amitteret, essentiam verò non item: cum ea, vt diximus, æterna sit. Secundum verò Philosophos, & præsertim secundum Aris. qui materiã æternam esse perhibuit, dicendum est, materiam nunquam sibi existentiam asciuisse, sed semper essentiam cum existẽtia coniunctam habuisse: illa autem duo inter se, eo modo, quo supra diximus, dissidere, neq; aliud tandem esse, materiam existentiam habere, quàm illam entitatiuo actu præditam esse.

Quid sit essentia.

Exemplum.

Quid sit existentia.

Essentia rei an sit substãtia, vel accidens.

Secũdũ Theologos, essentię materiæ ĩ temporis initio existẽtia addita est.

Secundũ Aristot. essentia materiæ semper habuit cõiunctam existentiam.

Po-

Potentiam obiectiuam, à Scoto excogitatam, Iacobus Zab. euertere conatur. Cap. IX.

Potentia duplex apud Arist. actiua, & passiua; Actus pariter duplex, primus, & secundus.

Ratio Zabarellæ, probãs potentiã obiectiuam nõ esse distinctã à potẽtia passiua.

Ratio eiusdẽ probans, potentiam obiectiuam nõ esse distinctam à potẽtia passiua.

NItitur secundò Zab. Scoti sententiam euertere, potentiam obiectiuam ab eodem excogitatam irridens, ac reprobans; quam etiam merum figmentum esse putat, nec à potentia actiua, atque à passiua, re ipsa distinctam. Duas. n. tantùm potentias 9. Metaph. ab Aris. positas esse reperit, actiuam, & passiuam; duos pariter actus, 2. de Anima, duplici potentię respondentes, primum, & secundum. Potentiæ passiuæ respondet actus primus, qui est forma. Potentiæ actiuæ respondet actus secundus, qui est operatio. Potentia autem obiectiua nihil esse potest, ab his duabus distinctum, quod ita ostendit; Si. n. dicamus, hominem generandũ esse in potentia obiectiua, quemadmodum Scotus affirmat; quærendum erit, in quo nam illa potentia inhæreat? certè non in homine, quia nondum est; erit igitur in prima materia; cũ hominis generandi nihil nũc reperiatur, quod actu existat, nisi materia prima, quæ eius pars futura est; atqui potentia in materia non alia inest, quàm subiectiua; igitur illa potentia obiectiua, qua homo esse potest, nil aliud est, quàm potentia subiectiua: vel igitur potentia obiectiua non datur; vel si datur, non est aliquid à potentia passiua distinctum. Rursus ostẽdit, potentiam obiectiuam, si tñ datur, ab actiua potentia distinctam non esse. Dicebat Scotus, mundum, antequam creatus esset, fuisse ens in potentia obiectiua. Quærit Zab. in quo nam erat illa potentia? profectò non in mundo, quia non dum erat: igitur hæc potentia obiectiua non est aliquid reale, sed tantummodo quandam terminorum non repugnantium, atque impossibilitatis (vt ipse ait) negationem indicat: vel si quid reale sit, nihil certè aliud, quàm actiua ipsius Dei potentia nuncupari poterit; ita vt dicere, mundum in potentia tunc obiectiua fuisse, nil aliud significet, quàm Deum actiuam potentiam creandi mundum habuisse; potentia autem Dei est ipsemet Deus; igitur illi potentiæ nihil reale respondet nisi Deus, ac deinceps obiectiua potentia nihil est re ab actiua potentia distinctum. Hæc Zab.

Zabarellæ conatus comprimitur, ostenditurque, potentia obiectiua, secundum Scotum, non esse re à potentia actiua, & à passiua distincta. Cap. X.

Lege Scotũ diligenter, apud quem reperies, potentiam obiectiuam non esse re à potẽtia actiua, & à passiua distinctam.

EQuidem si qua alia in re doctissimus iste vir ingenij aciem præsetulit, hic præsertim & subtilissimum, & diligentissimum veritatis inuestigatorem se præbuit. Hoc vnum illi obijcere possumus, nihil. s. contra Scotum dixisse, nèque eius sententiam, vt credidit, euersisse & miror non solum Zabarellam, verum etiam Paulum Soncinatem, & Chrysostomum Iauellum lib. 9. Metaph. q. 2. & alios etiam Thomistas tribuisse Scoto, vt obiectiuam potentiam re ipsa ab actiua, & passiua distinctam esse, statuerit; cùm tantùm absit, vt ita sit, vt etiam opposita omnia apud eum reperiantur. Etenim si quis legat Scotum lib. 2. Sententiarum d. 12. q. 1. inueniet, docuisse eum, potentiam obiectiuam interdum in vnum cum subiectiua potentia incidere; interdum ab eadem distinctam reperiri. Incidit quidem; nam potentia hominis generandi, vt supra etiam explicuimus, si materiam respiciat, subiectiua appellatur: si autem ad agens referatur, ait Scotus, obiectiua nuncupatur; non ergo illam re ab actiua, & à passiua potentia distinxit. Interdum verò distincta est: nam mundus antequam crearetur, potẽtiam obiectiuam non etiam subiectiuam habebat; quia ex nullo subiecto creatus est: illa tamẽ potentia actiuam ipsius Dei creandi potentiam respiciebat. Si quis rursus legat Scotum lib. 9. Metaph. q. 4. eum inueniet, diuisionem potentiæ in obiectiuam, & subiectiuam, ad actiuam sese, atque passiuam extendere, concessisse. Quid igitur illi imponunt, vt obiectiuam potentiã tanquam quid re ab actiua, & à passiua distinctum esse, statuerit? Cæterum tametsi hæc obiectiua potentia aliquid reale non est, à duabus supradictis potentijs re ipsa distinctum; nihilominus, quia vnum & idem cum illis non omnino est; ideo ad hanc rem planè declarandam, opportunum fortasse erit, quid quælibet illarum sit, breuiter explicare.

Quid sit potẽtia actiua.

Quid potentia passiua.

Est igitur actiua potentia nihil planè aliud, quàm virtus quædam, atque facultas, quæ in agente inest, ratione cuius aliquid re ipsa efficere potest: cuiusmodi est in homine potentia generandi, in igne comburendi, calefaciendi, & sic de alijs. Potentia verò passiua est habilitas quædam, quæ re vera in aliquo subiecto inest, ita vt, eius beneficio, aliquid in sese recipere possit: vt in materia prima est potentia passiua, seu propensio quædam, ad formam recipiendam: in rebus grauibus est potentia passiua, ad acquirendum inferum locum, & de alijs eodem modo. Hæ di-

cuntur

euntur potentiæ reales, quia in entibus realibus insunt. Ac præterea datur potentia obiectiua, quæ non realis quidem, sed logica est; neque aliud eam appelles, quàm non repugnantiã terminorum, &, vt rectè Zab. dixit, negationem impossibilitatis. Non inest hæc potentia in aliquo ente reali; sed vtique in obiecto aliquo inest, per intellectum apprehenso, illudq; ens possibile efficit, atque etiam denominat. Mundus ex. gra. antequam crearetur, obiectiuã potentiam habere dicebatur; quoniam tunc ipsum intellectus diuinus, vt quoddam ens possibile concipiebat, cui aliquando in rerum natura existere non repugnabat. Chimera, hircoceruus, mons aureus, & id genus alia, nempe nihil sunt; quare potentiam obiectiuam non hñt. Quid ita? quia esse non possunt, & illis omnino existentia repugnat. Vt hinc intelligamus, obiectiuam potentiam, quæ alicui enti, per intellectum apprehenso, tribuitur, ens illud in esse possibili logico, cui è directo ens impossibile opponitur, constituere (cogor enim vti huiusmodi vocibus) quemadmodum ei, quod est possibile physicum, id; quod æternum, & necessariũ est, aduersatur: hoc enim esse non potest, quia iam est, & omnino illi repugnat non esse: quod autem est impossibile logicum, ideo esse non potest, quia, vt diximus, illi existentia omnino repugnat. Potentia itaque logica, & obiectiua, saltem naturæ ordine, potentiam actiuam, atque passiuam antecedit: quod enim esse nullo modo potest; nec ex aliqua materia, nec ab aliquo agente, quantæcunque virtutis illud sit, etiam infinitæ, fieri aliquando potest: propterea Deus id omne facere posse dicitur, quod contradictionem non inuoluit. Possibile igitur logicum, & obiectiuum quodcunque possibile reale præcedit: quod quò melius etiam intelligatur, explicare lubet huiusccemodi exemplo. Animal ea facultate præditũ est, vt & dextrorsum, & sinistrorsum moueri possit: antequam motus vllus fiat, ponit sibi intellectus obiectũ quoddam, hoc est, motum ipsum, vt ens aliquod possibile concipit: nullam enim repugnantiam inuenit, quo minus aliquando esse possit, & propterea obiectiuam potẽtiam illi tribuit, dum illum sub tali potentia concipit. Porrò hæc potentia realis non est, quia in aliquo ente reali non inest; sed solum est attributum quoddam, quod intellectus dedit obiecto, iã per ipsum apprehenso; atque hæc potentia realem illam potentiam, seu facultatem, qua animal se ipsum mouere potest, antecedit. At verò dum motus fit, tunc ille reali potentiæ, seu motrici facultati ipsius animalis ascribitur: vt enim motus realis effectus est; ita à reali potentia, & facultate pendeat, necesse est: immò si antequam etiam motus fiat, hanc eandem animalis facultatem, qua se ipsum & dextrorsum, & sinistrorsum mouere potest, consideremus, realẽ pariter, & actiuam eam ipsam appellabimus. Iam verò petere quispiam posset, animal istud dextrorsum ne simul, & sinistrorsum moueri potest? Respondendum est negatiuè. Instabit rursum, dicens, animal ad vtrunque motum actiuam potentiam habere. Respondẽdum est, illud quidem actiuam potentiam habere; eam tamen ad impossibilia non se extendere: itaq; dum motus ad dexteram simul, & ad læuam intellectui obijcitur, terminorum statim repugnantiam inuenit, illudque obiectum, vt aliquod impossibile concipit, cuiusmodi est chimera; & propterea cùm talis motus impossibilis sit, mirum non est, si à facultate motrice animalis edi nulla ratione possit. Satis igitur explicatum est, quid sit potentia actiua, quid passiua, & quid obiectiua. Et quod ad obiectiuam attinet, si, vt quippiam reale designat, cõsideretur, ea certè à duabus superioribus, re ipsa distincta non est, quemadmodum Zab. & Thomistæ concludunt, neque etiam aliter arbitratus est Scotus: Si autem vt logica tantum est, spectetur, dubio procul distinctione aliqua à cæteris seiungitur, quæ realis non est, cùm ipsa nõ sit res; sed ad id genus distinctionis refertur, qua entia rationis ab entibus realibus secernũtur. & vt rem paucis colligamus, obiectiua potentia non est figmentum aliquod, vt Zab. putauit; sed est quidam veluti partus intellectus, qui tanquam explorator mittitur, ad inuestiganda ea, quæ in vniuerso esse, & non esse possunt, antequam edantur: & vbi cognouit, nullam implicare contradictionem, vt aliqua in vniuerso consistant; ea ipsa, veluti subdita, actiuæ, atq; passiuæ potentiæ reliquit, vt, illarum ope, de esse cognito, atque possibili, ad esse reale traducantur. Hæc est illa potentia obiectiua, quam habuisse materiam primam, antequam à Deo edita esset, subtilis Doctor asseuerauit. Obijciebatur tunc Diuino intellectui materia prima, secundum suum esse ideale; concipiebat tunc illam Deus, vt obiectum quoddam possibile; & quia non repugnabat, materiam aliquando in rerum natura consistere; ideo Deus, cùm placitum est ei, sua potentia actiua, illam in rerum naturam eduxit, & tũ primùm princeps hæc

Quid potentia obiectiua.

Potẽtia obiectiua constituit obiectũ apprehẽsum in esse possibili; ideo chimera, quæ esse nõ potest, nõ dicitur esse in potẽtia obiectiua.

Potẽtia logica, seu obiectiua, naturæ ordine, omnem aliã potentiam antecedit.

Nota hoc exemplum.

Potẽtia obiectiua, vt aliquid reale cõnotat, nõ distinguitur à potentia actiua, & à passiua, vt autem logica est, à cæteris seiungitur.

Potẽtia obiectiua tanquã regula est eorum, quæ in lucem proferri debent.

rerum materies actum entitatiuum, potentiæ obiectiuæ oppositum, acquisiuit. Aristot. verò haudquaquam posuit, materiam primam aliquando potentiam obiectiuam habuisse, neq; illam, vt possibile logicum: immò neque etiam vt possibile physicum, & naturale concepit: sed ipsam ens necessarium, atque æternum esse putauit, quod paulò ante à possibili physico, & naturale distinctum esse docuimus: omne autem ens necessarium, & æternum re ipsa existit, & propterea materia quoque prima re ipsa existit, tantum abest, vt secundum eum, pura tantum potentia esse dicatur. Sed hactenus de secundo congressu.

Aris. putauit materiam primam æternã & necessariã esse, ideo nunquam illi tribui potẽtiã obiectiuam, sed sẽper actum existentiæ.

Tribus rationibus à Zabar. ostenditur, Scoti sententiam, de materia existentia, secundum Catholicam Theologiam defendi non posse. Cap. XI.

TErtiò descendit in arenam Zabarella, probaturus, Scoti sententiam, de materiæ existentia, secundum Catholicam Theologiam defendi non posse, licet hoc modo existimet, eã nonnihil probabilitatis habere. Dicebat Scotus, materiam, antequam creata esset, obiectiuã potentiam habuisse: vt primùm aũt à Deo creata est, entitatiuum actum obtinuisse. Hoc falsissimum est, ait Zabarella: quoniam materia non simpliciter à Deo creata, sed concreata. i. vnà cum forma creata est: neque enim materia priùs absque forma à Deo creata est, postea verò formam, tanquam suam perfectionem accepit, quod tribus rationibus ostendere nititur. Primò, quia materia per se res aliqua non est, aut determinatum aliquod ens: ergo per se à Deo creari non potuit. Secundò, quia materia fuisset actu, & non fuisset actu, quod contradictionem inuoluit: fuisset quidem actu, quia extitisset: non fuisset actu, quia formam nõ habuisset. Tertiò, quia agens, quod totum aliquem effectum edere potest, nisi impediatur, perfectissimum illum edit, quantum edere potest: hæc propositio non negabitur à Scoto, cùm sæpiùs illa vti consueuerit: at Deus à nullo impediri potest, quo minus rem quamlibet in suo genere perfectissimam edat: quamlibet igitur perfectissimam edidit, atque adeo, materiã primam nudam, simplicem, & imperfectam non creauit, & postea illi formam imposuit, vt perfecta euaderet: eius enim perfectioni repugnaret, res priùs imperfectas effingere, postea verò, formas imponendo, eisdem perfectionem tribuere.

Caput difficultatis.

Prima ratio.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

Scoti sententia, de materia existentia, secundum Catholicam Theologiam defenditur, rationesq; à Zabarella proposita, diluuntur. Cap. XII.

VErùm enimuerò hoc satis habere debuit celeberrimus hic Doctor, secundo congressu rectè probasse, obiectiuam potẽtiam ab actiua, & passiua re distinctam non esse: video enim fore, vt in hoc Theologico certamine quàm facillimè concidat, & succumbat. Sed ad rem. Materia, inquit, non simpliciter à Deo creata, sed concreata fuit. Istud in præsentia disputationis gratia concedamus, ex quo tamen rem quoq; nostram manifestè concludere licet. Etenim si concreata materia, hoc est, simul cum forma creata est; ergo materia simul cũ forma accepit esse post non esse, atq; ita duo hæc naturalium rerum principia de potẽtia obiectiua, summi Opificis virtute, ad actum entitatiuum deducta fuere. Dices, formæ non cõpetere actum entitatiuum, sed formalẽ. At rem non percipis: vnumquodq; enim, quod in rerum natura consistit, hoc ipso, quod consistit, entitatiuum actum habere dicitur, vt supra tetigimus: atq; adeo formę, ea ratione, qua in natura rerum existit, entitatiuus actus tribuitur, quia nimirum est actu ens. Porrò entitas illa, quæ est forma, iam existẽs, quia eo edita est, vt perfectionẽ materiæ tribuat, atq; tandem ex eius cum materiæ coniunctione, naturale compositum constituatur: ideo ad materiam relata, formalis actus nuncupatur, cuius quidẽ munus est esse specificum impertiri. Sic etiam entitas illa materiæ, quæ iam actu existit, quia eò creata est, vt omnium formarum receptaculum sit; ideò ad formas relata, quas suscipere potest, potẽtia passim appellatur. Eadem ratione, cum accidens vnà cum subiecto gignitur, ambo simul existẽtiam acquirunt: nihilominus existẽtia subiecti non est existẽtia accidentis, neq; contra: licet simul iunctæ sint, atq; in vnam subsistẽtiam coeant: nam existẽtia subiecti est perfecta quædam existẽtia, ipsumq; per se, absq; vllius rei exterioris accessione, consistere potest: existẽtia verò accidẽtis imperfecta est, &, vt consistat, eget existẽtia substantiæ. Etiam si igitur admittamus, materiam vnà cum forma creatam fuisse, non ob eam tñ rem sequitur, vt ea propria existẽtia careat, quamuis imperfecta illa sit, nec per se, absq; formæ

Notabilis cõcertatio rem propositam manifestè cõcludens.

Nodi cuiusdam explicatio.

Forma quatenus actu existit, dicitur habere actũ entitatiuum, ad materiam verò, actus formalis appellatur.

Vt existentia accidẽtis nõ est existentia substãtiæ, ita ex ltẽt a materiæ non est existẽtia formæ.

formæ existẽtia, persistere queat: quod sanè nil aliud est, quàm materiam habere actum entitatiuum. Sed paulò propius, ad huius rei veritatem aperiẽdam accedamus. Ne disputemus nunc, an Deus materiam informem creauerit, quæ sic aliquandiu manserit; (est enim quæstio ad Theologos pertinens, & sunt vtrinq; rationes probabiles) hoc vnum tamẽ scio, quemadmodum Deus nunc editam iam materiam sine forma conseruare posset, vt in calce huius disputationis ostẽdam: ita eum illam in temporis initio, absq; vlla forma, effingere potuisse. Nec obstant tres rationes, in id à Zabarella propositæ. Ad primam, neganda est consequẽtia: vt enim aliquid à Deo creatum sit, necesse non est, vt sit specificum, atq; determinatum ens: sed hoc satis superq; si sit simpliciter ens, obtinueritq; esse post non esse, cuiusmodi est materia. Ad secundam, falsum ponit, rem. s. per formam simpliciter actu esse; cum sit simpliciter actu, per propriam existẽtiam: à forma verò esse specificum, atq; determinatum obtineat: & propterea nulla esset contradictio, materiam esse actu, & non esse actu; nam materia, per se sumpta, est actu per propriam existẽtiam, & illam quidem indeterminatam; non est autem actu in esse specifico, quia caret forma, à qua tale esse recipere dẽt. Ad tertiam, pace huius doctissimi Viri dixerim, quem alioquin veneror, & suspicio, sensus illius propositionis, qua Scotum, asserit, vti sæpe consueuisse; longè alius est, ac ipse existimauit: etenim Scotus ea vsus est, tamquam de naturali, & necessario agẽte, non etiam de libero, & voluntario, cuiusmodi est Deus, veritatem habẽte. Si obiectum calori aptũ, igni proximum fiat, cũ ignis naturale agẽs, & necessarium sit, si impedimẽtũ nullum adsit, si obiectũ satis affectum, atq; igni congruẽter appositum sit: tũc ignis in ipsum obiectũ perfectissimũ calorẽ immittet, quẽ immittere põt, quemadmodum in disputatione de primo cognito diximus. Res aũt nũc secus se habet, Deus enim, Theologicè loquẽdo, (nam & Zabarella nunc vt Theologus disputat) extrinsecus liberè, & contingẽter agit, propterea, arbitratu suo, eam perfectionem effectui largiri potest, quæ sibi congrua esse videtur, nec vllo pacto effectum perfectissimum dare cogitur. Iam verò quia materia prima inchoatio quædam rerum corporalium futura erat, propterea illam perfectam creare, atque statuere, ex vsu non fuisset, alioquin tanta rerum vicissitudo in mundo nõ apparuisset; Sed rudem illam, imperfectam, & determinatã esse oportebat, cum facultate tamen omnes formas recipiendi, vt commodè ex ipsa res omnes fieri posset: quapropter Deus Opt. Max. rudem illam, & imperfectam esse voluit. Quinimo hæc ipsa imperfectio, si ratione materiæ spectetur, perfectio appellari potest: quia materia in suo genere, quatenus materia est, absolutior esse non poterat, cùm eius essentia id exigat, vt sit propè nihil.

Poterit Deus in tp̃is initio, materiã informẽ procreare.

Respõsio ad primã rationem Zaba.

Respõsio ad secundam rationem.

Respõsio ad tertiam rationem.

Deus Theologicè loquẽdo, extrinsecus agit liberè, & contingenter, ideo nõ cogitur producere effectũ pfectissimum quantum pducere põt.

Nõ expediebat, materiã productã esse perfectã. Nota hoc diligenter.

Tres distinctiones Zabarellæ, quæ sunt eius fundamenta Scoticæ opinionis euertendæ. Caput XIII.

Tandem Zabarella Scotum adoritur, tribusque distinctionibus, & quinq; conclusionib. eius snĩam demoliri conatur, atque ostẽdere, argumenta, pro illius snĩæ confirmatione proposita, nullius penitus esse momenti. Itaq; lib. 2. de Prima rerum Materia, cap. 3. tres distinctiones affert. Prima est. Entitas alicuius rei duo potissimũ significare põt, vel illius rei essentiam, vel eiusdẽ existẽtiam. Quatenus significat essentiam, non est aliud, quàm quoddam veluti commune genus, quemadmodum dicere solemus, animal esse essentiam hominis, bouis, leonis, & sic de alijs. Quatenus vero significat existẽtiam, dicit quoddam accidens intentionale, ipsi essentię additum. Quo fit, vt plura ad existẽtiam, quàm ad essentiam requirantur: nam vnaquæque res habet suam essentiam per se: nulla tñ res est, quæ per se existere apta sit: sed, vt existat, alterius indiget auxilio. Secunda, Nomen actus duo indicare solet: nam vel formam denotat, quę non est aliud, quam rei perfectio, & complemẽtum, quemadmodum asserit Arist. initio secundi libri de Anima, vnaquæque enim forma siue sit vltima, siue non vltima, est perfectio illius rei, quam constituit, vt forma corporis est perfectio corporis, forma animalis est perfectio animalis, & forma hominis perfectio hominis. Vel existẽtiam significat, quæ est effectus formæ, non omnis, sed vltimę tantum: omnis quidem forma rei perfectio est: res autem non nisi per vltimam, atque specificam formam existit. Tertia, Actus, pro existẽtia sumptus, dupliciter accipitur, vno modo, ad significandum existentiam simpliciter, vt cum dicimus equum actu esse, hominem actu esse, & sic de alijs: altero,

Prima distinctio est Zabarellæ.

Secũda distinctio.

Tertia distinctio.

ad significandam existétiam rei complexæ, hoc est, veritatem alicuius propositionis, vt cum dicimus, chimera est actu non ens: ex quo tamen inferre non licet, chimera est actu, vel chimera est, vt in libris de interpretatione Arist. docet.

Quinque conclusionibus Iacobus Zabarella veram de re proposita sententiam se explicare, Scoticaq́; sententiæ rationes diluere profitetur. Caput XIV.

His præmissis distinctionibus, veluti fundamentis quibusdam, in 4. cap. quinque conclusiones statuit, quibus propositæ quæstionis veritatem se colligere profitetur. Prima conclusio huiusmodi est: si entitas pro essentia sumatur, vtique materia prima entitaté habet, ab entitate formæ distinctam: nulli enim dubium est, quin essentia materiæ ab essentia formæ longè diuersa sit. Secunda, si entitas pro existétia sumatur, materia propriam existétiam non habet, immo nec forma quidem: proprium enim solius compositi est existere, materia verò, & forma vnà cum composito existunt. Tertia, si actus pro forma accipiatur, materia per se sumpta nullum habet actum, quoniam in sui essentia nullam formam includit. Quarta, si actus accipiatur pro existentia, materia existit quidem, non tamen per se, sed per formam: ratio ea est, quia cum existentia sit effectus formæ, nihil existere potest, nisi cum eo forma iuncta esse dicatur. Quinta, quæ, secundum Zabarellam, totius est quæstionis explicatio; Materia in sui essentia nullum penitus actum includit; sed per se sumpta, nihil est aliud, quàm pura, simplexq; potentia. Hanc conclusionem ex iam superius declaratis, satis conspicuam esse putat, eamque rursus Arist. autoritatibus confirmat, qui materiam pluribus locis potentiam, atque indeterminatum ens, subiectum formarum, & compositorum principium appellauit. Neque verum est, apud ipsum, ens omne, quatenus ens, actu esse: vulgatissima enim est illa entis distinctio, in ens actu, & ens potestate. His iactis fundamentis, cap. 5. ostédere nititur, rationes, Scoti sniam confirmátes, nihil omnino efficacitatis habere. Ad primã, cum dicebamus, materiam in rerum natura consistere, & per se entitatem quandam esse, cõcedit, materiam entitatem habere, prout entitas significat essentiam, non existentiam: etsi consistere in rerum natura, idem sit, quod existere: negat, id materiam ex se habere; sed asserit habere à forma. Ad secundam, quæ erat, si materia ens actu non esset, inde sequi, vt nullum substantiale compositum reperiatur: negat hanc consecutionem; immò retorquendo argumentum, oppositum concludit: si enim materia ens actu esset, nullum ex ipsa, & forma per se compositum fieri posset, cum ex duobus entibus in actu per se vnum fieri nequeat. Ad tertiam, materiam. s. oppositorum terminorum, & diuersarum transmutationum actu subiectum esse, concedit hoc antecedés: negat tñ illatam consecutionem, nimirum materiam esse actu ens; dum enim dicimus, materiam esse actu subiectum, principium, vel huiusmodi; nihil aliud significare intendimus, ait ipse, quàm veritaté harum propositionum, materia est subiectum, materia est principium, vel huiusmodi, hoc est, subiectum, & principium esse prædicata quædam, quæ materia in se se recipit, secundum suam essentiam considerata, non tamen secundum existétiam, prout à forma distincta est. Ad quartam, nimirum, materiam ingenerabilem, & indissolubilem esse, sunt qui Zabarellæ principijs, & fundamentis innixi, hæc et prædicata de prima materia, secundum suam essentiam accepta enunciari putent: vel si etiã de eadem secundum existentiam enuncientur, hoc ideo esse, quia semper formam annexam habet, ratione cuius existere dicitur.

Prima cõclusio Zabarellæ.

Secunda conclusio.

Tertia cõclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

Respõsio Zabarel. ad primam rónem pro opinione Scoti.

Respõsio ad secundam rationem.

Respõsio ad tertiam rónem.

Respõsio ad quartam rationem.

Prima Zabarellæ distinctio expenditur, atque in multis reprobatur. Cap. XV.

Multa superioribus congressibus, cùm ad naturalem Philosophiam, tum ad Sacram Theologiam pertinétia attigimus, nunc quoniam Zabarella occasionem præbuit, nonnulla ad Metaphysicam attinentia, declarab imus: nec sanè id temerè; his enim ignoratis, veritas, & propositæ difficultatis enodatio, percipi nulla ratione poterit. Distinctiones, & conclusiones, à Zabarella propositæ, sunt, vti diximus, veluti fundamenta quædam Scoticæ opinionis euertendæ; ideo, si fundamenta hæc, exilia esse ostendemus; nemo certè erit, qui apertè non cognoscat, rationes, pro Scoto superius adductas, nihil omnino labefactatas, aut conuulsas esse, sed contra adhuc in sua vi, & robore permanere. Dicebat Zabarella in prima distinctione, entitatem quandoq; pro essentia interdum pro existentia sumi: cum pro essentia

Habes i hoc cap. & duob. sequétibus nónullis metaphys. speculatióes scitu dignas, & necessarias i præsenti disputatione.

entia ſumitur, eſt quoddam veluti commune genus, &c. Hoc tanquam verum admittimus. Cùm autem ſumitur pro exiſtentia, eſt quoddam intentionale accidens, eſſentiæ additum. Hoc verò nolim abſque explicatione dimitti. Attendendum igitur, ſi exiſtentia rei, secundũ illam conſtructionem ſumatur, quam Scholæ intranſitiuam appellant, illam nihil aliud eſſe, quam ipſammet rem exiſtentem, quæ, abſolutè loquendo, neque ſubſtantia, neq; accidens eſt; nam exiſtentia ſubſtantiæ eſt ſubſtantia, & exiſtentia accidentis eſt accidens. At verò ſi exiſtentia pro reſpectu quodam accipiatur, qui eſt inter rem exiſtentem, quæcunque illa ſit, ſiue ſubſtantia, ſiue accidens; & inter eiuſdem rei eſſentiam; qui quidem reſpectus nuper initium duxit ex hoc, quia res illa exiſtens nunc primùm eſſe extra cauſam, & intellectum; hoc eſt, in rerum natura conſiſtendi vim adepta eſt: hoc modo exiſtentia dicitur accidens, eſſentię adueniens. Nunc enim ex. gra, datur eſſentia roſæ, abſque exiſtentia: quià verò accidit, vt roſa in vniuerſo exiſtentiam adipiſcàtur: propterea hæc exiſtentia, eius eſſentiæ quodammodo accidere dicitur. Appellauit Zab. exiſtentiam, accidens intentionale, fortaſſe quia non eſt accidens, quod alicui reali ſubiecto inhæreat: eſſentia enim, vt eſt pura quidditas, non eſt ſubiectum reale. Verùm quia non eſt accidens, ab intellectu fictum, mallem ego exiſtentiam, accidens quoddam metaphyſicum appellare: ſed iſtuc quidem nihil negocij eſt, grauiora moliamur. Addidit Zabarella, vnamquamque rem, per ſemetipſam, ſuam eſſentiam habere: nõ habere autem exiſtentiam, niſi alicuius alterius auxilio. Puto ego, vtranque aſſertionem falſam eſſe: & quod ad primam attinet, ſciendum eſt, non cuiuſlibet rei eſſentiam dari, ſed rei tãtummodo, cui in rerum natura conſiſtere, nihil repugnat, ſiue aliquando exiſtat, ſiue nũquã, hoc nihil refert, quia non repugnantia non dicit potentiam phyſicam, ſed logicam: quo fit, vt chimera nullam eſſentiam habere dicatur, quemadmodum explicatum eſt ſupra. Quod cùm ita ſe habeat, planum eſt, id, quod propriè eſſentiam habere dicitur, illam non ex ſe habere, ſed ab alio quodammodo mutuari: talis enim ordo requiritur; primò, vt illius idea in intellectu aliquo recipiatur; & ratione illius dicitur habere eſſe cognitum ſimpliciter. Secundò intellectus conſiderat, an detur repugnantia, quo minus res concepta, aliquando in rerum natura conſiſtat nec ne. Tertiò vbi inuenit, nullam dari repugnãtiam, eidem rei tribuit eſſe poſſibile, potentia obiectiua: quod quidem eſſe poſſibile ſtatim conſequitur eſſe eſſentiæ. Nõ igitur à ſe, ſed ab alio vnaquæque res ſuam eſſentiã accipit, hoc eſt ab intellectu, illius rei non repugnantiam in rerum natura, concipiente, atque eidem eſſe poſſibile tribuente. Quod verò ad alteram aſſertionem attinet, è qua tota diſputatio pendet, ſi intelligat Zab. nullam rẽ poſſe obtinere exiſtentiam, niſi ab alio, tanquam à cauſa efficiente; verum dicit: at ſi ab alio, intimè eidem rei coniuncto, vt intelligere videtur; falſum pronunciat. Quod ſic oſtendo; exiſtentia, per iam ſuperiùs vel ab ipſomet explicata, non eſt aliud, quàm illud eſſe, quod res extra proprias cauſas acquirunt, quippe quod eſſe accidit eſsentiæ. Hoc iacto fundamento, argumentor ſic; Angeli, iuxta Catholicam Theologiam, in temporis initio, exiſtentiam obtinuerunt: ſed in Angelis nihil, præter eorum ſubſtantiam ſimplicem, reperitur; igitur, præter Deum, qui cauſa eſt illorum efficiens, nihil reperitur, propriæ ſubſtantiæ annexum, à quo exiſtentiam accipere dicantur: atque ita res potius per propriam entitatem, quàm per aliqđ aliud, ſibi annexum, exiſtentiam accipiunt. Sed omiſsa nunc ratione Theologica, aliud afferam argumẽtum, quo demonſtraturum me puto, nullam omnino eſse rem, quæ, ratione alicuius, ſibi annexi, propriam exiſtentiam accipiat. Cogitatione fingamus illud annexum, ratione cuius res aliqua exiſtentiam habere dicatur; quæro, habeat ne illud propriam exiſtentiã nec ne? Si non habeat; ergo multò minus poteſt eſse cauſa, cur aliquid per ipſum exiſtat: nemo, n. dat, quod non hẽt; ſi verò habeat; ergo, ex iam facta poſitione, illam habebit, ratione alicuius alterius, ſibi intimè annexi. Quæram rurſus de illo annexo, ſicut priùs, & ſic vel dabitur proceſsus in infinitum in annexis, vel tandẽ ſtandum erit in eo, quod per ſemetipsũ, hoc eſt, per ſuam entitatẽ, propriam exiſtẽtiam hr̃e dicatur, & cùm exiſtẽtia nil aliud ſit, quã illud eſse, quod hẽt vnaquæq; res extra cauſam, & intellectum; ſequitur, vt vnumquodque productum per ſe, & abſque alterius auxilio, propriam exiſtẽtiam hẽat; vel ſi improductum illud ſit, propriam exiſtẽtiam, ſecundum ſuammet entitatẽ, & non per aliud, ſibi annexum, sẽper habuerit. Vt hinc intelligamus, materiam primam, quæ ſecundum Theologiæ Catholicæ veritatẽ, à Deo ex nihilo, in tẽporis initio educta eſt, ſua propria entitate, & nõ per aliud

Exiſtẽtia rei ſit ne ſubſtãtia, an accidens.

Exiſtẽtia, pro aduenit eſsẽtię, dicitur accidens quodã metaph.

Non cuiuſlibet rei datur eſſentia, ſed eius tantum, cui non repugnat, eſſe in rerum natura.

Quo ordine res procreandæ, nõ à ſeipſis, ſed ab alio, eſſentiam conſequant.

Omnis res p propriam entitatẽ, & nõ per aliquid ſibi annexum, exiſtentiã acquirit.

Ratio Theologica.

Aliud argũ validiſſimũ.

Materia propria sua propria entitate, & nõ per aliquid, sibi annexum, existit.

sibi coniunctum, existentiam tum primum assecutam esse. Vel si etiam eandem, disputationis causa, æternam cum Arist. statuere velimus, dicere oportet, eam nunquam existentiã obtinuisse, sed sua æterna entitate, existentiam per se, &, vt aiunt, formaliter, non item per aliquid aliud, semper habuisse: quod enim à forma id habere non possit, fusius infra probaturus sum.

Aliæ duæ Zabarellæ distinctiones erroribus notantur, Cap. XVI.

SEcunda Zabarellæ distinctio duo continebat. Alterum erat, actum quandoque significare formam, quæ est cuiuscunque naturæ perfectio: & hoc tanquam verissimum approbamus. Alterum erat, actum quandoque significare existentiam, quæ est effectus ipsius formæ, non omnis quidem, sed specificæ tantum. Assertio hæc, si rectè ad officinæ nostræ trutinam expendatur, non consistet: etenim existentia, quatenus existẽtia est, & eo modo accepta, quo paulò ante de ipsa locuti sumus, non est effectus specificæ formæ, sed propriè interior quidã modus est cuiuslibet entitatis, siue substantia, siue accidens illa sit (nam secundum Scholã nostram, vel accidentia ipsa propriam existentiam habẽt, vt opportuniore loco declarabimus) siue etiam illa entitas sit materia, seu forma, seu compositum. Oportet autem, hac in re, nos valde cautos, & in speculis esse, ne Zab. nos sensim, ob aliqua concessa, in suam sententiã, vel inuitos, perducat. Non erit certè ei facilè probare, existentiam effectum esse specificæ formæ: quod si fortè contentionis ☙tu probare contendat; vt multa dixerit, nihil aliud tandem ostẽderit, nisi existentiam alicuius rei, perfectam, & determinatam, esse effectum formæ specificæ, quod nos illi gratis concedetemus: existentiam verò simpliciter, minimè. In tertia distinctione duo pariter dixit. Alterum est, actum quandoque sumi ad significandam existentiam alicuius rei simpliciter, vt cùm dicimus, equum actu esse, hominẽ actu esse, & sic de alijs. Hoc verum esse fatemur. Alterum est, actum quandoque sumi, ad significandam existentiam alicuius rei complexæ, hoc est veritatem alicuius propositionis, vt chimera est actu nõ ens: qua re non licet hinc inferre, ergo chimera est actu, vel chimera est. Hoc verò mihi non omnino probatur: & versutè admodum à Zabarella propositum est, quò faciliùs, quod animo intenderat, de prima materia concluderet, vt paulò infra apparebit. Verùm nec nos quidem cæci sumus, aut ij, qui nummos adulterinos pro bonis accipiamus. Hæc propositio, chimera est actu non ens, æquipollet huic, chimera non est actu ens; propterea concludere licet, ergo chimera non est actu, ergo chimera non est. Ex prima autem propositione haud rectè concludere possemus, chimeram esse actu, aut chimeram esse; quia nomine non entis, quod loco prædicati statutum est, ipsum simpliciter nihil intelligimus. At verò dabo ego alias propositiones, quibus, eadem seruata argumentandi forma, à negatione propositionis complexæ, rectè simplicis propositionis affirmationem concludere possumus, hoc modò; superficies est actu non alba, vel superficies non est actu alba; ergo superficies est actu, vel superficies est. Hæc consecutio neganda non erit; cùm fieri possit, vt superficies sit actu superficies, & tamen non sit actu, sed potestate alba. Similiter si quis dicat, sanguis est actu non caro, poterit ne rectè concludere, ergo sanguis non est actu, vel sanguis non estẽ minimè verò: fieri enim potest, vt sanguis sit actu sanguis, non tamen sit actu, sed potestate caro, atque idem in multis alijs dici potest. Quare si consecutio, quemadmodum Zab. intendit, aliquem locum habere debeat, opus est, vt in prædicato propositionis negatio omnis entitatis includatur, sicut in illa propositione, chimera est actu non ens: tunc enim licet arguere, ergo chimera non est actu, vel chimera non est. Cùm verò in prædicato propositionis, negatio tantummodo determinatæ entitatis includitur, ea consecutio nullum habet locũ: quocirca haud firmum est huiusmodi argumentum, lapis est non animal; ergo lapis non est.

Existẽtia simpliciter accepta nõ est effectus formæ specificæ, sed modus interior cuiuslibet entitatis.

Existentia perfecta, & determinata est effectus specificæ formæ. Pondera hoc dictum.

Licet interdum à negatione propositionis complexæ, affirmationẽ simplicis propositionis concludere.

Quinque conclusiones, à Zabarella proposita examinantur, & earum nonnulla reijciuntur. Capui XVII.

EXaminatis iam tribus Zabarellæ distinctionibus, videamus nũc, quid veritatis obtineãt quinque conclusiones, ad Scoti sententiam euertẽdam, ab eodem propositæ. Prima quidem conclusio verissima est, dum ait, materiam propriam essentiam habere ab essentia formæ distinctam: habet enim materia, per se, quidditatem propriam, atque ideam, quæ nõ est quid-

Materia hẽt propriã essentiam, ab essentia formæ distinctam.

quidditas, neque idea formæ. Secunda conclusio falsissima est, dum ait, neque materiam proprię existere, neque formam, sed solum compositum. Error huius conclusionis oritur ex equiuocatione terminorum: etenim compositum non propriè existere, sed subsistere dicitur; quia scilicet quatenus tale est, nullius alterius fundamento fulcitur: non enim est sicut accidens, propterea quamuis accidens quod à substantia sustinetur, & propriam existentiam habeat, per se tamen non subsistit. At verò materia, & forma non subsistunt quidem; quoniam tribuunt esse composito, atque in eo manent vnitæ; existunt tamen, quia habent esse extra causam, & intellectum; atque in rerum natura consistunt. Pro huiusrei faciliore explicatione, notandum est, in Philosophorum Scholis, tria potissimum reperiri, quæ qui distinguere nesciunt, philosophari nesciunt. Ea sunt, essentia, existētia, & subsistētia. Aristo. interdum vnum pro altero accepit: Sed subtilis ingenij est perscrutari; quando Aris. propriè, quando verò largè, & communiter locutus est. Essentia igitur est esse quoddam vniuersale, prædicamentale, & ideale, ratione cuius res & immortales, & scibiles esse dicuntur, vt declaratū est ante. Existentia est illud esse reale, quod habent res, cum extra causam, & intellectum reperiunrur, atq; in rerum natura cōsistunt. Subsistētia est quædam existētia perfecta, & incommunicabilis, qualis est existētia compositi. Porrò tria hæc inuicē, vt magis commune, & minus commune se habēt: omnis enim subsistētia est existētia, contra verò nequaquam; similiter omnis existētia est essentia, non tamen vicissim. Cùm igitur composito propriè subsistētia conueniat; putauit Zabarella, illi soli existētiam propriè tribuendam esse (accepit enim existētiam pro subsistētia) materiam verò, & formam, quia non, sicut compositum, subsistunt, ideo nullo pacto existere, sed tantum coexistere, existimauit. Verùm materiam, & formam propriè existere, haud difficulter probare possumus: quærerem enim à Zabarella, compositum, qđ de ipsius ſnĩa, propriè existit, habeat ne suam existentiam à se, an ab alio? Profectò, cum cōpositum à partibus pendeat, hoc est à materia, & à forma; opus est, vt concedat, illius existētiam esse veluti effectum materiæ, & formæ. Tunc argumentor sic: Omnis causa est prior, saltem natura, suo effectu: materia, & forma sunt causa compositi: ergo materia, & forma sunt priores, saltem natura, ipso composito: quæro nunc, in illo priori signo naturæ, habeāt; ne esse in vniuerso materia, & forma, an non? Si non habent, ergo causa compositi esse non possunt, quod ex duabus rebus existētibus, & simul iunctis oriatur, oportet. Si habent, propriè igitur existunt; immo prius natura existunt, quā coexistant; vt supra probatū est. Non igitur solum compositum, verum etiam materia, & forma propriam existētiam habent, atque adeo secunda Zabarellæ conclusio falsissima est. Tertia conclusio admitti potest, in qua dicit, si actus sumatur pro forma, materiam per se nullum actum includere, cum per se nullam formam includat. Quarta conclusio ex superioribus facilè reijcitur, vbi ostensum est, existētiam, simpliciter acceptam, non esse effectum ipsius formæ, sed modum interiorem cuiuslibet entitatis. Quintam conclusionem facilè concedimus, nimirum materiam primam, per se nullum actum includere, sed esse puram potētiam, & veluti rerum omnium inchoationem quandam; dummodo & Zabarella nobis concedat, materiam in vniuerso consistere: tunc enim dicimus, hoc ipsum, quod est materia, non esse aliquod determinatum ens, non esse lapidem, plantam, animal, & summatim nullum esse corpus simplex, neq; compositum, sed esse potestate res omnes, quatenus. s. secundum suam naturam aptum est rerum omnium formas in se se recipere; & propterea ens, quod existit, rectè Arist. in ens actu, & in ens potestate distinxit.

Tā materia, quam forma existere propriè dicūtur, compositum nō existit solum, verùm subsistit.

Trium terminorum ad recte philosophandum necessaria notitia.

Quid sit essētia.

Quid existētia.

Quid subsistentia.

Argūm validissimū ad probandum, materiam, & formā propriè existere.

Si actus sumatur pro forma, materia in se nullam includit actu.

Materia, quę est in vniuerso consistit, est pura potentia ad formas, quia est potestate res omnes.

Responsiones Zabarellæ ad argumenta Scoti rationibus firmissimis, rem quæsitam concludentibus, refutantur. Cap. XVIII.

Fractis iam, ac penè euulsis Zabarellæ fundamētis, facilè nunc vnicuique constare potest, responsiones omnes, quibus ipse Doctoris subtilis argumenta soluere conatus est, penitus ruere. Quod affert ad primum, in quo tota vis huius difficultatis posita est, nihil planè momenti habet: ostendam enim apertissimè, materiam primam entitatem propriam, à forma distinctam, habere, non solum prout entitas essentiam, verum etiam prout existentiam significat: eodemque vtar argumento de materia ad formam, quo in præcedēte capite vsus sum de materia, & forma ad compositum ipsum. Etenim materia sæpius ab Aris. sub-

Prima responsio Zabarellæ refellitur.

Pōdera hoc argumētum.

subiectum formæ, & eiusdem fundamētum appellatur; igitur prius, saltem natura, materia est subiectum, quàm formam recipiat, eodem Arist. autore, lib. 1, de Physico auditu tex. 52. quæro nunc, in illo priori signo naturæ, habeat ne materia prima esse in vniuerso nec ne? Si non habet; ergo non potest esse subiectum, & fundamentum formæ: si habet: propriè igitur

Alia ratio.

per se, & non per formam, existit. Quare dicendum potius est, existētiam formæ ab existentia materiæ pendere; cùm forma de materiæ potestate educatur, & illam necessario ponat; quàm existētiam materiæ, quæ æterna est, ab existētia formæ pendere, quæ interit, & desinit

Responsio.

simpliciter esse. Nec est, quod aliquis dicat, formā aliquā cū materia semper coniunctā fuis-

Confutatio.

se, & propterea semper materiam à forma existētiam accepisse, Contra enim per regulam Aristotelicam sic argumentor: sicut affirmatio est causa affirmationis; ita negatio est causa negationis: sed posita, per se, hac forma in materia, in eadem ponitur existētia; ergo remota hac forma a materia, ab eadem remouebitur existētia, atq; ita materia vna cum forma pe-

Alia responsio.

ribit. Respondebit fortasse aliquis, eodem instanti, quo hæc forma a materia recedit, nouam rursus formam contrahi, atque ab illa, materiæ existētiam conseruari, perpetuamque fieri.

Confutatio prima.

Sed contra, quod est æternum, nulla re indiget, se posteriori, ad sui ipsius conseruationem: materia est æterna, (fuit enim semper in vniuerso, vt Arist. fert opinio) ergo ad sui ipsius conseruationem non indiget forma, quæ est ipsa posterior. Ad hæc, si formam omnem, ma-

Cōfutatio secunda.

teriæ aduenientem, eidem existētiam impertiri, concedamus; materiam quoque vna cum forma oriri, & ad eius pariter interitum interire, necessariò concedemus, quo quid absurdius

Confutatio tertia.

dici, cogitarivè potest? Rursus si vetere forma percūte, ipsa quoque materia intercidit, quā nam, obsecro, affectionem in materia, noua forma inueniet, vt ex illius potestate deduci, & cum eadem copulari possit? Nullam profectò, in materiam igitur acerbam, vt ita dicam, & immaturam intromittetur, vel potius in nullam antè existētem, si simul ortum accipiunt.

Effugium.

Neq; verò dicat aliquis, vetere forma pereunte, materiam à Cœlo affici, vt nouam in se se formam recipere possit; quia cum virtus cæli in aliquo recipi debeat, ea quidem in materia

Alia responsio.

recipi non posset, si eius existētia vnà cum vetere forma periret. Existimabit fortasse quispiam, dum sensim vetus forma materiam deserit, ab ea ipsa, materiam sensim affici, ad nouam formam recipiendam, sed vana est hæc cogitatio; si enim ita se res habeat, aut eadem

Confutatio.

numero materia, quæ fuit cum vetere forma, nouæ formæ subijcitur, aut diuersa; si eadem numero; non igitur, in veteris formæ interitu, perijt, atq; adeo illius existētia non pendebat à forma. Si diuersa; perijt igitur, quod iam affectum, & accommodatum erat, nihilq; reman

Occupatio.

sit, quod ad nouam formam recipiēdam affectionem accipere possit. Neque verò ad illud instans confugiendum est, quo materia veterem formam exuit, & nouam induit: tum quia affectio materiæ alteratio quædam est, quæ tempus exigit, nec momento fieri potest: tùm etiam quia quocunque instanti dabis mihi, veterem formam perire; eodem fatendum tibi erit, materiam occumbere, si eius existētiam à forma pēdere contendas. Sed iam satis puto,

Respōsio Zabarellæ ad secūdum argumentum Scoti reijcitur.

hanc primam Zabarellæ responsionem refutatā esse. Quod verò ad secundum affert argumē tum, minus valet: nisi enim materia re ipsa in rerum natura existeret, nunquam vnà cum forma compositum constituere posset. Et cum ait Zabarella, retorquendo argumētum ex duobus entibus in actu, aliquod per se vnum fieri non posse; valet hæc propositio de duobus en-

Responsio eiusdē ad tertiū argumentum confutatur.

tibus in actu perfecto, completo, & specifico, cuiusmodi non est materia. Quod etiam affert ad tertium parum habet efficacitatis: huiusmodi enim prædicata, esse principium, partem compositi, subiectum formarū, &c. enunciantur de materia, secundum existētiam: non enim actu pars compositi, nec formarum subiectum, atq; generationis principium esse posset, nisi actu existeret: eā enim per se, & nō per formam existere, satis iam probatum est. Sed neque

Nota diligenter, ne decipiaris.

idē est dicere, materia est non ens, ac chimera est non ens; quia cum chimeram esse non ens, asserimus; per non ens intelligimus nihil: cum verò dicimus, materiam esse non ens, per non ens non intelligimus simpliciter nihil, sed negationē entis specifici, & determinati, cum qua tamen negatione manet existētia entis indeterminati, cuiusmodi est materia. Responsio ad

Respōsio ad quartū argumentum refutatur.

quartum nullius est roboris; nam si materia tantummodo secundum essentiam ingenerabilis, & indissolubilis esset, tunc ratione huius proprietatis minimè differret à forma, quæ pariter secundum essentiam ingenerabilis, & indissolubilis est: dicitur autem oriri, & interire secundum existentiam. Hæc satis sint de hac cum Zabarella concertatione.

Ratio.

Rationes, & autoritates, pro S. Thomæ sententia, superius adducta, diluuntur. *Cap. XIX.*

HAbita, absolutaq; cum Zabarella disputatione, qua totam hanc quæstionem diligenter discussimus; reliquum modo est, vt rationes, & autoritates, pro S. Thomæ sñia, superius adductas, diluamus. Ad primam, multis modis responderi potest. Primò, illam per fal-

Prima rñsio ad primã rationẽ S. Thomæ.

laciam figuræ dictionis peccare, cùm quid mutetur in quale; concedimus enim, si vnum oppositorum, hoc est, actus, in rerum natura reperiatur, alterum pariter, hoc est, potẽtiam, reperiri debere. Cùm verò aiunt, reperitur purus actus: ergo pura potẽtia: hic mutant quid in quale, & committunt fallaciam figuræ dictionis quemadmodum si quis argueret, bonum, & malum sunt opposita; sed in rerum natura reperitur infinitum bonum, puta Deus; ergo debet etiam reperiri infinitum malum: hic est fallacia figuræ dictionis, quia mutatur quale in quan-

Secunda responsio.

tum. Secundò etiam respondere possumus, negando, ita in vniuerso purum actum reperiri, vt omnem penitus potẽtiam excludat; Deus enim, qui purus actus est, actiuam potentiam non excludit: sic igitur in vniuerso aliqua pura potẽtia reperiri debet, quæ non oẽm penitus actum excludat, & talis est prima materia, quæ nõ excludit actum entitatiuum. Sed huius-

Tertia rñsio, quę nubilum discutit.

modi responsiones sunto cumulatioris doctrinæ gratia. Nunc veram responsionem, & difficultatis caput attingamus, vt vel ipsimet Thomistæ, primum hoc argumentum, quod tanti faciunt, nihil omnino concludere, immò sententiam nostram quàm maximè confirmare, fateantur. Concedamus igitur totum argumentum: quid inde sequetur? hoc, opinor, quemadmodum in vniuerso purus reperitur actus, qui est Deus; ita etiam puram potentiam reperiri debere, quæ sit materia prima. Ecce id fatentur Thomistæ, quod concedere nolunt: nã si materiam primam in vniuerso reperiri, illamque puram potentiam esse concludunt; iam eã ipsam, quæ pura potentia nuncupatur, esse extra causam, & intellectum, atque adeo existentiã habere, hoc est, entitatiuo actu præditã esse, necessariò concedunt. Et hoc est, quod volumus; nam & nos, materiam primam, quæ actu in vniuerso reperitur, puram esse potentiam admittimus; quia non est aliquod determinatum ens, sed ad omnes formas sensim recipiendas op-

Respõsio ad secundam rationem.

portunitatem, habilitatemque habet. Ad secundam rationem facilis est responsio, quicquid enim enti in actu completo, specifico, & determinato aduenit, sicuti est compositum; accidẽs illud esse concedimus: materia verò, tametsi est actu ens, non est tamen in actu completo, specifico, & determinato, & propterea non sequitur, vt forma illi adueniens, accidẽs esse dicatur.

Respõsio ad tertiam rationem.

Ad tertiam concedimus, materiam, iam in vniuerso existentem, puram potentiam esse; quia .s. per se, caret quacunque forma; hæc tamẽ pura potentia substantia aliqua entitatiuum actum habẽte, hoc est, actu existente, tanquam fundamento nititur. Et cùm arguunt, ergo materia esset aliquid, ex actu, & potentia concretum, atque ita esset compositum naturale. Concedo materiam esse aliquid, ex actu entitatiuo, & potentia subiectiua concretum: nego tamẽ inde sequi, vt materia sit compositum naturale: sequitur nihilominus, vt materia sit composi-

Respõsio ad quartã rationem.

tum metaphysicum, quod ego nequaquam absurdum esse, arbitror. Ad quartam, nego, materiam per se cognoscibilem non esse; immò fateor, quia est ens, ideo per se cognoscibilem esse, & intellectum mouere posse. Cùm verò dicunt, materiam non esse cognoscibilem, nisi per analogiam ad formam, concedo ab intellectu coniuncto, sicut est intellectus noster; qui cùm omnem cognitionẽ à sensibus hauriat; materiam primam ope sensuum, pertingere nequit: intellectus autem abiunctus proximè absque vlla analogia, materiam primam intelligere

Respõsio ad quintã rationem.

potest. Ad quintam, concedenda est maior, de eo, quod est in actu specifico, & determinato; quicquid enim est huiusmodi, aliquid operari potest: materia verò non est ens in actu specifico, & determinato, vt iam dictum est. Ad vltimam, neganda est consequentia. Et cùm

Respõsio ad vltimã rationem.

argumentando inferunt, si, materiam aliquo actu præditam esse, admittamus; tunc aliquid infra materiam, quod sit prope nihil, nimirum ipsam puram potentiam, cogitatione fingere nos posse. Ad ea respondeo, per puram potentiam nos posse intelligere duo, vel id, quod esse in vniuerso nullo modo habet; & hoc modo pura potentia non solùm est prope nihil, verùm etiam est ipsummet nihil. Vel aliquid, quod iam in vniuerso consistit, quod tamen non est determinatum quippiam, sed potestatem habet, vt ex eo omnia fiant; & hoc verè dicitur prope nihil: huiusmodi autem est prima materia; infra quam nulla res inueniri potest, nisi ipsum nihil; cum inter omnia entia, quę in vniuerso consistunt, ip-

ma-

Respõsio ad omnes Arist. autoritates. sit minimum ens sit, & appelletur. Ad omnes Arist. autoritates breuiter respondendum est, materiam non esse quid, nec quale, nec quantum specificum, & determinatum; esse tamen aliquid inchoatum, non absolutum, & indeterminatum. Rursus materiam esse ens in potẽtia, hoc est, illud ens, quod iam in vniuerso consistit, quodque rerum omnium materies appellatur, esse in potentia, ad omnes formas recipiendas. Hoc modo omnes Arist. autoritates, huc spectantes, intelligendæ sunt.

Materia an possit existere sine forma. Cap. XX.

Satis, opinor, demonstratum est hactenus, materiam primam, tametsi semper cum forma coniuncta est, nihilominus per se consideratam, propriam existentiam, ab existentia formæ distinctam, habere, vt verè nobis affirmare liceat, neque existentiam materiæ esse existẽtiam formæ, neque contra existentiam formæ existentiam esse materiæ. Nunc autem, ad pleniorẽ disputatæ iam quæstionis intelligentiam, disserendum videtur, tanta ne virtute materia prima prædita sit, vt existentia propria, absque vlla forma, in vniuerso consistere queat. Pendet hæc difficultas è superioris disputationis euidẽtia; ideo eam breuiter, nulla opinionum animaduersione, nulla argumẽtorum multiplicitate discutiemus. Qui igitur materiam primam propriam existẽtiam non hẽre, sed illam esse puram, simplicemq; potẽtiam, atque in vniuerso, formæ tantum gratia, consistere tuẽtur; eam pariter sine forma existere, contradictionẽ penitus implicare defendunt: nam cùm, secundum eos existẽtia effectus formæ dicatũ, & contradictionẽ implicet, effectum formalẽ à sua causa seiungi; implicabit quoq; contradictionẽ, existẽtiam in materia ponere, atq; illam à forma separatam esse. Qui verò cẽsent, materiam, propriam existẽtiam hẽre, neq; aliud ei formam, quàm esse perfectum, specificum, & determinatum tribuere; defendere pariter coguntur, materiam sine forma existere, nullam prorsus contradictionẽ inuoluere. Itaq; pro huius difficultatis declaratione sciẽdum est, triplicẽ esse potẽtiam, à qua triplex, vt ita dicam, possibile constituitur, videlicet logicam, naturalẽ, & diuinam. Illud dicitur possibile, potentia logica, cui non repugnat, vt aliquando in lucem emergat: nulla tñ necessitas est, vt hæc potentia reuocetur ad actum; multa. n. sunt possibilia, potentia logica, quæ tñ nunquam erunt. Illud est possibile potentia naturali, quod naturæ viribus, seu alicuius naturalis agẽtis virtute, fieri pôt, quemadmodum sunt omnia, quę passim in vniuerso generari videmus: & hæc potentia necessariò reuocatur ad actũ, alioquin esset frustra. Illud est possibile, potentia supernaturali, quod, vt fiat, & edatur, exigit virtutem infinitam, quæ naturæ vires in infinitũ excedit, qualis est virtus Dei: & nec huiusmodi quidem potentia necessariò ad actum reuocanda est. Hac præmissa distinctione, totam hãc difficultatem, tribus cõclusionibus explico. Prima est, materiam existere sine forma, est possibile, potentia logica. Probatur, non enim contradictionem implicat, ens aliquod absolutum, & prius, sine illo existere, quod est ipso posterius, & à quo re ipsa distiguitur: sed materia est ens absolutum, & prior forma, atque ab illa re ipsa distinguitur; ergo non implicat contradictionem materiam existere sine forma. Secunda, Materiam existere sine forma, non est possibile, potentia naturali. Hoc ego sic probo: nam alioquin rerum generationes nunquam fieri possent: si. n. materia, suæ naturæ relicta, propria vi, absq; omni forma consistere posset: tunc sua natura contẽta esset, nec formam appeteret, atq; ita rerum generatio nulla fieret: ideo igitur à natura propensio quædam ad formam materiæ primæ iniecta est, vt quasi propriæ defectionis, & turpitudinis conscia, ꝑpetuo cùm aliqua forma esse desideraret; & penitẽ vetere, nouæ formæ copulam appeteret; vt hac commutatione, atq; formarum vicissitudine, diuersa rerum genera in vniuerso procrearentur. Tertia, Materiã existere sine forma, est possibile, potentia supernaturali, seu diuina. Probatur, Deus. n. omne id efficere pôt, quod cõtradictionem non inuoluit: sed materiam existere sine forma, nullam contradictionem inuoluit: vt iam probatum est: ergo id potentia supernaturali, seu diuina fieri pôt. Quemadmodũ igitur Deus facere pôt, vt accidens sit sine subiecto, vt Sol sit sine lumine, vt ignis sit sine calore, & plura id genus alia, quæ, naturali potentia, fieri nequeunt: quid mirum, si facere etiam possit, vt materia sine forma consistat? Obijciunt nonnulli: quoniam ea, quę sunt magis vnum, minus separabilia dicuntur: sed materia, & forma sunt magis vnũ, quàm subiectum, & propria affectio, & hæc omnino inseparabilia sunt: ergo multò magis materia, & forma inseparabilia

Marginalia: Opi. S. Tho. — Opin. Scoti. — Potentia triplex, logica, naturalis, & diuina. — Possibile logicum quid. — Possibile naturale quid. — Possibile diuinum quid. — Prima cõclusio difficultatẽ explicans. — Secunda conclusio. — Tertia cõclusio. — Obiectio.

sepa-

separabilia dicentur. Huic argumento scitè admodum respondet Scotus, aliqua esse magis vnum, duobus modis cõtingere posse, vel vnitate, vt ipse ait, identitatis, vel vnitate vnionis: tunc dicit, ea, quæ sunt magis vnum, vnitate identitatis, sicut sunt affectio, & subiectum, minus quidem separabilia esse; sunt enim vna, & eadem res, & idem à semetipso seiungi nõ potest. Quæ aũt sunt magis vnum, vnitate vnionis, cuiusmodi sunt materia, & forma, vtiq; per aliquam potentiam, separari possunt; non enim materia, & forma sunt vna, & eadem res, sed sunt duæ res distinctæ; inuicem tamen connexæ, & copulatæ, ad tertium aliquod, puta ad naturale compositum constituendum.

Solutio Scoti.

Vbi nam esset materia, si absque forma consisteret. Caput XXI.

LVbet præsenti disputationi aliud quęsitũ, scitu nõ omnino indignum, coronidis loco adiũgere: sciscitabitur enim aliquis curiosus, si Deus virtute sua efficeret, vt materia absq; forma consisteret, vbi nam informis illa materies reperiretur? In aqua, ne, aut in terra subsisteret, an potius in aere, vel in igne suspensa maneret? occuparet ne locũ? Cieretur ne aliquo motu, an omnino iners, & absque motu iaceret? Manibus ne tractari, aut aliquo alio sensu percipi posset? Ridicula fortasse cuipiam videbitur quæstio hæc; & nihilominus nulla res est, quæ magis intellectum in intimam rei quæsitæ medullam perducat, quàm quæstio, vt vocant, de possibili. Ita Arist. 1. de Coelo, eius naturam optimè scrutari cupiens quæsiuit, si aliqua coeli pars, à toto diuulsa reperiretur, quæ nam esset illius partis natura? aut quo nã motu moueretur? Hoc ita; quamuis cùm cęlum indissolubile sit, nulla ratione fieri põt, vt aliqua eius pars a toto diuellatur. Si igitur Arist. ad cęli naturam explicandam, vnum posuit, quod absolutè fieri nequit; cur nos, ad primæ materiæ naturam declarandã, id nõ ponamus, quod saltem per diuinam potentiam fieri potest? Respondẽdum igitur est, si Deus faceret, vt prima materia absque omni penitus forma consisteret, fore, vt ipsa neque in terra, neq; in aqua subsisteret; neque rursus in aere, vel in igne suspensa maneret: nam si omnes formæ, quæ varias materiæ portiones perficiunt, interciderent; oẽsque materiæ portiones simul iungerẽtur: tunc non esset amplius terra, nec aqua; nec aer, nec ignis, atque adeo nullum corpus, neq; simplex, neque compositum: maneret tantummodo cęlum, ad quod materiam primam minimè pertinere, alia disputatione docebimus; atq; in eius concauo; siue in eius capacitate, esset inane quoddam, & rerum omnium priuatio. In hac coeli capacitate reperiretur materia, nullũ tamẽ locum repleret, quia non esset quanta, sed esset alicubi præsens. Neque verò totam cęli regionem, sua præsentia, expleret; quia non esset immensa, sed finita substãtia: Eo igitur modo, quo Angelus tunc, si è cęlo descenderet, alicubi præsens esset; ita alicubi præsens esset materia prima, si absque forma consisteret. Nullumq; haberet motum, quia nec ad mediũ, nec à medio moueri posset, cùm neque grauis esset, neque leuis; atque rursus cum nullum in illa rerum priuatione medium reperiretur, nisi forte mathematicum punctum fingeremus. Neq; etiam cieretur in orbẽ; quia non esset naturæ celestis, nec habilitatem haberet vllam, vt ab externo motore circumuolui posset. Iaceret igitur iners. Nõ posset manibus contrectari: quia non esset corporea: neque rursus aliquo alio sensu percipi; quia nullis accidẽtibus sensibilib. prædita esset: quare intellectu, & cogitatione potius, quam sensu comprehensibilis diceretur. Quò aũt res fiat dilucidior exemplo: nunc in medio aliquo spatio aerem non videmus; tamẽ quia interdum aut suis se qualitatibus prodit, aut dũ manum in eo, vel baculũ velociter mouemus, resistẽtia quadam se manifestat: ideo medium illud spatium non inane, sed aeriæ substantiæ plenum esse, coniicimus. Ad rẽ igitur nostram; cùm, sensuum adminiculo, nulla materiæ primæ accidentia percipere possemus, quippe quæ omnibus destituta esset; cogitatione solùm fingere, & intellectu percurrere substantiam aliquam finitam oporteret, rudem tamẽ, imperfectam, & indeterminatam, quæ alicubi pręsens esset. Ita igitur se haberet substãtia materiæ primæ, si omni prorsus forma careret. Quod aũt de tota materia dicitur, idem de quali bet eius portione dicendum esset, si contingeret, vt diuina virtute, absque forma consisteret: nã tametsi tunc rerum omnium priuatio non esset; ea nihilominus materiæ portio, cùm quãta non esset, in loco per occupationem non diceretur: sed solum per præsentiam suæ (vt ita dicam) entitatis ad aliquem locum: & (vt Scholæ inquiunt) esset alicubi definitiuè, non circumscriptiuè.

Magni momenti ad rei cuiuscunque naturam perscrutãdã, est qõ de possibili.

Solutio dubitationis.

Materia si esset sine forma, esset alicubi præsens eius tñ substantia nullũ occuparet locum.

Nota hoc exẽplum, rem quæsitam satis apetiens.

DE

DE POTENTIA MATERIAE

Disputatio Quarta.

Autoris in hac disputatione consilium, *Caput Primum.*

Natura primæ materiæ compendio colligitur.

Ateriam primam in rerum natura consistere, rudemq; substantiam, imperfectam, indeterminatam, & rerum omnium inchoationem esse; atq; rursus illi à natura potētiam quādam, appetitum, siue ad omnes formas vicissim recipiēdas propensionem, insitam esse; ne, commercium abhorrens, sola maneret in sublunari mundo, rerumq; omnium procreationis occasio amitteretur: iam satis superque à nobis, superiore disputatione, demōstratum est. Illudq; tanquam firmum, & ratum statuimus, principem hanc sublunarium rerum materiēm in suo quidem genere simpliciter simplicem esse; quia. s. in ea rerum omnium lapsus finitur, nec ipsam ex alia materia constare, ac propterea ab omni physica compositione immunem iudicari. Nihilominus eius substantiam veluti quoddam concretum metaphysicū esse duas præcipuas partes includens, actum existētiæ, quem entitatiuum appellant, & subiectiuam potētiam, quæ veluti quippiam nobis notius sumitur, ad eius substātiam declarandam. Hęc in se continet natura, atque substantia materiæ primæ, nec alia omnino, præter hæc, inspicere licet, quæ magis intimè ad eius, vt ita dicam, essentiam, & quidditatem pertineant. Quare his cognitis, & diligenter expēsis, iam vnusquisq; in intimam materiæ naturam satis commodè penetrasse videretur, neq; præterea quicquam reliquum esse, quo pleniorē ipsius cognitionem consequi possit. Verùm enimverò intellectus, sciētiæ auidus, diligētissimusque veritatis inuestigator, tantum abest, vt acquisita iam materiæ cognitione contētus sit, vt ab ea potius nouam rursus dubitandi occasionem nactus fuerit, atque subtilioribus difficultatibus examinandis se totum dediderit. Cognouit nempe iam, materiam actu in rerum natura consistere. Cognouit, eam esse substantiam rudem, & imperfectam, rerumque omnium adumbrationem quandam. Cognouit, in sui natura potētiam illam, ad totum genus formarum, includere, cuius vi formas omnes, confusè, & permistè, vsq; adeo impēsè appetit, vt si naturæ suæ relinquatur, nec supernaturale agēs illius propensionem quodammodo reprimat, atque retardet: nunquam sine forma existere queat; immo, vna forma intereunte, statim alteram quærat, eam suo complexu foueat, atq; illicò cum eadem necessitudinem contrahat. Nunc autem in hanc ipsam materiæ potētiam intellectus idem vires suas exercere intēdit, atque intelligere cupit, quo nam pacto isthæc potētia ad materiam se habeat: sit ne accidēs quoddam, illi extrinsecus à natura iufixum, quo veluti illita, promptius in se se formas suscipere possit, eo modo, quo leuigata, dedolataque tabula aptior redditur ad colores recipiendos. An sit aliquid, ad eius naturam intimè pertinēs, quod, veluti forma quædam, vel specifica differentia, illius substantiā, atque essētiam constituat, & quasi compleat, eo modo, quo rationalitas essentiam hominis perficit. An potius quippiam sit, quod intra eius naturam semper maneat, atque ab eius essentia, iam in suo genere completa, eo modo proficiscatur, quo risibilitatem ab homine, tanquam propriam affectionem à subiecto, iam constituto, proximè fluere dicimus? Multæ quidem sunt quæstiones in naturali Philosophia, & eæ sanè difficiles, valdeq; subtiles, de quibus actum est à nobis satis: sed nullam hactenus hac difficiliorem discussimus, nec fortasse in posterum disputaturi sumus. Sēsus suffragari hic nobis nihil possunt, de re enim acturi sumus, sensibus penitus incomperta: solo opus est intellectus acumine, qui tàm ardui negotij profundum attingat. Apertissimum hoc quidem est præsentis quæstionis, difficultatis, atq; subtilitatis argumentum: nam si materiam primam, in composito naturali latentem, inuestigare, & intelligere valde difficile est; quantò difficilius erit, eiusdem primæ materiæ quasi anatomen facere, eandemq; veluti discerptam, quo ad eius partes, ex quibus iunctis quodammodo coalescit, diligenter rimari? Huc accedit tanta inter Græcos, Arabes, Latinosq; Arist. interpretes dissensio, & sanè varius apud recētiores Philosophos, habitus de his sermo: cum tñ inter illos paucissimi extiterint, qui rem planè fuerint assecuti.

Materia prima metaphysicum quoddam est, ex actu, & potētia concretū.

Intellectus scientiæ auidus, diligentissimusq; veritatis inuestigator.

Quæstionis sensus explicatur.

Quæstio difficillima.

Magna inter Arist. interpretes hac de re dissensio.

assecuti. Cæterùm nullius disputationis tanta est subtilitas,tantaq; difficultas,quin & dispu tandi ordine,& explicandi facilitate, aliquo pacto explanari possit: propterea is ordo nobis in præsenti disputatione conseruandus erit. Primò, ne aliquid erroris relinquatur in verbo, paucis declarabo,qua de potẽtia locuturus sim. Mox Auerroistarum opinionem,cum præcipuis eorum rationibus in medium adducam,atq; illam statim,tanquam à veritate alienã, confutabo. Afferam deinde sñiam Thomistarum,& illam pariter reijciam. Postea quid recẽtiores Philosophi hac de re senserint, summatim aperiam, & quicquid boni dixerint, confirmabo,quicquid autem falsi,refutabo. Tãdem,vbi intellectum hisce varijs opinionibus, atq; dicendi modis quasi deliniuero, atque ad veritatem capessendam aptum, idoneumque reddidero, veram,quam arbitror,de re proposita, opinionem, in eodem quasi ferere, atque imprimere conabor.

Ordo in disputatiõe ser uandus.

Qua de potentia disputandum sit. Caput II.

SCiendum igitur in primis est, materiæ primæ potẽtiam duplicem esse,alteram vniuersalem,particularem alteram. Potentia vniuersalis non est aliud,quàm naturalis illa propẽsio,quam habet materia,ad omnes formas nullo delectu recipiendas:& hęc potentia,si Arist. placitum attendamus,æquè ac materia æterna est: at si ad veritatem rationem reuocare velimus, vnà cum materia sui ortum agnouit. Potentia particularis est determinatus quidam alicuius determinatæ formæ appetitus,qui in materia æternus non est: sed illi à naturali agente inditus,quatenus eam certis quibusdam affectionibus,ad certam, & determinatã formam recipiendam præparat,& accommodat:adeo vt materia, tali affectione prædita,nullã aliam formam nisi illam,quam talis affectio respicit,in se se recipere possit. Exempli gratia, materia sanguinis decorata,prout sic se habet, in potentia est ad formam carnis, non item ferri,lapidis,ligni,aut alterius huiusmodi recipiendam. De hac particulari potẽtia nulla est apud Philosophos difficultas: omnes enim vno ore fatentur, eam accidens esse de genere qualitatis,materiæ à naturali agẽte additum,quò,ad hanc,vel illam formam recipiendam, apta,idoneaque reddatur. Tota igitur difficultas in vniuersali potentia posita est:quæritur enim,materia ne prima,per se considerata, in sui essentia,ac veluti definitione, vniuersalem hanc potentiam includat:an potius ipsamet veluti subiectum quoddam, huic potentiæ,tanquam ei addito accidenti,subijciatur:an tandem,huiusmodi potentia aliquam aliam ad ipsam materiam affectionem,constitutionemve habeat.

Potẽtia materię duplex. Potẽtia vniuersalis materiæ quid sit

Potentia particularis qd.

Tota difficultas in potentia vniuersali versatur.

Auerroistarum opinio. Caput III.

EA de re variæ Philosophorum opiniones extiterunt. Prima fuit Auerrois in com. 70. primi libri de Physico auditu,qui materiam per se consideratam,inter ens actu,& simpliciter non ens,medium quoddam esse arbitratus est;eam tamen,sic acceptam, ens absolutum,puta substantiam,quamuis imperfectam, & indeterminatam appellauit:in cuius quidem essentia nullam penitus potẽtiam includi,sed vt conueniẽs formarũ receptaculum fiat, per accidens quoddam,ei à natura extrinsecus additum, aptam,potentẽq; reddi,asseurauit. Hoc vr̃ sensisse Themistius, qui in digressione vltima eiusdem libri,materiam statuit per se aliquid actu esse:vt verò idoneum formarum subiectum existat,potẽtia egere, qua,veluti ei adiuncto accidẽte,apta,ad id munus obeundum, reddatur. Multi sunt,qui ad eandem sñiam Simplicium, Philoponum, Alexãdrum,& Græcos omnes trahere nituntur: Sed re vera,nulla in Græcis expositoribus,hac in re,constantia reperitur: modo enim hoc,modo illud,quo quidque sibi opportunius visum est, pronunciarunt. Redeamus igitur ad Auer. qui duabus præcipuis rationibus,suam sñiam confirmauit. Altera est,si potẽtia esset de essentia materię, sequeretur,vt adueniente forma,interiret materia: sed consequens est falsum, cum materia indissolubilis sit;ergo & antecedẽs. Probat consequentiam; quotiescunq; enim aliqua duo sic se habẽt, vt alterum sit de essentia alterius: tunc altero pereunte, interire quoq; alterum necesse est: sed adueniente forma,perit potẽtia;ergo,si potẽtia est de essentia materiæ, necesse est,vt pereunte potẽtia, ipsa quoq; materia intercidat. Altera est, Nullum relatiuum est de essentia absoluti: potẽtia est quid relatiuum, refertur enim ad actum: materia verò quid absolutum de genere substãtiæ; ergo potẽtia non est de essentia materiæ:erit igitur accidẽs,

Opin. Auerrois, potentiã esse accidẽs materiæ additum.

Idẽ videtur sensisse Themistius.

Prima ratio Auerrois.

Secunda rõ.

Cõtradictio in dictis Auerrois. Zimara, Suessanus, Paul. Ven. Achillinus, Genua, & alij Auer. vindicãt à cõtradictione.

illi extrinsecùs additum. Verùm quoniam Auerroes, cap. 1. libelli de substantia orbis, oppositam sniam approbasse visus est, dum asseruit, materiam (vt ipsa eius afferam verba) substãtiari per posse; ideo Auerroistæ, vt Zimara, Sueff. Paulus Ven. Achillinus, Genua, & alij, varijs explicationibus, ipsum à contradictione vindicare conati sunt. Dixerunt nonnulli, Auerroem, libello de substantia orbis, de materia, in secunda notione accepta; primo autem libro de Physico auditu, de eadem, in prima notione considerata locutum esse. Alij dixerunt, materiam substantiari per posse, nil aliud esse, quàm materiam, beneficio ei additæ potẽtiæ, in propria substantia perfectionem acquirere, & hoc ipsum esse, quod docuit Auer. Alij dixerunt, impropriè ibi Auerr. potentiam accepisse, neq; aliud significare voluisse, dum dixit, materiam substantiari per posse, quàm materiam substantiam quandam imperfectam esse.

Io. de Ianduno explicat sniam Auer.

Io. de Ianduno primo Phys. q. 25. hac distinctione Auerr. sniam explicare putauit. Potẽtia duobus modis accipi potest, vno modo pro subiecto potẽtẽ: altero, pro respectu quodam, ad formam generandam. Si primo modo accipiatur, tunc ad essentiam materiæ pertinet, & de ea, hoc modo sumpta, Auerroes libello de substantia orbis, locutus est. At si altero modo sumatur, tunc est accidens, materiæ additum, & de ea sic accepta, locutus est, libro primo de Physico auditu.

Auerroistarum opinio confutatur, rationesq; ab Auerr. proposita diluuntur. Cap. IV.

HÆc Auerrois opinio, omnium, quæ circa propositam disputationem afferuntur in medium, falsissima est, multisq; rationibus, & à D. Thoma, & ab alijs refutari solet.

Prima ratio contra sententiam Auer.

Primò, si materia per se considerata, vt substantia quædam est, potẽtiam haberet, tanquam accidens, illi additum, opus esset, si quidẽ huius accidẽtis capax esse deberet, vt aliam potẽtiam in sui natura retineret, ratione cuius hoc accidens recipere possit. Age nunc quæram de hac potẽtia, sit ne accidens, materiæ additum, an potius ad eius naturam intimè pertineat? Nã vel dandus erit processus in infinitum in potẽtijs, si potentia accidens sit: vel dicendum erit, potentiam illam, qua materia potest suscipere formam, ad eius naturam intimè pertinere.

Secunda rõ.

Secundò, si potẽtia materiæ esset accidens, illi additum, dubio procul aut esset accidens absolutum, aut respectiuum, per idoneam, & congruentem diuisionem: si absolutum, esset igitur aut quantitas, aut qualitas: atq; ita materia per se considerata, esset compositum accidentale, quod est contra Arist. tùm secundo de Anima, circa initium, tùm 8. Metaphy. tex. 15. & alijs etiam pluribus locis: vbi docuit, formam proximè, & absq; vllius accidentis interiectu cum materia vniri; adeo vt substantiale compositum accidentale semper cõpositum antecedat. Sed de hoc neq; Auerr. ipse dubitaret, noluit enim, potentiam esse accidens absolutum, sed respectiuum.

Notabilis ꝓpositio.

Nos verò probemus, potẽtiam materiæ non esse accidens respectiuum: nulla enim relatio alicui subiecto aduenire potest, nisi mutatio aliqua necessariò in absoluto cõtingat: nunquam enim paternitas adueniret patri, nisi mutatio contingeret in filio, qui de non esse, ad esse educitur; At verò adueniente potentia ipsi materiæ, mutatio nulla in absoluto aliquo apparet; igitur potentia non est accidens respectiuum. Probatur minor; non enim mutatio vlla in forma conspicitur, quia in illo priori naturæ signo, quo materia per se, & vt aliquod absolutum est, consideratur, forma non adest. Neq; in materia; quoniam nihil absolutum adepta est, si hæc potentia est simplex relatio, sed quo ad eius esse absolutum, manet eadem, quæ priùs erat: non igitur potentia materiæ potest esse accidens respectiuum.

Tertia ratio,

Tertiò, nulla relatio habet vim efficiendi; vt subiectum ad aliquid recipiendum afficiatur: nõ enim est de genere actiuorum: quare si materiæ, secundum suam naturam, non est concessa facultas, vt cum forma copulari possit: nunquam ad formam recipiendam, per additam illi potentiam, affici poterit: cùm hæc potentia nihil sit aliud, quàm relatio. In hanc sniam aliæ plures rationes afferri possent, sed hac in re nolo esse longior: ex ijs enim, quæ posthac dicturi sumus, Auerroistarum opinionis falsitas manifestè deprehensa apparebit.

Auerroistæ dum Auer. à cõtradictiõe vindicant, ad eundẽ lapidẽ impigũt.

Omitto, quæ Zimara, Suessanus, Achillinus, & alij, vt Auerroem à contradictione vindicarent, protulerunt: omnes enim, hanc Auerrois sniam fuisse, concludunt; materiam. s. per se cõsideratam, potentiam tanquam ei additum accidens habere, quę quidem snia superioribus rationibus, iam satis cõmodè reprobata est, facere tamen hic non possum, quin in Iandunum inuehar, quippe, qui Auerrois sniam (liceat dicere id, quod sentiam) ineptissima distinctione defenderit.

derit. Videns enim, difficile esse tueri, materiam in sui natura potentiam habere, qua formã suscipere queat: duobus modis potentiam accipi posse asseuerauit, vel pro subiecto potente, vel pro respectu ad formam generandam: si primo modo accipiatur, eam dixit esse de essentia materiæ: si verò altero modo, putauit esse accidens, materiæ adiunctum. Nunquam profecto audiui inaniorem distinctionem: quis quæso dubitat, sit ne materia de essentia sui ipsius? nemo certè: quorsum igitur asseruit Iandunus, potentiam, captam pro subiecto potẽte, quod non est aliud, quàm ipsamet materia, esse de essentia materiæ? Sed neque etiam potentia, capta pro respectu ad formam generandam, est accidens, materiæ additum, vt ipse credidit; nã iste respectus nihil aliud re vera est, quàm habilitas quædam materiæ, ad formam recipiendam: hæc autem habilitas, non est accidens, materiæ additum, sed est proprietas quædam, quæ in eius substantia inest, vt infra suo loco demonstrabimus. Superest nunc, vt pro exacta opinionis Auerrois confutatione, duas illius rationes diluamus.

Ianduni explicatio reijcitur.

Ad primam igitur, tametsi non tueor, potentiam esse de essentia materiæ, vt apparebit infra; neganda tamen est consequentia. Ad probationem, cùm ait, adueniente forma, perire potentiam; concedendũ est hoc de potentia particulari, quam admittimus, esse accidens, materiæ additum: negamus hoc tamen de potentia vniuersali, quæ vt in materia æterna est; ita per nullius formæ aduentum, à materia recedit, sed est, quemadmodum & ipsa materia, indissolubilis.

Respõsio ad primam rationem.

Ad alteram, distinguenda est minor: potentia namque duobus modis accipi potest, vno modo pro re, quę est potentia: altero pro ratione, & conceptu, eidem rei, quæ est potentia, attributo, hoc est, pro ipsa (vt sic loquar) potentialitate: dicerent Scholæ fundamentaliter, & formaliter. Quemadmodum pater accipitur fundamẽtaliter, pro re, quæ est pater: formaliter verò pro ratione, & cõceptu, eidem attributo, hoc est, pro ipsa paternitate. Hac præmissa distinctione, quæ certè ad præsentem difficultatem dirimendam, valde notanda est; cùm ait Auerroes, potentiam esse quid relatiuum, aut de genere relationis; concedendum est hoc de potentia, formaliter accepta, quæ non nisi per actum, ad quem refertur, definiri potest; non autem de potentia, fundamentaliter capta, quæ, vt videbimus, idem re ipsa est, quod substantia materiæ.

Ad secũdam rationem.

Nota hãc distinctionem, quæ nõ huic solũ, sed pluribus alijs inseruit difficultatibus dirimendis.

Thomistarum opinio. Caput V.

OMnino contraria opinioni Auerrois fuit sententia S. Th. qui, cùm lib. 1. de Physico auditu, com. 79. nullum existentiæ actum materiæ concesserit: tueri etiam cogitur, potentiam non esse proprietatem aliquam, seu qualitatem, aut quoduis aliud accidens, eius essentiæ additum; sed naturam, atque essentiam materiæ nil aliud esse, quàm potentiam ad substantiam: atque adeo, ex illius sententia, potentia ita de essentia materiæ censenda est, vt si materia aliquo modo definiri, describive posset, potentia necessariò eius definitionem ingrederetur: eo modo, quo animal, & rationale, cùm sint de essentia hominis, tanquam partes internę in eius definitione statuũtur. Hanc sentẽtiam secutus est Iauellus 1. Phys. q. 13. Paulus Soncinas 8. metaph. q. 6. in eamque communiter oẽs Thomistæ ducti sunt. Rationes autem præcipuæ, quæ pro illa afferri solent, quatuor sunt, quas optimè lib. 1. de Rerum naturaliũ principijs c. 13. Vicomercatus collegit.

Opi. S. Tho.

Iauellus. Paul. Sõcin.

Prima ea est, Materia, & forma, quoad attributa, vnicuique propria, inuicẽ sibi respondent: ergo tam internæ conuenit materiæ esse potẽtiam, quàm formæ esse actum: atqui forma, secundum suam essentiam, non est aliud, quàm actus: ergo materia, secundum suam essẽtiam, non est aliud, quàm potẽtia. Minor propositio perspicua est: nam forma, secundum suam naturam, atq; substantiam, considerata, non est quid, ab actu diuersum, adeo vt in aliquo priori naturæ signo, substãtia quædam per se sit, postea verò actum, veluti proprietatem quandam, aut aliquod accidẽs in sese recipiat: sed forma, quatenus forma est, eatenus actus dicitur: & ita actus de eius essẽtia est, vt si quis eam describere vellet, actum necessariò in eius descriptione includere cogeretur. Eodẽ igitur modo materia non est aliquid, cui potentia, tanquam proprietas quædam adueniat: sed omni adeo actu destituta est, vt eius essẽtiam nihil aliud omnino appelles, quàm puram, simplicemq; potentiam.

Prima ratio.

Secunda ratio sumitur ex vi nominis ipsius materiæ: si enim vocabuli proprietatẽ attendamus, inueniemus, materiam nihil aliud significare, quàm id, ex quo aliquid fieri põt, vel ex quo iam factum est; ideo. n. lignum, aurum, æs, materię nomine nuncupamus, quia ex ipsis scamnum, vas, statua, vel aliquid huiusmodi fieri potest. Si itaque lignum, aurum, & ęs,

Secũda ratio.

quæ per se substantialia composita sunt, quatenus materiæ nomen induunt, in sui essētia potentiam includunt: quantò magis id ipsum materiæ primæ conueniet, quæ non est quid, nec quale, nec quantum, sed potestate omnia? (*Tertia ratio.*) Tertia ratio, si materia secundum suam essentiam spectata, non est potentia; aut igitur erit actus, aut aliquid ex actu, & potentia concretum: actus quidem esse non potest, cùm sit attributum ipsius formæ, vt iam diximus: multò minus erit aliquid ex actu, & potentia concretum; quia nunc materiam, in prima notione acceptā, & ab omni forma seiunctam, consideramus; erit igitur necessariò potentia. (*Quarta rō.*) Quarta, In rerū vniuersitate duo planè opposita reperiuntur, quorum alterum actus est, alterum potentia; eo igitur modo, quo ad vnum extremorum se habet actus, ad alterum se debet hre potētia: sed actus ad primum agens, nimirum ad Deum, qui est vnum extremum, ita se habet, vt sit de eius essentia, teste Philosopho 12. Diuinorum: idque omnibus adeò certum, & exploratum est, vt nemo prorsus ambigat: erit igitur potentia de essentia materiæ, quæ est alterum extremum. (*Occupatio.*) Nec dicat hic aliquis, similitudinem nullam esse, propterea quòd primum agens perfectissimum est, materia verò imperfectissima, hincque fieri, vt ipsa ab aliquo aduenięte perfici possit, illud verò nequaquam: nos enim hoc ipso, quòd materia imperfectissima est, potentiam de eius essentia esse concludimus: si enim potētia de essentia materiæ non esset: tūc materia perfectionem aliquam haberet, ad quam postea ipsa potentia accederet, atque ita imperfectissima non diceretur.

Thomistarum opinio confutatur. *Caput VI.*

CÆterum hæc S. Tho. sententia longè grauiora affert incommoda, quam opinio Auerrois: vix enim intellectus concipere potest, quomodo materia, secundum suam naturā, essentiam, & quidditatem, nihil aliud sit, quàm potentia ad esse substantiale; adeò vt potentia de prima materia in primo modo dicendi per se, &, vt aiunt, formaliter prædicetur. Huius autem opinionis absurditatem tribus potissimùm argumentis ostendo. (*Prima rō cōtra opinionē S. Thom. satis efficax.*) Primò, Si materia, secundum suam naturam, nihil aliud esset, quàm potentia ad substantiam; sequeretur, vt materia per se substantia non esset: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consecutio est apertissima: quod enim est in potentia ad qualitatem, non est quale; vt quod est in potētia ad albidinem, vel ad calorem; non est album, neque calidum; similiter quod est in potentia ad quantitatem, non est quantum, & in vniuersum, quod est in potentia ad esse, non est; ergo qđ est in potentia ad substantiam, non est substantia. Si itaque materia, secundum suam naturam, nihil aliud re vera est, quam potentia ad substantiam, sequitur, vt materia, secundum suam naturam, re vera non sit substantia. Probatur modò falsitas consequentis: si enim materia, secundum suam naturam, non esset substantia, forma igitur, dum illi accedit, cum non substantia iungeretur, atque ita dum compositum ex materia componitur, ex non substātia componeretur. quod contradictionem inuoluit; sequeretur enim, vt compositum non esset compositum. Probo, quoniam substātiale compositum ideo tale dicitur, quia ex duabus substantijs, actu existentibus, & simul positis, cōstituitur: ex materia igitur constitui non posset, si ipsa, secundum suam naturam, simpliciter potentia ad substantiam, non item actu substantia esset. Hoc argumentum arbitror validissimum esse, & rem planè conficere, atque apertissimè demonstrare: nec certè scio, quid, ad eius solutionem, ab aduersarijs in medium adduci possit: nisi quis fortè, duabus solutionibus hoc dilui facilè posse censeat. (*Prima rñsio, qua superiori rōni ab aduersaris obuiam ire posset.*) Quarum altera est, Materiam non esse potentiam ad substantiam simpliciter, sed ad substātiam, quæ est forma. Optima sanè responsio, quæ vtinám ab aduersarijs admitteretur: hinc enim facilè rem nostram tueremur. Si materia non est simpliciter potentia ad substantiam, sed tantummodo ad substantiā, quæ est forma; ergo materia per se, est actu substantia, in qua latet potentia quædam, ad formam recipiendam; non igitur potentia est de essentia materiæ, quamuis intra eius naturam contineatur; nec vlla ratione de ipsa in primo modo dicendi per se prædicatur. (*Fauet hęc responsio illi sniæ, quā autor defendit.*) (*Altera rñsio*) Altera responsio est, quæ forsitan ab aduersarijs concederetur, non esse absurdum, formam vniri cum substantia in potentia; & compositum, ex substantia, quæ est actus, & substantia, quæ est potentia, coalescere. (*Secūda ratio principalis, quæ simul S. Tho. sniam,*) Contra hanc responsionem adduco secundum argumentū principale, quod est huiusmodi. Si materia in prima notione accepta, secundum suam essentiam & quidditatem, est potentia, sequitur, vt materia sit per se nihil; atque adeo forma cum eo iūgatur,

gatur, quod est per se nihil; & compositum ex forma, & eo, quod nihil est; constituatur: sed cõ sequens est falsum; ergo & antecedens. Falsitas consequentis perspicua est. Consequentiam ita probo; cùm ait S. Thomas, materiam, secundum suam essentiam esse potẽtiam, quid nã, obsecro, potẽtię nomine intelligit? Aliquid ne, huic nomini substratum? An purum nomen, vel puram vocem? Si quid intelligat, nomini substratum, quæro rursum, sit ne illud accidẽs, an substantia? Si accidẽs; ergo materia erit accidẽs, quod est absurdũ. Si substantia; ergo materia erit substantia, quæ à potẽtia, intus latente, denominatur potens: atq; ita potentia non erit essentia, vel de essentia materiæ. Si autem potentiæ nomine, nihil aliud S. Thomas intelligit, quàm purum nomen, aut puram vocem; ergo materia, in suo esse quidditatiuo, non erit aliud quàm purum nomen, aut pura vox: atq; adeo compositum, ex forma, & pura voce, & ex eo, quod re ipsa nihil est, constituetur, quo nescio quid cogitari possit absurdius. Addo tertium argumentum: Potentia materiæ non est aliud, quàm interior quædam habilitas, & propensio, à natura materiæ iniecta, ad formam recipiendam, teste Aris. toto primo libro de Physico auditu: sed interior habilitas, & propensio, quę propria est subiecti affectio, non est de essentia subiecti, nec de ipso in primo, sed in secundo modo dicẽdi per se prædicatur, eodem Aris. autore lib. 1. Poster. ergo potentia non est de essentia materiæ, nec de illa in primo, sed in secundo modo dicendi per se prædicatur.

& prædictã responsionẽ impugnat.

Tertia ratio.

Solutio primi argumenti Thomistarum. Caput. VII.

Soluamus nunc argumenta, pro sñia Thomistarum adducta. Primum quidem subtilissimum, atq; firmissimum est, & solutu valde difficile; ideo in eius solutionem nobis curæ incumbendum est: ab ea enim cæterorum argumentorum, immò totius quæstionis solutio pendet. In primis igitur aduertendum est, actum duobus modis accipi solere, vno modo pro eo, quod Græci vocant ἐνεργείαν: altero, pro eo, quod appellant ἐντελέχειαν. Actus primo modo sumptus, nihil aliud quàm substantiam quandam perfectam, & per se subsistentem significat, quo modo separata substantia, vt Intelligentia, actus nuncupatur. Actus verò secũdo modo acceptus rei perfectionem, & complementum designat. Porrò hic actus duobus rursum modis accipi potest: vno modo pro sua formali ratione, hoc est pro perfectione, vel pro ipsamet, vt ita dicam, actualitate, quam nomen ipsum indicat: altero pro re, quæ actus, & perfectio est, hoc est pro fundamento, quod nomini subijcitur, eiusdemq; significationem recipit. Actus primo modo acceptus, est per se de genere relationis: relatiuum enim quoddam est, cuius correlatiuum est perfectibile, aut (si ita loqui liceat) actuabile, nimirum id, quod potentiam habet, vt ab adueniente actu perficiatur: vel etiam est ipsiusmet potentiæ correlatiuum: vt enim potentia ad actum, ita vicissim actus ad potentiam refertur. Actus secũdo modo acceptus, dicitur res aliqua, quæ perficiendi, & actuãdi vim habet, & ob hanc ipsam virtutem, & facultatem, actus nomen sibi vendicat. Hac præmissa distinctione, dico, formã, de qua nunc loquimur, actum quidem esse, non eum, qui ἐνεργεία, sed eum qui ἐντελέχεια dr: & illum quidem non primo modo acceptum: quia tunc forma, secundum suam essentiã, & quidditatem, pura relatio esset, sed secundo modo: forma enim res illa dicitur, quæ perfectio, & cõplemẽtum denominatur, & cui competit, suo accessu, materiam perficere, & absoluere, eidemq; esse specificum impertiri. Non igitur forma, vt cum scholasticis loquamur, est formaliter, & quidditatiuè actus, sed tantummodo denominatiuè, & hoc est caput responsionis. Sed contra obijciet aliquis, si forma est actus denominatiuè; igitur per aduenientem actum perficitur, & actuatur, quemadmodum paries dicitur denominatiuè albus, quia per superuenientem albedinem dealbatur: hoc autem de forma asserere falsissimum est: quia tunc rationem haberet potentiæ, si in se se actum recipere posset, quo actuata diceretur. Respondendum est, aliquid dici denominatiuè tale, dupliciter contingere, vel denominatione externa, vel denominatione interna: forma non dicitur denominatiuè actus, denominatione externa, quemadmodum paries dicitur denominatiuè albus, tunc enim sequeretur id, quod in argumento dr, vt. s. forma per aduenientem actum perficeretur, & actuaretur: sed forma dicitur denominatiuè actus, denominatione interna, eo modo, quo oculus, denominatione interna, solet appellari visus, quia. s. in se se facultatem retinet ad videndum, & est illa res, quæ videt. Sic forma, denominatione interna, dicitur actus, quia in se se virtutem, & facultatem in cludit,

Ad primũ argumentum.

Actus pro entelechia acceptus, adhuc dupliciter vsurpatur; & hæc est notabilis distinctio pro huius argumẽti solutione.

Not. hic, quã ratiõe forma dicatur act⁹, & perpende diligẽter vim solutionis.

Subtilis obiectio.

Solutio. Aliquid dicitur denominatiuè tale duobus modis, vel denominatione interna, vel externa.

cludit, ad actuandum, hoc est, ad perficiendum id, cuius est forma, puta materiam ipsam. Soluamus nunc, facilioris doctrinæ gratia, argumentum in forma. Vt se habet forma ad actum: ita materia ad potẽtiam. Admittimus hanc propositionẽ, & similitudinem. Sed forma, secũdum suam naturam, essentiam, & quidditatem, est actus. Negamus hanc propositionem, si includat prædicationem formalem, & quidditatiuam, concedimus tamen, si includat prædicationem denominatiuam, & tunc sequetur huiusmodi consecutio, vt nimirum, materia sit potẽtia denominatiuè non autem formaliter, & quidditatiuè: hoc est, sicuti forma est quædam substantia, quæ in sui natura habilitatem includit, ad actuandum; & ratione huius habilitatis, denominatione interna, dicitur actus: ita materia est per se substantia quædam, quæ in sui natura habilitatem, potẽtiam, vel (vt aiunt) aptitudinem continet, vt ex ea omnia fiant: & ratione huius habilitatis, denominatione interna, dr̃ potentia. Cùm enim actus, & potentia sint modi oppositi entis: forma illud ens est, quod dr̃ actus: materia verò illud, qđ dr̃ potentia: non tñ inde sequitur, vt actus sit de essentia formæ, aut potẽtia de essentia materiæ. Quemadmodum, si Socrates est res illa, quæ est pater: non ideo tamen sequitur, vt paternitas sit de essentia Socratis; nam Socrates dicitur pater denominatiuè, non autem formaliter, & quidditatiuè.

Soluitur argumẽtum in forma.

Quo firmior euadat prædicti argumenti solutio, forma ostenditur non esse formaliter, & quidditatiuè actus, sed tantum denominatiuè. Caput. VIII.

CÆterùm, ad planiorem huius primi argumenti solutionem, demonstrare lubet, formã non esse formaliter, & quidditatiuè actum, sed solùm denominatiuè: idq; facta quadã positione, secundum Theologiæ Catholicæ veritatem: expedit enim, verum ex veritate colligere. Positio ea est: quemadmodum Deus, sua absoluta potentia, facere potest, vt accidentia sine subiecto existant, vt apparet in sacramento Altaris; ita multo magis facere posset, vt forma, quæ substantia est, absq; materia consisteret. Hoc igitur, quod fieri potest, cogitatione nostra, nunc statuamus in esse; fingamusq; formam sine materia existere, tunc ipsa sic cõstituta, non esset actus ille, qui dicitur endelechia: ipsa enim per se esset, & ad nullum perfectibile, vel actuabile relationem actualem haberet; (non possum subtilem hanc ratiocinationẽ aptioribus verbis explicare) esset igitur tunc quidditatiuè substantia, non tñ esset quidditatiuè actus, sed tantummodo in sui natura habilitatem illam, ad actuandum includeret. Hac aũt ratione, non diceretur quidem energia: actus enim qui dr̃ energia, neq; alicuius rei perfectio est, neq; ad aliquid perficiendum, habilitatem habet: ad vicem tñ propius energiæ accederet: sicut accidentia separata non sunt substantiæ, propter inclusam propẽsionem ad subiectum; substantiæ tñ vicem gerunt. Iam verò, vt propius ad rem nostram accedamus, si forma esset essentialiter, & quidditatiuè actus; tunc Deus facere non posset, vt ipsa absq; materia consisteret. Probo, quia Deus id facere non potest, quod contradictionem implicat: sed contradictionem implicat, aliquid esse absque eo, quod in sua ratione formali includitur, vt implicat cõtradictionem, hominem esse absque animali, vel rationali: quia hæc sunt de eius essentia, atq; in illius formali, & quidditatiua ratione includuntur; ergo, si actus esset de essẽtia formæ, Deus facere non posset, vt forma absq; materia consisteret. Consecutio est manifesta; quia tũc forma, materiæ perfectio, & actuatio, esse desineret. Itaq; forma, in suo esse formali, & quidditatiuo accepta, substantia quædam absoluta est, ad informãdum, atq; perficiendum habilitatem continens. Sed quò huius rei veritas adhuc dilucidior fiat, oppositũ amabo contemplemur; fingamusq; nunc, Deum impedimentum illius habilitatis; propensionisq; soluere, formamq; sui iuris esse permittere, tunc nimirum illa statim, natiuo impetu, & interiore quodam impulsu, cùm materia cohærebit, illamq; sua præsentia perficiet, & actuabit, atque ab hoc ipso actuandi munere, statim actuantis relationem acquiret, actusq; denominabitur: cùm prius actus non diceretur, vtpote quæ huiusmodi actuali relatione careret, habilitatisque tantummodo ad perficiendum, & actuandum compotem, relationem haberet. Hæc cùm ita se habeant, haud difficile est nunc demonstrare, actũ non esse de essẽtia, & quidditate formæ: nam forma in illo priori signo, quo Deus actum illius propẽsionis suspẽdebat, ipsamque sine materia conseruabat, erat forma, & suum esse quidditatiuum habebat: alioquin conseruari non potuisset, vt supra demonstratum est: actus aũt illi conuenit

Sicut Deus conseruat accidẽs sine subiecto, ita posset formã absque materia conseruare.

Si forma existeret sine materia, esset quidditatiuè substantia, nõ tamen actus, quia nulli rei daret esse.

Nota diligenter hoc argumentum.

Specularc hic, quo forma nomẽ actus acqrat.

Argũm phãs, actum nõ esse de essentia formæ.

in

in secundo signo, dum materiæ iungitur; ergo actus non est de eius essentia. Probo hanc consequentiam, quicquid aduenit alicui, iam suum esse quidditatiuum habenti, de illius essentia, & quidditate esse non potest: nullum enim posterius, siue tempore, siue natura, de essentia, & quidditate sui prioris esse potest: neque enim risibilitas, nec in vniuersum vlla propria affectio, quæ suo subiecto natura posterior est, de essentia, & quidditate sui subiecti dici potest: sed actus ipsa forma, saltem natura, posterior est: ergo de eius essentia, & quidditate esse non potest. Quotiescunque igitur forma, quæ dat esse composito, actus ab Arist. nuncupatur, id non formaliter, & quidditatiuè, sed tantum denominatiuè intelligendum est. Et hæc, ad huius primi argumenti solutionem, sint satis.

Propria affectio non est de essentia sui subiecti.

Solutio secundi, & tertij argumenti Thomistarum. *Cap. IX.*

Ad secundũ argumentũ.

AD secundum argumentum, negandum est, potentiam esse de essentia ligni, auri, aut æris, etiamsi, vt materiæ nomen induunt, accipiantur. Lignum enim, aurum, & æs, per se, composita substantialia sunt; nomen autem materiæ induunt, quatenus non interiorem quidem, sed exteriorem quandam habilitatem habent, vt ex eis scamnum, vas, aut statua fieri possit. Iam verò habilitas illa de eorum essentia non est; sed potius qualitas quædam quartæ speciei. Ita materia prima per se, & in suo esse quidditatiuo accepta, substantia quædam, imperfecta tamen, & diminuta, est; induit autem materiæ nomen, quatenus potentiam, seu habilitatem continet, vt ex ea omnia fiant. Hęc potentia, vel opportunitas, eius quidem essentiam consequitur; de eius tamen essentia, aut quidditate esse non dicitur, adeo vt de ipsa in primo modo dicendi per se prędicetur. Ad tertium, concedere possemus, materiam primam quippiam esse, ex actu, supple entitatiuo, & potentia subiectiua concretum, quemadmodum superiore disputatione patefecimus; tamen vt vim, & efficacitatem argumenti propiùs attingamus, neganda est illa disiunctiua propositio, aut materia est quidditatiuè potentia, aut actus, aut ex vtroq; concretum: peccat enim illa propositio in partium enumeratione, propterea nihil ex ea rectè concludi potest. Quemadmodum si quis argueret, lignum aut est bos, aut leo, aut capra, sed non est bos, neque leo; ergo est capra: hęc consecutio nulla est, quia maior peccat in partium enumeratione: lignum enim neque est bos, neque leo, neque capra: sed est substantia quędam corporea animæ expers. Sic materia neque est formaliter, & quidditatiuè potentia, neque actus, neque ex vtrisque concretum: sed est formaliter, & quidditatiuè substantia. Sed contra quis obijciet: nam etiã forma est quidditatiuè substantia: ergo materia non dissidet à forma. Rursus cùm iam concessum sit, materiam quippiam esse ex actu & potentia concretum, si neutrum de illius essentia est: ergo non minus actus, quàm potẽtia, saltem denominatiuè, poterit appellari. Ad primam obiectionem apparebit solutio prope finem huius disputationis; lubet enim illam eò vsque differre. Ad alteram respondeo, actum bifariam sumi posse, vel pro ipsa existentia, vel pro interiori modo rei existentis: cùm dicimus, materiam quippiam esse, ex actu, & potentia concretum, nomine actus, ipsam materię existentiam intelligimus, hoc est materiam, actu existentem; & ab hoc actu denominari materia nullo modo potest. Actus autem, à quo res existens denominationem sumit, est ille, qui dicitur modus interior rei existentis. Pro quo notandum est, actum, & potentiam duos esse modos interiores, ipsa existentia posteriores (quæ etiam modus interior est ipsius essentiæ) sicut finitudo, infinitudo, necessitas, contingentia, & id genus alia: dicuntur autem modi interiores posteriores, supple natura, ipsa existentia, quia rebus, iã actu existentibus, conueniunt. Duo itaque sunt entia existentia, quibus hi duo modi interiores oppositi. s. actus, & potentia tribuuntur; alterum est forma, alterum materia. Formæ competit actus, propterea quod habilitatem habet, ad perficiendum, informandum, & actuandum. Materiæ competit potentia, quia apta est à forma perfici, & actuari: ex ipsa enim, tanquam ex subiecto potẽte (quod in passiua quidem, non in actiua significatione intelligas) cunctæ res naturales procreantur.

Ad tertiũ argumentum.

Obiectio prima cõtra prędicta.

Prima obiectio soluitur infra.

Respõsio ad alteram obiectionem.

Actus bifariã sumitur.

Actus, & potẽtia sũt duo modi interiores, posteriores ipsa existentia.

Formæ cur competat actus.

Materiæ cur tribuatur potentia.

Solutio quarti argumenti Thomistarum. *Cap. X.*

Ad quartum argumentũ.

QVartum etiam argumentum non nisi difficulter admodum solui potest; & nisi quis cautè singulas propositiones considerauerit, eo facilè circumueniri, atque irretiri, necesse est.

est. Dictum est primùm, in rerum vniuersitate duo opposita reperiri, actum, qui est primum agens, puta Deus, & potentiam, quæ est prima materia. Hæc ipsa propositio docet nos rationem, & viam argumentum facilè diluendi: ex ea.n. elicimus, materiam primam esse ens, quod in rerum natura consistit, atque in se se potentiam includit: quod satis commodè contra ipsos aduersarios ostendit, potentiam de eius essentia non esse. Sed vlterius ad reliqua progrediamur.

Ex ipsomet argumēto elicitur solutio.

Actus dupliciter accipitur, cui duplex potentia opponitur; specùlare diligēter.

Aduertendum est, pro vera, & perfecta argumenti solutione actum, duobus modis accipi posse, vno modo pro existentia perfecta: immò pro perfectissimo existente: & hoc modo Deus, qui omnium entium perfectissimus est, actus communiter nuncupari solet. Huic actui opponitur potentia, capta pro imperfecta existentia: immò pro imperfectissimo existente, quo nomine materia prima solet appellari: cum enim dicimus, materiam primam esse potentiam, nihil aliud significare intendimus nisi materiam primam esse imperfectissimum existens, hoc est, omnium entium, quæ sunt in rerum natura, imperfectissimam, Altero modo accipitur actus pro quadam vi, quæ reperitur in aliquo existente, ratione cuius illud existens redditur aptum, & idoneum ad actuandum, seu perficiendum: & ratione huius habilitatis, vel propensionis, tale existens denominatur actus: hoc autem existens, quod denominatur actus, est ipsa forma, vt supra declarauimus. Huic actui opponitur potētia, capta pro quadam vi, & habilitate, in aliquo existēte reperta, ratione cuius, illud existēs, redditur aptum ad recipiendam perfectionem ab alio; atque rursus ab hac vi, & habilitate, denominatur potentia: hoc autem existens, quod denominatur potentia, est ipsa materia prima. Hac præmissa distinctione, in qua tota vis solutionis huius argumenti consistit, singulas nunc propositiones ponderemus.

Not. solutionē in forma.

In rerum vniuersitate reperitur actus, hoc est, perfectissimū ens, vt Deus, & Potentia, hoc est, imperfectissimum ens, vt materia prima. Hęc propositio in hoc sensu verissima est, nec alium, opinor, sensum eidem aduersarij tribuerunt. Subdūt in argumento; ergo eo modo, quo ad vnum oppositorum, puta ad Deum, se habet actus, codē modo ad alterum, puta ad materiam primam, se debet habere potentia. Hæc illatio facilè negari posset; cùm præsertim extrema, quibus actus, & potentia competunt. s. Deus, & prima materia, inter se longè diuersa sint. Sed hanc nihilominus consecutionem admittamus. Subarguunt, sed actus est de essentia Dei; concedo hanc propositionem. Noto tamē, actum hic pro existētia sumi; est enim & apud Philosophos, & apud Theologos satis tritum axioma, Deū esse suum esse, hoc est, existentiam esse de essentia, & quidditate Dei; non autem modum intimum: id quod rebus omnibus, à Deo pendentibus contingit, in quibus ex esse, & essentia, siue ex essentia, & existentia compositio inest: in Deo autem nulla est compositio, ac propterea in ipso, existentia ab essentia non differt.

Actus. i. existentia ast de essentia Dei.

Aequiuocatio in argumento detegitur.

Cùm tandem concludunt; ergo similiter potentia est de essentia materiæ: patet non dormientibus, argumentum hic claudicare, atque in ęquiuocationis fallacia peccare; si enim similitudo locum aliquem habere debeat, opus est, vt membra, in ea accepta, opposita sint: at vero potentia, quam esse de essentia materiæ, concludere intendunt, non opponitur actui, primo modo sumpto, hoc est, ipsi existentiæ, quę est de essentia Dei; sed opponitur actui, secūdo modo accepto. s. pro illa vi, quæ reperitur in aliquo existēte, ratione cuius illud existens, denominatur actus; atque ita hęc consecutio non valet; existentia est de essentia Dei; ergo potentia, hoc est, illa vis, & habilitas, ratione cuius materia, in passiua significatione, denominatur potens, est de essentia materiæ.

Recta argumenti cōstructio, sed inefficax.

Valeret autem cōsecutio, si argumentum ita fieret; In vniuerso sunt duo opposita, actus, & potentia: alterum forma dicitur, alterum materia; ergo eo modo, quo ad formam se habet actus, eodem modo ad materiam se habet potentia: sed actus est de essentia formæ; ergo potentia est de essentia materiæ. Valeret inquam huiusmodi consecutio; sed tunc argumentum in primum, iam ante propositum, incideret: quod etiam solutum est, dum actum de essentia formæ esse negauimus: diximus enim, formam esse actum denominatiuè, non autem formaliter, & quidditatiuè; quemadmodum etiam homo non dicitur risibilis formaliter, & quidditatiuè, sed solùm denominatiuè. Et verò multum interest, hac in re, inter denominatiuam, atque formalem, & quidditatiuam prædicationem discernere: sæpe enim Logicæ ignorātia in causa est, cur multa argumenta, quæ alioquin facilè soluerentur, penitus insoluta maneant.

Interest disputantem discernere iter prędicationē formalem, & denominatiuam.

Quæ à Francisco Piccolomineo de re proposita dicta sunt, expenduntur. Cap. XI.

REiectis iam Auerrois, & S. Thomæ sententijs, videndum modò est, quid recentiores Philosophi, pro huius quæstionis explicatione, protulerint: eorum enim placita, diligẽter excussa, facilem nobis aditum, ad veram sñiam intelligendã, patefacient. Franciscus Piccol. lib. 1. de Rerum naturalium materia cap. 10. & sequentibus, hanc difficultatem, vnica, distinctione, duabusque conclusionibus, dirimere conatus est. Distinctio ea est: Potentia vniuersalis materiæ, de qua nunc loquimur, duobus modis cõsiderari potest; vno modo pro suo esse absoluto, quatenus. s. cùm formas, tùm affectiones omnes antecedit: altero, pro addita relatione ad obiectum. Tunc statuit hanc primam conclusionem, Potentia vniuersalis materiæ, antecedens formis, & affectionibus intrinsecus, & pro absoluto considerata, est natura, atque essentia materiæ. Quam conclusionem ijsdem ferè argumentis confirmat, quibus supra S. Thomæ sñia probata est. Addit alteram conclusionem, quæ est huiusmodi. Potentia vniuersalis materiæ considerata extrinsecus, pro addita relatione ad obiectum, atque rursus secundum formam, & modum denominationis, distinguitur ab essentia absoluta materiæ, intimaque est eius affectio. Hæc Piccolominei explicatio ijs fortè arriserit, qui Philosophiæ potius superficiem, quàm intimam eius medullam attingere moliũtur. Et quod ad primam cõclusionem attinet, quamuis ex illius probationibus elici posset, eam à S. Thomæ sñia minimè distare; nihilominus conclusio simpliciter, & absolutè posita, neque rem planè explicat, neque iniectum intellectui scrupulum euellit. Quæritur enim potentia, capta pro absoluto, sit ne ipsamet natura, atque essentia materiæ, an potius aliquid in ipsa latens, atque ab ea distinctum. Neque hoc sufficit, sed præterea videndum est, si quidem hæc vniuersalis potentia eadem est cum materia, qua nam identitate sit eadem? Si verò ab ea distinguitur, qua nã distinctione distinguatur? Hæc sunt, quæ fuerunt, ni fallor, viro excellentissimo in prima cõclusione explicanda, si rectè hanc quæstionem soluere, & alijs, quod contra obijcere nil relinquere, voluisset. Vt enim superiore disputatione ostendimus, ipse quoque materiæ primæ actum existentiæ concessit: si igitur sibi ipsi constare vult, dicere nunquam potest potentiã, pro absoluto acceptam, aut essentiam esse, aut de essentia materiæ. Sed neque secunda conclusio prorsus cum veritate consentit, præsertim in schola nostra, qui ad idem prædicamentum alicuius rei affectionem, vel (quod aiunt) propriam passionem, ad quod ipsum subiectũ attinet, pertinere defendimus. Hoc quidem tanquam verum admittimus, vniuersalem materiæ potentiam, qua ipsa denominatur potens, aptaque dr recipere formas, interiorem eius habilitatem, seu propriam affectionem esse; illud tamen nullo pacto approbamus, eam sic acceptam, ad relationis prædicamentum pertinere; infra enim ostensuri sumus, vniuersalẽ hãc materię potentiam in eodemmet substantiæ prædicamento collocari, in quo & ipsa materia statuitur; ac proinde potentiam, hoc modo spectatam, esse aliquid absolutum, non item relationem, vt Piccolomineus existimauit.

Distinctio Piccolomin. qua difficultatem propositam se dirimere arbitratus est.

Prima cõclusio eiusdem.

Altera cõclusio.

Reijcitur prima cõclusio.

Conclusio altera refutat.

Zabarellæ sententia, de eadem re, compendio colligitur. Cap. XII.

IAcobus Zab. lib. 1. de Prima rerum materia, c. 9. & seq. paulò subtiliùs hanc quęstionem tractauit, atque in eandem intimè penetrare visus est: multa quidem dixit, quæ à veritate non omnino abhorrent; nonnulla tamen asseruit, quæ à nobis minimè recipiuntur. Propterea eius sententiam, in multis capitibus sparsam, cõpendio colligemus: quæ benè dicta sunt, confirmabimus; quę autem minus rectè, reijciemus. Primò itaque contemplatur Zab. vniuersalem hanc materię potentiam, inquirẽdo, sit ne aliquid absolutum, an potius relatio aliqua? & concludit potentiam, & actum duo relatiua secundum esse, nequaquam dici debere; sed ambo esse entia absoluta, in distinctis prædicamentis collocata; adeo vt actus ad substantiæ prædicamentum, potentia verò ad prædicamentum qualitatis attineat; cùm in eius secunda specie collocetur. Non inficiatur tamen, actum, & potentiam duo relatiua secundum dici, nuncupari posse, quatenus. s. mens nostra refert potentiam ad actum, non tamẽ actum ad potentiam. Propriè autem loquendo, asserit, actum, & potentiam esse duo, quæ tanquam priuatio, & habitus opponuntur; altero enim adueniente, puta actu, alterum statim excluditur. s. potentia. Cùm itaque potentia sit quid absolutum, tuetur, eam esse qualitatẽ, ab essentia ma-

Actus, & potentia secundum Zabar. sunt duo entia absoluta in distinctis prędicamentis collocata. Possunt tamen appellari relatiua secũdum dici. Sed propriè loquendo secũdum eum sunt priuatiuè opposita

Vera Zabar. sententia. Distiſtio Zabar. eius sententiam aperiens.

teriç diſtinctam,cui relatio rationis aduenit, qua mens noſtra eam refert ad actum, non tñ actum ad potentiam. Cæterùm,quò clarius difficultatem hanc explicet, eam diſtinctionem præmittit: Materia prima duobus modis accipi poteſt, vno modo in prima notione, quatenus ſubſtantia eſt,& quid abſolutum:altero in ſecunda quatenus rę ipſa pars compoſiti eſt, atq; ad formã refertur. Hac poſita diſtinctione,ait ſi materia prima in prima notione,& ſecundum propriam ſubſtantiam conſideretur:tunc potentia vniuerſalis patiēdi non eſt ei eſſentialis,vt eius eſſentiam conſtituens; ſed eſt ei eſſentialis, vt eſſentiam conſequēs;adeo vt potētia de materia,veluti affectio propria de ſubiecto,in ſecundo modo dicēdi per ſe prædicetur. Si verò materia in ſecunda notione conſideretur;tunc potētia vniuerſalis eſt ei eſſentialis,vt eſſentiam conſtituens, atq; de ipſa, vt rationale de homine, in primo modo dicendi per ſe prædicatur.

Zabarellæ ſententia, quæ ad ſingulas partes, eiuſdem autoris rationibus confirmatur. *Caput XIII.*

Primũ caput opinionis Zabarel. ab eodem confirmatur. Prima ratio.

VErùm ne nudam huius Doctoris ſñiam attuliſſe,dedita opera videamur, eas nunc rationes afferamus in medium,quibus ipſa ab eodem firmata, ſtabilitaq; eſt,vt ex earũ poſtea conſideratione,quantum illa veritatis contineat,patere vnicuiq; poſſit.Quinq;ni fallor,capita continet,hæc Zabarellæ,ſñia. Primum illud erat,potentiam, & actum, non verè entia relatiua,,ſed abſoluta potius nuncupanda eſſe. Hoc ita probat;ea eſt præcipua relatiuorum conditio,ab Ariſ.in prædicamētis,cap.de relatione tradita,vt ſimul natura ſint,adeo vt altero poſito,alterũ ſtatim ponatur,& altero ablato,alterũ ſtatim auferatur:ſed poſita potētia,non ponitur actus,neq; contra:immò altero poſito,alterũ ſtatim aufertur, vt explicatum eſt antè;ergo actus,& potētia non ſunt duo entia relatiua. Deinde,illa,quæ relatiua oppoſitione opponuntur, in eadem cathegoria collocantur: ſed actus ponitur in cathegoria ſubſtantiæ,potētia verò in cathegoria qualitatis,ergo actus, & potētia relatiua oppoſitione non opponuntur. Ex his ſequitur,ſecundum Zabarellam,vt potētia primò abſolutum quiddam ſit:deinde verò eidem relatio adueniat.Quod etiam Ariſ.autoritate confirmat,qui potētiam omnem,tàm actiuam, quàm paſſiuam, præter quas alia nulla reperitur, in ſecunda ſpecie prædicamēti qualitatis collocauit; ſed illa, quæ ponuntur in prædicamēto qualitatis, ſunt entia abſoluta;ergo potentia eſt aliquid abſolutum,non etiam relatiuum. Verùm quoniam huic argumento reſpondent Scotiſtæ, Ariſt.in ſecunda ſpecie qualitatis naturalem potentiam,ad aliquid agendum non poſuiſſe,ſed agilitatem,& facilitatem quandam,vt ex exēplo,ab ipſomet decurſoribus, & pugillatoribus poſito, manifeſtè elicitur (non enim poſuit in ſecunda ſpecie qualitatis ſimplicem potentiam ad currendum,& pugillandum:ſed agilitatem,& facilitatem ad vtrunque) ideo hanc reſponſionem Zabarella primo refellit; quoniã cùm differentia ſecundum magis,& minus non variet ſpeciem; multò minus poteſt variare genus;ſi igitur potentia benè agendi qualitas eſt:potentia quoque abſolutè agendi qualitas eſſe debebit. Præterea,potentia refertur ad actum;ergo ſicut ſe habet actus ad actum:ita potentia ad potentiam:ſed actus currendi,& actus benè currendi in eadem cathegoria ponuntur;ergo & in eadem cathegoria potentia currendi, & potentia bene currēdi collocari dēnt. Deniq; quotieſcunque aliqua duo ſic ſe habent, vt alterum ſit de quidditate alterius:tunc illa ſunt eiuſdem generis;ſed per Ariſ.9.Metaphy.contex.2.potētia agendi, & potentia benè agendi ſic ſe habent,vt altera ſit de quidditate alterius: ergo illæ potentiæ eiuſdem generis eſſe dēnt:ſed potentia benè agendi eſt de genere qualitatis,ergo ad idem quoq; genus potentia ſimpliciter agēdi pertinebit. Secundum caput aſſerit,actum, & potentiam priuatiua inter ſe oppoſitione opponi. Hoc primò probat,quia alterũ alterũ excludit. Deinde Auerr. autoritate cõfirmat,qui 12. Metaph.com.37.docuit,actum per ſe, potentiam verò per actũ cognoſci:hæc aũt propria conditio eorum, quæ priuatiua oppoſitione opponuntur eſſe vř; nam priuatio per habitum;habitus verò non per priuationem, ſed per ſe cognoſcitur,& definitur. Multas alias cùm rationes, tùm autoritates adducit,quas breuitatis cauſa omitto. Tertio capite porrò,dum materiam in prima notione conſiderat,vniuerſalem potētiam non eſſe ei eſſentialem,adeo vt eius eſſentiam conſtituat,hoc modo oſtendit; Nullum accidēs de eſſentia alicuius ſubſtantię dici poteſt:ſed vniuerſalis materiæ potētia eſt accidens,materia

Secũda ratio. Ariſtote. autoritas ad idem probandum. Reſponſio Scotiſtarum. Vide Gadũ Bon. in quo. lib. q. 4. Prima ratio Zabar. cõtra reſponſioné Scotiſtarum. Secũda ratio. Tertia ratio. Secũdum caput opinionis Zabarellæ. Tertiũ caput.

verò

verò substantia;ergo vniuersalis materiæ potentia eius essentiam constituere non pôt,Quartum caput hanc habet summam,vt si materiam in prima notione consideres,vniuersalis potentia ita ei essentialis sit,vt eius essentiam consequatur,atque de ipsa in secundo modo dicendi per se prædicetur. Nanque omnis propria affectio sui subiecti naturam, & essentiam consequitur,& de ipso in secundo modo dicendi per se prædicatur: sed vniuersalis potentia propria est materiæ affectio;ergo eius essentiam consequitur,& de ipsa in secundo modo dicendi per se prædicatur. Postremum caput id continebat,vt si materia prima in secunda notione spectetur,vniuersalis potentia ita ei essentialis sit,vt eius essentiam constituat,atque de ipsa in primo modo dicendi per se,vt rationale de homine,prædicetur. Hoc probat autoritate Themistij in digressione super hac re,vbi ait, alia homini per se considerato competere.s. quatenus homo est: alia eidem,vt ad aliud relato,conuenire,puta quatenus pater est, Nam habere filium,est illi accidens,quatenus homo est,idque separatim;sed eidem, vt pater,est essentiale. Sic materia prima per se,& secundum propriam naturam considerata, habet in se potentiam vniuersalem,quæ est accidens eius proprium,& eius essentiam consequitur: eadẽ verò considerata quatenus est principium rerum,& ad aliud refertur, habet in se potentiam vniuersalem,quæ est eius necessaria conditio,atque illius naturam constituit.

Quartum caput.

Quintum caput.

Vide Archã. Mercenar. in suis dilucidatio. hanc eandẽ sñiam sustinentem.

Primum caput Zab.examinatur,planunque fit, Arist.in secunda specie qualitatis interiorem habilitatem, seu(quod aiunt)aptitudinem, vel propriam passionem non posuisse.

Cap. XLV.

NVnc Zab.sententiam animo attentiore paulò intueamur, singulaque eius capita ad veritatis normam ponderemus. Et quod ad primum attinet,dum ait,actum,& potẽtiam duo relatiua secundum esse appellari nequaquam posse:hoc falsum existimo,si de potentia, & actu in abstracto,&,vt aiũt,formaliter acceptis,intelligatur:& propterea assertio hæc absque aliqua explicatione dimittendã non est. Etenim potentia,& actus duobus modis accipi possunt,vno modo in abstracto.s.pro rationibus,vel conceptibus, ipsammet potentiam, & actum indicantibus;altero in concreto.s.pro rebus ipsis,quæ potentia, vel actus denominantur. Si actus,& potentia primo modo accipiantur,nulli dubium est,(neque hoc certè Zab.negaret)quin ea sint duo entia verè relatiua:alterum enim alterius definitionem ingreditur:nã actus est potentiæ actus,& potentia est actus potentia;mutuò igitur referuntur. Si verò secũdo modo spectẽtur,vtique sunt duo entia absoluta,vt rectè asserit idem autor. Verùm & hac de re nonnihil difficultatis oboritur:putauit enim Zab.potentiam materiæ,de qua modò loquimur,esse quid absolutum de genere qualitatis;quoniam Arist.naturalem potentiam,vel impotentiam,in secunda eiusdem prædicamenti specie collocauit. Hanc quoque assertionẽ arbitror esse falsam,& Scotistarum potius responsioni subscribo, Arist.scilicet non illam potentiam,quæ aptitudo passim appellatur,sed propriè agilitatem quandam,& promptitudinem ad aliquid agendum,in secunda specie qualitatis statuisse; propterea tres rationes huius doctoris,quas contra huiusmodi responsionem proposuit,mihi soluendæ sunt. Ad primã qua dicebatur, magis,& minus non variare speciem,atque adeo neque genus;concedo hanc maiorem:nam eiusdem speciei est albedo quatuor graduũ, & albedo octo graduum,ac deinceps eiusdem generis. Sed potentia agendi,& potentia benè agendi se habent sicut magis,& minus. Hæc erat minor propositio,in eius enthimemate implicata, quæ à nobis negãda est; quoniam comparatio inter magis,& minus agere,siue inter maiorem,& minorem actionẽ, non penes agilitatem & aptitudinem,nec penes aptitudinem solam,sed penes agilitatem tantum attenditur. Eloquar dilucidiùs. Consideremus agilitatem ad aliquid agendum, puta agilitatem ad currendum;sintque duo,qui huiusmodi agilitatem habeãt,ita tamen, vt alter alacriùs,agiliusque currat,in hoc sensu magis,& minus currere nec speciem, nec genus variare dicuntur;quia vtraque agilitas,maior.s.& minor,in eadem specie, & in eodem qualitatis genere collocatur:quemadmodum si duæ sint niuis portiones,altera altera candidior,candoris gradus,qui in vtraque reperiuntur,in eadem albedinis specie, & in eodem coloris genere statuuntur. Si verò inter agilitatem,& potentiam,siue aptitudinem ad currendum,comparatio fiat;hæc certe comparatio secundum magis,& minus vocari nõ potest:nam aliud est,posse currere,hoc est,habere aptitudinem ad currẽdum;& aliud est, velociter currere;sicut aliud

Notab.distinctio, plurib. quidẽ rebus, sed potissimũ huic quæstioni implicandæ maximè necessaria.

Actus, & potentia in abstracto sunt relatiua secũdum esse; in cõcreto sunt entia absoluta,& relatiua secundũ dici.

Aptitudo ad aliquid agendum non ponitur in prædicamento qualitatis.

Respõsio ad primam rõnem Zabar. superiore cap. propositam.

Nota differẽtiã inter agilitatem,& aptitudinẽ, & quõ duo hæc varia sibi asciscunt prædicamenta.

est,

est posse loqui, hoc est, habere aptitudinem ad loquendum, & aliud est rectè, facilè, & expeditè loqui: hæc enim duo varia sibi prędicamenta asciscunt. Etenim potētia, siue aptitudo ad loquendum ponitur in prædicamento substantiæ, sicut ēt potentia, siuè aptitudo ad currendum: alacritas verò, siuè facilitas ad loquendum, sicut ēt agilitas ad currendum in prædicamento ponitur qualitatis. Ratio ea est, quia alacritas ad loquendum qualitas quędā est, quæ aptitudini quodāmodo accidere dicitur. Quòd autem posse loqui, & expeditè loqui nō sint idem, ex eo elici facilè potest, quia multi sunt, qui potentiam, siue aptitudinem habent ad loquendum, qui tñ nec facilè, nec rectè, nec expeditè loquuntur. Sed neque ēt cōparatio secundum magis, & minus penes solam aptitudinem attendi potest: quoniam aptitudo affectio quædam est, quæ magis, & minus non suscipit, sicut nec subiectum, cum quo re ipsa est eadem: vnus enim homo non dicitur magis aptus ad ridendum, quam alter, sicut nec dicitur magis rationalis, nec magis homo. Aliquis tñ homo reperiri potest, qui promptior sit ad ridendum, quàm alter; propterea cùm aptitudo ad ridendum non suscipiat magis, nec minus, ea nullo pacto in qualitatis prædicamento collocāda est. Ad secundam rationem negāda est similitudo: quoniam actus licet in vnico prædicamento statuatur, ad duo tñ referri potest, vel ad naturalem aptitudinem, vel ad facilitatē: & ab his duobus actio oriri potest, quæ in eodem prædicamento collocetur, sicut sunt actus currendi, & actus benè currendi: tñ fundamenta à quibus emanant, in distinctis prædicamentis statuuntur, vt iā dictum est. Ad tertiam neganda est minor: & cùm probatur per Arist. quia in definitione potentiæ benè agendi ponitur potentia agendi; respondeo, hoc ita esse ratione cuiusdam necessariæ positionis; non enim potentia benè agendi esse potest; nisi etiam agendi potentia statuatur: sicut nulla facilitas ad aliquid agendum sine aptitudine ad idem poni potest: non ideo tamen sequitur, vt potentia agendi, & potentia benè agendi sint eiusdem generis.

Pondera hāc rationem.

Respōsio ad secundam rōnem Zabar.

Respōsio ad tertiam rationem.

Secundum caput opinionis Zabarellæ perpenditur, vbi actum, & potentiam, non priuatiua, sed relatiua oppositione opponi, demonstratur, Cap. XV.

Erat aliud caput opinionis Zabarellæ, quo ille docuit, potētiam, quòd actus priuationē dicat, idcirco cum ipso actu priuatiuam oppositionem, non etiam relatiuam habere, sicut est cōis opinio. Pro huius assertionis discussione, quæ certè magni momenti est, & ad pręcipuam difficultatem dirimendam maximè necessaria, nouam instituere quæstionem oporteret: verùm quoniam paulo longiùs prouecta est hactenus disputatio; idcirco quàm breuissimè potero, illam expediam. Et vt æquiuocatio absit, animaduertere primùm operæpreciū est, cùm de potētia, & actu loquimur, non de potētia, & actu, tanquam de rebus in abstracto consideratis, nobis sermonem esse, quoniam nec Zabarella, nec quiuis alius Doctor negare vnquam poterit, hæc duo, sic accepta, esse relatiua secundum esse, &, quod hinc sequitur, inter se relatiua oppositione opponi, vt sat is commodè à nobis antè demonstratum est. Sermo igitur est de potētia, & actu in concreto spectatis, quæ certè affirmare nunquam possum, priuatiuam inter se oppositionem habere, quemadmodum Zabarella testatur. Rectè ait ipse cum Aristo. hanc esse eius generis, oppositorum conditionem, vt altera adueniēte, alterum extinguatur, rectè inquam: sed adueniēte forma in materia, vniuersalis illa potētia non extinguitur, de qua nunc sermo est, & per quam materia potēs, & apta redditur, ad omnes formas sensim recipiendas: ea enim potentia eadem mensura describitur, qua ipsamet materia nec, si Arist. audiamus, vnquam peritura: non igitur potētia, & actus veluti priuatio, & habitus opponuntur. Cæterùm quemadmodum Zabarella existimauit, alios in huiusmodi oppositione deceptos esse: ita, illum errore maximo, circa verum potentiæ intellectum, de qua nunc loquimur, ductum fuisse arbitror. Fieri quidem potest, vt per aduētum actus, puta formæ, particularis aliqua materiæ potētia tollatur: quæ tandem nihil est aliud, quàm extraria quædam, & accidētalis affectio, vt declaratum est ante. Verùm hæc potētia non ea est, cui propriè actus, veluti priuationi habitus, opponatur: sed quæ per se non repugnantiam dicit, & obiectiua solet nuncupari, queq; rursus per aduenientem actum extinguitur, atq; vna entis differentia est, quæ, vt decimus docet Metaph. lib. maximè actui opponitur, nec simul cum eo manere vlla ratione pōt. Expedit exēplis rem hanc dilucidè explicare. Potentia ad ambulandum, si pro facultate sumatur, qua quis aptus, & pōtens ad ambulandum redditur; per adue-

Qūo actus, & potētia in præsenti disputatione accipiantur.

Vniuersalis materiæ potentia, per aduenienté formam non extinguitur; ideo nō habet cū actu priuatiuam oppositionem.

Per aduentū formæ tollitur potentia materiæ particularis.

Quænam sit illa potentia, quę per aduenientem actū extinguitur, cuique actus priuatiuè opponitur.

aduenietem actum, puta per ambulationem, non aboletur: adhuc enim in ambulante illa potētia manet, qua arbitratu suo ambulare pōt; immò nisi illa potētia in ambulante inesset, nō ambularet. At verò si potētia ad ambulādū, pro ambulationis defectu, & pro nō repugnātia ad talem actum, accipiatur; tunc verum est dicere, huiusmodi potētiam per aduenientem actum deleri, nec vllo pacto vnà cùm ipsamet ambulatione manere posse: nō enim pōt quis esse in potētia ad ambulandum, & actu ambulare: vel, vt clarius afferamus exēplum, non potest aliquid habere potētiam ad esse, & actu in rerum natura cōsistere: sed statim atq; in vniuerso existit, prior illa potētia extinguitur, ratione cuius eidem in vniuerso existere non repugnabat: & de hac potētia intellexit Auerroes, dum dixit, eam cum actu priuatiuam oppositionem habere. Quare potētia, & actus, de quibus modò disserimus, non priuatiua, sed relatiua tātum oppositione opponuntur, suntq; relatiua, non secundum esse, sed secundum dici, quemadmodum etiā materia, & forma, quibus potentia, & actus, tāquam propriæ affectiones, tribuūtur. Duo hæc rerum initia, sicut perficiens, & perfectibile se se respiciunt: & quāuis forma re ipsa in materia est; non ideo tñ ratio illa, vt ita dicam, perfectibilitatis à materia tollitur; hæc enim illi competit, quatenus materia est. Eadem ratione, potētia per se, & natura sua ordinem semper ad actum designat; & quamuis, adueniente actu, suum iam finē, ac terminum potentia attigerit; non ideo tñ eius ratio aufertur, quia semper talem ordinem in se se, vel actu, vel habilitate includit. Non igitur actus, & potentia priuatiuam inter se, sed relatiuam solum oppositionem habere dicuntur, siue illa in abstracto, siue in concreto accipiantur.

Exemplū rē facilè apiens.

Habes, quod quæris; nota diligenter, & cōfer cū eis, q̄ dicta sunt supra cap. 8.

Materia de sua formali rōne perfectibilis est, forma verò perficiēs; hæcq; prædicata illis perpetuò conueniunt. Potētia semper dicit ordinem ad actum.

Duæ rationes Zabarellæ superius positæ, quibus ipse probauit, actum, & potentiam relatiua oppositione non opponi, diluuntur. Caput XVI.

DVas nunc Zabarellæ rationes superiùs positas expediamus, quibus ipse ostendere conatus est, actum, & potentiam relatiuam inter se oppositionem nō habere. Ad primā, cùm dicebat, hāc esse relatiuorū cōditionem, vt simul natura sint; hoc dupliciter intelligi pōt, vel quantū ad naturalē existentiā, vel quantū ad naturalē intelligentiam. Vera quidem est hęc propositio, quantum ad naturalē existentiam de relatiuis ſm esse; posito.n. patre, ipsum quoq; filium poni, necesse est: de relatiuis aūt ſm dici, cuiusmōdi in re nostra sunt potētia, & actus, propositio nō est vera, nisi quantū ad naturalem intelligentiā. Non pōt quidem rectè intelligi potentia, nisi ēt actus, ei oppositus intelligatur; falsum est tñ; posita potentia, ipsum statim actum poni debere; namq; mobile, & motiuum duo quoq; relatiua sunt, nec mobile, quatenus mobile est, intelligi perfectè potest, nisi ēt intelligatur motiuum; nō tñ necesse est, vt posito mobili, statim ponatur motiuum. Ad secundam, dum dicebat, ea, quæ vt relatiua opponuntur, in eadem cathegoria poni debere: concedenda est hæc propositio, quatenus relatiua sunt, & ceteris paribus: hoc est, si ambo illa relatiua eodem modo accipiantur, puta aut ambo in abstracto, aut ambo in concreto, si verò alterum in abstracto, & alterum in concreto accipiatur; tunc propositio non erit vera. Cùm aūt subdit, sed actus ponitur in cathegoria substātiæ; ergo potentia non dēt poni in cathegoria relationis; manifestum est, hic accipi actum in concreto, & pro fundamento, s. pro ipsa forma, quæ verè in substantiæ prædicamento statuitur; ideo si eodē ēt modo potentia capiatur, rectè illa quoq; in prædicamēto substantiæ collocari poterit, vt declarabimus infra. Sin autem potentia in abstracto, & pro suo formali significato accipiatur: tunc illa ponitur in prędicamento relationis, in quo ēt & ipse actus statuitur, si eodem modo accipiatur. Patet igitur, argumentum nihil concludere.

Respōsio ad primam rationem. Quę re supra cap. 13.

Nota glossā huius propositionis, Relatiua sunt simul natura.

Ad secūdam rationem.

Tria postrema opinionis Zabarellæ capita tanquam rationi consentanea, ab autore confirmantur. Caput XVII.

TErtium, & quartum caput opinionis Zabarellæ hac vnica conclusione comprehendi facilè possunt. Si princeps rerum materies, quo ad suum esse absolutum, & in prima, vt aiunt, notione spectetur, vniuersalis potentia est illi essentialis, non ita quidem, vt eius essentiam constituat, & quodammodo compleat: sed ita, vt eius naturā, atq; substantiā consequatur. Non video, quid addi huic conclusioni, quidvè ab illa detrahi, aut quid contra eandem obijci possit: verissimam enim illā arbitror, & rationi maximè consentaneā; quam etiā

Hæc Zabar. conclusio est ad mentē au

G paulò

toris, quare infra cap. 20.

paulò infra defensurus, & explicaturus sum. Est tamen aliquid, quod posset in eius probatione notari. Etenim Zabarella, ad eam probandam, hoc argumento vsus est; Nullum accidẽs potest esse de essentia alicuius substantiæ: sed vniuersalis materiæ potentia est accidens; ergo vniuersalis materiç potentia de illius essentia esse non potest.

Zaba. probatio reijcit.

Vt verissimam propositam conclusionem existimo; ita huiusmodi probationem omnino arbitror à veritate abhorrere: cum enim apud me vniuersalis materiæ potentia eadem omnino res sit, quæ est materiæ substantia; eò adduci nequaquam possum, vt tuear, in accidentium numero illam collocari debere, quemadmodum infra planiùs explicabo.

Vniuersalis materiæ potentia, cũ substantia re vera sit, accidẽs tamen proprium nũcupari potest.

Nisi fortasse dicamus, vniuersalem materiæ potentiam, propterea quòd propria eius affectio est, nec de ipsa in primo, sed in secundo modo dicendi per se prædicatur, nulloque pacto eius definitionem, vel quasi definitionem, aut descriptionem ingreditur: idcirco accidens proprium nuncupati posse. Ita enim quælibet propria affectio veluti rationem quandam habet accidentis, quia prædicatur in quale; si eam tamen consideres, quatenus formali distinctione à substantia distinguitur. At verò si eam consideres, quatenus in vnam, & eandem rem cum substantia coit, atque ab illa, statim posita, proficiscitur; tunc in substantiæ prædicamento, & nullo pacto in accidentium numero collocatur.

Postremũ caput opiniõis Zabarel. tanquam verum confirmatur.

Postremo capite: dum materiam in secunda notione accipit, vniuersalem potentiam esse illi essentialem affirmat, vt essentiam constituentem, quæ de ipsa in secundo modo dicẽdi per se prædicetur. Hoc pariter verissimũ puto: vt enim paternitas hoc modo dicitur de essẽtia patris; quia est causa, cur homo illa præditus, referatur ad filium: ita potentia hoc modo dicitur de essentia materiæ, in secunda notione acceptæ, quia est causa, cur materia, eam obtinens, referatur ad formam. Hæc cum Zab. satis.

Quid Pendasius, & Vicomercatus circa propositam difficultatem protulerint. *Cap. XVIII.*

Federicus Pẽdasius.

FEdericus Pendas. in examine Aris. dogmatis de principijs, partè 17. paucis verbis, sed tamen doctissimè, atque eruditissimè hanc difficultatẽ explicauit. Contemplatur primùm naturam materiæ, quam autore Simplicio, secũdum obscuram quandam formæ terminationem subsistere dicit; quasi illius esse in hoc potissimùm consistat, vt postremus quidam terminus sit, in quem desinit, finemque facit forma.

Discrimẽ inter formas materiales, & immateriales. Quibus nominib. fuerit prima rerum materies ab Aegyptiis appellata.

Etenim immateriales substantiæ hoc maximè à formis materialibus dissident, quod illæ purissimi, simplicissimique actus sunt, nulla materiæ labe coinquinati, sed penitus defæcati: hæ verò fæcem aliquam sibi coniunctam necessariò habent, cui, tanquam basi, sedimento, ac veluti cuidam hypostasi, insident. Id autem est, quod materiam vocitamus: nec mirum, si hisce quoque nominibus prima rerũ materies ab Aegyptijs appellata fuerit. Cùm igitur vocem potentiæ nos audimus, frequentissimum quidem, hoc est, ait Pendas. vt relationem quandam intelligamus: potentia enim absolutè, & in abstracto considerata, de eorum numero est, quæ ad aliquid dicuntur: refertur enim ad possibile, vt nos quoque supra monuimus.

Apud Philosophos nõe potentiæ materia statim intelligitur.

At verò apud Philosophos, potentiæ nomine absolutum quippiam, non etiam relatiuum significatur: hoc est, obscura illa terminatio, in quã forma desinit; rudimentum illud, atque rerum omnium inchoatio; illud sedimentum, illa basis, illa hypostasis, illa fex, cui forma insidet, & sine qua naturæ viribus subsistere nequit; atque summatim, cùm nulla sit aptior vox, quæ naturam materiæ nobis significantiùs repręsentet, fit, vt quotiescunque Philosophi potentiæ nomẽ audiunt, eo statim ipsius materiæ naturam, atq; substantiã intelligant.

Potentia materiæ est aptitudo, quæ proximè ab eius substantia proficiscitur.

Porrò hanc imperfectam substantiam, quæ materia est, illico ad aliud quippiam habilitas, vel propensio consequitur; veluti perfectibilis ad propriam perfectionem: quæ quidem propensio nulli qualitati, in materia inexistenti, sed ipsimet substantię materiæ accumbit, vt pote quæ per semetipsam, & non per aliquid, ei extrinsecus additum, formam perpetuo appetit. Hic autem appetitus per potentiam propriè, pro vt relationẽ dicit, nobis significatur: nec ideo tamen putandum est, materiam in prædicamento ad aliquid collocari debere, cum absolutum quippiam sit, in sui natura illud includens, quo formis omnibus substerni, subijcique potest.

Autor commẽdat explicationem Pẽdasij.

Visus est mihi sapiẽtissimus senex, aureis hisce verbis, rem actu tetigisse: etenim, eo autore, neque potẽtia est de essentia materiæ, adeo vt materia sit formaliter, & quidditatiuè potentia (vt dicunt Scholæ) cùm ipsam, rudimẽtum, hypostasim, basim, fæcem aliquam, & summatim substantiam imperfectam, & indeterminatam, iam actu consistentem, appellarit. Neque etiam est accidens, materiæ additum, docuit. n. esse appetitũ

quen-

quendam vniuersalem, qui proximè, & absque vllius accidentis interiectu, materiæ substantiam consequitur. Concludit itaque habilitatem esse materiæ, qua totum genus formarum respicit, à quibus sensim perfectionem recipere potest; atque adeo ad illius naturam ita pertinere, vt de ipsa, non in primo, sed in secundo modo dicendi per se prædicetur: quo nescio quid hac de re subtilius, aut doctius dici, excogitarive possit. Vicomercatus etiã, lib. 1. de Rerum naturalium principijs c. 13, in fine, satis quidem eruditè hanc difficultatem enodauit: ibi enim docuit, potentiam esse quidem essentiam materiæ, per quam, veluti per quiddam notius, materiam ipsam definimus, aut veriùs describimus: tamen per potentiam non esse intelligendam partem aliquam substantialem, veluti differentiam quandam materiæ; cùm materia simplex sit, nec vllius particeps compositionis; sed modum quendam essendi. Et quemadmodum dicere solemus, successionem; quasi modum quendam interiorem ipsius motus esse; ita nobis dicere liceat, potentiam, veluti modum quendam, ad naturam, atq; substantiã materiæ pertinere. Hæc explicatio non longè, opinor, à veritate abest: nam sicut successio ad motus essentiam non ita pertinet, vt eius naturam penitus cõstituat, quasi motus nihil sit aliud, quàm successio: sed potius vt eius naturam nobis exprimat, quæ in fieri cõsistit, atque successionem necessariò exposcit: eadem ratione potentia non adeo materiæ intima putanda est, vt eius omnino substantia sit, quasi materia nihil aliud sit, quàm potentia; sed vt eius naturã nobis propriè, atque appositè repræsentet: quæ cùm imperfecta, atque indeterminata sit, satis congruè nobis eo appetitu, atque propensione significatur, qua formas omnes respicit, à quibus perfici, absoluique potest.

Vicomercati explicatio.

Autor commẽdat explicationem Vicomercati.

Francisci Bonamici explicatio perpenditur. *Cap. XIX.*

NE quid huic disputationi deficiat, quod circa recentium Philosophorum placita desiderari possit, paucis colligere lubet: quæ Frãciscus Bonamicus, doctor egregius hac de re prodidit. Is lib. 6. de Motu c. 21. hoc tanquam certum, Aristotelisque, & Auer. autoritate munitum, pronunciatum præmittit, nimirum potestatem, & actum prima rerum elemẽta esse, quæ materiam, & formam, veluti vmbra corpus, insequuntur. Porrò potẽtia, & actus duo potissimùm, ait Bonamicus, significare solent, alterum in recto, alterum in obliquo: in recto significant naturas, & eas quidem simplices: in obliquo significant modos, qui rebus præcipuè compositis tribuuntur. Potestas, vt naturam significat, est ens, quod ex se ipso potest. Actus dicitur ens, quod per se ipsum est. At verò duo hæc, vt significant modos, rebus ascribuntur, quæ ex naturis simplicibus coalescunt; vt ego nunc actu ambulo, potestate tamen quiesco. Hæc cum ita se habeant, planum est, inquit, vt actus essentiam formæ indicat; ita potentiam essentiam materiæ significare. Quod & autoritate, & ratione confirmat: etenim Arist. 1. Physicorũ, materiã ptãtem vocauit, eamque ingenitam, & indissolubilem esse, testatus est. Rursus li. 12. Primæ Philosophiæ docuit, potẽtiã esse causam interitus; noĩe aũt potestatis, ipsam primã materiam intellexit. Ad hæc, materia, & forma simplicissima principia cùm sint, nihil hẽnt annexũ, quo differant, sed proprijs naturis, substantijs, atq; essentijs distinguuntur at vero ptãte, & actu distinguũtur; igitur vt actus est essentia formæ, ita potestas est essentia materiæ. Neque verò putandũ est, tametsi ptãs, prout naturam significat, essentiam materię connotet; eidem materiei actum, prout modum significat, competere nõ posse: dicimus enim, materiam, quæ nihil aliud est, quàm potentia, esse actu materiam. Hæc Bonamicus. Subtilissimus iste Philosophus, quem ego sæpiùs Pisis, & prælegentem audiui, & domum officij causa cõueni, vt in Peripatetica Philosophia, atque præsertim in Græcis expositoribus exercitatissimus; ita in Scholastica doctrina valde ieiunus fuit; adeo vt Scholasticos doctores nõ modo non legerit, sed omnino neglexerit: quod certè in causa fuit, cur obscuram nimis doctrinã nobis reliquerit, nec quęstiones difficiles cumulatè tractarit. Id quod in pręsenti disputatione animaduertere licet: in qua Arist. sententiam, quæ est, potentiam esse essentiam materię, patefecit quidem; sed explicationem tradidit obscuram, & Græcorum consuetudini accommodatã, quę. s. ad varias partes flecti, & modis etiã oppositis intelligi potest. Sciunt omnes, potentiam esse essentiam materię, quia. s. veluti attributum quoddam sumitur, ad eius naturam declarandam; cum sit substantia quędam imperfecta, & indeterminata, ex qua omnia fieri possint. Nõ enim materia est substantia composita, quę differentiam habeat, à qua eius

Actus, & potentia, prima sunt rerũ elementa, quæ formã, & materiam, veluti vmbra corpus insequũtur.

Opinio Bonamici.

Ratio eiusdẽ.

Franci. Bonami. optimus peripateticus, sed in Scholasticis doctorib. minimè versatus.

Bonamici explicatio obscura, nec sẽ planè conficiens.

definitio sumi possit; propterea consueuit Aris. & consueuerunt omnes Philosophi quandã quasi definitionem, vel descriptionem ab eius proprietate desumere, atq; illam ipsam potentiæ nomine nuncupare. Verùm non satis est hoc intellectui, præterea quærenti sit ne potentia de essentia, & quidditate materiæ, adeo, vt de ipsa in primo modo dicendi per se prædicetur: an sit accidens, illi additum: an potius proprietas quædam, ab eius substantia proximè proficiscens. Hæc erant Bonamico in solutione quæstionis aperienda. Sed hoc illi cum multis Philosophis, ex recentiorum numero, commune est: adeo enim Græcis expositoribus addicti sunt, vt præter eos neminem arbitrentur Philosophum existere posse; nullam aliam amplectantur doctrinam, omnia negligant, & aspernentur; ac si posteriores homines, qui se Philosophiæ dediderunt, intellectu penitus caruerint, vt nihil speculari, nihil noui condere potuerint. Quid igitur? Optimè quidem isti Philosophi à Græcis expositoribus Aristotel. mentem eliciunt; (in hoc enim Græci interpretes plurimum valuerunt) attamen difficultates, circa Aristotel. mentem, ab ijs iam eductam, obuersantes, soluere difficillimè possunt; & hanc puto præcipuam esse causam, cur eorum Philosophia obscurissima sit.

Caput difficultatis, qd nõ tetigit Bonamicus.

Error multorũ nostri tẽporis Philosophorum.

Vera sententia, de difficultate proposita, quatuor conclusionibus explicatur. Cap. XX.

EXpositis iam aliorum opinionibus, atq; explicationibus: quibus satis commodè intellectus ad veritatem capessendam paratus est, non erit deinceps difficile, veram, quã arbitramur sñiam, de proposita difficultate, depromere. Et vt paucis illam complectamur, defendendum putamus potentiam materiæ non esse omnino ipsammet materiam, neque relationem eidem aduenientem, neque aliquod absolutum, de genere qualitatis; sed esse aliquod absolutũ, de genere substãtiæ, quod idẽ re ipsa est cum prima materia, ab eadẽ verò formali distinctione distinguitur. Quò huius opinionis veritas magis eluceat, singulę eius partes breuiter declarandę sunt, & primò quid sit hæc potẽtia materiæ, qua ipsa potẽs, & apta dicitur ad formas recipiendas. Hæc igitur, vt paulò ante dicebamus, nõ est aliquid, ex varijs materiæ affectionibus consurgens, quo illa ita ad hãc formam, vt non ad aliã recipiendã, apta, idoneaq; reddatur: quæ enim huiusmodi est, particularis materię potentia nuncupatur, de qua in præsentia locuturi non sumus. Sed potentia materiæ vniuersalis, de qua nunc sermo est, considerata, non pro eius formali ratione, quatenus simpliciter indicat ordinem ad actũ, eiusque correlatiuum existit: sed pro re connotata, seu pro fundamento proximo relationis, est aliquod absolutum, fluens ab essentia materiæ, æquè tamen ac illa æternum, & essentiale, quo ad omnes formas sensim recipiendas, apta, idoneaque dicitur. Erit igitur potentia materiæ propria eius affectio: & quemadmodum risibilitas fluit ab internis principijs humanæ speciei, & non est accidens illi additum, sed est habilitas quædam, homini essentialis, sine qua homo existere nõ põt, quæq. in eodẽ prædicamẽto sedẽ hẽt. in quo ponitur ipse homo: ita ẽt potentia materiæ est eius affectio, seu habilitas, ab interna eius natura proficiscens, quæ in substãtiæ prædicamento ponitur, in quo & ipsamet materia collocatur. Cùm ergo quæritur de modo, quo potentia ad primam materiã se habeat, vniuersam quæstionem quatuor conclusionibus explicare possumus. Prima est, Potentia materiæ essentiali distinctione à materia non distinguitur. Hæc ita probatur, nanq; distinctio essentialis datur inter duas naturas, siue essentias distinctas, vt inter duo eiusdem, vel diuersarum specierum indiuidua: sed potentia materiæ est eiusdem naturæ, atq; essentiæ cum ipsamet materia: ergo essentiali distinctione à materia nõ distinguitur. Probatur minor: affectio enim, & subiectum re ipsa idem sunt, atq; in vnam, & eandem substantiam coeunt, vt supra demonstratum est: sed potentia est affectio, materia verò subiectum, vt inter omnes constat: ergo potentia eiusdem est naturę, atque essentiæ cum materia. Secunda, Potentia materiæ non est accidens, illi additum. Hæc facilè ostẽditur: quod enim simul cum altero æternum est, ei nullo modo accidere dicitur: sed potentia materiæ simul cum ipsa materia æterna est, eo modo, quo propensio ad locum deorsum eiusdem est qui cum corpore graui; ergo potentia materiæ non est accidens, illi additum. Tertia, Potentia materiæ non est de essentia materiæ. Hæc ex se clara est, illud enim de alterius essentia dicitur, quod de ipso primo modo dicendi per se prædicatur; sicut animal, & rationale de hominis essentia dicuntur, qua de ipso in

Vera sententia de potentiã materiæ.

Notabilis speculatio, adversus eum expli-cans vniuersalẽ materiæ potentiam.

Vniuersalis materiæ potẽtia est eius propria affectio.

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia cõclusio.

primo

primo modo dicendi per se prædicantur, atque eius definitionem ingrediuntur: sed potentia non prædicatur de materia in primo modo dicendi per se, cùm sit eius affectio; ergo potẽtia non est de essentia materiæ. Quarta, Potentia dicitur esse materiæ essentialis, vel coessentialis. Etenim illud dicitur esse alteri essentiale, vel coessẽtiale, quod de ipso in secundo modo dicendi per se prædicatur, sed vt supra diximus, potentia prædicatur de materia in secundo modo dicendi per se; ergo materia dicitur esse materiæ essentialis, vel coessentialis.

Quarta conclusio.

Notabilis distinctio, totam disputationem iam planè conficiens. Caput XXI.

CÆterùm, pro clariore huius rei explicatione, aduertendum est iuxta subtilium doctrinam, quæ hac in re mihi valde probatur, inter hæc duo latissimum esse discrimen, nimirum inter esse alicui intimum, vel essentiale, & esse de eius essentia, vel intima ratione, id quod non omnes forsitan animaduerterunt. Illud dicitur esse alicui intimum, vel essentiale, quod ad eius naturam aliquo modo pertinet, immò quod intra eius substantiam continetur, & quod vnà cum ipso rem eandem omnino efficit. Illud verò dicitur esse de alterius essẽtia, vel intima ratione, quod illius definitionem, vel conceptum quidditatiuum ingreditur, quod de illo in primo modo dicẽdi per se prædicatur, & quod non solum cum eo re ipsa idẽ est, sicut quod est alteri intimum, verum etiam maiori vnione, vel (vt aiunt) identitate coniungitur, qualis est apud ipsos identitas formalis. Hinc sequitur, vt id, quod de alicuius essentia, atque de intima ratione est, eidem pariter intimum, atque essentiale dicatur: formalis enim vnitas, siue indentitas, realem identitatem necessariò ponit, & infert: non tamen sequitur reciprocatio, vt quicquid alicui intimum, atq; essentiale est, de illius etiam essentia, & intima ratione dicatur: quod enim re ipsa cum aliquo idem est, non est necesse, vt conceptu, definitione, vel, vt aiunt, formalitate, sit idem: quoniam cum identitate, vel vnitate reali manere potest distinctio formalis. Sed rem explicemus exemplis, quò dilucidior fiat. Rationale dicitur esse de essentia, & intima ratione hominis, vt in tertia conclusione capitis præcedentis notauimus; & propterea illud quoque intimum, atque essentiale homini esse dicitur. At verò risibile homini quidem intimum, & essentiale est, cùm extra eius essentiam, atque naturam non reperiatur; de eius tamen essentia, atque intima ratione non dicitur, cùm de ipso in primo modo dicendi per se non prædicetur. Nunc ad rẽ nostram. Potentia materiæ essentialis quidem materiæ dicitur, quia extra eius essentiam, atque naturam non reperitur: eidem etiam essentialis, & coæterna vocatur; quia semper fuit cum essentia, seu substantia materiæ: & sicut homo nunquam fuit sine habilitate ad ridendum; ita materia nunquam fuit sine vniuersali potentia ad recipiendas formas. Huiusmodi tamen potentia de essentia, vel de intima ratione materiæ dici non potest; quia, vt probauimus, ad eius quidditatem non pertinet, nec de ipsa in primo, sed in secundo modo dicendi per se prædicatur.

Latissimũ discrimẽ inter esse de essentia alicuius, & esse illi essentiale.

Quid sit esse alicui essentiale.

Quid sit esse de alicuius essentia.

Quicquid est de alicuius essentia, est etiã illi essentiale, non tamẽ cõtra.

Exemplũ rẽ aperiens.

Habes quod quæris de potentia materiæ.

DE MVNDI AETERNITATE

Disputatio Quinta.

Dicendorum propositio. *Caput Primum.*

Dissidium inter Aristo. & Catholicā fidem de mundi exordio.

Docuit Arist. mundum incepisse nunquam, esseque eum perpetuis seculorum ætatibus duraturum. Docet Catholica nostra fides, mūdū à Deo in temporis initio conditum esse, atque eundem aliquando interiturū. Pugnant inuicem huiusmodi propositiones, vtra veraç Res est magni momenti, & quęstio scitu digna, si qua est in vniuersa Philosophia. Vna tñ est veritas: à quo nā ipsa petenda est? ab Arist.? Altior est cōtemplatio hęc, quàm vt ab humano intellectu confici possit. A Catholica nostra fide? Rē citò perducemus ad exitum, egrediemurq; limites nostrę Philosophię: est enim articulus, in Apostolorum symbolo expressus, cui fideles omnes, absque alia mentis agitatione, subscribere necessariò tenentur, Deum s. vniuersi creatorē esse; estque inconcussa diuinę scripturę autoritas Geneseos 1. Deum principio cęlum, & terrā procreasse. Quid igitur agendum? Qua via ad præstantissimę huius difficultatis explicationem ingrediēdum? Equidem fateor, me hac in re valde ancipitem esse, atque vtrinque multis quasi vinculis irretitum. Interpres sum Arist. Philosophię: quas mihi, obsecro, debebunt gratias Peripatetici, si tanti nominis Philosophum, naturaliumque causarum diligentissimū scrutatorem, exorbitasse ostendero, ac velut è via deductum, à vero penitus aberrasse? Fidem Catholicam profiteor, sumque in Theologorum numero descriptus: quid merebor, si sententiam illam de mundi exordio rectè ab Arist. non probabilibus tantum rationibus, verùm etiam ad assentiendum necessarijs, lacessitam esse contendero? Christiani potius ego, quā Peripatetici nomine gaudeo, & pro Christi fide paratus sum totū sanguinem profundere, quare ignoscat Arist. ignoscant Peripatetici, ex præcepto sacrosancti Lateranēsis Concilij, sess. 8. sub Leone X. religionis nostræ veritatem defendere decretum est: maximum enim detrimentum esset Christiana Resp. perceptura, si falsa hæc de mundi æternitate sententia, veritatis pallio velata, liberè, & absque vlla contentione, in hominum mentibus insculperetur. Hic est fons, ex quo omnes penè errores, in Philosophia commissi, dimanarunt: hic est ille ficus, qui multos in fœdos, ac pudendos errores adduxit. Vt poneret mundum æternum, Arist. non ausus est, quicquā à Deo ex nihilo effici posse, confiteri: non ausus est, suam de animę immortalitate sēiam liberè pronunciare. Vt poneret mundum æternum, Alexander temerariā (si Deo placet) confessionē asseruit, animas nostras, non secus ac omnium bestiarum, mortales esse. Auerroes, ne infinitam re ipsa animorum multitudinem admitteret, quæ mundi æternitatem consequeretur, vnicum docuit in omnibus hominibus intellectum reperiri. Alij Pythagoricam animarum transmigrationem induxerunt. Alij, vt mundum æternum statuerent, rationem efficientiæ Deo eripuerunt; negaruntque, Deum esse causam rerum omnium effectricem; sed mundum vniuersum ab eodem in genere tantum causæ finalis pendere, existimarunt. Alij quoque plura huius generis absurda protulerunt, quæ omnia facilè euitabuntur, huius quęstionis veritate perspecta. Et quanuis hæc ipsa quæstio ab alijs diligēter discussa sit; relictus est tamen locus eandem & diligentius examinandi, & faciliùs etiam tractādi; quod pro viribus me facturum polliceor, hoc ordine seruato. Proponam primùm breuiter Philosophorū sententias, ad rem hanc attinētes. Aperiā secūdò fidei nostræ Catholicę veritatem, nonnullaque fundamenta iaciam, quibus Philosophorum argumenta explicari facilè possint. Adducam tertiò præcipua tùm Arist. tum aliorum argumenta, quibus mundum vnà cum motu, & tempore æternum esse, probare contendunt. Quartò omnia hæc argumēta dissoluam. Inquiram quinto loco, an noua mundi creatio naturalibus rationibus concludi possit. Vbi tandem conclusum fuerit, mundum re vera fuisse cum tēpore conditum, cum Theologis disputabo, an idem à Deo ex æternitate ædificari potuerit.

Præceptū Lateranēsis Cōcilij.

Errores varij ex mundi æternitate orti.

Scribendi cōsilium.

Ordo in disputatiōe seruandus.

Veterum Philosophorum placita de mundi exordio. Cap. II.

VEteres Philosophi, qui in rerum naturalium contemplationem ante Arist. incubuerũt, in hanc omnes pedibus sententiam iuerunt, vt mundum genitum vno ore confiterentur: eumque non ex æternitate constitisse, sed suæ consistentiæ exordium in initio temporis habuisse. Ita de Philosophis omnibus 1. lib. de Cœlo tex. 102. ipsemet Arist. fatetur: vbi, genitum Philosophos omnes mundum posuisse, asseuerauit. Sed, præter Arist. autoritatẽ, veritas hæc ijs omnibus compertissima fiet, quos veterum Philosoporum sententias, de mundi origine, in suis ipsorum, aut in aliorum etiam monimentis legere non pigebit: si quis enim perlegat Zoroastri dicta, Orphei, Hesiodi, atque Homeri carmina, Trismegisti volumina, & aliorum etiam Græcorum elucubrationes; inueniet, eos omnes, mundum in temporis initio ab efficiente causa editum esse, consensisse. Ne autem in aliorum voluendis libris magna tẽporis iactura fiat; legat qui voluerit, Franciscum Patricium, veterum scriptorum, rerumque antiquarum diligentissimum obseruatorem: nam apud ipsum, præter multos autores, qui eidem sententiæ adhæserunt, vetus hoc dogma de mundi structura, septingentis plus annis, apud Græcos in antiquissima Atlantidarum progenie perdurasse; & idem postea à Thalete Milesio, centum sexaginta annis, post Homerum, atque Hesiodum, promulgatum fuisse, reperiet. Nonnihil dissidij est apud autores de sniã Platonis. Putarunt nonnulli, illum, quemadmodum & Arist. sempiternum esse mundum, statuisse; quamuis ex ijs, quæ passim pluribus locis scripta reliquit, mundum aliquando conditum, elici posse videatur; hæc enim apparens contradictio à pluribus Platonicæ doctrinæ sectatoribus facilè soluitur, Simplicius, Alcionus, & alij aiunt. apud Platonem mundum quidem factum reperiri, non tamen prout factum à perpetuo, sed prout à non pendente distinguitur; propterea quod secũdum eius doctrinam, mundus semper fuit, & ille quidem ab summo Deo pendens. Plotinus, & Proclus aliter contradictionem soluunt: dicunt enim, mundum à Platone genitum appellari, nõ quia suæ generationis principium aliquando habuerit; sed quia in illius structuram Deus semper operam confert; eo modo, quo dicere quispiam posset, lumen à Sole factum esse, non quia Sol ex æternitate fuerit, & in aliquo temporis initio lumen effuderit; sed quia Sol semper lumen effudit, & etiamnum effundit. Sic igitur factus est mundus à Deo, quia semper ab eo emanauit, atque in perpetuum emanabit. Verùm qui magis ad sensum, opinionemque Platonis penetrarunt, vt Philo Iudæus, Plutarchus, Diogenes Laertius, Aphrodisæus, Cicero, & alij plerique; arbitrati sunt, diuinum Platonem, mundum genitum cum cæteris philosophis statuisse: & hæc re vera est germana Platonis sententia, vt apud ipsum in Timæo, Critia, in libris de Repub. & alijs pluribus locis videre licet. Neque hac in re Arist. eius discipulo, fides abroganda est: qui 10. contextu octaui libri de Physico auditu, ex Platonis sententia, mundum genitum esse, apertissimè pronunciauit. Cæterum, quamuis veteres isti Philosophi solo naturę lumine, eò peruenerint, vt mundum à Deo aliquando factum esse cognouerint; nihilominus ipsis nudam, & apertam huius rei veritatem percipere non licuit, quæ est illa, quam nos fides nostra Catholica docet. Etenim, præter primum principium ęternũ, à quo aspectabilis hic mundus proficiscitur, aliud quippiam ęternum necessariò reperiri statuerũt, ex quo mundus in temporis exordio gigneretur: illud autem non vnum, & idem ab omnibus philosophis, sed diuersum positum est. Anaxagoras, præter intellectum illum impermistũ, hoc est, præter diuinam mentem, quàm ab æterno fuisse, asseuerauit, quandam rursus rerum omniũ congeriem æternam finxit, hoc est, cõfusum Chaos, ex quo diuina illa mens, in temporis exordio, per partium segregationem, mundum ipsum depromeret. Plato similiter rudem, atque deformem materiam æternam statuebat, ex qua tùm primum Deus vniuersum fabricatus est, cùm primum illam perpoliuit, atque decentibus numeris, & figuris, eius partes exornauit. Democritus æternas atomos posuit, ex quibus non vnum, sed infinitos mundos, vnum post alterum, editos esse perhibuit. Empedocles elementa, quæ sunt mundi materia, existimauit æterna: & vt semel dicam, omnes aliud quippiam æternum, quodcunque illud sit, præter Deum Opt. Max. statuerũt: non enim percipere potuerunt, quomodo Deus ex nulla penitus antecedente materia, vt fides nostra Catholica docet, tantam rerum molem, procreauerit.

Vetus opinio de noua mũdi fabrica.

Lege Franciscum Patric. lib. 4. discus. Perip. to. 4.

Dissidiũ circa Platonis sñiam de mũdi factura.

Solutio apparentis cõtradictionis.

Simplicius.

Alcinous.

Plotinus.

Proclus.

Plato verè mundum genitũ posuit

Philo Iudę.

Plutarchus.

Dioge. Laertius.

Alex. Aphrodisæus.

Cicero.

Veteres Philosophi præter principiũ ęternũ, à quo posuerunt & principiũ æternum, ex quo mundus fieret, non tñ omnes idem.

Anaxagoras

Plato.

Democritus.

Empedocles.

Ari-

Aristotelis sententia de mundi æternitate. Cap. III.

Ocellus Lucanus Pythagoræ discipulus primus fuit mundanę ęternitatis assertor, quem Aris. secutus est; imo narrat Auerroes 1. Cęli, com. 100 opinionē de mundi æternitate legē Chaldæorũ antiquam defendisse.

S. Tho. Alb. Magnus, & alij putarũt, sniam de mũdi æternitate fuisse ab Aristot. nō vt demonstratam, sed tãtum vt probabilem pronũciatã.

Opposita sētētia verior. Vide Lucillũ Philal. 1. de cęlo. cõsi. 30.

INter tot Philosophos vnus Aristot. nescio quo spiritu ductus, contra communem sniam, mundum ex æternitate extitisse, publicè docere ausus est. Iactat se is quidem, primum omnium mundanæ æternitatis assertorem fuisse, cùm tamen res aliter se habeat: hanc enim sniam, quinimmò & rationes cõplures ab Ocello quodam Lucano, Pythagorę discipulo, excepit, qui non præceptoris, sed propriam sniam amplexus, in hunc eundem errorem primus omnium lapsus est. Non igitur Arist. primus mũdanæ æternitatis assertor, sed promulgator fuit: qui postea Cleomedē, Plotinum, Proclum, & alios multos suæ sniæ imitatores habuit. Sunt tñ nonnulli, quib. circa hanc Aris. de mundi æternitate sniam non nihil scrupuli resideat: putant enim, eam non vt demonstratam, sed vt suasoriam, & probabilem ab ipso pronunciatam esse. Ita censuit S. Thomas prima parte summæ q. 46. ar. 1. Albertus Magnus 8. lib. de Phys. auditu trac. 1. cap. 10. & alij pleriq; qui arbitrati sunt, rationes ab Aris. pro mũdi æternitate constructas, non eo tendere, vt absolutè, mundum æternum esse, demonstrent: sed potius vt Philosophos illos arguat, qui mundum in tēporis initio, physico motu peditum esse, censuerunt. Arist. autem firmam, expressamq; sniam non fuisse, mundum ex æternitate constitisse, ab eodem eliciunt, lib. 1. Topic. cap. 9. vbi quæstionem de mundi æternitate inter dialectica problemata collocauit. Alias ego quoq; huic opinioni subscripsi: sed postquam accuratius primum lib. de Cœlo perlegi, quem publicè in hoc Patauino Gymnasio interpretatus sum, in eam opinionem veni, vt, hoc re vera firmissimum Arist. decretum fuisse, putarem, mũdum ingenitum omnino esse, nec vllum vnquam sui ortum agnouisse: hæc enim est famosa illa assertio, quam 8. lib. de Phys. auditu, 1. lib. de Cœlo, & alijs pluribus locis non solùm autoritatibus, sed rationibus, & obseruationibus, & multis alijs medijs ad satietatem vsq; confirmauit. Quinimmò & in epistola quadã, quam ei Alex. eius discipulus, ex India misit, scriptũ est fateri Alex. se ab Gymnosophistis accepisse, eãdem in India de mũdi æternitate opinionem vigere, quam ab ipsomet Aris. audiuerat. Nemo igitur est, vel mediocriter in Peripatetica Philosophia exercitatus, qui de Aris. snia, circa mundi æternitatē, ambigere aliquo modo possit: immò Alexander Aphrod. dicere cõsueuerat, nullã in Peripatetica Philosophia sniam, quàm illam de mundi æternitate, magis Aris. esse: propterea quòd in ea sola Aris. sibi ipsi constare visus est: id enim vbiq; in sua Philosophia reperit, & cõfirmat. Cæpit illius fundamēta iacere 3. lib. de Phys. auditu, in tractatione de infinito: eandē auxit, & dilucide explicauit 8. eiusdem operis lib. cùm de motus æternitate disputauit; probauit eã apertissimè 1. lib. de Cœlo: confirmauit lib. 2. de Ortu, & interitu, lib. 12. Metaph. ac deniq; vbicunq; de mundi constructione disseruit, eius semper æternitatem conspicuam esse curauit. Quod verò obijcitur, quæstionem hanc inter dialectica problemata ab eodem positam esse, nihil omnino officit sniæ nostræ: non enim Aris. dictam quæstionem absolutè problema esse existimauit, adeo vt ipse vtranq; partem defendi posse putauerit: sed ideo appellauit problema, quia Philosophos alios oppositam sniam defendere cognouit. Rursus aduertendum est, non omnia, quæ, ab Aris. in Dialecticis libris scripta sunt, ex propria sniā pronũtiata esse: sæpius enim exemplis, & communioribus snijs vtitur; vt patet in speciebus quantitatis continuæ, inter quas locum, vt à superficie distinctum, numerauit: cum tamen eum nihil aliud, quàm superficiem cum superaddita relatione, nimirum corporis continentis ad contentum, esse voluerit, vt 4. lib. Phys. trac. de loco dilucidè patefeci. Igitur & hoc problema de mũdi æternitate, tanquam exemplum adduxit; tamen, vt ipsemet primo Priorum cap. 39. asserit, in exemplis non requiritur veritas, sed ea tantùm adducuntur, vt res ipsa, de qua sermo habetur, dilucidior euadat.

Dictum notabile Alex. Aphrodis.

Diluitur aduersariorũ obiectio.

Notabile pręcipuum.

Fidei nostræ Catholicæ veritas explicatur. Cap. IV.

QVid de re proposita sentiat Catholica nostra fides neminē arbitror esse inscium: cùm ex Apostolorum symbolo habeatur, Deum Opt. Max. omnipotentem esse, atq; cælũ, & terram, aspectabilia omnia, immò etiam quæ sub aspectum non cadunt, atq; adeo mundum vniuersum ex nihilo in temporis initio procreasse; cùm prius nec ipsum, nec omnino aliquid eius existeret. Hęc est pura, & absoluta huius rei veritas, non ea, quam docet Aristo.

doctrina,

doctrina, cùm veritatis nomine gaudere non possit ea, quæ veritati Catholicæ fidei aduersatur. Hinc maxima reprehensione dignos illos esse censeo, qui duplicem veritatem, alteram Philosophiæ, alteram fidei asserunt reperiri: ac si intellectus in vnoquoq; bipartitus sit, vt ex duabus oppositis rebus alteram veritate Philosophiæ, alteram veritate fidei, veram esse arbitretur. Absurdum certè vitandum: nam vno, & eodem intellectu nemo eandẽ rẽ non absolutè veram, & absolutè falsam existimare potest. Sed illi præterea impudentiæ grauiter accusandi sunt, qui eiuscemodi argumentationem proferre solent: quicquid docet Catholica fides, assequi intellectu nõn possumus; ergo quicquid docet Catholica fides, non est verũ. Hoc ipsi certè non animaduerterunt, quicquid docet Catholica fides, non contra, sed supra rationem naturalem esse, longeq; humani ingenij aciem, & perspicacitatem excedere. Et quanuis proprium intellectus obiectum sit ipsum verum, aut saltem id, quod est, sub ea ratione, qua verum dicitur, adeo, vt intellectus acquiescere nunquam possit, nisi cùm obiectum propriũ attingit, eodemq; mira cum delectatione fruitur, non est tñ necesse, vt omne id, quod suapte natura verum est, ab intellectu nostro percipiatur: multa enim sunt, quæ ipse, aliunde impeditus, præsertim dum in hoc crasso, terrenoq; corpore manet inclusus, arripere nequit. Quẽadmodum ergo consecutionem hanc Philosophus non admitteret: Rusticus maiorem Solẽ vniuersa Terra percipere nõ põt: ergo Solẽ maiorẽ esse vniuersa Terra, falsum est: (id enim ingenij illius rustici hebetudini ascriberet) ita Philosophis Theologi dicere possent: vos naturæ lumine veritatẽ hanc drectè attingere non potestis, vt mundum in temporis initio à Deo factum intelligatis; igitur hoc non est verum? Non valet consecutio; quia maior est Dei potestas ad faciẽdum, quàm vestri facultas ad intelligendum. Scire aũt debemus, dogma hoc de mundi exordio (quòd ad veritatẽ patefaciendam attinet) ab eo, quod est de animæ immortalitate, longè diuersum esse: ibi enim quispiam multis rationibus, & ab Arist. & ab alijs Philosophis, ipsum sequẽtibus, desumptis, animum nostrum mortalem esse, probare potest: vbi aũt propositionem hanc in multorum intellectibus altè ~~intellexerit~~, excusare se facilè põt, quòd nimirum nihil aliud probauerit, nisi hanc ipsam Aris. opinionẽ extitisse: cùm tñ oppositam sñiam secundum fidem amplectendam esse, certò sciat. At verò in hac disputatione, in qua Arist. opinio satis cõspicua est, eiusmodi excusatio non admittitur: nemo enim ambigit, Arist. mundum vnà cum motu, & tẽpore æternum esse, apertissimis verbis docuisse. Munus aũt Catholici Doctoris est, ostẽdere, hoc ipsum Aristot. decretum prorsus à veritate alienum esse, vt tandẽ intellectus liberè huic propositioni assentiatur, Mũdum. s. aliquando sui ortus principium habuisse, quod nos Deo benè iuuante, sumus hac disputatione præstaturi. Cæterùm quotiescunq; cum aliquo disputationẽ inimus, dupliciter id confici põt, vno modo cũ ipsum argumẽtis euertere conamur: altero cùm ipsius obiectionibus satisfacere cupimus. Nos cõtra Aris. mũdi æternitatẽ statuentẽ disputaturi, ipsum profectò argumẽtationibus incessere non possumus, quod. s. omnia principia, quæ sñiæ nostræ solidissima fundamẽta sunt, manifestè negarit: igitur contra ipsum, eius tantummodo rationes soluẽdo, disputabimus. Quæ tametsi difficulter, si in naturalibus rebus persistamus, solui possint; (nam re vera validissimæ illæ sunt aduersus priscos Philosophos, qui aliquid, præter Deum, æternum esse, affirmarunt, ex quo mundus non sine motu aliquando factus sit) à Theologis tñ, qui solum Deum æternum esse statuerunt, à quo cuncta ex nihilo in tẽporis initio procreata sunt, solui possunt. Hæc interim, tanquam solidissima fidei nostræ fundamẽta obseruanda sunt, quæ pro argumẽtorum solutionibus, vberem satis materiam suppeditabunt. Primùm est, Deum nulla naturæ necessitate compulsum, vt Philosophi arbitrantur, sed sponte, & arbitratu suo mundum condidisse: quinimmò sic effectus omnes in dies efficere, vt eos quidem, si nollet, non efficeret. Secundum est, ex nulla antecedẽte materia, sed ex nihilo, soloq; nutu, hanc mundi machinam fabricatum esse; quod Philosophi nunquam concipere potuerunt. Tertium, quamuis Deus Mundum in tẽpore condidit; ab æterno tñ eundem se tunc, cùm edidit, editurum ese, statuise: nec ob eam rem vlla in eius voluntate mutatio dicitur contigisse; quia eadẽ semper, & continuata illa (vt ita dicam) volitio fuit: eo modo, quo nunc quispiam statuere poset, se post tres menses iter facturum, quanuis etiam nunc iter illud facere poset: non ideo tñ eius voluntas mutatur: quia (vt inquiunt scholæ) vult nunc pro tunc, habetq; volitionem continuatam. Quartum, mundi productionẽ sine vlla mutatione factam

esse

Verũ esse nõ põt, quod fidei Catholicæ contradicit.

Quicquid docet Catholica fides, non est cõtra, sed supra rõnem naturalem.

Nota.

Disputare cũ aliquo, bifariam contingere potest.

Fundamenta quibus nitiẽ fidei catholicæ veritas de mundi exordio.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

esse: cùm enim ex nihilo factus sit, nihil ante ipsum fuit, quod mutationem subire potuerit. Nisi fortasse (vt doctissimè Card. Toletus animaduertit) ipsum productum esse, quod simul cum re incipit, momentaneam rei mutationem appellare velimus, quemadmodum etiam ipsum productum esse formæ momentaneam mutationem vocitamus; nam forma nunc est, & antè non erat, atque ita de non esse ad esse mutata est. Sic mundus in tempore conditus est, & antè non erat: ergo de non esse ad esse mutatus est. Sed hæc mutatio est momentanea: verè autem mutationes ijs rebus accidunt, quæ aliter se habent nunc, quàm priùs, posita semper ipsarum existentia, aut saltem existentia vnius partis, quæ ad illas constituendas cõcurrit. s. materiæ primæ. Hanc verò productionem sine mutatione plerique Philosophorũ ignorauerunt: an Arist. agnouerit, suo loco dicemus. Hæc interim ad fidei nostræ veritatem aperiendam sint satis.

Vide Toletũ lib. 8. Phy. q. 1. Atq; etiam Pereriũ li. de motus, & mũdi æternitate cap. 1.

Quære dispu ta in quo nã genere causæ æterna à Deo pendeant.

Arist. multorumque Peripateticorum argumenta, quibus mundi æternitas suadetur. *Cap. V.*

HActenus disputationem hanc de mundi æternitate primoribus tãtum labris attigimus, & veluti præludia quædam adhibuimus, quò expeditiùs summam totius difficultatis persequi, atque absoluere possemus. Nunc ad rem propius accedendum, atque Arist. sententia suis est rationibus confirmanda, vt tandem quanti roboris ea sit, iudicare vnicuique liceat. Ex quinque præcipuis fontibus Arist. eiusque sectatores, vt Simplicius, Proclus, Auer. & alij, suas ad mundi æternitatem comprobandam, rationes sumpserunt: nimirum à Deo, tanquam à mundi opifice, & conditore: à prima rerum materia, tanquam ab ea, ex qua mundus conditus est: à cœlo, tanquam à mundi potissima parte: à motu, & à tempore, tanquam ab affectionibus, mundum ipsum necessariò consequentibus. Longum esset rationes omnes in medium adducere, & præterea superuacaneum: non enim defuerunt autores quamplurimi, qui illas elegantissimè, nec inepto quidem ordine proposuerunt, vt Io. Gram. libris de Mundi æternitate contra Proclum, Alexander Achillinus lib. 3. de Orbibus dub. 2. Benedictus Pererius lib. de Motus, & mundi æternitate, Franciscus Toletus lib. 8. Phys. q. 1. Collegium Conimb. eodem lib. c. 2. q. 4. & ex recentioribus Franciscus Piccol. lib. de Mundo c. 17. & 18. & lib. de Motu prioribus capitibus, & alij multi. Hauriam ego ex vnoquoque fonte eas tãtum rationes, quæ & maioris momenti videbuntur, & maiorem Arist. industriam præ se ferẽt. Sit igitur hæc prima ratio, ex primo fonte deducta. Deus, vt omnes fatẽtur, bonus est, atque propria natura, seu substantia præcipua rerum omnium causa existit: cùm autem de ratione boni sit, vt semetipsum diffundat, propriamque bonitatem cum alijs communicet, id pariter ad ipsum Deum, qui bonus est, totiusque bonitatis fons, atque origo, pertinebit: at verò nulla alia est via, qua se ipsum Deus diffundere, propriamque bonitatem cum alijs communicare possit, nisi mundum illum idealem, quem intra se continet, exprom̃edo: igitur cùm Deus ab æterno bonus sit, omniaque ad mũdũ efficiẽdum requisita sibi præstò fuerint, sequitur, vt idẽ ab æterno mundum condiderit, atque hoc modo cum rebus, ab se productis, propriam bonitatem communicauerit. Neque verò, si rem ipsam penitus perscrutemur, aliud quippiam elicere poterimus: nam si naturales causæ, dummodo ne sint impeditæ, atque illis obiectum apte appositum sit, absque vlla mora, suos effectus pariunt (ignis enim admotam, appositamque sibi stupam calefacit, & comburit: Sol lumen semper effundit, cunctaque suo calore fouet, nisi quid obstet, atque impediat) cur non item Deus, qui est naturæ autor, & causarum omnium causa, quæ impediri potest à nemine, opus suum ab æterno finxit, mundumq; hunc aspectabilem condidit, cùm præstò esset materia, ex qua ipsum efficere posset? Addamus secundam rationem, à qua hæc prima iam proposita ratio maximum robur accipiet. Quamobrem Deus ab æterno mundum non ædificauit? Aut voluit, & non potuit: aut potuit, & noluit: aut neque potuit, neque voluit: aut potuit pariter, & voluit. Si primum admittatur: imbecillis est ergo Deus, immò non est Deus; quia maxima infelicitas est, aliquid velle, & appetere, illud tamen consequi nequaquam posse: omnis autem à Deo infelicitas alienissima est. Si admittatur secundum; inuidentiæ igitur erit Deus accusandus, quòd. s. illud efficere noluerit, quod bonum omnibus futurum esse cognouerit: quis autem audebit vnquam asserere, Deum inuidum esse? Si cõcedatur tertium, in grauius incidetur absurdum: nam simul Deus

Quinque præcipui fontes, ex quibus rationes pro mũdi æternitate suadenda desumuntur.

Io. Grãmat.
Alex. Achill.
Pererius.
Toletus.
Colleg. Conimbr.
Franc. Picco.

Prima ratio.

Cõfirmatio.

Secũda ratio

&in-

& inuidus, & impotens statuetur. Superest quartum, quod nemo quidem negare potest, qui de Deo rectè iudicaturus est, cum. s. & potuisse, & voluisse: si potuit igitur, & voluit Deus ab æterno mundum ędificare; quæ nam obsecro ratio adducere nos poterit, vt dicamus, ipsum non ab æterno, sed in tempore, vel cum tempore eundem cõstruxisse?

Tertia ratio.

Est præterea tertia ratio validissima quidem: si enim Deus in temporis initio mundum construxit, cur tot antè seculis feriatus est? Cur tùm primùm, & non antè ipsius fabricam molitus est? Temerè ne, & fortuitò in ipsius structuram incurrit? An potius, quia vel lapsa operis vacatio ei displicuit: vel ob nouum aliquod consilium, ad opus de integro aggressus est? Horum certè nullum de Deo affirmare fas est. Temerè enim, & fortuitò agere, imprudentis est. Induci autẽ noua aliqua ratione ad opus inchoandum, Deo minimè conuenire potest, qui ab æterno omnia nouit. Nec quicquam esse potest, quod ei aliquando displiceat; cùm penitus immutabilis sit. Igitur, ne intellectus noster hisce, aut id genus alijs absurdis perturbetur, dicẽdum necessariò est Deum ab æterno mundum hunc, quem cernimus, procreasse.

Quarta ratio.

Quarta ratio ex secũdo fonte, ita deducitur; Mundus corporeus cùm sit, materiam possidet, ex qua constatus est: atqui materia est æterna: mundus igitur est æternus. Maior propositio est manifesta: nisi enim mũdus ex materia constaret, tunc nec corporeus esset, nec aspectabilis, sed spiritualem quãdam naturam obtineret, omnemque sensum penitus effugeret. Minor propositio ab omnibus Philosophus conceditur, & potest etiam firmissima ratione suaderi. Demus enim, materiam non esse æternam, sed aliquando factam; tunc ex aliquo necessariò facta erit, quod ceu materia quædam illius effectioni substernatur: experimur enim quotidie, quicquid fit, atque in lucẽ prodit, illud omne ex materiæ, & formæ coniunctione coalescere: quare si materia facta est, ex alia materia facta erit: & rursum de illa quæri poterit, sit ne facta, an æterna? atque ita res in infinitum abibit: æterna igitur est materia, ex qua factus est mundus, & quod hunc sequitur, æternus erit & ipse mundus. Probatur hæc consecutio: materia. n. nõ est eius generis substantia, quæ suis se viribus sustinere possit, sed formæ auxilio indiget, à qua totam suam perfectionem nanciscitur. Tunc possumus sic argumentari, materia est æterna, & sine forma cõsistere nequit: igitur forma pariter est æterna. Rursus, si materia, & forma æterna sunt: igitur aliquod simplex corpus, ex ipsis ortum, erit æternum. Et verò cum plures materia portiones habeat, quæ formas in sese recipere possunt; tot erunt simplicia corpora æterna, quot formæ materiæ portionibus adhærebunt; non enim maior videtur ratio, cur vna portio materiæ, magis, quàm alià, specie, seu forma decorata sit: ab ęterno igitur fuerunt quatuor simplicia corpora, elementa vocata, & illa quidem non in sese confusa, sed in suis quoque locis constituta: quòd si elementa, quæ sunt vniuersi partes, ab ęterno fuerunt, sequitur, vt ipsum etiã totum, quod est vniuersum, ab ęterno constiterit.

Cõfirmatio.

Posset etiam hęc ratio sic firmari: nam quẽadmodum nuda, & simplex materia, ita simplex, & purum elementum reperiri non potest, vt aliàs abundè demonstratum est: quare si elemẽta sunt, opus est, vt statim ex ijs ipsis mista corpora coagmentata sint: si itaque ab ęterno elementa fuerunt, ab æterno quoque corpora mista, atq; adeo vniuersum ipsum fuisse, necesse est.

Quinta ratio.

Quinta ratio ex tertio fonte sic elicitur; Cœlum est æternum; igitur & mundus. Consecutio euidentissima est: tùm quia cœlum est mundi potissima pars: tùm etiam quia cœlum, quod mundus superior appellatur, mundi huius inferioris causa existit: propterea si causa ęterna est, ęternus quoque erit effectus; cùm pręsertim causa naturalis est, agitque naturę necessitate, cuiusmodi est cęlum. Quemadmodum ergo experimur, ignem nunc calorem emittere, & quodcunque sibi admotum obiectum calefacere, & vrere: conijcimusque, ita semper fecisse, quia impulsu proprię naturę operatur, & agit; eadem ratione quia res omnes sublunares à cęlo, tanquam ab agente necessario pendere videmus: ideo concludimus, easdem semper ab eodẽ cęlo editas esse: & ratiocinetur quis quãtum velit, nulla vnquam eò ratione adduci poterit, vt existimet, cęlum multis antè seculis ociatum esse, & in aliquo temporis initio ad operam exiuisse: verissima igitur est huiuscemodi consecutio, Cęlum est ęternum; igitur & mundus. Dubium aliquod esse posset in antecedente, quod tamen ab Arist. facile probatur. Primò ex ipsius cęli natura: etenim cęlũ ex nullis rebus contrariis conflatum est, quinimmò nec verè oppositi motus ad ipsum pertinent, sed simplex est sui generis natura, à rebus sublunaribus omnino diuersa, quę nunquam senescit, nunquam languescit, sed semper in eodem statu permanet. Arguamus igitur sic; Quodcum-

Aeternitas cęli ostenditur ex sua ipsius natura.

cunque languescit, atque senescit, illud ipsum præceps ad interitum ruit: constat enim ex contrarijs, ex quorum pugna, illius tandem dissolutionem sequi necesse est. Quòd si dissolubile illud est, ortum pariter aliquando est: rerum enim omnium communis est lex, atque conditio, vt quæcunque occidunt, aliquando in lucem emerserint, & similiter quæcunque orta sunt, sint eadem aliquando interitura: si igitur cœlum nulli interitui obnoxium est; liquidò statim constat, ipsum illud nequaquam ortu editum, sed ex æterno tempore constitisse. Probatur deinde ab Arist. idem antecedens, veterum obseruatione, & testimonio: nullus enim vnquam fuit, qui aut viderit, aut in vetustissimis codicibus legerit, aut alios se legisse audiuerit, cœlum mutationem aliquam perpessum esse, ex earum videlicet numero, quæ ad interitum ducũt, aut aliquam illius partem recens in eo genitam fuisse: igitur si & veterum, & recentiorũ obseruatio efficax huiusce rei testimonium esse potest: fateri omnino necesse est, idem semper cœlum secundum substantiam perstitisse, atque adeo æternitatis prærogatiua gaudere. Potest insuper hæc alia adduci ratio: Nisi res caducæ, atque mortales ab æterno aliquo corpore gignerentur; tunc in corporibus procreantibus daretur processus in infinitum. Probatur consequentia: si enim cœlum inferiora hæc corpora progignit, & illud pariter editum esse dicatur; igitur ab aliquo alio corpore editum est; quæram iterũ de illo corpore procreante, sit ne illud genitum, an æternum? & sic processus erit in infinitum; nisi tandem in aliquo efficiente corpore, & eo quidem æterno quiescamus, quod quidem aliud esse non potest, nisi cœlũ. Sexta ratio ex quarto fonte sic elicitur; Motus est æternus; ergo mundus est æternus. Consequẽtia est perspicua: etenim ex 3. Phys. motus est actus entis in potẽtia, quatenus in potentia, siue motus est actus mobilis, qua mobile est; quare si motus est æternus, opus est, vt aliquod mobile sit æternum. Aut igitur istud mobile est corpus sublunare, aut cœleste: si sublunare; ergo indicat, exigitque cœleste, tanquam illud, à quo necessariò pendet: si cœleste; ergo illud ab æterno tempore sublunaria corpora edidit; cùm suo motu, rerum inferiorum causa existat. Cum autem mundus nil aliud sit, quàm compages quædam, ex cœlestibus, & sublunaribus corporibus coagmẽtata; sequitur iam manifestissimè, vt æternus motus esse non possit, quin mundus pariter statuatur æternus. Antecedens autem probat optimè Arist. 8. lib. Phys. tex. 4. & sequentibus, vbi nullum primum fuisse motum, sed ante quencunque motum alium in infinitum extitisse, ostẽdere vult; atque adeo aliquẽ dari motum æternum, qui aliorum semper motuum causa extiterit. Sic igitur ratiocinatur; si motus exordium temporis habuisset, vel mouens, & mobile, cuius esset ille primus motus, orta aliquando essent, vel æterna fuissent: si orta essent aliquando; igitur aliquo intercurrente motu; quare iam motus ille, qui antea primus dicebatur, non erit primus: Si autem fuissent æterna; igitur mobile æternum infinito tempore sine motu iacuisset, quod absurdissimum est. Primum, quia nulla assignabitur ratio, cur motor nunc potius, quàm antea mouere cœperit. Deinde verò, quia si non semper mouisset, vtique cum impedimẽtum aliquod ab huiusmodi motione retardasset: nam & mobile semper promptitudinem habuit ad motum recipiendum, & motor fuit semper paratus ad efficiendum: ad huius verò impedimenti remotionem, motu aliquo opus esset, quo ad agendum aliquis accederet: ac proinde primum illum motum, iam constitutum, alius anteisset, quod omnino rationi aduersatur: fatendum itaque erit, (ait Arist.) motum semper, vel vt Scholæ dicunt, ab omni æternitate fuisse. Septima ratio, quæ ex quinto fonte deducitur, est huiusmodi; Tempus est æternum; ergo mundus est æternus. Consecutio non eget probatione: cùm enim tempus sit affectio motus, opus est, vt si affectio æterna est, eius quoque subiectum sit æternum; quare si tempus est æternum, motus necessariò erit æternus: si autem motus; ergo & mundus, vt paulò superiùs deductum est. Probatur itaque antecedens, & probatio ab ipsomet Arist. sumitur, lib. 8. Phys. tex. 11. vbi temporis naturam, & (quod aiunt) essẽtiam considerans, nihil aliud illud esse reperit, quàm rem quandam continuam, in successione positam, cuius partes impartibilibus momentis, seu instãtibus copulatę sunt: quemadmodum linea est res quædam continua, quæ partes habet punctis inuicem cohærentes. Sic igitur argumentatur; nullum tempus esse potest absque instanti: sed omne instans est finis præteriti tẽporis, & initium futuri, vt perspicuum est, (nemo enim adhuc alterius generis instans agnouit) igitur nullum tempus dari potest, ante quod aliud tempus non fuerit, & post quod etiam aliud tempus non sequatur; tempus igitur æternum esse, necesse est. Ex hoc eodẽ fonte

Ex veterũ obseruationib.

Ex essentiali ordine efficiẽtium.

Sexta ratio.

Septima rõ.

te

te elicitur octaua ratio, quæ est huiusmodi, si tempus habuit initium, hoc ideo est, quia priùs non fuit, & posteriùs cępit esse; priùs autem & posterius sunt differētiæ temporis, quæ absque tēpore esse non possunt: igitur si tempus cępit esse, ante tempus fuit tempus: atque ita qui negat tempus esse æternum, illud idem ęternũ esse fatetur. Hæ sunt firmiores rationes, quib. Arist. & eius sectatores, naturę tantum lumine philosophantes, mundi æternitatem suadere conati sunt.

Octaua rō.

An Aristotelicæ rationes, pro mundi æternitate proposita sint solubiles. Cap. VI.

AD magnum caput explicandum aggredior, in quo summa propositæ difficultatis consistit: solubiles ne sint Arist. rationes, quibus mundi æternitatem probare conatus est, an insolubiles? si solubiles illas esse monstrauero, vim certè nullam demonstrandi habebunt, quemadmodum Peripateticorum plurimi, & ipsorũ etiam Princeps arbitratus est. Sin aũt insolubiles illas esse conclusero, vtpote, quæ ex primis, veris, necessarijsq; propositionibus conflatę sint, falsum illicò apparebit id, quod nos docet Catholica nostra fides. Nihilominus id à nobis quàm facillimè explicabitur, si priùs nonnulla, quæ scitu necessaria sunt, diligenter cōsiderauerimus: nimirum quis nam fuerit Arist. qui eiusce modi rationes proposuit: qui fuerint illi Philosophi, quibuscum Arist. disputauit: quo tandem tēpore hæc concertatio facta sit. Nemo est, qui nesciat, Arist. acerrimũ æternitatis mundi defensorē, ethnicum philosophũ extitisse, qui nullo alio, quàm intellectus agētis lumine, in reb. naturalib. versatus est, atq; de illis, sola natura duce subtilissimè disputauit. Eiusdē classis veteres illi philosophi fuerunt, contra quos sæpius Arist. suas agumētationes, quasi tela coniecit. Hoc tñ inter eos discriminis fuit, quod illi multa dicere, & pauca admodum probare delectabantur: (& hæc fortasse causa fuit, cur quæcunq; ipsi dixerunt, ea omnia fabulis quibusdam, & ænigmatibus obuelarint) Arist. verò pauca dixit, quæ firmissimis, & validissimis rationibus non communiuerit: suam enim cognitionē à sensibus hausit, nec vnquam ab experiētia, quæ rerum est magistra, discessit. Iam verò hæc de mundi æternitate concertatio eo tempore inter Aris. aliosque philosophos orta est, quo lumē fidei nondum illorum intellectus collustrarat: quanuis alijs in locis, vt apud Aegyptios, & Hebræos Prophetæ tunc non pauci adessent, qui diuino spiritu incitati, rerum veritatē hominibus prædicarent. Cùm igitur res ita se haberent, opinio illa de mundi ortu, Aris. tempotibus, in Græcia vigebat, quam prisci omnes philosophi, vt antè dictum est, defenderunt quidem, & promulgarunt: nulla penitus tñ ratione firmarūt. Sed fortasse illam amplexi sunt, vel ob quandam quasi sympathiam, quam intellectus cum veritate habet: (sæpè enim accidit, vt quis in verum absq; vlla meditatione incidat, cui firmè assentiatur, etiam si ad illud ostendēdum, nullam sciat rationem adhibere) vel quia dogma illud aliquis ab Aegyptijs excepit, quibus cùm frequens erat cum Chaldæis, Hebræisq; commercium, & illud idem postea cæteris palam fecit. Multi enim Gręcorum Philosophorum, vt Pythagoras, Plato, & alij ad Aegyptios commigrarunt, à quibus negandum non est, diuina non pauca, per vmbtam saltem, atq; caliginē percepisse, eademq; cæteris, veluti per manus, tradidisse. Omnis igitur veterum philosophorum consensus ad hoc decretum, de mũdi exordio comprobandum, conspirauit: tametsi de eius termino inter se dissentirent. Nanq; Orpheus, & Hesiodus, quos deinde, secutus est Plato, ita ortum arbitrabantur mundum, vt idem nunquam interiturus esset. Democritus, Leucippus, & Anaxagoras mundum aliquãdo constructum esse censuerunt, eundemq; dissolutum iri, vt quodvis aliud corpus, ex elemētis coagmentatum, absq; alia spe redintegrationis. Siculus Empedocles vicissim mũdum oriri, & interire perhibuit, nunc amicitia conglutinante, nunc odio, & inimicitia dissoluēte. Ad summã, quia nihil omnino cogniti, nihil comperti habebāt, sua quiq; placita pronunciarũt, vt varijs illa modis tuerētur. Aris. in hac vna sñia tàm multas videns dissēsiones reperiri: suspicari cœpit, veteres omnes philosophos non modò in fundamēts, verùm ēt in ipsis opinionum commētis defecisse: & more suo contēplationē hanc à sensibus auspicatus est, & ab ijs, quæ quotidie fieri cernimus, quæq; ab eisdem philosophis negari nulla ratione possunt. Inuenit primum quæcunq; procreantur, ea omnia ex materia aliqua, tanquam ex subiecto necessariò procreari. Præterea, motum omnem cùm mouens, tùm mobile necessariò requirere. Rursus, omnes partes tēporis momento iungi, & illud quidem finem esse præteriti tem-

In huius capitis explicatione summa totius disputatiōis de mũdi æternitate posita est.

Tria considerãda pro huius capitis explanatione.

Discrimē inter modũ philosophādi veterum Philosophorũ, & Aristotelis.

Cur veteres philosophi absq; vlla ꝓbatione mundum in tēporis initio conditũ asseruerint.

Hac de re lege Aristo. 8. Phys. tex. 48

Orpheus. Hesiodus. Plato. Democritus. Leucippus. Anaxagoras Empedocles

Initiũ Aristotelicæ contēplatiōis, qua in mundi æternitatē ductus est.

poris,& initium futuri:nullus enim erit philoſophus, qui ex nihilo quippiã fieri:motum dari abſq; antecedente mobili:inſtans reperiri,quòd pars aliqua temporis non anteceſſerit,pronunciare audeat:quis.n.hæc vnquã vidit,aut naturali ratione excogitauit? Ad hęc Ariſt.cũ priſcis illis philoſophis de primæ materiæ, primique motoris æternitate, atque etiam de eiuſdem,in agendo neceſſitate conueniebat: & propterea ex fecundiſſimo, ſubtiliſſimoque eius ingenio rationes illæ emanarunt,quas ſuperiore capite,ad mundi æternitatẽ confirmãdam propoſuimus. Nec illas quidem temerè,contẽtionisvè ſtudio adduxit: ſed quia omnib. ingenij ſui viribus adhibitis,id aliter eſse non poſse,clariſſimè animaduertit. Et ſi qua certè in re Ariſ.ingenium ſuſpiciendum eſt,in hoc præſertim de mundi æternitate negocio, non illud modo ſuſpicere, verùm etiam obſtupeſcere debemus:quòd.ſ.in intimos naturę,abditosque receſsus penetrarit,& eò vſq; peruenerit, quò quiſque ſolo naturę lumine progredi poſſit. Sed ad rem paulò propius. Sunt ne ſolubiles Ariſ. rationes? Indiget hæc quæſtio diſtinctione:fieri.n.poteſt,vt aliqua rõ natura ſua ſolubilis ſit,quę tñ ab hoc,& ab illo ſolui nequaquam poſſit. Huius generis ſunt Ariſ.rationes,quæ nũquam ab ijs philoſophis,quibus cum diſputabat,immò nec ab alijs,qui Philoſophiæ limites non tranſcẽderint,ſolutæ fuiſſent. Et fateor equidem,me,vel quia Ariſtot.dogmatibus ſim aſſuefactus, vel ob ingenij mei imbecillitatẽ,intra naturę limites conſtitutum,eiuſmodi rationes nunquam ſoluere potuiſſe. Erũtne igitur adeò lubricæ,adeò variæ,vt tanquam neceſſariæ,atq; demonſtratiuæ ſolui nulla ratione poſſint? Minimè verò:non enim valet hæc conſecutio; hæc ratio ab hoc,& ab illo ſolui non põt;ergo ſimpliciter inſolubilis eſt:& propterea tametſi rationes illæ à puris Philoſophis ſolui non poſſint:non inde tñ ſequitur, eas inſolubiles, atq; demonſtratiuas eſſe. At verò ſaltem apud Philoſophos demonſtrationes erunt? Nequaquam: quia demonſtratio conſtat ex primis,neceſſarijs,ex veris:illæ autem rationes ex falſis propoſitionibus ſunt effectę: cuiuſmodi ſunt iſtæ: Deum extrinſecus neceſſariò agere:æternam eſſe primam rerum materiẽ: Deum ex nihilo quicquam procreare non poſſe,& eius generis aliæ. Sed nõ ne veræ ſunt propoſitiones hæ,ſaltem in Philoſophia? Multò minus;quia verum eſſe non poteſt,quod vero repugnat:arbitrantur quidẽ Philoſophi,eas veras eſſe:ſed tñ fallit eos ratio,quemadmodum illi omnes teſtantur,qui ſupero lumine ſunt inſigniti. Dicent aliqui,non poſſumus nos hanc veritatẽ percipere. Quid refert? Credamus interim,addiſcẽtiumq; munere fungamur, quos credere oportet;neq; enim diſcipulus initio percipiet, columnam duorum cubitorum, vel aliud huiuſmodi continuum,in infinitum diuidi poſſe:nec pariter in quocunq; miſto perfecto ignem eſſe concluſum;cùm nullus ibi calor percipiatur, nihilominus interim credit ea, quæ præceptor docet,donec ætate,& ingenio adultus,illa eadẽ perſpicuè,ac dilucidè nouit. ita nos magis abdita quædam naturæ,lumine ſolo intellectus agẽtis conſequi non poſſumus, quemadmodum in re noſtra eſt dogma hoc de mundi factura;ideo opus eſt,vt nunc illi credamus,qui nos docere põt,quiq; eſt Via, Veritas, & Vita:tunc autẽ ea,quæ nunc credimus, optimè intelligemus,cùm,hoc exuto corpore, inextinguibili illa luce perfruemur. Rationes igitur Ariſ.quoniam falſas in ſe ſe continẽt propoſitiones,ſolubiles quidem ſunt natura ſua, à quocunq; tamen ſolui non poſſunt:ſed ab ijs tantum, quibus lumen fidei opem ad philoſophandum tulerit.

Mirabile ingenium in hac diſputatione de mundi æternitate Ariſto. perſcrutatus

Ariſt. rõnes pro mũdi æternitate poſitæ à ſimplici philoſopho ſolui nequaquã poſſunt.

Ariſto.rõnes nullo pacto ſunt demonſtrationes appellandæ.

Nota hoc exemplum.

Ariſto.rõnes facilè ab ijs ſoluẽtur, quibus lumen fidei ſuppetias feret.

Tres priores rationes,pro mundi æternitate propoſita, diluuntur. *Cap. VII.*

POſtquam igitur rationes omnes,quibus mundi æternitas ſuadetur, ſolubiles ſunt:facturus nũc operæpretiũ videor,ſi animũ ad illas diluẽdas appulero. Ad primam igitur admitto, Deum eſse bonum:immò, vt in argumento dr̃, omnis bonitatis originẽ, atq; fontem, optimamque fuiſse viam propriam bonitatem diffundendi, atque cum alijs communicandi,pulcherrimam hanc mundi machinam condidiſse. Admitto etiam, Deum,propria natura,atque ſubſtantia,quæ re ipſa eadem eſt cum ſua ſciẽtia,rerum omnium cauſam eſse. Addo tñ vnum,quod ab arguentibus prætermiſsum eſt,nimirum rerum omnium,quæ extrinſecus editę ſunt,potiſſimam eſse cauſam diuinam voluntatem,vt primo lib. Sñiarum diſt. 38. Theologi teſtantur. Etenim ſicut homo,qui cum ratione agit,opus arbitratu ſuo edere,& nõ edere põt, quod perfectionis eſt; ita Deus hac eadem perfectione multò magis gaudere debet,vt cùm ſit agẽs ſecundum rationem, ſpontè, nec vlla neceſſitate coactus, effectus omnes extrin-

Reſpõſio ad primam rationem.

Diuina volũtas eſt cauſa potiſſima eorum, quæ à Deo extrinſecus efficiunt.

extrinsecus pariat. Quocirca non habet locum consecutio illa, qua dicebatur, Deus ab æterno bonus est: ergo suam bonitatem ab æterno, mundum efficiendo, diffundere debuit: id enim valeret, si Deus extrinsecus ageret necessitate naturæ, vt Philosophi arbitrati sunt, non aũt liberè, & contingenter, vt veritas docet Catholicæ fidei. Ad confirmationem, futilis est illa comparatio, qua Deus, vt rerum omnium causa, igni calefaciēti, vel Soli illuminanti comparatur: miror, ipsum non comparatum esse lapidi, sursum existenti, qui, remoto impedimento, magno naturæ suæ conatu, deorsum in propriam regionem concedit. Sol necessariò lumē effundit, quia lux est perfectio corporis luminosi: ignis appositum sibi obiectum necessariò calefacit, & comburit: quia est causa naturalis, quæ non agere non põt. Deus est causa supernaturalis: & dum natura sua efficit, quicquid efficit, intellectus etiam, & voluntas ad effectionem concurrunt: quo fit, vt Dei opera perfectissima sint, quæ tñ nulla, vt diximus, necessitate compulsus, sed liberè, & contingenter efficit. Non igitur Deus ab æterno mundum condidit, quia illum sibi condere non placuit. Non admitto, æternam fuisse materiam, ex qua mundus, vt in confirmatione dr̃, confici posset: fuit enim ex nihilo procreatus, sed fac etiam, materiam æternam fuisse: nihilominus Deus, sua libertate, mundum ab æterno non efficere potuisset. Ad secundam rationem, est communis responsio, Deum ab æterno mundum quidem ædificare potuisse, eũ tñ ab ęterno ædificare noluisse: nec ob eam rē inuidum censendum esse: non enim inuidentia mundi fabricam retardauit: sed quia, diuinę suæ sapiētiæ consilio, non nisi in tempore, ipsum ędificare decreuerat. Cuius quidem consilij rationes duę potissimum afferri solent. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, suspicati aliqui potuissent, Deum se ipso perfectum non esse: sed ad absolutam eius felicitatem, & beatitudinem, mundi constructione opus fuisse: propterea, vt omnes cognoscerēt, eum nullius rei indigere, sed per se ipsum beatum esse, ideo ad tempus mundi creationem distulisse. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, multi existimare possent, ipsum agere necessitate naturę, nec res ab ipso editas, secus, ac lumē à Sole, vel calorem ab igne, pendere: idcirco vt Deum agens liberum esse, constaret, quippe in cuius potestate agere, & non agere sit: atque rursus, res omnes in lucem editas, ab eo, tanquam ab effectrice causa, eaque prima, & potissima, proficisci: mundum voluit in initio temporis procreare. Hęc est solutio S. Thomę lib. 2. contra gētiles cap. 38. quem plurimi secuti sunt. Mihi tñ (pace tāti Doctoris dixerim) non valde probatur: non audeo ipsam impugnare: afferam tñ aliam, quam sequetur, qui voluerit. Dico primum Deum ex æternitate mundum edere, nulla ratione potuisse. Execrandum fortasse hoc dictum videbitur. Quid enim? Est ne Deus impotēs, & imbecillis? Subsiste paululum. An ne Deus, quia nec currere, nec volare, nec videre põt, iccirco impotens, aut imbecillis esse dicetur? Negabis, opinor: quia effectus sunt isti, penitus naturę diuinę repugnantes. Sic aio ego, non est Deus impotens, quia mundum ab ęterno edere non potuerit, propterea, quòd, vt lucidissimè in inferioribus capitibus demonstrabo, id ipsum contradictionē inuoluit: constat autem inter omnes, id Deum facere nõ posse, quod cõtradictionem inuoluit. Dico preterea, Deum ab æterno mundum condere voluisse: non tñ pro ęterno, vt Theologi dicunt, sed pro illo tempore, quo condidit: idque non mutata, sed continuata volitione, vel, vt aiunt, volendi actu. Dico tertiò, si Deus voluisset, eum multò antè in infinitum, mundum ędificare potuisse, nunquam tñ ab ęterno: nulla enim esset contradictio, Deum ita mundum antea ędificare, vt, ob cęli reuolutiones, hactenus decem annorum millia pręterijssent: placuit tñ diuinę voluntati tùm primùm, & non antè mundum ędificare, cùm ędificauit. Ad tertiam, inanis mihi vr̃ ista petitio, cui nullus certè est, qui plenè satisfacere possit: qua de causa nunc Deus, & non antè mundi fabricam molitus est? Nam si dedero, multò antè Deum in mundi structuram incidisse: idem rursus poterit alius sciscitari: cur tùm primùm, & non antè? & sic in infinitum. Soluant mihi obsecro talia petentes dubium hoc, & incumbam ego postea in eorũ petitionis rñsionem. Fatētur Philosophi immēsum quoddā inane spaciũ extra cęlum reperiri, in cuius qualibet parte mundus ipse contineri posset: dicant, cur potius mundus in hoc spatio, in quo modò concluditur, positus est, quàm in tot alijs, in quibus ędificari potuisset? Rursus cęlum, quod mundum vniuersum continet, magnitudine finitum est: cur non illud Deus in ampliorem molem extendit? Species pariter rerum finitę numero sunt, cur non multò plures rerum omnium opifex procreauit? Neminem esse arbitror, qui fatis-

Ad confirmationem.

De' nulla necessitate, sed liberè mundum construxit.

Ad secũdam rõem, respõsio cõis, vide S. Tho. lib. 2. contra gẽt. cap. 38.

Cur Deus ad tẽpus mundi fabricam [illegible] tulerit.

Autoris rñsio ad secundam rõnem.

Deus ab ęterno nõ potuit mũdum procreare.

Deus ab ęterno voluit cõdere mundũ, non tamē p̃ æterno.

Deus si voluisset, potuisset multò ante mundum ædificare, q̃ ædificauit.

Ad tertiam rationem.

Lege D. Augusti. lib. 12. de Ciui. Dei, cap. 5.

poris, & initium futuri: nullus enim erit philosophus, qui ex nihilo quippiã fieri: motum dari absq; antecedente mobili: instans reperiri, quòd pars aliqua temporis non antecesserit, pronunciare audeat: quis.n. hæc vnquã vidit, aut naturali ratione excogitauit? Ad hæc Arist. cũ priscis illis philosophis de primæ materiæ, primique motoris æternitate, atque etiam de eiusdem, in agendo necessitate conueniebat: & propterea ex fecundissimo, subtilissimoque eius ingenio rationes illæ emanarunt, quas superiore capite, ad mundi æternitatẽ confirmãdam proposuimus. Nec illas quidem temerè, contẽtionisvè studio adduxit: sed quia omnib. ingenij sui viribus adhibitis, id aliter esse non posse, clarissimè animaduertit. Et si quã certè in re Aris. ingenium suspiciendum est, in hoc præsertim de mundi æternitate negocio, non illud modo suspicere, verùm etiam obstupescere debemus: quòd.s. in intimos naturę, abditosque recessus penetrarit, & eò vsq; peruenerit, quò quisque solo naturę lumine progredi possit. Sed ad rem paulò propius. Sunt ne solubiles Aris. rationes? Indiget hæc quæstio distinctione: fieri.n. potest, vt aliqua rõ natura sua solubilis sit, quę tñ ab hoc, & ab illo solui nequaquam possit. Huius generis sunt Aris. rationes, quæ nũquam ab ijs philosophis, quibus cum disputabat, immò nec ab alijs, qui Philosophiæ limites non transcẽderint, solutæ fuissent. Et fateor equidem, me, vel quia Aristot. dogmatibus sim assuefactus, vel ob ingenij mei imbecillitatẽ, intra naturę limites constitutum, eiusmodi rationes nunquam soluere potuisse. Erũtne igitur adeò lubricæ, adeò variæ, vt tanquam necessariæ, atq; demonstratiuæ solui nulla ratione possint? Minimè verò: non enim valet hæc consecutio: hæc ratio ab hoc, & ab illo solui non põt; ergo simpliciter insolubilis est: & propterea tametsi rationes illæ à puris Philosophis solui non possint: non inde tñ sequitur, eas insolubiles, atq; demonstratiuas esse. At verò saltem apud Philosophos demonstrationes erunt? Nequaquam: quia demonstratio constat ex primis, necessarijs, ex veris: illæ autem rationes ex falsis propositionibus sunt effectę: cuiusmodi sunt istæ: Deum extrinsecus necessariò agere: æternam esse primam rerum materiẽ: Deum ex nihilo quicquam procreare non posse, & eius generis aliæ. Sed nõ ne veræ sunt propositiones hæ, saltem in Philosophia? Multò minus: quia verum esse non potest, quod vero repugnat: arbitrantur quidẽ Philosophi, eas veras esse: sed tñ fallit eos ratio, quemadmodum illi omnes testantur, qui supero lumine sunt insigniti. Dicent aliqui, non possumus nos hanc veritatẽ percipere. Quid refert? Credamus interim, addiscẽtiumq; munere fungamur, quos credere oportet: neq; enim discipulus initio percipiet, columnam duorum cubitorum, vel aliud huiusmodi continuum, in infinitum diuidi posse: nec pariter in quocunq; misto perfecto ignem esse conclusum; cùm nullus ibi calor percipiatur, nihilominus interim credit ea, quæ præceptor docet, donec ætate, & ingenio adultus, illa eadẽ perspicuè, ac dilucidè nouit. ita nos magis abdita quædam naturæ, lumine solo intellectus agẽtis consequi non possumus, quemadmodum in re nostra est dogma hoc de mundi factura; ideo opus est, vt nunc illi credamus, qui nos docere põt, quiq; est Via, Veritas, & Vita: tunc autẽ ea, quæ nunc credimus, optimè intelligemus, cùm, hoc exuto corpore, inextinguibili illa luce perfruemur. Rationes igitur Aris. quoniam falsas in se se continẽt propositiones, solubiles quidem sunt natura sua, a quocunq; tamen solui non possunt: sed ab ijs tantum, quibus lumen fidei opem ad philosophandum tulerit.

Mirabile ingenium in hac disputatione de mundi æternitate Aristo. præseulit.

Arist. rõnes pro mũdi æternitate positæ à simplici philosopho solui nequaquã possunt.

Aristo. rõnes nullo pacto sunt demonstrationes appellandæ.

Nota hoc exemplum.

Aristo. rõnes facilè ab ijs soluẽtur, quibus lumen fidei suppetias feret.

Tres priores rationes, pro mundi æternitate proposita, diluuntur. *Cap. VII.*

Respõsio ad primam rationem.

POstquam igitur rationes omnes, quibus mundi æternitas suadetur, solubiles sunt: facturus nũc operæpretiũ videor, si animũ ad illas diluẽdas appulero. Ad primam igitur admitto, Deum esse bonum: immò, vt in argumento dr̃, omnis bonitatis originẽ, atq; fontem, optimamque fuisse viam propriam bonitatem diffundendi, atque cum alijs communicandi, pulcherrimam hanc mundi machinam condidisse. Admitto etiam, Deum, propria natura, atque substantia, quæ re ipsa eadem est cum sua sciẽtia, rerum omnium causam esse. Addo tñ vnum, quod ab arguentribus prætermisum est, nimirum rerum omnium, quæ extrinsecus editę sunt, potissimam esse causam diuinam voluntatem, vt primo lib. Sñiarum dist. 38. Theologi testantur. Etenim sicut homo, qui cum ratione agit, opus arbitratu suo edere, & nõ edere põt, quod perfectionis est; ita Deus hac eadem perfectione multò magis gaudere debet, vt cùm sit agẽs secundum rationem, spontè, nec vlla necessitate coactus, effectus omnes

Diuina volũtas est causa potissima eorum, quæ à Deo extrinsecus efficiunt.

extrin-

extrinsecus pariat. Quocirca non habet locum consecutio illa, qua dicebatur, Deus ab æterno bonus est: ergo suam bonitatem ab æterno, mundum efficiendo, diffundere debuit: id enim valeret, si Deus extrinsecus ageret necessitate naturæ, vt Philosophi arbitrati sunt, non aũt liberè, & contingenter, vt veritas docet Catholicæ fidei.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem, futilis est illa comparatio, qua Deus, vt rerum omnium causa, igni calefaciẽti, vel Soli illuminanti comparatur: miror, ipsum non comparatum esse lapidi, sursum existenti, qui, remoto impedimento, magno naturæ suæ conatu, deorsum in propriam regionem concedit. Sol necessariò lumẽ effundit, quia lux est perfectio corporis luminosi: ignis appositum sibi obiectum necessariò calefacit, & comburit: quia est causa naturalis, quæ non agere non pôt. Deus est causa supernaturalis: & dum natura sua efficit, quicquid efficit, intellectus etiam, & voluntas ad effectionem concurrunt: quo fit, vt Dei opera perfectissima sint, quæ tñ nulla, vt diximus, necessitate compulsus, sed liberè, & contingenter efficit. Non igitur Deus ab æterno mundum condidit, quia illum sibi condere non placuit.

De' nulla necessitate, sed liberè mundum construxit.

Non admitto, æternam fuisse materiam, ex qua mundus, vt in confirmatione dr, confici posset: fuit enim ex nihilo procreatus, sed fac etiam, materiam æternam fuisse: nihilominus Deus, sua libertate, mundum ab æterno non efficere potuisset.

Ad secũdam rõnem, respõsio cõis, vide S. Tho. lib. 2. contra gent. cap. 38.

Ad secundam rationem, est communis responsio, Deum ab æterno mundum quidem ædificare potuisse, cũ tñ ab ęterno ædificare noluisse: nec ob eam rẽ inuidum censendum esse: non enim inuidentia mundi fabricam retardauit: sed quia, diuinę suæ sapiẽtiæ consilio, non nisi in tempore, ipsum ędificare decreuerat. Cuius quidem consilij rationes duę potissimum afferri solent. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, suspicari aliqui potuissent, Deum se ipso perfectum non esse: sed ad absolutam eius felicitatem, & beatitudinem, mundi constructione opus fuisse: propterea, vt omnes cognoscerẽt, cum nullius rei indigere, sed per se ipsum beatum esse; ideo ad tempus mundi creationem distulisse.

Cur Deus ad tẽpus mundi fabricam distulerit.

Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, multi existimare possent, ipsum agere necessitate naturę, nec res ab ipso editas, secus, ac lumẽ à Sole, vel calorem ab igne, pendere: idcirco vt Deum agens liberum esse, constaret, quippe in cuius potestate agere, & non agere sit: atque rursus, res omnes in lucem editas, ab eo, tanquam ab effectrice causa, eaque prima, & potissima, proficisci; mundum voluit in initio temporis procreare. Hęc est solutio S. Thomę lib. 2. contra gẽtiles cap. 38. quem plurimi secuti sunt. Mihi tñ (pace tãti Doctoris dixerim) non valde probatur: non audeo ipsam impugnare: afferam tñ aliam, quam sequetur, qui voluerit.

Autoris rñsio ad secundam rõnem. Deus ab ęterno nõ potuit mũdum procreare.

Dico primum Deum ex æternitate mundum edere, nulla ratione potuisse. Execrandum fortasse hoc dictum videbitur. Quid enim? Est ne Deus impotẽs, & imbecillis? Subsiste paululum. An ne Deus, quia nec currere, nec volare, nec videre pôt, iccirco impotens, aut imbecillis esse dicetur? Negabis, opinor: quia effectus sunt isti, penitus naturę diuinę repugnantes. Sic aio ego, non est Deus impotens, quia mundum ab ęterno edere non potuerit, propterea, quòd, vt lucidissimè in inferioribus capitibus demonstrabo, id ipsum contradictionẽ inuoluit: constat autem inter omnes, id Deum facere nõ posse, quod cõtradictionem inuoluit.

Deus ab ęterno voluit cõdere mundũ, non tamẽ ab ęterno.

Dico preterea, Deum ab æterno mundum condere voluisse: non tñ pro ęterno, vt Theologi dicunt, sed pro illo tempore, quo condidit: idque non mutata, sed continuata volitione, vel, vt aiunt, volendi actu.

Deus si voluisset, potuisset multò ante mundum ædificare, q̃ ædificauit.

Dico tertiò, si Deus voluisset, eum multò antè in infinitum, mundum ędificare potuisse, nunquam tñ ab ęterno: nulla enim esset contradictio, Deum ita mundum antea ędificare, vt, ob cęli reuolutiones, hactenus decem annorum millia pręterijssent: placuit tñ diuinę voluntati tùm primùm, & non antè mundum ędificare, cùm ędificauit.

Ad tertiam rationem. Lege D. Augusti. lib. 11. de Ciui. Dei, cap. 5.

Ad tertiam, inanis mihi vr̃ ista petitio, cui nullus certè est, qui plenò satisfacere possit: qua de causa nunc Deus, & non antè mundi fabricam molitus est? Nam si dedero, multò antè Deum in mundi structuram incidisse: idem rursus poterit alius sciscitari: cur tùm primùm, & non antè? & sic in infinitum. Soluant mihi obsecro talia petentes dubium hoc, & incumbam ego postea in eorũ petitionis rñsionem. Fatẽtur Philosophi immẽsum quoddã inane spaciũ extra cęlum reperiri, in cuius qualibet parte mundus ipse contineri posset: dicant, cur potius mundus in hoc spatio, in quo modò concluditur, positus est, quàm in tot alijs, in quibus ędificari potuisset? Rursus cęlum, quod mundum vniuersum continet, magnitudine finitum est: cur non illud Deus in ampliorem molem extendit? Species pariter rerum finitę numero sunt, cur non multò plures rerum omnium opifex procreauit? Neminem esse arbitror, qui satis

poris, & initium futuri: nullus enim erit philosophus, qui ex nihilo quippiā fieri: motum dari absq; antecedente mobili: instans reperiri, quòd pars aliqua temporis non antecesserit, pronunciare audeat: quis. n. hæc vnquā vidit, aut naturali ratione excogitauit? Ad hęc Arist. cū priscis illis philosophis de primæ materiæ, primique motoris æternitate, atque etiam de eiusdem, in agendo necessitate conueniebat; & propterea ex fecundissimo, subtilissimoque eius ingenio rationes illæ emanarunt, quas superiore capite, ad mundi æternitatē confirmādam proposuimus. Nec illas quidem temerè, contētionisvè studio adduxit: sed quia omnib. ingenij sui viribus adhibitis, id aliter esse non posse, clarissimè animaduertit.

Mirabile ingenium in hac disputatione de mundi æternitate Aristo. perspicuū fit.

Et si qua certè in re Aris. ingenium suspiciendum est, in hoc præsertim de mundi æternitate negocio, non illud modo suspicere, verùm etiam obstupescere debemus: quòd. s. in intimos naturę, abditosque recessus penetrarit, & eò vsq; peruenerit, quò quisque solo naturę lumine progredi possit. Sed ad rem paulò propius, Sunt ne solubiles Aris. rationes? Indiget hæc quæstio distinctione: fieri. n. potest, vt aliqua rō natura sua solubilis sit, quę tñ ab hoc, & ab illo solui nequaquam possit. Huius generis sunt Aris. rationes, quæ nūquam ab ijs philosophis, quibus cum disputabat, immò nec ab alijs, qui Philosophiæ limites non transcēderint, solutæ fuissent.

Arist. rōnes pro mūdi æternitate positæ à simplici philosopho solui nequaquā possunt.

Et fateor equidem, me, vel quia Aristot. dogmatibus sim assuefactus, vel ob ingenij mei imbecillitatē, intra naturę limites constitutum, eiusmodi rationes nunquam soluere potuisse. Erūtne igitur adeò lubricæ, adeò variæ, vt tanquam necessariæ, atq; demonstratiuæ solui nulla ratione possint? Minimè verò: non enim valet hæc consecutio; hæc ratio ab hoc, & ab illo solui non pōt; ergo simpliciter insolubilis est: & propterea tametsi rationes illæ à puris Philosophis solui non possint: non inde tñ sequitur, eas insolubiles, atq; demonstratiuas esse.

Aristo. rōnes nullo pacto sunt demonstrationes appellandæ.

At verò saltem apud Philosophos demonstrationes erunt? Nequaquam: quia demonstratio constat ex primis, necessarijs, ex veris: illæ autem rationes ex falsis propositionibus sunt effectę: cuiusmodi sunt istæ: Deum extrinsecus necessariò agere: æternam esse primam rerum materiē: Deum ex nihilo quicquam procreare non posse, & eius generis aliæ. Sed nō ne veræ sunt propositiones hæ, saltem in Philosophia? Multò minus; quia verum esse non potest, quod vero repugnat: arbitrantur quidē Philosophi, eas veras esse: sed tñ fallit eos ratio, quemadmodum illi omnes testantur, qui supero lumine sunt insigniti.

Nota hoc exemplum.

Dicent aliqui, non possumus nos hanc veritatē percipere. Quid refert? Credamus interim, addiscētiumq; munere fungamur, quos credere oportet; neq; enim discipulus initio percipiet, columnam duorum cubitorum, vel aliud huiusmodi continuum, in infinitum diuidi posse: nec pariter in quocunq; misto perfecto ignem esse conclusum; cùm nullus ibi calor percipiatur, nihilominus interim credit ea, quæ præceptor docet, donec ætate, & ingenio adultus, illa eadē perspicuè, ac dilucidè nouit. ita nos magis abdita quædam naturæ, lumine solo intellectus agētis consequi non possumus, quemadmodum in re nostra est dogma hoc de mundi factura; ideo opus est, vt nunc illi credamus, qui nos docere pōt, quiq; est Via, Veritas, & Vita: tunc autē ea, quæ nunc credimus, optimè intelligemus, cùm, hoc exuto corpore, inextinguibili illa luce perfruemur.

Aristo. rōnes facilè ab ijs soluētur, quibus lumen fidei suppetias feret.

Rationes igitur Aris. quoniam falsas in se se continēt propositiones, solubiles quidem sunt natura sua, a quocunq; tamen solui non possunt: sed ab ijs tantum, quibus lumen fidei opem ad philosophandum tulerit.

Tres priores rationes, pro mundi æternitate proposita, diluuntur. *Cap. VII.*

Respōsio ad primam rationem.

POstquam igitur rationes omnes, quibus mundi æternitas suadetur, solubiles sunt: facturus nūc operæpretiū videor, si animū ad illas diluēdas appulero. Ad primam igitur admitto, Deum esse bonum: immò, vt in argumento dr̄, omnis bonitatis originē, atq; fontem, optimamque fuisse viam propriam bonitatem diffundendi, atque cum alijs communicandi, pulcherrimam hanc mundi machinam condidisse. Admitto etiam, Deum, propria natura, atque substantia, quæ re ipsa eadem est cum sua sciētia, rerum omnium causam esse. Addo tñ vnum, quod ab arguentibus prætermissum est, nimirum rerum omnium, quæ extrinsecus editę sunt, potissimam esse causam diuinam voluntatem, vt primo lib. Sn̄arum dist. 38. Theologi testantur.

Diuina volūtas est causa potissima eorum, quæ à Deo extrinsecus efficiunt.

Etenim sicut homo, qui cum ratione agit, opus arbitratu suo edere, & nō edere pōt, quod perfectionis est; ita Deus hac eadem perfectione multò magis gaudere debet, vt cùm sit agēs secundum rationem, spontè, nec vlla necessitate coactus, effectus omnes

extrin-

extrinsecus pariat. Quocirca non habet locum consecutio illa, qua dicebatur, Deus ab æterno bonus est: ergo suam bonitatem ab æterno, mundum efficiendo, diffundere debuit: id enim valeret, si Deus extrinsecus ageret necessitate naturæ, vt Philosophi arbitrati sunt, non aũt liberè, & contingenter, vt veritas docet Catholicæ fidei. Ad confirmationem, futilis est illa comparatio, qua Deus, vt rerum omnium causa, igni calefaciẽti, vel Soli illuminanti comparatur: miror, ipsum non comparatum esse lapidi, sursum existenti, qui, remoto impedimento, magno naturæ suæ conatu, deorsum in propriam regionem concedit. Sol necessariò lumẽ effundit, quia lux est perfectio corporis luminosi: ignis appositum sibi obiectum necessariò calefacit, & comburit: quia est causa naturalis, quæ non agere non põt. Deus est causa supernaturalis, & dum natura sua efficit, quicquid efficit, intellectus etiam, & voluntas ad effectionem concurrunt: quo fit, vt Dei opera perfectissima sint, quæ tñ nulla, vt diximus, necessitate compulsus, sed liberè, & contingenter efficit, Non igitur Deus ab æterno mundum condidit, quia illum sibi condere non placuit. Non admitto, æternam fuisse materiam, ex qua mundus, vt in confirmatione dr̃, confici posset: fuit enim ex nihilo procreatus, sed fac etiam, materiam æternam fuisse: nihilominus Deus, sua libertate, mundum ab æterno non efficere potuisset. Ad secundam rationem, est communis responsio, Deum ab æterno mundum quidem ædificare potuisse, eũ tñ ab æterno ædificare noluisse: nec ob eam rẽ inuidum censendum esse: non enim inuidentia mundi fabricam retardauit: sed quia, diuinę suæ sapiẽtiæ consilio, non nisi in tempore, ipsum ędificare decreuerat. Cuius quidem consilij rationes duę potissimum afferri solent. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, suspicari aliqui potuissent, Deum se ipso perfectum non esse: sed ad absolutam eius felicitatem, & beatitudinem, mundi constructione opus fuisse: propterea, vt omnes cognoscerẽt, eum nullius rei indigere, sed per se ipsum beatum esse; ideo ad tempus mundi creationem distulisse. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, multi existimare possent, ipsum agere necessitate naturę, nec res ab ipso editas, secus, ac lumẽ à Sole, vel calorem ab igne, pendere: idcirco vt Deum agens liberum esse, constaret, quippe in cuius potestate agere, & non agere sit: atque rursus, res omnes in lucem editas, ab eo, tanquam ab effectrice causa, eaque prima, & potissima, proficisci: mundum voluit in initio temporis procreare. Hęc est solutio S. Thomę lib. 2. contra gẽtiles cap. 38. quem plurimi secuti sunt. Mihi tñ (pace tãti Doctoris dixerim) non valde probatur: non audeo ipsam impugnare: afferam tñ aliam, quam sequetur, qui voluerit. Dico primum Deum ex æternitate mundum edere, nulla ratione potuisse. Execrandum fortasse hoc dictum videbitur. Quid enim? Est ne Deus impotẽs, & imbecillis? Subsiste paulum. An ne Deus, quia nec currere, nec volare, nec videre põt, iccirco impotens, aut imbecillis esse dicetur? Negabis, opinor: quia effectus sunt isti, penitus naturę diuinę repugnantes. Sic aio ego, non est Deus impotens, quia mundum ab ęterno edere non potuerit, propterea, quòd, vt lucidissimè in inferioribus capitibus demonstrabo, id ipsum contradictionẽ inuoluit: constat autem inter omnes, id Deum facere nõ posse, quod cõtradictionem inuoluit. Dico preterea, Deum ab æterno mundum condere voluisse: non tñ pro ęterno, vt Theologi dicunt, sed pro illo tempore, quo condidit: idque non mutata, sed continuata volitione, vel, vt aiunt, volendi actu. Dico tertiò, si Deus voluisset, eum multò antè in infinitum, mundum ędificare potuisse, nunquam tñ ab ęterno: nulla enim esset contradictio, Deum ita mundum antea ędificare, vt, ob cęli reuolutiones, hactenus decem annorum millia pręterijssent: placuit tñ diuinę voluntati tùm primùm, & non antè mundum ędificare, cùm ędificauit. Ad tertiam, inanis mihi vr̃ ista petitio, cui nullus certè est, qui plenè satisfacere possit: qua de causa nunc Deus, & non antè mundi fabricam molitus est? Nam si dedero, multò antè Deum in mundi structuram incidisse: idem rursus poterit alius sciscitari: cur tùm primùm, & non antè? & sic in infinitum. Soluant mihi obsecro talia petentes dubium hoc, & incumbam ego postea in eorũ petitionis rñsionem. Fatẽtur Philosophi immẽsum quoddã inane spaciũ extra cęlum reperiri, in cuius qualibet parte mundus ipse contineri posset: dicant, cur potius mundus in hoc spatio, in quo modò concluditur, positus est, quàm in tot alijs, in quibus ędificari potuisset? Rursus cęlum, quod mundum vniuersum continet, magnitudine finitum est: cur non illud Deus in ampliorem molem extendit? Species pariter rerum finitę numero sunt, cur non multò plures rerum omnium opifex procreauit? Neminem esse arbitror, qui satis

Ad confirmationem.

De' nulla necessitate, sed liberè mundum construxit.

Ad secũdam rõnem, respõsio cõis, vide S. Tho. lib. 2. contra gent. cap. 38.

Cur Deus ad tẽpus mundi fabricam distulerit.

Autoris rñsio ad secundam rõnem. Deus ab ęterno nõ potuit mũdum procreare.

Deus ab ęterno voluit cõdere mundũ, non tamẽ p̃ æterno.

Deus si voluisset, potuisse multò ante mundum ædificare, q̃ ædificauit.

Ad tertiam rationem. Lege D. Augusti. lib. 11. de Ciui. Dei, cap. 5.

poris, & initium futuri: nullus enim erit philosophus, qui ex nihilo quippiã fieri: motum dari absq; antecedente mobili: instans reperiri, quod pars aliqua temporis non antecesserit, pronunciare audeat: quis.n. hæc vnquã vidit, aut naturali ratione excogitauit? Ad hec Arist. cũ priscis illis philosophis de primæ materiæ, primique motoris æternitate, atque etiam de eiusdem, in agendo necessitate conueniebat: & propterea ex fecundissimo, subtilissimoque eius ingenio rationes illæ emanarunt, quas superiore capite, ad mundi æternitatẽ confirmãdam proposuimus. Nec illas quidem temerè, contẽtionisvè studio adduxit: sed quia omnib. ingenij sui viribus adhibitis, id aliter esse non posse, clarissimè animaduertit. Et si quã certè in re Arist. ingenium suspiciendum est, in hoc præsertim de mundi æternitate negocio, non illud modo suspicere, verùm etiam obstupescere debemus: quòd. s. in intimos naturę, abditosque recessus penetrarit, & eò vsq; peruenerit, quò quisque solo naturę lumine progredi possit. Sed ad rem paulò propius. Sunt ne solubiles Aris. rationes? Indiget hæc quæstio distinctione: fieri.n. potest, vt aliqua rõ natura sua solubilis sit, quę tñ ab hoc, & ab illo solui nequaquam possit. Huius generis sunt Aris. rationes, quæ nũquam ab ijs philosophis, quibus cum disputabat, immò nec ab alijs, qui Philosophiæ limites non transcẽderint, solutæ fuissent. Et fateor equidem, me, vel quia Aristot. dogmatibus sim assuefactus, vel ob ingenij mei imbecillitatẽ, intra naturę limites constitutum, eiusmodi rationes nunquam soluere potuisse. Erũt ne igitur adeò lubricæ, adeò variæ, vt tanquam necessariæ, atq; demonstratiuæ solui nulla ratione possint? Minimè verò: non enim valet hæc consecutio; hæc ratio ab hoc, & ab illo solui non põt; ergo simpliciter insolubilis est: & propterea tametsi rationes illæ à puris Philosophis solui non possint: non inde tñ sequitur, eas insolubiles, atq; demonstratiuas esse. At verò saltem apud Philosophos demonstrationes erunt? Nequaquam: quia demonstratio constat ex primis, necessarijs, ex veris: illæ autem rationes ex falsis propositionibus sunt effectę: cuiusmodi sunt istæ: Deum extrinsecus necessariò agere: æternam esse primam rerum materiẽ: Deum ex nihilo quicquam procreare non posse, & eius generis aliæ. Sed nõ ne veræ sunt propositiones hæ, saltem in Philosophia? Multò minus: quia verum esse non potest, quod vero repugnat: arbitrantur quidẽ Philosophi, eas veras esse: sed tñ fallit eos ratio, quemadmodum illi omnes testantur, qui supero lumine sunt insigniti. Dicent aliqui, non possumus nos hanc veritatẽ percipere. Quid refert? Credamus interim, addiscẽtiumq; munere fungamur, quos credere oportet; neq; enim discipulus initio percipiet, columnam duorum cubitorum, vel aliud huiusmodi continuum, in infinitum diuidi posse: nec pariter in quocunq; misto perfecto ignem esse conclusum; cùm nullus ibi calor percipiatur, nihilominus interim credit ea, quæ præceptor docet, donec ætate, & ingenio adultus, illa eadẽ perspicuè, ac dilucidè nouit. ita nos magis abdita quædam naturæ, lumine solo intellectus agẽtis consequi non possumus, quemadmodum in re nostra est dogma hoc de mundi factura: ideo opus est, vt nunc illi credamus, qui nos docere põt, quiq; est Via, Veritas, & Vita: tunc autẽ ea, quæ nunc credimus, optimè intelligemus, cùm, hoc exuto corpore, inextinguibili illa luce perfruemur. Rationes igitur Aris. quoniam falsas in se se continẽt propositiones, solubiles quidem sunt natura sua, à quocunq; tamen solui non possunt: sed ab ijs tantum, quibus lumen fidei opem ad philosophandum tulerit.

Mirabile ingenium in hac disputatione de mundi æternitate Aristo. præseculit.

Arist. rõnes pro mũdi æternitate positæ à simplici philosopho solui nequaquã possunt.

Aristo. rõnes nullo pacto sunt demonstrationes appellandæ.

Nota hoc exemplum.

Aristo. rõnes facilè ab ijs soluẽtur, quibus lumen fidei suppetias feret.

Tres priores rationes, pro mundi æternitate proposita, diluuntur. Cap. VII.

Postquam igitur rationes omnes, quibus mundi æternitas suadetur, solubiles sunt: facturus nũc operæpretiũ videor, si animũ ad illas diluẽdas appulero. Ad primam igitur admitto, Deum esse bonum: immò, vt in argumento dr̃, omnis bonitatis originẽ, atq; fontem, optimamque fuisse viam propriam bonitatem diffundendi, atque cum alijs communicandi, pulcherrimam hanc mundi machinam condidisse. Admitto etiam, Deum, propria natura, atque substantia, quæ re ipsa eadem est cum sua sciẽtia, rerum omnium causam esse. Addo tñ vnum, quod ab arguentibus prætermissum est, nimirum rerum omnium, quæ extrinsecus editę sunt, potissimam esse causam diuinam voluntatem, vt primo lib. Sñiarum dist. 38. Theologi testantur. Etenim sicut homo, qui cum ratione agit, opus arbitratu suo edere, & nõ edere põt, quod perfectionis est; ita Deus hac eadem perfectione multò magis gaudere debet, vt cùm sit agẽs secundum rationem, sponte, nec vlla necessitate coactus, effectus omnes extrin-

Respõsio ad primam rationem.

Diuina volũtas est causa potissima eorum, quæ à Deo extrinsecus efficiunt.

extrinsecus pariat. Quocirca non habet locum consecutio illa, qua dicebatur, Deus ab æterno bonus est: ergo suam bonitatem ab æterno, mundum efficiendo, diffundere debuit: id enim valeret, si Deus extrinsecus ageret necessitate naturæ, vt Philosophi arbitrati sunt, non aũt liberè, & contingenter, vt veritas docet Catholicæ fidei. Ad confirmationem, futilis est illa comparatio, qua Deus, vt rerum omnium causa, igni calefaciẽti, vel Soli illuminanti comparatur: miror, ipsum non comparatum esse lapidi, sursum existenti, qui, remoto impedimento, magno naturæ suæ conatu, deorsum in propriam regionem concedit. Sol necessariò lumẽ effundit, quia lux est perfectio corporis luminosi: ignis appositum sibi obiectum necessariò calefacit, & comburit: quia est causa naturalis, quæ non agere non põt. Deus est causa supernaturalis: & dum natura sua efficit, quicquid efficit, intellectus etiam, & voluntas ad effectionem concurrunt: quo fit, vt Dei opera perfectissima sint, quæ tñ nulla, vt diximus, necessitate compulsus, sed liberè, & contingenter efficit. Non igitur Deus ab æterno mundum condidit, quia illum sibi condere non placuit. Non admitto, æternam fuisse materiam, ex qua mundus, vt in confirmatione dr, confici posset: fuit enim ex nihilo procreatus, sed fac etiam, materiam æternam fuisse: nihilominus Deus, sua libertate, mundum ab æterno non efficere potuisset. Ad secundam rationem, est communis responsio, Deum ab æterno mundum quidem ædificare potuisse, cũ tñ ab ęterno ædificare noluisse: nec ob eam rẽ inuidum censendum esse: non enim inuidentia mundi fabricam retardauit: sed quia, diuinę suæ sapiẽtiæ consilio, non nisi in tempore, ipsum ędificare decreuerat. Cuius quidem consilij rationes duę potissimum afferri solent. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, suspicari aliqui potuissent, Deum se ipso perfectum non esse: sed ad absolutam eius felicitatem, & beatitudinem, mundi constructione opus fuisse: propterea, vt omnes cognoscerẽt, eum nullius rei indigere, sed per se ipsum beatum esse, ideo ad tempus mundi creationem distulisse. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, multi existimare possent, ipsum agere necessitate naturę, nec res ab ipso editas, secus, ac lumẽ à Sole, vel calorem ab igne, pendere: idcirco vt Deum agens liberum esse, constaret, quippe in cuius potestate agere, & non agere sit: atque rursus, res omnes in lucem editas, ab eo, tanquam ab effectrice causa, eaque prima, & potissima, proficisci: mundum voluit in initio temporis procreare. Hęc est solutio S. Thomę lib. 2. contra gẽtiles cap. 38. quem plurimi secuti sunt. Mihi tñ (pace tãti Doctoris dixerim) non valde probatur: non audeo ipsam impugnare: afferam tñ aliam, quam sequetur, qui voluerit. Dico primum Deum ex æternitate mundum edere, nulla ratione potuisse. Execrandum fortasse hoc dictum videbitur. Quid enim? Est ne Deus impotẽs, & imbecillis? Subsiste paululum. An ne Deus, quia nec currere, nec volare, nec videre põt, iccirco impotens, aut imbecillis esse dicetur? Negabis, opinor: quia effectus sunt isti, penitus naturę diuinę repugnantes. Sic aio ego, non est Deus impotens, quia mundum ab ęterno edere non potuerit, propterea, quòd, vt lucidissimè in inferioribus capitibus demonstrabo, id ipsum contradictionẽ inuoluit: constat autem inter omnes, id Deum facere nõ posse, quod cõtradictionem inuoluit. Dico pręterea, Deum ab æterno mundum condere voluisse: non tñ pro ęterno, vt Theologi dicunt, sed pro illo tempore, quo condidit: idque non mutata, sed continuata volitione, vel, vt aiunt, volendi actu. Dico tertiò, si Deus voluisset, eum multò antè in infinitum, mundum ędificare potuisse, nunquam tñ ab ęterno: nulla enim esset contradictio, Deum ita mundum antea ędificare, vt, ob cęli reuolutiones, hactenus decem annorum millia pręterijssent: placuit tñ diuinę voluntati tùm primùm, & non antè mundum ędificare, cùm ędificauit. Ad tertiam, inanis mihi vr̃ ista petitio, cui nullus certè est, qui plenè satisfacere possit: qua de causa nunc Deus, & non antè mundi fabricam molitus est? Nam si dedero, multò antè Deum in mundi structuram incidisse: idem rursus poterit alius sciscitari: cur tùm primùm, & non antè? & sic in infinitum. Soluant mihi obsecro talia petentes dubium hoc, & incumbam ego postea in eorũ petitionis rñsionem. Fatẽtur Philosophi immẽsum quoddã inane spaciũ extra cęlum reperiri, in cuius qualibet parte mundus ipse contineri posset: dicant, cur potius mundus in hoc spatio, in quo modò concluditur, positus est, quàm in tot alijs, in quibus ędificari potuisset? Rursus cęlum, quod mundum vniuersum continet, magnitudine finitum est: cur non illud Deus in ampliorem molem extendit? Species pariter rerum finitę numero sunt, cur non multò plures rerum omnium opifex procreauit? Neminem esse arbitror, qui satis

Ad confirmationem.

De' nulla necessitate, sed liberè mundum construxit.

Ad secũdam rõnem, respõsio cõis, vide S. Tho. lib. 2. contra gent. cap 38.

Cur Deus ad tẽpus mundi fabricam distulerit.

Autoris rñsio ad secundam rõnem. Deus ab ęterno nõ potuit mũdum procreare.

Deus ab ęterno voluit cõdere mundũ, non tamẽ pro æterno.

Deus si voluisset, potuisset multò ante mundum ædificare, quã ædificauit.

Ad tertiam rationem. Lege D. Augusti. lib. 12. de Ciui. Dei, cap. 5.

poris, & initium futuri: nullus enim erit philosophus, qui ex nihilo quippiā fieri: motum dari absq; antecedente mobili: instans reperiri, quòd pars aliqua temporis non antecesserit, pronunciare audeat: quis.n. hæc vnquā vidit, aut naturali ratione excogitauit? Ad hec Arist. cū priscis illis philosophis de primæ materiæ, primique motoris æternitate, atque etiam de eiusdem, in agendo necessitate conueniebat; & propterea ex fecundissimo, subtilissimoque eius ingenio rationes illæ emanarunt, quas superiore capite, ad mundi æternitatē confirmādam proposuimus. Nec illas quidem temerè, contētionisvè studio adduxit: sed quia omnib. ingenij sui viribus adhibitis, id aliter esse non posse, clarissimè animaduertit. Et si qua certè in re Aris. ingenium suspiciendum est, in hoc præsertim de mundi æternitate negocio, non illud modo suspicere, verùm etiam obstupescere debemus; quòd. s. in intimos naturę, abditosque recessus penetrarit, & eò vsq; peruenerit, quò quisque solo naturę lumine progredi possit. Sed ad rem paulò propius. Sunt ne solubiles Aris. rationes? Indiget hæc quæstio distinctione: fieri.n. potest, vt aliqua rō natura sua solubilis sit, quę tñ ab hoc, & ab illo solui nequaquam possit. Huius generis sunt Aris. rationes, quæ nūquam ab ijs philosophis, quibus cum disputabat, immò nec ab alijs, qui Philosophiæ limites non transcēderint, solutæ fuissent. Et fateor equidem, me, vel quia Aristot. dogmatibus sim assuefactus, vel ob ingenij mei imbecillitatē, intra naturę limites constitutum, eiusmodi rationes nunquam soluere potuisse. Erūt ne igitur adeò lubricæ, adeò variæ, vt tanquam necessariæ, atq; demonstratiuæ solui nulla ratione possint? Minimè verò: non enim valet hæc consecutio; hæc ratio ab hoc, & ab illo solui non pōt; ergo simpliciter insolubilis est: & propterea tametsi rationes illæ à puris Philosophis solui non possint: non inde tñ sequitur, eas insolubiles, atq; demonstratiuas esse. At verò saltem apud Philosophos demonstrationes erunt? Nequaquam: quia demonstratio constat ex primis, necessarijs, ex veris: illæ autem rationes ex falsis propositionibus sunt effectę: cuiusmodi sunt istæ: Deum extrinsecus necessariò agere: æternam esse primam rerum materiē: Deum ex nihilo quicquam procreare non posse, & eius generis aliæ. Sed nō ne veræ sunt propositiones hæ, saltem in Philosophia? Multò minus: quia verum esse non potest, quod vero repugnat: arbitrantur quidē Philosophi, eas veras esse: sed tñ fallit eos ratio, quemadmodum illi omnes testantur, qui supero lumine sunt insigniti. Dicent aliqui, non possumus nos hanc veritatē percipere. Quid refert? Credamus interim, addiscētiumq; munere fungamur, quos credere oportet: neq; enim discipulus initio percipiet, columnam duorum cubitorum, vel aliud huiusmodi continuum, in infinitum diuidi posse: nec pariter in quocunq; misto perfecto ignem esse conclusum; cùm nullus ibi calor percipiatur, nihilominus interim credit ea, quæ præceptor docet, donec ætate, & ingenio adultus, illa eadē perspicuè, ac dilucidè nouit. ita nos magis abdita quædam naturæ, lumine solo intellectus agētis consequi non possumus, quemadmodum in re nostra est dogma hoc de mundi factura; ideo opus est, vt nunc illi credamus, qui nos docere pōt, quiq; est Via, Veritas, & Vita: tunc autē ea, quæ nunc credimus, optimè intelligemus, cùm, hoc exuto corpore, inextinguibili illa luce perfruemur. Rationes igitur Aris. quoniam falsas in se se continēt propositiones, solubiles quidem sunt natura sua, à quocunq; tamen solui non possunt: sed ab ijs tantum, quibus lumen fidei opem ad philosophandum tulerit.

Mirabile ingenium in hac disputatione de mundi æternitate Aristo. præseulit.

Arist. rōnes pro mūdi æternitate positæ à simplici philosopho solui nequaquā possunt.

Aristo. rōnes nullo pacto sunt demonstrationes appellandæ.

Nota hoc exemplum.

Aristo. rōnes facilè ab ijs soluūtur, quibus lumen fidei suppetias feret.

Tres priores rationes, pro mundi æternitate proposita, diluuntur. Cap. VII.

Postquam igitur rationes omnes, quibus mundi æternitas suadetur, solubiles sunt: facturus nūc operæpretiū videor, si animū ad illas diluēdas appulero. Ad primam igitur admitto, Deum esse bonum: immò, vt in argumento dr̄, omnis bonitatis originē, atq; fontem, optimamque fuisse viam propriam bonitatem diffundendi, atque cum alijs communicandi, pulcherrimam hanc mundi machinam condidisse. Admitto etiam, Deum, propria natura, atque substantia, quæ re ipsa eadem est cum sua sciētia, rerum omnium causam esse. Addo tñ vnum, quod ab arguentibus prætermissum est, nimirum rerum omnium, quæ extrinsecus editę sunt, potissimam esse causam diuinam voluntatem, vt primo lib. Sn̄iarum dist. 38. Theologi testantur, Etenim sicut homo, qui cum ratione agit, opus arbitratu suo edere, & nō edere pōt, quod perfectionis est; ita Deus hac eadem perfectione multò magis gaudere debet, vt cùm sit agēs secundum rationem, spontè, nec vlla necessitate coactus, effectus omnes

Respōsio ad primam rationem.

Diuina volūtas est causa potissima eorum, quæ à Deo extrinsecus efficiunt.

extrin-

extrinsecus pariat. Quocirca non habet locum consecutio illa, qua dicebatur, Deus ab æterno bonus est: ergo suam bonitatem ab æterno, mundum efficiendo, diffundere debuit: id enim valeret, si Deus extrinsecus ageret necessitate naturæ, vt Philosophi arbitrati sunt, non aũt liberè, & contingenter, vt veritas docet Catholicæ fidei.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem, futilis est illa comparatio, qua Deus, vt rerum omnium causa, igni calefaciẽti, vel Soli illuminanti comparatur: miror, ipsum non comparatum esse lapidi, sursum existenti, qui, remoto impedimento, magno naturæ suæ conatu, deorsum in propriam regionem concedit. Sol necessariò lumẽ effundit, quia lux est perfectio corporis luminosi: ignis appositum sibi obiectum necessariò calefacit, & comburit: quia est causa naturalis, quæ non agere non pōt. Deus est causa supernaturalis: & dum natura sua efficit, quicquid efficit, intellectus etiam, & voluntas ad effectionem concurrunt: quo fit, vt Dei opera perfectissima sint, quæ tñ nulla, vt diximus, necessitate compulsus, sed liberè, & contingenter efficit.

De' nulla necessitate, sed liberè mundum construxit.

Non igitur Deus ab æterno mundum condidit, quia illum sibi condere non placuit. Non admitto, æternam fuisse materiam, ex qua mundus, vt in confirmatione dr, confici posset: fuit enim ex nihilo procreatus, sed fac etiam, materiam æternam fuisse: nihilominus Deus, sua libertate, mundum ab æterno non efficere potuisset.

Ad secũdam rõnem, respõsio cõis, vide S. Tho. lib. 2. contra gent. cap. 38.

Ad secundam rationem, est communis responsio, Deum ab æterno mundum quidem ædificare potuisse, cũ tñ ab ęterno ædificare noluisse: nec ob eam rẽ [illegible]inuidum censendum esse: non enim inuidentia mundi fabricam retardauit: sed quia, diuinę suæ sapiẽtiæ consilio, non nisi in tempore, ipsum ędificare decreuerat. Cuius quidem consilij rationes duę potissimum afferri solent.

Cur Deus ad tẽpus mundi fabricam distulerit.

Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, suspicari aliqui potuissent, Deum se ipso perfectum non esse: sed ad absolutam eius felicitatem, & beatitudinem, mundi constructione opus fuisse: propterea, vt omnes cognoscerẽt, eum nullius rei indigere, sed per se ipsum beatum esse; ideo ad tempus mundi creationem distulisse. Altera est: quia si Deus ab ęterno mundum condidisset, multi existimare possent, ipsum agere necessitate naturę, nec res ab ipso editas, secus, ac lumẽ à Sole, vel calorem ab igne, pendere: idcirco vt Deum agens liberum esse, constaret, quippe in cuius potestate agere, & non agere sit: atque rursus, res omnes in lucem editas, ab eo, tanquam ab effectrice causa, eaque prima, & potissima, proficisci; mundum voluit in initio temporis procreare. Hęc est solutio S. Thomę lib. 2. contra gẽtiles cap. 38. quem plurimi secuti sunt. Mihi tñ (pace tãti Doctoris dixerim) non valde probatur: non audeo ipsam impugnare: afferam tñ aliam, quam sequetur, qui voluerit.

Autoris rñsio ad secundam rõnem. Deus ab ęterno nõ potuit mũdum procreare.

Dico primum Deum ex æternitate mundum edere, nulla ratione potuisse. Execrandum fortasse hoc dictum videbitur. Quid enim? Est ne Deus impotẽs, & imbecillis? Subsiste paululum. An ne Deus, quia nec currere, nec volare, nec videre pōt, iccirco impotens, aut imbecillis esse dicetur? Negabis, opinor: quia effectus sunt isti, penitus naturę diuinę repugnantes. Sic aio ego, non est Deus impotens, quia mundum ab ęterno edere non potuerit, propterea, quòd, vt lucidissimè in inferioribus capitibus demonstrabo, id ipsum contradictionẽ inuoluit: constat autem inter omnes, id Deum facere nõ posse, quod cõtradictionem inuoluit.

Deus ab ęterno voluit cõdere mundũ, non tamẽ ꝑ æterno.

Dico preterea, Deum ab æterno mundum condere voluisse: non tñ pro ęterno, vt Theologi dicunt, sed pro illo tempore, quo condidit: idque non mutata, sed continuata volitione, vel, vt aiunt, volendi actu.

Deus si voluisset, potuisset multò ante mundum ædificare, q̃ ædificauit.

Dico tertiò, si Deus voluisset, cum multò antè in infinitum, mundum ędificare potuisse, nunquam tñ ab ęterno: nulla enim esset contradictio, Deum ita mundum antea ędificare, vt, ob cęli reuolutiones, hactenus decem annorum millia pręterijssent: placuit tñ diuinę voluntati tùm primùm, & non antè mundum ędificare, cùm ędificauit.

Ad tertiam rationem. Lege D. Augusti. lib. 11. de Ciui. Dei, cap. 5.

Ad tertiam, inanis mihi vr̃ ista petitio, cui nullus certè est, qui plenè satisfacere possit: qua de causa nunc Deus, & non antè mundi fabricam molitus est? Nam si dedero, multò antè Deum in mundi structuram incidisse: idem rursus poterit alius sciscitari: cur tùm primùm, & non antè? & sic in infinitum. Soluant mihi obsecro talia petentes dubium hoc, & incumbam ego postea in eorũ petitionis rñsionem. Fatẽtur Philosophi immẽsum quoddã inane spaciũ extra cęlum reperiri, in cuius qualibet parte mundus ipse contineri posset: dicant, cur potius mundus in hoc spatio, in quo modò concluditur, positus est, quàm in tot alijs, in quibus ędificari potuisset? Rursus cęlum, quod mundum vniuersum continet, magnitudine finitum est: cur non illud Deus in ampliorem molem extendit? Species pariter rerum finitę numero sunt, cur non multò plures rerum omnium opifex procreauit? Neminem esse arbitror, qui satis-

commodè rerum propositarum rationem docere possit: quapropter nec me illum esse putabo, qui reddere causam queam, quamobrem non multò antè Deus mundum ipsum ædificauerit. Hoc certò scio, nec fortuita temeritate, neque odio præteritę quietis, nec ob nouum aliquod consilium, vniuersi fabricam Deum incepisse; sed quia ita voluit, ita ab æterno in suę diuinitatis consilio statutum est: cuius consilij rationes, quòd in thesauris sapientiæ ipsius lateant, nobis nequaquam pertingere licet.

Solutio quartæ, & quintæ rationis. *Cap. VIII.*

Respōsio ad quartam rōnem.

AD quartam rationem, ex Theologorum fundamentis, negandum est, materiam esse æternam. Et cùm probatur, quia si quando facta esset, ex alia materia necessariò facta esset. Respondendum, id quidem rectè concludi, si materia orta sit, aliquando generatione, quæ materiam semper, tanquam primum, precipuumque eius subiectum exposcit: aut etiam si ab aliquo agente finitæ, ac limitatæ virtutis edita sit: nullum enim huiusmodi agens quicquam valet absque subiecta materia procreare. Nunc verò, neque genita est aliquando materia, nec ab agēte, finitæ virtutis, educta; sed à Deo Opt. Max. cuius virtus, atq; potestas nullis limitibus circunscribitur, in temporis initio ex nihilo procreata. Dicent Philosophi, nos nunquam agnouimus quicquam, huiuscemodi ortu generatum, quo. s. ex nulla penitus subiecta materia aliquid in lucem edatur. Respondebunt Theologi, si vos nullum huiusmodi ortum agnouistis, qui, solo naturæ lumine, res à Deo editas contemplamini; nos eum commodè agnouimus, qui, splendidiore lumine, in Dei, naturæq; opera penetramus. Ecquis scit, an inter vos etiam fuerint, quos non omnino latuerit huius generis procreatio? Fateri quidē nō dubitamus, eos omnes, qui rationalis animę ortum diligenter considerauerint, rerum creationem, aut cominus, aut saltem eminus odorari potuisse. Id, quod fecit Arist. qui cùm animaduertisset, rationalem animam de potestate materię non deduci, quemadmodum cęteræ formę, quibus composita subsistunt; extrinsecùs illam oriri, atque diuinitùs produci perhibuit: quibus verbis palam fecit, se saltem sub vmbra quadam, & caligine creationem ipsam percepisse. Ad confirmationem eiusdem rationis facilis est responsio: si enim materia non est æterna, neque pariter forma, aut simplex aliquod corpus: ex illis constitutum, æternum erit. Non sunt igitur elementa æterna, ac deinceps neque mundus. Ad quintam rationem negandum est antecedens. Ad primam probationem, nolo modò disputare, sit ne coelum re vera ex materia, & forma concretum: scio, complures Theologos affirmatiuam partem tueri: nōnullosque asserere, cęlum sui natura dissolubile quidem esse: non dissolui tamen, quia nullum datur agens naturale, quod id muneris satis commodè obire possit. Alij dicunt, ideo cęlum nō interire, quia eius materia non habet annexam priuationem: vel etiam quia eius forma omnem appetitum explet coelestis materię: particularis erit, Deo fauente, hac de re disputatio. Mihi nunc probabiliter dicendum videtur, quemadmodum Deus primam materiam, quæ simplex quædam natura est, ex nihilo fecit, vt ex ipsa, tanquam ex subiecto res omnes sublunares generarentur, ita cœlū simplicissimum ex nihilo condidisse, vt ab ipso, tanquam à secūdario quodam efficiente, eædem res sublunares suam existentiam acciperent. Iam verò quēadmodum ad rerum generationem efficiendam, & producendam, opus est, vt eadem semper numero materia maneat, nulli prorsus interitui obnoxia: quanuis portiones eius non semper ab eisdem, sed modò ab his, modò ab illis formis perficiantur; ita necesse est, vt corpus illud, quod istarum est causa generationum efficiens, omnis expers interitus sit, tametsi illius partes non eundem semper locum obtineant, quòd ipsum perpetua circuitione voluatur. Non est igitur mirum, si coelum nunquā languore contabescat, nunquam senectute afficiatur, propterea quòd simplex natura illud est, ab omni interitu, obituque immunis. Quod cùm ita sit sequitur statim, illud quidem generatione aliquando editum non esse, vt rectè probat argumentum: concludere tamen non licet, idem ab omni temporum æternitate constitisse; propterea quòd totum simul, absque vlla antecedente materia, à Deo Opt. Max. cum tempore procreatum est. Ad secundam probationem, possent fortasse adduci multorum autoritates, qui, plures mutationes in coelo contigisse, testantur: narrat enim inter cæteros D. Aug. se ex libris Varronis, autoris non ignobilis, excepisse, stellam Veneris semel magnitudinem, cursum, & figuram, tēpore Ogygis Regis commutasse, & posset etiam afferri instantia de noua illa stel-la,

Primarerum materies neque est æterna, neque ex aliquo facta, sed vt fides catholica docet, à Deo ex nihilo pcreata.

Arist. creationem olfecit.

Ad cōfirmationem.

Ad quintā rationem.

Duo simplicissima, nullique interitui obnoxia fuerūt à Deo ex nihilo in initio temporis procreata, nimirum materia prima, & coelestis substantia.

Plures mutationes in cęlesti natura cōtigisse nar

la,quæ anno 1572.tēpore Pij Papę V.apparuit in Cassiopea,& de nouo etiam sidere,quod anno 1605.prope Sagittarij signum emicuit;tamen quia incertum est, an fuerint hæc noua lumina in regione cœlesti recens genita,an potius vapores quidam,in elementari regione inflammati,de his nunc nihil aliud dicemus. Fatemur tamen, sicut Deus totū cœlū ex nihilo cōdidit; ita si vellet,posse eum,aut nouum astrum procreare,aut alicuius stellæ splēdorē intēdere,aut alias eiusmodi operationes edere. Qui enim Solem sistere fecit tempore Iosuè,& eūdem retrocedere,regnante Ezechia,vt in diuinis literis legitur;multa id genus alia,quæ hominis captum excedunt,nullo negocio facere potest. Sed vtcunq; se res habeat, (paulò enim longiùs,quàm par erat, excurrit oratio) demus,nullam vnquam in cœlo eiusmodi mutationem contigisse,quid inde sequetur? Nihil planè aliud,nisi cœlum,naturam quandam purissimam,& simplicissimam,atque ab omni interitu penitus alienam possidere. Erit ne ob eā rē cœlum æternum? Minimè verò;nam tametsi ex hac eius natura arguere non possumus, ipsū genitum esse;nihil tamen prohibet,quo minus concludamus,idem à Deo editum creatione fuisse. Ad tertiam probationem,respondetur,oportere,quidem corpora hæc sublunaria, generabilia,& dissolubilia,ab aliquo corpore,tanquam ab efficiente causa pendere, quod neq; generabile,neque dissolubile sit,quemadmodum est cœlum;non tamen necesse esse, vt illud idem non editum sit, atque æternum: sufficit enim,vt vel natura,vel etiam duratione aliqua, res illas præcedat,quæ ab ipso editæ sunt.

[Margin: rat D. Augu. lib 11. de Ciuita. Dei,c. 8.]

[Margin: Iosue c. 10. Lib. 4. Reg. cap. 20.]

[Margin: Ex simplicissima cæli natura arguere quidem possumus,ipsum non esse genitum, non tamen idem æternum esse. Vt cęlum sit causa rerum sublunarium satis est,vt illas natura, aut tempore aliquo pręcedat.]

Soluuntur tres vltimæ rationes. *Cap. IX.*

AD sextam rationem,negandum est antecedēs,motum videlicet æternum esse. Ad Arist. probationem respondendum,nec motorē,nec mobile,cuius primus ille motus fuit, æternum esse;sed cum tempore vtrūque,& cum ipsomet motu emersisse. Et cùm subarguit Arist. si motor,& mobile orta sunt;igitur aliquo motu;neganda est consecutio: propterea q creationis beneficio extiterunt, quæ nec motus est, nec motum vllum ponit. Conimbricēses putant, Arist. hanc rationem,citra vllum fidei subsidium,naturaliter solubilem esse. Sed mea quidem sententia toto cęlo aberrāt: quis enim vnquam,à natura doctus, mutationem illam agnouit,qua ex nihilo aliquid procreatur? Cognitio illa, quam intellectus humanus acquirit,à rebus visis elicitur,& in vniuersum ab ijs omnibus,quæ sensibus obijciūtur: sensuum autem ope,ad nullam productionem peruenire possumus, quæ citra motum sit, & generationem. Etenim quodcunque recens oriri videmus,illud omne ex subiecto aliquo fieri,& generari intelligimus: quare si in hac rei cognitione persistere velimus,facile hanc vniuersalem cōclusionem eliciemus,ea etiam omnia,quæ elapsis temporibus edita sunt, suam consistētiam motu,& generatione acquisiuisse. Sed dicet aliquis,non ne datur prima rerum productio,nimirum creatio,quæ nec motum ponit vllum,nec generationē? Hoc fatentur Theologi,quia id credunt;sed naturali lumine non omnino cognoscunt, propterea quòd, creationis articulus est creditus, partim tamen naturali lumine potest vestigare;non quidem directa cognitione,sed necessaria quadam consecutione,ex rebus alijs educta, vt dictum est supra, & dilucidiùs etiam inferius explicabitur. Non est igitur hæc Arist. ratio à puro Philosopho tàm facilè solubilis, vt Conimbricēses arbitrati sunt; quinimmo aduersus veteres Philosophos,qui, præter motorem æternum,aliquod etiam æternum mobile statuerunt,adeo efficax est, vt S. Tho. non veritus sit asserere,eam saltem secundum quid demonstratiuam esse. Ceterū,quod ad solutionem attinet,aduertendum est,per primum mobile,& primum motorem,quæ creatione à Deo,edita sunt,intelligendum esse primum cęlum;& primam Intelligentiam,ipsi applicatam: prima autem Intelligentia non est Deus,quanuis frequenter Philosophi nomine primæ Intelligentiæ Deum intelligant;sed est separata quædam substantia,quæ primum orbem proximè perpetuis reuolutionibus circunducit: Deus verò nullum orbem proximè mouet,sed eius motus consistit in hoc,vt & Intelligentijs,& rebus omnibus mouentibus,virtutē mouendi impertiatur. Ad septimam rationem, negandum est antecedens. Ad probationem solet communiter negari minor propositio, videlicet omne instans finem esse præteriti tēporis,& initium futuri: Arist. enim,quia posuit temporis æternitatem,ideo propositionē illam, tanquam verissimam existimauit;& certè ita esset,si tempus esset æternum; sed cùm falsum sit,tempus æternum esse,falsa pariter erit illa propositio, quam minus rectè Arist. tanquam

[Margin: Respōsio ad sextam rationem.]

[Margin: Conimbricēsium error.]

[Margin: Arist. ratio à motus æternitate desumpta validissima est,& aduersus veteres Philosophos demonstratiua. lege D. Tho. 1. p. q. 46. ar. 1.]

[Margin: Deus nullum orbem proximè mouet,ac proinde à prima Intelligētia differt, q est orbi applicata. Vide disput. de Motore primi orbis.]

[Margin: Ad septimā rōnem respōsio cōis.]

medium assumpsit, ad motus, temporis, & mundi æternitatem suadendam: prius enim propo sitionem illam probare debuisset, si rectè id, quod cupit, cōcludere voluisset; ita huic argumē

Reijcit hæc cõis respon sio.

to communi responsione satisfit. Verùm enimuero nō puto ego, hac communi responsione, satis Arist. rationi factum iri: quoniam aut de rebus ad arbitrium nostrum loquimur, aut à rebus ipsis veram cognitionem elicimus: si ad arbitrium loqueremur, in maxima certè pertur batione, atque rerum ignoratione continuò versaremur: vellet enim vnusquisque arbitratu suo philosophari, nec vllius vnquam rei certa cognitio haberi posset. Si autem veram cogni tionem à rebus ipsis elicimus, opus est, res ipsas consideremus, sicuti sunt, nec nouas effingere, ad euitanda incommoda. Quare cùm dictum est supra, æquè primum mobile, vt primū motorem in temporis initio factum esse, non tamen motu, sed productione, absque vlla ante existente materia, quæ creatio dicitur; rectè quidem dictum est: hoc enim nouum est productionis genus, quod Philosophi aut penitus ignorarunt, aut saltem planè intelligere nō potuerunt. Esset autem hoc ab omni intelligentia remotissimum, si quis diceret, aliquid recens motu, & generatione ortum esse, nulla tamen ante existente materia: hoc certè nullus vnquā

Non pōt dari instans, qđ tēpus aliqđ non præcesserit.

concipiet. Sic dico in re nostra, nisi quis naturam instantis penitus commutare, nouumq; instantis genus suo more fingere velit; nunquam dicere poterit, instans reperiri, quod tempus aliquod non antecesserit. Id autem facilè ostendo: nam instans temporis illi rei in motu respondet, quæ passim à Philosophorum Scholis mutatum esse nūcupatur: sicut autem in motu primum mutatum esse dari non potest, quin ante ipsum motus fuerit, idque propter eius continuationem, ratione cuius in infinitum diuisibilis est; ita nec in tempore primum instans reperiri potest, quin ante ipsum fuerit tēpus: cùm tempus pariter in infinitum diuisibile sit; & non solum totum tempus, sed quælibet etiam eius particula vel exigua, quemadmodum

Autoris solutio.

etiam quælibet particula motus: vt intelligamus, hanc rationem valere: siue tempus æternum: siue non æternum statuatur. Puto igitur, propositam rationem de temporis æternitate aliter soluendam esse, solutionemque tùm ex lib. 6. de Physico auditu, textu 43. tùm ex 8. eiusdem operis librò tex. 65. elici posse; quibus locis nonnulla Aristot. ad rerum inceptio-

Nota regulã de inceptione, & intermissione rerum successiuarum.

nem, atque intermissionem spectantia, breuiter perstringens, docet, quemadmodum res permanentes existunt primò per primum sui esse, & terminantur per vltimum sui esse; ita res successiuas, sicuti est motus, oriri per vltimum sui non esse, atque tandem per primum sui non esse finire. Hæc cùm ita se habeant, dicendum est, sicut datur vltimum non esse alicuius motus particularis (si quis enim incipiat moueri per cubiculum, ille motus existentiam accipiet per vltimum sui non esse) ita potuisse dari, immò re vera dari vltimum nō esse motus primi mobilis, atque adeo vltimum non esse temporis. Hoc autem vltimum non esse, nulla ratione appelles instans, quia tunc tempus aliquod preterijsse, fateri necessariò oporteret: sicut si vltimum non esse particularis motus mutatum esse appellares, ante illud ipsum fuisse motum, dicere cogereris. Concludamus igitur, & dicamus, cùm nullum continuū, ex Arist. decreto, lib. 6. de Physico auditu, ex indiuisibilibus constatum sit; omnes partes motus, indiuisibilibus quibusdam, quæ mutata esse appellantur, copulari; omnes pariter partes temporis indiuisibilibus quibusdam in vnum cogi, quæ dicuntur instantia: ea autem dūmodo talia sint, semper finem præteriti, & initium futuri temporis significare. Quare conceden

Nōn pōt dari primū instans tpis; datur tñ vltimū non esse motus primi mobilis, qui est re cum tempore idem.

dum nullo modo est, dari primum instans temporis, sicut nec primum mutatum esse motus; sed motum primi mobilis, qui est re ipsa cum tempore idem, per vltimum sui non esse existētiam obtinuisse, & eundem aliquando per primum sui non esse terminatum iri, vt vtrinque tàm motus, quàm temporis æternitatem euitemus. Ad octauam rationem, admissa maiore,

Ad octauam rationem.

Prius, & posteri⁹ phr tē differētiæ tēporis, vel realis, vel cogitatione ficta. de Io. Grã.

explicanda est minor: etenim priùs, & posteriùs sunt differentiæ temporis, quæ interdum tēpus, re ipsa existens, interdum verò tempus, cogitatione fictum, significant, quod suo modo semper fuit, sicut & eius generis spacium. Quare cùm dicitur, priùs tempus non fuit, & postea cæpit esse, illud prius non accipitur pro differentia temporis realis, vt aiunt, & positiua, adeo vt connotet aliquod tempus existens; sed accipitur pro differentia temporis, cogitatione ficti, & negatiua, quatenus. s. negat temporis perpetuitatem, vt rectè dicit Io. Grammat. Idem igitur est dicere, tempus non fuisse priùs, ac dicere, tempus non esse perpetu um. Satisfaceret (opinor) hæc responsio ipsi Arist. est enim responsio ad hominem, vt dicunt Scholæ. i. ex ijs elicita, quæ ipsemet Arist. affirmauit. Dicebat Arist. extra coelum nihil esse: tamen secundū

eius

eius doctrinam, extra est differentia loci; ergo extra cælum est locus, & si est locus, debet pariter esse locatum, atq; ita si extra cælum nihil est, extra cælum aliquid est, concludendo oppositum ex opposito. Soluit Arist, dicens, illud extra esse differentiam loci, non quidem veri, & realis, sed cogitatione ficti. Optima responsio: sed cur non valebit, & nostra, dum dicimus, tempus cæpisse esse, & in aliquo priori non fuisse, non vero, & reali, sed cogitatione ficto?

An noua mundi creatio naturalibus rationibus demonstrari possit. Cap. X.

SOlutis iam Peripateticorum rationibus, quæ mundi æternitatem suadere videbantur: altera nunc disputationis pars animo breuiter lustranda est, videndumq; remoto lumine fidei, naturalibus ne rationibus, noua mundi productio, siue eius creatio demonstrari possit? Omissis verborum anfractibus, & circuitionibus, ad rem statim venio, absolutèq; rñdeo, id fieri nequaquã posse: ita censet S. Thomas p. p. q. 46. art. 2. & lib. 2. contra gẽt. cap. 38. huicq; sñiæ grauiores omnes, tùm Philosophi, tùm Theologi subscripserunt. Sed præter S. Thomæ, & aliorum Doctorum autoritatẽ, aliquam etiam negatiuæ huius conclusionis rõnem afferre possumus. Non enim noua mundi productio naturali ratione probari potest, nisi subinde naturali ratione ostẽdatur, quippiam ex nihilo effici posse; Deumq; esse agens, quod arbitratu suo agere, & non agere possit, quodq; nulla naturæ necessitate ad agendum impellatur: sed remoto lumine fidei, nemo naturali ratione hanc veritatem attingere potest, vt aliquid intelligat ex nihilo effici, Deumq; liberum agens esse; igitur naturali ratione noua mundi creatio concludi minimè põt.

Non põt noua mũdi creatio naturalibus rationib. demonstrari, opinio est S. Tho. quã sequitur autor.

Autoris ratio S. Thom. opinionẽ cõfirmans.

Minor propositio euidentissima est: nam cognitio, quam parit naturalis ratio, non est nisi cognitio, quã intellectus à sensibus haurit: nihil enim est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu, vt lib. de Sensu, & sensibili Arist. docet; at sensus nunquam prædictæ veritatis notitiam intellectui suppeditare queunt: nemo igitur est, qui eandem notitiam, naturali ratione consequi possit. Neq; verò id confirmare, difficile est: etenim sola naturali ratione disserendo, nemo est, qui cùm in rebus omnibus, quæ diebus singulis fiunt, obseruauerit subiectum aliquod necessariò antè requiri, ex quo res illæ educuntur: idem aliquando ad aliquam affectionem perduci possit, qua res aliqua ex nihilo simpliciter procreetur.

Euidẽtior cõfirmatio.

Pari ratione, cùm semper obseruauerit necessarium illum nexum omnium causarum efficiẽtium, non secundarum modò inter se, verùm etiam secundarum cum prima, videritq; nullam efficientem causam aliquando feriari, sed semper circa affectam materiam, subiectumve, aliquid efficere: quinimmò ita efficere, vt omnino nõ efficere non possit; dubio procul inde statim eliciet, ita semper fieri oportuisse: cùm præsertim secundæ causæ nihil moliantur, nisi efficiendi virtutem à prima receperint. Quare si secundas causas necessariò agere cernimus, & illæ à prima mouentur, inde conijcimus, primam quoq; causam, necessitate, & impulsu quodam naturæ, ad agendum incitari.

Alia ratio.

Postremò, nemo est, qui obseruauerit cælorũ cursus, noueritq; eos eodem semper motu, infallibilique regula circumuolui, qui non arbitretur, eum motum semper illos habuisse; nec cogitare possum, quo nam pacto, sola natura duce, eò quispiam peruenire possit, vt intelligat, in aliquo tẽporis exordio illos moueri cepisse, cùm priùs nullum omnino motum experti essent. Rectè igitur dicebam superiùs, neminem, citra lumen fidei, veritatẽ hanc directè cognoscere posse, mundum. f. in temporis exordio, ex nihilo à Deo Opt. Max. liberè quidem agẽte, nec vlla necessitate compulso, procreatum fuisse.

Quo veritas de mundi exordio, quæ sola natura duce directè demonstrari nõ potest, necessaria quadam consecutione concludatur.

Posset quidem veritas hæc à quocunq; rectè Philosophante, necessaria quadam consecutione, ita ratiocinando, concludi: si mundus æternus esset, infinitæ animæ rationis participes, re ipsa in natura existẽtes, reperirentur, idque ponendo, eas esse immortales, vt euidẽtissimè in altera disputatione probabimus: at verò infinita multitudo rerum, re ipsa existentium inueniri non põt: igitur mundus non potest esse æternus. Hæc ratio validissima est, immò, & ijs omnibus demonstratiua, qui animorum immortalitatem defendunt. Sed dicet aliquis, si nulla nobis demonstratione mundi exordium directe concludere licet, possumus ne illud ipsum probabili saltem ratione firmare? Possumus quidem, multæq; huius generis rationes à pluribus afferri solent. Ac primùm quidem esse potest, vt assertum hoc de mundi exordio à primis mundi incolis, reliquis fuerit veluti per manus traditum, ac posteris commẽdatum. Hæc ratio suasoria est: quoniam si Maiores nostri mundum cum tempore conditum statuerunt: atque rursus, hanc veritatem à suis maioribus se accepisse confessi sunt, probabile est,

Noua mũdi pductio põt probabilibus rationib. suaderi.

Prima ratio.

aliquos

aliquos primos mundi incolas extitiſſe,qui hanc ipſam veritatẽ ſuis poſteris commẽdarint. Attamen non eſt ratio neceſſaria, quia ex euidẽtibus principijs deducta non eſt, ſed robur tantum habet à fide,quam Maioribus noſtris habemus. Adducunt ſecundam rationem:nãque ſi mundus æternus eſſet,ſemper quoque artes extitiſſent,nec qui nam fuerint artium inuẽtores,aut qua nam ætate floruerint,vllo pacto conſtaret:ſed,vt apud multos rerũ antiquarum obſeruatores videre licet, conſtat, qui nam fuerint artium inuẽtores, & qua ætate floruerint:probabile igitur eſt,mundum aliquando nouo ortu emerſiſſe:non enim rationi conſentaneum eſt,infinita antecedẽtium annorum ſerie, abſq; artibus humanum genus vixiſſe, quod vtique eſſet niſi mundus initium temporis habuiſſet. Addo tertiam rationem,ab hiſtorijs antiquorum temporum deſumptam, quam ad mundi originem oſtendendam, firmiſſimam arbitror. Etenim ſi Hebræorum,& Chaldæorum hiſtorias perlegamus,multorum Regum,Principum,atque Heroum origines inueniemus, qui tandem,ſuorum maiorum adnumerata genealogia,ab Adamo,& eius filijs originem duxere. Hæc in Hebræorum libris ſcripta ſunt,nec opinor,aliquem huiuſmodi origines ſomniaſſe: cùm, præter natos homines,& tempus,quo orti ſunt,& res ab ipſis geſtas,& loca,vbi res geſtę ſunt,diligẽter conſcripſerint, atque æternis monimentis tradiderint. Quod ſi mundus æternus eſſet,mirum certè videretur,cur vel vnius hominis ante Adamum mentio ab aliquo facta non eſſet:mũdi enim æternitate conceſſa,infiniti homines Adamum præceſſiſſent:cur igitur & nomina,& facta illorum ignorantur? Argumento hęc ſunt, Adamum primum mundi incolam fuiſſe,& quotquot homines hactenus extiterunt, & modo ſunt,eos omnes ab eodem, varijs interuenientibus genitoribus deſcẽdiſſe. Qui pertinaciter mundi æternitatem defendunt, hiſce rationibus ſatiſfacere ſe putant,dicentes,generales eluuiones,vniuerſaliaq; incẽdia extitiſse, quibus hominum memoria,artes,& ſcripta omnia,viciſſitudine quadam,infinitè,vnà cum ipſis hominibus periere. An ſit aliqua vis in rerum natura,quæ totã terrã aut incendere, aut aquis obruere poſſit,eſt quęſtio maiore otio tractanda. Ariſ.cap.vltimo primi lib. Meteor.plures narrat, particulares eluuiones,plura pariter particularia incẽdia fuiſse: vniuerſalia verò non item. Sed arguamus contra reſpõſionem:ſi generales eluuiones,vniuerſaliaq; incẽdia extitere,aut omnes prorſus homines perierunt:aut aliquot ſaltem incolumes, terram rurſum habitaturi, permanſerunt:ſi perierunt omnes,quo nam pacto geniti ſunt ij, qui deinceps apparuerunt? Ex ſemine gigni non potuerunt,ſaltem illi priores,quia homines non aderant. Dicere,fortuita generatione,atq; ex putri illos materia genitos eſse,maximum videretur abſurdum. Fateri,eos ex nihilo à Deo creatos fuiſse,eſset ſua ipſorum fundamenta demoliri. Eorum ſit prouincia,qui mundum ęternũ eſse defendunt, modum aliquẽ excogitandi,quo nouã illorũ hominũ generationem oſtendant. Si verò aliqui homines incolumes permanſerunt: tunc ſaltem ipſi præteritę eluuionis,aut incendij memoriam conſeruaſsent, atq; etiam ſcriptis tradidiſsent:quemadmodum in Noetico diluuio contigiſse videmus. Pauci enim illi homines, qui ſuperſtites fuerunt, illius diluuij memoriam retinuerunt, atq; eiuſdem notitiam poſteris tradiderunt:quinimmò ab iiſdem multarum rerum cognitio habita eſt,quæ longè diluuium illud præceſserũt. Quare ſi ante Noeticum diluuiũ alia cataclismata, alia vè incẽdia fuiſsẽt, dubio procul aliqua illorum memoria ab ijs, qui diluuium illud præceſserunt, conſeruata fuiſset:nuſquam tñ ſcriptum reperitur,nec ab aliquo hactenus auditum eſt, ante Noeticum diluuium aliud diluuium, aliud vè incẽdium extitiſse, hoc igitur eſt ſignũ, illud primũ fuiſse, atq; adeo hominum memoriam,artes,& ſcripta omnia, viciſſitudine quadam, infinitè, vnà cum hominibus nec aqua, nec igni perijſse, vt mundi æternitatis defenſores aſseuerant. Dicent alij temporum diuturnitatem rerum omnium memoriam deleuiſse, vt Ariſ. loco ſuperius citato animaduertit: propterea mirum non eſt, ſi nulla apud nos illarum rerum memoria extet, quæ antè ſexcenta annorum millia conſtiterunt. Acquieſcerem huic reſponſioni, & inciperem dubitare, mundum æternum eſse, ſi vnius ſaltem diluuij ante illud Noeticum, aut vnius ſaltem hominis ante Adamum mentio ab aliquo facta eſset: ſed cùm fides Catholica doceat, Adamum primum hominẽ fuiſse: primumq; etiam fuiſse Noeticum diluuium, nec vllius alterius, aut hominis, aut diluuij mẽtio ab aliquo facta ſit: facere nõ poſsum, quin, remoto etiam lumine fidei, ſnĩam de mundi exordio, tanquam veram, firmam, & ſolidam amplectar. Eam verò lubet etiam noua hac (vt opinor) ratione confirmare, quæ ex decre-

Margin notes: Secunda rõ. Lege Pliniũ lib.7.cap.56. Diodor.li.2. antiq. cap.2. Ioſeph.lib.1. antiq.cap.8. Polidor. lib. de Inuentoribus rerum. — Tertia ratio. — Eorũ reſponſio, qui mundi ęternitatis vindices appellantur. — Confutatio. — Præter Noeticũ diluuiũ nullum aliud legit vniuerſale diluuium extitiſſe. — Confutatio. — Quarta ratio

cremento annorum vitæ desumpta est. Legimus in Hebræorum historijs, veteres illos patres vsque ad quingentos, & nongentos annos vixisse: alios posteriores vsque ad ducentos, & trecentos: hic autem annorum numerus paulatim decreuit, vix vt temporibus nostris vsq; ad octuagesimum annum homines vt plurimum perueniant. Cuius rei causam, si naturali ratione indagare velimus, eo omisso, quod diuini Opificis consilio, & voluntate factum est, inueniemus, id nulli rei potius, quàm temperamenti hominum mutationi acceptum esse referendum: licet pluribus alijs rebus eadem quoque causa ascribi posset, quæ tamen satis alterpæ sunt, nec ita proximè, vt temperamenti mutatio, hūc effectū, vel potius defectum edunt. Etenim diutius veteres illi patres viuebant, quia robustiora erant corpora eorum, optimisq; constitutionibus prędita: nunc autem exiguus sanè est annorum vitæ nostræ numerus; quia nostrorum corporum temperamenta valde mutata sunt, atque in deterius lapsa; & ideo debilia corpora nostra cùm sint, citò intereant necesse est. Sed nondum acquiescit intellectus noster: oportet enim adhuc causam inquirere, cur, tot annorum conuersione, corporum temperamenta deteriora facta sint? Huiusce rei causam nullam aliam esse crediderim, nisi mutationem alimentorum, quæ cùm priùs purissima essent, maximum robur alitis corporibus afferebant: temporibus autem his, cùm impura reddita sint, modicam vim corporibus nostris afferunt, quæ illis nutriuntur; ac proinde mirum non est, si tempestate nostra annorum vitæ numerus plane defecerit. Sed adhuc sciscitabitur curiosus, vnde nā orta est hæc alimentorū mutatio, quæ cùm priùs purissima essent, nunc valde impura reddita sunt? Dici probabiliter mihi posse videtur, eiusmodi mutationem ab elementorum natura proficisci, quæ cùm omnino indissolubilia non sint, quemadmodum cęlestia corpora, quodammodo & ipsa inueterascere, & senescere, atq; adeo vim suam, & robur amittere incipiunt. Hinc autem firmissimum argumentum duco, ad nouam mundi constructionem suadendam. Quantò aliquid ortui suo propius est, eò maiorem in sese virtutem continet: quantò verò est à suo ortu remotius, tantò debilius euadit. Id in multis quidem, sed præcipuè in animantibus deprehendere possumus, atque potissimum in hominibus: nam pueri, qui nuper in lucem editi sunt, maxima natiui humoris copia, atque intenso naturali calore redundant: sensim autem adolescentes, atque ad senectutem accedentes, tùm humorem, tùm calorem amittunt: & cū priùs validissimæ in eis naturales functiones fierent, prope finem ætatis, eædem maximo cū languore eduntur. Nūc ita argumentemur; simplicia hæc corpora tanta modò virtute prędita non sunt, quantā multis iam ante annis continebant: quod ex mutatione, in alimentis facta, elici apertissimè pōt: distant igitur illa à suæ generationis principio: atque adeo necesse est dicere, ea tùm primùm orta esse, cùm maximum in se robur continebant, cùm probatissima ex ipsis alimēta procreabantur; cùm homines vi, & iure illorum alimentorum, diutissimam vitam viuebant: non igitur mundus, qui ex elementis constatus est, æternitate gaudet. Hæ, & huiusmodi rationes, ad mundi creationem suadendam, adduci possent: sed quia, vt dixi, demonstratiuè non sunt; idcirco vt hanc veritatem omnino percipiamus, satis est, vt fidei nostræ Catholicæ firmiter assentiamur: pro certoque habeamus, mundum ex nihilo à Deo Opt. Max. in temporis initio procreatum fuisse.

Cur maiores nostri tā diuturnam vitā agebant, nos aūt tam exiguo tēpore viuamus.

Alimentorū mutatio ē cā est, cur tēperamenta corporum in deterius lapsa sint. lege Iosephum li. 1 de Antiquit. cap 8.

Alimentorū impuritas ab elemētorum natura proficiscitur.

Argumētum firmissimum ab elementorū natura sūptū, ad nouā mūdi cōstructionem suadendam.

Eorum opinio rationibus confirmatur, qui mundum ab æterno ædificari potuisse defendunt.

Caput XI.

MVndum non esse æternum, sed à Deo vnà cum tempore conditum, hactenus & fidei nostræ testimonio, & multis coniecturis, & plurimis etiam suasorijs rationibus, ita cōmonstrauimus, vt nullus sit, opinor, nisi fortè sit aliquis pertinax, quique iurauerit in Arist. verba, cui iam facilè non sit, hoc idem de mundi fabrica, assensu comprobare. Nunc ad postremam huius disputationis partem accedendum est, cum Theologisque disputandum, mūdus neà Deo ab omni temporum æternitate ædificari potuerit. Quæstio sanè difficilis est, & maximi momenti; cùm ob rei magnitudinem, quæ discutiēda proponitur, tùm ob insigniū Theologorum discrepantes sententias: accedit tertiò, difficillimas vtrinque allatas esse rationes. Necessaria tamen res est, atque ad id, quod à nobis propositum est, aperiendum, & concludendum, maximè conducens; si enim monstrauero, mundum ab æterno esse non potuisse, quinimmò implicare contradictionem, rem quampiam, cuiusuis generis illa sit, simul cum

Difficultas, & necessitas huius q̄stio.

opi-

opifice suo æternam esse;non ne omnibus maximè manifestum erit,falsam esse illorum sen-
tentiam,qui mundum re vera ab æterno cōditum esse defendunt? Etenim à posse ad esse ne-
gatiuam licet,& illam quidem veram,consecutionem elicere,vt non potest bellua ridere;er-
go non ridet,nec vnquam risit:sic non potuit mundus ab æterno esse;ergo ab æterno nō fuit:
consecutio est euidentissima. Sed iam disputationem ineamus, Theologorumque sñās sin-
Opi. S. Tho. Caietani. Greg. Arim. Tho. de Argenta. Durandi. Capreoli. Heruei, & aliorum.
gulatim expendamus. Arbitratus est S. Tho. 1. par. Summæ q. 46. ar. 2. lib. 2. contra Gētiles
c. 46. & alijs pluribus locis,quem Theologorum plurimi, vt Caietanus in comm. Gregorius
Arim. Argentinas, Durandus,& Capreolus 2. lib. Sententiarum d. 1. Herueus trac. de Mun-
di æternitate q. 5. atque etiam alij, secuti sunt;nullam contradictionem implicare, Deū ab
æterno mundum condere potuisse. Hæc sententia ab citatis autoribus, pluribus rationibus
confirmatur:ego hinc inde firmiores ſelegi,quarum prima ea est; Illam potentiam,quā nūc
Prima ratio.
Deus habet,quamque habuit,cùm mundum ædificauit,eandem quoque habuit ab æterno:
ita enim fuit omnipotens ab æterno,sicut modò est:nihil hoc habet dubitationis: quia nul-
la perfectio aliunde ipsi Deo in tempore obtingere potest:sed in tempore eam habuit poten
tiam,qua vniuersum condere potuit; ergo eademmet potentia potuisset illi ab æterno inser
Secunda rō.
uire,vt tum vniuersum ipsum condidisset. Secunda, Si Deus non potuisset mundum ab ęter
no construere;ergo nunquam illum construere potuisset. Probant consequentiam: si,n.æter
nitas Deo impedimēto fuit,quo minus virtutem suam in mundi procreatione ostendere pos
set;oportuisset,eum per infinitam durationem expectasse,dum hoc impedimentum auferre
tur:at infinita duratio finem nullum habet;igitur etiam nunc Deus expectaret, dum flueret
hæc infinita duratio,vt tandem,absoluto fluxu,mundum inciperet procreare:cùm autem flu
xus hic infinitus subsistere nunquam possit,nunquam etiam Deus mundum edere posset, si
Tertia ratio.
illum ab æterno edere non potuisset. Tertia, Qua ratione Deus effectum aliquem vno instā
ti parere potuit;eadem ratione eundem parere potuit instanti priori,& rursus alio priori,&
sic in infinitum:ergo illum effectum,quem Deus vno instanti temporis edidit, eundem pa-
Quarta ratio
riter ab omni temporum æternitate edere potuit. Quarta, Rei ab aliquo procreatæ non mi
nus repugnare videtur infinita duratio à parte posteriore,quàm infinita duratio à parte ante
riore:sed multæ sunt res à Deo procreatæ,quæ tamen infinitam habent durationem à parte
posteriore,vt sunt Angeli,& rationales animæ; ergo cum effectu à Deo edito potest eadem
ratione manere infinita duratio à parte anteriore: non implicat igitur contradictionē mūdū
Quinta ratio
à Deo ex æternitate cōdi potuisse. Quinta, Perfectior modus operandi potius arguit maiorē
potētiā,quàm potentiæ defectū:sed agere liberè,& arbitratu suo,perfectior est modus ope-
randi,quàm agere necessitate naturæ;ergo hic modus operandi debet potius arguere perfe-
ctiorem potentiam,quàm potentiæ diminutionem: tunc sic, si Deus ageret necessitate natu-
ræ,mundum ab æterno ædificare potuisset,immò ab æterno mūdum ædificaret; quemadmo
dum si ab ęterno fuisset ignis,ab ęterno fuisset calor,ab eo editus;ergo multò magis,cū Deus
liberè agat,vt omnes Theologi concedunt,sequitur,ipsum ab æterno mūdum ædificare po
Sexta ratio.
tuisse. Postrema,quam huius opinionis sectatores,atque potissimùm Conimbricenses, vali-
dissimam putant,ea est. Si contradictionem inuolueret, rem aliquam à Deo ab æterno pro-
creatam fuisse,vel hoc esset,ratione creantis,vel ratione rei creatæ, vel ratione creationis æ-
ternæ: sed nullo istorum modorum aliqua repugnantia est;ergo &c. Probant minorem pro-
positionem. Primùm,non esse repugnantiam,ratione Dei creantis: quia non minor est Dei
virtus ad creandum,quàm Solis ad illuminandum: sed si Sol fuisset ab æterno, ab æterno illu
minasset,vt docet D. Aug. 6. de Trin. c. 1. ergo cū Deus æternus sit,ab æterno creare potuit.
Deinde, nihil obstare, ratione rei, quæ producitur, probant sic: si enim rei,quæ est ab alio,
repugnaret esse ab æterno,tunc Dei filius non esset æternus,quod est absurdum. Deniq; nul
lum esse impedimentum,ratione creationis æternæ,inde concludunt; quia si quod esset im-
pedimentum,ex eo maximè foret,quòd creatio sit alicuius è nihilo productio(hinc.n.vide-
tur elici,id,quod creatur,obtinere esse post non esse,quod æternæ durationi aduersatur)ve-
rùm rationem hanc nihil officere,inde patere putant,quia particula, *è nihilo*, in definitione
creationis,non ita sumitur,vt significet ordinem termini,sub quo res priùs fuerit,& (vt ipsi
aiunt)positiuè;sed negatiuè, prout nimirum idem valet,atque non de aliquo, seu nullo ante
existēte subiecto. Cùm igitur nec rationę creantis, nec ratione rei creatę, nec ratione ęternę
crea-

creationis repugnantia vlla sit, quo minus quippiam ab eterno effici potuerit, apparet iam sententia hec valde commodè comprobata, mundum. s. ab eterno fuisse, nullam contradictionem inuoluere.

Opposita sententia defenditur, qua statuit, contradictionem inuoluere, mundum ab æterno fuisse. Cap. XII.

TAmetsi iam explicata sñia & à Diuo Thoma, & ab alijs preclarissimis viris cùm Theologis, tùm etiam Philosophis approbata est; longe tñ veriorem existimo oppositam sñiam, qua decernitur, contradictionē implicare, mundum à Deo fieri ab æterno potuisse. Huius sñiæ autor, & caput fuit Doctor solẽnis Henricus Gandauensis quodl. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 17. quem secuti sunt D. Bonau. secundo Sñiarum d. 1. q. 2. Ricardus ibidem d. 1. q. 4. Magnus Albertus 8. lib. de Phys. auditu cap. 1. in extremo: Marsilius secundo sñiarum, q. 1. artic. 2. atq; etiam inter Græcos Philosophos Io. Gram. lib. de Mundi æternitate contra Proclum, cap. 3. & alij plures. Possem pro huius sñiæ confirmatione innumeras sanctorum Patrum autoritates recẽsere, qui sanxerunt, absurdum maximum esse, putare, creaturam vllam simul cum creatore æternam esse posse. Verùm quoniã, quantum fieri potest, intra Philosophiæ nostræ limites consistere libet; ideo rationibus potius, quàm autoritatibus pro hac opinione pugnandum esse, censui. Ex pluribus aũt, quæ apud Scholasticos Doctores inueniuntur, tres ego tantum allaturus sum, quibus huiuscemodi sñiam optimè probatum iri, mihi persuadeo. Quarum prima hæc erit, quæ licet satis trita est, atq; vulgaris, nihilominus, peritissimorum virorum iudicio, insolubilis est, nec vlla hactenus audita est solutio, in qua planè intellectus acquiescere possit. Si mundus ab æterno condi potuisset, iam infiniti homines interijssent, suam quiq; rationalem animam habentes. Sed rationalis anima immortalis est, vt inter omnes Theologos constat, inter quos præcipuè hæc ipsa disputatio orta est, & vt ẽt alia disputatione ostẽdimus, Aris. fuisse decretum: ergo si mundus ab æterno fuisset, infinitus nunc animarum re ipsa existẽtium numerus reperiretur: quod nec esse, nec intellectu concipi potest. Consequẽtia maioris euidentissima est: nisi enim homines, qui hactenus geniti sunt, infiniti essent; igitur essent finiti, & aliquo certo, determinatoq; numero conclusi: omne autem finitum, per ablationem partis, tandem absumitur: igitur retrocedẽdo, hominesq; multis iam ante annis genitos, enumerando, tandem finitum hunc genitorum hominum numerum absoluemus, ad primumq; hominem genitum deueniemus, antè quem nullus vnquam alius genitus est, non esset ergo mundus conditus ab æterno. Secunda, mundus, vt Theologi omnes fatẽtur, à Deo factus est: sed factum esse, & æternum esse è diametro aduersantur; ergo si mundus à Deo factus est, mundus æternus esse non potest. Adeo efficax mihi vr̃ hæc ratio, vt nulla prorsus indigeat confirmatione: nam si æternus est mundus, quid opus ipse habet, vt ab aliquo efficiatur? Si semper fuit, quomodo factus est? Dices factus est ab æterno. Hoc percipere non possum; nam quod factum est, transit de non esse ad esse: quod aũt æternum est, sic transire non põt. Æternus est Deus, qui nunquam factus est; cur à se mundus esse non posset, saltẽ (vt aiunt) negatiuè, si statueretur æternus? Tertia, si mundus ab æterno ædificari potuisset, sequeretur, eundem à Deo necessariò pẽdere: sed hoc consequens Theologis omnibus aduersatur; dẽt igitur eisdem quoq; aduersari antecedẽs. Probatur consequentia. Ponamus, mundum vnà cum Deo æternum esse, tunc nullum instans ne cogitatione quidem sumere licebit, quo sit Deus, quo ẽt mundus non statuatur: si igitur, vt veritas est, Deus liberè mundum condidit; ergo ipsum & condere, & non condere potuit. Tunc sic, vel eo instanti, quo mundus est, potuit à Deo effici, vel ante, vel post: apta enim, satisq; commoda est huiusmodi diuisio. Non eo instanti; quia tunc est: & quod est, quando est, necesse est esse. Nõ post; quia semel editum, necessariò est editum. Ergo ante, atq; ita horum alterum sequatur oportet, vel Deum sua duratione mundum præcessisse, quod est propositio nostra: vel mundum à Deo necessariò conditum esse, quod & veritati, & Theologis omnibus aduersatur.

Opinio Henrici verior, quam secuti sunt D. Bonauen. Ricardus. Albe. Magn. Marsilius. Io. Gram. & alij.

Prima ratio.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

San-

opifice ſuo æternam eſſe;non ne omnibus maximè manifeſtum erit,falſam eſſe illorum ſententiam,qui mundum re vera ab æterno cōditum eſſe defendunt? Etenim à poſſe ad eſſe negatiuam licet,& illam quidem veram,conſecutionem elicere,vt non poteſt bellua ridere;ergo non ridet,nec vnquam riſit:ſic non potuit mundus ab æterno eſſe;ergo ab æterno nō fuit: conſecutio eſt euidentiſſima. Sed iam diſputationem ineamus, Theologorumque ſnīas ſingulatim expendamus.

Opi. S.Tho. Caietani. Greg. Arim. Tho. de Argenta. Durandi. Capreoli. Heruei, & aliorum. Arbitratus eſt S.Tho.1.par.Summæ q.46.ar.2.lib.2.contra Gētiles c.46.& alijs pluribus locis,quem Theologorum plurimi, vt Caietanus in comm. Gregorius Arim. Argentinas,Durandus,& Capreolus 2.lib.Sententiarum d.1.Herueus trac.de Mundi æternitate q.5.atque etiam alij,ſecuti ſunt;nullam contradictionem implicare, Deū ab æterno mundum condere potuiſse. Hæc ſententia ab citatis autoribus, pluribus rationibus confirmatur:ego hinc inde firmiores ſelegi,quarum prima ea eſt;

Prima ratio. Illam potentiam,quā nūc Deus habet,quamque habuit,cùm mundum ædificauit,eandem quoque habuit ab æterno: ita enim fuit omnipotens ab æterno,ſicut modò eſt;nihil hoc habet dubitationis: quia nulla perfectio aliunde ipſi Deo in tempore obtingere poteſt:ſed in tempore eam habuit potentiam,qua vniuerſum condere potuit; ergo eademmet potentia potuiſset illi ab æterno inſeruire,vt tum vniuerſum ipſum condidiſset.

Secunda rō. Secunda, Si Deus non potuiſset mundum ab ęterno conſtruere;ergo nunquam illum conſtruere potuiſset. Probant conſequentiam: ſi,n.æternitas Deo impedimēto fuit,quo minus virtutem ſuam in mundi procreatione oſtendere poſſet;oportuiſset,eum per infinitam durationem expectaſse,dum hoc impedimentum auferretur:at infinita duratio finem nullum habet;igitur etiam nunc Deus expectaret, dum flueret hæc infinita duratio,vt tandem,abſoluto fluxu,mundum inciperet procreare:cùm autem fluxus hic infinitus ſubſiſtere nunquam poſſit,nunquam etiam Deus mundum edere poſset, ſi illum ab æterno edere non potuiſset.

Tertia ratio. Tertia, Qua ratione Deus effectum aliquem vno inſtāti parere potuit;eadem ratione eundem parere potuit inſtanti priori,& rurſus alio priori,& ſic in infinitum:ergo illum effectum,quem Deus vno inſtanti temporis edidit, eundem pariter ab omni temporum æternitate edere potuit.

Quarta ratio Quarta, Rei ab aliquo procreatæ non minus repugnare videtur infinita duratio à parte poſteriore,quàm infinita duratio à parte anteriore:ſed multæ ſunt res à Deo procreatæ,quæ tamen infinitam habent durationem à parte poſteriore,vt ſunt Angeli,& rationales animæ; ergo cum effectu à Deo edito poteſt eadem ratione manere infinita duratio à parte anteriore: non implicat igitur contradictionē mūdū à Deo ex æternitate cōdi potuiſſe.

Quinta ratio Quinta, Perfectior modus operandi potius arguit maiorē potētiā,quàm potentiæ defectū:ſed agere liberè,& arbitratu ſuo,perfectior eſt modus operandi,quàm agere neceſſitate naturæ;ergo hic modus operandi debet potius arguere perfectiorem potentiam,quàm potentiæ diminutionem: tunc ſic, ſi Deus ageret neceſſitate naturæ,mundum ab æterno ædificare potuiſſet,immò ab æterno mūdum ædificaret; quemadmodum ſi ab ęterno fuiſſet ignis,ab ęterno fuiſſet calor,ab eo editus;ergo multò magis,cū Deus liberè agat,vt omnes Theologi concedunt,ſequitur,ipſum ab æterno mūdum ædificare potuiſſe.

Sexta ratio. Poſtrema,quam huius opinionis ſectatores,atque potiſſimùm Conimbricenſes, validiſſimam putant,ea eſt. Si contradictionem inuolueret, rem aliquam à Deo ab æterno procreatam fuiſſe,vel hoc eſſet,ratione creantis,vel ratione rei creatæ, vel ratione creationis æternæ:ſed nullo iſtorum modorum aliqua repugnantia eſt;ergo &c. Probant minorem propoſitionem. Primùm,non eſſe repugnantiam,ratione Dei creantis: quia non minor eſt Dei virtus ad creandum,quàm Solis ad illuminandum:ſed ſi Sol fuiſſet ab æterno, ab æterno illuminaſſet,vt docet D.Aug.6.de Trin.c.1.ergo cū Deus æternus ſit,ab æterno creare potuit. Deinde, nihil obſtare, ratione rei, quæ producitur,probant ſic: ſi enim rei,quæ eſt ab alio, repugnaret eſſe ab æterno,tunc Dei filius non eſſet æternus,quod eſt abſurdum. Deniq; nullum eſſe impedimentum,ratione creationis æternæ,inde concludunt; quia ſi quod eſſet impedimentum,ex eo maximè foret,quòd creatio ſit alicuius è nihilo productio(hinc.n.videtur elici,id,quod creatur,obtinere eſſe poſt non eſſe,quod æternæ durationi aduerſatur)verùm rationem hanc nihil officere,inde patere putant,quia particula, *è nihilo*, in definitione creationis,non ita ſumitur,vt ſignificet ordinem termini,ſub quo res priùs fuerit,& (vt ipſi aiunt)poſitiuè;ſed negatiuè, prout nimirum idem valet,atque non de aliquo, ſeu nullo ante exiſtēte ſubiecto. Cùm igitur nec rationę creantis, nec ratione rei creatę, nec ratione ęternę

creationis repugnantia vlla sit, quo minus quippiam ab eterno effici potuerit, apparet iam sententia hec valde commodè comprobata, mundum. s. ab eterno fuisse, nullam contradictionem inuoluere,

Opposita sententia defenditur, qua statuit, contradictionem inuoluere, mundum ab eterno fuisse. Cap. XII.

TAmetsi iam explicata sñia & à Diuo Thoma, & ab alijs preclarissimis viris cùm Theologis, tùm etiam Philosophis approbata est; longe tñ veriorem existimo oppositam sñiam, qua decernitur, contradictionē implicare, mundum à Deo fieri ab æterno potuisse, Huius sñiæ autor, & caput fuit Doctor solēnis Henricus Gandauensis quodl. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 17. quem secuti sunt D. Bonau. secundo Sñiarum d. 1. q. 2. Ricardus ibidem d. 1. q. 4. Magnus Albertus 8. lib. de Phys. auditu cap. 1. in extremo: Marsilius secundo sñiarum, q. 1. artic. 2. atq; etiam inter Græcos Philosophos Io. Gram. lib. de Mundi æternitate contra Proclum, cap. 3. & alij plures, Possem pro huius sñiæ confirmatione innumeras sanctorum Patrum autoritates recēsere, qui sanxerunt, absurdum maximum esse, putare, creaturam vllam simul cum creatore æternam esse posse. Verùm quoniã, quantum fieri potest, intra Philosophiæ nostræ limites consistere libet; ideo rationibus potius, quàm autoritatibus pro hac opinione pugnandum esse, censui, Ex pluribus aũt, quæ apud Scholasticos Doctores inueniuntur, tres ego tantum allaturus sum, quibus huiuscemodi sñiam optimè probatum iri, mihi persuadeo, Quarum prima hæc erit, quæ licet satis trita est, atq; vulgaris, nihilominus, peritissimorum virorum iudicio, insolubilis est, nec vlla hactenus audita est solutio, in qua planè intellectus acquiescere possit, Si mundus ab æterno condi potuisset, iam infiniti homines interijssent, suam quiq; rationalem animam habentes. Sed rationalis anima immortalis est, vt inter omnes Theologos constat, inter quos præcipuè hæc ipsa disputatio orta est, & vt ẽt alia disputatione ostēdimus, Aris. fuisse decretum: ergo si mundus ab æterno fuisset, infinitus nunc animarum re ipsa existẽtium numerus reperiretur; quod nec esse, nec intellectu concipi potest. Consequẽtia maioris euidentissima est: nisi enim homines, qui hactenus geniti sunt, infiniti essent; igitur essent finiti, & aliquo certo, determinatoq; numero conclusi; omne autem finitum, per ablationem partis, tandem absumitur; igitur retrocedēdo, hominesq; multis iam ante annis genitos, enumerando, tandem finitum hunc genitorum hominum numerum absoluemus, ad primumq; hominem genitum deueniemus, antè quem nullus vnquam alius genitus est, non esset ergo mundus conditus ab æterno. Secunda, mundus, vt Theologi omnes fatẽtur, à Deo factus est; sed factum esse, & æternum esse è diametro aduersantur; ergo si mundus à Deo factus est, mundus æternus esse non potest. Adeo efficax mihi vr̃ hæc ratio, vt nulla prorsus indigeat confirmatione: nam si æternus est mundus, quid opus ipse habet, vt ab aliquo efficiatur? Si semper fuit, quomodo factus est? Dices factus est ab æterno. Hoc percipere non possum; nam quod factum est, transit de non esse ad esse: quod aũt æternum est, sic transire non põt, Æternus est Deus, qui nunquam factus est; cur à se mundus esse non posset, saltē (vt aiunt) negatiuè, si statueretur æternus? Tertia, si mundus ab æterno ædificari potuisset, sequeretur, eundem à Deo necessariò pēdere: sed hoc consequens Theologis omnibus aduersatur; dẽt igitur eisdem quoq; aduersari antecedēs, Probatur consequentia. Ponamus, mundum vnà cum Deo æternum esse, tunc nullum instans ne cogitatione quidem sumere licebit, quo sit Deus, quo ẽt mundus non statuatur: si igitur, vt veritas est, Deus liberè mundum condidit; ergo ipsum & condere, & non condere potuit. Tunc sic, vel eo instanti, quo mundus est, potuit à Deo effici, vel ante, vel post: apta enim, satisq; commoda est huiusmodi diuisio. Non eo instanti; quia tunc est: & quod est, quando est, necesse est esse. Nõ post; quia semel editum, necessariò est editum. Ergo ante, atq; ita horum alterum sequatur oportet, vel Deum sua duratione mundum præcessisse, quod est propositio nostra: vel mundum à Deo necessariò conditum esse, quod & veritati, & Theologis omnibus aduersatur,

Opinio Henrici verior, quam secuti sunt D. Bonauen. Ricardus. Albe. Mago. Marsilius. Io. Gram. & alij.

Prima ratio.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

Sancti Thomæ responsio ad primam rationem, atq; eiusdem confutatio. Cap. XIII.

TAnti roboris est primum argumētum, quod ad solemnis Doctoris sñiam tuendam superiore cap. proposuimus, vt in eius solutionem, insigniores aduersæ partis Theologi, non parùm operis, laboris, studijq; contulerint: propterea, vt, quantum illorū solutiones valeant, cognoscere possimus, nunc eæ nobis ad veritatis trutinam expēdēdæ sunt. Incipiemusque primùm à S. Thoma, qui lib. 2. contra Gentiles cap. 81. vbi varia illorum Philosophorum incommoda attulit, in quæ inciderunt, hoc argumēto coacti; concludit, non esse absurdum, vel secundum Arist. infinitum re ipsa in rebus spiritualibus statuere; & propterea nihil prohiberet, si mundus æternus esset, infinitum numerum animarum, re ipsa existētium reperiri. Sed pace sancti Doctoris, quem, vt debeo omnem præfatus reuerentiam, nomino, nō puto, hanc eius responsionem veritatis malleo resistere: vt enim aliàs monstraui, numero, qua numerus est, repugnat infinitas: accidit aūt, vt eodē res corporeæ, aut spirituales numerētur; & propterea si numerus, vt numerus est, re ipsa infinitus esse non pōt; res etiam numeratæ, siue corporeæ, siue spirituales illæ sint, re ipsa infinitæ esse non poterunt. Quemadmodum igitur ne mente quidem concipere possumus, continuum aliquod re ipsa omnino diuisum reperiri, adeo vt nulla pars sit adhuc post factam diuisionem accipiēda, cùm idomne in infinitum diuisibile sit; ita nec vllum numerum concipere possumus, cui alterius numeri adiectio fieri nequeat cùm quilibet in infinitum adiectionem recipiat. Quoddam igitur effugiū hoc esse vī, infinitum re ipsa numerum in rebus spiritualibus concedere. Hinc factum est, vt idem S. Thomas 1. par. Summæ q. 46. ar. 2. ad octauum, re maturiùs considerata, huiusce argumenti efficacitate conuictus, sñiam mutarit, aliamq; responsionem exhibuerit: concedit enim ibi, defendi posse, mundum, quo ad aliquas eius partes, ab æterno quidem condi potuisse; non tñ quo ad omnes: & excipit præcipuè humanum genus, idq; propter animarum infinitatem, de qua modò disserimus. Verùm non de infinitis solum animabus, sed de alijs etiā quibuscunque rebus hoc idem argumētum proponi pōt, si mundus ab æterno esse potuisset: facilèq; nobis erit terminos argumēti mutare, ne aduersarij nostri, animarum infinitatis metu perterriti, se se in fugam conijciant. Arguamus igitur sic: si mundus ab æterno conditus esset: iam infiniti dies preterijssent: singulis aūt diebus, Deus lapidem vnum creare, & eundem conseruare potuisset: igitur nunc infinita re ipsa lapidum multitudo cōstaret: non enim benè intelligi pōt, quid prohibuisset, quo minus Deus singulis diebus vnum lapidē creare potuisset. Quod igitur aduersarij in animarum multitudine concedere nolunt, id ipsum in multitudine lapidum admittere necessariò coguntur; in idē enim recidunt argumenta, de vtrorunque infinitate proposita.

S. Tho. lib. 2. contra gent. c. 81. nititur soluere argumentum de infinita animarum multitudine.

Confutatio huius responsionis, quæ & confutata est in disputatione de Animæ immortalitate, cap. 13.

S. Tho. mutauit rñsionem in 1. p. Summæ, q. 46. ar. 2. quæ tamē argū nō soluit.

Pondera diligenter hanc cōfutationē.

Scoti responsio ad argumentum propositum de infinita animarum multitudine, atq; eiusdem confutatio. Cap. XIV.

IAm vidimus, quæ nam difficillimo, & inextricabili huic argumēto de infinita animarum multitudine à Diuo Thoma solutio allata fuerit: videamus nunc, quę nam solutiones ab alijs propositæ sint: ingenijq; nostri aciem exacuamus: fortasse enim cum subtilioribus doctoribus, qui inter Scholasticos reperiantur, nobis nunc disputatio habenda est. Horum primus est Io. Scotus, Doctor subtilis nuncupatus: qui lib. 2. Sñiarum d. 1. qō. 3. tametsi in hac quæstione, mundus ne ab æterno esse potuerit, problematicus est, neq; hùc magis, quàm illùc propendear; nititur tñ, ingenij sui acumine, vtriusque sñiæ rationes diluere. Et ad propositum argumentum de infinitis animabus, quæ re ipsa modò consisterent, si mundus ab æterno conditus esset, priusquam respondeat, pronunciatum hoc in medium affert, vt facere consueuit, quotiescunq; grauissima, difficillimaq; argumēta soluturus est. Quicquid à Deo, vno die fieri nō pōt (quia contradictionem includit:) id ipsum eadem ratione toto tempore infinito præterito fieri non potuit, seu infinitis diebus præteritis, si fuissent. Reddit rationem; qm̄ in hac die sunt infinita instātia, immò in vna hora, & in quacunq; particula vnius horę sunt infinita instantia, in quæ diuidi posset; cùm quantitas continua sit. Hoc pronunciato præmisso, & explicato, concedit, Deum quolibet instanti vnius diei vnam animam creare posse, sicut quolibet die totius infiniti præteriti, si fuisset. At verò sicut infinitis instātibus huius diei,

Scotus i præsenti quæstione problematicus.

Maxima Scoti, qua argūm de infinita animarū multitudine diluere contendit.

Perpende responſ. Scoti.

Deus

Deus animas infinitas creare non pôt, quia id contradictionem inuoluit: Eadem ratione, si dies infiniti iam præterijssent, quod certè factum esset, si mundus statueretur æternus, nihilominus infinitis illis diebus infinitas animas creare non potuisset; quia id contradictionem includit. Preuidit Scotus instantiam, quæ aduersus hanc solutionem fieri posset, & solutionem quoq; instantię afferre conatus est. Instantia ea est: non enim infinitatis dierum preteritorum in toto tempore infinito, si fuisset, & infinitatis momentorum vnius diei eadem ratio est: nam momenta vnius diei sunt infinita potestate; quatenus, s. tota vna dies, & quęlibet hora, & quęlibet etiam vnius horę particula, ea ratione, qua continua est, diuisionem in infinitum recipere pôt: & quemadmodum puncta terminant partes lineę diuisæ, ita momenta terminant partes temporis diuisi. At verò, si mundus æternus esset, infinitiq; dies prærerijssent: tũ illi non potestate, sed re ipsa infiniti essẽt: & si quolibet die Deus vnam animam creare potuisset: numerus nunc animarum re ipsa infinitus esset, atq; ita propositum argumentum adhuc in suo robore manet. Nititur Scotus hanc obiectionem diluere, asseritq; instantia vnius diei, vel vnius horę, cum infinitis instantibus infinitorum dierum præteritorum ęqualem infinitatem habere, & vtranq; tantum potestate esse: cum enim indiuisibile non re ipsa, sed potestate tantum in continuo sit, atquę tàm infinita instantia infinitorum dierum, quàm infinita instantia vnius diei, indiuisibilia in tempore sint, quod de numero continuorum est: sequitur, vt illa quidem non re ipsa, sed solum potestatę infinita sint, atq; adęo si quolibet illorum instantium Deus vnam animam creasset, non ideo tñ animarum numerus re ipsa infinitus esset, sicut à nobis supra conclusum est. Subtilissimè quidem hanc Scotus instãtiam explicauit, quæ certè ab alio nullo explicari melius potuisset, argumẽtum nihilominus adhuc remanet insolutum: nec miror, quia, vt iam dixi, insolubile semper illud existimaui. Quod aũt Scotus argumẽtum non soluerit, ita demonstro. Putauit ipse, infinitatem instantium vnius diei æqualem esse infinitati dierum præteritorum, si fuissent; & vtranque infinitatem potestate tantum esse: propterea quemadmodum implicat contradictionem, vno die, in quo sunt infinita instantia, Deum infinitas animas procreare; ita si mundus poneretur æternus, contradictionem implicaret, ipsum toto preterito tempore, in quo essent infiniti dies, infinitas animas procreasse. Hæc est summa totius Scoticæ solutionis. Videamus nunc, an caput difficultatis attigerit, & an par ratio sit infinitatis instantium vnius diei, & infinitatis dierum totius præteriti temporis, si fuit ab æterno. Sciscitabor ego ab Scoto, quæ nam est intima ratio, cur Deus vno die in quo sunt infinita instantia, infinitas animas creare non possitè Responderet, opinor, quia hac vna die iam animas creare cępit, & quocunq; instanti succedenti, nouas creat: quia vero nunquam ad vltimum huius diei instans peruenire possumus (quoniam, vt diximus quælibet eius particula in infinitum diuisibilis est) ideo sequitur contradictio, vt Deus infinitas animas re ipsa creet: nam post quodcunq; instãs acceptum, dabitur iterum pars eiusdem diei, & postea instãs, quo Deus aliam animam creare poterit, & sic in infinitum. Quare poterit quidem Deus vno die ĩfinitas animas potestate creare, hoc est plures animas in infinitum: non tñ infinitum numerum animarum re ipsa, vt probat argumẽtum. Non video posse aliter Scotum huic petitioni respondere, si rectè responsurus sit. Applicemus modò hoc idem infinito tempori præterito, videamusque, an res eodem modo se habeat. Profectò si in rem hanc intimè, & accuratè ingenio penetremus, longè aliam rationem esse inueniemus: etenim si proportionem aliquam inter infinitatem instãtium vnius diei, & infinitatem dierum totius præteriti temporis, atque pariter inter infinitatem animarum, vtrobiq; creatarum, statuere vellemus: oporteret, vt Deus aliquando tempore infinito præterito aĩas creare cępisset; sicut positũ est, eum vno die creare cępisse: hoc modo instantia vnius diei, vel vnius horæ, & instantia infinitorũ dierũ æqualem infinitatem haberent, vt rectè cõcludit Scotus. Sed si nũquam Deus aliquo die infiniti præteriti temporis animas creare cępit, adeo vt aliquod tempus antè cogitatione saltem fingere possimus, quo nullas omnino animas procreauerit; iam illa proportio tollitur, & fatendum necessariò est, animarum iã creatarum numerum non potestate, sed rę ipsa infinitum esse. Hoc autem facilè ostensurum me puto, si vnum diem toti tempori infinito præterito comparauero. Incepit Deus exempli gratia, hac die creare animas: sit modò meridięs: perspicua res est, quamuis in qualibet huius diei particula infinita instãtia potestate reperiantur, hucusque tñ Deum infinitas animas nõ

Instãtia, quæ fieri posset cõtra responsionem Scoti.

Scoti solutio

Ostendit autor solutionẽ Scoti inualidam esse.

Nota caput difficultatis.

Hinc elicitur defectus Scoticæ responsionis.

creaſſe: nam ante duas horas pauciores creauerat, & adhuc pauciores ante quatuor horas, atque ita retrocedēdo, ad primam animam peruenire potero, quam Deus hac die creare cœpit. At verò ſi mundus eſt æternus, & infiniti dies præterierūt, quomodo vnquam retrocedēdo, ad primam animam peruenire potero, quam Deus creare cœperit, ſi nunquam cœpit? Quātuncunq; enim retrocedam, ſemper antè infinitæ animæ re ipſa reperiētur. Quod ſic probo: nam ex 3. Phyſ. infinitum re ipſa illud eſt, quod pertranſiri nūquam poteſt: ſed ſi mūdus æternus eſt, per quantācunque retroceſſionem, animarum numerus re ipſa exiſtētium, nunquam abſolui poteſt: ergo ſi mundus eſt æternus, infinita animarum multitudo re ipſa reperitur, quod erat probandum. Dicet fortaſſe aliquis, falſum eſſe id, quod à nobis poſitum eſt, nimirum Deum nūquam animas creare cœpiſſe: cœpit enim ab æterno. Nunquam ego didici huius generis coniunctiones, vt. ſ. aliquod æternum ſit, & illud ipſum durationis principiū habuerit: nam ſi cœpit eſſe, antè nō erat: & ſi ſemper fuit, nunquam cœpit eſſe: non igitur fieri poteſt, vt aliquid cœperit ab æterno creari. Hæc ſatis cum Scoto.

Cōtradictio nē implicat aliquid ab æterno eſſe cœpiſſe.

Bachoni reſponſio ad idem argumentum, atq. eiuſdem confutatio. *Cap. XV.*

ALter Doctor, qui ad certamen adducitur, eſt Io. Bachonus, reſolutus appellatus, qui lib. 2. Sniarum d. 1. q. 6. art. 2. argumentum de infinitis lapidibus ſoluere nititur. Tuetur enim, ſi mundus ab æterno conditus eſſet, infinitiq; dies præteriiſſent, in quorum quolibet Deus lapidem vnum procreaſſet, atque omnes hactenus conſeruaſſet, non ideo tñ neceſſe eſſe, vt infinita re ipſa lapidum multitudo reperiatur, quod & ipſe vniuerſali hac propoſitione confirmat. Quantum finitum, inquit, infinitè, & ab æterno, quanto finito additum, nunquam re ipſa infinitum quantum facere poteſt. Probat, quia eiuſmodi quantum re ipſa neque infinitū erit, ratione eius, quod additur; quia hoc ponitur eſſe finitum: neq; ratione eius, cui additur; quia finitum pariter illud eſſe ſtatuitur. Concedit igitur iſte Doctor, poſitâ mūdi æternitate, dandam quidem multitudinem lapidum infinitam; ſed in hoc ſenſu, quia illa ab anteriore parte terminū non haberet. Verùm hæc reſponſio tribus in rebus deficere mihi videtur. Primo, quia ponit Bachonus, multitudinem illam lapidum, cui additamentum aliquod fieret, re ipſa finitam eſſe, quod tamen falſum eſt, ſi mundus ſtatuatur æternus: conſidero enim lapides, quos Deus ante centum annorum millia procreaſſet, ſi illi lapides non ſunt infiniti; ergo finiti, atque ita certo aliquo, definitoque numero concluſi; minuo igitur ab hoc numero ſimul vnum lapidem, & vnum diem per ſucceſſiuam retroceſſionem; ſi numerus lapidum finitus eſt, tandem pòſt multa annorum millia, ad primum lapidem procreatum peruenire potero. Quod ſi dierum numerus numero lapidum proportione reſpondet, ſequitur, vt ad vnum diem, ante quem nullus alius fuerit, aliquando perventurus ſim: ſic igitur mundus non eſſet æternus. Arguamus nunc oppoſito modo; ſi mundus eſt æternus, nullus fuit primus dies, nec vllus fuit primus lapis procreatus; atque adeo ſi quolibet die, Deus vnum lapidem procrearet, & omnes iam procreatos conſeruaſſet, numerus lapidum, modò exiſtentium, re ipſa infinitus eſſet, quod erat probandum. Deficit ſecundò hæc Bachoni reſponſio; quia dicit, quantum finitum, infinitè additum quanto finito, illud re ipſa infinitum non facere. Aut enim per quantum finitum, infinitè additum, idem quantum numero intelligit, aut diuerſum: ſi idē numero, rectè dicit: nam ſi exempli gratia, tribus lapidibus, iam exiſtentibus, infinitè duos eoſdem lapides adderem; nunquam certè lapidum numerus quinariū excederet; ſed hoc non eſt ad rem; qm̄ lapides, qui infinitis diebus à Deo procrearentur, & prioribus lapidibus, iam exiſtentibus adderentur, non eſſent iidem numero, ſed diuerſi. Si vero intelligit, quātum nō idem numero, ſed diuerſum, infinitè alteri quanto additum, illud re ipſa infinitum nō facere, falſum dicit, propterea quod ne mēte quidem concipi poteſt, quonam pacto ſi tribus lapidibus infinitè quis duos lapides, nō eoſdem, ſed alios addere poſſet, adeo vt infinitum re ipſa additamētum eſſet, ſicut re ipſa eſſent infiniti dies, vt poſitum eſt: nō inde lapidū numerus re ipſa fieret infinitus. Deficit tertiò huius Doctoris reſpōſio; quia dicit, hanc multitudinem lapidum eſſe quidem infinitam, non re ipſa; ſed in hoc ſenſu, quia ab anteriore parte terminum non haberet. Etenim ſi ab anteriore parte terminum non haberet, ergo nunquam multitudo hæc lapidum poſſet numeratione tranſiri, adeo, vt ad primum lapidem procreatum peruenire liceret: id autem omne re ipſa infinitum eſt, cùm ex infini-

Quonam pacto Ioan. Bachonus argumentū de infinitis lapidibus ſoluat.

Bachoni rñſio tripliciter deficit Primus defectus.

Secundus defectus.

Tertius defectus.

infinitis rebus iam existentibus, conflatum sit; ergo hæc lapidum multitudo non modò secũdum durationẽ, quia scilicet durationis principio careret, verum etiam re ipsa infinita esset.

Recentiorum responsio ad idem argumentum & eiusdem confutatio. Cap. XVI.

> Cõis responsio recentiorũ, qui concedunt, aiarum numerũ infinitum esse à parte ante, non ȷà parte post.

NOn nihil adhuc superest, quò confugere possint ij, qui sacram hanc (vt aiunt) anchoram soluere nituntur: sed litus sunt araturi: abrumpi enim nulla ratione potest. Sunt ex recẽtioribus Philosophis nonnulli, qui mundi æternitate, atque etiam animorum immortalitate posita, infinitas esse animas ab anteriore parte, non item à posteriore concedunt: ab anteriore quidem; quoniam, si retrocedamus, nunquam animarum numerum absoluemus: non sic autem à posteriore; quoniam animarum numerus continuò additamentum recipit. Neque absurdum est, inquiunt, aliquid ex vna parte infinitum, ex altera verò finitum esse: constat enim, Angelos à Deo creatos, initium suæ creationis habuisse, in perpetuum tamen duraturos esse. Alij, è quorum numero fuit Franc. Piccol. lib. 2. de Motu c. 11. concedunt, posita mundi æternitate, infinitum re ipsa animarum numerum reperiri, quem tamen nullum arbitrantur incommodum esse, si ex ea parte, qua finitus est, accessionem aliquam recipere dicamus. Ad duntaxat præterea, infinitam rerum per se existentium multitudinem, quantancunque accessionem illa recipiat, nunquam tamen fieri posse maiorem, quemadmodum per quantancunque diminutionem nunquam illam ipsam fieri posse minorem. Portẽta opinionum sunt hęc, horrendaque monstra in naturali Philosophia, quæ terrorem maximum ijs omnibus incutient, qui intenta mentis acie eadem contemplabuntur. Et vt ad primam responsionem veniamus, viderint ipsi quantum ea ad propositum argumentum attineat. Erat argumentum huiusmodi, si mundus æternus esset, infiniti iam dies præterijssẽt, in quorum quolibet Deus vel vnam animam, vel vnum lapidem creare potuisset; numerus igitur animarum, aut lapidum re ipsa nunc infinitus esset, si mundus statueretur æternus. Quid huc, obsecro, spectat in finitudo illa ab anteriore, vel posteriore parte? Si decem sint homines in platea, illorum numerus re ipsa finitus est, nec vlla hic anterior, vel posterior infinitudo consideratur, sed solũ rerum, per se existentium numerus, qui determinatus est, adiectionemque recipere potest. Eadem ratione, si hactenus infinitæ animæ, aut infiniti lapides editi, & conseruati sunt, iam illorum numerus re vera infinitus est: suntque huiusmodi res per se existentes, quibus nullus vel ab anteriore, vel à posteriore parte fluxus conuenire potest. Dices, quemadmodum nunc posita sempiterna mundi duratione, animæ ab anteriore parte finitę sunt, quia cœperunt aliquando creari, vt ex. gra. hoc die: sunt autem infinitæ à parte posteriore, quia ad vltimam animam procreandam peruenire nunquam licet: ita posito hoc, tanquam vero, mundum. s. nunquam ortum esse: finitæ sunt animę, iam editæ, à parte posteriore. quia adiectionem recipiunt: infinitæ autem à parte anteriore: quia si numerando retrocedamus, animarum, iã procreatarum, numerum absoluere nunquam poterimus. O pulchram deceptionem. Animę, in posterum procreandæ, à posteriore parte infinitę sunt: non re ipsa, quia non dum omnes procreatę sunt: sed potestate, quia post quancunque procreatam animam, adhuc alia in infinitum procreabitur. Animę verò, quę hactenus procreatę sunt, iam omnes consistunt, nec sunt in fieri, sed in facto esse: nõ igitur vel ab hac, vel ab illa parte, sed re ipsa infinitę dicẽdę sunt si mundus ponatur æternus. Iam verò infinitudo illa ab anteriore, vel à posteriore parte rebus competit, quę cum aliqua duratione cõsiderantur, sicut rectè dictum est de Angelis, qui à Deo aliquando editi sunt; perpetuum tamẽ durabunt ad tempus: non licet tamẽ reciprocari, vt. s. quod nunquam incepit esse, anterioremque ęternitatẽ habet, ęternitate careat posteriore, & aliquando in perniciem abiturum sit. Etenim id, quod semper fuit, non contingẽs illud quidem, & accidentarium quippiam, sed necessarium sui natura est: quod autẽ eiusmodi est, deficere nunquam potest: contradictionem enim implicat, vt aliquando non sit. Et verò propositio illa, nimirum ęternum ab vna parte est pariter ęternum ab altera, sumpta est ab Arist. in calce primi libri de Cœlo, vbi docet, non posse quicquam nunquam ortu incipere, quin illud aliquando definat dissolutione, & è conuerso: quare concludit, non posse à posteriore parte perpetuum esse, quod originem habuit ab anteriore. Quod verò attinet ad alteram responsionem, quę est viri doctissimi, ingenuè fateor inscitiam meam, sæpius hanc rem versaui animo, cò tamẽ viribus meis peruenire nunquam valui, vt admitterem, id, quod infinitum

> Aliorũ rñsio, qui cõcedũt, aiarũ numerũ re ipsa infinitũ esse, recipereq; illum adiectionem maiorem tñ nequaquã fieri. vide Fran. Piccol. lib. 2. de motu, ca. 11.

> Confutatio primæ respõsionis.

> Confirmare nituntur responsionem.

> Replica.

> Infinitudo à parte ante, & à parte post, semper cum duratiõe, vel successiõe aliqua accipienda est.

> Quod est æternũ à parte ante, æternum pariter est à parte post.

> Cõfutatio alterius respõsionis.

finitum re ipsa est accessionem recipere posse. Demus, infinitam aliquam molem reperiri; quę nam quantitas ei addi potest, si omnem penitus quantitatem includit? Si qua ei quantitatis particula adderetur, priùs illa caruisset, atque ita re ipsa infinita moles non fuisset. Demus aliquod ens infinitę virtutis, cuiusmodi est Deus; si perfectionem aliquam recipere posset, priùs illam non habuisset; non igitur infinitum secundum virtutem extitisset. Demus numerum re ipsa infinitum; si omnes numeros continet, quis numerus illi addi poterit? Non video igitur, quo nam pacto id, quod re ipsa infinitum est, adiectionem recipere possit. Dicet Piccol. id, quod re ipsa infinitum est, adiectionem recipere posse, ex ea parte, qua finitum aliquo modo est. Quid? habet ne infinitum re ipsa partes aliquas finitas? Si ex finitis partibus conflatum esset; dubio procul infinitum re ipsa nulla ratione appellaretur. Quòd si saltem secundum nostrum intelligendi modum finitum quippiam in infinito statuere velit, illudque idem adiectionem recipere; iam finitum erit, quod adiectionem recipiet, non etiam infinitũ.

Infinitum re ipsa adiectionem recipere minimè pôt.

Defensio Piccolomin. responsionis.

Replica.

Præterea propositio hæc, nimirum infinito, ex ea parte, qua finitum est, aliquid addi posse, locum tantummodo habere videtur in eo, quod potestate, non re ipsa infinitum est; planiùs, & apertiùs dicam, in eo tantum, quod est secundum durationem, vel successionem infinitum. Si enim totum tempus tàm præteritum, quàm futurum simul accipi posset, hoc, admissa mũdi æternitate, infinitum esset. At verò si totum tempus præteritum consideremus, quatenus præsenti die, aut instanti terminatum est: tunc ex hac parte finitum dicitur, & hoc modo adiectionem recipere potest. Sed grauius absurdum est id, quod sequitur, dum negat Piccolomineus, infinitum re ipsa maius fieri posse, esto accessionem quantãcunq; recipiat. Bone Deus, si infinitæ columnæ, centum cubitorum accessio fieri posset, non ne deinceps haberet illa cẽtum cubitos, quos priùs non habebat? Cur non igitur maior facta est? Respondebit, quia infinitum non potest fieri maius. Rectè sanè: sed quia non potest fieri maius, ideo implicat contradictionem, ipsam accessionem recipere. Figmẽta igitur sunt, dicere, infinito quippiam addi posse: illud nihilominus per nullam accessionem euadere maius. Insolutum itaque manet hoc primum argumentum, de quo iam satis arbitror esse dictum.

Quo intelligendũ sit, infinitum adiectionem recipere posse, ex ea parte, qua finitum est.

Si infinitum posset adiectionem recipere, fieret maius; nõ potest aũt fieri maius, quia non pôt adiectionem recipere.

Aduersariorum responsiones ad secundam, & tertiam rationem, atque earundem confutationes. Cap. XVII.

SEcundum argumentum, pro Henrici sentẽtia 12. capite à nobis adductum, erat hoc; Mũdus à Deo factus est, immò ex nihilo factus est, secundum Theologos; ex nihilo autẽ fieri, & esse æternum, repugnant: opus est enim, vt quicquid ex nihilo factum est, priùs nõ fuerit, postea verò factum sit: quare &c. Respondent S. Tho. sectatores, & ij etiam, qui quæstionem hanc veluti problema quoddam defendunt, factum esse, & ęternum esse non repugnare: sufficit enim, vt id quod ab æterno factum est, efficiente natura posterius sit, duratione verò non item. Pro declaratione afferunt exempla de Sole, & igne: Sol (inquiunt) splendorẽ, ignis pariter calorem edit; si autem Sol, & ignis ab æterno fuissent; tunc splendor, atque etiam calor ab æterno fuissent; nihilominus & splendor Sole, & calor igne fuisset tantùm natura posterior. Porrò esse aliquid altero natura posteriùs, nil aliud esse dicunt, quam vnum veluti effectum, alterum tanquam efficientem causam ponere. Aiunt rursus, si mundus æternus esset, non esse mundi esse eiusdem natura præcessisset, non quidem positiuè, vt vtar eorum verbis, sed priuatiuè; hoc est, mundus per se nunquam fuisset, nisi Deus Opt. Max. ipsum creatione ad esse perduxisset. Satis apparens est huiusmodi solutio; rationem tamen nequaquam diluit. Enimuerò quicquid re ipsa à Deo distinctum est, habet quoque modum, quem vocant interiorem, à modo interiore Dei, omnino distinctum: sed modus interior Dei (quod ad durationem attinet) est æternitas; igitur hæc nulli creaturæ competere pôt; ac deinceps, si Deus mundum de non esse ad esse traduxit, proprium modum interiorem, nimirum æternitatem cum eo communicare non potuit, cùm mundus à Deo re ipsa distinctus sit. Quòd si contendant aduersarij, creaturam æternitatem participatam habere posse, hoc ipsis donemus; Intelligant tamen oportet, æuum, & tempus ipsum propriè æternitatem participatam appellari; sicut enim creaturæ omnes habent esse per participationem, & illud esse non est propriè illud diuinum, quod simpliciter necessarium est; sed est esse tale, quod est contingens, & veluti quidam diuinitatis radius: ita creaturæ habent æternitatem per participationem, non illam met di-

Vide Herueũ trac. de mũdi æternit. q. 5. Io. Canonicũ li. 8. Phys. q. 1. Capreolum in 2. d. 1. q. 1. art. 3. & alios.

Vt aliquid productũ sit sufficit ipsum esse natura producẽte posterius; hinc eliciũt aduersarij non repugnare, mũdũ esse factũ, & esse æternũ.

Quid sit esse altero natura posterius.

Confutatio huius respõsionis.

Aeternitas, q̃ est modus interior Dei, nulli creaturæ cõuenire potest.

Quo intelligẽdũ sit crea

diuinam, quæ est tota simul & perfecta possessio, vt ait Boetius, sed aliam, quæ est veluti quidã illius radius; hæc aũt est vel æuum, vel tẽpus. Nolo alijs medijs cõtra hanc rñsionẽ vti; ea enim satis commodè tertia ratione principali reijcitur; nam si mundus nulla duratione, sed natura tantũ posterior est Deo: igitur non ab eo liberè, sed naturæ necessitate pẽdet. Probo consequẽtiam, afferendo eadem exempla, quæ ab aduersarijs allata sunt. Splendor Solis natura tantum Sole posterior est: ab eo tamẽ necessariò proficiscitur: sic calor posterior est igne natura: & ignis necessariò calorem ex se fundit. Similiter si pes ab æterno supra puluerem extitisset: vestigium pedis ab æterno in puluere fuisset, essetq; vestigium pede natura posterius: nihilominus vestigium illud necessariò impressum esset. Eadem igitur ratione, si mundus Deo sola natura posterior est: igitur ab eodem non liberè, sed necessariò pẽdebit. Sed videamus, quam responsionem huic tertiæ rationi afferant aduersarij. Cùm dicebatur, si mundus ab æterno effici potuisset, sequeretur, eundem à Deo necessariò pẽdere: negant consequẽtiam. Ad probationẽ, concedunt, nullum instans durationis sumendum esse, quo fuerit Deus, quo pariter non fuerit mundus: dari tñ necessariò instans naturæ, quo Deus, vt causa efficiens, mundum, vt effectum editum antecedit. Nec ob eam rem sequitur, mundum à Deo necessariò pendere; quia illo instanti durationis, quo ipsum edidit, eodem ipsum non edere potuit: atq; ita liberè, & contingenter edidit. Et cùm dicebatur, omne, quod est, quando est, necesse est esse. Respondent, veram esse hanc propositionem in sensu composito, non in sensu diuiso: aut etiam veram esse, loquendo de necessitate consequentiæ, non consequentis. Pinguiore (vt aiunt) formula hæc à nobis pronuncianda sunt, quò faciliùs ab omnibus intelligatur. Cùm Socrates mouetur, necessariò ille quidẽ mouetur, sed in sensu composito, s. quatenus mouetur: non enim simul moueri, & non moueri potest: non autẽ in sensu diuiso, quia potuit non moueri. Similiter dum currit, necessariò mouetur: non quidem necessitate consequentis, quia sicut contingenter currit, ita contingenter mouetur: sed necessitate consequentiæ; quia posito cursu, sequitur necessariò motus. Dicunt ergo, Deum necessariò mundum condidisse postquam condidit: quia non potest modò non edidisse: hæc autem non est necessitas simpliciter, & consequentis, sed (vt aiunt) ex suppositione, & consequentiæ: efficitque propositionem veram, vt dictum est, in sensu composito, non autem in sensu diuiso: Nescio quibus, aut vnde conquisitis tricis nos inuoluant aduersarij in re tàm clara, & expedita. Scio, illo instanti durationis, quo Deus mundum ædificauit, ipsum eodem mundum non ædificare potuisse: id tamen ponit, mundum aliquando non fuisse: nam si ęternus est mundus, Deus, vt paulò inferiùs demonstrabo, ipsum nulla ratione ab æterno non ædificare potuit. Vellem ego, vt cumulatè argumento satisfacerent, atq; ad eiusdem formam responderent. Quærebatur enim, si mundus à Deo editus est, aut Deus illum edidit eo instanti, quo est, aut ante, aut post: dicamus clariùs, aut edidit ipsum, quando erat, aut quando non erat. Quando erat, non potuit, quidem, quia iam erat. Si quando non erat: igitur non est æternus. Respõdebunt fortasse, diuisionem hanc rebus illis conuenire, quæ producuntur in tẽpore, non aũt illis, quæ constructæ sunt ab æterno: propterea vanum est quærere, fuerit ne mundus editus quando erat, an quando non erat: editus enim est ab æterno, & semper fuit. Neq; absurdum est, aliquid productum esse, & semper fuisse: nam Verbum diuinum à Patre productum est, quo tamen nulla duratione, sed sola origine posterius est. Sensim aduersarij, nõ animaduertentes, ad sñiam nostram accedunt. Primùm, diuisio à nobis proposita, cuicunque rei necessariò competit, quę vel ex nihilo, vel ex aliquo facta est: quidquid enim non habet esse ex se, sed ab aliquo editum est; necesse est omnino, vt tùm primum editũ sit, cùm primum habuit esse post non esse; quòd si ei, quod æternum est, id nequaquam competere potest: sequitur, vt contradictionem implicet id, quod æternum est, editum esse posse. Quod de diuino Verbo asserunt, meam omnino sñiam comprobat: nauque diuinum Verbum æternum est à Patre productum est, & sola origine ipso Patre posterius est: tñ, vt ait Athanasius in Symbolo, neque est factũ, nec creatũ, sed genitũ: sicut Spiritus Sanctus neq; est factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Iam verò cùm Verbum semper fuerit, à Patreq; genitum sit, certè nõ libera, & contingens eius origo est, sed necessaria; ita enim Pater semper genuit, semperq; gignit Filium, vt illum non gignere non possit. Si igitur ita mundus à Deo pendet, vt semper fuerit: opus est necessariò fateri, eundem à Deo non liberè, sed naturæ necessitate pendere,

turas habere æternitatẽ p participationem.

Aduersariorum respõsio ad tertiã rationem.

Quo intelligẽda sit hæc ꝓpositio, omne, quod est, qñ est, necesse est esse.

Aduersariorum rñsionis confutatio.

Effugium.

Prosecutio.

Concipi nõ põt, quippiã ex nihilo, aut ex aliquo ꝓductum esse, & sẽper fuisse.

Aeterna productio eẽ nõ põt, quin sit necessaria.

Demonstrati uè concluditur, mundum esse ens necessariū, si semper fuit.

atque ita proprio telo aduersarij nostri iugulantur. Denique ex sua ipsorum interpretatione, ad rem meam concludendam, demonstrationem sumo: dicebant, propositionem hãc, Omne, quod est, quando est, necesse est esse, intelligendam esse in sensu composito, s. quando est. Contra argumentor sic; Mundum necesse est esse, quando est, in sensu composito: sed mũdus semper fuit, vt iam positum est; ergo mundus fuit semper ens necessarium: quod autẽ est ens necessarium, non fuit contingenter editum, immò simpliciter, & omnino improductum est; igitur contradictionem inuoluit, mundum à Deo editum ex eternitate fuisse. Fortasse obscura sunt, quæ hactenus diximus; eadem tamen in sequenti capite illustriora fient, cùm opposite sententiæ argumenta diluemus.

Aduersariorum rationes diluuntur, Cap. XVIII.

Responsio ad primã rõné.

Confirmata iam satis, & stabilita sententia nostra, temporis ratio postulare videtur, vt rationes, pro aduersa opinione adductas, dissoluamus. Ad primam igitur concedendum est, eandem omnipotentiam, quam habet Deus nunc, ab æterno etiam ipsum habuisse: sed cùm infertur; ergo mundus ab æterno fuit, vel esse potuit; neganda est consequentia: nõ enim mundus ideo ab æterno esse non potuit, quia ipsum Deus ab æterno ædificare non valuerit: sed quia ipse ab æterno ædificari non potuit: quemadmodum enim contradictionem implicat, quicquam sine procreatione procreari; ita contradictionem inuoluit, aliquid effici sine principio durationis. Potuit igitur Deus semper mundum efficere, sed in hoc sensu, vt. s. nullum instans cogitatione sumi possit, quo Deus mundum efficere non potuerit; non ob eã tamen rem sequetur, mundum æternum esse: quoniam Deus semper mũdum propria duratione præcedit: propria autem duratio, quæ est mensura Dei, est æternitas; ac proinde quocunque instanti, cogitatione ficto, illud instans antecedente, quo mundus conditus est, eundem condidisset: non ideo tamen mundus æternus esset; quoniam Deus ipsum æternitate precederet. Ad secundam negatur consequentia. Ad probationem, quam dicebatur, si æternitas impedimento fuisset Deo, quo minus mundum ab æterno condere potuisset, oporteret, vt expectaret per infinitam durationem, &c. Respondeo, æternitatem, quæ est modus intimus, & interior quædam mẽsura Dei, nullum ei impedimentum in mundi constructione attulisse, nec afferre potuisse: quinimmò non potuit Deus mundum construere, quin ipsum instanti æternitatis construxerit: vnicum enim est æternitatis instans, semper manens, atque indiuisibile. Cùm igitur Deus aliquid edit, nullum expectat tempus, ad illud edendum, sed illud vnà cũ sua mẽsura edit, quæ est tempus, vel æuum: sic mundum edidit quidem Deus, instanti æternitatis: tamen edidit illum cum propria mensura, nimirum cum tempore, quo tùm primum definiri, vel (quod aiunt) mensurari cœpit, cùm primũ editus est. Nec intelligere possum, quo modo Theologi, qui mundum à Deo statuunt ex nihilo conditum esse, ipsum decreuerint ex nihilo ab æterno condi potuisse: sic enim potius non esse mundi, quàm esse eiusdem simul æternum cum opifice ponitur. Ad tertiam, concedendum est, qua ratione Deus mundum vno instanti ædificare potuit; eadem ipsum alio instanti priori, & rursus alio priori, & sic in infinitum ędificare potuisse, hoc inquam totum concedendum est, sed de instanti cogitatione ficto: quia ante mundi constructionem nullum erat instans reale, nisi æternitatis: non inde tamen sequitur, mundum æternum esse posse; quia semper describeretur tẽpore, cum quo conditus est. Quemadmodum enim, si Deus nunc Angelum ederet, ille non tempore, sed æuo, quod propria est Angelorum mensura, describeretur: ita si mundus multis ab hinc annis conditus esset, non nisi propria mensura, quę est tempus, describi posset. Explico dilucidiùs. Mũdus centum mille annis ante tempus illud, cum quo conditus est, à Deo edificari potuisset: & rursus totidem annis ante illos, & sic in infinitum: si enim cœlum tot ante annis moueri cœpisset, iam tot annis, nostro loquendi modo, esset semetipso vetustius: æternum tamen nequaquam: tùm quia cum propria eius motus mensura, quę tempus est, editum esset: tũ ẽt quia in quantacunque antiquitate Deus mundum condidisset, semper eundẽ ęternitate pręcederet. Ad quartam, neganda est maior: non enim durationis à posteriore parte, & durationis à parte anteriore par ratio esse videtur: non repugnat rebus procreatis ęterna duratio à parte posteriore: quia nullam contradictionem inuoluit, res procreatas, quę si suę naturę relinquantur, desinerent in non esse, à Deo per tempus infinitum conseruari; implicat tamen

Ad secũdam rationem.

Ad tertiam rationem.

Ad quartam rationem.

con-

contradictionem, Deum rem aliquam procreare,& propria duratione illam non antecedere, quod fieri non posset, si res procreata simul cum procreante æterna esset. Ad quintam, neganda est minor, nimirum liberam productionem necessaria productione perfectiorem esse: etenim perfectissima est illa productio, qua producens,& productum in vnitate naturę cõueniunt, qualis est productio diuinarum personarum, quę tamen necessaria est. Libera verò productio non ea est, vt quod liberè producitur, eandem cum producente naturam habeat: quo fit, vt liberè producens effectum æternum habere non possit; si enim liberè producit, certę vt producere, ita & non producere potest: accipio ergo illud instans, quo liberum efficiens se ad vtrumlibet oppositorum determinare potest; hoc modo semper præcedit effectum, aut non productum, aut non producẽdum. Dices, si necessaria productio, libera productione perfectior est, maiorem igitur Sol perfectionẽ in luminis effusione, quàm Deus in vniuersi creatione præferret; cùm hæc libera, illa verò necessaria productio sit. Respondeo, cùm Sol lumen ex se fundit, non illud quidem reali effectione, sed simplici solùm emanatione producit; ideo hæc propriè dicta productio appellari non potest: quemadmodum vera productio ea est, cùm Pater ab se distinctum filium generat, in vnitate naturæ. Cùm verò Deus mundum creauit, reali illum effectione construxit, quæ perfectior productio est, quàm simplex illa luminis à Sole manatio. Ad sextam, quam aduersarij insolubilem putant, dico, implicare contradictionem, creatum aliquod esse ab æterno, & ratione creantis,& ratione rei creatæ,& ratione creationis. Ratione quidem creantis, non, quia quocunque instanti, cogitatione ficto, creare non potuisset; sed quia rem creatam secum æternam habere non potest. Vt enim superiùs diximus, quocunque instanti illam creasset, eandem cum propria duratione, quę vel tempus esset, vel æuum, creasset; hæc autẽ duratio ab illa duratione distincta esset, quę propria Dei mensura dicitur; ea enim æternitas est, qua semper Deus rem creatam antecedit. Cùm verò dicitur in argumento, non minorem esse Dei virtutem ad creandum, quàm Solis ad illuminandum: respondeo, Solis,& illuminationis, ac Dei,& creaturæ maximè diuersam similitudinem esse. Sol enim ad illuminationem non sicut propria causa ad suum effectum se habet, sed sicut effectus proximus ad effectum remotum: causa enim, quæ Solem effecit, ipsum quoque cum lumine effecit, quod eius perfectio est; & propterea nullum absurdum est, duos effectus eadem omnino duratione, veluti mensura, definiri. Quemadmodum etiam de igne,& de calore dici solet: ignis enim,& calor sunt duo effectus eiusdem durationis, qui tamen ambo efficiẽtem causam ante se exigunt: ideo illa causa, quæ ignem effecit, in eodẽ quoque calorem effecit; quamuis, ea ratione, qua calor effectus est à causa efficiẽte, remotior, quã sit ignis; pendere ab igne, tanquam à propria causa videatur. Deus autem,& creatura nõ vt duo effectus, sed vt causa efficiens,& effectus se habent; propterea simul æterni esse non possunt. Si enim eadem duratione definiri possent; præter Deum, & creaturam, aliam efficiẽtẽ causam ponere necesse esset, quæ illos vt duos effectus peperisset, quod non est asserendum. Repugnat etiam, rem aliquam fuisse ab æterno, ratione rei creatæ. Et cùm opponitur, quia si rei, quæ est ab alio, ab æterno esse repugnaret, tunc Dei filius non esset æternus. Respõdeo, ei, quod est ab alio simpliciter,& absolutè,& per modum originis, ab æterno esse non repugnare: bene tamen ei, quod est ab alio in diuersitate naturæ, cuiusmodi non est Dei filius, sed sola creatura. Repugnat tandẽ, ratione creationis. Et cùm arguitur, quia in definitione creationis, illa particula (de nihilo) non est accipienda positiuè, quasi dicat, esse post non esse, sed negatiuè, quatenus significat productionem alicuius rei, nullo posito subiecto. Ad hoc respõdeo, illius propositionis explicationem voluntariam esse, non autem veram, & necessariam: quod satis appositè ex conuenientia,& differentia, quæ inter generationem, & creationem statuitur, elicere poterimus. Hoc enim inter generationem & creationem conuenit, quia vtraque est alicuius rei productio de non esse ad esse, vt apud omnes manifestum est. Differunt verò huiusmodi productiones, quia generatio aliquod ante requirit subiectum, ex quo genitum fiat, creatio verò nullum. Cùm igitur de ratione creationis sit, vt id, quod creatur, accipiat esse post non esse, sequitur, creationem ab æterno esse nulla ratione potuisse.

Ad quintam rationem.

Obiectio.

Solutio.

Ad sextam rationem.

Repugnat aliquid æternò esse ratione creantis.

Ratione rei creatæ.

Ratione creationis.

Discrimẽ inter generationem, & creationem.

Totius disputationis epilogus. *Cap. XIX.*

VT autem omnia quæcunque diximus, colligamus compendio, scire in primis oportet, mundi creationem, vnum esse ex articulis fidei, qui probabilibus quidem rationib. suaderi, nunquam tamen directè demonstrationibus roborari potest. Si quis enim in puris naturalibus constitutus, maximo ingenij lumine præditus, in syluis educatus, à nullo fideli edoctus, naturali tantùm lumine philosopharetur; cùm omnem ille cognitionem à sensibus hauriret, ex pluribusque congestis particularibus, vniuersalem cognitionem eliceret, nunquam directè ad illam effectionem peruenire posset, qua aliquid ex nulla penitus subiecta materia procreatur. At verò si rerum omnium naturam diligenter spectaret, animique nostri dignitatem consideraret, atque absurditatem infinitæ re ipsa multitudinis rerum per se existẽtiũ cognosceret; inde facilè elicere posset, aliquam aliam dari effectionem, ijs omnibus dissimilem, quas continenter fieri videret, ac proinde, si non secundum quid nominis, saltem secundum quid rei ipsam creationem intelligeret.

Purus, simplexq; Philosophus non põt directè mundi ortũ ratiocinãdo concludere, sed solũ per necessariam quandã consecutionem.

Id cùm ita sit, dicere necessariò cogimur, Arist. rationes, pro mũdi æternitate propositas, à puro, simplicique Philosopho solui nequaquam posse: quinimmò apud veteres illos naturæ interpretes, qui præter primum rerum omnium conditorem, materiam quampiam vnà cum illo æternam statuerunt, ex qua vnumquodq; constitutum est, validissimas demonstrationes esse. Simpliciter tamen, & absolutè demonstrationes non esse, quippe quæ ex falsis propositionibus constitutæ sint, quæque à fidei lumine illustratis, solui nullo negocio possint.

Aristotelicæ rões mundi æternitatẽ ꝑbantes, ab ijs tantum solui possunt, qui fidei lumine sunt illustrati.

Ijs præsertim iactis fundamentis, Deum, si non esse agens, quod impulsu naturæ ad agendum incitetur; sed quod arbitratu suo efficiat, quicquid efficit. Deinde nullam dari materiam, æquè ac primum opificem sempiternam; immò quæcunque ille proximè procreauit, ipsum ex nulla penitus materia fabricatum esse. Cæterùm non solùm absurdum est dicere, mundum æternum esse, verùm etiam contradictionem implicat, eundem ab æterno condi potuisse; non quidem opificis imbecillitate, sed quia repugnat creaturæ, sui creatoris mensura, hoc est æternitate describi.

Cõtradictionẽ implicat, mundum ab æterno effici potuisse.

Potuisset quidem Deus quocunque instanti, cogitatione ficto, ante tempus illud, quo mundus conditus est, eundem in infinitum ædificare; fingamus tamen mundum antiquum, quantum velimus, nunquam illum intelligimus æternum: quia statim atque editus est, propria mensura describitur: aut si æternus est, improductus necessariò est. Iam verò creaturæ, à Deo pendentes, sunt duplicis generis, quædam habent totum suum esse simul, quemadmodum sunt Angeli, Animæ nostræ, & nonnulla fortasse, quæ Deus initiò procreauit, vt cœlestia corpora; & hæ quo ad suam substãtiam, definiuntur æuo; quamuis illarũ motus tempore describantur. Aliæ sunt, quæ habent suum esse per successionem, & istarum mensura est tempus.

Creaturæ à Deo editæ sunt duplicis generis.

Has omnes necesse est Deum æternitate antecedere, edat illas quando velit, quinimmò cùm vnicum tantum sit æternitatis instans, si Deus nunc exempli gratia Angelum crearet, ille quidem à Deo instanti æternitatis crearetur; eum nihilominus propria mensura, quæ æuum est, dimetiri liceret. Cùm autem instans æternitatis non fluat, eodem modo de quocunque fluxu præterito dicendum erit, siue realis ille fuerit, siue cogitatione fictus. Finge nunc rerum omnium vacuitatem, mundumque cogita non dum conditum esse; nullum adest tempus, nullum æuum, sed duntaxat æternitatis instans, quod re vera neque prius, neque posterius admittit; sed solùm (vt aiunt) per tẽporis coexistentiam. Incurrat nunc primùm Deus in mundi fabricam, facque, primum cœlũ duas tantum ab ortu ad occasum reuolutiones absoluisse; dices ne mundum in tempore factum? Nullum aderat tempus. Appellabis æternum? Aetatem habet tantum duorum dierũ. Quid igitur? Instanti æternitatis editus ille est; sed cum propria, & interna mensura, quæ est tempus. Hinc tandem colligas, Deum aliquid abs se distinctum edere non posse, quin illud simul cum propria mẽsura edat, quæ est tempus, vel æuum; firmèque intelligas, nullam creaturam vnà cum suo creatore æternam esse posse.

Speculare hoc diligenter, & rei veritatem percipies.

DE LIBERA PRIMI MOTORIS Actione, Disputatio Sexta.

Disputationis origo. *Caput Primum.*

Ntereos constat, qui naturalium, diuinarumq; rerum volumina euoluunt, errores præcipuos, qui in Peripatetica Philosophia longè, lateque dispersi sunt, ex vno fonte, nimirum ex falso illo de Mundi æternitate decreto penitus effluxisse. Infectum illum, pestiferumque fontem, alia disputatione, obstruere conati sumus: qua, neque æternum esse Mundum, neque ab summo, æternoq; opifice, ab omni temporũ æternitate, condi potuisse, validissimis, ni fallor, rationibus demõstrauimus. Nunc autem, veneficus quidam vapor adhuc nobis expurgandus est, qui maxima ipsius fontis causa censetur. Ideo enim Peripateticorum princeps Mũdum æternum esse existimauit: quia tanquam firmum, & ratum illud statuit, Deum. s. non esse agens liberum, quod sponte, arbitratuque suo in actionem incurrat: Sed potius necessarium, quod videlicet, impulsu quodam, atque necessitate naturæ, ad agendum incitetur. Placitum hoc, præsenti disputatione, ad veritatis trutinam expendere decreuimus: hocque eo ordine, vt Philosophi priùs, atque Theologi, de rei veritate: mox Doctores varij, de Arist. mente, disputantes audiantur. Ardua profectò vtrobique disputatio est; necessaria tamen, quę à nobis diligenter excutiatur, & dirimatur. Si enim Fors tulerit, vt sacram hanc, quam vocant, anchoram abrumpamus, veramque Arist. mentem aperiamus: nulla posthac, nec in præcipuis fidei nostræ dogmatibus confirmandis, nec in synceris Aristotelis sensibus reserandis, difficultate, aut ambiguitate tenebimur: quinimmò expeditus, & facilis ad vtrunque nobis aditus patefiet.

Errores præcipui in Peripatetica philosophia vñ de fluxerint. Lege disput. de Mundi æter. cap. 1.

Quæstio discutienda.

Ordo in disputatio. seruandus.

Disputatiõis difficultas, atque necessitas.

Quæstionis intellectus explicatur. *Caput II.*

SEd priùs quàm disputationem aggrediamur, atque argumentis, vltrò, citroque habitis decertemus, illud animaduertendum duximus, quod, pro vero huiusce quæstionis sensu aperiendo, pleriq; Philosophi, nec non etiam Theologi obseruarunt. Aliquem enim agere necessitate naturæ, duobus modis contingere potest. Vno modo, dùm solo naturæ impetu, absque vlla intellectus, aut voluntatis operatione, in rem quampiam fertur: vt cùm ignis ad motum sibi obiectum calefacit: cùm ventriculus cibum conficit: cùm luminosum corpus aerem illustrat. Hæ omnes, & multæ id genus aliæ operationes, necessariæ dicuntur, quia, nulla intellectus, nec voluntatis actione interueniente, à solo naturali agente proficiscuntur, quod ita agit, vt non agere nulla ratione possit: neq enim ignis non calefacere, neq; ventriculus, si rectè habeat, cibum non coquere, neque luminosum corpus non illustrare aerem potest. Altero modo aliquis dicitur agere, necessitate naturæ, quia, etsi intellectum, & voluntatem ad agendum adhibeat: liberè tamen non agit, sed ita agit, vt nec actionem suspendere, nec eandem inhibere queat. Hoc modo Theologi, de diuinis personis loquentes, aiunt, patrem, per actum intelligendi, generare filium: ambos verò, per actum amandi, spirare Spiritum sanctum. Vtraq; operatio, vt interior, ita necessaria est; neque enim in libera patris facultate positum est, filium non generare: neque pater, & filius à Spiritus sancti productione desistere possunt: omnis siquidem operatio, quæ ad intimam diuinitatis substantiam pertinet, necessaria est, & contingentiam omnem excludit. Hac posita, & explicata distinctione, sciendum est, neminem adhuc inter Philosophos extitisse, nisi fortè aliquem impium, atq; Philosophi nomine indignum, qui Deum agere, necessitate naturæ, in priori significatione, putauerit: eamque simplicem esse naturam, intellectus, & voluntatis expertem, crediderit: ac proinde, quicunque rectè Philosophati sunt, communi consensu affirmarunt, nullam esse operationem, quæ à Deo citra intellectus, & voluntatis conspirationem, & quasi concursum extrinsecus oriatur. Dubium itaque est, effectus illi, qui à Deo proximè pendent, ea ne libertate ab eodem edantur, vt illos edere, & non edere possit: an intellectu etiam, & voluntate,

Aliquem agere necessitate naturę duob' modis cõtingere põt, vide Heru. quol. 2. q. 4. art 1.

Pater in diuinis producit Filium, necessitate naturæ, & ambo eodẽ modo producũt Spiritum sanctum.

Quicunq; rectè philosophati sunt, intellectum, & voluntatem, prio enti tribuerunt.

Quæstionis posita sẽsus.

tate, ad eorum effectionem concurrentibus; necessitate aliqua ad illos parendos, impellatur, vt eos non parere nullo modo queat. Hæc est quæstio, de qua nunc disputaturi sumus.

Philosophorum Argumenta præcipua, quibus probare nituntur, Deum agere necessitate naturæ. Cap. III.

Opinio Philosophorũ. HAc igitur de re dissidium maximum in primis inter Philosophos, atq; Theologos reperitur: illis omnem penitus libertatem à Deo amouentibus; his verò à rebus omnibus,
ab eodem editis, necessitatem excludẽtibus. Nunc igitur potiora vtriusq; sñiæ argumẽta pro
ponamus: vt ijs diligẽter expensis, quid tandem in tàm lubrica quæstione sentiẽdum sit, fa-
Arg. primũ. cilè aperiamus. Illi igitur, qui tuẽtur, Deum agere, necessitate naturæ, primò sic argumẽtan-
tur: nisi Deus ageret, necessitate naturæ, sequeretur necessariò, ipsum agere contingẽter: Sed
contingẽtia mutabilitatem, & inconstantiam indicãt: ergo, si Deus ageret contingẽter, incõ
Argumẽtum secundum. stans, & mutabilis diceretur, quod eius naturæ penitus aduersatur. Secundò, non minorem
necessitatem accipit voluntas diuina à substantia diuina, quàm ab eadem accipiat intelle-
ctus diuinus: Sed intellectus diuinus eam necessitatem accipit, vt quicquid intelligit, neces-
sariò intelligat: ergo eandem quoq; necessitatem habebit voluntas diuina, vt nimirum quic
quid vult, necessariò velit; atq; adeò nullus erit effectus, qui à Deo contingẽter emanarit.
Minor propositio perspicua est. Maior etiam ab ipsismet Theologis admittitur: qui fatẽtur,
intellectum, & voluntatem vnum, & idem re ipsa esse cum natura diuina: ac deinceps ean-
Arg. tertium dẽmet necessitatẽ habere, quam habet natura diuina. Tertiò, ille actus interior, quo Deus
extra se quippiam efficere vult, est perfectio diuina; Sed perfectio diuina à Deo abesse non
Arg. quartũ. põt; igitur quicquid Deus extra se vult, necessariò vult. Quartò, omne agẽs liberum, liber-
tate contradictionis, vt agere, ita non agere põt; ac deinceps in eo potẽtia, separata ab actu,
& similiter priuatio reperiri põt. Sed in Deo non potest esse priuatio; alioquin nec perfectis-
simum ens, nec purus actus diceretur: ergo Deus non est agẽs liberũ, libertate cõtradictionis,
Arg. quintũ. vt nimirũ agere, & nõ agere possit. Quintò, oĩs potẽtia libera, libertate cõtradictionis, aliquo
indiget, à quo ad agẽdum determinetur: Sed prima causa ab alio determinari non põt; alio-
quin non esset prima, ergo prima causa non habet liberam ptãtem ad agẽdum; sed quic-
Arg. sextum. quid agit, necessariò agit. Postremò, si Deus effectum aliquẽ contingẽter vellet, sequeretur,
vt aliquid contra eius voluntatem fieri posset: Sed consequẽs est absurdum; ergo, & antece-
dẽs. Probant consequẽtiam: effectus enim contingẽs ille dicitur, qui, vt esse, ita non esse põt;
igitur oppositum eius, quod à diuina voluntate decretum est, aliquando fieri poterit, si, Deũ
aliquid extra se contingẽter velle, concedamus. Alia etiam argumẽta, huc spectãtia, à pluri-
bus afferri solẽt: sed si quæ erunt, quæ quicquam roboris, aut firmitatis contineant, ea in se-
cunda huius disputationis parte proponẽtur à nobis, cùm Arist. sententiam de re proposita
examinabimus.

Deum esse causam liberam firmissimis rationibus suadetur. Cap. IV.

Opin. Theologorum. OPposita autem sñia, & illa quidem verissima, ea est, quam Theologi potissimum de-
fendunt, quæq; grauissimo diuinæ scripturæ testimonio, tanquam solidissimo fun-
damẽto nititur; Deum videlicet esse causam liberam, quæ nulla naturæ necessitate compul
sa; sed arbitratu suo, res omnes extra se gignat, & proferat: ita .n. in Psalmo 134. Regius Va
tes cecinit, *Omnia quacunq; voluit fecit*, vt plures aliæ autoritates, hoc idem ostendẽtes, omit
tantur. Lubet aũt nunc, non quidẽ ad maiorẽ fidei nostræ testificationem, quasi testimonijs,
aliundè, quàm è diuinis literis sumptis, indigeat; sed ad cumulatiorem doctrinam; atq; etiã
ad faciliorem veritatis intelligentiam, nonnullas rationes afferre, quas Theologi præcipuè,
Prima ratio. ad hanc sñiam confirmãdam, adhibuerunt. Prima igitur est huiusmodi, Deus per se, & na-
tura sua felix, atq; beatus est, igitur nihil extra se necessariò appetit, atque adeò nihil extra
se necessariò agit. Consecutionem ita probant; cùm enim Deus summè bonus, ac perfe-
ctissimus sit, omnem profectò boni, & appetibilis rationem intra se continet; adeò vt re nul
la exteriore indigeat, vt lib. 7. Politicorum cap. 1. Arist. quoq; fatetur: aliquam igitur perfe-
Secũda ratio ctionẽ extrinsecùs expectaret, si eius voluntas ab exteriore aliquo obiecto necessariò trahe-
retur. Secunda, si Deus aliquid extra se necessariò vellet, id potissimũ sequeretur, vt Deus

non

non esset Deus; sed consequẽs est absurdum; ergo & antecedẽs. Probant cõsequẽtiam: Deus enim est ens, natura sua perfectum, & absolutè necessarium; eamq; necessariam conditionẽ obtinet, vt, quocunq; alio, ab eo distincto, non existẽte, adhuc non esse non possit; At si ad aliquid extra se necessariam relationem, vel habitudinem habeat, eo non existẽte poterit non esse, ergo, si quid extra se necessariò velit, non erit Deus; quia necessariam illam conditionẽ non obtinebit. Tertia, aliqui effectus contingẽtes, in rebus naturalibus reperiuntur, vt ipsimet quoq; Philosophi fatẽtur, ergo prima causa extrinsecùs necessariò non agit. Probant consequẽtiam: quoniam inferiores causæ modum agẽdi à prima recipiunt; si igitur prima causa necessariò mouet, & agit, inferiores quoq; causæ necessariò mouebunt, propriosq; effectus necessariò effingẽt, atq; ita nullus contingens effectus in vniuerso reperietur. Quarta, illa causa, quæ necessariò agit, oĩ conatu se se ad agẽdum applicat; vt.n. in eius potestate non est agere, & nõ agere: ita in eius ptãte, non est, maiorẽ, aut minorẽ intẽsionẽ, effectui tribuere; igitur si Deus necessariò ageret, omni conatu ageret; atque adeo effectus perfectissimos ederet, vt vlteriorẽ perfectionẽ acquirere non possent; hoc aũt falsum est; quia omnes effectus, qui à Deo emanarunt, finiti sunt: ergo, vt minorẽ, ita maiorẽ perfectionẽ obtinere potuissent; non igitur Deus illos necessariò, sed liberè, & contingẽter produxit. Quinta, Deus est agẽs per cognitionem; igitur si coactus operaretur, id efficeret, quod cognoscit: sed cognoscit opposita; ergo simul efficeret opposita; atque adeò ne dum primum mobile ab ortu in occasum, sed idem ẽt ab occasu in ortum circunduceret. Sexta, si Mundus ex Deo naturæ necessitate pẽderet, tunc nulla ratio assignari posset, cur cælestium orbium nonnulli velociùs, alij tardiùs moueantur: cur quidem ab ortu ad occasum, alij opposito modo circunuoluantur: cur in octaua sphera innumerabilis stellarum multitudo refulgeat; cæteræ verò vnicum tantum sidus obtineant: cur planetæ semper sub Zodaico reuoluantur, & modo inuicem nectantur, modo verò ẽt in situ omnino opposito constituantur, & aliorum huius generis plurimorum. Cùm igitur absurdum sit, dicere, tantam rerum molitionẽ, absque vllo fine, atque cognitione factam esse, absurdum quoque erit, dicere, Mundum à Deo, naturæ necessitate pẽdere. Septima, omne agẽs naturale, & necessarium ad vnum tantum agẽdi modum determinatum est, nec oppositos effectus edere valet, vt autor est Arist. 8. Phys. text. 8. ignis enim calefacere tantùm põt, frigefacere verò nequaquam: sed Deus ad vnum tantùm agẽdi modum determinatus non est, quinimmò effectus varios, atque ẽt oppositos edit, igitur non est agẽs, quod agat, necessitate naturæ. Postrema, illud agẽs, quod agit necessitate naturæ, omnem suam actionem eò dirigit, vt quippiam sibi simile procreet, vt in omnibus reb. naturalibus manifestum est, atqui Deus, extra se nihil, sibi simile, procreat, non igitur extrinsecùs agit, necessitate naturæ.

Tertia ratio.

Quarta rõ.

Quinta rõ.

Sexta ratio.

Septima rõ.

Octaua rõ.

Philosophorum, Argumenta superius proposita diluuntur. *Cap. V.*

THeologorum sñīa satis commodè iam confirmata, superest nunc, vt argumẽta, à Philosophis proposita, diluamus. Ad primum respondet S. Thomas, lib. 1. Sent. dist. 43. quæst. 2. art. 1. & in quæstionibus disputatis de potẽtia Dei, quæst. 3. art. 15. Deum extrinsecùs neque necessariò, neque contingẽter agere; sed medio quodam modo inter necessitatẽ, & cõtingẽtiam, hoc est sui arbitrij libertate. Hic siquidem agẽdi modus ex necessitate constantiam accipit: ex contingẽtia verò facultatem quandam, ad res edẽdas, aliter se habẽdi. Negat igitur S. Thomas hanc consecutionem, Deus extrinsecùs necessariò non agit, ergo contingẽter agit; nam medio modo agit. Doctissima quidem, & solidissima est hæc S. Thomæ responsio, nec vllo pacto reprobanda, quanuis sint, qui existimẽt, nullum absurdum fore, si admittamus, Deum extrinsecùs contingenter agere. Quærunt enim, effectum illum, quem Deus extrinsecùs edit, possit ne, an non possit non edere? Hæc videntur esse duo contradictoria, inter quæ medium nullum intercedit. Si.n. non põt, eum igitur necessariò edit. Si potest, edit illũ contingenter, quæ sanè consecutio non omninò aspernanda vr. Quòd si quis forte, cum Diuo Thoma, hoc argumẽto, liberam actionem, quàm contingẽtem concludere malit, illud saltem aduertat, liberam actionem inter necessariam, & contingentem mediam nequaquam appellari: sed ipsam illam actionem, quę in nobis contingens est, in Deo potius liberam, quã contingentem nuncupari; vt ne vestigium quidem vllum, aut vmbra, aut indicium vllius im-

Rñsio S. Thomæ ad primum argũ.

Alia rñsio.

Nota.

per-

perfectionis in Deo relinquatur. Quamuis qui rem attentè consideret, absque vlla etiam im perfectione, contingentiam in Deo statuere nullo negotio possit. Etenim contingentia duplicem mutabilitatem, aut mutationem indicare potest; in voluntate scilicet operantis; aut in obiecto, volito ab operante: in voluntate operantis; quia nunc ipsa elicit actum, quē priùs non elicuit: in obiecto, volito ab operante; quia ipsum nunc habet esse, quod priùs non habebat. Hac posita distinctione, fateor, si contingentia dicat mutationem in voluntate operātis, eam vtique imperfectionem indicare: quemadmodum voluntati nostræ accidit, quæ multos elicit nouos volendi actus: si autem dicat mutationem in solo obiecto, ab operante volito, nullam omnino imperfectionem indicare. Nunc in re nostra, Deus extrinsecùs contingēter agit, & contingenter vult: hæc autem contingentia nullam in voluntate diuina mutationem dicit, vt scilicet nouo volendi actu, vel noua, vt ita dicam, volitione, aliquid velit: quoniam quicquid vult, antiquo voluntatis actu, & eo quidem ab æterno elicito, vult; sed dicit mutationem in obiecto volito, quod scilicet nunc est, & priùs non erat. Ad secundum argumentum respondendum est, intellectum diuinum, & voluntatem diuinam dupliciter considerari posse: primò quoad esse absolutum: deinde quo ad respectum, vel habitudinem, quam habent ad propria obiecta. Primo modo, eadem necessitate fruuntur, qua ipsamet fruitur natura diuina. Secundo verò modo, intellectus quidē in obiectum cognitum necessariò fertur: voluntas in obiectum volitum non item. Huius autem discriminis ratio ea est; quia intellectus est facultas naturalis, quæ, dum in proprium obiectum fertur, ipsum non intelligere nō potest: voluntas verò est facultas libera; & propterea dum in proprium obiectum fertur, illud, vt velle, ita non velle potest. Ad tertium, scito, Deum cum rebus, à se procreatis, perfectionem quidem suam communicare; ab eisdem verò nullam penitus perfectionem accipere; ac proinde illum actum, quo quippiam extra sē vult, secundum esse absolutum, consideratum, diuinam vtique perfectionem esse, nec à Deo vllo pacto separari posse: eundem verò, spectatum quo ad habitudinem, ad effectus procreatos, vel procreandos; nec perfectionē dicere, nec imperfectionem: propterea habitudinem illam habere, & non habere posse. Ad quartum, illa pars maioris propositionis concedenda est, qua omne agens liberum, libertate contradictionis, & agere, & non agere posse dicebatur. Ad eam verò partem, qua inferebatur, in eo potentiam, ab actu separatam inueniri; respondendum est, id quidem in eo agente verū esse, cuius actio ab eius substantia distincta est; cuiusmodi est omne agens, aliud a Deo: in Deo verò operatio ab eius substantia non distinguitur: & propterea in ipso potentia quidem, separata ab habitudine ad effectum, reperiri potest: non tamen ab actu ipso, qui est ipsemet Deus. Quare operandi actus recens non aduenit ipsi Deo: sed tantummodò actus ille nouam habitudinem ad editum effectum acquirere potest. Et quemadmodum editus effectus nouam relationem realem acquirit ad edens: ita edens nouam relationē rationis acquirit ad editum effectū: sed sine vlla mutabilitate, & sine vlla ei addita imperfectiōne. Ad quintum neganda est maior: quemadmodum enim voluntas nostra se ipsam ad aliquid operandum determinat: ita multò magis id facere potest voluntas diuina: ac propterea libera est, libertate contradictionis. Ad sextum neganda est consecutio. Ad probationem respondendū, effectum, à Deo volitum, non ideo contingentem dici; quia postquam à Deo volitus est, nō esse possit: (est enim tunc necessarius, necessitate positionis) sed dicitur contingēs: quia Deus illum non necessariò, sed liberè voluit. Non ergo sequitur, aliquid contra diuinam voluntatem fieri posse, vt eo argumento concludebatur.

Contingētia duplicē mutabilitatē indicare pōt. — *Deus extrinsecùs liberè, & contingenter agit.* — *Ad secundū.* — *Discrimē inter intellectū & voluntatē.* — *Ad tertium.* — *Ad quartum* — *Ad quintum* — *Ad sextum.*

Opinio statuentium, Deum, ex Arist. sententia, extrinsecùs agere, necessitate naturæ. Cap. VI.

Longè difficilior est altera disputationis pars, qua in dubium vocatur, quidnā de re proposita Arist. senserit. Grauiores omnes tàm Philosophi, quàm Theologi in eo conueniunt, Arist. scilicet statuisse, Deum non esse agens necessarium, quod eo modo actionē edat, quo, aut ignis calorem, aut Sol lumen ex se fundit; hæc enim naturalia quædā agentia sunt, quæ solo naturæ impetu, citra vllam cognitionem, operantur. Nusquam autem apud Arist. legimus, eum diuino numini intellectum, & voluntatem ademisse; quinimmò pluribus in locis, Deum intellectu, & voluntate pollere, confessus est. Docuit enim 11. metaph. c. 6. diuinā scien-

Deus ex sēia Aristotel. intellectu, & voluntate pditus est.

scientiam esse primum, ac proprium principium Vniuersi. & 9. eiusdem operis lib. tex. 10. ait, intellectum diuinum, propterea quod ad vtranque contradictionis partem indifferens est, idcirco per appetitũ, & electionem, ad opus applicari. Rursus 2. Phys. tex. 50. docet, Deum, & naturam agere propter finẽ: Et 12. Metaph. tex. 52. scribit, Vniuersi naturam optimũ quiddam esse, ordinatum in finẽ, puta in Deum, sicuti exercitus ordinem habet ad Ducem: quę omnia argumento sunt, Arist. concessisse, Deum intelligendi, & volendi facultate pręditum esse. An autem statuerit, Deum ita per intellectum, & voluntatem agere, vt actionem suspẽdere, & inhibere queat; non vna, eademque est Doctorum omnium consensio: afferam primùm tres diuersas sententias; mox quid mihi sentiendum videatur, paucis aperiam. Fuit igitur prima sententia, quæ communis appellari potest; nam in eam omnes ferè tàm Philosophi, quàm Theologi concesserunt; Arist. scilicet existimasse, vniuersum à Deo quidem intellectu, & voluntate conditum esse; ex eo tamen naturæ quadam necessitate pendere, vt illud non condendi liberam facultatem non habuerit. Quam sententiam ex Scholasticis Doctoribus secuti sunt Scotus lib. 1. Sentent. dist. 8. q. 50. & in quolib. q. 7. Gregorius Ariminensis in 1. dist. 42. Herueus quolib. 2. q. 4. & in tract. de Mundi æternitate, q. 4. Iauellus 12. Metaph. q. 16. Soncinas ibidem q. 29. Dominicus à Soto 8. Phys. q. 1. Ex recentioribus verò Philosophis Franciscus Piccol. lib. de Cœlorum motoribus, c. 23. Franciscus Bonamicus, lib. 10. de Motu, c. 36. Federicus Pendasius, lib. 8. Physicæ texturæ, par. 36. atque summatim ij omnes, qui, ex Arist. sententia, vniuersum à Deo non in genere quidem causę efficientis, sed in genere tantùm causæ finalis, pendere existimarunt. Portò fundamentum præcipuum, quo Arist. sñia nititur, illud esse aiunt; quia nimirum Philosophus concipere nequiuit, sine Dei mutatione fieri potuisse, vt priùs nihil egerit, aut mouerit; posteà verò agere, atq; mouere cęperit. Et quia Deum, immutabilẽ esse, crediderit; ideo eũdẽ semper ita agere arbitratus est, vt nõ agere, nulla ratione possit: quod quidẽ nil aliud est, quàm agere necessitate naturę. Quòd autem hoc præcipuum fuerit Aristotelicæ opinionis fundamentum, ex varijs eiusdem monumentis eliciunt: sed præsertim ex 8. Phys. textib. 9. 13. 52. & 53. atq; etiam ex 9. Metaph. tex. 17. vbi docet, in æternis nihil esse in potentia, sed omnia in actu: ex quo infert, non esse timendum, ne Cœlum quiescat; quia neque ipsum est in potentia ad motum remittendum, neque motor eius, ad non mouendum. Rursus lib. 12. Metaph. c. 6. concludit, nõ satis esse ponere substantiam æternam, potentem mouere; quia aliàs posset etiam non mouere: sed necesse esse, vt sit actu mouens, ita, vt eius motiò sit sua substãtia. Lib. etiam 2. de Cęlo probat, motum Cœli inuariabilem esse; quia motor eius immutabilis est. Sed validissimum argumẽtum, ad hoc ipsum ostendendum, elici potest ex 7. & 8. contextu 8. libri Phys. vbi Arist. hunc in modum argumentatus est; si primum mouens tùm primũ mouere cæpit, & antea non mouebat: aliquid igitur erat, quod eum à motione retardabat. Quæ sanè consecutio sumit, primum motorem necessariò agere: nam alioquin facilè quispiam respondere potuisset, primũ motorem antè à motu quidem abstinuisse, non ob aliquod impedimentum, sed quia integrum illi erat, non agere. Et propterea Auerroes in com. istius textus dicebat, rationabiliùs legum sectatores, quàm Anaxagoram locutos esse: qui huiusmodi causam, non in naturã, sicut ipse, sed in diuinam voluntatem retulerunt. Hæc igitur sunt apertissima testimonia, quibus prior hæc sententia iam satis confirmata videri potest.

Loca varia apud Arist. idẽ confirmãtia.

Opinio cõis, statuẽs, Deũ, ex Arist. sententia extrin secùs agere necessitate naturæ.

Scotus. Greg. Arim. Herueus. Iauellus. Soncinas. Dom. à Soto Piccolomin. Bonamicus. Pendasius.

Fundamẽtũ præcipuũ Aristotelicæ opinionis.

Loca varia, ex quib prædictũ fundamentum elicitur.

Validissimũ argumentũ, quo Aristot. snia confirmari potest.

Opinio Statuentium, Deum, quò ad aliquos effectus, liberam agendi potestatem habere. Cap. VII.

SEcunda fuit opinio, quæ non longè à communi recedit, sed ei solùm aliquid addit: Deũ videlicet, ex Arist. sententia, circa Cœlorum motus, circa specierum procreationem, atq; summatim circa totius Mundi effectionem, & conseruationem, agendi quidem libertate caruisse: at verò circa indiuidua, & res liberas, cuiusmodi sunt homines, nulla prorsus agendi necessitate vrgeri; sed quicquid in illis agit, ita agere, vt omninò, si vellet, nõ agere facilè posset. Ad hanc sententiam comprobandam, multa pariter adducuntur eiusdem Arist. testimonia. Primum elicitur ex libro de Mundo ad Alexandrum (si tamen liber ille Aristot. est): vbi Deum Imperatori comparat, qui omnibus præest, & quæcunque voluerit, conficit: & tandẽ concludit, quod in naui est gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in ciuitate Rex,

Primũ testimonium.

in exercitu dux, hoc idem in Mundo Deum esse. Hoc solo discrimine, quia illis ipsis principatus laboriosus; perturbatus, & anxius est, Deo autem expers omnis mæstitiæ, atq; laboris, nullamque corporis imbecillitatem afferens. Cum enim in re immobili collocetur, cuncta, quò vult mouet arbitratuq; suo, in diuersis rerum generibus, atque naturis omnia versat.
Secundum. Secundum elicitur ex 2. Phys. tex. 49. vbi Arist. distinguit agentia propter finem, in ea, quæ agunt, naturæ necessitate, & ea, quæ agunt, ex electione, idest mente, & ratione. Constat autem, Aristot. in posteriore ordine primam causam collocasse; cum ei tribuerit, vt naturales omnes causas ad suos fines dirigat.
Tertium. Tertium elicitur ex 8. Ethico. cap. 7. vbi asserit Aristot. Deum erga bonos amicitiam habere: & lib. 10. cap. 8. docet, eos, qui verè sapientes sunt, & rationem ducem sequuntur, Deo charissimos esse; quæ certè munera non necessitatis, sed libertatis esse videntur.
Quartum. Quartum elicitur ex 4. Topicor. cap. 5. vbi disertis verbis Arist. scribit, Deum quædam facere posse, quæ nō facit; quod certè non esset, si ageret, necessitate naturæ. Sed præter testimonia, ab ipsomet Arist. sumpta, aliorum etiam testimonia habentur, qui de Arist. locuti sunt.
Quintum. Refert enim Laertius in vita Arist. ipsum, antequam diem obiret, Deum orasse, ac religionis causa, testamento quædam fieri iussisse; quod certè non fecisset, nisi diuinum numen precibus flecti, & honestis, piisque hominum actionibus, ad benè merendum, allici posse, credidisset.
Sextum. Maximum quoq; testimonium ab Alexandro sumitur, in lib. de Fato, ad Antoninum, & Seuerum Imperatores: vbi, ex Arist. sniā, admonet, à Deo beneficia petenda esse, qui ea, & non dare, & concedere potest.
Septimum. Commentator etiam in disputationibus contra Algazelem, disputat. 3. & 11. dubio 1. & 2. ait, Deum, apud Arist. neque agere, necessitate naturæ, neque ex electione: sed alio eminentiore modo, mortalibus incognito, quem ipse solus nouit. Ille autem modus videtur auferre à Deo illam naturæ necessitatem, quæ dicit determinationem ad vnum; atq; etiam illam electionem, quæ mutabilitatem, & alias imperfectiones infert. Indicat vero eminentiorem quandam operandi rationem, ita simplicem, & vniformem, vt indifferentiam, & libertatem non excludat, & ita liberam, vt mutabilitatem non admittat.

Cuiusdam recentioris opinio. *Cap. VIII.*

Summa opinionis. SIlentio hic prætereundam non arbitror grauissimi cuiusdam viri sniām: qui, contra omnium tam veterum, quam recentium Philosophorum opinionem, existimauit, Deum, Arist. decreto, non modo quò ad particulares quosdam effectus, verùm etiam quò ad vniuersalem Mundi procreationem, generalemque eius dispositionem, & ordinem, agere libertate propria, vt scilicet Mundum condēdi, & non condendi liberam facultatem habuerit. Quod sicubi, apud Aristot. Deum extrinsecùs necessariò agere inueniatur, asserit grauissimus iste vir, id, non necessitate absoluta, sed necessitate positionis, intelligendum esse.
Explicatio opinionis. Hanc autem sniām, vt ex disputatione, cum eo habita, intelligere potui, subtili satis modo declarauit. Excogitauit enim, Deum ab omni temporum æternitate, in aliquo priori naturę signo, Mundum condēdi, & non condendi libertatem habuisse; ac propterea, nulla necessitate, sed liberè, actum illum suæ voluntatis elicuisse, quo, Mundum condere, constituit. Hoc autem constituto, non potuisse Deū Mundū non ædificare; sed ipsum necessariò ædificasse.
Probatio. Quod sic probare conatus est. Etenim si, facta illa determinatione, Mundum statim nō condidisset: certè aut aliquod impedimētum extitisset, quod ipsum à Mundi fabrica retardasset: aut eum iam factæ determinationis pænituisset: aut, ob aliam rē quampiam, actus ille voluntatis eius iā elicitus, inefficax redditus esset. Horum aūt nullum affirmare, fas est, tùm quia nihil erat, quod impedimētum aliquod afferre, aut aliquo pacto diuinæ voluntatis actum inefficacē reddere posset: tùm etiam quia diuina voluntas immutabilis est, & idcirco quod ab æterno voluit, semper vult, & semper volet. Quare si ab æterno Mūdū ædificare decreuit, ab æterno ipsum necessariò, necessitate positionis, ædificauit. Quòd autem Deus, in illo priori naturæ signo, eam libertatem habuerit, qua oppositos voluntatis actus, condendi scilicet, & non condendi Mundum elicere potuerit; eruit doctissimus iste vir ex Aristo. autoritatibus, paulò antè à nobis allatis: quibus, diuinam libertatem, expresse asserit, Arist. confessum fuisse.

Refellitur eorum opinio, qui, ex Aristot. sententia, existimarunt, Deum, quo ad particulares effectus, liberam agendi potestatem habere. Cap. IX.

Prima opin. iam explicata, Arist. menti maximè cõsentanea est.

Secũda opinio pugnãtia includit.

Ratio efficax contra secundam opinionem.

PRopositis iam singulis opinionibus, ad hanc disputationem attinentibus, reliquum modò est, vt illas diligenter expẽdamus, & quid in se veritatis, aut falsitatis contineant, aperiamus. Primam opinionem puto satis Aristotelicam esse; propterea de ea nunc nihil dicam: sed in fine huius disputationis, cùm meam sñam ex intima Arist. mente deprompsero, eandem paulò diligentiùs examinabo. Illorum verò sñam, qui statuerunt, Deum, quo ad Mũdi procreationem, conseruationem, generalẽ dispositionem, & ordinem; atq; etiam, quo ad illarum rerum effectionem, quas ipse proximè, nulliusq; alterius opificis interuentu, in lucẽ edit: naturæ quadam necessitate teneri; quò verò ad aliquos particulares effectus, liberam agendi potestatem habere, arbitror contradictionem inuoluere: atq; inconstantem Arist. reddere. Etenim fundamentum præcipuum, quo Arist. sñia de Mundi æternitate, vel, vt cùm ipsis modò loquar, de æterna Mundi procreatione, nitebatur; illud erat, quia nimirum Deus nullam mutationem, nec vllam mutabilitatem subire valet: mutatus autem esset, si Mundũ recens ædificasset: ac proinde Mundum, nullo quidem tempore, sed ab omni temporum æternitate, necessariò ædificauit. Vtor nunc ego, in eorum sñam, eodem argumẽto: noua alicuius effectus procreatio, Arist. decreto, infert mutationem in Deo; ergo si Deus particulares aliquos effectus recens, sua libertate, procrearet, quia. s. nullam habuit necessitatem eosdem ab æterno procreandi; sequeretur, vt eadem ratione, mutationem subiret. Quæreret enim aliquis, cur tùm primum, & non antè Deus particulares illos effectus edidit? Si dicatur, quia tunc voluit, & non antè: ergo mutatus est: quia factus est è non volente, volens. Sin autẽ quispiam diceret, Deum ab æterno, continuato voluntatis actu, effectus illos edere quidem voluisse; sed illo tamen tempore, quo edidit. Vera quidem esset huiusmodi responsio, & ad mẽtem Theologorum; non tñ ad mentem Arist. Nam eadem ratione, cùm ipse à veteribus Philosophis sciscitatur, cur, si ab æterno fuit Motor, aptus mouere, & mobile aptum moueri, nõ etiam ab æterno fuit motus? Cur si Mundum ab æterno ædificare potuit ipsum ab æterno non ædificauit? Responderi posset, quia ipsum ab æterno ædificare noluit: sed ab æterno, continuato suæ voluntatis actu, absque vlla mutatione, Mundum eo tempore ædificare voluisse, quo ipsum ædificauit: atque ita par omninò ratio erit, in procreatione rerum particulariũ, ac in effectione totius vniuersi. Quod etiam validiùs confirmari potest: namq; si immutabilitas, ex sua formali ratione, libertatem excludit, adeo, vt non possit quis liberè aliquid efficere, quin mutetur, vt Arist. voluit: dubio procul in omnibus effectibus, vel particularibus, libertatem excludet. Si verò de ratione sua formali immutabilitas libertatem non excludit: ergo nec illam excludet in totius vniuersi procreatione; ac proinde, citra vllam mutationem, Deus liberè, & quandocunque voluit, Mundum ædificare potuit.

Cõfirmatio

Recentioris opinio reÿcitur. Cap. X.

Argumentũ efficax.

Tacita rñsio.

Confutatio.

Alia rñsio.

QVòd verò attinet ad alium dicendi modum, quem doctissimus ille recentior effinxit; is certè Metaphysicus mihi potius, quàm Physicus esse vr: nec cogitare possum, quonã pacto cum illa libertate, quam ipse, Arist. sñia, in Deo reperiri putauit, agendi necessitas manere possit. Sciscitabor enim ab eruditissimo viro; cùm, in illo priori naturæ signo, Deus liberè actum voluntatis elicuit, quo, se, velle Mundum construere, determinauit; quid posteà eũ coegit, vt Mũdum ædificaret? Quanam ipse necessitate compulsus fuit? Exteriore ne, an interiore? Non exteriore: quia nulla fuit, nec esse potuit. Si interiore: igitur nulla alia fuit, nisi propriæ naturæ necessitas, atq; ita eodem reuoluimur. Dicet, necessitatem illam absolutam non fuisse, sed solum positionis; quia iam, in illo priore naturæ signo, voluntas diuina libera fuit. At hoc est concedere Deo libertatem maiorem, & ab eodem auferre libertatem minorem. Ita enim argumẽtor: in cuius potestate est agere, & non agere, in eiusdem potestate est modus agendi, puta hoc, vel illo modo, aut hoc, vel illo tempore agere: Si. n. in potestate mea est, ire Romam, & non ire: in mea etiam potestate est, iter facere mense Martio, aut Aprili, & transire Bononia, vel Florentia. Quare si in Dei potestate fuit, Mundum ędificare, & non ædificare: in eiusdem etiam potestate fuit, ipsum nunc, aut antè, aut post, aut quando voluit, ædificare: atque ita priore admissa libertate, in Deo necessitas nulla manet. Respondebit for

tasse, si in hominis potestate est agere, & non agere, in eiusdem etiam potestate esse modum
agendi; quia voluntas eius mutabilis est, & multos, vel oppositos actus, vnum post alterum,
elicere potest. Res autē secus habet in Deo, cuius voluntas immutabilis est; propterea quic-
Confutatio. quid vult, statim exequitur: cùm nihil sit, quod illi impedimento esse possit. Sed contra, quē-
admodum enim homo oppositos voluntatis actus, vnum post alterum, elicere pōt, quod
imperfectionis est, & mutabilitatem infert: ita vnum actum continuatum ad aliquod obie-
ctum, vsque ad statutum tempus producere valet, quod perfectionem significat. Ex. gra. pos-
sum ego elicere hunc actum volendi ire Romam, mense Septembri, & quanuis mutari pos-
sim; tamen fieri etiam potest, vt non muter: quare nunc elicio actum voluntatis, & tantum-
modo mense Septembri illum voluntatis actum re præstabo. Remoueamus igitur imperfe-
ctionem, scilicet mutationem voluntatis: idque solùm Deo, quod perfectionem indicat, tri-
buamus: si homo nunc aliquem voluntaris actum elicere potest, cuius tñ non nisi post mul-
rum temporis executio fiet, atque ille actus vsque ad statutum tempus, citra vllam mutatio-
nem continuatus est; cur non item Deus ab æterno decernere potuit, se mundum, statuto tē-
pore extruere velle: & voluntatis actum vsque ad illud tempus citra vllam mutationem, pro-
ducere? Id cùm ita se habeat, perspicua iam res est, cum priore libertate, iam posita, nullam
omnino necessitatem manere posse: ac deinceps absurdum esse dicere, Arist. in Deo illam li-
bertatem statuisse: si enim eam admisisset, dubio procul mundi æternitatem, non ita pertina-
Alia rësio. citer, aduersus omnes Philosophos defendisset. Sed adhuc recentior iste respondere posset,
meam hanc obiectionem veram quidem esse, atque illud re vera concludere, quod fides no-
stra catholica docet: non tamen id, quod Arist. opinatus est, aut saltem, quod ex eius monu-
mentis elicimus, ipsum opinari necessariò debuisse. Nanque Arist. & Theologi nostri in eo
conueniunt, Deum scilicet ab æterno decreuisse, se Mundum ædificare velle. In eo verò dif-
ferunt, quia Theologi statuunt, Deum eodem antiquo, & continuato voluntatis actu consti-
tuisse. Mundum se statuto tempore condere velle: Arist. autem eam actus voluntatis conti-
nuationem, absque effectu edito, non agnouit. Ideo opinione deceptus est: existimauitque ef-
fectum editum, perinde ac voluntatis actum, æternum esse: adeo vt inter vtrunque nullum
omninò temporis interuallum, aut nulla penitus mora interponatur. Hæc autem responsio
Confutatio. nullius est momenti: ostendo enim, ex Arist. dictis, nos elicere, ipsum & dixisse, & dicere de-
buisse, Deum, nulla penitus libertate, sed naturæ necessitate in Mundi fabricam incurrisse.
Disputabat enim Philosophus aduersus veteres, qui primam causam æternam esse pone-
bant, atque insuper æternam esse aliquam materiam, aliquod Chaos, aliquod mobile. Ex
hoc Arist. argumentum sumpsit, quo se, Mundum æternum esse, demonstrare arbitratus est;
atque ita ratiocinabatur. Si ab æterno fuit Motor, & ab æterno fuit mobile, cur ab æterno
Aristo. argū ad probandā mundi æternitatem. non fuit motus? Profectò si non fuit motus ab æterno, impedimentum aliquod extitit, quod
motorem prohibuit, quominus mobile mouere posset: sed nullum huiusmodi impedimentū
fuit; quia ad motum efficiendum remoueri illud necessariò oportuisset, quod certè absq; mo-
tu fieri non potuisset, atque ita motus ante motum datus esset, vt t. c. 8. lib. de Physico audi-
tu satis luculenter demonstrauit. Motor igitur ab æterno mobile mouit; quemadmodum si
ab æterno fuisset ignis, & stupa, eidem admota, & nullum fuisset impedimentum; ab æterno
Hinc elice, Arist. putasse Deum agere necessitate naturæ. fuisset combustio. Hoc erat Arist. argumentum: quod non solùm demonstrandi vim, sed ne
vllam quidem probabilitatem haberet, nisi id tanquam certissimum existimasset; Deum vi-
delicet agere necessitate naturæ. Si enim putasset, eum liberè extrinsecùs operari, aliquis, ex
ipsius sententia eius argumento satisfacere potuisset; dicendo, Deum ab æterno mobile non
mouisse, non ob vllum impedimentum, sed quia noluit: & hæc est solutio, qua Theologi A-
ristotelicum hoc argumentum dissoluunt. Quinimmò omnes vno ore fatentur, argumentum
hoc demonstratiuum fore, si verum esset fundamentum illud, quod ipse tanquam verissimū
posuit, Deum videlicet agere necessitate naturæ: quod cùm falsum, & inane sit; tota eius ra-
Occupatio. tiocinatio ruat penitus, necesse est. Nec est, quod dicat aliquis, Deum in illo priori naturę si-
gno, agēdi libertatem habuisse: nam si tunc motor, atque etiam mobile fuit; decernere Deus
potuisset, se Mundum ædificare nolle, atque adeò Arist. argumētum inualidum esset. Dices,
æternum esse Mundum; quia Deus ab æterno liberè, se eundem ab æterno condere, determi-
nauit. At verò quemnam firmum dabis testem huius æternæ determinationis?

Re-

Responsiones quadam cardinalis Toleti refutantur. *Caput XI.*

CArd. Toletus 8.lib. Phy.f.c.2.q.3.quanuis cum alijs defendere videatur, Deũ,circa species vniuersales, necessariam operationem habere;circa verò indiuidua, & res liberas, cuiusmodi sunt homines, liberum opificem esse;tamen ipse quoque ad hanc partem inclinare visus est, vt scilicet Arist.statuerit, Deum extrinsecùs,quo ad oẽs effectus,liberè prorsus agere:argumentumque à nobis antè propositũ duobus modis soluere conatus est,generatim, & particulatim. Primò igitur ait,cùm rationes Arist.quas 8.lib. Phys.ad probandam Mundi æternitatem construxit,in multis peccent;mirum non esset,si inter alia absurda, in hoc ẽt inciderent,vt illam libertatem Deo adimerent,quam tam multis alijs in locis ipsemet Aristot.confessus est;ac si clarioribus verbis asseruisset, Arist.non sibi ipsi constare, sed pugnantia protulisse. Deinde respondet,cùm Arist.præsertim ex veterum sentẽtia,mobile aliquod simul cum motore æternum esse,posuisset;causa necessariò quærenda erat, cur si Motor ab æterno fuit aptus mouere,& mobile aptum moueri,motus ab æterno non fuerit? Quæsiuit hoc Arist.ait Toletus,absolutè,simpliciter,& in abstracto:nihil curando,esset ne Deus agẽs liberum,an necessarium:quia quocunque modo statuatur,aliqua semper quietis causa quærenda erit. Neque enim illa quies ex electione,sine aliqua causa pendeter:neq; à natura absque impedimento aliquo,efficeretur;ac proinde contra naturã illa esset,& violẽta.Hæc Toletus. Prior responsio facilè reijcitur:nam etsi Aristot.interdum veritate coactus, aliqua suis principijs aduersantia,tacitè cõcesserit,vt alibi docuimus,eidem tamen tribuendum nõ est, vt,eadem de re,opposito modo apertè disseruerit,&, Deum modò agens liberum,modò necessarium esse,docuerit. Quòd verò attinet ad alteram responsionem,haud certe video, quonam pacto propositum iam argumentum expediat. Ait Toletus,quærẽdã esse causam quietis,siue agens liberum,siue necessarium sit. Sed,obsecro,quænam alia quietis causa quærẽda est:cùm iam constet,ipsam à motoris voluntate pendere,si agens liberum statuatur? Hoc posito,statim,vt prædiximus,ruit Arist.argumẽtũ:licet enim Motor ab æterno fuerit aptus mouere,& mobile aptum moueri;motus tamen necessariò non fuit. Ratio est, quia Motor noluit mouere. Et si quæratur, cur noluit mouere? Responderi potest, quia illi non placuit. Est artifex,aptus ex.gra.ad construendam nauim:sunt ẽt ligna apta, & idonea, ex quib.fiat nauis;erit ne tunc necessariò nauis? Minimè verò. Quid ita? Quia artifex,qui est agens liberum,non vult illam construere. Ita de Motore,& Mobili dicendum est. Ponamus enim, Deũ ab æterno cœlum edidisse;quanuis contradictionem id implicet, vt alia disputatione patefecimus;tunc cælum ab æterno ad motum recipiendum habilitatem habuisset: non tamen sequeretur,vt ab æterno motum necessariò recepisset;quia si Deus ipsum liberè ab æterno effecisset;liberè etiam efficere potuisset,vt tanta duratione cum quiete mansisset. Neque verò quies illa violenta extitisset, vt Toletus arbitratus est;quoniam illa nullam perfectionẽ impediuisset,quam Cęlum per motum accepturũ esset:mouetur enim Cęlum, vt suam potius perfectionem cum rebus inferioribus communicet, quàm vt vllam perfectionem per motũ obtineat. Quinimmò si Deus ab æterno ignem in terræ superficie procreasset, eumque ibi aliquo tempore quiescere voluisset:tunc illa quies violenta simpliciter non fuisset; & si enim ignis cõtra propriæ naturæ propensionem ibi mansisset; supremæ tamen naturæ voluntati paruisset,idque ad violentiam simpliciter tollendam satis est. Quare etiamsi mobile,ab æterno aptum moueri,quieuisset;eius tamen quies violenta non fuisset; quia secundum primæ causæ beneplacitum extitisset.

Prima rũsio Toleti ad argumentũ antè cõstructũ.

Altera rũsio.

Reijcitur prima responsio.

Responsio altera confutatur.

Quære disp. de Mundi æternitate.

Nota diligenter.

Nihil potest esse violentũ, quod fit secũdum beneplacitum primæ causæ.

Explicantur illa Arist. loca,quibus probatum est, Deum,ex illius sententia,habere libertatem agendi. *Cap. XII.*

DVo adhuc nobis, pro perfecta huius quęstionis discussione,facienda sunt. Alterum est, vt autoritates illas explicemus, quibus, veluti testimonijs quibusdam, aduersarij probare nituntur, Deum,ex Aristot.sententia, vel quo ad aliquos effectus, vel quo ad omnes liberam agendi potestatem habere. Alterum, vt [illegible] decernamus, quæ nam re

Ad primum testimoniũ. vera de difficultate proposita fuerit Arist.mẽs. Quod igitur attinet ad primum testimoniũ, illud in primis apud Peripateticos valdè suspectum est: multi enim negãt, libellum illum de Mundo, Alexandro dicatum, ab Arist. editum esse; quemadmodum etiam ab aduersarijs ob seruatum est. Sed sit Arist. opusculum illud; ex allatis verbis nihil aliud tandem elicimus, nisi Deum vniuersi Principem, atq; Rectorem esse: eundẽque intellectu, & voluntate agere, quę quidẽ voluntas impediri põt à nemine. Ex eo tñ loco inferre non licet, diuinam voluntatem esse liberam ad oppositos actus: diceret.n. Peripateticus, diuinæ bonitati repugnare, aliquod bonum facere posse, & illud tñ efficere nolle: propterea quæcunq; bona sunt, Deus vult, & ea non põt non velle, alioquin non esset Deus: ita Peripatetici huic primæ autoritati satisfa ciunt. Ad secundũ. Secundum testimonium nihil aliud ostẽdit, nisi præcipuum modum, quo Deus extrinsecùs operatur: ijs.n. verbis, Arist. monere vult, tametsi Deus agat, naturæ necessitate; eũ tñ non ita agere, vt in eius actione, nulla penitus intellectus, & voluntatis operatio concurrat; Sed esse agẽs per voluntatẽ: ita tñ, vt necessariò velit quicquid vult. Ad tertium. Ad tertium respon deri põt, ex eodem mer Arist. loco, Deum esse familiarem sapiẽti, atq; illum visitare: hanc tñ familiaritatẽ nullum arguere voluntatis actum, quo se Deus ad amicum conuertat; sed tantùm quandam quasi sympathiam indicare: quò.n. aliqui sapiẽtiores sunt, & maiorem bonitatis gradum adepti; eò similiores Deo reddi, & quandam cum eo quasi familiaritatem con- Ad quartum trahere dicuntur. Ad quartum est communis responsio, quæcunq; ab Arist. in Topicis tra dita sunt, ea probabiliter tantùm, non scientificè intelligẽda esse. Sed potest etiã dici, si Deus multa non faciat, quę facere posset; hoc non ideo esse, quia nolit: sed quia ea, quæ illius actio Ad quintum nem recipere deberẽt, minus rectè affecta sunt. Ad quintum fatetur Peripatetici, in Deũ, ex Arist. snia, esse preces effundẽdas: illud tamen aduertunt, Deum precibus minimè flecti, nec vllo pacto mutari: sed nos tantummodo ijs congruẽter parati, ad recipiẽda munera, quæ Ad sextum. ab eius liberalitate proficiscuntur, Ad sextum respondẽdum primò est, in moralibus sermonibus, & in illis presertim, qui ad Principes diriguntur, multa dici pro populorum, & prin cipum institutione; non tamen scientificè. Sed præterea dicẽdum est, Deum, ad largiẽda mu nera, semper paratum esse: quòd si interdum non largiatur; id non ex eo pendere, quia nolit; Ad septimũ. sed quia parati non sunt, & commodè affecti, qui ea recipere deberẽt. Ad vltimum respondendum est, Auerroem, fortasse veritate coactum, admittere noluisse, Deum agere, necessita te naturæ; neq; ob reuerentiam, quam semper Arist. exhibuit: (illum enim tanquam Idolũ veneratus est) aduersus ipsum docere voluisse, Deum liberè, & contingenter agere: sed inter duo extrema, medium excogitasse, docuisseque, Deum agere, modo quodam eminentiore, nobis quidem ignoto, illi verò duntaxat manifesto.

Quid hac de re Aristot. senserit opinio Autoris. *Cap. XIII.*

RELiquum tandem est, vt perdifficili huic disputationi finem imponamus, atque ex pro pria sententia decernamus, quænam, de re proposita, fuerit Aristot. mens. Lubrica cer tè res, & quæ diu grauissimorum Doctorum ingenia exercuit: fatetur enim Dominicus à Soto. Philosophus, atq; Theologus eruditissimus, neminem se vidisse, cui hac de re Arist. senten tia penitus explorata fuerit. Conabimur nos tamen, Deo benè iuuante, tantam difficultatem enucleatius, quantùm fieri poterit, explicare. Longè igitur petito huius sermonis exordio, operepretium est, ante omnia, fundamentum vnum statuere, quod si forte minus ad rem initiò cuipiam videbitur; illud tamen, diligenter consideratum, huic nostræ sententiæ explican- Fundamẽtũ præcipuũ ꝑ huius difficultatis explicatione. dæ, appositissimum tandem iudicabit. Sit igitur fundamentum huiusmodi, Aristot. statuisse, humanam animam esse immortalem. Non est, cur pro huius fundamenti confirmatione quidquam dicam: illud enim, alia disputatione, commodè satis probaturus sum. Hoc igitur posito fundamento, sententiam meam tribus conclusionibus explicabo, quarum prima sit Prima cõclusio. hæc. Si Aristot. principia spectemus, & ea pariter, quæ ipse expressè, & ex propria sententia docuit: dicere debemus, ipsum confessum fuisse Deum agere necessitate naturę. Hanc cõ clusionem ita probo. Nemini dubium est, Aristot. aduersus omnes Philosophos statuisse, Mundum ab æterno conditum esse: argumentum autem præcipuum, quo ad id probandum vsus est, inde suum robur, & firmitatem accepit: quia Deus extrinsecùs necessariò operatur;

nisi

nisi enim id tanquam firmum,& ratùm Aristo. habuisset; dubio procul argumentum illud demonstratiuum non iudicasset. Sed de hoc iam satis superiùs. Secunda Aristot,ponens

Secunda conclusio.

Mundi æternitatem,non potuit non concessisse, Deum agere necessitate naturę. Hęc conclusio satis perspicua est,cùm enim ab æterno editum,& editum necessitate naturæ, se se necessariò consequantur, quemadmodum in diuinarum personarum productione Theologi etiam fatentur; necesse est,vt qui primum concedit, alterum quoque concedere teneatur: Sed Aristot.apertissimè concessit, Mundum ab æterno conditum esse,ergo concedere etiam necessariò tenetur,eundem à Deo,naturæ necessitate,pendere. Tertia, Si diligenter spectemus,non ea,quæ Aristot. expresse docuit, nec ea, quæ ex ipsius principijs manifestè deducuntur;sed nonnulla tantùm,quæ ipse veritate coactus,negare non potuit,& quæ ab eodem fortasse inuito,ne dicam imprudente,multis tamen obscuritatibus, & ambiguitatibus implicata, exierunt, dicere debemus, Aristot.cogi concedere, Deum liberè,arbitratuque suo extrinsecùs operari. Hæc conclusio,alioquin paulò durior,euidentissimas habet probationes.

Tertia cóclusio.

Etenim Aristot.12.Metaphys.text,16.apertissimis verbis confessus est,humanam animam non priùs in lucem emergere,quàm ipse homo consistat;sed simul esse cum proprio composito,cuius est forma:quod etiam de omnibus formis, quæ composita perficiunt, intelligi voluit;idque ad differentiam formarum mouentium, quæ res, suorum orbium conuersionibus editas,æternitate præcedunt:expressè tamen Aristot. de rationali anima mentionem facit, vt text.17. videre licet. Rursus lib.2. de ortu animalium, cap.3. apertissimè docet, rationalem animam non oriri de potestate materiæ; sed extinsecùs accedere, atque diuinitus procreari. Duo igitur in hisce locis Aristot. fatetur. Primum, rationalem animam,à Deo proximè editam esse. Deinde,singulam vniuscuiusque hominis animam non ab æterno,sed in tempore ab eodem conditam fuisse. His ita constitutis,sic argumentor;præcipua causa, cur Aristot. arbitratus est, Deum agere necessitate naturæ, ea fuit, quia, si qua noua operatio ab ipso emanaret,iam mutationem aliquam necessariò subiret. Quæro nunc ex Arist. noua animarum procreatio,dicat ne mutationem in Deo, an non? Si dicit:nòn rectè igitur Deo illam ascripsit. Sin minus,& tamen noua est: ergo Deus non agit necessitate naturæ. Probo consequentiã:cùm.n. animarum procreatio ab ipso proximè pẽdeat: dubio procul ab æterno illa fuisset,si Deus ageret necessitate naturæ: fit autem continuò in tempore;ergo signum est, Deum extrinsecùs agere quamdo vult, nec vlla ad agendum necessitate compelli.

Pondera diligenter hæc Arist.loca.

Arg. efficax pro tertia cóclusione.

Dicet fortasse aliquis, Deum non nisi occasione corporis, debitè iam affecti, requisitisque instrumentis instructi, animas procreare, ac proinde vel necessariò agere, vel saltem, dum agit, non mutari.

Responsio.

Contrà,nam si ad nouam operationem est necessaria mutatio, vt Aristot,tuetur, etiamsi noua occasione oblata, operatio fiat:adhuc tamen ea ipsa cum mutatione fiet: noua enim oblata occasio, efficere non potest, quin id, quod agit,è non agente agens fiat. Quòd si dicas,nouam operationem sine mutatione à Deo fieri,quia ab æterno occasionem præuidens,ita constituit,& eodem modo se habens, statuto tempore exequitur; idẽ profectò de motu Cæli,& de Mundi procreatione intelligere Aris.debuisset:nã sine vlla externa occasione,æterna sua sapiẽtia,& voluntate decernere potuit id,quod statuto tẽpore absque mutatione facturus erat.

Confutatio.

Audire mihi videor Peripateticum respondentem, Deum, in animarum procreationẽ,eodem modo semper se habere:quòd si non semper animas procreet;hoc ideò esse, quia non semper adsunt corpora,ad ipsas recipiẽdas præparata: quemadmodum Sol suo lumine,& calore, semper eod modo se habet; si tamen semper exempli gratia,non liquefaciat,aut non cogat,hoc ideò est, quia non semper adest cera; aut lutum.

Responsio.

Sed futilis est hæc responsio,& aduersatur eis,quæ iam superiùs, ex communi Philosophorum consensione posita sunt: Deum videlicet non agere necessitate naturæ, eo modo, quo ignis necessitate naturæ calefacit; sed ita agere, vt intellectus, & voluntatis operationes non excludantur. Quicquid igitur ab æterno cognouit,bonum esse,illud ab æterno voluit; repugnaret enim suæ bonitati, illud noluisse:& hoc est, secũdum grauiores Philosophos, agere necessitate naturæ. Tunc ita argumentor:aut Deus ab æterno voluit animam exempli gratia. Petri procreare,aut statuto tempore:si statuto tempore,tunc scilicet quando procreauit: ergo,dum illam procreauit,mutatus est:quia operatio noua fuit,&,ex Aristotelis decreto,noua operatio mutationem infert: Si ab æterno:cur igitur, si agit necessitate naturæ, illam ab

Confutatio.

æterno non procreauit? Respondebit aliquis, Deum ab æterno Petri animam procreare voluisse, tamen quia sciuit, illam futuram esse corporis formam, ideo, eodem antiquo voluntatis actu, illam eo tempore procreare decreuit, quo corpus Petri ad eam recipiendam paratum esset. Sed contrà, quemadmodum enim in cuius potestate est agere, & non agere, in eiusdem potestate est modus agendi: ita vicissim in cuius potestate est modus agendi, in eiusdem potestate est agere, & non agere. Probo hoc assumptum: quia si in potestate mea est cras, vel perendie ire Venetias: in mea ēt potestate est ire vel nō ire: nā hodie possū ire, & nō ire, cras potero ire, & non ire, & ita de alijs diebus in infinitum dicendum erit; si cras potero ire, & non ire: ergo simpliciter, & absolutè potero Venetias ire, & non ire. Nunc ad rem nostram, Deus vult animam Petri eo tempore procreare; quo corpus eius ad ipsam recipiendam paratum est: ergo illam procreare, & non procreare potest. Probo consequentiam: si enim Deus, naturæ necessitate ad illam animam procreandam compelleretur; cùm ab æterno voluntatis actum elicuerit, quo ipsam procreare determinauit: eam certè ab æterno necessariò procreasset: Si verò ab æterno, voluntatis actum elicuit, & illius efficacitatem vsque ad statutum tempus producere potuit; ergo potuit vsque in longius tempus: & potuit etiam ante illud tempus; atque adeo simpliciter, & absolutè procreare illam animam, & non procreare potuit. Nec est, quod dicat aliquis, occasione corporis, iam constructi, diuinæ voluntatis actum efficacem reddi: quia impium, & contra diuinam eminentiam esset, dicere, Deum ab æterno aliquid proximè, & absque alterius causæ interuentu, procreare voluisse: & illud tamen, alicuius occasionis defectu, procreare non potuisse; ac si Deus, vi à rebus externis, ad operandum traheretur. Hęc puto ad probandam, & explicandam tertiam conclusionem satis esse debere. Quemadmodum igitur Arist. humani animi immortalitatem apertissime cognouit; atque rursus veram rerum creationem subodoratus est, vt alibi patefecimus: ita ex ijs locis, quæ paulò antè notauimus, facilè elici potest, eidē quoque liberam primi motoris actionem subolouisse: de qua tamen, quemadmodum etiam de cæteris rebus, quas suæ Philosophiæ principijs tueri non potuit, parcè admodum, atque restrictè semper locutus est.

Confutatio. *Occupatio.* *Totius disputationis conclusio.*

DE

IN QVONAM GENERE CAVSAE, ea, quæ Arist. æterna posuit, à Deo pendeant.

Disputatio Septima.

Apparatus ad Disputationem. *Caput Primum.*

Vicunque, huius mundi pulchritudinem, eiusque diligentem, atque incredibilem fabricam contemplantur, admirantur communiter illi quidē omnia; sed illud præ cæteris versare animo nūquam desinūt, quonam pacto ex quatuor illis rerum initijs, terra, aqua, aere, & igne, varia inter se proportione compactis, tàm multa rerum genera orta, procreataque fuerint. Saxa vident, atque metalla, sensus omnis, & motus pariter expertia, infimumque naturæ gradum obtinentia. Stirpes, & arbores circunspiciunt, terræ quidem immobiles inhærentes, at naturalem vitam viuentes, atque ex eadem terra, familiarem sibi succum elicientes. Bestiarum insuper disparia genera vndique cernunt, aut cicurum, aut ferarum, aut in terra degentium, aut in aere volitantium, aut in aqua natantium, aut etiam ad saxa natiuis testis inhærentium, quibus natura sensum, & appetitum ingenuit. Hominem intuentur, ratione præditum, in quo fingendo suos omnes natura conatus adhibuit: est enim vniuersi compendium, quinta rerum omnium essentia, & quasi Deum dixeris, in terris habitantem. Cælum suspiciunt, tot orbibus distinctum, tot sideribus exornatum, tamque varijs reuolutionibus circunductum. Eiusque substantiam ingenij subtilitate percurrentes, ad purissimas illas, simplicissimasque mentes contemplandas extollūtur; quæ nulla materię labe coinquinatæ sunt, nihil illis subijcitur, quod ceu species perficiant; sed perpetuis intellectionibus, motionibusque destinatæ, celestibus orbibus præstò sunt. Nondum autem absoluta contemplatio est: cùm enim motrices istæ substantiæ, quæ ab eorum præcipuo munere, intelligentiæ nuncupantur, parem omninò vim, & facultatem obtineant, qua suis quæque orbibus perennem motum impertiantur; consentaneum existimarunt, aliam adhuc superiorem mentem, & illam quidem vnicam existere, quæ vim omnem mouendi, immò etiam perfectionem quancunque inferioribus detulerit; & à qua quicquid boni in vniuerso conspicitur, siue proximè, siue alterius interiectu, defluxerit. Mentem hanc supremam, quòd prima omninò sit, nec ab vllo pendeat; sed ipsa per se necessaria, æterna, & infinita dicatur, tanquam quid optimum, ac perfectissimum conceperunt; vt neque maius quicquam, neque perfectius excogitari possit. Et propterea id ipsum, quod est, eam esse dixerunt, ac insuper primum motorem, æternam causam, primum principium; vltimum finem, & ad summam Deum ipsum, cuius nutu, atque consilio, vniuersa hæc Mundi machina gubernatur. In hoc Mundi Rectore, optimoque principe, omnis tandem eorum contemplatio terminatur; quæ cùm altius ascendere nequeat, inde statim reflexa, ad rerum rursum vniuersitatem redit, atque in maximam dubitationē incidit. Cùm enim tantum apparatum in fortunæ temeritatem referre non omnes auderent; dubitare cœperunt, cui nam ille, aut à quo tādem opifice factus sit? Effecerit ne illum aliquando Deus, qui, ceu artifex aliquis; delectationem ab opere ceperit? An, eodem intra se ipsum manente, nec aliud quippiam extra se cogitante, ornatus iste, quasi radius quidam perfectionis, & bonitatis eius semper extiterit; vt omnia nimirum, varijs muneribus destinata, eum ipsum tantummodò, tanquam finē respiciāt, suasque omnes in illum actiones conferant? Difficultatem hanc ij omnes quàm facillimè expedient, quibus lumen aliquod veritatis affulsit: qui pro comperto quidem habēt, ab summo Deo, tanquam ab effectrice causa, cęlum, & terram, atque adeò Vniuersum ipsum vsquequaque pendere. Qui verò superno lumine destituti sunt, veluti in tenebris ambulantes, huc, illuc commeant, nec facilem ad veritatem aditum dispiciunt. Id multis quidem Philosophis, sed Arist. potissimum accidisse, probabile est: qui suam illam de Mundi æternitate opinionē conseruans, adeò variè de re proposita locutus est, vt quid re vera senserit, nondum planè ab eius interpretibus sit definitum. Nonnulli enim Deo efficiendi vim, Alij absque vlla efficientia, finis

Ordinata cōtemplatio rerum naturalium.

Saxa, atque metalla.

Stirpes, & arbores.

Bestiæ diuersi generis.

Homo.

Cœlum.

Intelligentiæ.

Supremę mētis idagatio.

Mētis supremæ excellentia, variaque eiusdem attributa.

Disputatiōis introductio.

Veritas Catholicę fidei.

Difficultas maxima de re proposita in doctrina Aristo.

finis tantummodò rationem, ex Arist. snia tribuerunt. Quam quidem controuersiam, tanquam in Philosophia primariam, pro viribus nos quoque dirimere, operępretium duximus. Eo tñ ordine, vt priùs nonnullis, quæ ad faciliorem disputationis intelligentiam necessaria sunt, breuiter explicatis, potiores vtriusq; snię rationes audiant. Mox probabilior snia aperiatur, atque ab obiectionibus vindicetur. Demùm, si quid in Arist. repertum fuerit, quod fidei nostrę Catholicæ aduersetur, id omne, tanquam à veritate alienum penitus explodatur.

Ordo in disputatione seruandus.

Scitu quædam necessaria, ante disputationis examen. Cap. II.

Obseruatio prima.

Faciliorerit vnicuique disputatio hęc, si priùs nonnulla explicauerimus, quæ homonymiam omnem amoueant, & idipsum quod quærimus, dilucidè patefaciant. Obseruandum igitur primò est, verbum hoc facere, vel efficere, duobus modis vsurpari solere. Vno modo cõiter, & in lata quadam significatione; tuncque omnibus causarum generibus optimè congruit. Nam materia efficere dr, cùm in rebus inconstantiam parit: efficit enim, vt res esse, atque non esse possint. Forma quoq; efficit, cùm vnumquodque constituat, & rebus omnib. actum impertiatur. Priuationi conuenit facere, quatenus maleficiũ machinatur. Sed & finis tunc efficit, cùm ad aliquid agendum efficiens allicit, atque mouet. Non est qui dubitet, an id genus efficientiæ Deo competat: norunt enim omnes, neq; Deum esse materiã, ex qua aliquid fiat: neque formam, quæ aliquid constituat: neque priuationem, quæ maleficium machinetur: norunt pariter, esse finem, ad quem omnia tendunt. Altero modo verbum facere accipitur pressius, quatenus efficienti tantummodò competit, à tribus alijs causarum generib. separato: tunc enim aliquid verè, & propriè facere, est illud de potestate ad actum, & energiam deducere: & hoc modo in dubium vocatur, an Deo competat efficiẽdi vis, qua res, quę natura sua non sunt, verè effecerit, atque in lucem protulerit. Obseruandum secundò est, efficientiam propriè dictam triplicem effectionem recipere posse; nimirum effectionẽ cum mutatione, cuiusmodi sunt effectiones omnes, quas in hoc inferiore Mundo contineter cernimus: creationem, quæ est effectio alicuius ex nihilo: & simplicem emanationẽ, cuiusmodi est origo luminis à Sole. De creatione non erit hic sermo: disputatio enim inter Philosophos est, qui, aliquid ex nihilo fieri posse, apertissimè negarunt. Disputabimus ergo de duobus alijs effectionum generibus: & illud præcipuè disquiremus, an ea, quæ dr simplex emanatio, vera effectio, & medium quiddam inter creationem, & effectionẽ cum mutatione, nuncupari possit. Obseruandum est tertiò, totam vniuersi molem res duplicis generis continere. Aliæ enim generationi, & interitui obnoxiæ sunt, vt sublunaria cuncta, ex elemẽtis concreta. Alię verò, quæ generationis, & interitus sunt expertes; & huiusmodi sunt materia prima, cælestia corpora, & motrices mẽtes, celestibus orbibus assistentes. His addi possent elemẽta, secundũ totam eorum substantiam considerata: sed omittuntur, quia in eorum partibus continuam habẽt generationem, & dissolutionem, & eam semper habuerunt: dicunturq; æterna, hoc est eadem semper manere, tantummodò per æquiualentiam. Difficultas igitur non est, an res, quæ in dies generantur, & intereunt, à Deo, vt ab efficiẽte causa proficiscantur: constat enim, alias esse causas naturales, aut proximas, aut remotas, à quibus oriuntur. Nam multa à Cælò fiunt tanquam ab agente vniuersali: aliquà à particularibus agentibus, vt planta fit à planta, bos à boue, homo ab homine, & eodem modo de alijs. Sed dubium præcipuum est, an res illæ, quas Arist. ęternas, & necessarias esse, existimauit, à Deo, tanquam à causa verè efficiente, originem ducant: hęc enim est illa quæstio, in qua tùm veteres, tùm recẽtiores Philosophi sua ingenia mirum in modum exercuerunt. Addunt nonnulli hanc aliam quæstionem; sit ne Deus efficiens quoque causa motus primi cęli: an motus ille ab inferiore aliqua intelligentia proximè oriatur? Quam quidem difficultatem nos alia disputatione aperiemus.

Obseruatio secunda.

Obseruatio tertia.

Opinio Statuentium, æterna, apud Aristot. habere causam efficientem. Cap. III.

S. Thomas.

Iauellus.

Cvm iam satis pateat, quidnam illud sit, de quo præcipuè disputaturi sumus; age nunc disputationem incipiamus: primòq; eorum opinionem recenseamus, qui, de Arist. snia statuerunt, ea, quæ ipsemet æterna existimauit, à Deo, vt ab efficiẽte causa, proficisci. Huius opinionis autor, ac defensor præcipuus fuit Angelicus Doctor 1. par. summæ quæst. 44. art. 1. & lib. 2. contra gẽtiles cap. 15. quem Thomistæ omnes secuti sunt: præsertim Iauellus 12. Meta-

Metaph.q.28.Paulus Soncinas,eod.lib.q.16.& alij plures. In eandem sñiam descendit Doctor subtilis,lib.1.Sent.dist.8.q.5.lib.2.dist.1.q.3.& potissimum in quolibe.q.7.prope finē. Ex recentioribus verò Philosophis Marcus Antonius Zimara in Tab.& in Theorem.quotiescunq; hac de re locutus est,& Cardinalis Toletus 8.Phys.q.6. eidem opinioni firmissimè subscripserunt. In qua tā nonnihil dissidij reperitur;putauit enim S.Thomas,eam solius Aristot.nō etiam Auerrois sñiam extitisse:quippe qui lib.12.Metaph.com.41.& 8. Phys.com.21. Cælum ab alio non pendere contra Alexandrum apertissimè docuerit. Libro verò de substantia orbis oppositum defenderit;vbi fatetur,tametsi Cælum perpetuum sit: Deum nihilominus,& quo ad eius motum,& quo ad eius substantiam,illius causam cēseri. Sunt alij, qui defendunt,cælestia quidem corpora,quæ in doctrina Arist.æterna sunt,efficientem causam habere:Intelligentias verò non item. Verùm ne huiusmodi quæstio tot capita habeat, priorē hanc sñiam,vt,vnicam tantùm proferemus:quæ erit:æterna omnia quæcunq; tandē illa sint,ex Arist.sñia efficientem causam habere.Quicquid Auerr.senserit,nihil modo curabimus:non enim de Auerro.sed de Arist.sñia disputaturi sumus. Iam verò multas affert Cardinal. Toletus rationes,& autoritates,ex libris Rethoricorum,ex Moralibus, & ex alijs popularibus libris erutas: multæ pariter afferuntur ab alijs, quibus suadere conantur, ea, quæ Arist.æterna posuit,veram,& propriè dictam causam efficientem habere. Nos autem,multis prætermissis,rationes tantùm præcipuas,ex dogmaticis libris sumptas,proponemus. Primam igitur accipiunt ex 2.Metaph.tex.4.vbi scribit Arist.necesse esse,vt æternarum rerum principia semper verissima sint:rationemq; reddit,quīa aliorum veritatis causæ dicuntur. Cōcessit igitur Arist.æterna habere causam,& illam quidem efficientē;cùm principij ratio efficienti causæ potissimum tribuatur. Secundam eliciunt ex 8.Phys.tex.15.vbi Arist.Democritum reprehendit, qui dicebat, quasdam res propterea quòd æternæ sunt, idcirco causam nullam habere:Democritum aūt Arist.non reprehendisset,nisi,æterna causam habere posse, censuisset. Tertiam sumunt ex 5.Metaph. tex.6.vbi docet Arist. nihil prohibere, quominus necessariorum quorundam alteræ causæ sint:concedit igitur,quædam necessaria habere causam suæ necessitatis:sed quæcunq; sunt necessaria, sunt ēt æterna: ergo idem quoq; statuit, æterna habere causam suæ æternitatis. Quartam afferunt ex eod.2. Metaphys.tex.4. nuper citato,vbi monet Arist.id,quod est primum; & maximum in vnoquoq; genere, illud idem esse causam omnium,quæ in illo genere continētur: Sed Deus est primum ens,& maximum ens, immò ēt verissimum ens,vt patet 12.Metaph.tex.37.ergo Deus est causa efficiēs omnium,quæ continentur in ente: Sed in ente continētur etiam res æternæ; ergo Deus est causa efficiens rerum æternarum. Quintam eruunt ex 12.Metaph.tex.52.vbi ait Arist. Deū esse causam ordinis vniuersi:hinc huiuscemodi consecutionem deducunt;ergo Deus est causa efficiens vniuersi,atq; eorum omnium,quæ vniuersum ipsum complectitur. Quæ consecutio à nonnullis ita probatur.Quicquid est causa alicuius affectionis,est ēt causa subiecti eiusdem affectionis:Sed ordo est quædam affectio vniuersi; ergo,cùm Deus sit causa effectrix ordinis vniuersi,erit etiam causa effectrix eorum omnium, quæ in vniuerso continētur. Ab alijs verò eadem consecutio sic probatur. Cùm res omnes secundum naturam ordinatæ sint; (non enim ordo illis accidentalis,& extrarius; sed intimus,atq; essentialis est) nisi Deus naturas ipsas efficeret, nunquam profectò ordinem in illis efficeret; concipi enim non potest, quomodo Deus ordinem in naturis absq; naturis efficiat. Verissima igitur est huiusmodi cōsecutio: Deus est causa ordinis vniuersi;ergo est causa efficiens ipsius vniuersi.

Pau.Soncin.
Scotus.
Zimara.
Card. Tolet.
Dissidium in hac opinio.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.

Opinio statuentium æterna secundum Arist. non habere causam efficientem. *Cap. IV.*

OPpositam sñiam tuentur duo grauissimi,& subtilissimi viri,atq; in Peripatetica Philosophia maximè exercitati, nimirum Gregorius Ariminensis, & Ioannes Bacconus, vterq; lib.2.Sñiarum,d.1.q.1.Qui duobus præcipuis fundamentis innixi, quę à nullo certè Peripatetico negari possunt, arbitrati sunt, in doctrina Arist. nullo pacto defendi posse, ea, quæ æterna sunt à Deo,vt ab efficiente causa proficisci. Alterum fundamētum est,ex nihilo nihil fieri. Hoc iecit Arist.lib.1.de Physico auditu,tex.33.& vbiq; in sua Philosophia frequēter reperit, atq; ab omnibus cuiuslis generis Philosophis adeò receptum est, vt de illo nulla prorsus dubitatio contingat. Alterum est, motum cęli nunquam incepisse. Hoc satis

Greg. Arim. & Io. Bacconus hanc sententiam tuēt duobus fundamentis innixi.
Fundamentū primum.
Fundamentum alterum

patet in postrema parte 8. libri Phys. estque in doctrina Arist. apertissimum, vt probatione non egeat. Quinimmò ex eodem fundamento elicuit, motum, absolutè spectatum, æternum esse; quod probauit initio eiusdem libri: immò etiam æternum esse vniuersum; quod probauit lib. 1. de Cęlo. His itaque duobus fundamentis tanquam firmissimis in eius doctrina ma-

Materia prima secundum Aristo. nõ est facta.

nentibus, iam clarè constat, ea, quæ æterna sunt, puta materiam primam, Cęlum, & intelligentias, efficientem causam habere non posse. De materia patet: si enim ab aliquo facta esset, tunc necessariò ex aliquo facta esset; stante primo fundamento; & illud rursum aut æternum esset, aut aliquando factum: si factum; ergo ex aliquo alio, quod materiæ rationem haberet, atque ita in materiebus abitio esset in infinitum. Vel igitur dicẽdum est, materiam ex

Cęlũ non habet causam efficientem à qua pendeat.

nihilo factam esse, quod nullus Philosophus admitteret: vel, eandem nunquam factam esse, quæ fuit Arist. opinio. De cęlo etiam facilè probatur: cęlum nanque secũdum Arist. simplicissimum corpus est: non enim constat ex materia, & informãte forma, sicut sublunaria corpora; sed ex orbe, & intelligentia assistente: nec aliam habet materiam, nisi loco mobilem, quam Scholæ appellant materiam ad vbi, vt docet 8. li. Metaph. tex. 12. Si igitur cęlum nullam habet materiam, ex qua factum sit, necesse est dicere, aut ipsum ex nihilo factum esse,

Intelligẽtiæ quoq; carẽt causa efficiente.

quod est contra Arist. aut nunquam factum esse, quod fuit eius decretum. De Intelligentijs id ipsum eadem ratione ostenditur: quoniam Intelligẽtiæ simplicissimæ sunt; appellantur enim substantiæ abstractę, quia à motu, & à materia sensibili penitus abiunctę sunt, vt totus docet 12. Metaph. liber: quare ipsæ quoque aut ex nihilo factæ sunt: aut nullã prorsus habẽt

Prima ratio pro sententia.

efficientem causam, à qua profectæ sint. Sed, ad hanc sententiam validiùs cõfirmãdam, tres præcipuè rationes communiter adducuntur. Quarum prima ea est; nulla res per se, &, natura sua, necessaria, habet efficientem causam, à qua pendeat: sed intelligẽtię sunt res per se, &, natura sua, necessariæ, vt docet Arist. 9. Metaph. tex. 21. & 22. & lib. 12. eiusdẽ operis, tex. 41. ergo intelligentiæ nõn habent causam efficientẽ, à qua pẽdeant. Maior propositio perspicua

Secunda id.

est: Quod. n. ab alio effectum est, iam natura sua potest non esse: si aũt potest nõ esse, non est ens necessarium. Secunda, nullum æternum potest esse genitum, atque adeò nullum æternũ habet causam efficientem, à qua genitum, vel quocunque modo effectum sit, vt patet 1. de cęlo tex. 104. Sed materia prima, cęlum, & intelligentiæ sunt entia æterna; ergo nec genita, nec

Tertia ratio.

vllo modo ab efficiente aliqua causa edita esse possunt. Tertia, causa efficiens ex 2. Phys. atque etiam ex 5. & 9. Metaph. ea dicitur, quæ est principium, vnde oritur motus: nulla enim actio est, quæ sine mutatione fiat, vt habetur 1. de Generatione, tex. 45. Sed quæcunq; æterna sunt, per motum edita esse non possunt; alioquin non essent æterna; ergo quæcunque æterna sunt, nullam habent causam agentem, vel efficientem, à qua pendeant.

Explicatur modus, quo cælum, & intelligentia à Deo pendent, vt à causa finali. Cap. V.

PRobatum est hactenus satis commodè, ea, quæ æterna sunt, efficientem causam hẽre non posse. Nunc proximè ostendendum esset, eadem à Deo, vt à finali causa pendere. Verùm quoniam hac de re nulla prorsus inter Doctores controuersia est, cùm omnes id ipsum rotũ do ore fateantur; ideo non est, cur, ad id probandum, rationes multas afferamus: sed satis erit, si modum explicauerimus, quo Deus finis omnium esse dicatur. Modum hunc perbellè qui-

Bacconi exẽplum ad rẽ propositã aperiendam.

dem, sed tamen, vt opinor, Platonicè potius, quàm Peripateticè tradidit Ioannes Bacconus, loco supra citato, art. 2. Ponamus, inquit, aliquẽ à semetipso intelligi, vt ipsemet sit princeps: tũc, si prĩceps est, necesse est, vt & ciuitates habeat, & ciues, quib. dñetur. Quòd aũt oporteat, ciues, & ciuitates effici; id oritur ex imperfectione eius actus intelligendi: nam si actus ille perfectus omninò esset; tunc eum ipsum, per quandam consecutionem, ea omnia necessariò consequerentur, quæ ad suum finem necessaria sunt, videlicet ciuitates, & ciues: idque omni efficientia remota. Hoc enim proculdubio maiorem intelligentis perfectionẽ indicaret (vt. sea omnia eius intellectionem necessariò consequantur) quàm si priùs intelligens se ipsum intelligat: postea verò ea efficiantur, quæ ad ipsum, vt ad finem, dirigi debent. Sicut maioris per-

Applicat'o.

fectionis esset, si virtutes à natura nobis inessent, quàm si eædem laboribus, & vigilijs sint parandæ. Nunc autem in re nostra; Deus optimus maximus princeps vnus est, quo entia omnia benè disponuntur, vt ait Arist. 12. Metaph. in extremo. Hic autẽ princeps se ipsum optimè intelligit, & eo ipso, quòd intelligit, se vnum principem esse, ob maximam eius actus intel

li-

ligendi perfectionem, per quandam consecutionem, &, vt aiunt, concomitantiam, Intelligentiæ, cælestia corpora, & summatim æterna omnia, necessariò oriuntur, ac veluti diuinæ bonitatis radij, vbiq; refulgent; ipsumq; Deum, vt finem præcipuum suarum operationum, respiciunt. Hic porrò nulla efficientia statuitur, qua æterna hæc ẽntia edita sint: sed posita tãtùm diuina intellectione, & illa quidẽ perfectissima, ea statim emergunt, & ad Deũ, vt ad finalẽ cãm, diriguntur. Visa est etiam hæc sñia Medicorum principi, Auicennę, 9. Metaphy. cap. 4. suboluisse: quanuis postea, in ea aperienda, Theologis potiùs nostris, quàm Arist. consenserit. Ait enim, nos ad assequẽdum illud, quod appetimus, & cogitatione fingimus, motu, & voluntate indigere, vt illud nimirum edamus; neq; enim sola cogitatio pictori satis est, ad picturam efficiendam, neque ędificatori, ad domum construendam; sed opus est præterea, vt voluntas executrici facultati imperet, vt in actum erumpat, ac deinceps ad opus artifex exeat. Ens autem primum, quod est Deus, his opus non habet: sed eo ipso, quòd se causam esse intelligit, statim effectus necessariò adest. Porrò in hoc distat Auicẽnę sñia ab ea, quam Bacconus putauit, Arist. & Auerr. itidem extitisse: nam Auicenna posuit, Deum, suo intelligendi actu, res efficere, eo modo, quo Theologi statuunt, Deum extrinsecùs, vt efficiẽtem causam, per actum Intellectus, atq; præcipue voluntatis res omnes procreare. Arist. autem, & Auer. expositore Baccone, existimarunt, res ęternas, absq; vlla efficientia perfectissimum actum diuini Intellectus, per quandam comitantiam necessariò consequi, vt explicatum est antè. Verùm, vti dicebam, Platonica hæc potius, quã Peripatetica mihi videntur: non enim Aristot. qui rerum omnium, quas docuit, rationem reddere solitus est, ita facilè pronunciasset, ab eo intelligendi actu, quo Deus semetipsum intelligit, materiam primam, cęlestia corpora, atque motrices intelligentias pẽdere, quasi hęc non existerent, nisi Deus semetipsum intelligeret: quænam enim huius rei ratio afferri potest? Sat igitur Arist. fuit, hęc ipsa æterna, & necessaria esse, & à nullo, vt ab efficiente causa proficisci; Deum tamen, vt perfectissimum ens respicere, in cuius gratiam operantur: huncque esse modum, quo æterna à Deo pẽdent, vt à causa finali.

Auicẽnæ sententia.

Quo differat Auicẽnæ sententia ab ea, quam Arist. & Auer. Bacconus attribuit.

Bacconi explicatio reijcitur, & ostẽditur modus, quo æterna secundũ Aristo. à Deo pẽdeant, vt à cã. finali.

Decernitur, vtra prædictarum opinionum magis Arist. consentiat. *Cap. VI.*

DVas de difficultate proposita sñias diuersas recensuimus: alteram, quæ statuit, æterna à Deo, vt ab efficiente causa proficisci: alteram, quæ tuetur, nullam dari æternarum rerum efficientem causam, sed tantummodò finalem. Nunc aũt decernendum videtur, vtra earum magis Aristotelica sit. Quod quidem tametsi in tanta argumentorum, & Arist. autoritatum diuersitate, difficillimum sit, conabimur tñ, rem ita agere, vt vera, atq; germana Arist. sñia ex ipsiusmet principijs elicita videatur. Itaque cùm rationibus, tùm autoritatibus, pro vtraq; parte propositis, diligenter expensis, in eam sñiam veni, vt crediderim, opinionem illam, quæ statuit, materiam primam, Cælum, & Intelligentias à Deo tantummodò, vt à finali causa pẽdere, vt absolutè falsam, ita longè magis, quàm oppositam, Peripateticam esse. Etenim duo illa fundamenta, quæ superius ex Arist. excerpta sunt, nimirum illi fauere vidẽtur: atq; illud potissimùm ex nihilo nihil fieri. Cùm enim Arist. materiam primam æternam esse, docuisset; non eam profectò ingenitam, sed ab æterno conditam pronunciasset, si ea, quę æterna sunt, effici posse, putauisset. Sed & firmissimum est alterum fundamẽtum, nimirum omne efficiens, quòd verè efficiens sit, nihil, nisi per motum efficere posse: nec aliud esse efficientis munus, quàm id, quod verè in potestate est, ad energiæ actum reuocare: quod quidẽ in rebus æternis, quæ re ipsa semper fuerunt, locum nullum habere potest, vt satis commodè explicatum est antè. Porrò, aliud genus efficientis causæ, vel actiuę potentię, Arist. statuisse, id sanè difficulter à Peripateticis admitteretur; cùm de illo genere neq; in 2. lib. Phys. neque in 5. neq; in 9. Metaph. vbi totum genus efficientis causæ, atq; ẽt actiuæ potentiæ rationem, plenissimè explicauit, vllam vnquam mentionem fecerit. Grauissimè igitur reprehẽdendus esset, si illam efficientem causam aperuisset, qua effectus omnes in rebus hisce sublunaribus continenter eduntur: illum verò efficiendi modum, quo Cęlum, & Intelligentię, immò vniuersum ipsum à Deo pẽdet, penitus neglexisset. Sed aliud præterea est, quod nos in hanc sñiam adduxit; quia. s. iam alibi probauimus, contradictionem implicare, Mundum ab æterno effici potuisse: quod enim æternum est, eo ipso, quòd est ęternum, ingenitum, & infectum

Decisio quæstionis.

Approbãtur fundamenta posterioris sententiæ.

Autoris fũdamentũ pręcipuum.

dicitur. Neque verò vllum incommodum inde sequitur: nam dicere æternum non esse factũ, quid aliud tandem est, nisi asserere, æternum æternitate potiri: Qui enim fatetur, æternũ non habere causam, à qua factum sit: illud ipsum semper fuisse, atque adeo æternum esse necessariò fatetur. At verò qui putant, id, quod æternum est, efficiẽtem causam habere, dua bus (mea quidẽ sñia) difficultatibus implicantur. Primò, quia explicare tenẽtur id, quod explicari nullo modo potest: nimirum, quonam pacto æternum habeat causam efficiẽtem. Deinde, quia cùm in æternis efficientem causam admittunt, in dubium vocant id, quod iam tanquam firmum, & ratum posuerunt; videlicet, sit ne æternum id, quod habet causam efficientem, nec ne? Putant fortasse, absurdum maximum esse, efficiendi vim, quæ maximam perfectionem indicat, Deo eripere; & in grauius absurdum, per imprudẽtiam, incidunt, dùm perfectissimo enti illud necessarium esse arbitrantur, quo imperfecta quæque entia opus habent. Non enim Deus perfectissimus diceretur, nisi in illo priore naturæ signo, quo se ipsum perfectissimum intelligit, cætera quoque existerent, quæ illi, tanquam fini, necessaria sunt: sed opus esset, vt ad illa efficienda operam conferret. Hæc autem Philosophi, supero lumine destituti, enunciarunt; quia interiores illas Dei operationes non cognouerunt, quibus ipse nulla prorsus ad res exteriores habita ratione, perfectissimus est: de quibus quidem operationib. Theologi nostri cumulatissimè disputarunt.

Quibus tricis inuoluantur alterius sententiæ autores.

Animaduersio necessaria.

Fundamenta præcipuá defendentium, æterna habere causam efficientem. Cap. VII.

QVemadmodum verum esse absolutè fatemur, vniuersum à Deo, non quidem ab æternitate, sed in tempore, vel cum tempore conditum esse, vt fides nostra catholica docet: ita illud verissimum arbitramur, Arist. naturæ tantùm lumine philosophatum, veritatem hanc minimè percepisse: immò potius, suis principijs innixum, hanc falsitatem protulisse, Deũ videlicet earum rerum, quas ipse æternas existimauit, finalem tantùm causam existere. Quod cùm ita sit, disputatio nunc cum alterius sententiæ autoribus instituenda nobis est: eorumq; fundamenta, quibus ipsi sententiam nostram oppugnare nituntur, pro viribus euertẽda. Qui igitur defendunt, æterna, ex Arist. sententia, habere causam efficientem, hisce potissimũ fundamentis nituntur, quibus etiam sententię nostræ rationes facilè se soluere arbitrati sunt. Primum fundamentum est, effectionem duplicem esse: alteram particularem, quæ fit ab agente particulari: & hæc necessariò motum aliquem exigit: alteram vniuersalem, quæ fit ab agente primo, & vniuersali: & hæc nullum motum, nec mutationem deposcit: sed simplex quędã emanatio est, quæ non ponit, efficiens esse tempore, sed natura tantùm prius eo, quod efficitur. Vt lumen à Sole fluit, per simplicem emanationem; Sol tamen, non tempore, sed natura tantùm lumen præcedit: & hoc fuit fundamentum S. Tho. Secundum fundamentum fuit Heruei, in tract. de Mundi æternitate, q. 4. qui arbitratus est, Arist. agnouisse creationẽ, quæ est effectio alicuius ex nihilo. Duplicem tamen creationem asserit reperiri: alteram, quam vocat cum nouitate essendi: & est illa, quam ponunt Theologi: hancque asserit, Arist. ignorasse: alteram sine nouitate essendi; & hanc dicit, Arist. concessisse; quia posuit, Mundum ab omni temporum æternitate ex nihilo factum esse. Tertium fundamentum positum est ab Scoto, lib. 2. Senten. dist. 1. q. 2. estq; huiusmodi. Cùm aliquid de nihilo fieri dicimus, illa particula, De, duplicem ordinem significare potest, vel durationis, vel naturæ. Si ordinem significet durationis, sensus est, aliquid de nihilo ita effici, vt non esse eius, esse eiusdem duratione præcedat. Si verò significet ordinem naturæ, id rursum duobus modis contingere potest. Vno modo positiuè, ut vtar eius verbis: altero, priuatiuè. Positiuè, ita, vt non esse, in aliquo naturæ signo, præcedat esse. Priuatiuè verò, vt non esse præcederet quidem, nisi ab exteriore agente illud impediretur, quod esse largiatur. Expediet fortasse rem hanc exemplo aliquo illustrare: & appositissimum erit exẽplum de forma, & priuatione, ad materiam relatis. Quęrere enim quispiam posset, vtrum horum principiorum prius cum materia copuletur? Respondet Scotus, priuationem eam esse, quæ ordine naturę priuatiuè formam in materia pręcedit. Ratio est, quia materia, secundum suam naturam spectata, nec esset cum forma, nec sine forma: tamẽ, hoc ordine naturæ priuatiuo, prius in materia priuatio inesset, nisi naturale agens, formam edendo, atque illam in materiam inducendo, principium alterum, hoc est priuationem præueniret. Ita in re nostra dicit Scotus, ea, quæ Arist. ęterna posuit, ex se, & na-

Nota hic veritatem absolutam, & veritaté de eo, quod Arist. censuit.

Fundamentũ S. Thomæ.

Fundamentũ Heruei.

Fundamentũ Scoti.

Exemplũ aperiens fundamẽtũ Sco.

Applicatio.

tura

tura sua,nec habere esse,nec eius oppositum,quod est non esse:tamen, ordine naturæ priuatiuo,non esse eorundem præcessisset esse, nisi illud ab summo,ęternoq; agente impeditum fuisset,quod esse rebus ęternis largitum est. Hic igitur est modus creationis, & efficientię, quem Scotus,in doctrina Arist.ponendum esse,putauit. Quartum fundamentum fuit Zimarę:qui pariter distinctionem illam de duplici ordine naturę,positiuo,& priuatiuo,in medium attulit. Existimauitq; non esse eius,quod æternum est,priuatiuo naturæ ordine, eiusdem esse pręcedere:sed tamen in sensu ab eo longè diuerso,quem Scotus arbitratus est. Voluit enim Zimara,id,quod ab æterno ex nihilo factum est,in omni naturę instanti,ens ęternum,& per se necessarium esse;ita tñ,vt ab alio superiore pēdeat,quo nō existēte, nec ipsum pariter existere diceretur. Remoto.n.per intellectum,eo,à quo pendet:illud ipsum,quod pēdet,primò concipitur, vt non ens:quia verò illud ens, à quo pèndet, simpliciter necessarium est;hinc fit,vt illud etiam,quod ab ipso pendet,ens per se necessarium sit, & semper existēs.

Fundamentū Zimaræ.

Duo priora aduersariorum fundamenta reijciuntur. *Caput VIII.*

HÆc porrò fundamenta,quanuis doctissimorum virorum ingenijs exculpta,& enucleata sint:non eam tñ soliditatem habent,quin à nobis dirui, quàm facillimè possint. Et quod ad primum attinet, illud sanè voluntarium potius, quàm ex Philosophia Peripatetica deductum est: nusquam enim Arist.de illo vniuersali agente,quod rem aliquam sine mutatione efficiat,mentionē fecit: nec vllum principium efficiens, aut actiuam potentiam posuit,quæ motum aliquem non respiciat. Iam ante, ex eodem Arist.primo de Generatione, tex.45.monuimus,omne agens,seu efficiens esse necessariò mouens: & potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud,quatenus aliud,vt ab eodem,lib.9.Metaph.tex.13.definita est:nullibi ergo apud Arist.hoc principium efficiens,vel actiua potentia,sine mutatione reperitur. Nonnulli ex recentioribus putarunt,actiuam potentiam,sine mutatione,elici posse ex eodem 9.Metaph.tex.1.vbi Arist.præter illam potentiam,quæ in rebus sensibilibus,atq; mobilibus inest, aliam asserit potentiam in rebus intellectualibus, & immobilibus reperiri:& illam quidem eam esse,quæ mutationem non agnoscit. Verùm si textum illum diligenter considerauerint, Arist.inuenient, apertissimè pronunciasse, potentiam illam,quę in rebus intellectualibus sempiternis,& immobilibus reperitur,minus propriè potentiam appellandam esse: veram autem, & propriè dictam potentiam eam solùm dici, quæ in rebus mobilibus inuenitur:cùm motus,ex 3.Phys.tex.9.sit actus entis in potentia. Illa igitur potētia,quæ est in rebus sempiternis, propterea quòd semper cum actu coniuncta est, ideo verè, & propriè dictę potentię nomen non meretur. Hinc Arist.3.Phys.tex.32.dicebat,in rebus æternis esse,& posse minimè differre,valet.n.hęc consecutio,substantia ęterna potest esse; ergo est:pōt intelligere;ergo intelligit: potest mouere; ergo mouet: propterea scitè admodum Arist.hanc potētiam,quæ est in rebus ęternis,non explicauit, nisi cùm de actu locutus est. Huc accedit,quòd ęterna non habēt potentiam,nisi secundum quid:orbis enim lunę non est in potētia ad motum simpliciter:sed ad hunc motum,idest ad hanc reuolutionem, vel reuolutionis partem. Sed mittamus hęc, validioreq; argumēto ostendamus, Aristo.hanc effectionem,sine mutatione,non cognouisse. Etenim 8.Phys.ostendere volens, motum ęternū esse,cùm iam posuisset, atq; etiam probasset, motum omnem tàm mouens, quàm mobile precedere necessariò debere:quæsiuit ex veteribus Philosophis, quibus cum disputabat,ponerēt ne mouens, & mobile facta esse, an ęterna? Vbi primùm animaduertere licet, hanc Arist.rationem quam demonstrationem esse putauit, per locum ab oppositis, constructam esse;voluit igitur,factum esse,& ęternum,membra opposita dici: alioquin,si quid ab ęterno fieri potuisset, illa ratio nihil in se roboris contineret. Sed pręterea continuans Aristo. iam incæptam ratiocinationem:si ponant,inquit,veteres Philosophi motorem, & mobile facta esse:ergo per motum facta erunt,atq; ita ante primum motum dabitur alius motus: quæ cōsecutio locum nullum haberet, nisi vniuersalis huius propositionis veritas vsquequaq; constaret:quicquid verè,& proprie fit,per motum necessariò fit. Quod verò attinet ad simplicem illam emanationem,quam aduersarij inducunt,vt Arist.Theologum faciant:illud profectò commentitium omninò est:nam præter simplicem emanationem,quę est vera effectio alicuius ex nihilo,quam Theologi nostri veram creationem appellant; nulla alia datur sim-

Reijcitur fundamētum S. Thomæ.

Nonnullorū recentiorum error.

Explicatᷓ locus Arist. 9. Metaph. tex. 1.

In ęternis nō differt esse à posse.

Efficax argumentū ostendens, Aristo. nō cognouisse effectionē sine mutatione.

Ostenditur, præter creationem, nullam dari simplicē emanationem, quæ vera effectio dicenda sit.

plex emanatio, quæ causam verè efficientem designet. Etenim lumen à Sole quidē emanat, & ponit, Solem ipso natura priorem; Sol tamen efficiens causa luminis non est: nam lumen est perfectio Solis; est quid intimum Soli; simulque existit cum Sole. Sicut etiam candor simpliciter emanat à niue, & perspicuitas ab aqua; tamē nec nix candorem, nec aqua perspicuitatem efficit: sunt enim hæc ipsis congenita, vt nimirum illis positis, hæc accidentia necessariò ipsa consequantur: quò fit, vt inter ipsa ordo quidem naturę tātummodò reperiatur, qui à nonnullis Scholasticis dicitur præsuppositio huius ab hoc; nulla tamē efficiētiæ ratio. Materia etiam prima in sese continet propēsionem illam vniuersalem, ad omnes formas recipiēdas, & illa propēsio emanat simpliciter à materia; tamen materia nullo modo illam propēsionem efficit; quia statim, vt materia est, illa propēsio adēst: & si materia, vt vult Arist. est ęterna; illa pariter propēsio erit æterna. Nec approbandos illos cēseo, qui propriam affectionē à subiecto in genere efficiētis causæ pēdere existimarunt: pēdet enim in genere causę materialis, non ex qua, sed in qua: nam subiectum illud est, quod sibi congenitam affectionē in sese recipit. Itaque lumē non efficitur à Sole: sed in eius substantia, vt propria perfectio recipitur; sic candor in substantia niuis: perspicuitas in substantia aquæ: propēsio ad formam, in substantia materiæ: & vniuersè omnis propria affectio in substantia sui subiecti. Sed longè etiam à veritate recedit fundamētum Heruei, quo asseruit, Aris. cognouisse creationem, quę est effectio alicuius de nihilo, sed tamē sine nouitate essēdi. A liàs ego monstraui, Aris. etiam creationē, quæ est cum nouitate essēdi sagacius odoratum fuisse; tamē quia illam suæ Philosophiæ principijs repugnare cognouit: ideo firmam semper, & constantē vniuersalē illam propositionem esse voluit, ex nihilo nihil fit: nec vnquam creationē illam docere, aut aperire in animo habuit: immo neque etiam creationem illam, quæ sit sine nouitate essēdi, vt putauit Herueus. Hoc autē ex ipsomet Arist. ostēdi facilè potest; dùm enim 1. Phys. probare nititur, materiam non esse factam, sed ingenitam, atque ęternam: (nam apud eum, idē est eternum, & ingenitum: idem est factum, & genitum) eo argumēto vtitur: Si materia facta esset; igitur ex aliquo facta esset. Iā verò, si concessisset effectionem alicuius ex nihilo; sine nouitate essēdi: hæc ratio nullius roboris esset: aliquis enim, ex eius principijs, respondere posset, materiam & esse æternam, & esse factam; non tamen de aliquo, sed de nihilo. Quare si Aristot. ratio alicuius momēti est, nullo pacto dicere possumus, eum concessisse creationem, sine nouitate essendi. Audire mihi videor aliquem dicentem, propositam Arist. rationem cò tēdere, vt probet, materiam non esse factam in tempore; non tamen, vt concludat, materiam absolutè factam non esse; cùm ab æterno ex nihilo facta sit. Sed leuissima est hæc responsio: non enim ibi Arist. disputandum proposuit, sit ne materia ab æterno, an in tempore facta; sed sit ne materia absolutè facta, an potius ingenita, atque æterna. Quare cùm conclusisset, eam ingenitam, atque æternam esse: docuisse visus est, omne ingenitum esse æternum, atq; adeo nullum æternum efficientem causam habere.

Propria affectio non pendet à subiecto in genere causæ efficiētis, sed materialis.

Refellit fundamētū Heruei.

Quære disp. de Anim. immort. ca. 17. & disput de lib. pri. mot. act. cap. vlt.

Occupatio.

Duo posteriora aduersariorum fundamenta refutantur. *Cap. IX.*

INfirmum quoque est, satisque debile fundamentum, à Scoto positum, quo statuit, æterna ita efficientem causam habere, vt eorum non esse, priuatiuo quodam naturæ ordine, eorūdem esse præcedat; cùm illa ex se, & natura sua, nec esse, nec non esse habeant: sed habuissent non esse, nisi illud à primo agente præuētum fuisset, quod illis esse largitum esset. Fundamētum hoc in Peripatetica Philosophia constare nullo modo potest: quod enim verè æternum est, id, Peripateticis necessarium pariter est: quod verò necessarium est, tantum abest, vt ex se nec esse, nec non esse habeat, vt ex se potius esse necessariò habeat; alioquin non ens necessarium, sed merè contingens diceretur; quia contingenter ad esse, & ad non esse, se haberet. Quod etiam exemplo materiæ primæ, ab eodem Scoto posito, ostendi facilè potest. Materia, inquit, prima, tametsi, secundum Philosophos, ab æterno cum forma coniuncta fuerit; nihilominus, per se, & natura sua, neque est cum priuatione, neque cum forma: priuatio tñ, priuatiuo naturæ ordine, formam in materia præcedit, quia, sibi relicta, priùs in materia fuisset, nisi naturale agens illam præuenisset, atque formam in materiam introduxisset. Hinc vnum elicio, quod negari nulla ratione potest, videlicet, materiam forma præditam necessariò non esse, sed ad ipsam contingenter se habere: Ratio est in promptu; quoniam, ex se, &

Euertitur fūdamētū Sco.

Argumētum ductū ab exēplo. Scoti.

natura

natura ſua, formam nõ habet; ſed illam extrinſecùs accipit. Quemadmodum etiam ſi Sol ab æterno aerem illuminaſset, quanuis aer nunquam ſine lumine fuiſset: nihilominus non neceſſariò, & intime illuminatus eſset; ſed contingenter, & extrinſecùs: quia ſecundum ſuã naturam ſpectatus, & ad lumen, & ad luminis carentiam contingẽter ſe habet. Nunc igitur ad rem noſtram: ſi materia prima, cęlum, & Intelligẽtiæ natura ſua non habent eſse; ergo non ſunt entia per ſe neceſsaria, neque æterna, ſed merè contingentia. Dicet aliquis, hac potiſſimùm ratione, ea ipſa entia neceſſaria eſſe, quia ab omni temporum æternitate à neceſſario agente edita ſunt. Sed hoc nihil eſt: ſi enim id fieri potuiſſet, ex hoc tantùm concluderetur, illa entia ab alio quidem neceſſaria eſſe; ſed tamẽ per ſe, & natura ſua, contingentia. Neq; verò hìc dicere poſſumus, illa entia ex ſe, & ab alio neceſſaria eſſe: (queadmodum putauit Auicen. 9. Metaph. c. 4. eſſe omnes Intelligentias, alias à prima: quod tamen optimè reprobauit Auerroes 12. Metaph. comm. 44.) tùm quia contradictionem implicat, aliquid eſſe neceſſarium ex ſe, & illud ab alio, puta ab efficiente cauſa pendere, quæ verè, & propriè efficiens ſit, vt confirmat Auerr. 12. Metaph. comm. 41. tùm etiam, quia, Autore Scoto, hæc entia æterna, quæ ſupra recenſuimus, ex ſe neceſſaria eſſe non poſſunt: cùm vt ipſe dicit, ex ſe, & natura ſua, eſſe non habeant. Denique falſum eſt 4. fundamentum, à Zimara excogitatum: nam ſi æterna in nullo naturæ ſigno habẽt non eſſe: ergo æterna in nullo naturæ ſigno hẽnt cauſam efficientem, à qua pendeant. Si enim ſemper fuerunt: ergo nunquam facta ſunt: ſi nunquam facta ſunt: ergo nullum habent efficiens: niſi fortaſſe efficiens aliquod fingere velimus, quod nihil efficiat, ſitque potius nomine, quàm re ipſa efficiens. Sed ait Zimara, remota prima cauſa, neque Intelligentiæ, neque cælum, neque materia prima conſiſtere queunt: ergo hæc omnia ab illa prima cauſa neceſſariò pendent. Admitteret hoc quidem Bacconus, nõ tamen in genere cauſæ efficientis, vt Zimara putauit, ſed ſolùm in genere cauſæ finalis. Nam poſita prima cauſa, ſtatim ex ipſa conſurgunt radij perfectionis, & bonitatis eius: ſicut, poſito Sole, ſtatim ipſum neceſſariò conſequitur lumen, quod eſt eius perfectio: idque ſine vlla prorſus efficientia niſi efficere largè ſumatur, quatenus à tribus alijs cauſarum generibus minimè differt. Nos autem negabimus, remota prima cauſa, Intelligentias, cælum, & materiã primam conſiſtere non poſſe: Si enim hæc, ex Ariſt. ſententia, æterna, & neceſſaria ſunt; quocunque ſublato, quod ad eorum naturam, atque ſubſtantiam non pertineat, adhuc nihilominus permanebunt, aliumque ſuarum operationum finem ſibi conſtituent.

Exemplũ aliud rẽ apertè conficiẽs.

Tacita ẽſio.

Confutatio.

Neceſſarium ex ſe, & ab alio ſecundũ rectè philoſophantes, non datur.

Diruitur fundamentũ Zimaræ.

Obiectio Zimaræ.

Solutio Bacconi.

Solutio Autoris.

Thomiſtarum reſponſiones ad argumenta, quæ pro opinione Gregorij, & Bacconis adducta ſunt. *Cap. X.*

EVerſis iam aduerſariorum fundamentis, proximum eſt nunc, vt reſponſiones illas recẽſeamus, quibus ipſi argumenta, pro opinione Gregorij Ariminenſis, atque Bacconis adducta, ſoluere conati ſunt. Ad primum itaque negant maiorem propoſitionem. Ad cuius probationem reſpondent, id, quod ab alio effectum eſt, natura quidem ſua habere non eſſe: tamen non poſſe non eſſe: idque in ſenſu compoſito, quatenus ſcilicet ab agente neceſſario pendet, quod non efficere non poteſt: hincque fieri, vt id, quod editum eſt, ens pariter neceſſariũ ſit. Hæc eſt reſponſio. S. Tho. 1. par. q. 44. art. 1. ad ſecundum: quam ſecutus eſt Ferrarienſis 2. contra gentiles c. 30. Paulus Soncinas 12. Metaph. q. 16. & alij etiam recentiores Thomiſtæ. Ad ſecundum concedunt, nullum æternum genitum eſse poſse: negant tamen, nullum æternum habere cauſam efficientem: cùm enim Ariſt. 1. de cęlo tex. 104. Mundum æternũ eſse tuetur, non intendit probare, ipſum à nullo, vt ab efficiente cauſa pendere; ſed ipſum tantummodò editum generatione non eſse: repugnat enim ei, quod æternum eſt, vt generatione editum ſit. Quare tametſi materia prima, cęlum, & Intelligẽtię nunquam genitæ ſint; cauſam nihilominus efficiẽtem habẽt, quæ illas ab omni temporum æternitate procreauit. Ad tertium reſpondẽt, cauſam illam, quæ res ex nihilo efficit, propriè agentem non eſse: quoniã cauſa agẽs, propriè dicta, non agit ſine motu, vel mutatione; ſed appellari cauſam agẽtem, ſecundum ſimilitudinem; quia nimirum ita dat eſse ſuo effectui, per ſimplicem effectionẽ, ſicut vera agẽtia, per motum, aut mutationem. Et propterea Ariſt. 2. Phyſ. & 5. Metaph. vbi de efficiente cauſa diſputauit, efficiẽtem cauſam, vniuersè acceptam, non definiuit, ſed tantummodò cauſam agẽtem, quæ per motum, & mutationem efficit, quicquid efficit: de qua locutus

Ad primum.

Ad ſecundũ.

Ad tertium.

est 1.de generatione tex.45. Respondent itaque, ęterna non habere causam agentem, propriè dictam; sed solum, secundum similitudinem.

Confutatio primæ responsionis. *Cap. XI.*

QVanuis, destructis iam aduersariorum fundamentis, quibus eorum responsiones ad argumenta, pro nostra sñia proposita, nitebantur: ipsæ quoque responsiones omninò infirmæ, ac penitus debilitatæ maneant; nihilominus, ad Arist. sñiam dilucidius aperiendam, ipsas quoq; responsiones singillatim refellere operæpretium duximus. Quòd igitur ad primam attinet, quæ est S. Doctoris, perfectò ad eius sñiam tuẽdam, appositior afferri nulla poterat: nec ita facilè à quouis alio ea reijci posset, qui cum proteruo aliquo disputationem haberet. Nos autem, qui nihil aliud, nisi Arist. sñiam, de re proposita, expiscari cupimus: quiq; etiam arbitramur, eos omnes, qui nostram hanc disputationem aliquando lecturi sunt, hoc idem exoptare debere; haud difficulter eam ipsam refellemus. Itaque in eam hoc argumẽtum dirigimus; quod si demonstratiuum non est, parum certè à demonstratione abest.

Validissimũ argumen. cõtra rñsionem S. Tho.

Intelligentiæ sunt æternæ, ergo semper fuerunt: si semper fuerunt; ergo nunquam factæ sunt: si nũquam factæ sunt, ergo non habent causam efficientẽ, à qua æternitatem, atque necessitatem acceperint. Argumẽtum hoc apud quoscunque verè Peripateticos, ita concludere arbitror, vt nulla ratione solui possit; quod facilè patebit, si propositiones singulę considerabuntur. In antecedẽte nulla prorsus difficultas est; nam & Arist. perhibuit, Intelligentias æternas esse; & nos iam ponimus, id ipsum Arist. docuisse. Prima consequẽtia proximè ab antecedẽte exoritur, nec probatione indiget; nam ex ethymologia nominis eius, quod æternum, vel sempiternum est, conijcimus, illud semper fuisse. Secunda consequẽtia per locum ab oppositis satis perspicua est: si enim aliquid semper fuit; signum euidentissimum est, illud nunquam factum fuisse. Quod quidem si admittatur, sequetur statim veritas vltimæ consequẽtiæ, illud videlicet non habere causam efficiẽtem, à qua æternitatem, vel necessitatem acceperit.

Rñsio, q̃ fortasse afferri posset.

Suspicor nihilominus, Thomistas, si suam sñiam aliquo pacto tueri velint, secundam consecutionem negaturos esse: dicent enim, argumẽtationem hanc minimè valere: hoc semper fuit: ergo nunquam factum est.

Confutatio.

Sed probo ego veritatem huiusmodi consequẽtiæ, &, per locũ ab appositis, ita argumentor: Si falsum est, id, quod semper fuit, nunquam factum esse: ergo verum est, id, quod semper fuit, aliquando factum esse: si aliquando factum est; ergo in tempore factum est: si in tempore, factum est: ergo habuit esse, post non esse: si habuit esse, post non esse: ergo non est æternum: Vera est igitur huiusmodi consecutio, hoc semper fuit; ergo nunquam factum est.

Alia rñsio.

Respondebunt fortasse, irritam esse hanc consecutionẽ: falsum est, id nunquam factum esse; ergo verum est, id aliquando, idest in tẽpore factum esse: nam quod semper fuit, factum est ab æterno.

Confutatio.

At verò puto, me nunc cum Philosophis disputare, nec certè scio, an quispiam negare possit, duo hæc inuicem opponi, nunquam factum esse, & aliquando factum esse: nihilominus contra hanc responsionem ita argumẽtor. Nisi fictio hæc sit, id, quod semper fuit, ab æterno factum esse, necesse est, vt hęc propositio perpetua sit, atque in omnibus rebus absolutè vera, vt nimirum id liceat absolutissimè pronunciare; omne id, quod semper fuit ab ęterno factum est: nunc addo minorem, ex qua falsam consecutionem elicio: sed Deus semper fuit, ergo Deus ab ęterno factus est: quod tñ quis affirmare audeat? Quare, si Deus, eò pręcipuè, quia æternus est, nunquam factus est; sequetur hinc veritas huius vniuersalis propositionis, omne id, quod est æternũ, eo, quia semper fuit, nunquam factum est.

Alia rñsio.

Arbitror, Thomistas, & Scotistas pariter responsuros esse; id, quod semper fuit, esse in duplici discrimine; aut enim semper fuit à se, cuiusmodi est Deus, & hoc nunquam factum est: aut semper fuit ab alio, & hoc factum est ab æterno.

Confutatio.

Sed eòdem reuoluimur, & responsio petit principium: inducitur enim, æternum factum fuisse à causa efficiente, quę nihil efficit; habetque solùm nomen causæ efficientis, vt dictum est antè. Et quẽadmodum asserunt isti, Intelligentias à Deo ab æterno effectas fuisse, quia sunt ab alio, sed tñ modo quodam efficiendi, qui non est per motum, quod idem esset, ac si dixissent, factas esse ab efficiente, quod non est efficiens; ita aliquis dicere posset: cùm Deus æternus sit, atq; à se, ipsum pariter ab ęterno à semetipso factum fuisse, sed quadam efficientia, quæ non est eiusdem generis cum illa efficiẽtia, qua cętera efficiuntur.

Reijcit alia responsio.

Dicent contradictionem implicare, ali-

re, aliquid semetipsum efficere. Et nos dicemus, implicare contradictionem, id, quod semper fuit, factum fuisse; cùm nullum instans ne cogitatione quidem fingi possit, quo non fuerit. Afferre solent instantiã de Sole, & lumine; sed illa iã supra satis commodè reiecta est. Firma igitur manet iam proposita demonstratio: Intelligentiæ sunt æternæ; ergo semper fuerunt, ergo nunquam factæ sunt: ergo non habent causam efficiẽtem, à qua pendeant. Cuius quidẽ robur atque soliditas patere etiam potest ex opposita demonstratione, cùm enim Petrus ex. gra. non sit æternus: statim sequitur, ipsum non semper fuisse, si non semper fuit; ergo aliquã do factus est, si aliquando factus est, ergo habet causam efficientem, à qua pendet.

Quære sup. cap. 8.

Confutatio cæterarum responsionum. Cap. XII.

RESponsio quoq; ad secundum argumentum parùm in se continet firmitatis; negant, æternum potuisse gigni; & admittũt, illud idem à prima causa factum esse. Miror, cur, quemadmodum effinxerũt aliquod factum sine mutatione, non etiam excogitarint aliquod genitum, sine alteratione, vt idem sit factum ab æterno, ac genitum ab æterno. Quòd si aliud putent, esse factum, & aliud genitum; consulant quæso Arist. 1. Phys. à tex. 57. vsq; ad 71. & ibi cum docere inuenient, quicquid fiat, ex subiecto aliquo, hoc est ex materia necessariò fieri; voluit igitur, idem esse fieri, ac generari: quoniam materia est subiectum generationis. Si ergo apud Arist. fieri, & generari, factum esse, & genitum esse idem sunt: sequitur, vt si nullum æternum potest esse genitum; pari ratione, nullum æternum possit esse factum. Huc accedit, quòd si mundus factus esset, ex materia necessario factus esset: cùm ab æterno materia fuerit, ex qua confici potuisset. Si itaque Mundus ab æterno factus esset; tunc Mundus ab æterno genitus esset: negauit autem Arist. Mundum ab æterno genitum esse; ergo negauit pariter, Mundum ab æterno factum esse; atq; ita secundum argumentum in suo robore manet. Responsio ad tertium, confutatione non eget; nam ipsa semetipsam satis commodè reprehendit; statuit enim, illud agens, quod ex nihilo ab æterno aliquid efficit, non esse verè, & propriè agẽs, propterea quod sine mutatione agit, sed secundum similitudinem tantùm. At hoc ipsum est, quod nos intẽdimus; nihil enim aliud probare volumus, nisi id, quod æternum est, efficientem causam habere non posse, quæ verè, & propriè efficiens esse dicatur. Non negamus, æterna à primo ente pendere: quinimmò asserimus, primum ens illa eadem effecisse: sed efficientia, largo modo sumpta, quatenus alijs quoque tribus causarum generibus competere potest.

Reijcitur responsio ad secundum argumentum. Factũ, & genitum apud Aristo. idem sunt.

Refellitur responsio ad 3. argũ.

Responsio multiplex ad primam rationem aduersariorum. Cap. XIII.

REiectis aduersariorum responsionibus, nunc difficillimum caput aggredimur, quo rationes, ad eorum sñiam confirmandam, propositas, explicaturi sumus: grauissimas illas quidem, & magni momẽti, quæque doctissimorum virorum ingenia mirum in modum exercuerunt. Ad primam variæ sunt responsiones. Gregorius Ariminensis locum illum Arist. facilè expedit; ait enim, nihil aliud inde elici, nisi Deum esse principium sempiternorum, in genere causæ finalis, quatenus. s. ea omnia ad illum, tanquam ad Principem, ordinantur, & diriguntur. Sed profectò lata nimis hęc responsio est: locus enim ille, qui frequenter adducitur, & magnum re vera negotium facessit, magis propriam, sibique etiam magis accommodatam responsionem expostit. Ideo Ioannes Bacconus textum illum diligenter considerãs, dixit, Deum esse quidem causam agentem, & primam rerum omnium, quæ efficiuntur, non tñ earum rerum, quæ perpetuæ sunt; nisi fortasse agentem causam ad omne causarum genus extẽdere velimus, vt antè dictum est. Porrò, Deum non esse causam fficientem eorum, quæ semper sunt, sed solùm finalem, elicit ex eodem textu: vbi Arist. sermonem ducens, ait, perpetua non habere causam; sed illa potius esse causas cæterorum: & loquitur, ait Bacconus, de causa efficiente: ita enim scribit, *nec illis, vt sint, aliquid aliud causa est, sed illa cæteris*. Sed neque hæc Bacconi responsio satisfacere omninò videtur, prçsertim quo ad postremam eius partem attinet; siquidem Arist. concedere omninò videtur, sempiterna habere principia, docereq; illa principia verissima esse, quia causam non habent, à qua pẽdeant, quoad esse, ac deinceps quoad veritatem, sed tamen cæterorum causæ existunt. Non igitur negauit Arist. ea, quæ semper sunt, causam habere. Sed dixit principia eorum, quæ semper sunt, ab aliquo nõ pen-

Ad primam rationẽ rñsio Greg. Arim. Reijcit hæc responsio.

Rñsio Bacconi.

Confutatio.

Respõsio Pẽdasij, quæ ꝓpius ad veritatẽ accedit.

pẽdere. Paulò propiùs ad veram huius loci interpretationem visus est accessisse Feder. Pendasius, lib. 8. Phys. texturæ par. 43. propè finẽ: vbi ait, dictum illud Arist. *(principia semper existentium necesse est verissima esse)* ita intelligi debere, vt scilicet inter semper entia, ea, quæ prima, atque præcipua dicuntur, verissima sint: & nullam esse causam veritatis ipsorum; cùm prima omninò sint. Locutus est autem Arist. in numero plurali; quia nondum definiuit, quę, quot, aut qualia sint ea, quæ inter semper entia, prima, atque præcipua dicuntur: id autẽ definiet 12. lib.. vbi concludet, propterea quòd entia nolunt malè disponi, idcirco vnum to-

Rñsio Autoris.

tius vniuersi principem statuẽdum esse. Sapientissimus hic senex, hac ingeniosa sua expositione, mihi, multùm hac in re cunctanti, & dubitanti, occasionẽ præbuit, veram, vt arbitror, Aristor. mẽtem aperiẽdi. Non potest quidẽ, cùm ijs, quæ alibi ipsemet docuit, expositio illa cohætere, quę passim ab aduersarijs affertur, ipsum videlicet existimasse, ea, quæ æterna sunt, puta Intelligẽtias, cęlestia corpora, atque materiam primam à Deo, vt ab efficiẽte causa pendere iam enim supra satis ostendimus, contradictionem implicare, vel ex Arist. snĩa, æterna hr̃e causam efficientem: quapropter, si in eius snĩa persistere velimus; aliam dictorum verbo-

Vera explanatio textus 4 lib. a. Metaph.

rum explanationem afferre cogimur, quæ intimam eius mẽtem patefaciat. Dicendum igitur puto, per principia semper entium non esse intelligẽda principia sempiternorum, quasi ea, quæ sempiterna sunt, principia habeant; sed intelligẽda esse, principia sempiternorum, secundum constructionem intransitiuam, vt Scholæ dicunt, quatenus. s. ad sempiternas res pertinẽt, vel quatenus de sempiternis rebus dicuntur, aut clariùs principia illius generis, vel ordinis, quæ sempiterna sunt. Non enim omnia principia sempiterna sunt; quædam enim aliquãdo sunt, & aliquando non sunt: ea verò, de quibus Arist. loquitur, semper sunt. Hæc aũt principia dixit esse verissima; quia ab illis cæterorum entium esse, atque adeo veritas omninò pẽdet: cùm veritas propria sit entis affectio, vt vnitas: & ipsum ens necessariò consequatur. Itaque Deus, Intelligentiæ, atque cęlestia corpora, quia semper sunt, & aliorum principia dicũtur, iccirco verissima sunt: non enim aliquando sunt, & aliquando non sunt: sed semper entitatem habẽt, atque adeo consequẽtem veritatẽ. Cætera verò entia, quæ ab huiusmodi principijs orta sunt, entitatem quidem, & veritatem habent; tamen magis entia, & magis etiam vera dicuntur principia illa, à quibus pendent; ob illam regulam Dialecticam, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Nõ immeritò igitur Arist. asseruit, hæc semper entia, quę cęterorum principia dicuntur, verissima esse: in quibus & Deum, & Intelligentias, & cęlestia

Cur Arist. inter principia verissima, q̃ semper sunt, materiam nõ numerauerit.

corpora comprehendit. Duplici autẽ ratione materiam primam omisit, tametsi ipsa quoque principij rationẽ obtineat. Primò, quia materia habet minimum entitatis, atque adeo habet minimum veritatis: non igitur inter ea principia collocari debuit, quæ verissima sunt. Deinde verò, quia Arist. ibi loquitur de principijs rerum in genere causæ efficientis: materia verò est principium in genere causæ materialis: ideo inter principia verissima, primam materiam non numerauit: & hanc puto esse germanam illius loci interpretationem.

Responsio ad secundam rationem. *Cap. XIV.*

Breuis, & solida rñsio.

AD secundam rationem, quæ, tanquam fundamento, nititur autoritate Arist. 8. Phys. tex. 15. paucis respondendum est, Arist. in eo textu non esse locutum de principijs rei, sed de principijs cognitionis: conclusio enim à principijs pendet; principia vero à nullo; cùm per se nota sint; nullaque ratione demonstrari possint. Sed afferri etiam potest responsio cõ-

Rñsio cõis.

munis, quæ profectò abijcienda non est, videlicet Arist. ibi locutum esse de æternis complexis: sunt enim quædam conclusiones veræ, quæ tametsi perpetuæ sunt; suæ nihilominus veritatis causam habent; cùm per principia demonstrari possint, quemadmodum ibi dat exemplum Arist. de triangulo. Hæc enim propositio, triangulus habet tres angulos, pares duobus rectis, est propositio perpetuæ veritatis; hæc tamen perpetua veritas habet principia, à quib. proficiscitur. Loquitur ergo ibi Arist. de huiusmodi æternis complexis, nec vllo modo eius consilium fuit, ibi docere, æterna entia, cuiusmodi sunt Intelligentiæ, Cęlestia corpora, atq; materia prima, de quibus modò disserimus, efficientem causam habere. Nonnulli recentissi-

Instãtia quorundam recẽtium Thomistarum.

mi Thomistæ responsionem hanc refellere conantur, ea ratione, quia ibi Arist. de principio æterni motus contra Democritum disputat; vultque, æternam rei causam quærendam, & assignandam esse: constat autem, æternum motum non esse quid complexum, sed incomplexum.

Solutio.

xum. Sed isti profectò textum illum 15. oscitanter legerunt; quoniam ibi Aristot. de æterno motu, non contra Democritum, sed contra Empedoclem disputat: immò ne de motus quidẽ æternitate ibi potissimùm contra Empedoclem disputat, quasi nullo modo Empedocles ęternum esse motum statuerit; sed cùm posuisset, litem, & amicitiam, vicissitudine quadam, motus & quietis causam esse, nullamque illius vicissitudinis rationem reddidisset; in hoc potissimùm Arist. ipsum reprehendit, quemadmodum simul reprehẽdit Democritum, ad quẽ Empedocles, vt suam sententiam tueretur, confugerat. Democritus existimabat, fortuita atomorum concursione, res continuò gigni, & interire: si quis ab eo huius rei causam sciscitabatur, respondebat, hoc ita semper factum fuisse, & eius, quod semper est, nullam causam quærendam esse. Hoc autem illud est, quod Arist. reprehendit: docet enim, aliqua esse perpetua, quæ causam habent, cuiusmodi sunt conclusiones illæ perpetuæ veritatis, quæ per sua principia demonstrari possunt, vt supra dictum est. Iauellus tamen contra hanc responsionem ita argumentatur; nisi enim Arist. ibi etiam de æterno incomplexo loqui intenderet; tunc eius ratio contra Empedoclem nulla esset: hanc enim consequentiam negare facilè posset, complexum æternum habet causam; ergo, & incomplexum. Verùm hæc confutatio nullius roboris est: iam enim supra ostendimus, Arist. de motus æternitate, vel de principio æterni motus cõtra Empedoclem non disputasse: sed illum reprehendisse, quia nullam illius vicissitudinis causam reddiderit; cùm tamen reddi facilè potuisset, etiam si æterna illa esset: non enim absurdũ est, aliqua æterna causam hře, quicquid contrà Democritus asseruerit. Nunc autẽ planiùs locum illum explanare libet, ex quo etiam sententiæ nostræ confirmationem eliciemus. Posuerat Democritus hanc propositionem indefinitam, æterna non habere causam; si hæc propositio, tanquam vniuersalis accipiatur, falsa est, ait Arist. si autem ad duas particulares reuocetur; tunc altera vera erit, altera falsa. Falsa erit hæc propositio, aliqua æterna non habẽt causam; quia propositiones perpetuæ veritatis habent causam; & in hoc Arist. Democritum reprehendit. Vera tamẽ erit hæc propositio, aliqua æterna non habent causam; quia principia, quæ perpetua sunt, non habent causam, & in hoc Arist. Democritum commendauit. Ex ijs igitur Arist. verbis eiusdem contextus, ***principiorum tamen, quæ perpetua sunt, non est altera causa***, apertissimè elicimus, Arist. existimasse, ea, quæ perpetua sunt, ab alio, vt ab efficiente causa, non pendere.

Iauellus contra hanc solutionem.

Obuiam itur Iauello.

Explanatio tex. 15. lib. 8. Physi.

Arist. verba, notatu digna

Responsio ad tertiam rationem. *Cap. XV.*

QVòd attinet ad tertiam rationem, sumptam ex autoritate Arist. 5. Metaph. tex. 6. miror sanè, viros alioqui doctissimos ex eo loco, ad suam sententiam confirmandam, argumentum duxisse: quandoquidem Arist. in prioribus Metaph. libris regulas quasdam tantummodò tradit, & terminorum quorundam proprietates explicat; semperq; in generalibus versatur, nec eorum quicquam definit, quæ in quæstionem vocari solent: cuius generis multa, præsertim 12. lib. dilucidè aperuit, atque subtiliter enodauit. Itaque in 6. illo textu, iam citato modos nonnullos explicauit, quibus aliquod necessarium dici consueuit: in quibus etiam eorum necessitatem collocauit, quę complexa vocantur: cuiusmodi sunt conclusiones, quę demonstrandi vim habent. De ijs igitur potissimùm loquens, ait necessariorum quorundam alteras esse causas, quorundam verò nullas. Illa necessaria, quę causas habent, dicit, esse conclusiones necessarias; ea enim à principijs, vt à causis pendent; sicut hec conclusio, homo est risibilis, pendet ab hoc principio, homo est rationalis. Illa verò necessaria, quę causam non habent, sunt ipsamet principia, quę, vt supra diximus, per se nota sunt, nec demonstrari possunt. Si igitur Arist. in eo textu, atque potissimùm in ijs verbis, ab aduersarijs citatis, loquitur de necessarijs complexis, vt omnes eius interpretes testantur; quinimmò ipsemet S. Tho. & Scotus, qui contrariam sententiam tuentur, vt apud ipsos, in ipsius contextus explanatione videre licet: quid est, cur aduersarij locum illum Arist. tanti faciant, nobisque tanquam suę sententię validissimum fundamentum obijciant? Iauellus hanc responsionem cùm ferre haudquaquam posset, ita eam refellit: nam tametsi Arist. citato loco, de necessarijs complexis verba faciat: nihilominus de necessarijs etiam incomplexis sermonem habet: postquam enim dixit ***quorundam itaque alia est causa, vt necessaria sint***, statim subdit, ***quare & propriè necessarium est, quod simplex.*** Verba hęc ait Iauellus, de prima causa, quę Deus est, ab omnibus intelli-

Explanatio text. 6. lib. 5. Metaph.

Instantia Iauelli.

telliguntur: nam Deus est propriè ens necessarium, & absolutè simplex. Sicut ergo Arist. docuit, conclusiones necessarias a necessarijs principijs pẽdere; ita etiam docuit, illa entia necessaria, quæ à Deo diuersa sunt, ab ipso, vt ab efficiente causa proficisci; cùm ille verè, & propriè necessarius esse dicatur. Verùm scire debet Iauellus, tametsi verba illa, *quare, & propriè necessarium est, &c.* Soli Deo secundum rei veritatem, conueniant; (nam solus Deus est verè necessarius, simplicissimus, & à nullo prodẽs:) nihilominus non eo consilio ab Aristo. scripta esse, vt Deo tantummodò ea conuenire putauerit, vniuersè enim, & in abstracto locutus est, nec tunc rem vllam animo concepit. Etenim, cùm plures necessitatis modos descripsisset; tandem modum quẽdam, maximè proprium, explicauit, qui iure ijs omnibus conueniet, quæ verè necessaria dicuntur. Nondum autem Arist. definiuit, an aliqua huius generis necessaria reperiantur: vel si reperiãtur, sint ne plura, an vnum tantùm: hac enim de re 12. eiusdem operis lib. cumulatissimè disputabit. Ideo sub conditione loquens, in fine eiusdem contextus, ita scribit, *si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis violentum, aut præter naturam est*, ex quibus verbis elicimus, eius mentem fuisse, ea omnia entia, quæ ipse necessaria putauit, ita necessaria esse, vt aliter se habere non possint; sed illis proprium necessitatis modum conuenire, nullamq; protsus causam habere, à qua proficiscantur: cuius quidẽ generis, lib. 12. omnes separatas substantias esse docebit. Tantum igitur obest, vt aduersarij ex hoc textu, id, quod cupiunt, elicere possint, vt nostram potius, iam satis explicatam, sententiam apertissimè confirment.

Responsio.

Responsio ad quartam rationem. *Cap. XVI.*

QVarta ratio sumpta erat ex 2. Metaph. tex. 4. cui, si rectè satisfacere velimus, opus est priùs, vt Arist. sñiam explicemus: deinceps verò difficultatis caput attingemus. Quòd ad Arist. sñiam attinet, nihil planè aliud, illius contextus initio, docere intẽdit, nisi Metaphysicam esse scientiam speculatiuam; immò sciẽtiarum speculatiuarum caput. Nam finis sciẽtiæ speculatiuæ veritas est: Metaphysica autem ea potissimùm, quæ verissima sunt, contemplatur, videlicet prima rerum principia, à quibus, & esse, & veritas cęterarum rerum omninò pẽdet: illa autem verissima dicuntur, quæ in causa sunt, cur cætera vera sint. Quòd verè attinet ad propositam difficultatem, ex hoc loco aduersarij, ad suam sñiam tuendã, vniuersalem hanc propositionem sumpserunt. Primum in vnoquoque genere est causa eorum omnium, quæ in illo genere continẽtur, ac potissimùm efficiens. Priusquam vlterius progrediamur, tametsi hæc propositio alioqui vera est; nihilominus sensus ille, quem ei aduersarij tribuerunt; non est ille idem, quem in citato contextu Arist. intellexit: ibi enim docuit, rerum principia verissima esse, quia sunt causa veritatis aliarum rerum: ibi tñ nõ definiuit, aliquod vnum reperiri ens, à quo cetera omnia, quæcunq; illa sint, siue æterna, siue temporaria, ve ab efficiente causa proficiscantur. Sed sit vera propositio in eo sensu, quem aduersarij putarunt; primum videlicet in vnoquoq; genere esse causam efficientem eorum omnium, quæ in illo genere continẽtur; facilè tñ respondere possumus, id intelligi tantum debere de ijs rebus, quæ verè effectæ sunt, cuiusmodi non sunt res æternæ, de quibus modò disserimus: quæ aũt æterna nõ sunt, sed aliquñ facta, vtiq; à Deo, vel proximè, vel alterius interuẽtu, vt ab efficiente causa oriuntur. Dicent aduersarij, nõ ne Deus quoq; inter entia æterna principatũ obtinet, vt primum ens verè sit, & appelletur? Quidni igitur ęternorũ entium causa dicetur? Argumentum hoc rectè quidem secundum rei veritatem concluderet: nam Deus re vera est absolutè primum in genere entium, atq; adeo entia omnia, tàm concreta, quàm abstracta, tàm caduca, quàm immortalia, ab ipso, vt ab efficiente causa, proficiscuntur. At verò apud Arist. qui, præter Deum, alia quoq; entia æterna, & necessaria posuit, hoc argumentum non ita concluderet: responderet enim, Deum inter ęterna entia primum quidem esse, non à quo, supple ipsa pendeant, vel facta sint; sed gratia cuius, supple exerceantur, & operẽtur. Quare nihil aliud concludit, nisi Deum esse causam finalem entium æternorum, vel etiam eorundẽ (si cum alijs dicere velimus) conseruatricem. Verùm contra hanc responsionem duo afferuntur argumẽta: alterum Heruei; alterum S. Thomæ. Herueus quolib. 2. q. 1. ita argumentatur; Quod habet causam finalem, habet etiam causam efficiẽtem, cuius gratia factum est, vt patet ex definitione causæ finalis 2. Phys. & 2. Metaphys. ab Arist. tradita; Sed æterna, vt

Explanatio text. 4. lib. 2. Metaph.

Nota sensum illius propositionis, primum in vnoquoq; genere est causa omniũ, &c.

Obiectio aduersariorum

Solutio.

Instãtia Heruei.

Cęlum,

Celum,& Intelligentię,habent cām finalem, vt iam concesſū eſt; ergo habent cām efficientem.

Reſponſio.

Ad hoc argumentum reſpondendum eſt in maiori propoſitione deceptionem quandam latere, quam non omnes fortaſſe animaduerterunt. Etenim cùm finis moueat efficiens ad aliquid agendum; hinc potius ſequitur, vt quicquid habet cauſam efficientem, habeat pariter cauſam finalem: non enim efficiens agit, niſi à fine metaphoricè motum fuerit; inde tñ concludere non licet, vt quicquid habet cauſam finalem, habeat neceſſariò cauſam efficientem: non enim ſatis capio hanc neceſſitatem.

Replica.

Sed rurſum inſtabunt aduerſarij: modus operandi cauſæ finalis in eo conſiſtit, vt efficiens moueat ad efficiendum, ergo quod habet cauſam finalem, habet neceſſariò cauſam efficientem.

Solutio aliorum.

Sunt qui huic rationi ita reſpondeant, finem habere vim ad mouendum efficiens, vt aliquid efficiat, ſi imperfectum illud ſit, cuius generis ſunt efficientia omnia, præter Deum. At verò, ſi illud efficiens, vel agens, vel quocunque nomine appelletur, perfectiſſimum ſit, vt poſito nimirum eo intelligendi actu, quo ſe finem omnium intelligit, ſtatim per quandam emanationem, ea omnia iam conſiſtant, quæ ipſummet, vt finem reſpiciunt; tunc non eſt neceſſe, vt in efficiendi actum erumpat: & hoc modo Deus ad æterna entia ſe habet. Huc accedit, quòd Deus non habet finem, alium à ſe, à quo moueri poſſit: ſed ipſemet eſt finis omnium: ideo eo poſito, ob maximam eius perfectionem, ſtatim cætera neceſſariò conſequuntur. Hæc reſponſio, quæ certè Doctori Reſoluto nõ diſpliceret, ſi verum fateri liceat, difficultatis caput non attingit.

Solutio Autoris.

Ideo aliter reſpondẽdum puto, finalem cauſam dupliciter ſpectari poſſe, vel penes id, quod ad efficiendum mouetur; vel penes id, quod ab efficiente proficiſcitur. Si poſteriore modo ſpectetur, verum eſt, quicquid habet cauſam finalem, habere quoq; cauſam efficientem. At ſi priore modo ſatis eſt, vt id, quod efficit, finem habeat, in cuius gratiam efficiat, non tamen neceſſe eſt, vt efficientẽ cauſam habeat, à qua pendeat. Igitur quicquid ab Intelligentijs, per Cęli motum efficitur, habet ſimul cauſam efficientem, & finalem: at Intelligentiæ ipſæ, quæ æternæ, & neceſſariæ ſunt, habent quidem finalem cauſam ſuarum operationum; efficientem verò, à qua editæ ſint, nequaquam.

Inſtantia S. Thom.

S. Thomas in quæſtionibus diſputatis de potentia, quæſt. 5. art. 1. contra ſuperiorem reſponſionem ita argumentatur: quod habet cauſam conſeruantẽ, habet etiam cauſam efficientem: igitur ſi Cęlum, & Intelligẽtiæ à Deo pẽdent, vt à cauſa conſeruante, ab eodẽ quoq; pendebũt, vt à cauſa efficiente.

Reſponſio.

Qui tueri vellet, Cęlum, & Intelligentias pendere à Deo, vt à cauſa conſeruante, negare poſſet aſſumptum: quoniam Sol eſt cauſa conſeruatiua ſui luminis: non tñ illud efficit: quia, vt antè dictum eſt, poſito Sole, cum ſtatim lumẽ, vt eius perfectio, abſq; vlla efficientia, conſequitur. Pari ratione ignis eſt cauſa conſeruatiua caloris; & tamen illum non efficit; ſed calor ab eodem tanquam proprietas quædam, abſque vlla effectione, proficiſcitur. Niſi effectionem largè, & impropriè accipere vellemus, vt initio huius diſputationis animaduertimus.

Nota aliã reſponſionem.

Sed magis Peripateticè reſpondebit, qui dixerit, falſum eſſe apud Ariſt. ſubſtantias æternas, & neceſſarias habere cauſam conſeruantem: ipſæ enim ſatis per ſe conſeruantur, cùm æternæ, & neceſſariæ ſint.

Reſponſio ad quintam rationem. Cap. XVII.

AD quintam rationem, ſumptam ex 12. Metaph. tex. 52. reſpondendum eſt, ex eo loco, illud non elici, quod aduerſarij exiſtimarunt: quinetiam oppoſitum faciliùs duci.

Explanatio tex. 52. li. 12. Metaphy.

Nõ enim ibi Ariſt. Deum eſſe cauſam efficientem ordinis in rebus naturalibus, aſſeruit, (ſi enim ita eſſet, rectè vtiq; concludẽdum eſſet, Deum pariter ipſarum rerum naturalium efficientẽ cauſam dici; cùm præſertim ordo in rebus naturalibus non accidẽtarius, & externus, ſed intimus, & neceſſarius ſit)

Bonum vniuerſi duplex, internum, & externum.

Sed cùm antè docuiſſet, primum mouens, vt bonum, & amatum mouere, atq; adeo eſſe bonum, & finem vniuerſi; externum tñ, & ab eo ſeparatum; inquirit ibi, an natura vniuerſi, præter externum hoc bonum, ſeparatumq; finem, bonum etiam, & finem intimum habeat. Affirmatiuamque partem tuetur, & docet, finem illum intimum, quod & bonum vniuerſi dicitur, in eius partium ordine conſiſtere. Quemadmodum enim exercitus duplicem habet finem: alterum internum, & ille quidem eſt ordo, qui veluti forma quædam, & perfectio exercitus dicitur: alterum externum, qui eſt dux, in cuius gratiam exercitus paratus eſt, & à quo exercitus gubernatur, & regitur.

Bonum internum vniuerſi eſt ordo, ex.

Ita propemodum de vniuerſo dicendum eſt: habet enim illud finem intimum, qui in ordine partium eius conſiſtit: quippe qui ordo,

veluti

ternum verò est primum mouens.

veluti forma quædam,& vniuersi perfectio est:habet insuper finem externum,qui est primũ mouens,ad quod omnia diriguntur. Aliud ergo est dicere,in natura vniuersi ordinem reperiri:aliud verò, Deum esse causam effectricem ordinis in vniuerso;primum enim in citato contextu apud Arist.legitur;secundum verò nequaquam.

Obiectio.

Sed instabit aliquis; cùm ordo in immaterialibus substantijs,in cęlestibus corporibus,in elementis,in animalibus,& plantis, & in rebus quoque sensu carentibus,reperiatur;quisnam illum effecit, nisi primum mouens effecerit?temerè ne,& fortuitò factus est?

Solutio.

Respondetur,quemadmodum in aliqua domo, vbi est pater familias,est vxor,sunt liberi,serui,bestiæ,iumenta,& id genus alia, non omnia quidem ab ipso edita,reperitur ordo,non aliũde ortus,quàm ex quodam,animi impetu, quo ad exequenda mandata patris familias,impelluntur;ita in toto vniuerso, vbi tàm varia rerum genera conspiciuntur,pulcherrimus quidem ordo reperitur;cuius tamen causam aliam nullã esse dixeris,quàm insitam illam vim in rebus omnibus naturalibus; quasi radium quendam bonitatis diuinæ,qua & grauia deorsum,& leuia sursum,& quæ nec grauia,nec leuia sunt,in orbem mouentur;& ad summam omnia probè,vt primo motori obtemperent, suis muneribus funguntur;ea etiam,quæ nulla prorsus cognitione prædita sunt;hincque dicere consueuimus,ea ipsa à non errante Intelligentia moueri. Id cùm ita se habeat, tueri facilè possumus,ordinem in rebus naturalibus reperiri,etiamsi æterna à Deo, vt ab efficiente causa non pendeant:ea enim semper extiterunt,à quibus posteà præsertim ab Intelligentijs,& corporibus cęlestibus,reliqua omnia,in genere causæ efficientis,cum illa propensione ad finem vltimum,edita sunt.

Nonnullorum argumentorum solutio, quæ contra iam explicatam Arist. sententiam fieri solent. *Cap. XVIII.*

IAm satis constare arbitror,quæ nã sit Arist. sententia de re à nobis proposita:nemo enim, qui & eius Philosophiæ principia,& ea,quæ varijs in locis hac de re scripsit,diligenter cõsiderauerit,dubitabit aliquando,quin omninò decreuerit,æterna omnia à Deo,tantummodò in genere causæ finalis,non etiam efficientis,proficisci. Cæterùm quò vnusquisque in via Peripatetica sententiã hanc firmiùs tueri possit,præter rationes,ab Arist. auoritate desumptas,iam à nobis explicatas,nonnulla etiam argumenta proponi solent, quæ studiosis viris negocium maximum facesserent,nisi à nobis pro viribus soluerentur. Argumẽta varia à Scoto,ab Herueo,& ab alijs passim afferuntur;probantia potissimùm,Intelligẽtias à Deo, vt ab efficiente causa pẽdere:Sed omnia fortasse ad quatuor præcipua reuocari facilè possunt,quę

Arg. primũ.

Cardinalis Toletus lib.8.Phys.q.6.propè finem optimè collegit. Primum igitur argumentũ est huiusmodi;vel Intelligentiæ habent esse à se,vel à Deo:si à Deo, ab ipso igitur pendent, vt à causa efficiente:si à se;quæritur,vtrum,amoto Deo,amitterent illud esse, quod habent, nec ne? Si amitterent:ergo illud esse non habebant à se: si non amitterent; ergo non referebantur ad Deum,vt ad finem essentialem.

Rñsio Bacconi.

Ad hoc argumentum sunt duæ responsiones; Altera Bacconi,qui negauit, Intelligentias habere esse à se:habent enim,inquit,esse à Deo;non tamen vt à causa efficiente,sed vt à causa finali. Cùm verò quærebatur,amoto Deo essent ne Intelligentię;nec ne? Respondet, Intelligentias non fore;statim enim amitterent suum esse, propterea quòd illud esse est veluti radius quidam diuinę bonitatis,qui perfectissimum actũ diuini intellectus necessariò consequitur;propterea,si non esset Deus,actus ille intelligẽdi nõ esset:si non esset ille actus intelligendi,non essent pariter Intelligentiæ, quæ illum necessariò

Rñsio Heruei.

consequuntur. Sed contra hanc responsionem argumentatur Herueus quolib.2.q.1.omne, quod sibi derelictum est,non ens;necessariò habet causam efficientem,à qua pendet:Sed Intelligentiæ,si suę naturæ relinquantur,amoto Deo,desinerent in non entia: ergo habẽt cau-

Solutio Bacconi.

sam efficientem. Ad hoc argumentum respondet Bacconus lib.2.sentent.d.1.q.1.art.4.prope finem:explicatque maiorem illam propositionem,& ait,omne, quod sibi derelictum, est non ens,eamque potestatem habet,vt motus,vel mutationis subiectum esse possit: id omne habet causam efficientem:huiusmodi autem non sunt Intelligentiæ, nec alia quæcunque entia;quæ æterna dicuntur. Et si arguatur:quia si quid de se est non ens: ergo requirit necessariò causam largientem esse. Respondet;id quidem verum esse; tamen illam causam non esse effi-

efficientem, sed solùm finalem. Et tota ratio, cur efficiens causa non requiratur, est, quia ęternam eam potestatem non habent, quæ efficienti respondeat; de qua quidem potestate iam supra à nobis cumulatè disputatum est. Tueantur qui velint hanc Bacconi responsionem: nobis magis arridet altera responsio, quæ est nonnullorum Peripateticorum, ex recẽtiorum numero, præsertim Francisci Bonamici, lib. 10. de Motu c. 25. in extremo: qui concedit, Intelligentias habere esse à se. Cùm verò quæritur, consisterent ne Intelligentiæ, si non esset Deus? Respondet primùm, se ægrè hanc, vel id genus alias hypotheses admittere, quæ nullo pacto fingi possunt, tantùm abest, vt ratione apprehẽdantur. Qui enim fieri potest, inquit, vt Deus, qui est ens necessarium, immò ipsamet necessitas, ponatur aliquando non esse? Nihilominus hoc posito, tanquam quodam absurdo, quodque nulla ratione fieri possit, concedit, asseritq; fore, vt Intelligentiæ consisterent, cùm æternæ, & necessariæ sint. Et cùm arguitur; ergo non referebantur ad Deum, vt ad finem essentialem. Negat consequentiam: quoniam tametsi secundum suam substantiam sint à se; nihilominus secundum propriam operationẽ, ad Deũ, vt ad finem præcipuum referuntur. Sunt qui hanc responsionem, tanquam falsam, & parũ Aristoteli consentaneam, omninò refellant: absurdum enim esse putant, in Peripatetica philosophia existimare, Intelligentias à se, æternas, & necessarias esse, sicuti est Deus. Omnia enim hæc attributa, perfectionem maximam indicant: quapropter Intelligentię, eandẽ, quam Deus, perfectionem haberent, nec Deus ipsas perfectione anteiret. Quod si ita esset, nulla profectò ratio videretur, cur Intelligentię potiùs, ad Deum, tanquam ad finem, referrentur, quàm opposito modo. Si enim à se ęternę, & necessarię sunt; ergo nihil minus perfectionis habent, quàm Deus ipse: cur igitur, sicut illarum operatio ad Deum dirigitur, non etiã Dei operatio ad illas dirigatur? Pręterea ne hoc quidem intellectus concipere potest, quomodo scilicet, amoto Deo, Intelligentiæ consistant: nam tunc earum substantia absque operatione maneret; cùm illud ampliùs non esset, ad quod, vt ad finem essentialem dirigebatur. Quæ tamen absurda, quanuis ex illa falsa hypothesi oriantur; magnam nihilominus intellectui perturbationem afferunt; nec illis vllo pacto acquiescere potest. Cæterùm hæc confutatio, quanuis multa continet, quæ à veritate aliena non sunt; nihil tamen olet ex Lyceo: vbi didicerũt Peripatetici, Intelligẽtias omnes, quia æternæ, & necessarię sunt, idcirco esse à se, sicuti Deus, hoc est à nullo vnquam effectas. Neque verò illud admittunt, Intelligentias omnes, quia sunt à se, ideò æqualis esse perfectionis: ordo enim vniuersi, id exposcit, vt altera alteram perfectione antecedat; immò vt vna omnium perfectissima sit, quæ appelletur Deus, quamque cæteræ, vt suarum operationum finem respiciant. Quæ si amoueretur, non ideo tamen cæteræ Intelligentiæ aut perirent funditus, aut sine destitutæ, ociosæ manerent; sed sua quęque munia obirent: ita tamen, vt ad perfectiorem intelligẽtiam, tanquam ad Deum, & finem vltimum, omnis cæterarum operatio dirigeretur. Secundum argumentum illud est: modus operandi sequitur modum essendi: Intelligentiæ in operando à Deo pendent: ergo & in essẽdo. Argumẽtum hoc non mihi illius roboris, & firmitatis esse videtur, quam fortasse Illustrissimus Cardinalis existimauit: nam aut maior propositio absolutè falsa est: aut si quid veritatis habet, hoc ideo est, quia operatio essentiam necessariò ponit. Sicut ergo non valet hæc consecutio; Serui in operando, à Domino pendent; ergo & in essendo: ita non valet; Intelligentiæ in operando à Deo pendent; ergo & in essendo. Tertium, aut omnes Intelligentiæ sunt æquè perfectæ, aut vna altera perfectior est: si sunt æquè perfectæ; omnes igitur Dij sunt: nec vlla subordinatio est: nec magis hæc ad illam, quàm opposito modo refertur. Si autem non omnes sunt æqualis perfectionis, ergo illæ imperfectiores non habent esse à se; cùm nulla ratio reddi possit, cur se cęteris imperfectiores fecerint: omnes igitur habent esse à Deo. Hoc argumentum facilè diluitur: dicendum enim est, non omnes Intelligentias æqualem perfectionem habere, idque propter ordinem, & pulchritudinem vniuersi, quæ in rerum varietate consistit; esse tamen à se, in eo sensu, quia scilicet ab alio effectę non sunt. Quartum, quod habet esse à se, est propter se: Intelligentię non sunt propter se, sed propter Deum: ergo nõ hẽnt esse à se, sed à Deo. Huic argumẽto responderet Bacconus, quod habet esse omninò à se, adeò vt ab alio, vt ab efficiente, vel vt à fine non pendeat, id ipsum esse propter se, cuiusmodi est Deus: Intelligentiæ verò non sunt omninò à se, quia pendent à Deo, in genere causæ finalis, hincque fieri, vt non sint propter se, sed propter Deum. Sed magis peripatetica est re-

Respõsio Bonamici, cui subscribit auctor.

Instantiæ cõtra rñsionem Bonamici.

Solutio ex peripatetica doctrina.

Arg. secũdũ.

Responsio.

Arg. tertium

Responsio.

Arg. quartũ.

Rñsio Bacconi.

Respôsio Bonamici magis peripatetica.

sponsio Bonamici, qui, cùm putaret, ex Arist. sñia, Intelligentias habere esse à se; fatetur quoque easdem esse propter se; quod quidem non obiectiuè (vt vtar eius verbis) sed formaliter tantum intelligendum esse affirmauit. Sunt autem Intelligentiæ formaliter propter se, quia sunt propter suam substantiam, & entitatem. Non sunt verò propter se obiectiuè; quia illarum operationes Deum, vt obiectum, & finem præcipuum respiciunt.

Aristotelicæ sententiæ defectus ostenditur, & fidei Catholicæ veritas declaratur. Cap. XIX.

Aristo. error de re proposita vnde ortus.

HActenus Peripatetici fuimus, atq; germanam Arist. sñiam, de modo, quo ea quæ ipse æterna posuit, à Deo pendeant, satis commodè patefecimus. Nunc autem extra eiusdẽ Philosophię pomeria, paulisper euagabimur, superoque lumine insigniti, fidei catholicæ veritatem, in fine huiusce disputationis aperiemus. Errauit Arist. dum efficientiæ rationem Deo eripuit: cuius quidem erroris præcipua occasio fuit peruersum illud dogma, de Mundi æternitate, quod sibimet potissimùm assumpsit. Etenim, si æternus est Mundus, necesse est dicere, ipsum semper fuisse, atque adeo nunquam factum esse; cùm omnis propriè dicta effectio motum aliquem exigat, potestatemq; indicet in eo, quod efficitur: quæ certè in rebus æternis reperiri nullo modo possunt. Quapropter, vt Deum, tanquam primam causam, totiusque vniuersi Principẽ, atque Rectorem agnosceremus, docuit Arist. ipsum esse finẽ præcipuum, quẽ entia omnia, atque potissimùm æterna respiciunt: ac deinceps, vniuersum ab eodem in genere causæ finalis pẽdere, assueuerauit. Neque verò Deum vnquam feriari putauit: sed ab oĩ tẽporum æternitate intelligendi munus exercuisse, summũq; principem se esse cognouisse, &, absque vlla efficientia, ea omnia ab æterno pariter extitisse, quæ ipsi tanquã supremo principi necessaria erant. Hæc Arist. naturali tantum lumine illustratus, enunciauit: sed tamen absolutam rei veritatem attingere nequiuit. Igitur, secundum fidem catholicam, aliter nobis philosophandum est; illudq; in primis, tanquam firmum, & ratum statuendum, Mundum videlicet non esse æternum: immò tantùm abesse, vt ęternus ille sit, vt ne ex æterno quidẽ tempore ædificari potuerit, vt alibi probauimus. In tẽpore igitur, aut cum tempore conditus est, cùm antè omninò non esset: ac propterea effectorem habet, à quo pẽdet: cùm autem nulla creatura eiusmodi autor esse possit: quia nulla effecta non est: concludẽdum necessariò videtur, ipsius vniuersi effectorem esse Deum. Ceterùm neque motu, neque tẽpore indiget Deus ad aliquid efficiẽdũ: immò nec materia quidẽ vlla, ex qua aliquid efficiat; alioquin eminẽtioris perfectionis non esset, quàm sint omnia hęc inferiora efficiẽtia: ideo ex nihilo res omnes effecit, quodam effectionis genere, quæ creatio passim nuncupatur: quã quidem aut Arist. ignorauit, aut saltem, tanquam suis principijs repugnantem, se nescire simulauit. Porrò Deus nunquam fuit per totam æternitatẽ feriatus: siquidẽ etiam antequã Mũdus conditus esset, exercuit non modò intelligẽdi munus, vt Arist. censuit: sed etiam volendi: id verò, ratione alia, atq; ipse excogitauit: quamque nunquam nec ipse, nec quiuis alius Philosophus, fidei lumine destitutus, intelligere potuit. Nanq; intelligẽdi, atque volẽdi actibus, quipppiam intra diuinam substantiam productum est, & etiam num producitur: eaque necessitate, vt omninò non produci non potuerit. Hincque æterna, & necessaria diuinarum personarũ productio habetur: filij siquidem ab improducto patre, per actum intellectus, & Spiritus san. à patre, & à filio, per actum voluntatis. Fuit igitur semper in Deo hæc interior productio, eaq; sola Deus adeò perfectus est, vt nulla vnquã re extrinsecùs indiguerit: alioquin, si quid illi opus esset, quod intra se non haberet, iam Deus non diceretur. Finge, Mũdum nunquam conditum esse, aut eundem nunc penitus aboleri: manebit nihilominus Deus, vsquequaq; perfectus: non enim Intelligẽtiæ, cęlestia corpora, aut alia quæcunque ex eorum numero, quæ creata sunt, vllam illi perfectionem addere possunt. Itaq; nulla necessitas fuit, quamobrem Deus cõderet vniuersum: quia ẽt absque vniuerso, fuisset Deus: sed ipsum mera libertate, immò etiam ingenti liberalitate condidit, suamque bonitatem diffundere, & eam, cum rebus à se creatis cõmunicare voluit. Quò factum est, vt res omnes, ab ipso editæ, eundem, vt primum principium, primamque efficientem causam agnoscant, atque etiam in illum, vt in vltimum finem, & in optimum quiddam, suas omnes operationes dirigant.

Veritas Catholicę fidei.

Deus ad aliquid efficiendũ neq; motu, neq; tempore; neque materia indiget.

Interiores Dei opationes, & illæ quidẽ æternæ.

Diuinarum personarum productio.

Deus, seipso pfectus, nulla necessitate, sed mera libertate, ac liberalitate mundum ædificauit.

Deus est primũ efficiens, & vltimus finis.

DE

DE MOTORE PRIMI ORBIS.

Disputatio Octaua.

Disputationis introductio. *Caput Primum.*

Orum, quæ Aristot. æternitatis prærogatiua gaudere, existimauit, duo sunt genera: alia enim permanentia: alia in fluxu posita. Permanentia sunt Intelligentiæ, cælestia corpora, materia prima, & elementa, secundum totam eorum substantiam considerata. In ijs autem, quæ influxu posita sunt, motus, & tempus præcipuè numerantur, quod tandem nil aliud re vera dixeris, nisi motum. De æternis permanentibus iam cumulatè superiore disputatione à nobis disputatum est: vbi ostendimus, Intelligentias, & reliqua omnia, quæ Aristot. æterna posuit, à Deo tantummodo in genere causæ finalis, non etiam efficientis proficisci. De rebus autem æternis, quæ in fluxu positæ sunt, nobis nunc disputandum videtur; ac potissimùm de motu: qui vt subiectum, in quo inhæreat; ita efficiens, à quo oriatur, necessariò exposcit. Aristot. initio octaui libri de Physico auditu discutiendum proposuit, fuerit ne semper motus ita, vt nunquam factus sit: an potius aliquando cœperit; cùm antè omninò non esset? Conclusitque motum incæpisse nunquam; sed semper fuisse: propterea quod, motu quocunque assignato, semper verum est, dicere, ante eum motum, alium eiusdem generis motum in infinitum fuisse. Verùm, quoniam motus omnes particulares, qui in rebus hisce inferioribus conspiciuntur, quiete aliquando terminantur; ideo ratiocinando elicuit, successionem æternam plurium particularium motuum constare nullo modo posse, nisi aliquis particularis motus alicuius particularis corporis reperiatur, qui, vt nunquam cæperit, ita nunquam finem habiturus sit: quem quidem particularem motum dixit esse motum Cęli à quo æternitas motus, absolutè spectati originem ducit. Porrò Cælum non vnum tantùm corpus est; sed quiddam ex pluribus corporibus, seu orbibus aggregatum: quilibet enim orbis suum habet priuatum motorem; ita vt ex motore, & mobili vnum fiat, quod per se moueri dicatur; quodque in partem per se motam, & partem per se mouentem quodammodo diuidatur. Itaque cùm æterna sint cælestia corpora, quæ mouentur, & æternæ sint Intelligentiæ, quæ mouent; æternus pariter motus, à motore fluens, & in mobili receptus, dicendus erit. Quemadmodum ergo disputatum à nobis est, an cælestia corpora, & Intelligentię, quę æternæ sunt, habeant causam efficientem, à qua pendeant; ita nunc statuendum arbitramur, an cælorum motus, cùm æterni sint, efficientem causam habere possint, à qua fluant. Quoniam verò in toto sphærarum globo, vt multa mobilia corpora, & multæ motrices substantiæ, inuicem subordinatæ, reperiuntur; ita pariter multi reperiuntur subordinati motus, qui tandem à motu primi Cęli, tanquam ab eo, qui præter cæteros est præcipuus, legem, & ordinem accipiunt; ideo, cæteris motibus relictis, de motu tantummodo primi Cęli disputaturi sumus; quęrentes, ab vno ne tantùm, an à pluribus motoribus oriatur; habeatque causam verè efficientem, an solùm finalem, quemadmodum res æternæ, quæ permanentes sunt. Quæstionem hanc, quę inter difficillimas numeratur, paucis quidem, sed tamen ordine aliquo examinabimus. Primùm, vt intellectus ad germanam Aristot. sententiam intelligendã preparetur, opiniones precipuas, quæ hac de re in medium afferuntur, breui recensebimus. Deinde opinionem illam, quæ magis Peripatetica erit, pro viribus explicare, atque etiam rationibus confirmare conabimur. Præterea obiectionib. quibus eadem aliquo pacto labefactari solet, satisfaciemus. Ad extremum quantùm Aristot. sententia à fidei catholicæ veritate deficiat, aperiemus.

Aeterna sunt duplicis generis.

Motus absolutè spectatus æternus est.

A motu cęli æternitas in cæteris motibus deriuaſ.

Quæstio discutienda.

Ordo in disputatiõe seruandus.

De re proposita opiniones præcipuæ. *Cap. II.*

QVatuor itaque de difficultate proposita præcipuas opiniones reperio. Prima est communis, satisque celebris, videlicet, vnumquenque cęlestem orbem duos motores habere: alterum proprium: communem alterum. Motorem proprium vocant Intelligentiam, or-

Opinio communis.

bi applicatam. Motorem communem appellant primam Intelligentiam, siue Deum, qui nulli orbi applicatus est. Dicunt ergo, qui hanc opinionem sequuntur, Motorem proprium cuiuslibet orbis ipsum tantummodo in genere causæ efficientis mouere. Motorem verò communem mouere vnumquemque orbem in genere causę finalis. Hanc opinionem ex veteribus Scholasticis acerrimè tuetur Cardinalis Aureolus lib. 1. Sententiarum dist. 42. quęst. 1. art. 1. proposi. 3. Et videtur etiam fuisse opinio Auerrois 12. Metaph. comm. 41. quam defendit Iandunus 12. Metaph. quęst. 17. quamuis alij putent, ipsum statuisse, primum motorem esse applicatum primo orbi, atque illum in vtroque genere causę mouere: id quod ex eodem 12. lib. comm. 43. & 44. passim eliciunt. Secunda fuit sententia Alexandri lib. 1. quæstionum naturalium, quęst. 1. & 12. Metaph. comm. 20. 29. & 34. qui putauit, vnumquenque orbem duos pariter motores habere; non tamen alterum proprium, alterum communem; sed ambos proprios: alterum tamen coniunctum, alterum separatum. Motorem coniunctum dixit esse rationalem animam: separatum verò assistentem Intelligentiam. Existimauit enim Alexander, cęlestia corpora, cùm nobilissima sint, nobilissima quoq; forma prędita esse debere: forma autem, omnium nobilissima, est anima; & inter animæ species, ea, quæ rationis particeps est. Itaque arbitratus est, cęlestia corpora rationalem animam, vt informantẽ formam habere; atque ab ipsa eorum motum, vt ab efficiente causa proficisci: ab assistente verò Intelligentia, vt à causa finali. Arbitratus est insuper, ex Arist. sententia, tot esse Intelligentias, quot cęlestes orbes: & per primam Intelligentiam intellexit Deum, qui primo orbi assistit, atque adeò motum primi orbis à rationali anima, vt à causa efficiente; à Deo verò, vt à causa finali proficisci. Quod autem de motu primi orbis asseruit, idem quoque de motoribus cęterorum orbium intelligendum esse censuit. In hanc Alexandri sententiã visus est ex Arabibus irrepsisse Auicenna 9. Metaphy. cap. 3. qui tamen, pręter duos motores proprios, addidit motorem vniuersalem, quẽ omnium finẽ esse perhibuit. Ex recentioribus verò Philosophis Franciscus Bonamicus lib. 10. de motu cap. 31. eandem firmissimè amplexatus est.

Aureolus. Auerroes. Iandunus. Opinio Alexandri. Auicenna. Bonamicus.

Tertia fuit sententia Gregorij Arminensis lib. 2. Sentent. dist. 1. quęst. 1. art. 2. qui cum Aristot. putauit, nomine primę Intelligentię, non esse intelligendam Intelligẽtiam aliquam, ijs omnibus communem, quę cęlestes orbes circumuoluunt, sed supremum numen, hoc est Deũ; qui proximè primo orbi coniunctus est, atque illum non solùm in genere causæ finalis, verùm etiam in genere causæ efficientis circunducit. Id quod etiam de inferioribus Intelligentijs affirmauit, quas tùm in ratione efficientis, tùm in ratione finis suos orbes mouere existimauit. Et in hanc sententiam Federicus Pendasius lib. 8. Physicę texturę, par. 39. & Franciscus Piccolomineus, lib. de Cęlorum motoribus cap. 17. inclinarunt. Quarta fuit sentẽtia S. Thomæ 12. Metaph. com. 44. Scoti 1. Sent. dist. 8. quęst. 5. & in quolib. quęst. 7. Bacconi 2. Sententiarum dist. 16. quęst. vnica, art. 3. & Cardinalis Caietani, quęst. de immensa Dei virtute: qui putarunt, orbes omnes inferiores vnicum tantùm motorem habere, & illum quidem separatum, nimirum Intelligentiam assistentem: primum autem orbem, pręter primam Intelligentiam, ei applicatam, Deũ quoque tanquam sui motus pręcipuam causam obtinere. Statuunt enim, Deum, & primi orbis Intelligentiam duos subordinatos motores esse, atque vtrunque in genere causæ efficientis primum orbem mouere. Intelligentiam quidẽ proximè: Deum verò, Intelligentiæ interiectu: omnes autem inferiores orbes à propria Intelligentia, tanquam ab efficiente causa motum accipere.

Opinio Gregorij. Pendasius. Piccolomi. Opinio San. Thomæ. Scoti. Bacconi. Caietani.

Probabilior sententia explicatur, primoq; Deus ostenditur mouere primum Cœlum in genere causa finalis. Cap. III.

EX quatuor iam relatis opinionibus, si absolutam rei veritatem spectemus, quę est veritas catholicę fidei, postremam, quę fuit San. Thomæ, Scoti, & aliorum, longè cęteris anteferendam esse censeo. Si verò puram, atque synceram Aristot. mentem indagare velimus, à tertia sententia, quæ fuit Gregorij Ariminensis, non arbitror recedendum: ea enim Philosophiam Peripateticam maximè redolet, & Arist. fundamẽtis facillimè sustinetur. Pro cuius faciliore intelligẽtia propositiones aliquot afferemus, quę ita inter se aptæ, atq; connexę sunt, vt alia aliã necessariò consequatur: eas tũ non oẽs probabimus; sed nõnullas, tanquã

Autor defendit sententiã Greg. Arim. vt probabiliorem.

aliqui probatas,ex Arist.fnia,nūc ponemus:aliquas verò,quæ magis intimè ad rē hanc atti re videntur,cū ■ rōnibus,tùm ēt Arist,autoritatib.cōfirmabimus. Prima igitur propositio sit hæc; Cęlum nulla specie animæ animatum est,nec vllam prorsus informantem formam habet. Secunda,quilibet orbis propriam habet Intelligentiam assistentem, à qua tùm vt ab efficiente,tùm vt à finali causa mouetur. Tertia,Intelligentia primi orbis non est ex numero secundarum Intelligentiarum,sed est absolutè prima Intelligentia,quę vocatur Deus. Quarta,Intelligentiæ omnes tàm prima,quàm secundæ,vt per se æternæ, & necessariæ, ita virtute finita præditæ sunt.Quinta,quò superior est aliqua Intelligentia, eò perfectior dicitur:ideò Intelligentia primi orbis omnium perfectissima est. Sexta, omnes inferiores Intelligentiæ ex se habent mouendi virtutem:tametsi omnes suas operationes in supremam Intelligētiam,tanquam in optimum quiddam, & finem præcipuum dirigant. Relictis multis propositionibus,quæ solùm à nobis,vt diximus,facilioris intelligentiæ causa,positæ sunt: nonnullas tantùm probabimus,ex quibus propositæ difficultatis enodatio pendere potissimùm videtur. Probandum igitur primò est, Deum,qui absolutè primum mouēs nuncupatur,mouere primum orbem in genere causæ finalis. Etenim Deus,cùm perfectissimus sit, in eo genere causæ mouere debet,quod omnem imperfectionem excludit, quodque perfectionē maximam indicat:hoc autem est genus causæ finalis:igitur Deus mouet primum orbem, in genere causæ finalis. Minor propositiò perspicua est ex 2. Metaph.tex.8.atque ex 3.eiusdem operis libro tex.3.vbi habemus,conditionem finis,esse bonum,& eum,qui finem aufert, bonum pariter auferre:cùm finis illud sit,cuius gratia cætera sunt,& gratia boni cuncta esse dicantur. Præterea ille Motor,qui dum mouet,omninò seruatur immobilis,mouet vt finis:sed Deus, vt inter omnes constat,ab omni motu prorsus immunis est:ergo dum mouet,vt finis, mouet. Maior propositio elicitur ex Aristotele 12. Metaph.tex.36.vbi expressis verbis asserit,ea,quæ mouent,quatenus amantur,& desiderantur,mouere non mota, hoc est immobilia penitus esse:concluditque,primum principium,quod est Deus,mouere, vt amatum,& desideratum,vt appetibile,& intelligibile. Rursus,ita se habet Deus ad vniuersum, vt Rex ad ciuitatem,& Regna:est enim princeps vniuersi;immò etiam vnus princeps, vt docet Arist. 12. Metaph.tex.vltimo: sed,vt constat apud ipsum 5. Metaph.cap.1.ciuitates, & Regna referuntur ad principem,vt ad finē;igitur ea omnia,quæ in vniuerso sunt, Deum Opt. Max. tanquam finem respiciunt;atque adeo & primum mobile,& primus motus à prima Intelligentia,vt à causa finali proficiscitur. Denique illa perfectio, quę inferioribus Intelligentijs tribuitur,supremę Intelligentię eripienda non est:sed inferioribus Intelligentijs id tribuitur, vt scilicet suos orbes in genere causę finalis circumuoluant,non igitur hoc idem à suprema Intelligentia remouendum est. Minor propositio elicitur ex Arist. 12. Metaph. tex.48.vbi docet, Intelligentias omnes orbibus assistere,suarumque lationum fines esse.

Pro intelligētia probabilioris sniæ. Prima propositio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Deus mouet primum orbem in genere causæ finalis. Arg. primū. Arg. secūdū. Arg. tertiū. Arg. quartū.

Ostenditur, Deum mouere primum orbem etiam in genere causæ efficientis. Cap. IV.

PRobatur pręterea, Deum esse primum mouens,in genere quoque causæ efficientis:rationes,& autoritates multę sunt,sed afferam præcipuas. Prima elicitur ex 2. Phys.tex.73.vbi Arist.de causa efficiente apertissimè verba faciens,docet,duo esse mouētium genera, quę Physicè mouent:alterum quidem physicum,& est illud, quod in se ipso motus principium habet:alterum verò non physicum,& est illud,quod in se ipso motus principium nullum habet:quia scilicet ita mouet,vt non moueatur;hoc autem est mouens,omnium primum, penitusque immobile, Tunc liceat sic argumentari; Mouens,omnium primum, quod est penitus immobile,cùm dixit Arist.aliud nihil,nisi Deum intellexit:illud autem mouens dixit mouere in genere causæ efficiētis,cùm de causa efficiente ibi loquatur; ergo Deus, ex sententia Arist.mouet in genere causę efficientis. Secunda ratio elicitur ex 8. Phys.tex.27.vbi Arist.ad confirmandum peruulgatum illud theorema,omne,quod mouetur,ab alio mouetur, diuisionem quandam mouentium,atque mobilium ponit;ibique,vt perspicuum est,de causa efficiente loquitur; nam si de fine tantùm locutus esset,non contēdisset probare, quicquid mouetur,ab alio moueri;sed alterius gratia moueri. Multa igitur mouentia,atq; mobilia ibi Arist. diuidit,& subdiuidit,donec ad primū motorē perueniat,quē,tā per se,q̄ ex accidenti, immo

Prima ratio. Secunda rō.

bilem esse,ostendit. Nunc ita argumentemur; Deus,in ordine mouentium, in genere causæ efficientis,est primum,a quo cætera pendent; estq; motor penitus immobilis: igitur non solùm est motor, vt finis, verùm etiam vt efficiens. Tertia ratio elicitur ex eodem 8.Physic. tex.48.vbi docet Arist.si motus perpetuus est,fore necessariò,vt,& primũ mouens perpetuũ sit:& quęrẽs sit ne primũ mouens,vnum,an plura?tandẽ concludit,vnum,& immobile esse, & illud quidem cęterarum rerum motus principium existere: id, quod etiam 12.Metaphy. pluribus in locis confirmauit. Tunc sic; Deus immobilis est,& principium motus cęterarum rerum;igitur non solum in genere causę finalis,verùm etiam efficientis cuncta mouere dicitur. Quarta ratio educi potest ex eo.libro tex.78. & 79. atq; hunc in modum concludi; Deus in eo genere causę primum orbem mouere dicitur, quod ea potissimùm media indicant,quę Arist.sumpsit, ad probandũ,primum mouens corporeę magnitudinis expertẽ esse; sed illa media indicãt genus causę efficientis; Deus igitur mouet primũ orbẽ,in genere causę efficientis, Probatur minor;ex eo .n. Arist.elicit,primum mouens magnitudine carere,quia aut esset virtus in magnitudine finita,aut in magnitudine infinita: & rursus,cũ infinita magnitudo dari nõ possit,aut in magnitudine finita esset virtus finita,aut infinita:nõ finita,quia si alterius finitę substantię virtus augeretur;tunc illa propriũ mobile velociùs moueret,quàm primũ mouens;nec infinita,quia tẽporis momento moueret. Constat autẽ,mouere velociùs, & mouere momento, non propriè finem motus, sed veram eiusdem efficientiã indicare: igitur tanquam perspicuum relinquitur, primum mouens, non solùm in genere causæ finalis, verùm etiam in genere causę efficientis,primum mobile circunuoluere. Et quoniam moue re in ratione finis nobilior,atque perfectior mouendi modus est,quàm in ratione efficientis; hinc fit, vt in Peripateticorum scholis frequentius audiatur, primum mouens mouere Cœlum in genere causæ finalis:tametsi qui rectè Arist.sensa percipient,nunquam Deo efficientiæ rationem ad motum eripient.

Tertia ratio.

Quarta rõ.

Cur absolutè interdum primum mouens dicatur mouere celũ i genere cãe finalis.

An Deus,ex Aristot. sententia, primum orbem proximè moueat, opinia Ianduni. Cap. V.

Caput disputationis.

ILlud nunc disputatione aperiẽdum videtur, quod totius difficultatis est caput,& de quo inter celeberrimos Philosophos magna dissensio est:sit ne Deus prima Intelligentia,primo orbi proximè applicata,quem in vtroque genere causæ moueat:an eundem potiùs, inferioris alicuius Intelligentiæ interuentu circunducat. Ioannes de Ianduno, Philosophus acutissimus,atq; in Auerrois doctrina exercitatissimus, 12.Metaphy.quęst.17.posteriorem partem,tanquam ex Arist. probabiliorem,secutus est, eamque nonnullis rationibus, atque etiam Auerrois autoritatibus comprobauit. Primò sic argumentatur: Præter id, quod, vt amatum,& desideratum mouet, aliud profectò mouens ponendum est, quod, vt amans, & desiderans moueat:sed primum principium mouet, vt amatum, & desideratum, vt ait Aristot.12.Metaphy.tex.36.ergo pręter primum principium,mouens aliud ponere necesse est, quod,vt amans,& desiderans moueat: hoc autem aliud non est, nisi Intelligentia primi orbis,quę proximè,vt causa efficiens, ipsum perenni motu circunuoluit. Pręterea, quicquid motum efficit,illum sanè efficit,propter aliquid se nobilius,vt docet Aristot.2.de Cœlo tex.64. sed primum mouens aliquid se nobilius habere non potest; cùm sit optimum in natura; ergo motum primi Cęli proximè non efficit. Ad hęc,si primus motor primum orbem proximè moueret, tunc illum temporis momento moueret, quod certè fieri nulla ratione potest. Consecutionem probat:cùm enim virtus, quæ causa est æternitatis motus reliquis omnibus virtutibus maior sit,dubio procul minus temporis in mouendo exigit,quàm alia quæcunq; virtus:sed si aliæ virtutes simul ponantur,ex illis quædam orietur virtus, quæ breuissimo tempore mouere poterit: ergo necesse est, vt virtus omnium suprema, si proximè moueat, nihil omninò temporis ad mouendum deposcat; atque adeo momento temporis moueat. Confirmat Iandunus hanc sententiam autoritate Auerrois 8.Phys.comm.79.& 12. Metaphy.comm.41.vbi docet,primum motum à duplici motore pendere:quorum alter est finitę,alter verò infinitę motionis. A primo, qui cum orbe coniunctus est proximè motum effici asseuerauit. Ab altero verò,qui separatus est,motus ęternitatem exoriri. Noluit igitur

Prima ratio Ianduni,qua probat Deũ non esse primam intelligentiam primo orbi applicatam.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

Cõfirmatio ex Auer.

Com-

Commentator, primum principium, quod est Deus, quodq; virtutem habet, secundum durationem, infinitam, magnitudini, vt subiecto, annexum esse, neq; etiam ad vllum mobile corpus applicationem habere: sed motorem penitus separatum, & esse, & iure optimo nuncupari. Hanc sententiam San. Thomas, Scotus, Caietanus, & alij huius classis autores amplexati sunt: cùm enim, ex Arist. placito, Deum infinita virtute prædituum esse, statuissent; profectò asserere coacti sunt, aliam dari Intelligentiam, & illam quidem finitæ virtutis, cui primi orbis circunuolutio proximè ascribatur: alioquin, si Deo ascriberetur, orbis ille momento temporis moueretur. Sed ratio quædã est, his oĩbus cõis, quę hunc in modũ confici solet. Nulla est necessitas, nec vlla cõgruẽtia, cur Deus primũ Celũ proximè moueat; ergo danda est aliqua Intelligẽtia, ei applicata, à qua proximè moueatur. Nullã esse necessitatem ex eo probant, quia Deus ad motum quoq; cæterorum orbium, vt causa efficiens, omninò concurrit: eis tamen applicatus non est; igitur quemadmodum illi orbes proximè à proprijs Intelligentijs circunuoluuntur, & Deum præterea, vt efficientem causam exposcunt; ita primus orbis à prima Intelligentia ei applicata, vt ab efficiente proximo moueri poterit; cùm Deus vniuersalis causa motus statuatur. Nullam verò esse congruẽtiam, ita ostendunt: nam absonum est, vniuersi Principem ea ipsa munia obire, quæ ab eius subditis sustinentur: Deo autem subditæ sunt Intelligentiæ, & illę quidem cęlestibus orbibus mouendis addictæ sunt; ab hoc igitur munere ipse vacare debet, eminentiorq; illi efficiẽdi ratio tribuenda est, ne molæ perpetuò alligatus censeatur.

S. Tho Scot, Caiet. & alij eiusdem sententiæ.

Ratio cõmunis, & valdè probabilis ꝑ hac sentẽtia.

Intelligentiam, primum orbem proximè mouentem, ex Aristotelis sententia, Deum esse. Cap. VI.

Absolutam quidem rei veritatem præsefert opinio illa, quæ statuit, Deum nullum orbem proximè mouere: sed esse supremam Intelligentiam, quæ inferioribus Intelligentijs mouendi virtutem impertiatur; cùm ipse per se immobilis omninò sit: Intelligentiam verò, primo orbi applicatam, eumq; continẽter mouentem, tametsi prima nuncupatur; non esse tamen absolutè primam; sed primam inter inferiores, quia maiorem, & nobiliorem mouendi virtutẽ à primo motore, qui est Deus Opt. Max. receperit, queadmodum S. Thomas, Scotus, Caietanus, atq; alij Scholastici Doctores arbitrati sunt. Contingere etiam potest, vt hoc idem Auerroes, qui hac in re varius, ibiq; sæpè dissimilis fuit, aliquando protulerit, vt Iandunus existimauit. Hanc autem veritatem Aristo. percepisse, atq; in sua Philosophia promulgasse, nemo profectò, qui ea, quæ 8. lib. de Phys. auditu, & 12. Metaphy. scripta reliquit, diligenter perpenderit, affirmare vnquam audebit. Etenim 8. lib. Physic. cùm ostendisset, motum antè, retroq; æternum esse; motum omnem tàm mouẽs, quàm mobile necessariò deposcere: quicquid mouetur, ab alio moueri: tandem, ne in mouentibus, & motis in infinitum abiretur, nos ad vnum primum motorem, penitus immobilem manu duxit: quem quidem, vt immobilem, ita æternum, & à magnitudine secretum esse, probauit; omnibusq; perfectionibus, quæ ipsi conuenire possunt, insigniuit. Duxit quidẽ nos Aristot. ad hunc primum motorem, penitus immobilem, in 8. Phys. sub dubio tamen reliquit, vnus ne sit hic primus motor, an plures: & si plures, numero ne finiti, an infiniti: & si finiti, quotnam tandem illi sint, id, quod postea 12. lib. diuinæ Philosophiæ omninò aperuit, ac secundum propriam sententiã definiuit. Nanq; tex. 41. non oblitus eorum, quæ 8. phys. docuerat, iam se ostendisse affirmauit, quandam reperiri substantiam æternam, immobilem, à rebus sensibilibus separatam, omni magnitudine carentem, ac penitus impartibilem. Nomine autem huius æternæ substantiæ, quanuis primam substantiam, quæ Deus est, animo conceperit, optimam nihilominus docendi methodum attendens, confusum quippiã, hoc est totum substantiarum abstractarũ genus, intellexit, quod quidem nomine primi mouentis tunc significauit, ad quod vt infinitam illam progressionem euitaremus, deueniendum tandem esse demonstrauit. Vt hinc eliciamus, essentialia, omnia, prædicata, quæ primo motori Aristot. tribuit, cæteris quoque separatis substantijs eundem tribuisse: omnes enim Intelligentias per se æternas, immobiles, necessarias, à rebus sensibilibus separatas, magnitudine carentes, & impartibiles iudicauit. Id cùm ita se habeat, discutiendum proponit, tex. 42. eiusdem 12. libri, in hoc genere abstracta-

Iandunị opĩoio absolutè vera; non tamen Peripatetica.

Auer. hac in re varius.

Notabilis ratiocinatio, qua ostenditur, Arist. nullũ aliũ Deũ, nisi primi orbis intelligẽtiam cognouisse.

Quid noie æternæ substãtię mouẽtis, ac penitus immobilis 8 li. Phy. Arist. intellexerit.

Secundũ numerum cęlestium orbiũ separatarum substantiarũ numerũ Arist. indagauit.

stractarum mentium vna ne tantùm substantia, an plures reperiantur? Cumque præter primam substantiam mobilem, quam ipse stellatum Cęlum esse putauit, errantium quoque Stellatum lationes perspiciantur; conclusit, tex. 43. tot esse abstractas substantias mouentes, quot sunt substantiæ mobiles, quæ irrequieto motu circunferuntur; ita enim scribit, *constat itaque necesse esse, tot substantias esse, natura perpetuas, & per se immobiles, & absq; magnitudine*, si igitur, secundum numerum cælestium orbium, separatarum mentium numerum Aristoteles indagauit; liquidò iam vnicuique constare debet, ex Aristotelis sententia, nullam aliam Intelligentiam ponendam esse, præter illas, quæ cęlestibus orbibus præstò adsunt; atque adeo nullum alium Deum, nisi Intelligentiam primi orbis, Aristotelem cognouisse. Etenim quanuis Intelligentiæ omnes, quo ad intima, & essentialia prędicata inter se conueniãt; nihilominus, vt vniuersi perfectio clariùs refulgeat, ordinem quendam inter se inferioris, & superioris conseruant, ratione cuius maiorem, aut minorem perfectionem habere dicuntur: quò enim superior orbis est, eò perfectiorem Intelligentiam obtinet: ac propterea, ob congruentem totius vniuersi dispositionem, conclusit Aristoteles in fine 12. libri, dandam esse vnam supremam Intelligentiam, omnium perfectissimam, à qua, veluti ab vniuersi principe, atque rectore, res omnes gubernentur, quamque, vt finem præcipuum, & cæteræ Intelligentiæ, & omnia, quæ tota hæc vniuersi moles complectitur, respiciant; quam quidem intelligẽtiam Deum Opt. Max. esse existimauit. Hanc putant grauiores Interpretes, vt Piccolomin. Pendasius, & alij plures, cùm veteres, tùm recentiores, germanam Aristotelis sententiam extitisse: quibus ego, rationibus, & autoritatibus, in vtranque partem adductis, diligenter expẽsis, libentissimè tandem subscripsi.

Indagatio primę Intelligẽtiæ, quæ Deus est.

Ianduni, & aliorum superiùs proposita rationes explicantur. *Cap. VII.*

CVm iam, ex Arist. sententia, decretum sit, motorem primi orbis non esse Intelligentiam aliquam è secundarum numero, sed Intelligentiam absolutè primam, hoc est Deum, qui ipsum, in vtroque genere causæ, perpetua reuolutione conuertit; nunc argumenta Ianduni, & aliorum, quæ oppositum probare videntur, nobis pro viribus diluenda sunt. Primum argumentum, quicunque Alexandri partes tuentur, eius sententiæ accommodare facilè possunt: dicerent enim, id, quod in primo orbe intelligibile, & expetibile est, nil aliud esse, nisi Deum, qui proximè cum illo orbe coniunctus est; eumque in genere causæ finalis perpetuò mouere: id autem, quod intelligit, & expetit, eiusdem orbis rationalem animam esse, à qua, vt ab efficiente causa circunuoluitur. Nos autem, qui cęlestia corpora prorsus inanimata esse defendimus, vt alia disputatione ostendemus, argumentum illud aliter explicare tenemur. Itaque pro eius solutione obseruandum duximus, famosam illam propositionem, quæ legitur apud Aristotelem 12. Metaph. tex. 36. videlicet *primum principium vt appetibile, & intelligibile mouet*, non de sola prima separata substantia, sed de omnibus nullo delectu, intelligendam esse: nondum enim Aristot. definiuerat, sit ne vnum tantùm principium, æternum, necessarium, & immobile, quod eo modo moueat, an plura: quod postea eodem libro tex. 43 absolutissima definitione perscripsit. Itaque omnis Intelligentia proximè cum suo orbe coniuncta est, & suum orbem in genere causæ efficientis proximè mouet. Sed finis præterea proprij motus appellatur: cùm vnaquæque suam bonitatem, atque perfectionem expetat; quanuis omnium suprema, quòd optimi rationem habeat, ab omnibus expetibilis est, finisque omnium præcipuus esse dicitur, vt inferius paulò apertiùs explanabimus. Nunc argumenti rationem ineamus. Concedenda igitur est maior propositio, qua dicebatur, præter id, quod, vt amatum, & desideratum mouet, aliud ponẽdum esse, quod, vt amans, & desiderans, moueat: sed cum hac limitatione, quotiescunque amatum, & desideratum, & amans, atque desiderãs in vnum re ipsa non coeant. Iam verò tam in primo orbe, quàm in cæteris, id, quod amat, atque desiderat, ab eo, quod amatur, & desideratur distinctum non est; sed vnum, & idem re ipsa censentur; quanuis illud vnum distinctas formales rationes obtineat. Quælibet igitur Intelligentia, vt à semetipsa intelligibilis, & expetibilis est, suum orbem, in genere causæ finalis circunuoluit: vt verò semetipsam intelligit, & expetit, eundem in genere causæ efficientis circunducit. Secundum argumentum eadem responsione diluitur: fatemur enim, quicquid motum

Succus Alexandri sentẽtiæ.

Ad primum argumẽtum Ianduni.

Explicaī famosa propositio Aristot. 12. Met. tex. 36.

Formalis argumenti solutio.

Ad secundũ.

rum efficit, illum efficere propter aliquid se nobilius; ab se tamen aut re ipsa, aut formali tantùm ratione distinctum: id, quod in primo mouente facilè deprehenditur: primum enim mouens, vt amatum, & desideratum, atque vt finis proprij motus, semetipso quatenus amat, & desiderat, propriumque motum efficit, nobilius est, siquidem ratio finis nobilior, atque perfectior est ratione efficientis. Ad tertium neganda est consecutio. Ad probationem respondendum, nullam virtutem, quantumuis perfectam, momento temporis mouere posse, nisi secundum intensionem infinita sit; virtus autem primi motoris, ex Aristotelis sententia, infinita non est, vt 12 Metaphysicorum quæst. 15. ipse quoque Iandunus existimauit; quare, cùm omnium perfectissima sit, sequitur quidem, vt breuissimo temporis spacio amplissimum circuitum absoluat, qualis est primi mobilis reuolutio; momento verò nequaquam. Et si aliarum Intelligentiarum virtutes simul iungerentur, aut etiam ita augerentur, vt ex illis, simul iunctis, maior virtus, quàm sit virtus primi motoris, exoriretur; tunc illa virtus, cùm itidem finita esset, adhuc breuiore tempore, non tamen puncto, aut articulo temporis mouere posset. Confirmatio ex Auerroe sumpta, parùm nobis obesse potest: quicquid enim ipse hac de re senserit, non laboramus; cùm præsertim apud omnes constet, eum hac in re non sibi constitisse: aliud enim 8. Physic. & 12. Metaphys. aliud verò primo cap. libelli de substantia orbis asserere visus est. Hoc certò scimus, positionem illam de duobus motoribus, altero finitæ, altero infinitæ motionis, Aristotelicam non esse: cùm in quoque orbe vnicum tantùm motorem, finitum secundum virtutem, infinitum verò secundum durationem Aristoteles statuerit. Sunt tamen, qui Auerroem cum Aristotele conciliare nitantur: aiunt enim; per duos motores, vnum tantùm motorem, secundum substantiam, Auerroem intellexisse; qui tamen quasi duorum motorum munere fungantur, quatenus suum orbem, & vt finis, & vt efficiens circunducit: verùm hoc nihil ad nos. Ad rationem Scholasticorum negandum est antecedens, quo ad vtranque partem. Ad primam probationem negandum est, Deum, vt efficientem causam, ad motum inferiorum orbium concurrere; cùm quilibet orbis à propria Intelligentia, vt ab efficiente, & vt à fine moueatur. quare necesse est, vt etiam primus orbis coniunctam sibi habeat primam Intelligentiam, à qua proximè, vt ab efficiente, & vt à fine, pariter moueatur. Ita Aristoteles, qui præter Intelligentiam, primo orbi applicatam, superiorem Intelligentiam non agnouit, huic probationi satisfaceret. Ad alteram probationem respondendum est, valdè absurdum fore, principium illud, quod secundum suã substantiam actio est, omnique potentia vacuum, vt 12. Metaphys. tex. 30. Aristoteles docet, iners iacere, & sine vlla motione feriari. Neque enim primo orbi applicatum illa eadem munia sustinet, quæ aliæ subditæ illi Intelligentiæ præstant: ad eas nanque particulares tantùm motus pertinent; illud verò, cui vniuersi principatus ascribitur, vniuersalis motus opifex est; qui sanè cæteris quibuscunque motibus longè nobilior, atque præstantior iudicatur. Neque rursum hoc primum principium, quod est Deus, quoniam primo orbi præstò adest, tanquam mercenarius quidam, operoso labori perpetuò addictus, censendum videtur; quia dum orbem mouet, sola virtutis applicatione mouet, vt in mouendo haudquaquam laboret, nec vlla prorsus defatigatione laxetur; necessitate igitur fit, & congruentia, vt primum orbem proximè moueat.

Francisci Bonamici obiectiones aduersus prædictas solutiones. Cap. VIII.

FRanciscus Bonamicus, Philosophus celeberrimus, hac in re, vt pluribus etiam in alijs, Alexandri sectator, lib. 10. de Motu cap. 31. ægrè ferens, Deum, in Aristotelis doctrina, efficientem causam motus Cęli nuncupari, pluribus rationibus ostendere nititur, in Cęlo id, quod intelligitur, & appetitur, re ipsa ab eo, quod intelligit, & appetit distinctum esse; atque adeo, id, quod cælestem motum efficit, & id, quod eiusdem motus finis esse dicitur, in vnum recidere nequaquam posse: quæ quidem rationes, ad veritatem planiùs aperiendam, nobis recensendæ, atque etiam explicandæ sunt. Deum igitur, ex Aristotelis sententia, vt finem tantummodo, non etiam vt efficientem, cęlum mouere, ita primum ostendit. Disputans enim Aristoteles de eo, quod à primo principio conuersione moueatur, illud asserit, absque vlla controuersia, cęlum esse; eiusque motum inde oriri, quia mo-

Ad tertium.

Ad cõfirmationẽ ex Auerroe.

Ad communem Scholasticorum rationem.

Prima obiectio.

mouens amatur, & intelligitur: necesse est igitur, inquit, vt mobile amet, atque intelligat: sed mobile est cęlum; ergo cęlum amat, & intelligit Deum, non autem Deus amat, & intelligit se ipsum. **Secunda.** Prætereà, si Deus, vt efficiens, Cælum moueret, tunc Aristoteles cum finem non attigisset, quem in 8. lib. Physicorum præcipuè intendit: vt scilicet post varia mouentia, atque mobilia, ad vnum primum motorem penitus immobilem nos tandem perduceret: primus autem motor non esset penitus immobilis, si, vt efficiens, moueret, tunc enim à fine necessariò moueretur. **Tertia.** Rursus 12. Metaphys. discutiendum proposuit Aristoteles, quanam ratione primum principium mouere dicatur; ibique statim, vt finem, illud mouere, nulla prorsus efficientis causæ habita mentione, definiuit. Quòd si quis dicat, Deum, vt efficientem simul, & finalem causam mouere, suique ipsius appetitu duci; finisque tantummodo rationem, tanquam nobiliorem expressam esse. Refellit Bonamicus, quia tunc Deus nihilominus mobilis diceretur; cùm à semetipso motum acciperet: **Quarta.** quod tamen esse nullo modo potest. Nanque appetitus ab indigentia, & priuatione nascitur: Deus verò nullius rei indigens est; in eo igitur appetitus reperiri non potest. **Quinta.** Quid enim appeteret? semetipsum fortasse? Minimè verò, quia tunc appeteret quod semper haberet; & forma formam cuperet, quod est contra Aristotelem primo Physic. text. 81. **Sexta.** Ad hæc, aut Deus explet animum suum, per se mouendo, vt sibi satisfaciat: aut propter Cęlum ipsum, ne desidia capiatur, & otio tabescat: aut quia inde reliqua beneficiũ sint aliquod acceptura. Hoc quidem posterius dari non conuenit: nam sola finis conditio satis est, vt alia ab eo beneficium accipiant. Neque secundum, quia tunc eius vita ad alterum foret, atque adeo seruilis, & infima. Si vero primum admittatur, vt Deus scilicet, propter se ipsum, Cælum moueat; tunc externa re indigeret, vt suo munere fungeretur: eiusque actio necessariò corporea, & organica esset; siquidem ad explendum suum desiderium, corpore vteretur. **Septima.** Huc accedit, quòd si Deus, vt efficiens, cælum moueret; tunc semetipsum per accidens moueret, quia quatenus Cælo annexus moueret: id autem omne caducum esse 8. lib. Physic. tex. 52. Aristoteles docuit. **Octaua.** Ad hæc, Aristoteles primo de Cælo tex. 100. rationem reddens, cur Deus immutabilis prorsus dicatur, eam, inquit, esse, quia nihil aliud melius esse potest, à quo moueatur: si igitur in Deo esset appetitus, quo se ipsum appeteret, tunc in eodem subiecto melioris, & deterioris ratio reperiretur, quod est maximum absurdum. **Nona.** Neque verò eò confugias, ait Bonamicus, dari videlicet in substantia diuina, id, quod appetit, ab eo, quod appetitur, non re ipsa quidem, sed sola ratione distinctũ, quemadmodum in Deo, absque vlla imperfectione vnum, & idem re ipsa sunt, intelligens, id, quod intelligitur, & Intelligentia ipsa: quoniam appetentis, & efficientis non eadem omnino ratio est, ac intelligentis: siquidem intellectio interna functio est; efficientia vero externa; ac propterea inter id, quod intelligit, & quod intelligitur sola rationis distinctio satis esse potest: inter id verò, quod appetit, & quod appetitur, non item. **Decima.** Denique affert Bonamicus autoritatem Aristotelis 12. Metaphys. text. 55. vbi aduersus Anaxagoram disputans, (qui extra confusam illam rerum congeriem, ponebat intellectum impermistum, quem appellabat Deum; eique vim efficiendi tribuebat) expresè docet, primo principio efficiendi vim accommodari nullo modo posse: nam, inquit, mens mouet quidem; verùm alicuius gratia mouet, hoc est in ratione finis: quare alterum, supple quærendum est, quod moueat in ratione efficientis: quod quidem Bonamicus cum Alexandro cæli animam esse putauit.

Bonamici obiectionibus occurritur. *Cap. IX.*

Ad primam. HViusmodi autem obiectionibus occurrere, haud difficile est. Ad primam, admittimus, cælum esse corpus illud, quod à primo principio conuersione torquetur; eiusq; motum inde oriri, quia mouens intelligitur, atque expetitur: negamus tamen, necesse esse, vt id, quod mouetur primum principium intelligat, & appetat: primum enim principium non à cælo, quod mouetur, sed à semetipso intelligitur, & appetitur. **Ad secundã.** Ad secundam neganda est consecutio, videlicet primum motorem non esse penitus immobilem, si moueat, vt efficiens: quæcunque enim verè mobilia sunt, ea aut ab alio mouentur, aut saltem ab aliquo, supple intus contento, quod est pars mouens: cuiusmodi est anima in animalibus, quæ non ab alio quidẽ, sed ab aliquo tamẽ moueri dicũtur. Primus aũt motor nec ab alio, nec ab aliquo mouetur: qua-

re,

re, tametsi, vt efficiens, mouet; nihilominus immobilis omninò dicitur, quia finis, à quo mouetur, extrarius illi non est, sed intimus, cùm ipsemet finis sui motus esse dicatur. Huc etiam accedit, quod ille motus, quo ipse, vt efficiens, à semetipso, vt à fine mouetur, non verus, & proprius, sed metaphoricus est; ac proinde motorem mobilem denominare non potest. Ad tertiam respondendum est, Aristotelem 12. Metaph. statuisse, primum principium mouere in ratione finis, neque vllam efficientis causæ mentionem fecisse, quia iam sæpius 8. lib. de Physico auditu docuerat, illud ipsum in genere causæ efficientis mouere, vt nos supra capite 4. satis euidenter ostendimus: 12. vero lib. Metaph. solius finis, propterea quod eius conditio nobilior est, tantummodo mentionem fecisse. Ad quartum dicimus, appetitum duplicem esse; alterum desiderij: alterum delectationis, & complacentiæ. Primus quidē ex indigentia, & priuatione nascitur: secundus verò nequaquam. In Deo autem nullus est appetitus desiderij, sed tantummodo delectationis, & complacentiæ. Ad quintam respondemus, Deum appetere se ipsum, atque adeo id, quod semper habet; appetitu quidem delectationis, non autem desiderij: quo etiam appetitu prima rerum materies eam formam appetit, qua reapse prædita est. Ad sextam dicendum est, Deum propter se ipsum Cęlum mouere; negandum tamen, re aliqua externa indigere; cùm enim perfectissimus sit, nullius profectò rei indigens est. Quòd si ad motum efficiendum indigere cęlo videatur, id sanè non est, ad aliquam perfectionem acquirendam, sed potius ad eius bonitatem cum cæteris communicandam. Neque verò hinc deducere licet, eius actionem corpoream esse; quoniā Deus alligatus cęlo non est, eique ita affixus, vt videns facultas oculo affixa dicitur; sed simplicissimus, ab omnique corporea mole abiunctus penitus est, vt in extrema parte 8. lib. de Physico auditu Aristoteles apertissimè demonstrauit. Ad septimam neganda est consequentia: tunc enim Deus, saltem per accidens, mouere semetipsum diceretur, si esset forma, quæ cæleste corpus eo modo perficeret, quo anima corpus animalis perficit. At verò Deus tantummodo cęlesti orbi præstò adest, nullaque ei cum corpore affinitas, aut communio intercedit; hinc que fit, vt perpetui temporis motum efficere possit. Ad octauam respondemus, nullum absurdum esse, in eodem subiecto, hoc est in substantia diuina, boni, & melioris distinctas rationes reperiri; ratio siquidem efficientis bona est, finis autem melior: quæ tamen rationes vni, & eidem rei, hoc est ipsi Deo optimè conuenire dicuntur, vt supra satis declaratum est. Ad nonam dicimus, in Deo ita internam functionem esse appetentiam, sicut intellectionem: vt enim Deus se ipsum intelligit; ita se ipsum appetit: hoc tamen verum est, ex illius intellectione, & appetentia alicuius exterioris effectionem exoriri. Ad decimam respondemus, Aristotelem Anaxagoram ibi non reprehendere, quia impermisto illi intellectui efficiendi rationem tribuerit, sed quòd finis rationem non expresserit: ideò asseruit, mentem mouere quidem, sed alicuius gratia, idest propter finem; ac propterea, præter intellectum illum impermistum, qui mouet, vt efficiens, principium aliud statuendū esse, quod moueat vt finis. Nisi fortè, subdit Aristoteles, affirmet Anaxagoras, quod nos asserimus, videlicet, intellectum, & id, quod intelligitur, idem penitus esse; atque rursus intellectum, non propter aliud, sed propter semetipsum, mouere: hęc enim est eius loci germana interpretatio, vt optimè D. Th. in illius contextus commentario animaduertit.

Ad tertiam

Ad quartam

Ad quintam

Ad sextam.

Ad septimā.

Ad octauam

Ad nonam.

Ad decimā.

Quonam pacto Deus primi orbis motum efficiat. Cap. X.

CONclusum est à nobis, primum orbem tàm in genere causæ efficientis, quàm in genere causæ finalis à primo, absolutoque motore continenter moueri. Nunc autem, quonam pacto Deus huiuscemodi motum efficiat, & quisnam sit appetitus ille, quo in genere causę finalis ad eum edendum incitetur, cumulatioris doctrinæ gratia, explicare operæpretium duximus. Quod igitur ad efficientiam attinet, multis omissis, quæ veluti motus principia à varijs Philosophis in Cęlo statuuntur; (sunt enim, qui Platonicè potius, quàm Peripateticè, Deum, Mentem non participatam, Animam, & Naturam, tanquam subordinata quædam mouendi principia in Cęlo constituant) cęlum tantummodo, vt aggregatum quippiam, ex Intelligentia, & orbe considerabimus, atq; adeo in primo orbe duo tantùm, quæ ad eius motum necessaria sunt, ex Aris. sententia constituemus; Deum videlicet, qui proxima, & efficiēs causa illius motus dicitur, & habilitatem quandam, non interiorem quidem, sed exteriorem,

Simplicius.

Cælum omne conflat ex intelligentia & orbe.

qua,ratione rotundæ figuræ,primus orbis ad conuersionem recipiendam aptus, atque idoneus censetur. Quod autem de primo orbe dicimus,idem etiam de cæteris orbibus intelligendum esse putamus:cùm enim tota substantia celestis simplicissima sit, nec vllam prorsus informantem formam obtineat;dubio procul interiore quoque habilitate careat, necesse est, qua proprio aliquo motu cieatur;sed de hoc aliàs. Hęc cùm ita se habeant,paulò propius ad id,quod propositum est,explicandum accedamus:quod facilè quidem præstabimus, si modum illum,quo animalis motus ab anima efficitur,intenta mentis acie contemplabimur: cũ præsertim,cęlum veluti magnum quoddam animal esse, Arist.8.Phys.tex.17.affirmauerit.

In cœlo nulla est interior ad motũ,habilitas,sed solũ exterior. Quære disputa. de cælest. substan.

Iam verò principium motus in animali duplex est,imaginatio,& appetitus, seu intellectus, & voluntas,vt 3.de Anima tex.48.Arist.docet:imaginatio quidem,& appetitus in brutis:intellectus verò,& voluntas in homine. Et intellectus quidem non speculatiuus,quatenus absolutè aliquid considerat,verum ne illud,an falsum sit, sed practicus, quatenus bonum ne aliquid,an malum esse decernit;illudque voluntati prosequendum,aut fugiendum esse dictat.

Pricipiũ motus in animali duplex.

Itaque cùm intellectus rem quampiam,vt bonam apprehendit, eamque voluntati obijcit; tunc statim rationalis appetitus exoritur,atque motrix facultas exuscitatur,nulla alia re potius,quàm voluntatis imperio concitata:quandoquidem id,quod expers corporis est, corporeis rebus facilè dominatur,& imperat,vt Anaxagoræ placitum fuit, ab Arist.8.Phys.text. 37.& 3.de Anima tex.4.& alijs etiam in locis sæpissimè cõprobatum. Cum itaque animal rei cuiuspiam assequendæ cupiditate tenetur;tunc,voluntate, & appetitu imperante, oritur motus,qui ab anima efficitur:in cuius gratiam tot animalis partes,tot mẽbra, quasi idonea, atque aptissima instrumenta parata sunt. Hoc eodem ferè modo in cælestibus corporibus, quasi diuinis quibusdam animalibus,motum effici putato;sed sine vllis instrumentis,quippe quæ in cælo necessaria non sunt. Et vt de primo orbe loquamur,de cuius motore instituta disputatio est; Deus,qui illi proximè assistit,primò se ipsum intelligit,mox & appetit:ex intellectione autem,& appetitu oritur ille motus,quo primò orbem perpetuò circunducit. Qualis autem sit appetitus eius,vel ob quem finem primum orbem circunuoluat, luculentius sequenti capite docturi sumus:nunc illud intellexisse satis sit, Deum,intelligendo, & appetendo,hoc est per intellectum,& voluntatem,tanquam per conuenientia principia, primi orbis motum efficere.

Qũo in animali motus efficiatur.

Qũo efficiatur motus in corporib. cęlestibus.

Neque verò præter hæc duo principia,tertia potestas,vel facultas,qua proximè motus efficiatur,ponenda est,vt Ioannes Bacconus 2. Senten.dist.16.quæst.vnica, art. 4.existimauit:ea potissimùm ratione,quia Intelligentia orbi assistens, proprium motum efficere dicitur, quatenus separata quædam forma est:cùm enim actio formæ conueniat; multò magis simplici,separatæque formæ tribuetur;atque adeo Intelligẽtia, quæ simplicissima forma est,& vt intelligit,& vt appetit,& vt etiam separata forma est,sui orbis motum efficiet.

Præter intellectum,& voluntatem putauit Bacconus dari tertiam facultatem,qua cęli motus efficiatur.

Sed profectò tertiam hanc potestatẽ superuacaneam esse existimo,sit enim verum id, quod Bacconus assumpsit,formæ videlicet actionem conuenire,vt verissimum quidem est, & ab Arist.sæpius pronunciatum;illud tamen attendendum,agentia,quæ per propriam formam agunt,duplicis generis esse,alia merè naturalia,quę,natura tantùm duce, absque vlla cognitione operantur;eo modo,quo ignem vrere,grauia deorsum,& leuia sursum tẽdere dicimus; alia,quæ imaginatione,& appetitu,seu ratione,& voluntate,ad agẽdum vtuntur:quo in genere animalia omnia , & suo etiam modo Intelligentiæ continentur. Agit homo ex.gratia per suam formam,quæ anima est,& illa quidem motus principium dicitur;tamẽ, quatenus forma est,intellectum,& voluntatem non excludit;quinimò hisce facultatibus prædita,motus principium appellatur. Sic Intelligentia est forma,quæ,quatenus forma,motum efficit; tamen illa forma non est merè naturalis,vt forma ignis,sed intellectum,& voluntatem continet;quanuis,ex Arist.sententia,agat necessitate naturæ.

Bacconi sententia refutatur.

Agentia sunt duplicis generis,alia merè naturalia, alia per cognitionem.

Illud quoque minus approbandum censeo,quod à viro excellentiss. Francisco Piccolom.lib.de Cęlorum motorib.cap.17. traditum est;videlicet cęli motum pulsione,& attractione fieri: pulsione quidem, quatenus mens,vt efficiens,sua virtute cęlum tangens,illud secundum naturam pellit;cùm ad eum motum procliue sit:attractione verò,quatenus eadem mens,vt finis, diuino quodam modo illud idem ad se trahit;indeque motus ab eodem in idem proficiscitur. Etenim pulsio, & attractio species quædam violenti motus esse dicuntur, vt 7. Phys. Aristoteles scribit: in cęlo autem nullus motus violentus ponendus est,quare,cùm cęlum,ob suam figuram rotundam,ad cir-

Piccolominei sententia de motu cæli.

Confutatio.

circularem motum, exteriorem habilitatem habeat; solus appulsus virtutis superæ mentis ad simplicem eius generis motum efficiendum, atque etiam infinitum ad tempus producendum satis erit; cùm absque vllo labore, aut lassitudine moueat. Huc accedit, quòd, cùm simplici corpori simplex motus iure optimo ascribatur, vt initio primi de Cęlo Arist. docet; neutiquam cælesti corpori, quod simplicissimum est, motus, ex pulsione, & attractione compositus, conuenire debet. Quapropter cùm Intelligentia quælibet suo orbi, secundum substantiam, præsens sit; ab ea ipsa virtus quædam emanat, quæ proximè orbem pertingit, atque, illius virtutis interuentu, orbis in gyrum perperuò ducitur. Nec deest fortasse aliqua etiam ratio huius conuersionis in Intelligentia mouente; vt enim rotunda Cęli figura ad eam conuersionem recipiendam habilis est, quæ fit ab eodem in idem; ita Intelligentia ad eundē motum efficiendum idonea iudicatur; quia tàm intelligendo, quàm appetendo in se ipsam conuertitur; se ipsam enim, vt antè dictum est, intelligit, & appetit.

Cur cælū ab intelligentia in orbem ducatur.

Quamnam vim habeat finis absolutè mouendi. *Cap. XI.*

QVòd verò ad finem attinet, quò res dilucidior euadat, explicabimus primùm modum illum, quo finis absolutè mouet; deinde verò particulatim ostendemus, quemnam finem appetant, aut consequi intendant cęlestes globi, dùm perpetua reuolutione torquentur; vel quænam sit vis illius finis, quæ ad Cælos voluendos satis esse videatur. Mirum igitur fortasse cuipiam videbitur, quomodo finis, qui vt plurimum à re mobili longè distat, vim vllam motricem habere possit? Nihilominus experiētia docet, si quis aut fame, aut siti confectus sit, idemque aut quippiam esui aptum, aut perspicuum fontem procul aspiciat; hunc ipsum à rebus istis visis non moueri solùm, sed vehementer impelli, cursuque velocissimo incitari. Quantum excitet, stimuletque Veneris appetitus, nihil est, quod patefaciam; aliquis enim finis, huc spectans, semel apprehensus, vel per longissimum spacium nullo negocio mouebit. Appetitus itidem gloriæ incitamentum maximum, ad varios subeundos labores, & ad multas operationes edendas, esse solet. Quid quæris? Tantæ virtutis, & efficacitatis est finis, ad mouendum; vt etiam si in re ipsa non sit, sed in sola cogitatione consistat; vehementer nihilominus mouere, & impellere possit. Hinc duo notabilia eliciuntur. Alterum est finem idcirco efficiens mouere, quia habet rationem boni; & illius quidem aut veri, aut saltem apparentis. Alterum, finem, qui semper habet rationem boni, mouere nullo modo posse, nisi ab efficiente apprehensus sit. Quod igitur à fine mouetur, cognoscente facultate præditum esse debet; alioquin, si finem non cognosceret, eundem certè non appeteret, nec vnquam ad illum assequēdum moueretur. Equus ex. gra. virentem herbam longè prospicit, illamque statim, tanquam quid bonum, & ad famem expellendam, atque ad suam vitam conseruandam idoneum apprehendit: proptereà ex huius finis apprehensione, appetitus quidam in eo, ad illū consequendum, excitatur: consequi autem illum finem non potest, nisi illuc moueatur; ideo facultas motrix in actum erumpit, atque accommodatis instrumentis, equum eodem impellit. Quæ verò cognitione carent, vt lapides, & id genus alia, à fine moueri non possunt: dum enim, remoto impedimento, deorsum contendunt, quamuis locus ille eorùm conseruationi idoneus sit; ab illis tamen intentus non est, sed ab vniuersali natura; hincque fit, vt appetitus lapidis, ad inferum locum, purè naturalis, ad differentiam appetitus animalis, & rationalis, appelletur. Patet igitur, quonam pacto finis, vel à particulari, vel ab vniuersali agente apprehensus, vim habeat absolutè mouendi.

Inductione ostenditur finem habere facultatē mouendi.

Finis habet rationem boni, aut veri, aut apparentis.

Finis mouere nō potest, nisi vt à cognoscente facultate apprehēsus est.

Exemplum.

Quæ cognitione carent, mouentur à fine ab vniuersali natura intento.

Quomodo Deus primum Cælum, & reliqua Intelligentia inferiores orbes in genere causæ finalis circunducant. *Cap. XII.*

NVnc verò qualisnam sit primi Cæli, ac reliquorum etiam orbium appetitus, quo in genere causæ finalis, ad æternum motum incitantur, vberiore nobis sermone promendū est. Illud tamen in primis nosse diligenter oportet, cum, secundum communem loquēdi modum, appetitum in Cælo statuimus, illudque in genere causæ finalis moueri asserimus; nulla prorsus cognoscente facultate præditum illud esse intendimus; quinimo id ipsum quacunque anima carere defendimus. Quapropter cùm de Cęlo nunc loquimur, illud non seorsum accipimus, quatenus scilicet ab Intelligentia secretum est: constat enim illud, sic acceptum, sim-

Qua ratione cælum appetere dicatur.

 plicis-

plicissimã esse substantiã, vel simplicissimũ subiectum nullã materiæ, & formæ compositionem includens. Accipimus ergo Cælum vnà cum Intelligentia mouente: quæ tametsi non forma quidem informans, sed assistens statuatur; nihilominus adeo intimè cum eo coniuncta est, vt Auerroes 2. de Cęlo, comm. 3. affirmare ausus sit, ex Intelligentia, & orbe magis vnum fieri, quàm ex materia, & forma: quę tamen propositio, quantum veritatis contineat, alibi patefaciemus. Vt planiùs igitur eloquamur, dicimus, non Cęlum quidem esse, quod intelligat, & appetat, sed Intelligentiam, Cęli motricem: propterea inuestigare tenemur, à quonam fine Intelligentia quælibet, siue sit prima, siue ex secundarum ordine, ad proprium orbem perpetuò voluendum excitetur. Qua de re cùm Arist. parcè quidem, & perobscurè locutus sit, quippe qui sensibus id attingere nequiuerit; Auerroem, tãquam arduæ huius difficultatis diligentissimum scrutatorem, & (vt probabile est) Aristotelicæ mentis optimum interpretem, adhibere cogimur: qui lib. 12. Metaph. comm. 36. satis aptè docuit, finem præcipuum, ob quem Intelligentia quęlibet suum orbem conuertit, neque esse motum ipsum, neque sublunarium rerum procreationem; sed propriam tantummodo bonitatem, atque perfectionem. Etenim cùm æterna, necessaria, atque perfecta sit Intelligentia omnis; nihilque sit, quod ad illius interiorem perfectionem desiderari possit; cuiusnam rei desiderio captæ, si propriam earum substantiam, atque nobilitatem cogitatione secludas, perpetuis cõuersionibus se addicerent? finis igitur præcipuus, ob quem suos orbes perpetuò mouent, est propriæ bonitatis, atque interioris huius perfectionis cognitio, & veluti quoddam illius quasi conseruandæ, ac diffundendæ desiderium. Non mehercule quòd illæ, aut essent interituræ, aut quippiam de illarum perfectione imminueretur, nisi mouerent: Sed quia turpe, & incongruũ omninò esset, nobilissimas formas, quas si proprio, aptoque nomine appellare velis, nihil aliud, quàm actiones dixeris, perpetuo otio torpescere, ac veluti insinuatis manibus feriari.

Peruulgatũ Auerrois pronuntiatum.

Quære d sp. de coeli animatione ca. 25.

Quisnam sit finis, cuius gratia intelligentia, quælibet suũ orbem conuertit.

Quemadmodum igitur aliquis, vt optimum temperamentum, sibi à natura donatum, facilius conseruet, artẽ aliquam tractat, pingit, sculpit, fingit, & id genus alias operationes edit, ne desidia capiatur, & otio marcescat; eiusque finis præcipuus nõ est exercitatio, neque opus vllum, arte aliqua conficiendum; sed proprię tantummodo sanitatis conseruatio: ita propemodum Intelligentiæ, vt suam illam nobilitatem, optimamque, vt ita dicam habitudinem perpetuò tueantur, in mouendis cælestibus orbibus, suos omnes conatus, ac vires exercent: ex quorum deinceps motu tam varia rerum genera in hoc inferiore mundo procreantur. Itaque omnis earum motus propter se ipsas primò, deinde verò propter res alias, ab eisdem intenditur: siquidem, vt docet Auerroes 2. de Cęlo comm. 17. & 21. & 2. Physic. comm. 88. entis simpliciter necessarij ea videtur esse conditio, vt non illud quidem ad suam actionem, sed potius contra actio ad illud, vt ad finem dirigatur. Cæterùm considerandum est, ex eodem Auerroe 12. Metaph. comm. 44. inter primum motorem, & motores inferiores, sicut etiam inter motum primi orbis, & motum cæterorum orbium, nonnihil discriminis intercedere. Namque motor primi orbis ita sui motus finis esse statuitur, vt propter nullum alium motorem factus esse dicatur. At verò cæteri motores suorum quidem motuum fines proprij appellantur; omnes tamen inferiorum orbium motus, ad primum etiam motorem, tãquam ad finem vniuersalem, atque præcipuum diriguntur. Et quemadmodum inferiores conuersiones primo motui subijciuntur, & ab illo omnis earum perfectio quodammodo deriuatur; ita etiam inferiores motores primo, ac præcipuo motori subditi sunt, ac veluti eius ministri dicuntur, cùm ad ipsum, & propter ipsum, tanquam finem vltimum, suas omnes actiones instituant. Hincque fit, vt primus motor non solùm finis proprij motus, & motuum inferiorũ orbium, sed finis etiam omnium Intelligentiarum iure optimo nuncupetur. Quem putes igitur in vniuerso primum motorẽ esse? Si eius naturam spectes, optimum quiddam iudicabis, quo certè nihil melius excogitari possit; alioquin primus motor non diceretur. At si eius munia consideres, Regẽ dices in suo Regno, cuius iussa ministri optimi, & nobilissimi capessunt, admirabiliq; ordine, atq; celeritate exequuntur. Vt. n. Rex totius Regni; ministri verò prouinciatũ, ciuitatum, & oppidorum procurationẽ habent, ita primus motor, dũ ab ortu in occasum primũ orbẽ conuertit, vniuersalẽ mundi constitutionẽ, & dispositionẽ intendit: inferiores verò motores, dũ oppositis motib. suos orbes circũducunt, particulariũ rerũ procreationes moliuntur. Hincq; nonnulli lapides, alij metalla, plantas alij, alij animalia, priuatis

Exemplum Auerrois.

Discrimẽ inter primum motorem, & motores inferiores.

Primus motor est finis proprij motus, & cæterorum etiam motuum.

Primus motor est optimum quiddã in vniuerso.

Primus motor in vniuerso est sicut Rex in suo Regno.

suis

suis conuersionibus effingere dicuntur: quæ tamen absq; prima, & vniuersali cõuersione perfici nulla ratione possent. Aut si mauis, dic primum motorem veluti quendam vniuersalem artificem esse. Architectus siquidem, qui palatium, aut nauim ædificaturus sit, multos inferiores opifices habeat, quorum manus adhibeat, necesse est: alios, qui ligna secent, alios, qui eadem dolẽt, & ad opus accommodẽt; alios, qui illa hùc illùc asportent, aut alijs huius generis muneribus destinatos. Proprium quidem finem habent, dum operantur hi omnes inferiores artifices: sed præterea finem etiam præcipuum, & vniuersalem agnoscunt, supremũ videlicet Architectum, cui obtemperare nituntur, & in cuius gratiam suas omnes actiones instituunt. Architectus igitur vniuersi Deus est: cuius ministri, atq; inferiores artifices sunt ei subditæ Intelligentiæ: quæ suos quidem orbes, propter se ipsas, tanquam propter finem proximum, mouent; sed præterea supremam quoque Intelligentiam, tanquam finem præcipuum, & vniuersalem respiciunt, ad cuius nutum, & arbitrium totas se fingere, & accommodare dicuntur. Hæc ex Auerroe excerpta sunt, quæ libenter quidem attuli; quia maximè cum veritate consentiunt: interdum enim Philosophi, dùm rectè intellectum affectum habent, imprudentes in veritatem incurrunt. An autem Peripatetica omninò sint, vel Platonicum potius Philosophandi modum redoleant, aliorum sit iudicium. Hoc ego vereor, ne multas ambiguitates, atque in doctrina Arist. difficultates inducant. Demus enim, Aristotelica hæc esse, quibusnam, obsecro, rationibus tueri quis poterit, Intelligentias omnes æternas, & per se necessarias esse, & vnamquanq; proprij motus finem existere; & nihilominus dari inter istas Intelligentiam vnam supremam, quæ omnium finis esse dicatur, cuique reliquæ omnes veluti subditæ pareant, & obtemperent? Vnde hęc quæso prioritas inter ipsas? Hic ordo? Hæc perfectionis varietas? Ideo Arist. huius explicationis difficultatem optimè cognoscens, ne grauioribus fortasse incommodis vrgeretur, si suis principijs innixus disputare vellet; ab hac altissima contemplatione satis quidem callidè, atq; versutè abstinuit. Illud nimirum memoria tenẽs, quod initio 2. Metaphys. docuit, ita videlicet intellectum nostrum ad separatas istas substantias, quæ in natura manifestissimæ sunt, se habere, sicut oculus noctuę ad lumen Solis. Nos verò, intra naturæ limites consistentes, exigua hac cognitione, siue ab Arist. siue ab Auerroe tradita, contenti erimus: neq; enim nos fugit, ipsum etiam Aristot. docuisse, rerum cælestium, vel minimam cognitionem, alia quacunque maxima longè præstantiorem esse.

Primus motor est veluti quidam vniuersalis artifex.

Difficultates maximæ î explicata Arist. opinione latentes.

Arist. versutia.

Lib. 1. de partib. animal. cap. 5.

Præcipuæ obiectionis solutio, quæ Aristot. iam explicatam sententiam labefactare videtur. *Cap. XIII.*

QVò autem firmiùs iam explicatam Arist. sententiam vnusquisq; tueri possit; præcipua quædam obiectio remouẽda est, qua ipsa passim infirmari videtur, vt plures alias, quippe quę non sunt magni ponderis, omittamus. Conclusum est, ex Arist. sñia, tàm motum primi orbis, quàm reliquos motus à proprijs Intelligẽtijs tàm in genere causæ efficientis, quàm in genere causæ finalis proficisci. De causa finali nemo est, qui dubitet: per se enim perspecta res est, & satis etiam commodè superiùs explicata. Dubium autem maximum oboritur de causa efficiente: nanq; ei, quod ęternum est, repugnat omninò efficientem causam habere, vt superiore disputatione cumulatissimè ostẽdimus: Cælorum autem motus æterni sunt, vt palàm Arist. docuit: efficientẽ igitur causam habere nequeunt. Huic obiectioni tali pacto occurrendum est; dicendumq; in rebus permanentibus, atque in rebus, quæ in fluxu positæ sunt, longè disparem rationem esse. Res permanẽtes, si æternæ sint, efficiẽtem causam habere nullo modo possunt; quoniam totum suum esse simul habent, atq; adeò si ab efficiẽte causa factæ essent; tunc necessariò illorum non esse eorundem esse aliqua duratione præcessisset, ac deinceps nõ essent æternæ. Res verò, quæ in fluxu positæ sunt, cuiusmodi est motus, non habent totum suum esse simul, sed partem post partem accipiunt, eorumque esse in fieri consistit: ac propterea nihil absurdi est, si huiuscemodi res tametsi æternæ sunt, efficientem causam habeant, à qua pendeant. Etenim efficientis munus illud esse videtur, vt scilicet, rem de potestate ad actum deducat: quod quidem in mouente, & mobili optimè seruatur: mobile enim semper est in potẽtia, vel ad totum motum, vel ad aliquam partem motus: efficiens autem illud extrahit de potestate ad actum. Itaque motus Cęli efficientem causam ha-

Obiectio.

Solutio.

Res æternæ permanẽtes, efficiẽtẽ causam habere non possunt.

Rebus æternis in fluxu positis, nõ repugnat efficientia.

Efficiẽtis munus.

habere potest: tùm quia semper noua est aliqua eius pars, tùm etiam, quia non omnes conuersiones æternæ fuerunt, sed semper altera alteram in infinitum præcessit. Non igitur aliqua Cęli conuersio ita ab efficiente causa pendere dicitur, vt ab omni temporum æternitate fuerit: sic enim profectò efficientem causam non haberet: sed quacunque accepta Cęli conuersione, verum est dicere, hanc conuersionem à motore proprio, tanquam ab efficiente causa proficisci: eam tamen tùm primùm incępisse, & ante illam aliam conuersionem fuisse: & sic in infinitum: atq; ita cęlestis motus æternitas intelligęda est. Quinetiam si vnam tantùm conuersionem accipiamus, tunc in ea notare possumus vnam partem, quę tùm primùm incępit, & antè non fuit; efficientem igitur causam habere potuit. Nulla igitur repugnantia est, quo minus res æternæ, quæ in fluxu positæ sunt, causam habeant efficientem.

Quonam pacto ęternitas i cęlestib. cõuersionib. intelligęda sit.

Aristotelica sententia defectus ostenditur, & fidei catholicæ veritas declaratur. Cap. XIV.

QVæcunq; Arist. naturæ tantùm lumine, philosophatus, huc spectantia docuerit: satis, superque hactenus aperuimus. Nunc autem, ne quid erroris apud intellectum nostrum maneat, hęc disputatio, fidei catholicæ veritate, concludenda est. Illud igitur in primis, tanquam omninò falsum, & erroneum habendum est, intelligentias omnes per se æternas, & necessarias esse: solus enim Deus absolutè æternus est, & Intelligentias omnes, propria mensura, quæ est æternitas, necessariò pręcedit: & illas quidem æternitatis momento, quòd vnum tantùm est, semperq; manet, non autem ab omni temporum æternitate procreauit; immò ne procreare quidem potuit, quia contradictionem id implicat, vt alibi docuimus. Intelligentiæ itaq; omnes, quæ Angeli frequẽter à Theologis nuncupari solent, secundum fidei catholicæ veritatem propria mensura, quæ est æuum, circumscribuntur, nec vllo pacto necessariæ sunt, cùm à Deo liberè, & contingenter procreatæ fuerint. Falsum prętereà est, tot esse Intelligentias, quot cælestes orbes: id quidem Arist. pronunciauit, qui ab ijs tantùm, quę sensibus obijciuntur, rerum cognitionem hausit. Fides autem catholica docet, Intelligentias innumerabiles esse, quæ non solùm cælestibus orbibus voluendis addictę, verùm etiam pluribus alijs muneribus destinatæ sunt: quas Dionysius Areopagita in tres hierarchias, & nouẽ choros pulcherrimè distinxit. Sed illud quoq; absurdum est, Intelligentiam, primum orbẽ circunuoluentem, Deum esse: incongruum enim omninò videretur, vniuersi principem, atque rectorem eadem prorsus munera exequi, quæ à suis subditis ministrantur. Longe igitur perfectior, & eminentior operandi modus illi tribuitur, qui in eo potissimùm consistere dicitur, quia scilicet Intelligentijs, & rebus omnibus mouendi virtutem impertitur. Deniq; à doctrina catholica alienum est, asserere, quaslibet Intelligentias propriarum conuersionum fines esse: cùm enim ab summo Deo, vt ab efficiente causa pẽdeant: dicendum necessariò est, non propter se ipsas, sed propter Deum eos orbes, quibus præsunt, circunuoluere: quandoquidem subditi, atq; ministri omnes suas operationes in finem, ab eorum principe, & domino intentum dirigere conantur. Itaq; purissimi isti, ac simplicissimi spiritus, mira intelligẽdi acie, rerum omnium Ideas in mente diuina, tanquam in fulgentissimo speculo intuentur: diuini quoque consilij participes facti sunt, quo, rerum procreatione, suam Deus bonitatem expromere cupit: & propterea, tanquam eius seruitio addicti, Celorum conuersionibus continenter incumbunt; quibus ad realem consistentiam deducunt quęcunque esse tantùm cognitum, & ideale in mente summi opificis obtinebant. Ceterùm cùm vna tantùm ęterna, perfectissimaque substantia sit, à qua cetera pendent; facile intelligere possumus, ordinem aliquem superioris, & inferioris in ipsis Intelligentijs reperiri: quò enim Intelligentia aliqua superior, Deoque vicinior est; eò etiam perfectione longè ceteris antecellere dicitur: id, quod Arist. qui Intelligentias omnes ęternas, & necessarias posuit, explicare difficillimè potuit.

Solus Deus æternus est.

Intelligentię neque æternæ, neque necessarię sunt. Multò plures sunt intelligẽtiæ, quàm cœlestes orbes.

Intelligentia primi orbis nõ est Deus.

Intelligentię non mouent propter seipsas, sed propter Deum, qui etiam est finis omniũ intelligentiarum.

Rerum procreatio intelligentiarum ministerio vt fiat.

DE

DE MOTU GRAVIUM ET LEVIUM.

Disputatio nona.

Disputationis præparatio. *Caput Primum.*

LEX, & necessaria eorum, quæ mouentur, conditio ea est, vt nulla sit res cuiusuis generis, quæ motum aliquo pacto experiatur, quin illum aliunde recipiat. Quò factum est, vt Arist. & in 7. & in 8. lib. de Physico auditu, theorema hoc, tanquam certissimum, & euidentissimum, imò etiam validissimis rationibus confirmatum, pronunciarit, videlicet omne, quod mouetur, ab aliquo necessariò moueri. Vniuersalis igitur maxima lex ista est, à qua nulla res, quæ mouetur, immunis esse potest, siue illa simplex, siue mista, siue animata, siue inanimata sit. Quid plura? Illæ etiam res, quæ vulgò, & à Philosophis quoque ex se, & sua sponte moueri dicuntur, motum ab aliquo necessariò recipiunt. De iis, quæ vi, & præter naturam ciētur, nihil est prorsus, quòd dubitemus, à quonam ipsa moueantur: Si enim sursum agitetur lapis, vel ipse visus testimonio est, illum à proiectore motum accipere. In animantibus quoque tametsi res non ita sensibus pateat, quòd principium motus intus abditum delitescat, ratio tñ satis euidenter commonstrat, distingui animal in partem per se mouētem, quæ est anima, & partem per se motam, quæ est corpus. Non est pariter cognitu valdè difficile, à quo nam mista corpora, animæ expertia, ad proprias regiones impellantur: cùm enim ex elemētis coagmētata sint, quorum in ipsis ex grauissimorum Philosophorum snīa, nec est, nec esse potest æquale pondus, iam cuique rectè ratiocinanti planum fit, ab illo elemēto mista corpora moueri, cuius plures in se se portiones includunt: & est cōe, satisque peruulgatum Philosophorum axioma, mista corpora ad motum prædominantis elementi concitari. At verò à quonam simplicia corpora, leuitate, vel grauitate prædita, moueantur, nullam in se partem continētia, cui motus efficientia tribui possit; cùm simplicia sint, &, vt Græci aiunt, omogenea; animæ etiam sint expertia, à qua prodire motum censeri ab aliquo fortasse posset: nullam prorsus cognitionem habētia, qua locum quempiam, veluti sibi opportunum, & suæ conseruationi idoneum expetere possint, res certè valdè lubrica est, nec minus cognitu, quàm explicatu difficilis. Cuius quidem difficultatis testes oculatissimi esse possunt omnes cùm veteres, tùm recentiores Philosophi, qui hac de re aliqua conscripserunt: quot enim eorum capita, tot ferè eorundē snīæ reperiuntur. Existimarunt nonnulli, eiusmodi corpora motum suum accipere à Cælo pellēte. Alij à quodam externo principio, ipsa ad propria loca trahēte. Alij ab externo motore, vim suam in illis imprimente. Alij à quibusdam, veluti externi motoris instrumentis, quæ ad ipsorum substantiam pertineant. Alij virtute propria, natiuoque impetu, semetipsa, animalium instar, in proprias regiones traducere; idque citra vllam vniuersalis iam præfatæ legis transgressionem. Alij etiam alia multa protulerunt, quæ omnia recensere nimis longum, & præterea superuacaneum esset. Quanuis autem opiniones omnes ad duas tantùm reuocari possent, quarum altera decernit, grauia, & leuia à se ipsis; altera ab externo motore cieri; ij tñ, qui hisce opinionibus subscripserunt, in illis explicandis, & confirmandis varias quoque snīas protulerunt, quarum sanè multitudo non paruam studētibus confusionē peperit. Difficilis igitur est quæstio hæc, scire nimirum, à quonam particula illa ex. gra. ignis moueatur, cùm statim, ac in terræ superficie, vel in aere genita est, nulla mora, si nullum adsit obstaculum, quàm potest celerimo cursu, in propriam regionem concedit. Profectò si quam vnquam difficultatē in cæteris disputationibus expertus sum, in hac examinanda quæstione, maximam, ita me Deus amet, difficultatem comperisse me fateor: neque id tàm in vera snīa inuestiganda (puto enim, nisi me ratio fallit, illam à me inuētam) quàm in eadē ita facilè, & dilucidè explicanda, vt ab omnibus nullo negocio intelligeretur. Sed spero, me hac etiam in re voti compotem fore: cùm enim ex agendæ rei diuisione, & ordine, cognitionis dimidium pēdere videatur: non dubito, quin huiusce disputationis diuisione rectè apprehensa, reliqua omnia, quę tractanda sunt, omnibus cognitu quàm facillima futu-

Omne, quod mouetur, ab aliquo necessariò mouet.

Theorema vniuersale.

A quo nam moueantur proiecta.

Pricipiū motus in animalibus quod nam sit.

A quonā mista corpora naturaliter moueantur.

Proponitur disputatio de motu grauiū & leuium.

Opinionū varietas de re proposita.

Disputatio difficillima.

Ordo in disputatiõe seruandus.

futura sint. Ergo in quinq; partes præcipuas vniuersa hæc disputatio distributa erit. Primò ad faciliorem disputationis intelligentiam, nonnulla, quæ necessaria sunt paucis explicabimus. Deinde opiniones illas, quæ, hac de re, præcipuæ, atq; famosę iudicãtur, in medium adducemus: quarum quidem cognitio nullam afferet perturbationem, sed erit potius quoddam rudimentum, & ad veram opinionem intelligendam præparatio. Mox quædam veluti censura omnium dictarum opinionum habebitur: multa enim & probè dicta, aliqua etiam non ita veritati consentanea reperiemus: quæ bene dicta sunt comprobabimus: quæ autem minus rectè, refellemus. Deinceps quàm facillimè sniam illam, quam verissimam arbitramur, explicabimus. Postremò, si quæ rationes sententiæ nostræ videbuntur aduersæ; eas omnes pro viribus diluere conabimur.

Quæstionis intellectus explicatur. Cap. II.

Cõsideratio prima.

REm igitur aggrediẽtes, cõsiderandũ primo loco est, per corpora, grauitate, aut leuitate prędita, non simplicia tantùm, verùmetiam ex his mista, tam animata, quàm animæ expertia, intelligi posse. In hac autem disputatione nullum de mistis animatis sermonem habituri sumus: alia enim quæstio est, quę de animalium incessu proponitur, quæriturque num illa à semet ipsis moueantur. Similiter nec de mistorum, anima carentium, motu verba faciemus; ea enim motu prædominantis elementi moueri, satis, superq; in libris de Cælo Aristoteles patefecit. De solo igitur motu, quo simplicia corpora, grauia, & leuia in proprias regiones feruntur, sermonem hac disputatione sumus habituri.

Cõsideratio secunda.

Rursus cùm motus grauium, & leuium duplex sit: quorum altero pelluntur, & huc, illuc truduntur: altero secundum naturam, sponteq; eò mouentur, vbi seruari debent: de priori motu nobis nunc disputandum non erit; distincta enim quæstio est illa de motu proiectorum ab ea, quam nunc proposuimus, quæque naturalem tantum motum istorum corporum respicit.

Cõsideratio tertia.

Obseruandum est tertiò, cùm quærimus, à quonam grauia, & leuia corpora moueantur; nos eum motum non spectare, quo prædicta corpora sensim in lucem eduntur: Sed motum illum, quo eadem iam edita, illicò in proprias sedes feruntur.

Cõsideratio quarta.

Notandum est preterea, cùm quærimus, à quonam grauia, & leuia corpora moueantur; quæstionem hanc in duplici genere causę intelligi posse: vel in genere causę finalis: vel in genere causę efficiẽtis. Nos, relicto priori genere, quæremus de secundo: nam & si finis mouere dicatur (mouet enim efficiens;) ille tñ motus non verus, & realis, sed metaphoricus est, vt 2. lib. de Physico auditu Arist. docet.

Cõsideratio quinta.

Postremò, cùm duobus modis aliquid ab alio moueri contingat, nimirùm per se, & ex accidẽti; nos in præsenti disputatione non sumus inuestigaturi principium, quod ex accidẽti mouet: hoc.n. fortasse põt esse multiplex: quamuis sit vnum præcipuũ, vt videbimus: sed exploraturi sumus principiũ per se illud videlicet, à quo, vt ab efficiẽte causa, naturalis simpliciũ corporum motus proficiscitur.

Veterum Philosophorum, de motu grauium, & leuium, opiniones præcipuæ. Cap. III.

IIs explicatis, quæ ad faciliorem huiusce disputationis intelligẽtiam necessaria videbantur: varias nunc cùm veterum, tùm recentium Philosophorum opiniones recenseamus, vt ex earum diligenti discussione, veram tandem sniam nobis colligere liceat. Ordiemur itaque à priscorum Philosophorum decretis: in quibus enarrandis haud multum temporis cõteremus; propterea quod multa ipsi quidem, sed tñ nulla ratione munita, protulerunt. Tres autem reperiuntur sniæ præcipuæ, quæ tametsi falsæ sunt; aliquam saltem veritatis speciem præseferunt.

Prima opin. elemẽta moueri à cœlo.

Prima Empedocli ascribitur, qui putauit, simplicia corpora grauia, & leuia dùm in proprias regiones contendunt, à Cęlo, tanquam à principe causa moueri: quippe qđ, ob maximam naturæ suæ prestantiam, atque nobilitatem, cæterorum corporum commercium, & familiaritatem quodammodo abhorrens, illa vi quadam propellit à se; & quò grauiora sunt, eò longius, rapidissimo eius motu, pelluntur. Ideò terra, omnium grauissima, ad remotissimum centri locum detruditur: aqua minus grauis, in proximè superiorem locum consedit: cętera verò elementa, quæ maiorem à Cęlo dissimilitudinem habẽt, in superiorib. inferioris huius Mundi regionibus detinẽtur. Cùm autem isthęc elementorum constitutio ad velocissimum Cęli motum referatur, fit, vt eo absq; vlla intermissione, perseuerante, constitutio ista nunquam varietur; sed elemẽta tota ita in suis locis commorentur, vt ab eis re-

cedere

cedere nulla ratione queant. Secunda fuit opinio nonnullorum, qui arbitrati sunt, elementa, dum propria loca petunt, ab alia re nulla, quàm ab ijsdem proprijs locis moueri: idq; ob quandam conuenientiam, & sympathiam, quæ inter locum, & locatum reperitur. Locus siquidē vim habet ad se trahendi locatum, quod ab ipsis seruari debet: eo ferè modo, quo Herculeus lapis vim habet, qua ferrum quadam naturæ benignitate allicit, hincque fit, vt dùm lapis ad centrum proximè accedit, maiore ab eodem auiditate trahatur. Tertia fuit opinio aliorum, qui existimarunt, elementa, dùm ad proprias sedes feruntur, neque à Cęlo, neque à loco, sed à medio, in quo re ipsa reperiuntur, tanquam à principe causa moueri: non alia sanè ratione, nisi quia medium, virtute quadam, & proprietate præditum est, qua corpus, in se repertum, ad proprium locum quodammodo manu ducat. Etenim, si corpus contentum eo leuius sit; tunc statim se illi, secundū omnes suas partes, velocissimè subijcit, illudque sursum in propriam regionem impellit. Si verò grauius sit; tunc se itidem illi, secundum omnes suas partes superinducit, illudque deorsum ad proprium locum detrudit. Alia plura à veteribus Philosophis hac de re dicta sunt, quæ recensere non est operæpreeium.

Secunda opinio, elemēta moueri à loco.

Tertia opin. elemēta moueri à medio

Opinio Alberti, S. Tho. Aegidij, & aliorum, statuentium, grauia, & leuia corpora non moueri à se ipsis. *Cap. IV.*

QVid Arist. hac de re senserit, ambiguum est apud interpretes, varios varia sentientes. Magnus Albertus 8. lib. Phys. tract. 2. c. 4. D. Tho. & cum eo Cardinalis Caietanus 1. par. Summæ q. 18. art. 1. Romanus Ægidius quolib. 5. q. 16. & alij complures id primò tanquam ratum, & firmum in Aristotele statuerunt, grauia, & leuia corpora, cùm in naturalia loca tendunt, à se ipsis, vt à principe causa, nullo pacto moueri. Quod quidem & ex varijs Aristotelis locis elicuerunt, & rationibus etiam validissimis comprobarunt. Primò enim Arist. 8. lib. de Physico auditu, tex. 28. discrimen statuens inter grauia, & leuia corpora, atque animalia; illud esse asseruit, quia animalia ab interno principio mouentur, nimirum ab anima; atque adeò à se ipsis moueri dicuntur: grauia autem, & leuia corpora non ab se quidem, sed ab externo motore mouentur: quibus sanè verbis satis perspicuè suam Arist. sententiam apertè fuisse visus est. Præterea in fine tex. 32. eiusdem octaui libri proponebatur obiectio huiusmodi. Si grauia, & leuia corpora non à se ipsis, sed ab externo motore mouerentur, fore, vt eorū motus violentus potius, quàm naturalis dicendus esset; cùm natura ex secundo eiusdem operis lib. non externum quidem, sed internum principium motus appelletur. Soluens Arist. hanc obiectionem, ait; Vt motus aliquis naturalis dicatur, satis esse, in eo, quod mouetur, passiuū principium reperiri, ratione cuius id totum, quod mouetur, propensionem habeat ad motū recipiendum. Cùm igitur simplicia corpora materiam obtineant, quæ dicitur principiū passiuum, à quo ipsa, ad motum subeundum, propensionem recipiunt; eiusmodi principium satis erit, vt illorum motus naturalis dicatur; quanuis extra ipsa illud principium sit, à quo, tanquam ab effectrice causa cientur. Apertè igitur hac solutione Arist. docuit, simplicia corpora non à se ipsis, sed ab externo motore moueri. Rursus quicquid mouet, actu est; quicquid autem mouetur, potestate: cùm igitur idem simul actu, & potestate esse non possit; necesse est, in eo omni, quod mouetur, distinctionem inter partem per se motam, & partem, per se mouentem reperiri. Hæc quippe distinctio in animalibus perspicua est, in quibus anima à corpore secernitur: in grauibus autem, & leuibus corporibus non item; quoniam in illis non nisi materia, & forma reperitur. Demus, formam esse partem, actu mouentem; deerit altera pars, quæ actu moueatur: ea enim non potest esse materia; quoniam id, quod motum localem recipit, perfecta, atque determinata existentia præditum esse debet: huiusmodi autem non est materia, quæ natura sua, indeterminata est: igitur nec mouere actu, nec moueri ab aliquo potest. Alterum igitur ex his duobus admittendum necessariò est, vel idem simul esse actu, & potestate, si grauia, & leuia corpora à se ipsis moueri dicamus, quod videtur absurdum: vel grauia, & leuia corpora ab externo tantùm motore moueri, quæ fuit Arist. opinio. Postremò, quæcunque à se ipsis mouentur, secundum omnes loci differentias se mouere, immò etiā arbitratu suo quiescere possunt: sicut in animalibus apparet, quæ ante, retrò, sursum, deorsū, dextrorsum, & sinistrorsum mouentur: tardè etiam, & velociter progrediuntur: & quotiescunque volunt, tùm à cursu, tùm etiam à motu abstinēt. At simplicia corpora grauia, & leuia neque

Albertus. S. Tho. Aegidius.

Arg. primū

Arg. secūdū.

Arg. tertium

Arg quartū.

que sistere se possunt, dum sunt in cursu, neque contrarijs motibus agitari; non igitur à se ipsis, vt animalia, sed ab externo motore necessariò mouentur.

Grauia, & leuia corpora, ex eorundem autorum sententia, tanquam à principe causa, moueri à generante. Cap. V.

Motor externus grauiũ, & leuium duplex per se, & ex accidẽti.

Motor per se est generãs.

Motor ex accidenti est remouens ꝓhibens.

Arist. loca idẽ confirmãtia.

Mouere quid sit.

Potestas ad motũ in quoque elemẽto duplex, essẽtialis, & accidentalis.

Potestas essentialis q̃d.

Potestas accidentalis quę dicatur.

QVisnam autem sit hic motor externus, cuius beneficio grauia, & leuia corpora in proprias regiones aguntur, optimè quidem hac distinctione à prædictis autoribus explicatur. Duplex, inquiunt, est motor, qui motum in huiuscemodi corporibus efficit: alter per se, & vt causa præcipua: alter ex accidenti, & vt causa proxima. Motorem per se, dicunt esse generans. Motorem verò ex accidenti eum esse affirmant, qui impedimentum aufert: constat autem, vtrunque motorem externum esse, nec ad istorum corporum substantiam intimè pertinere. Hanc putant fuisse Arist. sentẽtiam in textibus 17. 29. & 32. 8. lib. Phys. in tex. 9. libri secundi de Celo: in textibus 24. & 25. quarti eiusdem operis libri: in libro de Motu animalium, c. 3. & in omnibus alijs locis, vbi hac de re locutus est. Enimuerò cùm mouere nihil aliud sit, nisi rem de potestate ad actum deducere; necesse est, vt quemadmodum in simplici corpore graui, aut leui duplex inest potestas, quæ duplicem actum respicit: duplex pariter reperiatur motor, qui duplici huic potestati respondeat: cuius quidem ope, atque subsidio, corpus simplex actum illum acquirat, ad quẽ potestatem habebat. Itaque simplex corpus, grauitate præditum, duplicem habet potestatem naturaliter ascendendi: dico duplicem potestatem: quia, si leue esset, vnicam tantùm potestatem haberet. Similiter simplex corpus, leuitate affectum: duplicem habet potestatem naturaliter descendendi: alteram, quam vocant essentialem: alteram, quam appellant accidentalem. Potestas essentialis ea est, quæ formã substantialem rei grauis, aut leuis, tanquam actum sibi respondẽtem respicit. Potestas verò accidẽtalis ea dicitur, quæ ad locum, aut superum, aut inferum, tanquam ad suum proprium relatiuum refertur. Prior potestas appellatur essentialis, ea ratione, quia id, quod graue est, actu, & re ipsa secundum naturam non ascendit; sed potius descendit, nisi quid impediat: potestatem autẽ habet ascendendi, quatenus, si transmutetur, obtinere potest substantialem formam eius, quod leue est, ac subinde leuitate effectum, qui est sursum ascendere. Posterior verò potestas dicitur accidentalis: quoniam cùm simplex corpus graue iam factum est leue, si extra locum suum reperiatur, statim sursum ascẽdit; si autem non ascendat, & vi alicubi, ob impedimentum aliquod detineatur: hoc est ex accidenti: quia accidit ei, vt cohibeatur, nec liberum habeat exitum in propriam regionem. Illustremus rem totam exemplo. Terra elemẽtum est graue: & quatenus tale est, potestatem primùm habet essentialem, atque remotã sursum naturaliter ascendendi; quia eius materia est in potentia ad recipiendam formã substantialem aut aeris, aut ignis, quæ leuia elementa sunt. Cùm autem ex terra factus est aer: iã in materiam actus primus nimirum forma substantialis aeris introducta est, & ea pariter omnia, quæ formam illam substantialem consequuntur, vt caliditas, humiditas, leuitas, & alia id genus accidentia. Genito igitur aere, si solutus ille sit, & sui iuris: in propriam statim regionem concedit: sin autem ascensus eius ab aliquo prohibeatur; inuitus decumbit, atque quiescit. Dicunt igitur prædicti autores, simplex corpus graue, quò ad actum primum, essentiali potentiæ respondentem, vt à principe causa, moueri à generante, illud enim est, quod elemẽto graui, substantialem formam elementi leuis, atque etiam consequentem leuitatem impertitur. Quò verò ad actum secundum, accidentali potentiæ respondentem, qui est sursum ascẽdere, dicunt ab eo moueri, qui impedimentum remouet: ille enim proxima eius motus causa absque dubio censetur, quemadmodum Aristoteles in supra citatis locis dilucidè patefecit.

Explũ rem totam dilucidè aperiens.

Cõclusio huius opinion.

Grauia, & leuia corpora, vt prædictis autoribus placuit, ab eorum substantiali forma, atque itidem à grauitate, aut leuitate, tanquam ab instrumento generantis, moueri. Cap. VI.

Grauia, & leuia mouẽtur à forma, vt ab instrumẽ.

PRæter præcipuam, & proximam, habent etiam grauia, & leuia corpora suorum motuũ instrumentariam causam, quam autores prædicti substantialem eorundem corporũ formam, & consequentem pariter grauitatem, aut leuitatem esse putarunt: ita tamen, vt forma

sit

sit instrumentum magis principale;grauitas autem,aut leuitas minus principale. Hanc sen-
tentiam ex Arist.primùm eliciunt,lib.4.de Cęlo tex.25.vbi docere visus est,grauia,& leuia
corpora non solùm habere in se principium passiuum suorum motuum,puta materiam; ve- Autoritas Arist.
rùm etiam principium actiuum,quod quidem est eorum substantialis forma. Afferunt dein
de rationes varias,ad hanc sententiam confirmandam. Primò,quia,cùm grauia, & leuia cor Prima ratio.
pora,absente generāte, vel etiam dissoluto, ad proprias regiones ferantur: instrumentum ali
quod,ab eo relictum,necessariò dandum est,cuius vi moueantur:hoc autem aut est principa
le:& sic est forma substantialis illius corporis,quod mouetur:aut minus principale: & sic est
grauitas,aut leuitas,quæ substantialem illius corporis formam consequuntur. Præterea mu Secūda ratio
nus formæ substantialis est rei compositæ absolutum actum,perfectamque rationem imper
tiri;ergo necesse est,vt eadem forma omnes actus accidētarios pariat,qui rei compositę pro
prij,atque natiui sunt;quique,naturæ ordine,actum primum consequuntur: huiusmodi au-
tem actus sunt illi motus,quibus vnaquæque composita res ad proprium locum tendit: er-
go forma substantialis principale istorum motuum instrumētum esse dicetur: cùm iam pro
batum sit,præcipuam causam esse generans;causam verò proximam esse omne illud, quod
impedimentum remouet. Grauitatem autem,& leuitatem esse instrumenta minus principa Tertia ratio.
lia,ita probant:quia huiusmodi qualitates nihil aliud sunt,quàm facultates motrices, à natu
ra datæ,ad exequendum motum:sicut intellectus datus est ad exequendum actum intelligē
di,& voluntas ad exequendum actum volendi; sunt igitur instrumenta motus. Ideò Aristot.
4.de Cęlo tex.1.dicebat,grauia,& leuia corpora incitamenta quædam motus in se habere;
hoc est fomites ad motus:per fomites autem grauitatem,& leuitatem intellexit. Afferunt de Quarta ratio
nique postremam rationem,qua simul probant,formam substantialē,vt instrumentum præ
cipuum,grauitatem verò,aut leuitatem,vt instrumēta minus præcipua,grauia, leuiaque cor
pora ad sua loca mouere:quoniam,vt facultates animę ab essentia animæ:ita grauitas, & le
uitas à forma substantiali grauium,& leuium corporum proficiscuntur; ergo eo modo, quo
actiones animæ ab eius facultatibus pēdent:ita motus grauium, & leuium corporum à gra-
uitate,& leuitate pendebit:sed actiones animæ pendent ab anima, tanquam à primo mini-
stro principalis agentis:(illud enim est,quod omnia agit)à facultatibus verò,tanquàm ab an
cillis eiusdem ministri;ergo motus grauium,& leuium corporum à forma substantiali:tāquā
ab instrumento magis principali: à grauitate autem, & leuitate, tanquam ab instrumento
minus principali proficiscetur. Hactenus de hac prima opinione.

Opinio statuentium,grauia,& leuia corpora non ab externo, sed ab interno motore, hoc est à se ipsis moueri. Cap. VII.

OPpositam verò snīam, videlicet grauia,& leuia corpora non ab externo,sed ab inter-
no motore,hoc est à se ipsis moueri,viri grauissimi,ac subtilissimi,tàm ex Scholastico-
rum,quàm ex recentium Philosophorum numero, defenderunt; præsertim Scotus 2.Sent. Scotus.
dist.2.quæst.16.Gregorius Ariminensis eodē lib.dist.6.q.1.art.3. Iandunus 8.Phys.quæst. Greg. Arim. Iandunus.
12.Alexander Achillinus lib.3.de Elemētis,quæst.2. Buridanus, Zimara, Suessanus, Zaba- Alex. Achil.
rella,& alij complures. Hanc autem snīam plurimis rationibus,& ijs quidem firmissimis,vt Buridanus.
apud ipsos videre licet,comprobarunt: quarum ego pręcipuas,breuitatis causa,tantummo- Zimara. Suessanus.
dò recensebo. Primam eliciunt ex Arist.2.Phys.tex.4.vbi naturę definitionem explicans, Zabarella.
discrimē patefacit,quod inter naturalia,& artificiosa corpora intercedit;aitq; artificiosa cor Prima ratio.
pora nullum intra se effectionis principium habere:naturalia verò suæ motionis principium
in se continere. Tunc sic argumētantur: Elemēta non sunt corpora artificiosa, sed naturalia;
igitur in se ipsis sui motus principium continēt,quod quidem aliud esse non potest,nisi eorū
substantialis forma. Addunt secundam rationem,sumptam ex definitione naturæ,quę ita Secunda.
habet; Natura est principium motus,& quietis:forma est natura,vt 2.Phys. Arist. sæpè do-
cet: ergo forma in elemētis est principium motus: non passiuum: quia proprium formæ est
agere,non pati: ergo actiuum; ac deinceps elemēta, cùm ad propria loca tendunt,à se ipsis,
hoc est à proprijs formis mouētur. Tertiò hunc in modum ratiocinantur: Effectus,actu exi Tertia.
stēs,causam pariter,actu existentem,deposcit, vt habetur 2.Phys.tex.37. & 5.Metaph. tex.
3.veritatéque habet huiusmodi propositio in eo potissimum effectu, cuius esse consistit in

fieri

fieri, cuiusmodi est motus: Sed descẽsus rei grauis, vt terræ, vel aquæ, est effectus, actu existẽs: ergo hic effectus actu existentẽ cām deposcit. Experiamur nũc, inquiunt, an, per satis cōmodã diuisionem huiusmodi cām, actu existẽtem, inuenire possimus: oportet enim, vt sit vel generans, vel remouens impedimẽtum, vel Cælum, vel medium, vel locus naturalis, vel internum aliquod principium, puta forma substantialis: aliam causam fingere difficile quidem est. At generans esse non potest: quia non amplius agit; immò ne agere quidẽ potest, cũ amplius corpus graue non tangat: & omnis actio materialis per contactum fiat. Huc accedit, quòd, dùm graue corpus deorsum tẽdit, fieri potest, vt generans multò iam antè interierit. Sed fac etiam, non interijsse, quiescere saltem potest, dùm illud, quod ab eo genitum est, reapsè mouetur: ac motor, corporea mole præditus, nõ mouet, nisi moueatur, vt docet Arist. 3. Phys. tex. 3, & sequẽtibus, (solius enim primi mouẽtis est, mouere non motum) causa igitur huiusmodi effectus, actu existẽtis, hoc est simplicis corporis motus, ad propriam regionẽ nõ potest esse generans. Sed neq; etiam esse potest id, quod impedimẽtum remouet: propterea quòd eius actio non nisi in impedimẽti remotione consistit: postquam autẽ impedimentum sublatũ est, adhuc nihilominus graue corpus deorsum fluit: & id, quod impedimẽtũ remouet, nullam amplius in illud corpus actionẽ habet; statim enim vt impedimẽtum sublatum est, actio eius euanuit. Neq; rursus huiusmodi causa potest esse Cælum, neq; medium, neq; locus naturalis, quemadmodum Arist. contra veteres Philosophos in calce 3. libri de Cælo pluribus rationibus demonstrauit, & nos etiam infra probaturi sumus. Relinquitur ergo, vt talis causa sit aliquod internum principium, nimirum forma substantialis illius rei, quæ mouetur.

Quarta. Ducunt præterea validissimum argumẽtum ab experiẽtia. Si enim aliquandiu corpus aliquod graue, filo alligatum, atque in aere suspensum maneat; postea verò suo põdere, filũ frangat, & deorsum feratur; quæraturq; à quonam motus iste factus sit? Aliqui fortasse cum Arist. respondebunt, à remouẽte impedimẽtum. At certum est, nullum aliud impedimẽtum fuisse, nisi filum ipsum, idq; ab alio nullo, præterquam ab ipsomet corpore graui, deorsum sua grauitate premẽte, sublatum esse. Tunc sic; corpus graue impedimẽtum remouere non potest, nisi ipsummet priùs, vel tempore, vel natura saltem moueatur; cùm nullum mouens corporeũ mouere possit, nisi motum, vt paulò antè dictum est; igitur corpus graue priùs mouet se ipsum, deinde vero eius motum sequitur fractio fili, ac demùm eiusdem corporis ad proprium locum descẽsus conspicuus fit. Quare à propria virtute, non item ab externo aliquo principio grauia, & leuia corpora ad propria loca mouentur.

Quinta. Vrgent postremò hac quoque ratione. Quicquid extrinsecùs cietur, aut pellitur, aut trahitur, aut voluitur, aut vehitur, vt docet Arist. lib. 7. Phys. tex. 10. Sed nulla istarum motionum species grauibus, & leuibus corporibus conuenit, dum naturalia loca petunt; cùm eorum motus naturales sint, hi verò omnes contra naturam: igitur necessariò dicendum est, cùm huiusmodi corpora naturaliter mouentur: ea non ab externo, sed ab interno motore, hoc est à se ipsis moueri.

Prædicta opinio ab Auerroe explicatur. Caput VIII.

CÆterùm quò facilius intelligerent omnes, opinionem hanc, iam satis rationibus confirmatam, ex Aristotelico fonte haustam esse: autores varij, qui eam acerrimè defenderunt, varijs modis illam explicare, atque Arist. verbis accommodare conati sunt: quos omnes Iacobus Zabarella, lib. 1. de Motu grauium, & leuium c. 5. & sequentibus optimè collegit: & eos breuiter nos quoque hic afferemus, vt illos posteà, vnà cum cæteris opinionibus, pẽsitemus. Incipiemus igitur ab Auerroe, qui multis quidem in locis hanc quæstionem tractauit; sed tamen cùm non vbique eadem asseruerit; dubius nonnullis in tanta difficultate visus est: tametsi, qui in eius doctrina exercitati sunt, ex ijs omnibus, quæ ab ipso pronunciata sunt, facilè eius sententiam se elicere profitentur. Auerroes itaque 8. lib. de Physico auditu ea explicans, quæ Arist. hac de re docuit, apertissima potius illius verba, atque pariter sententiam confirmare, quàm aliud quicquam, ex proprio ingenio excerptum, addere videtur: ait enim, grauia, & leuia per se à generante moueri: non autem à se. Cuius rei rationem afferens in comm. 30. eam inquit esse, quoniam elementa in partem per se motam, & partẽ per se mouentem, siue, vt ipse ait, in motorem, & motum diuidi nequeunt. Hoc autem dixit propter materiam, quæ, cùm non sit ens perfectè existens, nec motum alteri dare, nec eundem

Lege Zabar. lib. 1. de motu grauium, & leuium.

Auer. opinio hac de re multis ambigua.

Elemẽta putauit Auer. per se moueri, nõ tamen à se.

in se recipere potest, vt antè dictum est. Huius oppositum videtur docuisse in comm. 1. 2. lib. Phys. vbi disertis verbis asseruit, elementa moueri à se; quoniam principium motus in seipsis habent. Et 4. eiusdem operis lib. comm. 71. ait, motorem in elemento esse formam; motum verò materiam; atque adeò elementum in motorem, & motum distingui posse. Sed apertissimè rem hanc explicauit 3. lib. de Cęlo, comm. 28. vbi ait, motorem in elemento esse formam; motum verò materiam; & illam quidem non nudam, sed formatam, idest compositum ipsum; ita tamen, vt ratione materiæ moueri dicatur. Sic enim elementum verè in se ipso principium motus, tàm actiuum, quàm passiuum habere dicitur; nam vtroque munere fungitur forma, vt duobus modis accepta: mouet enim, quatenus forma; mouetur autem quatenus materiam perficit. Satis clara, & aperta esset hæc Auerrois explicatio, nisi ea, quæ ipsemet 4. lib. Phys. loco paulò antè citato addidit, negotium aliquod facesserent, & perturbationem maximam afferrent. Confirmat quidem ibi, quod alibi docuit, elementum videlicet à semetipso moueri: addit tamen, non moueri à se ipso per se, sed solùm ex accidenti. Graue enim descendens, inquit, aerem medium, vt causa, primò mouet; deinde, ad motum cadentis aeris, ipsum etiam graue mouetur. Quare, à primo ad vltimum, elementum à se per accidens mouetur: quatenus enim graue descendens aerem trudit, mouet illum per se: quatenus verò aer illi cedit, mouetur ex accidenti. Vtitur autem, ad hoc explicādum, exemplo nautę, qui, dùm nauim mouet per se, se ipsum quoque ex accidenti mouet: motum enim nauis necessariò consequitur motus sui ipsius. Ex his omnibus Auerroistæ colligunt, hanc esse veram, & germanam Auerrois sententiam de Motu grauium, & leuium, varijs in locis ab eodem traditam; grauia, & leuia corpora, dum naturali motu, in proprias regiones contendunt, à se ipsis quidem, non tamen per se, sed ex accidenti tantùm moueri; atque ita concludunt, Auerroem ex sententia Aristotelis statuisse, grauia, & leuia non solùm externum, verùm etiam internum suorum motuum principium habere.

Idē alibi docuit, elemēta moueri à seipsis, diuidiq; in partē per se motam, & partē per se mouentem.

Tandem ponit Auer. elemēta moueri à se, nō tamē per se, sed ex accidenti.

Exemplū Auer.

Eadem sententia explicatur à Scoto. Cap. IX.

SCotus, loco citato, tuetur quoque, elementa à se ipsis moueri; non tamen ex accidenti, vt putauit Auerroes, sed per se, & virtute propria. Quoniam verò sententiam hanc dubiā quodammodo reddere videbatur obiectio illa, quæ passim afferri solet, elementum videlicet in partem per se mouentem, & partem per se motam distingui non posse. Respondet, distinctionem hanc in elemento necessariam non esse. Pro cuius explicatione, distinctionem affert de duplici agente. Alterum, inquit, est agens vniuocum, quod formale interdum appellatur. Alterum æquiuocum, quod virtuale quoque nuncupari solet. Agens vniuocum illud est, quod in altero eam formam imprimit, quam in se continet; vt ignis, ferrum calefaciēs, vniuocum agens dicetur, quoniam cum ferro calorem communicat, quo ipse præditus est. Agens æquiuocum illud dicitur, quod virtute sua quippiam in altero gignit, quo ipsum destitutum est: vt Cęlum hæc inferiora calefaciens, dicitur agens æquiuocum; quoniam calorē parit, quem tamen verè, &, vt aiunt, formaliter non habet. Hac posita, & explicata distinctione, ait Scotus, si de vniuoco agente sermo fiat; illud certè in semetipsum agere nulla ratione posse: iam enim eam formam re ipsa obtinet, quam progignit; ac propterea eādem rursus recipere nequit: quotiescunque igitur agit, in alterum, à se re ipsa distinctum, necessariò agit. Si verò de æquiuoco agente loquamur; tunc, cùm illud in se eam formam non habeat, quam sua virtute progignit; eandem proculdubio in sese recipere, ac deinceps in semetipsum agere potest. Simul enim, ad eandem formam, habet actum virtualem, & potentiam formalem: actum quidem virtualem, illam edendi: potentiam verò formalem, illam recipiendi, nō igitur absurdum est, vt formalem actum, quem non habet, à semetipso recipere possit. Nunc ad rem. Cùm elementi forma, ad motum localem, sit agens æquiuocum, habeatque totum elementum formalem potentiam ad motum illum recipiendum: absque vlla repugnantia elementum à sua procreatrice virtute localem motum recipere potest. Cumque illa virtus ab elemento re ipsa distincta non sit, fit, vt cùm mouetur, non ab alio quidem, sed à se ipso moueri dicatur. Et si quæratur à Scoto, quid respondendum erit auctoritati Aristotelis, disertissimis verbis 8. lib. Phys. asserentis, elementa à se ipsis non moueri? Respondet, ideò Aristotelem dixisse, elementa non moueri à se, quia more animalium non progrediuntur; quæ, cùm

2. Sent. d. 2. q. 10.

Obiectio.

Solutio Sco.

Agēs duplex vniuocū, & æquiuocum.

Agēs vniuocum quid.

Agens æquiuocum quid.

Quod nā sit illud agens, quod in se ipsū agere potest.

Quo elementa à se ipsis moueantur.

Occurrit Scotus præcipuę Arist. auctoritati.

ex apprehensione, & appetitu agant, sistere se ipsa possunt in medio cursu, & in oppositas etiam loci differentias mouere: quod tamen elementis minimè conuenit. Non negauit autem Arist. elementa moueri à se, idest à propria virtute.

Explicatio Gregorij Ariminensis. *Cap. X.*

GRegorius etiam Ariminensis lib. 2. Sententiarum dist. 6. q. 1. art. 3. antè citato, idem sensit, vt nimirùm grauia, leuiaque corpora non ab externo aliquo motore, sed à se ipsis moueantur. Cùm enim, quicquid mouetur, ab aliquo necessariò moueatur, vt patet 7. & 8. Phys. & iam antè probatum sit, grauia, & leuia corpora à nullo externo motore moueri; concludit Gregorius ea necessariò à semetipsis moueri. Neque verò putauit, huiusmodi corpora à seipsis moueri ex accidenti, eo modo, quo Auerroes arbitratus est; sed per se, hoc est virtute propria: nam tametsi, dum propria loca petunt, medium aliquod corpus moueri contingat; cuius quidem motum grauium, & leuium corporum motus consequatur; medium tamē illud, siue sit aer, siue aqua, nūquam moueretur, nisi à corpore graui, aut leui sursum, aut deorsum, sua leuitate; aut grauitate premente, pelleretur. Priùs igitur natura est motus rei grauis, aut leuis, quàm sit motus medij; atque adeò in illo priori signo assignandus est motor, à quo grauia, & leuia corpora moueantur: cumque nullus adsit externus motor; necessariò concludendum est, ea corpora à semetipsis moueri. Verùm quoniam duæ sunt Aristotelis autoritates, satis famosæ, quæ huic sententiæ rectè obijci videntur; ideò Gregorius eisdem autoritatibus obuiam ire conatus est. Prima elicitur ex 8. lib. Phys. tex. 29. vbi Aristoteles apertissimis verbis pronunciauit, grauia, & leuia corpora à se ipsis non moueri. Huic autoritati respondet Gregorius, ea ratione id ab Aristotele dictum esse; quoniam oportet, huiusmodi corpora, priùsquam moueantur, extra natiuam sedem constitui; ibique à genitore aliquo per se edita esse, atque illis motus impedimenta adimi: quod cùm per se ipsa præstare nequeant: externo motore necessariò egent: & in hoc sensu, ait Gregorius, Aristotelem intellexisse, grauia, & leuia à se ipsis moueri non posse. Altera autoritas elicitur ex eodem libro tex. 32. vbi docuit Aristoteles, grauia, & leuia corpora per se à generante moueri; ex accidenti autem à remouente prohibens: per se igitur à se ipsis non mouentur, cùm iam Aristoteles illud indicarit, à quo ipsa per se moueantur. Respondet Gregorius, hæc Aristotelis verba, si rectè perpendantur, suam sententiam nequaquam euertere; immò potius validissimè confirmare. Etenim non fuit Aristotelis consilium, ait Gregorius, ibi docere, grauia, & leuia corpora per se à generante proximè, nulliusque alterius interuentu, moueri: sed tantummodò docere voluit, generans ideo per se mouendi vim obtinere, quia rei genitæ formam parit, à qua postea eiusdem motus exoritur: nisi tamen aliquid sit, quod impediat: tunc enim necesse est, impedimentum ab aliquo remoueri, vt res genita ad proprium locum tendere possit.

Greg. Arim. citata Auct.

Prima autoritas Arist.

Respō. Greg.

Altera autoritas Aristo.

Rsio Greg.

Explicatio Iacobi Zabarellæ. *Cap. XI.*

HAnc tandem sententiam Iacobus Zabarella lib. 1. de Motu grauium, & leuium, capitibus 11. & 12. duabus distinctionibus, & quinque conclusionibus se explicare professus est; & mistam quandam opinionem peperit, ex ijs, quæ Auerroes, Scotus, & Gregorius Ariminensis tradiderunt. Prior distinctio est huiusmodi: cùm mouere sit rem de potestate ad actum deducere; in explicando motu grauium, & leuium, triplex potestas occurrit, scilicet ad actum primum, hoc est ad formam substantialem; & hæc appellatur essentialis: ad actum secundum, hoc est ad motum, qui consequitur formam; & hæc appellatur accidentalis: & ad locum, ad quem motus grauium, & leuium corporum terminatur. Hæc autem tertia potestas à Iacobo Zabarella excogitata est: nam sine illius cognitione, quæstionem hanc asserit, explicari nequaquam posse. Etenim elementum graue primò est in potentia essentiali ad ascendendum; quia est in potentia, vt fiat leue, vt docet Aristoteles: postquàm factum est leue, nisi quid impediat, statim sursum ascendit: si verò impedimentum aliquod adest; tūc potestatem habet, sursum ascendendi. Sed cùm, impedimento sublato, re ipsa mouetur; tūc tertiam adhuc potestatem habet: quia nondum definitum terminum nactum est: & hæc potestas ad locum dicitur. Posterior distinctio ea est, duplex est efficiens; alterum cum transmutatione; & huic propriè conuenit definitio potentiæ actiuæ, quæ 9. Metaph. ab Aristotele tradita

Prior distinctio Zabar.

Tertia quædam potestas in elemento à Zabarel. excogitata.

Posterior distinctio.

dicta est;scilicet potentia actiua est principium transmutandi aliud in quantum aliud:& huiusmodi efficiens exigit necessariò patiens,quod à se diuersum sit;quia nihil se ipsum mutare,& de potestate ad actum deducere potest. Hoc etiam efficiens habet à patiente aliquam resistẽtiam,à qua in motu successio proficiscitur. Alterum est efficiens,sine transmutatione; sed per solam emanationem effectus ab eo:quasi enim,ipso non operãte, effectus sponte sua illud consequitur, sicut vmbra corpus: & huiusmodi efficiens in corporibus naturalibus est forma,ad accidentia,& proprietates in eadem re consequentes. Quemadmodum etiam rationalitas dicitur in homine effectrix causa risibilitatis; non quidem per transmutationem; quia non facit ipsum ex non risibili risibilem;sed per simplicem emanationem:cùm enim rationale est,statim ipsum risibile necessariò consequitur. His duabus positis, atque explicatis distinctionibus,affert Zabarella quinque conclusiones. Prima,si fiat sermo de potestate essentiali;ab hac elemẽtum ad actum deducitur à solo generante,quemadmodum Aristo.expresè docet,& satis superius explicatum est. Secunda, si fiat sermo de potestate accidentali;ab hac elemẽtum ad actum ducitur à remouente impedimentum:quę etiam conclusio ex ipsomet Aristot.clara est. Tertia, si consideremus tertiam potestatem in graui,aut leui,extra locum suum existente,nec impedito,quæ quidem potestas est ad locum,quem non obtinet;ab hac ad actum ducitur,& ad suum locum mouetur à propria forma,tãquam ab agente,non per transmutationem,sed per solam emanationem. Hanc conclusionem probat,& argumẽtis antè adductis,& multis alijs cùm rationibus,tùm autoritatibus, vt vnicuique apud ipsum videre licet. Quarta,in motu naturali grauium,& leuium non necessariò requiritur, vt mouens à moto re ipsa penitus distinctum sit. Hanc conclusionem, tanquam ex se perspicuam relinquit:quoniam cùm elemẽti forma sit causa effectrix motus,per solam emanationem;non exigit,vt id,quod mouetur,à se re ipsa distinctum sit:mouet enim,vt forma,mouetur autem,vt iuncta materiæ: quatenus scilicet ex his duabus partibus totum compositum coalescit. Quinta,si motum elemẽti ad motorem,per veram efficientiam, & transmutationem,redigere velimus: elemẽtum à se ipso mouetur, vt ab agente transmutante:non tamen per se,sed ex accidenti. Probat hanc conclusionem,eum ordinem explicando,si non temporis,at saltem naturæ, qui in grauis,& leuis corporis motu necessariò reperitur. Primùm quidem elemẽtum per se à sua forma mouetur,tanquam ab agente per emanationem:ab ea nãque naturalis motus in ipsomet elemẽto proximè oritur, & non per medium aerem:immò nisi graue primò se ipsum moueret,nunquam aerem premeret. Deinde totum graue,nõ forma eius,suo motu aerem mouet,tanquam agẽs per transmutationem:sic enim in aliud agit, ibique adest perfecta realis distinctio mouẽtis,& moti, & resistẽtia patientis, à qua in motu successio oritur. Denique ad motum aeris,ipsum etiam graue mouetur, quod cedentis aeris locum ingreditur,& ita fit, vt graue à se ipso tũ per se,tùm ex accidẽti moueatur: per se quidem,ratione efficientiæ per emanationem:ex accidenti verò,ratione efficientię per transmutationem. Hanc putauit Zabarella,esse veram sententiam de motu grauium,& leuium.

Prima cõclusio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Grauia,& leuia corpora non moueri à Cœlo. *Cap. XII.*

PRopositis iam aliorum opinionibus, nũc singulę ad veritatis trutinam expẽdendę sunt. Primoque Empedoclis sñia, qui putauit,grauia, & leuia corpora à Cęlo moueri, omnium absurdissima,& ab Aristot.& ab omnibus rectè philosophantibus iudicatur. Etenim, si à Cęlo pellente simplicia corpora,grauia,& leuia mouerentur:dubio procul eorum motus esset violentus:siquidem pulsio inter motus violenti species 7.lib.de Physico auditu ab Aristot.numeratur:absurdum autem est dicere,simplicia corpora ad propria loca violenter moueri;ergo absurdum est dicere,eorum motum à Cęlo, vt à principe causa pendere. Deinde si terra ad centrum, ignis ad concauum orbis Lunæ, & reliqua elementa; illato sibi impetu,ad proprias regiones feruntur,quisnam motus eisdem naturalis esse dicetur? Nempè cuilibet simplici corpori naturalis aliquis motus ascribendus est,quo proprium, & naturalem ad locum feratur, vbi seruari debeat. Si igitur elementa ad proprias regiones à Cælo pelluntur;tunc ibi violenter necessariò manebunt:& cùm nullum violentum perpetuum sit;eadem aliquando,secundum totam eorum substantiã,interibunt. Præterea hæc Empedoclis sñia nullam rationem assignat,cur leuia elementa,atque illorum pariter portiones sursum feran

Prima ratio Arist. Secunda. Tertia.

tur; demus enim, disputationis gratia, Cęlum, velocissimo suo motu, deorsum pellere, atque à se se magis, vel minus reijcere terram, aquam, aerem, & ignem: dicat modo Empedocles, à quonam moueretur particula aeris, cùm deorsum genita, in propriam regionem conscēdit?
Prima ratio Grego. Huc accedit, quòd motus violentus velocior est in principio, quam in fine: dum autem graue corpus deorsum tendit, quò magis centro appropinquat, eò velociùs mouetur, non igitur motus eius à Cęlo fit: præsertim quoniam, ob maximam distantiā, languidior vt fieret, necesse esset: nam quò magis mobile distat à motore, eò tardiùs mouetur, vt sensibus etiam manifestum est.
Secunda. Ad hæc, si grauia, & leuia corpora mouerētur à Cęlo, contingeret; vt ab eodem motus omninò contrarij proficiscerētur: quod tamen esse nulla ratione potest. Consecutio est perspicua: fieri enim potest, vt eo tempore, quo per rectam lineam, terræ particula deorsum descendit, per eandem lineam ignis particula sursum ascendat: quòd si Cęlum motus
Tertia. istos præcipuè efficeret; tunc causa contrariorum motuum diceretur. Rursum, quod mouet, motu expulsionis mouere non potest, nisi corpus, sibi proximum, primùm expellat: deinde ad eius expulsionem aliud corpus, sibi proximum, expellitur, & sic deinceps, donec corpus, vltimò motum, expellatur. Si igitur grauia, & leuia corpora mouērentur à Cęlo, oporteret, vt, dum terræ particula deorsum descendit, Cęlum primò ignē, sibi proximum, expelleret: ignis postea expelleret partem aeris, sibi proximam: deinde pars illa expelleret aliam partem, atque tandem pars aeris, quæ terræ particulam attingeret, ipsum deorsum expelleret. At certè ridiculum esset, quotiescumque exigua terræ particula mouetur, totam superiorem regionem
Prima ratio Autoris. concitari. Ad hæc, tametsi Cęlum, suo motu, generationis, & interitus rerum omnium, quæ in hoc sublunari. Mundo continentur, causa existat; nihilominus sunt, qui existiment, quiescēte Cęlo, nō esse absurdū, plura corpora loco moueri posse: extatq; articulus ille Parisiēsis, dicere, quiescente Cęlo, rotam molendini moueri non posse, error. Si itaque Cęlum quiesceret, & terræ particula in sublimi reperiretur; ea profectò deorsum contenderet: eius igi-
Secunda. tur motus alicui alteri causæ, præterquàm cælesti corpori, tribuēdus est. Huc accedit, quod quamuis latio quælibet per plenum aliquod spacium semper fiat, cùm vacuum in rerum natura non reperiatur; sunt tamen, qui tueantur, si, diuina virtute, vacuum alicubi reperiretur; nihilominus per illud vacuum, corpus aliquod, tum naturali, tùm violento motu, moueri posse, vt Henricus, Scotus, & alij plures, quorum ego sniam lib. 4. de Physico auditu, tractatu de vacuo, secutus sum. Nunc autem sicubi inane spacium reperiretur, & terræ particula sursum proiecta esset; tunc, aut in sublimi maneret, aut deorsum descenderet: non maneret quidem in sublimi; quia non est illic locus, terræ destinatus: deorsum igitur descenderet; & tamen ibi nulla esset expulsio, propter inane spacium; ergo alia princeps causa danda est, à qua leuia sursum, & grauia deorsum moueantur, cùm Cęlum huiusmodi causa esse non pos-
Tertia. sit. Reijcitur denique hæc snia, experientia ipsa. Sit gra. ex. pondus aliquod, fune suspēsum, clauoque ferreo sub tecto aliquo alligatum: prolapsioneque temporis funis ferrugine corrodatur, ita, vt non amplius pondus sustinere possit, tūc statim pondus illud deorsum ferretur; & tam ēnulla ad ipsum expulsio peruenire poterit, cùm sub tecto inclusum sit: potius igitur ab interiore aliqua causa, quàm à Cæli conuersione, illius ponderis descēnsus proficiscetur, atque adeò falsum est dicere, grauia, leuiaque corpora à Cælo pellente moueri.

Grauia, & leuia corpora non moueri à loco. *Cap. XIII.*

Prima ratio. ABsurda quoque est eorum snia, qui dicunt, grauia, & leuia corpora à loco præcipuè moueri, vbi seruari debēt. Nanque si primum motorem excipias, quicquid mouet, dū mouet, necessariò mouetur, vt habetur 7. Physic. tex. 10. locus autem immobilis est, non igitur eam vim habet, qua in genere causę efficiētis, corpus graue, aut leue ad se se mouere pos-
Secunda. sit. Præterea si huiuscemodi corpora mouerētur à loco, profectò nullo alio motu moueri viderētur, quam motu attractionis: eo autem motu nulla res, distans à mouēte, moueri potest, nisi pariter omnia intermedia corpora moueantur: igitur cùm modicus ignis ascendit, omnia corpora media vsque ad Cæli concauum ascēderent: & cùm exigua terræ particula descēdit, omnia pariter corpora media vsque ad cētrum necessariò descēderent, quod videtur absurdum. Et si quis dicat, hunc motum attractionis fieri posse, loco penitus quiescēte, quia nimirùm locus eo modo grauia, leuiaque corpora ad se se trahit, quo magnes ferrum, à se

distans,

distans, pellicit. Hoc nullius est momenti: quoniam, dum nos quærimus, à quonam leuia, grauiaque corpora moueantur, efficientem causam motus inquirimus, non finalem: locus autē, si quam habet vim ad se mouendi locatum, ea certè non est in genere causæ efficientis, sed tātummodò in genere causæ finalis. Ad hæc porrò, si veterum Philosophorum, cū quibus modò differimus, decreta respiciamus, quamnam dicemus in loco inesse vim ad sese trahendi locatum? Si magnes trahit ferrum, hoc ideò est, quia in corpore magnetis ea trahendi virtus insita est; siquidem virtus quælibet in aliqua substantia corporea necessariò inest: locus autem, remoto corpore locato, vt veteribus Philosophis placuit, non est nisi spacium quoddam, cogitatione fictum, in quo certè nulla vis ad aliquid trahendū inesse potest. Quare si tota terra è proprio loco dimoueri posset, intelligere nequeo, quid in spacio illo, in quo priùs terra posita erat, reperiretur, quod vim haberet ad sese terram alliciendi, cùm nihil re vera esset, sed quid tantummodo cogitatione fictum. Nullam igitur habet vim locus ad sese trahendi locatum. Tertia. Quarta.

Grauia, & leuia corpora non moueri à medio. *Cap. XIV.*

NOn minus erronea est eorum opinio, qui statuunt, grauia, & leuia corpora moueri à medio. Primò, quia omne mouens, seu agens naturale, ad vnum tantùm mouendi, vel agēdi modum determinatum est: atqui medium ad omnem motum, tàm sursum, quàm deorsum æquè se habet; nec magis mobile ad hanc partem, quàm ad illam euocat; ergo medium non potest esse præcipua causa, cur grauia, leuiaque corpora ad proprias regiones moueantur. Minor propositio per se clara est. Maior autem scribitur ab Aristotele 8. lib. Phys. text. 8. & ratione quoque firmatur: quoniam hoc potissimùm discrimine voluntaria mouentia à naturalibus dissident, quòd illa secundum omnes loci differentias mouere possunt; hæc verò vno tantùm mouendi modo definita sunt. Ideò ignis sursum tantùm mouetur, non deorsum: sic terra tantùm deorsum fertur, non sursum. Idem etiam patet in motu alterationis: ignis enim calefacit tantùm, non item frigefacit; aqua frigefacit tantùm; calefacit verò nequaquam, & de alijs eodem modo dicendum est. Prætereà fingamus, corpus aliquod graue, vt terræ particulam, per medium aerem descendere; tunc, si præcipua huius motus causa dicitur aer, necesse est, vt, in aliquo priori naturæ signo, ipsemet etiam aer moueatur: siquidem quicquid mouet, dum mouet, necessariò mouetur, primò motore excepto, vt antè dictum est. Nunc autem quæratur, à quonam ipse aer moueatur? corpus enim simplex est, de quo præcipuè disputamus: si enim à medio mouetur; ergo dandum erit aliud medium, à quo moueatur; & rursum quæretur de illo, atque ita res in infinitum abibit. Deinde, quænam ratio assignari poterit, cur, dum graue per medium aerem deorsum tendit, ipse quoque aer ad mouendum illud corpus graue, contra propriam naturam, deorsum feratur? cur non ipsum potius in propria regione detinet, vbi secundum naturam quiescit? Denique si graue corpus, per aerem descendēs, à medio mouetur; aut eadem pars medij continuè mouet ipsum corpus, à principio motus vsque ad finem, aut alia post aliam: primum dici non potest; quia absurdum esset, partem illam aeris, quæ leuis est, vsque ad centrum descendere, & eodem motu moueri, quo corpus graue: si verò alterum admittatur; tunc motus rei grauis deorsum non esset velocior in fine, quàm in principio: quoniā pars illa medij, postremo loco mota, exiguam mouendi vim obtineret; atque adeò motus rei grauis ab ea pendens, omninò languidus esset. Falsum igitur est asserere, grauia, leuiaque corpora à medio moueri; cùm potius medium in vtroque motu, scilicet sursum, & deorsum, instrumentum dicatur, vt lib. 3. de Cælo text. 28. Aristoteles docuit. Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta.

Neque generans esse præcipuam causam motus grauium, & leuium: neque formam, aut grauitatem, & leuitatem esse instrumenta generantis. *Cap. XV.*

POst veterum Philosophorum placita, erat sententia S. Tho. & aliorum, qui arbitrati sunt, grauia, & leuia corpora moueri à generante, vt à causa præcipua: à forma rei grauis, aut leuis, vt ab instrumento principali: à grauitate, aut leuitate, vt ab instrumento proximo, & minus principali. Hæc sententia, tametsi ipsiusmet Aristotelis esse videatur, qui apertè docuit, grauia, & leuia per se à generante moueri; ex accidenti verò à remouente impedimentum, ta- Reijcitur sententia S. Tho.

men in omnibus falsa est, nec eam nobis cognitionem suppeditare pôtest, qua, quod nam sit verum efficiens principium motus, in grauibus, leuibusque corporibus, intelligamus. Ex ea nanque potius elicimus, generans esse principium illius motus, quo simplex corpus gignitur, atque in rerum natura existentiam adipiscitur: à quonam verò ipsummet corpus, iam constitutum, in natiuam sedem traducatur, ex hac certè opinione, ita pronunciata, elicere nulla ratione possumus. Generans enim efficiens illius motus principium, in grauibus, leuibusque corporibus, esse non posse, iam satis antè probatum est: tùm quia mouens corporeum nō mouet nisi motum: & tamen contingere potest, vt dum graue, aut leue corpus mouetur, ipsorum progenitores quiescant: tùm etiam, quia fieri potest, vt iam interierint: id autem, quod in rerum natura non amplius subsistit, nullius motus efficiens principium esse potest. Neque rursus formam, neque qualitates ipsam consequētes, cuiusmodi sunt grauitas, & leuitas, esse posse generantis instrumenta, ad motum efficiendum, inde apertissimè elicitur; quoniam instrumentum, citra motum principalis agentis, agere, aut mouere non potest, vt testatur Aristoteles 8. lib. Phys. tex. 35. nunquam enim serra lignum secabit, nisi adsit is, qui serra vtatur, ipsamque moueat: sed, vt iam diximus, aut generans potest interijsse, dum graue, aut leue mouetur, aut si non interijt, fieri saltem potest, vt quiescat, ergo sequitur, nec formam, nec grauitatem, aut leuitatem, ipsam consequentem, instrumenta motus grauium, aut leuium corporum esse posse. Dicet fortasse aliquis, in grauibus, leuibusque corporibus vim quandam reperiri, à generante impressam: & ab ea proximè motum exoriri. Sed hac de re paulò infra, in explicatione propriæ sententiæ, fusius disputabimus.

Prima ratio. *Secunda.*

Grauia, & leuia corpora non ex accidenti, vt voluit Auerroes, sed per se à semetipsis moueri. Cap. XVI.

Reijcitur explicatio Auerrois.

ERat altera opinio, quam Scotus, & alij plures secuti sunt, videlicet, grauia, leuiaque corpora non ab externo, sed ab interno principio, hoc est à se ipsis, moueri. Quæ sententia ab Auerroe primùm ita explicata est, vt nimirum graue, aut leue corpus à se quidem moueatur; non tamen per se, sed ex accidēti, & per quandam quasi consecutionem: quia scilicet corpus, quod mouetur, primò aerem, qui sibi impedimento erat, quominus in proprium locum ferri posset, vi sua premit, eumque sursum, aut deorsum impellit; cedente autem aere, impedimentum per se tollitur: hincque ex accidenti sequitur motus rei grauis, aut leuis in propriam regionem. Ratio autem ista nequaquam mihi probatur: dum enim graue, aut leue corpus, vt terra descendens, aut ignis ascendens, aerem premit, eumque sursum, aut deorsum impellit, id profectò non efficit, nisi per motum: sed iste motus, ipsomet Auerroe testante, per se oritur à propria forma corporis grauis, aut leuis: igitur totus motus continuus eiusdem corporis vsque in propriam regionem, fit à se ipso; per se, non autem ex accidenti. Cōfirmatur hæc ratio: sicut enim forma corporis grauis, aut leuis est principium per se prioris motus, quo scilicet aerem mouet; non video, quomodo pariter non possit esse principium motus subsequē tis, quo scilicet in propriam regionem contendit. Aer siquidem impedimento est, quominus mobile corpus tàm citò in propriam sedem feratur; ipse tamen nullam prorsus vim, aut facultatem habet motum efficiendi: fac enim, aerem non esse; adhuc nihilominus graue corpus velocissimè descenderet, & leue citissimè ascenderet, nec tamen momento, vt alias, secundū rei veritatem, docuimus. Nunc autem sic argumētemur; id, quod per se efficeret motum rei grauis, aut leuis, si non esset aer in medio; per se etiam efficit, si ponatur aer: sed si non esset aer in medio, forma rei grauis, aut leuis esset per se principium illius motus, quo ad natiuam sedem traducitur: igitur eadem forma erit etiam per se principium eiusdem motus, quamuis aer in medio statuatur; atque adeò falsum est id, quod asseruit Auerroes, grauia, leuiaque corpora per se ex accidenti moueri. Exemplum autem de nauta, & naui, quod ipse ad suam explicationem confirmandam adduxit, si rectè perpendatur, eius potius explicationem destruit, quàm confirmet: quamuis enim nauta ex accidenti, motu vectionis, à naui moueatur: duo tamen motus illum motum necessariò præcedunt, qui per se à nauta oriuntur. Alter est motus pulsionis; quo ipse nauta, remigando, nauim pellit. Alter est motus, quo ipsemet se ipsum, vel aliqua sua membra, remigando, mouet. Hùc accedit, quòd huiusmodi exemplum, ad rem nostram explicādam, non omninò accommodatum est: quoniam vnus, & idem est motus, quo cor-

Ratio cōtra Auer. *Cōfirmatio.* *Exemplū Auer. de nauta & naui, tanquā nihil cōcludens, confutatur.*

corpus graue descẽdens, aerem premit, & ad propriam regionem tendit: immò quodammodo aer ex accidẽti mouetur, quia accidit quodammodo, vt in medio spacio, per quod graue corpus descendit, aer, aut aqua reperiatur. At vero motus, quo nauta nauim mouet, & motus, quo ipsemet à naui mouetur, sunt motus distincti: prior enim est pulsionis; posterior verò vectionis.

Scoti, & Gregorij explicationes, superiùs posita, perpenduntur. Cap. XVII.

Reiecta Auerrois explicatione, nunc aliorum autorum defensiones considerandæ sunt. Et primo quidem illa Scoti distinctio de duplici agente vniuoco, & æquiuoco, quanuis subtilissima sit, & eius ingenio digna; tamen ad eam sententiam, quam ipse tuetur, explicãdam, minimè accommodata videtur. Etenim, si agentia omnia, quæ verè æquiuoca sunt, memoria repetamus: comperiemus, aut eius esse naturæ, vt effectum, quem edunt, in sese recipere nequeant: aut si fortè, per quandam quasi reciprocationem, recipiant, apertissimam tamen distinctionem inter id, quod agit, & id, quod patitur, inter id, quod mouet, & id, quod mouetur, præseferre. Cælum, si quid Aristoteli credimus, re ipsa calidum non est, quicquid contra existimauerint Stoici, eaque virtute præditum dicitur, vt calorem in rebus hisce inferioribus gignere possit, atque adeò æquiuocum agens nuncupatur: in se se tamen calorem, quem edit, recipere non potest. Vinum, vt agens æquiuocum, ebrietatem parit, quam tamẽ in se recipere nequit; & eodem modo in cæteris æquiuocis agentibus ratiocinari possumus. Animal est quidem agens æquiuocum ad motum: dum enim quiescit, vim habet motum edendi, quem etiam in semetipsum recipit: tamen in animali distinctio mouẽtis, & moti satis perspicua est, quod enim mouet, est anima: quod verò mouetur, est totum animal, ex corpore, & anima constitutum, ac propterea per quandam quasi reciprocationem anima eum motum quem parit, in semetipsam recipit. Silex etiam (si tamen hic lapis propriè agens æquiuocum hac in re nuncupari potest) vim habet ignem gignendi, atque adeò calorem, quem posteà in semetipsum recipere potest, si cõtingat, vt ab igne genito calefiat; tamen hic etiam euidẽtissima est distinctio inter ignem calefacientem, & silicem calefactum. Si itaque in hisce agẽtibus æquiuocis res ita habet, qualisnam erit hæc elementorum prærogatiua, vt motum, quem edunt, in se recipiant, nullo posito discrimine inter id, quod mouet, & id, quod mouetur? Non ne melius esset cum Auerroe dicere, id, quod in elemento mouet, esse formam; id autem, quod mouetur, esse totum elementum, ex materia, & forma coagmẽtatum? Id certè Scotus fateri facilè potuisset, qui arbitratus est, totum essentiale à partibus simul sumptis, re ipsa distingui: ac propterea mirum est, cur subtilissimus iste Doctor putauerit, in elemẽtis, quæ, eodem autore, à se ipsis mouẽtur, distinctionem eius, quod mouet, ab eo, quod mouetur, necessariam non esse. Dicet fortasse, si in elementis isthæc distinctio reperiretur; tũc à semetipsis moueri non diceretur. At hoc est falsum: nã, vt paulò antè dictum est, animal à se ipso mouetur; & tamen in animali manifesta est distinctio mouentis, & moti: idem igitur in elementis dici posset, si verè, & propriè à semetipsis mouerentur. Quod verò attinet ad explicationem Gregorij Ariminensis, optimè illa quidem Aristotelis sententiam aperit: sed si docuisset, quonam pacto in elemento, quod à se ipso mouetur, pars mouẽs à parte mota distinguatur, nihil sanè esset, quod in ea desiderari posset.

Quãti valeat Scoti distinctio de duplici agente vniuoco, & æquiuoco ad suã sententiã explicandam.

Agẽtia æquiuoca, quæ effectum in se recipere nequeunt.

Agẽtia æquiuoca, quæ agunt in se ipsis cum dist. agentis, & patientis.

In elementis si à seipsis mouẽtur, est necessaria distinctio eius, quod mouet, ab eo, quod mouetur.

Obiectio.

Solutio.

Quid desideratur in explicatione Greg. Arim.

Iacobi Zabarellæ explicatio examinatur. Cap. XVIII.

Explicatio Iacobi Zabarellæ proximè quidem ad veritatem accedit; nec quisquam fortasse Philosophorum fuit, qui hanc in rem magis penetrarit; eius tamen pace dixerim, tertia illa potẽtia, ab ipso excogitata, quam appellauit ad locũ, distincta ab ea potẽtia, quæ est ad motum, vt subtilissimum est inuentum; ita omninò superuacanea mihi videtur. Quẽadmodum enim in rerum natura nullum datur commune animal, quod re ipsa existat: sed omne animal aut est bos, aut leo, aut homo, aut aliquid huiusmodi, & illudmet principium, quod animal gignit, aliquod etiam animal in lucem edit; ita, cùm nullus motus rectus communis reperiatur, qui scilicet à motu sursum, & à motu deorsum segregatus sit, nisi fortasse per intellectum; nemo certè concipere poterit potẽtiam ad motum, quin eadem necessario sit ad aliquem motum, videlicet aut sursum, aut deorsum: atque adeò ab ipso illo principio,

Tertia potẽtia à Zabar. excogitata reijcitur.

à quo simplex corpus motum accipit, ab eodem in propriam etiam regionem traducetur. Hoc autem facilè ostēdi potest. Iam elementum actum primum à generante, hoc est substātialem formam obtinuit, atque in rerum natura constitutum est: hoc sanè, nisi quid obstaret, illicò moueretur: quia verò impedimētum aliquod adest, ideò potestatem habet ad actum secundum, scilicet ad motum. Sublato autem impedimēto, constituitur elemētum in actu secundo, & re ipsa mouetur. Et quanuis non adhuc proprium terminum attigerit, sed ad illū potestatem habeat; tamen huiusmodi potestas non respicit distinctum principium ab eo à quo elemētum per se in actu secundo constitutum est. Quæro enim, cùm, remoto impedimēto, elemētum moueri iam cępit, quodnam fuit principium per se, & effectiuum illius motus? non generans, vt Zabarella quoque fatetur: neque etiam impedimētum remouens; quia illud est tantùm causa per accidens, vel sine qua non; igitur tale principium per se, & effectiuū motus aliud esse non potuit, quàm propria forma, vel aliquid ab ipsa proficiscēs. Etenim si impedimēti remotio suo modo efficit, vt elemētum in actum suæ motionis prorūpat, quod priùs quiescebat; quæro, cùm mouetur, ad quemnam locum tendit? superum ne, an inferū? horum alterum necessariò concedatur oportet: ad neutrum autem locum impedimētum remouens vllam vim, aut efficientiam habet; igitur ab eodem prorsus principio elemētum, & mouetur, & in propriam regionem traducitur; ac deinceps non est in ipso potētia ad motum distincta à potentia ad locum, vt Zabarella putauit.

Ratiocinatio euidens.

Vera sententia de motu grauium, & leuium quinque propositionibus indagatur. Cap. XIX.

PRopositis iam aliorum opinionibus, veluti quibusdam præludijs, ac preparationibus, facilè nunc erit, veram, quam arbitramur, nostram, super proposita quæstione depromere: quod vt commodiùs, atque distinctiùs à nobis fiat, id nonnullis propositionibus præstare conabimur. Prima igitur propositio erit huiusmodi; grauia, & leuia corpora, dum propria loca petunt, non mouētur à principio externo, puta à generante. Hæc propositio satis antè probata est: tùm quia generans quiescere potest, eo tempore, quo graue, aut leue corpus mouetur: tùm etiam quia contingere potest, vt multò iam antè interierit. Secunda, grauia, & leuia corpora non mouētur à se ipsis. Aristot. est hæc propositio, ea potissimùm ratione ab eo pronunciata, quia, vt rectè animaduertit Scotus huiusmodi, corpora non mouētur, animaliū more, quæ verè, & propriè à se ipsis moueri dicuntur: ideò ab illa vniuersali lege non excluduntur, qua apud Philosophos decretum est, quicquid mouetur, ab alio moueri. Tertia grauia, & leuia corpora mouētur à principio interno. Hæc propositio est satis euidens: cùm enim de naturali motu sermo fiat, sitque natura principium motus internum, vt 2. Phys. lib. Arist. docet, iam vnicuique perspicuum est, naturalem horum corporum motum ab interno principio pendere. Sed dicet aliquis, si grauia, & leuia corpora ab interno principio mouētur, cur non à se ipsis moueri dicuntur? Respondetur, quanuis quicquid à se ipso mouetur, ab interno principio moueatur, non tamen reciprocationem sequi, vt quicquid ab interno principio mouetur, à se ipso moueri dicatur. Nanque illud propriè à se ipso moueri dicitur, quod arbitratu suo mouetur: quod potest quiescere quando vult: quod ad omnem loci differentiam mouetur, sicut animalibus contingit: ideò illa propriè à se ipsis: simplicia verò corpora, grauia, & leuia ab interno tantùm principio, non etiam à se ipsis moueri dicuntur. Quarta, internum principium, à quo proximè grauia, & leuia corpora, in proprias regiones ducuntur, non est forma, vt Scotus, Gregorius, & Iacobus Zabarella existimarunt: neque etiam grauitas, & leuitas, vt arbitrati sunt alij. Non probo hanc propositionem: tùm quia satis commodè superius probata est: tùm etiam quia eadem ex sequenti propositione adhuc manifestior fiet. Erit ergo quinta propositio, grauia, & leuia corpora, dum naturali motu mouentur, motum illum accipiunt à quadam vi, seu propria affectione, vel propēsione, quā vnumquodque corpus à natura inditam habet, vt in proprium, & natiuum locum feratur. Hanc vim, & proprietatem puto ego proximum esse principium, à quo grauia, & leuia corpora naturaliter moueantur.

Prima propositio. Secunda. Tertia. Obiectio. Solutio. Quarta. Quinta.

Quintæ propositionis explicatio, & confirmatio. Cap. XX.

Veritas in hac disputatione exquisita ex hac quinta propositione omninò pendet; ideò ea ipsa dilucidiùs explicanda, atque etiam rationibus munienda est. Constat igitur inter omnes, grauia, & leuia corpora, sicut quascunque aliarum rerum species, ex materia, & forma concreta esse, suamque vltimam differentiam, licet nobis ignotam habere: & preterea affectionem propriam, ab vltima differentia fluentem. Porrò propriarum affectionum quædam simpliciter ignotæ sunt, quædam verò per effectus tātummodò nobis innotescunt. Iam verò propria grauium, & leuium corporum affectio non est grauitas, & leuitas, vt multi arbitrati sunt; sed est quædam vis, intus latēs, quæ priùs, saltem natura in grauibus, & leuibus corporibus inest, quàm ipsa grauitas, & leuitas. Hoc autem sic ostēdi facilè potest. Qualitates, quæ proximè substantialem formam consequuntur, grauissimorum Philosophorum sententia, sunt quatuor illæ principes, caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas: has sequuntur aliæ posteriores, quas secundas appellant, vt raritas, densitas, durities, mollities, & plures huius generis aliæ, quæ à primis qualitatibus ortum ducunt: caliditas enim in pluribus rebus causa est raritatis, frigiditas dēsitatis, siccitas asperitatis, humiditas mollitiei, & eodem modo, de alijs. Grauitas autem, & leuitas tantùm abest, vt sint proprietates, a forma proximè oriētes, vt potius à secundis qualitatibus originē trahant: videntur enim proximè, vt in pluribus, leuitas à raritate, & grauitas à duritie, & densitate proficisci: quandoquidem id, quod durum, & densum est, grauitate etiam præditum est: quod autem molle, & rarum, aut leue est, aut saltē non ita graue. Hinc elicio, in grauibus, & leuibus corporibus, præter grauitatem, & leuitatem, aliam esse vim, & facultatem, nobis innominatam, quæ aut ab eorum forma, aut à differentia, aut à toto constituto, (quod parui modò refert, quouis modo dicamus) veluti propria affectio à suo subiecto proximè oritur: à qua quidem virtute, vt à proximo principio, grauia, & leuia corpora ad proprias sedes mittuntur. Hoc autem ita probo, & probationis efficacitatē sumo à motu eorundem corporum violento. Etenim cùm graue corpus sursum violenter impellitur, perspicua res est, illud non aliunde, quàm à vi sibi a proijciente impressa motum accipere, vt est communis Philosophorum sententia. Et ratio etiam id ipsum euidenter ostendit: quoniam manente illa vi, graue corpus etiam num mouetur: eadem verò cessante, statim etiam violentus motus remittitur, motusque incipit naturalis. Nunc sic argumentor: sicut se habet proijciens, & vis ab ipso impressa in corpore graui, sursum violenter lato; ita se habet generans, & vis ab ipso impressa in eodem corpore graui, deorsum naturaliter moto: sed vis illa, à proijciente impressa, est proximum principium motus violenti; ergo vis à generante impressa erit proximum principium motus naturalis. Similitudo est manifesta: nam postquàm proijciens vim suam exempli gra. in lapide impressit, quiescere, atque etiam interire potest, lapidis motu perseuerante: sicut etiam postquam generans vim suam in lapide impressit, ipso generante, aut quiescēte, aut etiam interempto, adhuc lapis, si nullum adsit impedimentum, deorsum tendere potest. Sicut igitur vis proijcientis est illa, quæ proximè mouet lapidem, motu violento; ita vis generantis, in lapide impressa, illa erit, quæ proximè ipsum moueat, motu naturali. Præterea hoc ipsum adhuc ostendo validiore argumēto. Vt proprium rei leuis est sursum ascendere; ita proprium rei grauis est deorsum tendere: quæ quidē proprietates tàm graui, quàm grauissimo, tàm leui, quàm leuissimo conueniunt, dummodo extra suas regiones reperiantur. Iam verò fingamus duo puncta, vel duo loca: quorum alterum sit centrum Mundi, ad quod ferantur grauia: alterum concauum orbis lunæ, quò ferantur leuia. Tūc argumentor sic; si proprium rei leuis est sursum ascendere: ergo aer, cùm sit corpus leue, debet semper sursum ascendere, quousque ad concauum orbis lunę perueniat: atqui propriam regionem non transcendit: ergo signum euidentissimum est, eò non moueri leuitate, sed propria vi, & qualitate motrice, sibi naturaliter insita, vt in propriam regionem se trāsferat. Huic argumento aliquis fortasse respondebit, aerem in propria regione non esse leuē, & idcirco sursum amplius non moueri. Sed futilis est hæc responsio: quoniam aer, dummodo sit aer, vbicunque reperiatur, propriam habet qualitatem: quod enim per se tale est, vbicūque ponatur, semper idem erit: cùm igitur aer rarus sit, immò in propria regione etiam rarior; sequitur, vt vel in propria regione eam qualitatem habeat, quæ raritatem consequitur, ni-

Omne corpus naturale ex materia, & forma cōcretum est.

Propria affectio grauiū, & leuiū corporum quænam sit,

Ratio euidens.

Grauitas, & leuitas sunt tertiæ qualitates à secundis orientes.

Principiū proximum motus grauium, & leuium.

Prima ratio, veram sententiam confirmans.

Secunda rō.

Nonnullorū responsio.

Confutatio.

nimirum leuitatem. Nos autem consueuimus dicere, aerem in propria regione non esse leuẽ, neque terram grauem, quia hæc non amplius deorsum, & ille non amplius sursum tendit: iã enim ambo locum suæ conseruationi idoneum obtinuerunt. Sed respondebunt alij, tametsi aer in propria regione leuis concedatur; eum tamen non amplius sursum ascendere, quia locus superior est occupatus ab igne. At neque satisfacit huiusmodi responsio: cũ enim ignis sit corpus multò rarior ipso aere; si à leuitate impelleretur aer, & adhuc sursum ascenderet, ignis facile cederet corpori se densiori; id, quod etiam accideret, si aer vi illuc propelleretur. Sed dicant obsecro, si particula quæpiam aeris in locum ignis violenter propulsa esset, dubio procul illa particula haberet eandem formam, & easdem omninò qualitates, quas habebat in propria regione; atque adeò eandem numero leuitatem. Cur igitur leuis cũ esset deorsum secundũ naturã in propriã regionẽ descenderet, si proprium rei leuis est sursum ascendere? Hoc itaque apertissimum argumentum est, quo ostenditur, leuia corpora, non quatenus leuia, idest non à leuitate præcipuè ad propriam regionem moueri; sed à sibi insita facultate, vbicunque reperiantur; dummodo extra propriam regionem collocata sint. Hæc est opinio de motu grauium, & leuium, quam verissimam censeo. Si autem, qui posuerunt, grauia & leuia corpora moueri à generante; non proxime id intellexerunt, sed tanquam à virtute, imprimente: aut etiam à forma; non proximè quidem, sed tanquam ab ea, à qua proximè vis illa exoritur, quæ est principale principium motus grauium, & leuium corporũ; istis opinionibus non repugno.

[Margin: Alia rñſio. — Confutatio. — Perpẽde vim huiusce rationis. — Aliarum opinionum conciliatio.]

Solutio duarum obiectionum, quæ iam explicatam sententiam labefactare videntur. Cap. XXI.

QVò autem firmius iam explicatam sententiam vnusquisque tueri possit, in fine huiusce disputationis, duæ obiectiones præcipuæ tollendæ sunt: quæ negocium aliquod facessere videntur. Altera est, quia, cùm de grauium, & leuium corporum motu disserimus, nullum alium sanè motum intelligimus, nisi motum naturalem, vt c. 2. monuimus: sed motus naturalis, quatenus naturalis est, à nullo pendet actiuo principio, sed solùm à passiuo; ergo falsum est dicere, grauia, & leuia corpora, vim aliquam, intùs latentem, continere, à qua, vt ab actiuo principio, ad proprias regiones moueantur. Minor propositio perspicua est ex definitione naturæ, quam 2. lib. de Physico auditu tex. 3. Arist. tradidit: dixit enim, naturam esse principium motus, & quietis eius, in quo est, per se, & non secundum accidens: nomine autẽ principij nõ actiuum quidem, sed passiuum tantummodo principium intellexit, vt grauissimi interpretes, quorum ego sententiam tueor; arbitrati sunt. Confirmatur eadem propositio, autoritate Arist. 8. Phys. tex. 32. vbi docuit, naturalem cuiuscunque corporis motum respicere tantummodo propensionem corporis, quam habet ad locum, sibi familiarem, suæque conseruationi destinatum: non enim corpora ideò naturalia dicuntur, quia mouentur; sed quia propensionem habent ad motum. Quinimmò loquens ibidem Arist. de grauibus, leuibusque corporibus, disertis verbis asseruit, eiusmodi corpora nullum habere principium mouẽdi, neque faciendi, sed solùm patiendi. Altera obiectio est, quia vulgatissimum est, & satis tritũ Philosophorum illud axioma; ab Arist. 7. & 8. Phys. frequenter pronunciatum; omne, quod mouetur, ab alio moueri; igitur principium, quod grauia, leuiaque corpora mouet, prorsus ab illis diuersum est, nec intus in eis abditum delitescit. Ad primam obiectionem respondẽdum est, grauium, & leuium corporum motum, per se consideratum, quatenus absolutè motus est, naturalem quidem esse: neque enim violentus, neque animalis est. Eundem verò, quò ad principia spectatum, à quibus pendet, partim naturalem, & partim neutrum dici posse: naturalem quidem, ratione principij passiui, neutrum verò, ratione principij actiui. Etenim vt motus Cęli, ratione Intelligentiæ mouentis, dicitur voluntarius; ratione verò ipsius Cęli circunducti dicitur neuter; quia Cœlum neque ad eum motum, neque ad oppositum vllam propensionem habet: ita motus grauium, & leuium corporum, ratione principij passiui dicitur naturalis, ratione verò principij actiui dicitur neuter: neque enim animalis est, cùm principium moueat absque cognitione; neque violentus, cùm principium intimum sit, non extrimum. Ad alteram obiectionem dicendum est, Philosophorum illud axioma, vt vniuersalissimum

[Margin: Prima obiectio. — Secũda obiectio. — Solutio primæ obiectionis. — Solutio secũdæ obiectionis.]

mum sit, ita pronunciari deberet omne, quod mouetur, ab aliquo necessariò moueri, vt doctè Themistius animaduertit: hoc enim modo vel animalia ipsa sub hac lege comprehenduntur; non enim ab alio, sed ab aliquo mouentur, nimirùm ab anima, quæ ab illis diuersa non est. Sic igitur, vt grauia, leuiaque corpora eadem lege coerceantur, satis est, vt, si non ab alio, saltem ab aliquo, hoc est à facultate motrice, intus latente, moueantur. Nisi fortassè dicere vellemus, eadem quoque tunc ab alio moueri, cùm de potestate essentiali ad actum primum à generante mouentur, quod alienum ab illis, & omninò distinctum est.

DE PRIMI MOTORIS INFINITATE

Disputatio Decima.

Disputationis designatio. *Caput Primum.*

Laudandarum artium procreatrix Philosophia, cùm per se nobilissima, & clarissima sit; eò etiā præcipuè cæteris facultatibus longè præstare dicitur, quòd exiguo naturæ lumine, humanum intellectum vsque adeò illustrarit, vt is tandem, post multarum rerum notitiam, ad summum opificem, ædificatoremque Mundi Deum erigere se se ausus fuerit. Neque verò sola Dei vestigatione contentus, vsque eò in intimam eius naturam progressus est, vt (quod admirentur plerique) ipsius quoque vnitatem, simplicitatem, immobilitatem, necessitatē, æternitatem, & plura id genus alia, quorum cognitio splendidius lumen exigere videretur, fuerit perfectissimè consecutus. An autem vsque ad infinitatem peruenerit; Deumque infinita virtute preditum esse, cognouerit, non vna, eademque est Philosophorum omnium cō sensio: cùm præsertim Aristot. optimus Philosophiæ parens, ac cultor, in textibus illis 78. & 79. 8. libri Phys. vbi hac de re cumulatè disseruit, non se se planè explicuerit. Hinc factum, est, vt præstantiores eius interpretes, huius rei veritatem intelligere cupientes, ad quæstionē illam discutiendam, toto pectore se accinxerint, quæ de primi Motoris infinitate passim inscribitur. Grauissimam illam quidem, difficillimam, & scitu maximè necessariam. Grauissimam, ratione subiecti, quod est Deus. Difficillimā, ratione affectionis, puta infinitatis, quæ longè distat ab intellectu nostro; vt dubium maximum sit, an eam aliquo pacto percipere queat. Necessariam, ob multas difficultates, in Philosophia emergētes, quæ eius enodationem exposcunt. Eam nos quoque, post multos celeberrimos Philosophos, hoc ordine tractare decreuimus. Primùm, nonnullis breuiter, ad faciliorem intelligentiam, explicatis, fidei catholicæ veritatem patefaciemus. Mox in ambigua Aristot. sñia paulisper versabimur; & quæ nam tandem illa fuerit, aperire conabimur. Quæremus deinde, an primi motoris infinita virtus Peripateticæ Philosophiæ principijs accommodari possit. Prçtereà, validæ ne sint, ad eam probandam, rationes, ex motus æternitate depromptæ. Ad extremum, an humanus intellectus, citra lumē fidei, rationes aliquas moliri possit, quibus summi opificis infinita perfectio necessariò demonstretur.

Inspectricis philosophiæ præstantia.

Disputationis origo.

Grauitas.

Difficultas.

Necessitas.

Ordo in disputatiōe seruandus.

Quæstionis intellectus explicatur. *Cap. II.*

De primi Motoris infinitate disceptaturi, ne quid erroris in verbo contingat, declarare in primis operæpretium duximus, quænam sint infiniti præcipuę significationes, & de quanam infinitate hæc disputatio futura sit. Sciendum igitur primò est, infinitum, quemadmodum & illi oppositum finitum, affectiones esse, quæ quantitati congruunt, vt lib. 1. de Physico auditu, tex. 15. Aristot. docet: itaq; necesse est, quantum id esse, quod infinitate gaudere debet. Porrò quantitas duplex est: altera molis, quæ verè, & propriè quantitas appellatur: altera perfectionis, quæ dicitur quantitas, secundum quandam similitudinem; recipit enim adiectionem, & imminutionē, & quod ibi maius est, hic melius dicitur. Cùm ergo quærimus, sit ne primus motor infinitus; eum quidem quantum esse ponimus, non quantitate molis;

Finitum, & infinitū sunt affectiones quantitatis.

Qūātitas duplex, molis, & perfectionis.

molis, quia certum est, ipsum esse simplicem, incorporeum, & ab omni materia secretum, sed quantitate perfectionis. propterea vocatur in dubium, an Deus infinitus, hoc est infinita virtute præditus sit.

Infinitas, tū de substātia, tùm de virtute dici pôt.

Considerandum secundò est, cùm de primi motoris infinitate differimus, infinitatem ipsam duo potissimùm significare posse: aut enim eius substantiam, atque naturam indicat: aut eius in agendo virtutem, & facultatem. Duo hæc, nimirum infinita virtus, & infinita substantia, se se mutuò consequuntur: nam infinita virtus indicium est Infinitæ substātiæ, & ab infinita substantia non pôt nisi infinita virtus proficisci. Quò fit, vt de infinita Dei virtute disputantes, de eius quoque infinita substantia differere teneantur: præcipua tamē disputatio nostra erit de infinitate virtutis.

Infinitas virtus, vel secundum extēsionem accipit, vel secūdum intēsionem.

Obseruandum est tertiò, infinitam virtutem dupliciter accipi posse: vel secundum extensionem; quia scilicet perennis illa sit, nec vllum vnquam finem habitura: vel secundum intensionem; quia scilicet additamentum nullum recipere possit. De infinitate virtutis, secundum extēsionem, nulla prorsus apud philosophos difficultas est: concors est enim omnium opinio, primi motoris virtutem perpetuum ad tēpus duraturam esse.

Sensus quæstionis præcipuus.

Difficultas autem est, de infinitate virtutis secundum intensionem. propterea quærimus, habeat ne Deus agendi, vel mouendi virtutem finitam, adeò, vt vlteriores adhuc gradus recipere possit: an potius infinitam, adeò vt additamentum omne respuat. Quod idem est, ac si quæratur; sit ne Deus in sua substantia, atque virtute adeò perfectus, vt nihil ipso perfectius esse, nec cogitari possit: an potius, ea solùm ratione, perfectus esse dicatur, quoniam cuiuscunque rei perfectionem excedat, cùm tamen ipse quoque finita virtute, atq; perfectione polleat. Aliæ plures infiniti significationes ab alijs afferri solent, sed eas, quas attulimus, ad sensum propositæ quæstionis aperiendum, satis esse arbitramur.

Fidei catholicæ veritas declaratur. Cap. III.

PRiusquàm in vastissimum Philosophiæ pelagum nos ingurgitemus, opportunū duximus fidei catholicæ veritatem paucis explicare: vbi enim illam intellectus semel apprehenderit, & quandam cum ea quasi affinitatem, atque necessitudinem contraxerit; idem postea, citra vllum discrimen, huc, illuc peruagari facilè poterit.

Veritas Catholicæ fidei. Sacræ Scripturæ autoritas.

Veritas igitur catholicæ fidei ea est; Deum, vt substantia, atque natura; ita virtute, & robore Infinitum esse. Id Regius Vates psalmo 144. dilucidè patefecit, vbi, diuinam excellentiam, atque virtutem extollēs, cecinit; Dei magnitudinem limitibus non coerceri, per magnitudinem autem, non quantitatem quidem molis; sed duntaxat perfectionis, intellexit.

Sacrorū Canonum.

Præterea habetur extra de summa Trinitate, & fide catholica cap. firmiter, Deum immensum, ineffabilem, incomprehensibilem, & omnipotentem esse: quæ quidem attributa infinitam Dei substantiam, atque virtutem indicare videntur.

Anselmi.

Diuus etiam Anselmus in Monologion, c. 2. ait, Deum esse quoddam optimum, & maximum, & summum eorum omnium, quæ sunt: non dixit autem maximum, eò quia spacium maximū occupet (sic enim corpus esset) sed quia est infinitæ perfectionis: quantò enim (quod ille ait) maius, tantò melius, ac dignius est.

Theologorū omnium.

Theologi etiam omnes idem testātur lib. 1. Sentent. dist. 43. vbi affirmant, diuinam potentiam nulla mensura definiri posse; sed immēsam, infinitamque esse. Cæterum cùm plures sint rationes, Theologicis fundamentis subnixæ, quibus passim Dei infinitas comprobetur; duas tantùm hic afferam, quas validissimas esse arbitror; alteram ex rerum creatione, alteram ex corporum resurrectione depromptam.

Theologica ratio infinitam Dei virtutem ostendens.

Prior ita confici potest, fatentur Theologi, Deum in temporis initio Cælum, & terram, atque adeò vniuersum ipsum, ex nihilo penitus condidisse: nulla autem finita virtus, quantumlibet perfecta, reperitur, quæ ex nulla penitus subiecta materia quicquam procreare possit: si enim daretur huiusmodi virtus, tunc illam quoque Philosophi cognouissent, & aliquid ex nihilo confici posse apertissimè pronunciassent. Quare si agentia omnia, quæ, dùm quippiam edunt, materiam aliquam necessariò deposcunt, finita virtute prædita sunt, apertissima certè consecutione sequetur, illud agens, quod in rerum procreatione, nullam prorsus materiā exigit, infinita virtute, atque perfectione pollere: huiusmodi autem est Deus, ergo Deus, & ratione qua creator est, infinita virtute præditus esse dicitur, cùm creatio euidentissimum sit infinitatis argumentū.

Altera ratio.

Posterior ratio sic construitur, legimus in diuinis litteris, diuina virtute multos à mortuis surrexisse: & fide etiam tenemus, eos omnes, qui mortui sunt, in die generalis Iudicij rediuiuos fore. Iam verò nulla est finita virtus, quæ id, quod semel interijt, idē nu-

mero

mero reparare, atque in integrum restituere possit: famosa enim est apud philosophos propositio, à priuatione ad habitum regressum non dari, & quod semel dissolutum est, idem numero redire non posse: quod quidem intelligendum est, vi, & efficientia causarum naturalium, quæ finita, & limitata est: Quare, si, diuina virtute, corpora, quæ tàm multis antè annis interierunt, eadem numero resurgent; iam plane constat, virtutem illam, quancunque virtutẽ naturalem excellere, atque adeò immensam, infinitamque esse.

Nonnullorum errores in Aristotelis sententijs referendis. Cap. IV.

Fidei catholicæ veritate iam perspecta, nunc ad Aristot. sn͞iam (quod caput est huius disputationis) explorandam accedendum videtur. Principiò tamen nonnullorum errores animaduertendi sunt, qui cùm ad rei veritatem, tùm ad ipsiusmet Aristot. sn͞iam intelligendam, frequenter aditum intercludunt. Primus error eorum est, qui se maximos Peripateticos esse profitentur: isti, cùm Arist. sn͞iam in mediũ eã afferunt tanquam quid ex oraculo exceptum, eam tanquam verissimam tradunt; omnesque rationes, quibus ipsa probata est, validissimas putant esse demonstrationes. Quid quæris? adeo veram arbitrantur omnem Aristot. sn͞iam, de quacunque proposita re, vt quicquid contra dictum reperiatur, id prorsus falsum, atq; absurdum esse censeant. Dupliciter peccant, mea quidem sn͞ia, maximi isti Peripatetici, & veritati densissimas tenebras offundunt. Primò, quia certum est, vnam tantũ, simplicem, absolutamque veritatem esse, & eam quidem esse veritatẽ catholicæ fidei, ac proptereà quicquid in oppositum dicitur, absque dubio falsum est: ea enim ab illius ore proficiscitur, qui errare nulla ratione potest. Quotiescunque igitur aliquid ab Aristot. dictum est, quod fidei catholicæ aduersetur; statim illud falsum iudicabit quicunq; de Deo, & vera Religione rectè senserit. Non est autem mirum, si isti, qui maximi Peripatetici videri volunt, Aristot. decreta tanti æstiment, vt ea verissima esse arbitrentur: quoniam Philosophorum potiùs, quàm Christianorum nomine gaudent; & cùm omnia scire profiteantur, nihil propmodum se credere fatẽtur, nisi quidquid Aristoteli credibile visum sit. Peccant deinde, quoniam etiamsi id, quod ab Aristot. dictum est, fidei catholicæ interdum non aduersetur; nefas tamen esse ab eius placitis recedere arbitrantur, tanquam absolutè verũ esse necesse sit, quodcunque verbum exciderit: finitus enim fuit Aristotelis intellectus, nec tamen absurdũ cuiquàm videri debet, quempiam alium Philosophum rectiùs, quàm Aristot. de re aliqua philosophatum esse. Et quamuis multos iam annos consuetudo obtinuit, vt Aristot. philosophiam interpretemur, munusque optimi interpretis esse censeamus, autorem illum, quẽ interpretandum aliquis susceperit, magnifacere, eumq; summis ad Cęlum laudibus efferre: hoc tamen officio potius, quàm necessitati tribuitur: ecquis enim est, qui omnia rectè docuerit? Et quod ad Aristot. attinet, non is ille vir fuit, cuius verbis oĩbus fides adeò sit habẽda, quasi omnia à falsitatis suspicione aliena tradiderit. Sed quænam fuerit eius doctrina, alibi patefecimus. Alter error eorum est, qui cùm ad Peripateticorum scholas accedunt, ingẽti potius pietate, quàm Aristotelicæ philosophiæ principijs philosophantur. Hi enim fidei catholicæ veritate iam rectè apprehensa, Aristot. commenta parùm, aut nihil morantur: sed operæpretium se facturos existimant, si quoquo modo ipsum ad Ecclesiam traxerint, eius opinionem ad fidei catholicæ veritatẽ accommodarint, idemque prorsus ipsum sensisse docuerint, quod sentit catholica fides. Cæterùm sicut priores ad veritatem, ita isti ad Arist. sn͞iam percipiendam aditum prorsus impediunt, & grauiùs etiam, si Deo placet, peccare videntur. Quænam enim necessitas est, tanto conatu, Aristot. placita cum fidei catholicæ veritate conciliandi? Remittatur fortasse aliquid de fidei catholicæ veritate, nisi Aristot. sentiat, quod fides catholica sentit? Indiget nè, obsecro, fidei catholicæ veritas, vt Aristot. autoritate firmetur? vt rationibus à natura depromptis comprobetur? Est fides, teste Paulò, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: proptereà iure optimo quorundam autorum libri ab Ecclesia damnati sunt, quòd articulos fidei naturalibus rationibus se demõstrare professi fuerint. Vt igitur isti cõciliatores maximè pios, & religiosos; ita in Peripatetica philosophia parùm exercitatos se ostẽdunt: cùm id sæpè Aristoteli tribuant, quod nunquam, ne per somnium quidem, suspicatus est. Dicent fortasse, id se ita facere, ne ijs, qui Peripatetica philosophia, tanquam lacte, nutriri incipiũt, peruersis dogmatibus inbuantur: ijs enim semel apprehen-

Error multorum Peripateticorum.

Duplex erroris ratio. Prima.

Nota.

Altera erroris ratio.

Quære disp. de anim. immort. ca. 10.

Error multorum Theologorum.

Erroris rō.

Ad Hebræ. cap. 11.

Occupatio.

hensis, difficile postreà est, intellectum ad veritatem accommodare. Honestam istam curam, atque solicitudinem sanè approbo, remedium respuo. Quale autẽ id esse debeat, paucis nunc dicemus.

Aristotelis sententia de quacunque re proposita quomodo recensenda. Cap. V.

Cautio 1 Arist. sentẽtiis recensendis, atq; tractandis. Vide Conci. Later. sess. 8. sub Leo. X.

FAcilè igitur huiuscemodi errores, atque pericula vitabuntur, si in Aristotelis sententijs recensendis, atque tractandis hæc cautio adhibebitur: vt nimirum pura, atque syncera eius mens primò aperiatur: mox illud attendatur, sit ne illa fidei catholicæ veritati cõtraria, nec ne. Si non sit contraria: tunc larissimus patebit campus, in quo de Aristotelis laudibus disserere possit interpres. At si contraria sit, tunc illa à Catholico Doctore, tanquã falsa pronũcianda, penitusque explodenda est; ita tamẽ, vt omnes rationes, quibus eadem ab Arist. probata est, diluantur; cùm præsertim argumenta omnia, quæ id ostendunt, cuius oppositum docet catholica fides, solui nullo negocio possint. Hoc modo & germana Aristotelis sententia aperietur, & veritas fidei catholicæ declarabitur, & præceptum Lateranensis Concilij ad vnguem seruabitur. Cæterùm germanam, de quacunque re, Aristotelis sentẽtiam inuenire, haud difficile erit, si loca singula, vbi de proposita difficultate disseruit, diligenter expendentur. Quòd si id non sufficiat, alia loca considerabuntur, vbi rem quampiam, illi affinem, tractarit, quam nos perquirimus: expedit enim interdum, eundem Aristotelem suæmet sententiæ interpretem constituere: nisi fortè aliqua in re, dedita opera, propriam sententiam occultarit: sicut fecit in quæst. de Animi immortalitate, & in nonnullis alijs: tunc enim difficillimũ certè est, eius sententiam expiscari. Cùm verò nec vllus adest locus in Arist. ita apertus, vt ex eo veram ipsius sententiã elicere possimus: eàdem tunc ex eius philosophiæ principijs deducere licebit; vt si ignoremus, quid dixerit: sciamus saltem quid, suis principijs innixus, dicere debuerit. Sic igitur Aristotelis sententia peruestiganda est. Eius verò rationes, falsam aliquam sententiam confirmantes, facilè à quocunque soluentur, qui in Theologicis dogmatibus haud mediocriter versatus fuerit: is enim nunquam illas, tanquam demonstrationes, accipiet. Quòd si forte fortuna purus philosophus sit, qui quæstionem aliquam tractet, ex earũ numero, in quibus Aristot. à catholica fide dissentit; autor ego huic sim, vt ab huiusmodi potius quæstionibus abstineat, ne adolescentes falsa aliqua doctrina initio imbuantur. Neque verò satis esse existimandum est, videlicet eius generis Doctores, tantummodò Aristotelicã veritatem se docere profiteri: immò etiam teneri, si ei muneri addicti sint: quoniam in catholicorum Scholis non satis est, veritatem sententiæ, aut Aristotelis, aut cuiusuis alterius philosophi docere: sed illud præterea docendum est, quorunlibet philosophorum sententias falsas esse, quotiescunque absolutæ veritati, quæ est veritas catholicæ fidei, aduersantur. Qua certè in re Marcus Antonius Zimara, Ioannes de Ianduno, & præ cæteris Franciscus Piccolomineus philosophi eruditissimi, & peripatetici grauissimi maximè commendandi sunt: qui vbique veritatem catholicæ fidei Arist. autoritati, omnibusque eius rationibus præposuerunt. Neque rursus approbandi illi, qui Lutheri, nefandissimi viri, aut Caluini hæreses se docere, aut huiusmodi autorum fædissima dogmata tueri profiterentur: quorum præcipuè munus sit, validissimè ostendere, sententias illas absolutè falsas esse, omnibusque rationibus, quæ ad illas confirmandas propositæ sunt, satisfacere. Nos igitur de primi motoris infinitate disputaturi, neque id primò contendemus, Aristotelis sententiam, quæcunque tandem illa fuerit, absolutè veram esse, neque eandem ad Theologicam veritatem, quasi tenaci quadam forcipe trahere conabimur: sed ipsam puram, & simplicem, ex varijs eius philosophiæ locis elicitam, in medium afferemus; eamque, si fidei catholicæ repugnabit, reijciemus: sin minus, tanquam absolutè veram, & rationibus satis probatam accipiemus.

Germana de quacunq; re Arist. sententia. quõ peruestiganda.

Rõnes Philosophorũ, falsam aliquam sentẽtiã probantes à Catholico Doctore soluendæ sunt.

Caue ab hac peste.

Zimara, Ianduni, & Piccolom. laus.

Rõ euidens cõtra puros philosophos

Autoris in hac disputatione consilium.

Opinio Hatuentium, Deum, ex Aristotelis sententia, infinita virtute pollere. Cap. VI.

QVod igitur attinet ad Aristotelis sententiam, de difficultate proposita, interpretes sunt varij. Putarunt nonnulli, illud idem, hac in re, Aristotelem sensisse, quod sentit catholica fides, Deum videlicet infinita virtute præditum esse. Ita censuit S. Tho. 1. par. q. 25. art. 2. Henricus Gandauensis 1. par. art. 35. q. 6. Scotus in quolib. q. 7. & 1. sententiarum d. 2. q. 2. Romanus Ægidius 1. Sententiarum d. 43. q. 1. Magnus Albertus 8. Phys. tract. 4. c. 1. Paulus

S. Thomas. Henricus. Scotus. Aegid. Albert.

lus Soncinas 12. Metaph. q. 41. Iauellus 12. Metaph. q. 20. Franciscus Suarez in suis disputationibus metaphysicalibus disput. 30. q. 2. Toletus 8. Phys. q. 8. Conimbricenses 8. Phys. cap. 10, q. 3. sed præ cæteris Cardinalis Caietanus in q. præcipua de infinitate Dei. Rationes autem, quibus potissimùm autores isti in hanc sententiam ducti sunt, hæc esse videntur. Prima, illa causa, quæ motũ efficit, infinitæ durationis, infinita virtute prædita est: sed Deus est causa, efficiens motum infinitæ durationis, qualis est motus Cæli, qui continuus, atque æternus est, Deus igitur infinita virtute præditus est. Maiorem propositionem ita probant: nanque mouere aliquod mobile, per aliquod temporis spacium, est alicuius perfectionis: mouere per maius spacium, est maioris perfectionis, ergo mouere per infinitum temporis spacium, est infinitę perfectionis. Secundam rationem eliciunt ab Aristotele 8. Phys. tex. 79. vbi probare volens, primum motorem à magnitudine separatum esse, sic argumentatur; Nulla virtus infinita est in magnitudine: virtus primi motoris est infinita, ergo non est in magnitudine. Nunc quærunt, de quanam infinitate minor propositio intelligenda sit: de infinitate quidem durationis intelligi non potest: quoniam maior propositio, quæ tanquam vniuersalis ab Aristotele allata est, falsa diceretur: nam Cęlum habet virtutem infinitam, secundum durationem; cùm indissolubile sit; infinitoque tempore virtutẽ suam cum rebus hisce inferioribus communicare potest: & tamen virtus Cęli est in magnitudine, cùm sit corpus de genere quãtitatis. Quare si ambæ propositiones syllogismi, ab Aristotele constructi, veræ esse debẽt, minor propositio non nisi de infinita virtute, secundum intensionem, intelligenda est. Tertiam rationem eliciunt ab eodem Aristotele, loco superiùs citato, vbi ostendere pariter volens, primum motorem magnitudinis expertem penitus esse, eiusmodi conficit ratiocinationem, si virtus infinita esset in magnitudine, sequeretur, vt illa momento temporis moueret; sed consequens dari non potest, ergo nec antecedens. Nunc quærunt, quonam modo infinita virtus in antecedente accipienda sit. Si enim dicatur secundum durationem tantùm; ergo, cùm virtus agendi in hæc inferiora sit in Cęlo infinitæ durationis, tunc Cęlum momento tẽporis ageret: itaque & aerem momento calefaceret, & imperfecta animalia momẽto gigneret, & alias id genus operationes momento ederet: quæ tamen omnia vel sensus ipse, falsissima esse, deprehendit. Antecedens igitur, vel maior propositio, de infinita virtute secundum intensionem intelligenda est, quam quidem virtutem, vt Aristoteles primo motori tribuit, ita ab eodem magnitudinem amouit, alioquin temporis momento moueret. Quartam rationem ita construunt, Aristot. cognouit, Deum habere infinitam perfectionem, atque substantiam, vel, vt aiunt, entitatem, ergo cognouit, Deum habere infinitam virtutem, secundũ intensionem. Consecutio est perspicua: quoniam virtus substantiæ infinitæ non potest esse finita. Antecedens autem probant ex Arist. 5. Metaph. c. 16. docente, id simpliciter perfectũ esse, quod continet perfectiones omnium rerum, tàm re ipsa existentium, quàm earum, quibus nulla repugnantia est, quominus existant: quæ quidem res, sicut etiam earum perfectiones, infinitæ sunt, cùm apud Aristotelem Mundus ponatur æternus, sed Aristoteles putauit, Deum ideò perfectum esse, quia rerum omnium perfectiones continet, sicut etiam Commẽtator 5. Metaph. comm. 21. ergo Arist. putauit, Deum habere infinitam substantiam, atque adeò infinitam virtutem, secundum intensionem.

Soncin. Iauellus. Suarez. Toletus. Conimbric. Card. Caiet. Prima ratio. Secunda rõ. Tertia ratio. Quarta rõ.

Opinio statuentium, Deum ex Aristotelis sententia, non robore, sed sola duratione infinitum esse. Cap. VII.

Alij contra fuerunt autores, & ij quidem celebres, atque in Aristot. doctrina maximè exercitati, qui, de illius sñia, arbitrati sunt, primum motorem Deum infinita quidem virtute, secundum extensionem, hoc est secundum durationem, non etiam secundum intẽsionem, hoc est secundum vigorẽ, & robur præditum esse. Horum caput fuit Nominalium Academiæ Princeps Gulielmus Ocamus, quolib. 7. quæst. 22. & 23. cuius opinionem secuti sunt Gregorius Ariminensis 1. Sñiarum dist. 42. quæst. 3. art. 1. & Ioannes Bacconus eod. lib. dist. 43. 44. & 45. atque ex recentioribus Philosophis Federicus Pendasius in tract. de separatione primi motoris à magnitudine, par. 7. Frãciscus Bonamicus lib. 10. de motu, cap. 20. Iacobus Zabarella in expositione 78. & 79. contextus 8. libri Phys. & Franciscus Piccolomineus lib. de Cęlorum motoribus cap. 34. Hanc autem sñiam hisce potissimũ rationibus muniuerunt.

Ocamus. Greg. Arim. Ioan. Bacco. Fed. Pendas. Frã. Bonam. Iaco. Zabar. Fran. Piccol.

Prima ratio. runt. Primò, si Deus, ex Aristot. sñia, esset infiniti vigoris, dubio procul primum mobile, tẽporis momento, moueret: sed hoc consequens Aristot. non admitteret; nec igitur admitteret antecedens. Consecutionem probant: tùm quia Deus, Aristot. autore, primum mobile proximè mouet; tùm etiam quia idem ex eiusdem decreto, agit necessitate naturæ; igitur in mouendo vim suam omnem expromet, atq; adeò momento tẽporis mouet: alioquin virtus aliqua finita danda esset, quæ si augeretur, tunc aut æquali, aut etiam minori tempore aliquod mobile mouere posset, quam moueat virtus infinita.

Occupatio. Nec dicat hic aliquis, argumentũ hoc tantummodo concludere, si infinita virtus in magnitudine reperiretur, hocque fuisse argumentum Aristot. 8. Phys. tex. 79. quoniam, si virtus infinita ad mouendum applicetur, nulla certè maior ratio esse videtur, cur momento moueat, si sit in magnitudine, quam si sit a magnitudine separata: mouendi enim vis non à motoris quidem magnitudine, sed ab eius intẽsione, & robore proficiscitur: ac proptereà multò magis momento mouere videretur à magnitudine separata, quàm cum magnitudine coniuncta.

Quorũdam responsio. Sunt qui dicant, virtutem infinitam momento quidem mouere posse: eiusmodi autem motum in mobili recipi nulla ratione posse.

Confutatio. Sed hoc non est ad mentem Aristot. tunc enim argumentum illud, quo ipse probat, virtutem infinitam magnitudini annexam esse non posse; quia illa virtus momento moueret, nullum esset.

Secunda rõ. Deinde si qua esset ratio, cur Aristot. Deum infiniti vigoris esse, poluerit, ea potissimum videretur, quia scilicet infinito tempore mouet: sed ad motum infiniti temporis, non est necessaria virtus secundum intẽsionem infinita, cùm satis sit virtus finita immortalis tamen indissolubilis, omnis expers affectionis, quæ in mouendo nullum laborem, nullam lassitudinem patiatur, cuiusmodi est primi motoris virtus; non igitur necesse est, vt illa sit secundum intensionem infinita; propterea quod ab ipsa pẽdeat infiniti temporis motus.

Tertia ratio. Rursus, si motus infiniti temporis infinitatem roboris in mouente significaret, tunc reliqui etiam Cęlorum motores hac eadem infinitate præditi essent: constat autem, Aristot. motores illos finitos robore iudicasse; nõ ergo ex infiniti temporis motu, infinitatem roboris, in mouente elicere possumus.

Quarta rõ. Præterea, si primum mouens esset infiniti vigoris, tunc quodcunq; mobile, vel infinitum re ipsa, si id daretur, mouere facilè posset: hoc aũt aduersatur Arist. 2. de Cęlo contex. 71. vbi docuit, tantam esse inter primum mobile, & primum motorem, ratione facultatis motricis proportionem, vt si primo mobili, vel vnicum astrum adderetur, tunc primum mouens, aut illud mobile omninò non moueret, aut cum labore, & lassitudine moueret.

Quinta rõ. Insuper Aristot. 2. de Cęlo text. 39. apertissimis verbis asseruit; vniuscuiusq; actionis determinatum esse tempus, adeò vt minori tempore actio illa absolui nulla ratione possit. Quare neq; ambulare quis potest quocunq; tempore, neq; cytharam pulsare, neq; id genus alias operationes edere: & ibi concludit, neq; Cęlum quocunq; paruo tempore moueri posse: sed dari necessariò determinatum tempus, quo moueatur. Hanc autem temporis determinationem, constat, non aliunde, quàm à motoris natura proficisci; quod certè non ita esset, si primus motor infiniti roboris diceretur.

Sexta ratio. Ad hæc Aristot. 12. Metaph. tex. 44. docuit, separatas substantias excedere se in nobilitate, secundum ordinem, & magnitudinem orbium, qui ab illis mouẽtur: si autem primus motor esset infiniti vigoris, non excederet alias intelligentias, secundum magnitudinem sui orbis, sed illas in infinitum excederet; non igitur existimauit Aristot. primum mouens esse infiniti vigoris.

Septima rõ. Deniq; Aristot. 8. lib. Phys. tex. 78. & 79. de infinitate vigoris locutum non esse, quemadmodum alterius opinionis autores censuerunt, sed solùm de infinitate durationis; ex eo elici facilè potest, quia verisimile est, philosophum ibi suam iam inceptam ratiocinationem continuare: sed in tota ratiocinatione, à principio 8. lib. vsq; ad illos contextus, probauit, primum motum æternum, primum mobile æternum, & primum motorem æternum: vt semper de infinita duratione locutus esse videatur; ergo in illis etiam contextibus, vbi ostẽdere voluit, infinitam potentiam in magnitudine reperiri non posse, nihil sanè aliud probare contẽdit, nisi potentiam illam, quæ in mouendo æterna est, annexam magnitudini esse non posse.

Vtra prædictarum opinionum magis Aristotelica sit. Cap. VIII.

Autoris opinio. ALlatis iam, super proposita quæstione, oppositis sententijs; nunc decernendum videtur, vtra opinio magis Aristotelica sit. Crediderim ego, siue Aristoteles cognouerit

uerit Deum infinita virtute præditum esse, siue non cognouerit, (qua de re fusius infra dicemus) cum nullibi in sua philosophia definiuisse, sit ne Deus infiniti roboris, nec ne; immo ne hanc quidem quæstionem vsquam discutiendam proposuisse, neque rursus eandem proponere in animo vnquam habuisse. Visus est nonnullis, libro 8. de Physico auditu, textibus 78. & 79. hac de re aliquid innuisse: sed profectò qui ex illis contextibus infinitam primi motoris virtutem, de Aristotelis sñia, elicere conari sunt: pietatẽ potius maximam, quam Peripateticam philosophiam coluisse vidẽtur.

Locus Arist. in quo multi hallucinati sunt.

Etenim eo loco Aristot. neque principali instituto, neq; etiam obiter, de infinita primi motoris virtute locutus est, vt certè eundem infinita virtute præditum esse asseruerit. Quod autem ibi præcipuè docere intẽdit, illud est, videlicet primum motorem à magnitudine separatum, & omnis corporeæ molis expertem penitus esse.

Quid probare præcipuè intendat Aristot. in text. 78 & 79. li. 8. Phys.

Porrò hoc fuisse præcipuum Aristotelis institutum, non ex aliorum cõmentis, sed ex ipsomet elicere libet, qui initio tex. 78. ita scribit ad verbum, *Quod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, nunc dicamus.* Ad hoc autem ostendendum non sumpsit, tanquam medium terminum, infinitam virtutem intensiuam, vt S. Thomas, & cum eo alij multi existimarunt, quasi hoc argumentum conficere voluerit, nulla virtus infinita potest esse in magnitudine: sed virtus primi motoris est infinita; ergo virtus primi motoris non potest esse in magnitudine. Si quis enim eos textus diligenter legerit, nũquam inueniet, sumpsisse Aristot. primi motoris virtutem infinitam esse, secundum intẽsionem, sed solùm ibi posuisse, infinitam esse, secundum durationem; quia nimirum perpetuum durabit ad tempus: quod quidem in præcedentibus contextibus cumulatissimè probauerat. Cùm itaq; & primi motus, & primi mobilis, & primi motoris æternitatem ostẽdisset, opportunum tandem iudicauit, in postrema parte eiusdem 8. lib. probare, primum motorem magnitudine carere, & tanquam probationis validissimum medium nihil aliud assumpsit, nisi eiusdem infinitam virtutem, secundum durationem, qua scilicet primum mobile perpetuo tempore mouet.

Medium ab Arist. sumptũ ad probandum primũ motorẽ magnitudine carere, fuit infinita virtus secundum durationem.

Itaque præcipuum eius argumentum, ad id probandum, hunc in modum construitur. Primum mouens mouet, tempore infinito: ergo primum mouens magnitudine caret. Antecedẽs ex iam superiùs probatis manifestum est. Consequẽtiam verò probat, non argumẽto quidem ostensiuo, vt multi falsò arbitrati sunt; sed ad incommodum ducẽte, & ad id, quod nulla ratione fieri potest. Attendenda igitur est diligẽter huiusce consecutionis probatio; ex ea enim, minus rectè apprehensa, omnes ferè errores orti sunt, qui circa rem propositam contigerunt.

Aristo. argũ præcipuũ, ad ostendẽdam primi motoris simplicitatem, quomodo construatur.

Est autem probatio huiusmodi: fac, primum motorem virtutem aliquã materialem esse, seu in magnitudine existẽtem, dubio procul aut erit in magnitudine finita, aut in magnitudine infinita: in magnitudine quidem infinita esse non potest; quia ex 3. lib. de Physico auditu, eius generis magnitudo nulla datur; erit igitur in magnitudine finita, siquidem in magnitudine ponendus sit. Nunc autem in hac magnitudine finita aut habebit virtutem finitam, aut infinitam: non finitam, quia nulla eiusmodi virtus infinito tẽpore mouere potest, vt ibi Aristot. euidenter demonstrat: iam autem positum est, primum mouens mouere tempore infinito; non igitur in magnitudine finita virtutem finitam habere potest. Sed neq; etiam in magnitudine finita habere potest virtutem infinitam; quia tunc sequeretur, vel ipsum momento mouere: vel, si momento non moueat, dandam virtutem finitam fore, quæ ita velociter moueret, sicut virtus infinita: immò etiam velociùs, si augeretur, quemadmodum Aristot. in tex. 79. satis luculenter demonstrat: quorum tamen vtrumq; absurdissimum est.

In hac probatiõe totius difficultatis, caput positũ est.

Hæc igitur est illius consecutionis probatio, hæcq; tota est in eo loco Aristot. ratiocinatio: ex qua tandem nihil aliud elicit, nisi primum motorem non esse virtutem in magnitudine, tùm nec magnitudinem finitam, nec magnitudinem infinitam habere possit. Nescio autem, vndenam alterius opinionis autores elicere potuerint, Arist. aut statuisse, aut probasse, primum mouens infinita virtute præditum esse. Nisi fortè in eam sñiam sint adducti, quòd apertis verbis Arist. pronunciauit, virtutem finitam infinito tempore mouere non posse; hincq; ipsi duxerint argumentum huiusmodi. Si virtus finita non potest mouere tempore infinito; ergo illa virtus, quæ mouet tempore infinito, erit necessariò infinita: sed Aristo. statuit, primum mouens mouere tempore infinito; ergo pariter existimauit, primum mouens esse virtutis infinitæ.

Vnde aduersarij elicere potuerint, Deũ ex Aristot. senuẽtia esse virtutis infinitæ.

Verùm non fuit hæc Arist. ratiocinatio, vt paulò antè ostendimus, & nunc etiam dilucidiùs aperiemus. Multi autem in ea hallucinati sunt, eorum etiam, qui ex

Multorũ hallucinatio,

Aristot. sñia defenderunt, Deum non nisi virtute infinita, secundum durationem, præditum esse. Dixerunt enim, propositionem illam, nulla virtus finita potest mouere, tempore infinito, non esse intelligendam de virtute finita, secundum intensionem, quasi ad motum infiniti temporis efficiendum infinita virtus requiratur: sed de virtute finita, secundum durationem: nulla. n. eiusmodi virtus perpetuũ motũ efficere põt: sed ad motũ ĩfiniti tpis, requiritur & virtus infiniti tpis. At isti valdè puerilẽ fecerunt Arist. ratiocinationẽ; quis. n. est, qui nesciat, ab eo, quod infinito tempore durare nequit, infiniti tpis motum proficisci non posse? Aliò igitur spectat Aristotelis ratiocinatio, & maiòr illa propositio non de virtute finita, secundum durationem, sed de virtute finita, secundum intensionem, intelligenda est. Pro cuius clariore notitia sciendum est, virtutem omnem, quæ in magnitudine consistit, penes maiorem, aut minorem magnitudinem, maiorem pariter, aut minorem iudicari. Quo fit, vt in maiore portione magnetis, longè maior sit virtus alliciendi ferrum, quam in minore; quia illa virtus per totam magnetis magnitudinem extensa est: sic maior calefaciendi virtus est in magno igne, quàm in paruo. Hinc Arist. concludit, quò maior est magnitudo, eò maiorem in illa virtutem repetiri: & quò maior est virtus in magnitudine, eò longioris temporis effectum ab eadẽ proficisci posse: nanque longiore tempore calefaciet magnum lignum ignitum, quàm carbunculus accensus. Nihilominus quantæcunque molis sit magnitudo finita, in qua finita virtus reperitur; nunquam tamen infiniti temporis actionem edere poterit, quia necesse est, eandem aliquando deficere. Non igitur Arist. concludit, primum motorem, eò, quia infinito tempore mouet, habere virtutem infinitam, secundum intensionem, vt S. Tho. & alij censuerunt: sed (siue habeat virtutem infinitam, siue non habeat, de quo ne disputandum quidem Aristoteles proposuit) concludit, virtutem primi motoris à magnitudine separatam esse debere: hæc enim conclusio illi quæstioni respondet, quam initio 78. contextus discutiendam proposuerat, vt supra monuimus. Quod autem de primo motore probauit, id ipsum de cæteris cælorum motoribus intelligi voluit: omnes enim docere intendit à magnitudine seiunctos esse: quot verò numero sint, vel an vnus tantum sit primus motor, de hoc posteà in 12. Metaph. disputabit. Quòd si, ex infiniti temporis motu, infinitatẽ virtutis elicuisset; dubio procul omnes Cælorum motores infinita virtute præditos esse, statuisset: quod tamen & à veritate, & ab eius mente quàm longissimè abest. Nec est, quòd dicat hic Scotus, solum primum motorem ideò infinita virtute pollere, quia mouet à se: cæteros verò motores non item; quia mouendi virtutem à primo recipiunt: hoc enim dictum vt verissimum sit, non tamen Peripateticum, sed Theologicum est: illud enim apud Aristotelem neque in citatis contextibus, neque in alijs suæ Philosophiæ locis reperitur, quemadmodum alibi patefecimus.

Arist. ratiocinatio declaratur.

Cõclusio ab Aristo. præcipuè intenta, in tex. 78. & 79. li. 8. Phy.

Ratio efficax pro vera Arist. sentẽtia inuestigãda.

Scoti quædã respõsio reijcitur.

Soluuntur illorum argumenta, qui, ex Arist. sententia, Deum infinita virtute præditum esse statuerunt. Cap. IX.

IAm veram, quam arbitramur, Aristotelis sententiam, satis commodè aperuimus. Nunc autem, quoniam argumenta illa, quæ ad oppositam sententiam comprobandam attulimus, aliquid ponderis habere videntur; ideò in eorum nobis solutionem diligenter incumbendũ est. Ad primum igitur neganda est maior propositio. Ad probationem respondendum, si quid momenti illa habeat, id tantummodò esse de virtute, magnitudini annexa. Quod ex eo facilè elicitur, quia ponit propositio illa, virtutem quãlibet finitam definito tempore ad mouendum determinari, vt nimirùm ad longioris temporis motum extẽdi non possit: omnis autem huiusmodi virtus magnitudini annexa est. Perinde ac si quispiam ita ratiocinetur. Pondus hic perfert decem librarum; indicat perfectionem. At viginti alius librarum; & maiorem præsefert perfectionem. Defert alius centum pondus librarum; & longè maiorem perfectionem præbet. Ergo qui infinitum pondus ferat, si reperiri id possit, infinitam perfectionem indicaret. Patet hinc, virtutem portãdi annexam esse magnitudini; ac proinde vbi maior adsit virtus, ibi maiorem, vel longiorem actionem esse: vbi verò minor, minorem pariter, & breuiorem actionem. Ratio est, quia debilis virtus citius defatigatur, & defatigatione ingrauescens opprimitur: virtus verò fortior non ita facilè vrgentibus, & opprimentibus cedit; ac propterea diuturniorem actionem edit. In re autem nostra probatio illius maioris propositionis locum nullum habet; quoniam mouendi virtus, de qua loquimur, à magnitudine seiuncta

Ad primum.

Exemplũ tẽ facile aperiens.

est:nulla autem huiusmodi virtus definitum habet temporis spatium ad mouendum, quia in mouendo non laborat,nec lassitudinem patitur;atque adeo infiniti temporis motum ede re potest,etiamsi finita sit. Neque verò harum virtutum perfectio penes longiorem motum attenditur:constat enim,virtutes Cælorum motrices sese in perfectione excedere;(quo enim superior est virtus,eò etiam perfectior dicitur) ab omnibus tamen infiniti temporis motus exoritur;ac proinde illæ quo ad hunc effectum, æqualis perfectionis esse dicuntur. Et si quis dicat,à virtute pariter infinita,infiniti temporis motum exoriri;ac propterea finita,& infini ta virtus æqualis essent perfectionis,quod videtur absurdum. Responderet Arist.si ad motum infiniti temporis edendum,satis sit,finita virtus;vanum profectò esse,quærere infinitam virtutem:quemadmodum 8.lib. Phys.tex.48.ait:si æternitas vnius primi motoris,ad æterni tatem vnius primi motus efficiendam,satis est;frustrà alios æternos motores, qui primum il lum motum efficiant,quærendos esse.Quare siue infinita virtus statuenda, siue non statuenda sit,de qua Arist.non disputat:satis illi est,propter motum infiniti temporis, talem virtutẽ statuendam necessariò non esse;cùm finita virtus sufficiat,vt iam ostensum est. Ad secundũ argumentum respondendum est,propositionem illam,nulla virtus infinita est in magnitudine, Aristotelicam quidem esse,ac prætereà de infinitate secundum intensionem intelligi debere;argumentum tamen illud non ab Arist.sed à S.Tho.à Scoto, & ab eorum sectatoribus eo modo constructum fuisse.Non enim Aristoteles ponit,virtutem primi motoris esse infinitam secundum intensionem,neque probare intendit,eandem à magnitudine separatam esse: sed siue virtus primi motoris finita,siue infinita sit,nititur absolutè demonstrare,illam corporeæ molis expertem penitus esse;construitque argumentum illud, quod nos in antecedente capite proposuimus. Ad tertium,admissa illa ratiocinatione,dicimus, maiorem illam propositionem de virtute infinita,secundum intensionem,intelligendam esse;negamus tamẽ,talem virtutem primo motori Aristotelem tribuisse:neque id vllo pacto ex illa ratiocinatione elici potest. Verum quidem hoc est,si virtus infinita esset in magnitudine,inde sequi,vt temporis momento moueret; cùm autem motus momento fieri nequeat;sequi pariter,vt virtus infinita in magnitudine esse non possit;ac propterea si virtus primi motoris esset infinita : ea profectò magnitudinem non haberet;non licet tamen inferre ex propositionibus conditionalibus conclusionem absolutam,vt scilicet dicamus,ergo primus motor est infinitæ virtutis,secundum intensionem. Ad quartum negatur antecedens. Ad probationem respondendum,ex eo loco nihil aliud elici,nisi duplicem perfecti significationem;(ibi enim Aristoteles tres perfecti significationes ad duas tantùm reuocauit) perfectum enim vno modo dicitur, cui nihil absolutè deest:altero,cui nihil deest,non absolutè quidem,sed in tali genere. Vt homo dicitur perfectus,quia ei nihil deest, quod ad hominis rationem pertineat: sic dicitur perfectus bos,perfecta domus,& eodem modo de alijs. In priori autem significatione vnum tãtùm reperitur,quod perfectum sit,&hoc est primus motor:ei enim nihil omninò deest,quod ad absolutam rei perfectionem desiderari posse videatur. Ex hoc autem inferre quidem possumus,primum motorem inter omnia entia perfectissimum esse,adeò,vt præter quoduis aliud ens perfectione excellat;inferre tamen non licet,eum infinita perfectione pollere,quemadmodum argumentum illud concludit.

Obiectio.

Solutio.

Ad secundũ.

Arg.tertiũ.

Arg.quartũ.

Consentiatne cum Aristotelica Philosophia principijs primi motoris infinita virtus. Cap. X.

EXplicata iam Aristotelis sñia, ijsq; locis, qui tenebrarum aliquid ei offundere videbantur,sat commodè expeditis,videndum est nunc, an saltem primi motoris infinita virtus eiusdem philosophiæ principijs accommodari possit. Quicquid alij sentiant,puto ego,infinitam primi motoris virtutem non solùm Aristotelicę philosophiæ principijs accommodari non posse, verùm eandem etiam omnem philosophiam funditus euertere: quod facilè vnicuiq; patebit,qui præcipua Aristot. dogmata diligenter expenderit. Etenim lib.1. de Cælo,tex.76.negauit apertissimè, Deum plures Mundos condere posse:hoc autem quis non videt,cum infinita virtute minimè cohærere ? Prætereà secundo eiusdem operis libro tex.35. docuit,motum primi Cæli esse determinatæ velocitatis;idq; ob determinatam primi motoris in mouẽdo virtutem : posset autem multò velociùs Cælum moueri, si primus motor esset

Opinio Autoris.

Fundamentũ primum.

Fundamẽtũ secundum.

Fundamētū tertium.

infinitę virtutis. Rursus peruulgatum satis est pronunciatum illud primi libri Phys. communi omnium philosophorum consensione firmatum, ex nihilo nihil fieri: quod certè infinitam primi motoris virtutem admittere nequit, Nanq; si agens finitæ virtutis, dum quippiā procreat, subiectum aliquod, siue materiam necessariò deposcit; certum est agēti infinitæ virtutis, dum in alicuius rei procreationem incumbit, nullam prorsus materiam necessariam esse: poterit ergo aliquid ex nihilo procreare.

Fundamētū quartum.

Insuper clamant vndiq; Peripatetica dogmata, a priuatione ad habitum, regressum dari non posse: nullum enim est naturale agens, quod cæco visum restituere possit; propterea, quod finita virtus eò vsq; non extēditur. Si igitur in doctrina Arist. infinita primi motoris virtus admitteretur; in eiusdem pariter doctrina, mortuorum resurrectionem confiteri necessariò oporteret: nam certè id fieri poterit ab agente infinito, quod ab agēte finito fieri nequit.

Fundamētū quintum.

Ad hęc, cogeretur Aristot. concedere, materiam primam sine forma, & accidētia sine subiecto existere posse, atq; inane spacium in rerum natura reperiri; quæ omnia, vt finiti agentis virtutem exuperant; ita infiniti agentis potestatem exæquant.

Fundamētū sextum.

Quid pluraę si admitteret Arist. Deum esse infinitę virtutis, eum iam statuerit, eundem agere necessitate naturæ, fateri quoq; necessariò cogeretur, eum aut nihil omninò agere, aut effectum omnem infinita virtute præditum edere. Si quidem quod agit necessitate naturæ, omni conatu agit, & effectum sibi similem effingere nititur. Sic ignis sibi similem ignem generat, planta plantam, bos bouem, homo hominem, & de alijs eodem modo: oporteret igitur, vt Deus infinitum effectum, saltem perfectione, procrearet, si ex Aristot. sñīa, infinita virtute præditus esset.

Exemplum à Theologis sumptum.

Quemadmodum etiam Theologi, qui statuunt, Deum esse infinitæ virtutis, atq; in sublimi illa diuinitate ponunt generationem filij à patre, & processionem Spiritus sancti ab vtroq;, docent filium ita esse infinitum, sicut patrem, & Spiritum sanctum, sicut patrem, & filium, cùm vna omnium sit infinitas, sicut vna natura, vna substantia, siue essentia, quæ radix, & fundamētum infinitatis appellatur: hæc autem cùm Aristot. non cognouerit, verisimile est, ipsum quoque infinitam primi motoris virtutem ignorasse, aut saltem non ita cognouisse, vt rationibus, à sua philosophia depromptis, illam probare potuerit.

Quæstio curiosa.

Rogabit hic aliquis, quid est, cur Arist. nullibi hanc quæstionem discusserit, sit ne: Deus infinitæ virtutis, nec ne: cùm tamen quæstio præcipua sit, nec minore disquisitione digna, quàm sint aliæ multæ, quas ipsemet Arist. disputauit?

Solutio.

Responsio ex ijs patere potest, quæ alibi docuimus: non enim Arist. quæstiones illas disputare solet, in quibus rationes pro vtraque parte adduci non possunt: vel in quibus aliqua pars altioris est contemplationis, quàm vt ad illam proprio ingenio peruenire possit. Disputauit quæstiones de numero, & conditionibus principiorum, de loco, vacuo, & tempore, de motus æternitate, & plures huius generis alias, in quibus aliorum philosophorum sñīas reprobauit, propriāque sñīam naturalibus rationibus confirmauit. Alias autem quæstiones, cuiusmodi sunt de rerum creatione, de animi immortalitate, & hanc quoque, quam nunc disputamus, de infinita primi motoris virtute, dedita opera omisit. Nam esto etiam rei veritatem sub vmbra quadam, ac veluti caligine perceperit; nunquam tamen ausus est absolutè fateri, nisi id, quod rationibus à natura sumptis, probare potuit. Cognouit certè animi immortalitatē: sed quia vidit eam, suæ philosophiæ principijs, tueri non posse, ideò suam ipsius sñīam, ne ab vllo intelligeretur, studiosè obscurauit.

An Arist. veram creationem cognouerit.

An ingenio ad veram creationem peruenerit, quæ non sit simplex ab æterno emanatio, sed noua alicuius rei ex nihilo procreatio, dubium aliquod est, præsertim propter rationalis animę productionem, quam lib. 2. de Animalium ortu, cap. 3. non oriri ex potestate materiæ, atq; adeo non generari, sicut cæteras animas, sed extrinsecus corpori accedere, diuinitusque produci asseuerauit. Quibus verbis visus est Aristot. docuisse, hoc certum esse, rationalem animam, nullo ortu, ab agente aliquo naturali editam esse, sed quadam procreandi ratione, quæ ab aliarum rerum procreatione diuersa est. Quænam autem ea procreatio reuera sit, aut ignorauit, aut ignorare voluit, quia illam suæ philosophiæ principijs aduersari cognouit.

Hic habes, quod queris.

Sic in re nostra dicendum est, non proposuit Aristot. quæstionem illam discutiendam, sit ne Deus infinitæ virtutis, nec ne, quoniam tametsi naturalis ratio eum aliquo pacto in primi motoris infinitatem ducere videbatur; tamē quia eiusmodi infinitatem rationibus, à suæ philosophiæ principijs depromptis, probare non potuit, ideo dedita opera, huius quæstionis disputatione supersedit: satque illi fuit, vnam in rerum natura supremam causam, &

cam

eam quidem finitam reperiri, quæ tamen perfectione cæteris omnibus antecellat.

Inualidas esse rationes, ex motus æternitate depromptas, ad primi motoris infinitatem demonstrandam. Cap. XI.

SEd omisso Aristot. de cuius sniã iam satis disputatum est, quærere quispiam fortasse posset, sint validæ, & efficaces rationes, ex motus æternitate depromptę, ad ostẽdendum, primum motorem infinita virtute præditum esse? Ne multis morer, salua semper meliore sniã, arbitror ego, rationes illas nullam prorsus demonstrandi vim obtinere; sed probabiles tantùm, & suasorias esse: quod facilè quidem ostendemus, si eius generis rationes, quæ à Scoto præcipuè, & à S. Thoma propositæ sunt, diligẽti examine librabimus. Itaque Scotus in quodlib. quæst. 7. ad demonstrandam infinitam primi motoris virtutem, huiuscemodi rationem construxit. Ille motor, qui mouet tempore infinito, sed tamen à se, vt nimirum in mouẽdo ab alio non pẽdeat, est virtutis infinitæ: sed primus motor mouet Cęlum, tempore infinito, à se, & a nullo pendet; ergo primus motor est infinitæ virtutis. Haud absimilem ratiocinationẽ confecit Caietanus in opusculo de infinitate Dei, primus motor, inquit, ex se, & intima virtute, est causa motus infiniti, ergo est infinitæ virtutis. Hęc ratio nonnihil quidem continet probabilitatis, attamen necessaria non est, vt intellectus conclusioni adhærere cogatur. Primò quia, tametsi inferiores intelligentiæ Cęlorum motrices, à prima, & superiore quodammodo pẽdeant, ab ea tamen vim mouendi non ita accipiunt, vt nullam penitus in se ipsis mouendi virtutem contineant, quasi pura, simpliciaq; instrumenta sint, quæ mouere non possint, nisi à principali agẽte impellantur. Quare inferiores intelligentiæ habent in se ipsis, vnde infinitum motum edere possint, & tamen constat eas finita virtute præditas esse. Sed fac, solùm primum motorem à se ipso, & propria virtute, infiniti temporis motum edere, quænã erit necessitas, cur illum virtute, ac robore infinitum esse dicamus? Est primus motor, dat omnibus virtutem mouendi: in mouendo à nullo pẽdet. Rectè sanè. Quid igitur? erit ne ob eam rem infinitæ virtutis? Minimè verò, cum satis sit, eum mouentium omnium perfectissimum esse, cæterisque omnibus perfectione anteire. Huc accedit, quod, vt antè dictum est, ad motũ infiniti temporis, sufficit virtus finita, quæ tamen labore non minuatur, nec lassitudine vnquam occumbat, qualis est virtus primi motoris, atque etiam cæterarum Intelligentiarum.

Ratio Scoti.

Eadem ferè fuit rõ Caietani.

Solutio.

Ex eo, quia primus motor moueat à se, nõ possumus cõcludere, ipsum esse infinitæ virtutis.

S. Thomas 1. par. Summæ, quæst. 25. art. 2. alio modo infinitam primi motoris virtutem, ratione itidem ex motus æternitate desumpta, probare conatus est. Præmittit primùm, infinitum motum dupliciter dici posse, vno modo ratione spacij; altero, ratione mobilis. Infinitũ motum, ratione spacij, eum dicit esse, quo idem mobile in eodem spacio, per continuam repetitionem, infinito tempore ducitur. Infinitum autem motum, ratione mobilis, illum appellat, in quo infinitum tempus consumẽdum est, priusquam totum mobile ad destinatum terminum perueniat. Tunc sic argumẽtatur; Deus mouet Cælum, motu infinito, ratione spacij, ergo eam habet virtutem, quæ requiritur ad edendum motum infinitum, ratione mobilis; sed talis virtus est infinita; ergo primus motor est infinitæ virtutis. Probat consequẽtiam; quia infinitas motus per repetitionem spacij, est infinitas per accidens; infinitas verò motus, ratione mobilis, est infinitas per se: sed id, quod est per accidens, reuocari debet ad id, quod est per se; ergo, cùm primus motor sit causa per se infinitatis motus, non solùm infinitas per accidẽs, verùm etiam infinitas per se illi tribuenda est: hæc autem exigit infinitam virtutem; ergo primus motor est infinitæ virtutis. Sed neque huiusmodi ratio demonstratiua est, immò, pace Sancti Doctoris dixerim, ne probabilis quidem, tametsi Toletus, & alij multi eam maximi fecerint. Etenim, nisi me ratio fallit, falsum quiddam ponit, quod vbi detexerimus, statim ruet. Falsum autem illud est, virtutem, quæ finitum aliquod mobile, per spacij repetitionem, infinito tempore mouet; idem quoque mobile per definitum tẽporis spacium mouere posse, si re ipsa infinitũ existeret, atq; adeò necesse esse, vt illa virtus infinita sit. Hoc quippe cum veritate minimè consentit, quemadmodum in motu finito, & mobili pariter finito, satis euidẽter ostendere possumus: qualis enim est proportio inter virtutem finitam, & mobile finitum, atq; etiam motum finitum: talis erit inter virtutem infinitam, & mobile infinitum, si daretur, atq; pariter motum infinitum, seu infinitæ durationis. Iam verò fingamus, motorem aliquem finitum tantam virtutem habere, vt decem librarum pondus, quadragin-

S. Thomas.

Infinitũ dupliciter accipitur.

Rõ S. Tho.

Solutio.

Falsum quiddam, quod latet i ratione S. Thomæ.

Speculare diligenter.

ta uicibus, per determinatum aliquod ſpacium, repetendo, mouere poſſit; tunc non ideò ſequetur; vt idem motor quatuorcentum librarum pondus, vel vnica vice, per illud idem ſpacium, mouere poſſit: quia ab extenſione temporis, per repetitionem ſpacij, ad intenſionẽ virtutis, in mouendo, conſecutio non valet. Non ergo ſequitur, ſi primus motor mouet primum mobile, per tempus infinitum, vt, ſi primum mobile re ipſa infinitum eſſet, illud ab eodẽ moueri poſſet, vt hinc poſtea eliciamus, eum infinita virtute prædıtum eſſe.

Varias Scoti rationes, quibus primi motoris infinitatem ſe demonſtrare arbitratus eſt, ſuaſorias tantùm, non etiam demonſtratiuas eſſe. *Cap. XII.*

CÆterùm, cùm rationes, ex motus æternitate deprompta, ad probandam primi motoris infinitatem, inualidæ ſint; Doctores varij, vt id ipſum oſtenderent, rationes multas naturalibus propoſitionibus conſtantes, conſtruxerunt. Et primò quidem ſubtilis Doctor, cũ lib. 1. Sentent. d. 2. q. 2. tùm tractatu de primo principio, quinque potiſſimùm rationibus, infinitam primi motoris virtutem ſe demonſtrare arbitratus eſt: *Prima ratio.* Prima ratio ſumpta eſt ab efficientia; & eſt huiuſmodi; omne agens, quod habet virtutem infinitos ſimul effectus edendi; tametſi infiniti effectus ſimul eſſe non poſſint, eſt infinitæ virtutis: ſed huiuſmodi agens eſt Deus; ergo Deus eſt infinitæ virtutis. *Solutio.* Hæc ratio non eſt demonſtratiua: nam Philoſophus negaret, primum motorem eam virtutẽ habere, qua infinitos ſimul effectus edere poſſit: fac enim, nullam eſſe repugnantiam, ratione ipſorum effectuum; diceret nihilominus, primi motoris virtutem ad illorum effectionem non extendi; ſed ſolùm eam ſatis eſſe, ad edendum infinitos effectus, ſecundum durationem; hoc eſt plures effectus in infinitum, cùm Deus impatibilis, & immortalis ſit, & per cauſas ſecundas continẽter aliquid efficiat. *Secunda rõ.* Secunda ratio ſumpta eſt à cognitione Dei, & ita habet. Ille intellectus, in quo re ipſa omnia intelligibilia continentur, eſt infinitus, quia intelligibilia ſunt re ipſa infinita: ſed in intellectu diuino intelligibilia omnia re ipſa continentur, ergo intellectus diuinus re ipſa infinitus eſt, atque adeò tota Dei ſubſtantia eſt, ſecundum intenſionem, infinita. *Solutio.* Probabilis quoque eſt huiuſmodi ratio, & fortaſſe apud Ariſtotelem aliquam vim demonſtrandi habere poſſet, qui, cùm Mundum æternum eſse ſtatuerit, fateri etiam cogitur, infinita reapſe intelligibilia reperiri. At verò, qui Mundum neque æternum eſse, neque ab æterno condi potuiſse, defendunt, negarent pariter, intelligibilia omnia reapſe infinita eſse, dicerẽtque, cùm diuinus intellectus perfectiſſimus ſit, omnia quidem intelligibilia re ipſa intelligere, eum tamen re ipſa infinitum nõ eſſe, cũ nec oĩa intelligibilia re ipſa infinita ſint. *Tertia ratio.* Tertia ratio ſumitur à fine, in quem voluntas noſtra naturaliter fertur, atque ita formatur; Voluntas noſtra eo omni, quod finitum eſt, aliquod maius appetere, & diligere poteſt: ſed nihil maius Deo appetere, & diligere poteſt; immò eius appetitus in Dei fruitione perfectiſſime expletur; Deus igitur infinitus eſt. *Solutio.* Hæc ratio vnum ponit, quod à Philoſophis non concederetur, videlicet voluntatem noſtram habere propenſionem ad aliquod infinitum: ſed cùm eius obiectum ſit bonum, vtique habere propẽſionem ad optimum; nec ſatietate affici poſſe, niſi feratur in optimum, eodemque fruatur. Cùm igitur Deus optimus ſit, voluntas noſtra naturalem habet propenſionem ad Deũ, nec in vllo alio obiecto, præterquam in Deo, eius appetitus expleri poteſt; propterea non ſequitur, Deum eſſe infinitum. *Quarta rõ.* Quarta ratio ducitur ab eminentia hunc in modum. Fieri nõ poteſt, vt quidquam eo, quod eminentiſſimum eſt, perfectius reperiatur: ſed eo, quod finitũ eſt, aliquid perfectius reperiri poteſt: ergo id, quod eſt eminentiſſimum, eſt infinitum: Deus eſt eminentiſſimus; ergo eſt infinitus. Solet etiam hæc ratio ab alijs, immò ab Scoto ipſo, ita cõſtrui. Id, cui non repugnat infinitas intenſiua, non eſt ſummè perfectum, niſi ſit infinitum; aliter poſſet excedi: ſed enti non repugnat infinitas intenſiua; ergo nõ eſt ſummè perfectum, niſi ſit infinitum: Deus eſt ens perfectiſſimum; igitur eſt infinitus. Probat minorem: ſi enim infinitas per ſe repugnaret enti, vel hoc eſſet; quia eius oppoſitũ includitur in cõceptu entis, vel quia eius oppoſitum eſt affectio, quæ conuertitur cum ente: ſed horum neutrum dici poteſt: non primum, quia tunc non intelligeretur ens, niſi cùm intelligitur finitum: neque ſecundũ, quia cognito ſubiecto, ſtatim cognoſcitur affectio, cognito autẽ ente, non ſtatim cognoſcitur finitũ: non igitur infinitas repugnat enti. *Solutio.* Sed quocunque modo conſtruatur hæc ratio, ex numero quoq; probabiliũ eſt. Ad primã conſtructionem, qua dicitur, eo, quod eminentiſſimum

eſt

est,nihil perfectius reperiri posse;responderet Philosophus,eminentissimum,quod,ex illius sententia,finitum est,dupliciter spectari posse,vel quatenus eminentissimum, in sensu composito,vel quatenus finitum. Eminentissimo,quatenus eminentissimum est, nihil vtique perfectius reperiri potest:quia tunc non esset eminentissimum:sed eminentissimum diceretur illud,quod esset eò perfectius. Eminētissimo verò,quatenus finitum est,non repugnat,quo minus aliquid perfectius esse possit. Vt doctissimo,quatenus doctissimus est,nemo potest esse doctior:quatenus verò finitus est,aliquis doctior esse posset:tuncque non ille amplius,sed hic doctissimus diceretur. Itaque nihil aliud probat illa ratio, nisi Deum eminentissimum esse,& omnium entium perfectissimum;non tamen concludit,eum esse infinitum. Ad alteram constructionem negari posset minor:nam tametsi infinitas non repugnat enti,repugnantia logica,repugnat tamē repugnātia physica:sicut inter vacuum,& spacium nulla est repugnantia, logica,sed tamen physica. Ad probationem respondendum, id ipsum, quod est finitum,esse affectionem,quæ conuertitur cum ente,atque adeò cognito ente statim cognosci ipsum esse finitum:sicut cognito homine,statim cognoscimus ipsum esse risibilem. Quinta ratio sumpta est ex simplicitate,atque ita conficitur;Deus est summè simplex,ergo est infinitus. Probat consequētiam;quia cùm sit summè simplex,caret omni compositione,atq; adeo compositione generis,& differētiæ. Cùm igitur Deus non ponatur in genere,sequitur,ipsum esse infinitum;quia omnis substantia finita,in genere collocatur. Sed neque etiam hæc ratio demonstratiua est:multi enim sunt,qui tuentur,Deum esse in genere substantiæ,præsertim S. Thomas in quæstionibus disputatis de potentia,quæst.7.art.3.ad vltimum. Alij sunt,qui statuunt,Deum habere etiam differētiam annexam,vt Porphyrius;qui,tametsi falsò, putauit, Deum esse animal rationale immortale. Negarent igitur antecedēs si summa simplicitas omnem penitus compositionem excludat:Deus siquidem caret compositione materiæ, & formæ,subiecti,& accidētis,non tamē generis,& differētiæ. Et si quis dicat,inde sequi,vt Deus, cùm collocetur sub genere,dicatur species, quod tamen falsum est, quia non prædicatur de pluribus. Responderent,non esse absurdum,Deum esse speciem: nam quamuis non prædicatur de pluribus re ipsa,vel (quod aiunt) actu,prædicatur tamen habilitate;quemadmodū etiam cælestia sidera,quæ in suis speciebus vnica indiuidua sunt.

Quinta rõ.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

S. Thomæ, Bacconis,& Gregorij Ariminensis eiusdem generis rationes idem confirmantes. Cap. XIII.

SEd præter Scotum, alij quoq; grauissimi autores in arenam descēderunt, vt infinitam primi motoris virtutem demonstrarent; attamen ipsi quoque non demonstratiuas, sed suasorias tantùm rationes addduxerunt. S. Thomas 1. par. Summæ, quæst.7.art.1. ita argumentatus est. Forma per materiam finitur,ergo illa forma,quę non est nata esse in materia, est infinita:diuina substantia est huiusmodi forma;ergo diuina substantia est infinita, ac deinceps habet virtutem infinitam. Hæc ratio reijcitur à Scoto,quia, cùm substantia Angeli materiam renuat, ipsa quoque infinita diceretur, quod tamen falsum est. Sed S. Thomas inde potissimùm concludit, Deum esse infinitum,quia eius esse non recipitur in essentia,cū in Deo esse,& essentia non differant. Cætera verò,quæ sunt alia à Deo, habent esse,distinctum ab essentia,& ideo finita dicuntur, vel quia eorum esse recipitur in essentia finita, vel quia eorum essentia non est capax,nisi esse finiti. Sed hoc quoque nihil est. Primò,quia ex eo,quod in Deo esse,& essentia non differunt, eius quidem summam simplicitatem inferre possumus,infinitatem verò nequaquam. Deinde finitum,& infinitum sunt modi quidam interiores, ipsa existētia posteriores, ergo illa,quæ sunt alia à Deo, non pōt dici finita,quia eorum esse in essentia finita recipiatur; alioquin essentia ante modi interioris aduentum finita esset. Præterea nō minus indifferēs est essentia ad finitum, & infinitum, quàm sit ipsum ens:est enim prior,atque superior,nec vlla apparet repugnātia, quo minus vtrunque modū interiorem recipere possit:igitur ea,quæ sunt alia à Deo, non ideo finita dicuntur, quod eorum essentia non sit capax,nisi esse finiti. Ioannes Bacconus 1. Sniarum dist.44.quæst.vnica,art.2.in fine,eam protulit rationem; Illud,quod est tota entitas,seu perfectio,quæ reperiri potest,tàm creata,quàm increata secundum eminētiam,est infinitæ virtutis: sed Deus est huiusmodi entitas,vt perspicuum est;ergo est infinitè virtutis. Maiorē probat,quia tali entitate

Rō. S.Thomæ.

Reijcit à Scoto.

Fundamētū rõnis S.Thomæ detegit.

Euertitur ab Autore.

Ratio Bacconis.

titate posita, extra illā nihil est, igitur est infinita, vt patet per definitionē infiniti,à veterib. Philosophis traditam,cuius meminit Aristot.3.lib.de Physico auditu. At neque huiusmodi ratio quicquam concludit:nam Arist.3.Phys.textib.62.& 63.negauit, illam esse optimā infiniti definitionem;sed illam potius dixit ei conuenire, quod totum, atque perfectum est. Probat igitur illa ratio,cùm Deo nihil deficiat,nec extra illum quidquam sumendū sit,quod ad eius perfectionem desideretur,ipsum esse perfectissimum,& eminentissimum, infinitū verò nequaquam. Gregorius Ariminensis 1.Sent.d.42.q.3.art.2.cùm cognouisset,infinitam Dei virtutem ex infinita motus duratione probari non posse, eandem saltem ex adiectione velocitatis motus in infinitum,hoc argumento demonstrari posse,putauit.Deus potest velociùs,atque iterum velociùs in infinitum Cælum mouere,quàm nunc moueat, ergo est infinitæ virtutis. Consecutionem probat,quia nullum agens finitæ virtutis id efficere valet, habet enim in mouendo definitam virtutem,vltra quam extendi non potest. Antecedens etiam ex eo probat,quia talis accretio velocitatis in infinitum non repugnat motui,ergo per aliquam potentiam fieri potest,quæ quidem alia nulla esse dicetur,quàm potentia ipsius Dei. Subtilis quidem est huiusmodi ratiocinatio,& multum probabilitatis præsefert, vim tamen nullā obtinet demonstrandi,immò potius fallaciam illam includere videtur, quæ à logicis petitionis principij nuncupatur. Etenim posse mouere cælum in infinitum velociùs,indicium est infinitæ virtutis,atque perfectionis:& Theologi,qui tuentur, Deum habere infinitam virtutē, dicerent vtique Deum posse mouere Cælum in infinitum velociùs,quàm nunc moueat: hāc autem potestatem Deo tribuendam esse,non est omninò euidens, immò hæc propositio ab illis omnibus negaretur,qui statuūt, Deum esse finitæ virtutis,& præsertim ab Arist.qui lib. 2.de Cælo tex.39.docuit, Cęlum quocunque tempore moueri non posse, sed habere determinatam velocitatem sui motus,ob determinatam virtutem principij mouentis,vt antè monuimus. Ad probationem illam,qua infinita velocitas,aut veriùs velocitas in infinitum, motui non repugnare dicitur,atque adeò velocitatem illam per aliquam potentiam fieri posse, quæ non est nisi diuina. Respondendum primò est,illam non repugnantiam esse logicam,cū qua tamen manere potest repugnantia physica. Deinde dicendum est, non omnem potentiam necessariò ad actum reuocandam esse:nam & continuum potestatem habet, vt in infinitum diuidatur;& tamen non est necesse,vt semper diuidatur. Sic igitur,quanuis motui Cęli in infinitum velocitas non repugnet,tamen non est necesse,vt maiorem habeat velocitatē, quæ exigat infinitam virtutem mouentis:& propterea cùm non sit euidens hæc propositio, Deum posse in infinitum velociùs mouere Cælum,quàm nunc moueat, neque etiam erit necessaria huiusmodi conclusio, Deum scilicet esse infinitæ virtutis.

Solutio. | Ratio Greg. Arim. | Solutio. | Nulla est repugnantia logica,quominus cęlum in infinitum velocius moueatur,est tamē repugnantia physica. Non omnis potentia necessariò ad actum reuocatur.

Pauli Soncinatis,& Francisci Suarez rationum imbecillitas ostenditur. Cap. XIV.

Paulus Soncinas lib.12.Metaph.q.42.art.2.tribus quoque rationibus id ipsum ostendere conatus est,quæ tā nihil concludunt amplius,quàm quæ superiùs allatæ sunt. Primò sic argumentatur,fieri potest,vt in natura sit aliqua virtus de sua intima, & formali ratione infinita:(nulla enim apparet terminorum repugnantia,aut contradictionis implicatio) sed quidquid potest esse in rebus sempiternis,hoc re ipsa est,cùm in æternis esse à posse non differat,vt habetur 3.Phys.tex.33.ergo in natura re ipsa datur virtus de sua intima, & formali ratione infinita:quæ certè alia esse non potest,nisi virtus primi motoris. Ad hoc argumentū responderi pōt,nullam esse repugnātiam logicam,quominus in natura detur infinita virtus; (hi enim termini,scilicet virtus,& infinita,nullam inuicem repugnantiam habent)esse tamē repugnantiam physicam, vt supra satis explicatum est. Nulla etiā repugnantia est, quominus Cęlum maiorē molem obtineat,quàm nunc habet:(si enim terminos consideres, nullam in eis contradictionis implicationē inuenies)tamen,cùm Cęlum, secundum Arist.æternum sit,cogeretur ipse fateri,ampliori magnitudine illud re vera præditum esse,quia in æternis rebus esse à posse non differt. Cæterùm propositio illa 3.Phys.non hēt locum,nisi in ijs propositionibus,quæ à logicis de secundo adiacente nuncupantur:vt si dicamus,substantia æterna pōt esse;ergo est:consecutio est verissima,& perpetua. In propositionibus verò de tertio adiacēte non hēt locum:ideò non valet, Cęlum hēre potest maiorē quantitatē,ergo habet: sic non valet,substantia æterna potest hēre virtutem infinitam,ob logicam non repugnantiam;ergo ha-

Prima ratio Pauli Soncinatis. | Solutio. | In æternis nō differt esse à posse,quo propositio intelligēda sit.

Secunda rō.

habet. Secundò sic argumentatur; fieri potest, vt corpus exiguè calidum ad summam caliditatem momento temporis transmutetur; non quidem motu, sed subita transmutatione: neque enim hic vlla apparet contradictio; ergo necesse est, vt in natura sit aliqua virtus agens, cui hæc subita transmutatio accepta referatur, vt patet 9. Metaph. tex. 12, sed eiusmodi virtus non potest esse nisi infinita; quia nimirum in velocitate suæ actionis omnem aliam virtutem in infinitum excedit; ergo in rerum natura aliqua infinita virtus necessariò reperitur.

Solutio.

Hoc quoque argumentum solutione non caret: nanque cùm calefactio sit motus, & contradictionem implicet, motum momento fieri; contradictionem etiam implicabit, corpus exiguè calidum ad summam caliditatem momento temporis transmutari. Quod si illud admitti posset, nimirum hanc summam caliditatem non motu, sed subita mutatione introduci; facilè etiam admitteretur, corpus aliquod mobile subita mutatione de loco ad locum trāsmutari, quod nescio quantum cum Peripatetica Philosophia consentiat. Sed esto id verum, subitam mutationem momento fieri (nam aer aduentu Solis momento illuminatur;) falsum est tū, subitam mutationem infinitam agentis virtutem præseferre; alioquin Sol esset infinitæ virtutis.

Tertia ratio.

Tertiò sic argumentatur: nulla virtus finita, quantumcunque vniuersalis, atque perfecta, aliquid vnquam efficere potest, nisi ei addatur alia virtus, siue causa, à qua proximè oriatur effectus; nunquam enim Sol gignere posset hominem; nisi homine intercurrente: sed prima causa, absque alterius virtutis, aut causæ accessione, effectum parere potest; ergo prima causa non est finitæ, sed infinitæ virtutis.

Solutio.

Hoc argumentum facilè soluitur: Philosophi. n. qui necessarium illum nexum secundarum causarum cum prima posuerunt, facilè negarent, primam causam, sine secundis, quicquam efficere posse: & propterea, cùm illa propositio huius argumenti sola fide non etiam naturali ratione firmata sit; sequitur, vt totum argumentū suasorium quidem sit, nullam tamen vim habeat demonstrandi.

Prima ratio Fran. Suarez.

Franciscus etiam Suarez, disp. 30. Metaphysicali, q. 2. duabus rationibus hoc idem se demonstrare professus est: quæ innituntur eodē fundamento, quo ratio quoque S. Tho. superiùs posita, nitebatur, Deum videlicet esse ens per essentiam. Tunc sic argumentatur Suarez. Deus esse, & intima natura, atque necessitate est, id quod est, & à nullo pendet, ergo non pōt habere in se diminutam, & imperfectam rationem entis, seu partem solam perfectionis entis: sed necesse est, vt totū ens, vel totam entis perfectionem includat, atque adeo perfectionem infinitam.

Solutio.

Hæc ratio tantummodò probat, hīc Deum summam entis perfectionem, adeò, vt nullum ens in natura reperiatur, quod sit Deo perfectius; nam, vt antè dictum est, quāuis Deus rerum omnium, quæ sunt in vniuerso perfectionem obtineat, non tamen sequitur, ipsum infinitam perfectionem hīc: cùm entia, quæ sunt in vniuerso, finita numero sint, & finitæ pariter sint eorum perfectiones.

Secunda rō.

Secundò sic argumentatur, id, quod est ens per participationem, limitari potest, aut voluntate dantis tantam perfectionem, & non maiorem, aut capacitate recipientis. Id autem, quod est ens per essentiam, à nullo limitari potest: quia sicut nullam habet causam, à qua pēdeat, ita nullum habet principium, à quo limitetur: sed Deus est ens, per essentiam, ergo, cùm eius perfectio à nullo limitari possit, sequitur, vt sit infinita.

Solutio.

Sed responderi potest, diuinam perfectionem à nullo exteriore principio limitari, sed ex semetipsa: nam sicut Deus ex semetipso est, ita ex semetipso habet illum gradum perfectionis, qui conuenit primo enti: hic autē gradus summus est, non infinitus.

Replica Suarez.

Contra hanc responsionem argumentatur Suarez, si enim, inquit, vera esset, tunc plura entia per se, & natura sua necessaria dari possent, quæ summā perfectionem haberent.

Responsio.

At verò neganda est hæc consecutio: nam sicut nō possunt dari duæ species substantiæ, æquè perfectæ, quia substantiæ sunt sicut numeri, vt docet Arist. 8. Metaph. tex. 10. ita fieri nulla ratione potest, vt reperiantur duo entia, quæ habeant summam perfectionem, quæ à nullo pendeant, &, vt semel dicam, quæ sint entia, per essentiam. Affert etiam idem autor alias rationes, quæ tamen, vt omnes facilè intelligere possunt, summam tantummodò primi entis perfectionem, non etiam infinitam ostendunt.

Disputationis cōclusio.

Ex quibus iam apertè colligere licet, infinitam primi motoris virtutem, fide quidem à nobis firmari posse, cui assentiri necessariò tenemur, nulla tamen naturali ratione, ab intellectu nostro fabricata, demōstrari.

DE

DE SVBIECTO LIBRORVM DE CAELO

Disputatio Vndecima.

Dicendorum propositio. *Caput Primum.*

Difficultas huiusce disputationis.

Necessitas.

Elebris est controuersia, cùm à veteribus, tùm à recétioribus Philosophis frequenter exagitata, de præcipuo Aristotelis instituto in quatuor ijs libris, quos de Cœlo inscripsit, seu, vt nostri aiunt, de eorũ adæquato subiecto: perdifficilis illa quidem, & explicatu maximè necessaria. Difficultatem faciunt opinionum varietas, multaque Aristot. loca, quæ diuersis sententijs satis commodè aptari posse videntur. Necessaria verò est huiusce quæstionis explicatio, propterea, quòd nĩ si hac in re optimè veritas perspecta fuerit, facilè peruerti potest, atq; confundi totius Aristotelicæ philosophiæ ordo. Non defuerunt multi, qui quæstionem hanc subtilissimè discusserunt; verùm nonnulli sibi ipsis, alij magistris suis, in quorum verba iurarunt, nimium adhæserunt: hincque factum est, vt longè sæpius à veritate recesserint, mentisque Aristotelicæ sensa haud congruenter aperuerint. Quapropter ipse quoque eandem quæstionem euoluere decreui, eo potissimum consilio, vt opinionem quandam communem, falsam illam quidẽ, sed tamen veritatis pallio velatam, omninò reijciam, atque ex intimis studiosorum mentibus euellam. Ordo autem in disputatione seruandus, is erit. Afferam primùm ad cumulatiorem doctrinam, opiniones præcipuas de subiecto librorum de Cęlo, cum suis rationibus, & fundamẽtis, atque illas singillatim refellere, propositaque argumenta, pro earum confirmatione, diluere conabor. Proponam deinde sñam illam, quam Aristot. menti consentaneam existimo, eamque, & fundamentis muniam, & argumentis firmabo, & obiectiones, quibus eadem passim infringi videtur, de medio tollere nitar. Denique modum ostẽdam, quo omnes relatæ opiniones inter se optimè conciliari possint.

Ordo in eadem seruandus.

Alexandri opinio. *Caput II.*

Vniuersũ esse subiectum lib. de cęlo.

Omnium itaque primus, ad huiusmodi quæstionem dirimendam, grauissimus accedit Arist. interpres, Alexander Aphrodisiẽsis: qui, referente Simplicio, arbitratus est, præcipuum Aristot. consilium in quatuor libris de Cęlo, esse agere de vniuerso, quatenus Cęlũ, & quatuor, quæ sub ipso sunt, simplicia corpora, elementa dicta, comprehendit: proinde verum, & adæquatum illorum librorum subiectum statuit, esse Vniuersum ipsum, hoc eodem modo consideratum. Cùm enim Vniuersum ex simplicibus corporibus conflatum sit, quicquid ab Arist. de simplicibus corporibus ibi agitur, id, non primaria, & absoluta tractatione, factum ab eo esse existimauit; sed quatenus ea ipsa ad Vniuersum relationem habent, cuius partes, atque principia sunt, & in cuius gratiam considerantur. Huic sñæ astipulatur Angelicus Doctor S. Thomas, assentiunturque ex recentioribus philosophis complures: quam quidem nonnullis rationibus haud fortasse vulgaribus probare conati sunt. Sumunt primum argumentum ex ratione formali subiecti: nam, vt autor est Arist. 1. Poster. illud est subiectum alicuius scientiæ, cuius proxima elementa, atque principia in illa scientia quæruntur, & de quo propriæ affectiones in eadem demonstrantur: Sed in libris de Cęlo, proxima Vniuersi elementa quæruntur, videlicet à medio ad medium, & circa medium moueri: eiusdem ẽt affectiones demonstrantur, nimirum esse vnum, finitum, æternũ; in quibus mõstrãdis maximè Aristot. elaborauit: Vniuersum igitur iure optimo adæquatum illorum subiectum statui debet. Argumentantur secundò ex librorum inscriptione. cùm enim ij libri inscribantur de Cęlo, aut sumitur ibi Cęlum pro solo cęlesti corpore, aut pro toto Vniuerso: (vtroque enim modo, in contex. 96. 1. libri, Aristot. asserit, sumi posse) pro solo cęlesti corpore accipi quidem non potest; quoniam manca, & imperfecta esset præposita inscriptio: constat enim, non de solo cęlesti corpore, sed de quatuor etiam elemẽtis in ijs libris disputari: igitur Cęlũ pro Vniuerso sumitur, ac deinceps de Vniuerso est principalis tractatio; ipsumque verum, & adæquatum illorum librorum subiectum censendum est. Tertiò, id ipsum elicere conantur

S. Thomas. Philalthæus. Maynetus. Piccolomin.

Argũ primũ ex rõne formali subiecti

Argũ secundũ ex inscriptione librorum.

ex verbis ipsiusmet Aristo. qui Cælum interdum primum elemẽtum appellare consueuit, vt ex contex. 91. 1. libri, & ex initio tertij, perspicuè elici potest. Quoniam autem elementi nomen ad id, cuius est elemẽtum, relationem includit; ideò considerare oportet, cuiusnam elemẽtum Cælum appellari possit. Mistorum quidem dici non potest; quia, mista non constare ex Cælo, tanquam ex materia, omnibus compertum est, nec vlla indiget demonstratione. Ad solũ igitur Vniuersum, elemẽtum dicetur; cùm præsertim omnia simplicia corpora Vniuersi materia passim appellentur. Quoniam verò Cæli, & aliorum quatuor corporum consideratio eadem esse debet; necesse est, si Cælum, vt Vniuersi materia cõsideratur, elemẽta quoque, vt Vniuersi materiam spectari. Quare apertissimũ iam est, vel ipsius Arist. testimonio, quinque simplicia corpora duntaxat, vt subiecti principia, Vniuersum verò, vt adæquatum subiectum in libris de Cælo considerari.

Argũ tertiũ ex verbis ipsius Arist.

Postremò id ostẽdunt ratione methodi, ordinisq; doctrinæ: eo nanque ordine, ab ijs rebus semper auspicamur, quæ nobis notiora, cognituque faciliora sunt. Cùm igitur Arist. naturalium rerum cognitionem nobis traditurus esset, post vniuersalia theoremata ab eo suæ tractationis exordium sumere debuit, quod omnium primùm in conspectum dat sese, quodque faciliore cognitione apprehendi potest: id autem est Vniuersum, quòd rationem habeat totius; (totum enim notius est, quàm suæ partes, vt habetur 1. Phys. tex. 4.) igitur Arist. antequam partis cuiuspiam tractationem aggrederetur, totius formam, & constitutionem depromere debuit, atque adeò priùs de Vniuerso, quàm de eius partibus disputare. Hæc est germana Alexandri sententia: hæ sunt rationes præcipuæ, quæ, ad illam probandam, in medium communiter afferuntur.

Argũ quartum ex ordine doctrinæ.

Quære plura apud Zab. lib. de naturalis scientiæ constit. c. 24.

Alexandri opinionis confutatio. *Cap. III.*

Cæterùm, si hanc Alexandri sñiam diligentissimo examine pensitauerimus, eam prorsus ab Arist. alienam esse inueniemus. Primòque aduersus illam vtor argumento Simplicij, quod est huiusmodi: si Arist. consilium in libris de Cælo fuisset agere de Mundo; tunc ipsum ibi vsquequaque perfectum, omnibusque, vt aiunt, numeris absolutum; nec ex simplicibus modò corporibus, sed ex mistis quoque cuiuscunque generis constantem, & consurgentem, considerasset: hoc enim esset de toto Mundo agere, quemadmodum & Plato in Timæo; & autor libelli de Mundo ad Alexandrum considerarunt: Veruntamen, vel ipsius Alexandri, & sectatorum testimonio, de Mundo, vt mista corporà complectẽte, in ijs libris non agitur: non enim ibi de animalibus, non de plantis, non de lapidibus disputatur: igitur Arist. cõsilium in libris de Cælo non fuit agere de Mundo, quatenus ex omnibus prædictis corporibus, simul positis, coalescit.

Prima ratio.

Nonnulli ex Alexandri, & S. Thomæ sectatoribus, huic argumento Simplicij ita satisfacere se putant, dicẽtes, vt aliquid adæquatum, vel præcipuum alicuius scientiæ subiectum statuatur, non esse necesse, vt omnes eius partes in illa scientia tractentur; verùm sat esse, si partes præcipuæ considerẽtur. Iam verò Mundus plures sub se continet partes nonnullas præcipuas, ex quibus proximè conficitur; quæque ad eius integram cõstitutioné necessariæ sunt, vt quinque simplicia corpora: alias minùs præcipuas, quæ ad eius quidem structuram non pertinẽt; sed tantummodò ad eius perfectionem, &, vt Græcè aiunt, εἰς ἀναπλήρωσιν, hoc est ad complementum, cuiusmodi sunt omnia corpora mista: propterea nihil absurdi esse aiunt, si Mundus pro adæquato, vel præcipuo librorum de Cælo subiecto statuatur. Nam vt nulla ibi mistorum corporum disputatio habeatur, at satis tamen est, Arist. perfectam illorum corporum notitiam tradidisse, ex quibus proximè Mundus constitutus est.

Alexandræorum, & Thomistarũ quædam rñsio.

Non est modò, cur hanc responsionem reijciamus; quoniam in disputationis cursu, cùm veram de subiecto librorum de Cælo sñiam aperiemus, manifestum fiet, Mundumne præcipuè Arist. in libris de Cælo, vt ex quinque simplicibus corporibus proximè consurgit; an potiùs quinque simplicia corpora, ex quibus proximè Mundus constatus est, considerauerit.

Huius respõsionis confutatio habebitur infra in cursu dispu.

Neque verò liceat hunc in modum argumentari; Cælum, & quatuor elemẽta sunt partes, & proxima materia Vniuersi; ergo sunt ipsum Vniuersum; atque adeò, dum Arist. de ijs disputat, de Vniuerso, quoque disputare videtur. Nam quemadmodum lignorum struẽ; aceruum lapidum, & cementi cumulum, quamuis sint partes, proximaque materia domus; hæc ipsa tamen, seorsum accepta, nunquam profectò appellabimus domum: quæ tunc primùm constare dicitur, cùm & tectum, & parietes, & pauimẽtum, & alia id genus apparent:

Tacitæ obiectionis solutio.

quæ omnia consideranda occurrunt, cùm domum scrutamur, quatenus domus est; ita considerare Cælum, & quatuor elementa, tanquam partes præcipuas, vel proximam materiam Vniuersi, non est considerare Vniuersum. Vt enim paulò infra demonstrabo, considerauit tunc Arist. Mundum, quasi in fieri, & ob oculos nobis priùs eius materiam proximam statuere voluit, quam ipsum seorsum secundum suam naturam, omnesque eius proprietates, exploraret.

Secunda rō. Præterea contra hanc Alexandri sententiam sic argumentor; Cùm, ex communi Philosophorum omnium, atque præcipuè Græcorum consensu, totius naturalis Philosophiæ subiectum sit corpus naturale; ordinis ratio, tractationisque series postulabat, vt, postquam in libris de Physico auditu, de naturali corpore, vniuersè acceptο, disputatum fuerat, in alijs eiusdem scientiæ libris ad alicuius speciei corporis naturalis contemplationem descenderetur. Quòd si ita est, necessariò sequitur, vt Vniuersum aliqua species naturalis corporis esse dicatur; siquidem ipsum tanquam adæquatum, aut præcipuum subiectum in libris de Cælo consideretur. At vero quænam species naturalis corporis esse potest? Corpus naturale aut simplex est, aut mistum: simplex aut de Cælo dicitur, aut de quatuor elementis; mistum, aut est animatum, aut inanimatum; aut est homo, aut bellua, aut planta: inanimatum, aut lapides continet, aut metalla. Mundus autẽ neque est Cælum, neque elementa, neque homo, neque bellua, neque plãta, neque lapis, neque metallum; igitur nulla est species naturalis corporis, in qua ipse collocari possit; atque adeò in libris de Cælo, in quibus de aliqua specie naturalis corporis necessariò agendum est, de eo Arist. primaria intentione nõ disputauit.

Absoluta totius naturalis corporis diuisio.

Tertia ratio. Postremò sunt, qui contra eandem sententiam, ex Mundi definitione, ita argumẽtentur; Mundus est compages, è Cælo, terraque coagmentata, atque ex ijs naturis, quę intra eam continentur: siue Mundus est ordo, & dispositiò vniuersorum, quæ à Deo, & per Deum asseruantur: ita Mundus ab Autore libelli de Mundo definitus est. Si igitur Arist. consilium in libris de Cælo fuisset, agere de Mundo, certè de hoc rerum ordine, naturarumque congerie multa, & præcipua verba fecisset: ita enim esset considerare Mundum, quatenus Mundus est: sed de his pauca quidem dixit, & obiter duntaxat disseruit; seseque totum ad naturas ipsas, atque ad earum proprietates animo, & cogitatione conuertit; igitur ipsi curæ non fuit, eo loco disputare de Mundo, ac deinceps Mundus illorum librorum subiectum statui nullo modo potest.

Solutio argumentorum, quæ pro Alexandri sententia adducta sunt. *Cap. IV.*

Ad primum. Reprobata iam satis Alexandri sententia, nunc argumenta illa, quibus eadem ab eius sectatoribus comprobata est, paucis expediamus. Ad primum itaque, admissa maiore, neganda est minor propositio. Nanque in libris de Cęlo non quæruntur, nec demonstrãtur ab Arist. principia, partes, nec affectiones Vniuersi; idque primaria intentione, sed solùm per necessariam quandam consecutionẽ: quinimmò ea sunt principia, & eæ sunt affectiones, quæ primò, & per se corporibus simplicibus conueniunt. Quæcunque enim Arist. ibi de toto Mũdo agere videtur, ea omnia primò, & præcipuè cælo competunt: postea verò, ratione cæli, toti etiam Mundo conuenire dicuntur. Præcipuum itaque Arist. consilium est ibi de rotunditate, perpetuitate, atque vnitate Cæli disputare; idque accipiendo Celũ pro toto globo sphęrarum, dum probatur autem, Cælum esse vnum, perpetuum, atque rotundum, statim sequitur, Mundum esse vnum, perpetuum, atque rotundum; Dum etiam probat Arist. vnitatem Mundi, ratione motus elementorum, atque præcipuè terræ; semper respicit Cælum quantũ ad eius centrum, à quo, & ad quod simplicia corpora, grauia, & leuia mouetur, & circa quod ipsummet Cælum perenni ambitu circumuoluitur.

Ad secundũ. Ad secundum scitè admodum Zabarella respondet, non esse necessarium à rebus omnibus consideratis librorum inscriptiones sumere: manifestum est enim, Meteorologicos libros ab ijs rantùm inscribi, quæ in sublimi, fiunt; & nihilominus de alijs mistis imperfectis in eisdem libris Arist. disputat, vt potè de ijs, quæ in visceribus terræ gignuntur, & de multis etiam alijs. Quapropter nullum absurdum est, eos libros, in quibus de simplicibus corporibus agitur, inscriptos fuisse de cælo: quod non pro Mũdo, sed pro simplici corpore accipitur; quanuis in eisdem de elementis quoque sermo fiat.

Ad tertium. Ad tertium respondet Simplicius, Cælum propriè elementum non esse; quia nihil ex eo componitur; ratio autem elementi est, aliorum compositionem inire: interdum tamen Cælum ab

Arist.

Arist. elementum vocari, non quia sit mundi materia; sed quia simplex est. Cùm enim elemē ti conditio sit, vt sit simplex, hoc est non mistum, videtur, per quandam similitudinem, id omne corpus, quod simplicitate gaudet, elementi quoque nomine nuncupari posse. Quòd si, propterea quod Cælum elementum appellatur, ad Mundum, tanquam ad id, quod ex eo constatum est, referri necessariò deberet, vt Alexandræi censent, eadem ratione quatuor elementa ad Mundum, tanquam ad correlatiuum proprium nos quoque referre possemus: at nusquā apud Arist. legitur, quatuor simplicia corpora, terram, aquam, aerem, & ignem, ad Mundum, sed semper ad mista corpora, elementa vocari, id, quod legentibus totum tertium librum de Cælo compertissimum fiet; quare nec cælum, quamuis interdum elementum appellatur, ad Mundum, tanquam ad correlatiuum, referri debet. Ad vltimum respondendum est, si quid fortè efficacitatis habet, id esse de toto per se, & essentiali, cuius aliqua cognitio saltem confusa priùs habenda est, quàm ad partium cognitionem deueniatur: nihil autem valere de toto per aggregationem, quod re vera nil aliud est, quàm suæ partes, ideo, ad perfectam istius notitiam, sufficit singulas eius partes considerare: nam quemadmodum ipsum ex partium aggregatione consurgit, ita eius notitia ex singularum partium notione proficiscitur. Ad quartū.

Latinorum opinio, eiusdemq; disquisitio. Cap. V.

Descendunt secundo loco in arenam, eandem quæstionem explicaturi, Interpretes Latini, quorum princeps fuit Magnus Albertus: atque ij quidem arbitrati sunt, verum, & adæquatum subiectum librorum de Cælo, non esse aliud, quàm corpus mobile ad locū, vel, vt ipsi aiunt, ad vbi, quemadmodum etiam Commentator Auerroes 3. lib. de Cælo, comm. 1. defendisse visus est. Ducti sunt autem in huiusmodi sententiam, hac potissimum ratione: cùm enim subiectum totius naturalis scientiæ sit corpus mobile, vniuersè spectatum, illud quæ prima sui partitione in mobile ad locum, & mobile ad formam diuidatur; ratio id exigere videtur, vt priùs de corpore mobili ad locum, tanquam de digniore, & præstantiore, quā de corpore mobili ad formam, dissseratur. Sicut autem hoc pro vero, & adæquato subiecto librorum de generatione, & interitu statuitur, ita illud verum, & adæquatum subiectum librorum de Cælo censeri debet, in quibus non nisi de corporibus, quæ ad locum mouentur, sermo habetur. Hæc sententia quamuis veritati non omninò consentanea sit, prorsus tamen abijcienda non est, sed potius ad bonum sensum reuocanda: id, quod nos infra præstaturi sumus. Multis hæc quidem sententia à Iacobo Zabarella iactatur, vt apud ipsum, libro de naturalis scientiæ constitutione, c. 29. videre licet: ego verò duo tantùm in ea reperio, animaduersione digna. Alterum est, quia ponit, corpus mobile, absolutè acceptum, esse subiectum totius naturalis scientiæ, quod quidem falsum est, si mobilitas, tanquam ratio formalis subiecti accipiatur: sed hac de re alibi affatim disputatum est. Alterum, quia ratio formalis, quam subiecto librorum de Cælo attribuit, minimè illi adequata, sed potius multò amplior esse videtur: quandoquidem non cælestia modò corpora, & quatuor elementa, verùm etiam quæcunque ex elementorum commistione consurgunt, ad locum mobilia sunt, & tamen in ijs libris non nisi de Cælo, & quatuor elementis disputatur.

Corpus mobile ad vbi secundum Latinos, est subiectū lib. de cœlo. Latinorū præcipua ratio.

Latinorū sententia de subiecto lib. de cœlo non omninò aspernanda est. In quibus deficiat Latinorum sentētia.

Opinio Iamblici, & Syriani, eiusdemque confutatio. Cap. VI.

Iamblicus, & Syrianus, qui inter Græcos Philosophos non ignobiles habiti sunt, existimarunt, subiectum librorum de Cælo illud esse, à quo ij libri inscriptionem sumpserunt, videlicet Cælum ipsum: de eo enim, non item de elementis, nisi secundaria quadam intentione, & propter Cælum, Arist. ibi agere, censuerunt. Quam quidem sententiam huiusmodi ratione muniuerūt. Vniuersa naturalis Philosophia aut in principijs versatur, aut in corporibus: corpora aūt vel simplicia sunt, vel mista: simpliciū quędā ęterna sunt, quędā generabilia. At verò, cū ęterna corpora oīum prima sint, iure optimo in prima parte naturalis Philosophię, post principia, in libris Physicis tradita, ea ipsa consideranda sunt; hincq; eliciunt, præcipuū Arist. consilium in libris de Cælo, esse considerare Cælum, quod corpus æternum est. Quoniam verò cæli contemplationi elementorum consideratio annexa est, quæ corpora quidē simplicia sunt, nō tamen æterna, sicut cælum, sed saltem secundum partes interitui obnoxia;

Celum secūdum Iambl. & Syrian. est subiectū lib. de cœlo. Argū. p hac opinione. Cur cæli tractationi fini tima sit elementorū cōsideratio opinio Iambl. & Syriani.

dixit Iamblicus, hoc ideo ab Arist. factum esse, quia ipsa à cælo continētur; eique in ipsa met generatione obediunt: regitur enim elementorum virtus à virtute cælesti, vt 1. Meteor. Arist. scribit. Magnus autem Syrianus hac ratione asseruit, Arist. post cæli considerationem, de elementis egisse: quoniam inter principes cæli proprietates ea est, vt nec grauitatem ipsum habeat, nec leuitatem, quo fit, vt nec deorsum moueatur; neque sursum. Hanc autem proprietatem perfectè nos cognoscere non valemus, nisi aliquam grauium, & leuium corporum notitiam habeamus. Necessaria igitur Arist. fuit elementorum consideratio, vt ea quodammodo nos ad perfectam cęli cognitionem manuduceret. Hæc sententia à Simplicio omninò refelli tur: qui ostendere nititur, sermonem de elementis, non propter theoriam de cælestibus corporibus, sed præcipuè propter ipsa elementa ab Arist. assumptum fuisse. Etenim, post doctrinam cælestium corporum, quam in duobus primis libris Arist. tradidit, inchoans tertium librum, proœmio vtitur, vbi libri continuationem seruans, ostendit, naturale negocium circa corpora esse: tanquam eodem quoque spectantibus duobus vltimis libris: ait enim, *De primo quidem igitur elementorum dictum est, & quale quid secundum naturam, & quod incorruptibile, & ingenerabile: reliquum autem de duobus dicere.* Tria enim elementa Arist. in vniuerso esse intelligebat. Vnum, quod neque graue est, neque leue, vt cælum. Alterum, quod grauitatem habet, sub quo aqua, & terra continentur. Tertium, quod leuitate præditum est, aerem, & ignem comprehendens. Ex quibus liquidò iam constare potest, ait Simplicius, non de elementis, in gratiam Cęli, Arist. in libris de Cęlo egisse, vt Iamblicus, & Syrianus arbitrati sunt; sed eadem per se, primariaque intētione considerasse. Contra eandem snīam sic argumentatur Zabarella: si in libris de Cęlo, de elementis tantùm ex accidēti, & in Cæli gratiam, Arist. egisset; tunc necesse esset, eum in aliquo particulari libro naturalis philosophiæ, de ipsis per se disseruisse, perfectamque ipsorum cognitionem tradidisse: sunt enim corpora, ita cognitu digna, sicut quodcunque aliud, in naturali philosophia consideratum. Sed in nullis alijs libris apparet, Arist. perfectam elementorum cognitionem tradidisse: (in libris enim de ortu, & interitu ipsa tantum, vt mistorum principia, non item secundum eorum integritatem considerauit:) desideratur ergo in naturali scientia elementorum absoluta tractatio, nisi ipsam illā esse dicamus, quæ in duobus posterioribus libris de Cęlo continetur. His addo ego 3. argumentū: nanq; Arist. in libris de Cęlo egit pcipuè de simplici motu, igitur ea præcipuè cōsiderāt, quibus simplex motus ascribitur: hæc aūt præter Cęlum, sunt quatuor elementa; igitur Arist. in libris de Cęlo, de quatuor elementis præcipue disputauit. Minor propositio, atque etiā primi enthymematis consecutio satis perspicua est: Simplex enim motus in eum distinguitur, qui à medio, qui ad medium, quique circa medium fit. quemadmodum autem Cælum in gyrum circa medium voluitur; ita elemēta recta, vel à medio, vel ad medium feruntur. Non igitur simplicis motus perfecta cognitio haberi potest, nisi ipsa quoque elementa, tanquam præcipua subiecta, quibus simplex motus conuenit, considerentur.

Confutatio Simplicij.

Confutatio Zabarellæ.

Confutatio Autoris.

Opinio Simplicij. Cap. VII.

NEmo opinor Aristotelis mentem, hac in re pleniùs assecutus est, dilucidiùsque explicauit, quam Simplicius. Arbitratus est acutissimus hic philosophus, præcipuum Arist. scopum in toto opere de Cęlo, esse, naturam simplicium corporum explorare: quæ sunt Cælum, & quatuor elemēta, ex quorum compositione Vniuersum concrescit. Quoniam verò inter hæc simplicia corpora primas partes obtinet Cęlum, tanquàm elemētis præstantius, atque natura prius; icirco de cælesti corpore Arist. primum sermonem instituit, eius naturam considerando, ipsiusque partes, & affectiones patefaciendo: mox ad elemētorum contēplationem accessit, quorum motus, & ad diuersa loca propensiones, diligenter rimatus est. Iam verò, cùm quinque hæc simplicia corpora, veluti species quædam, seu partes, vt vocant, subiectiuæ, sub vniuersali, quodam genere, contineantur, quod est corpus simplex, absolutè, & vniuersè spectatum; existimauit Simplicius, hoc ipsum corpus simplex, sic consideratum, esse verum, & adæquatum librorum de Cęlo subiectum; cùm præsertim ad rationem subiecti id requiratur, vt vnum illud sit, ad quod cætera, in scientia considerata, reuocentur, & de cuius partibus in tota illa scietia disputetur. At verò simplicis corporis partes, seu species, sunt Cęlum, & quatuor elemēta, de quibus in libris de Cęlo ita agitur, vt nihil omninò aliud cō-

Præcipuum Arist. institutū in lib. de cælo est agere de corpore simplici.

Corpus simplex, vniuersè acceptum est subiectū lib. de cælo.

fide-

ſideretur; iure igitur optimo, corpus ſimplex, abſolutè ſpectatū, adæquatum librorū de Cęlo ſubiectum eſſe videtur. Confirmat autem Simplicius ſniam ſuam, ex Ariſt. ratiocinatione, in eodem opere de Cęlo ab ipſo habita; nanque proœmium inchoans duorum primorum librorum, apertiſſimè oſtendit, ſe de ſimplici corpore locuturum. Duos autem vltimos exordiens, id ipſum iam tradidiſſe, ſe dicit, quòd ſcientia de natura circa corpora eſt, & horum affectiones, & motus, tanquàm primò de p̄imis corporibus ſermonem faciens: à quibus & totum Vniuerſum, & quæcunque in eo procreantur, & aſſeruantur, originem ducunt. Hæc eſt Simplicij ſententia, quæ à nobis paulò inferiùs diligentiori examine ponderabitur.

Cōfirmatio huiuſce opinionis ex Ariſtot. ratiocinatione.

Sententia Simplicij, à Iacobo Zabarella minùs rectè explicata. *Cap. VIII.*

HAbuit autem hæc ſnia Simplicij non paucos & approbatores, & defenſores: qui cum eo quidem defenderūt, adæquatum librorum de Cęlo ſubiectum eſſe corpus ſimplex; ſed tamen, eorum pace dixerim, in explicanda hac ſnia, & à Simplicio, & à veritate penitus defecerunt. Mitto multos, vnum adducam Iacobum Zabarellam: qui lib. de Naturalis ſciētiæ conſtitutione, cap. 17. aſſeruit, quanuis nomine Mundi, & nomine ſimplicis corporis, idē prorſus materiale ſubiectum, ſiue eadem res conſiderata, ſignificetur; congruentius tamen, & artificioſiùs nos loqui, ſi corpus ſimplex, non etiam Mundum, adæquatum librorum de Cęlo ſubiectum eſſe dicamus; idque potiſſimùm ob eius rationem formalem. Rectè enim dicimus corpus ſimplex, quatenus ſimplex eſt, eſſe ſubiectum librorum de Cęlo: Mundum, quatenus Mundus, non item. Pro cuius rei maiore explicatione, dubium adducit, quod olim plurimis doctiſſimis viris ſe propoſuiſſe affirmat; à quorum nemine veram ſolutionem ſe audiuiſſe fatetur. Dubium autem illud eſt; conſtat ferè inter omnes philoſophos, totius naturalis ſcientiæ ſubiectum eſſe corpus naturale, quatenus naturale eſt: hic conſiderandi modus, ſcilicet quatenus naturale, debet eſſe proprius ſcientiæ naturalis, atque illi adæquatus; adeò, vt nulla ſit alia diſciplina, in qua aliquid, quatenus naturale eſt, conſideretur: nec vlla ſit naturalis ſcientiæ pars, quæ alia rōne quippiam conſideret, quā vt naturale eſt. Cū igitur opus de Cęlo ſit pars ſcientiæ naturalis, in qua aut de Cęlo, & elemētis, aut, de ipſo Mūdo diſſeritur; neceſſe eſt, iſtorū quodlibet, quatenus naturale eſt, conſiderari. Atqui efficax ſemper illatio eſt, à quatenus ipſum, ad de omni; ergo, ſi quęcunq; in libris de Cęlo cōſiderantur; quatenus naturalia ſunt, cōſiderant̄, ſequitur, vt quęcunq; naturā habent, vel naturalia ſunt; in eiſdē libris, tractētur. Qđ ſi ea, quæ tractantur in libris de Cęlo, alia rōne, q̄ vt naturalia ſunt, conſiderentur, quis non videt, eoſde libros ad naturalē ſcientiam minimè pertinere? Hoc dubium, à nemine ſolutum, hoc modo Zabarella ſolui poſſe exiſtimauit. Quemadmodum res conſiderata cōis primùm eſt, deinde ad varias ſpecies contrahitur; ità etiam modus conſiderandi. Res conſiderata in tota naturali ſcientia, eſt corpus naturale, vt quoddam commune genus, quod deinde ad varias ſpecies ordinatim coarctatur; ſic modus cōſiderandi vnus eſt, totam naturalem ſcientiam amplectens, ſcilicet quatenus naturam habens. Si natura vniuerſè, & indiſtinctè ſumatur; tunc habetur modus conſiderandi, in libris phyſicæ auſculationis. Si verò propria cuiuſlibet naturalis corporis natura accipiatur; tunc habetur modus conſiderandi in alijs libris naturalis philoſophiæ. Subiectum igitur librorum de Cęlo, ait Zabarella, eſt corpus ſimplex ſecundum ſuam naturam conſideratum: neque enim alia formalis ratio addenda eſt, ſed ſufficit modus conſiderandi vniuerſalis, ad aliquam tamen ſpeciem naturalis corporis coarctatus, cuiuſmodi eſt ipſum corpus ſimplex. Cęterùm hęc Zabarellæ explicatio in tribus potiſſimùm deficere mihi videtur. Primò, quia non æquè pro materiali ſubiecto librorum de Cęlo, Mundum, ac corpus ſimplex ſtatuere poſſumus. Etenim, vt vel ex ipſius Zabarellæ ſnia prædiximus, præcipuus Ariſt. ſcopus in ijs libris nō eſt agere de Mūdo, vt ex ſimplicibus corporibus conſtat; ſed de ſimplicibus corporibus, ex quibus Mundus coaleſcit. Res etiam præcipua, in libris de Cęlo cōſiderata, eſt vna ex illis ſpeciebus, in quas naturale corpus proximè diuiditur. Naturale autē corpus, prima ſui diuiſione, in ſimplex, & miſtū diuiditur; igitur corpus ſimplex, quod eſt ſpecies naturalis corporis, abſolutè ſpectari, erit res, in libris de Cęlo conſiderata, non aūt Mundus: qui nullius ſpeciei rationem habet; cū omnium potius congregatio quædam ſit. Ad hæc; materiale ſubiectum librorum de Cęlo eſt totum quoddam vniuerſale, quod quinque ſub ſe ſpecies complectitur, Cęlum ſcilicet,

Putauit Zab. tam mundū, quā corpus ſimplex eſſe poſſe natura le ſubiectum lib. de cælo, quod tamen reprobatur.

Dubiū apud Zaba. ſolutu difficillimū.

Solutio Zabarellæ.

Zabar. ſentētia de ſubiecto librorum de cælo.

Oſtenditur contra Zab. nō poſſe mūdum poni p̄ materiali ſubiecto lib. de cælo.

Q 3 &

& quatuor elementa: Mundus verò est totum quoddam per aggregationem; non igitur iste pro materiali subiecto librorum de Cęlo æquè, ac simplex corpus assignari potest. Dubium

Autor soluit dubium à Zabar. propositum.

verò, à doctissimo viro propositum, non mihi tanti põderis esse videtur, vt à quouis homine, vel mediocriter erudito, facillimè solui non possit: inclusam enim habet propositionem quãdam, quam nescio, an ipsemet Zabarella concederet. At enim, modum considerandi naturalis scientiæ, scilicet quatenus naturale, ita illi æquatum esse debere, vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid, quatenus naturale est, consideretur. Hoc in præsentia mittatur. Subdit; nec vllam esse naturalis scientiæ partem, quæ quicquam alia ratione consideret, quam vt naturale. Aliorum sit iudicium, isthæc propositio admittenda ne sit: nos enim in multis instantiam afferre possumus. Mathematica, vniuersalis quædam scientia est, quæ pro materiali subiecto corpus quantum sibi vendicat; illudque, vt quantum est, considerat. Perspectiua est pars sciẽtię Mathematicæ, quæ pariter quantum considerat; tamen non vt quantum, sed vt oculis perspici potest. Sic Theologia scientia quædam est, cuius subiectum ex communiore sñia, est Deus, sub ratione, qua Deus est, Secundus liber Sñiarum est pars Theologicæ disciplinę: in eo tamen non consideratur Deus sub ea præcipuè ratione, qua Deus, sed sub ratione, qua creator est, atque idem in alijs scientijs dici potest. Absurdum igitur non est, aliquam vniuersalis scientiæ partem rationem formalem, siue modum considerandi particularem, sibiq; proprium exposcere; in quo tamen modus considerandi scientiæ vniuersalis, tanquam superius in suo inferiore concludatur. Dicendum itaque est, pro dubij solutione, quicquid in libris de Cęlo consideratur, non id quidem sub hac formali ratione, hoc est quatenus naturale est considerari; sed quatenus simplex, ita tamen, vt simplicitas naturalitatem non excludat: corpus enim, quod simplex est, naturale pariter est. Quòd verò attinet ad huius dubij solutionem, à Zabarella propositam, intendit ipse à particularibus subiectis proprium considerandi modum excludere, vultque modum considerandi vniuersalem rectè illis inseruire posse, atque adeo subiectum librorum de Cęlo esse corpus simplex, non sub aliqua particulari ratione, sed solum secundum suam naturam consideratum. Profectò nisi considerare corpus simplex, secundum suam naturam, sit considerare corpus simplex, sub ratione simplicitatis, non video, quomodo hæc Zabarellæ solutio cum veritate consentire possit. Si res ita habeat, iam Zabarella rationem formalem particularis subiecti assignare cogitur, quam excludere intendit; sin secus, perturbata iam est, valdeque confusa huiusce quęstionis tractatio. Nam aliquod corpus simplex secundum suam naturam, vel perpetuum, & indissolubile est; vel generationi, & interitui obnoxium. Aliquod, secundum suam naturam, vel ab externo motore vertigine circunducitur; vel ab interno principio recta sursum, vel deorsum concitatur. Aliquod, secũdum suam naturam, vel omne dissolubilium corporum cõmercium abhorret; vel tanquam materia misto, caducoque corpori substernitur. Si igitur in libris de Cælo corpus simplex, secundum suam naturam consideratur, cedo, quonam modo cõsiderabitur? Dicet fortasse, vniuersalem naturam corporis simplicis hæc omnia complecti, & propterea secundum suam naturam vniuersalem considerari. At verò quid aliud est, hæc vniuersalis natura corporis simplicis, nisi ipsamet simplicitas, ratione cuius ea omnia, quæ supra diximus, cunctis corporibus, quæ simplicia sunt, attribuuntur? Cur non igitur dicamus potius, subiectum librorum de Cęlo esse corpus simplex, sub ratione, qua simplex est, quàm corpus simplex, secundum suam naturam consideratum?

Quęlibet particularis sciẽtia modũ cõsiderãdi particularem exposcit; i quo tamen includitur modus considerãdi, scientiæ vniuersalis, vt superius in suo inferiore.

Zabarellę solutio reprobatur.

Quõ intelligendũ sit in libr. de cælo considerari corpus simplex secundũ suam naturam.

Vera explicatio sententiæ Simplicij de subiecto librorum de Cælo. Cap. IX.

Dicendum igitur est, pro huius quæstionis enodatione, veraque Simplicianæ sententiæ explicatione, verum, & adæquatum subiectum librorum de cælo esse corpus simplex, quatenus simplex est: cuius propria, & adæquata affectio est mobilitas ad locum. Quod vt apertius intelligatur, sciendum est, in omni subiecto tria hæc potissimum consideranda esse: subiectum materiale, quod & res considerata dici solet: subiectum formale, quod ratio formalis, seu modus considerandi quandoque appellatur: & propriam affectionem, quæ à toto constituto ex re considerata, & modo considerandi proficiscitur. Iam verò materiale subiectum librorum de Cæli est corpus simplex, quatenus sub se Cœlum, & quatuor elementa comprehendit. In hoc tota Arist. in libris de Cæli contemplatio versatur: aut enim ipsum absolutè

Tria in vnoquoq; subiecto consideranda.

Quære disp. de subiecto totius naturalis philosophię.

Subiectũ materiale librorum de cælo,

con-

consideratur: aut eius partes, seu species: aut denique illius affectiones contemplatur. Porrò hoc simplex corpus, quanuis re vera simplex sit, omnemque mistionem excludat, quandam nihilominus logicam compositionem ex genere, & differentia consurgentem, admittit. Nam in corpore simplici naturale corpus includitur: quod veluti quoddam genus est, cui addita est simplicitas, tanquam differentia; quæ naturale corpus ad esse specificum contrahit. Quemadmodum enim naturale corpus, absolutè acceptum, est genericum subiectum totius naturalis scientiæ; ita idem per simplicitatem, tanquam per specificam differentiam contractum, fit subiectum specificum vnius partis scientiæ naturalis, videlicet operis de cælo.

Subiectū formale.

Rursus quemadmodum in tota naturali scientia subiectum est corpus naturale, quod quatenus naturale est, consideratur; habetque naturalitatem, tanquam propriam rationem formalem; ita subiectum librorum de Cælo est corpus simplex, sub ratione qua simplex est, eique tanquam formalis ratio, ipsa simplicitas attribuitur. Denique sicut à toto constituto ex corpore, & naturalitate fluit mobilitas, absolutè spectata, quæ est propria affectio subiecti totius scientiæ naturalis; ita a toto constituto ex corpore, & simplicitate fluit mobilitas ad locum, quæ est propria, & adæquata affectio subiecti librorum de cælo.

Propria affectio.

Occupatio.

Neque obstat, mista quoque corpora ad locum mobilia esse: quoniam manifestum est, ea ipsa ad motum elementi prædominātis moueri; atque ita motum ad locum ab aliquo simplici corpore, tanquàm ab eo, cui primò, & præcipuè conuenit, necessariò proficisci. Hæc est vera explicatio sentētiæ Simplicij: quā profectò Alexandri opinioni anteponendam censeo, cùm in libris de cælo ne verbum quidem de Mundo Arist. fecerit, nisi, vt prædiximus, ea ratione, qua ipse ex simplicibus corporibus, simul positis, coalescit: & quatenus ea prædicata, quæ præcipuo simplici corpori, puta Celo conueniunt, ipsi quoque Mundo, per necessariam quandam consecutionem, attribuuntur.

Recentium Alexandræorum obiectiones, aduersus sententiam Simplicij. Cap. X.

NOnnulli tamen ex recentioribus Alexandreis, ijs rationibus non contēti, quę suprà pro Alexandri sententia adductę sunt; alia quoque argumenta addiderunt: quibus simul & Alexandri opinionem validiùs confirmare, & Simplicij sententiam penitus euertere conati sunt. Atque in ijs Maynetus in commentarijs super libris de celo plures affert rationes, quarum hęc est precipua, & qua soluta, cęterę statim ruent.

Mayneti ratio in sententiam Simplicij.

Si consideratio corporis simplicis, vt simplex est, ad libros de celo pertineret; ergo quicquid sub hac formali ratione comprehēditur, in libris de celo considerari deberet: at elementa, vt calida, & frigida, simplicia corpora sunt; igitur illa quoque sub hac ratione, scilicet, vt calida, & frigida, & non tantùm vt mobilia sunt, in libris de celo considerari deberent. Quod cùm Aristoteles non prestiterit; signum euidentissimum est, eius consilium non fuisse, de simplici corpore, quatenus simplex est, in libris de celo disputare; ac deinceps corpus simplex, quatenus simplex est, adęquatum illorum librorum subiectum minimè esse.

Cōfirmatio.

Confirmat idem Autor hanc rationem: quoniam corpus simplex, quatenus simplex est, aut excludit calidum, & frigidum, aut non excludit: proculdubio non excludit, quia elementa, vt calida, & frigida, simplicia corpora sunt: ideo Aristot. ad cumulatiorem doctrinam, ea ipsa, vt calida, & frigida sunt, considerare debuisset: quod tamen non fecit, vt perspicuum omnibus est.

Aliorum rō.

Alij hunc in modum argumentantur; Si Arist. in libris de Celo in corpore simplici, tanquàm in eorum adæquato subiecto versatus esset; numerum certè simplicium corporum indagasset; simpliciaque corpora non esse plura, nec pauciora, quam quinque, demonstrasset: id autem Arist. in libris de Celo non fecit, in ijs enim cælestem tantummodo naturam esse quintam essentiam, siue substantiam, ab elementari natura distinctam, probauit. In libris autem de generatione, & interitu, ex primarum qualitatum numero, & coniugatione, elementorum numerum inuestigauit; non igitur in libris de Celo simplicia corpora scrutatus est; sed Vniuersum potius ex simplicibus corporibus coagmentatum.

Validissimū Alexandræorum argumētum ab Arist. autoritate desumptū.

Alij validiùs vrgent, ipsiusmet Arist. testimonio, in ijs verbis, quę in fine 4. contex. 1. libri de celo hunc in modum scripta reliquit, *De ipsius igitur Vniuersi natura, siue infinita sit secundum magnitudinem, siue finita sit, secundum totam molem, posterius considerandum est.* Quid nobis, inquiunt, quęrendi sunt probatiores testes, ad nostram sententiam comprobandam? cùm ipsemet Arist. verbis, vel ip

sa luce clarioribus, explicuerit, se in ijs libris, apto tamen, conuenientique loco, de Vniuerso tractaturum esse, dùm proposuit naturam Vniuersi, finita ne sit, secundum magnitudinem, an infinita, posteriùs considerandum? Non dicit Arist. de natura corporis simplicis, aut de natura cæli, esse post hac differendum, sed de natura Vniuersi; Verba sunt apertissima, non indigent commentario. Fortasse hoc non sufficit? Desideramus adhuc clarius, euidentiusque testimonium? Perpendamus, inquiunt, verba sequentia, posita in principio textus quinti, quæ potius pertinent ad finem quarti, vbi Arist. ita scribit, *De ijs autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, hoc facto principio*. Non ignorans Arist. optimum tractationis ordinem; cùm vniuersum ex pluribus partibus, secundum speciem distinctis, constitutum sit; necesse est, si illius perfecta cognitio haberi debeat, vt partium priùs, ipsum constituentiũ, natura, substãtia, atque proprietas explicetur; ideò proponit hic, se de partibus Vniuersi, formas, speciesque distinctas habentibus, quæ sunt cælum, & quatuor elementa, actur ũ esse: quibus explicatis, ad naturam postea Vniuersi, ex ijs constantem, aperiendam, & patefaciendã se accinget. Hæc, inquiunt, est vera verborum Arist. interpretatio; hæc textuum apta connexio: hæc mentis Arist. explanatio: hæc tandem veritas ipsa, quam nemo sanæ mentis debet fictitijs expositionibus, effutitisque verbis obscurare; atque ita Alexandræi iudicium, & sententiam pro se ipsis ferunt; triumphumque vt dici solet, ante victoriam canunt.

Propositarum obiectionum dilutio. Cap. XI.

INgeniosæ quidem sunt propositæ Alexandræorum obiectiones, valdeque apparentem efficacitatem præseferunt; sed quæ tamen à quolibet, rem ipsam attentiùs considerante, facili responsione tollantur. Ad primam, quæ erat Mayneti, concedimus, quicquid sub ratione formali subiecti alicuius scientiæ continetur, id omne in illa scientia considerari debere: negamus tamen, elementa, quatenus calida, & frigida sunt: sub ratione formali subiecti librorũ de cælo contineri, quæ, vt diximus, est simplicitas ipsa. Neque verò quicquam roboris habet argumentum illud; elementa, vt calida, & frigida, simplicia corpora sunt; ergo elementa, vt calida, & frigida in libris de cælo considerari debent: qm̃ quanuis simplicitas, caliditatem aut frigiditatẽ, corpore nõ excludat (cũ simul existere possint) ipsa tamen simplicitatis ratio à sui met consideratione caliditatis, aut frigiditatis rationem abijcit; potest enim quis considerare simplicitatem, caliditate, aut frigiditate non considerata; idque ea abstractione, quam præcisiuam appellant. Exempli gratia ille paries est albus, & præterea etiam latus, & magnus; (non enim albedo à pariete magnitudinem, aut latitudinem excludit) tamen quis prohibet, vt ego albedinem parietis considerare non possim, eius magnitudine, vel latitudine non considerata? Ita in re nostra; aliud quodque simplicitas à consideratione excludit, quanuis à re considerata non excludat; & propterea licet elementa, quæ simplicia corpora sunt, calida &, aut frigida sint; necesse tamen non est, si illa in libris de cælo, quatenus simplicia sunt, considerantur, eadem quoque quatenus calida, aut frigida sunt, considerari. Ad secundam rationem quanuis consecutio illa necessaria omninò non sit; ea tamen admissa, negamus, Arist. in libris de cælo simplicium corporum numerum non indagasse. Primò nanque, via simplicis motus, tria simplicium corporum genera esse reperit: datur enim vnũ corpus simplex, quod ad medium, alterum quod à medio, tertium, quod circa medium mouetur. Deinde; in 4. eiusdem operis libro, distinctiùs simplicium corporum numerum patefecit: cùm enim in 1. lib. ostendisset, illud corpus simplex, quod ad medium fertur, esse graue: illud, quod à medio leue: & illud, quod circa medium, neque graue, neque leue, distinxit graue in grauissimũ, quod & simpliciter, & absolutè graue dici solet, & in graue ad aliud, hocque eodem modo distinxit leue. Quare cùm inter simplicia corpora vnum sit grauissimum, vt terra: aliud leuissimũ, vt ignis: duo grauia, & leuia ad aliud, vt aqua, & aer: quintum verò, nec grauitate, nec leuitate affectũ, vt cælũ, perspicuũ ia vniuiq; est, quinq; in Vniuerso simplicia corpora reperiri. Quãuis autem in libris de ortu, & interitu elemẽtorum numerum Arist. indagarit, illic tamẽ alia via hoc præstitit, quàm in libris de cælo: ibi enim ex primarum qualitatum numero, & coniugatione, hic verò, via simplicis motus, eorum numerum venatus est. Ad aliud argumentũ, sumptum ab autoritate Arist. quod satis quidem efficax, atque apparens est, facilè respondebimus, si germanam illorum verborum interpretationem, rectamque textuum connexionem

Respõsio ad rationẽ Mayneti.

Ad rationẽ aliorum.

Arist. in lib. de cælo, via simplicis motus, numerũ simpliciũ corporum indagauit.

Ad argũ ab autoritate ductum.

in

in medium afferremus, Diximus, Arist. consilium in libris de Cęlo esse, agere de corpore simplici. Quod, vt commodiùs præstaret, nonnulla priùs, ad corpus attinētia, explanauit: nimirũ eius naturam, vel, vt aiunt, quidditatem, & essentiam, quatenus à reliquis speciebus magnitudinis, vtpotè à linea, & superficie distinguitur. Eiusdem quoque perfectionē tetigit, dum mõstrauit, ipsum, secundum omnes dimēsiones, diuisibile esse. Declarauit quoque vnum esse corpus quodammodo vniuersale, quod omnium perfectissimum existit: tùm quia omnibus modis diuisibile est; tùm quia nihil extra se continet, quo finiatur: alia autē esse corpora, sub hoc ipso contēta, perfecta illa quidem in ratione corporis; imperfecta verò, quia ab alio continētur. Nomine autē primi corporis, tacitè Cælum, aliorũ verò, elemēta significauit, de quibus proximè tractaturus est. Hęc est tota verborum Arist. series, & explicatio, idque ab initio primi libri de Cęlo, vsque ad illa verba, *De ipsius igitur Vniuersi natura, &c.* quæ, qua ratione ab eo dicta sint, modò declaro. Nam cùm ostēdisset, iam vnum reperiri corpus, quod omnia continet, & nihil extra se habet, quod monstrabit esse Cęlum; aliaque infra ipsum particularia, aut veriùs specialia corpora, quæ sunt elemēta, ex quibus vnà cum Cęlo Vniuersum constatum est, quispiam fortasse suspicari potuisset, statim de ipsius Vniuersi natura disputandũ esse. Quam quidem suspicionem cùm vellet Arist. ostēdere falsam esse, & à suo instituto alienam, ideò dixit, *De ipsius igitur Vniuersi natura, siue finita, siue infinita sit, &c. Posteriùs considerandum est.* Quare posteriùs cõsiderandum? Quia cum illarum rerum natura, ex quibus Vniuersum veluti totum quoddam per aggregationem, consurgit, patefacta fuerit; statim natura quoque Vniuersi aperta, & explanata erit. Dubitant quidam, sit ne Mundus finitus, an infinitus? Soluta erit hæc dubitatio, cùm probatum fuerit, Cęlum non esse, secundum magnitudinem, infinitum; esto etiam nihil extra se habeat, à quo finiatur: (putabant enim veteres Philosophi, illud propriè infinitum dici, quod nihil continet extra se, vt patet 3. Phys.) Si igitur Cęlum, quod est corpus, omnia continens, constabit, non esse infinitum, idem protinus, per necessariam quandam consecutionem, de Vniuerso quoque constabit. *De ijs autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt,* (Postquam Aristot. superioribus verbis Mundi considerationem reiecit; proponit nunc ea, de quibus agere in animo habet: inquiens, se velle agere de partibus integralibus Mundi.) Sed cur, obsecro, de partibus integralibus Mundi, si non est eius consilium disputare de Mundo? Ratio ea ėst, quoniã partes integrales Mundi sunt veræ partes subiectiuæ corporis simplicis, de quo præcipuè in libris de Cęlo Arist. agere intēdit: partes autem subiectiuæ corporis simplicis, sunt Cęlum, & quatuor elemēta. Hoc autē ita esse, vnicuique ex Aristotelicę disputationis cursu colligere licet: statim enim, incipit Arist. probare, præter quatuor simplicia corpora, quæ sunt elemēta, dari quintum corpus simplex, quod est Cęlum: de eo igitur, vt de præcipua parte, sub simplici corpore contenta, disputare incipit, non autem de Mundo, quemadmodum ipsemet in initio secundi libri se fecisse testatur, vbi ita scribit. *Quod igitur neq; factum sit vniuersum Cælum, neq; contingat ipsum corrumpi, quemadmodum quidam dicunt, ex dictis licet accipere fidem*, & rursus in 2. textu ait, *Quare benè, se habet, quenquam sibi ipsi persuadere, antiquos, & maximè patrum nostrorum veros esse sermones, quod est immortale aliquid, ac diuinum eorum, quæ motũ quidem habent, &c.* tale autem æternum corpus, atque diuinum asserit esse Cælum. Quòd si de Mundo agere illi curæ fuisset; dubio procul non de Cęlo, sed de Mundo locutus esset. Quinetiam, si de Mundo agere decreuisset, antequam de illius partibus verba faceret, saltē Mundi definitionem tradidisset, eiusdemque vniuersalia quædam theoremata protulisset. Quemadmodum appositè fecit, cùm de corpore disputauit: eius enim definitionem in medium attulit, eandem explicauit, eiusdemque corporis perfectionem, antequam quicquam de simplicis corporis partibus ageret demonstrauit. Nihil igitur officiunt Simplicianæ sententiæ Alexandræorum obiectiones.

Explanatio verborũ Aristot. ab initio 1. lib. de cælo, ad finem, text. 4.

Horum verborum explanatio diligenter notanda est.

Cælũ, & quatuor elementa sunt partes integrales vniuersi, partes aũt subiectiuæ corporis simplicis, de quo agitur in libr. de cælo.

Solutio notabilis obiectionis, quæ ex iam ab Autore concessis, contra sententiam Simplicij fieri posset. Cap. XII.

Difficiliora multò, sunt ea, quæ ex ijs, quæ à nobis alibi concessa sunt, cõtra hãc Simplicij sñiam obijci possēt. Etenim ĩ disputatione de subiecto naturalis philosophiæ docuimus corpus naturale, quatenus Cęlo, atque mortalibus cõe est, totius philosophiæ subie-

ctum

Argũ validissimum cõtra sententiã Simplicij.

ctũ esse nõ posse; propterea quòd æquiuocum est, aut saltẽ analogũ, annexam habens æquiuocationem: probauimus, enim, purãm analogiam reperiri non posse. Iam verò efficax hoc argumentũ fortasse quispiam extrueret; corpus simplex, prout de Cęlo, & elemẽtis dicitur, æquiuocum est: Cęlum enim ex materia, & forma concretum non est, nec generationi, aut interitui obnoxium, vt apertissima est Arist. sñia, quam nos alia disputatione dilucidius aperiemus: elementa verò opposito modo se habent; igitur corpus simplex, quatenus sub se Cælum, & elemẽta comprehendit, verum, & adæquatum librorum de Cęlo subiectum esse non potest.

Nota hęc diligenter.

Pro huius obiectionis solutione, quæ certè maximi momẽti est, reuocandum nobis est in memoriam id, quod alibi hac de rę docuimus, videlicet, si Cęlum propriè, & secũdum eius substantiam spectetur, nullam esse scientiam ex nominatis ab Arist. in 6. Metaphys. ad quam verè, & propriè eius consideratio pertinere possit. Cùm enim non sit substantia purè spiritualis, vt Intelligentia, non potest esse Metaphysicæ considerationis. Cùm non sit pura dimẽsio, non potest Mathematicæ subijci. Et cùm sub adæquato naturalis philosophiæ subiecto non contineatur; quia scilicet ex materia, & forma conflatum non est; non potest propriè ad naturalem scientiam pertinere. Verùm, ne propter Cęlum tantùm, Arist. nouã scientiam edere, & nouum quasi ædificium construere cogeretur, ideo ad euitandum scientiarum multiplicem numerum, quemadmodum in Metaphysica, quæ scientia communissima est, de aliquibus particularibus rebus, puta de substantijs abstractis, disputauit; ita propter quandam similitudinem, quam ratione simplicis motus habet Cęlum cum alijs corporibus simplicibus, puta cum elementis, de ipso vnà cum elementis in naturali philosophia disseruit.

Post contemplationẽ corporis naturalis absolutè accepti, quãnam corpus primò considerãdum occurrit.

Nemini dubium est, si rerum tractandarum ordinem spectemus, statim post contemplationem corporis naturalis generabilis, & dissolubilis, vniuersè accepti, quæ octo libris de Physica auscultatione absoluta est, de prima specie, in quã ipsummet naturale corpus, prima sui partitione diuisum, descendit, Arist. agere debuisse. Corpus autem naturale, quod ex materia, & forma concretum est, prima sui partitione in simplex, & mistum diuiditur; igitur in secunda philosophiæ parte statim de corpore simplici, quod primùm ex materiæ, & formæ cõiunctione consurgit, Arist. disputandum fuisset: hoc autẽ corpus sub se tantùm elemẽta, non etiam Cęlum comprehendit; igitur adæquatum subiectum secundæ partis naturalis sciẽtiæ, hoc est librorum de Cęlo, simplex corpus, elemẽtis tantummodo commune esse deberet.

Verum subiectum secũdæ partis naturalis philosophię.

Caput soluẽdæ difficultatis.

Verùm quoniam non de elementis solùm, sed de Cęlo quoque in illa parte Arist. disputauit, & quæ tractantur in aliqua scientia, siue generalis, siue particularis ea sit, sub illius scientiæ adæquato subiecto contineri debent, ideo difficultas maxima oritur, quæ nunc à nobis explicanda est, quomodo scilicet corpus simplex, Cęlo, & elemẽtis commune, cùm æquiuocũ sit, adæquatum illius partis subiectum esse possit. Etenim Cęlum ab illius partis consideratione excludere non possumus, cùm de ipso principalis tractatio fiat: in eius enim contemplatione duo priores illius operis libri consumuntur. Neque item excludere possumus, elemẽta; cùm de ipsis ab Arist. cumulatissima disputatio in duobus posterioribus libris habeatur. Aut igitur absurdum non est, aliquod æquiuocum alicuius sciẽtiæ subiectum statuere, quod est contra regulas Dialecticas: aut corpus simplex, Cęlo, & elemẽtis commune, non erit adæquatũ subiectum librorum de Cælo, vt probatum est antè.

Solutio propositæ obiectionis.

Respondendum itaque est, secundam partem naturalis philosophiæ, cuius modò subiectum inquirimus, dupliciter considerari posse; vno modò propriè, & strictè, pro ea, quæ est verè pars sciẽtiæ naturalis: altero largè, & extensè pro consideratione cuiuscunque rei in eo opere contentæ, quod de Cęlo inscriptum, quatuorque libris comprehensum est. Si primo modo accipiatur, ea est, quæ duobus tantùm posterioribus eius operis libris perficitur: in quibus de simplicibus corporibus, ex materia, & forma concretis, atque adeo generabilibus, & dissolubilibus, hoc est de elemẽtis, disputatur: hæc enim pars optimam cum libris de physico auditu connexionem habet. Duo verò priores libri, in quibus de Cęlo potissimùm disseritur, tanquam minus proprij eo loco ab Arist. positi sunt; sciebat enim, Cęli tractationem naturalium corporum cõsiderationem excedere, quorũ in naturali philosophia propria tractatio est.

Cur Aristo. post opus de physico auditu, statim ante elementorũ tractatio-

De eo nihilominus ibidẽ agere voluit, ijs rationibus, quas nos aliàs adduximus. Primò propter affinitatem, quam habet Cęlũ cum elemẽtis. Secũdò, quia nondum constabat apud veteres philosophos, an Cęlũ haberet naturã penitus ab elemẽtis distinctã. Tertiò, quia de eodẽ, ad scientiarũ multiplicẽ numerũ

euitandũ, in naturali sciẽtia disputaturus, nullum commodiorem reperit locum, in quo illius tractatio intersereretur, quàm in eo, qui inter opus de Physico auditu, & elementorum tractationem vacare visus fuit. Probauerat enim 8. lib. Phys. motum antè, retroque æternũ esse; exigebat ratio, de eo statim corpore disputare, quod motus æternitate gauderet; & tale corpus est cælum. Rursus perduxerat nos Arist. via motus, in eodem libro, ad primum rerũ omnium principium, quod est Deus: necesse igitur erat, vt antequàm de hoc sublunari Mundo quicquàm ageret, efficiens proximum, & illud quidem vniuersale procreatarum rerum considerandum assumeret: hoc autem proximum, & vniuersale efficiens est cælum. Cęterùm cum iam, duobus prioribus eius operis libris, illud præstitisset, quod facere decreuerat; validissimisque rationibus, cælum esse quintam essentiam, ab elementorum naturis omninò distinctam, probauisset; eius statim considerationem omittendam duxit; atque in 3. lib. verè secundam naturalis Philosophię partem inchoaturus, nouo vsus proęmio, ea proposuit, de quibus deinceps disceptaturus esset: professusque est, se in eo quatuor simplicium corporum, hoc est elementorum naturam diligenter exploraturum esse. Quod certè non fecisset, si quatuor illius operis libri vnam, & eandem veluti particularem scientiam constituerent. Hæc cùm ita se habeant, perspicuum iam est, corporis simplicis generabilis, & dissolubilis consideratione cum libris de Physico auditu proximè necti; eamque solam verò secundam naturalis Philosophiæ partem appellandam esse. Cuius adæquatum subiectum aliud quidem esse non potest, quàm corpus simplex, quatenus genus quoddam vniuocum est, sub se tãtummodo quatuor elementa, non etiam cælum comprehendens. Si verò secunda pars naturalis Philosophiæ largè, & extensè accipiatur pro cuiuscunque rei consideratione, in opere de cælo contentæ; tunc quemadmodum opus illud non vnam veram, & vniuocam scientiam constituit, sed quippiam est, veluti ex diuersorum generum considerationibus aggregatum; ita absurdum non est, aliquod æquiuocum adæquatum eius obiectum esse; aut veriùs adæquati eiusdem obiecti munere fungi: illud autem æquiuocum est corpus simplex, cælo, & elementis cõmune. Nec dicat quispiam, eadem ratione posse nos, pro totius naturalis Philosophiæ subiecto, naturale corpus statuere, quòd cælo, mortalibusque rebus commune sit; quanuis illud æquiuocum censeatur: quoniam tota naturalis scientia vna tantùm est, & vnius generis, & illius partes inter se optimè cohærent: nec propter cæli tantùm considerationem, quæ ad ipsam propriè non pertinet, perturbanda est. Opus autem de cælo diuersi generis considerationem continet, vt perspicuum iam est; & proptèrea illud quidem, loco adæquati subiecti, ęquiuocum aliquod habere potest: vniuersa autem naturalis scientia non item.

nem, de cæle sti substantia differuerit.

Vndenam sumendum sit verum principium secũdæ partis naturalis philosophiæ.

Corpus simplex, cælo, & elemẽtis cõe est adęquatũ subiectum in toto opere de cælo, tam etsi æquiuocum sit.

Obiectio, & solutio.

Opinionum omnium conciliatio. *Cap. XIII.*

ADductis iam aliorum, de re proposita opinionibus sententiaque Simplicij ad bonum sensum reuocata; reliquum tandem est, vt, Coronidis loco, modum afferamus, quo omnes relatæ opiniones inter se optimè conciliari possint. Sciendum igitur est, subiectum cuiuslibet scientiæ quadruplex esse posse. Vnum appellatur subiectum congregationis, quod ea omnia congregat, de quibus in illa scientia disputatur. Quomodo animal rectè in libris de animalibus subiectum statuitur; quia omnia animalis membra, & omnes partes congregat, de quibus inibi sermo habetur. Hoc etiam modo rectè argumentatio Logicæ subiectum statui posset; quia omnes argumentandi modos congregat, atque insuper partes proximas, atque remotas, ex quibus illi conficiuntur. Alterum est subiectum adæquationis, quod ita scientiam adæquat, vt neque ipsam excedat, neque ab eadem excedatur. Quo pacto ens, in sua communitate acceptum, subiectum in metaphysica, aut corpus naturale subiectum in naturali scientia collocatur. Tertium est subiectum præcipuum, quod nil aliud est, quàm præcipua pars subiecti adæquati. Cuiusmodi in Metaphysica posset poni substantia; quæ est præcipua pars entis: aut etiam Deus: vel in logica demonstratio, quæ est præcipua pars syllogismi. Quartum est subiectum prædicationis, quod de omnibus enunciatur, quæ continentur in illa scientia, cuius est subiectum: nec refert, si de alijs quoque contentis in alijs facultatibus; prædicetur. Hoc pacto ens reale dicitur esse subiectũ naturalis Philosophiæ: nihil enim in ea continetur, de quo ens reale non prædicetur; quanuis multa extra naturalem scientiam

Suessan. primo de cælo, in prin.

Subiectũ cuiuslibet scientiæ quadruplex.

Cõgregationis.

Adæquationis.

Præcipuum.

Prædicationis.

con-

contineantur,de quibus ipsum ens reale verè enunciatur;cùm sit commune quoddam omnibus realibus disciplinis prædicatum. Simili modo ens rationis subiectum in logica ponitur: quicquid enim in ipsa agitur,sub ente rationis,tanquam sub eius remoto genere, vel quasi genere,continetur;quanuis ea pariter,quæ in Grammatica,Poetica,& Rethorica considerātur,ens rationis,tanquam proprium prædicatum,includanr. His hunc in modum constitutis,quatuor nunc iam propositas,de subiecto librorum de cælo,opiniones recenseamus,quas omnes veritati consentientes esse, inueniemus. Dixit Alexander, subiectum librorum de cælo esse Vniuersum. Verum quidem hoc est,loquendo de subiecto congregationis: Vniuersum enim cælum,& quatuor elementa congregat,ex quibus proximè conflatum est. Asseruit Simplicius,subiectum eorundem librorum esse corpus simplex. Quod rectè dictum est,si de subiecto adæquationis intelligatur:de corpore enim simplici ita in ea Philosophiæ parte disseritur,vt de eodem,quatenus tale est,in alia nulla disputetur;atque ita nec scientiam excedit,nec ab eadem exceditur. Existimarunt Iamblicus,& Syrianus,propriū eius operis subiectum esse cælum. Quod verissimum est,loquendo de subiecto præcipuo: cùm enim corpus simplex commune quoddam sit,quod sub se cælum,& quatuor elementa comprehendit;constat,longe præstantius esse cælum,quàm elementa:ac propterea illud idem, tanquam præcipuum illorum librorum subiectum statuendum est. Tandem arbitrati sunt Auerroes, Albertus,& Latinorum plerique,subiectum eiusdem operis esse corpus, loco mobile. Quod, si de subiecto prædicationis sermo fiat, tàm verum est, quàm quod verissimum: nihil enim in eo opere concluditur, quod non ad locum moueatur: parui autem refert, si alia multa ad locum moueantur,quæ in ea parte non considerantur. Atque ita patet omnium opinionum conciliatio,quæ nobis in præsentia pro fine erit præsentis disputationis.

Vniuersū est subiectū cōgregationis.

Corpus simplex est subiectū adæquationis.

Cælū est subiectum præcipuum.

Corpus loco mobile est subiectum prædicationis.

DE

DE NVMERORVM VIRTVTIBVS.

Diſputatio Duodecima.

Autoris in hac diſputatione conſilium. *Caput Primum.*

Stenſurus Ariſtoteles tex.2.primi lib.de Cęlo, inter magnitudinis ſpecies, quæ ſunt linea, ſuperficies, & corpus, externa quadam, & veluti accidentaria perfectione corpus ipſum perfectum eſſe; nihilque ei in magnitudinis ratione deficere, hoc enthimemate vtebatur; Corpus ſecundum tres dimenſiones, puta ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, diuiſibile eſt: ergo corpus eſt omniquaque diuiſibile. Hanc conſecutionem Pythagoricorum autoritate probabat: apud quos tritum ſatis, & peruulgatum erat hoc veluti axioma, qui dicit tria, dicit omne: numerus.n.ternarius perfectiſſimus eſt, immò omnem ſuam perfectionem cum ijs rebus communicat, quæ ipſo numerantur. Ex his verbis optima, ampliſſimaque occaſio data eſt famoſam, celebrem, curioſam, difficilem, mihique diù, multumque optatam quæſtionem diſcutiẽdi, quam eruditorum hominum auribus non omnino indignam fore, immò maximam omnibus oblectationem allaturam eſſe, confido. Quæſtio ea eſt. An vlla vis, ſeu facultas, aut proprietas in rebus naturalibus, & diuinis, ſit numeris tribuenda. Sed quoniam non eſt nobis tã grauis diſputatio confusè, & abſque ordine percurrenda; ideo, vt diſputantibus nobis facilis aliqua præmuniatur via, erit tota diſputatio in quatuor principes partes diſtributa. In prima proluſionis loco, nonnulla de ſcientiæ numerorum origine leuiter tangam: deinde verò recẽtium Pythagoræorum opinionem in medium afferam, qui virtutem numeris tribuerunt, atque præcipua teſtimonia, tã ex naturalibus, quàm ex diuinis rebus excerpta, recenſebo, quibus ipſi numerorum virtutem, & efficacitatem comprobarunt. In ſecunda peripateticis rationibus oſtendam, nullam prorſus virtutem in numeris, ne in verbis, quidem ſignis, aut caracteribus reperiri: inanemque eſſe modum illum per numeros philoſophandi, quem nõnulli, qui abſtruſi, ſecretioreſq; philoſophi haberi voluerunt, olim profeſſi ſunt. In tertia Pytagoræorũ fundamenta demoliri, eorumque rationes diluere prò viribus enitar. In quarta aperiam, in quo nam ſenſu Pythagoras, & veteres Pythagorici virtutem aliquam numeris aſcripſerint, & quam ob rem ſuam vbique numeris philoſophiam referſerint.

Diſputationis origo.

Ordo in diſputatione ſeruandus.

De origine, atq; excellentia ſcientiæ numerorũ, deq; Arithmetica duplici. *Cap. II.*

ANtequam diſquitamus, an vlla virtus in numeris, atq; proprietas reperiatur, ne ieiuni ad tantam diſputationem accedere videamur, non alienum eſſe duxi, leuiter conſiderare, qualis nam fuerit numerorum ſcientia, quam recentiores potiſſimùm Pythagorici tanti fecerunt: qui fuerint eius præcipui autores: vnde illa originem duxerit: hęc enim fortaſſe nobis ad veritatem, quam quærimus, faciliorem aditum patefacient. Vt autem ab eo, quod poſtremo loco propoſitum eſt, exordiamur, conſtat inter omnes, numerorum ſcientiam apud Aegyptios primum florere cæpiſſe, qui in naturalium, ac diuinarum rerum arcanis explicandis, vt notis quibuſdam, quas hieroglyphicas appellabant, ita etiam numeris vtebãtur; ne ſacrarum, ac reconditarum rerum notitia ita facilè ad prophanum vulgus perueniret. Hunc myſticum philoſophandi modum ab Ægyptijs didicerunt Hebræi, ac præſertim Moſes, vt Clemens Alexandrinus, & Philo Iudæus atteſtantur: Ab Hebræis Phœnices, à Phœnicibus Greci. Primus autem Græcorum omnium, qui hanc numerorum ſcientiam optimè calleret, & à quo eadem ad cæteros defluxerit, fuit Pythagoras ille Samius, qui tantæ diſciplinę addiſcendæ cupiditate, ad Arabas, Hebræos, Chaldæos, & Aegyptios nauigauit: vnde quæcunq; ſapientes illi, aut propriò marte adinuenerunt, aut eis quoquomodo reuelata fuerunt, in hac numerorum diſciplina, veluti in quinta quadam eſſentia recondita, ſecum in patriam deportauit. Hunc imitatus eſt Plato, qui eandem ſcientiam, ſiue ab Italicis philoſophis, Pythagoræ ſectatoribus, ſiue, vt alijs placuit, ab ipſiſmet Ægyptijs, quorum oras ipſe quoque luſtrauit, edoctus; omnia conſtare numeris, & animam, & Deum, & mundum, ac eius mentem, & ideas

Numerorum ſcientia apud Aegyptios primum floruit.

Moſes numerorum ſcientię peritus.

Pythagoras primus fuit, qui numerorũ ſcientiã ex Aegypto in Græciam trãſportauit.

Plato numerorũ ſcientiã maximi fe-

sit, omniaque constare numeris asseuerauit.

ideas ipsas, asseuerauit: tantamque numerorum vim esse putauit, vt si eorum cognitionẽ, ac scientiam ab humana natura tollamus, omnium quoque rerum notitiam funditus delectum iri: ipsumque hominem, animantium omnium imprudentissimum, ac stolidissimum fore crediderit: quasi prudentissimus, ac sapiẽtissimus sit, quia nouerit numerare: Quod & Auenzoar ille Babilonius, vt scribit Albumasar, optimè animaduertit; cùm, scire omnia, & exquisita ratione cognoscere eum, pronunciauit, qui numerorum scientiam teneret. Hinc factum est, vt Aglaophemus, Philolaus, Iamblicus, (veteres Platonici) Iacobus Faber, Carolus Bouillus, Io. Picus Mirandulanus, Franciscus Georgius, & alij recentiores, cùm Platonici, tùm Pythagorici, in hanc sublimem Arithmeticam toto pectore incubuerint, in qua mysteria plurima contineri, & à qua plurima se didicisse, confessi sunt. Inter innumera theoremata, quæ publico certamini Mirandulanus exposuit, nonnullas attulit quæstiones, & eas quidem difficiles, ad quas se pollicitus est per numeros responsurũ. Idem, libros Mosis hac eadem Arithmetica refertos esse, perhibuit: in quibus innumera propemodum mysteria, numeris obuelata, leguntur, quæ non nisi à sapientissimus viris, atque huius potissimum disciplinæ peritis, percipi possunt. Et hæc fortasse est illa scientia, aut eidem saltem maximè affinis, quã apud Hebræos Cabalistæ profitentur: nam & ipsi magnam illam vim, quam nonnullis nominibus tribuũt, numeris putant acceptam esse referendam. Porrò cum Arithmeticam dicimus, non eam intelligas, qua Mercatores, & Proletarij quique vtuntur, sed illam, cuius in Epinomide meminit Plato, dum ait, numeris opus esse, non ijs, qui corpus habent, sed qui omnem paris, imparisve generationem, atque virtutem, ad perficiendam, cognoscendamque rerum naturam cõferunt. Et autor etiam illius libri, qui Arist. ascribitur, de mystica Theologia secundum Aegyptios, lib. 10. c. 18. de substantiali intellectus numero verba faciens, ita scribit, *Neque autem in præsentia accipimus recensilẽ numerũ, qui euidens est, sed naturalem, qui essentia est, ab alio contenta.* Plotinus quoque lib. 5. Aeneade quinta, duplicem affert numerum, alterum quanti, qui ad vulgarem Arithmeticam pertinet: alterum formæ, seu substantiæ, quo doctissimi quique viri vsi sunt, quos philosophandi obscuritas delectauit: & hic est ille numerus, cui passim virtutem Pythagorici tribuerunt.

Homo ideo aialiũ oĩum sapiẽtissimus, quia nouerit numerare. refert tñ Plutarchus li. de anima solere quosdam boues numerũ intelligere.

Auẽzoaris dictum notabile.

Veteres, ac recentiores Pythagorici & Platonici p̃cipui, qui numerorũ sciẽtiã tenuerũt.

Mosis libri numerorum sciẽtia referti.

Numerorum scientia, aut eadẽ est cũ Cabala, aut eidẽ maximè affinis.

Arithmetica duplex. Vide Plat. in Epinom.

Numerus in naturalẽ, & recensilem diuidĩt ab Aristo. lib. 10. de mystica theologia secũdũ Aegyp. c. 18.

Numerus duplex, quanti, & formæ. vide Plot. li. 5 Aeneade 5.

Io. Reuchlinus lib. 3. de arte Cabalistica.

Exemplar, & veluti imago quadam Pythagorica numerorum disciplina Cap. III.

QVoniam multos esse arbitror, ad quos Pythagoricorum numerorum nomẽ tantummodo peruenit, quid autem re vera sit numerorum illa scientia, quam isti Philosophi profitentur, penitus ignorant, idcirco ab instituto nostro alienum fortasse non erit, aliquod quasi specimen reconditæ huius disciplinæ præbere, vt hinc etiam faciliùs intelligere, atque inuestigare possimus, an virtus aliqua sit numeris tribuenda. Statuunt Pythagorici, vnitatem rerum omnium fontem, & originem, atque adeo rerum omnium initium esse, quinimmò eterno principio persimilem, cùm simplicissima illa sit, nec ab vllo pendeat. Sed preterea cẽsent, id ipsum, quod vnum est, cognitionis quoque principium existere: cùm enim quippiam nobis considerandum occurrit, illicò in illud vnum, quod ipsum est, mentis oculos conijcimus, illudque statim, alterum non esse cognoscimus. Hinc dualitas oritur, quæ principium est differẽtiæ. Numerus quidem ipsa dualitas non est, sed vnitatum confusio quædam. Prima multitudo appellatur, quam nullus potest numerus dimetiri, præterquam sola vnitas, numerorũ omnium mensura communis: semel enim duo, nihil aliud, quàm duo est. Ex vnitate, & dualitate triades oritur, primus numerus impar, atque adeo perfectissimus; cùm primum in vnoquoque genere perfectissimum sit omnium, quę in illo genere continentur, eorumdemq; veluti mensura quædam existat. Perfectior est hic numerus numero pari, cùm illum comprehẽdat, ab eo tamen non comprehendatur. Masculus est, atque fæcundus, cupiensque suam bonitatem cum cæteris communicare, sese in semetipsum per modum vnitatis, & dualitatis retorquens. ita multiplicat, semel bis duo sunt quatuor. Hinc igitur ortum ducit quaternarius numerus, qui numerorum omnium plenitudo est, corporeusque appellatur, quod rebus præcipuè corporeis conueniat, quemadmodum tres prædicti numeri rebus incorporeis assignantur. In vnitate quidem significatur punctus, prorsus indiuisibilis; in binario linea, quæ est longitudo, sine latitudine: in ternario superficies, quæ est longitudo, & latitudo, sine profunditate: in quaternario verò ipsa etiam profunditas continetur; & propterea primus numerus

Arist. 10. Metaph. tex. 3.

Petrus Bongus li. de Mist. nu. signi.

merus iudicatur. Et verò quaternarius numerus hanc potissimum perfectionem continet, vt ipso omnis numerorum progressio perficiatur: si enim & vnitatem, & vnitatum confusionē, & primum imparem numerum, & hunc quaternarium sumamus, perfectissimum parem numerum, qui denarius est, constituemus: nam vnum, duo, tria, quatuor, de omnipotentia potē te ad energiam exeuntia, pariunt decem: hic autem numerus est omnis numerus: ab eo enim vltra nō nisi per replicationem numeramus. Hæc est veluti theoria quædam huius numerorum disciplinæ. Sed plura apud Pythagoræos.

Modus per numeros philosophandi, quo Pythagorici vtuntur, breuiter explicatur. Cap. IV.

CÆterùm audire mihi videor curiosum aliquem, optantem, post tantæ disciplinæ contēplationem, aliquam etiam eiusdem exercitationem degustare, vt modi illius per numeros philosophandi, quo Pythagorici vtuntur, vmbram saltem, ac veluti caliginem percipiat. Huic satis libentissime faciam, neque à me tamen, sed ab alio id soluam. Finge; Pythagoreū aliquem naturam esse Angelicam contemplaturum: is hunc in modum per numeros, Pythagorico more, philosophari incipiet. Quicquid est post vnitatem, numerus vnitate perfectus, & consummatus est: sola vnitas omnino simplex, à se perfecta, extra se non egreditur, sed indiuidua simplicitate, & solitaria sibi cohæret, quia superest sibi, nullius indigens, suarum plena diuitiarum. Numerus sua natura multitudo cùm sit, vnitatis beneficio fit simplex, quātum ipse simplicitatis est capax. Quanquam autē numerus quisque quò magis ab vnitate fit procul, in maiorem semper multitudinem incidit, plusque in eo dissimilitudinis, plus partiū, plus compositionis reperitur, nullus tamen est numerus, vnitati proximus, qui multitudo nō sit, aduentitiam habens vnitatem, & eam quidem, non natura, sed compositione, vnam. Hac numerorum significatione, veluti scala quadam disposita, ad diuina ascēdit, Pythagoreus, hoc pacto. Solus Deus, qui à nullo est, & à quo sunt omnia, simplicissima vnitas, & indiuidua essentia est; quicquid habet, à se habet: eadem re, qua est, eadem sapit, eadem vult, eadem bonus, eadem iustus est: neque rem aliquam intelligere possumus, qua ipse sit, præterquam ipsum esse, quod ipse est. Cætera, quæ sunt alia à Deo, non illud, idest ipsum esse, sed illo, sunt. Igitur Angelus non est ipsa vnitas; alioquin Deus esset, aut plures essent Dij, quod concipere nemo potest: quid enim erit vnum, si ne ipsa quidem vnitas vna est? Relinquitur ergo, vt Angelus numerus sit; quòd si numerus est, alia sui parte multitudo est vna. Iam verò numerus omnis perfectionem in sese, & imperfectionem pariter includit: eatenus imperfectus dicitur, quatenus multitudo: perfectus autem, quatenus vnus. Quare quicquid in Angelo imperfectum est, Angelicæ multitudini, quam inde habet, vnde est numerus. i. creatura, tribuitur. Quicquid verò perfectum est, accedēti vnitati, quam inde habet, vnde Deo iungitur, assignatur. Imperfectionem in Angelo duplicem inueniunt Pythagorici; alteram, quia nō est ipsum esse, sed essentia tantum, cui participatione ipsius esse, accidit, vt sit: alteram, quia non est ipsa intellectio, sed ei accidit, vt intelligat; cùm eius intellectus sui natura sit intelligentiæ capax. Hanc autem secundam imperfectionem ex prima pendere dicunt; quoniam quod ex se non est, vtique neque intelligit ex se, cùm ibi esse nihil possit, vbi non est ipsum esse. Vtraque igitur harum imperfectionum accidit Angelo, ea ratione, qua multitudo est, atque adeo opus est, vt absolutio illi, & consumatio ab accedente desuper fiat vnitate, quæ quidē vnitas Deus est, vnde ad Angelum, & esse, & vita, & omnis perfectio deriuatur. Hic est modus per numeros philosophandi, quo Pythagorici vtuntur, & quemadmodum illum in Angeli contemplatione audiuimus, eundem in cæteris rebus esse putandum est.

Ita ad verbū philosophat Io. Picus Mirand. in Heptaplo lib. 3. qui est de mūdo Angelico cap. 1.

Sola vnitas simplicissima est.

Numerus q̄libet multitudo est, & vnitatis beneficio fit simplex.

Solus Deus vnitas est.

Creatura oīs non vnitas, sed numerus est.

Numerus ratione vnitatis perfectus dicitur; ratione verò multitudinis, imperfectus.

In Angelo imperfectio duplex.

Numerorum virtus à recentioribus Pythagoricis vniuersalibus rationibus comprobatur. Cap. V.

HActenus reconditæ istius numerorum disciplinæ originem, excellentiam, autores præcipuos, ac denique modum illum philosophandi, quem Pythagorici signare numeris, atque in rebus ipsis exercere consueuerunt, dilucidè patefecimus. Nunc propiùs ad rem propositam accedendum est, omniaque illa media nobis recensenda sunt, quibus recentiores Pythagorici, virtutem aliquam in numeris ponendam esse, probare nituntur: qua ipsi, vt qualitates

tes agẽtes, aut operantes formæ; aliquid in rebus præcipue naturalibus efficere possint. Id ipsum igitur quadruplici via se ostendere profitētur: primò vniuersalibus rationibus; secũdo, naturalibus obseruationibus; tertio testimonijs, è diuinis rebus desumptis; quarto doctissimorum hominum, immò etiam Sanctorum Patrum autoritatibus. Argumētātur itaq; primò sic. Quò aliqua sunt formaliora, vt vtar eorum verbis, eo sunt virtute potēriora: (virtus enim sequitur formam:) sed res mathematicæ sunt formaliores physicis, cùm sint magis abstractæ; igitur si à rebus physicis virtutes aliquæ, & operationes emanant; multò magis a rebus mathematicis, cuiusmodi sunt numeri, debent proficisci. Secundò, quod in suo esse minus, pẽdet, minus quoq; in agendo, vel in operando pẽdebit, atque ita maiorem vim, atque potẽtiam habebit: (operatio enim rei naturam, atque substantiam consequitur:) sed numeri in suo esse minus pẽdent, quam res naturales; ergo maiorem vim, atque potẽtiam habent, quàm res naturales: si itaque virtus; atque proprietas in rebus naturalibus inest, multò magis in numeris, reperiri debebit. Tertiò, quæcunque sub vna forma aliquid agunt, sub alia verò aut nihil, aut aliud quippiam; proculdubio insitam habent virtutem, & efficacitatem; huiusmodi autem sunt numeri; eisdem igitur est virtus aliqua tribuenda. Minorem probant; quoniam numerus sub forma quinarij aliquam habet vim, quam tamen non habet sub forma senarij: immò si senario addatur quinarius, ambo vim, & facultatem mutant, vt in multis naturalib. rebus apparet, de quibus paulò infra dicemus. Quartò, pulchritudo corporis oculos mouet, & hoc ipso delectat, quod inter se partes omnes cum lepore quodam consentiunt; atqui lepos ille, siue concinnitas nihil aliud est, quàm apta mẽbrorum compositio, atque proportio, quæ in numeris consistit; inest igitur in numeris virtus, quę visum oblectet: si enim cętera ponas, & numerum illum, seu proportionẽ destruas; nihil amplius in corpore manebit, ex quo visus oblectatione affici possit. Quintò, vt rationem hanc, ex proportione desumptam, vniuersaliorem reddant, hoc idem in cantibus, & sonis ostẽdere conantur; etenim si vocum, aut sonorum concinnitas quædam fiat, vt. s. graues, & acuti certa proportione misceantur; inde dulcis, auribusque gratissima orietur harmonia: si autem voces, aut soni maneant, proportio verò mutetur, exempli gratia à tertia ad quartam, à quinta ad septimam, ab octaua ad nonã, & sic de cæteris; tunc aures maxima illa dissonantia, & inconcinnitate lædentur; igitur in numeris lædẽdi aures, ac oblectandi virtus reperitur. Quod autem in sensu visus, atque auditus probatum est, idem in cæteris sensibus intelligi volunt. Postremò sic argumẽtantur, nisi in numeris, ac præsertim harmonicis, efficiẽdi vis maxima reperiretur, tunc Orpheus ad se se Dæmones, animantes, arbores, saxa, & id genus alia, trahere musica non potuisset: constat autem inter omnes, eum hæc ipsa fecisse; igitur negandum non est virtutem maximam in numeris reperiri.

Quadruplici via recentiores Pythagorici numerorum virtutẽ ostendere nituntur.

Prima ratio vide Io. Picũ Mirandul. in Apolo. disp. de Magia, & Cabala.

Secunda.

Tertia.

Quarta

Quinta

Sexta.

Numerorum virtus à recentioribus Pythagoricis naturalibus obseruationibus confirmatur. Cap. VI.

SEcundum medium, quo recentiores Pythagorici, ad probandam numerorum virtutem, vtuntur, ex naturalibus obseruationibus desumptum est. Integrum sanè volumen efficere possem, si omnes quotquot à varijs autoribus obseruationes adducuntur, recensere vellẽ: afferam tantum præcipuas, omnes enim eodem spectant. Obseruant in primis, impares numeros, quos mares appellant, paribus, hoc est feminis, longè potentiores esse: & (vt plures omittam) septenarium accipiunt, quem maximam in rebus naturalibus virtutem, & efficacitatem habere contendunt. Etenim septimestres partus nulla alia ratione, asserunt, vitales esse, nisi propter vim, & facultatem numeri septenarij. Acutos morbos septimo plerunque die finiri: sin verò septenarius simplex satis non est, septenarium duplex exposcere. Quandoque etiam ante septenarium quidem, sed tamen tertia die iudicari, idque ternarij numeri virtute, qui impar est. Addunt plura de anno climacterico, qui hominibus solet esse lethalis. Multa afferunt de diebus decretorijs, quibus Medici contra Asclepiadẽ, ob certum numerum, & sæpe imparem, plurimum tribuunt. Sed & in pillularum numero exhibendo, imparem eligunt Medici, vt efficaciùs agant. Ferunt etiam, si ter arundine percutiatur serpens, ipsum statim stupore maximo affici, propeq; ad interitum duci; quod si quarta vice idem percutiatur, ipsum reuiuiscere, pristinumq; robur acquirere. Hæc certè fieri non possent, nisi in numeris ali-

Impares numeri mares, pares verò feminæ à Pythagoricis appellantur.

Vires septenarij, atque ternarij numeri.

Nota de serpente, arundine ter percusso.

qua

qua vis, atque potestas reperiretur. Cæterùm & in fęminis, hoc est paribus numeris, recentiores Pythagorici vim maximam obseruarunt. Senarium numerum in nuptijs, aiunt, & ad prolem edēdam præpotētem esse; atque ideo nonnulli mundo condito, seu eius fabricæ, hūc eundem numerum tribuerunt: sex enim diebus rerum omnium conditor hanc mundi fabricam absoluit: septimo autem die ab omni opere, quod patrarat, quieuit. Obseruant rursus, octonarium numerum, quem iustitiæ numerum appellant, ad res obeundas plurimum posse. Denique, vt in musicis potissimum numeris vim maximam reperiri confirment, adducunt mirabilem illam obseruationem, in curatione veneni illius animalis, ex araneorum, vel phalangiorum genere, quod in Apulia potissimùm nascitur, tarantulaque nuncupatur: animal istud, dum messorum crura, quæ ocreis non sunt armata, icit, eos tali veneno afficit, vt non quouis strepitu, sed sonorum tantum modulatione curari possit. Qua igitur ratione hoc fieret, nisi in numeris harmonicis virtus aliqua contineretur.

Senarij numeri virtutes.

Nota de veneni tarantulę curatione, musicorū numerorū virtute facta.

Testimonia, è diuinis rebus desumpta, quibus recentiores Pythagorici numerorum virtutem ostendere nituntur. Cap. VII.

PRæter naturales obseruationes, è rebus quoque diuinis testimonia sumunt recentiores Pythagoræ sectatores, ad numerorum virtutem, & proprietatem comprobandam. Primò inquiunt, ideo in secunda die, qua firmamentum legimus à Deo Opt. Max. conditū esse, nō fuisse dictum, & vidit Deus, quod esset bonum; quoniam binarius numerus malus est. Asserūt etiam, omnia animalia immunda in Archam Noè bina ingressa fuisse; septena autem, quę munda sunt: igitur in binario, & septenario numero aliqua occulta proprietas reperitur. Ternarij numeri proprietates, & dignitates multipliciter confirmant. Tres tantum, inquiūt, leges reperiri, scilicet, Naturæ, Mosis, & Gratiæ; atque ob ternarij numeri perfectionem, & absolutionem, nullam aliam legem futuram esse. Rursus tres esse asserunt Angelorum hierarchias, triplicato ternario numero, hoc est, in nouem choros. Tres personas in essentia diuina, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Tres Theologicas virtutes, fidem, spem, & Charitatem. Tribus diebus, occulto quodam mysterio, fuisse Ionam in ventre Ceti. Totidem extitisse Christum in sepulchro. Et innumeras referunt ternarij numeri virtutes, quas longum, & superuacaneum esset recensere. Integrum de ternario numero librum composuit Ausonius, quem vocauit Gryphum. Scripserunt, & alij, ad quos curiosos remitto. Ad hæc, nō sine causa, neq; casu, & temerè putarunt, in denariū numerū decē precepta legis decē Psalterij chordas, decemq; Psalmorū cantores incidisse; multa.n. in denario numero mysteria cōtinentur, ideoque, & Cabalistæ numerationes decem, quas vocant ספירות, posuerunt. Duodenarij etiam numeri secretam aliquam proprietatem in duodecim tribubus Israel, in duodecim Apostolis, & in duodecim lapidibus cælestis Hierusalem, speculantur. Rursus nō sine mysterio, sed occulta quadā ipsius numeri proprietate putāt, quadraginta dies Mosen, quadraginta Eliam, quadraginta Christū, ieiunasse; & quadraginta diebus post resurrectionem, ad Cælum ascendisse; & quadraginta horas apud Inferos extitisse, & post quadraginta dies Niniuæ subuersionē prædictam fuisse: & totidem dies, noctesque Deum super terram pluisse. Magnum etiam dicunt continere Sacramentum in quinquagenario dierum numero Spiritum sanctum Apostolis descēdisse. Alia huius generis plura apud Martianum Capellam lib. 7. de musicis numeris, apud Petrum Bongum Canonicum Bergomēsem, libro de Mystica numerorum significatione, apud Fabium Paulinum, libris de septenario, atque etiā apud alios, vnusquisque poterit reperire.

Binarij numeri malitia vnde eliciāt recentiores Pythagorici. Vnde bonitatem septenarij.

Ternarij numeri proprietates, & dignitates variæ.

Ausonius de ternario numero, scripsit integrum librum.

Denarij numeri proprietates.

Proprietates duodenarij.

Proprietates quadragenarij.

Proprietates quinquagenarij.

Martianus Capella.

Petrus Bongus.

Fabius Paulinus.

Illustrium Virorum, atque etiam Sanctorum Patrum autoritatibus, recentium Pythagoricorum sententia de numerorum virtutibus roboratur. Cap. VIII.

IAm Illustrium Virorum, atq; etiam Sanctorum Patrum suias afferamus, quibus recētiores Pythagorici suam ipsorum insaniam de numerorum virtutibus roborare nituntur. Magni fecit, inquiunt, hanc numerorum scientiam Romanus Boetius, qui constanter asseuerauit, procreandarū rerum numerum in conditoris animo præcipuum exemplar extitisse. Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis, ca. 13. dixit, animas corporibus, certa quadam numerorum ratione sociari. Plinius libro 28. cap. secundo, vt carminibus, ita numeris, atque præser-

Boetius.

Macrobius.

Plinius.

Vergilius. Vegetius. Henr. Corn. Agrippa. Attapanus.

tim imparibus, vim maximam tribuit. Virgilius Ecloga octaua Deum, asseruit, impari numero gaudere. Vegetius de re militari scribit, fossarum castrensium latitudinem imparitati accommodandam esse. Citant etiam Magum illum, atque Hæreticum, Henricum Cornelium Agrippam, lib. 2. de occulta philosophia c. 3. & alios, quos lubens, & volẽs omitto, tanquam ab Ecclesia damnatos. Affert Petrus Bongus mirabile quiddam ex Artapano in opere de Iudæis: qui refert, Mosen in custodia inclusum à Nechefre, Aegyptiorũ Rege, propterea quòd peteret, vt ex Aegypto populus liberaretur; noctu, aperto carcere, diuina voluntate egressum fuisse, atque in regiam accessisse, dormienti Regi astitisse, ac illum excitasse. Regem autem eo, quod factum fuerat, stupefactum, Mosi iussisse, vt nomen eius diceret, qui miserat; & illum quidem, cùm ad aurem inclinasset, dixisse. Regem verò, cùm audiuisset, mortuum cecidisse: cùm autem Moses eum postea tenuisset, rursum reuixisse. Nullam aliam ob causam id accidisse putant recentiores Pythagorici, nisi ob latentem numeri virtutem, quæ in diuino illo nomine continebatur, quod Moses ad illius Regis aures pronunciauerat.

Hilarius.

Audiamus nunc S. Patres. Hilarius in com. super psalmos, causam inquirens, cur psalmorũ ordo secundum historiam dispositus non sit; sed sæpè psalmus, qui priùs compositus est, posterior in ordine collocatur; arbitratus est, eam ad numerorum virtutem esse referendam. Septuaginta enim seniores, quibus à Ptolomæo Rege totius legis ex hebræa in græcam linguã transferendæ cura demandata fuit, cælesti quadam scientia, psalmorum virtutes intelligentes, cùm sine vlla ordinis præscriptione apud Hebræos in vnum permisti essent, in numerum eos, atque ordinem redegerunt, & singulis quibusque numeris, pro eorum efficientia, & absolutione perfectis, perfectorum, & efficientium psalmorum ordinẽ deputarunt. Ideo quia quinquagenarius dierum numerus, in quo spiritus Sanctus Apostolis descendit, peccatorum remissioni tribuitur; inquiunt, psalmum, *Miserere mei*, eo numero signatum fuisse. D. Hieron. contra Iouinianum expresse asserit, infaustum esse numerum vigesimum, in quo seruiuit Iacob; & venditus est Ioseph. D. Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei, c. 30. de senarij numeri perfectione loquens, hæc scribit ad verbum, *Hoc breuiter commemorandum putaui ad commemorandam senarij numeri perfectionem, qui primus, vt dixi, partibus suis in summam redactis, ipse perficitur, in quo perfecit Deus opera sua*, & subdit, *Vnde ratio numeri contemnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quàm magni æstimanda sit, elucet, diligenter intuentibus: nec frustra in Dei laudibus dictum est, Sapientiæ 11. Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisse*. Citantur etiam à Petro Gregorio Tholosano Cyprianus, & Tertullianus; sed quia locos non affert, ideo non est, cur illos curemus. His igitur iam videor recentiũ Pythagoricorum de numerorum virtute, & efficacitate sententiam si non omnibus, at saltẽ precipuis eorum rationibus, & fundamentis cumulatissimè confirmasse, quæ pro prima huius disputationis parte satis erunt.

Hieronym. Augustin. Lege Petrum Gregor. Tolosanũ li. 15. Syntax artis mirab. c. 10.

Recentium Pythagoricorum sententia de numerorum virtutibus peripateticis rationibus refutatur. *Cap. IX.*

Nota de Io. Pico Miran.

ADeo iam reconditam istam numerorum scientiam, eorundemque in rebus ipsis virtutem, & efficacitatem, recentium Pythagoricorum rationibus, & ab ijsdem allatis authoritatibus, commendauimus, vt verear, ne multi sint, qui illam tanquam certam, atque syncerам amplexati fuerint: ea enim multarum, atque reconditarum rerum pollicitationibus, veluti illecebris quibusdam, & lenocinijs, studiosos iuuenes irretire, ac delinire solet. Miror, inter ceteros, hanc in foueam cecidisse Io. Picum Mirandulanum, qui tamen, vt omnes norunt præclarissimi, ac fæcundissimi ingenij vir fuit. Sed certè haud scio, ipse ne re vera virtutẽ aliquam in numeris reperiri, existimauerit: an potius, tanquam gloriæ auidus, vt reconditarum rerum peritus ab alijs putaretur, hanc de se opinionem cæteris persuadere in animo habuerit. Sed quoquo modo se res habet, istiusmodi nugæ, aut pueriles, anilesque fabulæ, Peripateticorum Scholas non ingrediuntur: qui non inanem, & vento, vt ita dicam, expositam, sed veram, firmam, ac solidam philosophiam profitentur. Quorum princeps Arist. hanc numerorum scientiam, seu virtutem, multis quidem locis, sed potissimum 13. & 14. Metaph. libris apertissimè detestatus est: non enim concipere potuit, quo nam pacto ea, quæ à materia seiun-

Arist. lib. 13. & 14. Met. numerorum scientiã, seu virtutem detestatus est.

cta

cta sunt, cuiusmodi sunt numeri, vllam in materialibus rebus virtutem exercere possint, quã hæc ab illis pati quoquo modo dicantur. Possumus igitur aduersus recentiores Pythagoricos sic argumentari: Cùm actio, & passio inter contraria fiant, vt habetur 1. Phys. & 1. de generatione, estque communis omnium philosophorum assertio: opus est sanè, vt agens, & patiens genere conueniant: neque enim album in dulce, aut calidum in triangulum, vel quadrãgulum agere possunt: quia alterius, & alterius generis sunt: sed numerus, vt numerus est, hoc est numerus numerans (de hoc. n. est disputatio) & res naturales plusquã genere differunt; ergo numerus nullam in rebus naturalibus virtutem, aut efficacitatẽ habere põt. Minor est euidens: nam res naturales sunt entia realia; numerus autem numerans, quia pendet ab anima, est ens rationis: at ens reale, & ens rationis plusquam genere differunt; ergo numerus numerans, & res naturales plusquam genere differunt; atque adeo nulla numeri virtus, atq; proprietas in rebus naturalibus esse potest. Aiũt Pythagorici, perfectionem aliquam animalium sensus habere, quia quinario numero comprehenduntur. In elementis insitam esse vim ad mundi structuram; quia quaternario. Animas, nimirum vegetalem, sentientem, & rationalem, & in se ipsis perfectas esse, & suam cum corporibus perfectionem communicare, quia ternario numero concluduntur. O indignam philosophiam, quæ Pythagorica nominetur. Animalium sensus non ideo sentiendi instrumenta dicuntur, quia sunt quinque, sed quia in ipsis sentiendi facultas reperitur. Demas vnum, vt in cæcis, nunquid cæteri, quia tamẽ quatuor remanent, idcirco ferabuntur, eruntque sentiendi facultate priuati? Elementa, non quia sunt quatuor, ideo vim habent in mundi structuram: sed quia talibus formis, & qualitatibus prædita sunt, vt simul misceri possint, ex quorum postea mistione res omnes, quæ in sublunari mundo apparẽt, oriantur. Similiter animæ, nõ quia sunt tres, ideo in se ipsis perfectę sunt, vel perfectionem cum ijs corporibus communicãt, quorum sunt formæ; sed quia naturã suæ substantiæ sunt, & omnis substantia, ea ratione, qua talis substantia est, perfectionem aliquã insitam habet. Demus, disputationis gratia, rationalem animam, sentientem, & vegetalem ideo hanc perfectionem obtinere, vt. s. sint corporum formæ, quia sunt tres: tunc cùm ex posterioristica regula, à quatenus ipsum ad omne, consecutio valeat; necessariò sequetur, vt ea omnia, quæ ternario numero continentur, hanc eandem perfectionem obtineãt, vt. s. sint corporum formæ: itaque tria vexilla, quæ sunt Venetijs, in platea Diui Marci, eã ratione, quia tria sunt, dicentur corporum formæ, quo nescio quid absurdius dici, cogitari ve possit. Sed prętereà, à numero ternario tres animas suam perfectionem Pythagorici asserunt obtinere. Id autem quàm falsum, atque absurdum sit, ex ea ratione, quam nunc afferam, omnes, opinor, elicere satis commodè poterunt. Etenim id, quod in sui natura, atque substantia perfectionẽ ab alio recipit, eò sanè posterius esse debet, alioquin perfectum esset, antequam perfectionem reciperet: si igitur tres animæ à numero ternario in earum substantia perfectionem recipiũt, eo procul dubio posteriores erunt: at verò (quicquid de cæteris animabus sit) qui fieri vnquã potest, vt rationalis anima, à qua numerus numerans in esse pẽdet, sit ipso numero posterior? Dicent fortasse Pythagorici, rationes has nonnihil roboris, & firmitatis habere, quia nos ponimus, numerum esse ens rationis, & ab anima rationis participe vsquequaque pendere: at verò si quis statueret, numerum ens aliquod esse reale, à rebus numeratis diuersum, non ita absurdum esset, concedere, virtutem aliquam in numeris reperiri. Si enim cæteris entibus realibus virtus aliqua, seu proprietas ascribitur, cur non etiam aliqua virtus, aut proprietas numeris assignabitur? Verùm tueantur quantum velint recentiores Pythagorici, numerum esse rem aliquam extra intellectum, à rebus numeratis diuersam; nihilominus nulla idcirco ratione nos cogent, vt aliquam numeris virtutem tribuendam esse concedamus. Faciamus, numerum ens aliquod esse reale. Cedo, quodnam erit? Profectò nihil aliud nisi quantitas. Nũc autem dicant, quæ nam efficiendi vis in quantitate insita est? aut quod nam ipsa opus de se promere valet? Nullum me hercule; cùm vulgatissima sit omnium philosophorum assertio, quantitatem de actiuorum genere non esse. Quod etiã ratione firmari facilè potest: vt enim qualitas gratia formæ; ita quantitas gratia materiæ, substantiam consequitur: quare sicut sola forma, non etiam materia, agit: ita sola qualitas, non item quantitas, agendi virtute prædita erit: ipsa enim veluti materia quædam est, in qua proximè cætera accidentia recipiuntur. Quare etiam si numerus res aliqua per se sit, non ab anima pendens (quod tamen falsum esse

Prima ratio aduersus recentiores Pythagoricos.

Numerus cũ sit ens rõnis plusquam genere differt à rebus naturalibus, q̃ sunt entia realia.

Pythagoricorum assertiones.

Confutatio earundem.

Argũ ducens ad absurdũ.

Secunda rõ aduersus recentiores Pythagoricos.

Pythagoricorum effugiũ.

Tertia rõ cõtra eosdem.

Quãtitas nullam habet agendi vim.

Etiam si numerus sit entitas realis, nulla tñ agendi virtute prçditus esse potest.

se

ſe arbitror)nulla tamen,hanc ob rem agendi,aut efficiendi virtute præditus eſſe poteſt. Demonſtratione igitur iam conſtat, nullam numerãtes numeros in naturalibus rebus virtutem, aut operationem habere;atque adeo Peripateticorum philoſophiam, quæ numeris virtutẽ negauit,firmiſſimam,& ſolidiſſimam eſſe.

Vt nulla virtus in numeris;ita nec in verbis, carminibus, ſignis, characteribus, aut id genus alijs reperitur. Cap. XX.

CÆterùm Peripatetici non ſolum in numeris uullam omnino virtutem,aut proprietatem reperiri, exiſtimarunt;ſed ne in verbis quidem,carminibus,ſignis, characteribus, aut id genus alijs, qnibus vulgares homines,ac potiſſimum mulieres,aut ad amorem, aut ad futura prædicenda,aut ad morborum curationes,aut ad huiuſmodi alia frequenter vtuntur. Iſthæc fortaſse,deteſtandi cauſa,exemplis patefacere, iuuabit. Sunt qui putent, in furentis canis occurſu,ſi quis hæc verba proferat, *In chamo,& fræno maxillas eorum conſtringe*, canem illum ſtatim immotum,ac veluti attonitum reddi. Scribit Plinius lib.28.cap.2. Attalũ quẽdam affirmaſse,ſi quis,ſcorpione viſo,dicat, *Duo*,cohiberi illum,nec vibrare ictus. Riſum mouent,quæ hac in re ab alijs referuntur. Tradunt,ſi quis aſino in aurem dixerit,ſe ab ſcorpione ictum eſse,dolorem protinus omnem remitti. Alij putant, è quacunque corporis parte ſanguinem profluentem,partis contactu, verba hæc obmurmurantes, cohiberi, *de latere eius exiuit ſanguis,& aqua*. Alij exiſtimant,ad arcẽdam lippitudinem, valere chartam,circumligatam lino,& collo appẽſam,in qua duæ græcæ literæ ſcriptæ ſint π,& α. Alij non verbis ſolùm virtutem tribuunt,ſed aut herbis,aut lapidibus,aut rebus alijs naturalibus,non tamen quatenus naturales ſunt,ſed quatenus,vel certo numero ſignatæ, vel accidente aliquo affectæ ſunt. Dicunt,vnum tantum Pentaphylli folium ephemeram febrem, tria tertianam, quatuor quartanam curare. Addunt, tria heliotropij grana tertianæ febri quatuor quartanæ prodeſse. Ferunt etiam,ex calua non cuiuſcunq; hominis,ſed ſuſpendio tantum interempti,catapotia fieri, contra canis rabidi morſus. Alia huius generis ſexcenta apud Plinium, loco citato,apud Io. Fernelium lib.2.de abditis rerũ cauſis,& alios paſſim reperies, quę omnia inania ſunt, atque à veritate aliena. Pluribus rationibus ea ipſa à nobis refelli poſsent, ſed vna tantum contenti erimus,quam validiſſimam eſse,& rem apertiſſimè demonſtrare arbitramur:eſt autem huiuſmodi. Virtus omnis,quam ex re aliqua emanare conſpicimus,tribus potiſſimùm rebus accepta referri ſolet,aut toti illius rei ſubſtantiæ, quaſi dicas,illius rei ſpecificæ formæ,à qua proximè virtus oriatur,aut temperamento, aut qualitatibus manifeſtis:nullum alium modum cogitare poſsumus, quo virtus à re aliqua proficiſcatur. At verò qua nam ſubſtantiali virtute numerus,quo nam temperamento verbum,aut quibus nã manifeſtis qualitatibus ſignum,aut character præditum eſse poteſt,cùm accidentia hæc ſint,ad res illas recipiendas ineptiſſima? Omitto cætera,illud vnum conſidero, quod poſtremo loco traditum eſt,nimirum,ex calua hominis,ſuſpendio interempti, catapotia fieri,contra rabidi canis morſus. Vnde nam,obſecro,hæc virtus in calua hominis,ſuſpendio interempti? Oritur ne à tota ſubſtantia,an à temperamento,an potius à qualitatibus manifeſtis? Quodcunque dicatur,ſtatim ſequitur,non ſolùm caluam ſuſpenſi hominis, ſed cuiuſcunque hominis, hanc eandem facultatem obtinere: quæ enim ſympathia, aut antipathia inter ſuſpẽdium,& rabidis canis morſum reperitur,vt,ad eum ſanandum, opus ſit præcipuè calua hominis ſuſpendio interempti? Superſtitioſum igitur hoc eſt,ſicut cætera,quę ſupra dicta ſunt,cùm nullam ſuæ virtutis cauſam habeant,nec quicquam omnino operis,qua talia ſunt,conferre poſſunt,niſi ſuperior aliqua cauſa preſtò adſit,à qua ſola,ignorantibus multis,virtus oriatur.

Superſtitioſa remedia.
In furẽtis canis occurſu.
Ne ſcorpio feriat.
Ad ictũ ſcorpionis.
Ad fluxũ ſanguinis.
Ad arcendã lippitudinẽ.
Ad curãdas febres.
Ad rabidi canis morſus
Vide Io. Fernelium li. 2. de abditis rerum cauſis.
Validiſſima rõ, quã oĩa ſuperſtitioſa remedia reprobantur.

Quæcunq; numeris,verbis,aut characteribus inſanum vulgus à Magis effici credit,ea omnia proximè à virtute Dæmonum exoriri. Cap. XXI.

INſurget hìc aliquis,numerorum,verborum,aut characterum virtutis propugnator,& vindex,dicetq;,eos omnes,qui tantam virtutem abnuunt, aut nimis pertinaces eſse, quippe qui contra experiẽtiam dicunt,rerum omnium magiſtram,aut obtuſo, imbecilique ingenio preditos,quia.ſ.eò peruenire non poſſint,quò doctiſſimi viri ex Theologorum, Medicorum, atque philoſophorum numero,peruenerunt. Experiuntur quotidie ij, qui rebus iſtis operã

dant,

dant, verbis ab venefico aliquo, vt plurimũ ter prolatis, ferpẽtes allici, atq; eo ipso veneficio, seu verborũ prolatione, in alijs quoq; rebus voti compotes fieri. Non ne etiam signis aut verbis quibusdam, vel à mulieribus prolatis, erysipelata curantur? Non ne febres, & alij quoque morbi profligantur? Quid tu igitur quotidianę experiẽtiæ credamus? Sed prӕterea autores etiam grauissimos, numerorum, & characterum, præcipuè verò verborum defensores habemus; verborum enim virtutem concessit Origenes, vir doctissimus, atque inter Theologos, & Sanctos Patres præcipuus. Ex Medicis Plinius, Aetius, Trallianus, Paracelsus, Agrippa. Ex philosophis Ficinus, Mirandulanus, Pomponatius. Eandem virtutem concesserunt Arabes fere omnes, Chaldæi, Hebræi, ac potissimum Cabalistæ, & alij etiam autores, quos citat eruditissimus vir Martinus Delrius, libro primo Magicarum disquisitionum cap. 4. q. 3. Si igitur verborum virtus atque pariter numerorum, & characterum, experiẽtia, & doctissimorũ hominum autoritate comprobatur, quid est, cur Peripatetici eam negent, atque penitus ab hominum mentibus euellere conẽtur? Sed ne temere doctissimi viri verborum virtutem cõprobasse videantur, afferuntur etiam à nonnullis rationes, & fundamenta, quibus ipsi nituntur. Pomponatius putauit, verba eo modo ad profligandos morbos, vel ad res alias efficiendas, vim, & efficacitatem habere, quo oratorum sermones vim habẽt ad animos capiendos, aut musicorum cantus, vel soni, ad dolores sedandos, ad lætitiam prouocandam, vel ad humores temperandos. Primò itaque prolata verba vim habere ait, auditum mouendi: hunc postea sequi animi motiones, ac denique humorum agitationes, & temperationes. Verùm animaduertens Pomponatius, infirmam esse hanc rationem, ad verborum virtutem suadendam, attulit aliam; dixitque verborum virtutem à firma fide, aut proferentis, seu hominis alicuius venefici, aut eius, in quem paratum veneficiũ fuerit, robur accipere. Origenes existimauit, verba virtutem habere, quatenus verba sunt, non tamen quacunque lingua prolata; sed ea tantum, quæ cæteris dignior, sanctiorq; est, cuiusmodi fortasse est Hebrea. Cui quidem sniæ Io. Picus Mirandulanus in magicis cõclusionibus subscripsisse visus est, ait enim conclusione 22. *Nulla nomina, vt significatiua, & in quantum nomina sunt, singula, & per se sumpta, in magico opere virtutes habere possunt, nisi sint hebraica, vel inde proximè deriuata.* Magi arbitrati sunt, verba ex firma intentione, aut ẽt ex afflatu proferentis virtutẽ accipere; debent enim, inquiunt, venefici, aut morborum curatores firmo, atque intento animo verba proferre, & quodammodo ægrotis verba inhalare, si morbi sint eis depellendi. Cabalistæ putarunt, literas omnes, & syllabas quandam cum cælestibus corporibus, atque etiam eorũ mentibus connexionem, & sympathiam habere; vocesque primò significatiuas esse, influxu cælesti, deinde verò hominum impositione. Hinc factum est, vt, cùm Adamus, à Deo doctus, atque instructus, singulis rebus propria nomina imposuerit, quæ quidem sunt veluti quidam earum rerum radij, quas significant, & in quibus quasi vita quædam latere dicitur, quicunq; vera, & propria rerum nomina habuerit, ob illam sympathiam, quam cum cælestibus corporibus, & eorum mentibus habent, à quibus cuncta in his inferioribus rebus eduntur; eorum vi, & efficacitate, inde recepta, mirabiles effectus, quæ etiam humani ingenij captum excedunt, gignere poterunt. Verùm quàm inania sint hæc, puto, demonstrare non esse difficile.
Argumentum illud, ab experientia ductum, aliquid roboris, & firmitatis haberet, si verba à quocunque prolata, eadem efficiendi virtute pollerẽt: rem autem secus se habere experimur. Nam mulierculæ, aut leues, atque insulsi homines, qui certis verbis ad morbos curandos, vel ad aliud quippiam efficiendum, vtuntur, effectus quidem interdum experiuntur; causam verò, vnde proximè illi emanent, penitus ignorant; eam verò nos paulò infra aperiemus. Argumentum etiam ab autoritate desumptum parui ponderis est: etenim Origenes, quanuis inter Patres numeretur; habet nihilominus multas assertiones, ab Ecclesia reprobatas: mirum igitur non esset, si hac ipsa etiam in re parum sibi constiterit. Aliorum autem autorum, qui verborum virtutem tuentur, nonnulli Magi, atque Hæretici sunt, Aliqui verò superstitionis, & vanitatis à communi philosophorum schola damnati; & propterea non est, quòd huius classis autoribus, hac præsertim in re, fidem habeamus. Quòd verò attinet ad eorum fundamenta, si primum Pomponatij fundamẽtum admiserimus, nihil planè ex eo sequetur, quod eorum sniam confirmet. Etenim verba, ab oratore prolata, nullam aliam habent vim, nisi animi affectiones, variasque snias significandi: quas vbi audientis animus planè conceperit,

Numerorũ, verborũ, & characterum virtus experientia comprobatur.

Eadẽ virtus multorũ autoritatib. cõfirmatur.

Origen li. 1. & 5. contra Celsum.

Plinij li. 28. cap. 2.

Aetij lib. 8. cap. 5.

Tralliani.

Paracelsi.

Agrippæ.

Ficin. Mirãd. Pompon. Arabũ, Chald. Hebræorũ.

Lege Martinum Delriũ lib. 1. Magic. disquisit. c. 4. q. 3.

Fundamẽtũ Pompo. pro verborũ virtute.

Aliud fundamentũ eiusdem.

Fũdamẽtum Origenis.

Eodem nititur Mirand.

Fũdamẽtum Magorum.

Fũdamẽtum Cabalistarũ.

Soluitur argumẽtũ ab experientia.

Soluitur argumentũ ab autoritate.

Euertitur primum fundamentum Põponatij.

variæ postea animi, ac deinceps corporis in eodẽ mutationes oriantur. Iam verò si eiusmodi essent veneficorum verba, ea vtique hanc ipsam vim, & efficacitatem haberent. Cùm autem non oratoria facultate, sed magica tantum superstitione prolata sint, & sæpiùs barbara sint, nec vllam vim significandi habeant, immò nec ab vllo interdum audiantur, aut etiam super inanimatas res proferantur: fieri certè nõ poterit, vt ab eis aliqua realis, & physica actio proficiscatur. De vi musices dicemus postea. Fundamentum aliud, quo Pomponatius contendit; prolata verba ab venefici hominis fide, vel eius, cuius gratia veneficium fit, robur accipere; suam ipsius sniam omnino peruertit. Id quidem verum est, fidem, & constantiam ægroti interdum in causa esse cur medicamentum aliquod ei magnopere prosit saltem in sensu quodam negatiuo; quia.s. non timet, nec animo concidit: natura enim timore quodammodo debilitatur, nec adeo firmiè occurrentib. malis obsistit. Audiui enim ab eruditissimo Viro Hieronimo Mercuriali, quo Pisis Præceptore sum vsus dum pestis Venetijs grassaretur, facilius eam timidos, quàm constantes, & fortes inuasisse. Sed quid hoc ad rem propositam confirmandam? Non igitur efficiendi vis reperitur in verbis, si ea ipsa venefici hominis, aut alterius fidei accepta referatur. Fundamentũ Origenis, atque Ioannis Pici Mirandulani, leue admodum mihi videtur: oporteret enim, si efficiendi virtus in sanctiore tantum, & digniore lingua reperiretur, vt adesset, qui linguam illam calleret, vt.s. intentus effectus haberi posset. At verò sæpè Mulierculæ, & venefici homines, quibusdam prolatis verbis, aut Syriacis, aut Hebraicis, ignaros homines à morbis liberant, qui tamen ea verba non percipiunt: & multò minus percipiuntur, si de eorum numero sint, quæ nihil significant, qualia Mirandulanus excogitauit. Hæc igitur prolata verba si ab aliquibus audiantur, nullam aliam habebunt vim, nisi auditum mouendi, sicut soni quicunque; animum verò nequaquam; cùm vel ab eo, qui illa audit, non percipiantur, vel significatiua non sint; atque adeo nullam habent vim humores attemperandi, vt sanitas ab eorum virtute proximè oriri dicatur. Fundamentum Magorum nemo est, qui non videat, vanum esse, & superstitionis plenum; si enim verba nullã vim habere possunt, nisi inhalentur, atque magna animi contentione proferantur; tunc virtus potius in ipsamet inhalatione, & animi contentione reperietur. At verò ab inhalatione nulla physica, & realis actio emanare potest, nisi modica quædam calefactio: ab animi verò cõtentione nulla exterior operatio proficisci potest, sed solùm interior: experimur enim quãdoque ex fixa, & vehementi circa rem aliquam cogitatione, spiritus, & humores in nobis agitari, & commoueri. Quare hoc fundamento tueri nunquam possumus, virtutem in verbis ad aliquid physice agendum, reperiri. Sed à veritate alienum est fundamentum Cabalistarum: nam verba nihil aliud sunt, quàm soni quidam, ab hominis ore prolati: nunc verò quæ conuenientia inter huiusmodi sonos, & motrices cælestium corporum mentes esse potest? substantiæ illæ sunt, omnino spirituales; propterea nulla cum his rebus inferioribus intercedere potest communio. Neque verò dicendum est, verba à cælestibus corporibus influxum recipere. nam si influxus qualitas quędam realis est, vt communiter defenditur, non potest ille quidem nisi in substantijs corporeis recipi, atque adeo in verbis, quæ incorporea sunt, & citò trãseũt, recipi nulla ratione potest. Quod de nominibus, ab Adamo rebus impositis, dicebatur, id quidem verum est: nam. Adamus rerum omnium proprietatęs optimè nouit; propterea à proprietatibus ipsis, ad res significandas, nomina sumpsit, atque rebus imposuit. Itaque nomina illa habent quidem vim res propriè significandi: non tamen aliquid physice, & re ipsa efficiendi. Cæterũ si nulla virtus reperitur in verbis; & iam dictum est experientia ipsa eorum virtutem comprobari; cui nam igitur virtus illa, tanquam præcipuæ causæ tribuetur? Dæmonibus ipsis. Pro cuius rei maiore declaratione, notandum est, res, quæ fiunt, esse in triplici differentia: quædam enim sunt naturales, quæ oriuntur à causis naturalibus: quædam diuinæ, quæ fiunt virtute diuina: aliæ appellantur transnaturales, quæ cùm manifestam causam non habeant, nec par sit, eas diuinitus originem ducere; virtuti Dæmonum tribuantur necesse est. Hi spiritus vulgaribus hominibus, & vt plurimum mulierculis suadent, vt pro aliquorum morborum curatione, aliquibus verbis, ceremonijs, aut superstitionibus, vtantur: curantur ille morbi, putantque mulieres, verborum, aut ceremoniarum illarum virtute, morbos curatos esse; cùm tamen virtute Dæmonum curati sint. Et quoniam in quibusdam verbis diuina pactione, virtus aliqua reperitur, vt patet in sacramentis, ideo Dæmones, Deum ipsum

Euertitur aliud fundamentũ Pomponatij.

Dictũ Hieronymi Mercurialis.

Euertĩ fundamentũ Origenis, & Mirandulani.

Euertĩ fundamentũ Magorum.

Euertĩ fundamentũ Cabalistarum.

Quã vim habeãt noĩa ab Adamo reb. imposita.

Res, quæ fiũt sunt in triplici differẽtia.

Quod verborum opus est sęuũ, est opus dæmonum. Idem, sentit Nic. Biesius lib. 3. de Nat. cap. 9. & 10.

æmu-

æmulantes, pactione, ita quibusdam verbis virtutem tribuunt, vt, ipsis prolatis, res, Dæmonum ope, modo quodam nobis incognito, & sæpe etiam naturalium rerum virtute, statim eueniant, cùm multi eas arbitrentur, virtute verborum euenisse. Sed de his hactenus. Pro comperto interim habeamus, à ratione penitus alienum esse, existimare, virtutem aliquam in numeris, verbis, aut characteribus reperiri, qua in rebus naturalibus, actione physica, quicquã efficere possint, quemadmodum etiam hæc omnia Catholica Romana Ecclesia detestatur.

Si qua vis in verbis esse videtur, ea non est, qua verba sunt, sed Dæmonũ pactione.

Recentium Pythagoricorum rationes, ad probandam numerorum virtutem, superiùs proposita, diluuntur. Cap. XII.

Recentium Pythagoricorum fundamentis iam euersis, atque etiam, firmissimis Peripateticorum rationibus, eorundem sententiæ vanitate monstrata, reliquum modò est, vt rationes, ab ipsis, ad numerorum virtutem comprobandam, superiùs propositas, diluamus. Ad primam itaque, explicanda est maior propositio, qua dicebatur, quò aliqua sunt formaliora, eò sunt virtute potentiora. Huius quidem propositionis explicatio est huiusmodi: Quò magis aliqua habent rationem formæ, & actus, eò maiore in agendo virtute prædita sunt: vt enim proprium materiæ est pati; ita proprium formæ est agere. Cæterum, quò veritatem habeat hæc propositio, necesse est, vt ea ipsa, quæ formaliora sunt, maioremque actus rationẽ obtinent, per se existant; alioquin nihil vnquam agere poterunt. Exempli gratia, Intelligentiæ, quia nullam in sese physicam materiam includunt, separatæque substantiæ sunt, ideo actus, & formæ rationem habere dicuntur, atque adeo in agẽdo virtute maxima præditæ sunt. Numeri autem, cùm abstracti sint, atque à materia remoti; formæ vtique rationem habent; tamen, quia per se non existunt, sed in fieri (vt aiunt) & conseruari ab anima pendent: ideo nullarum operationum possunt esse principia, nec vlla virtus ab illis proficisci potest. Ad secundam rationem, quæ parùm distat à prima, concedenda est maior, dummodo illa, quæ in suo esse minus pendent, per se existant. Deus in suo esse à nullo pendet; ideo in operationibus maximè potens est. Numeri minus quidem in suo esse pendent, quàm res naturales, quia à paucioribus causis producuntur; (res enim naturales materiam, & formam deposcunt; numeris verò sat est anima rationis particeps, quæ ipsorum est principium efficiens) tamẽ, quia numeri per se non existunt; (animæ enim operatione cessante, nihil sunt) ideo nullam prorsus insitam agendi virtutem habere possunt. Ad tertiam, neganda est minor. Ad probationẽ, cùm dicunt, numerum sub forma quinarij vim aliquam habere, quam non habet sub forma senarij. Respondeo, id non ratione numeri contingere, quatenus numerus numerans est; sed quatenus cum rebus numeratis coniunctus est. Exempli gratia, vncia vna alicuius medicamenti vim habet humorem aliquem purgandi, ac deinceps ægrotum sanandi: si addatur altera vncia eiusdem medicamenti, contingere poterit, vt ægrotum non sanet, sed potius interimat. Iam verò non est vnitas, quæ sanandi vim habeat, aut dualitas enecandi; sed est maior, aut minor eiusdem medicamenti quantitas, quæ maiorem, aut minorem obtinet vim. Ad quartam, concedendum est, multas esse res, quæ proportione quadam, vel numero non paruam oblectationem afferant, vt formosam mulierem, pulchrum equum, benè dispositam domum, instructam aciem, arbores in quincuncem directos, & id genus alia. Attamen in passiua quadam, non in actiua significatione, accipiendum id est: non enim proportio illa delectãdi vim habet, sed sensus, immò anima ipsa, ea proportione delectatur: ea enim est animę natura, vt ex qualibet distincta re, atque disposita, delectationem percipiat; id quod sæpius Aristot. in problematis docuit. Hinc fit, vt si in planitie aliqua, peditum, & equitum confusam multitudinem videamus, potius fastidium, & offensionem eo aspectu accipiamus, quàm vllã oblectationem: quòd si totam illam multitudinem, aliquo ordine distinctam, videremus; tũc haud parua delectatione afficeremur. Cuius rei ratio est, quoniam sicut intellectus cum vero, & voluntas cum bono; ita tota anima cum eo, quod distinctum, atque dispositum est, connexionẽ maximam habet. Etenim naturalis est animæ cuiuslis generis cognitio, siue ea sensibus fiat, siue intellectu, propterea, dum ei confusum aliquod, nec vllo modo dispositum obijcitur, quia inde non nisi confusam cognitionem capere potest; ideo à re illa obiecta fastidium quoddam, & offensionem accipit. Cùm verò distinctæ, & ordine aliquo dispositæ res eidem

Ad primã rationem.

Ad secundam rationem.

Ad tertiam. vide Suessan. lib. 14. Metaphy. disput. 2. cap. 1.

Ad quartã.

Ea est animę natura, vt à qualibet distincta, & disposita re delectationem accipiat.

Cur anima à re distincta, & disposita oblectationẽ, à confusa verò fastidiũ accipiat.

occur-

occurrunt:tunc,quia illas distinctè percipit,& earum optatam cognitionem acquirit; ideo illis mirificè delectatur. Itaque non numerus,aut proportio simpliciter oblectādi vim habet: sed anima,quæ numeris,atque proportionibus,non nudè acceptis,sed rebus ipsis adiunctis. delectatur. Ad quintam respondendum est,numeros, quatenus numeri sunt, nihil per se ad suauitatem,& fastidium in sonis efficere, vt Fracastorius ait; sed solùm quatenus per ipsos sonorum modi notantur,qui aut distincti,aut confusi,& asperi,ad animam perueniunt. Si itaque musici numeri vi aliqua pollent,hoc ideo est,quia tonorum varietate,& soni modulatiōne suauiter animum afficiunt:non autem quia numeri,quatenus numeri sunt, virtutem aliquam habeant,qua physicè oblectationem afferre possint. Nemini dubium est;extremas voces,aut sonos,vt graues,vel acutos,auditum lædere,& ob hanc offensionem animæ fastidiū afferre:hos,quia aurium membranas nimis acutè percutiūt:illos verò,quia nimiò,& frequēti aeris appulsu,qui fit ob multas circulationes,totum sensorium commouent,& perturbāt, quod tantam aeris mutationem ferre non potest. Si autem vox, aut sonus temperatus sit; tunc cum aliqua suauitate ab auditu percipitur. Præterea si vna tantum sit vox, aut sonus, qui auditum moueat,semperque sit eiusdem toni; auditui satietatem afferet:si autem proportione varietur; tunc ille idem voluptate afficietur. Si plures sint voces,& eæ quidem confusę, & absque vlla proportione; eas ipsas horrebit auditus,& ab ijs anima fastidium capiet; cùm nullam inde cognitionem,nisi cōfusam,& imperfectam haurire possit. At si voces aliqua proportione misceantur; tunc auditum,& animam delectabunt. Neque verò id à qualibet proportione,sed à certa,atque determinata effici potest:si enim voces,aut soni ita misceantur,vt fracti,& inæquales ad auditum perueniant; fastidium exhibebunt: si verò æquales, &, vt ita dicam,rotundi,voluptati erunt,& delectationi. Et hac fortasse de causa animam harmonicū numerum Platonici nuncuparunt; non quòd re vera numerus sit,sed quia,ratione iam superiùs adducta,proportione,& numero delectatur. Ad sextam, plura de Orphei musica apud Fabium Paulinum, lib.4. hebdomadum c.7.& apud Martinum Delrium, lib.1. magicarum disquisitionum,c.4.q.2. videri possunt. Nos breuiter dicemus, Orphei musicam vim habere potuisse,animalia attrahendi,quæ auditu prædita sunt; quoniam anima vehementer musica delectatur,non quia in numeris,qua numeri sunt,ea vis attrahendi insita sit. Quod verò dicitur,eundem quoque musica saxa,& montes ad se traxisse, hoc arbitror fabulosum esse, poeticamque locutionem. idcirco enim Orpheus musica lenire tigres, & ad se saxa trahere dicebatur,quia homo sacer,interpresque Deorum, suauiloquentia Syluestres homines flectebat,eosque à cædibus,fœdoque victu deterrebat. Nisi etiam dicamus,ea omnia Dæmonū opera,virtuteque effecta fuisse:non enim desunt,qui, Orpheum magum extitisse,crediderint, vt quidas testatus est.

Ad quintam Vide Fracastoriū lib. de symp. & antip. cap. 14.

Cur extremę voces,aut soni, auditui molesti sint, temperatæ verò suaues.

Cur auditus à plurib. vocibus, debita proportione commistis, oblectatione accipiat.

Ai cur numer harmonicus à Platonicis appellata.

Ad sextam. Musica Orphei animantia,auditu pdita, allicere potuit, saxa vero nequaquam.

Vide Horat. in Poetica ad Pis.

Orpheū qui dam Magum esse putarūt.

Inanes esse naturales obseruationes, quibus recentiores Pythagorici numerorum virtutem confirmarunt. Cap. XIII.

IAm verò ad naturales obseruationes quod attinet, statuunt Pythagorici sexū in numeris, hosque mares, illos fœminas appellant, atque eis diuersas virtutes; & facultates attribuūt. Inania sunt hæc, & à viris doctis aliena: nam etiam vterque sexus in astris, & plantis statuitur; nullum tamen in illis proprium est signum, aut membrum, quod marem à fæmina discriminet; nec virtutes aliquas habent, ea ratione, qua aut mares, aut fæminæ sint; sed potius ob maiorem, vel minorem in agendo virtutem, mares, aut fæminæ nuncupantur: sunt tamē ea ipsa naturalia quædam entia, quæ reapse consistunt, & plantæ præsertim formas habent cum materia coniunctas; ideo mirum non est, si ab illis aliqua virtus oriatur. At verò si vtrum que sexum in numeris statuamus, ipsosque à rebus numeratis segregemus, fiat in illis quanta cunque vel arctissima maris, & fæminæ coniunctio; nunquam certè inde partus vllus orietur, nec vlla vnquam virtus ab illis proficiscetur. Sed aiunt, ob septenarij numeri virtutem septimestres partus vitales esse. Isti nempe veram huius rei causam non attingunt, petenda à Medicis illa est. Non viuit infans, eo tempore natus, inquiunt Medici, quia vitam à septenario numero accipiat; sed quia eo tempore insita vi, ac naturæ ordine, circum agit sese, & conuoluit in vtero, locumque mutat, & commodiorem captat. Porrò simile quiddam illi accidit,

Nullus reuera est ponendus sexus in numeris, atque adeo nullam habent virtutē, quà mares, aut quà fœminæ sint.

Septimestres partus nō ex se vitales, ob septenarij numeri virtutē, sed ob certā naturalē causam.

Vide Leuin. Lemn. lib.4. de occul. nat. mir. c.23.

dit, ait Lemnius, quod noctu experrectis euenire solet, qui in alterū latus voluuntur, ac molliorem culcitre partem, minusque præssam quærunt: quibus si quid inopinati adueniat, aut à re quapiam repētina interpellari contingat, quo minus se denuò in lecto collocent; confestim cubile deserunt, excussoque somno, tametsi aliquid noctis reliquum est, exurgunt, ad eaque peragenda, quæ vrgent, ocyus se accingunt: alioquin si somno oppressis, præter opinionem, aut spē, aliquid euenerit: tumultuari illos contingit, ac contremiscere, omque confusè, ac nullo ordine, vel aggredi, vel perficere; ita vt res nec felicē, nec optatum exitūm consequatur. Sic octauo mense, puero, in vtero matris existēti, contingit; quoniam cum motus ille, atque agitatio naturæ sedata, atque sopita sit, quæ ex certa causa septimo mense excitari consueuit; iā ab illa agitatione defessus, vires colligere incipit, atque, ad expletos ad patiendum menses, in materno vtero refoueri. Quo fit, vt si oborta aliqua, vel intemperie, vel perturbatione, infantem sedibus suis exturbari contingat; lethale id omnino existat: non quidem propter numerum octonarium; sed propter extraneam causam, atque à naturæ ordine alienam, quam etiā Saturnus, ferale sidus, & noxium exasperat. Non igitur in numeros, sed in naturales causas septimestri partus vita, aut octimestris, nex referenda est. Aiunt deinde, acutos morbos plerūque septimo die, interdum tertio, & semper dierum impari numero terminari. Nihil minus vanitatis hæc continent. Equidem nisi in ægrotantibus corporibus aliquis esset humor, qui vel vt putrefiat, morbique causa existat, vel vt aliquo modo dissoluatur, & pereat, corpusque à morbo liberet, tot dierum spatium exigeret; nunquam, ob ternarij, vel septenarij, vel cuiuscunq; imparis numeri virtutē, morbos terminatū iri, credēdū esset. Quæ afferunt de anno climacterico, aliqua certè digna sunt animaduersione. Septenarius, & nouenarius annus climacterici dicūtur, quasi diceres, scalares, atq; gradarios; sed præcipuus annus climactericus est sexagesimus tertius, senibus valde suspectus: ille enim ex septenario, & nouenario cōstatnāq; si septenarius nouenario, aut nouenarius septenario multiplicetur; inde sexagesimus tertius numerus orietur. Annus iste, vt plurimum solet esse lethalis: sed nequaquam id ob aliquam eius numeri facultatem cōtingit; sed, (vt Medici aiunt) ob certam humorum periodum: solēt enim humores naturali quadam ratione, ac determinata periodo in corporibus coaceruari; & propterea vbi humana corpora magnam humorum collectionem, ac redundantiam congesserunt, statim motus quidam, & agitationes naturæ fiunt, indeque morbos exoriri, ac ingrauescere necesse est: & propterea cauti, atq; prudentes senes, imminēte illo climacterico anno, se se, purgationibus, alijsque opportunis remedijs, tectos ab omni periculo conseruant. Sed de his plura apud Medicos. Dicūt rursus, Medicos criticis, vel decretorijs diebus, ob certum numerum, & sæpe imparem, plurimum tribuere. At verò Medici dies criticos ex humoris potius adortu, atque conditione, quàm ex numero obseruant: suntque nonnulli, qui motus illos decretorios lunæ cursui tribuant: contingit enim, silente Luna atque terrena omnia immutante, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros peruenire. Addunt, Medicos in pillularum numero exhibēdo imparem eligere, vt efficacius agāt. Puerilia hęc sunt. Decernunt Medici de dosi, seu quantitate medicamētorum; determinata verò quantitas, paribus, an imparibus pillulis, aut bolis, sumatur ab ægris, hoc certè nihil refert: nam tanta medicamēti vis à tanta eiusdem quantitate, substantialem formam consequēte pendere dicitur; non autem à pari, vel impari bolorum, aut pillularum numero. Id, quod aiunt de serpente, ter arundine percusso, eum. s. stupore affici, & propè ad interitum duci; atque eundem, si quarta vice percutiatur, statim reuiuiscere, pristinūq; robur acquirere; puto esse vnū ex ijs arcanis, quæ, latēt in Tritēnij Steganographia, in qua nescio, plura ne admirāda, an ridēda contineantur. Si serpētes, arundine percussi, stupore afficiantur, quod ego non sum expertus, fortè id accidit, ob quandam antipathiam, quæ est inter illos, & arundinē: non enim nego rerum sympathias, & antipathias, quæ sunt occultæ rerum proprietates, substantiales formas subsequentes. Quòd autem hoc ex triplici tantum percussione accidat, vel quòd ex quarta percussione serpentes stuporem dimittant, hoc puto ridiculum esse, additumque, vt vulgares homines maiorem in admirationem traducantur. In fœminis, seu paribus numeris aiunt etiā, vim maximam reperiri, præsertim in senario, qui in nuptijs, seu ad prolem edendam præpotens est, eo quòd etiam senario dierum numero summus rerum omnium Conditor mundum hūc aspectabilem architectatus est. At verò nihil senarius numerus ad prolem edendam; sed for

Cur octimestris partus vitalis nō fit.

Acuti morbi non numer facultate, sed humorū natura diebus imparibus finiūtur.

Anni climacterici qui dicantur.

Annus 63. inter climactericos præcipuus, & senib. valde suspectus, non tamen numeri, virtute, sed humorū periodo.

Dies critici nō numeris, sed humorū conditioni, aut lunæ cursui tribuūtur.

Pillularū virtus nō in impari numero sed in tanta medicamēti quātitate cōsistit.

Cōmentitiū quiddam est, serpentes ter arūdine percussos stupore affici, quarta vero percussione reuiuiscere.

Nihil virium hēt senarius numerus ad prolē edēdā si eū à rebus numeratis seiungas.

tè (vt nonnulli iocosè quidem, atque facetè dixerunt) sūt sex res, quæ vt plurimum ad id muneris exiguntur, duo testes viri, totidem mulieris, genitale viri, vterus mulieris. Si has omittas, nulla vnquam proles edetur, senarij numeri virtute. Præterea Deus ad mundi fabricam absoluendam huius numeri virtute non indiguit; sed illam sex dierum numero, arcanæ suę sapientiæ consilio perfecit; ideo potius à rebus ipsis virtutem aliquam, si quam habet, senarius numerus accepit, quàm quod rebus vim aliquam ipse contulerit. Quod aiunt, octonariū numerum, esse numerum iustitiæ, & ad res obeundas plurimum posse; mouet plane risum. Etenim si seruus aliquis, aureos octo à domino pro mercede posceret; vellet autem dominus illi non octo, sed nouem, aut decem persoluere; putas ne, seruum illum, etiam si ex Aegyptiorū, aut Pythagoricorum genere esset, mercedem illam, iniustitiæ metu, vnquam recusaturum? Tandem asserunt, numeros præsertim musicos inueneni Tarantulæ curatione, virtutē maximam obtinere. Nihil hoc addit confirmationis: non enim curationis virtus, atque facultas in numeris, qua numeri sunt, posita est, sed in ea lætitia, qua à Tarātula ictus ex musica perfunditur: melancholicos. n. affectus venenum illud inducit, quos lætitia, tanquam contraria affectione tolli necesse est. Semper enim natura viam aliquam quærit, qua humores noxios à se depellat; propterea qui à Tarantula icti sunt, musicam, & sonos exquirunt, quibus auditis, tripudiantes exultant, donec ex vehementi corporis agitatione, noxia illius veneni qualitas, aut per cutim insensibiliter, aut per sudores, aut alio quouis modo excutiatur, & euanescat.

Ridiculū est asserere, octonariū numerū esse numerū iustitię.

A Tarātula icti non numeris, sed assidua, & vehementi corporis agitatione sanantur.

Testimonijs, è diuinis rebus desumptis, ad numerorum virtutem ostendendam, occurritur.
Caput XIV.

Numeri nihil virtū in res conferūt numeratas, sed ab ipsis potius pfectionē accipiunt.

Occurramus nunc testimonijs, è diuinis rebus desumptis: quibus sanè vnica tantum responsione satisfieri posset, dicendo. s. non probare illa, virtutem aliquam in numeris reperiri; sed numeros potius à rebus ipsis numeratis nobilitatem, perfectionem, qualitatē quancunque, aut si mauis priuilegium quoddam, ac veluti prærogatiuam acquirere. Etenim quia multa, quæ ternario, aut denario numero continentur, in se perfecta sunt; ideo ternarius, aut denarius numerus perfecti numeri nūcupantur. Idem quoque de alijs numeris dicendū est. Verum ne difficultates omnino, dedita opera, euitare videamur: idcirco, vt etiam curiositati satisfaciamus, quanti momenti sint nonnulla ex præcipuis testimonijs, iam adductis, breuiter patefaciemus. Eliciebatur binarij numeri prauitas ex eo, quia secunda die, qua firmamētum conditum est, verba illa in diuinis literis non leguntur, *& vidit Deus, quod erat bonum,* quia, inquiunt, binarius numerus malus est. Retorqueo primùm argumentum contra ipsos. Senarius numerus, vt ipsi asserunt, bonus est, & in rerum procreationibus maximè potens; nihilominus sexta die, qua homo conditus est, ea verba non leguntur, *& vidit Deus, quod erat bonum:* aut ergo senarius numerus non est bonus, quod est contra ipsos: aut hoc ipsorum argumentum nullius est roboris. Ne autem sacrarum Scripturarum ieiuni omnino videamur, rationem etiam afferemus, cur secunda die dictum non sit, *& vidit Deus, quòd erat bonum,* Id quidem non fuit, propter binarij numeri malitiam; quia bonum, & malum sunt in rebus; hoc est, in entibus realibus: numeri autem, vt antè probauimus, sunt entia rationis, cùm, & in fieri, & in conseruari, ab anima pendeant: sed quia in diuinis literis, præsertim in primo illo cap. Geneseos, non leguntur ea verba, nisi cùm opus perfectum iam est; in illa autem secunda die non dum opus perfectum erat, dixit enim Deus, *fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis,* tamen non dum aquarum congregatio facta erat, sed tantum tertia die; & propterea in opere tertiæ diei dictum est, *& vidit Deus, quòd erat bonum.* Immò verba hæc in eadem die bis leguntur; quoniam secundæ diei opus tertia die absolutum est, atque rursus eadem die summus Opifex aliud opus absoluit: vbi enim aquæ in locum vnum congregatæ fuerunt, statim apparuit arida, produxitque terra herbam virentem &c. Dicebatur præterea, animalia immunda bina in arcam Noè ingressa fuisse; septena verò, quæ munda erant, hincque binarij numeri imperfectio, septenarij verò perfectio arguebatur. Huic facilè occurritur, dicendo, animalia immunda bina in arcam Noe ingressa fuisse, quia eorum multiplicatio necessaria non erat; sed sat erat, vt eorum species conseruarentur, animalia verò munda ingressa sunt septena, quia eorum multiplicatio ad humani generis vsum necessaria erat. Septenarius autem numerus nullam hic virtutem, nec vllum mysterium habet, sed in

Retorquet autor argumentū cōtra recētiores Pythagoricos.

Cur i opere secūdæ diei non sit dictū, & vidit Deus, quòd esset bonū. Vide Eugubinum in Genes. cap. 1.

Cur animalia immūda bina, munda verò septena in arcā Noe ingressa sūt. Septenarium numerū tāquā numerū multitudinis recipit phrasis hebræa.

in hebraico idiomate tanquam numerus multitudinis accipitur:estque phrasis quædam, seu loquendi modus, qui sæpe in diuinis literis reperitur, vt Prouerb. 24. *septies in die cadit iustus*, Similis ẽt est hic loquendi modus latinę phrasi, cum.n. res aliquas numerauimus, & alia multa addere volumus, dicere consueuimus, & alia sexcẽta. Hic numerus nihil determinati apud Latinos significat, sed simpliciter est numerus multitudinis. Afferebant deinde testimoniũ Cabalistarũ, qui denarium numerũ maximi faciunt, propterea, quòd decẽ statuũt numerationes, quę sunt veluti fundamẽta totius Cabalisticę disciplinę. Sed q̃d hæc ad nos? Decẽ illæ numerationes nihil aliud sunt, quam decẽ diuina nomina, quæ nos mortales de Deo concipimus, quæq; vel ipsam Dei naturã, atq; substantiam, vel ẽt diuinas personas indicant: à quibus potius denarius numerus perfectionẽ accipit, quàm quòd ipse ijdẽ nominibus perfectionẽ vllam tribuat. Dicã obiter hęc nomina. Primum nomen est, כתר idest corona. Secundum, חכמה idest, sapientia. Tertium, בינה idest prudentia, siue Intelligentia. Quartum, חסד idest clementia, seu bonitas. Quintum, גבורה idest grauitas, vel seueritas. Sextum, תפארת idest ornatus. Septimum, נצח idest triumphus. Octauum, הוד idest confessio laudis. Nonum, יסוד idest fundamẽtum. Decimum, מלכות idest regnũ. Supra coronam verò ponunt, אין סוף idest infinitudinẽ, & abissum. Sed hæc sunt res profundæ nimis speculationis, nec ad rẽ nostrã modò faciunt. Quod dicebant de quadragenario numero, nimirũ Mosen. Eliam, & Christum quadraginta dies ieiunasse, nullã infert illius numeri virtutẽ: nam certè numerus ille nõ fuit causa ieiunij: Moses primũ quadraginta dies ieiunauit, fortasse, quia in quadragesimo dierũ numero decima ferè pars anni continetur, vel ob aliquã aliam causam, nobis incognitã. Alij postea, vt Mosen imitarẽtur, quadraginta ẽt dies ieiunarunt: erant.n. hæ quodãmodo figurę Christi ieiuniũ prædicentes. Dicunt ẽt, quinquagesimum numerũ esse numerũ remissionis. Profectò id ille numerus ex se ipso, vel virtute propria non habet: sed est quædã veluti prærogatiua, quæ illi hac potissimum rõne debetur, quia quinquagesimus annus apud Hebræos, erat annus magnæ remissionis, quem appellabant Iobelei: ideo ex hoc quinquagesimus numerus remissionis numerus dictus est.

Cabalistarũ testimoniũ, ad probãdã numerorum virtutem, nullum est.

עשר ספירות עליונות

Nec Moses, nec Elias, nec Christus ob aliquam proprietatẽ quadragenarij numeri quadraginta dies ieiunarunt.

Quinquagesimus annus hebręis dictus magni Iobelei, nulla tamen numeri proprietate.

Illustrium virorum, & Sanctorum Patrum autoritatibus, numerorum virtutem confirmantibus, satisfit. Cap. XV.

QVòd verò attinet ad Illustrium virorum, Sanctorumque Patrum autoritates, qui vim numeris tribuisse visi sunt, ijs omnibus satisfacere haud difficile est. Dicebat Boetius, procreandarum rerum numerum in conditoris animo, veluti exemplar quoddam extitisse. Hisce verbis nihil aliud intellexit, nisi res procreãdas, quæ finitæ, ac determinatæ futurę erãt secundum ipsarum numerum, veluti ideas quasdam in conditoris animo antè fuisse. Quicunque enim res aliquas edere debet, antequam illas edat, earum numerum in mẽte concipit: inde tamen non sequitur, vt numeri ad res illas edendas, virtutem aliquam obtineant. Macrobius loco citato aiebat, animas, certa numerorum ratione, corporibus sociari. Est hic quidam loquendi modus, quo veteres Pythagorici vti consueuerunt, neque aliud planè significat, nisi animas, certa quadam proportione, & conueniẽtia, corporibus iungi. Animam quoque appellabant numerum harmonicum, non quòd verè numerus anima sit; sed quia, vt antè diximus, proportione, & ordine delectatur. De Plinio verò, qui imparibus potissimùm numeris virtutem maximam tribuit, nihil laboro: nam & alia multa asseruit, quæ inania sunt, & à veritate aliena. Vergilius dum cecinit, impari Deum numero gaudere; id, tanquam ex Pythagoricis excerptum, affirmauit. Cur autem & Pythagorici, & alij etiam posteriores existimauerint, Deum impari numero gaudere; puto ideo esse, quia Deus cultu, & veneratione, tanquam sibi debita, delectatur: quam olim gentes omnes, veluti instinctu quodam naturæ ductæ, primo impari numero, hoc est ternario, circunscribebant. Nã Chaldęi, & Aetiopes auro, thure, & mirrha Deum venerabantur. Græci igne, hostia, & ara. Plerique alij, thure, igne, & precatione. Hincque dictum illud arbitror esse ortum, numero Deus impare gaudet. Quod affertur ex Vegetio de re militari, puto omnibus manifestum esse, ad geometricas potius figuras, quæ paribus, vel imparibus angulis præditæ, vel alio quouis modo constitutæ sunt, quã ad numerorum virtutẽ, & proprietatẽ pertinere. Historiam illã, ex Artapano sumptã, quàm

Ad Boetiũ.

Ad Macrobium.

Ad Plinium.

Ad Vergiliũ.

Cur impari Deus numero gaudeat.

Ad Vegetiũ.

Ad Artapa-

adducunt de Mose, in carcerẽ detruso; atq; diuina voluntate è vinculis soluto, &c. non reperimus in diuinis literis; sed quomódocunq; sit, si vera est historia, id, quod effecit Moses, non ad numeros, sed ad Dei virtutem referendum est, qui potẽtiam suam nec numeris, nec alijs quibusq; rebus alligauit. Non desunt tamen qui putent, historiam illam, nihil aliud esse, quã Thalmudisticum figmentum. Ad illud, quod afferunt ex Hilario, de Psalmorũ numero, respõdeo primùm, antiquissimum Psalmorum numerum qui in vetustissimis etiam codicibus, manu scriptis, visus est, eundem esse, qui nunc in Psalterio legitur: neq; Psalmorum numerũ apud nos, ab eo differre, qui est apud Hebræos; nisi quia nostri primum Psalmum in duos diuidũt; Hebręis aũt Psalmus ille integer est. Falsum est igitur asserere, Psalmos apud Hebręos olim absque numero, & ordine in vnum fuisse commistos. Verùm qm̃ Hilarius, loco citato virtutem aliquam numeris tribuisse visus est; ideo responderi ẽt potest, septuaginta illos seniores non ideo Psalmis certos numeros imposuisse, quia ab illis, tanquam virtute præditis, essent ij virtutem aliquam, aut proprietatem accepturi; sed quia ex aliquibus rebus, quę sub tali numero contigerunt, dignitatem aliquam, vel prærogatiuã ipsi numeri acquisiuerunt; iõ postea certos numeros certis, ac determinatis Psalmis accõmodarunt. Exempli gra. quia ex anno illo magnæ remissionis quinquagenarius numerus hoc remissionis (vt ita dicam) attributum accepit; ideo postea Psalmo, *Miserere mei*, qui ad peccatorum remissionẽ vim maximam habet, hunc eundem numerũ adaptarunt. Idem dicimus de vigesimo numero, quem infaustũ esse D. Hieronimus asserebat: non. n. hic numerus natura sua infaustus est, sed quia multæ res infaustæ sub hoc eodem, vel dierum, vel annorum numero contigerunt, quẽadmodum idem Hieronymus testatur de seruitute Iacob, atque venditione Ioseph. Sic dicit D. Augustinus, rõnem numeri contemnendam non esse, atq; in multis sacrarum scripturarũ locis maximi fieri, non quidem ob aliquam numeri virtutem, sed ob res ipsas, quibus hic, vel ille numerus aptatur. Exempli gra. Serenissima Venetorum Resp. magni æstimat, atq; solẽnitatibus celebrat septimam diem mensis Octobris, non quidem ob aliquam septenarij numeri virtutem: sed quia illo die magna illa victoria parta est, quam, deuinctis Turcis, reportauit; vanũ aũt esset dicere, septenarium numerum esse victoriæ numerum. Ad illud, quod tandem vel ex ipso Augustino, aut potius ex diuinis literis afferunt, Deum omnia numero, pondere, & mensura disposuisse; respondendum primo est, ea verba nil aliud significare, quã Deum omnia sapientia maxima disposuisse, atq; in suo genere perfecta procreasse: ita. n. cũ, aliquid perfectum esse, significare intendimus, dicere solemus, illud esse numeris omnibus absolutum. Sed responderi ẽt potest, per numerum intelligendũ esse numerum specierum procreatarũ: per pondus, earum perfectionem (nam vnaquęque species propriã habet perfectionem) per mẽsuram, durationis periodum: omnes. n. editæ res determinatam habent suæ durationis periodum. Non igitur: quia Deus cuncta numero disposuit, intelligendũ est, virtutẽ aliquã numeros habere, aut numerorũ virtute, ad res effingendas, summũ Opificẽ indiguisse.

Ad Hilariũ.

Qua ratione septuaginta seniores certos Psalmos certis numeris signauerint.

Ad Hieronymum.

Vigesimus numerus cur infaustus.

Ad Augustinum.

Quomodo intelligendũ sit, Deũ oĩa numero, pondere, & mensura, disposuisse.

Intellectus alter eorundẽ verborũ

Quænam virtus fuerit numeris à Pythagora, veteribusq; Pythagoricis assignata. Cap. XVI.

DVo breuiter, pro huius disputationis absolutione, adhuc nobis explananda sunt. Alterum est, quæ nam sit illa virtus, quã Pythagoras, veteresq; Pythagorici numeris ascripserunt. Alterũ, cur in rebus diuinis, atque ẽt naturalibus explicãdis, numeros adhibuerunt. Ad primum igitur, sciendũ est, secundum Pythagoram, veteresque Pythagoreos, maximam quidem virtutem in numeris reperiri; eã tñ aut in ijsdem numeris semper manere, nec ad res numeratas vllo pacto peruenire: aut etiam, si qñ perueniat, nihil eam vel boni, vel mali rebus afferre, sed esse tantummodo vim quandam, res ipsas, nescio, an dixerim, explicãdi, an potius occultandi. Declarabo vtrunque. Est primò virtus in numeris, quæ manet in ipsismet: nam sicut geometricæ figuræ se ipsas & continendi, & efficiendi vim habent, vt de trigono, & tetragono, & de alijs huiusmodi manifestum est; ita etiam numeri hanc eandem virtutẽ obtinent, qua vnus, vel alterum contineat, vel ab altero efficiatur, vel etiam ad alium proportione aliqua referatur. Res planior fiet exemplis. Quaternarius numerus ex vnitate, & primo numero, qui secundum Pythagoricos, ternarius est, ortum ducit. Hic ipse numerus potestate denarium continet: dum. n. in semetipsum reficitur, ea, ex quibus constat, & præterea suum propriam,

Numeri vim habent semetipsos continẽdi, & efficiendi.

Nota exemplum.

priam, vt ita dicam, entitatem accipiendo, denarium efficit: nam vnum, duo, tria, & quatuor, ſimul accepta, quaternarij numeri virtute, decem faciunt. Hincque aiunt Pythagorici, tetractyn illam, quaſi dixeris, quaternitudinem, quæ maximæ perfectionis eſt ſymbolum, exoriri. Hæc itaque eſt virtus, quam in ſe ipſis numeri habent. Sed in rebus quoque virtutem habere dicuntur, non quidem bonum, & malum efficiendi, vt recentiores Pythagorici arbitrati ſunt; ſed ſolùm ſignificandi. Etenim quicunque res ipſas aut naturales, aut etiam diuinas optimè nouerit, eritque huius Pythagoricæ diſciplinæ valde peritus, hoc eſt, numerorum virtutem, & proprietatem, quam ad res habet ſignificandas, intellexerit; facilè de diuinis, aut naturalibus rebus, rerum proprietatibus numerorum proprietates aptando, per numeros poterit diſputare. Cuius, diſputationis, præter ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt, ſit etiam exemplum huiuſmodi. Quemadmodum vnitas numerorum; ita Deus, qui vnus eſt, rerum omnium principium exiſtit. Et ſicut vnitas ab infinita numerorum ſerie in infinitum diſtat, licet numeri omnes ab vnitate ipſa ortum habeant; ita à creaturis Deus. Rurſum, ſicut vnitas numeros omnes pares, & impares, ſua indiuidua ſimplicitate, complectitur; ſic Deus res omnes, ſua impartibili infinitate, claudit, & continet. Et, ſicut à ſola ſimplici vnitate pares, imparesve numeri proficiſcuntur; ſic ab vno rerum principio oriuntur, tùm quæ mortalis, ac viſibilis oculus noſter in mundo ſenſibili cernit, tùm quæ interna mentis acies in intellectuali mundo contemplatur. Præterea, ſicut vnum accipiunt, tanquam rerum principium, & vnitatis, ac ſimilitudinis cauſam; ita dualitatem, tanquam multitudinis, ac diuerſitatis originem. Ternarium numerum rerum perfectionibus, & abſolutionibus tribuunt, vt qui principium, medium, & finem complectatur. In quaternario reconditam, inquiunt, ſignificationis virtutem contineri, eoque ad res ineffabiles, maximæque potentiæ ſignificandas vtuntur: propterea dicunt, ſummi Dei nomen, apud omnes ferè gentes, quatuor literis conſtare; & ideo apud Hebræos maxima in veneratione eſt nomen Dei Tetragrammaton, hoc eſt, quatuor literarum. Denario numero, qui magnæ comprehenſionis numerus ab ipſis appellatur, ad rerum omnium naturas, ſeu ſubſtantias, quas philoſophorum Scholæ appellant eſſentias, ſignificandas, vtuntur: hincque decem generum, ſeu prædicamentorum numerus ortus eſt, quem etiam Ariſtotelis noſter commendauit. Sic igitur Pythagoras, & veteres Pythagorici de rebus naturalibus, atque diuinis diſputare conſueuerunt: immò Pythagoras diſcipulos ſuos, cùm primùm illum adibant, in hac non calculatoria, ſed rationali, quam vocant, Arithmetica inſtruebat: qua poſtea, veluti pædia quadam, eoſdem ad naturalium, diuinarumque rerum cognitionem perducebat.

Numeri vim habent reipſas ſignificandi.

Natura diuina, Pythagorico more, vnitate perbellè deſcribit.

Dualitas multitudinis, ac diuerſitatis origo à Pythag. dicitur.

Ternarius numerus perfectionis numerus eſt.

Quaternarius numerus potentiæ, & ineffabilitatis numerus dicitur.

Denarius numerus magnæ comprehenſionis numerus appellatur.

Pythagore mos in diſcipulis inſtruendis.

Cur Pythagoras numeris, & ſymbolis philoſophatus ſit. *Cap. XVII.*

Explicemus nunc alterum, quod propoſitum eſt, quam ob rem Pythagoras, & qui eum ſecuti ſunt, ſuam vbique philoſophiam numeris impleuerint. Non eſt hoc explicatu difficile. Pythagoras, vt antè diximus, omnem fermè ſuam philoſophiam à Chaldeis, Hebreis, & Aegyptijs accepit; & propterea eundem morem in rebus tradendis, & explicandis ſecutus eſt, quo ijdem autores vti conſueuerunt. Solebant Aegyptij fictis quibuſdam inter Sacerdotes literis, ſeu ſignis, aut characteribus, res ſacras communicare, vt eſſent plebi occultæ, atque etiam attentiùs, & maiori cum admiratione à viris eruditis caperentur. Quare illi coloſſi, ſtatuæ, arcus, obeliſci, & plura id genus alia, hieroglyphicis inciſa literis, vniuerſis ſpectãda prominebant: in quibus Aegyptiorum ſacra myſteria continebantur, non à vulgaribus quidem hominibus, ſed à viris tantum ſapientiſſimis intellecta. Ita enim res arduæ, metaphoris, allegorijs, & ænigmatibus velatæ, atque in hoc veluti obſcuritatis abyſſo reconditæ, ſtudioſorũ ingenia vehementiùs ad contemplationem inflammant, & leuem vulgi contemptum faciliùs euitant, atque declinant: non enim ſapientem decet, aſino, quod aiunt, Lyram perſonare. Hoc igitur philoſophandi more, Pythagoras ab Aegyptijs inſtructus, naturæ, atque diuinitatis arcana, numeris, & ſymbolis, veluti tegumentis quibuſdam obuelauit. Neque verò id ſolùm in diuinis, & naturalibus rebus, ſed etiam in moralibus obſeruauit, quemadmodum in aureis illis verbis, quæ paſſim circunferuntur, videre licet, quibus per ſymbola, vel ænigmata

Cur Aegyptij Hieroglyphicis literis vtebantur.

Rerũ obſcuritas ingenia excitat ad cõtemplationẽ

Pythagoras ſymbolis moralẽ philoſophiã docuit.

quædam, vniuersam de moribus scientiam cumulatissimè tradidit: quam tamen recentiores Pythagorici, corticem tantum, non etiam medullam Pythagoricarum sententiarum accipiẽtes, eaque ad literam, quæ Pythagoras symbolicè pronunciauit, intelligentes, turpiter inquinarunt. Iussit Pythagoras, à fabis abstinendum esse. Nonnulli, vt maximi Pythagorici viderentur, à fabarum esu abstinebant sese; quasi Pythagoras præcepisset, non esse fabas comedẽdas. Sed aliò tendit Pythagoræ sententia. Veteres, dum in magistratibus eligendis, suffragia ferebant, vtebantur fabis: voluit autem Pythagoras symbolicè monere, vt ambitionis vitiũ euitaremus, & propterea à fabis abstinendum esse præcepit; hoc est, non esse anxiæ magistratus perquirendos. Dixit etiam, non esse reflectendum, vbi ad terminos perueneriumus. Nonnulli hoc superstitiosè accipientes, grauissimum peccatum se conmisuros putarunt, si vbi ad terminum aliquem peruenissent, sese aliquãdo reflexissent. At nihilominus Pythagoras hoc symbolo docuit nos, neque mortem, neque alia, quæ necessariò ventura sunt, timenda esse: hi nanque sunt termini definiti, atque determinati, quos transire nemo potest; frustra igitur timemus, quod euitare nequimus. Præcepit rursus, panem non esse frangendum, non de pane, quem comedimus, verba faciens; sed symbolicè monens, amicitiam non esse frangendã, quasi panis conciliandæ amicitiæ symbolum sit. Dixit præterea, oleo sedem non esse abstergendã. Peccatum putarent nonnulli ex recentioribus Pythagoricis, si forte fortuna olei guttam super sedem infunderent: tamẽ Pythagoras hoc symbolo docuit, ab amicitia esse adulationem arcendam: sedes enim amicitiæ veritas est, non adulatio, non fucus. Multa id genus alia dixit Pythagoras, quæ modò recensere non est operepretium. Hic igitur, & apud Pythagoram, & apud veteres Pythagoricos loquendi, & disputandi mos fuit; ex quo iam recentiores cõijcere possunt, an sua ipsorum sententia de virtutibus, ac proprietatibus numerorum, quam tanto Philosopho ascripserunt, quicquam veritatis contineat. Hactenus de præsenti disputatione.

A fabis abstinendu, quo intelligendũ sit.

Ne reflectas vbi ad terminũ perueneris.

Panem non esse frãgẽdũ.

Oleo sedem non esse abstergendam.

DE CAELESTI SUBSTANTIA

Disputatio Decimatertia,

Disputandi ratio, *Caput Primum,*

Ræcipuum Aristotelis consilium in 1.lib.de Cælo est ostendere, Cælum esse quintam essentiam, penitus ab elementis diuersam; vt hinc nonnullorum philosophorum opinionis absurditas planiùs appareret, qui, Cælum elementari substantia constare, existimarunt. Elicuit igitur in tex.18.ex acta in orbem latione, ipsum nec leuitate, nec grauitate affectum esse, vt intelligeremus, non habere illud igneam, aut aeream naturam, quam consequitur leuitas; nec aqueam, aut terream, quæ grauitatem admittit. Deinde, vt eius discrimen ab elementis adhuc dilucidiùs patefaceret, probauit in tex.20. ipsum nec generationi, nec interitui obnoxiũ esse; hoc enim præcipuum discrimen est, quo Cælum ab elementis disiungitur, quæ perpetuò secundum eorum partes generantur, & intereunt. Ad hoc autem probandum hac est vsus ratione; Quicquid gignitur, & interit, ex subiecto, & contrario gignitur; atque pariter in subiectum, & contrarium dissoluitur: atqui Cælo nihil est contrarium: cùm eius motui nullus motus aduersari queat; igitur Cælum neque gigni, neque interire potest. Ex hac Aristotelis ratiocinatione difficultas quædam exoritur, quæ huiusce occasio fuit propositæ disceptationis: quoniam iam constructam ab eo maiorem propositionem minor hæc sequi debere videbatur; sed Cælum nec subiectum habet vllum, ex quo gigni possit; nec eidem quicquam aduersatur: nihilominus Aristoteles vnam tantùm huius minoris partem expressit, dùm dixit; sed Cælo nihil est contrarium; alteram verò suppressit. Mutilus hic loquendi modus, ansam præbuit interpretibus multis dubitandi, quænam re vera, secundum Aristotelis mentem, sit cælestis substantia, pura ne, & simplex, an ex distinctis principijs conflata; quemadmodum & elementa ipsa? Est ferè communis sententia, intelligentiam, quæ Cælum mouet, esse quidẽ veluti formam, atque naturam illius; nihil tamen, præter motum, Cælo impertiri; cùm sit forma tantummodò assistens, non etiam informans: itaque si hoc totum, ex intelligentia, & orbe constitutum, concretum aliquod æquiuocum ex materia, & forma vocitemus; nec à ratione, nec à communi philosophorum Schola recedemus. At verò dubitatio præcipua est de Cęlo, ab intelligentia secluso, & seorsum considerato; includat ne illud in sui substantia materiã vllam, ex qua factum sit, & formam, à qua [illegible] esse ceperit? Ad hæc, includat ne materiam, & formam, ex quibus, tanquàm ex substantialibus principijs ab omni temporum ęternitate cõstitutum fuerit; an sit per se simplicissima quædam substantia, expers tùm formæ, quæ dat esse rei, tùm materiæ, ex qua, tanquam ex subiecto, & potentiali parte concreta res quęlibet cõstituitur? Difficultas hæc nobilissima est, ob rei tractandę nobilitatem: si enim vel exiguam eius cognitionem adepti fuerimus, maximum intellectui nostro doctrinæ cumulum, accessionemque factam esse, intelligemus; cùm dixerit Aristoteles, rerum cęlestium quanuis minimã cognitionem quacunque alia nobiliorem, prestantioremque esse. Difficilis verò disputatio est, si tot philosophorum, tàm veterum, quàm recentium discrepantes sententias consideremus; atque etiam si ipsius cęlestis naturę maximam à nobis distantiam concipiamus; de qua fortasse, quid non sit facilius, quàm quid sit, intelligere possumus. Sed præterea necessaria nobis est propositę quęstionis disputatio: nisi enim certò sciamus, simplex ne, an composita cęlestis substantia sit; nunquam de eius motu quidquam, deque varijs qualitatibus, & conditionibus, quę eidem tribuuntur, videlicet augeri ne Cęlum, & minui, nutriri, & alterationem aliquam perpeti possit, & id genus alia, rectè intelligere, aut disputare poterimus: atqui hęc nullum nobis negocium facessent; cùm discussum fuerit, verum Cęlum simplex sit, an ex materia, & substantiali forma concretum. Porrò grauissima hęc, & difficillima disputatio tres pręcipuas partes habebit. In prima, eorum opinionem afferemus, qui, Cęlum ex materia, & forma conflatum esse, existimarunt. In secunda rei veritatem aperire conabimur, ostendendo, cęlum simplicissimam esse substantiam, nullam in sese, aut informantem formam continẽtem,

Cęlũ est quinta essent. ab elementis diuersa.
Non est graue, neq; leue.
Non est genitũ nec dissolubile.
Ratio Arist.
Disputationis occasio.
Intellig. non est forma informans, sed assistens.
Quæstio discutienda.
Disputationis nobilitas
Lib.j.de Par. animal.c.5.
Disputationis difficultas.
Disputationis necessitas
Ordo in disputat. seruãdus.

aut

aut informantem formam continentem, aut materiam, quæ sit altera compositi pars, quam Scholæ appellant materiam ex qua. In tertia, rationibus, & autoritatibus, pro aduersa sententia, & contra rei veritatem adductis, satisfaciemus.

Sancti Thomæ, & Aegidij sententia de substantia cælesti. Cap. II.

S.Th. & Ægid. concors snia de Cœli. compositione.

INter cæteros autores, qui hanc disputationem euoluendam aggressi sunt, fuerunt Angelicus Doctor S. Thomas, & Romanus Ægidius, eius discipulus: alter in 1. par. Summæ quæstio. 66. artic. 2. 1. de Cælo lect. 6. 8. Phys. lec. 20. & alijs pluribus locis: alter in insigni libello de materia Cæli. Qui arbitrati sunt, cælestem substantiam nequaquam simplicem esse, propterea ut simplicitas compositioni aduersatur, sed ex materia, & forma, sicut cætera naturalia corpora, constare: ex materia quidem, tanquàm ex natura potentiali: ex forma vero, tanquàm ex

Eorundem snia discors de cœlesti materia.

actu, materiam informãte, atque illi esse specificum impertiente. Hoc tñ inter S. Thomam, & Ægidium discriminis intercedit; quia putauit Ægidius, cælestem materiam, eiusdem esse rationis cum materia horum inferiorum: S. Thomas verò id omninò negauit. Itaque Cælũ ex materia, & forma conflatum esse, multis rationibus, atque etiam Aristotelis autoritatibus

Prima ratio.

probare conati sunt; quarum præcipuas in medium afferre non pigebit. Prima ratio ea est; omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habet actum: sed Cælum, seclusa intelligentia, extra animam actu existit, vt perspicuum est; igitur vel est actus, vel habet actum: atqui purus actus esse non potest; quoniã non esset corpus, sed simplex forma, à materia abiuncta; quod non est dicendum; quia, ad proprium motum efficiendum, intelligẽtiæ subsidio non egeret; Cælum igitur habet actum: at verò nihil est, quod habeat actum, nisi id, quod ex materia, & forma coalescit; igitur Cælum tàm materiam, quàm informantem formam includit; ex quibus tanquàm ex intimis, atque substantialibus principijs cõstitutum est. Secunda,

Secunda rat.

quemadmodum vnumquodque sub intellectũ cadit, ratione formæ, ita cadit sub sensum ratione materiæ, vt scribit Auerroes primo de Cælo comm. 91. Sed Cælum cadit sub sensum, cùm percipiatur aspectu: atque etiam sub intellectum, cùm à nobis intelligatur; ergo Cælum

Tertia ratio.

ex materia, & forma compositum est. Tertia, Motus Physicus est materiæ argumentum, & propria entis mobilis affectio, vt ex motus definitione, lib. 3. Phys. tradita; manifestũ est; sed motus Physicus cõuenit Cælo; ergo Cælum in entium mobiliũ numero collocatur: Ens autem mobile illud est, quod constat ex materia, & forma, vt docet Aristot. 2. Phys. tex. 1. ergo

Quarta rat.

Cęlum est cõpositũ ex materia, & forma. Quarta, quãtitas, raritas, densitas, & alia id genus accidentia necessariò materiã consequuntur: sed, vt perspicuũ est, hæc oĩa in Cælo reperiuntur: necessariò igitur in eodem materia, tanquàm cõueniens, & adæquatum eorum subiectũ, ponenda est. Maiorem probant; quoniam rarum, & densum per materiam definiuntur: est. n. densum, quod sub parua quantitate multum materiæ cohibet: rarũ verò, quod opposito modo se habet, vt patet initio 2. de generat. Hisce rationibus nonnulli addunt Arist. autorita-

Prima autoritas. Secunda.

tes. Primam eliciunt ex 1. de Cælo tex. 5. vbi probat Aristot. cælestes spheras in orbem agi, propterea, quòd naturam habent: natura autem dicitur de materia, & forma. Secundam ducunt ex eodem libro tex. 92. vbi hæc Arist. scribit, ***Qui dicit Cælum, dicit formam: qui dicit hoc Cælum, dicit formam in materia,*** Cælum igitur, ex Arist. snĩa, ex materia, & forma conflatum est. Tertiam sumunt ex eodem libro, textibus 93. 94. & 95. vbi docet Arist. aliud Cælũ

Tertia. Quarta.

reperiri nõ posse; quia Cælum constat ex tota sua materia. Quartam accipiũt ex 2. lib. de generatione tex. 51, vbi asserit Arist. duo principia, scilicet materiã, & formam, rebus etiã æternis, atque præcipuis tribuenda esse: hisce verò inferioribus rebus priuationem addidit, quæ

Quinta.

est tertium principium, ad rerum generationem necessarium. Quintam eruunt ex 12. Meta phy. tex. 10. vbi fatetur Arist, ea omnia, quæ mutantur, materiam habere: Cælum mutatur; materiam igitur habet.

Prædictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

CÆterùm neque verum est, neque Peripateticæ Philosophiæ consentaneum, asserere, cælestem naturam ex materia, & forma, tanquàm ex duabus distinctis substantijs, conflatam esse, quemadmodum sunt simplicia corpora, quæ in sublunari hoc Mundo continentur, elementa appellata. Rationes præcipuæ, quæ ad id probandum communiter afferri solent,

lent, eæ sunt. Prima, cùm nulla alia sit via, qua in primæ materiæ cognitionem duci valeamus, quàm per diuersarum formarum transmutationem, vt luculentissimè Arist. 1. libro de Physico auditu demonstrauit, qui fieri potest, vt, si reuera in cælesti substantia materia reperiretur, vlla vnquam ratione illam deprehendamus; cùm Cæli substãtia, ex Arist. sñia immutabilis sit, prorsusque interitus expers? Quoniam videmus, ex aqua aerem gigni, ex aere ignẽ atque vicissim ex igne aerem, & ex aere aquam, hinc elicimus, aliquod necessariò subiectum statuendum esse, quod istarum transmutationum fundamentum sit: quod quidem subiectũ aliud nihil est, nisi materia prima, ad varias formas per successionem recipiendas, habilitatem habens: hoc vno medio Arist. 1. Phys. materiam primam appositè venatus est; in Cęlo verò nullã huiusmodi trãsmutationẽ conspicimus, quomodo igitur ipsum ex materia, & forma conflatum esse, iure pronunciabimus? Secunda, si Cælum, remota intelligentia, haberet formam, eius materiam perficientẽ, dubio procul illa forma aut alicuius motus in Cælo principium esset, aut omninò superuacanea: (nam illa forma esset natura, & natura ab Arist. 2. Phys. principium, & causa motus appellatur:) atqui in Cælo nullus est motus, nisi in orbem actus, quem constat, ab assistente intelligentia, tanquam ab effectrice causa oriri, nullius igitur motus illa forma principium esset: ponere autem in natura aliquam formam ociosam, repugnat omni Philosophiæ, ergo forma, informans materiam, est à cælesti substantia penitus remouenda. Confirmatur hæc ratio, si enim formæ, quæ materiã in hisce inferioribus rebus, informando, perficiunt, aliquem illis motum impertiuntur, quem citra alicuius externi principij opem edere valent, (videmus enim ignem, remoto impedimento, suopte impetu ferri sursum, & terram deorsum) cur hæc Cæli forma, à diuo Thoma, & ab Ægidio posita, non etiam Cælo motum aliquem elargitur, qui, absque vllius externi motoris auxilio, perfici possit? Nonne ipsa quoque eandem habet rationem actus, quam habent formæ inferiorum corporum? Cur igitur, si huiusmodi formæ, ad illam relatæ, ignobiles, & imperfectę, motum vi propria edunt, non etiam forma Cæli, (quæ si daretur, nobilissima esset) idem munus obiret? Tertia, si Cælum quoquomodo ex materia, & forma constaret, tunc ipsum necessariò dissolubile esset: sed consequens est contra Peripateticam philosophiam, ergo & antecedẽs. Probatur consequentia: Si enim Cælum haberet materiam sub forma; tunc necesse esset, vt materia ad illam formam potẽtiam passiuam haberet, puta ad recipiendum illud specificum, atque determinatũ esse, quod ipsi ea forma largitur: (proprium enim formæ est; specificum, & determinatum esse materiæ impertiri:) atqui omnis potentia passiua est potentia contradictionis, vt testatur Arist. in calce libri de interpretatione, & planiùs 9. Metaph. potẽtia autem contradictionis, vt est ad esse, ita est ad non esse: (vt enim est ad hanc formam recipiendam; ita est ad eandem relinquendam;) igitur si hanc materiam, siue potentiam in Cælo statuamus; fatendum necessariò erit, Cælum esse dissolubile. Quod animaduertens Arist. 9. Metaph. tex. 17. omnem potentiam à Cælo abstulit, & eam tantùm potentiam concessit, quam vocant ad vbi: cognouit enim, non posse in Cęlo reperiri materiã cum potentia ad esse, quin etiam reperiatur cum potentia ad oppositum, scilicet ad non esse.

Prima ratio.

Secunda ra.

Confirmat.

Tertia ratio.

Quere plura apud Scotũ in 2. d. 14. q. 1.

Scoti cum Aegidio disputatio. *Cap. IV.*

ROmanus Ægidius in tractatu de materia Cæli postremæ huic rationi satisfacere cupiens, ait, tametsi in Cælo materiam, quæ sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorum, statuamus; non ideò tamen sequi, vt Cælum dissolubile sit: propterea quòd nõ minus dissolutio à materia, quàm indissolutio à forma pendere videtur; non quidem ab omni forma, sed à nobili, atque perfecta. Iam verò, si Cæli materia ignobilem aliquam, & imperfectam formam haberet, cuiusmodi sunt formæ rerum caducarũ; dubio procul plus roboris haberet materia ad Cæli dissolutionem, quàm forma ad eius cõseruationem: quia adhuc materia illa perfectiorem formam appeteret. Verùm quoniam forma Cæli adeò nobilis, atque perfecta est, vt suæ materiæ appetitum omninò expleat: ideo eius materia formam illã adeò diligit, tanq; arcto vinculo complectitur, vt nec formam aliam vnquam appetat, nec illam, quam habet, aliquando deserat: quo fit, vt ratione illius nobilissimæ formæ, nunquam cælestis substantia occumbere queat, sed penitus indissolubilis sit. Contra hanc responsionem subtilissimè argumentatur Scotus, lib. 2. Sent. dist. 14. quæst. 1. positoq; disputationis gratia, Cę-

Ægidij resp. ad vltimam rationem.

Scotus contra Aegidiũ.

lum

lum ex materia,& informante forma concretum esse, nititur contra Aegidium demonstrare,formam Cæli non esse tantæ perfectionis,atque nobilitatis,vt propriæ materiæ appetitũ vsquequaque explere possit. Quò autem eius argumentum faciliùs intelligatur, (satis enim longum,atque obscurũ est) sensim nonnullas eius propositiones,quæ veluti quædam positiones sunt,explicabimus.

Prima Scoti positio ꝓ cõficiendo argumento.

Primò igitur ponit Scotus,si materia cæli sit eiusdem rationis cũ materia horum inferiorum;necessario concedendum esse,passiuam potentiam, & eam quidem vniuersalem in ea reperiri,ad omnes formas successione recipiendas: hoc enim neque negabit Aegidius,neque alij,qui eius opinionem sequuntur;quoniam huiusmodi est potentia passiua,quæ in materia horum inferiorum reperitur.

Secunda positio.

Ponit secundò,cuilibet potentiæ passiuæ proprium,& æquatum obiectum necessario respondere,ad quod illa per se a natura dirigatur:proprium enim obiectum potentiæ visiuæ non est album,aut nigrum, sed vniuersum colorum genus;alioquin visus colores omnes promiscuè percipere non posset.

In hoc posita est vis Scoticæ argumẽtationis.

Nunc quęrit Scotus,quodnam sit proprium,& æquatum obiectum potentiæ passiuæ materiæ cælestis? Si illa est eiusdem rationis cum materia horum inferiorum;certè obiectum illud sola forma cælestis dici non poterit:quoniam materia illa formas quoque alias recipere valet. Neque ẽt æquatum illius potentiæ obiectum poterit esse totum genus formarum inferiorum; quoniã potest etiam recipere formam cæli;cùm pręsertim, ex Aegidij sententia, ea nunc actu decorata sit:itaque proprium,& ęquatum obiectum,respondens potentię passiuę materię cęlestis, non erit hęc forma, vel illa,sed vniuersum formarum genus.

Scoticũ argumentũ in forma syllogistica.

His ita positis,& explicatis,subtilis Doctor sic argumentatur;nulla potentia passiua aliqua tantùm parte sui obiecti, sed solùm toto obiecto expleri potest,vt supra probatum est:sed materia cæli habet potentiã passiuam ad omnes formas recipiendas,cùm sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorũ, ergo forma cęli,quæ est vna tantùm pars obiecti eius ęquati,totam materię potentiam explere non valet;ac proinde in cęlesti materia adhuc manet potentia ad alias formas recipiendas. Quæ cùm naturalis sit,superuacanea certe non erit, sed aliquando ad actum reuocanda est,atque adeò si in cęlo est materia,quę sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorũ, fatendum necessariò est,cęlum esse dissolubile.

Rñsio Aegidij.

Sed respõdet Aegidius,formam cęli adeò perfectam esse,vt virtute sua omnes alias formas complectatur;ideò materiam cęli,ea forma decoratam,non habere quod pręterea expetat.

Replica Scoti.

Redarguit Scotus hanc responsionem;Quomodo, inquit,forma cęli omnes alias formas sua virtute complectitur? An complectitur animã fortasse rationalem? Minimè verò;quia non est illa nobilior:minus autem nobile, & minus perfectum virtute sua id,quod perfectius,& nobilius est,continere non potest, non igitur forma cęli omnes alias formas sua virtute complectitur. Quod si ita est,cur materia cęli rationalem animam appetere,atque arripere nequit abiecta repentè,quam habet formã?

Autoris disputatio cum Aegidio. *Cap. V.*

Scoti instantia reijcitur.

CÆterùm quamuis propositum iam Scoti argumentum contra Ægidij responsionem validissimum sit;nihilominus postrema hæc instantia nullius roboris mihi videtur: quoniam Ægidius respondere facilè posset,formam Cæli esse perfectissimam, & nobilissimam, quam quidem materia appetere possit:animam autem rationalem non esse formam, quam materia appetere possit, cùm ex eius potestate non educatur.

Autoris arg. contra rñsionem Aegid.

Propterea argm̃ aliud contra Ægidij rñsionẽ sic ipse cõstruerẽ;si materia cęli est eiusdẽ rationis cũ materia horũ inferiorũ; igitur queadmodũ materia horũ inferiorũ formas oẽs sine discrimine appetit,modò perfectã modò imperfectam:nec semper imperfectam deserit,vt perfectionem accipiat,sed interdum contrà,quatenus ei accidit,vt variè à naturali agente affecta sit;deberet igitur & cælestis materia varias formas experiri, si eiusdem rationis cum materia horum inferiorum statuenda sit.

Aegidij rñsio.

Respondebit fortasse Ægidius,materiam horum inferiorum varijs formis subijci, propterea quod contrarium recipit:habet enim annexam priuationem, & perpetua in ea fit naturalium agentium pugna:hincque euenit, vt hæ res inferiores dissolubiles sint. At cælo nihil est contrarium,vt docet Aristot. 1. de Cælo tex. 20. propterea cùm eius materia non habeat annexam priuationem,nec vlla in ea fiat naturalium agentium pugna;sequitur vt cælum indissolubile sit,non quidem ob defectum materiæ,sed ob defectum contrariorum:posset enim cælum interire,si contrarium adesset,quod illud dissoluere posset.

Refutatio.

Sed neque satisfacit huiusmodi

modi

modi responsio: quoniam nulla est forma in rebus inferioribus, primæ materiæ adhærens,
quæ ex eius potestate, hoc est ex præuijs affectionibus, & alterationibus educta non sit: si ma
teria cæli est eiusdem rationis cum materia horum inferiorum; igitur forma cæli, illi materię
accumbens, de eius potestate, præuijs affectionibus, & alterationibus educta est: sed omne,
quod ex præuijs materiæ affectionibus ortum ducit, contrarium recipit, vt inter omnes con-
stat; igitur & cælum contrarijs subijci potest; atque adeò interitui obnoxium est. Dicet Ægi- Responsio
dius experientia nos, & longa etiam obseruatione doceri, nullam cælum à contrarijs rebus Aegidij.
mutationem perpessum esse. Tunc ipse arguam; habet igitur naturam, ab hisce rebus inferio Confutatio.
ribus omninò diuersam; ac proinde falsum est asserere, in ipso reperiri materiam, quæ sit eius
dem rationis cum materia horum inferiorum.

S. Thomæ defensio reijcitur. *Cap. VI.*

SAnctus Tho. vt materiam in cælo esse defenderet, animaduertens, multa incommoda, & Resp. S. Th.
absurda sequi, si illa eiusdem rationis cum materia horum inferiorum statuatur; arbitra-
tus est, cælum ex materia, & forma concretum quidem esse; ita tamen, vt eius materia ad so
lam cæli formam determinata sit, atque adeò diuersæ rationis sit à materia horum inferiorū,
quæ ad plures formas recipiendas potestatem habet. Verùm hæc responsio multis rationib.
reijcitur. Primò, quia non possunt dari duo primi fines, nec duo primi efficientes alterius, & Arg. Scoti.
alterius rationis; ergo nec dari debent duæ primę materię, quę diuersam rationem habeant.
Deinde quęnam differentię ratio inter cęli materiam, & materiam horum inferiorū assigna- Arg. Aegidij
ri posset? Vtraque esset pura potentia ad formam; & in pura potentia nulla potest esse distin
ctio; igitur duę primę materię, diuersę rationis, reperiri non possunt. Pręterea, si materia cę Aliud argu. Aegidii.
li ad solam cęli formam potestatem habet, atque ad illam tantùm determinata est, à quonā
obsecro huiusmodi determinationem obtinuit? Communis est philosophorum omnium as-
sertio, determinationem omnem à forma pendere: sed materia cęli per se est in pura potētia
ad formam cęli, igitur cùm per se formam non habeat, erit per se, & natura sua ad omnes for
mas indeterminata. Nisi fortè, citra formam, aliquem actum cęlesti substantię, quam mate-
riam appellare libeat, tribuamus, quo ipsa consistere valeat, nullaque ei cum aliqua forma
futura sit communio: quod si concedatur, sedata erit omnis controuersia, quia hoc ipsum est,
quod nos sumus defensuri, vt paulò post explicabimus. Ad hęc, si daretur hęc cęli materia, à Arg. Zabarel
materia horum inferiorum distincta, cur Arist. qui in vestigatione materiæ primæ horum in læ.
feriorum adeò diligens fuit, primam cęli materiam penitus neglexit, vt nullam eius omninò
mentionem fecerit? Profectò eam in prima parte primi libri de cælo considerare debuisset,
vbi cæli naturam declarandam proposuit: & tamen ibi apertè negauit, cęlum habere mate-
riam. Quòd si fortè intellexit, carere ipsum materia horum inferiorum, tunc maxima repre-
hensione dignus esset, quòd primam cęli materiam nobis non explicasset. Denique aut hęc
prima cęli materia est pura potentia, aut purus actus, aut quippiam ex actu, & potentia con- Arg. Autor.
cretum. Hoc tertium dici non potest, quia ipsa esset vnum per se, ac deinceps ex ipsa, & for-
ma cęli adueniente, substantiale compositum non constitueretur. Neque secundum, quia cū
forma pariter sit purus actus, ex ipsa, & materia nulla substantialis fieret compositio, quę exi
git, vt illorum alterum, quę compositionem ingrediuntur, sit actus, alterum verò potentia. Si
verò primum admittatur, ergo materia cęli non est per se ad solam cęli formam determina-
ta, sed est ad omnes formas indifferens, sicut materia horum inferiorum.

Vera sententia de re proposita. *Cap. VII.*

REprobata iam S. Thomę, & Aegidij opinione, nunc paucis vera, quam arbitramur, de Huius sniæ
substantia celesti sententia, in medium afferenda, atque etiam explicanda est. Vera igi- Autor post
tur sententia ea est, quam inter cęteros Aristotelis interpretes pręcipuè tuetur Auerroes, in Arist. fuit Auer.
insigni illo libello de substantia orbis: qui arbitratus est, cęlum simplicem esse substantiam,
nequaquam ex materia, & forma conflatam, nisi ęa ratione, qua intelligentia forma motrix
appellatur, orbis autem materia: cui innata est potentia, non quidem ad esse, sed solùm ad lo
cum,

Cęlestis substãtia cur materię noie nũcupetur.
In cœlo nulla est mat. ex qua; sed cęlũ ipsum appellatur materia inqua.

cùm, seu, vt vocant, ad vbi. Itaque Cælum ex Auerrois snia, simplicissimam naturam, atque substantiam habet: quæ quidem tametsi ea ratione, qua per se existit, formæ nomine nuncupari posset: rectiùs tamen materiæ nomine appellandam esse putauit, quia & motus, & quantitatis, & aliorũ id genus accidentium dicitur esse subiectum. Cùm ergo quæritur, sit ne in cęlo materia? Respondendum est, ibi reuera nullam materiam reperiri, ex qua, tanquam ex altera compositi parte, cælum constitutum sit. Quòd si in cęlo materia nulla est; superuacaneũ profectò erit, perscrutari, sit ne illa eiusdem, vel diuersæ rationis à materia horum inferiorũ. Hoc tamen admittendum est, totam cælestem substantiam, ratione paulò antè adducta, materiæ nomine nuncupari posse: quæ quidem substantia, siue materia, ab horum inferiorũ materia diuersa penitus sit; cùm & ipse Arist. totam cælestem naturam esse quintam essentiam, ab hoc sublunari Mundo diuersam, existimauerit. Ad confirmandam hanc sniam satis essent rationes, contra S. Thomæ, & Ægydij opinionem superiùs allatæ: aliam nihilominus addã, quæ validissima est, & fortasse non aspernanda. Vt in rerũ natura duo formarum genera reperiuntur; ità sanè reperiri videntur duo genera materierum; oppositorum enim eadem est ratio, vt habetur 2. Topic. Sed in rerum natura vnum formarum genus reperitur, quæ per se existunt, quales sunt Intelligentiæ: alterum reperitur formarũ genus, quę, citra materiæ opẽ, consistere nequeunt, quales sunt formæ omnes rerum dissolubilium: igitur debet etiam dari vnum genus materiæ, quæ, suæ naturæ relicta, absq; formæ auxilio, subsistere nequeat, cuiusmodi est materia horum inferiorum: & alterum genus materiæ, quæ per se ipsa, citra vllam formam existat, & hæc erit substantia cælestis, quæ materia nuncupatur.

Autoris ratio p huius sniæ confirmatione.

Prædicta sententia, Aristotelis, & Græcorum Interpretum autoritatibus confirmatur. *Cap. VIII.*

Vera sententia de substantia cælesti satis commodè iam explicata, hoc vnum nunc nobis est enixè enitendum, ut hanc ipsam, & Arist. & Græcorum interpretum sniam extitisse, ostendamus. Multi sunt Arist. loci, ex quibus hæc snia elici quàm facillimè potest: in quibus recensendis nõ ero multus; propterea quòd Iacobus Zabarella lib. de Natura Cæli: cap. 6. eos omnes diligenter collegit, & subtiliter explicauit. Mittam nunc autoritatem illam Arist. quæ ex 1. de Cælo tex. 136. passim elicitur: vbi de materia in vniuersum loquens, manifestè docet, eam esse causam, cur res sit, & non sit; atque ad vtrunque oppositorum, scilicet ad esse, & ad non esse potẽtiam contradictionis habere. Vna hæc autoritas satis esset ad probandum, nullam in Cælo materiam reperiri, quæ sit altera compositi pars, ne, vt ait Zabarella, in Arist. philosophia, eiusmodi monstrum admitteremus, vt scilicet materiam fateri cogeremur, quæ ad dimidium tantùm contradictionis, scilicet ad solum esse, non etiam ad non esse, potestatem habeat, cuiusmodi esset materia cælestis, si in Cælo reperirietur. Apertissima est etiam Arist. autoritas 9. Metaph. tex. 17. vbi expressè docet, omnem potentiam passiuam oppositorum esse, atque adeò nullam in Cælo esse potentiam patiendi, nisi ad motum localem. Sed his autoritatibus omissis verba illa tantùm perpendamus, quæ 8. Metaph. tex. 12. Arist. pronunciauit: vbi sniam suam de cælesti substantia, ni fallor, planissimè patefecit. Loquens enim ibi de quatuor causarum generibus, quarum cognitionem ad perfectam naturalium rerum notitiam necessariam esse asseruit; cùm in cæteris naturalibus rebus materiale principium statuisset, illud statim à cælestibus corporibus seclusit, hisce planè verbis, *de naturalibus autem, sed perpetuis substantijs alia ratio est: fortaßis etenim quædam non habent materiam aut non talem; sed solùm quæ secundum locum mobilis est.* Ecquis est vel philosophiæ initiatus, qui ex his verbis apertissimè non eliciat, Arist. in Cælo non statuisse illã materiam, quæ est altera compositi pars; quæque tantummodo in rebus dissolubilibus reperitur: sed totam cælestem substantiam, per se reipsa existẽtem, localis mutationis materiam, seu subiectum appellasse? Neque est, quòd dicat aliquis. Arist. hac de re dubiè locutum esse, quia posuit particulam illam, *fortaßis;* aliàs. n. docuimus, hunc esse modum loquendi, Arist. familiarem, ob reuerentiam quandam philosophicam. Et verò dubiam esse eius sniam suspicari possemus, nisi id ipsum alijs in locis planioribus verbis pronunciasset. An non 12. Metaph. tex. 10. apertissimè negauit, in perpetuis corporibus generabilem materiam reperiri; sed solùm in eis concessit, materiam vnde quo, idest loco mobilem? Sed quænam verba dilucidiùs

Iacob. Zabarella quæstionẽ hanc mirificè disputauit.
Prima autoritas Aristo.
Secunda autoritas.
Tertia autoritas.
Occupatio.
Quarta autoritas.
Quinta autoritas.

lucidiùs Arist. mentem patefacere possunt, quàm ea, quæ scripsit 1. de Cęlo tex. 21. ? Cùm. n. probare ibi vellet, Cælum nec generationi, nec interitui obnoxium esse, neque rursum augeri posse, nec minui, nec vllam alterationem perpeti, ex earum videlicet numero, quæ ad interitum ducunt; hoc medium, tanquàm validissimum, sumpsit, Cælum videlicet neque materiam habere vllam, ex qua factum sit; neque contrarium, à quo pati possit: ita enim scribit ad verbum, ***huic autem non est, ex quo factum sit.*** Notabilis est certè locus iste, vt, ad prædictam sniam confirmandam, allo Arist. testimonio non sit opus. Sed & Græci interpretes, vno Ioāne Grammatico excepto, qui contra Arist. statuit, Cælum ab elementorum natura minime differre; in hanc, quam explicauimus sniam, irrepsere. Visi sunt quidem nonnulli, compositionem ex materia, & forma in Cælo statuisse; sed tunc Cælum non ab intelligentia seiunctum acceperūt, quemadmodum nos nūc in hac disputatione accipimus; sed totum aggregatū ex intelligentia, & orbe compositum quiddam ex materia, & forma censuerunt, ex orbe quidē, tanquam ex materia, ex intelligentia verò, tanquàm ex assistente forma. Ita arbitrati sunt Theophrastus, referente Simplicio 1. Phys. contex. 1. Alexander lib. 1. quæstionum naturalium, c. 10. & 15. Ammonius in calce libri de interpretatione. Themistius 3. Phys. contex. 3. Simplicius 1. de Cælo contex. 5. Iamblicus lib. de Mysterijs Ægyptiorum; Olympeodorus in procem. Quarti Meteor. Michael Ephesius, Alexādri sectator, lib. 1. de partibus animaliū, cap. 1. quorum expressas autoritates vnusquisque apud Zabarellam, loco citato cap. 7. legere potest. Subscripserunt etiam huic sniæ ex recentioribus philosophis ipsemet Zabarella, Franciscus Piccolomineus, Archangelus Mercenarius, & alij complures, vt de eius veritate iam amplius dubitare non liceat.

Theophrastus. Alexander. Ammonius. Themistius. Simplicius. Iamblicus. Olympiodorus. Michael Ephesius. Zabarella. Piccolomineus. Archāgelus.

Rationibus, & autoritatibus, pro opposita sententia adductis, obuiam itur. *Cap. IX.*

Ad primam rationem.

NVnc rationibus, & autoritatibus, pro opposita snia adductis, occurramus. Ad primam rationem concedenda est maior propositio, nimirùm omne, quod extra animam actu existit, aut esse actum, aut habere actum; dummodo actus aut pro forma, aut pro existentia accipiatur: itaque Cælum, quod extra animam actu existit, habet quidem actum, hoc est existentiam, non tamen formam informantem. Cùm verò, subarguitur, non habere actum, nisi id, quod ex materiæ, & formæ copulatione concrescit; ea propositio neganda est: quoniam materia etiam prima habet actum, supple existentiæ, vt alias probauimus; & tamen ex materia, & forma conflata nō est. Duo igitur in rerum natura, absque vlla physica compositione, actum habere dicuntur: alterum ex quo res generabiles, & dissolubiles fiunt, & hoc est materia prima; alterum, à quo, tanquàm ab efficiente causa, in lucem eduntur: & hoc est Celū, ambo hęc existunt, & habent actum: tamen ex materia, & forma constituta non sunt. Ad secūdam, quanuis maior illa propositio apud Auerroem, loco citato, non reperiatur; nihilominus tanquàm vera concedenda est: vnumquodq; enim cadit sub intellectum, ratione formę, quoniam à forma præcipuè definitio sumitur, per quam res intellectui notæ fiunt: vnumquodque autem cadit sub sensum, ratione materiæ, quoniam ea, quæ sensu percipiuntur, sunt accidentia, quæ materiale subiectum necessariò ponunt. Probat igitur argumentum, Cęlum, cū sub aspectum cadat, sensibilia accidentia in sese continere, atque adeò eius substantiam materiale subiectum illorum accidentium appellandam esse, quod omninò concedimus: non tamen inde sequitur, vt Cęlum ex materia, tanquàm ex altera compositi parte, & informante forma constitutum sit. Ad tertiam distinguenda est maior: motus enim physicus duobus modis accipi potest: vno modo largè, & extensè prout distinguitur à motu metaphorico, siue à principio pendeat externo, siue interno: altero, propriè, & strictè, pro eo, qui à principio tantùm interno proficiscitur. Cùm ergo dicunt, motum physicum esse materiæ argumentum, vera est hæc propositio de motu physico, propriè, & strictè sumpto: ea enim omnia, quæ ita mouentur, vt eorum motus ab interno principio proficiscatur, sunt entia, ex materia, & forma concreta: motus autem Cæli non oritur à principio interno, sed ab externo; & propterea Cęlum non est de numero eorum mobilium, quę ex materia, & forma cōstituta sunt; sed sat est, eius substantiam esse veluti materiam, ad motum recipiendum idoneam. Motus itaque physicus, quocunque modo accipiatur, est materię argumentum, aut materiæ, ex qua fit aliquid, aut materiæ, in qua motus ipse recipitur. Autoritas autem Arist. ex 2. Phys. tex. 1. depromta,

Ad secundā.

Ad tertiam.

T potius

potius sn̄iæ nostræ fauere videtur: ibi enim Arist. naturalia corpora numerans, quæ motu physico mobilia sunt, animalia exprimit, & partes ipsorum, plantas, & simplicia corpora, vt terram, aquam, aerem, & ignem; nullam tamen Cęli mentionem fecit, vt indicaret, Cælum in eorum corporum numero ponendum non esse, quę motu physico, propriè, & strictè accepto, mobilia sunt: hæc enim omnia ex materia, & forma cõcreta sunt, atque ab interno principio mouentur, cuiusmodi non est Cælum.

Ad quartam. Ad quartam, concedimus, in Cęlo raritatem, densitatem, & alia huius generis accidentia reperiri; ac deinceps dari in cælo substãtiam, quæ sit subiectum horum accidentium, atque adeò materiæ nomine nuncupetur: non tamen inde sequitur, vt in cęlo sit materia, ex qua, tanquam ex altera compositi parte cõstitutum sit.

Ad primam autoritatem. Ad primam Arist. autoritatem respondendum est cælestes spheras in orbem quidem agi, quia naturam habent: verùm natura, vt alias docuimus, de cælo, & mortalibus æquiuocè dicitur; habet igitur cęlum naturam, ac deinceps materiam non ex quã, sed ad vbi.

Ad secundã. Ad secundam respondetur ex Doctore subtili, formam duobus modis accipi posse, vno modo pro altera parte compositi; altero, pro quidditate: cùm ergo ait Arist, qui dicit cęlum, dicit formam, per formam non intellexit alteram partem compositi, sed quidditatem, & essentiam cęli, hoc est rationem eius formalem, atq; naturam in abstracto, quasi diceremus cęlitatẽ ipsam; sicut qui dicit hominem, dicit naturam hominis in abstracto, hoc est humanitatem. Cùm verò subdit, qui dicit hoc cęlum, dicit formam in materia; non accepit amplius quidditatem absolutè, sed ipsam accepit in indiuiduo sensibili, actu existente: quidditas enim cęli sola mente compreheditur: at cælum ipsum, prout est indiuiduum sensibile, actu existens, aspectu etiam cernitur. Itaque ex eo Arist. loco elicitur, cæleste corpus, quod aspicimus ex re quidem singulari, & quidditate constare; non autem ex materia, & informante forma.

Ad tertiam. Ad tertiam respondẽdum est, in ijs contextibus Arist. nos docere voluisse, cælestem naturam ab hisce rebus inferiorib. diuersam penitus esse: in his enim inferioribus rebus, si bouem, asinum, aut plantam genitam videamus; certò scimus alia eius generis plura adhuc generari posse, quia in ijs solis non reperitur tota materia, ex qua genita sunt, sed superest etiam materia, aliorũ generationi idonea. At verò cælum vnum tantum est, quia neque ex vlla materia effectum est, neque materia vlla superest, ex qua cęlũ aliud fieri possit; sed tota eius natura appellatur materia, ea ratione, qua & motum, & alia in se se accidentia complectitur.

Ad quartam. Ad quartam admittendum est, in reb. etiam æternis duo principia, scilicet materiam, & formam reperiri; ita tamẽ, vt illa principia solo genere, & eo quidem æquiuoco, seu proportione cum rerum sublunarium principijs cõueniant; in his rebus inferioribus reperiuntur principia, per relationem ad ortum, & interitũ: in cælo verò per relationem ad motum.

Ad quintam. Ad vltimam facilis est responsio. Omnia, inquiunt, quæ mutantur, necessariò materiam habent; hęc propositio distinguenda est; aut enim habet materiam ex qua: aut materiam, quæ est subiectum motus, quam vocant ad vbi. Aristoteles ibi de prima materia locutus nõ est; sed potissimũ de secunda; quare cùm cælum moueatur, necesse est, vt illam saltem materiam habeat, quæ subiectum motus appellatur. Vel etiam dicendum est, propositionem illam intelligendam esse de mutatione substantiali, non autem de mutatione locali.

DE

DE CAELI ANIMATIONE

Disputatio Decimaquarta.

Quid agendum in hac disputatione. *Caput Primum.*

Niuersam hanc Mundi machinam ex duabus præcipuis partibus conflatam esse, nimirum ætherea, & elementari, nemo est, qui ambigat. Hanc demirantur plerique, quòd, continua vicissitudine, materiã omnibus gignẽdis rebus subministret. Illam, inquam, omnes; neque ij, qui in orbe extimo sempiternos illos ignes; quos sidera, & stellas vocant, duntaxat intuentur, atque ij, qui diuersorum orbium conuersiones; ortus, atque obitus stellarum; astrorum dispares cursus, admirabili ordine, atque celeritate confectos, non suspiciunt modò, sed etiam tanquã diuinum quiddam augustè colunt, sanctèque venerãtur. Adde, si placet, illos, qui, cælesti motu, lumine, atque calore, omnia hæc inferiora corpora gigni, foueri, & gubernari fatẽtur. Magna profectò est huius partis nobilitas, & excellentia, quam frequenter Arist. totius vniuersi nomine appellare non dubitauit. Sed imperita vetustas tam multa audiens à Cęlo pendere, Deum alium nullum, præter ipsum cælum, agnouit: quin hac ipsa tẽpestate non desunt, qui in nonnullis regionibus cęlestia sidera, tanquam numina colant. Veteres quidem illos viros sapientes, naturaliumque rerum scrutatores; cælestium corporum, motuumque contemplatio sensim ad diuinitatem perduxit: fieri enim non posse existimarunt, vt tanti naturæ motus, atque vicissitudines, tàm multarum rerum, atque tantarum ordines, absque aliqua mente regerentur. Hinc Anaxagoram, natum se esse, dixisse ferunt, vt cælum suspiceret, & hinc Deum ipsum agnosceret. Quòd cùm ita sit, mira voluptate, animique oblectatione, ad cælestem substantiam contemplandam, nos inuitari persentio. Cùm enim cælum purissimum, & simplicissimum esse corpus, nulla materiæ labe inquinatum, nulli generationi, interitui, aut alterationi obnoxium, superiore disputatione patefecerimus; cùmque tanta illud virtute, atque perfectione præditum sit, vt ab eo proxime tàm diuersa rerum genera ~~generentur~~ iure optimo dubitandum videtur, sit ne Cælum viuens corpus, quod nutriatur, &, animantium more, loco moueatur? anima hæc, vt potè vilia, & abiecta respuens, sola rationis participe vita perfruatur? Quæstio sanè non vulgaris, quæ Chaldæos, Ægiptios, Hebræos, Gręcos, Arabes, Latinos, & cuiusuis generis philosophos diu, multùmque exercuit: quæque tametsi à multis celeberrimis viris discussa est; nondum tamen ita planè explicata reperitur, vt alterius etiam autoris lucem desiderare non possit. In id nos, Deo benè iuuãte, conatus omnes nostros adhibebimus, atque labores, qualescunque tandem fuerint, impendemus, hoc ordine seruato. Primò, vbi, præparandi intellectus gratia; opiniones varias de re proposita recensuerimus, in Platonis opinione de Mundi anima paulisper versabimur. Mox quæremus, viuat ne cælum, & corporis alimentum desideret? Deinde, sint ne illi sensus tàm exteriores, quàm interiores à natura concessi? Præterea, sit ne præditum anima rationali? Demùm, vbi rem totam secundum philosophiam Peripateticam confecerimus, quid hac de re fides catholica sentiat, paucis aperiemus.

Mundi duæ partes præcipuæ, æthera, & elementaris. Elemẽta sũt materia proxima rerum generabiliũ. Naturã cęlestẽ plerique vt diuinũ quiddã suspiciũt. Arist. in lib. de cœlo frequẽter appellauit cęlum noie vniuersi. Apud Indos reperiuntur, qui cęlestia sidera, vt Deos venerentur. Cęlestiũ corporũ cõtemplatio veluti scala quædã est, quæ ad Dei cognitionẽ perducit. Anaxagoræ Dictum. Huius Disputationis cum superiore cõnexio. Quæstio discutienda. Ordo in Disputatione seruandus.

De re proposita opiniones variæ. *Cap. II.*

QVò faciliùs veram de re proposita sententiam intellectus apprehendere possit, haud absurdum fortasse erit, varias omnis generis philosophorum opiniones hoc capite recensere: sic enim à confusis ad distincta procedemus, & ordinem illum ad vnguem seruabimus, quem Aristoteles in proœmio primi libri de physico auditu, in cuiuscunque rei cognitione tradenda, seruandum esse docuit. Nempe in re tanta nulla est philosophorũ consensio. Chaldæi, & Aegiptij, qui in cælestium rerum contemplatione maxime versati sunt, atque potissimùm de astris, deque ipsorum influxibus multa litteris consignarunt, animatum esse cælum, existimarunt; sed ij quoque tamen in diuersum abierunt. Nonnulli putarunt, vnicam animã

Chaldæorũ, & Aegyptiorum opinio multiplex. Opinio Platonis.

toti cęlo ſufficere, atque adeò cælum veluti magnum quoddã animal eſſe, quod à ſe ipſo moueatur: quam etiam opinionem ex Græcis philoſophis in Cratillo, & Epinomide ſecutus eſt Plato. Exiſtimarunt alij, toti Cælo vnicam animam non ſufficere; ſed quot ſunt orbes cæleſtes, tot pariter in ipſis animas reperiri. Alij nõ ſolùm ſingulis orbibus, verùm etiam ſingulis aſtris ſuam cuique animam aſcripſerunt. Ruſus nonnulli putarunt, altrice tantùm, ſeu vegetali anima cæleſtia corpora prædita eſſe; in quam etiam ſententiam Cleantes, Plinius, Seneca, & Stoici omnes inclinarunt; qui cæleſtia corpora marinis fluctibus ali, tradiderunt. Arbitrati ſunt alij, non ſolùm vegetalem animam, verùm etiam ſentientem cælum cõtinere: quã ſententiam ex Grę cis Ioannes Grammaticus, & ex Arabibus Auicenna aliqua ex parte ſecuti ſunt. Alij, præter vegetalem, & ſentientem, rationali quoque anima cælum præditũ eſſe, cenſuerunt. Alij, non ſentiente, ſed rationali tantùm, atque altrice anima gaudere. Alij neque altricem, neque ſentientem animam, ſed ſolam rationis participem cælo tribuere. Ex Hebræis, Philo, & Rabbi Moſes, vnà cum eorum ſectatoribus, cælum animatum eſſe, crediderunt. Sed & inter Peripateticos maxima controuerſia eſt. Nonnulli exiſtimarunt, (& eſt communior ſententia) cælum nullam aliam animam, præter motricem intelligentiam, habere; eamque eſſe veluti naturam, & formam cæli, non quidem informantem, ſed aſſiſtentem: cuius ſentẽtiæ præcipui defenſores fuerunt Zimara, Gandauenſis, & Scotus. Arbitrati ſunt alij, intelligentiam non aſſiſtere quidem cælo, quemadmodum auriga aſſiſtit currui, vel nauta naui; ſed eſſe formã informantẽ cęlum, à qua non ſolũ motus, verùm etiã ipſummet illius eſſe pendere dicatur: &, vt planiùs eloquar, queadmodũ vegetalis anima eſt forma, quæ dat eſſe plantis, ſentiens verò, quæ dat eſſe beluis, rationalis aũt, quæ dat eſſe homini: ita putarunt, intelligentiã eſſe formã, quæ dat eſſe cęlo; & huius opinionis fuerunt Alexander, Achillinus, & Hieronymus Balduinus. Cenſuerunt alij, intelligentiã eſſe quidẽ formã, quę, veluti nauta naui, cęlo aſſiſtit; nihilominus, pręter intelligẽtiã, ponẽdã quoq; eſſe in cęlo rationalem animam, quę ſit forma, atque natura eius; quęque eidem exiſtentiam impertiatur. Et hanc ſententiam inter Gręcos tuetur Alexander Aphrodiſienſis: inter Arabes, Algazellus, Alpharabius, & Albumaſar; nec ab eà longè diſſentit Auicenna; ex recentioribus verò philoſophis omnes ferè huic ſententię ſubſcripſerunt, qui humanam animam morte mulctarunt. Alij denique, ſit ne cęlum apud Ariſtotelem animatum, veluti problema quoddam cenſuerunt; &, vtrunque defendi poſſe, aſſeuerarunt: cuius ſententię videtur fuiſſe Angelicus Doctor. S. Tho. qui lib. 2. contra Gentiles c. 70. cęlum animatum eſſe, atque ab intelligentia, veluti ab informante forma, ſuam rationem, atque perfectionem nanciſci, pronunciauit. Contrà verò in 1. par. Summæ quęſt. 70. art. 3. cęlum animatum eſſe, atque ab intelligentia exiſtentiam accipere, negauit. In tanta opinionum diuerſitate nos, docendi methodo, diſputationem facilem reddere, atque rei veritatem explicare conabimur.

Opinio Stoicorum.
Opinio Ioa. Grammatici & Auic.
Opinio Hebræorum.
Opinio Zimaræ, Gandauenſis, & Scoti.
Opinio Achillini, & Balduini.
Opinio Alexãdri, & multorũ Arabũ.
Opinio S. Thomę.

Platonis opinio de anima Mundi. *Cap. III.*

INcipiemus igitur ab opinione Platonis, qui in Epinomide, in Timæo, ĩ Parmenide, in Cratillo, in libris de Legibus, de Republica, & alijs pluribus in locis, non ſolùm id, quod ex omnibus celeſtibus corporibus aggregatum eſt, ſed Mundum vniuerſum, ex æthereà, & elementari regione conſtantem, animatum eſſe, exiſtimauit; idque totum diuinum quoddã animal appellauit, quod ex ſemetipſo motum edat. Porrò diuinum hoc animal, ſi corpus tantummodo ſpectes, ortum aliquando cenſuit: ſin autem animam, æternum eſſe decreuit. Tria enim ſunt, quæ, immutabili æternitate contineri, Plato conſtituit; Bonum, Mentem, & Animam Mundi. Bonum rerum omnium patrem, & autorem Deum nuncupauit. A Bono, vt à patre Mentẽ oriri perhibuit, eo modo, quo lux à Solis lumine proficiſcitur. A Mente verò, vt ſplendorem à lumine, Mundi animam fluere putauit. Circa Bonum vnicam, & illam quidem ſimpliciſſimam bonitatis ideam reperiri affirmauit: à qua, tanquàm ab inexhauſto fonte, innumerabiles idearum differentiæ effluxerunt; non ſecus, ac ab vno, & ſimplici lucis radio, plurimi in cęlo diſtincti radij conſpiciuntur. Has omnes ideas diuina excipit mẽs, & ab iis rationes idearum emanant, quas excipit anima Mundi: à rationibus autem idearum rerum omnium ſemina in cælos, ſideraque ſparguntur; atque hoc ordine mundus totus ita ſuſtinetur, vt primo ſublato, intereat omnia neceſſe ſit. Verùm quoniam vniuerſi corpus tractabile eſt,

Plato multis in locis mundũ animatũ eſſe putauit.
Tria coæterna apud Platonem.
Vniuerſalis idea quæ circa Bonũ reperitur.
Idearũ differentiæ, quæ recipiũtur in Mente.
Idearũ rationes, quæ recipiunt in Anima mundi.
Rerũ oĩum ſemina ab Idearũ rõnib. orta.

& ſenſibus

& sensibus patēs; eius verò anima purissima, simplicissima, diuinissima, nullaq; corporea mole prædita; rationi consentaneum videbatur, vt duo hæc tanto naturæ interuallo disiuncta, alicuius mediæ naturæ interuētu, coniungerētur, quæ alioquin nunquam copulata fuissent: hæc autem media natura est æthereus, ac diuinus spiritus, communis vtriusq; & amborum nexus, & vinculum. Etenim anima mundi, quasi turgens, vi sua genitali, spiritum hunc æthereum ex se fundit, & per cuncta diffundit: cuius comes est cælestis ille feruor, qui vitam, & calorem rebus hisce inferioribus elargitur. Quemadmodum autem spiritus in paruo animali præcipuum est animæ instrumentum, omniumque actionum opifex; ita in magno animali ab eo spiritu, quem anima mundi progignit, tanquam ab instrumento præcipuo, cuncta procreantur, & conseruantur. Nihil igitur intra cęli ambitum reperitur, siue illud elemētum sit, siue lapis, siue metallum, siue aliud quodcunque corpus viuens, quod non animā mundi participet, quodque diuino hoc spiritu nō sustineatur. Neque verò, tametsi in mundo multæ res diuersi generis conspiciuntur; idcirco illas à diuersis animabus foueri, putandum est. Sed quēadmodum in paruo animali, non aliam animam habent ossa, aliā nerui, aliam cartilagines, aliam aliæ partes, verùm omnibus partibus vna anima vitam impertitur; ita in magno animali, & elemēta, & quæ ex ijs conflata sunt, & corpora omnia cælestia, quatenus vniuersi partes sunt, ab vna mundi anima vitam accipiunt; licet rebus viuentibus, secundum propriam naturam, & rationem consideratis, propria quibusque anima tribuatur. Vnica ergo anima, per omnes partes mundi diffusa, reperitur, quæ tota vbique seruatur, sicut & anima in paruo animali. Est enim tota anima in toto animali; & in varijs eiusdem partibus varias functiones exercet, vt in oculo quidem videat, in manu tangat, in pede ambulet, deque cæteris partibus idem dicendum sit. Ita igitur fit, vt anima mundi in omnibus eius partibus varias operationes edat, illis conueniētes; atque ideo in cælo cælestia tantū, & in terra terrestria fulgēt.

Æthereus spiritus, quo Mūdi corpus, & eius anima copulantur.

Aethereus spiritus partus est aīæ mundi, cuius comes est cælestis feruor.

Spiritus tām ī paruo, quā ī magno aīali est aīæ instrumentum.

Oēs mundi partes viuūt aīa mundi.

Vnica est aīa mundi, oib. eius partib. inseruiens.

Anima mundi tota vbiq; fertur.

Hæc anima mūdi datrix formarum, atque etiam vniuersalis natura Platonicis dicitur, à qua ea omnia, quæ continēter fieri videmus, quæque ēt admirationem maximam ferunt, oriuntur: quales sunt rerum sympathiæ, & antipathiæ, & alij multi admirandi effectus: qui, cùm euidētem causā non habeant, nec à manifestis qualitatibus ortum ducant; ab hac vniuersali natura, & mūdi anima, ex Platonis sñia, proficiscuntur. Sic igitur Plato, cælum animatum esse putauit, vt non propriam animam habeat, à ceteris rebus distinctam; sed quæ ab vniuersali mundi anima sustineatur, perficiatur, & conseruetur.

Anima mundi apud Platonē est datrix formarū.

Platonicorum rationes eorum sententiam de mundi anima confirmantes. *Cap. IV.*

HÆc Platonis sentētia de mundi anima ab eius sectatoribus plurimis rationibus confirmatur. Primò sic argumentantur; animatum, & viuens inanimato, & non viuente lōgè præstantius, atque nobilius est: sed mundus, omnium consensu, præstantissimus, & nobilissimus est, igitur est animatus. Secundò, totum non debet esse deterioris conditionis, quàm sint suæ partes: sed multæ sunt mundi partes, quæ vitam degunt, vt stirpes, animantes, & cælestia corpora, igitur & mundus, qui perfectissimus est, & omnibus numeris absolutus, vita necessariò fruitur. Tertiò, homo à Philosophis paruus mundus nūcupatur; ergo ei cum magno mūdo aliqua conuenientia, atque similitudo esse debet: at in homine anima continetur, quæ cūcta mouet, rectè disponit, & omnibus dominatur, ergo multò magis in magno mundo debet anima reperiri, quæ cuncta moueat, regat, disponat, atque gubernet. Quartò, mundus vnus est, & mirificus in eo apparet omnium partium consensus, vnio, & harmonia; ergo vna in eo anima dari dēt à qua hic cōsensus, hæc vnio, atque harmonia exoriatur. Quintò, sicuti ex nō quanto non potest fieri quantum, & ex non substantia non potest fieri substantia; ita ex non viuente non potest fieri viuens: sed multæ sunt mundi partes, quæ, nullius seminis vi procreātur, vt nonnulla animantia, & stirpes, quæ ex putri materia generantur; ergo ab aliquo viuente necessariò fiunt; quod aliud quidem esse non potest, quàm ipse mundus, qui vniuersalem animam habet. Sextò, quicquid animi motu fertur, animatum id est: sed mundus animi motu fertur; mundus igitur animatus est. Minorem probant; quia mundus in orbem vertitur: huiusmodi aūt motus animi proprius est. Septimò, cælestia corpora constanti cursu, & vnius modi semper aguntur; & eorum motibus constanti quadam mutabilitate, atque vicissitudine, res omnes in elemētari mundo procreantur: hæc autem absque mente fieri non possunt;

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octauum. totus igitur Mundus mente prædiitus,atque animatus est. Denique,nisi daretur anima Mundi, vndenam in naturalibus rebus consensiones illę,atque dissensiones, quas Græci sympathias,& antipathias appellant,exorirentur? A quonam membrorum illa conformatio in animalibus fieret? Quanam virtute tàm variæ animantis partes,nulla prorsus cognitione prędi tæ,suum ad sese familiarem succum allicerent? Quomodo ex vili semine tàm multæ herbæ, tot floribus ornatæ,totque folijs distinctæ,nascerentur? hæc certe non fierent,nisi vniuersalis anima Mundi daretur,quæ horum omnium opifex esset.

Platonis opinio de Mundi anima refutatur. Cap. V.

Platonis doctrina qualis nam sit. OMnia Platonis dicta , placita, atque decreta,auditu quidem quàm iucundissima sunt, & maximam auribus oblectationem afferunt;sed tamen,(si verum fateri liceat)eorum plurima,quoniam leuioribus fundamentis nituntur,rationibus pressa facilè cedunt. Hoc illud est,quod à Platone de Mundi anima pronunciatum , ut elegantissimum explicatu censetur;ita firmiorem aliquam rationem,illud roborantem,desiderat. Etenim aut re vera Mundum vniuersum animatū esse putauit, aut id ipsum,tanquam Metaphoricè dictum, intelligi voluit. Si hoc secundum detur,eius sententia admitti facilè potest: quemadmodum enim in paruo animali singulę partes habent proprias habilitates,seu propensiones ad proprios motus;omnes tamen ab vna communi anima mouentur,reguntur,& gubernātur;ita propemodùm in hoc magno animali,hoc est in Mundo dicendum videtur,cuius singulæ partes,peculiarem habent ad proprias regiones appetitum,atque ad illas proprio motu feruntur;sed tamen omnes à communi quadam natura,quæ Mundi anima nuncupatur,& vitam,& motum accipiunt. Eadem ratione,hoc dictum Philonis Iudæi,Quod in magno Mundo est Deus, in paruo Mundo est animus hominis, Metaphoricè intelligēdum est,& rectè quidem:nā Deus in magno Mundo naturam effecit;& animus hominis,incredibili virtute prædiitus, tot artes adinuenit,vt,autore Tullio,in rerum natura,quasi alteram naturam effecerit. Nec vera tamē non idem omnino est in paruo Mundo animus hominis,quod in magno Mundo est Deus: nanque Deus magno Mundo tantummodò præest,nec illum informat:animus autem hominis est parui Mundi substantialis forma,perfectio,&,vt Græci aiunt, Endelechia. At verò,vt ad Platonem redeamus,si non Metaphoricè,sed verè animatum esse Mundum intellexit;eūque magnum animal appellauit; profectò placitum hoc difficultatibus maximis vrgetur. Primò,si magnum animal est Mundus,sub quanam obsecro animalis specie continetur? Eā certè Platonicis non esset facilè fingere. Dicent fortasse, vnicum esse indiuiduum sub specie Mūdi,sicut vnica est Phœnix sub specie Phœnicis. Sed hoc indiuiduum multorum animalium prægnans esset:aut tot animalia, tanquam pediculi in eius capite , vel tanquam lumbrici in eius intestinis continerentur,quæ ridicula sunt. Deinde,si Mundus esset animal,tunc maximè propria animalis operatione destitutus esset,quæ est,sibi simile procreare: planta enim generat plantam,bos,bouem,& homo hominem: deberet igitur & Mundus sibi similes Mundos procreare,si quidem animal dicendus sit. Præterea,si Mundus verè,& propriè animal esset;tunc nullæ eius partes propriam vitam haberent; sed sola anima Mundi viuerent, sicut, eodem autore Platone,partes parui animalis,vt ossa,nerui,cartilagines,& huiusmodi, à nulla alia anima,præterquàm ab anima totius animalis perficiuntur,& vitam accipiunt: sed tamen in magno animali multæ sunt partes,quæ propriam animam habent;stirpes enim gaudent anima vegetali;belluæ sentiente,& homines rationali; totus igitur Mundus non est animatus. Rursus,si cælestia corpora, propterea quòd vnicam Mundi animam participāt, Platonicis animalia dicuntur,cur non item animalia dicantur elementa , quæ non minus sunt vniuersi partes,quàm cælestia corpora? Corpora hæc sunt animalia, aiunt Platonici. At,quomodo illis vnus tantùm simplex conuenit motus,nimirum sursum,aut deorsum? Animalia progressione mouentur,sursum,deorsum,antè,retrò,dextrorsum,& sinistrorsum, & in medio cursu resistere possunt:quod non est dicendum de elementis;immò ne de cælestibus quidem corporibus;igitur neque hæc,neque illa dicenda sunt animalia,atque adeò totus Mūdus nō est animatus. Ad hæc, Mūdi corpus,teste Platone,generatione aliquando editum est: at eius animam idem æternam constituit: quid autem in philosophia absurdius audiri potest, quàm substantiam aliquam ex æterno tempore ocio contabuisse? Præterea, cùm sinam feminis vi,

hęc

Margin notes: Mundus dici pt magnum animal metaphoricè. — Dictum pulcherrimum Philonis Iudæi. — Mūdus re vera animatus dici non pōt. Prima ratio. — Secunda. — Tertia. — Quarta. — Quinta. — Sexta.

hęc anima mundi prægnans fuit, vt ſpiritum conciperet, quem deinceps pareret, & per cũcta diffunderet? Sed à ſolida quoque Philoſophia contemplatio illa de Bono, Mẽte, & mundi Anima abhorrere videtur: aut enim tria hęc in vnam ſubſtantiam coeunt, & rationibus tantùm diſſident: aut ſunt tres ſubſtantiæ diſtinctæ. Si detur primum; ergo hæc vna ſubſtantia non erit, niſi Deus, qui varijs rationibus, & Bonũ, & Mẽs, & mundi Anima nuncupari poteſt. Bonum, quatenus in ſe conſideratus, perfectiſſimus eſt, & nullius rei indigens. Mẽs, quatenus omnia intelligit. Anima mundi, quatenus tùm ipſum eſſe, tùm Vita omnibus mundi partibus, his quidem clariùs, alijs verò obſcuriùs, emanat. Si verò Bonum, Mens, & Anima mundi ſunt tres ſubſtantiæ diſtinctæ, quarum ſecunda à prima oritur, & à ſecunda, tertia, vt Plato docuiſſe videtur; quanam obſecro ratione hęc ſubſtantiarum pluralitas earundemque ortus, & emanatio à Platone, aut ab eius ſectatoribus probari poterit? Profectò hæc ſubſtantiarum trinitas, aut merum fuit Platonis commentum, aut de eo quippiam, ſub caligine tñ pronunciatum ab Ægyptijs Plato hauſit, quod deinde in Græciam traſportauit: cumque illud diuinitus reuelatum ſit, mirum non eſt, ſi Plato ad illud probandum, nullam prorſus naturalem rationem adduxerit. Ne igitur Platonis hanc de Anima mundi ſñiam, tanquã figmẽtum quoddam accipiamus, dicendum puto per Animam mundi intelligi facilè poſſe illũ Dei generalem Influxum, quem etiam Theologi in rebus omnibus, à Deo procreatis conſtituunt. Si enim Deus virtutis ſuæ demiſſam cęlo vim retraheret; neque ignis calefaceret, neque aqua refrigeraret, nec Sol, aut alia ſidera mouerẽtur, &, vt vno verbo dicã, cõcidant vniuerſa. Niſi hæc diuinæ virtutis influxio ſit Anima mundi; putem certè, eam ipſam animam, quam Platonici ſtatuunt, purum eſſe figmentum.

Septima.

Qua ratione Deus Bonũ, mens, & mũdi Anima nũcupari poſſit

Placitũ illud de triũ ſubſtantiarũ pluralitate, atq; earundẽ vni ab altera emanatione Plato ab Ægyptiis fortaſſe hauſit.

Platonis ſententia de Anima Mundi quo ad bonum ſenſum reuocari poſſit.

Platonicorum rationes, pro Anima mundi propoſita, diluuntur. *Cap. VI.*

Platonicorum autem rationes, quæ ad mundi animam confirmandam, ſuperiùs propoſitæ ſunt, expediri facilè poſſunt. Ad primam concedẽdum eſt, animatum, quatenus animatum, quocunque inanimato longè perfectiùs, atque nobilius eſſe. Cùm autem in minori propoſitione mundum perfectiſſimum, ac nobiliſſimum ſtatuunt; ea propoſitio diſtinguenda neceſſariò eſt: aut enim per mundum totam molem intelligunt, ex ætherea, & elemẽtari regione cõſtantem: aut totum tantummodo ex cæleſtibus corporibus aggregatum, quatenus ſub ſe inferiora omnia corpora complectitur. Si Mundi nomine totam molem intelligant, ex ætherea, & elemẽtari regione conſtantem; mundus quidem perfectiſſimus eſt; non quia ſit alicuius ſpeciei indiuiduum, quod nobiliſſimam aliquam differentiam obtineat, ſed quia rerum omniũ perfectiones continet. Quòd ſi mundus hoc modo accipiatur, nihil erit, cum quo eius perfectio comparari poſſit: quare inanis erit hæc conſecutio, rerum omnium mũdus eſt perfectiſſimus; ergo eſt animatus; quia animatum inanimato perfectius eſt. Si verò mũdi nomine aggregatum tantummodo ex corporibus cæleſtibus intelligant; admittendum quidẽ eſt, cęleſtia corpora perfectiſſima eſſe; quia ſunt perpetua, indiſſolubilia, atque ab illis res omnes caducæ, atque mortales proficiſcuntur. Cur igitur ea perfectio illis negatur, quæ rebus huſce inferioribus, vilibus, atque abiectis conceditur, vita ſcilicet, & animatio? Reſpondẽdum eſt, quia illius perfectionis non ſunt capacia. Etenim habere animam, quæ ſit forma informans, dicit perfectionem in his corporibus inferioribus; quia, vt dictum eſt, animatum corpus eſt inanimato perfectius; at verò cęleſtia corpora, quia ſimpliciſſima ſunt, & organis carent, idcirco non ſunt capacia animæ, quæ ſit forma informans. Verùm quoniam eorum perfectionem, atque nobilitatem non decebat, à viuẽte aliqua ſubſtantia omnino eſſe ſeiuncta; ideò, modo quodam eminenti, extrinſecùs illis intelligẽtia motrix addita eſt, quæ, ob virtutis contactum, adeò illis annexa eſt, vt animata quodammodo dici mereantur: non anima quidem informante, ſed aſſiſtẽte: non anima quidem, à qua vita ipſa; ſed à qua motus tantummodo pẽdeat. Ad ſecundam, ſi mundus eſſet quoddam totum integrale, ſicuti eſt animal, capite, brachijs, manibus, pedibus, & alijs partibus conſtans; valeret vtique huiuſmodi conſecutio; partes viuunt, ergo & totum. At verò mundus eſt totum quoddam, ex diuerſarum partium aggregatione conſurgens, cuius perfectio, & pulchritudo in ipſarum partium varietate conſiſtit; idcircò aliquæ partes animatæ ſunt, aliquæ verò anima carent, in quarum numero ſunt etiam cęleſtia corpora, ſi abſque motricibus intelligentijs conſiderẽtur. Ad tertiam dicimus,

Ad primam.

Ad ſecundã.

Ad tertiam.

argu-

argumẽta,à ſimilitudine ſumpta,frequẽter claudicare,ſicut in re noſtra contingit. Homo appellatur paruus mũdus;quia multi motus in eo fiunt,& multæ partes ab vnica anima gubernantur:ſicut in magno mundo partes omnes ab vnica mẽte reguntur; & omnis mouendi virtus ab illa emanat:quæ quidem mens eſt Deus Opt. Max. Hoc tñ intereſt,quia anima in homine eſt forma informans;ideoque homo animal dicitur: Deus verò in magno mundo non eſt forma informans (hoc enim eſſet imperfectionis) ſed tanquàm Rector, & Gubernator præſtò illi adeſt;hincque fit,vt magnus mundus non verè animal ſit,ſed metaphoricè tantũ.

Ad quartam

Ad quartam, reſpondendum eſt,mundum eſſe vnum, non quidem per eſſentiam,ſed,vt iam diximus,per partium integrationem : ideò quemadmodum ad vnitatem illius concẽtus,qui in muſica fit,ſufficit præcẽtor,qui muſicam regat; & ad vnitatem exercitus ſufficit præſentia Ducis,qui omnes eius partes moderetur,& regat;ita ad vnitatem mundi ſatis eſt ſuperæ mẽtis aſſiſtẽtia,quæ omnes mundi partes rectè diſponat, atque gubernet. Quemadmodum igitur neque vocum concẽtus quatenus concentus,neque exercitus,quatenus exercitus, animatus eſt,quanuis ex multis rebus animatis conſtet;ita nec mundus,quatenus mundus, animatus verè dicetur;quanuis in eo multæ res animatæ contineantur, & ab eo, quod eſt verè vita,gubernetur.

Ad quintam

Ad quintam concedimus,viuens à non viuente procreari non poſſe: negamus tamen inde ſequi,vt Mundus ſit animatus,& viuens. Et quanuis nonnullæ ſtirpes,& animãtes,nulla vi ſeminis,procreentur: non tamen illarum parens eſt animatus Mundus: ſed cæleſti calore:æthereoque ſpiritu,per omnia diffuſo,earum materia ſenſim præparatur ;poſtea verò,vbi abſoluta præparatio eſt,in illam materiam forma cælitus, atque diuinitus immittitur,vt alia diſputatione dilucidiùs aperiemus.

Quære Diſp. de form. origine.

Ad ſextam.

Ad ſextam,concedenda eſt maior, ſi ea tamen aut de informante,aut de aſſiſtente forma intelligatur. Itaque ea ratio nil aliud cõcludit, niſi Mundum eſſe animatum,anima aſſiſtente.

An motus in orbẽ animi proprius ſit.

Ad probationem autem minoris propoſitionis, cùm dicunt,motum in orbem animi proprium eſſe,id certè probatione aliqua indigeret: fortaſſe enim quia cælum ab intelligentia circunducitur,ideo eliciunt, motum in orbem animi proprium eſſe. Sed hæc eſt ratio a poſteriori:ſi enim proprius animi motus in orbem eſt, cur non etiam homines à rationali anima in orbem ducuntur? Dicunt Platonici,proprium rationalis animę motum in orbem quidem eſſe,ſed hominis corpus,quòd graue ſit,& natura deorſum tendat,ad eum motum minus aptum reddi,& propterea neque hominem in orbem agi, neque deorſum ferri,ſed medio quodam motu moueri,qui progreſſiuus eſt,corpuſque ab anima contineri,ne deorſum ruat. Sed mihi iſti dicant obſecro,cùm homo ſaltando ſurſum mouetur,à quonam ille motus fit? A corpore quidem fieri non poteſt,quia graue eſt, ab anima igitur:quare proprius animę motus non eſt in orbem,ſed apta eſt ipſa quocunque motu corpus pro eius facultate mouere. Quia igitur cæleſtia corpora nata ſunt conuerſione torqueri,ideo eum motum ab aſſiſtente intelligentia recipiunt. Et quia oportebat,tùm homines,tũ brutos animantes huc illuc antè,& retrò,ſurſum,& deorſum,dextrorſum,& ſiniſtrorſum moueri,propterea hanc mouendi vim ijs omnibus propriè anima contulit.

Ad ſeptimã.

Ad ſeptimam, verum eſt,conſtantem cæleſtium corporum curſum,& conſtantem pariter in elementari Mũdo mutabilitatem,atque viciſſitudinem,abſque mente fieri non poſſe,non inde tamen ſequitur,mũdum eſſe animatum:vt enim ea omnia fiant, ſatis eſt ſuperæ mentis aſſiſtentia: ſicut etiam, vt Regnum aliquod rectè gubernetur,& cuncta in eo rectè adminiſtrentur, non eſt neceſse, vt ipſum animatum ſit,ſed ſatis eſt Regis pręſentia,ad quem Regni procuratio pertinet.

Ad octauam

Rerũ antipathiæ,& ſympathiæ vnde oriantur.

Ad octauam dicimus,rerum antipathias,& ſympathias oriri à proprietatibus formarum ſubſtãtialium,atque adeò à virtute cæleſti,a qua etiam ipſemet formę proficiſcuntur, ſicut manifeſtæ contrarietates,ab elementaribus qualitatibus, atque adeò à materia originem ducunt.

Membrorum conformationes, diſtincta que herbarum folia à quonã fiant.

Membrorum autem conformationes, & diſtincta herbarum folia à virtute illa formatrice, quę diuina penitus eſt,exprimi,atque effingi:ea enim vnà cum ſpiritu, & calore cęleſti vbiq; diffuſa eſt.

Animãtis diſtinctæ partes quò ex eodẽ alimento diſtinctũ ſuccum alliciãt.

Animantis verò partes ex eodem alimenti aceruo ſuum quaſque familiarem ſuccum allicere,naturali quadam proprietate,ex materia pendente:vt enim grauia inferum, & leuia ſuperum locum appetunt,ita animantis partes,quę ſiccę ſunt, vt oſsa, ſiccum appetunt alimentum,quę verò humidę,tenues,viſcoſę, humidum quoque tenue, atque viſcoſum alimentum alliciunt. Non igitur ex harum partium appetitu,aut ex alijs operationibus, ſupra relatis,elicere licet: Mundum viuere,& animatum eſse:ac proinde,cùm nulla ſit anima Mũ-

di

eli, quæ perequè totum, & omnes eius partes perficiat, atque informet, nulla pariter dabitur anima cæli, à qua, ceu ab informante forma, vitam accipiat, vt Platonici statuisse visi sunt.

Opinio Stoicorum. *Cap. VII.*

PRobatum est hactenus, cælum non esse animatum vniuersali anima, quam Platonici mundi animam appellarunt. Nunc videndum est, habeat ne cęlum animam propriam, quæ operationum eius causa sit, & sub quanam specie ipsa contineatur. Cleanthes, & Chrysippus, Stoicorum facilè principes, arbitrati sunt, cælum anima propria animatum esse, & illa quidem altrice; ignea enim cælestia corpora esse putarunt; ac proinde sine pastu, & alimonia viuere nequaquam posse; sed marinis fluctibus ali. Quam in sniam veteres etiam Poetę, tragediarumque scriptores, Orpheus, Homerus, Hesiodus, Musæus, Linus, & alij plures iuerunt: quam posteà Cicero 2. de Natura Deorum, & Plinius 2. lib. Naturalis Historię, ca. 9. amplexati sunt. Vetus igitur opinio percrebuit, cęlestia corpora ignea esse, atque humoribus è terra, Oceanoque haustis, continēter nutriri, atque instaurari. ~~Fuunt~~ enim in homine, cæterisque animantibus, non eadem semper ossa, neque eadē caro manet; sed natiui caloris actione, continuò consumitur, & ex assumpto alimēto reficitur, atque instauratur; ita non eadem semper manere sidera, cælestiaq; corpora existimarunt Stoici; sed cùm maximè calida sint, ingenti illo calore, eorum substantiam continuò dissipari, alimentoque indigere, quo reparetur. Ideò Solem, qui astrorum omnium calidissimus est, ingenti suo calore, è Montibus, Fluminibus, & Oceano humores continenter allicere, quibus nutritur: vbi autem epulis iam satis expletus, & saturatus est, cæteris astris alimentum suppeditare. Maximam quoque attrahendi vim Lunæ tribuunt, propterea quòd inferiori huic mundo vicinior est. Ea igitur alimētum Soli, & pabulum præparat, non secus, ac pulmones præparant aerem cordi; nam si interdum contingat, vt è terra, Marique Sol humores non attrahat; alios iam congestos, & pręparatos, à Luna, tanquam à proprio pēnu, & cellario haurit; eo ferè modo, quo natiuus noster calor, dum nihil habet alimēti assumpti, quo depascatur, succum à venis allicit, illumque depopulatur. Hinc peracutam nonnulli, sed fabulosam tamen reddunt rationem, cur Sol vicissim dimidium primum Zodiaci percurrat Septentrionale; deinceps dimidium Australe; & cur ad verticem nostrum appropinquet, & ab eo postea recedat? Rationem eam dicunt esse, quia scilicet, dum Sol Septentrionalem plagam permeat, humoribus, inquiunt, ibi nutritur, quos ei Luna superiore hyeme comparauit: cùm verò ad meridionalem regionem conuertitur, humorib. alitur, à Luna ibidē hyberno tempore, cumulatis. Porrò Stoici, trib. potissimū rationibus suam sniam comprobare nituntur. Primò, quia certū est, ignem sinè alimento seruari nō posse: cælestia aūt corpora ignea esse, nemo certè ambiget, q inter cętera astra Solē pręcipuè considerauerit: qui omni igne splendidior est; eiusque calor non tepefacit modò, sed impensè calefacit, immo etiam vrit. Deinde, quia interdum astra, dimidio orbe, maculis quibusdam aspersa cernuntur, quod apertissimum signum, & argumentum est, terrenis tunc illa humoribus pasci. Postremò, quia non est putandum, casu, & temerè tot continuò humores è terra, marique in altum abstrahi: ea igitur re in sublime attollūtur, vt ex illis capescant cælestia corpora nutrimentum; nutriuntur igitur, atque adeò altrice anima prædita esse necesse est.

Cleanthes.
Chrysippus.
Orpheus.
Homerus.
Hesiodus.
Musæus.
Linus.
Cicero.
Plinius.
Putarūt stoici, cælestia corpora ignea esse, humoribusq; à terra, & oceano haustis sustineri.
Stoicorū fabula.
Prima ratio Stoicorum.
Secunda.
Tertia.

Stoicorum opinio reijcitur. *Cap. VIII.*

PLatonicorum opinio de mundi Anima, à nobis iam superiùs reiecta, tametsi falsa est, aliquam tamen veritatis speciem præ se ferebat, & ad veram rationem reuocari facilè poterat: hæc verò Stoicorum snia, quæ, cęlestia corpora altrice anima viuere, & animata esse, decernit, prorsus absurda est, & sanè infirmo nititur fundamēto. Ignea esse cęlestia corpora, calorisque formam in se continere, putarunt Stoici; quia habent calefaciendi virtutem. Sed toto, vt dicitur, cælo aberrarunt. An ne vinum re vera ebriū dicemus, quòd vim habeat inebriandi? Peripateticorum princeps Arist. cęlestem naturam optimè contēplatus, falsam hāc Stoicorum opinionem validissimis quibusdam rationibus reiecit, quas nos in medium nunc afferemus. Illud autem in primis ponēdum est, quod in Peripatetica philosophia est satis tritum, nec ab alijs philosophis facilè negaretur; videlicet sicut materia innotescit per transmuta-

Falsū fundamentum quo stoicorū sententia nitebatur.
Notabilis propositio.

mutationem, ita formam cognosci per operationem: si igitur ostenderimus, nullam in cælo altricis, seu vegetalis animę operationem reperiri, non ne constabit illicò, cęlum altrice nulla seu vegetali anima præditum esse? Iam verò tres vegetalis animæ facultates reperiuntur, vt lib. 2. de Anima Arist. docet, nimirum nutriens, augens, & generans: sed cęlum neque nutriri, neque augeri, neque generare potest; non est igitur præditũ anima vegetali. Probatur primùm, cęlum nutriri non posse: nãque nutritio ijs corporibus competit, quibus, ob assiduã propriæ substantiæ fluxionem, aliqua instauratio necessaria est; vt patet in animalibus, quorum internus calor propriam ipsorum substantiam continuè depopulatur, tandemque senio deficiunt: atqui cęlum nullum habet internum calorem, à quo eius substantia dissipetur; immò ne ab vllo quidem externo agente contrariam aliquam affectionem perpeti potest: neq; enim alterationem vllam suscipit, neque senio contabescit, igitur nutritione non indiget, qua deperdita eius substantia instauretur. Probatur deinde, cęlum augeri non posse: nam vera accretio, quæ animatis corporibus competit, absque nutritione fieri nequit: sed iam ostẽdimus, cęlum non nutriri, neque igitur augescere potest. Hoc etiam probatur experiẽtia: quoniam cęlum & in toto, & in partibus eiusdem semper nobis quantitatis apparuit: si enim incremẽtum acciperet, saltem astra, post tot secula, maiorem quantitatem obtinuissent: quod tamen falsum esse philosophi omnes, qui etiam ante Arist. ætatem vixerunt, testati sunt. Probatur denique, cælum generare non posse: nam generatio caducis tantùm, & mortalibus corporib. competit: quorum indiuidua cùm perpetua esse non possint, eorum Natura miserta est, permisitque, vt, generationis beneficio, sese in speciebus perpetuò conseruarent: atqui cęlum vt ingenerabile, ita indissolubile est, vt 1. de Cælo Aristoteles multis rationibus patefecit, igitur, cùm in indiuiduo perpetuum sit, non est, cur, generationis interuentu, eius species perpetuo conseruetur. Quare cùm cęlum nec nutriri, nec augeri, nec generare possit, iam planè constat, vegetali anima ipsum animatum non esse. Quod rursus hac ratione confirmari potest: si in cęlo vegetalis animæ operationes exercerentur, opotteret, vt, ad eas operationes exercendas, idoneis illud organis instructum esset, etenim opus esset, vt pars in eo aliqua inesset, vel animalium cultui, vel plantarum radicibus proportione respondens, qua alimentum alliceret, atque in se reciperet. Porrò instrumẽtũ aliquod illi necessarium esset, quo receptum alimentum coqueret, atque conficeret: essent etiam illi necessaria instrumenta, quibus excremẽta deijceret: instrumenta etiam requirerentur, apta generationi, & plura id genus alia, quib. manifestum est, cęlum penitus destitutum esse, cùm iam ab Arist. probatum sit naturam illud simplicissimam obtinere; repugnaret enim, corpus aliquod organicum simul, & simplicissimum esse. Etenim elementa, quæ simplicia corpora sunt, organis carent; ergo cęlum, quod est corpus adhuc elemẽtis simplicius, multò magis organis carere debet: nam elemẽta saltem ex materia, & forma cõstituta sunt: cęlum verò materiæ, & formæ compositionem excludit; estque tantummodo simplex substantia, quæ materiæ nomine nuncupatur, vt superiore disputatione abundè satis explicatum est. Itaque hæc Stoicorum opinio ab omni recta philosophandi ratione abhorrere videtur, dum asserunt, cęlũ vegetali anima præditum esse: Neque verò rationes, quas ad eam confirmandam attulerunt, quicquam roboris habẽt. Ad primam enim negandum est, cęlestia corpora ita ignea esse, vt ignis forma cumulata sint: in eo autem sensu ignea dici possunt, quatenus suo motu, & lumine vim habent, aerem attenuandi, & rarefaciendi, ac proinde calorem, & ignẽ gignendi. Quòd si cælestia corpora verè ignea non sunt, perspicuum est, ea nec nutrimento egere, quo sustineantur. Ad secundam respondendum est, maculas illas, quæ in sideribus, atque in Luna potissimùm cernuntur, non oriri ex terrenis humoribus, quos tunc sidera depascantur; sed ex partium raritate, aut densitate, quæ in ipsis inueniuntur: partes enim densiores Solis lumen facilè recipiunt, ideo illuminatę nobis apparent: quæ verò rariores sunt, non ita facilè solare lumen admittunt, ideo, cùm eæ partes illuminatæ nõ sint, apparent nobis in corpore sideris cauitates illæ, quas Stoici, & alij quoque philosophi maculas appellarunt. Ad tertiam respondendum est, humores è terra, atque Oceano non icirco in sublimem regionem attolli, vt illis cælestia corpora nutriantur, verùm naturæ id effici quadam necessitate: eos enim Sol, ingenti calore, sursum attrahit, qui mox à frigore mediæ regionis aeris condensati, in pluuiam conuertuntur, atque deorsum ad terram irrigandam relabuntur.

Marginal notes: Tres vegetalis aiæ facultates. — Cælũ nutriri non potest. — Cælũ nõ põt augeri. — Cęlũ nõ põt generare. — Ratio efficax qua probaẽ, cælũ nõ esse aiatũ aiã vegetali. — Corpus simplex organicũ esse non potest. — Respõsio ad primã rationẽ stoicorũ. — Ad secundã. — Ad tertiam.

Opi-

Opinio Ioannis Grammatici, & Auicennæ. Cap. IX.

AT si Cęlum non habet animam vegetalem, est ne prædirum anima sentiente? Affirmatiuam partem plures ex Stoicis, Platonicis, & nonnulli etiam ex Peripateticis tuetur; sed in ijs præcipuè Ioannes Grammaticus, & Auicenna, qui, cælum à natura sensibus auctū esse, censuerunt. Hoc tamen inter illos interest; quòd Auicenna in suo libro de cęlo, & alibi etiam sensus tantummodo internos, videlicet cogitationem, & appetitum cælestibus corporibus tribuit: Ioannes verò Grammaticus lib. 2. de Anima com. 15. sensus etiam externos in eisdem collocauit: & comitem habuit ex Stoicorum Schola Cleanthem, qui oculorū sensum, atque tangendi vim eisdem corporibus adiunxit. Horum itaque philosophorum sententia hisce potissimùm rationibus suaderi solet.

Dissidiū inter Ioa. Grā. & Auic.

Prima, quicquid perfectionis est in corporibus inferioribus, à corporibus superioribus amoueri non debet: sed habere sensum dicit perfectionem in corporibus hisce inferioribus; ergo cælestibus corporibus, tanquam superioribus sensus pariter tribuendi sunt.

Prima ratio.

Secunda, cælestia corpora ea omnia procreare dicuntur, quæ in hoc sublunari Mundo reperiuntur; quare & sensus ipsi ab ijsdem oriuntur; si ita est, igitur ipsa quoque prædita sensibus esse debēt, si verum est id, quod in omnium philosophorum ore versatur, neminem scilicet dare quod non habet.

Secunda.

Tertia, cælestes orbes ita constituti, atque dispositi sunt, vt vnus alium tangat, propriumque concentum, & harmoniam singuli audiant; ergo tangendi, atque audiendi facultate præditi sunt.

Tertia.

Quarta in cælestibus corporibus plures sunt reuolutiones, quæ diebus singulis fiunt, & ab agente per cognitionē efficiuntur: huiusmodi autem agens, aut est forma, à materia abiuncta, aut facultas sentiens: primum dici non potest; quoniam forma, à materia abiuncta, particularia non intelligit; dandū est igitur alterum; dicendumque, in cælestibus corporibus sentientem animam contineri.

Quarta.

Quinta, cælum suo munere oblectatur, indeque voluptatem maximam capit: hoc autem sine sensu fieri non potest: habet igitur animam sentientem.

Quinta.

Præter has rationes, nituntur etiā prædicti philosophi suam sententiam duabus præcipuis autoritatibus confirmare, altera Platonis, altera Aristotelis. Plato in Timeo ait, in Cælo corpori animam coniunctam esse; animæ verò mentem. Quid, inquiunt, per animam intellexit? Profectò aut mentem, aut sentiendi facultatem: non primum, quia tunc mens Menti adiuncta esset, quod videtur absurdum; intellexit igitur alterum, idest sentiendi facultatem, atque adeò in cælestibus corporibus sentientem animam reperiri putauit: quam postea sententiam Plotinus lib. 6. Eneade 4. & plerique alij Platonici secuti sunt.

Autoritas Platonis.

Aristoteles autem 3. de anima tex. 61. scribit, mobile corpus intellectum absque sensu habere non posse, siue illud generabile, siue ingenerabile sit: quibus verbis apertissimè docuisse visus est, cælestia corpora vnà cum intellectu sentiētem quoque animam obtinere.

Autoritas Arist.

Prædicta sententia confutatio. Cap. X.

SEd nihilominus à veritate quoque abhorret hæc Ioannis Grammatici, & aliorum sententia, quæ statuit, sensus corporibus cælestibus attiuos esse, siue illi exteriores, siue interiores sint: tùm quia sensuum cæli capaces non sunt, tùm etiam quia sensus cælestibus corporibus non sunt opus. Et quo ad exteriores attinet, si eos sensus cælum haberet, organis quoque ad ea, quæ sensu percipiuntur, necessarijs, præditum esset: sed corpus simplex, cuiusmodi est cęlum, instructum organis esse non potest, alioquin non esset simplex, sed mistum, igitur nō habet sensus exteriores.

Prima ratio.

Dicet aliquis, cælum habere organa, exterioribus sensibus inseruientia, sed ea tamen latere nos. Verùm hoc est ineptè dictum: quoniam, vt docet Aristoteles 3. de Anima tex. 62. sensus ex elementorum attemperatione, atque priorum qualitatum simmetria oriuntur, hincque fit, vt excellens sensibile sensus organum lædat, atque dissoluat: sed in cælesti corpore non adsunt qualitates elementares, immò illud ab elementari natura diuersum penitùs est, igitur sensuum organa in eo reperiri non possunt.

Tacita respō sio. Confutatio.

Præterea, nulla est necessitas ponendi in cælo sensus exteriores: namque ij sensus in id à natura animantibus dati sunt, vt iucundum, atque familiare alimentum capiant, noxium verò, & iniucundū respuant, vt salutaria, vel proxima, vel remota consequantur, molesta verò declinent: atqui cælum nec alimento eget, vt antè probatum est, nec alterabilium qualitatum est compos, vt oblectatio-

Secūda rat.

nem

nem aliquam, aut molestiam ex sensibilibus qualitatibus percipere possit, nec quicquã est, quod illi, ceu contrarium aliquod officiat, non igitur sensibus exterioribus eget, atque adeò ij sensus in cęlo ponendi non sunt. Quod aiunt quidam, cęlum per Solem veluti per oculum, videre, per polos verò, veluti per aures, audire, hoc non est philosophicè, sed fabulosè dictum.

Fabulosum dictum.

Cæterùm, cùm exterioribus sensibus cælum destitutum sit, facilè nunc est probare, interioribus quoque sensibus illud carere: nulla enim sensibilis species in interiore sensu recipi potest, quin priùs aliqua species in exterioribus recipiatur: hi enim, tanquàm ministri, illis famulantur, quemadmodum illi intellectui deseruiunt: sed cælum non habet sensus exteriores, vt etiã probatum est; neque igitur interiores habere potest.

Quarta rat.

Deinde, si qua vis sentiens interior, vt cogitatio, in cælo reperiretur, quemadmodum Auicennæ placuit, huiusmodi virtus, atque facultas aut dissolubilis esset, aut æterna, vt rectè argumentatur Mercenarius; non primũ, quoniam cælum dissolubile esset: si detur alterũ; ergo illa facultas esset immaterialis; atque adeò non sentiens, sed intelligens: siquidem, vt 3. de Anima tex. 15. & 16. Aristoteles docet, omnis forma, à materia abiuncta, natura sua intelligens est; sicut contrà, omnis forma, cum materia coniuncta, natura sua intelligibilis, non intelligens est. Cùm igitur neque sensus exteriores, neque interiores in cælo reperiantur, iam plane sequitur, illud sentiente anima animatũ non esse.

Soluuntur rationes, & autoritates, quæ pro Ioannis Grammatici, & Auicennæ sententia adducta sunt. *Cap. XI.*

Ad primam rationem.

NVnc ijs rationibus, & autoritatibus occurrendum est, quibus hęc sententia ab eius autoribus comprobatur. Ad primam rationem negandum est absolutè, sensus tàm interiores, quàm exteriores vllam in cælestibus corporibus perfectionem dicere, quinimmò asserimus imperfectionem maximam in ijs rebus, in quibus verè reperiuntur, indicare:

Habere sensus, an dicat pfectionem.

quicquid enim sensibus præditum est, continuò, quo ad substantiam fluit, & vt ortum agnouit, ita aliquando interitum patietur; huius enim conditionis sunt animantia cuncta: quod si cælũ sensibus à natura donatum statuamus, an non apertè fatebimur, illud ipsum aliquando in perniciem abiturum? Sed fac, sensus in ijs rebus, in quibus reperiuntur, perfectionem aliquã dicere; illa tamen non simplex, & absoluta perfectio est: sed determinata; ac proinde non omnibus corporibus congruens. Melius est vti sensibus, dicebat Zeno, quàm non vti. Infima sanè ratio; Deus igitur sensus pariter habebit, cùm id, quod melius est, ei necessariò tribuendum sit. Porrò argumentum ab inferioribus corporibus ad superiora, hoc est ab imperfectioribus ad perfectiora ductum, non in omnibus corporibus locum habet, sed in ijs tantùm, quæ sunt eiusdem generis, vt musca, & omne insectorum genus sensum habet; igitur & animal perfectum: in corporibus verò, quę toto genere differunt, cuiusmodi sunt cælestia, atque mortalia, vim nullam habet.

Ad secundã.

Ad secundam admittendum est, cælestia corpora vim habere sensus generandi, negandum tamen, ea sensibus prædita esse. Cùm verò, inquiunt, nemo dat, quod nõ habet, explicanda est propositio, aut virtute, aut forma.

Ad tertiam.

Ad tertiam respondendum est, nullum orbem cælestem contactum illum percipere, quo alium Orbem tangit: neque etiam concentum illum, aut harmoniam, quæ ex perpetuis reuolutionibus proficiscitur; sed motricem intelligentiam vtrunque innata vi, ac facultate deprehendere. Et quanuis intelligentia Orbẽ, quem mouet, non tangat, nisi contactu virtutis; intelligere tamen potest cõtactum illum mathematicum, quo continentes orbes se inuicem tangunt; atque pariter proportionem illam, quæ inter mobile corpus, & motricem facultatem reperitur, quam Pythagorici concentum, & harmoniam cælestem appellarunt.

Ad quartã.

Ad quartam respondendum est, plures conuersiones, quæ in cælestibus corporibus diebus singulis fiunt, ab agente per cognitionem proficisci, & illud quidem esse formam, à materia abiunctam; negandum tamen, formam illam particularia percipere non posse. Et quanuis particularium rerum cognitio inferioribus facultatibus, hoc est sensibus destinata sit; hoc tamen ita esse in caducis, concretisque rebus intelligendum est, secus in rebus simplicibus, & æternis, cuiusmodi sunt Intelligentiæ, quę vt vniuersalia, ita particularia intelligere queunt: quicquid enim potest facultas inferior, id ipsum, & nobiliori etiam modo potest facultas superior, vt alia disputatione à nobis cumulatè demonstratum est.

Quęre Disp. de cognitione singularis

Ad quintam negandum est, cęlum, quatenus cęlum, suo munere oblectari, ex eoque

vo-

voluptate maxima affici: vt enim eiusmodi est, omni prorsus cognitione caret: si quid igitur est in cælo, quod à suo munere voluptate afficiatur, est Intelligentia, quæ, dum Orbem illum voluit, cui est addicta, & proprium, & supremæ Intelligentiæ finem attingit; & iccirco eo mo uendi munere vehementer oblectatur. Quod verò ad Platonem, & Aristotelem attinet, neu ter profectò in cælestibus corporibus sensus admisit; hic quidem organorum inopia, ille verò obiectorum carentia. Etenim Plato in Timeo de cælo loquens, hæc scribit ad verbum, *nec enim oculis indigebat; quia nihil extra, quod cerni posset, relictum erat: nec auribus; cùm nihil superesset foris, quod audiretur; neque intus, quod gustaret, quod olfaceret, aut sensu tangeret.*

Plato in Timeo sensus i cælo repetiri negauit.

Aristoteles verò 2. de Anima tex. 128. probare volens, præter quinque sensus exteriores, sen sum alium nullum reperiri, hoc argumento vtebatur. Si daretur alius sensus, aliud quoque or ganum necessarium esset, quod ei inseruiret. Ex quo quidem argumento elicimus, sensus abs que organis dari non posse, sed, ex Aristotelis sententia, in cælo non dantur organa, cùm sit corpus simplex; ergo neque sensus in eodem reperiri possunt. Explicata iam Platonis, & Ari stotelis sententia, facilè nunc eorum autoritates, ab aduersarijs adductas, soluere poterimus.

Arist. arg. ex quo elicitur, sensus in cælo reperiri nõ posse.

Ad autoritatem Platonis respondet Mercenarius, illam, si rectè expendatur, sententię nostrę non aduersari: siquidem Plato, nomine mentis, & animæ, non duas res distinctas intellexit, sed vnam, & eandem rem, quæ, prout duas habet operationes, alteram internam, quæ est intelligere, alteram externam, quæ est loco mouere; duo etiam distincta nomina sortitur: prout enim intelligit, dicitur intellectus, siue mens: prout verò loco mouet, anima nuncupatur. Verùm aliter ea Platonis autoritas, iuxta eius principia, explicanda mihi videtur. Plato enim asseruit, in cælo corpori animam coniunctam esse, animæ verò mentem: vbi per animam nõ intellexit facultatem sentiendi, vt aduersarij arbitrati sunt; sed vniuersalem naturam, quam Mundi animam appellauit; quamque vt cælo, ita rebus cunctis, quæ sub cælo sunt, coniũctã esse, perhibuit. Animæ verò dixit coniunctam esse Mentem, hoc est secundam illam substantiam, à Bono, vt lucem à Solis lumine proficiscentem; huiusmodi enim erat Platonicis à superioribus substantijs in inferiora corpora virtutis influxio: sed de Platonis opinione iam satis suprà disputatum est.

Ad autoritatem Platonis responsio Mercenarij.

Resp. Autor.

Ad autoritatem Aristotelis facilis est respõsio, si ea, quæ scripsit in tex. illo 61. tertij libri de Anima, diligenter perpendantur. Eius enim consilium est ibi docere, mobile corpus, quod ex se mouetur, mentem iudicantem, absque sensu habere non posse: neque id absolutè in omnibus corporibus, tàm generabilibus, quàm æternis intelligi voluit, vt falsò aduersarij crediderunt, sed in caducis tantùm, mortalibusque. Porrò, quæ in eo textu difficultatem aliquam faciunt, sunt ea verba, *Quare enim non habebit?* Aduersarij ea sic interpre tantur; quid prohibet, quominus in sempiternis etiam corporibus sensus menti coniunctus reperiatur? Alij, vt textum faciliorem reddant, legunt verba absque negatione, hoc pacto, *Quare enim habebit?* Sed profectò verba, vti iacent, cum negatione legenda sunt, & totius contextus sententia, atque uerborum sensus est huiusmodi. In ijs corporibus, quæ à se ip sis mouentur, mens absque sensu reperiri non potest: quod quidem in corporibus tantùm generabilibus, & dissolubilibus intelligendum est. Ratio autem, cur id ipsum in perpetuis etiam corporibus non intelligatur, ea est; quia sensus in ijs corporibus essent otiosi. Aut enim mẽti, aut corpori inseruirent: non menti; quia mens abstracta, vt intelligat, sensu non eget: neq; corpori, quia sensus dati sunt à natura, ob corporis conseruationem: corpus autem perpetuũ, quod natura sua contrarium nullum recipit, atque adeò iniuria lacessiri non potest, nihil habet, quod prosequatur, atque declinet; ac propterea ipsum sibimet sufficit, vt cõseruetur. Hec vera est illius contextus interpretatio, quo tantùm abest, vt aduersariorum sententia confirmetur, vt ex eodem potius totum oppositum eliciatur.

Ad autoritatem Arist.

Vera iterpretatio tex. 61. lib. 3. de animo.

Opinio Alexandri Achillini. *Cap. XII.*

HActenus probatum est, cælum non esse animatum anima Mundi, neque nutriri, neq; sensus vllos aut exteriores, aut interiores habere; atque adeò nec vegetali, nec sentiente anima præditum esse: nunc autem videndum est, an illud idem Mentem participet, sitq; præditum anima rationali. Omnes ferè Peripatetici appellant cęlum animal rationale; in eius autem anima explicanda dissident inter se: ideo opus est, vt varias opiniones singillatim examinemus, vt postea veriorẽ sñiam eligere valeamus. Incipiemus igitur ab Alexandro Achillino,

Cælũ ẽ Peripatetice est animal rationale, q̃ tñ non

codẽ mõ ab oib. intelligitur. lino, qui lib. 3. de Orbibus, dubio 1. arbitratus eſt, cęlum, quatenus quippiã eſt ex intelligen-
tia, & orbe concretum, eſſe animal rationale, quod intelligat, & ex ſemetipſo motum edat:
Alex. Achil. putauit, intelligentiã eſſe formã, quæ det eſſe cęlo. atque ita conſtitutum eſſe, vt orbis ſit eius materia, non poteſtate quidem affecta, ſed reipſa
conſiſtens, intelligentia verò eius ſubſtantialis forma, non aſſiſtens quidem, ſed perficiens, in
formans, & vna cum orbe aliquod per ſe vnum, in genere cauſæ formalis, conſtituens.
Hanc ſententiam plurimis rationibus, atque etiam Ariſtotelis, & Auerrois autoritatibus
Prima ratio Achil. probare conatus eſt; ſed quæ maioris ponderis eſſe videntur, eæ ſunt. Prima quicquid
ex ſe mouetur, ex duabus naturis neceſſariò cõpoſitum eſt, quarum altera motum edit, alte
ra eundem recipit, id quod frequẽter in 8. Phyſ. apud Ariſtotelẽ legitur; ſed cælum ex ſemet
ipſo mouetur; igitur ex duabus naturis conflatum eſt, hoc eſt ex intelligentia, motum largien
Secunda. te, & ex orbe, eundem recipiente; conſtat igitur ex materia, & informante forma. Secunda,
omne illud quod altera ſui parte agit, altera verò patitur, & recipit, ex materia, & forma cõ-
poſitum eſt: ſed cælum mouet orbem, in inferioraque corpora agit, intelligẽtia; orbe verò mo
Tertia. tum, aliaque accidentia recipit; igitur ex materia, & forma compoſitum eſt. Tertia, omnem
compoſitionem ex ſubiecto, & accidẽte, ſubſtantiarum compoſitio neceſſariò antecedit; quia
accidentia terminata non ſunt in ſubiecto, niſi ratione formæ ſubſtantialis: ſed in cælo eſt cõ
poſitio ex ſubiecto, & accidẽte, vt perſpicuum eſt: habet enim ſplẽdorem, figuram, raritatem,
denſitatẽ, & alia id genus accidẽtia; ergo huiuſmodi cõpoſitio ſubſtantiarũ cõpoſitionem ne
ceſſariò ponit; quæ certè alia eſſe non põt, niſi ex orbe, & intelligẽtia, tanq̃ ex materia, & in-
Quarta. formante forma. Quarta, cælum per orbẽ eſt poteſtate viuens, per intelligentiã, verò eſt actu
viuẽs; ergo intelligẽtia eſt actus corporis cæli; atq; adeò forma eius ſubſtantialis. Conſequẽ-
tiam ita probat; oẽ illud, quo aliquid eſt in actu, eſt illius actus, & forma ſubſtantialis: ſed in-
telligẽtia cælũ eſt in actu; ergo intelligentia eſt forma cæli ſubſtantialis. Sumpſit hoc argũ
Confirmatio ex Ariſt. Achillinus ab Ariſt. 2. de anima, tex. 25. vbi ait, ex corpore, & anima, tanquam ex potẽtia, &
actu, ſiue ex materia, & forma per ſe vnum conſtitui: ſicut igitur homo eſt in actu per animã,
Quinta. & anima eius eſt ſubſtantialis forma; ita cùm cælum ſit in actu per intelligentiam, illa pari-
ter eius forma ſubſtantialis dicenda erit. Quinta, motus cæli eſt naturalis; ergo à forma, quæ
dat illi eſſe, proficiſcitur: ſed huiuſmodi forma eſt intelligẽtia; ergo intelligẽtia eſt forma, quę
Confirmatio ex Auer. dat eſſe cælo. Confirmat hanc rationẽ, autoritate Auerrois 2. Phyſ. comm. 4. vbi de natura
loquens, ait, eam quoq; ad cælum ſe extendere: natura autem dicitur de materia, & forma;
ergo in cælo reperitur materia, & forma, quæ dicitur motus principium, & à qua motus dici-
tur naturalis: cùm igitur intelligẽtia ſit principium motus cæli, eiuſdem etiam forma ſubſtan
tialis appellanda erit.

Alexandri Achillini opinio refellitur. *Cap. XIII.*

NOn poſſum equidem non mirari, virum alioqui doctiſſimum, & in Auerrois doctrina
exercitatiſſimum eò imbecillitatis recidiſſe, vt eorum, quæ & Auerroes, & Ariſtot. do-
cuit, quaſi oblitus, ſñiam hanc, qua certè in Peripatetica philoſophia nulla abſurdior audiri
Prima ratio. poteſt, tàm pertinaciter defenderit. Etenim, vt ſuperiore diſputatione ſatis ſuperque proba-
uimus, cælum, ab intelligẽtia ſecluſum, ex Ariſtotelis, & Auerrois ſñia, ſimpliciſſima quædã
ſubſtantia eſt, nullam materiæ, & formæ compoſitionem admittens, ſed per ſe actu exiſtens,
&, quod multa in ſe ſe accidẽtia recipiat, ab Auerroe ſubiecti nomine decorata. Hanc ſubſtã
tiam ingenitam Ariſt. indiſſolubilem, atque æternam conſtituit; quomodo igitur ab intelli-
gẽtia vllum eſſe recipiet? Si cogitatione intelligẽtiam à cælo ſecludes, ipſum nihilominus cũ
ſua ſubſtantiali perfectione manebit; non ergo, vt ſit, intelligentia eget. Sed dices, non moue-
bitur. Quid inde? Recipit ne eam ob rem ab intelligẽtia eſſe ſubſtantiale? Minimè verò, ſed
Secunda. accidẽtale tantùm, videlicet motum. Pręterea qui fieri vnquam poteſt, vt ex orbe, & intelli-
gẽtia aliquod per ſe vnum conſtituatur? Materia cæli, teſte Auerroe libello de ſubſtantia or
bis, & ipſo etiam Achillino autore, non eſt potẽtia, ſed actus: intelligẽtia pariter actus eſt: ſed
vt 1. Phyſ. & 12. Metaph. Ariſt. docet, non niſi ex actu, & potẽtia per ſe vnum fieri poteſt; er
Tertia. go ex orbe, & intelligẽtia, tanquam ex materia, & forma per ſe vnum non conſtituitur. De-
inde, ſi intelligẽtia eſſet forma, quæ cæleſtem ſubſtantiam perficeret, ac informaret, tunc ma-
teriæ inhæreret, nec ſubſtantia abſtracta, atque immaterialis diceretur; ac deinceps orbem,

cui præest, perpetuo ambitu non circunduceret: in mouẽdo enim fatigaretur, & lassitudine tã dem occumberet. Nanque Arist. 8. Phys. tex. 78. & 79. ex eo elicuit, cæli motum perpetuum esse, quia virtus mouens à magnitudine secreta est, atque adeò nec senio confici, nec in mouẽ do languescere, frangive potest. Rursus, si intelligẽtia esset forma, quæ daret esse cælo, tunc culpandus maximè esset Arist. qui in duobus prioribus libris de cælo, vbi cęli naturam exactissimè se explicare professus est, substantialem eius formam, à qua recipit esse, silentio penitus obruisset: fieri enim nulla ratione potest, vt alicuius rei natura absque eius forma substantiali optimè declaretur. Ad hæc, si intelligẽtiæ essent formæ substantiales, celestes orbes informantes, tunc illa pars Metaphysicæ, in qua de separatis substantijs disseritur, aut superuacanea esset, aut saltem nulla cum ratione constructa: propterea quòd ad eum artificem, ad quẽ alicuius rei materiæ consideratio pertinet, ad eundem quoque formæ consideratio pertinere videtur, vt 2. Phys. & alibi Arist. docet: quare cùm ad naturalem Philosophum cęlestis materiæ consideratio pertineat, ad eundem quoque intelligẽtiæ consideratio, quę est eius forma, pertinebit; frustra igitur de intelligẽtijs in Prima philosophia disputaretur. Rursus, hoc potissimùm discrimine naturalis philosophia à Metaphyca dissidet, quòd hæc abstractas formas, & immateriales considerat; illa verò formas penitus in materia demersas: abstractæ aũt formæ non sunt nisi intelligẽtiæ; ergo non possunt esse ita orbibus coniunctæ, vt illos secundum substantiam perficiant, atque informet. Denique, ad euertendam Achillini sñiam, lubet adducere autoritatem Auerrois, quam apud eum scio, non exigui fore momẽti. Is.n. libello de substantia orbis, intelligẽtiam non esse animam, quæ cælum informet, apertissimè ostẽ dit, dum ait, à ratione penitus abhorrere id, quod insipiẽtes quidam philosophi asserunt, videlicet cęlorum animas esse formas materijs affixas, & materias à formis æternitatem nancisci: contingeret.n. vt id, quod natura sua æternum non est, ab alio æternitatem acciperet; quod tametsi alioquin verum sit; Auerroes tamen nulla ratione fieri posse existimauit.

Quarta. Quinta. Sexta. Auer. autoritas cõtra Achillini sentẽtiam.

Soluuntur rationes Alexandri Achillini. Cap. XIV.

Rationes autem ab Alexandro Achillino propositæ, haud difficilem habẽt solutionem. Ad primam respondemus, cęlum dupliciter accipi posse, vno modo pro solo orbe: altero, pro toto aggregato ex intelligẽtia, & orbe. Si primo modo accipiatur, falsum est dicere, cęlum à semetipso moueri; mouetur.n. ab alio, nimirum ab intelligẽtia. Si verò altero modo spectetur, à semetipso quidem moueri dicitur, non tamẽ verè, & propriè, sed secundum quãdam similitudinem, & excellẽtiam. Vt.n. animal à semetipso verè mouetur, & ex duabus partibus conflatum est, quarum altera motum edit; videlicet anima: altera verò eundem in se se recipit, puta corpus: ita aggregatum, ex intelligẽtia, & orbe quodammodo à semetipso moueri dicitur; quia hoc aggregatum duas habet naturas, simul annexas; quarum altera motum edit, scilicet intelligentia: altera eundem recipit, puta orbis: tantaque est huiusmodi naturarum coniunctio, atque affinitas, vt tametsi vera ex materia, & informante forma compositio non sit; efficit tamen, vt id, quod partes conflatas, & instructas habet, ceu animal quoddam à semetipso moueri dicatur. Ad secundam concedimus, cælum in hæc inferiora corpora agere, intelligentia; orbe verò, cùm motum, tùm alia accidentia recipere: negamus tamen intelligentiam, & orbem esse partes substantiales cæli, ex quibus totum aliquod, tanquàm ex materia, & informante forma, constituatur: quemadmodum enim nauta nõ est pars nauis; ita intelligentia non est pars orbis. Dicet aliquis, intelligentiam non esse partem orbis, sed partẽ cęli: sicut aĩa rõnalis nõ est pars humani corporis, sed pars hoĩs. Inane dictũ: cælũ.n. & orbis, quo ad substantiã minimè differunt: orbis dr̃, quia est figuræ rotundæ; cęlum verò à cælando, & tegendo, quòd nimirum inferiora omnia cælet, & tegat: vel quòd in eo sidera impressa, & quasi cælata sunt. Ad tertiam concedenda est maior propositio in rebus sublunaribus, quæ ex materia, & informante forma constitutæ sunt: cùm enim proximum accidentium subiectum sit totum ex materia, & forma compositum, nulla in his accidentalis cõpositio dari potest, quin substantialis compositio ex materia, & forma necessariò præcedat. In cælestibus verò corporibus ea propositio locum nullum habet; propterea quòd simplicissima illa sunt, nec vllam, vt iam probauimus, materiæ, & informantis formæ compositionem

Ad primam. Ad secundã. Obiectio. Solutio. Ad tertiam.

agnoſcunt. Tota igitur cæleſtis ſubſtantia, veluti ſubiectum quoddam, accidĕtia recipit: quò fit, vt hanc accidentalem compoſitionem nulla ſubſtantialis compoſitio antecedat. Ad quartam reſpondendum eſt, vitam duobus modis accipi poſſe, vel pro actu primo, hoc eſt pro forma, vel pro actu ſecundo, hoc eſt pro operatione. Cùm ait Achillinus, cælum per orbem eſſe poteſtate viuens; admittimus, ſi vitam accipiat pro actu ſecundo, hoc eſt pro operatione, quę eſt propria rei viuentis, & per quandam excellentiam, & eminentiam, cælo etiam aſcribitur; cælum enim per orbem eſt in potentia ad motum, qui tametſi animalis non ſit, cum eo tamē ſimilitudinem maximam habet. Rurſus, cælum per intelligentiam eſt actu viuens; non quòd intelligentia ſit anima cæli, quæ ei vitam impertiatur; ſed quòd ab ea operationem recipit, ſimilem operationi rei viuentis, puta motum. Quod addit ex Ariſtot. 2. de Anima tex. 25. eius ſententiam nequaquam confirmat: nanque homo eſt quidem in actu per animam, & anima eſt eius ſubſtantialis forma: cælum verò motum quidem ab intelligentia recipit; non tamen eſt actu cælum per intelligentiam: ſi enim vel motum, vel ipſam quoque intelligentiā à cælo ſecludas; adhuc nihilominus tota cæleſtis ſubſtătia, tametſi immota, perſiſtet. Ad quintam negamus, cæli motum naturalem eſſe: dicimus enim cum Auicenna 9. Metaph. cap. 2. & cum Doctore ſubtili 2. Sentent. diſt. 2. q. 6. & quarto eiuſdem operis libro diſt. 48. q. 2. motū illum, ratione intelligentiæ, voluntarium eſſe, ratione verò orbis, eſſe neutrum. Nam orbis ad eum motum nec interiorem habilitatem habet, ſicut terra ad inferum locum; neque repugnantiam, ſicut terra ad locum ſuperum; ſed exteriorem tantùm habilitatem, ratione rotundę figuræ, vt alibi docuimus. Ad confirmationem, ex Auer. ſumptam, negamus abſolutè, naturam, prout ſecundo libro de Phyſico auditu ab Ariſtotele definita eſt, ad cælum ſe extendere; immò Ariſtoteles initio illius libri, ea recenſens, quæ natura conſtant, nominauit animalia, & partes ipſorum, & plantas, & ſimplicia corpora: ne autem omnia ſimplicia corpora abſolutè intelligeremus; terram, ignem, aerem, & aquam expreſſit, cęli verò nullam prorſus mentionem fecit: vt intelligeremus, in cælo verè naturam, non eſſe, quę de materia, & forma dicitur, ſed æquiuocè, & ſecundum quandam ſimilitudinem tantùm. Antonius Bernardus Mirandulanus lib. 19. de euerſione ſingularis certaminis, ſect. 2. hāc reſponſionem refellere nititur; tunc enim, inquit, neque cælum naturale corpus diceretur, nec eius conſideratio ad naturalem philoſophum pertineret. Maximi quidem momenti eſt huiuſmodi inſtantia; ſed eam iam alibi cumulatè diſſoluimus, non eſt nunc, cur actum agamus.

Ad quartam

Ad confirmationē ex Ariſtot.

Ad quintam

Ad confirmationem ex Auer.

Inſtātia Anto. Bern. Mirandulani. Quære Diſp. de ſubiecto naturalis Philoſophiæ ca. 15. & 16. & Diſpu. de ſubiecto lib de cælo c. 12.

Opinio Alexandri Aphrodiſienſis. *Cap. XV.*

Alexander Aphrodiſienſis in commentarijs 2. de Cælo, referente Simplicio 8. Phyſic. comm. 31. & 1. lib. naturalium quæſtionum q. 1. & 12. Metaph. comm. 20. 29. & 34. arbitratus eſt, cælo aſſiſtentem intelligentiam non ſufficere; ſed præter eam, poſuit etiam rationalem animam, quam eius naturam appellauit, propterea quòd internum conuerſionis principium exiſtit. Non enim Alexander cæli animam à natura diſtinxit: ſed ſicut leuitas eſt natura ignis, & grauitas eſt natura terræ, ita animam, cęli naturam, formam, atque perfectionem eſſe putauit. Simplicius 8. Phyſ. comm. 51. 2. de Cælo comm. 3. & 4. & alibi, ſentit quidem, cum Alexandro, in cælo, præter intelligentiam, rationalem animam reperiri; ſed ab eo tamen diſſentit, quòd naturam ab anima non ſecreuerit. Tria enim in cælo Simplicius diſtincta conſtituit, videlicet Naturam, Animam, & Intelligentiam: à natura dixit cælum, accipere propenſionem ad motum: ab anima motum: ab Intelligentia motus æternitatem. Auicenna quoque lib. 6. Naturalium, libro de Cælo, & 9. Metaph. cum Alexandro arbitratus eſt, cęlum rationali anima præditum eſſe; ſed, præter eam, poſuit etiam in cælo cogitationem; & appetitum, vt ſupra docuimus. Cenſuit enim, vniuerſam Mundi materiam eo modo phantaſiæ obtemperare, quo corpus animalis animæ obedit: & ſicut corpus animalis ſecundū imagines rei delectabilis, vel triſtis, ab anima apprehenſas, immutatur; ita elementorum materiam, ad cogitationem motorum cæli, mutationem accipere; hincque terræ motus, atque ſciſſuras aliquando contingere. Sed qualeſcunque ſint Auicennæ, & Simplicij ſententiæ, in vna tantùm Alexandri opinione verſabimur; quæremuſque ſit ne cælum animal rationale, vt rationis

Alex. præter intelligentiā poſuit in cœlo aīm rationalē quā cæli formam atq; naturā appellauit.

Simplicius tria in cœlo diſtincta conſtituit, Intelligentiā, Animam, & Naturam.

Auic. præter cogitationē, & appetitum poſuit etiam in cælo animam rationalem.

tionis participe anima, tanquam informante forma perfruatur? Alexander igitur, & qui eũ secuti sunt, rem totam tribus propositionibus expediunt. Prima est, cælum, ex Aristotelis sententia, animatum esse. Secunda, cælum animatum esse, anima informante. Tertia, animã cæli esse rationis participem.

Tres propositiones quibus Alex. sẽtentia explicatur.

Primam propositionem ex ipsomet Aristotele manifestissimã esse putant: qui 2. de Cælo tex. 13. apertis verbis, cælum animatum esse fatetur: in illius enim contextus initio ita scribit, *cælum autem animatum est*, hæc igitur prima propositio alia probatione, aut euidentiore testimonio non eget.

Apertissima Arist. autoritas, qua cęlũ aĩatum esse probatur.

Secundam verò propositionem nonnullis rationibus probare nituntur, quarum prima ea est; Quicquid à semetipso mouetur, est animatum, anima informante: sed cælum à semetipso mouetur; ergo est animatum, anima informãte.

Prima ratio Alexandręorum, probãs, cælũ aĩatum esse, aĩa informante.

Minorem propositionem eliciunt, ex Aristotele 8. Phys. tex. 40. vbi ostendit, ne in mouentibus, & motis in infinitum res abeat, ad vnum tandem primum deueniendum esse, quod vel à motore omnino immobili motum accipiat, vel à semetipso: sumpsitque hoc secundum mẽbrum; vt opportuniore loco ostenderet, hoc primum corpus, quod à se mouetur, cælum esse. Maiorem autem propositionem eliciunt ex eodem Aristotele 8. Physicorum text. 41. & tribus sequentibus, vbi docet id, quod à seipso mouetur, ex duabus partibus necessariò compositum esse; quarum altera motum edit; altera verò eundẽ recipit: quicquid autem ex his duabus partibus constitutum est, informãte anima animatum est; anima enim motum edit, corpus verò eundem recipit.

Secunda rat.

Secunda, quicquid natura sua sex habet positionũ drias, quæ sunt, antè, retro, sursum, deorsum, dextrum, & sinistrum, informante anima prędituin est: sed cælum natura sua sex positionum differẽtias habet; ergo cęlum informante anima præditum est. Maiorem probant ex Arist. 2. de cęlo tex. 9. & sequẽtib. vbi has potissimũ differẽtias tàm in perfectis, quàm in imperfectis animalibus posuit, quę motus principium in se ipsis habẽt, quæque constat, non assistente, sed informante anima prædita esse: quare, cùm eodẽ libro tex. 13. cęlum sex differentias positionum habere, & animatum ęsse fateatur; necesse est, vt eius animam non assistentem, sed informantem formam esse, intelligat.

Tertia ratio.

Tertia, omne corpus, organis præditum, est animatum, anima informante: sed cęlum est corpus, organis prędituin; ergo cælum est animatum, anima informante. Rationem hanc recẽtiores Alexandræi maximi faciunt, propterea, in probandis, & explicandis eius propositionibus, multùm operis contulerunt.

Prima probatio maioris propositionis.

Maiorem igitur propositionem probant ex definitione animæ, lib. 2. de anima ab Aris. tradita, quæ est huiusmodi; Anima est actus corporis naturalis instrumentarij: regula inquiunt, optimæ definitionis est, vt definitio vniuersè cum definito cõuertatur, quare sicut omne corpus animatum instrumentarium est, ita vicissim omne corpus instrarium aĩatum dicitur.

Secunda probatio.

Probant pręterea eandem propositionẽ ex Arist. 2. de Ani. tex. 10. vbi ait corpus instrumentarium, nõ esse instrariũ, nisi quatenus animam habet: ideo cadauer non dicitur corpus instrumentarium, quia anima caret, quam priùs habebat: neque semen, quia nondum animam obtinuit. Ergo corpus viuens, quod animã præditum est, ideo instrumentarium dicitur, quia animam habet: quæ cùm illius forma sit, est etiam causa, cur corpus illud instrumentarium dicatur.

Tertia probatio.

Probant rursus eandem propositionem autoritate Arist. eodem lib. tex. 8. vbi ait, animã ita esse actum corporis instrumentarij, vt sit quodquid erat esse illius, hoc est forma, quæ dicitur quod quid erat esse, & pars essentialis corporis naturalis: quare si anima est actus, quæ dicitur quodquid erat esse corporis naturalis instrumẽtarij; necesse est, vt omne corpus naturale organicum sit animatum, anima, quæ sit eius quodquid erat esse, & pars essentialis ipsum constituens.

Recentiores quidã Alexãdræi probãt, cælũ esse corpus organicum.

Minorem verò propositionem principalis argumenti ita probãt: si quid obstaret, quominus cælum corpus organicum esset, id maximè esset eius simplicitas, quæ instrumẽtorum varietatem non admittit: sed hæc non impedit; quoniam instrumentorum varietas in mortalibus tantùm corporibus necessaria est; in immortalibus verò, atque diuinis non item. Nihil igitur prohibet, quominus corpus aliquod diuinũ, simplex, & organicum sit; atque adeò cęlum, quod diuinum, & immortale corpus est organorum varietate non eget, vt in vltima parte libri tertij de Anima Arist. docet.

Ad ipsum ex Arist. eliciũt.

Ad hæc, cælum esse corpus simplex, & tamen organicum, eliciunt ex 2. de Partibus animalium cap. 1. vbi Aristot. quærit, quomodo cor animæ sedes, & sensus, ac motus principium esse possit, cùm tamẽ simplex, & vniusmodi sit, nec ex diuersis partibus, sed ex vnica tantùm carne constet? Respondet Arist. cor esse membrum organicũ; quia figura propria figuratum est. Ex hac respon

sione eliciunt recentiores Alexandræi huiusmodi argumentum; Omne figuratum, figura propria, organicum est: sed cælum est figuratum, figura propria; ergo cęlum organicum est. Minor patet 2. de Cælo, tex. 22. vbi rotunda figura, tanquã maxime propria & necessaria cælo ascribitur, immò cælum ita propria figura gaudet, vt ei soli hoc priuilegium concessum sit: cętera enim simplicia corpora eatenus figuram accipiunt, quatenus a cælo continentur. Mista verò tùm primùm propriam, & determinatam figuram habere incipiunt, cum primum organica, & animata sunt: aurum enim, quod inanimatum est, figuram propriam nullam habet: tàm enim est aurum, si sit rotundum, quam si sit triangulare. Quæ ergo organica, & animata sunt, figuram propriam habere dicuntur: & contra, quæ propriam figuram habent, organica, & animata sunt; ac propterea cęlum, quod propriam figuram habeat, organicum, & animatum dicetur. Porrò quamuis in cælo organa non appareant, quia scilicet, partium diuersitatem non videmus; sufficit tamen, inquiunt Alexandræi, diuersitas secundũ virtutem, vt docet Arist. 2. de Cælo: alia enim pars in cęlo est dextra, alia sinistra alia superior, alia inferior, alia anterior, alia posterior, sicut in animalibus: hoc solo discrimine, quod hæ partes diuersæ in animalibus differũt figura; in cęlo verò virtute, & facultate tantùm.

Apud eosdẽ quod hẽt propriam figurã organicũ, & animatũ est.

Animam cæli, secundum Alexandri sententiam, rationalem esse; ab eaque cæli motum, tanquàm ab interno principio proficisci. *Cap. XVI.*

TErtia Alexandræorũ propositio ea erat; Anima cæli rationis particeps est. In hac propositione totius Alexandræorum sententiæ cardo vertitur; propterea eandem diligentissimè explicare, atque ex Aristotelico fonte haurire conati sunt. Cęlum, inquiunt, est animal rationale, quod a se ipso mouetur, atque in partem per se motam, & partem per se mouentem diuiditur: pars mota est orbis: pars verò mouens est anima rationalis, quæ dum assistentem intelligentiam intelligit, & appetit, eidem similis fieri conatur; hincq; cæli conuersio necessariò consequitur. Porrò cælestis animæ intellectum cum intellectu animæ nostræ, similitudinem aliquam habere, & aliquo etiam ab eodem discrimine dissidere, fatentur. Similem cum dicunt esse intellectui nostro, non agenti quidem, sed patienti tantùm; cum sit potentia, quæ est forma in materia. Sicut igitur materia, ex qua fit cęlum, ad vnam tantum formam determinata est; ita intellectum illum patientẽ certæ intellectioni destinatum esse affirmant; nullo tamen modo ad intelligendum, & non intelligendum indifferentem esse. Differt aũt intellectus ille ab intellectu nostro; quia intellectus noster non nisi post abstractionem intelligere potest: intellectus verò cælestis formas intelligibiles, iam abstractas, intelligit: eę aũt formæ sunt intelligentiæ separatę, quas intelligere debet, vt moueat; aliter non moueret. Cũ n. abstractæ sint, aptæ sunt ab intellectu recipi: & cùm intellectus ad eas recipiendas paratus sit: statim receptio, & intellectio, ac deinceps ipsa motio necessariò sequitur. Non solum aũt cælestis animæ intellectus ab intellectu nostro differt, verum ẽt ab intellectu intelligentiarũ, idque ratione intellectionis. Nanque cælestis animæ intellectio nec purè speculatiua est, qualis est intellectio intelligentiarum, nec purè practica, qualis est intellectio actiua in nobis; sed ad intelligentiam, quam intelligit, dicitur speculatiua: ad id verò, quod hanc intellectionem consequitur, quod est orbis motio, dicitur practica; mouere enim agere est. Si quæratur, quomodo anima cæli, intelligendo intelligentiam, cælum moueat? Respondent Alexandræi, intelligentiam ad cęli animam, vt finem se habere; hincque fieri, vt anima ideo cęlum moueat, vt hunc finem consequatur. Hunc autem finem imitando consequitur, quia intelligentiam, quantum ad perfectionem, imitatur: cùm enim intelligentia potentiam omnẽ abijciat, sitque simpliciter in actu, tam primo, quàm secundo, rationalis quoque anima, cælum mouendo, potentiam a sese excludit, optatamque perfectionem consequitur. Cæterùm perfectio formæ materialis, quo ad actum secundum, duplex est, motus, & quies: anima, dũ cælum in orbem agit, vtranque perfectionem consequitur: cælum enim simul est in motu, secundum partes, & in quiete, secundum totum, ideo eius anima alio motu, quam in orbẽ mouere non potest, alioquin in omni actu secundo non diceretur. Imitatur secundò cælestis anima assistentem intelligentiam, ratione intellectionis; quia intelligentia, dum se ipsam intelligit, in se ipsam conuertitur, cuius quidem conuersionis imago est motus in orbem, qui conuertitur in se ipsum. Imitatur tertio quo ad regimen, quo intelligentiæ ad hæc inferiora se habent,

Cælũ Alexãdræis ex orbe, & rõnali aĩa, tanquam ex informante forma, cõpositum est.

Similitudo inter intellectũ aĩę cælestis, & intellectũ humanum.

Differẽtia inter intellectũ cælestẽ, & intellectum humanum.

Intellectus intelligentiarum, & intellectus aĩæ cęli intellectione differunt.

Quõ anima cæli secundũ Alexãdræos, intelligendo intelligentiã cælum moueat.

Primus modus quo cælestis aĩa intelligentiam imitatur.

Secũdus modus.

Tertius modus.

habent, vt fines, vnde eorum dispositio deriuatur: anima enim cælestis, per cæli conuersionē, hanc dispositionem efficit, quæ si cessaret, omnia perturbarentur. Si quæratur, satis ne sit vna intelligentia, quàm omnium orbium animæ, vt finem appetant? Respondent Alexandræi, non satis esse, quia in cælo duo motus fiunt, alter ab ortu ad occasum, alter opposito modo: ideo intelligentiarum multiplicatio secundum numerum orbium necessaria est. Nam vnaquæque anima primò, & proximè cognoscere, & appetere nequit, nisi cognoscibile, & appetibile proprium; quodque sibi proportione respondet: ideo anima inferioris orbis, qui est lunæ, non potest, proximè cognoscere, & appetere primam intelligentiam, debet ergo habere finem, quem proximè appetat, & cognoscat, & propter quem primò moueat, qui quidem finis propria est cuiusque orbis intelligentia. Hæc, vt ex varijs locis elicere potui, est Alexandreorum opinio de cælestis corporis constitutione, de anima eius rationali, deque eiusdem proprijs operationibus, quę quantum veritatis contineat, paulò inferius ostendemus.

An omnibus aīalib. cęlestibus satis sit vna intelligētia, quàm vt finem appetant.

Alexandraeorum sententia de rationali cælestis corporis anima, Aristotelis autoritatibus roboratur. Cap. XVII.

Interim præcipuas Aristotelis autoritates, quibus suam Alexandræi sententiam confirmare nituntur, in medium afferimus. Primam eliciunt ex 2. Phys. tex. 45. vbi Aristoteles quoddam Democriti dictum ridiculum putat, hominem scilicet, & alia multa determinatas causas habere, cælum verò, quod illis præstantius, atque diuinius est, casu, atque fortunæ temeritate conditum esse. Quibus verbis inquiunt, Aristotelem docere, cælum, prout res naturalis est, homine dignius, præstantiusque esse: sed non potest dari dignius animatum naturale, quam sit homo, nisi habeat animam rationalem, quæ sit eius forma naturalis, ergo cælum, ad mentem Aristotelis, est animatum anima rationali. Quòd si quis dicat, cælum homine præstantius esse, non quatenus ens naturale est, sed quatenus mouentem formam supranaturalem sibi adiungit, quæ est intelligentia. Contrà ipsi probare nituntur, cælum esse homine nobilius, quatenus ens naturale est. Primò ex modo Aristotelicæ locutionis: dicit enim, cælum esse diuinius sensibilibus; ergo hanc dignitatem, & perfectionē ei tribuit, quatenus naturale, & sensibile est; Deinde verò, quia eius dictum non esset ad rem contra Democritum, qui intelligentias negabat, quare si cælum tantummodo ob intelligentiam nobilius esse deberet, facilè Democritus alijs animantibus præstantius ipsum, atque nobilius, esse negaret. Cælum igitur est homine nobilius, quatenus est ens naturale: qđ esse nulla ratione posset, nisi rationalem animam, tanquam eius formam, atque naturā haberet. Secundam autoritatem eruunt ex 2. Phys. tex. 26. vbi disertis verbis Aristot. fatetur, Solem, & hominem, hominem generare. Iam verò, si cælum cum homine ad hominis generationem concurrit, & tanquam causa prior, atque præstantior, naturaleque principium concurrit; ergo sub propria ratione naturalis causæ homine prius, atque præstātius est. Quare si homo, vt verè, & vt aiūt, formaliter animatus est, generare hominem dicitur; pari ratione cælum, vt formaliter animatum, generabit; alioquin animatum ab inanimato generaretur. Nec satis est, inquiunt, animatio intelligentiæ, ea enim cælum in animatorū genere non constituit, nec illi intima est: forma autem, sic cælum constituens, internum motus principiū esse debet, & hæc est anima rationalis. Tertiam sumsit ex 12. Metaph. tex. 37. vbi asserit Aristoteles, primum principium, quod cælestibus corporibus motum impertitur, siue Deū, qui est primus motor, tanquam amatum quiddam, atque desideratū mouere: putauit igitur Aristoteles, in cælestibus orbibus intellectum, & appetitum inesse, quibus primum motorem diligant, & cognoscant: Siquidem appetere, & diligere indicia sunt animæ intelligentis. Quartam accipiunt ex primo de cælo tex. 100. vbi Arist. scribit, cælestia corpora optimam, atque indeficientem vitam viuere; cùm nec senescere, nec vlla affici lassitudine possint: habent igitur animam rationalem, à qua optima vita pendere videtur. Quintam eliciunt ex 2. de anima tex. 15. vbi ait Aristoteles, in mortalibus corporibus superiores animæ facultates sine inferioribus non reperiri; secus autem in æternis: per æterna autem non nisi cęlestia corpora intellexit. Sextam ducunt ex eodem libro, tex. 29. vbi ait Aristoteles, quibusdam mentem cōpetere, vt homini, & si quid aliud honorabilius est: huiusmodi autem est cęlum: ei igitur competit mens, atque adeo est animatum, & viuit anima rationali.

Prima autoritas.

Tacita responsio.

Replica.

Secūda autoritas.

Occupatio.

Tertia autoritas.

Quarta autoritas.

Quinta autoritas

Sexta autoritas.

Alexan-

Alexandræorum præcipua ratio, probans, intelligentiam, cælo assistentem, ipsum tantummodo vt finem, non etiam vt efficientem mouere. Cap. XVIII.

TAndem Alexandræi, vt suam sniam omnino confirmēt, pręcipuam rationem adducūt, qua probare contendunt intelligentiam, cælo assistentem, ipsum tant ūmodo in genere causæ finalis mouere; vt hinc eliciant, dandam esse necessariò animam rationalem, quæ idē moueat in genere causæ efficientis. Sic igitur rōcinantur. Intelligentia tripliciter considera tur, vel vt ens, vel vt intelligens, vel vt intelligibilis. Intelligentia non potest mouere cęlum, sub ratione entitatis: nam si ens aliquod alteri admisceatur, ad agendum in illud, necesse est, vt hęc duo entia aliquam inter se naturæ coniunctionem, & affinitatem habeant, vel vt sint in eodem genere vniuoco; vt contingit in rebus hisce sublunaribus, quarum materia communis est, vel analogico, quia ambo sint naturalia, quanuis materiam habeant diuersæ rationis, vt cælum, & hæc inferiora. Sed inter orbem, & intelligentiam nulla harum coniunctio reperitur; ergo intelligentia, quæ est ens immateriale, per se subsistens, nullam essentialem ad materiam relationem habens, motum proximè efficere nequit, qui est effectus materialis, in materia cælesti. Confirmant id ipsum exemplo, à rebus sensibilibus sumpto: obiectum enim visibile habet, inquiunt, vim mouendi animal; non tamen proximè, sed spiritualis alterationis interuentu: obiecto autem intus recepto, appetitus, & motrix facultas excitatur, hincque motus exoritur. Si ergo materialis effectus ab actione spirituali, materialis agētis oriri non potest, multò minus certè ab agēte immateriali orietur: quare fieri non potest, vt intelligentia moueat cælum quatenus ens; atque adeò necesse est, vt moueat vel quatenus intelligēs, vel quatenus intelligibilis. At verò quatenus intelligens mouere non potest: sequeretur.n. vt eius intellectio practica esset, quia descenderet ad opus, quod est contra Aristotelē 12. Metaph. vbi expressè ait, intellectionem intelligentiæ esse purè speculatiuam, quia vita intelligentiarum est optima, quæ in speculatione consistit. Relinquitur ergo, vt dum intelligentia sese, ad mouendum, cælo applicat, id quatenus intelligibilis faciat: quod certè Arist. loco nuper citato, consentaneum est, vbi docet, ens abstractum, vt amatum, & desideratū mouere, quod autem ita mouet, vt intelligibile mouet. Porrò intelligentias, vt intelligibiles mouere dupliciter contingere potest: vel vt sunt intelligibiles à se ipsis: vel vt sunt intelligibiles ab alio aliquo, quod, eas intelligendo, cælum moueat. Primum duplici ratione dici non pōt. Primò quia, dum à se ipsis intelliguntur, earum intellectio manet in ipsismet, atque illis intima est; ergo per huiusmodi intellectionem, in seipsis manentem, motionem in materiam penitus exteriorem facere non possunt, cùm præsertim illa intellectio speculatiua, & non practica sit. Deinde, intelligētię mouent, quatenus à se ipsis intelligibiles sunt; ergo falsum est, quod Arist. dicit, eas, quatenus amantur, & desiderantur, mouere; tunc.n. mouerēt, quatenus amant, atque desiderant. Consecutionem probant, quia idē est, intelligētiam esse intelligentiam, & intelligentiam esse amantem, ac desiderantē: si ergo mouet quatenus à seipsa intelligibilis est, & quatenus à seipsa intelligitur, ergo ratio formalis, qua mouet, erit vt appetens, & amans. Cùm ergo intelligentia, vt intelligibilis, & appetibilis moueat, nec moueat, vt intelligibilis, & appetibilis à seipsa: sequitur necessariò, vt moueat, quatenus ab alio intelligibilis, & appetibilis est. Quemadmodum igitur obiectum mouet animal, sub ratione finis, qui ab animali appetitur, & animal proximè ab anima, vt ab interno principio mouetur, ita intelligentia cælum mouet, vt appetibilis ab aliquo, quod intimè ipsum constituit, & hoc est eius anima, quæ intelligentiam intelligit, &, appetendo, cælum mouet. Hinc concludunt, cęlum rationali anima animatum esse, non solùm per quandam similitudinem, vel vt aiunt, appropriationem, sed per veram formam informantem, sicut in omnibus alijs animantibus contingit.

Intelligentia tripliciter cōsideratur.

Intelligentia non pōt mouere cęlū sub ratione, qua est ens.

Exemplum, quo Alexandræorum positio cōfirmatur.

Intelligentia non pōt mouere cælum, quatenus intelligens.

Intelligentia non pōt mouere cælum, quatenus intelligibilis à seipsa.

Intelligentia mouet cælū, quatenus ab alio intelligibilis, & appetibilis est.

Alexandræorū conclusio.

Alexandri sententiæ confutatio. Cap. XIX.

HÆc Alexādri opinio, quam eius sectatores mordicus tuentur, & tenent, omnium, quas hactenus retulimus, absurdissima est, &, si Deo placet, grauissimorum errorum origo, & seminarium. Quoniam verò tempestate hac multorum animis iniecta penitus esse videtur, qui eam ab eorum nutricibus vnà cum philosophiæ lacte suxerunt, idcirco enixè nobis

Alexādri sententia perniciosa.

opera

opera danda est, vt tantus error ab hominum mentibus euellatur; curandumque, ne initio per adolescentum animos peruadat, nam sicut vasa eum odorem, quo primum imbuta sunt; ita animi quas primas opiniones combiberunt, constantissimè tuentur, & seruant. Concedimus Alexandræis, Arist. animatum cælum statuisse; id autem quonam pacto intellexerit, in veræ sententiæ explicatione planum fiet. Negamus absolutè, cælum formam vllam informantem habere: quod tùm ex superiore disputatione, tùm ex Achillini sententię reprobatione patere vnicuique potest. Absurdissimum autem arbitramur, cęlum, pręter assistentem intelligentiam, rationali anima, tanquam informante forma, atque interno sui motus principio, pręditum esse; quod nisi quis in Philosophia planè plumbeus fuerit, ex paucis his rationibus, quas nunc adducemus, intelligere facile poterit. Primò igitur ex Alexandro quęrerem, ratio-

Prima ratio.

nalis anima, quam formam cęli informantem esse putauit, sit ne eiusdem rationis, & speciei, cum rationali anima hominum, an diuersę? Si eiusdem; ergo, cum, eodem autore, rationalis hominum anima mortalis sit, cęlestis quoque anima mortalis erit, atque adeò cęlũ aliquando interibit, eius substantiali forma pereunte, quod Aristoteli penitus aduersatur. Si diuersę, ergo reprehẽsione maxima Aristoteles dignus esset, qui in libris de Anima, vbi de omni anima verba se facturum pollicitus est, cęlestem animam neglexerit. Immo in 1. capite primi libri de partib. animaliũ docuit, ad naturalẽ Philosophũ pertinere, de omni anima disputare: quę alicuius corporis est actus, vt intelligẽtias excluderet, quę sũt substãtię abstractę, & nullius corporis actus, sed purissimæ, simplicissimæque mentes; & humanas ẽt animas, corporibus solutas, quæ tunc veluti intelligentiæ sunt, substantiarumque abstractarum nomen, & naturam induunt: mirum igitur, si cælum rationalem animam, tanquam formam informantem haberet, quòd eam Aristoteles omiserit, nec eius nobis naturam, sicut cæterarum animarum, explicarit? Sunt qui respondeant, Aristotelem in rebus, à sensu remotis, paucis contentũ

Recentiũ Alexandræorũ responsio.

fuisse, & nunquam sermonem ad particularia deduxisse; sed vniuersali sermone omnia complexum esse: ac propterea in libris de Anima, de mortaliũ quidem anima pręcipuè disputasse; sed vniuersè ibi cęlestem quoque animam intelligere voluisse. At futilis est huiusmodi re-

Confutatio.

sponsio, nec argumento proposito satisfacit: aut enim cęlestis anima est eiusdem rationis cũ anima hominis, aut diuersę; si eiusdem; ergo, vt paulò antè ex Alexandro concludebamus, cęlum dissolubile erit: Si diuersę; ergo incongruum fuisset, eius tractationem cum mortaliũ animabus confundere. Huc accedit, quod Aristoteles valde diminutus fuisset; quia in libris de Cęlo, vbi cęlestem naturam, atque substantiam nobis explicare conatus est, nihil penitus de eius informante forma dixerit: aut ergo rationalem cęlestis corporis animam, si qua est, Aristoteles ignorauit, quod credibile non est: aut nullam in cęlestibus corporibus rationalẽ animam posuit; quod & rationi, & eius doctrinę maximè consentaneum videtur. Pręterea, quò

Secunda rõ.

forma informans perfectior, atque nobilior est, cò perfectiorem, & elaboratiorẽ materiam exposcit: sed, secundum Alexandręos, rationalis anima cęli omnium formarum, vel ipsius hominis, nobilissima est; perfectissimam igitur, & elaboratissimam materiam exposcere videretur: hæc autem materia in cælo esse non potest; cùm eius substantia simplicissima sit, &, vt iã ostendimus, organis careat; ergo in cælo rationalis anima, quæ sit forma informans, reperiri non potest. Nonnulli ex recentioribus Alexandræis respondent, maiorem huius syllogismi

Quorundam Alexandræorum rñsio.

propositionem in rebus tantùm sublunaribus veram esse, quarum materia imperfectissima est, & ad omnes formas recipiendas indifferens: ideo, vt perfectam formam recipiat, opus esse, vt per multos antecedentes actus determinetur, qui eam ad perfectam illam formam recipiendam præparent, & accommodent. Materia verò cælestis perfectissima est, nec ad varias formas recipiendas indifferẽs; sed per se ad certum; immò ad vnum actum determinata, qui est anima ipsa rationis particeps: ideo affectionibus, seu præparationibus non eget; sed ex cõditione suæ perfectionis proximè ad actum perfectum determinata est. Puto, omnes facilè

Refutatio.

aduertere, responsionem hanc inane quoddam effugium esse: nam maior illa propositio, qua perfectissima forma perfectissimam materiam habere dicebatur, & quò perfectior est forma eò perfectiorem materiam ipsam exposcere, absolutissima, & vniuersalissima est; ac propterea si cælo non competit, existimandum est, ipsum informantem formam non habere. Elementi forma, quæ omnium imperfectissima est, nuda materia prima, omni contrarietate ca-

Inductio suadens.

rente, contenta est. Formę misti, quæ perfectior est, nuda, & impolita materia, non satisfacit;

sed materia, elementorum formis formata, necessaria est, si congruenter illi accumbere debeat. Vegetalis anima neque nudam materiam primam, neque eandem elementorum formis ornatam; sed præterea mistionis forma gaudentem exigit; alioquin non subsisteret. Anima sentiens, præter formam mistionis, materiam postulat, in qua sit anima vegetalis; aliter ipsam, tanquam incongruens domicilium respueret. Anima tandem rationalis, forma rum omnium perfectissima, non vegetalem solùm, sed ipsam quoque sentientem animam, materiam ipsam perficientem expectat, antequam ad humanum corpus perficiendum accedat; alioquin nullas in ipso operationes exerceret. Nã tametsi in operando ab alijs animabus non pendeat, nec instrumentis vllis ad operandum egeat; dum tamen corpori coniuncta est, nunquam in operandi actum erumpit, nisi priùs inferiores animæ, vel facultates ad opus exierint, iuxta peruulgatum illud Aristotelis dictũ, nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu. Quare hoc eodem ordine, si cælestis anima formarum omnium perfectissima est, materiã quoque perfectissimam multis partibus distinctam, varijsque organis instructam haberet, quæ illi ad suas edendas operationes inseruirent; alioquin perfectissima forma aut nullas, aut paucas operationes ederet, quod videtur absurdum. Nam, vt forma ex operatione cognoscitur; ita perfecta forma ex multis, varijs, atque perfectis operationibus innotescit: in cęlo autem, præter motum, alia nulla operatio deprehenditur, quæ ab anima, tanquam ab interno principio proficisci videatur; ergo, cùm cælestis motus alia magis propria, atque nobilior causa inueniatur, propter illum tantùm, rationalis anima in cælo ponenda minime est.

Occupatio. Quod si quis iterum eodem confugiat, scilicet aliam in mortalibus, aliam verò in cælestibus corporibus rationem esse; hoc modo dicere quoque possemus, in plantis sentientem, & rationalem etiam animam reperiri; quanuis ibi organa, & alia requisita non adsint; quia alia ratio in animalibus est, alia in plantis: nemo tamen vel philosophiæ initiatus concedet, in plãtis, præter vegetalem, aliam animam reperiri; cùm intelligat, eam, sine organis, operationibus planè vacuam, & ociosam fore. Idem igitur de cæli anima, ab Alexandræis posita, dicendum est.

Tertia ratio. Rursus, quid obsecrò opus est cælo anima rationali? Omnis forma, quæ alicui materiæ adhæret, opus aliquod edere debet, & propter aliquem finem cum illa materia copulata est: sed nullus apparet finis, propter quem rationalis anima cælo, tanquam materiæ affixa sit; ergo huiusmodi anima in cælo ponenda non est. Maior est manifesta. Minor autẽ probatur: cùm enim ostensum sit, neque sentire posse cælum, neque alimento egere; si daretur aliquis finis, is maximè esset aut propter intellectionem, aut propter motum. Propter intellectionem quidem esse non potest; quia corpus non nisi sensuum ministerio rationali animæ deseruit: probatum autem est, cæleste corpus tàm exterioribus, quàm interioribus sensibus carere. Neque etiam propter motum; quoniam, vt cælum moueatur, satis est exterioris virtutis appulsus, nimirum intelligentiæ; frustra ergo in cælo ponitur anima rationalis.

Quarta ratio. Ad hæc, si cęlum animatum esset, anima rationali; tunc, per se sumptum, non solùm animalibus omnibus verùm etiam omnibus rebus inanimatis imperfectius esset: Consequens est absurdum, præsertim apud Alexandræos, ergo & antecedens. Consecutio facilè probatur: nanque elementum ea ratione, qua ex materia, & substantiali forma concretum est, natura sua, omni impedimento sublato, ad proprium locum moueri aptum est, quæ propria est eius operatio. Corpus mistum inanimatum, vt lapis, solius formæ virtute, in propriam regionem concedit. Plãta, citra alterius opem, vi propria vegetali, nutritur, crescit, & generat. Brutæ animantes, sola forma sentiente, & facultate motrice, sentiunt, progrediuntur, & arbitratu suo à motu quiescunt. Homo sola rationali anima, nullius alterius agentis accessu, intellectionem edit: cęlum autem absque intelligentia moueri non potest; ergo corporum omnium imperfectissimum est.

Alexandræorum răsio. Dicent Alexandræi, cælum, vt rationali anima præditum est, in orbem quidem moueri, vt tamen ille motus perpetuus sit, intelligẽtiam exigere. Sed Platonicè dictum hoc est, quod

Confutatio prima. si rationibus prematur, facilè cedat. Nam aut intelligentia vim mouendi effectricem cęlo tribuit, aut eius motus finis tantummodo existit: si detur primum, ergo superuacanea est anima rationalis: si detur alterum, ergo motus cęli nõ erit perpetuus, quoniam forma, quę materię adhæret, perpetuo motu mouere non potest, vt 8. Phys. tex. 79. Aristoteles docet.

Cõfutatio secunda. Præterea, ex iam reddita responsione id ipsum elicitur, quod argumento probabatur, videlicet, cęlum omnium corporum imperfectissimum esse, propterea quòd sua forma substantiali, absque al-

alterius auxilio, propriam operationem edere nequit. Vlterius, cùm cęlum materiam perfectissimam habeat, formam quoque perfectissimam habere debet, quæ per se, citra alterius opem, proprium munus exequi valeret. Dicent aduersarij, hanc cęlestis animæ imperfectionem ab assistente intelligentia suppleri. Verùm, non satis est id pronunciare, sed oportet etiam explicare, quodnam auxilium cælesti animæ ab assistente intelligentia feratur. Mouet anima, inquiunt, cælestẽ orbem, in genere causæ efficientis, vis tñ quędã ab intelligentia illi tribuitur, vt motũ perpetuare possit. Non satis capio huiusmodi vim: nã si qualitas, & accidẽs est, dubio procul cęlestis aię substantiã mutare non põt, propterea, cũ natura sua, materię affixa sit, nunq̃ sic manẽs, perpetuũ motũ edere poterit, quia tandẽ lassitudine deficiet. Si verò tanta est intelligẽtiæ vis, vt cælestis aïæ substantiã prorsus immutet, eamq; oĩno immaterialem reddat; quid obsecro entia sine necessitate multiplicãda sunt? Si intelligentia, solo virtutis contactu, perpetuum ad tempus cælestem orbem mouere põt, cùm penitus abstracta, & immaterialis sit, quid opus est, cælo addere animam rationalem? Dicent aduersarij, intelligentiam mouere solùm vt finem; ideò addendam esse cęlo animam rationalem, quæ moueat, vt efficiens. Sed nos iam alibi satis multis probauimus, intelligentias in vtroq; genere causæ suos orbes mouere posse. Denique finis ille, quem cęli operatio spectat, est, vt in hoc inferiore mundo res generẽtur, & cõseruentur, adeò vt ex vnius interitu, alterius semper generatio sequatur: sed hunc finem aut motu, aut lumine, aut etiam (quod alijs placuit) influentia, cælum assequi potest, nulla igitur intellectione eget, sed satis est, vt illa virtus, quę ipsum extrinsecùs mouet, intelligendi munere fungatur.

Confutatio tertia.

Aduersariorum rñsio.

Confutatio.

Respõsio aduersariorum.

Pro confutatione lege di spu. de motore primi orb. cap. 4. & 9. Quinta rõ.

Soluuntur duæ primæ rationes Alexandræorum; deq; positionum differentijs cælo congruentibus, differitur. *Cap. XX.*

NVnc Alexandræorum rationibus, quibus cælum informantem animam habere, & Arist. autoritatibus, quibus idem rationali anima præditum esse, probare contenderũt, singulatim occurramus. Ad primam patet solutio ex ijs, quæ paulò antè dicta sunt. Ad secundam respondent nonnulli, Arist. sex positionum differentias in cælo statuisse, quia id sequi necessariò ex eorum philosophorum sñia videbatur, quibus cum disputabat: ipsi. n. cęlũ animatum esse dicebant: sex aũt positionum differẽtias in cælo negabant. Quos Arist. reprehẽdens, ait, si cælum animatum est, vt vos conceditis; ergo sex positionum differentias necessariò habet, quia eæ differentiæ rebus omnibus animatis conueniunt. Verùm arbitror ego, Arist. non ex aliorum, sed ex propria sñia, cælum & animatum esse, & sex positionum differentias habere, statuisse; vt sit eius argumentum huiusmodi. Omne animatum sex habet differentias positionum: sed cęlum est animatum; ergo sex habet differentias positionum. Ex eo igitur Arist. elicit, cælum habere sex differentias positionum, quia animatum est, quare tanquam firmum, & ratum ponit, cælum animatum esse, & in hoc consistit robur argumenti Alexandræorum. Quod vt facilius explicetur, primò in forma enthymematica soluemus; deinde verò breui digressiuncula totam difficultatem aperiemus. Cælum inquiunt, sex habet differentias positionum; ergo est animatum. Distinguenda est consecutio: aut enim de anima informante intelligitur, aut de assistente: si de informante intelligatur, falsa est, si verò de assistente, verissima. Sed probant aduersarij, veram esse hanc consecutionem de anima informante: nam Arist. primò docet, omne animatum anima informante habere sex differentias positionum: deinde verò, quia cælum putat, animatum, concludit, ipsum habere sex differentias positionum, censet igitur, esse animatum anima informante, non autem assistente. Caput totius rei hoc est, in quo sanè multi hallucinati sunt. Pro cuius declaratione scito, Arist. lib. de communi animalium incessu docuisse, sex positionum differentias rebus tantùm modo animatis verè competere; inanimatis verò per quandam similitudinem, atque relationem. Sursum appellatur illa pars reiuiuentis, qua nutrimentum accipit: deorsum verò illa, qua excrementa expelluntur: vt in plantis pars sursum dicuntur radices, quibus è terra succũ alliciunt: pars deorsum dicuntur rami, & folia; nam ex ea parte exeunt excrementa. In animalibus pars sursum dicitur os: pars deorsum est aluus, pars anterior ea dicitur, vbi sunt sensus exteriores, vt tota facies animalis: pars huic opposita dicitur posterior. Pars dextra illa dicitur, vbi motus animalis incipit: dum. n. animalia moueri incipiunt, motus initium à

Ad primam. Quære supra c. 14. ad primum Achillin.

Ad secundã Rñsio Philalthæi.

Rñsio autoris.

Soluitur arg. in forma enthymematica.

Replica aduersariorũ, in qua toti° difficultatis caput consistit.

Sex positionum differentiæ reb animatis verè conueniunt; inanimatis aũt per quandã relationẽ

Pars supior. viuentib. quę nam dicatur.

Pars iferior.

Pars anterior.

Pars posterior.

dextra,

Pars dextra.
Pars sinistra.
Naturalis ordo inter differentias positionum.
Sex positionum differentiæ in animalibus vnde sumantur.

dextra parte sumunt, fortasse ob sanguinis redundantiam, quæ est in ea parte, vbi hepar, officina sanguinis, reperitur: pars verò huic opposita appellatur sinistra. Eæ igitur differentiæ re vera in animalibus reperiuntur, hoc tamen ordine, vt omnium primę sint sursum, & deorsum: has subsequuntur antè, & retrò: vltimę sunt dextrum, & sinistrum. Ratio est, quia primę sumuntur penes nutritionem, secundę penes sensationem, tertię penes localem mutationem: nutritio autem sensationem, & sensatio localem mutationem pręcedit: nam infantes priusquam sentiant, nutriuntur, & priusquàm loco moueantur, sentiunt. In rebus autem inanimatis eæ differentiæ re vera non inueniuntur, sed solùm per relationem ad nos: lapis.n.dicitur sursum, quando est supra caput nostrum, deorsum verò quando est sub pedibus nostris: sic columna, ante faciem posita, anterior dicitur, post faciem, posterior: ponè latus dextrum, dextra, ponè latus sinistrum, sinistra. Sed quid dicendum in cęlo? Si celum absque intelligentia consideretur, nihil magis habet positionum differentias, quàm habeat lapis, & inanimatū quodcunque: est.n. simplex, vnius modi, & vbique sibi simile. Si quas igitur habeat positionū differentias, eę tantùm erunt per relationem ad nos: propterea ea pars cęli superior dicetur, quę est supra caput nostrum, quam appellant Zenith: inferior verò, quę est sub pedibus nostris, quam vocant Nadir, quod item de cęteris dicendum est. At verò si cęlum, prout ex intelligentia, & orbe aggregatum est, consideretur, cùm ob illam intimam coniunctionem, arctisque vinculum animal dici mereatur, quod à semetipso mouetur; tunc ex rei natura sex etiam positionum differentias habet, eo ferè modo, quo habent illa animalia, quæ informante anima prædita sunt. In ijs animalibus diximus, dextram partem esse, vnde incipit motus: in cælo pariter dextrum appellamus, vnde motus incipit, videlicet Oriens: oppositam aūt partem, quæ est occidens, dicimus sinistrum. Sursum in animalibus appellatur nobilior pars, quæ est caput: in cælo, sursum dicimus polum Antarcticum, quia propè illud nobiliores sunt stellæ, vt Astrologi tradunt: deorsum verò appellamus partem oppositam, videlicet polum Arcticum, quem nos incolimus; inferiùs.n. hæmisphærium habitamus: sunt autem Polus Arcticus, & Antarcticus duo puncta in cælo, maximè distantia, sicut in homine caput, & pedes. Quoniam verò cæli motus incipit ab Oriente, atque in Occidentem per meridiem tendit, ideò meridies dicitur pars anterior: pars verò illi opposita, posterior. Sunt ergo in cælo sex differentiæ positionum: & iure optimo Aristot. 2. de Cælo tex. 11. Pythagoræos reprehendit, qui duas tantùm differentias, scilicet dextrum, & sinistrum, cælo concedebant, reliquas verò positiones, quæ non minoris momenti sunt, nec minorem differentiam inducunt, penitus omittebant.

Sex differentiæ positionū in rebus inanimatis.
Cęlum, seclusa intelligentia, nō habet positionum differentias, nisi per relationē ad nos.
Cælum prout est aggregatum ex intelligētia, & orbe, habet sex positionum differētias ex natura rei.
Dextrū cæli est oriens.
Sinistrum occidens.
Sursum cæli est polus Antarcticus.
Deorsum polus Arcticus.
Anterior cæli pars est meridies.
Posterior septentrio.

Difficultas notabilis.
Solutio.

Sed hìc duæ occurrunt difficultates. Prima, si cæli figura rotunda est, & vbique sibi similis, & æqualis, quomodo has positionum differentias admittit? Respondet Aristo. in cælo has positionum differentias reperiri, non ratione illius rotundæ figuræ, sed quatenus cælestis substantia in diuersis partibus diuersas affectiones à motrice intelligētia recipit: quo fit, vt non eodem modo cęlum ex omnibus partibus virtutem suam influat, plus.n. virium habet in Oriente, & meridiè, quàm in Septentrione, & Occidente: patet hoc ex gemmis, aromatibus, alijsque multis mercibus, quæ huc ex illis regionibus transportantur. Altera difficultas est, si motus cęli, ex Arist. snīa æternus est, quonam modo initium motus ab Oriente duxit? Hanc etiam difficultatem Arist. soluit, aitque, si cęlum moueri cæpisset, ab Oriente in Occidentem eius motus primò fuisset, & si nunc staret, iterumq; moueri inciperet, hoc idem illius motus principium esset. Sed rursus sciscitabitur curiosus, quænam ratio sit cur cælum magis ab Oriente, quàm ab occidente, vel ab alia parte motum inciperet, si nunc staret? Rationem eam puto esse, quā tetigit Magnus Albertus prima parte Summæ de quatuor coęuis quæst. 4. art. 5. nanque intelligentia non est tota in toto orbe, & tota in qualibet eius parte, non.n. est forma informans, sicut anima hominis, sed orbi tantùm assistit. Neque immensa est, vt per totum orbem quasi extensa dicatur, eo modo, quo secundum fidei catholicæ veritatem, Deus Opt. Max. sua virtute omnia complet, quoniam is est immensus, & est vbique per essentiam, potentiam, & pręsentiam, vt Theologi aiūt, sed finita illa est, atque limitibus coercetur. Locus igitur illi certus, & circunscriptus aliquis assignari debet, cui, absque vlla occupatione, præsens sit: hic autem locus in oriente est, vbi maiorem, atque intensiorem virtutis suæ inflexionem patefacit. Et sicut anima magis influit in vna corporis parte, quàm in alia, vt magis in corde, quàm in manu, & magis in capite, quàm in pede; eius

Altera difficultas.
Solutio.
Cur si cęlum nunc staret ab oriente, q̄ ab alia parte motum inciperet.
Perpende diligenter hāc rationem.
Intelligentia cælo assistēs destinatū hēt locū in Oriēte, cui præsēs est, sine occupatione.

mag

ita intelligentia, cęlo applicata, maiorem virtutem influit in ea celi parte, in qua motus incipit, hoc est in oriente, quàm in cęteris; & ob eam causam orientalem celi plagam dextram eius partem Aristoteles appellauit. Hæc cumulatioris doctrinæ gratia de sex positionum differentijs, cælo congruentibus, satis dicta sint: quibus satis, ni fallor, secundę Alexandræorũ rationi factum esse arbitror: cuius tamen solutio, in verę sententię explicatione adhuc dilucidior apparebit.

Responsio ad tertiam rationem Alexandræorum, ex qua elicitur, num cælestibus corporibus organa competant. Cap. XXI.

Ad tertiã rationem.

PRo tertiæ rationis solutione minor tantùm propositio, tanquam absolutè falsa, neganda esset: verùm quoniam hæc ratio ab Alexandræis maximi æstimatur, atque ab eisdem quamplurimis argumentationibus roboratur; vt eorum ingenia experiamur, in ea ipsa paulisper versari operæpretium duximus: quæ certè tantùm abest, vt quicquam roboris habeat, vt rationum omnium, quæ pro eorum sententia afferri possunt, infirmissima sit. Negamus ergo tàm maiorem, q̃ minorem propositionem. Et ad maiorem quod attinet verũ quidem est, omne corpus animatum organicum esse; non tamen reciprocari licet, vt omne corpus organicum, eo ipso, quo organicum est, protinus animatum dicatur: nam corpus priùs natura organis instruitur, quàm animam recipiat: (non enim illam recipit, nisi perfectè instructum, ac præparatum sit:) in illo autem priori naturæ, ac temporis signo, organa quidem habet, nondum tamen animatum est. Possemus etiam instantiam in cadaueribus afferre, quæ organica corpora sunt, animata verò nequaquam: nonnulla enim eorum membra organicarum partium definitionem recipiunt; non enim quælibet pars brachij est brachium, nec quælibet pars capitis est caput. Sed quoniam dicere quispiam posset, in cadauere non esse brachium, neque caput, nisi æquiuocè; ideo eam nunc quæstionem omittemus, alia disputatione expediturį, quonam pacto dictum illud Aristotelis 4. Metheor. carnem videlicet mortuam non esse carnem, nisi æquiuocè, & oculum mortuum non esse oculum, nisi æquiuocè, vt confirmat 2. de Anima tex. 8. intelligendum sit. Redeamus ad primam instantiam: nemini dubium est, instrumenta illa, quæ in corpore physico à natura parata sunt, in animæ gratiam parata esse, vt ijs scilicet, ad suas edendas operationes, vtatur; alioquin essent otiosa. Quare concludere quidem possumus, quemadmodum omne corpus animatum organicum est; ita omne corpus organicum aut animam habere, aut ipsam recepturum esse; non tamen sequitur, omne corpus organicum, quatenus organicum est, reipsa animatum dici. Ad primam probationem illius propositionis, ex animæ definitione sumptam, respondendum est, locum à definitione valere quidem à tota definitione ad definitum; non autem à parte definitionis ad definitum: sic enim contra ipsos argumentum optimè retorqueri posset; anima est actus corporis naturalis organici &c. ergo omne corpus naturale est animatum, quod nemo concedet. Responderent ipsi, hanc consecutionem non valere; quia oportet dicere: ergo omne corpus naturale organicum est animatum. Sic mihi respondere liceat, ipsorum consecutionem non valere, qua inferunt, ergo omne corpus organicum est animatum; sed oportet dicere, ergo omne corpus organicum, potentia vitam habens, est animatum, præsertim iuxta interpretationem, qua ipsi definitionem animæ, ab Aristotele traditam, explicare nituntur. Putarunt enim, vitam in ea definitione pro actu secundo, hoc est pro operatione, intelligendam esse: illud ergo, quod verè animatum est, opus est, vt potentia vitam habeat, hoc est vt perfectè ad operationes edendas paratũ sit: huiusmodi aũt non põt esse oẽ corpus organicũ, quatenus organicum est, hoc. n. sic acceptũ priùs est in potentia ad actum primum, quàm ad secũdum. Dicendum igitur est, sicut anima sui natura, quocunque modo spectetur, siue in concreto, puta quando cum corpore iam coniuncta est, siue in abstracto, hoc est, quando corpus nondum perficit, est actus corporis physici, organici &c. quia ad illud perficiendum propensionem habet, ita corpus physicum organicum natura sua habet propensionem ad animam recipiendã, quam propensionem etiam tum retinet, cùm animam recepit: ideo potentia vitam habere dicitur, non quia tunc anima careat, sed quia eius natura, atque substantia non nisi per potẽtiam ad animam optimè explicari potest. Sicut si diceremus, forma est actus materiæ, potentia perfectionem habentis: materia iam reipsa forma prædita est, nihilominus forma, in ma-

Oẽ corpus aiatum organicũ est, non tamen cõtra

Quere Disp. de formarũ pluralitate.

Ad primã probationẽ maioris.

Ex animæ definitione elicitur oẽ corpus organicũ quà organicũ est, habere propensioẽ ad animam recipiendam.

Nota hoc exemplum.

teria existens, non remouet ab ea propensionem illam, quam habet, vt perficiatur, ideo etiam cum forma coniuncta sit, potentiam tamen ad formam habere dicitur, quia per talem potentiam eius natura optimè declaratur.

Ad secundā probationē maioris.

Ad secundam probationem, sumptam ex contextu decimo, secundi libri de Anima, respondendum est, Aristotelis consilium in eo textu, ab eo, quod Alexandræi existimarunt, longè diuersum esse; non enim ibi potissimùm Aristoteles docere nititur, corpus instrumentarium non esse instrumentarium, nisi quatenus animam habet: neque animam esse causam, cur corpus illud instrumentarium sit, alioquin corpus priùs animatum, quàm instrumentarium diceretur: sed illi, iam traditam animę definitionem planiùs explicare, constitutum est. Cùm.n. superiùs dixisset, animam esse actū corporis physici, organici, potentia vitam habentis, ne quis fortè putaret, corpus hoc physicum ita potentia vitam habere, vt anima prorsus careat; hunc scrupulum in eo textu remouet, dum ait, corpus potentia vitam habens, non esse vt semen, quod anima caret, sed reipsa animam obtinere. Vitam autem habere potentia dicitur, quia, vt paulò antè docuimus, per huiusmodi potestatem, natura, atque substantia organici corporis perfectissimè declaratur; vt in illius contextus commentario doctissimè Ioannes Grāmaticus animaduertit. Tantum ergo abest, vt ex eo Arist. loco eliciatur, omne corpus organicum, quatenus organicum est, animatum esse, vt potius eliciatur oppositum, hoc est omne corpus organicum, quamuis reipsa animam obtineat, nihilominus quatenus organicum est, dici potestate viuens, hoc est in sui natura, atque substantia, semper propensionem, & habilitatem ad animam recipiendam includere.

Ad tertiā probationem.

Ad tertiam probationem respondendum est, animam esse actum, perfectionem, & quodquid erat esse organici corporis, vt rectè 2. de Anima tex. 8. Aristoteles docet: ac proinde corpus organicum, quatenus organicum est, semper ad hunc actum natiuam propensionem habere, ne in rerum natura otiosum sit. Hinc ergo elicitur, omne corpus organicum in animæ gratiam factum esse, & animam necessariò recipere debere; non tamen omne corpus organicum, quatenus organicum est, animatum esse; id, quod maior illa aduersariorum propositio inferre videbatur. Et verò, quæ adhuc ad maiorē illam propositionē attulimus, omitti facilè potuissent: siue enim organicum corpus reipsa, siue facultate tantùm animatum sit, parui id omninò refert; ideo maiorem illam in aduersariorum gratiam, absque vllo detrimēto, concedere potuissemus. Sed quoniam illi absque vlla necessitate tot eam probationibus muniuerunt; ideo placuit nobis paululum digredi, vt ostenderemus, propositionem illam nō eam habere vim, quàm ipsi fortasse existimarunt. Tota ergo difficultas in minori illa posita est.

Ad probationem minoris

Ad cuius probationem dicimus, cæli simplicitatem in causa esse, cur ipsum organicum esse non possit; quod ex vltima parte tertij libri de anima, ab aduersarijs citata, elicimus, vbi Arist. non docet, cæleste corpus, propterea quod diuinum, & immortale est, ideo organorum varietate non egere (de hoc enim ne verbum quidem) sed disertè ostendit, animalis corpus, quòd organis egeat, simplex esse non posse; neque enim, inquit, igneum, neq; aereum id erit.

Cælū organicum esse non pōt, quia simplex est.

Quòd si elemētum, ex Arist. snīa, eò quod simplex est, corpus organicū esse non potest; quid de cælo dicemus, quod adhuc elemētis simplicius est? Elementa enim ideo simplicia dicuntur, quia non sunt mista; sunt tamen ex materia, & forma concreta: cælum verò ita simplex est, vt non solùm mistionem, verùm etiam materiæ, & formæ compositionem excludat, vt alibi docuimus.

Si daretur diuinū animal, organis necessariò egeret, quà animal est.

Neque verò quia cælum diuinum, & immortale corpus est, ideò organorū varietate nō eget, si est animatum; quasi organorum varietas solis caducis corporibus necessaria sit, vt aduersarij dicunt: quoniam organorum varietas necessaria est animali, quà animal est. Si autem diuinum, & immortale animal est; organa illud requirit optima, quæ neq; dissolui, immò neq; labefactari quidem possint. Quare si cælum esset animal rationale, cùm eius anima esset forma, materiam perficiens; absque interioribus sensibus intelligere non posset; ac ne ij quidem, absque exterioribus sensibus, suis muneribus fungerentur; ac propterea huic cęlesti animali, ad proprias operationes obeundas, multa organa necessaria essent: quod si, diuinum cum sit, organorum varietate non eget; profectò quia diuinum est, ne organis quidem vllis egebit.

Explicatur locus Arist. 2. de par. animal. cap. 1.

Id verò, quod aduersarij ex Arist. afferunt, lib. 2. de Partibus animalium, cap. 1, eos planè deuincit, & frangit: nō enim ibi Arist. dicit, cor simplex esse corpus, & vnius modi; atque ex simplici carne constare; immò fatetur, ipsum triplici compositione compositum esse, s. ex elementis, ex partibus similaribus, & ex partibus dissimilaribus. Arbitratus est

enim,

enim, cor tùm sensus, tùm motus principium esse; immò etiam & sanguinis fontem, & neruorum originem, quæ omnia vera ne sint, non est modo disputandum; scio, Medicos aliter sentire, sed de hoc aliàs. Voluit igitur Aristoteles, cor habere partes similares, propter sensũ; dissimilares verò propter motum; atque adeò organicum esse, figurãque habere, proprio fungendo muneri accommodatam. Eadem ratione ventriculus, hepar, aliaque viscera; immò etiam caput, manus, pedes, & alia membra, quòd organica sint, atque ex dissimilaribus partibus conflata, figuram habent, proprijs muneribus aptatam. Hinc recentiores quidam Alexandræi hallucinati sunt, existimãtes, cor, quoniam organicum est, & propriam figuram habet, ideo hanc propositionem vniuersalem esse, quicquid figura propria ornatum est, organa necessariò habet, neque animaduerterunt, in eo propositionis conuersionem non valere; nam verum quidem est, omne corpus organicum figuratum esse, propriamque figuram habere, ab alijs corporibus, vel membris distinctam, non tamen concludere licet, omne corpus, propria figura figuratum, organicum esse; ac propterea non sequitur, cælum, propterea quòd propriam figuram habet, organicum esse. Porrò Aristoteles 2. de Cælo tex. 22. rotundam figuram, tanquam propriam, cælo tribuit, quoniam illa figurarum omnium prima, ac perfectissima est, ideo primo, ac perfectissimo corpori, quod est cęlum, congruenter tribuitur, immò illi etiam necessaria est, vt in orbem torqueri possit. Corpus igitur cæleste in hoc sensu organicum dici potest, quia. s. sua rotunda figura, vt instrumentum intelligentiæ inseruit, ad conuersionem efficiendam: sic autem non magis corpus organicum est, quàm sit doliũ, quod ab externo mouente volutationem recipit. Denique si in cælo non est re vera organorum diuersitas, sed solùm secundum virtutem, vt Alexandræi fatentur, quid aliud hoc est, nisi asserere, cælum reuera animal non esse, sed solùm secundum virtutem, & eminentiam? quod libenter illis concedimus.

Cor, ſm Aristot. tàm sensus, quã motus principiũ existit, ideò organicũ est, & propriã figurã habet.

Alexandræorum quorundã hallucinatio.

Cur rotunda figura tanquã propria cælo tribuatur.

Cælũ est animal secundũ virtutem, & eminentiam.

Aristotelis autoritatibus, ab Alexandræis adductis, satisfit. *Cap. XXII.*

IAm Alexãdræorum rationibus, quibus cælum rationali anima præditum esse, probare conati sunt, hactenus satisfactum est: nunc Aristotelis autoritatibus, ab eisdem adductis, singillatim occurrendum. Ad primam respondendum est, Aristotelem 2. Phys. tex. 45. statuisse, cælum homine dignius, præstantiusque esse; non quidem ratione assistentis intelligentię, sed ea ratione, qua sensibile est. Neganda tamen est ea consecutio, qua inferebatur, cælum rationali anima prę́ditum esse, propterea quòd homine dignius, atque præstantius est: non enim est nobilius, quòd rationalem animam, & eam quidem humana anima nobiliorẽ, obtineat; sed quia æternum, immortale, atque impatibile est, omniumque sublunarium rerum causa existit. Aristoteles itaque contra Democritum disputans, ridiculum putauit, plantas, & animalia determinatam causam habere, quia non ex quouis semine fieri potest quoduis, sed determinatum ex determinato, vt ex semine oleæ olea, & ex humano semine homo; cęlum verò, quod omnibus hisce corporibus dignius, atque nobilius est, à fortunę temeritate pendere. Hinc elice, Aristotelem comparasse cęlum, quatenus sensibile corpus est, mortalibus cũctis, quibus omnibus nobilitate anteire affirmauit, quare & homine quidem nobilius est, quatenus in mortalium rerum numero continetur: non est autem mortalis, ratione animæ rationalis, sed ratione formæ, ex semine ortæ. Vt ergo paucis rem concludamus, intellexit Aristoteles, cęlum esse nobilius homine, non ratione animæ, sed ratione corporis; non ideo tamen sequitur, ipsum quoque rationali anima, & ea quidem nobiliori prę́ditum esse. Ad secundam respondendum est, Solem, & hominem, ex Aristotelis sententia, hominem generare; non tamen eodem modo: homo enim generat hominem, vt causa vniuoca; ideo verè, & formaliter animatus est: Sol verò generat hominem, vt causa æquiuoca; ideo non est animatus, nisi secũdum virtutem. Homo causa inferior, & proxima est generationis hominis; ideo eiaculato semine, hominem generat, quo ad illam formam, quæ generatione educi potest; Sol verò est causa superior, atque remota; ideo vnà cum homine ad generationem concurrit, quatenus eius calor in semine continetur; qui materiam perficit, ac præparat, ad eam formam recipiendam, quę generationis terminus futura est. Vt excludamus rationalem animam, quæ ex materiæ potestate non deducitur, neque à naturali agente, sed à Deo proficiscitur; estque terminus creationis. Inanis ergo est hæc consecutio, Sol, & homo generant hominem; homo est

Ad primam.

Cælum quo homine præstantius sit.

Ad secundã.

Rõnalis anima de materiæ potestate non deducit.

animatus, anima rationali; ergo Sol, siue cælum, (nam ibi nomine Solis intelligitur cælum) est animatum, anima rationali. Ad tertiam, qui tuentur, præter intelligentiam, primo orbi assistentem, dari primum motorem, qui cæterarum intelligentiarum, immò rerum omniũ sit finis, respondent, primum motorem mouere, vt amatum, & desideratum, non quidem à rationali anima cæli, cùm nulla in eo anima reperiatur; sed ab intelligentijs, quæ cælestibus corporibus præstò adsunt. Hæc responsio optima, atque verissima est, & fidei catholicæ consentanea: verùm quoniam ex Aristotelis sententia nunc disserimus, habeat ne cælum animã rationalem, negatiuamque partem defendimus; & alibi ex doctrina eius, tametsi falsa, ostendimus, tot esse intelligẽtias, quot cælestes orbes; nec præter primã intelligẽtiã, primũ orbẽ circũuoluẽtẽ, Deũ aliũ vllũ. Arist. cognouisse; ideo prędictæ autoritati, s'm eius doctrinã, aliter occurrẽdũ putamus. Dicendũ igitur est, primũ mouẽs mouere, vt amatũ, & desideratũ, tùm à cæteris intelligentijs, tũ a semetipso: alibi enim docuimus, intelligentias omnes, tàm in genere causæ efficientis, quàm in genere causæ finalis, cælestes orbes mouere; & vnamquanque intelligentiam esse finem proprij motus; sed præterea intelligentiam supremam supremum omnium motuum, & intelligentiarum finem existere. Quoniam verò mouere in genere causæ finalis nobilior est mouendi modus, quàm in genere causæ efficientis: ideo Aristoteles 12. Metaph. tex. 37. vt primæ intelligentiæ nobilitatem ostenderet, absolutè pronũciauit, primum mouens, vt amatum, & desideratum, hoc est in genere causæ finalis, mouere: quo modo autem semetipsum appetat, & primum orbem circũducat, alibi patefecimus. Ad quartam respondendum est, ibi Aristotelem de cælestibus corporibus non loqui, sed de intelligentijs: ait enim, extra cælum neque locum esse, neque tempus, sed spiritus, vitam optimam ducentes, qui neque senescere, neque vlla vnquam lassitudine affici possunt; isti autem spiritus sunt intelligentiæ, cælestibus orbibus assistentes. Ad quintam respondendum est, eo loco Aristotelem docuisse, in mortalibus corporibus superiores animæ facultates absque inferioribus reperiri non posse; quia mortalium corporum animæ eorum informantes formæ sunt, quæ in eisdem, instrumentorum beneficio, suas operationes edunt. In æternis verò corporib. cuiusmodi sunt cælestia, superiores animę facultates absque inferiorib. existere queunt; propterea quòd eorum animę non informantes, sed assistentes formę sunt: idcirco intelligentiæ, quę cęlestia corpora mouent, intelligendi, & volendi facultates habere possunt, absque facultatibus sentiendi, & nutriendi, quę ad inferiores animas pertinent. Ad sextam, sunt qui eũ Aristotelis locum ita interpretentur, vt nimirum cęlo mẽs quoque competat, quatenus corpus est, quocunque inferiore corpore dignius, atque honorabilius; mens quidem non informans, sed assistens tantùm. Ego verò puto, Aristotelem ijs verbis significare Dęmones voluisse, qui, secundum Platonem, animalia quędam aerea sunt: ac propterea dixisse, mentem cõpetere hominibus, aut etiam Dęmonibus, si tamen verum est, Dęmones reperiri, vt Plato arbitratus est: ibi enim Aristoteles sub conditione locutus est, adducendo tacitè opinionẽ Platonis, alibi discutiendam: nam ipse hac in re Platoni penitus aduersatur.

Ad tertiam rñsio aliorũ.

Rñsio Autoris.

Quære disp. de motoris orbis.

Ad quartam

Ad quintam.

Ad sextã responsio aliorum.

Rñsio Autoris.

Soluitur Alexandræorum ratio, qua probant intelligentiam non mouere cælum, nisi vt finem. Cap. XXIII.

AVdiamus iam recentium Alexandreorum Achillem. Quærebant, moueatne cælum intelligentia, vt ens, an vt intelligens, an vt intelligibilis? Respondeo, mouere vt ens, vt intelligentem, & vt intelligibilem, sed tamen ratione diuersa. Mouet quidem in genere causę efficientis, vt ens, non absolutè vt ens, quia sic omne ens cęlum mouere posset, sed vt tale ens, hoc est spirituale, & à materia penitus abstractũ. Etenim, si rationalis anima, quę immaterialis est, vim hẽt, humanũ corpus mouendi, in genere causę efficientis, cur intelligentia, q̃ rationali anima immaterialior est, idẽ munus obire nõ poterit? Porrò intelligẽtia, & rationalis anima, si quo ad substãtiã spectentur, æq; immateriales sunt: gaudent.n. simplicitate, atq; materię concretionẽ abnuunt. Si verò quo ad subiecta, quib. annexa sunt, considerentur, tunc magis immaterialis est intelligentia, q̃ anima rationalis: ratio est, quia rationalis anima humanũ corpus perficit, & informat, quod ex materia, & forma constatũ est, intelligentia verò cęlo tantũ assistit, quod simplicissima substãtia est, ex materia, & forma minimè coalescens. Intelligentia igitur, quatenus ens immateriale est, vim habet, cælum in genere efficientis

Intelligentiã mouet cælũ, in genere causæ efficientis vt ens abstractum.

Discrimẽ inter animã rationalem, & intelligẽtiã.

causæ

causę circumuoluendi. Probant autem Alexandręi, id fieri non posse, quia inter intelligentiam, & orbem nulla est affinitas, nulla necessitudo, nulla conuenientia, neque enim in vniuoco, neque in analogo genere conueniunt. Sed meminerint Alexandręi, huiusmodi conuenientiam inter ea requiri, quę aut mathematico, aut physico, & naturali contactu se tangunt, quęque, dum mouent, mouentur; dum agunt, patiuntur: non item inter ea, quæ metaphorico contactu se tangunt, qui est contactus virtutis: hæc enim agunt, & non patiuntur, mouent, & non mouentur, vt disertis verbis 1. lib. de Generatione, & Interitu, tex. 45. Arist. docet. Huiusmodi autē sunt intelligentiæ, quæ agendi, & mouendi vim habent: agunt enim in cælestes orbes, & ab illis non patiuntur, eos mouent, & ab eisdem non mouētur, vt ibidem Arist. affirmat. Nulla igitur inter intelligentiā, & orbē in vniuoco, aut in analogo genere conueniētia necessaria est; sed sufficit appulsus virtutis, ob dñium illud, & ptātē, quā res spirituales supra corporeas, & materiales obtinuerūt, vt Arist. 8. Phys. tex. 37. 3. de aīa, tex. 4. & alijs plurib. in locis fatetur. Exemplum aūt illud, ab obiecto visibili sumptum, nescio quam vim habeat, Alexandræorum sñīam confirmādi; illud enim obiectum mouet, vt finis, de quo modò non loquimur: & si, spiritualis alterationis interuētu, motus exsuscitatur; multò magis id, quod secundum substantiam spirituale est, vim habebit, motum efficiendi. Non ergo valet hęc consecutio, obiectum visibile non potest mouere, nisi spiritualis alterationis interuentu; ergo intelligentia non potest cælum in genere causæ efficientis circunducere; quia obiectum materiale est, intelligentia verò spiritualis: obiectum concurrit ad mouendum, vt finis, intelligentia verò non solùm vt finis, sed etiam vt efficiens. Sed præterea non solùm intelligentia habet vim cælum mouendi, quatenus ens abstractum, & immateriale est, verùm etiam quatenus intelligens; non quia intellectio sit motio ipsa, sed quia intellectio motioni anteponitur: forma enim, quæ intellectu, & volūtate agit, quicquid agit, necessariò intelligit, ac propterea, cùm intelligentia, motū sui orbis efficiat, vt ex Arist. 2. & 8. Phys. alibi probauimus, necesse est, vt eum motum intelligat. Cùm verò probant Alexandræi, inde sequi, vt intellectio intelligentiæ sit practica, quod est contra Arist. 12. Metaph. qui dixit esse purè speculatiuam. Respondendum est, Arist. 12. Metaph. tex. 51. vbi de intelligentiarum, ac potissimū de primi entis intellectione disputauit, hanc quidem quæstionem non proposuisse, nec explicasse, practica ne, an speculatiua intelligentiarum intellectio sit; sed tantùm docuisse, intellectionem primæ intelligentiæ perfectissimam, & nobilissimam esse, quia prima intelligentia se ipsam intelligit; idque tanquam æquatum obiectum, quod eius intellectum mouet, atque intellectionem primò terminat: vilesceret enim eius intellectus, si ab aliquo extra se primò terminaretur. Non negauit autem Arist. primam intelligentiam, dum se ipsam intelligit, alia pariter, quæ in ipsa modo quodam eminentiore continentur, tanquam secundaria quædam obiecta intelligere. Etenim Arist. primam intelligentiam, tanquam totius mūdi Rectorem, constituit; dixitque, esse in mundo, sicut in exercitu est Dux, & in domo paterfamilias: absurdum autem esset, ducem ignorare ea, quæ in exercitu, & patremfamilias ea, quæ in domo fiunt; quare & prima intelligentia, pręter se ipsam, debet etiam intelligere ea, quæ in mūdo procreantur, & id præsertim, quod ab ea proxime efficitur, quod est motus primi orbis.

Mouet rursus intelligentia cælum, quatenus intelligibilis, tùm à se, tùm ab alio; sicque non amplius in genere causæ efficientis, sed in genere causæ finalis. Verùm hìc distinctione opus est: aut enim de prima intelligentia loquimur, aut de cæteris. Inferiores intelligentiæ mouēt suos orbes, quatenus sunt intelligibiles, & appetibiles à se ipsis; non tamen à prima: at prima intelligētia mouet, quatenus intelligibilis, & appetibilis à semetipsa, & ab intelligentijs etiā inferioribus. Diximus enim alibi, vnamquanque intelligentiam esse finem proprij motus; ideo vnamquanque seipsam intelligere, & appetere: sed præterea vnum esse finem vniuersalem omnium intelligentiarum, & omnium motuum, & hic est prima intelligētia, quæ ab omnibus intelligitur, & appetitur. Ideo Arist. vt hunc vniuersalem omnium motuum finē exprimeret, non dixit, primum mouens, vt intelligens, & appetens mouere, quamuis seipsum intelligat, & appetat; (hoc. n. modo mouet potius in genere causæ efficiētis) sed vt intelligibile, & appetibile, qui proprius est mouendi modus in genere causæ finalis. Cùm igitur vnaquęque intelligētia seipsam intelligat, & appetat, & prima intelligentia cùm à seipsa, tùm ab alijs intelligibilis, & appetibilis sit; frustra est ponenda in cælo anima rationalis, cui intelligē-

Alexandræorū obiectio.

Solutio ex Aristo.

Intelligētia, & orbis tangunt se contactu virtutis.

Exemplū ab Alexandręis adductū, nulla vim habet a eorū sentētiam confirmandam.

Intelligentia mouet cęlū in genere causæ efficiētis, vt intelligēs.

Alexandræorū obiectio

Solutio.

Explanaī locus Arist. 12. Met. tex. 51.

Prima intelligentia nō solum seipsam, sed in seipsa cętera quoq; intelligit.

Intelligentia vt intelligibilis mouet cælum in genere causæ finalis.

Discrimē inter primā intelligētiā, & inferiores.

Cur dixerit Arist. primū mouens, vt amatū, & desideratū mouere.

di, & appetendi munus ascribatur, vt Alexander, & eius sectatores arbitrati sunt.

Vera de cæli animatione sententia. Cap. XXIV.

Reiectis iam aliorum opinionibus, quæ tùm à ratione, tùm ab Aristotelis mente abhorrere videntur; facilè nunc erit, veram de cæli animatione sententiã depromere, & quid hac de re Aristoteles senserit, paucis explicare. Vulgatissimum est in Peripatetica philosophia pronunciatum, materiam transmutatione, formam verò operatione cognosci. Hinc est, quòd cùm in cælo nulla substantialis transmutatio deprehendatur; sed cælum idem semper maneat, nulli interitui, alterationive obnoxium; caerere ipsum materia, ex qua compositum sit, ij omnes censuerunt, qui in Peripatetica doctrina optimè versati sunt, atque Aristotelis dicta ad veritatis trutinam expenderunt. Cùm verò cælum in orbem continenter voluatur, manifestam hanc operationem, quæ est motus, non nisi à motrice aliqua virtute pẽdere posse existimarunt: & quia motus ille nobilissimus est, nec consentaneum videtur, vt soli naturæ acceptus referatur, sicut simplicium corporum motus, quæ natiuo impetu, dummodo ne sint impedita, aut sursum, aut deorsum feruntur; ideo animæ illum, tanquam formę omniũ perfectissimæ, ascribendum esse putarunt; atque adeò cælum in animantium numero collocarunt. Verùm quoniam cæli natura à natura mortalium rerum longè diuersa est, vt Aristoteles, vtranque optimè contemplatus, quasi cælum nihil communionis, aut affinitatis cum rebus hisce inferioribus habeat, quintam illud essentiam, & interdum etiam quintum elementum appellauerit; ideo quicquid cælo tribuitur, longè alia ratione illi cõpetere, ac rebus mortalibus competat, existimandum est. Si ergo cælum animatum dicitur, id non vniuocè, sed æquiuocè intelligas: nam & naturale corpus cælum æquiuocè dicitur; quia ex materia, & forma conflatum non est: & motus eius æquiuocè dicitur naturalis; quia non ab interno, sed ab externo principio proficiscitur: & eius ad motum habilitas censetur æquiuoca; quia non interna, sed externa est: nihil igitur mirum videri debet, si, cùm cælum animatum dicitur, id pariter æquiuocè intelligendum sit. Porro cæleste, atque diuinum hoc animal à mortalibus animalibus tripliciter differt; ratione corporis, ratione animæ, & rõne vnionis, qua corpus, & anima inuicem copulantur. Ratione corporis, quoniam corpus, quod in hoc sublunari Mundo perfectionem ab anima recipere debet, ex materia, & forma primò concretum est: deinde ex elementis coagmentatum; atque demum forma mistionis præditum, & multis instrumentis ornatum, quibus accedens anima suas functiones obire possit; hincque fit, vt corpus, sic consideratum, potentia vitam, hoc est animam, quæ est actus primus, habere dicatur. Corpus verò cæleste, vt nobilissimum est, ita à sese omnia abijcit, quæ imperfectionem aliquam dicunt. Æternum igitur est, atque adeò nunquam factum, aut ex materia pendẽs; sed eius substantia est materia quædam, per se existens, nec ab vlla informante forma perfectionem expectans: sic enim decebat, vt nobilissima anima, qualis est anima cæli, nobilissimã materiam haberet, à rerum sublunarium materia penitus diuersam. Id ipsum quoque vniuersi ordo exigebat: vt enim in vniuerso reperitur materia, actu indigens, à quo perficiatur, & forma, potentia indigens, quam perficiat; ita reperiri debet materia, per se existens, nullam ad informantem formam relationem habens; & forma per se subsistens, nullius materiæ actus; hæc autem est anima cæli, illa verò eiusdem materia. Cæterum cùm huiusmodi sit cæleste corpus; potentia viuens natura sua nequaquam dicitur, nisi vitam pro actu secũdo accipias; non enim ab eius anima cæli rationem nanciscitur; nam cælum est, etiam si ab eo animam cogitatione secludas. Nullis ergo instrumentis prȩditum est, cùm eius anima instrumentis non egeat, sed sola rotunda figura satis accommodatum instrumentum censetur, vt in orbem torqueri possit. Differt præterea celeste animal à cæteris animantibus, ratione animæ: nanque anima, quæ mortalia corpora perficit, aut solam vitam illis impertitur, qua & nutriri, & crescere, & sibi simile generare possint, vt plantis: aut, præter vitam, sensum etiam sine motu, tribuit, vt plantanimalibus, quæ viuunt, & sentiunt; sed tamen de loco ad locum non mouentur, habentque tantummodo compressionis, & dilatationis motũ, cuiusmodi sunt ostreę, spõgiæ, & id genus alia; aut vnà cum sensu localem etiam motum exhibet, vt perfectis animalibus, quæ viuunt, sentiunt, & de loco ad locum mouentur: aut denique præter hęc ipsa, intellectionem etiam elargitur, vt hominibus. Anima verò cęli nullarũ istiusmodi operationum prin-

Vt materia trãsmutatione, ita forma operatiõe cognoscitur.

Cælum non habet materiam ex qua.

Cæli motus à viuente aliqua forma ꝓficiscitur.

Cæli natura à natura mortalium lõgè diuersa est.

Cælũ dr̃ animatum æquiuocè, lege D. Th. 1. p. q. 70. ar. 3. in corp. prope finem. Suess. in com. lib. de [illegible]. Disputa. 3. q. 5. & Disput. nostras de subiec. natural. philosophię, & lib. de cæ.

Cæleste animal à ceteris animalib. tripliciter differt.

Corpus animalis mortalis qualenam sit.

Corpus animalis cęlestis

Corpus cæleste nõ est natura sua potẽtia viuẽs, nec organicum.

Mortaliũ animæ.

Anima cælestis.

principiũ existit:neque.n.cælũ nutritur,neque crescit,neque sentit, neque ; si totũ spectetur, de loco ad locum mouetur, neque intelligit: diuersa igitur omnino est anima eius ab anima mortalium. Prædita quidem ipsa est intelligendi,atque mouendi facultate, ita vt vna tantũ substantia sit,cui intelligendi,& mouendi munus ascribitur:dum tamen intelligit, sensuum ministerio non eget,qui sensibiles species suppeditent,è quibus postea intelligibiles elicientur:nec,dum mouet,ex accidenti mouetur,sicut cæterorum animatorum animæ ; sed prorsus immobilis est. Differt tandem,ratione vnionis,qua corpus, & anima inuicem copulantur:in cæteris.n. animalibus ex corpore, & anima fit vnum per se;quia hæc est actus, illud potentia;hæc forma,illud materia:in cælesti verò animali non fit vnio ex intelligentia,& orbe tanquam ex materia,& informante forma;sed tanquam ex motore, & mobili;quia intelligentia forma quidem assistens est,non autem informans. Porrò hæc vnionis differentia in causa est,cur,tametsi iuxta hominis,ac cæli anima rationalis est: non eodem tamen modo cælum,& homo intelligere dicatur: homo nanque ita intelligit, vt vere intellectionem edat,& eius anima principium dicitur,quo intellectionem parit:cælum verò intellectionem nequaquam edit;quia eius anima non est principium,quo intelligat,sed ipsamet est substãtia intelligens, cuius intelligendi principium est intellectus,sicut volendi,voluntas:huius autem rei alia nulla ratio reddi potest,nisi quia hominis anima est forma informans, cæli verò anima,assistens. Ex his omnibus apertissimè iam elici potest,animationem cælo,non nisi æquiuocè,tribuendam esse,& Aristotelem,quotiescunque is cælum aut animatum,aut rationale animal appellauit,animationem semper non pro informatione aliqua, aut formali coniunctione,sed pro intima præsentia motricis intelligentiæ ad cælum,accepisse:intelligẽtiamque licet secundum substantiam à cælo separatam,eius animam ideo nuncupasse, quia intima eius præsentia id virium habet ad cælum voluendum,quod habet anima ad motum suo corpori impertiendum. Hanc veram esse de cæli animatione sententiam. Scotus, Zimara, Gandauensis, Mercenarius, & alij plures existimarunt, quin immo. S. Thomas,tametsi secundo contra Gẽtiles cap.70.oppositam sñiam in Arist.defenderit,tamen in prima parte summæ quæst.70. art.3. palinodiam cecinit,& re maturiùs considerata,huic sñiæ lubens, & volens subscripsit,quemadmodum Cardinalis Gaietanus in illius articuli commentario animaduertit. Hęc autem sñia alijs probationibus,aut confirmationibus non eget, satis. n. superque ex ijs, quę in aliarum opinionum confutatione attulimus, & probata, & confirmata est.

Vnio animæ & corporis alia in cælo, alia in mortalibus.

Quamuis cælum aiatum dicatur animationali, verè tñ ac ꝓpriè nõ intelligit.

Veræ sententiæ cõclusio.

Scotus. Zimara Gandauensis Mercenarius S.Thomas.

Fiatne ex orbe,& Intelligentia magis vnum,quàm ex materia,& forma? *Cap. XXV.*

PRobatum est, Philosophiam Peripateticam cęli animationem admittere, in eo tamen sensu,vt intelligentia sit forma assistens,non autem informans: quę ideo cęli anima vocatur,quia ei vitam,pro actu secundo acceptam,hoc est motum, impertitur. Nunc autem in dubium vocatur,num adeò intimè intelligentia orbi annexa sit, vt ex vtroque magis vnum fiat,quàm ex materia, & forma ? Affirmatiuam partem eliciunt Auerroistę ex Commentatore secundo de cęlo comm. 3. vbi trium compositionum meminit,nimirum ex intellectu, & intelligibili,ex orbe, & intelligentia,atque ex materia,& forma. Ex prima compositione vnitatum omnium maximam exoriri perhibuit,quia est ex incorporeo,& incorporeo:minorem ex secunda, quia est ex abstracto,& corporeo;ex tertia minimam, quia est ex corporeo, & corporeo:hinc ergo concludunt,ex intelligentia,& orbe magis vnum fieri,quàm ex materia,& forma; hancque propositionem verissimam putant. Ego verò propositionem hanc semper falsam existimaui;si de ea vnitate sermo fiat,qua ex duabus distinctis rebus aliquod vnum constituitur. Etenim vera vnio tunc est,cùm res,quæ in vnum cogi debent, se habent inuicem vt actus,& potentia:per se enim imperfectæ sunt;ac propterea simul iunguntur, vt in vnum quippiam perfectum coeant. At verò si sint duæ res,in suo genere perfectæ, quę relationem illam actus,& potentię non habeant,sed ambę per se subsistant ; tunc in rem vnam coire nunquam poterunt. Rem explicemus exemplis:consideremus materiam primã ; hæc,tametsi existentiam per se habeat ; nihilominus absque forma, imperfectum quiddam ęst, atque adeò naturalem habilitatem habet,vt cum forma copuletur:forma itidem, quan

Compositio triplex apud Commentatorem.

Auerroistarũ ꝓpositio absolutè falsa est.

Exempla rẽ aperientia.

uis natura sua sit actus, atq; perfectio, tamen per se sumpta nullius rei perfectio est, nec quicquam agere potest: materiæ igitur copulam appetit, vt habeat quod perficiat; atque ita ex his duobus principijs, simul iunctis, aliquid per se vnum constituitur, quod terra, ignis, vel quippiam aliud huiusmodi appellatur. Sic, dum humanum corpus, & rationalis anima inuicem copulantur, aliquod per se constituitur, quod appellatur homo: cuius quidem partes, cùm se habeant inuicem vt actus, & potētia; si seorsum accipiantur, nihil perfectum indicant; sed vnius ad alteram naturalis propēsio est. Quid quæris? ex subiecto etiam, & accidente aliquod vnum, quanuis per accidens, constituitur: vt ex albedine, & ligno fit lignum album; quia lignum nullam habet repugnantiam, vt ab albedine preficiatur; & albedo, cùm sit accidens, naturalem habet propensionem, vt sit in subiecto. Iam verò ex intelligētia, & orbe, simul iunctis, quidnam constituitur, quod verè vnum appellari possit? Intelligētia per se est vna, cælum pariter per se est vnum, habent enim vnitatem, quæ propria est entis affectio; & si motus rationem excipias: vnius ad alterum nulla propēsio est: cælum per se est cælū: intelligentia per se est intelligentia; vtrunque in suo genere perfectum; quomodo igitur ex eis, simul iunctis, fit magis vnum, quàm ex materia, & forma? Nonnulli Auerroistæ, aduertētes: propositionem hanc veritatis malleo resistere non posse; varijs interpretationibus ad bonum sensum eam reuocare conati sunt. Alexander Achillinus ex ea elicuit, intelligētiam esse formam, cælestem orbem informantem; quæ ideo cum orbe magis vnum faciat, quàm ex materia, & forma, quia intelligētia incorporea est, nec ex materiæ potestate deducitur, sicut aliq mortalium rerum formæ. Hanc autem Achillini sñiam satis commodè supra reiecimus, & nunc etiam eius absurditas ostendi facilè potest: quia Auerroes loco citato rationem reddēs, cur ex orbe, & intelligētia fiat magis vnum, quàm ex materia, & forma: eam dixit esse; quia intelligentia absque dimēsionibus orbi iungitur: nunc autem aliquid alteri absque dimensionibus iungi, non est illius formam informantem esse. Alij dixerunt, ideo ex orbe, & intelligentia magis vnum fieri, quàm ex materia, & forma, quoniam ex illis fit vnum æternum, quod est veriùs vnum, quàm id, quod genitum est, & interire potest. Verùm hæc expositio à Mercenario optimè reijcitur; tunc enim non solùm ex orbe, & intelligentia fieret magis vnum, quàm ex materia, & forma; sed magis etiam vnū, quàm ex intelligibili, & intellectu: ex his.n. non semper fit vnum æternum; quoniam, vt fatetur idē Auerroes 3. de Anima cōm. 5. & 20. intellectus speculatiuus, & res intellectæ dissolubiles sunt. Ideo Arcangelus Mercenarius in suis dilucidationibus aliam huius propositionis interpretationē excogitauit; dixitque vnitati maximè propriam indiuisibilitatem esse, quod enim vnum est, quatenus vnū, indiuisibile dicitur; quia ergo ex orbe, & intelligētia fit aliquid magis indiuisibile, quàm ex materia, & forma; ideo ex illis magis vnum fieri putauit. Fieri autem magis indiuisibile ex eo elicuit, quia materia, & forma materialis diuisibiles sunt; orbis verò est quidem diuisibilis, intelligētia tamen indiuisibilis: nunc autem ex diuisibili, & indiuisibili magis indiuisibile oritur, quàm ex diuisibili, & diuisibili. Sed neque huiusmodi expositio approbanda mihi videtur; nescio enim, quonam pacto ex orbe, & intelligētia, simul iunctis, indiuisibile aliquod oriatur: nanque indiuisibilitas ad solam intelligentiam spectat; totum autem, quod ex intelligentia, & orbe conflatum est, diuisibile prorsus est, cùm in orbem, & intelligentiam, tanquam in duo entia perfecta diuidi possit: sic autem esset minus vnum, quàm ex materia, & forma conflatū; quippe quod non nisi in duo entia imperfecta, quorum vtraque partis rationem obtinet, diuisibile est. Si prædictā igitur propositionem ad aliquem bonum sensum reuocare velimus, vnitatem ipsam distinguendam arbitror: alia enim est vnitas, quam vocant identitatis; alia est vnitas, quæ dicitur vnionis: ex orbe, & intelligentia fit quidem magis vnum, quàm ex materia, & forma, loquendo de vnitate vnionis, non aūt de vnitate identitatis. Ratio ea est, quā ipsemet Auerroes attulit; quia scilicet intelligentia absque dimensionibus orbi cælesti iungitur: maior autem, atque interior est eorum vnio, quæ proximè, & nullius alterius interuentu, iunguntur, quàm eorum, quæ alicuius interpositu copulantur: intelligentia autem proximè cælo iungitur; forma verò materialis non sine dimensionibus cum materia copulatur: quare vnitate vnionis ex orbe, & intelligentia fit magis vnum, quàm ex materia, & forma. Non fit autem magis vnum, vnitate identitatis, quoniam materia, & forma in vnitatem, seu identitatem totius compositi transeunt, quod est tertium quiddam, ex eorum vnione proficiscens:

Quo Achillinus Auer propositionē intellexerit. Achillini sensus reijcitur.

Aliorū interpretatio.

Confutatio.

Mercenarij expositio.

Refutatio.

Autor Auerrois propositionē ad bonum sensum reuocat.

Vnitas duplex, idētitatis & vnionis.

cissens: orbis verò, & intelligentia in nullius tertij identitatem transeunt; cùm ex eorum coniunctione nulla tertia entitas oriatur.

Quid de proposita Quæstione sentiat catholica fides. *Cap. XXVI.*

ARistotelis mente de cæli animatione satis commodè patefacta, vt huic nostræ disputationi coronidem tandem imponamus, quid eadem de re fides catholica sentiat, paucis aperiendum. Negocium profectò satis difficile; cùm nullũ apertum diuinæ scripturæ testimonium habeatur, & Sanctorum Patrum non vna eademque sententia fuerit. Etenim, si veteres adeamus, inueniemus Origenem lib. 1. Periarchon cap. 7. cælestia corpora animata esse, affirmantem: contrà verò Damascenum lib. 2. de fide Orthodoxa cap. 6. Basilium homel. 3. Hexameron. & alios plures Doctores Græcos, cælum neutiquam animatum esse, perhibentes. Si Latinos perscrutemur Ambrosius cum Græcis, Hieronymus varius, dubius Augustinus nobis obuiam fiunt. Cælum rationali anima, & sensu carere, fatetur Ambrosius libro 2. Hexam. cap. 4. Hieronymus illa verba exponens Ecclesiastici primo, lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus, ad Origenis sententiam accedere videtur. Idem verò super psalmum, Audite cæli, oppositum statuit; asserit enim, locutionem ibi esse ad inanimata. Augustinus secundo, super Genesim ad litteram, cap. 15. & in Enchiridio, cap. 58. ait, se certè nescire, an ad supernam ciuitatem Sol, Luna, & alia sidera pertineant. Et 1. lib. Retractationum cap. 8. ait, se opinionem illam de cæli, & Mundi animatione, quam libro de Animi immortalitate scripserat, non omnino tanquam falsam, & erroneam retractasse. Ex Scholasticis verò Doctoribus, Diuus Bonauentura in secundo Sententiarum, distin. 14. quæst. 3. eorum sententiam valde absurdam, & erroneam existimauit, qui cælestia corpora animata statuerint. San. Thomas loco supra citato, dissidium hoc, quod inter Sanctos Patres inuenitur, in voce tantùm, vel nomine consistere, arbitratus est: qui enim inquit, cælestia corpora animata fatentur, id intelligunt, anima assistente: qui verò eadem animata esse negãt, id intelligunt, anima informante. Scotus secundo Sent. dist. 14. quæst. 1. art. 2. in Extremo, ait, si cęli non sunt animati, hoc creditum esse, non tamen ratione comprobatum. Qui cęlos inanimatos esse tuentur, afferunt quintam synodum Constantinopolitanam, quæ eos anathemate punit, qui oppositum asserere ausi fuerint. Sunt tamen qui dicant, nondum satis constare, an decretum illud à quinta synodo editum fuerit. Afferunt alij articulum Parisiensem, à Stephano Episcopo condemnatum, Dicere, cęlos animatos esse, error. Sed qui contrariam sententiam defendunt, illos articulos paruifaciunt, eosque aiunt, non transire alpes. In tanta Doctorum varietate, tutiorem partem eligendam arbitror, absolutèque statuendum, cęlos animatos non esse. Cùm enim multis rationibus, ex Aristotelica philosophia sumptis, iam antè probatum sit cælesti corpori rationalem animam competere non posse, nec cęlestis animæ vllã vnquam mentio in diuinis litteris facta sit; & multi Sancti Doctores in negatiuam partem inclinent; an non illam, tanquam fidei catholicæ magis consentaneam, accipiemus? Huc accedit, quòd si in cælestibus corporibus rationales animæ reperirentur, mereri illæ, & demereri; atque adeo premio, & supplicio affici possent, quod tamen solis hominum animabus statutum legitur: Verbũ enim diuinum non pro cælesti, sed pro humano duntaxat genere humanam carnem assumpsit, mortemque obijt. Dicendum igitur est, cęlestibus corporibus solam intelligentiam sufficere, cuius virtutis appulsu, motum recipiant, & in orbem continenter euoluantur.

Origenes.
Damascenus.
Basilius.
Ambrosius.
Hieronymus.
Augustinus.
D. Bonauen.
S. Thom.
Scotus.
Quinta synodus Constantinopolitana.
Articulus Parisiensis.
Cõsentaneũ est catholicæ fidei statuere cælos animatos non esse.
Rõ euidens.

DE

DE FORMIS ELEMENTORVM

Disputatio Decimaquinta.

PRAEFATIO.

Disputatio de formis elementorum præcipua in tota philosophia.
Difficillima ob varias opiniones.

Nam è præcipuis totius naturalis philosophiæ disputationibus, quę non modò ad acuenda ingenia, verùm etiam ad plures dubitationes euoluendas, quam maximè conducat, eam semper existimaui, quę de formis elementorum vsquequaque inscribitur. Creticum sanè Labyrinthum, vel potius vastissimum pelagus ingrediuntur, qui ad hãc ipsam explicandam accedunt: tot enim est difficultatibus circunsepta, totque contrariarũ opinionum, quasi fluctibus agitata, vt felicissimi, ac omnium peritissimi ij sint habendi, quicunque ex hac (vt ita dicã) nauigatione sese incolumes in portum recipiant. Cùm enim hinc Græcorum, inde Latinorum classes, nec non præterea Arabum piraticas triremes, huc, illuc fluctuantes, atque incursantes, videas; quid est, quod sine prælio euadere te posse speres? Amici omnes esse nequeũt; eligas quos velis, tibi erit necessariò cum cæteris dimicandum. Tuentur Græci, substantiales elementorum formas esse quatuor principes qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, easque vel simplices, vel copulatas. Defendunt Latini, in elementorum naturis, præter manifestas qualitates, formas quasdam substantiales latere, quæ vt sensibus incompertæ sunt, ita etiam nomine carent, solaque possunt ratione comprehendi: eæ aũt sunt, quæ qualitatibus, tanquàm instrumentis, ad operandum vtuntur. Arabes, quorum dux est Auerroes, neque principes qualitates, vt Græci, neque latẽtes substantias, vt Latini, sed qua litates nonnullas, à primis ortas, nimirum grauitatem, & leuitatem, substantiales formas, essentialesque differentias esse existimarunt, quibus elementa consistentiam accipiunt suam, atque elementorum rationem adipiscuntur: ita tamen hanc suam sententiam explicant, vt modò Græcis, modò Latinis adhærere, modo æquè his, ac illis aduersari penitus videantur.

Opinio Græcorum.
Opinio Latinorum.
Opinio Arabum.

Disputãdi occasio.

Famosa hæc, & difficillima quęstio adeò doctè, atque subtiliter à pluribus omnis generis philosophis, & veteribus, & recentioribus excussa est, vt non immeritò eundem laborem nunc subire, non esse operæpretium videatur. Quænam enim præcipuæ sint cuiuslibet opinionis rationes, & fundamenta; quæ opinio verior, atque Aristoteli magis consentanea, omnes, opinor, ex tot autoribus, qui hac de re, copiosè scripserunt, elicere nullo negotio possunt. Ego verò libentissime ab hac disputatione abstinuissem, atque hoc labore supersedissem, nisi Nouus quidam Autor, Græcorum doctrinæ, atque potissimùm Alexandri professor, me quodã modo ad disputandum impulisset. In libello enim, quem is nuper edidit de formis elementorum, Græcorum sententiam non nouam ille quidem, sed iam tritam, & peruulgatam satis cõmodè explicat: verùm quoniam in Latinos philosophos adeo acerbè, & contumeliosè inuehitur, vt eos planè negligere, &, si Deo placet, etiam irridere videatur: ideo vt celeberrimos viros, de Philosophia Peripatetica optimè meritos, ab iniusta hac contumelia vindicarem, ego quoque eandem disputationem aggressus sum; cùm præsertim ipsemet in sui libelli peroratione locum aliquem etiam superuenturis hospitibus, se reliquisse affirmauerit. Absit ab hac disputatione iactantia, absit contentionis ęstus; quod me nunc ad disputandum impulit, quodque semper incitauit, est veritatis inueniendæ desiderium. Fateor, omnibus, qui gymnasiorum subsellia ascendunt, me longè inferiorem esse, omnes veneror, omnes suspicio; nulla tamen cuiusquam autoritas tanta apud me est, qua quidquam affirmare cogar, nisi id ipsum firma aliqua, & euidenti ratione munitum planè cognoscam. Professus est Nouus hic Autor; Græcorum sententiam adeò veram esse, vt quicquid contra allatum sit, falsum omnino, atque ab Aristotele alienissimum iudicetur. Professus etiam est, eas rationes, quas pro Gręcis proposuit, firmas adeo, & validas esse, vt vim omnino habeant demonstrandi, contra verò rationes, à Latinis adductas: leuissimas esse, quæque facili responsione tollantur. Neminem arbitror, in causa propria ęquum iudicem esse posse; nec ei plena fides habenda est, qui quę sua sunt, solùm diligit, solùm ęstimat; cętera, in dicta causa, condemnat, despicit, abijcit, aspernatur.

Noui Autoris libellus de formis elemẽtorum.

Nouus autor mordic⁹ Græcorum sententiam tuetur.

tur. Dandam igitur mihi idcirco operam duxi, vt quæ nam sit eius opinionis explicatio, & defensio; quæ argumentorum vis, quod responsionum robur, quę soliditas, omnes apertissimè ex hac nostra disputatione cognoscerent. Verùm ne cõfusa, & perturbata disputatio sit, hunc ordinem in disputando seruabimus. Primò Grecorum opinionem cum omnibus rationibus, & fundamentis, quibus eam Nouus Autor defendit, in medium adducemus. Deinde Latinorum sententiam, quam, & veritati, & Aristoteli consentaneam arbitramur, explicabimus, rationibusque firmabimus. Tertiò, quia Nouus Autor modò argumenta contra Latinos dirigit, modò eorundem responsiones refellere nititur; ideo ita nos cũ illo disputabimus, vt cùm illi arguentis partes dederimus, nobis sumamus respondentis: at verò cùm ille personam susceperit respondentis, nos arguentis uicem sustineamus. De Auerroistis parùm nobis curandum erit; nam si probauerimus, quatuor principes qualitates substantiales elementorum formas esse non posse; constabit illicò, multo minus id muneris grauitatem, aut leuitatem obire, quę sunt qualitates secundę, à primis exortę; ideo postremo loco in Auerrois opinione paulisper versabimur.

Ordo in disputatiõe seruandus.

P A R S   P R I M A,

IN QVA GRÆCORVM OPINIO EXPLICATVR.

Græcorum, & Latinorum doctrina comparatio. *Caput Primum.*

Voniam disputatio hæc, ob varias tùm congressiones, tùm digressiones longiùs paulò producetur: ideo non ab re alienum existimaui, illam in partes, & partes singulas in capita distribuere; quò ea faciliùs, & minore cum fastidio ab omnib. legi possit. Priùs tamen vnum velim diligenter consideremus, quod ad rei veritatem, in proposita disceptatione, inuestigandam, pernecessarium est: quanti s. Grecorum doctrina, quam Nouus Autor tanti facit, quamque solam auditoribus asserit esse tradendam; quanti etiam doctrina Latinorum æstimanda sit. Et quantuis omnis comparatio odiosa, molestaque videatur; nihilominus ingenuis viris, qui ex ęquo, & bono cuncta iudicant; quique quod suum cuique est, libenter tribuunt, haud iniucundum fortasse erit, scire, qua in re Greci Latinis, quavè Latini Grecis antecellant. Equidem fateor, Grecos interpretes, Alexandrum Themistium, Simpl. Ammonium, & omnes alios, optimos philosophię cultores extitisse, atque in explicandis Aristotelis sensis, & verbis plurimum valuisse, Latinosque philosophos hac in re potissimùm superasse, vt omnes philosophię studiosi plurimum illis se debere fateãtur, qui solidam, & satis commodè explicatam Aristotelis philosophiam exhibuerunt. Verũ quoniam de ipsa aperta, & iam explicata Aristotelis mente multę dubitationes persępè exoriuntur, & multę etiam in eius dictis apparentes contradictiones inueniuntur, quę à Grecis solutę non sunt, queque, nisi dissoluerentur, valde obscuram, & dubiam Aristotelis philosophiam relinquerent; ideo Latini philosophi hac in re operam enixè dederunt, vt difficultates, non ex verbis solùm, verùm etiam ex Aristotelis sensibus emergentes, omninò euoluerẽt, & enodarẽt: atque ita subtilissimis suis ingenijs philosophiam auxerunt, illustrarunt, solidioremque reddiderunt. Non me latet, Grecorum fautores dictitare, multa in Latinis interpretibus inueniri, quę Aristoteles ne per somnium quidẽ suspicatus est. Leuissima obiectio. Immò addo ego, Latinos philosophos multa tradidisse, quæ Greci interpretes nunquam excogitarunt. Est ne igitur hac de causa eorum doctrina contemnenda? Nihil contra Aristotelẽ Latini dixerunt, sed multa, disputando, docuerũt, quę pariter ipsemet Aristoteles docuisset, si eisdem propositis dubitationibus respondere, coactus esset. Cępit Auerroes peripateticam philosophiam, propositis hinc inde dubitationibus, atque earum solutionibus, subtiliorem reddere; eum secuti sunt Latini, qui tandem eam ipsam ad summum subtilitatis fastigiũ extulerunt. Non est hoc, nouam inducere philosophiam; sed iam traditam, communiterque receptam Aristotelis philosophiam diligentius expendere, subtiliùsque examinare. Iam verò ij, qui fortè, vt ipsi putant, existimationis causa, Auerroe, Latinisque philosophis neglectis, Grecis tantummodò se addicunt, sui erroris interdum pœnas luunt; cùm enim in Latinorũ dispu-

Grecorũ excellẽtia in Arist. explanãdo.

Latinorum acuitas in dubitationibus enodandis.

Nihil Latini contra Arist. sed multa noua, à Grecis minimè excogitata, protulerunt.

[illegible]orum ingenij hebetudo, qui i. Grecis tantũ expositoribus versan tur.

disputationibus exercitati non sint, si argumẽtulum aliquod, vel debile, aduersus Arist. contextum, illis proponatur, statim animo concidunt, dumque illud explicare nituntur, tantum abest, vt explicent, vt potius eundem iam manifestum Arist. contextum, noua declaratione confirment. Sin autem eisdem aduersus aliquem argumentari contingat, noua audita solutione, quam apud Arist. non inuenerint, (non.n. necesse est, vt Arist. omnia dixerit) statim acquiescunt, atque argumẽtorum inopia circumuenti, putant, responsionem illam satis esse irrisione impugnatam. Qui ergo existimant, Latinorum doctrinam à philosophorum Scholis abijciendam esse, vellẽ etiam viam aliquam, & rationem traderẽt optimè disputandi; ne adolescentes in publicis concertationibus, multò iam antè argumẽtis, atque responsionibus praeuisis, eisdemque memoriȩ mandatis, cùm Picos se esse credant, tanquàm Picæ quædam disputantes, aut veriùs garrulantes viderẽtur. Insigne dedecus: exercitationem, ad ingeniorum ostẽtationem olim inuentam, nunc apertissimum esse ignorationis argumẽtum. Exteras gentes, Gallos, Germanos, Belgas, Britannos, Sarmatas, Hũgaros, plerosq; alios ad Italiæ Gymnasia, tanquam ad illas doctrinarum inuentrices Athenas, confluẽtes, quid dicere putes, cùm hos disputandi fucos animaduertunt? Hoc non accideret, si Græci simul Arabes, & Latini philosophi legerẽtur. Bone Deus, contemnemus ne Magnum Albertum, Aristotelicæ philosophiæ instauratorem, Diuum Thom. dilucidatorem, Scotum examinatorem, Ægidium cõsolidatorem, alios complures horum imitatores, & defensores? Hos ego arbitror, eruditione, atque ingenij acumine longè Græcis excelluisse: nam & quæcunque à Grȩcis tradita sunt, optimè intellexerunt, & multa insuper alia ex proprijs hausta riuulis exprompserunt. Multi fuerunt in totius Italiæ Gymnasijs, & præsertim in hac Patauina Academia celeberrimi Doctores, Zimara, Archangelus, Zabarella, Pendasius, Piccolomineus, & alij, vt antiquiores omittam, qui Græcis interpretibus, in Arist. explanando, vtẽtes, Latinos quoque, atque præsertim Scholasticos Philosophos, in præcipuis difficultatibus euoluendis, adhibuerunt. Quid est igitur, cur vni tantùm credamus, atque Græcorum tãtùm lectionibus, Latinis penitus neglectis, incumbamus.

Nostri tẽporis disputantium consuetudo.

Latini interpretes præcipui.

Recentiores Philosophi, qui philosophando, Grȩcorũ simul, & Latinorũ doctrinã amplexati sunt.

Opinio de formis elementorum, Græcis autoribus communiter ascripta. Cap. II.

SEd his omissis, propositam iam disputationem ineamus, atque sñiam illam de formis elemẽtorum, quæ Græcis cõiter ascribitur, in medium afferamus. Fuit igitur satis celebris opinio, substantiales elemẽtorum formas, quæ eisdem consistentiam tribuunt, eorumq; naturam complent, atque perficiunt, esse quatuor principes qualitates, Caliditatem, Frigiditatem, Humiditatem, & Siccitatem. Inter eos tñ, qui sic opinati sunt, nonnihil discriminis intercessit. Aliqui.n. simplicem qualitatem, ad vnicum elemẽtum constituendum sufficere, existimarunt, vt caliditatem, ad ignem; humiditatẽ, ad aerem; & sic de reliquis. Alij verò non qualitatẽ simplicem, sed vel duplicem, vel plures ẽt simul coniunctas, ad statum quendam reuocari dixerunt, vt verȩ substantiales elemẽtorum formæ, & esse, & dici mereantur. Huius aũt opinionis præcipuum fundamẽtum illud est, quod Nouus Autor refert sect. 1. cap. 3. latum, inquit discrimen est in doctrina Græcorum, inter corpus absolutè sumptum, quatenus corpus est, & corpus, quatenus tale est, vid. corpus naturale. Corpus absolutè spectatum, ex prima materia, atq; ex trina dimẽsione, ei proximè, & absque vllo medio adueniẽte, constituitur: materia.n. in molẽ aucta, vt Græci dicunt, corpus constituit, quatenus corpus est. Iam verò huic corpori, sic constituto, caliditas, frigiditas, & cæteræ qualitates adueniunt: quȩ quoniam illud non constituunt, sed illi accedere, atque ab eo recedere, absque eius interitu, possunt; idcirco accidẽtia, propriȩque eius qualitates, non ẽt substantiales differentiæ, aut formȩ nuncupantur. Cæterùm vbi qualitates istæ, aut duæ, aut plures simul iunguntur, atque ex hac coniunctione priuatam quandam conditionem acquirunt; tunc vim quandam adeptæ sunt, vt formarum instar, corpus tale, hoc est, corpus naturale, vel clariùs, elemẽtum, constituere possint. Etenim totum corpus, prius constitutum, materiæ vicem gerit: qualitates autem, ita coniunctæ, gerunt vicem formæ; & propterea dum forma substantialis cum materia copulatur, elemẽtum oritur, quod naturale corpus est: habens quidẽ qualitates, non vt accidẽtia; quoniam illæ elemẽto, iam constituto, non adueniunt, sed vt substantiales formas, propterea quòd sunt partes, eius substãtiam constituẽtes. Pro cuius rei maiore explicatione exẽ-

Opinio Græcis ascripta.

Dissensio inter Græcos.

Fundamẽtũ præcipuũ opinionis Græcorum.

plum

plum affert Nouus Autor, eadem sect. cap. 4. de materia, & forma, ad substantiale compositum relatis: forma, inquit, substantialis materiæ pars appellari non potest; quia ei admodum accidētis inest: appellatur aūt pars substantialis compositi; quia, iuncta cum materia compositum constituit. Hæc igitur, sic explicata, est opinio de formis elemētorum, quam, cōis peripateticorum Schola asserit, Græcos philosophos defendisse, præsertim Alexādrum eorum ducem, & principē; Themistium, Simplicium, Philop, Olympiod. Iamblicum, Psellum, Michaelem Ephesium, Dexipsum, Porphyrium, Ammonium, Galenum, Athenæum, & alios. Scio, multos reperiri, qui, hanc fuisse Græcorum sñiam omninò negent, sed eos potius, quēadmodum etiam Arist. hac de re valdè obscurè locutos esse arbitrētur: idque in causa fuisse, cur nonnulli eorum dicta perperam interpretantes, hanc illis opinionem ascripserint. Vtcunque aūt res habeat, siue hæc fuerit sñia Græcorum, siue nō, quod forsan in disputationis progressu patebit; cōsilium nostrum erit, disquirere, vera ne illa, atque Aristotelica sit, an potius vt à veritate, ita ab Aristot. penitus aliena: quod facilè intelligetur, si rationes, & autoritates, quibus illa munita est, diligenter examinabimus.

Exemplū nouι autoris.

Græci autores, quib. hęc opinio ascribitur.

Nō oīno certum est, an re lata opi. Græcorum fuerit, lege landun. 5. Physi. q. 4.

Loci aliquot Aristotelis, à Nouo Autore adhibiti, ad Græcorum sententiam roborandam. Cap. III.

MVltæ sunt Aristotelis autoritates, multæ etiam rationes, quibus Græcorum fautores eorum sñiam confirmare nituntur: ego verò eas tantùm accipiam, quas Nouus Autor proposuit: nam eis præcipuè responsurus sum; eiusque (vt Plautus loquitur) ipsissima afferam verba ne conqueri possit, me ex industria aliquid omisisse, quod ad vim argumētationis pertineret. Itaque sect. 2. cap. 1. 2. & 4. plures affert Arist. autoritates, partim longè petitas, & excurrentes, partim ad rem propius accedentes: ex quibus rationes elicit, ad probandum, quatuor primas qualitates substantiales esse elemētorum formas. Primam igitur autoritatem elicit ex 2. lib. de partibus animalium cap. 1. vbi Arist. ita scribit, *Cùm igitur triplex sit compositio, prima statui pōt ea, quæ ex primordÿs ÿs, quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aquam, aerem, & ignem: Sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, ÿsque non omnibus, sed vt antea expositum est: humiditas enim, & siccitas, & caliditas, & frigiditas, materia corporum sunt compositorū.* Ex hac autoritate, suo arbitratu explicata, duas educit argumētationes. Prima est huiusmodi; Id quod est ratio, & principium mistionis, qua misti substantia constituitur, substantiale est: virtutes elemētorum sunt talis ratio, & tale principium; non igitur sunt accidentia, sed substantiales qualitates. Altera est hæc; Materia compositi substantialis est aliquid substantiale: hæ qualitates sunt materia cōpositi substantialis; ergo sunt substantiales. Secundam autoritatem sumit ex 2. lib. de Anima tex. 28. vbi habet Arist. *Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus enim alimenti sensus est: siccis enim, & calidis, & frigidis, & humidis, aluntur omnia viuentia; horum autem sensus est.* Explicat primùm hęc verba, vid. alimēti sensum non eum dici, qui ea sentiat, quæ per accidens ad nutrimentum se habent: ideo. n. gustatus alimenti sensus non dicitur, qui saporem sentit: quoniam sapor nutrimenti condimentum est, non autem essentiale quippiam nutrimēto. Tunc ita argumentatur; si tactus nutrimenti sensus est; ergo quæ tactus sentit, per se, & propriè ad nutriendum se habent: tactus autem has qualitates sentit; ergo hæ qualitates per se, & propriè ad nutriendum se habent: quod autem se habet per se ad nutriendum, est substantia; quia nutrimentum est substantia, sicut quod nutritur est substantia, ex primo de generatione; ergo istæ qualitates non sunt accidentia, sed formæ substantiales. Tertiam autoritatem excipit ex 3. lib. de Ani. tex. 10. vbi scribit Aristoteles, *sensitiuo igitur calidum, & frigidum, & quorum ratio quædam est.* Ex hoc textu ita argumentatur; Id, in cuius temperamento carnis essentia consistit, est substantiale; quia caro est substantia, & essentia substantiæ in accidentalibus posita esse non potest: sed in harum qualitatum temperamento carnis essentia consistit, vt patet ex illo textu; ergo istæ qualitates non possunt esse accidentales, sed necessariò sunt substantiales. Quartam autoritatem eruit ex 4. li. Metheor. in principio, vbi habet Arist. *Quoniam autem quatuor sunt determinatæ causæ elementorum, harum autem secundum coniugationes, & elementa quatuor.* Ex his verbis huiusmodi conficit ratiocinationem; Istæ causæ tales profectò esse debent, quales requiruntur, vt ex earum numero elemen-

Prima Arist. autoritas.

Prima ratio Noui autoris ex hac autoritate desumpta.

Secunda rō.

Secunda Aristo. autoritas

Tertia autoritas.

Quarta autoritas.

torum numerus constituatur: iste numerus non pertinet ad indiuiduum; elementa enim non solo numero, sed specie distinguuntur; quæ autem specie distinguuntur, per differentias specificas distinguuntur; ergo istæ qualitates, sunt tales causæ, quæ sunt specificæ differentiæ elementorum. Id etiam confirmat ex 2.c. primi eiusdem operis libri, vbi dicit Aristoteles, alia simplicia, præter cælum, esse quatuor, ob quatuor principia, quæ sunt quatuor qualitates, quæ si sunt principia elementorum, accidentia certè esse non possunt.

Quinta autoritas. Quintam autoritatem elicit ex 2. lib. de Partibus animaliũ, c. 2. vbi Aristoteles quatuor primas qualitates vitæ, & mortis causas, & elementorum principia vocabat: vsque adeo non putat Nouus Autor, hæc vnquam Aristotelem dicturum fuisse, si accidentia illas esse, ratus esset.

Sexta autoritas. Sextam autoritatem educit ex 8. Metaph. tex. quinto, vbi docet Aristoteles, id, quod est causa vni, cur sit, esse eius formam: hac autoritate, veluti maiore quadam propositione assumpta, addit minorem: sed caliditas est causa igni, cur sit; ergo est eius forma, & talis forma, quæ sit substantia; atque natura illius: forma enim ex 2. Physic. tex. 13. est natura, quia per ipsam est generatio: tunc subdit, sed generatio ignis est per caliditatẽ; ergo caliditas est forma, atq; natura ignis.

Septima autoritas. Septimam autoritatem sumit ex 4. li. Metheor. tex. 2. vbi Aristoteles misti generationem hisce verbis tradit, *Generatio est transmutatio ab his virtutibus, cùm habeant rationem ex subiecta materia.*

Prima rõ noui Autoris. Ex hac definitione ita argumentatur; generatio, quæ ibi definitur, substantialis est: sed generatio substantialis non definitur per aliquod accidentale, tanquã per causam sui; ergo contrarietates, per quas definitur, non possunt esse accidentales.

Secunda. Præterea generatio est effectus substantialis; ergo per causas substantiales definiri debet, atque adeo quæ in definitione vt causæ ponuntur, debent esse causæ substantiales, non accidentales.

Tertia. Ad hæc, generatio misti, quoniam definitur prout terminatur ad esse substantiale misti, definiri debet per ea, quæ sunt de esse substantiale eiusdem misti; sed accidentia non sunt de esse substantiale misti; ergo non est definienda per accidentia: definitur autem per has qualitates; ergo hæ qualitates sunt substantiales misto, non accidentales: non possunt autem esse substantiales misto, nisi sint substantiales miscibilibus, igitur cùm miscibilia sint elementa, sequitur, vt sint substãtiales elementis.

Octaua autoritas. Octauam autoritatem excipit ex 1. de Generatione, & interitu text. 55. vbi Aristoteles hæc scribit, *formæ autem, & fines habitus quidam sunt: materia autem, secundum quod materia, passiuum; ignis igitur habet in materia calidum.*

Prima rõ noui Autoris. Statuit hanc autoritatem veluti multarum rationum fundamentum. Primò ita argumentatur; Per formam eo loco, dubio procul substantialem formam Aristóteles, intellexit: hæc enim est finis, hæc materiam respicit, hæc est illa, ex qua rei substantia constituitur: ergo dum concludit, ignem habere calidum in materia, caliditatem vt formam ignis substantialem concepit.

Secunda. Deinde Aristoteles ibidem caliditatem, quam habet ignis, in materia, ideis, & intelligentijs comparando, hæc habet, *Si autem aliqua esset separata caliditas, hæc nihil vtique pateretur.* Tunc arguit Nouus Autor, ignis idealis est substantia: sed Aristoteles ponit caliditatem pro igne ideali; ergo caliditas est substantia ignis.

Tertia. Præterea, Intelligentiæ sunt formæ substantiales separatæ: sed caliditas cõparatur Intelligentijs, à quibus hoc solo differt, quia est in materia: ergo ignea caliditas est eius forma substantialis.

Quarta. Rursus, dum ait Aristoteles, *Materia autem, secundum quod materia passiuum,* loquitur de materia prima, per se, & absque vlla forma considerata; alioquin si haberet coniunctam formam, haberet coniunctum aliquod actiuum. Tunc ita argumentatur; Concludit Aristoteles, ignem habere calidum in materia; ergo arbitratus est, ignem ex caliditate, tanquam ex substantiali forma, & ex materia prima conflatum esse; atq; adeo in igne alia forma substantialis innominata ponenda non est, quæ caliditatem antecedat.

Quinta. Ad hæc, passio est propter materiam, & actio propter formam: sed igni tribuitur actio, & passio, quia habet caliditatem in materia; ergo caliditas est forma in materia.

Sexta. Postremò, si caliditas non est forma ignis; ergo illa propositio, ignis habet calidum in materia erit falsa. Probat consequentiam, quia tunc ignis habebit caliditatem in composito, non autem in materia, de qua ibi Aristoteles loquitur.

Nona autoritas. Nonam autoritatem eruit ex 1. Phys. tex. 54. vbi Aristoteles veterum philosophorum opiniones de materiali principio, quod subiecti loco statuitur, inuicem comparans, docet, minus à ratione abhorrere opinionem illam, quæ statuit, huiusmodi principium non esse aliquod ex elementis, sed medium quiddam, & ait, *Ignis enim, & Terra, & aer, & aqua contrarietatibus complexa sunt.* Ex hoc loco elicit Nouus Autor huiusmodi argumen-

gumen-

gumentum; Certum est, contrarietates istas esse quatuor primas qualitates: hæ autē aut sunt substantiales, aut accidentales: si accidentales, à subiecto igitur abesse poterunt; atque adeo nullo impedimento erunt, quo minus subiectum illud possit esse materiale principium rerū naturalium, quod Aristoteles omnium qualitatum expers esse volebat. Quare si Aristotelis ratiocinium aliquam vim, ad materiæ primæ naturam inuestigandam, habere debet, opus est, vt intelligat, contrarietates illas, seu qualitates, substantiales esse, non autem accidētales.

Decimam autoritatem educit ex 1. de Generatione tex. 18. vbi Aristoteles ait, *Vt puta si calidum quidem prædicamentum aliquod, & forma: frigiditas autem priuatio: differunt autem ignis, & terra his differentijs.* Hisce verbis rationem reddit Aristoteles, ait Nouus Autor, cur in substantijs generatio simpliciter, & generatio secundum quid habeatur: ratio autē ea est, quia in substantijs quædam sunt magis substantiæ, quædam minus; magis substantias eas dicit, quarum differentiæ magis hoc aliquid significant. Tunc ita argumentatur; terra, & ignis differunt calido, & frigido; ergo calidum, & frigidum sunt eorum differentiæ substantiales. Decima autoritas.

Vndecimam autoritatem elicit ex 1. Metheor. c. 4. vbi docēs Aristoteles, quomodo potentia materiæ ad elementa se habeat, hæc scribit, *oportet autem intelligere sic, & hinc cùm incepe-rimus, quod enim sub ea, quæ sursum est circulatione, corpus veluti materia quadam existēs, potentia calida, sicca, & humida.* Ex hoc loco ita argumentatur; Materia per suam potentiam se habet ad formam substantialem, & illam proximè respicit: sed materia se habet ad istas qualitates per suam potentiam, siue pro generatione elementorum, siue pro eorum transmutatione; ergo istæ qualitates sunt formæ substantiales elementorum. Vndecima autoritas.

Alia Aristotelis autoritates, quæ validiùs Græcorum sententiam confirmare videntur. Cap. IV.

AFfert deinde Nouus Autor alia Aristotelis loca, quibus putat, ipsum euidentiùs significasse, primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Duodecimam igitur autoritatem excipit ex 2. lib. de Generatione tex. 24. vbi Aristoteles ait. *Quod igitur omnia nata sint inuicem transmutari, manifestum est, generatio enim in contraria, & ex contrarijs: elementa autem omnia contrarietatem inuicem habent; quia differentiæ sunt cōtrariæ.* Ex hoc loco ita argumentatur; Mutatio secundum differentias non specificas non facit mutationē substantiæ: sed mutatio secundum differentias, quas dicit philosophus, facit mutationem substantiæ; ergo illæ sunt differentiæ specificæ: istæ autem sunt quatuor qualitates: ergo quatuor qualitates sunt differentiæ specificæ elementorum. Duodecima autoritas. Hoc idem confirmat ex text. 25. vbi Aristoteles ait, *vt ex igne quidē erit aer, altero transmutato: illud enim erat calidū, & siccū, hoc autem calidum, & humidū; quapropter si vincatur siccū ab humido, aer erit, & victo humido terra erit.* Ex his colligit Nouus autor, si aer est per humiditatem, & terra per siccitatem, necessariò sequi, vt humiditas sit differentia substantialis aeris, & siccitas sit differentia substantialis terræ. Confirmatio

Decimamtertiam autoritatem sumit ex eodem 2. lib. tex. 49. vbi Aristoteles scribit, *Aer autē, & ignis, quoniā contraria sunt terra, & aquæ, terra enim aeri, aqua verò igni cōtraria est, vt contingit substantiā substantiæ esse contrariā.* Nulli dubium est, inquit, contrarietatem, quam elementa inuicem habent, secundum istas qualitates esse: quòd si probauerit, contrarietatem, quam, loco citato, inter elementa Aristoteles ponit, substātialem esse; manifestè apparebit, qualitates illas esse differentias substantiales elementorum. Iam verò contrarietatem illam substantialem esse, ita probat; Ea contrarietas in elementis requiritur, quatenus simul miscentur: sed simul miscentur, quatenus substantiæ sunt, ergo contrarietas inter elementa requiritur, quatenus substantiæ sunt: ideo Aristoteles hoc agnoscens, ea verba subiunxit, *Vt contingit, substantiā substantia contrariā esse*, hoc est non secundum materiā, sed secundū formā. Tunc arguit Nouus Autor; Contrarietas quā semper Aris. assignat, est rōne primarū qualitatū; ergo primæ qualitates sunt formę substātiales elementorū. Decima tertia autoritas.

Decimāquartā autoritatē educit ex eodē lib. tex. 6. vbi hēt Arist. *Nos autē dicimus aliquam materiam corporum sensibilium: sed hanc non separabilem, sed semper cum contrarietate, ex qua generātur vocata elementa.* loquitur hic Aristoteles, ait Nouus Autor, de contrarietate, dante existentiam materiæ: hæc autem est contrarietas generans, & constituens, per quam elementa inuicem transmutabilia, & miscibilia sunt; ergo loquitur de contrarietate positiua, quæ est for- Decima quarta autoritas.

Decima quinta autoritas.

mæ ad formam. Decimamquintam autoritatem eruit ex eodem lib. tex. 7. vbi ſcribit Ariſtoteles, *Non omnes contrarietates corporis formas, & principia faciunt.* Ex hoc loco dupliciter argumentatur. Primò, ſi hæc vera ſunt; ergo contrarietates, quæ proponentur, tãquam formæ ſtatuentur. Deinde, ſi non omnes corporis contrarietates formas, atque principia faciunt; ergo ſignum eſt, poſitiuam contrarietatem, quæ eſt formæ ad formam, Ariſtotelem propoſuiſſe. Decimamſextam, autoritatem elicit ex eodem ſecundo libro, textu ſexto(ſeruo ordinem in his autoritatibus adducendis, quem ipſemet ſeruauit) vbi Ariſtoteles ita ſcribit, *Sed tamen quoniam & hoc modo ſunt ex materia corpora prima; determinandum eſt de his, principium quidem & primum extiſtimantes, eſſe materiam inſeparabilem quidem, ſubiectam autem contrarijs: neque enim calidum materia eſt frigido, neque hoc calido; ſed ſubiectum ambobus: quapropter primum quidem potentia corpus ſenſibile principium eſt; Secundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas, & frigiditas; tertium autem iam ignis, & aqua, & alia.* Alias formas in materia ante has qualitates Nouus Autor non videt: quæ quidem qualitates, ſi formas alias ante ſe haberent; iam in elementorum conſtitutione non ſecundum, ſed tertium dicerentur. Subiungit Philoſophus, *Hæc enim inuicẽ trãſmutantur, & non vt Empedocles, & alij dicunt: neq. enim eſſet alteratio; contrarietates autẽ non transmutantur.* Quibus verbis ſignificauit Ariſtoteles, elementa ex materia, & contrarietatibus compoſita eſſe; alioquin non tranſmutarentur, quia in ſolis contrarietatibus, abſque communi ſubiecto, tranſmutatio non fit: id autem ita eſſe intelligendum vel cæcis, ait Nouus Autor, poterit eſſe euidens; ſi conſiderent, eandem ſententiam in primo de generatione tex. 29. de materia hiſce verbis haberi. *Quam nunquam ſine paſſione, poſſibile eſt eſſe, neq. ſine forma.* & in tex. 7. *Quartimus corporis ſenſibilis principia.* & infra. *Non omnes qualitates corporis, & principia faciunt.* Vbi manifeſtum eſt, eam contrarietatem, à qua materia non ſeparatur, Ariſtotelem vt poſitiuam, non etiam vt priuatiuam intellexiſſe. Poſtremam autoritatem excipit ex eodem ſecundo de Generatione tex. 16. vbi habet Ariſtoteles. *Quoniam quatuor ſunt elementa.* Vocauit ibi Ariſt. primas qualitates elementa; Tunc arguit Nouus Autor, Elementum eſt id, ex quo primò res fit, & in quod vltimum abit; ergo ex his qualitatibus ſimplicia corpora fiunt, atque tandem in eaſdem abeunt, & diſſoluuntur; vel igitur tanquam in materiam, vel tanquam in formam: non tanquam in materiam, vt notũ eſt; ergo tanquam in formã: erunt igitur quatuor primæ qualitates formæ ſubſtantiales elementorũ,

Decima ſeptima autoritas.

Duæ rationes Noui Autoris, quas, ad probandam Græcorum ſententiam, putauit eſſe demonſtrationes. *Cap. V.*

HIs autoritatibus non contentus Nouus hic Autor, cap. 4. eiuſdem ſectionis ſecũdæ ad cõfirmandam Græcorum ſententiam, duas affert rationes, quas validiſſimas putat eſſe demonſtrationes. Prima ea eſt; Si formæ elementorũ non ſunt contrariæ, tunc illæ ſunt indiſſolubiles: ſed falſum eſt, elemẽtorum formas eſſe indiſſolubiles: ergo verum eſt dicere, elementorum formas eſſe contrarias. Aſſumpſit hoc medium. ſ. elementorum formas eſſe contrarias; quoniam, ſi id probauerit, patebit illicò, elementorum formas eſſe quatuor primas qualitates, quæ inter ſe contrariæ ſunt. Conſequentiam primò declarat: deinde probat. Declarat ex Ariſt. 1. Phyſ. tex. 47. & 1. de Generatio. tex. 50. vbi docet, quicquid fit, & interit, ratione contrarietatis fieri, & interire. Itaque contrarietas in rebus dupliciter eſſe poteſt, aut quia ipſæ contrariæ ſint; aut quia ex contrarijs conſtent: ſi ergo elementorum formæ debeãt interire, opus eſt ſanè, vt altero duorum modorum contrarietatem habeant; non poſſunt autem eam habere ſecundo modo; quia ſunt primæ, quæ in materia reperiuntur, nec ab vlla cõtrarietatum miſtione pendent: debent igitur habere contrarietatem primo modo; quia. ſ. ipſæmet inter ſe contrariæ ſint. Hinc conſequentiam ita probat; quicquid interit, vel ideo interit, quia eſt alteri contrarium: vel quia ex contrarijs conflatum eſt: ſed elementorum formæ ex contrarijs conflatæ non ſunt, vt omnes concedunt; ergo, ſi ſunt diſſolubiles, neceſſe eſt, vt ipſæmet inter ſe contrariæ ſint, atque adeo primæ qualitates, quæ contrariæ ſunt, ſubſtantiales erunt elementorum formæ. Altera ratio eſt huiuſmodi; ſi forma, & priuatio ſunt principia rerum naturalium, oportet, primas formas ſubſtantiales, quæ ſunt in natura, eſſe contrarias. Conſequentiam dupliciter probat; primo oportere, contrarietatem in principijs reperiri

Prima ratio.

Secunda ratio.

periri

periri; etenim principiorum natura in ijs maximè conspicitur, quæ ex principiis proximè cõstituuntur:sed prima composita, quæ sunt quatuor elementa, ex principijs proximè cõstituuntur; ergo principiorum contrarietas in elemẽtis, atque adeo in eorum formis maximè conspicitur. Deinde probat, elementorum formas iccirco oportere contrarias esse, quia priuatio, & forma sunt principia rerum naturalium. Id autem probat argumento quodam, nescio in qua figura constructo: poterunt illud, qui voluerint, apud ipsum legere, ego autẽ puto esse huiusmodi. Iacit primò hoc fundamentum. Si priuationem existere debere: ea autẽ propria vi non existit, vt patet, quia est de se non ens: aut igitur existentiam capit à materia, aut à forma: non quidem à materia, quia cùm materia per se non existat, sed ab alio, hoc est à forma, existentiam accipiat, multò minus existentiam priuationi tribuere potest: accipit igitur existentiam à forma, quam sibi coniungit. Hinc fit, vt vera alicuius formę priuatio ea sit, quæ extremè, quantum rei natura patitur, ab illa distat: priuatio enim in sui conceptu cuiusque modi carentiam includit, quæ quidem carentia non nisi cum altero extremorũ reperitur. Hoc iacto fundamento, ita argumentatur; Quæcunque verè extremè in eodem genere distant, illa contraria sunt: sed elementorum formæ, cùm extremas priuationes oppositas habeant, verè extremè in eodem genere distant, igitur elementorum formę inter se contrarię sunt. Confirmat hanc rationem autoritate Aristotelis 2. Phys. tex. 15. vbi docet, priuationẽ esse quodammodo formam. Sed præterea idemmet Aristoteles 2. de Generatione tex. 32. clarè docuit, priuationem esse alterum contrariorum. Tunc ex hoc loco, suo arbitratu explicato, ita argumentatur; Fiunt simplicia vicissim, posita materia; ergo oportet, illorum priuationes vicissim in materia antè existere: sed priuationes dicunt formas oppositas, ergo oportet, vnamquanque eorum formam aliam sibi oppositam formam hře, vel simpliciter, vt ignis, & aqua, vel secundum quid; vt ignis, & aer; atque adeo opus est omnino, vt vnaquæque forma, quouis modo oppositionem includat. Et hoc est, quod non surdis quidem conclamauit philosophis, ait Nouus Autor, dum in constituendis elementis, nihil aliud, quam materiam, & contrarietates proposuit. Hoc idem, quod ex Aristotele de coniunctione priuationis cum contrarietatibus asseruit, confirmat ex Auer. 2. Phys. tex. vt ipse ait, 14. Sed est textus 15. vbi habet, priuationem, quæ est in materia, à primis contrarietatibus, quæ sunt quatuor qualitates non separari. Hæ igitur sunt rationes, quas vir iste & sibi, & alijs, ad Gręcorum sententiã, de formis elementorum, confirmandam, sufficere existimauit.

Confirmatio ex Arist.

Confirmatio ex Auer.

PARS SECVNDA.

IN QVA LATINORVM OPINIO EXPENDITVR, SIMVLQ; Græcorum sententiæ fundamentum euertitur.

Quid Latini philosophi de formis elementorum senserint paucis explicatur.
Caput Primum.

HActenus in Græcorum opinione versati sumus: nunc autem quid Latini philosophi de formis elementorum senserint, paucis aperiemus. Defendunt igitur Latini philosophi, lib. 2. de Generatione, & interitu, in comm. textus 17. quatuor simplicia corpora, elementa vocata, esse prima corpora, quæ primò ex materia, & substantiali forma coalescunt: quæ tametsi simplicia vocantur, nihilominus materiæ, atque substantialis formæ compositionem non excludunt; sed talia dicuntur, ad differẽtiam mistorum corporum, quæ ex ipsis coagmentata sunt. Itaque secundum Latinos philosophos, elementum quodlibet substantiale compositum est, quod primò materię, & substantialis formę coniunctionem experitur, quodque horum duorum principiorum primus quasi partus existit. Constituto autem elemento, statim ab eius substantiali forma qualitas quædam oritur, quæ propria eiusdem affectio nuncupatur, cuiusmodi est in igne caliditas, in aere humiditas, in aqua frigiditas, in terra siccitas. Et quoniam substantiales formæ nec sub sensum cadere, nec vllas proximè manifestas operationes edere queunt; sed qualitatibus, veluti instrumentis, ad operandũm vtuntur, idcirco qualitates ipsæ cùm sensui pateant, atque etiam manife-

Elemẽta sunt prima corpora, quę ex materiæ, & formæ cõiũctione orta sunt.

Qualitates elemẽtorum eorũ substantiales formas consequũtur.

Qualitates elementorum

Interdum loco differentiarum sumunt, ob earum differentias latentes.

sta operationum principia sint; sæpe differentiarum, seu formarum substantialium loco accipiuntur. Id enim ferè cõe est, vt quotiescunque alicuius rei substantialis differentia nos lateat, eius loco, ad eandem rem explicandam, propriam eius affectionem adhibeamus. Et propterea cùm substantiales elemẽtorum formæ occultæ sint, solaque ratione, non etiam sensu percipiantur, mirum non est, si frequẽter Arist. quatuor primas qualitates tanquam elementorum substantiales formas, seu differentias acceperit. Hæc igitur est Latinorum sñia de formis elemẽtorum: quam etiam inter Arabes aliquando approbauit comm. Auer. 8. Metaph. comm. 5. quanuis lib. 3. de Cęlo comm. 67. secus senserit, & docuerit. Eadem quoque medicorum principi Auicennæ non displicuit: qui cùm, elemẽtorum formas integras, & incolumes in misto seruari, qualitates verò aliquam virium iacturam perpeti, multis in locis existimauerit; significauit, se in elemẽtis substantiales formas, à qualitatibus distinctas, agnouisse; atque adeo elementa non per qualitates, sed per latentes, & innominatas substantias constituta esse.

Auerroes. Auicenna.

Argumenta communia, quæ pro Latinorum sententia afferri solent. *Cap. II.*

Multa sunt argumenta, quibus hæc Latinorum sñia communiter probari solet; nonnulla quidem satis firma; quædam verò, quæ parùm ad rem faciunt. Afferam ego primùm hęc argumenta cõia, quibus Nouus Autor satisfacere nititur, vt eius solutiones ad veritatis trutinam expendamus. Deinde verò hanc sñiam, proprijs rationibus confirmabo.

Argumẽtum primum. Primò igitur Latini Philosophi ita argumentantur. Quod vni est substantia, alteri accidens esse non potest, vt habet Arist. 1. Phys. tex. 27. & 30. Sed quatuor primę qualitates, vt accidentia in mistis corporibus inhęrent; ergo formę substantiales elemẽtorum esse non possunt.

Secundum. Secundò, si quatuor primæ qualitates essent formæ substantiales elemẽtorum, sequeretur, vt id, quod in se qualitas est, ad alterum substantia esset: hoc autem absurdum est; quia substantia est ens absolutum, non respectiuum.

Tertium. Tertiò, si calor ex. gra. esset differentia substantialis ignis; tunc composita, seu mista, ignis definitionem haberent: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentiam probant; quia quod habet differentiam substantialẽ alicuius, habet pariter definitionem illius: sed omne mistum calidum habet in se calorem, qui est differentia substantialis ignis; ergo omne mistum calidum, ignis pariter definitionem habebit.

Quartum. Quartò, si calor in aliquo esset accidens, vt in misto, in aliquo verò substantia, vt ponitur esse in igne, ergo calor dicetur æquiuocè, eo modo, quo ens de substantia, & accidente æquiuocè dicitur.

Quintum. Quintò, substantia nõ habet contrariũ, vt patet per Arist. in Prædic. cap. de substantia: sed quatuor primæ qualitates sunt contrariæ, ergo non possunt esse formæ substantiales elemẽtorum.

Sextum. Sextò, substantia non suscipit magis nec minus, per Arist. loco proximè citato: sed qualitates suscipiunt magis, & minus, ergo elementa tanquam substantiales formæ non constituũt.

Septimum. Septimò, formæ sunt sicut numeri, 8. Metaph. tex. 10. sed numeri non suscipiunt magis, nec minus, non habent contrarium, sunt indiuisibiles: primæ autem qualitates suscipiunt magis, & minus, habent contrarium, & sunt diuisibiles, nequeunt igitur esse formæ substantiales elementorum.

Octauum. Octauò. In substantia non est motus, vt patet, 5. Phys. tex. 10. quia in substantia non est contrarietas: sed si quatuor primæ qualitates essent formę substãtiales elementorũ, in substantia esset contrarietas; cùm illæ qualitates sint contrariæ, igitur in substantia esset motus: non est autem motus, vt ait Arist. ergo quatuor primæ qualitates non sunt formæ substantiales elementorum.

Nonum. Nonò, si quatuor primæ qualitates essent formæ substantiales elementorum, sequeretur, vt elementorum generatio esset alteratio: sed cõsequens est falsum, ergo & antecedens. Probant consequentiam, quia eorum generatio haberet pro termino qualitatem: motus autem secũdum qualitatem, alteratio est, vt 5. Phys. tex. 18. Aristoteles docet.

Decimum. Decimò, Ignis, non quatenus ignis est, sed vt calidus, agit quemadmodum scribit Aristoteles, lib. de Sensu, & sensibili, capite de odore, & sapore; ergo forma, & natura ignis in calore nõ consistit, alioquin Arist. discrimen inter ignem, qua ignis est, & ignẽ, qua calidus est, non posuisset: voluit ergo, ignẽ esse ignem per formam, & agere per caliditatem, tanquam per aliquid, à forma distinctum.

Vndecimum. Vndecimò, forma substantialis, quæ materialis est, nullam quidem actionem proximè edit, sed qualitate, vt instrumento, ad operandum, vtitur, vt autor est Aristoteles secundo, de Generatione textu 54. & 55. &

libro

libro de Sensu, & sensili, capite de odore, sapore: sed qualitates elementorum sine instrumento agunt, ergo substantiales elementorum formæ appellari non possunt. Duodecimò, Nulla substantia est per se sensibilis, vt docet Aristoteles 2. de Anima text. 63. & 65. sed primæ qualitates sunt per se sensibiles; substantię igitur esse non possunt. Postremò, Elementorum affectiones, cùm à substantijs oriantur, substantiæ dici non possunt: sed caliditas, frigiditas, & id genus alię, sunt affectiones elementorū; igitur eorū substātię dici nō possunt. Minor propositio hr̄ apud Arist. lib. 3. Metaph. text. 17. vbi ita scribit, *Quæ verò maximè substantiam significare videntur, aqua, ignis, & terra, Ex quibus corpora composita constant; horum verò caliditates quidem, & frigiditates, & similes passiones, non sunt substantia.* locus sanè apertissimus est, nec vlla indigere videtur explicatione. Nonnullas alias rationes in suæ disputationis peroratione Nouus Autor addit, quæ, quoniā ex præcedentibus robur accipiunt; consultò, & cogitatò à nobis dimittentur; ne, eas etiam proponendo, volumen augere velle videamur.

Duodecimū.

Decimū tertium.

Rationes autoris, ad eandem sententiam confirmandam. *Cap. III.*

SEd præter argumenta communia, nonnullas etiam rationes addere libet, quibus Latinorum sententia faciliùs confirmetur. Prima est huiusmodi; Si in elementorum constitutione, ante omnem qualitatem, & quantitatem, substantialis forma cum prima materia nō copuletur, necessariò sequatur, vt nullū simplex corpus, ex primæ materię, & substātialis formæ vnione consurgens, in rerum natura comperiatur: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probatur consequentia: nanque in animalibus, substantialis forma, quæ est anima proximè primæ materiæ non accumbit, sed misto corpori adiungitur, materiæ vicem gerenti; & ex hac coniunctione proficiscitur animal. In mistis etiam inanimatis, forma substantialis proximè materiæ primæ non cohæret; quoniam mista corpora ex elementorum permistione, atque ex varia eorundem proportione consurgunt. Itaque nisi dicamus, simplicia corpora, quæ sunt elementa, ex materia, & substantiali forma, ei proximè, & absque vllo medio adueniente, composita esse; nulla vnquam dabitur simplicis corporis generatio. Corpus enim naturale, initio secundi libri de Physico auditu ab Aristotele definitum, illud est, quod materiam, & formam, tanquam partes substantiales, includit: quæ quidem definitio primò elementis aptatur, de quibus tertio lib. de Cælo Aristotelis disputare cępit, tanquam de ijs, quæ primo ex harum substantiarum coniunctione orta sunt: habent igitur elementa, præter quatuor primas qualitates, suas quæque substantiales formas, ex quibus composita sunt. Quod adhuc euidentiùs patebit paulò post, cùm ostenderimus, qualitates illas, quæ sunt accidentia, nullo pacto substantiales formas euadere posse, quod erat præcipuum Græcorum sententiæ fundamentum. Secunda ratio; In omni ente cuiuscunque speciei reperitur propria affectio, ab eius substantiali forma proficiscens: igitur elementa, præter qualitates proprias; quæ sunt eorum affectiones, habent pariter substantiales formas, à quibus illæ affectiones oriantur. Nec est, quod dicat aliquis, elementa hanc veluti prærogatiuam habere, vt s. eorum qualitates formarum substantialium munere fungantur, quòd simplicia corpora sint: nā simplicitas mistionem quidem plurium partium diuersorum generum excludit, compositionem vero materiæ, & formæ substantialis non item: nemo enim est, qui nesciat, elementa ideo simplicia corpora vocari, quia non sunt mista. Si igitur in omnibus entibus reperitur propria affectio, quæ est veluti partus formæ substantialis; cur non item in elementis propriæ qualitates, à substantialibus formis, interioribusque differentijs orientes, statuentur? Tertia ratio; Quid obsecro, in causa est, cur in elementis substantiales formas, à qualitatibus distinctas, nō statuamus? Dicet fortasse aliquis, quia in elementis, præter qualitates, nullæ aliæ formę conspiciuntur. An igitur, quia non apparent substantiales elementorum formæ, sed intus latent, & aspectum nostrum effugiunt, ita negandæ sunt, vt ne mente quidem concipi possint? Profectò si ita esset, multarum etiam rerum substantiales formæ omnino negarentur: multæ enim sunt substantiales formæ, & specificæ differentiæ, quæ nos omnino latent: ignoramus enim substantialem formam bouis, equi, leonis, asini, & aliorum animalium, quorum tātummodo proprias affectiones intelligimus; Dicemus ne igitur, affectiones illas esse formas substantiales horum animalium? aut huiusmodi animalia substantialibus formis

Prima ratio.

Qui negāt in elemētis, pręter qualitates primas, formas substantiales innoiatas, negāt simplicis corporis generationem.

Secunda ro.

Occupatio.

Tertia ratio.

mis

mis penitus carere, quia nomina non habemus, quibus ipsas exprimere possimus? Multæ aliæ sunt rationes, & quidem validiores, quibus simul & Latinorum sententia probari, & Græcorum opinionis absurditas ostendi posset: eas suspendemus nũc, quas nihilominus infra ponemus, cùm Noui Autoris responsiones ad Latinorum argumenta reijciemus.

Latinorum sententia Aristotelis autoritatibus roboratur. *Cap. IV.*

VErùm quoniam iactat se Nouus Autor, sectione 2. c. 1. sub finem, ad confirmandã Græcorum sententiam, multas Aristotelis autoritates attulisse: Latinos verò philosophos ne vllum quidem locum assignare posse, vbi, elementorum qualitates accidentales esse, Aristoteles dixerit; ideo ne in peripatetica philosophia ieiuni omnino videamur, opportunum esse duximus, Latinorum sententiam, iam satis rationibus probatam, nonnullis etiam Aristotelis autoritatibus, confirmare. Esset quidem molestum, innumera afferre Aristotelis testimonia, quibus, respectu habito ad duplicem elementorum considerationem, varijs in locis quatuor primas qualitates modò alterationum principia, modò accidentia, ad tertiam qualitatis speciem attinentia: interdum secundarum qualitatum principium: nonnunquam materiam; aliquando etiam differentias, formas, atque elementorum principia nuncupauit. Nisi enim prius duplex elementorum consideratio perfectè cognita sit; nunquam certe Aristotelis autoritatibus verus, atque germanus sensus ascribi poterit. Hincque factum est, vt Interpretes varij, variè de Aristotele sentientes, autoritates illas suis quique opinionibus accommodarint. Afferam nihilominus autoritates nonnullas, ex quibus apertissimè vnusquisque elicere poterit, Aristotelem sæpius quatuor primas qualitates accidentia nuncupasse. Itaque qualitates primas non esse substantias, sed sensibilium rerum affectiones, docet Aristoteles 8. Metaph. tex. 5. in cuius extrema parte de qualitatibus loquens, hæc scribit ad verbum, *substãtia itaque nihil horum est, neque combinatum, attamen proportionale in vnoquoque.* & paulò antè vocat eas sensibiles passiones, dum ait, *Quadam sensibilium passionibus, vt duritie, & mollitie, & densitate, & raritate, & siccitate, & humiditate.* Hoc idem confirmat quinto eiusdem operis lib. tex. 19. vbi qualitates istas substantiarum mobilium passiones hisce verbis appellat. *Item quacunque substantiarum, qua mouentur, passiones, vt caliditas, & frigiditas, albedo, & nigredo, grauitas, & leuitas, & quacunque similia.* Idem docuit 8. lib. de Physico auditu tex. 55. vbi asseruit, densitatem, & raritatem omnium passionum principia esse, & inter passiones, primas qualitates numerauit: ita enim scribit, *Amplius autem omnium passionum principium est densitas, & raritas: etenim graue, & leue, & molle, & durum, & calidum, & frigidum densitates videntur esse, & raritates quadam.* Locus etiã apertissimus est in 7. Phys. tex. 12. vbi per sensibiles passiones, in quibus supra, hoc est textu 11. primas quoque qualitates numerauit, alterationem fieri hisce verbis asseuerauit, *Si igitur sensibiles quidem passiones sunt, per has autem alteratio est.* Locus etiam est conspicuus in 1. de Gene. & interitu text. 24. vbi Aristoteles huiusmodi qualitates affectiones, & accidentia nuncupauit: sic enim ait, *In his autẽ si aliqua maneat passio eadem contrarietatis in generato, & corrupto, quando ex aere aqua, si ambo transparentia, & frigida, non oportet, alterã huius passionẽ esse, in quã transmutatur.* Hoc idem etiam confirmauit in fine quarti libri Metheteol. vbi actionem, à forma ignis proficiscentem, minus manifestam esse docuit, quàm actionem formæ carnis: sic enim habet, *Sic igitur & caro: sed opus ipsius minus manifestũ est, quã quod lingua: Similiter autẽ & ignis: Sed adhuc minus fortè naturaliter, quã carnis opus.* Hæc autem sententia dubio procul falsa esset, si calor substantialis forma ignis diceretur: cùm caloris actio omnibus pateat. Aliæ plures ad id ostendendum Aristotelis autoritates afferri possent; sed magis puto esse philosophi rationibus, quàm autoritatibus decertare.

A duplici elementorũ cõsideratione quatuor primæ qualitates varia nomina sortitæ sunt.

Prima autoritas.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Philosophus debet potius rõnib. quàm autoritatib. decertare. lege Cic. circa initium li. 1. de nat. Deo.

Fundamentum opinionis Gracorum, quo ad primam propositionem euertitur. *Cap. V.*

PRobata iam satis, & confirmata Latinorum sententia de substantialibus elementorum formis, illud præterea, ad eius veritatem planiùs aperiendam, necessarium videtur, vt. si Græcorum opinionis absurditatem ostendamus; quod facilè quidem præstabimus, si fundamentum, quo tota sententia nititur, omnino diruemus. Fundamentum itaque opinionis Græcorum, à Nouo Autore relatum, in quatuor propositionibus consistere videtur, quas omnes

Fũdamẽtum opinion. Græcorũ, in qua-

sin-

singillatim cõfutare cõsiliũ est, hicq; Nouus Autor videbit, quãta eũ obruat incõmodorũ cõsecutio. Prima ꝓpositio ea est, Corpus absolutè sumptũ, vt corpus est, ex prima materia, & trina dimensione, ei proximè, & absq; vllo medio adueniente, in esse corporis constituitur. Hęc ꝓpositio in primis ipsiusmet Noui Autoris doctrinæ penitus aduersatur: qui tuet̃, materiã primã per se, existentiã nullã habere, sed existentiã oẽm à forma recipere. Tũc sic argumẽtor; eo tp̃is momẽto, quo trina dimẽsio materię aduenit, materia non existit, quia formã nõ hẽt; trina igitur dimẽsio materiæ non existẽti adueniet, quo nescio quid cogitari possit absurdius; nã cũ quantitas, quę est accidẽs, seorsum existere nequeat; opus est, vt alicui subiecto, per se existẽti, cohæreat: sed materia absq; forma, eo autore nõ existit; ergo materia absq; forma quãtitatis, seu trinæ dimensionis subiectũ esse non põt. Nisi fortasse quis diceret, trinã dimensionẽ existentiam materiæ tribuere, atq; adeo substantiam ab accidente existentiam recipere, quod quàm falsum, & absurdum sit, intelligere omnes, opinor. Sed quantitatem proximè, absque intermedia substantiali forma, in materia recipi, falsum est adeo, vt ne si cũ alijs quidem, immò cum veritate ipsa tueamur, materiam absque forma propriam existentiam habere, trinam dimensionem substãtialem formam in materia præcedere, asserere possimus. Etenim si proximè trina dimensione materiæ accedente, ipsa materia in molem augeretur, indeque corpus in esse corporis constitueretur; tunc accretio mutationes omnes antecederet: quod aduersatur Arist. in toto primo lib. de Generatione, vbi docet, generationem omnium mutationum primam esse. Et ratio etiam id ipsum suadere videtur: quod enim nondum genitum est, nec augeri, nec minui, nec alterationem perpeti, nec alio quopiã modo mutari põt.

tuor propositionibus constitit.

Prima propositio.

Hæc propositio aduersat nouæ Autori

Rõ euidens contra prędictam propositionem.

Ostenditur, in doctrina Arist. non dari corpus, ter dimensum. *Cap. VI.*

SEd quicquid Græci de hoc ter dimenso corpore asseruerint, certò scio, illud nunquã ab Arist. positum esse: qui, præter cõem materiam rebus omnibus, quæ generantur, & intereunt, nullibi in sua philosophia corpus vllum cõe finxit, ex quo res procreẽtur, sed quatuor tantummodo elementa constituit, ex quorum permistione mista corpora coalescunt, quæq; etiam sæpius secundam materiam, vel secundum subiectum appellauit. Nolo, vt hac de re pluribus agamus: afferam solùm precipuum Arist. locum, ex quo Nouus Autor hoc corpus ter dimensum elici posse existimauit, vt omnes intelligant, an locus ille rectè expositus sit. Locus est in primo de generatione tex. 33. vt Nouus Autor refert, sect. 3. cap. 13. Quærit ibi philosophus, an cùm ex aqua fit aer, accretio vlla fiat, cùm absque dubio moles augeatur. Respondet, tunc quidem fieri vnius generationem, & alterius interitum: accretionem verò neutrius. Si autem alicuius accretio esse deberet, esset certè alicuius cõis corporis: quod quidem corpus, secundum Græcorum ac potissimum Io. Grammatici interpretationem, est illud ter dimensum, de quo modo loquimur, seu prima materia in molem aucta. Et addit Nouus Autor, Aristot. posuisse hoc corpus; quoniam non dixit, corpus illud auctum dici non posse, quia non adsit: sed concedit, adesse; atque auctum dici non posse; quia non habet conditiones eius, quod augetur, quas Io. Grammaticus explicat. Ceterùm tam Io. Grammaticus quã Nouus Autor à vero illius contextus intellectu recesserunt. Mitto, Io. Grammaticum per corpus cõe interpretatum esse corpus vniuersale, quod eò asserit augeri non posse, quia quod augetur, debet esse particulare: non. n. hanc corporis communitatem Arist. intellexit: sed communitatem ei similem, quam habet materia prima ad omnes formas successione recipiendas. Mitto etiam alia multa, quæ in illius contextus interpretatione idem Io. Grammaticus asseruit, ne à re nostra longiùs recedamus. Dabo solùm cõem illius contex. explanationem, vt ostendam, tantum abesse, vt Arist. in eo textu corpus istud ter dimensum posuerit, vt potius illud ipsum penitus reiecerit. Cùm igitur iam Arist. docuisset, accretionem, alicuius corporis accessione fieri: ne quis fortè putaret transmutationem illam, qua aqua in aerem vertitur, accretionem esse, cùm corpus maioris molis factum sit; hunc errorem amouet, ostenditq; per locum à sufficienti diuisione, transmutationem illam accretionem non esse. Vel enim, inquit, esset accretio aquæ, vel aeris, vel alicuius cõis corporis, quod idem re ipsa sub vtroque transmutationis termino maneret. Primùm dici non potest, quoniam forma illius rei, quæ auget̃, in tota transmutatione incolumis seruari debet, vt ex tertia accretionis conditione manifestum est: forma verò aquæ penitus abolet̃ur. Neque secũdum, quoniam id, quod crescit,

Locus Arist. vnde nouus Autor elicuit dari corpus ter dimẽsum.

Animaduersio noui Autoris.

Io Grammatici error.

Vera interpretatio tex. 33. lib 1. de Gener.

ante accretionem existere, &, alicuius exterioris corporis accessione, incrementum accipere debet: aer verò ante accretionem non fuit, sed recens genitus est. Remaneret igitur tertium, nimirum id, quod auctum est, esse corpus illud cõe: sed neque hoc dici potest, quia nullum hu iusmodi corpus reperitur: iam. n. ante, contra veteres philosophos demonstratione probauit, id, quod rebus omnibus generabilibus, & dissolubilibus subijcitur, nullis qualitatibus, aut cuiusuis generis accidentibus affectum esse debere; veteres autem philosophi pro vniuersali rerum subiecto aut aerem, aut aquam, aut huiusmodi aliud statuebant; propterea dixit Arist. *Sed hoc est impossibile*: quia iã satis ante probauerat, nullum huiusmodi corpus eõe reperiri posse; sed solam dari materiam primam, omnis qualitatis expertem. In eo igitur textu neque ponit Arist. dari corpus ter demensum: neque illud, ab alijs positum, reprobat: neq; de eo vllo pacto sermonem habet: sed negat solùm corpus illud commune, à veteribus positum, & negat pariter, illud idem si daretur, augeri posse, quia conditiones, ad accretionem requisitas, non haberet.

Arist. præter primam materiam, nullũ cõmune corpus admisit.

Euertitur fundamentum opinionis Græcorum quo ad secundam propositionem. Cap. VII.

Secunda propositio.

SEcunda propositio est, huic corpori, ex materia prima, & trina dimensione constituto, quatuor primas qualitates accidere; quæ ad eius quidem essentiam non pertinent, sed illius accidentia dicuntur, quia eidẽ, iam constituto, adueniunt. Hæc propositio multa pariter incommoda continet. Primo. n. habemus ex Arist. 4. Metaph. textibus 13. & 14. verum, & proximum accidentium subiectum esse substantiam: vnum autem accidens alteri accidenti accidere non posse, nisi quatenus ambo alicui tertio accidunt, nimirum substantiæ. Et quãuis quantitas alterius accidentis subiectum esse videatur, vt albedinis, caloris, & huiusmodi; potius tñ quantitas necessaria quædam affectio in subiecto dicitur, vt alia accidẽtia corporea recipiat, quàm vt verum, & proximum subiectum sit, in quo verè eiusmodi accidentia inhæreant. Si. n. ferrum calefiat, caliditas proximè in ferri substantia, tanquam in subiecto recipitur, non autem in superficie: quantitas autem est ratio, cur caliditas per totam ferri substantiam extendatur. Id cùm ita se habeat, liceat sic argumentari; Si quatuor primæ qualitates ter dimenso corpori accidunt, igitur eædem proximè non in quãtitate, sed in materia, vt in subiecto recipiuntur; atq; adeo substãtia materiæ, simul calida, frigida, humida, & sicca erit: quod maximè absurdum est, qm materia per se, & absque forma spectata est propè nihil, & minimum ens, vt docet Arist. 1. Phys. rationi autem consentaneum non est, vt hoc minimũ ens tot simul qualitatibus affectum sit. Præterea, si huiusmodi qualitates proximè absque forma in materia reciperentur, tunc materia per se, & absque forma esset qualis: quod est cõtra Arist. 7. Metaph. tex. 8. vbi docet, materiam non esse quid, nec quale, nec quantum. Denique ex Græcis libentissimè quærerẽ, à quo nam corpore qualitates illæ fluant, quas ter dimenso corpori accidere dicunt? Aut in quo nam subiecto inhæreant? Ab elemẽtis quidem fluere non possunt: nam, vt ipsi docent, cùm huiusmodi qualitates ter dimenso corpori accidunt, non dum elemẽta constituta sunt. Neq; etiam in materia, vt in subiecto insunt: tũ quia illi non accidere: tùm etiam quia illa absurda sequerẽtur, quæ paulò ante tetigimus: per se igitur, & absq; vllo corpore huiusmodi qualitates subsisterẽt, quod merum monstrum videatur in peripatetica philosophia.

Prima rõ cõtra hanc propositionem.

Accidẽs quo dicatur subiectum accidẽtis.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

Euertitur fundamentum opinionis Græcorum, quoad tertiam, & quartam propositionem. Caput VIII.

Tertia propositio.

TErtia propositio est, Vbi duæ, aut plures qualitates simul iunguntur; tunc ex hac vnione vim quandam accipiunt, vt ex ipsis, tanquàm ex substantialibus formis, & ex corpore ter dimẽso, tanquam ex materia, corpus naturale, puta elemẽtum, constituatur. Et idcirco primæ qualitates, ob earũ nexum, substãtiales elementorũ formæ iã euaserunt, quia ipsis, iam constitutis, non accidũt, sicut accidunt corpori ter dimẽso; sed ipsa secundum substantiã constituunt. Profectò si vera esset hæc propositio, inciperẽ credere, & hominem asinum, & asinum hominem euadere posse: minus. n. distat homo ab asino, quàm accidens à substantia: nam homo ab asino differt specie, accidẽs verò à substantia differt genere, & eo quidem genere summo. Iam verò qui fieri vnquam pot est, vt quatuor primæ qualitates, quæ disiunctæ accidentia

Confutatio.

euidentia sunt; coniunctæ formæ substantiales euadant? Nescio certè, quam nam virtutē earum nexus, & vnio ad id muneris obeundum habere possit: illa enim vnio nil aliud planè est, quàm relatio: at nulla relatio vim habet, qualitatem in substantiam transmutandi; cùm ex non substantia substantia fieri nequeat, vt 1. Phys. Aristoteles docet. Si itaque quatuor primæ qualitates per se accidentia sunt; fieri certè nunquam poterit, vt etiam si simul cum alijs qualitatibus iungantur, in substantiarum genus commigrent. Quarta propositio est, Quemadmodum forma pars substantialis materiæ appellari non pōt: quia ei ex acciděti inest; sed appellatur pars substantialis compositi; quia iuncta cum materia, compositum constituit; ita quatuor primæ qualitates non dicuntur partes substantiales corporis ter dimensi; quia ei ex accidenti adueniunt; sed dicuntur partes, seu formæ substantiales elementorum; quia illis existentiam impertiuntur. Hæc propositio sumpta est à Nouo Autore gratia exempli, ad Græcorum sententiam faciliùs explicandam; sed profectò hoc exemplum de illorū numero est, in quibus nulla veritas reperitur. Primò falsum est, formam materię ad modum accidentis, vel (vt ipse ait) accidentaliter vniri: contingit quidem, vt materia modò hac, modò illa forma prædita sit; forma tamen materiæ non inhæret, eo modo, quo accidens inhæret subiecto: est enim substantia, sicut & materia; & propterea ex ipsis simul, non ad modum accidentis, sed substantiæ iunctis; vnum per se, quod est, compositum substantiale, proficiscitur. Sed demus Nouo Autori, eodem modo formam materiæ accidere, quo quatuor primæ qualitates accidunt corpori ter dimenso; tunc contra ipsum sic argumentor; Quatuor primæ qualitates accidunt corpori, iam constituto, & vt ipse ponit, iam existenti; ergo forma accidit materiæ, iam existenti; quod est contra ipsum, qui materiam à forma existentiam accipere putauit. Sed præterea ex hoc etiam elicitur, exemplum, ab eo allatum, neque verum esse, neque ad rem propositam explicandam accommodatum: quoniam forma, & materię aduenięns, & compositum constituens, substantia semper est: primæ autem qualitates, vt ipse dicit, dum ter dimenso corpori adueniunt, sunt accidentia: dum autem elementa constituunt, sunt substantiæ. Similitudo igitur inter quatuor primas qualitates, & formam substantialē, materiæ aduenientem, nulla est.

Quarta propositio.

Confutatio.

Arg. efficax contra nouū Autorem.

Aliud argu.

PARS TERTIA,

IN QVA NOVI AVTORIS RESPONSIONES AD argumenta Latinorum refutantur.

Noui Autoris fundamentum, e Simplicio sumptum, ad Latinorum rationes diluendas, Caput Primum.

QVæ nam sint Græcorum, & Latinorum de formis elementorum opiniones; quibus rationibus illæ firmentur; atque Aristotelis autoritatibus, tanquam præcipuis fundamentis nitantur; satis superque à nobis hactenus ostensum est. Nunc verò, quia Nouus Autor Græcorum partes, nos Latinorum tuemur; idcirco paulò propiùs cum illo nobis decertandum est. Et quoniam ipse, sect. 3. suæ disputationis, Latinorum rationibus diluendis totus incumbit; ideo nos arguentis personam suscipientes, singulas eius responsiones expendemus, & quanti roboris illæ sint, patefaciemus. Antequam autē Latinorum argumentis ipse respondeat, c. 1. eiusdem sectionis, nonnulla veluti fundamenta iacit, ad qualitatem præcipuè pertinentia, quibus se faciliùs argumentis occurrere profitetur. Orditur itaque à quodam dicto Simplici, in prædicamentis, cap. de qualitate, vbi ait, non esse facilè discernere, cur vna, & eadem existens qualitas in aliquibus substantialis; in aliquibus verò accidentalis sit: veluti albedini contingit, quæ in cerussa, & lacte substantialis est, in alijs autem multis accidentalis. Quærens postea Simplicius in fine quartæ speciei qualitatis, an omnis qualitas substantialis fieri possit, addebat hoc (ait Nouus Autor) necessarium esse, in corporibus concedere, qualitates aliquas alicubi substantiales fieri. Hæc, quę Simplicius proposuit, ad qualitatem attinētia, non planè explicuit (ait Nouus autor) sed mouit tantū; ideo ipsemet satis quidem modestè id se explicaturum, & demonstraturum pollicetur, quod Simplicius

Dictum Simplicij pro fundamento sue disputationis à nouo Autore sumptum.

Dubiū à Simplicio propositū, nec planè explicatū, quod nouus Autor soluere intendit.

Tres quæst. à nouo Autore soluendæ. Prima. Secunda. Tertia.

plicius implicatum, & immanifestum reliquit. Iam verò tribus præcipuis quæstionibus, huc pertinentibus, se responsurum profitetur. Prima est, quonam modo vna, & eadem qualitas huic substantialis, illi accidentalis dicatur. Altera, quonam modo vna, & eadem qualitas eidem rei modò substantialis, modò accidentalis fiat. Tertia, quæ videtur maioris momenti, qua ratione vna qualitas eidem simul & substantialis, & accidentalis sit. Principium explicationis dictarum quæstionum sumit à definitione qualitatis, quam Aristoteles initio prædicamenti qualitatis ita tradit,

Definitio qualitatis ab Arist. tradita.

Qualitatē autē dico, secundū quam quales quidā dicuntur. Quęrit cum Simplicio, quę nam sit ista definitio? Non enim qualitatis propria esse videtur: quoniam cætera quoque prædicamenta ita suo modo definiri possent, dicendo. s. quantitas est, secundum quam quantum quiddam esse dicitur, & sic de alijs. Nihilominus asserit, definitionem hanc qualitatis maxime propriam esse, vtpote quæ propriam, atque essentialem eius cōditionem contineat: eius enim esse in haberi, & participari consistit: ideo dicebat Aristoteles, secundas substantias, quatenus insunt in primis, non hoc aliquid, sed potius quale quid significare. Quare cum non sit aliud qualitatis esse, & aliud participari; sed esse qualitatis in participari consistat: hinc fit, vt, si albedo aliqua separata, & imparticipabilis sit, albedo illa qualitas dici nulla ratione possit. Competit autem hæc conditio, ratione qualitatis, omnibus prædicamentis: nam quatenus in illis participatio est, eatenus in illis qualitas esse dicitur, ita vt vel in qualitate ipsa sit qualitas, pro varietate participationis. Si quis autem quærat,

Esse qualitatis secundum nouum Autorem in haberi, & participari cōsistit.

Cur esse qualitatis in participari consistit. Rō noui Autoris.

cur esse qualitatis in participari consistat? Respondet Nouus Autor huiusmodi ratiocinatione, ens, inquit, aut substantia, aut accidens est: accidentis esse est inesse: substantia verò, aut est materia, aut forma, aut compositum. Compositum per se subsistit: materia verò, & forma sunt in alio, hoc tamen discrimine, quia materia est tanquam quid antepositum: forma verò tanquam adueniens ad inexistendum materiæ. Quare esse formæ materialis, est inesse, non solum composito, cuius est substantialis pars, sed etiam materiæ, quæ ab ipsa ponitur. Quapropter materia quodammodo ad formam, habet rationem subiecti: & forma quodammodo ad materiam, habet rationem eius, quod est in subiecto. Cùm igitur, & accidentibus, & substantialibus formis alicui, ante posito, inesse conueniat, nec substantialibus formis conueniat, quatenus tales sunt, alioquin accidentibus conuenire non posset: neque item conueniat accidentibus, vt accidentia sunt, quia non posset conuenire substantialibus formis: necesse est, vt vtrisque per aliquod ambobus commune conueniat. Quidnam autem sit hoc commune, indagare nititur huiuscemodi ratione; Quod inest alicui, facit illud differre ab alio, quia se habet vt actus ad potentiam: quod facit differre vnum ab altero est differentia: (definitur enim vno modo differentia, vt sit id, quo differunt à se singula) differentia denotat qualitatem, cùm prædicetur in quale: relinquitur ergo, vt qualitas illud commune sit, propter quod & formis, & accidētibus inesse alteri competit, adeo vt amborum eatenus sit inesse, quatenus eorundem est qualia reddere: cùm autem inesse nil aliud sit, quàm haberi, & participari ab alio; sequitur, vt qualitatis esse in haberi, & participari consistat. Id cū ita se habeat, vt. s. qualitatis esse in haberi, & participari positum sit: oportet, vt pro varietate participationis, qualitas varium esse sortiatur.

Raciocinatio Noui Auto. qua indagare nititur, quidnā sit illud cōmune, per q & accidentibus, & substātialib. formis alteri inesse cōpetit.

Participatio eius, quod alteri inest, tribus modis cōtingere pôt.

Participatio igitur eius, quod alteri inest, tribus modis contingere potest. Primò, vt participatum sit tanquam adueniens substantię, iam existenti; & sic oritur qualitas, pertinens ad prædicamentum qualitatis. Secundò vt participatum sit simul vniens, & concomitans principia, rem secundum essentiam constituentia, qualis est albedo niuis. Tertiò vt participatum se habeat tanquam quid secundum essentiam constituens, veluti caliditas ignis.

Cur caliditas ignis vim habeat cōstituendi.

Reddit autem rationem, cur caliditas ignis, cùm pura sit, participari debeat, tanquàm constituens. Et ratio ea est, quia primum, quod inest in materia, vel participatur materiæ (vt vtar eius verbis) quæ est subiectum rerum generabilium, & dissolubilium, debet esse actiuum, & passiuum: primum autem actiuum, & passiuum sunt primę qualitates: propterea & caliditas ignis, & aliæ primę qualitates participantur materię, tanquam constituentes. Cùm enim in materia proximè recipiantur, & materia natura sua indeterminata, & determinabilis sit, nullo autem modo determinans; fit, vt primę qualitates tanquam determinantes, atque adeo tanquam constituentes participentur; quia ex determinante, & determinabili, simul iunctis, aliquid necessariò constituitur.

Solutio 1. quæstionis.

His præmissis, explicat nunc quęstiones illas, quę paulò antè propositę sunt. Prima erat, quomo

do vna,& eadem qualitas huic substantialis, illi verò accidentalis sit. Respondet, hoc ideo esse,quia huic secundum substantiam,illi secundum accidens participatur:huic tanquam determinans;illi minimè:huic tanquam intimè consequens,& secundum essentiam,vt niuis cādor;illi tanquam extrinsecùs adueniens. Altera erat,quomodo vna qualitas eidem rei modo substantialis,modò accidentalis sit. Respondet,non secundum omne esse, vnam qualitatem esse substantialem;quia non adhuc habet participationem substantialem:non dum habet perfectum,quod requiritur: non dum est tantum progressa, vt determinet. Sic in habitu, & dispositione contingit:dispositio.n.nondum est habitus, quia nondum tantum progressa est. Vna igitur qualitas tunc est accidentalis,cùm nondum est tantum progressa, vt determinet:tunc est substantialis,cùm iam progressa est,habetque participationē substātialem. Nec nouum est(inquit)perfectum,& imperfectum alicubi specie differre:ita.n.perfecta,&imperfecta quantitas,ita auctio, & diminutio specie differunt. Tertia erat, qūo vna qualitas eidem simul substantialis,& accidētalis sit. Respondet,quia eadem qualitas, & vt mista,& vt corpori accidens,atq; ab eodē recedens,considerari pōt:primo modo est substātialis,secūdo modo accidētalis. Ratio est,quia vt mista,est ſm substantiam participata: vt aūt extra circunfusa,vel tanquam effectus qualitatis internæ, vel quouis alio modo, secundum accidens tantùm. Hinc elicit primò qualitates elemētarias varia ratione in diuersis speciebus vnius prædicamenti, immò etiam in diuersis prædicamentis collocari posse: quemadmodum etiā figura varia ratione & in quantitate,& in qualitate statuitur. Elicit deinde,qualitates elemētares,eò quia maximè propriè differre faciunt,substantiales elemētorum differentias nuncupari. Tandem explicat quæstionem, à Simplicio propositam,vtrum.s.omnis qualitas possit fieri substantialis. Et respondet non posse;quia illæ qualitates, quæ non sunt natæ,nisi aduenire substantiæ, iam existenti, & propriè qualitatis nomen sibi vendicāt, substantiales fieri non possunt. Alia plura in eodem capite addit, quæ quoniam nunc ad rem nostram non admodum faciunt,ideo opportuniore loco considerabuntur.

Solutio 2. quæstionis.

Solutio tertiæ quæst.

Solutio quæstionis à Simplicio propositæ.

Quæ ex Nouo Autore superiore capite relata sunt,confutantur,primoq; fundamentum illud è Simplicio sumptum debile esse ostenditur. Cap. II.

INterim quæ ab eo hactenus dicta sunt,dilignter examinemus. Et primò fundamētum illud ex Simplicio decerptum,ad Latinorum rationes diluendas,parùm profectò illi prodesse potest. Dicebat Simplicius,difficile esse cognoscere,quomodo vna,& eadem qualitas aliquibus accidentalis,aliquibus verò substantialis sit: &, secundum Nouum Autorem,addebat hæc verba, *Necessariū esse in corporibus concedere aliquas qualitates fieri alicubi substantiales:albedo.n.cū sit accidens,fit substantialis in cerussa,& niue*. Verba hæc Nouus Autor satis lepidè propriæ sñiæ accōmodauit: nam si,secundum Simplic.albedo in niue,& cerussa est qualitas substantialis, inde facilè sequeī, vt caliditas,frigiditas,& cęteræ primę qualitates in elemētis substantiales sint;cùm præsertim necesse sit, secūdū Simpl.qualitates aliquas in corporibus alicubi substantiales fieri. Cæterum tametsi de hisce verbis parùm laborādum sit,nihilominus hoc vnū admonendum censui, virū hunc, neque ipsa Simplicij verba sedulò attulisse,neque ex ipsis verum,atque germanum sensum elicuisse. Nullam enim Simplicius necessitatem inducit,vt alicubi qualitates in corporibus substantiales sint, sed ita scribit ad verbum, *Nisi hoc concedendū sit in corporibus: nā albū,cū sit accidens, fit substantialis differentia in cerussa*. Ex quibus verbis,si veram Simplicij mentem attendere velimus,nihil plane aliud eliciemus, nisi qualitates aliquas, quæ ad aliqua subiecta, pura accidentia sunt, ad alia,loco substantialium differentiarum sumi posse. Et ne ab eodem Simplicij exemplo recedamus,albedo in pariete accidentalis qualitas dicitur;quia parieti accedit,& ab eodem recedit,citra vllum eius interitum:albedo verò in cerussa substantialis differentia nuncupatur, quia cerussæ non extrinsecùs accedit,sed illi propria,atque intima est. Et quoniam substantiales rerum differentiæ latent nos,atque adeo si cerussam definire vellemus,eius substantialem differentiam habere non possumus; ideo eius loco albedinem accipimus, tanquam illi maximè propriam: & propterea albedo in cerussa nomen subit qualitatibus, seu differentiæ substantialis. Hunc puto, sensum esse verborum Simplicij: qui,si ita accipiatur, nullo certè Nouo Autori adiumēto esse potest,ad Latinorum rationes diluēdas: sin secus, vt.s.voluerit

Noui Autoris fundamētū debilitat.

Adulterina verba simplicij à Nouo Autore relata.

Verba Simplicij ex ipsiusmet contex.elicita.

Vera horum verborū expositio.

Substātiales rerū differentiæ latēt nos. lege Auer. 8. Met.com. 5.

Simplic. albedinẽ rẽ vera esse formã, & differentiã substantialẽ cerussæ, id tanquã falsum reijcimus: quñ vt diximus, substantiales rerum differentiæ latent nos, albedo aũt cerussæ manifestissima est. Et quemadmodum Simplicio in disputatione de formis elementorum aduersamur; ita eius autoritatem hac in re omittere possumus.

Animaduersio circa fundamentũ Noui Autoris.

Itaque Nouus Autor, Latinorum rationibus satisfacturus, fundamentum aliquod commune, de quo inter Græcos, & Latinos Philosophos conueniret, ex Arist. non à Simplicio sumere debuisset: nam quemadmodũ Græci falsò existimarunt, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum; ita mirum non est, si hanc ipsam falsitatem huiuscemodi, fallacijs tueantur.

Perperam à Nouo Autore qualitatis definitionem, in prædicamentis ab Aristotele traditam, expositam esse. Cap. III.

PErpendamus nunc ea, quæ Nouus Autor attulit, vt Simplicij defectum suppleret. Explicaturus ipse tres supra dictas quęstiones, quas vult esse fundamenta suarum responsionum, quo nã. s. modo vna, & eadẽ qualitas alteri substantialis, alteri verò accidentalis sit: tùm quomodo vna, & eadem qualitas eidem rei modò substantialis, modò accidentalis fiat. præterea quomodo vna qualitas eidem simul substantialis, & accidentalis esse dicatur; explicationis initium sumit à definitione qualitatis, ab Arist. tradita, cùm dixit, *Qualitatẽ autẽ dico, secundũ quã quales quidã dicuntur*.

Qualitatis definitio, à Nouo Autore explicata.

Expendens hanc definitionem, dubitat, sit ne propria qualitatis definitio: nam hoc eodem definiendi modo cætera quoque prædicamenta definiri possent: vt quantitas est, secundum quam quantum quiddam esse dicitur, & sic de alijs. Soluit dubium, & ait, hanc esse maximè propriam qualitatis definitionem, eius naturam penitus exprimentem: quñ esse qualitatis in haberi, & participari consistit, adeò vt non sit aliud qualitatis esse, & aliud participari: immò si albedo aliqua separata, & imparticipabilis sit, nomen illa qualitatis non merebitur. Ideo verissima est qualitatis definitio, ab Arist. tradita, & rectè dictum est, in omnibus prædicamentis qualitatem reperiri, quatenus in illis participatio quædam est. Hæc ipse.

Dictæ explicationis confutatio.

Confert quidem huiuscemodi expositio eius sñiæ, sed quãtum à veritate recedat, nunc est promẽdum. Primò quid obstatet, quo minus etiam rectè diceremus, quantitatem esse secundum quam quantum quiddam esse dicitur? Non ne optima hæc esset quantitatis definitio? Sicut. n. per qualitatem dicimur quales, per albedinem albi, per caliditatem calidi, & sic de alijs; ita etiam per quantitatem dicimur quanti, per longitudinem longi, per latitudinem lati, per profunditatem profundi. Posset quidem ita quantitas, possent cætera prædicamenta definiri: veruntamen aliò spectauit Arist. cùm qualitatem definiuit, voluitque definitionem illam ita qualitati propriam esse, vt nulli prorsus alij prædicamento conueniret.

Verus intellectus definitionis qualitatis, nouo Autori ignotus.

Habet. n. definitio illa intellectum quendam, quem certe Nouus Autor nõ plane assecutus est, dum putauit, eam ideo qualitati maxime propriam esse, quia eius naturam exprimit, quæ in haberi, & participari consistit. Quid? nonne esse, & natura non solùm qualitatis, verùm etiam omnium accidentium, in participari consistit?

Esse oium accidentiũ non qualitatis solius, in participari cõsistit.

Non quidẽ quòd ipsamet participatio sit ipsum accidentium esse, (in aliquo. n. priori signo naturæ accidẽtia sunt, deinde verò cum subiecto communicantur) sed quoniam imperfecta est accidentium natura, ac proinde per se existere nequeunt; sed statim ac edita sunt, necesse est, vt cum subiecto communicentur, vel (vt Noui Autoris vocabulo vtamur) participentur. Et quemadmodum si daretur albedo aliqua separata, & imparticipabilis, illa non esset qualitas; ita si daretur quodcunque accidens separatum, & imparticipabile, illud non esset accidens: etenim accidentis esse est inesse 7. Metaph. hoc est, in subiecto inexistere: non. n. accidens naturæ suæ viribus absque subiecto existere potest.

Accidẽtis esse est inesse.

Si itaque qualitatis definitio, ab Arist. tradita, noui Autoris interpretationem reciperet, dubio procul qualitas propriam definitionem non haberet, quã à cæteris prædicamentis disiungeretur; cùm iam ostensum sit, definitionem hanc, eo modo explicatam, accidentibus omnibus cõem esse.

Vera explicatio definitionis qualitatis tradita à Magno Albe in prædi. Qual. cap. 1.

Vt igitur hanc qualitatis definitionem, tanquam ipsi propriam, habere possimus, perinde vt eã Arist. tradidit; accipienda est expositio Magni Alberti, in prædicamẽto qualitatis cap. 1. qui ex Arist. 5. Metaph. tex. 19. elicuit, qualitatem multipliciter quidem, sed tribus præcipuè modis accipi solere.

Qualitas tripliciter accipitur.

Primò pro omni forma substantiali, & differentia rei. Secundo pro quacunque, forma accidentali, quæ est extra naturam subiecti. Tertio pro solo accidẽte, quartum prędicamentum constituẽte. Primo

modo quælibet hominis differentia potest qualitas appellari; quia prædicatur in quale: vt cùm quęrimus, quale animal est homo? rñdetur, rõnale, aut bipes. Secundo modo etiam quã titas potest appellari qualitas, præsertim discreta: nam quemadmodum qui tria, aut duo dicit, quantitatem dicit, ita qui dicit bis tria, aut ter duo, dicit qualitatem: adeo vt substantia, seu natura numeri, dicatur ipse numerus, semel prolatus; eius autem qualitas dicatur multiplicatio, siue ductus numeri in numerum. Dicere etiam, numerum esse superficialem, solidũ, quadratum, cubicum, vel huiusmodi, perinde est, ac si dicas, ipsum esse qualem. Hæc tota est doctrina Aristotelis loco nuper citato. Itaque qualitas, hoc secundo modo sumpta, non solùm qualitatem, iam dictam, verùm etiam reliqua nouem accidentium prædicamenta communiter comprehendit. Tertiò verò modo ea propriè qualitas dicitur, à qua aliquid purè, & simpliciter dicitur quale. Nunc ait Albertus, à qualitate, primo modo sumpta, non dicitur aliquid simpliciter quale; sed quale quid. A qualitate, secundo modo spectata, non dicitur aliquid absolutè quale; sed vel aliquot, vel qualiter se habet, vel qualiter agit, aut patitur, vel huiusmodi. A sola igitur qualitate, tertio modo accepta, quę quartum prædicamentum constituit, vnumquodque dicitur simpliciter, & absolutè quale: & propterea maximè propriã quarti prædicamenti definitionem Aristoteles assignauit, dum dixit, qualitatem esse, secundum quam quales quidam dicuntur. Sic igitur qualitatis definitio intelligenda est, non autem ratione alicuius participationis, vt Nouus Autor exposuit.

Qualitas proprè dicta quanam sit.

Neque in omnibus prædicamentis qualitatem reperiri, neque naturam qualitatis, vt qualitas est, in participari consistere, eo modo, quo Nouus Autor putauit. Cap. IV.

SEd neque etiam verum est id, quod idem autor asseruit, nimirum qualitatem in omnibus prædicamentis reperiri, quatenus in illis participatio quædam est: nam si esse qualitatis, vt ipse dicit, in participari consistit, &, vt ego intuli, hoc idem esse omnibus pariter accidentibus commune sit, quatenus. s. subiecto indigent; tunc si qualitas hoc modo esset in prædicamento substantiæ, eius quoque esse, atque natura in participari consisteret, atque adeo substantia subiecto indigeret, quod nullus philosophus concederet. Nõ est igitur qualitas in omnibus prædicamentis, ratione alicuius participationis, vt Nouus Autor putauit; sed potius ratione cuiusdam distinctionis, & differentiæ, eo modo, quo Simplicius in commentario paulò ante primam speciem qualitatis docuit: vbi ait, propriũ qualitatis esse, distinguere: & quia prædicamentum quodlibet proprium characterem, peculiaremque proprietatem habet, per quam subsistit, & ab alijs differt; idcirco mirum non est, si in quolibet prędicamento qualitas esse dicatur. Sed his omissis consideremus reliqua. Cùm vellet rationem reddere Nouus Autor, cur esse qualitatis in participari consistat, hinc eam accipiendam esse putauit: nam omne ens, aut substantia, aut accidens est: accidentis esse est inesse: substantia verò aut est materia, aut forma, aut compositum: compositum per se subsistit: materia est tanquam quid ante positum: forma verò est tanquam adueniens; ad inexistendum materiæ. Hinc colligit, tàm accidentibus, quàm substantialibus formis illud conuenire, vt. s. in aliquo, ante posito, insint; ac propterea substantiales formas, & accidentia commune aliquod habere, ratione cuius eidẽ inesse conueniat: hoc autem commune, ratiocinio quodam elicit, qualitatem esse. Nam id, quod inest alicui, facit illud differre: quod facit differre est differentia: differentia est qualitas; ergo &c. Quare cùm inesse alteri nil aliud sit, quàm haberi, & participari ab illo, sequitur, vt esse, & natura qualitatis in participari consistat. In hac Noui Autoris ratiocinatione latet fundamentum quoddam, quod vt ad eius opinionem tuendam validissimum est; ita à veritate quàm longissimè abest: propterea dabimus operam, vt illud euertamus; eo enim euerso, tota eius opinio statim ruet. Porrò fundamentum latens illud est; Ita substantialibus formis, vt accidentibus competit inesse in aliquo subiecto, iam existenti. De accidentibus perspicua res est: nam vt rectè docet Aristoteles 7. Metaph. accidentis esse est inesse, eo modo, quo iam explicuimus. At verò de substantialibus formis id ipsum enunciari nulla ratione potest; alioquin inter accidentia, & substantiales formas, nullum prorsus discrimen reperiretur. Enimuerò vt ex mente Aristotelis contra veteres philosophos, simplicem dari generationem, tueamur (ipsi enim eam, quam nos vocamus generationem, appellabant alterationem) opus est, vt inter modum existendi substantialis formę, atque accidentis discrimẽ aliquod statuamus.

Non reperit qualitas in oĩbus pdicamẽtis ratione alicuius participationis.

Qũo intelligendũ sit, in oĩb. pdicamẽtis qualitatẽ reperiri. Vide Simpliciũ in com. prædic. qualitatis.

Ratio Noui Autoris, cur esse qualitatis in participari cõsistat.

Fundamentũ quo noui Autoris ratio nititur.

Verum in accidentibus. Falsũ in formis substantialibus.

Proprietas accidentis.

Itaque proprium accidentis est inesse in subiecto, iam existenti, eidemque dare esse, non simpliciter, sed secundum quid: & propterea si accidens à subiecto remoueatur; non ideo subiectum perit, sed adhuc manet. Hac igitur ratione accidens in subiecto inesse, aut inhærere dicitur, quia illi veluti fundamento, & fulcimento accumbit, atque illius quodammodo superficiem tingit; subiectum enim denominat, & quale reddit. Proprium autem substantialis formę non est inesse, neque in materia, neque in composito, vt Nouus Autor putauit; sed vniri materiæ, ad tertium aliquod constituendum. Non inest quidem in composito; quia eidē, antè existenti, non aduenit, cùm per formam constituatur: neque in materia, quia ipsam nō denominat, nec qualem reddit; adeo vt sicut ex ferro, & calore; ita ex materia, & forma compositum aliquod secundum quid constituatur: sed propriè forma, quæ substantia est, dicitur vniri materiæ, vt ex illarum vnione substantiale compositum coalescat. Etenim materia, ea ratione, qua substantia est, & itidem forma per se quidem esse possent, vt aliàs docuimus: verū quoniam nisi iungantur simul, nihil vnquam in vniuerso generaretur, ideò natura appetitum quendam in materia, atque propensionem ad substantialem formam inseruit, tanquam ad eam, à qua suam rationē, seu perfectionem esset acceptura. Alium etiam appetitum in formam indidit, ad materiam formandam, atque perficiendam, & propterea potētia hęc, actus illa passim à philosophis nuncupatur. Iam ergo videmus, Noui Autoris fundamentum omnino ruere, quod erat, substantialibus formis, non secus ac accidentibus, id competere, vt alteri insint. Sed absurdum quoque est id, quod de accidentibus asseruit, eis videlicet competere alteri inesse, per qualitatem, atque adeo esse qualitatis in haberi, & participari consistere. Hoc inquam absurdissimum est; quoniam accidentibus competit alteri inesse, qua accidentia sunt, non autem per qualitatem: si enim qualitas quocunque modo, vel re, vel cogitatione, à prædicamentorum serie amoueretur, adhuc nihilominus accidentia reliqua hanc proprietatem retinerent, vt s. naturali quodam impulsu alio tenderent, vbi inexisterent, & conseruarentur. Immò si rem attentè consideremus, inueniemus, ipsi potius qualitati competere alteri inesse, qua accidens est. Vt hinc etiam eliciamus, esse quidem accidentium, qua accidētia sunt, in haberi, & participari consistere: qualitatis verò non item, nisi qua accidens est, ac propterea qualitatis definitionem, à Nouo Autore superiùs expositam, illius prædicamenti propriam non esse, nec eius naturam omnino exprimere, quatenus à cæteris prædicamentis discriminatur.

Materia, & forma, cùm substātię sit, cur per se nō subsistant.

Tantū abest, vt accidētib. competat alteri inesse p qualitatē, vt potius qualitati cōpetat alteri inesse, qua accidēs est.

Tres gradus participationis, à Nouo Autore superiùs positi, reprobantur. Cap. V.

CÆterum, quòd esse qualitatis, secundum Nouum Autorem, in participari consistit, putauit ipse, pro varietate participationis, qualitatem varium esse sortiri. Tribus enim modis participatio, inquit, contingere potest; vno modo, vt participatum sit tanquam aduenìens substantiæ, iam existenti, & sic prouenit qualitas, quæ est propriè qualitas, quæque qualitatis prædicamentum constituit. Secundo modo, vt participatum sit simul veniens, & concomitans principia, rem secundum essentiam constituentia, qualis est albedo niuis. Tertio modo, vt participatum se habeat tanquam quid secundum essentiam constituens, veluti caliditas ignis. Quod attinet ad hos tres modos participationis, primus tanquam verus admitti hac lege posset, vt id non qualitati solùm, verùm etiam reliquis omnibus accidentibus commune sit, vt ea s. substantiæ, iam existenti adueniant. In secundo nonnihil latet difficultatis, ne dicam erroris: quanuis enim albedo niui existenti iam niui non adueniat, sed eius essentialia principia consequatur; nihilominus ea ipsa à qualitatis prædicamento non excluditur: nam si qualitas est, secundum quam quales quidam dicuntur, & secundum albedinem nix alba dicatur; dubio procul albedini etiam niuis prædicamenti qualitatis definitio competere videtur; vt nimirum qualitas illa, ad qualitatis prædicamentum attineat. Tertius modus omnino falsus est, vid. participatum aliquod se habere veluti secundum essentiam constituens, cuiusmodi est caliditas ignis. Animaduertens Nouus Autor, id ab omnibus non ita facilè cōcessum iri; propterea hoc ipsum eiusmodi argumento probare conatus est; quia primū quod participatur materiæ; quæ est subiectum rerum generabilium, & dissolubilium, debet esse actiuum, & passiuum (inde enim est generatio, & interitus, in qua consistit essentia huiusmodi compositorum) primum autem actiuum, & passiuum sunt illæ qualitates; quare consequi

Tres gradus, participatiōis à nouo Autore positi.

Excludit̄ primus.

Reijcitur secundus.

Refutat̄ tertius.

Argumētum noui Autoris

aliud non possunt; & sic oportet, vt tanquam constituentes participentur. Sed nullius roboris est hoc argumentum: neganda est.n.maior propositio: nam primum, quod in rei generatione participatur materiæ, hoc est, cum materia iungitur, atque vnitur, est aliquod simpliciter actiuum, puta substantialis forma, non autẽ aliquod actiuum, & passiuum. Ad probationem, cùm ait, ex actiuo, & passiuo generationem, & interitum oriri, in qua consistit essentia huiusmodi compositorum. Respondeo propositionem hanc sensum longè diuersum habere ab eo, quem Nouus Autor putauit: ita.n. intelligendum est, ad hasce mutationes, actiuũ, & passiuum necessariò concurrere, quatenus.s. necessariò requiritur materia, quæ est principium passiuum, & forma substantialis, quæ est principium actiuum: nequaquam verò ad generationem quatuor primas qualitates, quæ actiuæ, atque passiuæ sunt, proximè concurrere, nisi quatenus alterationem aliquam efficere possunt, quæ aut generationem, aut interitum antecedat.

Solutio.

Quõ. intelligendũ sit, ad generationẽ, & interitum actiuũ, & passiuum cõcurrere.

Duæ instantiæ Noui Autoris aduersus primam Latinorum rationem reijciuntur. Caput VI.

EVerso iam penitus Noui Autoris fundamento, nunc ad responsiones illas impugnandas transeamus, quibus ipse Latinorum argumẽta se soluere arbitratus est. Itaque sect. 3.cap.2. incipit soluere primam rationem, quæ robur accipit ab illa Arist. propositione, ex 1. Phys. textibus 27. & 30. puta, quod verè est, nulli accidit: vel (quod in idem recidit) quod per se substantia est, alteri accidens esse nequit; & propterea si quatuor primæ qualitates essent formæ substantiales elementorum, eæ ipsæ mistis corporibus veluti accidentia conuenire non posent. Pro huius rationis solutione, quantum ex dictis ab eo, secundo illo capite colligere posum, tria facit. Primò triplicem affert instantiam. Deinde ostendit, Latinos philosophos in hoc primo argumento tripliciter defecisse. Denique soluit argumẽtum in forma. Prima instantia est, de intellectione, quæ in Deo substantia est, in homine tamen accidens dicitur. Secunda est, de figura cæli, quam cælo substantialem esse, atque de ipso in primo modo dicendi per se prædicari contendit; cùm tamen ligneo globo accidentalis sit. Tertia est, de forma, quæ materiæ accidit; & tamen esentiam compositi complet. Nos in hoc cap. circa primam, & tertiam instantiam versabimur; secundam verò, quæ est maioris momenti, in sequenti cap. considerabimus. Quod igitur attinet ad primam instantiam, præuidit Nouus Autor Latinorum responsionem, quæ admonet, Aristotelicam illam propositionem, quod verè est, nulli accidit, in rebus tantùm vniuocis intelligendam esse; ac propterea in diuina, atque humana intellectione nullum locum habere: quoniam huiusmodi intellectiones in nulla cõmuni intellectione vniuocè conueniunt; sed æquiuoce tantùm. Redarguit hanc responsionẽ argumento illo communi, & satis trito, quod est huiusmodi: sermo absolutè prolatus, absolutè est intelligendus: Arist. eam propositionem absolutè protulit; absolutè igitur ea propositio intelligenda est. Quanti sit hoc redargutionum genus, aliorum sit iudicium. Si sermo absolutè prolatus absolute intelligendus eset; omnis igitur explicandi Arist. & interpretandi facultas prorsus eriperetur: quod quantum incommodi, & detrimenti peripateticæ philosophiæ afferret, vel tacẽte me, omnibus, arbitror, compertissimum esse. Quàm multa.n. essent apud Arist. loca, quæ inuicem pugnarent, & multa etiam falsa, atque absurda continerẽt; nisi eius verba ad bonum sensum reuocarentur? Absolutè protulit Arist. in prædicamentis, cap. de substantia, substantiam per se subsistere; quod tamen falsum est, si de quacunque substantia intelligatur: etenim materia, & forma substantiæ sunt, & tñ per se non subsistunt; nisi per se subsistere accipiatur pro non inhærere: itaque propositio illa de sola substantia perfecta, cuiusmodi est substantia compositi, intelligenda est. Absolutè protulit 2. Phys. materiam, & efficiens in idem incidere non posse, quod tñ falsum est, si de quacũque materia intelligatur: nam intellectus est materia, in qua intellectio, seu scientia recipitur; & tñ ille ipse efficiens causa scientiæ passim dicitur: itaque propositio illa debet tãtùm intelligi de materia, ex qua. Absolutè etiam protulit 3. lib. de Anima, intelligere esse quoddam pati; quod tñ falsum est, quia vt ipse docet eodem lib. intellectus impassibilis est: veram autem facimus propositionẽ illam, cùm dicimus, Arist. ibi de passione, perfectionem inferente, non etiam interitum, locutum esse. Alia sexcenta sunt apud ipsum loca, vbi de varijs rebus absolutè locutus est; quę tñ

Quod verè est, nulli accidit, propositio vulgatissima.

Triplex instãtia noui Autoris, de intellectione, de figura cæli, de forma substãtiali.

Latinorũ rñsio ad primã instantiam.

Argũ satis tritu, quo vtitur nouus Autor cõtra Latinorũ rñsionem.

Ostendit Autor, quàm leue sit argũ illud cõe.

Substantia per se subsistit.

Materia, & efficiens in idẽ incedere nõ possunt.

Intelligere & quoddã pati.

multa incommoda præ se ferret, nisi, interpretationis beneficio, verus illorum intellectus aperiretur. Vanum est igitur, ita argumentari; sermo absolutè prolatus, absolute intelligendus est; atque adeo necesse est, vt Nouus hic Autor alios inueniat redarguendi modos. Quòd verò attinet ad tertiam instantiam, quæ erat de forma, quæ materię accidit, & tamen essentiã compositi complet; ea profectò nullius est momẽti: qm̃ tametsi forma materiæ accidat, quia nimirũ accidit, vt materia hac, vel illa forma prædita sit; forma tñ accidens non est: quia nec materiæ inhæret, nec ipsam quantam, aut qualem reddit. aut alio quocunque modo denominat; sed cum ea tantùm iungitur, ad substantiale compositum constituendum.

Quo intelligendũ sit formam accidere materiæ.

Monstrum esse in Peripatetica philosophia asserere, rotundam figuram ita cælo substantialem esse, vt de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur. Cap. VII.

Rotũda figura secundum Nouũ Autorẽ est de intima rõne cęli.
Autoritas Auerrois.
Ratio noui Autoris.

PRæcipua instantia, quam Nouus Autor attulit, aduersus primam Latinorum rationẽ, erat de rotunda figura, quam cælo substantialem; ligneo tamen globo accidentalem esse, affirmauit: id quod & Auerrois autoritate, & ratione insuper probare conatus est. Autoritas Auerrois est 2. de Cælo comm. 59. vbi ita scribit, *Et iam declaratum est, quòd figura est de rebus essentialibus in corporibus cælestibus; quia sunt animata.* Ratio autem est huiusmodi; figura circularis in cælo aut est accidens, aut proprium, aut differentia essentialis, quæ de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur; sed non est accidens, neque proprium; ergo est eius differẽtia substantialis. Probat minorem; non. n. inquit, figura circularis in cęlo est accidens, siue separabile, siue inseparabile: quoniam subiectum huiusmodi accidentium absque illis esse potest; cælum verò non potest esse sine figura circulari; cùm illa figura cælo necessaria sit, vt docet Arist. 2. de Cælo tex. 22. Neque etiam est proprium; quia proprium sumit in sui definitione subiectum: figura autem circularis non sumit in sui definitione cęlum. Si non est accidens, neque proprium; erit igitur differentia substantialis. Portentum video in peripatetica philosophia, dum cælum mihi obtruditur, rotunda figura, tanquam substantiali differentia præditum: hoc nunquam somniauit Auerroes, nunquam Arist. nunquam vllus Græcus Interpres; immò ne vlla quidem ratio est, qua id ipsum suaderi possit. Ad Auerroem, quod attinet, si quæ varijs in locis scripta reliquit, attento animo consideremus, eiusque præcipua dogmata memoria teneamus, inueniemus, satis famosam esse illius sententiam de cælestis substantiæ simplicitate, quam in aureo illo libello de orbis substantia promulgauit. Noluit enim, cælestem substantiam ex materia, & forma concretam esse; sed propterea quod pluribus accidentibus subijcitur, ideo eam simplicis subiecti nomine decorauit. Quod cùm ita se habeat, quis non videt, rotundam figuram de mente Auerrois eo modo cælo substantialem esse non posse, quo vult Nouus Autor, quatuor primas qualitates esse substantiales elementis? Sed dabo ego locum apud Auerroem, vbi apertissimè fateatur, rotundam figuram in cælo esse quidem accidens, eius naturam consequens: non autem differentiam substantialem, quæ de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur. Locus est in 2. de Cælo comm. 22. propè finem, vbi hęc scribit ad verbũ, *Et cùm posuimus quòd figura est accidens, quod sequitur ad substantiam corporis.* Ex hoc loco liceat sic argumentari; si figura absolutè spectata, vt genus quoddam est, secundum Auerroem, accidens dicitur; ergo omnes figuræ species, sub ea contentæ, accidentia pariter erunt: sed rotunda figura, quæ cęlo competit, sub figurę genere continetur, ergo ea quoque figura accidens dicenda erit. Docet fortasse aliquis, rotundam figuram accidens quidem esse; vt figura est, eam tamen, vt cęlo competit, esse differentiam substantialem. Quid si probauero, argumento, non aliunde, quàm ab ipsomet Auerroe sumpto, rotundam figuram, prout cælo competit, esse accidens, quod eius naturam consequitur, non autem differentiam eius substantialem? Auerroes, itaque loco nuper citato, ostendere volens, primam figuram, quæ orbicularis est, cælesti corpori conuenire, sic argumẽtatur; Quod est prius, secundum substantiam, debet etiam esse prius secundum accidentia: sed cęlum est prius omnibus corporibus, secundum substantiam; ergo pariter debet esse prius, secundum accidentia, atque adeo secundum figuram, quæ est accidens: atqui inter figuræ species orbicularis est prima; ea igitur corpori primo, hoc est, cælo competere debet. Liquidò igitur constat, rotundam figuram, secundum Auerroem, non solùm accidens esse, vt figura est, verùm etiam vt cælesti corpori conuenit. Sed quid dicemus ad autoritatem, à Nouo Autore allatam,

Dictæ sententiæ confutatio.

Secundũ Auer. cælũ simplicissimũ ẽ; propterea figura rotũda ad illud se habere nõ põt, vt primę qualitates secundum nouum Autorem se habent ad elementa.

Locus aptissimus apud Auer vbi fatetur, figuram rotundam in cælo accidẽs esse.

Occupatio.

Argũ Auer. probans, rotundam figuram, vt cælo competit, accidens esse.

Liiiii tam,

tam, qua Auerroes sensisse visus est, orbicularem figuram in cælo differentiam substantialẽ esse? Facilis est solutio, si Auerrois verba, ab eodem Nouo Autore citata, rectè perpendãtur. Dixit Auerroes figuram esse de rebus essentialibus in corporibus cælestibus: quibus verbis, non intellexit quidem, figuram esse de substantia, hoc est de essentia, seu de essentiali differẽtia corporis cælestis; adeò vt de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur: sed intellexit, orbicularem figuram de illarum rerum numero esse, quæ ad cælestia corpora maximè pertinent, quęq; illis conuenienter aptatæ sunt. Verba Auerrois ita aperta sunt, vt nulla prorsus explanatione indigeant: ita enim scribit initio comm. 22. iam citati, *Et volumus modò declarare, quòd figura cæli est rotunda, & hac figura est conueniens naturæ, & substantiæ eius.* Neque verò locum habet huiusmodi consecutio, vt forsan Nouus Autor putauit, hoc est alicui intimum, & essentiale; ergo est de eius essentia: quoniam (vt aliàs docui essentiale est homini, vt sit rectè figuræ, vt sit risibilis; tamen neque recta figura, neque risibilitas sunt de essẽtia hominis; cùm de ipso in primo modo dicendi per se non prædicentur, sicut rationalitas. Sed neque secundum Aristotelem, neque secundum Græcos interpretes, rotũda figura est de substantia cæli: adducam vnum Simplicium (ne hac in re multus sim) in commentario 22. libri secundi de Cælo, mentem Aristotelis explanantem; scio enim, huic maximè interpreti à Nouo Autore fidem haberi. Connectens igitur eum Aristotelis sermonem cum præcedentibus, cùm hactenus, inquit, Aristoteles de cæli substantia disputasset, nunc de eius figura disserere incipit: non hoc certè dixisset, si figuram de cæli substantia esse credidisset. Soluamus nunc rationem, à Nouo Autore propositam: & sit hæc cathegorica solutio; negamus illã partem minoris, qua dictum est, rotundam figuram in cælo inseparabile accidens non esse. Ad probationem cùm ait, subiectum huiusmodi accidentium sine illis esse posse: si de separabilibus intelligat, concedimus: si vero de inseparabilibus, negamus; quoniam nigredo est accidẽs inseparabile in coruo, & albedo in cygno; & tamen neque coruus sine nigredine, neque sine albedine cygnus esse potest: alioquin accidentia hæc inseparabilia non essent. Obijcit Nouus Autor; nam quamuis subiectum sine accidente inseparabili esse non possit; ei tamen, secundũ rationem propriam, sine illo esse, non repugnat: cælo autem repugnat esse sine figura rotunda; immò adeò repugnat, vt sine illa ne mente quidem concipi possit; alioquin mente conciperetur cælum, quod non esset cælum. Ad ea respondeo, non repugnare quidem subiecto, quatenus subiectum est, sine accidente inseparabili esse; est enim illo saltem natura prius: nec absurdum est, omne prius esse sine suo posteriore, & propterea non repugnat coruo, quatenus substantia est, sine nigredine esse, aut cygno sine albedine: sed hac eadem ratione non repugnat cælo, quatenus substantia est, esse sine figura rotunda. Et cùm Nouus Autor per Aristotelem oppositum probat; quia nimirum necesse est, cælum hanc figuram habere. Respondeo, ibi Aristotelem docuisse, rotundam figuram à cælo separari non posse, quia accidens inseparabile est: & cùm cælum orbiculari motu moueri debeat; necesse est, vt rotundam figuram habeat, quæ ad eum ipsum motum apposita est: Non negauit tamen Aristoteles illam non repugnantiam in cælo, ea. s. ratione, qua substantia est, absque omni accidente reperiri posse. Hæc autem non repugnantia realem existentiam necessariò non infert; quoniam non repugnat homini, esse sine risibilitate, cùm subiectum sit prius affectione; tamen non sequitur, vt risibilitas, re ipsa ab homine separari possit, atque homo re ipsa, absque risibilitate cõsistat. Sed falsum quoque est dicere, cęlum absque rotunda figura concipi non posse: quoniã cælestem substantiam, à quocunque accidente abstractam, concipere possumus, idque ea abstractione, quam Scholæ præcisiuam appellant. Quemadmodum etiam eadem abstractione concipere possumus Deum, eius bonitatem non concipiendo, quæ attributum quoddam illius est: & quemadmodum non sequitur, concipio Deum, eius bonitatem non concipiendo; ergo Deus non est bonus; ita non sequitur, concipio cælum, non concipiendo eius rotunditatem, ergo cælum non est rotundum, vel cælum non est cælum; quia abstractio præcisiua est, non diuisiua. Et sicut proprietas per intellectum à forma separari potest, vt Nouus etiã Autor sect. 2. c. 5. in principio concedit; ita multò magis à subiecto inseparabile accidẽs poterit cogitatione seiungi.

Rñsio ad autoritatem Auerr. a Nouo Autore allatam.

Nota diligẽter hæc verba.

Esse essentiale, & de essentia differunt; quære dispu. de poten. materiæ, c. vlt.

Quære Simplic. 2. de cælo, com 22. q fatetũ de mente Arist. figurã in cælo accid ns esse.

Solut o rationis à Nouo Autore supe rius proposi tæ.

Obiectio noui Autoris

Responsio.

Rotũda figura secundum Arist. est accidens inseparabile à cęlo, eiq; necessarium, vt in orbem moueri possit.

Cælũ absq; rotunda figura mente concipi potest.

Nota duplicẽ abstractionem, præcisiuam, & diuisiuam.

multa incommoda præseferrēt, nisi, interpretationis beneficio, verus illorum intellectus aperiretur. Vanum est igitur, ita argumentari; sermo absolutè prolatus, absolute intelligendus est; atque adeo necesse est, vt Nouus hic Autor alios inueniat redarguendi modos. Quòd verò attinet ad tertiam instantiam, quæ erat de forma, quæ materię accidit, & tamen essentiā compositi complet; ea profectò nullius est momēti: qm̄ tametsi forma materiæ accidat, quia nimirū accidit, vt materia hac, vel illa forma prædita sit; forma tñ accidens non est: quia nec materiæ inhæret, nec ipsam quantam, aut qualem reddit, aut alio quocunque modo denominat; sed cum ea tantùm iungitur, ad substantiale compositum constituendum.

Qūo intelligendū sit formam accidere materiæ.

Monstrum esse in Peripatetica philosophia asserere, rotundam figuram ita cælo substantialem esse, vt de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur. *Cap. VII.*

Rotūda figura secundum Nouū Autorē est de intima rōne cęli.

Autoritas Auerrois.

Ratio noui Autoris.

PRæcipua instantia, quam Nouus Autor attulit, aduersus primam Latinorum rationē, erat de rotunda figura, quam cælo substantialem; ligneo tamen globo accidentalem esse, affirmauit: id quod & Auerrois autoritate, & ratione insuper probare conatus est. Autoritas Auerrois est 2. de Cælo comm. 59. vbi ita scribit, *Et iam declaratum est, quòd figura est de rebus essentialibus in corporibus calestibus; quia sunt animata.* Ratio autem est huiusmodi; figura circularis in cælo aut est accidens, aut proprium, aut differentia essentialis, quæ de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur: sed non est accidens, neque proprium; ergo est eius differētia substantialis. Probat minorem; non. n. inquit, figura circularis in cęlo est accidens, siue separabile, siue inseparabile: quoniam subiectum huiusmodi accidentium absque illis esse potest; cælum verò non potest esse sine figura circulari; cùm illa figura cælo necessaria sit, vt docet Arist. 2. de Cælo tex. 22. Neque etiam est proprium; quia proprium sumit in sui definitione subiectum: figura autem circularis non sumit in sui definitione cęlum. Si non est accidens, neque proprium; erit igitur differentia substantialis. Portentum video in peripatetica philosophia, dum cælum mihi obtruditur, rotunda figura, tanquam substantiali differentia præditum: hoc nunquam somniauit Auerroes, nunquam Arist. nunquam vllus Græcus interpres; immò ne vlla quidem ratio est, qua id ipsum suaderi possit. Ad Auerroem, quod attinet, si quæ varijs in locis scripta reliquit, attento animo consideremus, eiusque præcipua dogmata memoria teneamus, inueniemus, satis famosam esse illius sententiam de cælestis substantiæ simplicitate, quam in aureo illo libello de orbis substantia promulgauit. Noluit enim, cælestem substantiam ex materia, & forma concretam esse; sed propterea quod pluribus accidentibus subijcitur, ideo eam simplicis subiecti nomine decorauit. Quod cùm ita se habeat, quis non videt, rotundam figuram de mente Auerrois eo modo cælo substantialem esse non posse, quo vult Nouus Autor, quatuor primas qualitates esse substantiales elementis? Sed dabo ego locum apud Auerroem, vbi apertissimè fateatur, rotundam figuram in cælo esse quidem accidens, eius naturam consequens: non autem differentiam substantialem, quæ de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur. Locus est in 2. de Cælo comm. 22. propè finem, vbi hęc scribit ad verbū, *Et cùm posuimus quòd figura est accidens, quod sequitur ad substantiam corporis.* Ex hoc loco liceat sic argumentari; si figura absolutè spectata, vt genus quoddam est, secundum Auerroem, accidens dicitur; ergo omnes figuræ species, sub ea contentæ, accidentia pariter erunt: sed rotunda figura, quæ celo competit, sub figurę genere continetur, ergo ea quoque figura accidens dicenda erit. Docet fortasse aliquis, rotundam figuram accidens quidem esse, vt figura est, eam tamen, vt cęlo competit, esse differentiam substantialem. Quid si probauero, argumento, non aliunde, quàm ab ipsomet Auerroe sumpto, rotundam figuram, prout cælo competit, esse accidens, quod eius naturam consequitur, non autem differentiam eius substantialem? Auerroes, itaque loco nuper citato, ostendere volens, primam figuram, quæ orbicularis est, cælesti corpori conuenire, sic argumētatur; Quod est prius, secundum substantiam, debet etiam esse prius secundum accidentia: sed cęlum est prius omnibus corporibus, secundum substantiam; ergo pariter debet esse prius, secundum accidentia, atque adeo secundum figuram, quæ est accidens: atqui inter figuræ species orbicularis est prima; ea igitur corpori primo, hoc est, cælo competere debet. Liquidò igitur constat, rotundam figuram, secundum Auerroem, non solùm accidens esse, vt figura est, verùm etiam vt cælesti corpori conuenit. Sed quid dicemus ad autoritatem, à Nouo Autore allatam,

Dictæ sententiæ confutatio.

Secundū Auer. cælū simplicissimū ē; propterea figura rotūda ad illud se habere nō pōt, vt primę qualitates secundum nouum Autorem se habent ad elementa.

Locus aptissimus apud Auer vbi fatetur, figuram rotundam in cælo accidēs esse.

Occupatio.

Argū Auer. probans, rotundam figuram, vt cælo competit, accidens esse.

tam, qua Auerroes sensisse visus est, orbicularem figuram in cælo differentiam substantialē esse? Facilis est solutio, si Auerrois verba, ab eodem Nouo Autore citata, rectè perpendātur. Dixit Auerroes figuram esse de rebus essentialibus in corporibus cælestibus: quibus verbis, non intellexit quidem, figuram esse de substantia, hoc est de essentia, seu de essentiali differētia corporis cælestis; adeò vt de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur: sed intellexit, orbicularem figuram de illarum rerum numero esse, quæ ad cælestia corpora maximè pertinent, quęq; illis conuenienter aptatæ sunt. Verba Auerrois ita aperta sunt, vt nulla prorsus explanatione indigeant: ita enim scribit initio comm. 22. iam citati, *Et volumus modò declarare, quòd figura cæli est rotunda, & hæc figura est conueniens naturæ, & substantiæ eius.* Neque verò locum habet huiusmodi consecutio, vt forsan Nouus Autor putauit, hoc est alicui intimum, & essentiale; ergo est de eius essentia: quoniam (vt aliàs docui essentiale est homini, vt sit rectæ figuræ, vt sit risibilis; tamen neque recta figura, neque risibilitas sunt de essētia hominis; cùm de ipso in primo modo dicendi per se non prædicentur, sicut rationalitas. Sed neque secundum Aristotelem, neque secundum Græcos interpretes, rotūda figura est de substantia cæli: adducam vnum Simplicium (ne hac in re multus sim) in commentario 22. libri secundi de Cælo, mentem Aristotelis explanantem; scio enim, huic maximè interpreti à Nouo Autore fidem haberi. Connectens igitur eum Aristotelis sermonem cum præcedentibus, cùm hactenus, inquit, Aristoteles de cæli substantia disputasset, nunc de eius figura differere incipit: non hoc certè dixisset, si figuram de cæli substantia esse credidisset. Soluamus nunc rationem, à Nouo Autore propositam: & sit hæc cathegorica solutio; negamus illā partem minoris, qua dictum est, rotundam figuram in cælo inseparabile accidens non esse. Ad probationem cùm ait, subiectum huiusmodi accidentium sine illis esse posse: si de separabilibus intelligat, concedimus; si vero de inseparabilibus, negamus: quoniam nigredo est accidēs inseparabile in coruo, & albedo in cygno; & tamen neque coruus sine nigredine, neque sine albedine cygnus esse potest: alioquin accidentia hæc inseparabilia non essent. Obijcit Nouus Autor; nam quamuis subiectum sine accidente inseparabili esse non possit; ei tamen, secundū rationem propriam, sine illo esse, non repugnat: cælo autem repugnat esse sine figura rotunda; immò adeò repugnat, vt sine illa ne mente quidem concipi possit; alioquin mente conciperetur cælum, quod non esset cælum. Ad ea respondeo, non repugnare quidem subiecto, quatenus subiectum est, sine accidente inseparabili esse; est enim illo saltem natura prius: nec absurdum est, omne prius esse sine suo posteriore, & propterea non repugnat coruo, quatenus substantia est, sine nigredine esse, aut cygno sine albedine: sed hac eadem ratione non repugnat cælo, quatenus substantia est, esse sine figura rotunda. Et cùm Nouus Autor per Aristotelem oppositum probat; quia nimirum necesse est, cælum hanc figuram habere. Respondeo, ibi Aristotelem docuisse, rotundam figuram à cælo separari non posse, quia accidens inseparabile est: & cùm cælum orbiculari motu moueri debeat; necesse est, vt rotundam figuram habeat, quæ ad eum ipsum motum apposita est: Non negauit tamen Aristoteles illam non repugnantiam in cælo, ea. s. ratione, qua substantia est, absque omni accidente reperiri posse. Hæc autem non repugnantia realem existentiam necessariò non infert; quoniam non repugnat homini, esse sine risibilitate, cùm subiectum sit prius affectione; tamen non sequitur, vt risibilitas, re ipsa ab homine separari possit, atque homo re ipsa, absque risibilitate cōsistat. Sed falsum quoque est dicere, cęlum absque rotunda figura concipi non posse: quoniā cælestem substantiam, à quocunque accidente abstractam, concipere possumus, idque ea abstractione, quam Scholæ præcisiuam appellant. Quemadmodum etiam eadem abstractione concipere possumus Deum, eius bonitatem non concipiendo, quæ attributum quoddam illius est: & quemadmodum non sequitur, concipio Deum, eius bonitatem non concipiendo; ergo Deus non est bonus; ita non sequitur, concipio cælum, non concipiendo eius rotunditatem, ergo cælum non est rotundum, vel cælum non est cælum; quia abstractio præcisiua est, non diuisiua. Et sicut proprietas per intellectum à forma separari potest, vt Nouus etiā Autor sect. 2. c. 5. in principio concedit; ita multò magis à subiecto inseparabile accidēs poterit cogitatione seiungi.

Rñsio ad autoritatem Auerr. à Nouo Autore allatam.

Nota diligēter hæc verba.

Esse essentiale, & de essentia differunt; quære dispu. de poten. materiæ, c. vlt.

Quære Simplic. 2. de cælo, com 22. q fatetẽ de mente Arist. figuram in cælo accid. ns esse.

Solutio rationis à Nouo Autore supra propositæ.

Obiectio noui Autoris.

Responsio.

Rotūda figura secundum Arist. est accidens inseparabile à cælo, eiq; necessarium, vt in orbem moueri possit.

Cælū absq; rotunda figura mente concipi potest.

Nota duplicē abstractionem, præcisiuam, & diuisiuam.

Maiorem propoſitionem, à Latinis aſſumptam; in prima eorum ratione, quicquid Nouus Autor aſſerat, Ariſtotelicam eſſe. *Cap. VIII.*

Difficultas à nouo Autore ꝓpoſita circa maioré ꝓpoſitioné primæ rationis Latinorum.

PRopoſitis inſtantijs, oſtẽdit deinde Nouus Autor, primam Latinorum rationem, in qua etiam num verſamur, errores varios continere. Primò dicit, propoſitionem, à Latinis aſſumptam, vid. quod per ſe ſubſtantia eſt, alteri accidens eſſe nequit; non eam eſſe, quam citatis locis Ariſtoteles ſcripſit: in illis enim hæc ſola propoſitio habetur, quod verè eſt ens, nulli accidit: per verè autem ens non intellexit Ariſtoteles (ait ipſe) niſi ſubſtantiã perfectam, quę per ſe ſubſiſtit, cuiuſmodi eſt compoſitum. Quare verum eſt dicere, id, quod verè eſt ens, hoc eſt ſubſtantia perfecta, & per ſe ſubſiſtens, nulli accidere poſſe: & propterea cùm forma ſubſtantialis non ſit verè ens, quia per ſe non ſubſiſtit; abſurdum non erit aſſerere, caliditatem, quæ eſt forma ſubſtantialis ignis, veluti qualitatem alicui miſto corpori accidere poſſe. Si ve-

Difficultas ſoluitur, explicaturq; locus Ariſt. 1. Phy. tex. 27. & 50.

rum fateri liceat, perbelle quidem Nouus Autor eum Ariſtotelis locum propriæ ſententiæ accommodauit: an autem verum Ariſtotelis ſenſum elicuerit, facilè patebit, ſi quicquid in ijs contextibus Ariſtoteles docuit, paucis aperiemus. Ariſtoteles igitur, vt inter omnes conuenit, contra Parmenidem ibi diſputat, qui, vnum tantum reperiri ens, exiſtimauit: præcipuum autem medium, quo ad eius ſententiam impugnandam vſus eſt, à multiplici entium ſignificatione ſumpſit: fore enim viderat, vt ſi ens multipliciter dici probauiſſet; illicò non vnum tãtùm, ſed plura entia reperiri facilè conſtaret. Ens itaque, ait Ariſtoteles, aut nulli penitus ſubiecto adhæret; & hoc appellatur ſubſtãtia: aut alicui ſubiecto neceſſariò accumbit; idque accidens nuncupatur. Cùm ergo dicit Parmenides, vnum tãtùm reperiri ens, hoc ens eſt ne accidens, vt album, an ſubſtantia, vt lignum? Si accidẽs, cùm illud neceſſariò ſubiectum exigat, in quo inhæreat, hoc eſt, ſubſtantiam; iam præter illud ens, dabitur aliud: album enim, quod eſt concretum albedinis, per ſe exiſtere nõ poteſt; ſed aut in lapide, aut in ligno, aut in aliquo alio ſubiecto inexiſtit. Si verò dicat Parmenides, hoc vnum ens eſſe ſubſtantiam, quia. ſ. in ſubiecto nullo eſt; tunc nihilominus ens aliud, præter illam, fateri cogitur: etenim ſi lignum album accipiamus, proculdubio albedinis ratio à ligni ratione diſtinguitur: in ligno igitur albo duo entia numerantur: alterum, quod per ſe ſubſiſtit, vt lignum, quod eſt ſubſtantia; alterum, quod ſubiecto inhæret, vt album, quod eſt accidẽs: ideo ait Ariſtoteles, ***Si igitur, quod verè eſt, nulli accidis.*** ac ſi dixiſſet, ſi igitur ſubſtantia per ſe ab accidente diſtincta eſt; iam planè ſequitur, vt præter vnum ens, quod eſt ſubſtantia, aliud ens, quod eſt accidens, contra Par-

In diſputatione Ariſt. contra Parmeni. 1. Phy. ſermo ſit d' tota ſubſtantia prædicamẽtali, nõ autẽ de ſola ſubſtantia cõpoſita.

menidem, reperiatur. Hæc eſt tota in ijs contextibus Ariſtotelis ratiocinatio: in qua, vt manifeſtum eſt, ſubſtantiam pro perfecta ſubſtantia non accepit, hoc eſt pro compoſito per ſe ſubſiſtente, quatenus. ſ. à materia, vel à forma diſtinguitur, quę ſeorſum conſiſtere nequeunt, vt Nouus Autor putauit: ſed accepit ſubſtantiam pro toto prædicamento ſubſtantiæ, quatenus in ſe tàm materiam, quàm formam, & compoſitum comprehendit, & quatenus à quolibet accidente diſtinguitur. Propterea in eodem 1. lib. tex. 13. dicebat principium omnium ad Parmenidis, & Meliſſi ſententiam euertendam accommodatiſſimum, eſse ab illis percontari, cùm id, quod eſt, multipliciter dicatur, quo nam pacto ipſi aſserant, omnia eſse vnum (verũ omnia ſubſtantiam, an quantitatem, an qualitatem, &c. De ſubſtantia igitur prædicamenta-

Cõis proprietas totius ſubſtantiæ prædicamentalis

li, vt à cæteris prædicamentis diſtincta, Ariſtoteles locutus eſt; nam omnis ſubſtantia, quęcunque illa ſit, ſiuę materia, ſiue forma, ſiue compoſitum, hanc proprietatem habet, vt alteri non inhæreat: hac enim proprietate, ſubſtantia quælibet ab accidẽte diſtinguitur; quamuis hęc ipſa proprietas perfectæ ſubſtantiæ puta compoſito quam maximè conferat; ideo Ariſtoteles, Simplicius, & alij de ſubſtantia compoſita, tanquàm de ea, in qua proximè accidentia recipiuntur, exempla ſæpius attulerunt. Non igitur vim, & robur huius primæ rationis Nouus Autor declinare poteſt: quoniam ſenſus illius Ariſtotelicæ propoſitionis hic ipſe eſt; quod per ſe ſubſtantia eſt, alteri accidens eſse nequit: nec aliud certe Ariſtoteles intellexit, cùm di-

Arg. efficax contra nouũ Autorem.

xit, quod verè eſt, nulli accidit. Verùm, eſto Ariſtotelica illa propoſitio de ſola ſubſtantia compoſita intelligenda eſt, & forma, quæ per ſe ſubſtantia eſt, alteri accidere põt, vt Nouus Autor contendit; quæro, cui nam forma ſubſtãtialis accidat? Materię ne? Minimè verò; quia iam docuimus, accidere quidem, vt hæc forma cum materia copuletur; formã tamen materiæ accidens non eſſe, quia ipſam nullo pacto denominat. Nutrimentum etiam

cor-

corpori accidit, quod nutritur, nec tñ ob eam rē sequitur, vt nutrimentū accidēs sit. An verò composito fortasse accidit? Ne hoc quidem verè dici potest, quia id, quod alteri accidit, ei jam existenti, aduenire dicitur; substantialis autem forma composito, jam existenti, non aduenit; sed illud ipsum constituit; non ergo forma substantialis composito accidere potest. Dum verò Nouus Autor contendit, caliditatem esse formam substantialem ignis, & eandē nihilominus accidere misto; obsecro, est ne eadem re ipsa caliditas, quæ & ignem constituit, & misto corpori accidit? Si eadem, saltem genere, quomodo in igne substantia, in misto verò qualitas esse potest? Quænam est ratio huiusce metamorphoseos, vt, s. de substantia in qualitatem mutetur? Sin autem non est omnino eadem; ergo caliditas, vt in igne, aliquid secum affert, quod non habet, vt in misto; quod certè aliud esse non potest, nisi forma substantialis, in igne latens; cuius ipsa caliditas, & proprietas, & affectio dicitur; & tanquam manifestior, loco essentialis differentiæ sumitur. In misto verò caliditas pura est, nec secum affert substantialem formam; sed vt effectus, ab illa proficiscens, proximè misto corpori adhæret, illudque calidum reddit.

Argm̄ ostendens, caliditatem eandem non posse in igne esse formam substantialem, in misto verò accidens.

Optimam esse hanc Latinorum consecutionem, quod vni est substantia, alteri, est accidens, ergo substantia est accidens. *Cap. IX.*

AIT præterea Nouus Autor, Latinos philosophos parùm oculatos fuisse, in eliciēdo, ex Aristotelica propositione, consecutionem illam, ergo substantia erit accidens; quoniam hæc consecutio, per regulam à coniūctis ad disiuncta, nulla est. Sicut, nullum est hoc argumentum, Dominus Sempronij est seruus Titij; ergo Dominus est seruus; vel vnius generatio est alterius interitus; ergo generatio est interitus; ita vanum illud erit, quod vni est substantia, alteri est accidens; ergo substantia est accidens; ideò leuiter, ait, Latinos philosophos cecidisse. Verùm si paulò diligentius primam hanc Latinorum rationem vir iste perpendisset, eiusque robur animaduertisset; profectò cognouisset, Latinos philosophos neque leuiter cecidisse, neque parùm, vt ipse asserit, oculatos fuisse. Etenim ius rationis eorum in eo positum est; quod per se, substantia est, accidens ad alterum esse nequit: si n. res aliter se haberet; tunc necessariò sequeretur, vt substantia fieret accidens, quod maximè absurdū est. Fieri quidem potest, vt quod per se substantia est, alteri quodammodo accidat, non tamen, vt illud ipsum, ceu accidens aliquod, subiectum, cui accidit denominet. Nam, vt paulò ante notauimus, nutrimentum, per se, substantia est, acciditque corpori, quod nutritur; accidens tamen non euadit, sed substantia manet, quæ postea in substantiam viuentis corporis trāsmutatur. Sic diximus, formam accidere materiæ, tamen forma per se substantia est: cumque accidit, vt cum materia iungatur, ibi est duarum substantiarum coniunctio. Verissima igitur est hæc propositio; Quod, per se, substantia est, accidens ad alterum esse non potest, alioquin sequeretur, vt substantia fieret accidens. Cum verò Nouus Autor regulam obijcit à coniunctis ab disiuncta, ea profectò in relatiuis tantum, non etiam in absolutis locum habet, & propterea cùm Dominus, & seruus relationem inferant; absurdum non est, aliquem ad Sempronium esse Dominum, & eum ipsum ad Titium seruum esse, nec tamen inferre licet; ergo Dominus est seruus, vel opposito modo. Sic columna ad Petrum potest dici dextra, ad Franciscum verò sinistra, quia dextrum, & sinistrum relationem dicunt; non tamen licet arguere, ergo dextrum est sinistrum. At verò in absolutis hæc regula nullum penitus locum habet; nam quod per se quantitas est, nunquam ad alterum qualitas erit, neque vicissim; similiter quod per se substantia est, nunquam ad alterum, quantitas erit, aut aliud quoduis accidens. Rectè igitur inferebant Latini, si, quod per se substantia est, accidens ad alterum esset, necessariò fore, vt substantia accidens fieret.

Nou^s Autor in Latinos inuehitur

Latinorū defensio.

Regula à coniunctis ad disiuncta, in quibus locū habeat.

Prima Latinorum ratio ab alys Noui Autoris calumnys vindicatur. *Cap. X.*

CÆterum quia prima hæc Latinorum ratio ab Auerr. sumpta est, ideo Nouus Autor ait, deductionem apud Auerroem longè diuersum esse: non. n. intulit Auerroes, substantiam fore simpliciter accidens, sed id, quod in vno, de vno prædicamento est, in altero, de altero prædicamento fore. Nihilominus ait Nouus Autor, spsummet quoque Auerroem hallucinatum fuisse; nihil enim absurdi est, si id, quod in vno, de vno prædicamento est, in alte-

Nou^s Autor contra Latinos, & Auerroem.

ro de alio prædicamento sit:nanque figura,secundum multitudinem linearum, & planorum accepta,est de genere quantitatis: Secundum verò superficiei figurationem considerata, ad prædicamentum attinet qualitatis. Nescio, vter hac in re magis hallucinatus fuerit, Auerrões an Nouus Autor? considerabunt alij. Non est, opinor, absurdum, vnam, eandémque rẽ, diuersa ratione spectatam,ad diuersa prædicamenta pertinere: vt eadem res, quæ est pater, quatenus homo,pertinet ad prædicamentum substantiæ: quatenus pater, ad prædicamentũ relationis. Sic eadem res,quæ est figura,prout quantitas est,hoc est ſm multitudinem linearum accepta,est de genere quantitatis:prout verò qualitas,hoc est, secundum speciei configurationem,est de genere qualitatis. At verò,absolutum fieri relatiuum, quantitatem euadere qualitatem,substantiam in accidens transmutari,nulla certè ratione dici potest.Quale enim cunque quid est, vbicunque ponatur, semper idem erit:propterea si igneus calor in igne forma substantialis est,is ipse, vt in misto, accidens esse non poterit: sed substantia pariter erit, ex accidẽti alteri substantiæ adiuncta. Ait rursum Nouus Autor,malè Latinos philosophos hanc propositionẽ attulisse;Quod vni est substãtia,alteri accidens esse non põt, quĩ substãtia nulli est substãtia,sed de se est substãtia. Disputat nũc de verbis:nã Latinorũ propositio,si recte intelligatur,sensum diuersũ non habet ab eo,quẽ ipsemet verũ esse putauit. Etenim Latini eã propositionẽ non ita intelligunt;quod vni est substãtia,i.quod ad vnum est substantia, vt Nouus Autor intellexit:sed hoc modo,qđ vni est substantia,idest quod vni vt substantia iungitur,alteri accidens esse non potest,& tunc propositio verissima est, vt ipsemet etiam fatetur. Aptat deinde hanc Latinorum propositionem sñiæ propriæ,quò facilius solutionem elicere possit,& ait,si quem sensum hæc propositio habeat,eum esse debere: quod vni substãtiale est,accidentale alteri esse non potest:nam substantia,& substantiale differunt. Acceptã autem in hoc sensu propositionem Latinorum, quem perperam asserit Auerrois etiam sensum extitisse;falsam vndique ipsam esse pronunciat:quia quod vni substantiale est,accidentale alteri esse potest. Agerent gratias Nouo Autori Latini Philosophi,de commodè constituta eorum propositione,si fuisset opus;sed non erat opus: scimus enim,id, quod alteri substantiale est,hoc est, ad illud maxime pertinens, accidentale alteri esse posse: sicut supra de rotunda figura asseruimus, quæ cælo substantialis est, hoc est,illi maximè congruens, & ad eius motum necessaria, quæ tamen ligneo globo accidentalis dicitur. Sed quinam sit verus sensus Latinorum propositionis,iam supra,ni fallor,satis commodè explicatum est.

Noui Autoris lapsus.

Inanis noui Autoris disputatio de verbis ꝓpositionis Latinorum,cum de sẽsu nulla sit difficultas.

Frustrà nouus Autor mutat sẽsum propositiõis Latinorum.

Formalis Noui Autoris Responsio ad primam Latinorum rationem, atque eiusdem confutatio. Cap. X I.

AFfert tandem Nouus Autor formalem huius primę rationis solutionem,admittitque, id,quod vni substantia est, accidens alteri esse non posse, quoquo modo huiusmodi propositio intelligatur,atque hanc ipsam propositionem, tanquam Græcorum sententię validissimum fundamentum sumit. Nam caliditas,inquit,ea ratione, qua forma ignis substantialis est,nulli accidens esse potest:iam enim antè declarauit, caliditatem corpori quidẽ ter dimenso accidere posse:sed eam tamen quatenus simplex, nec vllo modo copulata est, nondum vim illam ex aliarum qũalitatum copulatione acquisiuisse,quæ sibi necessaria est,vt forma ignis substantialis euadat. In misto verò negat,caliditatem accidens esse,vt Latini putarunt:quoniam cùm Arist.lib.2.de partibus animalium,cap.1.quatuor primas qualitates misti materiam appellasset,& materia substantia sit,sequitur,vt qualitates istæ,quatenus in misto temperatę sunt,non accidentia quidem,sed potius de misti substantia esse dicantur. Non ergo sequitur,ait ipse, quoniam quatuor primæ qualitates in mistis accidentia sunt, iccirco formas substantiales elementorum esse non posse: nam antecedens hoc, vt ipse putat,probatione indiget. Ad tuendam Græcorum sententiam melior certe, aut subtilior responsio excogitari non poterat: & fateor quidem, hac in re, virum istum ingenij sui aciem patefecisse. Verùm si nos antecedens, ab eo negatum probauerimus, & quatuor primas qualitates in mistis accidentia esse ostenderimus, non ne statim, eas ipsas qualitates in elementis quoque accidentales, nec vllo modo substantiales formas esse, patebit? Non ne statim tota Græcorum sententia, tanquam penitus debilitata, iacebit? Non est difficilis probatio. Sed antequam id probemus, illud aduertendum est, non solùm qualitates primas, ve-

Formalis solutionoui Autoris, quæ fũdamẽtum est etiam opinionis Gręcorũ.

Cõfutatio solutionis, & fundamenti.

Elementa vnà cũ eorum

tùm

rum etiam tota ipsa elementa, vnà cum eorum essentialibus partibus, & cum omnibus quoquo modo ad ipsa pertinentibus, in ratione materiæ, ad mistum constituendum concurrere: nam ex elementis, tanquam ex materialibus partibus, omne mistum coagmẽtatum est. Quæ cùm ita sint, si quis hoc ad probandum sumat; elementa vnà cum suis qualitatibus, in ratione materiæ, ad mistum constituendum concurrunt, & materia est substantia; non tamen hinc efficietur, ergo qualitates sunt substantiæ: nam vtar ego hoc eodem, in rebus alijs, argumentandi modo, qui tamen apertissimè falsus erit. Nõ enim sic licet arguere; lignea tabula, quę aut lenis, aut aspera, aut alba, aut rubra, aut alia huiusmodi qualitate affecta est, in ratione materiæ, ad scamnum constituendum concurrit, & materia est substantia; ergo lenitas, asperitas, albedo, rubedo, & aliæ huiusmodi qualitates sunt substãtiæ. Itaque quatuor primę qualitates, ad substantiam quidem elementorum pertinent, atque instrumenta, ad mistum constituendum necessaria dicuntur; substantiæ tamen nequaquam sunt. Quod nunc per locum à definitione euidentiùs ostendam. Accidens est, quod adest, & abest, præter subiecti dissolutionem: sed caliditas, frigiditas, & aliæ qualitates, quæ in misto vel temperatæ sunt, à misto, præter eius dissolutionem, abesse possunt; ergo qualitates in misto accidentia sunt, atque adeo in elementis accidentia pariter erũt. Maior est definitio accidentis. Minorem aũt sic probo. Fingamus, corpus aliquod ab elementis calidum temperamentum obtinuisse: nemini dubium est, quin temperamentum illud aut medicamentis, aut frigida victus ratione mutari queat, vt Medici frequenter experiuntur: mutatur temperamentum, seu calor ille, aliarũ qualitatum permistione temperatus, citra illius corporis interitum; accidens igitur, non etiã substantia, calor ille censendus est. Nam profectò, si de substantia illius corporis esset, atque eius materia, vt Nouus Autor putauit, ab illo nunquam, citra eius dissolutionem, remoueri posset: materia enim est pars substantialis corporis: remota autem à corpore aliqua substantiali parte, illud statim concidit, nec amplius consistere potest. Aliud ergo est dicere, calorem pertinere ad ignem, qui in ratione materiæ, ad mistum constituendum concurrit; & aliud, calorem esse substantiam, & eam quidem materialem ipsius misti: nam primum dictum est verum, secundum verò falsum. Quod etiam probare libet, validiore argumento. Consideremus lactucam; olus istud temperamento frigido præditum est; dumque in animalis corpus agit, frigiditatem suam cum illo communicat. Quæro nunc, communicet ne frigiditatem eiusdem speciei, an diuersæ? Non diuersæ; quia nihil agit vltra suam speciem; atque adeo non potest lactuca mandragoræ, aut papaueris frigiditatem communicare: frigiditas ergo, quam accepit animal ab esu lactucæ, est eiusdem speciei cum frigiditate, qua ipsamet lactuca prædita est. Tunc subarguo; sed frigiditas, communicata cum animali, est accidens; ergo frigiditas lactucæ non potest esse substantia. Probo consequentiam: si nihil agit vltra suam speciẽ multò minus agere potest vltra suum genus: sed frigiditas, qua lactuca prædita est, & frigiditas, quam cum animalis corpore communicauit, sunt eiusdem generis; immò eiusdem speciei, vt probatum est; ergo cùm frigiditas communicata sit accidens; frigiditas quoque lactucæ erit accidens, non autem substantia. Porrò frigiditatem communicatam esse accidens, omnibus patere arbitror; cùm facilè à corpore, citra eius dissolutionem, recedat. Nullum igitur aliud inter frigiditatem lactucæ, & frigiditatem, quam ipsa cum corpore communicauit, discrimen inuenitur, nisi quia lactucæ frigiditas ei essentialis est; quia scilicet proprietas est, ab eius substantiali forma proficiscens, sicut albedo niuis, aut dulcedo mellis: at verò frigiditas communicata accidentalis corpori est: quia illi extrinsecùs accedit, nec ab eius substantiali forma proficiscitur; vtrobique tamen accidens est, ad genus qualitatis pertinens. Hinc scitu necessaria est differentia illa inter esse substãtiam, & esse essentiale, quod interdum etiam substantiale dicitur; non enim quod alicui essentiale, vel substantiale est, substantia nuncupatur. Quare admittimus, caliditatem igni essentialem quidem, vel etiam substãtialem esse, in hoc sensu, quia scilicet proprietas est, ab eius substantiali forma proficiscens; eius tamen substantia non est, sed accidens, ab eo inseparabile, dicitur; caliditas verò in cãdente ferro neque substantia, neque substantialis, aut essentialis, sed accidentalis tantùm est. Professus est Nouus Autor, sect. 3. in extremo c. 2. se hanc differentiam, inter substantiam, & substantiale intellexisse: sed miror, cur caliditatem non igni tantùm essentialem, vel substantialem, sed substantiam etiam appellauerit. Dixit enim, caliditatem esse qualitatem substantialem ignis. Si per

qualitatibus in ratiõe materiæ ad mistũ constituẽdum concurrunt.

Nota hoc diligenter.

[illegible]

Argũ. Autoris, quo probat, qualitates primas in mistis corporibus accidẽtia esse id, qđ Nouus Autor negauit.

Arg. aliud validius; ad idẽ ostendendũ.

Nihil agere potest, vltra suam speciẽ

Quid intersit inter frigiditaté lactucæ, & frigiditatem, quã ipsa cum animalis corpore cõmunicauit

Esse substantiam, & substantiale differunt.

An nouus Autor agnouerit differentiam inter substantiam, & substantiale.

sub-

substantialem qualitatem internum aliquod,& essentiale accidens intellexisset: tunc ei gratias ageremus,quia in Latinorum opinionem irrepsisset. Sed veram substantiam intellexit, cùm dixerit, caliditatem in misto, materiæ munere fungi, quæ substantia est, ac propterea multò magis in ipso igne substantiam dicendam esse;cùm per ipsam,tanquam per substantialem formam constituatur.

Triplex Noui Autoris responsio ad secundam Latinorum rationem. *Cap. XII.*

AD secundam rationem,quæ erat,si quatuor primæ qualitates sint formæ substantiales elementorum,inde sequi, vt id, quod in se qualitas est,ad alterum substantia dicatur, quod tamen falsum est,quia substantia est ens absolutum, non respectiuum: Nouus Autor, sect.3.cap.3.triplici responsione respondet. Primò ait, eam consecutionis partem falsam esse,qua dicebatur,id,quod in se qualitas est:ponit enim,qualitatem,in se acceptam,nullum respectum dicere,quasi qualitas,ad se qualitas sit,& non ad aliud,quod valde absurdum est: nam si eius esse in participari consistit,necesse est,vt respectum dicat ad participans. Dein de responder ad probationem minoris,qua,substantia non esse ens respectiuum,sed absolutum,inferebatur:ait enim,æquiuocationem ibi committi:nam dicere oportebat,substantiale non dicitur in respectu,vel non includit respectum, quia nunc sumus in substantiali, non in substantia:& tunc illa propositio falsa est;quia materia,& forma substantiæ sunt:& tamē sunt ad aliquid,& in respectu dicuntur,vt patet 2.Phys.tex.26.& substantiale ē alicui substantiale est. Tertiò respondet,nihil absurdi esse,vt quod in se qualitas est, ad alterum substantia dicatur:fieri.n.potest,vt aliquid sit in prædicamento qualitatis,secundum profunditatem,vt Græci aiunt,quod tamen,secundum latitudinem,sit in prædicamento substantiæ. Sic differentiæ,secundum profunditatem,in qualitate ponuntur:secundum verò latitudinē, prout substantiarum genera diuidunt,in prædicamēto substantiæ. Absurdum igitur nō erit, quatuor primas qualitates, de quibus modò differimus, vt species quædam qualitatis sunt, secundum profunditatem, in qualitatis prædicamento constitui, quæ tamen vt differentiæ, substantias constituentes,secundum latitudinem, in prædicamento substantiæ collocentur.

Prima rñsio. Secūda rñsio. Tertia rñsio.

Confutatio primæ responsionis. *Cap. XIII.*

VErùm huiusmodi responsiones parum in se continent firmitatis;& primam quidē duplici argumento inanem esse ostendo: primò argumento ad incommodum, & absurdum ducente:deinde verò argumento ostensiuo. Argumentum ducens ad incommodum illud est;Si qualitas in se,vel ad se, non est qualitas,sed ad aliud,sequitur ,vt nullum accidens absolutum reperiatur:sed consequens est absurdum;ergo & antecedens. Falsitas consequentis perspicua est:nam accidens in absolutum,& respectiuum passim diuiditur. Consequentia verò sic probatur:si.n.qualitas non est in se qualitas,sed in respectu;quia eius esse in participari consistit; ergo ita etiam de quantitate dicendum erit: nam eius esse, quatenus accidens est, in participari consistit:commune est.n.accidentibus omnibus, vt antè docuimus,non ratione qualitatis,vt Nouus Autor putauit,sed ea ratione,qua accidentia sunt,cum alio communicari,vel ab alio participari,quia scilicet seorsum consistere nequeunt; & propterea substantia indigent,tanquam fundamento sustinente,atque illa participante. Nunc liceat sic argumentari;Quemadmodum qualitas absque subiecto consistere nequit,quod reddatur quale;ita quantitas absque subiecto consistere non potest, quod reddatur quantum: sed, præter quantitatem,& qualitatem, cætera accidentia respectiua sunt; ergo si qualitas non est in se qualitas,sed in respectu,& eadem ratione quantitas;sequitur, vt nullum accidens absolutum reperiatur. Argumentum verò ostendens,qualitatem in se,& ad se,non autem in respectu, qualitatem esse,sic construitur;Qualitas priùs natura est qualitas,quàm alicui subiecto inhæreat,ergo qualitas in se,& ad se qualitas est,non autem in respectu. Cōsecutio est nota,quia in illo priori signo naturæ est qualitas,& nullum habet respectum inhærendi, vel denominandi,nisi secundum habilitatem quandam: qui etiam respectus, quamuis qualitati interior sit,non est tamen de intima eius ratione, vt doctissimi viri tuentur. Antecedens autem sic probatur. Cùm enim accidentibus inhærentia, vel inexistentia conueniat, profectò priùs natura existunt,quàm inexistant,quia inexistentia ponit existentiam: ergo qualitas,cùm sit accidens,

Argm ducēs ad incommodum. Argm ostensiuum. Aptitudinalis inhærētia essentialis quidem accidēti est,non tamē de eius essentia.

cidens, prius natura existit, & est qualitas, quàm sit participata: non enim, ob illam participationem, in esse qualitatis constituitur. Est igitur qualitas accidens absolutum, &, quod hinc sequitur, in se, per se, & ad se qualitas est: nam respectus ad aliud, pura ad subiectum ex accidenti formandum, & perficiendum, exterior illi, non interior est. Et in hoc differt accidẽs absolutum à respectiuo: nam accidens respectiuum, in sua essentia, quidditate, vel formali conceptu, relationem, & respectum includit ad aliud, cum quo simul natura est, & sine quo existere, contradictionem inuoluit: ideo pater, & filius simul natura sunt; & implicat contradictionem, patrem esse sine filio, quod ne a Deo quidem effici potest. At verò accidens absolutum est prius natura illo respectu: ideo non implicat contradictionem, illud ipsum sine eo respectu reperiri: & quanuis naturæ viribus, accidens sine subiecto consistere nequeat; id tamẽ fieri potest, virtute diuina, vt in Augustissimo Altaris Sacramento manifestum est.

Accidens absolutũ, & respectiuũ quid differant.

Accidẽs sine subiecto virtute Diuina cõsistere põt.

Confutatio secunda responsionis. Cap. XIV.

Secunda responsio subobscura mihi videtur: sed ad vitandam homonymiam, operam certè Nouus iste Autor non lusisset, si inter substantiam, & substantiale, discrimine posito, quid nam per substantiale intellexerit, explicasset. Aut enim, per substantiale, aliquid intellexit, quod ad alicuius rei substantiam maximè pertineat; cuiusmodi est figura rotunda in cælo, dulcedo in melle, candor in niue, risibilitas in homine, vel id genus alia: aut aliquid, quod substantialem alicuius rei compositionem ingrediatur: cuiusmodi sunt corpus, & anima, quę ingrediuntur compositionem animalis: vel in vniuersum materia, & forma, quæ ingrediuntur constitutionem cuiuscunque compositi naturalis. Si enim intellexit substantiale primo modo; tunc re, optime nobiscum conuenit; verba tantùm, aut nomina nobiscum discrepanti nam facilè admittemus, caliditatem esse substantialem igni, hoc est ad eius naturam, atque substantiam maximè pertinentem. Sin autẽ accepit substantiale secundo modo, nescio quorsum discrimen illud inter substantiam, & substantiale posuerit: quod enim illo modo substantiale est, protinus substantia est. Nam cùm ex non substantijs substantia fieri non possit; sequitur, vt quæcunque substantialem alicuius rei compositionem ingrediuntur, substantię necessariò sint, & appellentur. Inanis ergo est illa responsio, dum ait, sumus in substantiali, non in substantia. Præterea, cùm respondet, falsum esse, substantiam in respectu nõ dici; quia materia, & forma sunt ad aliquid, & substantiale alicui substantiale est. Vereor, ne Latinorum ratio, aut Auerrois à quo sumpta est, viro huic omnino perspecta non fuerit. Non enim est sensus illius propositionis, nullam substantiam aliquem in sese respectum includere posse: tunc enim falsa esset, & hoc benè norunt Latini: nam & materia includit respectum ad formam, & forma ad materiam, & ambo ad compositum: ideo Scholæ appellant ea relatiua secundum dici. Sed vis propositionis huc spectat, vt id, quod per se, & natura sua, qualitas est, ad alterum quoquo modo relatum, substãtia esse nulla ratione possit: quia nulla relatio vim habet aliquid de qualitate, aut in vniuersum de accidente in substantiam, aut de substantia in accidens transmutandi. Et hæc propositio verissima est, quam nullus sanæ mentis negare poterit; immò ne ipse quidem Nouus Autor negauit, vt apud eundem videre licet. Quãuis enim materia respectum ad formam, & forma respectum ad materiam includat; huiusmodi tamen respectus materiam, & formam in esse substantiæ, non constituunt; sed ipsæ per se substantiæ sunt, quibus postea huiusmodi respectus quodammodo accidere dicuntur.

Inanis Noui Autoris distĩctio inter substãtiã & substantiale.

Rõ euidens contra noui Autoris rñsionem.

Nulla relatio habet vim aliquid de sub[illegible] i accidẽs, vel de accidẽte in substantiam trãsmutandi.

Confutatio tertia responsionis. Cap. XV.

Tertia responsio multa continet, quæ à communi philosophorum Schola, immò à veritate ipsa recedere videntur; ideo in ea nunc paulò magis versabimur, & omnes eius partes singillatim examinabimus. Primò igitur considerandum nobis est, quid sit, apud Gręcos, aliquid in prædicamentis, secundum profunditatem, & aliquid secundum latitudinem collocari: id enim nihil noui existimo, si eum sensum recipiat, quem doctissimi quique viri receperunt. Poni igitur in prædicamento, secundum profunditatem, vt ab omnibus, rectè philosophantibus, percepi, id ipsum est, quod Latini dicunt, poni in prædicamento directè; & hoc etiam Nouus Autor agnouit, vt apud ipsum patet. Poni verò in prædicamento, secundum latitudinem, illud est, quod Latini dicere solent, poni in prædicamento, à latere: hoc autẽ haud

Quid sit secũdum Græcos poni in prædicamento secundum profunditatem.

Quid sit po

ni in prædicamento secundum latitudinem.

ſcio,an vir iſte planè fuerit aſſecutus. Nam hæc differentia conſtitutionis alicuius rei in prædicamento non efficit,vt vna,eademque res in diuerſis prædicamentis collocari poſſit:ſed tã tummodo,vt in vno,& eodem prædicamento res aliquæ diuerſum locum obtineãt. Etenim omne,quod eſt,ſedem aliquam in aliquo prædicamento expoſcit,& eam quidem non dupli cem,tanquam pro hybernis,atque æſtiuis temporibus deſtinatam;ſed vnam tantũ. Quod hac ſufficienti diuiſione oſtendi facilè poteſt. Omne,quod eſt,aut ſubſtantia,aut accidẽs eſt. Si ſubſtantia,tunc conſtituitur prædicamentum ſubſtantiæ. Si accidens,illud rurſum aut ab ſolutum,aut reſpectiuum eſt. Si abſolutum,aut ſubſequitur ſubſtantiam,gratia materiæ, & ſic eſt quantitas:aut gratia formę,& ſic eſt qualitas. Si reſpectiuum, aut conſtituitur per internam relationem,aut per externam. Si per internam,tunc eſt prædicamentum ad aliquid. Si per externam,tunc ſunt ſex vltima prædicamenta. Aſſignet mihi Nouus Autor quodcun que velit;tunc,cùm aliquod ex numeratis entibus neceſſariò ſit,illud etiam neceſſariò, quatenus tale ens eſt,ſedem vnicam in aliquo prædicamẽtorum occupabit. Iam ſupra docuimus, complexum aliquod,ratione diuerſorum,in diuerſis prædicamẽtis collocari poſſe: vt homo Muſicus,quatenus homo,ponitur in prædicamento ſubſtantiæ:quatenus muſicus,in prædicamento qualitatis. Quod autem ſubſtantia in prædicamento qualitatis,aut qualitas in prædicamento ſubſtantiæ,ſiue ſecundum profunditatem,ſiue ſecundum latitudinem collocetur, hoc fieri nulla ratione poteſt. Porrò in eodem prædicamento, aliquid ſecundum profunditatem,hoc eſt,directè,aliquid verò ſecundum latitudinem,hoc eſt,à latere collocari,abſurdum non eſt:nam in prædicamento ſubſtantiæ corpus,corpus animatum,animal directè,& ſecundum profunditatem ſtatuuntur. At verò corporeum,incorporeum,animatum, inanimatũ, rationale,irrationale,& huiuſmodi,à latere tantùm, vel ſecundum latitudinem collocantur: ſic materia,& forma, quæ ſunt partes compoſiti naturalis, in genere ſubſtantiæ ſedem occupant,ſed à latere. Sic autem à latere poni dicuntur,quia ſuperiora de ipſis directè non prædicantur:ſed primò prædicantur de ijs,quæ ſunt in prædicamento, ſecundum profunditatem: deinde verò ad ea ipſa prædicatio deſcendit. Vt ſubſtantia primò de corpore dicitur, poſtea de materia,& forma,quę ſunt corporis partes. Similiter corpus priùs de animali prædicatur, quàm de rationali,& irrationali,quæ ſunt eius differentiæ:nihilominus tàm materia, quàm forma,tàm rationale,quàm irrationale,per ſe ſubſtantiæ ſunt;quia per ſe, & ſecundum eorũ naturam in genere ſubſtantiæ continentur. Hinc falſum eſſe coniicimus id,quod Nouus Autor ſcribit,nimirum differentias,ſecundum profunditatem,in qualitate reponi; ſecundum verò latitudinem in genere ſubſtantiæ:hoc enim abſolutè affirmari non poteſt, ſed diſtinctione opus eſt. Nam aut de ſubſtantiarum differentijs loquimur:aut de differentijs qualitatum, vel aliorum accidentium. Si de differentijs ſubſtantiarum;eæ,ſecundum latitudinem,in ſubſtantiæ prædicamento ponuntur,nec ad vllum aliud prædicamentum vllo modo pertinent; cuiuſmodi ſunt,animatum,inanimatum,rationale,irrationale,& id genus aliæ. Si verò loquamur de differentijs qualitatum,cuiuſmodi ſunt,congregatiuum,diſgregatiuum, condenſatiuum,rarefactiuum,& huiuſmodi;hæc,ſecundum latitudinem,ad prædicamentum qualitatis attinent,nec aliter in alio prædicamento collocari poſſunt. Similiter differentiæ quantitatũ, vt continuum,& diſcretum,magnum,& paruum,multum,& paucum,ſecundum latitudinẽ, pertinent ad prædicamentum quantitatis. Atque adeo tantum abeſt,vt differentiæ,qualeſcunque illæ ſint,ſecundum profunditatem,in prædicamento qualitatis collocentur,vt,ſecundum profunditatem,ad nullum prorſus prędicamentum attineant. Tandem cùm air Nouus Autor,qualitates elemẽtares,de quibus modò diſſerimus,veluti quaſdam qualitatis ſpecies, ſecundum profunditatem,in qualitatis prædicamento collocari; ſecundum verò latitudinẽ, quatenus ſunt differentiæ,ſubſtantias conſtituentes, in prædicamento ſubſtantiæ; ſenſim in ſententiam noſtram deſcẽdit,præſertim quod ad primam partem attinet. Nam quatuor primæ qualitates,per ſe qualitates ſunt,quia ſunt ſpecies qualitatis; &,ſecundum ſuam naturã, in qualitatis prædicamento continentur;ergo nullus reſpectus efficere poteſt, vt illæ eædem ſubſtantiæ euadant;atque in ſubſtantiæ prædicamento collocentur,vt paulò ſupra ſtatu eba mus. Nec eſt,quòd Nouus Autor dicat,eas eſſe differentias, ſubſtantiam conſtituentes; & quatenus differentias,eſſe qualitates;quatenus verò ſubſtantiam conſtituentes, eſſe ſubſtantias:quoniam nuper oſtendimus,non omnem differentiam,qualitatem eſſe; ſed tantummo-

Nota contra nouũ Auto.

Omne,quod eſt,vnica tantum ſedẽ obtinet ĩ aliquo prædicamento.

Prædicamentorũ indagatio.

Complexum aliquod in diuerſis prædicamentis collocari poteſt ſimplex non item.

In eodẽ prædicaméto,aliqua directè, alia à latere collocantur.

Cur aliqua à latere in prædicaméto ponantur.

Dñæ qualeſcunq; ſint,ſecundum profunditatẽ ad nullum prædicamentum reuocantur, quicquid cõtra aſſerat nouus Autor.

Dñæ ſubſtantiarum,ſecundum latitudinem ponunť ĩ prædicamẽto ſubſtãtiæ.

Dñæ qualitatum ſecundũ latitudinẽ ponũtur in prædic. qualit.

Qualitates elemẽtorum vt qualitatis ſpecies ſunt, ſecundum profunditatẽ, ponũtur in prædic. qualit.

Qualitates elementorum nullius relationis vi ſubſtantię euadere poſſunt,adeo,vt ad ſubſtantiæ prędicamentũ attineant.

Non omnis

do

do differentiam qualitatis:differentia autem substantiæ est substantia: & differentia quantitatis est quantitas. Dices, differentia prædicatur in quale; ergo est qualitas, falsa est consecutio; quia modus prædicandi in quid, vel in quale, non facit, aliquid esse substantiam, vel qualitatem: nam etiam color prædicatur in quid de albedine, & nigredine, & albedo prædicatur in quid, de hac, vel illa albedine, sicut etiam nigredo de hac, vel illa nigredine, & tamen color, albedo, & nigredo non sunt substantiæ, sed qualitates. Verissima igitur est hæc propositio; Quod, per se, hoc est, natura sua, qualitas est, ad alterum substantia esse non potest, atque adeo in suo robore manet secunda hęc Latinorum, siue Auerrois ratio.

dfia est qualitas, sed ea tantum, quę qualitatis est. Obiectio, & solutio. Modus prędicandi in quid vel in quale, non facit, aliquid esse substantiam, vel qualitatem.

Noui Autoris responsio ad tertiam Latinorum rationem atque eiusdem confutatio.
Cap. XVI.

AD Tertiam rationem, quæ tuetur, si caliditas esset forma substãtialis ignis, inde sequi, vt mistum calidum ignis definitionem haberet; negat Nouus Autor consecutionem. Rationemque reddit, quoniam in misto calido, ignis caliditas temperata est, & misto essentialis; cùm sit eius materia, immò etiam eius differentia substantialis, propterea nõ sequitur, vt mistum calidum ignis sit, aut ignis definitionem habeat: quoniam caliditas illa pura non est, qualis in ignis constitutione requiritur; sed alijs contrarijs qualitatibus permista. Quælibet autem alia caliditas, quæ in misto inest, cùm igneæ caliditatis conditiones non habeat, nec mistum secundum substantiam compleat; ignea caliditas non est, neque misto substantialis, sed accidentalis. Quòd ad hanc responsionem attinet, videtur primùm in dictis istius viri pugnantia maxima reperiri: quoniam sect. 1. cap. 3. circa initium, Græcorum sententiam explicans, dixit, caliditatem, non secundum omne esse, ignem constituere; sed si sit talis, cum aliarum coniunctione: putauit igitur, non puram, sed temperatam caliditatem esse formam substantialem, vel differentiam essentialem ignis. Hic autem totum oppositum asserit: ait.n. in misto temperatam caliditatẽ esse, & alijs contrarijs qualitatibus commistam, non autem puram, qualis in ignis constitutione requiritur. Nescio, quomodo hanc contradictionem vitare possit. Dicet fortasse, ex qualitatibus, corpori ter dimenso aduenientibus, simul vnitis, & ad statum quendam reuocatis, elementa constitui: ex elementis verò, atque ex eorũ qualitatibus, seu formis, simul confusis, mista procreari. Sed hoc, mea quidem sententia, contradictionem non aufert: nam cum elementa constituuntur, qualitates simul iunctæ cum materia concurrunt: cùm etiam mista procreantur, elemẽta ipsa præsto adsunt, quæ nihil aliud sunt, eodem autore, nisi qualitates cum materia: vtrobique igitur eadem ratio est. Nec recurrendum est ad certos, atque determinatos qualitatum, vel copulationis gradus, vt nimirum qualitates, quoad aliquem gradum, simul in materia copulatæ, elementa constituant; quo verò ad alium gradum, mista corpora pariant: quoniam graduum diuersitas tantam vim habere non potest, vt ex eisdemmet rebus nunc simplicia, nunc mista corpora procreẽtur. Sed paulò validiùs, hanc responsionem redarguamus. Aut enim elemẽta cum eorum formis, quę apud Nouum Autorem, sunt qualitates, in misto manent, aut non. Si non manẽt; igitur qualitates non possunt esse materia misti, vt ipse dicit: quoniam materia manet in re constituta. Si manent; tunc aliquod mistum calidum accipio, cuiusmodi est ex. gra. sulphur, & ita argumentor. In sulphure manet caliditas ignea, quæ est forma substantialis ignis, quæque cæteris qualitatibus in sulphure dominatur; ergo sulphur ignis definitionem habebit, vt in argumento inferebamus. Nec illùc fugiat Nouus Autor, dicatque, ignis caliditatem in sulphure temperatam esse, & cæteris qualitatibus permistam: quoniam permistio hæc, & si gradum aliquem ab ignea caliditate demat, ipsam tamen non destruit, nec funditus delet, alioquin si extincta esset, in misto, vt cæteris præualens, non permaneret. Manet igitur in sulphure eadẽ caliditas, quæ est differentia substantialis ignis, atque adeò ignis, & sulphur eandem definitionem habebunt. Præterea falsum est id, quod ipse dicit, videlicet, quamlibet aliam caliditatem, quæ mistum secundum substantiam non compleat, nequaquam igneam, sed accidentalem esse. Etenim si ferrum ab igne calorem accipiat, ille calor in ferro proculdubio accidẽtalis est, quia ferri substantiam non complet, sed ferro, iam constituto, aduenit: nihilominus ille calor igneus est: quoniam est idemmet calor re ipsa, qui ab igne exit, & cum ferro communicatur. Si est idem calor; ergo queadmodum, vt ipsi placet, in igne substantia est, in fer-

Rñsio noui Autoris.

Pugnãtia eni dens in dictis noui Auto.

Excusatio.

Refutatio.

Effugium.

Argũ validũ contra rñsionem noui Autoris.

Effugium & illud.

Falsa no. Autoris asserũ

ro quoque substantia esse deberet: aut, quod veriu s est, quemadmodum in ferro est accidēs, in igne quoque accidens erit: cum hoc tamen discrimine, quia in ferro est accidens separabile, in igne verò est accidens inseparabile, seu interior quædam proprietas, ab eius substantiali forma proficiscens.

Noui Autoris responsio ad quartam Latinorum rationem, atque eiusdem confutatio.
Cap. XVII.

Rñsio noui Autoris.

AD quartam rationem, quæ erat, si calor in igne substantia, in misto verò accidens esset, tunc calor æquiuoce diceretur; respondet Nouus Autor, aliud esse distinguere substantiam, & accidens: aliud verò substantiale, & accidentale. Ens, pro vt dicit essentiam existentem, in substantiam, & accidens diuiditur: prout verò dicit entitatem essentiæ, abstrahendo ipsam ab existentia, diuiditur In substantiale, & accidentale. Sic igitur putat, diuisionem fieri debere: entitas essentiæ, quæ in alio est, vel ita est in alio, vt eius essentiam compleat, vel vt non compleat: primo modo est substantialis, secundo modo accidentalis, & sic nulla est æquiuocatio. Hìc desideratur applicatio responsionis ad argumentum, vt saltem quid concludendum sit, intelligi possit. Nollem ego hac in re interpretis munere fungi; tamen, quò disputatio dilucidior sit, eam responsionem aperiam, quæ ex prædictis verbis elici mihi posse videtur. Erit igitur responsio huiusmodi, falsum poni in hac ratione. (Nouum Autorem loqui putato) calorem in misto accidens esse: substantia enim est, vt supra ostendimus. Illud tamen verum est, calorem in igne substantialem esse; quia ignis essentiam complet: in misto verò accidentalem; quia eius essentiam non complet. Nisi hæc sit aperta responsio, quam vir iste exquisita nimis obscuritate suppressit; profectò quarta hæc Latinorum ratio, ne apparenti quidem respōsione, diluta est. Placet mihi in primis animaduersio illa, qua distinctio inter substantiam, & accidens, atque substantiale, & accidentale notatur: ea enim vt vera; ita ad propositam difficultatem dirimēdam, necessaria est. Vtinam hoc inter nos cōueniret, & quid substantia, quid substantiale, quid accidens, & quid accidentale sit, rectè expensum esset: nam tunc omnis controuersia sedata esset. Proposuit autem Nouus Autor eam distinctionem, quasi veritate coactus; vt enim 1. Phys. tex. 48. Arist. scribit, intellectus quandoque spontè, & absque vlla ratiocinatione in veritatem prolabitur. Differunt quidem substantia, & accidens, atque pariter substantiale, & accidentale; non eo tamen modo, quo ipse arbitratus est. Ens, ait, vt dicit essentiam existentem, in substantiam, & accidēs diuiditur. Hoc apertissimè falsum est; quoniam prædicamenta existentiam non respiciunt, vel, vt philosophorū more loquamur, ab existentia abstrahunt: satis enim peruulgata propositio est, quam lib. 1. Analit. poster. Arist. scripsit, de singularibus, & dissolubilibus rebus scientiam nullā dari posse. Ea propositio ita communiter explicatur, vt scilicet quoad existentiam, non autem quoad essentiam intelligenda sit: quoniam res singulares, quoad essentiam, immortales, & indissolubiles sunt. Iam verò res, quoad essentiā spectatæ, in aliquo prædicamentorum sedem habere dicuntur: rosa enim, & si non existat, substantia dicitur: & album & si non existat, dicitur accidens. Cùm igitur detur scientia de rebus prout in prædicamento collocatæ sunt, & res, quatenus in prædicamentis sedem obtinent, aut substantiæ, aut accidentia sint; atque rursus quatenus sunt in prædicamentis, esse tantùm essentiæ, non etiam existentiæ habeant; sequitur, falsum esse, id, quod Nouus Autor asseruit, nimirum ens, prout essentiā existentem dicit, in substantiam, & accidens diuidi, cùm hæc diuisio illi conueniat, antequam existentiam vllam obtineat. Asserit deinde, ens, prout essentiam ab existentia abstrahit, diuidi in substantiale, & accidentale. Hoc etiam falsum est: nam siue ens aliquod existat, siue non, nihilominus aut substantiale, aut accidentale dici potest: immò potius existētia necessaria quodammodo esse videtur, vt aliquid substantiale, vel accidentale sit. Etenim substantiale est cælo, habere figuram rotundam, eo modo, quo supra explicatum est: hæc figura necessaria illi est, vt in gyrum torqueatur, in gyrum autem non torqueretur, nisi existeret. Substantiale etiam, vel essentiale est albedini, disgregare visum: visum autē disgregare non posset, nisi existeret. Non igitur necesse est, vt aliquid essentiale sit illud ipsū ab existētia abstrahere. Asserit tertiò, entitatē essētiæ, quę in alio inest, aut eius essentiā cōplere, & sic substātialē esse, aut non complere, & sic esse accidentalem. Hac in propositione, in qua totius difficultatis caput posi-

Explicatĩ rñsio noui Au.

Optima, & necessaria distinctio à nouo Auto. notata, non tñ optimè explicata.

Nota.

Noui Auto. assertio. Reprobatio.

De rebus singularibus, & dissolubilib. non daſ ſcīa, quo. propositio, intelligēda sit.

Noui Auto. assertio altera. Reprobatio.

Noui Auto. assertio tertia.

positum est, longè Nouus Autor à veritate recessit; ipse enim, vt video, id, quod essentiale est, loco eius accipit, quod à viris eruditis, de essentia dici solet. Et hæc duo, vt alias diximus, maximè differunt: nam quod alicui tantùm essentiale est, de illo in secundo modo dicendi per se prædicatur: quod verò est de alicuius essentia, de eodē prædicatur in primo modo. Nouus verò Autor, quod alicuius rei substantiam complet, atque constituit, appellauit essentiale; cū de essentia dici deberet; quod verò alicuius rei essentiam non complet, neque constituit, appellauit accidentale; cùm tamen hoc idem interdum etiam essentiale dici possit. Cæterùm quò hæc dilucidiora fiant, aduertendum est, tria hæc, secundum rei veritatem, inter se differre; de essentia, essentiale, & accidentale. Illud dicitur de essentia alicuius, quod est de constitutione illius, quod eius definitionem ingreditur, quod de ipso in primo modo dicendi per se prædicatur, vt animal, & rationale dicuntur de essentia hominis; quia omnes prædictas conditiones habent. Illud verò dicitur alteri essentiale, quod eius quidem essentiam non constituit; sed tamen ad eius naturam, atque substantiam maximè pertinet; eique adeo intimū est, vt de eodem in secundo modo dicendi per se prædicetur. Vt risibile de essentia quidem hominis non est; quia eius definitionem non ingreditur: sed tamen est quid maximè pertinens ad naturam, atque substantiam hominis; cùm sit proprietas, ab eius forma fluens, atque de homine in secundo modo dicendi per se prędicetur. Sic rotunda figura essentialis est cælo, at que ita de alijs. Illud tandem dicitur alteri accidentale, quod neque eius essentiam cōstituit, neque ad eius substantiam intimè pertinet. Vt calor accidentalis dicitur ferro, albedo parieti, & de alijs eodem modo. Si huius rei veritas viro huic perspecta fuisset; iam constaret, calorem igni essentialem esse; quia est proprietas, ab eius forma proficiscens: misto autem accidētalem; præsertim cùm extrinsecùs accedit, vt in ferro calefacto manifestum est: nam mistum, suapte natura calidum, ideo calidum est, quia calidum elementum in eo cæteris dominatur. Verùm quoniam horum terminorum significationem, & vim modo lōgè diuerso intellexit; ideo mirum non est, si multa absurda, & si Deo placet, etiam pugnantia dicere coactus fuerit. Nam, quia calor, vt putat, in ratione formę, ignis essentiam complet, atque constituit; idcirco ignis calorem essentialem appellauit; sed in eo sensu, vt essentiale id sit, quod alij vocant, de essentia: quod tamen falsum esse, iam supra satis commodè ostendimus. Et quoniā calor misti substantiam non complet, ideo dixit, calorem misto accidentalem esse, quāuis accidens non sit. Hoc autem contra illud est, quod prope finem superioris capitis affirmauit: vbi dixit, elementares qualitates, prout in misto temperatæ sunt, accidentia nō esse, sed de substantia misti; quoniam sunt eius materia, quæ substantia est. Tunc argumentor hoc modo, atque ostendo, in eius dictis pugnantiam reperiri. Quæcunque sunt de constitutione alicuius; eius essentiam complent, suntque de illius essentia, atque substantia: sed quatuor primæ qualitates, quæ de eius sententia, substantiales elementorum formæ dicuntur, in ratione materiæ, ad mistum constituendum accedunt: ergo huiusmodi qualitates sunt de substantia misti, vt ipsemet fatetur sect. 3. cap. 2. non autem accidentales, vt hac sua responsione concludere cogitur.

Reprobatio. — *De essentia, essentiale, & accidentale differunt.* — *De essentia quid sit.* — *Essētiale, qd.* — *Accidentale quid sit.* — *Noui Auto. errores orti ex falsa prædictorum terminorū acceptione.* — *Efficax arg. ostendens pugnantiā in dictis noui Autoris.*

Multiplex Noui Autoris responsio ad quintam Latinorum rationem reijcitur: primoque planum fit, proprietatem illam substantiæ, qua dicitur, substantiæ nihil esse contrarium, non de sola substantia composita, vt ipse existimauit, sed de toto substantiæ genere intelligendam esse. Cap. XVIII.

QVinta ratio erat, cùm substantiæ nihil cōtrarium sit, nullo pacto, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales elementorum formas esse posse. Ad quā quidem rationem Nouus Autor sect. 3. c. 4. multipliciter respondet: nos autem singulas eius responsiones examinabimus. Respondet itaque primùm propositionem illam, in prædicamentis ab Aristotele sumptam, qua dicitur, substantiæ nihil esse contrarium, de sola substantia composita, quæ est subiectum accidentis, intelligendam esse (de tali enim substantia in prædicamentis sermo est) non autem de substantia, prout etiam substantiales differentias comprehendit, quæ alioquin in prædicamento reponuntur. Et si quis dicat, hanc eādem proprietatem, substantijs etiam secundis conuenire. Respondet, secundas substantias pariter compositas esse, atque vt accidentibus subijciuntur, considerari: hancque ait, esse Græcorum inter-

Quē sensum habeat hęc propositio, secū dum nouum Autorē, substantiæ nihil est cōtrariū.

Noui Auto. interpretatio reprobatur.

pretationem, & illam quidem veram. Antequam longiùs progrediamur, examinemus hæc. Quod dixit iste vir, proprietatem illam ſubſtantiæ de ſola ſubſtantia compoſita intelligendã eſſe, & falſum eſt, & ab Ariſtotelis mente alienum; immò nec à Græcis quidem interpretibus vnquam pronunciatum. Huc fortaſſe tritum illud argumentum optimè quadraret, quo & ip ſe, & ciuſdem claſſis autores vti frequenter ſolent, nimirum ſermonẽ abſolutè prolatum, abſolutè intelligendum eſſe: Ariſtoteles abſolutè protulit, ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium; illa igitur proprietas abſolutè de quacunque ſubſtantia intelligenda eſt. Si argumentum hoc apud Nouum Autorem efficax eſt; ſatis igitur commodè eo ipſo illius reſponſio confutata erit, nec vlla ei amplius facultas dabitur inter ſimplicem, & compoſitam ſubſtantiam diſtinguendi.

Arg. probãs, prædictã ſubſtantiæ ꝓprietatem de toto ſubſtãtiæ genere intelligendã eſſe.

Verùm nos argumentum illud parui facientes, alijs medijs eius reſponſionem impugnabimus, oſtendemuſque, proprietatem illam ſubſtantiæ de quacunque ſubſtantia intelligendam eſſe. Etenim Ariſtoteles in eo loco, vbi de hac proprietate ſermonem habet, de prædicamentali ſubſtantia loquitur, vt genus quoddam eſt, à cæteris prædicamentis diſtinctum: vult igitur ibi, ſubſtantiæ proprietates aſſignare, quibus totum ſubſtantiæ genus à quocunq; alio genere diſtinctum intelligatur: ſed totum ſubſtantiæ genus omnes ſubſtantiæ ſpecies, ſiue ſimplices, ſiue compoſitæ illæ ſint, ſub ſe complectitur; voluit igitur Ariſtoteles, proprietatem illam ſubſtantiæ non ſoli ſubſtantiæ compoſitæ, ſed toti ſubſtantiæ generi conuenire.

Superior noui Autoris interpretatio à Græcorũ interpretatiõe longe diſtat.

Arg. Simplicij cõtra Plotinum.

Aliud argum. Simplicij, rẽ quæſitã oſtẽdens.

Cæterùm interpretationem, à Nouo Autore allatam, non eſſe interpretationem Græcorum, quinimmò illis penitus aduerſam, ex eiſdemmet Græcis, ſed potiſſimùm ex Simplicio oſtendere libet: qui in prædicamentis hanc proprietatem exponens, duobus argumentis, omnibus eam ſubſtantijs conuenire, contra Plotinum, qui ſecus aſſerebat, oſtendere conatus eſt. Primum argumentum ex perfecta ſubſtantiarum diuiſione ſumpſit, eſtque huiuſmodi. Subſtantiæ omnes rectè in primas, atque ſecundas diuiduntur: ſed neutræ harum contrarietatem habent; ergo nec ſubſtantia in vniuerſum contrarietatem habebit. Deinde argumentatur inductione: quemadmodum, inquit, rationale enunciatur de ſingulis hominibus, & competit omni homini, & ſingulariter homini; ita, cùm non habere contrarium de ſingulis ſubſtantijs enuncietur; verum erit dicere, congruere ſubſtantialiter ſubſtantiæ, nullam contrarietatem habere: quocirca (& hæc ſunt eius verba) *De aliqua, ac de omni erit verum, quòd ipſa non habet contrarium*,

Perpende ſimilitudinem à Simplicio allatam.

Perpendenda eſt vis huius ſimilitudinis, quam Simplicius attulit: vt enim rationale ad hominem ſe habet; ita non habere contrarium, ad ſubſtantiam: ſed rationale ita conuenit homini, vt de ſingulis hominibus, ſub humana ſpecie contentis, enuncietur; ergo non habere contrarium ita ſubſtantiæ competit, vt ſingulis ſpeciebus, ſub ſubſtantię genere contentis, conuenire dicatur: ſed ſimplices quoque ſubſtantię ſub ſubſtantię genere continẽtur; ergo proprietas illa eis quoque iure optimo aſcribetur. Videat igitur Nouus Autor, an ea, quam ipſe attulit, ſit Grecorum interpretatio.

Effugium.

Sed reſpondebit fortaſſe, Simplicium probaſſe, proprietatem illam ſubſtantię abſolutè ſubſtantiæ competere, quatenus in primam, & ſecundam, non quatenus in ſimplicem, & compoſitam diuiditur; ac propterea elementorũ formas, quę ſimplices ſubſtantię ſunt, ab illa proprietate vacuas eſſe.

Proſecutio.

At infirma, & debilis eſt hęc reſponſio: cùm enim ſubſtantia omnis in primam, atque ſecundam diuidatur, neceſſe eſt omnino, vt qualitates elementorum, quas dicit eſſe eorum ſubſtantiales formas, aut primas eſſe ſubſtantias fateatur, aut ſecundas; atque adeo ſiue ſimplex, ſiue compoſita ſubſtantia ſit, vniuerſali totius ſubſtantię proprietate vacare non poteſt.

In ſubſtãtiæ prędicamẽto de oi ſubſtãtia quoquo modo in eo contenta, ſermo ſit.

Sed à Veritate quoque alienum eſt id, quod ſubiungit, nimirum proprietatem illam non eſſe intelligendam de ſubſtantia, prout etiam ſubſtantiales differentias comprehendit, quę alioquin ibi in prędicamento non reponuntur, in quo tantùm de ſubſtantia compoſita ſermo eſt. Nolo nunc diſputemus, an in prędicamento ſubſtantię tantummodo de ſubſtantia compoſita ſermo ſit: omnibus enim cõpertiſſimum eſſe arbitror, ibi Ariſtotelem de omni ſubſtantia locutum eſſe, quę quoquo modo in prędicamento ſubſtantię continetur: conſtat autem, in eo prędicamento non ſolam ſubſtantiam compoſitam, ſed genera quoque ſpecies, differentias, partes ſubſtantiales, & id genus alia contineri.

Differentiæ ſubſtantiales ĩ prædicamẽto ſubſtãtiæ à latere cõtinentur.

Hinc falſum eſſe conijcimus, ſubſtantiales differentias in ſubſtantię prædicamento non reponi: nam rationale, irrationale, ſenſibile, inſenſibile, & alię huius generis differentię, quę ſubſtantiales ſunt, latus ſaltem aliquod in prędicamento ſubſtantię obtinere dicuntur. Et miror, virum iſtum ſui ipſius oblitum eſſe, qui ſect. 3. cap. 3. docuit, ſubſtantiales

diffe-

differẽtias poni in prædicamento qualitatis, secundum profunditatem, quod nos reiecimus: in prædicamento verò substantię, secundum latitudinem, quod tanquam verissimum approbamus. Non igitur dicendum est, in substantiæ prædicamento de sola substantia composita sermonem esse, cùm in eodem substantiales quoque differentiæ contineantur.

Contrarietatem, quæ in substantialibus differentijs reperitur, ab ea longè diuersam esse, quam Nouus Autor existimauit. Cap. XIX.

CÆterùm cùm iam Nouus Autor statuisset, prædictam substantiæ proprietatem soli substantiæ compositæ conuenire; absolutè pronunciauit, substantiales differẽtias, quas etiam à substantiæ prædicamento seiunxit, contrarietatẽ recipere posse, vt inde facilius, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, elementorum formas, & substantiales differentias esse, concluderet. Sed profectò vir iste in maximum errorem delabitur; ipsosque Græcos interpretes sibi facit aduersos. Quod vt notum, manifestumque fiat, nosse primùm oportet, aliud esse loqui de formis, aliud verò de differentijs substãtialibus; qui enim hæc cũ illis confundunt, maxima in rerum ignoratione versantur. Etenim substantiales formas nec Aristot. nec aut ex Græcis, aut ex Latinis Philosophis quisquã vnquam, qui mentem Arist. assecutus sit contrarium recipere posse affirmauit. Substantiales autem differentias inter se contrarias esse, nemo est, qui ambigat: quanuis Simplicius, & Ammonius, id, quod est rationis particeps, & id, quod est rationis expers, contraria esse noluerint. Sed fortasse per rationis particeps, & per rationis expers, non puras differentias acceperunt: nam Simplicius præsertim cõtrarietatem in differentijs constituit: ita enim, loco paulò ante citato, scribit, *Sed cùm omnes contrarietates circa qualitates, & differentias esse videãtur.* nec ab hoc certè dissentit Ammonius. Quomodo autem in differentijs contrarietas sit, hoc diligenter considerandũ est: in eo enim totius difficultatis momentum consistit. Nolo autem huius rei explicationem ab alijs autoribus potius, quàm à Græcis accipere. Id optimè Iamblicus apud Simplicium exposuit. Ambigunt quidam, inquit, quomodo in substantia non sit contrarietas: nã quomodo rationale animal non est contrarium irrationali? Respondet Iamblicus, differentiam differentiæ quidem contrariam esse, sed tamen totum constitutum non esse toti contrarium: quare cùm omne genus per differentias oppositas diuidatur, animal per rationale, & irrationale diuiditur; & rationale, atque irrationale inter se quidem oppositæ differẽtiæ sunt, tamen animal rationale animali irrationali contrarium esse non dicitur. Hæc est optima responsio, quanuis Simplicius, defendẽs, rationale, & irrationale inuicem non aduersari, aliam responsionem attulerit. Verùm hæc contrarietas, quæ in differentijs reperitur, non ea est, quam Arist. à toto substantiæ prædicamento seclusit; sed ea, de qua lib. 10. Metaph. tex. 13. locutus est, dum dixit, in omni genere contrarietatem reperiri, quatenus genus omne per oppositas differentias diuiditur. Contrarietas autem, quam à substantiæ prædicamento remouit, illa est, ratione cuius ea, quæ contraria sunt, inuicem agunt, & patiuntur; cuiusmodi est contrarietas illa, quæ in qualitatibus reperitur. Et propterea inter substantiæ proprietates eam numerauit, qua substantiæ nihil dicitur esse contrarium, & eam quidem non soli substãtiæ, sed quantitati etiam conuenire asseuerauit; quia bicubito, & tricubito, nihil est contrarium. Vt intelligeremus, tametsi substantia omnibus suis proprietatibus, simul acceptis, à cęteris prædicamentis distinguatur; vnam tamen proprietatem habere, quæ sibi, & quantitati communis est. Ibi autem qualitatem non nominauit, vt significaret, quemadmodum proprietas illa substantiæ, & quãtitati congruit, ita eandem à qualitate remotissimam esse, nam qualitas contrarietatem suscipit, & eam quidem propriè dictam, quæ in illis reperitur, quæ actiua inuicem, atque passiua sunt.

Putauit nouus Autor, substantiales differẽtias eã contrarietatem habere, quã Arist. à prędicamẽto substãtiæ excludere in animo habuit.

Aliud est loqui d formis, aliud verò de differentiis substãtialib.

Substãtiales formę quęcũque illæ sint, contrariũ nõ recipiunt.

Substãtiales differẽtiæ inter se contrariæ sunt.

Quænam cõtrarietas ĩ substantialib. differẽtiis reperiatur, lege Iamblicum apud Simpl. in prędicamentis, cap. de subst.

In omni genere cõtrarietas differẽtiarum reperiri. vide Arist. li. 10 Met. text. 13.

Vt substãtiæ ita quãtitati competit, nõ habere cõtrarium.

In qualitate est vera contrarietas qua opponũt ea, quæ inuicem actiua, atque passiua sunt.

Expositionem proprietatis substantiæ, à Nouo Autore traditam, neque ad mentem Græcorum esse, neque ea ipsa seruari posse; quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Cap. XX.

SEd adhuc vehementius contra eundem autorem velim, vt etiam Græcorum armis inuehamur; sua enim illa expositione tueri non posse, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, esse formas substantiales elementorum, ex Simplicio, & Ammonio ostendere libet.

Simplicius in prædicamentis fatetur elementorũ substantias non eẽ cõtrarias, sedqualitates tantùm.

bet. Dubitat Simplicius, si substantiæ nihil est contrarium, vt Arist. docet, quomodo ergo ignem aquę, & aerem terræ contraria idem Arist. facit? Respondet idẽ Simplicius, hisce verbis, *Facile dicere possumus, quod hæc contraria sunt, secundum qualitates, & differentias: nã dicit Aristoteles, calidum, & siccum, contraria esse humido, & frigida; & calidum, & humidum, frigido, & sicco.* ex quibus verbis elicimus, non solùm non existimasse Simplicium, aliquas substantias, propriè dictam contrarietatem recipere; sed neque etiam quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum: nam dixit, elementa esse contraria, non secundum substantias, sed secundum qualitates: noluit igitur, qualitates esse substantias elemẽtorum.

Idem fatetur Ammonius.

Ammonius, soluens hoc idem dubium, hæc scribit ad verbum, *Dicemus, hæc aduersari sibi ipsis, non quatenus substantiæ sunt, sed quatenus sunt informata qualitatibus: qualitas enim calida, & sicca, quæ in igne est, frigidæ, & humidæ, quæ est in aqua repugnat; ergo substantiæ non pugnant inter se: hæ enim non sunt omnino inter se contraria: cùm neque in materia, neq; in corpore, sed in solis qualitatibus sibi ipsa aduersentur.* Eadem ferè scripsit Alexãder libro de ijs, quæ cadunt sub sensum, cap. de odore, & sapore, si eius verba rectè perpendãtur: sed locum illum considerabimus infra.

Nouus Autor explicat Græcorũ autoritates.

Vidit hos locos Nouus Autor, & sect. 1. cap. 3. atque etiam sect. 3. cap. 4. ita illos explicat, vt nimirum Græci interpretes intellexerint, toti coniunctioni qualitatum, in qua elementorum forma consistit, alteram totam coniunctionẽ contrariam non esse; tametsi elementa, secundum qualitates, contraria esse dicantur. Ait. n. qualitates tripliciter considerari posse: vno modo, vt accidunt corpori, ter dimenso: alio modo, vt qualitates simpliciter sunt, nec certum adhuc gradum obtinuerunt, & prout vim tantùm habent denominandi: Tertiò modo, vt sunt in certo, atque determinato gradu, & quatenus vim habent constituendi.

Qualitates secundũ nouũ Autorem, accidentia, & proprietates, & formę substãtiales dici possunt.

Primo modo eas appellat accidentia: secundo, proprietates: tertio, formas substantiales. Non est igitur mirum, si Græci asserant, elementa non esse contraria, secundum substantias: quoniam forma exempli gratia, ignis nullum habere potest contrarium; quia eius caliditas summa est, cum summa siccitate, & leuitate coniuncta, quæ secum afferunt summam claritatem, summamque materiæ disiunctionem.

Cur aquæ frigiditas secundum nouum Autorẽ ignis caliditati cõtraria esse nõ possit.

Si. n. contrarium haberet, illud maximè esset frigiditas aquæ: at hoc esse non potest, quia frigiditas aquæ non habet summam humiditatem, nec summam grauitatem, nec summam materiæ concretionem; quare non vsquequaque ignis caliditati opposita est, neque illi simpliciter contraria: ideo rectè dixerunt Græci, elementi formam, non nisi secundum qualitates, contrarium habere. Hæc Nouus Autor.

Nouus Autor redargutionem committit.

Quæ dùm mecum ipse reputo, inuenio primùm, virum hunc peccatum illud in logica facultate commisisse, quod redargutio cõmuniter appellatur: id enim nunc apertissime concessit, quod antea absolutè negauit. Etenim, soluens quintam Latinorum rationem, in qua etiam num versamur, negauit omnino proprietatem illam substãtiæ, qua dicitur, substantiæ nihil esse contrarium, de omni substantia intelligendam esse: ab eaq; immunes reddidit formas, & differentias substantiales, quas contrarietatem recipere posse affirmauit; eo potissimùm consilio, vt tueri posset, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, esse formas, & differentias substantiales elementorum. Nunc verò concedit, elementorum formas non habere contrarium; sed si qua contrarietas in elementis reperiatur, eam esse, penes qualitates, non penes formas substantiales. En igitur apertissima redargutio.

Noui Auto. effugium.

Sed hæc tanquam leuia mittamus. Asserit deinde, toti coniunctioni qualitatum, in qua elementi forma consistit, alteram totam coniunctionem contrariam non esse. Hoc mihi sanè pulcherrimum videtur effugium:

Prosecutio.

accipio. n. ignem, ex illa qualitatum coniunctione constitutũ, & iuxta eum pono aquam, ex alia pariter qualitatum coniunctione cõflatam, tunc si toti cõiunctioni qualitatum altera tota coniunctio contraria non est; ergo ignis, & aqua, absque vlla contrarietate, aut actione inuicem, & passione, simul manere poterunt, quod tamen experientiæ penitus aduersatur.

Noui Autoris respõsio.

Respondebit, ignem, & aquam simul manere non posse, nõ quidem ob formas, sed ob qualitates contrarias.

Confutatio.

Tum ego contra: igitur in igne duplex erit caliditas: altera, quæ ignem cõstituit: altera, quæ ignem calidum reddit, & sic pariter duplex erit in aqua frigiditas: quod tamen nescio, an philosophica dignitas sustinere possit. Nam si caliditas, ignem constituens, quia talem habet gradum, substantia iam euasit, nec contrariũ admittit, nec actionem vllam edit, nec aliquod subiectũ denominat; cur, obsecro, caliditatis potius, quàm alterius cuiuspiam qualitatis nomen meretur? Æquè enim posset siccitas, aut le-

uitas

pitas nuncupari. Fortasse igitur magis absurdum erit, ponere in igne caliditatem, quæ nõ calefaciat, q̃ formã, quæ nõie careat. Et Nouus Autor, veritate coactus, in igne tãdẽ posuit substantialẽ formã, à qualitate distinctã, vt absurdũ illud vsquequaq; vitaret, nimirũ substãtiã contrarietatẽ recipere: quod.n. supra, argumentorũ necessitate cõpulsus, substantiæ cõcessit; nũc erroris cõscius, in qualitatẽ retulit. Preterea, vt id omittã, quod superiùs satis cõmodè refutaui, vnionẽ.s. vim hr̃e non posse, accidens in substantiã transmutandi; ac propterea substãtialem elemẽti formã in tali esse talis coniunctionis minime consistere, vt Nouus Autor putauit; illud reprehensione dignum existimo, qualitatem videlicet in tali gradu qualitatem, & accidens esse; in gradu autem diuerso formam substantialem. Si enim magis, & minus nõ mutant speciem; multò minus possunt mutare genus: sed nullus gradus, caliditati additus, vel ab eadem remotus, potest ipsam in frigiditatem mutare; ergo multò minus alicuius gradus additio, vel ablatio id efficere poterit, vt caliditas, quę accidens est, forma substantialis euadat. Ad hęc, si qualitas sub certo gradu qualitas maneat, sub alio verò gradu substantia fiat; periculum erit, ne elementorum qualitates, ex mutua earum actione, & passione, in gradum illum determinatum incidant, & formę substantiales euadant, atque adeò elementa sine qualitatibus denominantibus maneant. Denique absurdum maximũ existimo asserere, igneã caliditatem, propterea quòd cum summa siccitate, & raritate coniuncta est, aqueam frigiditatem contrariam habere non posse; quia summam humiditatem, & densitatem annexam non habet. Quid hic, obsecro, summa siccitas, & summa raritas, aut summa humiditas, & summa densitas, cùm de frigiditate, & caliditate agitur, quę per se opposite omnino qualitates sunt? An ęqualis virtus in qualitatibus exigitur, vt contrarię sint, inuicemque agant, & patiantur? Minimè verò; alioquin inter duos gradus frigoris, & tres gradus caloris nulla esset contrarietas; atque adeò nec actio, & passio, quę, vt habetur 1. de Generat. & interitu, inter contraria est. Videat ergo Nouus hic Autor, quo nam absurditatum pelago obruatur, vt opinionem, à veritate alienissimam, tueatur.

Absurdũ est dicere, qualitatem in tali gradu qualitatem esse, in alio verò substantiam

Magis, & minus non variant speciẽ.

Aquea frigiditas, tametsi cũ summa humiditate, aut densitate cõiuncta nõ sit, igneæ nihilominus caliditati prorsus cõtraria est.

Actio datur inter qualitates cõtrarias, oriturq; à proportione maioris inæqualitatis, lege primum libr. de Gen. cap. de actio. & passione.

Secundas substantias, quatenus substantias, non quatenus compositas, vt Nouus Autor voluit, contrarietate carere. Cap. XXI.

SEd illuc redeat, vnde discessit oratio. Nouus Autor eadem sect. 3. c. 4. vt defenderet, solã substantiam compositam non habere contrarium; in alium errorem, silentio minimè prętereundum, lapsus est. Cùm enim optimè cognouisset, substantias quoque secundas contrarietate carere, quia Aristoteles capite de substantia, hęc verba scribit, ***At vero nec homini, nec animali aliquid est contrarium.*** in eam sententiam venit, vt, ea solùm ratione, secundæ substantiæ contrarietate carere dicantur, quatenus ipsæ quoque compositæ sunt. Explicatio sanè & ab Aristotelis mente, & ab eorum philosophorum Schola longè remota, qui statuerũt, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Ab Aristotelis quidem mente; quoniam, vt supra satis probauimus, Aristoteles illam substantiæ proprietatem assignauit, tanquam toti substantiæ prædicamento, sub quo omnes substantiæ species collocatę sunt, optimè congruentem. Ab alijs verò philosophis; quoniam qui statuerunt, proprietatem illam substantiæ de sola substantia composita intelligendam esse, vt tuerentur, substantiales formas contrarietatem inuicem habere posse; per substãtiam compositam, eam solùm, quæ physicam compositionem habet, cuiusmodi est substantiale indiuiduum, intellexerunt; vt idẽmet etiã Nouus Autor in toto illo quarto capite fateri videtur. Iam verò nescio, quam nã physicam compositionem habeant homo, & animal, quæ secundæ substantiæ sunt: nullam opinor, nisi fortasse aliquam aut metaphysicam, aut intentionalem, quatenus scilicet vel ex esse, & essentia, vel ex genere, & differentia constitutæ sunt. Quod si qua istarum compositionum substantiæ sufficiat, vt nihil illi contrarium esse possit; profectò neque formæ, neq; substantiales differentiæ inter se contrariæ dicentur; cùm saltem metaphysicam aliquam compositionem obtineant. Absolutè igitur prædicta proprietas de omni substantia vera est, vt scilicet nulla substantia, quæcunque illa sit, siue composita, siue simplex, siue prima, siue secũda, contrarietatem recipere possit, eo modo, quo de contrarietate, in prædicamento substantiæ, Aristoteles loquitur.

Secundæ substantiæ secundum nouum Autorem ea solum ratiõe, quia compositæ sunt, contrarietatẽ renuunt.

Noui Autor. sententiæ cõfutatio.

Secundæ substantiæ habere possũt metaphysicam, aut intentionalem cõpositionẽ; physicam verò nequaquam.

Haud

Haud rectè Nouum Autorem ex Alberto elicuisse, solam substantiam compositam non habere contrarium. *Cap. XXII.*

Autoritas Alber. quam nouus Autor sibi fauere putauit.

Explicatio autoritatis Alb.

AFfert preterea Nouus Autor autoritatē Alberti, inter Latinos, vt validiùs confirmet, proprietatē illā substantię de sola substātia cōposita, quæ accidētib. substat, ītelligēdā esse. Etenim Alber. in predic. substātię c. 9. in ipso statim principio hęc scribit, *Nūc dicendū videtur de proprietatib. substātia, secundū quod substat accidentib.* substātia aūt, quæ substat accidētib. ait Nouus Autor, prima est. Sed profectò verba hæc ad id, quod ipse intēdit, cōfirmandum, nullius roboris sunt: ait. n. Albertus, de proprietatibus substantiæ disputandum esse, quæ ipsi conueniunt, quatenus substantia est, & accidentibus substat: (nam de substantia, hoc modo sumpta, Arist. potissimum in prædicamento substantiæ sermo est, non autem alio modo, vt paulò infra dicetur) substantia autem, quæ accidentibus substat, esse potest tàm prima, quàm secunda: immò omnis substantia prædicamentalis, quatenus substantia est, accidētibus substat. Addit rursum Nouus Auror, pro suæ explicationis confirmatione, hæc alia Alberti verba, quem de hac proprietate loquentem, ita scribere affirmauit, *Et secundum hanc contrarietatem, proprium est substantiæ, secundum quòd substat, & subiectum est, non habere contrarium: secundum autem quòd substantia dicitur elementaris forma, quæ est differentia, sic habet contrarium.*

Adulterina verba Alb. à nouo Autore lata.

Congruerēt quidem mirum in modum hæc Alberti verba huius autoris sniæ, si ea quidem fideliter relata essent: apertè enim Albertus confiteri videretur, elementares formas, tametsi substantiæ sunt; nihilominus inter se contrarietatem habere. Verùm vnum est verbum, hac in re valdè præcipuum, quod tamen apud Albertum longè diuersum est: non enim scribit Albertus, *Secundum autem quòd substantia dicitur elementaris forma* sed hoc modo (*secundum autem quòd substantia dicitur essentialis forma*) ita habet meus codex, impressus Venetijs, Anno 1506. sumptibus hæredum Octauiani Scoti: & miror certè, virum alioqui eruditum verba hęc, ad suam explicationem suadendam, ita retulisse: sed forte fuit error impressoris.

Germana lectio verborū Alberti.

Verus sēsus verborū Alberti.

Quomodocunq; autem se res habeat, verba illa nihil ei prodesse possunt: sensum enim longè diuersum habent, quem qui rectè percipere vult opus est, vt ab illis verbis incipiat, *Et attende, quòd multipliciter dicitur contrarietas, &c.* oportet enim integras sñias legere, non autem aliqua tantùm verba cursim percurrere. Poterit, qui voluerit, verba legere apud Albertum: ego breuiter eorum afferam sensum.

Cōtrarietas tripliciter accipitur.

Contrarietas, inquit Albertus, tripliciter accipitur: vno modo pro perfecta distantia oppositarum differentiarum, in eodem genere: alio modo pro oppositione priuationis, & habitus: tertio modo pro completa distantia passionū, & qualitatum; & hæc est vera, & propriè dicta cōtrarietas. Iam verò, secundum primam contrarietatem, ait Albertus, substantia contrarium habere, & non habere potest.

Substantia qûo habeat contrariū, & qûo non habeat.

Dupliciter enim substantia cōsideratur: vno modo quatenus est essentialis forma, quæ est differentia, & tunc habet cōtrarium: altero, quatenus substat, & subiectum est; & tūc non habet contrarium. Cùm autem Arist. in prædicamenro substantiæ de hac proprietate loquitur, non accipit substantiam pro differentia, vel pro forma; sed hac potissimùm ratione, quatenus accidentibus substat: & tunc etiam substantia, quæ est forma, vel differentia, considerata quatenus accidentibus substat, contrariū non habet. Exempli gratia, hęc differentia, quæ est corporeum, habet incorporeum, tanquam differētiam contrariam: at verò quatenus accidentibus substat, quæ in corpore recipi possunt, sic nullum habet contrarium.

Contrarietas in rerum naturaliū principijs quanā sit.

Cōtrarietas propriè dicta in solis qualitatibus est.

Penes verò secundam contrarietatem, rerum naturalium principia, nimirum forma, & priuatio, contraria dicuntur. At tertia contrarietas, quæ vera, & propria est, in solis qualitatibus reperitur. Hæc est Alberti sententia, quæ, vt perspicuum est, tantum abest, vt Noui Auroris explicationem confirmet, vt eam potius destruat, penitusque dissoluat.

Explicantur duo Aristotelis loci, quibus Nouus Autor, cōtrarietatem in substantia, & eam quidem positiuam inuehere, conatus est. *Cap. XXIII.*

NOn satis fuit Nouo Autori Gręcorum, atque Alberti autoritas, ad ostendendum, prędictam substantiæ proprietatem de sola substantia composita, vel de ea, quæ subiecti rationem habet, intelligendā esse; cùm id ipsum, autoritate etiam Arist. loco, à Magno quoque Alberto obseruato, confitmare voluerit.

Locus Arist.

Locus est in 1. Phys. tex. 67. vbi cùm rerum natura-

tura-

turalium principia contraria statuisset, ita argumentatur. Si substantiæ nihil est contrarium, & principia rerum naturalium sunt substantiæ; quomodo ergo inuicem cōtrarietatem habebunt? Soluit hoc argumentum, ait Nouus Autor, dicens, sat esse, vt inter principia vnum reperiatur, quod, cùm vtriusque contrarij subiectum sit, nihil sibi aduersum habere dicatur; & hoc principium est materia prima: nihil autē absurdi est, si inter cætera substantialia principia cōtrarietas reperiatur. Verū nec locus iste, si rectè, & ad mētē Arist. explicetur, pro Noui Autoris interpretatione quicquam facit: nolo autem hac in re interpretes alios, quā ipsummet Aristotelem, & Albertum, quos ipse pro se adduxit, adhibere. Si quis diligenter legat textum illum 67. primi libri Physicorum, inueniet, Aristotelem neque argumētum illud, neque solutionem, quam vir iste attulit, proposuisse: sed, cùm superiùs contrarietatē interdum in principijs statuisset: interdum eadem non esse contraria asseruisset; quinimmò ea ipsa aliquādo tria, nonnunquam etiam duo pronunciasset; in eo textu docuit, quonam pacto hæ duę indefinitæ propositiones simul veræ esse possint, videlicet principia sunt duo; principia nō sunt duo; rursus principia sunt contraria; principia non sunt contraria. Et quod ad contrarietatē attinet, dixit, eas propositiones simul veras esse posse; quia non tanquam vniuersales, sed tanquam particulares accipiendę sunt. Quare verum est dicere, aliqua principia sunt contraria, vt forma, & priuatio: aliqua principia non sunt contraria, ut materia, & forma, vel materia, & priuatio: materia itaque cùm sit subiectum contrariorum, non habet contrarium. Hæc est vera illius contextus interpretatio: ex quo certe elici nulla ratione potest, substantiam contrarietatem recipere, nisi priuatiuam tantum, de qua ibi Aristoteles loquitur, & est communis philosophorum interpretatio; quinimmò ipsiusmet Alberti in 9. capite iam citato prædicamenti substantię, vbi ita scribit, *Dicitur etiam contrarietas habitus, & priuatio, siue contraria forma circa eandem materiam, qua substat vtrique &c.* Non placet autem Nouo Autori interpretatio hęc de contrarietate priuatiua; ideo alium attulit Aristotelis locum, in 1. lib. de Cælo tex. 20. ex quo, de eius sententia, elicuit, substantiæ aliquid esse contrarium, contrarietate positiuā. Volens enim Aristoteles ibi probare, cælum indissolubile esse, hoc argumento vtitur; Cælum non habet contrarium, cùm circulari motui nullus sit motus cōtrarius: omnis autem interitus fit ratione cōtrarij; ergo cælum est indissolubile. Loquitur ibi, ait Nouus Autor, de contrarietate positiua: nam contrarietas motuum penes formas accipitur, quę motuum principia sunt: vna autem forma alteri contraria esse dicitur, contrarietate positiua, nō priuatiua. Cùm igitur cælum hac positiua contrarietate careat, dubio procul indissolubile erit; adeo enim contrarietas positiua, vt Simplicius ait, in generatione, & interitu necessaria est, vt, sine ea, substantia generari, aut interire nullo modo possit. Sed hic quoque locus aliā omnino interpretationem exposcit: nec si rectè intelligatur, ex eo vnquam elici poterit, Aristotelem docuisse, positiuam contrarietatem in substantia reperiri. Optimum quidem fuit medium illud, quo ibi Aristoteles vsus est, ad probandum, cælum indissolubile esse; quia scilicet non habet contrarium, cùm eius motui, qui circularis est, nullus motus contrarius sit: motus enim contrarij contraria quoque mobilia indicare solent. Ex eo tamen loco inferre non licet, oppositorum mobilium substantias, positiua contrarietate inter se contrarias esse: Sed id potius, quia à substantialibus formis oppositorum mobilium, tanquam à principijs, contrariæ qualitates oriuntur, quæ postea oppositorum motuum instrumenta dicunt; ideo oppositos motus opposita mobilia vt plurimum indicare. Res fortasse fiet dilucidior exēplo. Hac potissimùm ratione, ignem, & aerem, aquæ, & terræ aduersari dicimus; quia hæc deorsum, illa sursum, secundum naturam, mouentur: nisi alias oppositiones in istis elementis conspiceremus, non ne sola hæc motuum contrarietas satis esset, ad significandum, ea ipsa inter se opposita esse? Iam verò tametsi elementorum formæ, quas substantias voco, oppositorum motuum principia sunt; non ideo tamen putandum est, ipsasmet elementorum formas, seu substantias, inter se oppositas, atque contrarias esse: quoniam si elementa accidentibus omnibus nudata essent, eorumque substantiæ simul ponerentur; nulla vnquam pugna, aut controuersia inter ipsa daretur, nec quicquam inuicem agerent, aut paterentur, Quare elementa hæc idcirco inter se opposita esse dicuntur, quia formæ ignis, & aeris sunt principia quędā, à quibus caliditas, raritas, leuitas, ac deinceps motus sursum oriuntur: formæ verò aquę, & terræ sunt principia, à quibus oriuntur frigiditas, densitas, grauitas, ac deinceps motus deorsum:

à nouo Autore expositus, & adhibitus ad ostendendum, substantiæ aliquid esse contrarium contrarietate positiua.

Vera explanatio tex. 67. 1. Physic. qui nihil nouo Autori prodesse pōt, ad id, quod cupit, concludēdum.

Locus Arist. in 1. de cęlo, textu 20. ex quo nouus Autor elicit, substātiæ aliquid esse contrarium contrarietate positiua.

Cōtrarietas positiua secundum Simplic. in generat. & interitu necessaria est.

Verus intellectus text. 20 lib. 1. de cęlo.

Exemplū ducēs in rei quęsitæ cognitionem.

Cur aliqua elemēta inter se contraria dicantur.

ſum:& ſecundum has qualitates elementa contraria dicuntur, nullo autem modo ſecundum ſubſtantias, vt Nouus Autor putauit:eſt enim veluti hæreſis quædam in philoſophia aſſere re, ſubſtantiæ aliquid eſſe contrarium, contrarietate poſitiuâ. Quòd autem hæc ad generatio nem neceſſaria ſit, vt Simplicius ait, admitti facilè poteſt: ſed aduertendum eſt, ha nc poſiti- uam contrarietatem non ad ſubſtantias, ſed ad qualitates tantummodo pertinere. Etenim ge neratio abſque præcedente alteratione fieri nequit; ad alterationem autem concurrunt qua- litates contrariæ, contrarietate poſitiuâ. Et quanuis contrarietas hæc in ſubſtãtia recipiatur, quia ſcilicet ipſamet ſubſtantia eſt, quę de calida in frigidam, vel oppoſito modo mutatur; hoc tamen ideo eſt, quia ſubſtantia in ſeſe contrarias qualitates recipit; non autem quia ſub- ſtantiæ, quatenus ſubſtantia eſt, aliquid contrarium ſit, niſi, vt iam diximus, contrarietate pri uatiua.

Qũo contra rietas poſiti- ua in genera tione, & inte ritu neceſſa- ria ſit, vt vo- luit Simpl.

Subſtantia re cipit quidẽ in ſe qualitates cõtrarias, cõ trarietate po ſitiua; ei tñ nihil eſt con- trarium, niſi contrarietate ~~poſitiua~~ priuatiua.

Noui Autoris reſponſio ad ſextam Latinorum rationem, atque eiuſdem confutatio. Cap. XXIV.

AD ſextam Latinorum rationem, qua probant, quatuor primas qualitates ideo ſubſtã- tiales elementorum formas eſſe non poſſe, quia magis, & minus ſuſcipiunt, quod tamẽ à ſubſtantia prorſus alienum eſt; Reſpondet Nouus Autor, ſect. 3. c. 5. hãc ſubſtantiæ proprie tatem de ſubſtantia quo ad ſe totam intelligendam eſſe: Ariſtoteles enim in prædicamentis de eo magis, & minus loquitur, quod contrarietatem ſequitur; propterea cùm ſubſtãtia, quo- ad ſe totam, contrarium non habeat; hinc etiam fit, vt quo ad ſe totam magis, & minus non recipiat. In alia diſputatione latiſſimè pateſeci, quinam ſit verus ſenſus huius propoſitionis, ſubſtantia non ſuſcipit magis, nec minus. Quòd ſi nunc, ex doctrina Ariſtotelis 5. Phyſ. text. 19. id addiderimus, nimitum rationem, cur qualitas recipiat magis, & minus, ſubſtantia ve- rò nequaquam, eam eſſe, quia qualitas, non item ſubſtantia, contrarium recipit, & propterea magis calidum id dici, quod magis recedit à frigido: ſubſtantiam verò, cùm contrarium non habeat, à contrario recedere non poſſe; rem etiam cumulatius explicaſſe videbimur. Quod ve rò ad Noui Autoris reſponſionem attinet, ſi illam ſubſtantijs omnibus, quæ in prædicamen- to ſubſtantiæ continentur, accommodare poteſt, vt ſcilicet quo ad totum, magis, & minus nõ ſuſcipiant: quo verò ad partes, ſuſcipiant; optima ſanè reſponſio erit. At verò ſi de induſtria aliquibus tantùm rebus illam aptauit, quas ſubſtantias eſſe credidit: nihil aliud planè erit, quàm artificioſum quoddam effugium. Iam verò cogitatione fingamus hominem, belluam, plantam, lapidem, ferrum, vel huiuſmodi ſubſtantias; quis affirmare vnquam audebit, has ip ſas ſubſtantias non quidem quo ad totum, ſed quo ad aliquas, vel omnes earum partes, ma- gis, & minus recipere poſſe? Id tanquam firmum, & ratum ab omnibus Peripateticis habe- tur, vt paulò infra ex Ariſtotele docebimus, ſubſtantiam ſcilicet in indiuiſibili conſiſtere: nõ igitur de ea enunciare id poſſumus, vt ſcilicet non quo ad totum, ſed quo ad partes, vt contra rium, ita magis, & minus ſuſcipiat. Sed fac, ſubſtantiam aliquam re ipſa per quantitatem in partes diuiſam eſſe; ne hoc quidem pacto dicere quis poterit, ſubſtantiam in partibus magis & minus recipere poſſe: eadem enim ſubſtantiæ ratio, quæ in toto animali, vel in tota plan- ta eſt, in ſingulis etiam partibus eſſe dicitur: propterea nulla videtur ratio, cur ſubſtantia, quo ad totum non ſuſcipiat magis, nec minus, quo verò ad partes, ſuſcipiat. Sed potius dicendum videtur, cùm ſubſtantia, quatenus ſubſtantia eſt, & quatenus præcipuè à qualitate diſtingui- tur, magis, & minus ſuſcipere nequeat: eam ipſam, & quo ad totum, & quo ad partes, hanc eandem proprietatem obtinere. Cæterum Nouus Autor ſatis aſtutè quidem hanc interpre tationem adhibuit, vt eam quatuor primis qualitatibus, quas ſubſtantiales elementorum for mas eſſe putauit, accommodaret: quemadmodum enim ſuperiùs dixit, toti coniunctioni pri marum qualitatum, in qua ſubſtantialis elementi forma conſiſtit, nihil contrarium eſſe; ita nunc, totam hanc qualitatum coniunctionem neque magis, neque minus ſuſcipere, affirma- uit: atque ita, hanc ſubſtantię proprietatem in quatuor primis qualitatibus ſe optimè ſeruaſ ſe, putauit. Sed præter quam quod, vt omnibus patet, hoc ſuaue quoddam effugium eſt; nihil etiam facit ad rem, quam in animo habet, explicandam: eam enim ſubſtantiæ proprietatem ita interpretatus eſt, vt ſcilicet, quo ad totam ſubſtantiam, non quo ad partes intelligenda ſit; quaſi ſubſtantia; quo ad partes, magis, & minus ſuſcipere poſſit. Et propterea dixit, totam qua-

Noui Auto- ris rſio.

Cur ſubſtã tia non ſuſci piat magis, & minus.

Quære ſenſũ huius propo ſitionis in di ſputa. de mi- ſtione, c 8.

Cõfutatio re ſpõſionis no ui Autoris.

Subſtãtia nec in toto, nec i partibus, ma gis, & minus recipere põt.

Fallax, atque verſuta noui Autoris inter pretatio.

Noui Autor. interpretatio reijcitur.

qualitatũ coniunctionẽ, in qua substãtialis forma consistit, magis, & minus nõ suscipere: qualitates aũt disiunctas, quę veluti partes quędã illius formæ sunt, vtuq; magis, & minus recipere posse. Ridiculũ. Nonne videt, qualitates disiũctas, sua ipsius doctrina, nõ substãtias, sed accidentia esse? quonã modo igitur suum rũsum rei propositæ rectè accõmodare põt, cũ dixit, substantiam, quoad totum, non suscipere magis, nec minus, quo verò ad partes, suscipere, si separatæ qualitates, quæ, eo autore, partes dicuntur elementaris formæ, non substantiæ, sed accidentia sunt? Cæterùm, vtcunque se res habeat, ostendo, totam illam qualitatum coniũctionem, in qua ipse, elementi formam consistere, existimauit, magis, & minus suscipere: & in hoc potissimùm eius responsionis cõfutatio consistit; quia hinc eliciemus, coniunctionem illam substantialem formam esse non posse. Ponamus, exempli gratia, ex aere aquam gigni debere; tunc, cùm ad generationem, positiua contrarietas necessaria sit, ratione cuius fit alteratio generationem præcedens, opus est, vt sensim aqua, sua frigiditate, in aerem agat, atque illum tandem in sui naturam transmutet. Pugnantibus autem hisce duobus elementis, atq; aere, tanquam infirmiore, propè iam ab aqua deuicto, necesse est, vt eius calor valdè debilitatus sit: non.n. in pugna, & paulò ante aeris interitum, eius calor ita intensus est; vt erat ante pugnam: igitur calor ille, iam ortus, vt Nouus Autor ait, ex aliarum qualitatum coniunctione, ab aquæ frigore remitti potest; atque rursus ille idem calor intendi posset, si aer in ignem transmutari deberet. Quod autem de aeris calore dictum est, idem de eiusdem humiditate dici posset: quæ vel ab intẽso ignis calore, vel ab summa etiam terrę siccitate remitti primùm, ac demum penitus extingui posset, si viribus hisce qualitatibus esset inferior. Quare cùm in elementorum transmutatione illud necesse sit, vt elementa inuicẽ agant, & patiantur, & quatuor primæ qualitates, in ipsis quocunque modo consideratæ, vel etiam coniunctæ, & ad statum quemlibet reuocatæ, intensionem, & remissionem ferant; sequitur, vt hæ ipsæ qualitates formæ substantiales elementorum esse nullo modo possint.

Caput confutationis responsionis noui Autoris.

Calor aeris, atq; etiã humiditas intẽdi, atq; remitti possunt; iõ neutra qualitas, nec ambę simul iunctę, possunt esse forma substãtialis aeris.

Ostendit autor, septimam rationem, pro Latinis adductam, ad rem propositam minime pertinere. Cap. XXV.

SEptima ratio sumpta erat ex autoritate Arist. lib. 8. Metaph. tex. 10. vbi asseruit, formas esse veluti numeros: tunc arguebatur, numeri non recipiunt contrarium, nec magis, nec minus; ergo quatuor primæ qualitates, quæ recipiunt contrariũ, & magis, & minus, non sunt formæ substantiales elementorum. Hæc ratio, siue à Latinis Philosophis, siue à Nouo Autore, pro eisdem, allata sit; nullius certè momenti est, ad rem, qua de agimus, concludendum. Et propterea duplex labor nobis subeundus erit: alter in huiusmodi ratione reprehendenda: alter in Noui Autoris responsione confutanda. Nec sanè labor superuacaneus erit; hanc.n. occasionem nacti, Arist. mentem, in iam citato contextu, dilucidè aperiemus. Ad rationem quod attinet, libentissimè scirem, vnde nam illam Nouus Autor exceperit: eam.n. apud nullos approbatos Philosophos, ex Latinorum numero, vnquam reperi. Nec quenquam esse arbitror, qui optimè nõ cognoscat, nos modò loqui de forma substãtiali, quæ dat esse rei, quæque substantiale compositum constituit, dum quærimus, quænam sint substantiales elementorum formæ: Arist. verò loco citato de rerum essentia, & quidditate loqui, quæ per definitionẽ exprimitur. Quã quidẽ nunc formã supple totius, appellat: interdũ substantiã: aliqñ ẽt quod quid erat esse, vt cuilibet, textũ illũ perlegẽti, patere facilè põt. Hãc itaq; essentiam, vt ẽũ locum Arist. explicemus, idẽ philosophus numeris cõparauit: nam & Platonici, atque ẽt Pythagorici rerum essentias numeros appellarunt. Hoc tamen discrimine, quia ipsi rerum essentias vnitatum numeros appellabant, idest numeros, quibus numeramus: Arist. verò vocauit eas numeros rerum, hoc est numeros numeratos. Quidditas enim, & essentia duo in se continet, quorum alterum se habet vt genus, vt materia, vt potentia, vt determinabile: alterum verò vt differentia, vt forma, vt actus, vt determinans. Porrò quatuor comparationes Arist. attulit, quibus rei essentia numero comparari potest. Prima est, sicut numerus diuisionem in infinitum non recipit, sed ad indiuisibiles vnitates deueniendum est, ita essentia in diuisione statum agnoscit; primò.n. in partes, ipsam exprimentes, diuiditur, quæ sunt partes definitionis; mox in vltima differẽtia terminus est, quæ vlteriùs diuidi nequit. Secunda est, quemadmodum si pars aliqua, quantumuis parua, numero addatur, aut ab eodem subtraha-

S. Tho. in cõ. cap. de odore dicit, in substãtiis esse cõtrarietatem, quatenus vna est perfectior altera, vt sunt dñe, quæ sunt sicut numeri. Idem dicunt grauiores Latini.

Hinc elice rationẽ propositã vim nullã habere posse, à quocunque tãdem illa ꝓposita sit.

Explanatio tex. 10 lib. 8. Metaph.

Quatuor Aristot. comparationes inter numeros, & rerũ essẽtias.

Prima cõparatio.

Secũda comparatio.

tur, statim species numeri variatur; (si.n. ternario vnitatem addas, quæ in numero minima est, statim quaternarius fiet; & si a ternario vnitatem auferas, statim binarius constituetur.) ita si quippiam rerum essentiæ addas, aut ab illa subtrahas, eandem illicò commutabis. Vt si a substantia animata sensibili, quæ animalis quidditas est, ipsum sensibile subtrahatur; statim animalis quidditas in plantæ essentiam, & quidditatem mutabitur; hincque dicimus, rerum essentias in indiuisibili consistere. Tertia est, sicut numerus non est sola vnitatũ aggregatio, sed præter illas vnitates materiales, habet etiam vnitatem formalem, qua dicitur vnus: vt numerus quaternarius non est simplex aggregatio quatuor vnitatum, sed ex illis aggregatis quaternitas oritur, quæ vnitas quædam formalis est, à qua numerus quaternarius dicitur formaliter vnus; ita rei essentia simplex generis, & differentiæ, vel actus, & potentiæ aggregatio non est, sed ex illis simul iunctis, tertia quædam formalis vnitas oritur, a qua rei essentia dicitur formaliter vna: id, quod, rectè Pythagorici, & Platonici explicare non potuerunt, putantes, essentias non esse numeros rerum, sed vnitatum. Quarta est, sicut numerus non suscipit magis, nec minus; ita nec rei essentia; quatenus tamen simpliciter, & in abstracto consideratur: secus autem in concreto; & vt adiunctam habet existentiam. Hæc est vera explanatio decimi contextus libri octaui Metaph. quã eo consilio adduxi, vt eos omnes valdè errasse intelligamus, qui ex eo loco probare contenderunt, formas substantiales magis, & minus suscipere non posse, quia numeris illas Arist. comparauit, qui magis, & minus suscipere nequeunt. Comparatio.n. (vt diximus) non est inter numeros, & substanciales formas, quæ composita constituunt; sed inter numeros, & formas illas, quæ rerum essentiæ, & quidditates nuncupantur. Liquidò igitur constat, septimam hanc rationem, pro Latinis allatam, quicunque tandem eius autor fuerit, leuissimam esse, & ad rem propositã minimè pertinere.

Tertia comparatio.

Quarta comparatio.

Noui Autoris responsio ad septimam rationem, pro Latinis allatam refutatur. Cap. XXVI.

VEniamus ad Nouum Autorem, qui sect. 3. cap. 6. pro solutione huius septimæ rationis, multa protulit, quæ tanquam à veritate aliena singillatim à nobis reijcienda sunt. Primò dixit, iam citatum Arist. locum de substantia; immò, quod magis facit ad rem, quam cupit, concludendam, de forma substantiali intelligendum esse: ibique Arist. docuisse, substantialem formam non suscipere quidem magis, nec minus per se, & quatenus forma est, sed ratione materiæ, quatenus, s. magis, vel minus à materia participatur; ita enim Aristot. scribit: *Et quemadmodum nec numerus habet magis, & minus; ita neque substantia, quæ secundum formam est; sed si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est.* Magni quidẽ momenti sunt hæc Arist. verba, & eorum interpretatio non solum ad hanc, verùm etiam ad plures alias difficultates euoluẽdas pernecessaria est. Multi interpretes verba hæc leuiter explanarũt, adeò vt nihilo clarior sit eorum interpretatio, quam contextus: quidam verò, in illis explanandis, à vero Arist. sensu recesserunt. Communior interpretatio ea esse videtur, vt. s. Arist. in ijs verbis de substantia, prout ab accidentibus differt, locutus sit. Verùm Arist. ibi neque de forma substantiali, neque de substantia, vt ab accidentibus differt, sed de rei essentia, & quidditate, siue illa ad substantiam, siue ad accidentia pertineat, sermonem habuisse, ijs omnibus compertissimum erit, qui non ea tantùm verba, sed præcedentia quoque, immò vniuersum contextum diligenter considerauerint. Nemini dubium est, Arist. in illius contextus initio de rerum essentijs disputare cæpisse, quas numeris comparauit, easque substantias, & quidditates appellauit; quatuorque præterea comparationes adduxisse: atque in tribus prioribus, substantias semper, & formas, pro essentijs, & quidditatibus accepisse: mirum igitur esset, si substantias, in quarta comparatione, vel pro substantialibus formis, vel prout ab accidentibus differunt, considerasset. Eorum igitur verborum sensus is esse videtur: sicut numerus non suscipit magis, nec minus, ita nec substantia, hoc est quidditas, & essentia, quæ secundum formam est, puta in abstracto considerata: sed si magis, & minus recipiat, hoc est secundum materiam, quatenus. s. quidditas in concreto spectatur, vel quatenus essentia annexam habet existentiam. Id autem non substantiis solum, sed accidentibus etiam competit: nam albedo in abstracto magis, & minus non suscipit: in concreto verò, quatenus. s. albedo in subiecto aliquo inest, vtique magis, & minus recipere potest. Non igitur Arist. in eo tex. de forma, & materia physicè, sed metaphysicè locutus est; atque adeo per formam, nõ formam quidem sub-

Locus Arist. lib. 8. Met. textu 10. à nouo Auto. explanatus.

Eiusdem loci interpretatio communis.

Vtriusque interpretationis refutatio.

Verus verborum Arist. intellectus.

Commune id est, tã substantiis, quam accidentibus vt in abstra-

ſtantialem, vt Nouus Autor exiſtimauit, ſed eſſentiam, & quidditatem intellexit. Sed ponamus, ibi Ariſtotelem de forma ſubſtantiali locutum eſſe; neſcio, quonam pacto Nouus Autor fingere poſſit, ſubſtantiales formas magis, & minus à materia participari. De formis quidem accidentalibus id aſſerere, nullum abſurdum eſt: nam illa recipiunt contrarium; & quotieſcunque aliqua forma accidentalis magis à ſuo contrario diſtat, magis etiam eadem à materia participari dicitur: illud enim magis album eſt, quod magis à nigro diſtat, vt 3. Topic. c. 4. Ariſtoteles ſcribit. At verò ſubſtantiales formæ nullum contrariũ recipiunt, vt ſupra oſtenſum eſt: & propterea magis, aut minus à materia participari non poſſunt, ſed earum eſſe in indiuiſibili conſiſtit. Affert deinde Nouus Autor, inter ſubſtantiales, & accidentales formas, diſcrimen: quoniam, inquit, accidentales formæ, ita magis, & minus ſuſcipiunt, vt in quocunque gradu conſiſtant, cuiuſmodi ſunt albedo, nigredo, & huiuſmodi: formæ verò ſubſtantiales, vt ſunt elementorum formæ, non ita magis, & minus ſuſcipiunt, vt in quouis gradu conſiſtant: cùm enim per gradus fiant, in quolibet gradu conſiſtere nequeunt: nã ſi agens ab opere deſiſtat, in priſtinum ſtatum recidunt, vt patet de aqua calefacta, & de vapore, qui eo deſtitutus, quod calorem conſeruabat, ſtatim in aquam recidit. In alia diſputatione apertiſſimè demonſtraui, neque elementorũ, neque aliarũ rerũ ſubſtantiales formas vllos gradus hr̃e: & ſi gradus haberent, ſub quolibet gradu neceſſariò eas conſiſtere dr̃e: nã magis, & minus non variãt ſpeciẽ. Gradus ẽt eſt neceſſariò ipſa forma poſterior; nullũ aũt poſterius ſui prioris naturã abolere põt: & propterea ſi formæ ſubſtantiales gradus haberẽt, dẽpto aliquo gradu, non ideo tñ earũ interitus neceſſariò ſequeretur. Exẽplum autem, quod de aqua, & vapore Nouus Autor adduxit, nihil planè concludit: ſi enim aqua in aerem trãſmutari debeat, opus eſt priùs, vt apta, conuenientique alteratione ita afficiatur, vt faciliùs in aeris naturam conuerti poſſit: quare dum calefit; ſimul etiam rareſit, atque ſenſim in naturam vaporis, qui eſt medium quiddam inter aerem, & aquam commigrat. Vbi autem aqua iam vapor euaſit, ſi agens, quod priùs illam calefaciebat, actionem intermittat; quoniam adhuc abeſt à perfectione illa, quæ neceſſaria erat, vt in aerem conuerteretur; tùm plus poteſt propria forma, quàm forma agentis contrarij: & propterea virtus formæ aquę in actum erumpit, & ſenſim calorẽ, tanquam ſibi repugnantem qualitatem, à ſeſe repellit; & frigus excitatur, quod eſt qualitas aquæ naturalis, ſubſtantialem eius formam conſequens, atque adeo in priſtinum ſtatum reuertitur. Quòd ſi actio agentis calefacientis continua fuiſſet; tunc aqua perfectam affectionẽ adepta eſſet, quæ ſibi neceſſaria erat, vt in aerem conuerteretur: in vltimo autem affectionis gradu, momento temporis, aquæ forma periſſet, & in eiuſdem materiam forma aeris introducta fuiſſet. Vt hinc eliciamus, ſubſtantiales formas non temporis decurſione, vt Nouus Autor exiſtimauit, ſed de repente in materiam immigrare; atque adeo falſum eſſe, id quod ipſe aſſeruit, nimirum ſubſtantiales formas in fieri magis, & minus ſuſcipere; quanuis in facto eſſe non ſuſcipiant: hinc enim multa incommoda ſequerentur, quæ modò recenſenda nõ ſunt, ne in aliam diſputationem tranſeamus. Quod etiam dixit, intellexiſſe Porphyrium, ſubſtantiales differentias in abſtracto magis, & minus non ſuſcipere, quaſi in concreto ſuſcipiant, ab ſurdiſſimum eſt: nam cùm ſubſtantiales differentiæ in indiuiſibili conſiſtãt, quemadmodum & formę; fieri nulla ratione poteſt, vt vnum indiuiduum eandem differentiam magis participet, quàm aliud. Non enim ſubſtantialis differentia eſt ſicut albedo, quæ quanuis in abſtracto nec intenſionem ferat, nec remiſſionem; eidem tamen non repugnat, quin in concreto intenſionis, atque remiſſionis gradus habere poſſit. Subſtantiali verò differentiæ repugnat habere gradus; & propterea vt in abſtracto non ſuſcipit magis, nec minus, ita nec in concreto ſuſcipere poteſt.

[Margin: ...cto, & quoad eſſentiã magis & minus nõ ſuſcipiat; ſecus in concreto, & quo ad exiſtentiã. Subſtãtiales formę magis & minus à materia participari nõ poſſunt, ſecus accidentales. Diſcrimen à nouo Autore poſitũ inter formas ſubſtantiales, & accidentales. Quod de formis ſubſtãtialibus Nouus Aut aſſeruit, reprobatur. Pondera hic tranſmutationem illam, qua aqua in aerem cõuertitur. Formę ſubſtãtiales momẽto temporis in materiam introducunt. Subſtãtiales dr̃æ nec ĩ abſtracto, nec in concreto magis, & minus recipiũt.]

Noui Autoris reſponſio ad octauam Latinorum rationem, atque eiuſdem confutatio. Cap. XXVII.

OCtaua ratio erat, ſi qualitates primæ eſſent formę ſubſtantiales elementorum, cùm illæ contrarię ſint, fore, vt in ſubſtantia contrarietas, atque adeo motus reperiatur, quod eſt contra Ariſtotelem 5. Phyſ. tex. 10. Pro cuius rationis ſolutione Nouus Autor, ſect. 3. c. 8. ait primo, ſe iam ſuperiùs docuiſſe, quomodo intelligendum ſit, in ſubſtantia contrarietatem reperiri, vel non reperiri. Deinde argumentum retorquet: nam Ariſtoteles à quantita

[Margin: Reſpõſio Noui Autoris.]

te contrarietatem amouit; & nihilominus in quantitate motum esse asseruit, accretionem. s. & diminutionem. Tertio hoc argumentum diluit, quantitatemque dupliciter considerari posse asserit; vno modo secundum essentiam, & sic non habet contrarium: altero, quatenus dicit terminum corporis naturalis, & sic habet contrarium, & in ea fit motus, qui est ab imperfecta ad perfectam magnitudinem, vel opposito modo. Hinc tandem Latinorum rationem soluit, aitque substantiam dupliciter considerari posse: vno modo secundum formam; altero, quatenus dicit terminum mutationis. Concedit quidem; in essentia formarum substantialium contrarietatem reperiri; negat tamen substantialem formam esse terminum mutationis. Nã terminus mutationis ex 7. & 8. Metaph. & 1. de Generatione, est tota substantia composita: quia verò toti substantiæ compositæ non est alia tota substantia composita contraria; ideo rectè Aristoteles concludit, in substantia non esse motum. Multis capitibus hæc responsio cõfutanda esset: verùm quoniam satis commodè supra probauimus, eam substantiæ proprietatem, quæ est, non habere contrarium, omni substantiæ, in prædicamento contentæ, conuenire; ideò breuiter nunc ipsam refellemus. Et quoniam ex Alexandro sumpta est; ideo validiore argumento eam reijci non posse iudicauimus, quàm eo ipso, quod Auerroes 5. Phys. com. 10. contra eundem Alexandrum direxit. Si vera est hæc responsio, ait Auerroes, igitur argumentum, quo Aristoteles probare vult, ad substantiam non esse motum, nullius est roboris. Consequentiam probat; quia medium, quod ad id probandum Aristoteles sumpsit, est, quia in substantia non est contrarietas; si admittamus igitur, substantiam, secundum formã, contrarietatem recipere, adeo vt ipsæ formæ substantiales inter se contrariæ sint; sequetur illicò, ad substantiam posse dari motum, quod Aristoteles negat. Nec vllius roboris est illa responsio, terminum. s. substantialis mutationis non esse formam, sed totum compositum: nã totum compositum est quidem id, quod generatione editur, &, vt Scholæ dicunt, totalis est terminus generationis: primus tamen, & proximus generationis terminus est forma substantialis, vt docet Aristoteles 2. Phys. tex. 14. Vbi probat, generationem dici naturã, in hoc sensu, quia est via ad naturam, hoc est, ad substantialem formam, quæ natura est: non enim, inquit, generatio est vt medicatio, quæ est ab arte, non ad artem. Idem docet 2. de Anima tex. 37. vbi formam appellat finẽ, gratia cuius, supple materia paratur. Terminus itaque primus generationis est forma substantialis: quæ si contrarium recipiat, dubio procul in substantia, contra Aristotelem, erit motus. Argumentum autem, quod Nouus Autor in quantitatem retorsit, est argumentum commune, quod ab omnibus etiam interpretibus, in explicatione textus decimi, libri quinti Phys. adducitur; difficillimum illud quidem, sed vt à paucis, ita ab eo præcipuè minus rectè explicatum. Afferam breuiter veram, quam arbitror, solutionem, ne nimium extra materiam propositam euagemur. Docuit quidem Aristoteles in prædicamentis, quantitati nihil esse contrarium; id tamen de positiua contrarietate, cuiusmodi est illa, quæ in qualitate reperitur, dictum voluit: ideo subiunxit, bicubito, tricubito, &c. nihil esse contrarium. Sed cur concessit, lib. 5. Phys. in quantitate, sicut etiam in qualitate, & vbi, non item in substantia motum esse? Hoc ideo est, quia concessit, contrarietatem aliquam in quãtitate reperiri, non absolutè quidem, sed eam, quæ ad motum necessaria est. Equidem quia motus debet esse de contrario in contrarium, opus est, vt cõtrarietas sit inter duos terminos positiuos, inter quos medium aliquod intercedat; aut formæ, vt inter album, & nigrum: aut graduum intensionis, vt inter exiguè calidum, & summè calidum; aut extensionis, vt a parua ad magnam quantitatem: aut denique acquisiti spacij: & secundum hoc medium, fit motus ad locum, quatenus. s. consideratur existentia rei mobilis, quę iam recessit à termino, à quo, & aliquid eius amisit; accessit autem ad terminum, ad quem, cuius aliquid acquisiuit. Quare, secundum hanc latitudinem, inter duos terminos positiuos contrarios datur motus; quoniã hac ipsa latitudine id seruatur in motu, quod ei maximè necessarium est, nimirum successio: quod tamen in substantia seruari non potest; quia, vt antè docuimus, substantia non suscipit magis, nec minus, sed eius esse in indiuisibili consistit.

Substantia secundũ nouũ Autorẽ quo recipiat, & non recipiat contrarium.

Noui Autoris rñsio cõfutatur.

Argũ ex Auer sumptũ, contra noui Autoris rñsionem.

Terminus primus, proximus generatiõis ẽ forma; terminus verò totalis est ipsum compositum.

Vera solutio illius argum. quo probat, ad quantitatem esse motum, quanuis in ea non sit contrarietas.

Quænam cõtrarietas ad motũ necessaria sit.

Noui Autoris responsio ad nonam Latinorum rationem. *Cap. XXVIII.*

NOna ratio erat, si qualitates essent formæ substantiales elementorum, tunc eorum generatio esset alteratio: quia ex quinto Physic. omnis mutatio ad qualitatem alteratio

est.

est. Nititur soluere Nouus Autor hanc rõnem, sect. 3. c. 9. vbi asserit, tametsi elemẽta qualitatibus primis, tanquã formis substantialibus, constituuntur, in eis tñ & alterationem, & substatialem mutationem reperiri. Etenim qualitates, (vt ipse censet) nõ in quocunq; sed in certo, atque determinato gradu simul iunctæ substantiales elemẽtorum formæ dicuntur: quotiescunque igitur elemẽtis, penes qualitates, sic consideratas, mutatio contingit; tunc omnis illa mutatio substantialis est: omnis aũt alia mutatio quę in qualitatibus, citra illã coniunctionem, fit, alteratio nuncupatur. Doctrinam hanc ex Alexandro elicit, lib. 1. Quæstionum naturalium, cap. 6. vbi docuit, neque calefactam aquam statim aerẽ fieri, neque frigefactum aerem statim in aquã conuerti: sed solùm, cũ caliditas in aqua tãta fuerit, vt forma aeris, fiat, vel tãta frigiditas in aere, vt forma aquę oriatur. Itaque elementa in suis formis & excellentem habent gradum, & remissum, propterea si excellentia tollatur, non ideo tñ sequitur, vt substatialis mutatio fiat, sed solũ accidentalis, vt in mistione manifestum est. Ignis enim ex. gra. quia cęteris elemẽtis mistus est, illum quidem excellentiæ gradum, hoc est, intẽsissimum calorem amittit, non tñ desinit esse ignis, sed fit ignis, in gradu remisso, hoc est, minus ignis. Si aũt contingeret, vt, contrariorũ præsentia, tota illa qualitatum coniunctio, vel determinatus ille qualitatis gradus, in quo ignis forma consistit, destrueretur, tunc illa mutatio nõ amplius accidentalis, sed substãtialis diceretur. Pro huius rei declaratione, exẽplum affert de rationalitate: hęc, inquit, prout substãtialis differentia est, quę speciẽ cõstituit, æqualiter in omnibus hominibus reperitur: at verò prout in alijs magis excellens est, vt in ijs, qui magis ingenio pollent, in alijs autem minus, tunc qualitas dicitur: & hæc adiectio, vel detractio vigoris alteratio est. Hæc ipse.

Quo in qualitatibus primis secũdum nouũ Autorem accidentalis, atq; substantialis mutatio fieri possit.

Doctrina Alexandri.

Exemplũ noui Autoris.

Eiusdem responsionis confutatio. *Cap. XXIX.*

IAm superiùs satis commode probaui, substantiales elemẽtorum formas in illa qualitatũ coniunctione consistere non posse: quo quidem fundamento sublato, tota hæc Noui Autoris responsio statim ruit, vt nihil præterea, ad eandem euertendam, addi posse videatur. Ex se etiam patet, elementi formam in aliquo certo, atque determinato qualitatis gradu nequaquam positam esse: nam profectò determinatum hunc gradum, in quo substantialis elementi forma consistit, effingere difficillimum esset. Si. n. caliditas in tertio, quarto, & quinto gradu, qualitas, & accidens est; vix quidem cogitatione fingi, nedum ratione concipi potest, quonam pacto, sub sexto, septimo, aut alio quouis gradu, substantia fiat. Sed quod admirationem maximam affert, illud est, videl. cùm igneus calor intensissimus esse debeat, remissiorem esse calorem, in quo forma substantialis, quàm eum, in quo qualitas, quæ est ignis affectio, consistit: quod tamen Nouus Autor admisit, dùm dixit, si ab elementorum qualitatibus excellentia tollatur, non ideo tamen substantialem mutationẽ fieri, sed accidentalem solum, quia manet adhuc elemẽti forma, sub gradu remisso. Cęterũ quod ad hos gradus elemẽtariarum qualitatũ attinet, latere mihi vr̃ hac in re motus quẽdã, seu artificiũ naturæ, quod ij fortasse haud rectè perceperunt, qui qualitates primas substantiales elemẽtorũ formas esse censuerunt. Exigit quidẽ cuiusq; rei substantialis forma certũ aliquẽ, ac determinatũ qualitatis gradum, adeò, vt absque illo consistere nequeat: non ita tamen intelligendum est, substantialem formam ab eo qualitatis gradu, pendere, vt qualitas, cum eo gradu, forma substantialis euadat, quemadmodum Nouus Autor intellexit: sed ita, vt nisi materia, alteratione, generationem præcedente, optimè affecta fuerit, certumque, ac determinatum affectionis gradum acquisiuerit; nunquam substantialis forma, quam illa mutatio respicit, in materiam introduci possit. Hæc fortasse ad huiusmodi responsionem reijciendam satis essent: nihilominus paulò acrius hanc responsionem redarguamus: nimis. n. horrendum monstrum in Peripateticam philosophiam induceretur, si elementa, ijsdem qualitatibus prædita, & accidẽtalem mutationem, hoc est alterationem; & substantialem, hoc est, generationem, aut interitum subire possent. Omnis mutatio, ait Arist. 5. Phys. à termino ad quem vt speciem, ita denominationem sumit: vt mutatio ad substantiam, est generatio, vel interitus: ad quantitatem, accretio, vel diminutio: ad qualitatem, alteratio: ad locum, latio. Iam verò si mutatio in elementorum qualitatibus, quò ad aliquos gradus accidentalis, quo verò ad certum, ac determinatum gradum, substantialis esset; tunc eadem numero mutatio ad duas motus species pertine-

Substantiales elementi forma in qualitatũ coniunctione consistere nequit. Quære supra par. 2. c. 8.

Forma substantialis elementi a nullo pẽdet qualitatis gradu. Pondera hoc diligenter.

Quo intelligendum sit, substẽtialem elementi formam certum al quem, ac determinatũ qualitatis gradum exposcere.

Firmissima ratio contra rñsionem noui Autoris.

ret, atque simul alteratio, & interitus diceretur; quod tamen esse nullo modo potest. Conse-
Perpēde hāc ratiocinationem. quentiam ita probo. Ponamus, aquam ab igne calefieri primùm, deinde verò, cōtinuata mu
tatione, ab eodem consumi, & aboleri: quod certe fieri potest, si ignis aqua viribus superior
sit; tunc hæc aquæ calefactio, quoad aliquos gradus, Noui Autoris sñia, alteratio est, cùm, eo
calore, duo, vel tres frigiditatis gradus, ab aqua remoti sunt. Producatur autem continenter
hæc eadem numero calefactio; necesse tandem est, vt eò deueniat, vt illam qualitatum con-
iunctionem, vel illum certum, ac determinatum frigiditatis gradū, in quo substantialis aquæ
forma cōsistit, omninò destruat, planeque dissoluat; tuncque mutatio substantialis erit, quia
forma aquæ dissipabitur. Ergo id sequetur, quod paulò antè dicebam, nimirum eandem nu-
mero continuatam mutationem ad duas motus species pertinere, simulque alterationem, &
interitum appellari: alterationem, quia est ad qualitatem: interitum verò, quia est ad certum
gradum qualitatis, in quo substantialis elementi forma consistit, quod quam in philosophia
Argūm. pbās, elemēti formam nec in qualitatū cōiūctione, nec in qualitatis gradu cōsistere posse. absurdum sit, omnibus puto exploratissimum esse. Præterea, in illa qualitatum coniunctio-
ne, vel in eo determinato qualitatis gradu, substantialem elementi formam non consistere,
ita demonstrare me puto. Cùm aqua ab igne impensè calefacta est; iam igneus calor omnē
ab aqua frigiditatem abiecit: nulla. n. amplius in aqua frigiditas nec sensu, immò nec intelle-
ctu quidem percipi potest, non sensu, quia tactū calida reperitur: nec etiam intellectu, aut ra-
tione, quia si calor igneus aquæ frigiditatem superet: perspicua res est, eum, tāquam validio-
rem, omnem aquæ frigiditatem exemisse. At verò si in calefacta aqua nulla amplius frigidi
tas percipitur, non ne firmissimum argumentum hoc est, formam eius substantialem extinctā
penitus esse? Nam, ut Nouus Autor ait sect. 2. cap. 1. (libet enim obsignatis tabellis cum illo
agere) qualitates, quæ sunt formæ substantiales elementorum, tactu percipiuntur: in aqua
autem calefacta nulla tactu frigiditas percipitur; nulla igitur ibi erit forma substātialis aquç,
sed sola materia: quæ si à forma existentiam accipiat, vt ipse tuetur, erit ibi absque nulla ex-
Confirmatio stentia, atque adeo caliditas in non existente materia recipietur. Quòd si quouis modo ex
propria sñia contendere velit, calefactam aquam, adhuc aquam manere, & propriam substā
tialem formam, quæ frigiditas sit, retinere; quomodo, quæso, totum ex prima materia, & fri-
giditate constitutum, caliditatis subiectum existere poterit? Contrariorum. n. ea est natura,
vt sese mutuò ab eodem subiecto expellant, tantum abest, vt alterum alterius subiectum exi
Occupatio. stere possit. Dicet fortasse, igneū calorem excellentem quidem frigiditatem reprimere; deter
minatum autem illum frigiditatis gradum, in quo substantialis aquæ forma consistit, haud
quaquam tollere: ac propterea calefactam aquam propriam adhuc naturam, atque substan-
tiam obtinere. Mira certe res: intensissimus ignis calor id virium habet, vt frigiditatis exupe-
rantiam coerceat; eam autem facultatem nō habebit, vt inferiorem frigiditatis gradum, aut
illam qualitatum coniunctionem, in qua substantialis aquæ forma consistit, extinguere, aut
dissoluere possit? Quod verò ad Alexandrum attinet, ex eodemmet loco, vnde Nouus Au-
Ex ipsius Alexandri doctrina confutatio noui Autoris rñsiōis elicitur. tor suā responsionem accepit, velim, vt nos eiusdem confutationem eliciamus; indeque ostē-
damus, qualitates primas substantiales elemētorum formas esse non posse. Aqua calefacta,
ait Alexander, manet etiam aqua; quia non dum tota eius humiditas absumpta est. Addo
ego rationes alias, quibus calefactam aquam manere aquam, euidentissime appareat. Cùm
Aqua calefacta manet aqua sine frigiditate, quod esse non posset, si frigiditas esset eius forma substātialis. enim ex primo de Anima, accidentia magnam partem conferant ad cognoscendum, quod
quid est, & in calefacta aqua omnia eius accidentia, vt mador, perspicuitas, grauitas, dēsitas,
fluxibilitas, & id genus alia conspiciantur; frigiditas autem non maneat, quia, vt supra proba
tum est, nec sensu illa, nec intellectu percipi potest: non ne id apertissimè ostēdit, calefactam
aquam adhuc manere aquam, atque rursus frigiditatem formam eius substantialem esse nō
Hinc elicit; quoniam sit forma substātialis aquæ. posse? Quomodo. n. aqua maneret aqua absque sua forma substantiali? Quare cùm videa-
mus, calefactam aquam, remoto calefaciente, & suæ naturæ relictam, pristinam frigiditatē
recuperare, atque caliditatem, quæ in ea prius violenter manebat, ab eadem recedere: necesse
fatiò dicendum est, calefactam aquam vna cum prima materia suā etiam substantialem for-
mam retinere: quæ frigiditas quidem non est, aut alia quæuis qualitas, aut qualitatis gradus,
vel qualitatum coniunctio; sed talis substantia, quæ vna cum materia compositum aquæ cō-
stituit: quòd quidem compositum calorem in sese veluti accedentem qualitatem recipere po
Igneus calor, test. Præterea illud addo, igneam caliditatem esse quandam affectionem, vel, vt aiunt, dispo
sitio-

sitionem ad aquæ dissolutionem, atque ad eiusdem in aerem conuersionem, & propterea si continua calefactio sit; videmus, aliquam aquæ portionem sensim in vaporem primùm, deinde verò in aerem transmutari: non enim tanta aquæ portio post calefactionẽ manet, quãta erat, ante calefactionem. Exemplum denique quod Nouus Autor de rationalitate adduxit, nihil facit ad rem: quoniam rationalitas, vt antè probauimus, substantia est, nec magis, aut minus suscipere potest: vnus enim homo non est magis rationalis, quàm aliter, sicut nec magis homo, vt Porphyrius ait. Quòd si qui homines reperiantur, qui acutiore ingenio, quam alij præditi sint; hoc non ideo est, quòd substantialem hominis differẽtiam magis participent, aut quia magis rationalem animam possideant; sed quia eorum anima in illustriore domicilio manet; vel quia inferiores facultates, aptioribus instrumentis ad suas functiones obeundas, ornatæ sunt. Quemadmodum si duo sint viri, æquè fortes, & eorum alter ense, aut pugione grauiorem plagam infligat; id quidem à maiori fortitudine non pendebit, sed ab acutiore ense, vel pugione. Fieri etiam potest, vt qui in literis exercitati sunt, meliùs, quam rudes, & inexperti homines ratiocinentur, hæc autem cognitio, vel scientia, in anima acquisita, qualitas quædam est, & secundum hanc qualitatem vnus homo potest esse magis rationalis, quàm alter, sicut etiam vnus homo, est magis doctus, & eruditus, quàm alter.

in aquâ receptus, eam afficit, quâ facilius in aerem conuerti possit.

Exemplũ de rationalitate à nouo Autore addu ctum reprobatur.

Quo vnus homo dicet posse magis rõnalis, quàm alter.

Noui Autoris responsio ad decimam Latinorum rationem. *Cap. XXX.*

DEcima ratio sumpta erat ex autoritate Aristotelis lib. de Sensu, & Sensili, ca. de odore & sapore: vbi ait, ignem, non quatenus ignem, sed quatenus calidum, agere: distinctionem igitur attulit Aristoteles inter formam ignis, qua ignis est, atque caliditatem, qua agit. Pro huius rationis solutione Nouus Autor, sect. 3. c. 10. tria facit: primò explicat eum Aristotelis locum: deinde ex eo elicit, caliditatem esse formam substãtialem ignis: demum rationem diluit. Primò igitur ait, Aristotelis consilium eo loco fuisse, de saporis natura disputare; ostendereque, saporem non ex sola aqua proficisci; neque ad solam aquam pertinere, vt veteres philosophi existimarunt; sed terram quoque ad saporem efficiendum concurrere: quod quidem multis rationibus ostendit, vt in eo capite videre licet. Concludit itaque Aristoteles, neque puram aquam, neque puram terram saporem generare: sed illum ex humidi, & sicci commistione, aliqua tamen calidi alteratione interueniente, procreari. Hęc cùm ita se habeant, hoc dubium Nouo Autori parere videntur; cùm humidum, & siccum ad faciendum saporem simul misceantur, debent ne ipsa quoque elementa simul misceri, sicut cùm ex ipsis mistum generatur? Hoc, inquit, cõtra sensum videtur: nam sine misti generatione, aut in aliud transmutatione, sapores fiunt, & variantur. Hoc dubium putauit idem autor, debuisse Aristotelem remouere; alioquin saporum generatio satis ab ipso exposita non fuisset. Quare ad hoc dubium remouendum, ait primò Aristoteles (finge nunc Nouum Autorem interpretãtem) ex humidi, & sicci coniunctione saporem fieri: quibus verbis significauit, siccum igneum à saporis generatione penitus excludendum esse; propterea quòd ignis, calore potius, quàm siccitate, ad saporem edendum concurrit: ignis enim propriè calidus est, sicut terra propriè est sicca. Deinde ait Aristoteles, ad generandum saporem, actionem, & passionem inter humidũ, & siccum sufficere; quamuis in misti generationem non desinat. Id autem fieri posse, ita Aristoteles ostendit: quoniam mistum non generatur, nisi materia, elementis seorsum subiecta, sub vna substantiali forma vniatur; hoc autem non semper, cùm elementa agunt, & patiuntur, necessariò fit: quoniam actio, & passio non competit elementis, quatenus talia corpora sunt, ex materia etiam constituta; sed ratione contrarietatum, quæ in ipsis reperiuntur. Quare cùm actio, & passio inter elementa, citra mistionem, & materiæ sub vna forma vnionem cadere possit; dubio procul sine eadem elementorum mistione, sapores alicubi nasci, atq; mutari poterunt. Et hoc est, quod dicit philosophus. *Qua igitur ignis, & qua terra, nihil natum est agere, vel pati, nec aliud quicquam: qua autem inest contrarietas, omnia agunt, & patiuntur.* At si dicat Aristoteles, actio, & passio elementorum non statim misti generationem inducit: quia elementa non ratione totius agunt, sed quatenus contrarietatibus prędita sunt: ideo illorum actionem, & passionem mutatio aliqua, citra vllam misti generationem, aut substantialem mutationem, in quibusdam affectionibus sequi potest. Et hanc dicit Nouus Autor, esse veram, atque germanam illius Aristotelici loci interpretationem, quam etiam Alexandrum

Locus Arist. in lib. de Sensu, & sẽsibili ca de odore, & sapore à nouo Autore explanatus.

Dubiũ de generatione saporis à nouo Auto fictũ.

Solutio dubij, secũdum noui Autoris interpretationem, qua voluit etiã Alexãdri fuisse.

drum

Ex dicto loco iam explanato elicit nouus Autor caliditatem esse differentiam substantialem ignis.

drum asserit attulisse. Ostendit deinde, ex hoc eodem loco magis elici, caliditatem esse differentiam formalem ignis, quam oppositum: quod facilè confirmat, quia Arist. 1. de generatione, & interitu asserit, id, quod agit, ratione contrarietatis agere, & hoc est illud idem, quod scripsit secundo Physic. textu 15. quodque discutiendum reliquit, ait enim, *Si autem est priuatio, & contrariorum aliquod circa simplicem generationem, aut non est, posterius considerandum*. Ista est contrarietas, quæ est principium, quæque formalis, & substantialis est; ergo hic est sermo de contrarietate formali, & substantiali, atque adeo caliditas, humiditas, & siccitas, quę hic pro istis contrarietatibus numerãtur, substantiales, & constituẽtes qualitates dicendæ sunt. Soluit tandem propositã rationẽ, & primò argumentum retorquet: cùm dicunt Latini, illã particulam, *Quatenus*, conduplicare formã, esto id verum, sed tamen inde sequitur, vt, cùm dicitur quatenus calidus, ipsa caliditas forma sit. Postea notat illam particulã, *Quatenus*, habere vim conduplicãdi omnem causam, & principiũ agendi, si in actione sumus: hoc autem loco enunciari primò de composito negatiuè, quatenus scilicet est id quidem, quod agit; non tñ est id, penes quod primò agendi ratio accipiatur. Deinde verò enunciari de caliditate affirmatiuè, tanquam de ea, quæ est verum, & primum agendi principium: quod autem est verum, & primum agendi principium, est forma substantialis; atque adeo caliditas erit forma substantialis ignis: Omnis nanque actio, quæ compositis competit, eis ratione principij formalis competit: non.n. dicimus, animã cogitare, sed hominem anima, vt habetur 1. lib. de Anima. Denique cùm argumentãtur Latini, si caliditas est forma, & ignis per caliditatem agit; ergo ignis aget quatenus ignis; quia ignis est ignis per formã: Hoc, inquit, ipsimet Latini facilè soluent, si aduerterint, formam ignis esse vt simum, quod dicit hoc in hoc: quare ignis est ignis per formam; non tamen sine materia.

Solutio rõnis Latinorũ.

Locum à Nouo Autore expositum, in cap. de Odore, & sapore, neque cum Aristotele, neque cum Alexandro, vt ipse credidit, consentire. Cap. XXXI.

Ad saporis generationẽ, quæ necessaria sint.

HÆc Noui Autoris responsio multis capitibus reprehẽsione digna est. Cùm asserit, Aristotelẽ citato loco, de generatione saporis disputare, atque contra veteres philosophos concludere, non solum aquam, verùm etiam terram, ad saporẽ efficiendum concurrere, quod scilicet hæc sicca, illa verò humida sit; quarum qualitatum commistio calidi alteratione interueniẽte, ad saporem necessaria est; hoc rectè, nec est, quod nos ab illo dissentiamus. Cùm verò ex his dubium illud elicit, vtrum.s. cùm humidum, & siccum ad saporis generationem conueniunt, simulque miscentur; ipsa quoque elemẽta conueniant, & misceantur, quemadmodum miscentur in generatione misti; an potius solæ qualitates misceantur; aitque Arist. pro exacta explicatione generationis saporis, hoc dubium soluere, atq; in eius solutione siccum igneum à generatione saporis excludere, quòd.s. ignis potius suo calore, quàm siccitate concurrat, cùm sit propriè calidus, sicut terra est propriè sicca; tota errat via. Nam neq; Aristotel. si totum illud caput diligenter legatur, dubium illud soluendum proposuit, immò ne somniando quidem finxit, neque etiam à generatione saporis igneam siccitatem excludit.

Dubiũ ad saporis generationem pertinẽs, quod nouus Autor proposuit, nunq Arist. somniauit.

Quodnã sit dubiũ ab Aristot. propositum.

Dubium autem, quod ibi Aristot. proposuit, illud est, cum, ad generandum saporem, siccum, & humidum exigantur, propterea quòd qualitates contrariæ sunt, & vnumquodque, quod agit, in suum contrarium agit, humidum aqueum nõ solùm à terrea, verùm etiam ab ignea siccitate patietur: nam sicca etiam est ignis natura, quanuis propriè caliditas eidem conueniat, sicut propriè terrę competit siccitas. Quoniã verò dicere aliquis posset, si ignis propriè calidus est, sicut terra est propriè sicca; ergo humidũ aqueũ non ab igne, sed solùm à terra patietur. Respondet Arist. & soluit dubium, inquiens, nõ esse ignem, neq; terram, quæ aut agat quippiam, aut patiatur, quatenus ignis, aut terra est, sed ea ipsa esse, quatenus contrarijs qualitatibus sunt affecta. Itaque humidum aqueũ ab igne patietur, non quatenus ignis, sed quatenus siccitate præditus est. Hoc est dubium, quod ibi Aristo. soluit: & ille est locus, ex quo verè elici potest, existimasse ipsum, quatuor primas qualitates non esse formas substantiales elementorum, sed discrimen inter formas substantiales, & ipsas qualitates attulisse. Dum.n. ait, ignis non agit, quatenus ignis, sed quatenus calidus, vel, quod idem est, ignis, & terra, quà ignis, & quà terra nihil agunt, aut patiuntur, sed quatenus in eis contrarietas inest, expressè docuit, ignem non per caliditatem esse ignem, sed per aliud quidpiam: non.n. ignis absq; sua

Solutio dubij ab eodem Arist. tradita.

Ex hac solutione elice, quænã fuerit Arist. opinio de formis elementorum.

sub-

substantiali forma existere; immò ne concipi quidem potest. Cùm autem dicitur, ignis, quatenus ignis, iam ignis intelligitur, ex materia, & substantiali forma constitutus, sed tunc caliditas excluditur: ait enim Aristoteles, ignis, non quatenus ignis, sed quatenus calidus agit; ergo caliditas non est forma substantialis ignis; alioquin Aristoteles discrimen inter ignē, quatenus ignis, & ignem, quatenus calidus est, statuere nō potuisset: idem enim esset dicere, ignis; quatenus ignis, & ignis quatenus calidus agit. Quemadmodum etiā idem esset dicere, homo, quatenus homo, & homo, quatenus rationalis, intelligit, ratiocinatur, estque disciplinæ capax. Erraret aūt, qui diceret, homo, nō quatenus homo, sed quatenus rōnalis, intelligit, quia rationalitas est differentia substantialis hoīs. Si quis aūt diceret, homo, non quatenus homo, sed quatenus risibilis, aut flebilis, lætitiam, aut mærorem præsefert, rectè diceret; quia nō idē est dicere, homo, quatenus homo, & homo quatenus risibilis. Nam risibilitas non est differētiā substantialis hominis; sed propria affectio, quæ eius differentiam consequitur. Sic igitur caliditas non est differentia substātialis ignis, sed propria affectio, quæ ab eius differētia proficiscitur. Et si, qui dicit risibile, dicit hominē; hoc ideo est, quia risibilitas est proprietas, quę hominem indicat, non autem quia, sit differentia, hominem constituens; idem de ignea caliditate dici potest. Falsum prætereà etiam est, iam allatam Noui Autoris expositionem, Alexandri explanationem fuisse: nam Alexander in interpretatione illius capitis de odore, & sapore, de eo dubio, quod Nouus Autor proposuit, ne verbum quidem fecit; immò eandē attulit expositionem, quam ipse attuli, nimirum elementa, non quatenus substantialia corpora sunt, sed quatenus contrarietatibus predita, agere inuicem, atque pati: habet enim hęc verba secundum versionem Philalthæi, *Addit, elementa, ignem, aerem, aquam, terram suapte natura, propterea quòd substantia sunt, nihil agere, neque pati; substantiæ enim nihil contrarium est, neque vna alteri contraria existit: quæ autem actum inferunt alicui, quaque patiūtur, contraria sunt.* Ex quibus verbis, qui contendere vellet, facilè etiam elicere posset, ne ipsum quidem Alexandrum existimasse, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Verba, quæ paulò post ipsemet adscripsit, non sunt mihi ignota; quin etiam ex ijs verbis quem sensum viri doctissimi eliciant, planè scio: sed hanc controuersiam lubens, & volēs omitto.

Aristo. discrimē posuit inter ignē quà ignis, & ignē quà calidus est.

Exemplū ad rem hac apē rēdam satis accōmodatū

Falsum est iā allatam noui Autor. expositionē, fuisse expositionem Alexandri.

Verba Alexādri.

Grauiter Nouum Autorem errasse, dum ex capite de odore, & sapore elicuit, caliditatem esse formam substantialem ignis. Cap. XXXII.

HAllucinari videtur etiam Nouus Autor, dum putauit, ex iam citatis Aristotelis verbis elici posse, caliditatem esse formam substantialem ignis; quia. s. elemēta inuicem agent, & patiuntur, quatenus contraria sunt. Et 2. Phys. tex. 15. discutiendum proposuit, an circa simplicem generationem priuatio, atque contrarium sit. Id, quod postea lib. 2. de Generatione, & interitu planè aperuit: vbi caliditatem, quæ est principium agendi, contrarietatem formalem, atque adeo constituentem appellauit. Longè inquam vir iste, & ab Aristotelis mente, & à germana verborum eius interpretatione recessit: etenim lib. 2. Phys. tex. 15. docuit, priuationem ideo esse naturam, quia forma est natura, & priuatio est quodammodo forma: est autem priuatio quodammodo forma; quia cum vnius formæ priuatione, opposita forma coniuncta est. Id quidem, ait ibi Aristoteles, in accidentali mutatione manifestum est: nā priuationi caliditatis frigiditas, & priuationi frigiditatis caliditas iuncta est. An autem id etiam in substantiali mutatione verum sit, posterius, inquit, considerādum est, hoc est in libris de Generatione, & Interitu: vbi non docet quidem, ea, quæ inter se positiua contrarietate cōtraria sunt, cuiusmodi sunt quatuor primæ qualitates, tanquam substantiales formas ad aliquid constituendum concurrere; sed ait, substantiales formas quandam contrarietatis similitudinem habere. Nam quemadmodum, quę verè contraria sunt, vt album, & nigrum, calidū, & frigidum, non se simul in eodem subiecto compatiuntur, sed ab eodem sese inuicem expellunt; ita nec se compatiuntur substantiales formæ, quæ priuatiuam contrarietatem habent. Quo fit, vt forma sanguinis, & forma carnis simul in eodem subiecto esse non possint; sed formæ sanguinis, priuatio formæ carnis iūcta est, & ideo priuatio dicitur quodammodo forma. Hęc igitur est contrarietas, quæ in formis substantialibus reperitur: quę quidem positiua nō est, vt Nouus hic Autor existimauit, sed priuatiua tantùm, vt sæpius 1. lib. Phys. Aristoteles

Noui Auto. error.

Vera explanatio tex. 15. lib. 2. Phy.

Attende diligenter.

In formis substantialib. est solum contrarietas priuatiua.

do-

docuit. Rursus per simplicem generationem, non intellexit Aristoteles simplicium corporũ, hoc est, elementorum generationem, vt idem Autor putauit: sed intellexit omnem mutatiõnem substantialem, quatenus ab accidentali mutatione differt, quæ non est mutatio simpliciter, sed secundum quid.

Quæ à Nouo Autore pro solutione decimæ rationis Latinorum, postremo loco tradita sunt, reijciuntur. Cap. XXXIII.

Soluitur arg. quod in Latinos nou^9 Autor retorsit.

Particula, quatenus, q̃d conduplicet.

CVm tertio, atque postremo loco Nouus Autor, decimam hanc Latinorum rationẽ soluere aggressus, contra eosdem argumentum ita retorquet, si illa particula, quatenus, cõduplicet formam; ergo cùm dicitur quatenus calidus, caliditas pariter tanquam forma significabitur. Nos respondentis personam suscipientes, dicimus, id apud Latinos absolute non reperiri videlicet particulam, quatenus conduplicare formam; sed illud quidem, nimirũ particulam, quatenus, omne illud conduplicare, quod ei annexum est, siue illud substantia, siue accidens sit. Quare cùm dicitur homo, quatenus homo, illa particula, quatenus hominẽ conduplicat, hoc est substantiam hominis: cùm verò dicitur homo, quatenus albus; illa particula, quatenus, conduplicat albedinem, quæ est accidens in homine. Sic in re nostra, cùm dicitur ignis, quatenus ignis; illa particula, quatenus, conduplicat ignem; quia, sine materia, & forma, ignis esse non potest, ac propterea conduplicat totum ignem, ex materia, & substantiali forma constitutum. Cùm verò dicitur, ignis quatenus calidus; illa particula, quatenus, non amplius ignem, nec ignis substantiam conduplicat, sed aliquid in igne, hoc est, caliditatem, quæ est accidens, & eius propria affectio.

Argum. noui Autoris probans caliditatem esse formam substantialem ignis.

Arguit deinde Nouus Autor, probando, caliditatem esse formam substantialem ignis; quia illa particula, quatenus, cùm in actione sumus, agendi principium conduplicat: principium autem agendi non de composito dicitur; sed de forma; ideo anima non intelligit, sed homo anima: sic ergo, caliditas non calefacit, sed ignis caliditate; igitur caliditas est principium, quo ignis agit, atque adeo eius forma substantialis.

Eiusdẽ argumenti solut.

Cui nos respondemus, verum quidem esse, totum compositum id esse, quod agit, formam verò principium agendi. Illud tamen aduertendum est, proprium, ac præcipuum formæ substantialis munus esse, substantiale compositum cõstituere; ad hoc enim præcipua substantialis formæ actio terminari videtur.

Totũ cõpositum est id, quod agit.

Forma ẽ principale principium agẽdi.

Qualitates sunt instrũ, proximaque actionis principia.

Verùm vbi substantiale compositum iam constitutum est, quia varias illud operationes edere debet: idcirco instrumẽta quædam in eius gratiam comparata sunt, quibus proximè suas operationes exercere possit. Itaque ignis sua ipsius substantiali forma in esse ignis iam constitutus, varia exequitur munera, quæ illi accidẽtalia quodammodo nuncupari possunt, vt splendere, calefacere, exiccare, & huiusmodi: ideo necesse fuit, vt instrumenta aliqua haberet, quibus probe has functiones obire posset; ea autem sunt lumen, caliditas, & siccitas: nam lumine splendet, caliditate calefacit, & siccitate exiccat. Hæ autem qualitates, quæ instrumenta dicuntur, ab vnico principio pendent, quod est forma substantialis ipsius ignis: ea enim in igne est principale principium agendi; cætera verò sunt principia proxima, quæ tamen instrumenti rationem habent: ideo Aristoteles, vt proximum principium agendi significaret, dixit, ignis, non quà ignis, sed quà calidus, agit. Sed hac de re paulò infra fusius dicemus.

Noui Autor. rñsio ad validissimam Latinorũ instantiam.

Confutatio.

Denique præuidit Nouus Autor validissimam hanc Latinorum instantiam: nam si caliditas est forma ignis; ergo cùm ignis agit, quà calidus est, agit, quà ignis est. Respondet autem, eam facilè tolli, si aduertatur, formam ignis esse vt simum, atque adeo non esse sine materia. Non potuit soluere instantiam, ideo hanc attulit responsionem, commentario egentem: quæ tamen & Aristoteli, & ipsimet penitus aduersatur. Nam si caliditas est forma in materia; ergo id quoque ipsemet Aristoteles aduertere debuisset; ac propterea distinctionem afferre non debuisset inter ignem, quatenus ignis; & ignem, quatenus calidus est: quia si caliditas est forma substantialis ignis; illa ipsa vnà cum materia constituit ignem, quatenus ignis est.

Similitudo à nouo Autore allata, ppriã sententiã destruit.

Præterea cùm ait Nouus Autor, caliditatem esse vt simum; iam à propria sententia recedit: quanuis enim simitas sine naso nõ sit; nasi tñ forma substantialis non est: nam præter simitatem, habet nasus materiam, & formam, ex qua in esse nasi constitutus est: itaque simitas est accidens inseparabile à naso, seu accidentalis quædam nasi differentia. Sic igitur caliditas, quanuis in ignis substantia reperiatur, eius ta-

men

men forma substantialis non est; sed accidens, ab ea inseparabile, vel eius propria affectio, quod libenter concedimus.

Noui Autoris responsio ad vndecimam Latinorum rationem, *Cap. XXXIV.*

VNdecima ratio erat, forma substantialis materialis, non agit proximè, ergo quatuor primæ qualitates, quæ proximè agunt, non sunt formæ substantiales elementorum. Nouus Autor sect. 3. cap. 11. dubitat primò, an hæc propositio ab Arist. tradita fuerit, quoniã nullus à Latinis assignatur locus, vbi scripta sit. Deinde ait, si quem verum sensum habere possit, cum esse, vt. s. de substantia materiali potius, quàm de forma materiali intelligenda sit; nam substantia materialis est ipsum compositum, quod quidem proximè non agit, adeo vt agendi ratio ab ipsomet accipienda sit; sed agit ratione formæ. Si etiam propositionem hãc de materiali forma intelligere velimus, ea, inquit, quatuor sensus habere potest: explicat omnes, sed duo ex illis præcipui sunt. Alter est, forma materialis non agit proximè; quia ab ipsa, quatenus talis est, agẽdi rõ nõ accipi. Alter est, forma materialis non agit proximè; quia ad agẽdũ instrũo vtitur. Priorẽ sensum putat esse verũ, sed tñ in affirmatiua significatione; vult. n. materialem formã proximè agere; quia ab ipsa agendi ratio accipitur; cùm omnia, quę agũt, ratione formæ agant, sicut quæ patiuntur, ratione materiæ patiantur. Adhæc, forma substãtialis est natura, & appellatur illa natura, quæ est principium agendi, ad differentiam materiæ, quæ est principium patiendi. Definitur etiam actiua potentia, vt sit principium transmutandi aliud; ergo forma materialis per se, & proximè agit. Accepit autem hunc sensum prædictæ propositionis, quo facilius fieri posset, quatuor primas qualitates, quæ proximè agũt, esse formas substantiales elementorum. Reijcit verò alterum sensum, quo materialis forma non proximè, sed instrumenti interuentu, agere dicebatur: cùm. n. instrumẽtum non moueat nisi motum sit, si forma ex. gra. ignis calefactionem, per caliditatem, tanquam per instrumẽtum, edit, quærit, quænam sit actio formæ, qua caliditatem mouet, efficitque, vt ipsa calefaciat? Si est calefactio, ergo forma calefacit, & caliditatẽ ipsam calefacit, quod est absurdum. Cum igitur non reperiatur hæc actio, qua forma in caliditatem agat, dicendum est, actionẽ, à caliditate emanantem, esse, primam, atque adeo ipsammet caliditatem formam ignis substantialem esse.

Dubitatio noui Autor. an pro posito à Latinis adducta, Arist. fuerit.

Quemnã sensum habere possit Latinorum propositio.

Duo sensus præcipui huius propositionis, forma substãtialis nõ agit proximè.

Sensus, à nouo Auto. approbatus.

Sensus ab eo de reprobatus.

Eiusdem responsionis confutatio. *Cap. XXXV.*

NOn est difficile refutare quæcunque Nouus Autor pro huius rationis solutione pronũciauit. Et vt multa omittamus, quæ ad rem modo non faciunt, præcipua tantùm capita examinabimus. An prædicta propositio. s. forma materialis non agit proximè, sed instrumento, ad agendum, vtitur, sit Arist. nec ne, ambiget certè nemo, qui textum 54. & 55. secũdi libri de Generatione, & interitu, atque rursus caput de odore, & sapore, in libello de Sensu, & sensibili, attento animo legerit. Etenim iam citatis contextibus libri secundi de Generat. & interitu, contra veteres philosophos Arist. disputat, qui, materiã per calidũ, & frigidum, & alias qualitates, quæ agendi, & patiendi vim obtinent, citra alterius principalis causæ efficiẽtiam, ad rerum generationem, & interitum concurrere, existimabant. Cõcedit ibi Arist. quatuor primas qualitates actionum instrumenta esse; sed tamen præter materiam, efficientem quoque causam reperiri, asserit, à qua actio ipsa oriatur: cum efficiente autem causa forma etiam coniuncta est, quæ propria, atque præcipua agendi ratio dicitur, & cuius virtute ipsa quoque instrumenta ad agendum diriguntur. Voluit igitur ibi Arist. materiales formas nõ proximè agere, sed ad agendum instrumentis vti. Id clarius explicuit, cap. de odore, & sapore, vbi hac de re, contra Platonẽ, & Stoicos, disputauit. Existimauit Plato, separatas species generationis causas existere, actionemque omnem ab incorporea virtute pendere. Stoici verò putarunt, ipsamet corpora quatenus corpora sunt agere, & pati. Arist. mediam quandam sniam defendit: statuit. n. ea, quæ inuicem agunt, & patiuntur, corpora quidem esse, attamen non quatenus corpora sunt, sed quatenus contrarijs qualitatibus afficiuntur, agere inuicem, atque pati. Ex quo loco liceat nobis hanc argumentationem elicere, corpus, vt corpus est, ex materia, & forma substantiali constat: sic autem constitutum, Arist. autore, non agit; sed quatenus qualitatibus præditum est; igitur forma non est ei proximè ratio agẽdi, alioquin absque

Arist. loci, vnde prædicta Latinorũ propositio sumpta est.

Forma materialis ex Arist. non proximè agit, sed instrũis ad operãdum vtitur.

Hic habes quod quęris.

qua-

qualitatibus agere posset, ac porpterea qualitates, quæ proximè agunt, quæque actionũ instrumenta sunt, formæ substantiales elementorum esse non possunt. Dubitandum igitur nullo pacto est, quin prædicta propositio Arist. fuerit. Quod verò ad duos præcipuos sensus attinet, quos ei Nouus Autor ascripsit, prior quidem, modo aliquo, admitti posset, vt. s. materialis forma ideo proximè agere dicatur, quia est præcipuum agendi principium, sicut ipse etiã existimauit: sed si propriè loqui velimus, hoc nõ est proximè agere, sed præcipuè agere. Quo fit, vt prædictæ propositioni posterior sensus aptari magis videatur, videlicet, forma nõ agit proximè, sed instrumento ad agendum vtitur: hic.n. verus est sensus, quem eidem etiam ipsemet Arist. attribuit, vt explicatum est. Cùm verò Nouus Autor argumentatur, instrumẽtum non mouet, nisi sit motum; ergo si caliditas ex. gratia calefaciat, opus est, vt illa à forma ignis mota sit, si formam aliã in igne, præter caliditatem, statuamus. Hęc omnia concedenda sunt. Dum verò quærit, quænam sit actio formæ, qua efficit, vt caliditas calefaciat? Respondendum est, actionem illam nequaquam calefactionem esse, vt ipse innuit, sed esse quandam virtutis eius exhibitionem: ideo.n. caliditas calefacere dicitur, quia calefaciendi virtutem à forma ignis accepit. Forma itaque ignis præcipuum est agendi principiũ: & in hoc sensu proximè agere dicitur, quatenus proximè instrumento virtutem agendi, & operandi largitur. Sed huiusmodi actio in exterius obiectum non transit, sed manet intra ignem: at verò instrumentum, vt caliditas, proximè agere dicitur, quia eius actio exterius obiectum, quod calefacit, proximè attingit: cùm igitur verè instrumentum sit substantialis forma esse non potest.

Verior sẽsus prædictæ propositionis. Nubilus à nouo Auto. excitatus, discutitur. Perpẽde hoc diligenter, actionẽ à forma substãtiali, & actionẽ ab instro manantem.

Quæ pro solutione duodecima Latinorum rationis à Nouo Autore tradita sunt, exploduntur: primoque ostenditur, Latinos philosophos rectiùs, quam ipsum Aristotelem intellexisse, dum substantiam per se sensibilem non esse, ex eodem eliciunt. Cap. XXXVI.

Duodecima Latinorũ rõ validissima, quæ magnũ nouo Auto. negotium facessit.

DVodecima ratio erat huiusmodi; substantia non est per se sensibilis, vt elicitur ex contextibus 63. & 65. secundi libri de Anima, estque communis interpretum expositio: sed quatuor primæ qualitates sunt per se sensibiles; ergo quatuor primæ qualitates non possunt esse formæ substantiales elementorum. Validissima est hæc ratio omnium, quæ hactenus propositæ sunt: cuius quidem firmitatem, & robur ambiguum est, an rectè Nouus Autor perceperit: nam sect. 3. cap. 12. in eius explicatione se magnopere implicauit, nunc respondendo, nunc arguendo, modò hoc, modò illud asserendo; vt haud certo scire possis, quid post multa concludere velit. Poterit, qui voluerit integram, & continuatam solutionem apud ipsum legere: nobis placet, facilioris doctrinæ causa, totam responsionem minutatim concidere, & omnes eius partes singillatim pensitare. Ait igitur primò, Latinos philosophos non considerasse, vbicunque Arist. sensibiles substantias dixit, ita eas semper, ad differentiam intellectualium, & mathematicarum substantiarum, appellasse. Neque rursum cõsiderasse Latinos, Aristotelem 2. de Generatione tex. 7. naturalia corpora sensibilia nuncupasse, & ea quidem tangibilibus qualitatibus constituta. Neque tertio considerasse Aristotelem materiam sensibilem vocasse, ad differentiam materiæ intelligibilis. Neque demum considerasse, Arist. 2. de Anima, tex. 28. docuisse, nos calidis, frigidis, humidis, & siccis nutriri: substantijs autem nutrimur; ergo effici, vt ea ipsa substantiæ sint. Immò ibidem Arist. inquit, eorum, quæ nutrimur, nos per se tactus sensum habere; ergo substantia per se sensu percipitur. Nec dicant Latini, substantiam his qualitatibus, tanquam accidentibus, percipi: nam tũc sequeretur, vt per accidens nutrimenti sensum haberemus, atque adeo magis proprie gustus, quàm tactus nutrimenti sensus diceretur. Priusquàm ad vlteriora progrediamur, examinemus hæc. Optime quidem sciuerunt, & considerauerunt Latini Philosophi, Aristotelem materiam, & substantiam sensibilem ita ad differentiam materiæ, & substantiæ intelligibilis, appellasse. Optime etiam cognouerunt, sensibilia corpora tangibilibus qualitatibus prædita esse: neminem enim adhuc legi, qui oppositum asseruerit. Sed quid hæc ad rem nostram? Sẽsibi lis substãtia à substantia intelligibili hoc discrimine differt, quia substantia sensibilis accidentium sensibilium subiectum est, substantia intelligibilis non item: quare si sensibilem substantiam cum substantia intelligibili conferamus; dicere vtiq; possumus, illã per se, hoc est, ratione alicuius rei, cuius ipsa subiectum existit, sensibilem esse, hanc verò sensibilem esse per accidens, puta ratio-

Nouus autor in tradendo, Latinos vexa carpit.

Optimè cognouerũt Latini discrimen inter substãtiã sensibilẽ, & substantiã intelligibilem.

ratione alicuius sensibilis affectus, ab ipsa manantis. Hæc optime intellexerunt Latini. Sed Nouus Autor nõ planè eorum rationem assecutus est: ideo paulò dilucidiùs nos illam explicabimus, quò faciliùs intelligi possit. Ratio itaque videtur esse huiusmodi: substantia non est per se sensibilis, hoc est, ratione sui, & quatenus substantia est; sed alicuius accidentis interuẽtu, hoc certè neque Nouus Autor, nec alius quispiam negare vnquam poterit. Addamus minorem propositionem: sed quatuor primæ qualitates per se, & proximè, nulliusque alterius interuentu, sensibiles sunt; ergo quatuor primæ qualitates neutiquam substantiæ, sed accidẽtia dicuntur. Ne autem maior propositio, tametsi vera est, probatione destituta maneat, solida hac, vt opinor, ratione firmari potest. Etenim si substantia per se, & nullius alterius interuentu, sensibilis esset; tunc quatenus substantia sensibilis esset: si quatenus substantia; ergo per regulam posterioristicam, à quatenus ipsum ad omne, omnis substantia sensibilis esset; atque adeo inter sensibilem, & intelligibilem substantiam, nullum prorsus discrimen reperiretur.

Nõ planè nouus Autor Latinorum, rõnem assecutus est.

Duodecima Latinorũ rõ ab Autore dilucidius explicatur.

Hæc igitur, sic explicata, est Latinorum ratio, quam certè tota Græcia nunquam soluet. Dũ verò ait Nouus Autor, non considerasse Latinos, Aristotelem 2. de Anima text. 28. dixisse, nos nutriri calidis, frigidis, humidis, & siccis, atque adeo substantijs, quia substantię sunt, quęcunque nobis in alimentum cedunt; audire mihi videor respondentes Latinos, ipsummet nõ considerasse, Aristotelem dixisse, nos nutriri calidis, frigidis, humidis, & siccis, non autem caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate. Cùm aũt dicimus calidũ, frigidum, humidũ, & siccũ, per hęc ipsa, nõ nudas qualitates: sed substãtias qualitatib. affectas intelligimus: nutrimur .n. substãtijs, quę vel calidę, vel frigidę, vel humidę, vel siccę sunt. Cùm verò probare nititur, substãtiã per se sensu percipi, quia citato loco Aris. ait, eorũ, quib. nutrimur, nos per se tactus sensum habere: attendat, eam particulam *per se*, maioris liberalitatis gratia ab se positam esse; illa .n. in Aristotelis contex. minimè reperitur. Sed hoc parui refert: demus etiam reperiri: nam facilè subintelligi potest: nihilominus neque illa particula, neq; totus contextus quicquam facit, ad rem, quam cupit ostendendam. Etenim Aristoteles postquam ibi docuit, nos, immò viuentia omnia, calidis, frigidis, humidis, & siccis nutriri; statim ait, horum sensibilium dignotionem ad sensum tactus pertinere: (addamus etiam per se, in Noui Autoris gratiam) aliorum autem sensibilium, ex accidenti tantùm, sensum tactus iudicem esse. Nanque si alimentum calidum, frigidum, humidum, aut siccum sit, id quidem tactus per se percipit: quia est sensus alimenti: at verò si sit albũ, nigrum, dulce, amarum, graueolens, aut suauiter olens, vel huiusmodi; hæc sensus tactus ex accidenti dignoscit; quatenus & ipsa alimento accidunt.

Malè cõsiderauit no. Autor 28. cont. lib. 2. de Anima, dũ putauit, eundẽ Latinos haud rectè considerasse.

Perperam elicit nouus Autor ex citato Aristo. loco, substantiam per se sensibilem esse.

Vera explanatio tex. 28. lib. 2. de Ani.

Noui Autor. argũ contra Latinorũ responsionem.

Hæc est vera illius contextus explanatio: ex qua certè elici non potest; substantiam per se sensibilem esse: non enim valet hęc consecutio; tactus per se alimentum percipit, quod substãtia est; ergo substantia per se sensibilis est; quia tactus non substantiam percipit, sed qualitatem in substantia. Sicut nec validum est hoc argumentum; visus parietem videt: ergo substantia parietis visibilis est: non enim visus parietis substantiam, sed inhærentem parieti albedinem videt: non igitur substantia per se, sed per accidens sensibilis est. Cæterùm Nouus Autor hãc Latinorum responsionem redarguit, huiusmodique rationem proponit, si substantia per accidens sensibilis est, vel per accidens percipitur; ergo per accidens haberemus sensum nutrimenti; tuncque magis propriè gustus, quàm tactus nutrimenti sensus diceretur. Iocatur hic vir iste cum Latinis Philosophis; experirique vult, an æquiuocationem detegere sciant, quæ in eius ratiocinatione continetur. Etenim illa particula *per accidens*, quæ in hac propositione posita est, per accidens habemus sensum nutrimenti, duobus modis intelligi potest; primo modo sic, vt sensus nutrimenti nobis accidat, hoc est, vt dum nutrimur, accidat nobis, vt alimenta persentiamus, vel etiam, vt interdum illa persentiamus, interdum verò minimè, & omnes isti sensus sunt falsi, nec ex illa propositione, substantia est per accidens sensibilis, elici possunt. Altero modo illa particula, *Per accidens*, sic intelligi potest, vt per qualitatẽ aliquam, quæ est accidens, nutrimenti sensum habeamus, & hoc modo propositio verissima est: nam sensus tactus nutrimentum, quod substantia est, per accidẽs percipit, hoc est, per qualitatem, substantiæ inhærentem, quæ accidens est: si enim alimenti substantia quocunque accidente nudata esset, dubio procul nec alimentum sensibile esset, nec sensus tactus illud vnquam percipere posset: illud igitur per accidens percipit, hoc est caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis interuentu, quæ accidentia sunt.

Aequocatio latens in argumento noui Autoris.

Particula per accidẽs, duobus modis intelligi põt.

Qũo tactus per accidens nutrimẽtum percipiat.

Substantia accidẽtibus nudata sensibus non subijcit.

Vel ex Simplicio ostenditur, substantiam per se sensibilem non esse; Nouique Autoris inconstantia notatur. *Cap. XXXVII.*

Simplicius.

NOn potest autem Nouus Autor huiuscemodi responsionibus acquiescere, nec vlla eò ratione adduci, vt affirmet, substantiam non per se quidem, sed per accidens solùm sensibilem esse: ideo ex Simplicio ostẽdere nititur, quonam pacto ea propositio intelligenda sit, qua substantia per accidens sensibilis dicebatur. Etenim Simplicius in comm. 65. libri 2. de Anima, hac de re loquens, docuit, substantiam non eo modo, quo communia accidentia, sensibilem esse: nanque communia accidentia ideo sensibilia sunt, quia sensum excitant: substantia verò ideo sensibilis dicitur, quia dum illa cum sensibili existit; ratio excitatur ad cognitionem operatiuam de ipsa. Ex quibus verbis elicit Nouus Autor, prædictam propositionem non de omni substantia, sed de ea solùm, quæ accidentibus subiacet, cuiusmodi est substantia composita, intelligendam esse: hæc enim est, quæ per accidẽs sensibilis dicitur. Nunc aũt nos non loquimur, ait ipse, de substantia cõposita; sed de differẽtia substantiali, quæ vt nullibi dictum est; ita nullibi dici potest, quin sensu percipiatur. Tametsi autoritas Simplicij hac in re valdè suspecta sit, quippe cui, vnà cum cæteris Græcis, falsa hæc, quam modò reijcimus, de formis elementorum sententia communiter tribuatur; tamen ex eodemmet Simplicio ostendere libet, substantiam per se, & quatenus substantia est, sensibilem non esse. quòd idem erit, ac si probauerimus, nullam substantiam per se sensibilem esse. Attulit tantùm Nouus Autor quædam Simplicij verba, vt frequẽter facere solet, quò facilius id, quod in animo habet, suadere possit. Ego vero integram, & dilucidiorem quidem, ex iam citato comuẽtario, Simplicij explanationem afferam: aliorum postea iudicium erit, quid nam ex illius verbis elici possit. Ait ergo Simplicius, quemadmodum homo est dominus per accidens, aut statuas efficit per accidens; quia hæc ipsa eidem, quatenus homo est, non conueniunt, ita (& hęc sunt eius verba) *Substantia sensibus subiecta secundum accidens; quoniam non quatenus substãtia.* Ex hisce verbis ita contra Nouum Autorem argumentor; Differentia substantialis, vt caliditas, substantia ne, an accidens est? Si accidens; non igitur potest esse forma substantialis alicuius elementi. Si substantia; ergo ne sensu quidem, quanuis est differentia substantialis, percipi potest; quoniam, vt Simplicius ait, substantia, quatenus substantia est, sensibus non subijcitur: ergo nulla substantia, quæcũque illa sit, siue simplex, siue composita, sensibus subijci potest: Præterea ostendo, hanc Noui Autoris responsionem apertissimum esse effugium; quãdoquidem illam elementorum tantùm qualitatibus, quas eorum substantiales formas esse defendit, non etiam alijs formis, aut differentijs substantialibus accommodare potest. Quæram enim ex eo, substantialis forma, aut differentia bouis, equi, aut alterius cuiuspiam rei, sit ne calida, an frigida, alba, an nigra, dura, an mollis, aspera, an lenis, grauis, an leuis? Si enim per se sensibilis est, opus est sanè, vt aliquo sensu percipiatur, atq; adeo vt sensus cognoscat, illam vel eo modo, quo diximus, vel alio quopiam modo affectam esse: sensus enim nihil aliud dignoscere queunt: sed falsum est dicere, bouis, equi, aut alterius cuiuspiam rei formam, vel differentiam substantialem, per se aliquo modo affectam esse: ergo falsum est dicere, alicuius rei formam, aut differentiam substantialem per se sensibilem esse. Quod vt Nouus Autor faciliùs intelligat, ipsius etiam Simplicij autoritate firmabo; qui in prædicamentis, c. de qualitate, in expositione tertiæ speciei, apertissimè negauit, substantiales differentias per se sensibiles esse; ita enim scribit, *cuius rei maximum indicium est, quia species substantiarum non coniunguntur sensui: neque illum attingunt, & monent; quandaquidem sensus non sit substantiarum perceptiuus: nam ipsas vix intellectus recipit, sed sensus est receptiuus qualitatũ, quæ à speciebus, & rationibus fiunt, quas qualitates etiam corpus natum est recipere, & hæ qualitates monent sensum.* Potuit ne Simplicius rem hanc apertius edocere, ostendereque nullã substantiam sensu attingi posse, cùm, eam vix intellectu percipi, asseruerit? Animaduertit Nouus Autor hunc Simplicij locum, & propterea aliam effinxit solutionem, quam ex eodem etiam Simplicio asserit accepisse. Dicendum itaque putat, pro solutione rationis Latinorum, caliditatem ignis sensu quidem nõ percipi, vt substantia est, prout scilicet est in tali esse, cum tali coniunctione, & nexu aliarũ qualitatũ: sed tantummodo caliditatem percipi sensu, quatenus sui generis qualitas est. Miranda hic certè est huius viri inconstan-

Nouus Aut. ex Simplicio elicit, substantiam compositam per accidens sensibilẽ esse; substãtialem verò drĩam sensibilem esse per se.

Simplicij autoritas hac in re suspecta.

Autoritas Siplicij, qua ostenditur substãtia absolutè quatenus substãtia est, per se sensibilem non esse.

Argũ Autoris, quo ꝓbat substantialẽ drĩam per se sensibilẽ non esse.

Cõfirmatio.

Idem apertissima Simplicij autoritate roboratur.

Alia noui Autoris responsio ad quodẽ etiam Latinorum rationem.

tia,

tia, in responsione ad duodecimam hanc Latinorum rationem. Primò absolutè negauit, substantiam per se sensu percipi non posse: dixit.n. substantiam per se sensibilem esse, quod etiã & ratione, & autoritate firmare conatus est. Deinde, veritate coactus, famosam illam, atque vulgarem propositionem ad solas substantias compositas contraxit, dixitque, solam substantiam compositam, quæ sensibus subijcitur, eam esse, quæ non per se, sed per accidens sensibilis est: differentiam verò substantialem per se quidem sensu percipi posse. Demum, autoritate Simplicij adductus, qui substantiales etiam differentias sensibus subijci negauit, somnium illud finxit, nimirum caliditatem ignis, vel cuiusuis elemẽti qualitatẽ sensu nullo pacto percipi posse, quatenus substantia est (in quo Latinorum propositionem, & rationem simul approbare cogitur) sed si percipiatur, hoc ea ratione fieri, qua qualitas est. Inauditũ profectò à seculo est, rem eandem, & substantiam, & accidens esse, vel, vt clarius eloquar, eandem rẽ ad substantiæ, & qualitatis prædicamentũ attinere. Qua de re tametsi satis luculenter supra locuti sumus: id ipsum tamen validiore nunc etiam argumento refellere libet. Quicquid percipit sensus, non est substantia, vt ipsemet tandem Nouus Autor concessit: sed sensus caliditatem, & omnem qualitatem percipit; ergo nec caliditas, nec quælibet alia qualitas potest esse substantia. Itaque quod in coniunctis qualitatibus reperitur, & illud quidem sensu non percipitur, illud ipsum, secundum Nouum Autorem, substantia erit, & elementi forma: hoc autẽ nil aliud est, quàm ille nexus, & copulatio; ergo ille nexus, & copulatio erit substantia, & elementi forma, quod ipsemet tandem absurdum maximum existimabit, si semetipsum aliquãdo ad calculos vocauerit. Sed illud præterea absurdum videtur, qualitatem, quoad aliquem gradum, sensu percipi, & accidens esse; quo verò ad alium gradum, vel rei alicuius coniunctionis substantiam esse, nec sensibus subijci. Qui fieri.n. potest, vt tactus, qui per se caliditatem percipit, atque dignoscit, eandem auctam, vel imminutam, vel cum humiditate, aut siccitate quouis modo coniunctam, non percipiat? Id certè haud scio, an admitteret Philosophus imi subsellij.

Noui Autoris inconstãtia.

Noui Autoris responsionis confutatio

Alia rõ contra eãdem responsionem.

D. Thomas à Noui Autoris reprehensione vindicatur. Cap. XXXVIII.

SEd carpit etiam Nouus Autor in eodem cap. D. Thomam, qui primo de Generatione comm. 18. absolutè negauit, vllam formam substãtialem sensu percipi posse; cùm solùm percipiatur intellectu, cuius adæquatum obiectum est rei sensibilis quidditas. Hoc, ait Nouus Autor, multa reprobatione non eget: nam sensus non percipit, quid sit substantia, sed qđ sit; immò nec qualitatem, vt albedinem, percipit quid sit, sed quòd sit. At verò hæc reiectio reprobatione maxima digna est: nam percipere quòd aliquid est, nihil est aliud, quàm eius existentiam percipere: Si autem substantia omnibus accidentibus nudata esset, quanam obsecro ratione, sensus percipere posset, quòd substantia est? Nũc percipit quidem sensus, quòd substantia sensibilis est, quia aliquibus est accidentibus affecta; & propterea, dum per se, & proximè accidentia attingit, statim, vt Simplicius ait, virtus perfectior, vt intellectus excitatur ad cognoscendum, aliquid præterea existere, quod ipsis accidentibus substernatur. Si aũt accidentia remoueas, nihil profectò remanebit, quod sensus percipere queat; cùm nihil vltra proprium obiectum ferri, aut agere possit: proprium autẽ sensus obiectum est qualitas, vel accidens sensibile; igitur, omni qualitate sensibili à substantia remota, sensus per se substãtiam percipere non poterit. Ex quo apertè elicimus, dum sensus substantiam, accidentibus præditam, percipit, eam tantùm ratione accidẽtium percipere; hincque fieri, vt per se, & proximè accidentia tantum, non etiam substantiam ipsam attingat.

Nouus Aut. carpit D.Th.

Autor Diuũ Tho. defendit.

Propriũ sensus obiectũ quidnã sit.

Noui Autoris ratio, qua probare contendit, substantiam per se sensibilem esse atque eiusdem solutio Cap. XXXIX.

CÆterùm tametsi Nouus Autor hanc veritatem superiùs agnouerit.s. substantiam per se sensibilem non esse: asserueritque, dum elemẽtorum qualitates percipiũtur, illas quidem non vt substantias, sed vt accidentia percipi: quoniam sensus nexum illum, in quo substantialis elemẽti forma consistit, percipere nequit, nihilominus in fine eiusdem capitis, aliquot rursum medijs probare contendit, substantiam per se sensibilem esse. Primò in mediũ affert alterationis definitionem, lib. 1. de Ortu, & interitu, tex. 23. ab Arist. traditam, vbi do-

Rõ noui Autoris ex definitione alterationis desumpta.

cit, alterationem eam esse, cùm absoluta mutatione, idem subiectum sensibile manet, & in contrarijs tantummodò, aut medijs qualitatibus mutatio facta est. Ex hac definitione sic argumentatur; subiectum alterationis est substantia composita: sed subiectum alterationis est per se sensibile; ergo substantia composita est per se sensibilis: quod dictum est ad differentiā subiecti generationis, nimirum materiæ primæ, quæ non est sensibilis: quare concludit, substātiam compositam, ratione formæ, sensibilem esse.

Modus inuestigandi, an substātia per se sensibilis sit.

Antequam huic rationi respondeamus, velim, vt ipsam rei veritatem, attento animo, perscrutemur: nam postea facilè nobis erit, Arist. mentem 23. illo contextu expiscari, ac deinceps rationem, à Nouo Autore propositam, expedire. Vt igitur videamus, an substantia cōposita per se sensibilis sit, necesse est, vt accidentiā omnia ab eadem, cogitatione nostra, remoueamus: tunc. n. si substantia, sic considerata, aliquo sensu percipi poterit, verissimè dictum erit, eam per se sensibilem esse.

Rō demōstratiua, qua ostēditur substātiā per se sensibilem non esse.

Iam verò substantia illa composita, quam nunc accidentibus omnibus nudatam esse posuimus, nullo colore prædita est; nō ergo sensu visus percipiet. Non est calida, aut frigida, humida, aut sicca, aut dura, aut mollis, aspera, aut lenis, grauis, aut leuis, aut id genus alijs tāgibilib. qualitatib. affecta; non ergo percipietur tactu. Non est dulcis, aut amara, nec vllum prorsus saporem habet; igitur non percipietur gustatu. Et cùm calida non sit, nullū odorem spirare poterit, quia quæcunque odorem habent, calida sunt, & cùm duritiem non habeat, nullum sonum edere poterit: quare nec olfactu, nec auditu percipietur. Si igitur hæc substantia, omnibus accidentibus destituta, nullo sensu percipi potest, quomodo per se sensibilis erit?

Noui Auto. responsio.

Scio, Nouum Autorem respondere facilè posse, falsum esse dicere, substantiam compositam omnibus accidentib. destitutam, calidam, aut frigidam, humidam, aut siccam non esse: quoniam ipse iam posuit, huiusmodi, qualitates esse formas substantiales elementorum.

Refutatio.

Sed debet etiam memoria tenere, se paulò ante asseruisse, has qualitates, non vt substantiæ, sed vt qualitates sunt, sensu percipi: propterea adhuc firma, & inconcussa manet propositio nostra, si substantia omnibus accidentibus nudata sit, illam quidem nullo sensu percipi posse, atque adeo per se sensibilē nō esse.

Solut. rōnis noui Autoris vera interpretatio tex. 23. li. 1. de Gene.

Rei veritate iam reperta, nunc Noui Autoris rationem diluamus, atque verborū Aristotelis sensum, in citato contextu, aperiamus; dum in alterationis definitione perhibuit, absoluta alteratione, sensibile subiectum manere, quod substātia composita est. Res ipsa loquitur, vt certè nulla sit opus declaratione. Non intellexit Arist. substantiam compositam, quatenus substantia est, sensibilem esse, hoc est, sensu percipi posse: sed intellexit, manere substantiam compositam, quæ ideo sensibilis dicitur, quia sensibilium accidentium proximum subiectum existit.

Substātia cōposita est proximum subiectum accidētium sensibilium; prima verò materia est proximū subiectū formarum substantialium.

Et in hoc differt à subiecto generationis. sā materia prima, quę non est proximum subiectum accidentium sensibilium, vt in alia disputatione patefecimus, sed formarū substantialium. Quare in alteratione fit mutatio tantummodò accidentium, puta qualitatū in subiecto sensibili: in generatione verò fit mutatio formarum substantialiū in materia prima; & hæc est vera illius contextus interpretatio.

Ratio cōtra nouū Auto.

Quod si contendat Nouus Autor, substātiam compositam, per se, & quatenus substantia est, non item ratione accidentium, sensibilē esse; Dicat obsecro, cur non et materia prima, quæ substantia est, sensibilis erit?

Alia ratio.

Ad hæc, si, vt ipse vult, substantia composita, ratione formæ substantialis, sensibilis est; ergo multò magis ipsa substantialis forma sensibilis erit: hic. n. locum habet regula illa ex 1. lib. Poster. desumpta, propter quod vnum quodque tale, & illud magis: si. n. calor in ferro calefacto est ratio, cur ferrum calidū percipiatur sensu; ergo multò magis ipse calor sensu percipietur, & idē de alijs qualitatibus dicendum est: res. n. est in vniuocis, & prædicatum suscipit magis, & minus, vt passim illa propositio limitari solet.

Limitatio illius famosæ propositiōis, ppter quod vnūquodque tale, & illud magis.

Verùm non satisfacit hæc responsio. Nouo Autori, nec putat, Aristotelem, per subiectum sensibile, substantiā compositam intellexisse quatenus aliqua accidentia sensibilia acceptura est: debuit. n. Arist. ait ipse, si rectè alterationem definire voluit, rei naturam, non euentum respicere: cùm igitur dixit, manere subiectum sensibile, non intellexit propter euentum aliquorum accidentium in ipso; sed quia substantia cō posita per se sensibilis est.

Noui Auto. pertinacia in Arist. verbis.

Sed pertinacia est hæc eorum, qui speculationibus carēt, Aristotel. verbis, dimissa sua, obstinatiùs adhærere. Iam verum, vt opinor, verborū Aristotelis sensum explicauimus, substātiam quoque, accidentibus nudatam, nullo sensu percipi posse demonstrauimus; nunc quomodo res se habeat, viderint alij. Possem hic Nouum Autorem leuitatis insimulare, cùm idem 12. capite circa initium asseruerit, substantiam compositam per accidens,

dens,

dens tantùm sensibilem esse, idque ad differentiam formæ, vel differentiæ substantialis, quam putat per se sensibilem dici: nunc autem, paucis interiectis verbis, probare nititur, substantiã compositam per se sensu percipi posse: sed in re parui momenti nolo videri longior.

Tres aliæ Noui Autoris rationes, idem probantes diluuntur. Cap. X L.

SEcundò, ad idem probandum, vtitur Nouus Autor hac ratione. Prædicatum in propositionibus formalibus vel est de essentia subiecti, vel est accidens subiecto, & illud quidem aut proprium, aut commune: hæc propositio, substantia materialis est sensibilis, est propositio formalis; igitur vel prædicatum est de essentia subiecti, vel eius proprium, aut commune accidens: sed non est accidens proprium substantiæ; quia etiam accidenti conuenit, sensibile esse: neque est accidens commune; quia, ex Latinorum sententia, sensibile esse accidenti tantummodo conuenit: erit igitur prædicatum essentiale; atque adeo substantia materialis est per se sensibilis. Ad hoc argumentum negandum est id, quod vir iste tanquam verum posuit, dicendumque propositionem hanc, *substantia materialis est sensibilis*, nõ esse formalē; sed denominatiuam, & accidentalem. Nam sicut accidit, vt materialis substantia hoc, vel illo accidente prædita sit; ita illi accidit, vt sensibilis esse dicatur; quia ratione illius accidentis sensibilis est. Pro huius rei maiore declaratione, non erit ab re, differentiam inter formalem, & denominatiuam propositionem in medium afferre. Hæc propositio, homo est animal, vel homo est rationalis, est propositio formalis, & essentialis; quia prædicatum est de essentia subiecti: hæc autem propositio, lignum est album, est propositio denominatiua; non autem formalis: nam albedo non est de essentia ligni, sed est accidens, illi additum: ac propterea lignũ non dicitur formaliter album, sicut homo dicitur formaliter animal, sed denominatur album. Tã dem hæc propositio, albedo est visibilis, vel accidens est sensibile, formalis, quidem propositio est; non ita tamen, vt prædicatum sit de essentia subiecti, atque de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur: sed ideo formalis dicitur, quia prædicatum est essentiale, vel substantiale subiecto; atque de ipso in secundo modo dicendi per se, vt risibile de homine, enũciatur. Quemadmodum igitur intelligibilitas, vt ita dicam, siue esse intelligibile, est propria affectio entis: ita sensibilitas, siue sensibile esse, est propria affectio accidentis: tamen non valet hæc cõsecutio, accidens est per se sensibile, supple in secundo modo, ergo substantia materialis, cui aduenit accidens, est per se sensibilis: illa enim, vt iam diximus, est tantùm sensibilis, secundũ denominationem: sicut etiam est alba, vel nigra, calida, vel frigida, vel huiusmodi, secundum denominationem. At verò Nouus Autor tuetur, quemadmodum animal commune est homini, & equo, estque de essentia vtriusque; ita ipsum, quod est sensibile, substantię, & accidenti commune esse, atque ad vtriusque essentiam ita pertinere, vt de illis in primo modo dicendi per se prædicetur. Qua quidem in re duplici errore ducitur. Alter est, sensibile esse de essentia accidentis: nam prius natura accidens est, quàm sit sensibile, & propterea sensibile accidẽti quidem essentiale est, non tamen de eius essentia. Alter est, sensibile esse de essentia substantiæ: nam si hoc esset, tunc omnis substantia, quatenus substantia est, sensibilis diceretur. Confirmat tertiò hanc suam sententiam, autoritate Platonis, veterumque philosophorum, qui substantiam percipi asseuerarunt. Sed facilis est responsio: veteres philosophi, præter materiam primam, nullam aliam substantiam agnouerunt, & quicquid illi aduenit, id omne accidens esse dixerunt: propterea cùm substantia materialis accidentibus affecta sit, mirum non est, si dixerint, materialem substantiam sensu percipi, quia scilicet accidentia contineț, quæ per se sensu percipiunt. Demum hanc rõnem proposuit, sensibile, & intelligibile diuidũt ens: hoc ens abstractũ cõstituit, illud verò ens materiale: ergo sicut ens intelligibile, per se, & natura ꝓpria intelligibile est, ita etiã ens sensibile, per se, & natura ꝓpria sensibile dicitur, sed substãtia materialis est ens sensibile: igitur per se; & natura propria, nõ itẽ per aliquod accidens, sensibilis est. Rñsio est in prõptu: cũ dr̃, sensibile, & intelligibile diuidũt ens; illud sensibile dupliciter accipi potest, vno modo pro eo, quod proximè sensu percipitur, & sic diuisio intelligenda non est; altero, pro eo, quod sensibilibus accidentibus subijcitur, & sic diuisio intelligi debet. Quare omne ens aut est intelligibile, hoc est, omni prorsus accidente sensibili carens, omnique Physica materia destitutum, & hoc appellatur ens abstractum: aut est sensibile, hoc est, sensibilibus accidẽtibus substractum; & hoc constituit ens materiale. Admitto igitur, materialem,

Secũda rõ noui Auto. qua probat, substantiam per se sensibilem esse.

Responsio.

Nota discrimen inter ꝓpositionẽ formalem, & denominatiuã.

Sicut intelligibilitas est ꝓpria affectio entis; ita sensibilitas est ꝓpria affectio accidentis.

Duo nõ. Autoris errores

Tertia ratio noui Auto.

Solutio.

Quarta ratio noui Auto.

Solutio.

Sensibile dupliciter accipitur.

Subſtãtia materialis quò per ſe ſenſibilis ſit.

terialem ſubſtantiam per ſe ſenſibilem eſſe, ideſt natura ſua ſenſibilibus accidentibus ſubiectam; non tamen inde ſequitur, vt per ſe, & quatenus ſubſtantia eſt, ſenſu aliquo percipi poſſit. Hæc ſunt, quæ nobis cum Nouo Autore agenda erant, circa ea, quæ pro ſolutione duodecimæ Latinorum rationis in medium adduxit.

Multiplex Noui Autoris reſponſio ad poſtremam Latinorum rationem, atque eiuſdem confutatio, Cap. XLI.

POſtrema ratio ſumpta erat ex autoritate Ariſtotelis lib. 3. Metaph. tex. 17. vbi apertiſſimè docuit, caliditatem, frigiditatem, & cæteras qualitates non eſſe ſubſtantias, ſed affectiones elementorum. Nouus Autor ſect. 3. cap. 13. pro huius autoritatis explicatione multa dixit, quæ recenſere non eſt operepretium: ſed tamẽ vt inceptum iam ordinem ſeruemus,

Prima rñſio noui Autor.

ea breuiter in medium afferemus, & refutabimus. Primò itaque dicit, à grauiſſimis viris nõ æſtimari quæcunq; ab Ariſt. lib. 3. Metaph. ſcripta ſunt; propterea qđ in eo libro in dubitationib. eſt totus.

Secunda reſponſio.

Secundò rñdet, Ariſt. ibi accepiſſe qualitates, vt qualitates ſunt, abſq; eo nexu, & coniunctione, quæ neceſſaria eſt, vt formæ ſubſtantiales fiant: ideo mirum non eſt, ſi dixerit, non eſſe ſubſtantias.

Tertia rñſio.

Tertiò aſſerit, Ariſt. locutum eſſe, ſecundum mentem veterum Philoſophorum, qui præter primam materiam, cætera omnia accidentia eſſe putabant, vt patet 2. Phyſ.

Quarta rñſio

Quartò ait Ariſtotelẽ ibi locutum eſſe de ſubſtantia, quæ per ſe ſubſiſtit, & propterea quia caliditas, frigiditas, & cæteræ qualitates non per ſe ſubſiſtunt, ſed in alio exiſtunt; ideo dixit, illas non eſſe ſubſtantias.

Quinta rñſio

Demũ ita illã Ariſt. autoritatem interpretatur, vt cũ Ariſ. quatuor primas qualitates affectiones appellauerit, id ad corpus ter dimẽſum referri debeat, quẽadmodũ, & ipſemet ſupra in declaratione propriæ opinionis affirmauit. Quod ad has reſponſiones attinet, eas omnes refellere haud difficile eſt.

Confutatio primæ reſpõſionis.

Prima quidem ex eo reijcitur, quoniam quicunque Ariſt. magnifaciunt, magni etiam eſtimant, quæ Ariſtotelis ſunt; & propterea cùm nemo dubitet, tertium Metaph. librum Ariſtotelis eſſe; non erit ab re, ſi ex eo libro, ad aliquid probandum, autoritates excipientur. Et quanuis Ariſtot. in eo libro multa in dubium vocarit, non tamen de rebus omnibus dubiè locutus eſt: dubitauit quidem, an numeri ſuperficies, & id genus reliqua, ſubſtantiæ dici debeant, vt veteres putabant; tamen, ſecundum ſententiam propriam, ratiocinando, dixit, elementorum qualitates illorum affectiones, non etiam ſubſtantias eſſe. Et certè ea verba hac in re magni æſtimanda ſunt; cùm præſertim veluti quoddam teſtimonium ſint, ipſius Ariſtotelis mentis, quam, vt ſupra vidimus alijs locis expreſſit.

Cõfutatio ſecundæ.

Secunda reſponſio iam ſatis commodè ſupra reiecta eſt: ſatis eſſe debuerat Nouo Autori, illam effinxiſſe, nec præterea opus erat, ſomnium illud Ariſt. aſcribere.

Confutatio tertiæ.

Tertia pariter reſponſio facilè refellitur: quia, vt iam diximus, dubium quidem ab Ariſtot. propoſitum eſt, ad veterum Philoſophorum ſententiam examinandam; ſed nihilominus ratiocinatio non eſt veterum philoſophorum, ſed ipſius Ariſt.

Confutatio quartæ.

Quarta reſponſio ab ipſomet Ariſt. reprobatur, qui non ſolùm negauit, primas qualitates eſſe ſubſtantias, quæ per ſe ſubſiſtant; ſed negauit abſolutè, ſubſtãtias eſſe, dixitque, illas eſſe affectiones, ſeu paſſiones hiſce verbis, *Et huiuſcemodi paſſiones non ſubſtantia ſunt.*

Confutatio quintæ.

Poſtrema etiam reſponſio ipſius Ariſt. verbis confutari poteſt: vbi enim aſſeruit, huiuſmodi qualitates non eſſe ſubſtantias, ſed paſſiones elementorum; ſtatim dixit, corpus, quod hæc patitur, exiſtentem ſubſtantiam eſſe. Iam verò ſi qualitates ſunt paſſiones elementorum; ergo corpus, quod illas patitur, ſeu ſuſtinet, eſt ipſum elementum, non autem corpus, ter dimenſum, vt Nouus Autor exiſtimauit.

PARS

PARS QVARTA.

IN QVA AVTORITATIBVS, ET RATIONIBVS, PRO Græcorum sententia propositis, satisfit.

Responsio ad primam autoritatem. *Caput Primum.*

REiectis iam omnibus responsionibus, quibus Nouus Autor Latinorum argumenta diluere nitebatur, proximum est nunc, vt autoritatibus, & rationibus, quas pro Græcorum sententiæ confirmatione proposuit, satisfaciamus. In ijs autem explicandis, non laborabo, quid alij dixerint; sed in medium afferam, quid mihi sentiendum videatur. Prima igitur autoritas sumpta erat ex 2. lib. de Partibus animalium c. 1. vbi quatuor primas qualitates, compositorum corporum materiam Aristoteles appellauit. Ad eam autoritatem respondeo, consilium Aristotelis ibi esse, tres compositiones statuere, quæ animali competunt, quatenus mistum quoddam corpus est; nam vt primò, & absolutè compositum est, aliam antecedentem ex materia, & forma compositionem includit, de qua ibi non loquitur. Explicans autem primam compositionem, eam esse ait ex primordijs ijs, quæ à nonnullis elementa vocantur, hoc est ex terra, aqua, aere, & igne. Postea verò non se corrigit Aristoteles, vt nonnulli putarunt; sed semetipsum dilucidiùs explicat, dum ait, melius fortasse dici, primam hanc compositionem ex elementorum virtutibus confici. Ratio ea est, quàm etiam in alia disputatione tetigimus, quia scilicet tametsi elementa se ipsa in misto seruentur; tamen ibi non sunt sui iuris, sed suas vires, & facultates in vnam misti formam contribuunt; & propterea vnà cum eorum virtutibus, seu facultatibus, in ratione materiæ, ad mistum constituendum concurrunt. Non enim dixit Aristoteles, solas qualitates esse materiam misti; sed priùs dixit, primam hanc compositionem ex elementis, tanquam ex substantijs fieri: postea verò, ne qualitates exclusisse videretur, quæ manifestiùs, quàm substantiæ, ad mistũ constituendum accedunt; dixit, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem materiã esse corporum compositorum, hoc est, mistorum. Explicata hac Aristotelis autoritate, faciIe duæ illæ rationes tolluntur, quas Nouus Autor ex eadem elicuit: nam vnusquisque vel obtuso ingenio præditus, aduertere potest, eas ad rem nostrã minime pertinere. Ipse enim probaturus est, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum, duę autem illæ rationes nihil aliud probant, nisi quatuor primas qualitates esse substantiales misto, quod libenter concedimus. Immò etiam admittimus, easdem vnà cum elementis, mistum constituentibus, esse de essentia, & de substantia misti: quia quæcunque aliquid constituunt, de illius essentia esse dicuntur. Verissimum igitur est, quatuor primas qualitates esse substantiales, vel de substantia misti, in eo sensu, quem iam explicauimus. Dum verò Nouus Autor eã consecutionem elicit, qua infert, eas accidentia non esse; cùm non appareat, vnde deducatur, prorsus neganda est: sunt enim per se accidentia; cùm sint qualitates: atque etiam ad elementa relatæ; cùm sint propriæ affectiones, ab eisdem fluentes, & propterea eandem accidentis naturam retinent, vbicunque reperiantur. Quanuis enim in misto sint de essentia temperamenti; substantiæ nihilominus non fiunt: nam cùm temperamentum qualitas, & accidẽs sit; illæ quoque qualitates, ex quibus temperamentum constituitur, accidentia pariter erunt.

Solutio primæ autoritatis.

Quære disp. de mistione, cap. 11. in extremo.

Solutio duarum rationũ noui Autor. quæ positæ sunt sup. par. 4. cap. 3.

Qualitates elemẽtorum vnà cum elementis sunt de substãtia misti, nihilominus accidentia sunt

Responsio ad secundam autoritatem. *Cap. II.*

SEcunda autoritas sumpta erat ex 2. lib. de Anima text. 28. vbi docet Aristoteles, tactum esse sensum alimenti, quia calidis, frigidis, humidis, & siccis omnia viuentia aluntur. Pro huius autoritatis explicatione, id tantum noto, quod etiam paulò superiùs animaduerti, Aristotelem. s. non dixisse, viuentia omnia caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate nutriri, sed calidis, frigidis, humidis, & siccis: & hæc sola explicatio satis esset, ad soluendam rationẽ illam, quam Nouus Autor ex hac autoritate desumpsit. Nihilominus, vt ipsemet solutionem inueniat, sumpta eius maiore propositione, contra ipsum, argumentum ita retorqueo: Si tactus est sensus nutrimenti; ergo quæ tactus sensit, per se, & propriè ad nutriendum se habent: addo nunc minorem: sed tactus per se has qualitates sentit, nimirum grauitatem, leuitatem,

Vid. sup. par. 3. cap. 36.

Argũ in nouum Autorẽ retorquetur.

tem,duritiem,mollitiem,lenitatem, asperitatem, & id genus alias;ergo huiusmodi qualitates per se,& propriè ad nutriendum se habent;sed nutrimentum est substantia;ergo istç qualitates sunt substantiæ. Si vllam vim habet argumentum, ab eo propositum;eandem procul dubio habebit & meum,cùm in eadem forma, & figura constructum sit. Quod tamen non puto ab eo absque vlla responsione dimitti. Sed ita fortasse responsutum censeo, primam illā consecutionem non valere:si tactus est sensus alimenti; ergo quæcunque tactus sentit,per se ad nutriendum se habent:multa.n.sunt,quæ tactu percipiuntur, quæ tamen nutritioni inepta sunt. Veram autem consecutionem debere esse huiusmodi:si tactus est sensus nutrimenti; ergo quæcunque ad nutriendum se habent,per se tactu percipiuntur;atque adeo,cùm ea omnia quæ ad nutriendū se habēt, aut calida,aut frigida,aut humida, aut sicca sint;necesse est, vt quæcunque ad nutriendū se habent,per se tactu percipiantur, quatenus.f.in se has qualitates continent,quarum tactus est iudex. Quare non sequitur, qualitates vllas per se ad nutriendum se habere:neque qualitates vllas esse substantias: sed quæ per se ad nutriendum se habent,substantias esse,qualitatibus prædītas. Hæc deberet esse responsio, qua optimè argumentum illius,& meum item dilueretur. Sed nihilominus sect.2.cap.11.hanc responsionem reprobat: nam oportebit, inquit, alimentum alia ratione sensibile esse, & alia ratione alimentum. Sed hoc, quod ipse absurdum existimat, arbitror ego & verum, & necessarium esse:nam alimentum,quatenus substantia est,alimentum dicitur:quatenus verò qualitatibus prædītum,sensibile nuncupatur. Quòd autem alimentum, quatenus substantia est,alimentum dicatur,ex eo facilè patet;quia vera nutritio, ex primo de Generatione, est conuersio alimenti in substantiam nutriti:nunc verò substantia in substantiam quidem, mutata forma,transmutari potest;at verò accidens in substantiam non item. Sed contra argumentatur Nouus Autor:nam si alimentum alia ratione est sensibile,& alia ratione alimentum;sequitur,vt non habeamus sensum,qui per se alimentum percipiat,quatenus alimentum est. Ad hoc distinguendum est consequens:etenim hæc propositio,alimentum,quatenus alimentum est,duos intellectus habere potest:alter est,alimentum,quatenus alimentum, hoc est,cū omnibus,ad ipsum quo quomodo pertinentibus, consideratum:alter est alimentum, quatenus alimētum.i.ea potissimū rōne.qua alit. Hac posita distinctione,cōcedo, nos non habere sensum,qui percipiat alimentum,quatenus alimentum est,secundo modo:hoc enim non est necessarium:sed sat est,si habeamus sensum,qui percipiat alimentum,quatenus alimētum est, primo modo. Sed vrget prætereà Nouus Autor; hoc enim,inquir, est contra illud primum principium,naturam.f.in necessarijs non deficere, & contra totam disputationem, quæ habetur tertio de Anima, vbi docuit Arist.sensus datos esse animalibus ad salutem: oportet igitur,alimentum ea ratione alimentum esse,qua sensibile est ; atque adeo cùm sit sensibile per qualitates,esse etiam alimentum per qualitates. Ad hoc respondeo, cùm alimentum animalibus,ad eorum conseruationem,datum sit;nisi sensum quoque alimenti animalibus natura dedisset,fore interdum, vt illud ipsum alimentum, quod ad eorum conseruationem datū est,eorundem dissolutionis, & interitus causa existeret : si enim aliqua excellenti qualitate, præsertim caliditate,aut frigiditate prædītum esset; & huiusmodi excellentia sensu nō perciperetur; tunc animal ab hac excellenti qualitate mirum in modum pateretur,ac deinceps destrueretur. Ideo natura in necessarijs non deficit,quia cū alimenta omnia aliquibus qualitatibus prædīta sint;animalibus sensum donauit,quo istas qualitates perciperent, atque iucunda,sibique familiaria alimenta amplecti,iniucunda verò, atq; molesta declinare posset. Aliud ergo est,sensum tactus alimenti qualitates percipere;aliud, eundem percipere alimētum,quatenus alimētum est,hoc est substantiam alimenti:nam primum admittitur,alterum verò negatur: ac propterea hæc consecutio non valet;alimentū per qualitates sensibile est;ergo per easdem est alimentum, vt falsò Nouus Autor existimauit.

Solutio argumenti qualis esse deberet.

Nouus Aut. contra hanc solutionem.

Responsio.

Noui Auto. replica.

Solutio.

Alia replica noui Auto.

Solutio.

Cur natura animalib. sensum donauerit.

Nota.

Responsio ad tertiam, & quartam autoritatem. Cap. III.

Explicatio 3. autoritatis.
Rñsio ad rōnem noui Autoris.

TErtia autoritas,quæ ducta erat ex tertio de Anima tex.10.sic explicanda est,vt nimirū anima,sentiente facultate,calidum,& frigidum percipiat, in quarum qualitatum temperamento, & symmetria,carnis essentia consistit. Nunc ad Noui Autoris rationem respōdeo,cuius,maior propositio erat huiusmodi:id,in cuius temperamento,carnis essentia consi-

stit,

ſtit, eſt ſubſtantiale. Niſi in hac propoſitione illud addatur, cui id ſubſtantiale ſit, profectò argumentum nullam habebit concludendi vim: oportet ergo dicere, illud idem eſſe ſubſtantiale carni: & tunc argumentum aliquid concludere poterit. Hanc igitur maiorem propoſitionem, ita conſtructam, libenter admitto. Subdit minorem: ſed in harum qualitatum temperamẽto carnis eſſentia conſiſtit. Detur & hęc minor, quã mox explicabo. Ergo iſtę qualitates ſunt ſubſtantiales, ſupple carni. Concedo, in hoc ſenſu, id eſt, ſunt ad carnis ſubſtantiam maximè pertinentes. Sed quid hoc totum ad nosècùm debeat Nouus Autor probare, quatuor primas qualitates eſſe formas ſubſtantiales elementorum? Cæterum quod ad minorem illam propoſitionem attinet, aduertendum eſt, eſſentiam carnis non ita in earum qualitatum temperamento conſiſtere, vt nihil omninò aliud ipſa ſit, quàm primarum qualitatũm temperamentum: tunc enim caro non eſſet ſubſtantia, ſed accidens: quoniam temperamentũ eſt accidens, cùm ſit temperata quædam qualitas, ex primarum qualitatum permiſtione coagmentata. Sed ita intelligendum eſt, eſſentiam carnis in earum qualitatum temperamento cõſiſtere; quia forma, atque ſubſtantia carnis determinatam qualitatum proportionem poſcit: qua poſita, conſiſtit caro: eadem verò remota, ſubſtantia quoque carnis neceſſariò perit, atq; in aliud quippiam commigrat. Adducebatur quarta autoritas ex 4. Metheor. in principio, cuius intellectus eſt huiuſmodi. Cùm quatuor tantùm, & non plures primarum qualitatum coniugationes reperiantur, & elementa hiſce qualitatibus prædita ſint; neceſſariò elicimus, quatuor tñ, & non plura in vniuerſo elementa reperiri: ſimul.n. iunguntur calidũ, & ſiccũ, calidũ, & humidum, frigidum, & humidum, frigidum, & ſiccũ: atq; harum coniugationũ prima competit igni, ſecunda aeri, tertia aquæ, quarta terræ. Simul autem iungi non poſſunt calidum, & frigidum, neque etiam humidum, & ſiccum; quia hæ qualitates cõtrariæ ſunt; hincque fit, vt plura elementa, quàm quatuor enumerata, eſſe non poſſint. Quatuor itaque iam dictæ coniugationes ſunt cauſæ, cur in cognitionem certi, atque determinati elementorũ numeri veniamus. Hæc eſt eius loci interpretatio. Nunc Noui Autoris rationem, inde erutã, expediamus. Ratio erat huiuſmodi; Iſtæ cauſæ tales profectò eſſe debent, quales requirũtur, vt ex earum numero elementorum numerus conſtituatur. Concedo. Elementorum autem numerus non eſt indiuidualis, ſed ſpecificus, & eſſentialis. Hoc etiam admitto. Ergo iſtæ qualitates ſunt differentiæ ſpecificæ elementorum. Nego hanc conſequentiam, tanquam ex præmiſſis minus rectè deductam: in argumento enim ea fallacia committitur, quæ ſecundum nõ cauſam, vt cauſam, à logicis appellatur. Concluſio autem debet eſſe huiuſmodi: ergo iſtę qualitates ſunt tales, ex quibus eſſentialis, & ſpecificus elementorum numerus eliciatur: ſic enim argumentum debitam formam haberet, & totum concedi poſset: nihil enim Latinorum ſententiæ obeſt. Aliud enim eſt dicere, quatuor primas qualitates eſſe cauſas, conſtituentes illa ſimplicia corpora, quæ elementa dicuntur, quod falſum eſt; neque ex citato Ariſtotelis loco deduci poteſt: aliud verò eſt dicere, primas qualitates, variè coniugatas, eſſe cauſas, cur certũ elementorum numerum habeamus, quod & verum eſt, & Ariſtoteli conſentaneum. Ad cõfirmationem, ſumptam ex 2. capite primi eiuſdem operis libri, Reſpondeo, perperam Nouũ Autorem, ſicut etiam autores alios, per elementorum principia, qualitates primas, eo loco, interpretatos eſſe. Alij fortaſſe minus receſſerunt à vero, qui per elementorum principia, eo loco, grauitatem, & leuitatem, & eam quidem maiorem, aut minorem, intellexerunt. Sed qualeſcunque ſint huiuſmodi expoſitiones, veram eius loci interpretationem eam eſſe arbitror, vt.ſ. principiorum nomine, non eſſendi quidem, nec agendi, ſed cognoſcendi tantũ principia ibi Ariſtoteles intellexerit. Etenim cùm quinque ſimplicia corpora in vniuerſo reperiantur, nimirum cælum, & quatuor elementa; adeſt vnum principium, quod in cęleſtis naturæ cognitionem nos ducit: adſunt etiam quatuor principia, ex quibus facilè in cognitionem quatuor elementorũ deuenire poſſumus. Principiũ, quod ducit nos in cognitionẽ naturæ cæleſtis, eſt motus in orbẽ, qui dr̃ circa mediũ: cùm.n. huiuſmodi motus ſimplex ſit, & motus ſimplex, ex primo de cælo, alicui ſimplici corpori neceſſariò tribuatur; neceſſe eſt, ſi in rerum natura reperitur motus ſimplex circa medium, vt pariter in rerum natura ſimplex corpus reperiatur, quod eo motu voluatur, & illud quidem eſt cælum, grauitatis, & leuitatis expers. Quatuor verò principia, quibus in elementorum cognitionem ducimur, ſunt motus à medio; & ad medium; & ij, quidem vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Nanque motus ad mediũ ſimpliciter

Quõ intelligendum ſit, eſſentiam carnis in primarum qualitatum temperamento conſiſtere.

Explicatio 4. autoritatis.

Reſpõſio ad rationem noui Autor.

Ad confirmationem.

Explicatur locus Ariſt. in 2. cap. lib. 4. Metheor.

Principiũ ducẽs nos in cognitionẽ naturæ cęleſtis.

Pricipia, quæ ducũt nos in cognitionẽ elementorũ.

pliciter competit terræ, quæ grauissima est: motus ad medium secūdum quid competit aquæ, quæ minus grauis est, quàm terra: motus à medio simpliciter competit leuissimo igni: motus denique à medio secundum quid competit aeri, qui igni leuitate cedit. Hæc igitur sunt principia tùm cæli, tùm aliorum simplicium corporum, de quibus eo loco asserit Aristoteles, se iā superiùs, hoc est, in libris de cælo disputasse, quemadmodum vnicuique, locum illum perlegenti, satis perspicuum fiet; ac propterea minimè consentaneum est, ex eo loco elicere, quatuor primas qualitates esse principia, seu formas substantiales elementorum.

Responsio ad quintam autoritatem. Cap. IV.

Cur Arist. quatuor primas qualitates vitæ, & mortis causas appellarit.

AD quintam autoritatem, sumptam ex 2. lib. de Partibus animalium, c. 2. respondeo, Aristotelem ibi quatuor primas qualitates vitæ, & mortis causas appellasse; quia ab earum symmetria vita, ab earum autem ammetria mors pendere dicitur: substantia enim, & vita animalis determinatam qualitatum proportionem requirit: quòd si, alicuius excellentis qualitatis occursu, illa proportio tollatur, dissipari substantiam, atque rādem ipsum animal interire necesse est. Neque verò, quia quatuor principes qualitates hoc modo vitæ, & mortis causæ dicuntur, idcirco eas ipsas substantias appelles: accidentia enim sunt, non tamē pura, sed substantijs annexa. Etenim Medici, nomine calidi, frigidi, humidi, & sicci, non qualitates puras; sed easdem cum substantijs coniunctas intelligunt, hoc est, cum illis substantijs, quę passim humores appellantur: calidum enim, & humidum, apud eos, sanguinem; calidum & siccum bilem; frigidum, & humidum pituitam; frigidum, & siccum melancholicum succum significanr. Similiter per calorem innatum, non simplicem quidem calorem; sed eundem, in spirituosa substanria inhærentem, intelligunt. Natiuum etiam humidum non simplicem humorem indicat, sed eum ipsum, cum tenui quadam substantia coniunctum. Appellat deinde Aristoteles quatuor primas qualitates elementorum principia, non quòd ex qualitatibus tanquam ex principijs, elementa constituantur; sed quia elementa quatuor primis qualitatibus, tanquam principijs; & ijs quidem instrumentalibus, ad agendum vtuntur. Redarguit Nouus Autor sect. 2. c. 11. hanc responsionem multipliciter. Primò quia id, quod est principium generandi, est rei substantia: sed hæ qualitates sunt principium generandi; igitur sunt substantia, vel de substantia rei. Respondeo, principium generandi duplex esse, alterum principale, cuiusmodi est forma; & hoc vtique substantia est: alterum, quod vim habet afficiendi, & præparandi; & hoc quidem non substantia, sed accidens est: primæ autem qualitates sunt principium generandi, non principale, sed quod afficiendi, seu præparandi vim habet. Nouus Autor multis medijs hanc responsionem tollere nititur, sed hac de re loquemur inferiùs. Arguit secundò, quoniam vt habetur 2. de Anima tex. 34. vel potius 36. anima est forma, finis, & efficiens operationum; ergo si quatuor primæ qualitates sunt principia operandi, nil aliud erunt, quàm forma. Miror hinc non elicuisse, quatuor primas qualitates, quoniam sunt principia operandi, iccirco aīam esse: nam ita illius argū concludere debuisset. Non inficior, quatuor primas qualitates, propterea quòd sunt principia operādi, idcirco esse formas: tū principium operādi duplex est, alterū principale, alterū proximū. Principiū operādi principale est forma, & ea quidē substantialis. Principiū aūt operandi proximū est forma accidentalis, & huiusmodi sunt quatuor primæ qualitates. Arguit tertio, quia agēs agit, vt patiēs sibi simile reddat: sed similitudo est ratione formæ; ergo quod est principium agendi nil aliud est, quàm forma. Respondeo, similitudinem, siue actum ipsum assimilandi, quem assimilationem appellant, esse vtique ratione formæ, & illius quidem, vel substantialis, vel accidentalis. Dum homo generat hominem, vel planta plantam, assimilatio fit in forma substantiali: dum etiam ignis generat ignem; assimilatio pariter fit in forma substantiali: dum verò calidum id, quod frigidum est, calefacit; assimilatio fit tantùm in forma accidentali. Arguit quartò, nam actio non separatur à forma, ergo si qualitates sunt principia agendi, erunt etiam formæ. Sed iā responsum est, esse formas accidentales. Arguit quintò, quoniam ex 2. Phys. text. 7. vel potius 70. forma, & efficiens veniunt in idem specie; ergo hæ qualitates non possunt esse causæ agendi actionem essentialem, quin sint etiam formæ. Est responsio communis, propositionem illam secundi Phys. præter multas interpretationes, quas recipit, de agente principali intelligendam esse, non autem de agente, seu efficiente instrumentali, cuiusmodi sunt qualitates.

Quatuor primæ qualitates sunt accidentia.

Quatuor primæ qualitates cur elemētorum principia dicantur.

Prima rō noui Auto. contra hanc responsionem.

Solutio.

Secunda rō.

Solutio.

Tertia ratio.

Solutio.

Quarta ratio

Solutio.

Quinta ratio

Solutio.

tes. Sed contra arguit dupliciter Nouus Autor. Primò, id, quod agit, vt inſtrumentum, mouet motum ex 3. de Anima, tractatu de potentia motiua: ſed iſtæ qualitates mouẽt, & agunt, tanquam primo mouentes; ergo non agunt vt inſtrumenta. Ad hoc neganda eſt minor; primæ enim qualitates agunt vt proximè mouentes, non vt primò, hoc eſt, vt præcipuè mouentes: quod enim primò, & præcipuè mouet, eſt forma ſubſtantialis: quod autem proximè tangit obiectum, in quod agitur, eſt forma accidentalis, vt qualitas. Arguit ſecundò: ſi enim forma, & ratio agendi in his qualitatibus reperitur; ergo hæ qualitates prima agentia ſunt. Ad hoc negatur antecedens; non enim omnis, & præcipua ratio agendi in his qualitatibus reperitur, ſed in forma ſubſtantiali: in ijs autem reperitur ratio agendi, quæ eſt illis propria, quæque illis competit, vt inſtrumẽta ſunt: immò hanc eandem agendi vim à forma ſubſtantiali recipiũt. Denique inde Nouus Autor elicit, quatuor primas qualitates nõ eſſe cauſas inſtrumẽtales; quia Ariſt. dum miſti generationem per qualitates definiuit, aliquam diſtinctionem, aut admonitionem adhibuiſſet, ſi qualitates inſtrumẽtales cauſas eſſe exiſtimaſſet. Ego verò ex eo vtique oppoſitum elicio: cùm enim inſtrumẽtum non niſi virtute principalis agẽtis, agere poſſit; dum Ariſt. miſti generationem per qualitates definiuit, ſignificauit, aliud quippiam ſub qualitatibus deliteſcere, à quo qualitates vim agendi recipiant; illud autem nil aliud eſt, quàm cuiuſlibet elementi ſubſtantialis forma.

Prima rõ noui Auto contra hanc ſolutionem.

Reſpõſio.

Secunda rõ.

Reſpõſio.

Malè nouus Autor ex Ariſto. elicuit, quatuor primas qualitates non eſſe cauſas inſtrumẽtales.

Reſponſio ad ſextam, & ſeptimam autoritatem. *Cap. V.*

SExta autoritas ſumpea erat ex 8. Metaph. tex. 5. in cuius fine ait Ariſt. id, quod eſt cauſa vni, cur in rerum natura conſiſtat, eſſe eius formam: locus eſt apertiſſimus, nec indiget explicatione. Huic autem propoſitioni, loco maioris aſſumptæ, addebat Nouus Autor hanc minorem: ſed caliditas eſt cauſa igni, cur in rerum natura cõſiſtat. Quæ quidem propoſitio admittenda non eſt; nam ignis in aliquo priori naturæ ſigno eſt ignis, per ſuam formam ſubſtãtialem, à qua poſtea caliditas, veluti propria quædam affectio proficiſcitur. Dum verò aiebat Nouus Autor, generationem ignis eſſe per caliditatem: illa propoſitio diſtinguenda eſt: ſi enim intelligatur, vt generatio ignis, ſupple ex igne, ſit per caliditatem, tanquam per cauſam efficiẽtem, & præparantem; in hoc ſenſu eſt vera: ſi verò intelligatur, vt ſit per caliditatem, tãquam per cauſam formalem conſtituentem; in hoc ſenſu eſt falſa. Septima autoritas ſumpta erat ex 4. Metheo. tex. vel potius c. 2. vbi miſti generationem Ariſt. affert. Explicãda ſunt verba; nam ex eorum explicatione facilè patebit, quid poſtea Noui Autoris rationibus reſpondendum ſit. Loquitur ibi Ariſt. de animalium, atque plantarum generatione, atque etiã de naturali eorundem interitu, quatenus à violẽto diſtinguitur. Deſcribens autem generationem, ait, eſſe tranſmutationem, factam ab elemẽtorum virtutibus, hoc eſt, qualitatibus: nam vt ex eorum temperata permiſtione miſti ſubſtantia oritur; ita ex illius temperiei diſſolutione ſequitur naturalis interitus, qui per marcorem, ſeu putredinem fit. Nunc ad Noui Autoris rõnes. Ad primã cùm ait, generationẽ miſti, quæ ibi definita eſt, ſubſtantialẽ eſſe; & propterea cõtrarietates, ſeu qualitates, quib. definita eſt, nõ eſſe accidẽtales; ſed ſubſtãtiales. Reſpondeo, eã non eſſe verã miſti definitionẽ, ſed deſcriptionem quãdam: in qua abſurdum non eſt, ponere accidẽtia illa, quæ miſtum, vt ad generationem, ita ad interitum præparant. Ad ſecundam, cùm ait, generatio, eſt effectus ſubſtantialis: dimittatur nunc hæc propoſitio, quanuis diſtinctione egeret: ergo definiri dẽt per cauſas ſubſtantiales, cùm verè definitur, concedo: at verò ſi deſcribatur, accidẽtales quoque cauſas, cuiuſmodi ſunt qualitates, in ſui deſcriptione continere põt. Ad tertiam, admiſſa maiore, cùm generatio miſti verè definitur; reſpondeo ad minorem, eò potiſſimùm, quia accidentia non ſunt de eſſe ſubſtantiale miſti, nos rectè colligere, miſti generationem ibi ab Ariſt. verè definitam non eſſe, ſed deſcriptam, atque adeo qualitates, quæ eius deſcriptionem ingrediuntur, vt in miſtis, ita in elementis accidentia eſſe.

Ad ſextã autoritatem.

Quo intelligendum ſit, generationẽ ignis eſſe per caliditatem.

Ad ſeptimã autoritatem.

Deſcriptio generationis miſti.

Ad primam rationem noui Autoris.

Ad ſecũdam

Ad tertiam.

Reſponſio ad octauam autoritatem. *Cap. VI.*

OCtaua autoritas deducebatur ex 1. de Generatione, & interitu tex. 55. vbi hæc Ariſt. docet (vt locum illum breuiter explicemus) Quærit, ad quodnam genus cauſæ agens

Explanatio tex 55 1. lib. de Generat. & inte.

ipſum

ipsum referri possit? concluditque, ad nullum aliud causæ genus, quàm ad efficiētis referendum esse: id quod, cæterarum causarum remotione, ostēdere nititur. Non potest primò, ait Arist. ad finem referri: quoniam agens, re ipsa, agit; finis verò metaphoricè. Nō ad formam; quia, agēte præsente, res fit; præsente autem forma, res non amplius fit, sed iam est. Neque tertiò referri potest ad materiam, quia materia, quatenus materia, est patiens: agens verò, quatenus agens, non est patiens. Refertur ergo ad genus causæ efficientis, quæ est principium, vnde motus. Quoniam verò quispiam dubitare posset, num materia solum, an ipsa quoque forma patiatur; nam calor ignis ab aquæ frigore pati, extinguique potest. Soluit hoc dubium Aristoteles, aitque, ignem habere calidum, hoc est, caliditatem in materia, & propterea si quid caliditas patiatur, hoc non est, ea ratione, qua forma est, sed ea ratione, qua in materia recipitur. Nam si caliditas à materia separata esset, atque ita separata existere posset, à nulla re vtique pateretur, quemadmodum substantiæ abstractæ, vt sunt Intelligētiæ, nihil patiuntur. Hæc est vera illius loci interpretatio: ex qua nunc patebit, quantum à veritate aberrauerit Nouus Autor, qui inde elicuit, caliditatem esse formam substantialē ignis.

Dubium.

Solutio

Respōsio ad primam rónem nouiAutoris.

Statuit autoritatem illam, tanquam multarum rationum solidissimum fundamētum, & primò ita argumentatur; per formam, eo loco, dubio procul Arist. intelligit formam substantialem. Antequam vlterius progrediamur, hæc propositio neganda est: nam per formam eo loco totum genus causæ formalis Arist. intellexit, quod tàm substantialibus, quàm accidentalibus formis commune est. Dum autem probat Nouus Autor, affertque rationem, quoniam scilicet forma substantialis est finis: concedo, eam esse finem generationis; sed forma accidētalis est finis alterationis, vel alterius mutationis. Dum ait, substantialem formam respicere materiam: admitto, eam respicere materiam primam, quæ est altera pars compositi: sed & forma accidētalis totum compositum respicit, quod, ad accidēs, habet rationem materiæ. Dum tandem ait, ex forma substantiali rei substantiam constitui. Respondeo, ex forma accidentali accidētale compositum effici. Non valet ergo quod dicitur; concludit Arist. ignem habere calidum in materia; ergo caliditatem, vt formam substantialem, concepit: concepit enim vt accidētalem; immò quia accidētia substantijs manifestiora sunt, vt quæ sensibus obuia fiant, ideo, ad rem facilius explicandam, exemplum in accidentali forma afferre voluit.

Verba Arist. haud rectè à nouo Auto. explicata.

Ponderat secundò Nouus Autor verba illa, *Si autem aliqua esset separata caliditas, hac nihil vtique pateretur.* Comparuit Arist. hisce verbis, ait ipse, caliditatē, quam habet ignis in materia, Ideis, & Intelligentijs. Sed longè hoc abest ab Arist. mēte: non.n. Arist. eam caliditatē, quam habet ignis in materia, Ideis, & Intelligentijs comparauit, sed caliditatem illam, quæ à materia separata esset, si ita separata, seorsum consistere posset. Ea.n. caliditas, inquit, nihil pateretur, sicut Intelligentiæ, quę sunt formę à materia abiunctæ, nihil patiuntur: quod argumento est, si quid patitur, dum est in materia, id pati, non vt forma est, sed ratione materiæ.

Ad secūdam rationem.

Ad eius autem argumentum, dum arguit, ignis idealis est substantia. Hanc propositionem modò dimittamus. Sed Arist. ponit caliditatem pro igne ideali. Hic est æquiuocatio: aliud.n. est, loqui de igne, & aliud est, loqui de caliditate. Arist. non posuit caliditatem pro igne ideali: sed dixit, si caliditas à materia abiuncta esset; tunc illa veluti abstracta quædam Intelligētia, vel etiam Idea iudicaretur. Iam verò sicut ignis idealis est substantia, ita caliditas idealis est accidens: quare non licet concludere, ergo caliditas est substantia ignis. Ad tertium, dum ait, Intelligentiæ sunt formæ substantiales separatæ: Concedo. Sed caliditas comparatur Intelligentijs, à quibus hoc solo differt, quia est in materia. Hic hallucinatur: nam caliditas non comparatur Intelligentijs, quatenus est in materia; sed quatenus quis cogitatione fingere posset, eam esse à materia seiunctam. Et comparatio in hoc consistit; quia sicut Intelligentiæ nihil patiuntur, ita caliditas, si separata esset, nihil pateretur: non ideo tamen inferre licet, Intelligentiæ sunt formæ substantiales; ergo caliditas est forma substantialis. Ponderat quarto illa verba Arist. *materia autem, secundum quod materia passiuum.* loquitur ibi, ait ipse, de materia prima, per se, & absque vlla forma considerata; alioquin si haberet coniunctā formā, haberet coniunctū aliquod actiuū. Hic ēt Nouus Autor oscitans hallucinatus est, quin potius ex ijs verbis elicimus, Arist. locutū esse de materia, quatenus formā coniunctā hēt; ideo.n. dixit, *secundū quod materia.* vt significaret, si quid est in coniūcto ex materia, & forma, quod patiatur, id habere non à forma, sed à materia, quatenus materia est. Dum ergo concludit Aristot.

Ad tertium.

Ad quartam.

stot.ignem habere calidum in materia,per ignem,intellexit totum compositum substantiale, ex prima materia, & forma ignis substantiali constitutum,à quo postea caliditas, tanquam affectio fluit:quæ quidem caliditas non patitur in igne,ratione formæ,à qua fluit,sed ratione materiæ,quatenus materia est. Ad quintum,dum arguit,passio est propter materiam,& actio propter formam; Concedo,si ad hæc addat, vel substantialem,vel accidentalē. Sed igni tribuuntur actio,& passio,quia habet caliditatem in materia;Id etiam concedo. Ergo caliditas est forma in materia: Verissima propositio,si formæ nomine,accidētalis intelligatur. Ad postremum neganda est consecutio. Ad probationem respondendum, ignem habere caliditatem in composito,quod,vt diximus,ad accidens habet rationem materiæ: illam autem caliditatem,dum aliquid à contrario patitur,pati quidem,non ratione formæ,sed ratione materiæ,de qua ibi Arist.loquitur. **Ad quintum.** **Ad sextum.**

Responsio ad nonam, & decimam autoritatem. *Cap. VII.*

Afferebatur nona autoritas ex 1. Phys.text.54. vbi Arist. ex veterum philosophorum opinionibus illam minus fallacem existimauit,quæ statuit,materiale principium non esse aliquod ex elementis,sed medium quiddam, quoniam elementa contrarietatibus prędita sunt. Ex hoc loco Nouus Autor argumētum elicuit, quo quatuor primas qualitates,quæ sunt primæ contrarietates,nequaquā elementis accidētales,sed omninò substantiales esse cōclusit. Hoc argumētum,si prorsus illi cōcesserimus,nihil planè erit,quod sniæ nostræ officiat: iam.n.supra satis commodè explicatum est, quatuor primas qualitates elemētis substantiales esse,hoc est,ad eorum naturas,atque substantias maximè pertinentes, eo modo,quo propria cuiusque rei affectio suo subiecto substantialis dicitur: inde tñ inferre non licet,sunt substantiales;ergo sunt de essentia,vel de substantia,vel etiam formæ substantiales, ob eam rationem,quam supra retigimus. Addebatur decima autoritas ex 1. de Generatione tex.18. vbi ait Arist.ignem,& terram calido,& frigido, tanquam differentijs differre: tunc arguebat Nouus Autor,si ignis,& terra calido,& frigido differunt;ergo caliditas, & frigiditas sunt eorum substantiales formæ. Huic autoritati simul,& rationi respondeo cum D.Thoma,in illius contex.cōmentario,qui ait,cùm substantiales rerum differentię nobis ignotæ sint,& manifestari debeant;nullam vnquam ipsarum cognitionem habituros nos esse, nisi eædem accidentalibus differentijs notæ fierent: ideo quàm sæpissimè accidentalibus differentijs loco substantialiū,vti cogimur,vt in eo textu Arist.fecit:qui calorem,& frigus substantiales ignis, & terræ differentias appellauit: non quòd tales reuera sint, sed quia sunt proximi effectus,à formis substantialibus emanantes,atque etiam propriùs substantiales differentias explicantes. In hoc autem quàm plurimos ratio fefellit,qui cùm vidissent, Arist.interdū primas qualitates elemētorum differentias appellasse,existimarunt,eas ipsas qualitates re vera substantiales elemētorum differentias esse, cùm tamen potius earundem notæ quædam, atque indicia dicantur. Sed responsioni S.Thomæ addi illud posset,consecutionem hanc minimè valere,elemēta qualitatibus differunt;ergo qualitates sunt differētiæ essentiales, vel formæ substantiales elemētorum:in antecedente.n.hæc esset particula adijcienda.s. *Primò*, & tunc argumentum rectè concluderet. Nunc autem elemēta non differunt qualitatibus primo, sed substantialibus differentijs,quæ nobis ignotæ sunt,innotescunt autem per qualitates,ab illis emanantes. Sic etiam fel,& mel quanuis amaritudine,atque dulcedine differunt;tamen quia hisce qualitatibus non differunt primò, ideo has qualitates eorum substantiales formas,vel differentias non appellabimus. Qui autem,præter qualitates, quæ differentiæ sunt,sensibus manifestæ,alias differentias aut in elemētis,aut in mistis, quæ sensibus incompertæ sunt,intellectu assequi non possunt,ad philosophandum ineptissimi iudicantur.

Ad nonā autoritatem. **Ad decimam autoritatem.** **Respōsio S. Thomæ.** **Multorū hallucinatio.** **Rñsio Autoris.** **Elemēta nō differūt qualitatibus primò, sed substantialib. formis.**

Responsio ad vndecimam, & duodecimam autoritatem. *Cap. VIII.*

Vndecima autoritas sumpta erat ex 1.Metheor.ca.4.vbi Arist.docet,totam molē sublunarium corporum esse veluti materiam,quæ aut motu,aut quiete interueniēte,qualitates à Cælo recipit. Ex hoc loco sic arguebat Nouus Autor, materia per suam potētiam, se habet ad formam substantialem, & illam proximè respicit. Admittatur hæc propositio. Addebat minorem, sed materia se habet ad istas qualitates, per suam potentiam. Deest in **Ad vndecimam autoritatem.**

hac propositione particula, maximè necessaria; quæ in maiore posita est; alioquin argumentum nihil concludet: ea autem est, *& illam proximè respicit*, suppressit autem Nouus Autor hęc verba; quia cognouit, propositionem esse falsam: nam materia proxime respicit formam substantialem, non tamen proximè respicit illas qualitates; quanuis illæ insint, seu recipiantur in toto substantiali composito, ratione materiæ.

Ad duodecimam autoritatem.

Duodecima autoritas eliciebatur ex 2. de Gen. tex. 24. vbi docet Aristoteles, elementa esse apta inuicem transmutari; quia generatio est ex contrarijs, & in contraria: & elementa inter se contraria sunt; quoniam contrarias differentias habent. Arguebat Nouus Autor; mutatio secundum differentias non specificas non facit mutationem substantiæ. Verissima est hæc propositio. Sed mutatio secundum differentias, quas dicit philosophus, facit mutationē substantię. Hæc propositio est falsa, in quo ipso tota difficultas posita est: non. n. ait philosophus substātialē elementorū mutationē fieri s'm qualitates, quibus differunt: sed docet, in elementis substantialē mutationem fieri posse; quoniam contraria sunt: inde autem elicuit, contraria esse; quoniam qualitatibus, tanquam manifestis differentijs differunt. Non igitur qualitates censendæ sunt differentiæ substantiales; sed eæ ipsæ, quæ contrariæ sunt, indicant, substantiales differentias, formasque diuersas.

Speculare hic diligenter.

Ad cōfirmationem.

Confirmabat suam rationem ex tex. 25. eiusdem libri, vbi, postquam Aristoteles docuit, elementa inuicem transmutabilia esse, cùm vellet ostendere, quæ nam procliuiùs, atque faciliùs inuicem transmutentur, illa, ait, esse, quæ in vna qualitate conueniunt, vt aer, & ignis: si enim siccitas ab humiditate vincatur, ex igne aer fiet. Arguit Nouus Autor, si aer est per humiditatem; ergo humiditas est forma substantialis aeris. Explicabimus primùm autoritatem Aristotelis, mox eius rationem diluemus. Autoritas Aristotelis non eget longa explicatione, cùm ipsa per se clara sit: cùm enim omnem substantialem generationem alteratio aliqua necessariò antecedat; si aer ex igne fieri debeat, necesse est, vt materia certis quibusdam affectionibus, ad formam ignis abijciendam, & ad formam aeris accipiendam, præparetur. Quia verò siccitas qualitas est, aeri contraria; idcirco opus est, vt cum humiditate pugnet, à qua si separabitur, facilè ignis in aerem conuertetur. Cùm autem ignis caliditate quoque præditus sit, qua etiam qualitate, quanuis specie diuersa, gaudet aer; non ita difficile erit, caliditatem ignis in aeris caliditatem commutare, sicut frigiditatem terræ, aut aquæ: ideo dixit Aristoteles, in elementis, symbolum habentibus faciliorem transitum esse. Nunc ad rationem Noui Autoris admittimus, aerem esse quidem per humiditatem; non tamen primò, &, vt Scholæ inquiunt, formaliter: est enim primò per suam formam substantialem, quam postea humiditas, tanquam eius propria affectio, consequitur: ideo rectè concludi non potest, humiditatem esse formam substantialem aeris.

Cur in elemētis symbolū habentib. facilior fit transitus.

Nota.

Responsio ad decimamtertiam autoritatem Cap. IX.

DEcimatertia autoritas eliciebatur ex eodem 2. lib. de Gener. & interitu, text. 49. vbi ait Aristoteles, ignem, & terram contraria esse, vt contingit, substantiam substantiæ esse cōtrariam. Loquitur ibi, ait Nouus Autor, de contrarietate substantiali, quod ita probat. Contrarietas in elementis requiritur, quatenus simul miscentur. Hæc propositio sine aliqua explicatione admittenda non est: si enim illa particula, quatenus, sit nota alicuius conduplicationis, propositio est falsa; nam etiamsi elementa non misceantur, habent nihilominus qualitates contrarias: Sin autem illa particula, quatenus, designet qualitates contrarias, quibus elementa, quæ miscentur, prædita sunt; in hoc sensu propositio verissima est. Minor erat hæc; sed elementa simul miscentur, quatenus substantiæ sunt. Hæc etiam propositio vera est, si illa particula, quatenus, elementorum substantias exprimat, vel, vt aiunt, specificet: at verò si ita specificet, vt eas à qualitatibus abscindat, quasi qualitates inuicem, vnà cum substātijs non misceantur; in hoc sensu propositio est falsa: nam elementa simul miscentur, quatenus substantiæ, qualitatibus præditæ; propterea non sequitur, contrarietatem inter elementa requiri, quatenus substantiæ sunt, reduplicatiuè, vt dicūt Scholæ; sed quatenus substantiæ sunt, qualitatibus affectæ. Neque verò illa Aristotelis verba, *Vt contingit, substantiam substantiæ contrariam esse*, quicquam roboris habent, ad Noui Autoris rationem firmandam, si rectè intelligantur: verus enim eorum sensus non ille est, quem eis Ipse ascripsit, vt scilicet Aristoteles docere voluerit, substantiam esse cōtrariam substantiæ, non secundum materiam, sed

Expende hāc propositionem.

Elementa simul miscent nō quatenus simpliciter substantiæ sunt; sed quatenus sunt substantiæ qualitatibus prædite.

Explanatᵉ locus Aristo. in 2. de Gener. & int. tex. 49

secundum formam; sed ab eo longè diuersus. Dixit Aristoteles, inter elementa contrarietatẽ esse, cùm tamen optimè nouerit, elementa substantias esse: & quoniam in prædicamentis absolutè asseruit, substantiæ nihil esse contrarium, ita vt huiusmodi proprietas toti substantiæ generi conueniat, prout potissimum à qualitate distinguitur, ut supra à nobis cumulatè demonstratum est; idcirco attendens Aristoteles hanc quasi contradictionem, ea verba protulit, *Vt contingit, substantiam substantiæ contrariam esse*, ac si dixisset, elementa, quæ substantiæ sunt, non simpliciter quidem, & absolutè, quatenus substantiæ sunt, contraria dicuntur; quia certum est, substantiæ nihil contrarium esse: sed eo modo contraria sunt, quo substantiã substantiæ contrariam esse contingit. Nunc autem vna substantia non est alteri substantiæ contraria, ratione substantiæ, sed ratione qualitatis. Elementa itaque inter se contraria sunt, non ratione substantiæ, sed quatenus qualitatibus afficiuntur, quemadmodum etiam supra ex Simplicio, atque Ammonio patefecimus.

Quo contingat, substantiam substantiæ contrariã esse.

Responsio ad decimamquartam autoritatem. *Cap. X.*

DEcimaquarta autoritas deducebatur ex 2. de Gener. & inter. tex. 6. quæ magni à Nouo Autore æstimatur. Nos autem primùm paucis textum illum explicabimus: mox, quid ad difficultatem respondendum sit, dilucidè patebit. Loquitur ibi Aristoteles de primo principio, ex quo res sensibiles constituuntur. Cùm autem aliorum philosophorum opiniones reiecisset, suo, vt dicitur, Marte, hoc primum principium primam esse materiam statuit; quæ tamen à contrarietate seiuncta nõ est, vt in Physicis patefecit: vbi, eam semper aliquam formam coniunctam habere, atque rursus eidem semper alicuius formæ priuationem annexam esse, apertissimè docuit. Ex hac igitur materia ipsa quoque elementa constituũtur; vt intelligamus, elementa absolutè pro principijs accipienda non esse, cùm ipsa etiam principijs constent. Porrò materia prima, quamuis semper cum contrarietate est; tertium tamen quippiam, à contrarijs distinctum, appellatur, atque eorum subiectum existit: neque enim album ex nigro fit, neque calori subijcitur frigus; sed aliquod tertium est, quod ea ipsa successione recipit. Sic materia, quamuis semper tùm formam, tùm priuationem annexam habeat, nihilominus ab illis distincta est, cùm sit subiectum, à quo illa principia contraria mutuò se expellunt. Hæc cum ita se habeant, haud difficile est, ordinem inuenire, quo res sensibiles procreantur, vel à principijs pendent. Omnium origine primum est materia: hanc sequuntur primæ contrarietates, hoc est formę substantiales elementorum, contrarietatibus designatę: ex quibus postea, vnà cum materia, elementa constituuntur, ex quorum denique permistione mista corpora generantur. Inuicem enim elementa, contrarijs qualitatibus prędita, transmutantur: quoniam nisi eorum qualitates inuicem mutarentur, vt Empedocles existimabat; nulla esset alteratio, atque adeo ne generatio quidem, ad quam alteratio ipsa, vt ad finem dirigitur. Hæc breuis est illius contextus explanatio. Nouus autem Autor ex prioribus verbis eiusdem contextus elicuit, sermonem ibi Aristoteli esse de contrarietate, dante existentiã materiæ, quæ est contrarietas generans, & substantialis, positiua, & formæ ad formam; atque adeò, cùm ex ipsa contrarietate elementa generentur, ipsasmet qualitates contrarias substantiales esse elementorum formas. At verò ex ijs verbis nihil profectò elicere potest, quod ad id, quod vult, quadret: etenim contrarietas, de qua ibi Aristoteles loquitur, substantialis quidem est; non tamen positiua, sed priuatiua: non formæ ad formam, sed priuationis ad formã. Cùm enim illa eadem contrarietas sit, de qua tùm 1. Phys. tùm etiam 3. & 4. lib. de Cęlo disputauit, vnicuique, eos libros perlegenti, manifestum est, ibi Aristotelem de ea contrarietate locutum esse, quę est inter priuationem, & formam, cuius quidem contrarietatis subiectũ materia prima statuitur. Si quę igitur sunt, quę in eo textu difficultatem pariãt, sunt ea verba, *secundum autem prima contrarietates*. Si enim id, quod proximè, ante elementorum constitutionem, materiam sequitur, sunt quatuor primę qualitates; ergo eę ipsę substantiales elementorum formę esse videntur. Cui quidem loco, absque vlla contorsione, aut effugio, respõdent Latini, Aristotelem, per contrarietates, substantiales elementorum formas intellexisse, & eas quidem latentes, atque occultas: quas, quoniam nomine carent, idcirco primis qualitatibus, tanquam propriis affectionibus, designauit. Neque verò id mirum cuiquam videri debet, qui in Aristotelis sensis percipiendis exercitatus est. Etenim vt 4. lib. de Cęlo, vbi de qua

Explanatio text. 6. lib 2. de Gener. & inter.

Elementa nõ sunt prima principia, cũ ipsa quoque principiis cõstent.

Materia prima est subiectum principiorum contrariorum

Ordo, quo res sensibiles à pricipiis pficiscuntur.

Error Empedoclis.

Noui Autoris ratio.

Solutio.

Verba, quæ in prædicto textu difficultatem faciũt.

Difficultatis explicatio

Nota hoc diligenter.

tuor elementis, in ordine ad Mundi constitutionem, disputauit, eorum formas grauitate, & leuitate circumscripsit, quatenus qualitates quædam sunt, quibus ea ipsa ad propria loca in vniuerso mouentur, ita 2. lib. de Gener. & inter. vbi de elemẽtis, in ordine ad mista, disseruit, eorum formas alteratricibus qualitatibus significauit, quibus ipsa alterationem inuicem patiuntur, atque tandem varia eorum permistione, mista corpora procreantur. Hæc cuicunq; intellectui, non proteruo quidem, sed ad veritatem capessendam prompto, atque parato, pro illius loci, atque difficultatis explicatione, satis esse debebunt.

Responsio ad tres postremas autoritates. *Cap. XI.*

Ad decimam quintam autoritatem.

Explanatio text. 7. lib. 2. de Generat.

DEcima quinta autoritas sumpta erat ex 2. de Generat. tex. 7. cuius quidem intellectus huiusmodi est. Cùm iam superius materiale elementorum principium Arist. inuenisset; atq; ea insuper ostendisset, quæ ad elemẽta, quatenus prima corpora sunt, cõstituẽda concurrunt, quæ quidem sunt materia, & substantialis forma, quam qualitatis nomine designauit; cùm occulta, & innominata illa sit, in eo textu de eorundem formali principio disserit, quod ipsa quidem non in esse simplicium, sed in esse sensibilium corporũ constituit: ideo ait, *Quoniam igitur quaerimus sensibilis corporis principia.* Hæc autem principia dicit esse contrarietates, non quidem omnes, sed eas tantùm, quæ sub tactum cadunt: quoniam neque albedo, neq; nigredo, neque dulcedo, neq; amaritudo, neque aliud contrarietatis genus elemẽtum facit, hoc est simplex corpus primò sensibile reddit; sed eæ tantum contrarietates, quæ tactu percipiútur.

Ad rationes noui Auto.

Explicata iam Arist. autoritate, manifestum est, Noui Autoris rationes, inde sumptas, nihil concludere. Primò concedendum est, Arist. ibi de positiua contrarietate, quæ est formæ ad formam, locutum esse; quoniam locutus est de contrarietate, quæ est inter qualitates. Cùm verò ait; ergo illæ contrarietates tanquam formæ statuuntur. Si accidentales intelligat, concedimus: si substantiales, negamus.

Elemẽta qualitatibus constituũtur, nõ vt simplicia corpora, sed vt sensibilia sunt.

Vel etiam dicendum est, cõtrarietates, seu potius qualitates ibi tanquam formas ab Arist. statui, quibus elemẽta constituuntur, non quidem quo ad esse substantiale: (nam de ijs formis iam in præcedente contex. locutus est) sed quoad esse sẽsibile. Sicut. n. alia sunt principia hominis, & hominis albi, ita alia sunt principia ignis, & ignis calidi. Ignis, vt ignis, constituitur ex materia, & forma substantiali innominata: ignis verò, vt calidus, constituitur ex toto composito substantiali ignis, & caliditate, ab eius forma fluente. Et in hoc sensu qualitates primæ non solùm sunt essentiales elemẽtis, verùm etiam de eorum essentia: quòd si Nouus Autor nil aliud contendat, id ei libentissimè concedatur.

Ad decimam sextam autoritatem.

Decimasexta autoritas, sumpta ex eodem lib. tex. 6. iam paulò antè explicata est: nam nomine secundi principij, non intellexit re vera Arist. qualitates primas, sed formas substantiales, qualitatibus designatas. Cùm verò ex eodem contex. & ex 1. de Generatio. efficit, materiam nunquam esse sine contrarietatibus, quibus transmutatio fit. Concedo, materiã habere semper substantialem formam coniunctam, ac deinceps qualitates, ex quarum mutua actione, & passione, elemẽtis primùm alteratio accidit, ac demum vnius in alterum substantialis mutatio.

Ad decimam septimam autoritatem.

Postrema autoritas eliciebatur ex 2. de Generat. tex. 16. quæ certè parui momenti est: non. n. ibi Arist. primas qualitates elemẽta vocauit, vt Nouus Autor existimauit, sed ex quadruplici vera primarum qualitatum combinatione, quatuor tantùm, nec plura, nec pauciora esse elementa, elicuit. Nũc ad eius rationem veniamus. Elementum, inquit, est id, ex quo res primò fit, & in quod vltimum abit. Dimittatur hæc propositio. Ergo ex his qualitatibus simplicia corpora fiunt, & in easdem tandem dissoluuntur. Hæc consecutio nulla est: peccat enim ex falsa positione: nam ponit, qualitates esse elementa, ex quibus quatuor simplicia corpora, terra, aqua, aer, & ignis constituuntur, quod tamen falsum est.

Responsio ad primam rationem Noui Autoris. *Cap. XII.*

EXplicatis iam omnibus Aristot. autoritatibus, soluendæ sunt modò duæ illæ rationes, quas Nouus Autor, demonstrationes esse, existimauit. Prima erat, quia cùm elemẽtorum formæ dissolubiles sint; necesse est, eas inuicem contrarias esse, vt patet per tex. 47. primi Phys. & 50. primi libri de Generatione: & propterea quatuor primæ qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales elemẽtorum formæ dicentur. Pro huius rationis solutione, Aristot. primùm locos explicabo: deinde verò ad formam argumentationis respondebo. Quod attinet

net ad tex. 5 o. primi libri de Generat. loquitur ibi Arist. de ea contrarietate, quæ inter agẽs, & patiens necessariò requiritur: cùm enim agens, dum agit, eò tendat, vt patiens sibi simile reddat; opus est sanè, vt illud initio ei dissimile, atque contrarium sit; alioquin agentis actionem recipere non posset: non enim calidum ab æquè calido, neque frigidum, ab æquè frigido patitur. Quare locus ille ad rem nostram nihil omninò pertinere videtur. In textu verò 47. primi libri Physicorum, de ea contrarietate Arist. loquitur, quæ inter rerum naturalium principia reperitur, quam quidem contrarietatem, nemo est, qui nesciat, priuatiuam esse: nã superius, omnium philosophorũ sñia, statuerat, principia debere esse contraria. Per principia verò contraria, ipsemet, secundum propriam sententiam, formam, & priuationem intellexit; quæ certè priuatiua, non item positiua contrarietate opponuntur: ideo dixit, ex immusico musicum fieri: & per immusicum, intellexit subiectum, habens priuationem musicæ, cum habilitate ad illam recipiendam, vt hoc exemplo, in accidentibus, tanquam in manifestioribus rebus adducto, id ipsum quoque in substantijs fieri intelligeremus. Nam & carnem ex non carne fieri dicimus, & per non carnem, intelligimus subiectum, carens forma carnis, cũ proxima affectione, & habilitate ad illam recipiendam, quale subiectum est sanguis: propterea dixit Arist. generationem ex contrarijs fieri. Id, quod etiam in primo de Gener. tex. 51. affirmauit: cùm enim alterationem ex contrarijs, contrarietate positiua, fieri docuisset: intulit etiam generationem, quæ exterior alterationis terminus est ex contrarijs fieri, supple contrarietate priuatiua. Declaratis hisce Arist. locis, ad primam Noui Autoris rationem dupliciter respondeo. Primam responsionem elicio ex eodem 47. contex. primi libri Phys. quem ipse pro semetipso citauit. Dum itaque arguit, si formæ elementorum non sunt contrariæ; tunc illæ sunt indissolubiles; Respondeo, si elemẽtorum formæ nullam omnino nec positiuam, nec priuatiuam contrarietatem habeant; tunc verè sequi, illas esse indissolubiles. At verò omni penitus contrarietate non carent: & si enim careant contrarietate positiua; habent tamen contrarietatem priuatiuam, atque ista ad earum interitum satis est. Alteram responsionem elicio ex contex. 51. libri primi de Ortu, & interitu: & vt ad formam argumenti respondeamus, dũ arguit, si formæ elemẽtorum non sunt contrariæ; tunc illæ sunt indissolubiles. Admitto hanc totam propositionem, & reddo etiam rationem: quoniam cùm interitus absque alteratione præcedente fieri nequeat, nisi elemẽtorum formæ contrariæ sint, tunc nullam alterationem perpeti, atque adeo nec interire, hoc est, à materia recedere posse, quia interitus (vt alias docuimus) propriè composito competit: forma verò propriè dicitur desinere esse in materia, vel ab eadem recedere. Iam verò contrariæ sunt elemẽtorum formæ, & contrarietate quidẽ positiua: non ea tamẽ ratione, qua formæ atque substantiæ sunt, sed ea ratione, qua sunt qualitatibus præditæ: hoc enim modo inuicem agunt, & patiuntur: propterea ignis non vt ignis, sed vt calidus agit, vt supra ex Aristotele lib. de Sensu, & sensibili, capite de odore, & sapore, docuimus. Elemẽta itaque alterationem primùm patiuntur, quatenus hac positiua contrarietate, ratione qualitatum, prædita sunt; deinde verò in vltimo alterationis termino, quatenus substantiæ sunt, & quatenus priuatiuam contrarietatem habent; abolentur tandem, & dissoluuntur.

Tex. 50. 1. de Gen. à nouo Autore citatus, nihil ad rem facit.

Explanatio tex. 47. lib. 1. Physic.

Solutio rationis noui Auto. Prima respõsio.

Respõsio altera.

Compositũ verò interit, & dissoluit; forma verò propriè desinit esse in materia.

Responsio ad alteram Noui Autoris rationem. Cap. XIII.

AD alteram rationem facilis est responsio: dum arguebat, si forma, & priuatio sunt principia rerum naturalium; oportet, primas formas substantiales, quæ sunt in natura, esse contrarias. Si de priuatiua contrarietate id intelligat, concedo; si verò de positiua, vt intelligere videtur, nego. Ad primam probationem, patet vnicuique argumẽtum illud concludere de contrarietate priuatiua, quoniam illa est contrarietas, quam in rerum naturalium principijs Arist. statuit. Ad alteram probationem, dum primò ponit, priuationem existere debere. De hoc modò nihil. Non potest vi propria existere. Verum hoc est. Debet igitur aut à materia, aut à forma existentiam accipere. Hoc pariter admittatur. Non accipit existentiã à materia, quia materia, per se, caret existentia. Id tanquam falsum reijcimus, vt aliàs probauimus. Hoc autem fundamẽto sublato, totum eius ædificium ruit, quo ponit, priuationem à forma existentiam accipere: nos enim dicimus, accipere existentiam à materia, cum qua vnum numero, siue subiecto est. Sed nihilominus ad formam eius argumenti respondeamus.

In formis substãtialib. reperiri põt contrarietas priuatiua, nõ aũt positiua.

Priuatio accipit existentiã à materia cũ qua vnum numero est.

Respõsio ad formã argumenti.

Argumentum erat huiusmodi. Quæcunque verè extremè in eodem genere distant, illa contraria sunt. Concedo. Sed formæ elementorum verè extremè in eodem genere distant. Hæc minor distingui posset; sed tamen ipsa quoque dimittatur. Ergo elementorum formæ inter se contrariæ sunt. Hæc conclusio ex præmissis minus rectè deducitur; particulam enim continet, quæ in maiori propositione non reperitur, nimirum, *Inter se*. Debet autem esse huiusmodi; ergo formæ elementorum sunt contrariæ, suis nimirum priuationib. contrarietate videlicet priuatiua; & tunc conclusio verissima erit: forma enim vnius elementi, & eius priuatio ea sunt, quæ verè extremè in genere substantiæ distant; non autem formæ elementorum inter se. Dum verò probat, quia priuatio in sui conceptu carentiam includit, quæ non nisi cum altero extremorum, hoc est cum opposita forma reperitur; quia secundum Aristotelem 2. Phys. tex. 15. priuatio est quodammodo forma. Respondeo, priuationem esse quodammodo formam, quia semper est cum aliqua forma, ratione cuius materia habilitatem ad oppositam formam recipiendam habere dicitur. Exempli gratia, cùm materia formã sanguinis habet, illi formæ priuatio formę carnis annexa est: & materia, forma sanguinis prędita, facilè formam carnis recipere potest. Iam verò forma sanguinis, & forma carnis oppositæ, atque contrariæ formæ dicuntur, non contrarietate quidem positiua, sed priuatiua; quia si forma carnis in materia recipi debeat, opus est, vt materia forma sanguinis destituta maneat: non enim simul duæ formæ substantiales in eadem portione materiæ reperiri possunt, secus in eodem composito viuente, de quo alias. Denique ad locum Auerrois 2. Phys. text. 15. vbi dicebat, priuationem, quæ est in materia, à primis contrarietatibus, quæ sunt quatuor qualitates non separari, respondendum est, ibi Auerroem docere voluisse, materiam primã, quæ est subiectum rerum generabilium, & dissolubilium, semper in se aliquam primam contrarietatem continere; quia nunquam primis qualitatibus destituta est: nanque si ab ea remoueatur frigiditas, in eandem introducetur caliditas, atque contra: si etiam remoueatur siccitas, introducetur humiditas, & item contra: ideo materia nunquam primis qualitatibus nudata est. Hoc autem dixit Auerroes ad differentiam contrarietatum, quæ in cæteris qualitatibus reperiuntur: non enim necesse est, vt in materia sint odores, sapores, aut aliæ qualitates huiusmodi. Sed quid hæc ad rem nostram? Sunt qualitates in materia, non tanquam in subiecto proximo: (id enim est totum compositum substantiale) sed tanquam in subiecto præcipuo: nam materia est id, ratione cuius totum substantiale compositum qualitates in se recipit: erunt ne igitur qualitates, eam ob rem, formæ substantiales elementorum?

Ad cõfirmatioñe ex Aristot.

Priuatio cur dicatur quodãmodo forma.

Ad cõfirmatioñe ex Auerroe.

Qualitates sunt in materia, non tanquam in subiecto proximo, sed tanquam in subiecto præcipuo.

PARS QVINTA.

IN QVA NONNVLLA LATINORVM DICTA AD HANC disputationem attinentia, à Noui Autoris obiectionibus vindicantur.

Noui Autoris argumenta, quibus accidentales affectiones, substantialem formam in materia præcedentes, tollere nititur. Caput Primum.

Latinorum sententia de substantialibus elementorum formis iam satis commode confirmata, singulisque autoritatibus, & rationibus, pro Grecorum opinione propositis, omnino explicatis, ac dissolutis; vnum adhuc superest, quod constructo à nobis ædificio detrimentum vel maximum afferre, immò illud ipsum demoliri facilè posset, nisi è medio penitus tolleretur. Illud autem est, vt Noui Autoris obiectionibus, contra nonnullas Latinorum assertiones, quibus passim eorum sententia munitur, pro virib. occurramus. Inter cæteras autem assertiones ea præcipua videtur, quæ sepè in aduersariorũ rationibus diluendis vsu venit, nimirum substantiales elementorum formas natura quidem sua dissolubiles esse; non tamen quia contrarietatem patiantur; cùm substantiæ nihil contrarium sit; sed propter affectiones, vel, vt aiunt, dispositiones, quæ ipsas in materia necessariò antecedunt. Perspicua autem res est, affectiones illas à qualitatibus pẽdere, quibus variè prima rerum materies afficitur, atque modò ad hanc, modò ad illam formam recipiẽdam apta, idoneaque redditur; cùm, per se, ad omnes formas indifferens, ac indeterminata sit. Doctrinã hanc de accidentalibus affectionibus, substantialem formam in materia præcedentibus, satis apud

Celebris Latinorũ assertio de accidẽtalibus affectionib. substantialẽ formam in materia præcedentibus.

apud Latinos celebrem, Aristotelis autoritate munitam, atque vsu comprobatã, Nouus Autor sect. 2. c. 6. multis rationibus refellere conatus est: eo potissimùm consilio, vt suam illam rationem, quam demonstratiuam esse putauit, validiùs firmaret, nimirum nisi elementorum formæ contrariæ essent, inde sequi, vt illæ necessariò indissolubiles sint; vt tandem quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales elementorum formas esse concluderet. Primò itaque ad tollendam accidentalium affectionum necessitatem, in medium affert Aristotelis autoritatem, sumptam ex 1. Phys. text. 65. vbi de materia, & forma loquens, ita scribit, *Manifestum igitur est, quòd, si quidem sunt causa, & principia eorum, quæ naturâ sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt: omne, quod fit, ex subiecto, & forma fit.* Vult ibi Aristoteles, naturalia composita proximè ex materia, & forma constitui; ergo accidentales affectiones, quæ tempore, materiæ, & formæ coniunctionem antecedant, ad elementorum generationẽ necessariæ non sunt. Secundò affert Aristotelis autoritatem ex 2. de Anima text. 7. vbi ait, non esse quærendum, quomodo ex materia, & forma vnum fiat: si nihil de hoc quęrendum, est, quorsum igitur accidentarias illas affectiones medium, aut rationem vocabimus, quamobrem substantialis forma cum materia copuletur? Tertiò ita argumentatur: Si materia, antequam substantialem formam accipiat, per antecedentes affectiones necessariò ad illam recipiendam præparatur; quomodo quęso ad illas affectiones determinatur? Aut enim ipsa per se, aut per aliarũ affectionum interuentu: si aliarũ affectionum interuentu; tunc quæretur etiam de illis, atque ita res in infinitum abibit. Si verò ipsa per se; ergo multo magis ad formam substantialem determinari poterit, cuius proximum subiectum existit; accidentium verò non nisi remotum; cùm accidentia proximè in substantiali cõposito inhæreant. Quartò (& est ferè argumentum idem) si agens non nisi in materiam affectam substantialem formam introducere potest; necesse est igitur, vt affectiones in materia iam ponat. Nunc quærit, quid nam illas in materiam inducit? Certè vel idem, vel aliud agens, qualecunque sit. Si idem, quomodo igitur idem agens materiam afficiet, & formam inducet? Si aliud, tunc rursum quęrit, aut materia est præparata ad illas recipiendas, aut non: si non; ergo illud agens aget in materiam rudem, & impolitam: Si verò est præparata; ergo per alias affectiones, & sic procedetur in infinitum. Quintò, affectio est in eodem genere cum forma, vt elicitur ex Arist. 5. Metaph. text. 24. vbi dispositionem definiens, ait, esse ordinem partes habentis; igitur affectiones accidentales non possunt esse præuiæ ad formas substantiales. Sextò ponit, disputationis gratia, materiam ab omni forma separatam esse, & cælum suo motu caliditatem in eandem, tanquam affectionem introducere: deinde verò eam affectionem substantialis formę introductionem cõsequi. Tunc quærit, caliditas illa præparans, & afficiens, quæ substantialem formam antecedit, à quo nam existentiam habeat? Ab agente quidem habere non potest; quia agens nõ dat existentiam illis rebus, quæ sunt in subiecto, nisi ratione subiecti, in quo cõseruantur. Neque etiam à materia, quia, cum materia per se non existat, multò minus alteri existentiam tribuere poterit. Necesse est igitur, vt illa caliditas per se existat, atque adeo accidens separabile sit. Confirmat hanc rationem, argumento simili, quod fecit Aristoteles 1. de Gener. text. 11. vbi considerans rerum generationes ex ente potentia, ita argumentabatur; Si istud ens potentia actu substantia non sit, & aliquod aliorum prędicamentorum in se reapse contineat; Sequitur, vt accidentia per se existere possint: quia idem est dicere, accidentia in materia prima existere, ac accidentia existere per se. Sic ait Nouus Autor, si, ante formam ignis, inest in materia caliditas, quæ est accidens, tanquam pręparatio ad formam substantialem ignis, cuius in ea nihil adhuc reperitur; idem erit, ac si dicamus, caliditatem existere per se. Quòd si quis obiiciat, materiam ab omni temporum æternitate formam aliquam, sibi coniunctam, habuisse; atque adeo positionem ab eo factam, absurdam esse. Respondet, se Aristotelem imitari, qui & 1. de Gener. tex. 11. & 1. Metheor. c. 4. similiter philosophatus est. Et rõnem etiam adiungit; quia nos ponere non debemus, res factas esse, nisi prout fieri potuerunt, licet ab æterno factæ sint: & cùm in contemplatione versamur, opus est, vt intellectu ad rei existentis principia perueniamus, atque de illius generatione disputemus, sicut illorum principiorum conditio, pro eius generatione, requirit. Verùm esto etiam materia aliquam semper formam coniunctam habuerit, addit nihilominus septimam rationem, qua probare contendit, affectionẽ illam accidentalem existentiam nullam habere posse. Iam enim paulò ante probauerat, exi-

Prima rõ noui Autoris. | Secunda. | Tertia. | Quarta | Quinta | Sexta. | Cõfirmatio. | Latinorum obiectio. | Noui Auto. responsio. | Septima.

sten-

stentiam nullam à materia habere, prout materia est: non habere autem à materia, prout forma prędita est, ita ostendit. Nam forma illi affectioni contraria est, cùm ad ipsam destruendam, & oppositam introducendam, in materiam inducatur: vnum autem contrarium suo cōtrario existentiam præbere non potest; alioquin suum contrarium conseruaret proprijq; interitus causa existeret. Octaua. Octauò quærit, quis nam sit ille motus, qui fit ab agente, huiusmodi accidentales affectiones inducēte, quatenus illas inducit? Profectò non est generatio, erit igitur alteratio, atque adeo alteratio erit circa subiectum potestate, quod est contra Arist. 1. de Generat. tex. 1. 23. & 24. Nona. Nonò, istæ affectiones sunt proximè in materia prima; ergo accidens terminatum conseruabitur in materia prima. Decima. Decimò, illa transmutatio, quæ dicitur alteratio, circa vtrunque principium fit, materiam scilicet; atque formam, vt habet Arist. 1. de Generat. tex. 10. hic verò ponitur alteratio circa solam materiam. Vndecima. Vndecimò, ponamus, induci caliditatem in materiam, tanquam accidentalem affectionem ad formam substantialem ignis; quærit, quonam huiusmodi motus terminetur? Num calido esse, quod est accidēs, an potius forma substantiali ipsius ignis? Si calido esse, quid igitur affectiones ad formā ignis substantialem, cùm, neque in via, neque in termino, aliquid formę substantialis habeatur? Si verò forma substantiali ipsius ignis; ergo motus in accidente desinit in substantiam, eritque generatio, cùm motus à termino speciem, atque denominationem sumat, 5. Phys. tex. 4. Rursus accidentalis affectio euidet habitus substantialis, cùm ex prædicamentis habeatur, affectionem habitum euadere posse. Duodecima. Duodecimò, quærit, an dicant forsan Latini, affectionem accidentalem terminari transitu de non esse ad esse formæ substantialis, qui est generatio. Quòd si hoc dicant, iterum quærit, intelligant ne huiusmodi transitum esse mutationem, & tunc infert, ergo motus est ad motum per se, vt ad terminum, contra Aristotelem 5. Phys. An potius intelligant, huiusmodi transitum esse, mutatum esse; & tunc mutatum esse substantiale erit terminus mutationis accidentalis. An tandem intelligant, huiusmodi transitum esse motum cum alteratione compositum; & tunc quantum fit de mutatione accidentali, tantum fieri oportebit de forma substantiali: quod non reprehendit, nisi quatenus malè intelligatur. Decima tertia. Decimo tertiò ita argumentatur; si ad interitum harum affectionum intereunt formę substantiales; eæ igitur ex accidente interibunt: quare hæc propositio, substantia materialis est dissolubilis, vera erit ex accidenti. Consecutionem probat ex Arist. libro de Longitudine, & breuitate vitæ, vbi ait, *Quæ contrarijs insunt, ex accidenti pereunt, eo quòd illa pereant; interimunt autem contraria se mutuo.* Decimaquarte. Ad extremum, ita argumentatur, Cùm in materia introducitur caliditas, quæ ipsam præparet ad formam substantialem ignis, caliditas præparās aut eadem est cum caliditate, à forma ignis fluente, aut diuersa: si eadem, cùm caliditas præparans sit materialis, caliditas verò fluens formalis, tunc materiale, & formale idem erunt, atque id ante formam exigetur, quod à forma fluit: si diuersa, duæ igitur in materia caliditates erunt. Occupatio. Quòd si quis dicat, vt Thomistæ dicere videntur, adueniente forma, priorem caliditatem aboleri; quærit, à quo nam aboleatur? Deinde forma remanet, & affectio iam interijt; ergo illa forma indissolubilis est. Probat consequentiam; quia illa forma neque alteri formæ contraria simpliciter est, neque contrarietatem vllam præparantem habet; quomodo igitur aliquando dissoluetur? His igitur rationibus putauit Nouus Autor, suam illam primam, quam vocauit demonstrationem, iam satis consolidasse, nimirum, si elementorum formæ cōtrariæ non sunt, eas necessariò indissolubiles esse.

Quinque priores Noui Autoris rationes diluuntur. *Cap. II.*

Respōsio ad primam rōnem. AD omnes autem huiusmodi rationes facilis est responsio. Ad primam, verissimum est id, quod in 65. illo contextu primi libri Phys. Arist. docuit, omnia. s. naturalia composita ex materia, & forma proximè coalescere. Verùm quoniam vnius rei generatio absque alterius interitu fieri nequit; & vtraque mutatio alterationem comitem habet, vt ipsemet libro 1. de Generat. & interitu affirmauit; alteratio autem motus est ad qualitatem, vt patet 5. Phys. hinc fit, vt priusquam materia, & forma ad alicuius naturalis compositi constitutionem inuicem copulentur, affectio aliqua necessariò antecedat, qua vetus forma à materia remoueatur, & noua in eandem introducatur. Nunc ad formam argumenti: naturalia composita fiunt proximè ex materia, & forma. Concedo. Ergo nulla est necessitas affectionum. Ne-

go hanc consequentiam:& si enim naturalia composita proximè ex affectionibus non fiunt; eæ tamen, antequam illa fiant, necessariò requiruntur.

Ad secūdam.

Ad secundam, si quodlibet ex quolibet fieret, vt Anaxagoræ decretum fuit; vbi res aliqua facta esset, quæ per se vna verè diceretur, profectò, cùm sciremus, eam ex materia, & forma constare, nulla alia causa quærenda esset, cur à duobus illis principijs suam consistentiam, & vnitatem acceperit: constat.n.ex materia, quæ est potentia, & forma, quæ est actus, id, quod est per se vnum, constitui. Verũ quoniam non ex quolibet quodlibet fit, sed determinatum ex determinato, vt textu 58. 1. libri Phys.& alibi sæpè, contra Anaxagoram, Arist. asseruit, ideo vbi res aliqua iam facta est, tametsi non est quæréda causa, cur ex materia, & forma illa res, quę est per se vna, facta sit; quęri tamen potest, cur hoc determinatum ens ex vno potius, quàm ex alio subiecto, aut ex eodẽ subiecto, hoc potius, vel illo modo affecto, factum sit.

Exemplũ rẽ aperiens.

Exempli grat. si carnem cõsideremus, vt naturale quoddam compositum est, ex materia, & forma coagmentatum, frustra quidem quæremus, quomodo ex materia, & forma factum sit, & hoc est, quod docuit Arist. 2. de Anima tex. 7. Si verò carnem, vt caro est, contemplemur, an non quærere poterimus, cur ex sanguine potius, quàm ex lapide, aut ex ligno facta sit; Huius autẽ rei ratio in promptu est; quoniam materia, forma sanguinis prædita, satis affecta, & accommodata est, ad formam carnis recipiendam. Necessariæ itaque sunt accidentariæ affectiones, non propriè tanquam mediũ, quo substantialis forma cum materia copuletur, vt Nouus Autor innuit; sed potius tãquàm causæ, sine quibus materiæ, & formæ copulatio fieri nunquam posset.

Necessitas accidentalium affectionum in materia.

Ad tertiam.

Ad tertiam respondendum est, materiam æquè ad formas substantiales, ac ad affectiones accidentales indeterminatam esse; immò ideo natura sua ad quancunque formam indifferentem esse, quia natura sua cuiuscunque affectionis est capax: eius autem naturæ ordo id exigit, vt nunquam formam sine antecedente affectione recipiat.

Exemplum.

Rem aperiamus exemplo. Consideremus nunc materiam, aeris forma præditam; ea sic spectata, tàm ad formam ignis, quàm ad formã aquę atque adeo ad qualitates, ad vtranque formam præparantes, indifferens, atque indeterminata est. Potest itaque tàm calore, & siccitate, quàm frigore, & humore affici: si calore, & siccitate afficiatur; incalescet, aer rarefiet, atq; in ignẽ vertetur: Si verò frigore, & humore; frigescet, condensabitur, & vertetur in aquam.

Materia præparatᵭ ad formam per affectiones accidẽtales, eas aũt absq; vlla præparatione recipit.

Igitur materia, antequam substantialem formam recipiat, necessariò quidem per antecedentes affectiones ad illam recipiendam præparatur, ad illas verò affectiones recipiendas alijs præterea affectionibus non eget, cùm per se, ipsa ad illas recipiendas determinata sit. Et cùm arguit Nouus Autor, ergo multò magis ipsa per se ad formam substantialem determinari poterit, cuius proximum subiectum existit, accidentium verò non nisi remotum. Respondendum est, ad nobiliorem formam recipiendam, maiorem præparationem requiri, quàm ad ignobiliorem: propterea, cùm substantialis forma longè accidentali nobilior sit, mirum non est, si hęc absque vlla præparatione in materia recipiatur, illa verò aliquam præparationem necessariò deposcat.

Ad quartam.

Ad quartã dicimus, agens, substantialem formam in materiam introducens, quodcunque tandem illud sit, non nisi in eandem affectam agere, atque adeo affectiones in materia necessariò ponere. Cùm verò quæritur, quid nam illas in materiam inducat: Sunt qui respondeant esse idem agens, quod substantialem formam in eandem introducere intendit.

Idem agens materiã præparat, & in eã dem formam inducit. lege Auer. 9. Met. com. 31.

Exemplum.

Valde autem miror, Nouum Autorem mirari, quomodo idem agens materiam afficiat, & formam inducat, quasi hoc si non apud omnes, saltem apud multos philosophos satis tritum, & peruulgatum non sit, idem agens, dummodò vniuocum sit, materiam præparare, & cum eadem substantialem formam communicare. Quod ostendunt exemplo. Si lignum inquiunt admoueatur igni, tũc statim ignis in ligni materiam propriam substantialem formam inducere, hoc est, lignum in sui naturam, atque substantiam conuertere intendit: idem autem ignis non ne primùm suo calore lignum afficit, sensimque eius humiditatem absumit, atque materiam præparat, vt ligni formam abijciat, propriamque formam recipiat? En igitur, quomodo absurdum nõ est, ab eodem agente materiam affici, atque formam in eandem inducit. Sed de hoc fusius sequẽti disputatione.

Ad quintam. Vera, & communis explanatio tex. 24. li. 5. Metaph.

Ad quintam respondendum est, dispositionem illam, quam Aristo. 5. Metaphys. tex. 24. definiuit, ab ea, de qua modo disserimus longè diuersam esse: illa enim propriè dispositio dicitur, quam rectè Arist. definiuit, dum dixit, eam esse ordinem alicuius rei, partes habentis. Aut enim dicit ordinem partium in loco, & tunc spectat ad prædicamentum situs:

Propriè dicta dispositio quid sit.

vt

vt disposita domus, aut dispositus exercitus dicitur, cùm omnes partes suis quæque locis accommodatæ sunt. Aut dicit ordinem partium in virtute: & tunc spectat ad prædicamentum qualitatis: vt corpus dispositum, hoc est, optimo temperamento præditum dicitur, quotiescunque in eius partibus, vel humorib. debita proportio, & symmetria seruatur, adeo vt vnius virtus in agendo, alterius virtutem in patiendo non excedat. Aut dicit ordinem partium in toto; & tunc spectat, ad prædicamentum quantitatis: vt figura, vel statua disposita dicitur, quotiescunque eius partes debitam cum toto proportionem conseruant. Ad alia prædicamenta propriè dicta dispositio non pertinet: neque enim ordinem partium temporis dicit, nec orationis, nec naturæ, aut substantię; vt, à materia, & forma, genere, & differentia, & alijs huiusmodi, veram, & proprie dictam dispositionem exclusam esse, intelligamus. Hinc apparet, Nouum Autorem hallucinatum esse, qui violenta quadam expositione, quæ neque apud Latinos, neque apud Arabes, neque apud Græcos expositores reperitur, Aristotelis definitionem ad propriam sententiam detorserit. Putauit ipse, formas substātiales habere partes, quas gradus appellauit; ac propterea hisce formarū gradibus materiā sensim affici, ad formam substātialē recipiendā, hincque elicuit, affectiónem esse in eodē genere cum forma, ad quam afficit, & in hanc sñiam falsò asserit, aliquando deuenisse Iandunū 7. Phys. q. 8. Sed lōgè à veritate, atque ēt ab Aristot. mente aberrauit. Primò, quia formæ non habent gradus, neque partes, sed in indiuisibili consistunt, vt aliàs docuimus. Deinde verò, quia citatus Aristotelis contextus longè diuersa continet ab i/s, quæ ipse probare contendit: nunc enim de dispositione disserimus, quæ verè, & propriè dispositio non est, & barbarè à Scholasticis dispositio vocatur; cùm Latinè potius affectio; vel præparatio quædam appellanda sit, qua subiectum, ad aliquid recipiendum, aptum, idoneumque redditur. Non ergo absonum est, in genere, vel ordine esse diuerso ab eo, in quo est forma, quam affectio illa, præparatioque respicit. Cùm itaq; dicimus, materiam disponi ad formam recipiendam; non intelligimus, materiæ partes acquirere ordinē aut in loco, aut in virtute, aut in toto, quēadmodū dispositionis nomē sonare vr. sed intelligimus, materiam, alicuius qualitatis accessu, exteriùs affici, aut etiam, alicuius substantialis formæ coniunctione, interius, ad aliam formam recipiendam præparari. Vt cùm ex aere fit aqua, accessione frigoris, & humoris, materia exteriùs afficitur, vt promptè formā aquæ recipere possit. Vel cùm materia mistionis formam iam in sese recepit; tunc dicere cōsueuimus, illam esse dispositam, ad vegetalem, vel sentientem animam recipiendam; cùm veriùs præparatam dicere deberemus: hanc enim præparationem rei viuentis forma in materia deposcit, quā probè suas functiones obire queat.

Dispositio ad tria solū prædicamēta pertinet. f situs, qualitatis, & quantitatis.

Nou. Autor dispositionis definitionē, ab Arist. traditam violenta interpretatione turbauit.

Iandonus ibi tuetur, in eodem composito plures dari posse substantiales formas, quarū altera ad alterā materiā præparat, vt nos infra; non tñ vult, formas substantiales habere grad⁹ vt perperam Nouus Autor.

Exterior materiæ habilitas ad formā recipiendam barbarè dispositio, Latinè verò affectio, pręparatioque dicitur.

Responsio ad sextam, & septimam rationem. Cap. III.

Ad sextam rationem.

AD sextam rationem rectè responderunt Latini, dum dixerunt, falsam esse positionem illam, qua statuitur, aliquando materiam ab omni forma penitus seiunctam esse: cùm enim ex Aristotelis sententia, Mundus æternus sit; necesse est, vt materia semper cum aliqua forma copulata fuerit. Minus autem rectè Nouus Autor hac in re Aristotelem imitatus est: nam si loca, ab eo citata, diligenter legantur, palàm fiet, Aristotelem & de alijs rebus locutū, & secus, ac ipse putauit, philosophatum esse. Inanis etiam est ratio, quam ad prædictam positionem confirmandam adiunxit, qua dicebat, nos ponere non debere, factas esse res, nisi prout fieri potuerunt, licet ab æterno factæ sint: si enim res æternæ sunt; semper igitur fuerunt, atque adeo nunquam fieri potuerunt; contradictionem siquidem inuoluit, aliquid ab æterno fieri potuisse, vt alia disputatione satis luculenter probauimus. Sed philosophādi gratia, eius etiam positionem admittamus: ponamusque, materiam ab omni forma separatam esse; tunc id, quod primò in ea introduceretur, profectò caliditas à cælo orta, aut alia quæuis accidentalis forma esse non posset; sed forma aliqua substantialis: illud enim naturæ decretum est, vt substantiale compositum accidentale compositum antecedat. Porrò prima illa substantialis forma, quoniam prima esset, absque vlla affectione in materiam introduceretur: esset enim tunc materia nuda, & ad quancunque formam recipiendam indifferens, & verè indeterminata: omnes autem aliæ formæ, quæ post primam, in materiam introducerentur, præcurrentes affectiones necessariò requirerent. Sed statim dicet Nouus Autor, quænam est maior ratio, cur prima forma absque vlla affectione in materiam introducatur; posteriores verò formæ

Cōtradictionem inuoluit aliquid ab æterno fieri potuisse. lege disput. de mundi æternit.

Obiectio.

me affectionem requitant? Ratio euidentissima est: etenim prima forma inuenit materiã nudam, ab omnique contrarietate, aut impedimento remotam; ideo facilè cum illa affinitatem contrahere potest: posteriores verò formæ nunquam in materiam introduci possent, nisi forma prior à materia remoueatur: remoueri autem non potest, nisi qualitates, quę substantialium formarum instrumenta sunt, inuicem agant, & patiantur; ex mutua autem qualitatum actione, & passione, in eadem materia affectio quędam inducitur, qua ad priorem formam abijciendam, posteriorem verò recipiendam prępáratur. Sed fac etiam, materiam, ab omni forma seiunctam, caliditatem à motu cęli editam, tanquam affectionem ad formam substantialem, recipere posse: dum quęrit Nouus Autor, à quo nam illa caliditas existentiam habeter? Respondeo, à propria natura, idque in genere causę formalis; in genere autem causę efficientis, à cęlo. Tametsi enim illa caliditas accidens est; eorum nihilominus sententiã tueor, qui accidentia propriam existentiam habere statuerunt; quę tamẽ, quia imperfecta est, ideo conseruante subiecto indiget, quale subiectum est substantia. Hinc Aristoteles 7. Metaph. docuit, accidentia non esse entia, nisi quia entis. i. nisi quia sunt in ente. Itaque caliditas illa in aliquo priori naturę signo existens, antequam in materia reciperetur, ab ipsamet materia, pariter existente, conseruaretur: iam enim aliàs, materiam propriam existentiam habere, docuimus. Et si quis dicat, materiam esse minimum ens, & prope nihil; propterea nullius accidentis existentiam conseruare posse. Respondendum est, minimam quanuis substantiam quocunque accidente perfectiorem esse; ac propterea, si admitteret natura, vt ante formam substantialem, accidentalis forma in materia recipi posset; tunc optimè à materia, quę substãtia est, illius accidentalis formę existentia conseruaretur. Quod ex confirmatione, quam Nouus Autor à se esse censuit, elici potest: quanuis enim non sit omninò argumentum idẽ, quod fecit Aristoteles 1. de Gen. tex. 11. vbi simplicem dari generationem probare contendit; tamẽ ex eo loco elicimus, materiam re ipsa substantiam esse: alioquin res ex non substantia immò ex nihilo fierent. Vel, vt in argumẽto, à Nouo Autore proposito, persistamus, si istud ens potentia, quod est materia, actu substantia non esset, & aliquid aliorum prędicamentorum in se actu contineret; tunc accidentia per se existere possent: per se autem non existunt, sed in materia, quę est actu substantia; ab eadem igitur conseruantur, aut existentiam accipiunt, cuius tamen oppositum hac sua confirmatione probare contendebat. Ad septimam rationem respondendum est, proximum, & adequatum subiectum accidentium esse totum compositum substantiale; materiam verò esse id, quo ipsummet compositum accidentia in sese recipit, vt alia disputatione ostendemus. Iam verò accidentia sunt duplicis generis, alia ipsi composito iucunda, & familiaria, atque hęc compositum absque vlla repugnantia recipit; immò eadem fouet, atque conseruat. Alia molesta, eiusque naturæ aduersantia; & hæc ingratis, & repugnanter recipit, non autem fouet, sed omni conatu à sese illa depellere nititur, atque tandẽ expellit, si vires habeat illis accidentibus præstantiores: sin minus, accidentia propria ab extrarijs accidentibus primò superantur, ac mox totius compositi dissolutio sequitur. Absurdum igitur non est id, quod absonum Nouus Autor putauit, nimirum, vnum contrarium suũ contrarium conseruare: id enim non spontè, sed, vt diximus, inuitè, & repugnanter facit. Febrilis calor, vt rem facilem reddamus exemplo, corpori nostro infestus valdè, & inimicus est; nihilominus tanquàm accidens, quod seorsum consistere nequit, ab eodem conseruatur, ita vt sæpe etiam interitum inferat: conseruatur autem, non propriæ naturæ impulsu; sed quia neque eum non recipiendi, neque eundem à sese depellendi liberam potestatem habet. Quid mirum igitur erit, si affectio, alterius substantialis formæ interitum petens, à toto composito ex materia, & eadem substantiali forma constante, conseruetur?

Solutio.

Accidẽtia habent ppriam existentiam, indigẽt tñ cõseruãte subiecto propter eius imperfectionem.

Obiectio.

Solutio.

Ad cõfirmationem.

Ad septimã.

Accidentia, quæ in cõposito insunt, sunt duplicis generis.

Quo interdum vnũ cõtrarium a suo contrario cõseruetur. Exemplum.

Cæterarum rationum solutio. *Cap. IV.*

AD octauam respondendum est, motum illum, quo ab agente accidentales affectiones inducuntur, nõ esse generationem, sed alterationem: eam verò non fieri circa subiectũ potestate, sed circa totum compositum, quod dum proximè accidentia recipit, necessariò et materia, quæ eius est substantialis pars, ijsdem accidentibus afficitur, atque ad veterem formam abijciendam, & nouam accipiendam præparatur. Et hac eadem solutione duabus et sequentibus rationibus satisfit. Ad vndecimam respondetur, eum motum, quo caliditas in

Ad octauam nonam, & decimam.

Ad vndecimam.

totum

totum compositum, ac deinceps affectio in materiam inducitur terminari calido esse, quod est accidens. Et cū arguitur, quid igitur faciēt affectiones pro forma substātiali ignis, cū neq; in via, neq; in termino aliquid formę substātialis habeatur? Rn̄dendū est, affectiones impedimenta omnia remouere; atque ad formam illam substantialem accipiendam materiam pręparare. Forma verò substantialis, cùm indiuisibilis sit, non habet partes, quibus sensim materia perficiatur: neque temporis lapsu cum materia coniungitur, sed statim ac materia vltimū gradum affectionis obtinuit, momento temporis in eandem inducitur. Ad duodecimam nō est, quòd respondeamus: non enim Latini asserunt, accidētalem affectionem terminari transitu de non esse ad esse formæ substantialis, sed qualitate afficiente, quæcunque tandem illa sit. Ad decimam tertiam respondendum est, substantiales formas, accidentalium affectionū interitu, non interire, sed potius, earundem accessu, materiam affici ad nouam formam accipiendam, hincque veteris interitum exoriri, eo modo, quo aliàs, formam interire, docuimus. Cùm verò infertur, ergo substantiales formæ ex accidēti interibunt, atque adeo hæc propositio, substantia materialis est dissolubilis, vera erit ex accidenti. Respondendum est, absurdū non esse, substantiam materialem, alicuius accidētis occursu, intercidere: immò hoc pernecessarium est, cùm omnem interitum aliqua alteratio necessariò antecedat: non tamen inde sequitur, propositionem hanc. s. substantia materialis est dissolubilis, esse veram ex accidenti: substātia enim materialis per se, hoc est, natura, sua dissolubilis est, tametsi, non nisi alicuius accidentis occursu, eius dissolutio contingat. Ad postremam respondetur, caliditatem præparantem diuersam esse à caliditate, à forma ignis fluente; non eam tamen ob rem fore in materia duas caliditates: rectè enim respondent Thomistæ, adueniente forma, priorem caliditatem aboleri. Cùm verò quæritur, à quonam aboleatur? Respondendum est, ab eodē agēte, quod formam ignis substantialem in materiam inducit: s. n. ex aqua ignis fieri debeat, naturale agens, quod est ignis, suo calore aquam afficit, sensimque materiam præparat, ad formam aquæ relinquendum: in vltimo autem affectionis termino, forma aquæ à materia recedit, simulque caliditas, qua affecta erat, abolitur: eodem autem momēto, quo forma aquæ à materia abscedit, cum eadem forma ignis copulatur, à qua posteà caliditas tanquàm affectio proficiscitur. Vna igitur tātùm caliditas in materia manet. Et cùm arguitur, si manet forma, & affectio iam interijt; ergo illa forma indissolubilis est: Inepta certè est huiusmodi consecutio, & inanis etiam eiusdem probatio: nam tametsi affectio ad illam formam iā interijt; alia tamen affectio, contraria agentis actione, in materiam induci potest, qua ea ipsa substantialis forma à materia recedere cogatur. Sicut enim ex aqua, factus est ignis, nonne vicissim ex igne aqua fieri potest? Iacet igitur etiam num Noui Autoris demonstratio, quam hisce rationibus, iam à nobis solutis, satis se corroborasse putauit.

Ad duodecimam. — *Ad decimam tertiam.* — *Ad decimam quartam.*

Vulgatissimum esse apud Peripateticos axioma, vltimas differentias nomine carere. *Caput V.*

Latini Philosophi dum suam de elementorum formis sn̄iam tuentur, præter quatuor principes qualitates, quæ sensibus obuiæ fiunt, in elemētis, aiunt, substantiales formas latere, quæ prorsus nomine carent, sensum omnem effugiunt, solaque possunt ratione comprehendi. Hinc factum esse, vt Arist. elementorum cognitionem nobis traditurus, substantialium formarum, vel differentiarum loco, qualitates, ab ipsis fluentes, acceperit, eisdemque nobis elementorum naturam, atque substantiam circunscripserit. Etenim cùm vltimæ rerum differentiæ lateant nos: nullius vnquam rei cognitionem haberemus, nisi qualitates, & accidentia reliqua, ad notitiam adipiscendam nobis suppetias ferrēt, atque ad intimas rerum naturas, & substantias, nobis aditum patefacerent. Præcipuum hoc Latinorum fundamentum Nouus Autor sectio. 2. cap. 8. euertere nititur, pro cuius euersione multa tela iecit, quæ nunc nobis reijcienda sunt. Ait primò, dictāre Latinos, vltimas rerum differentias nobis incognitas esse: vix tamen locum vllum in Arist. ab eisdem afferri, vbi id scriptum sit: quasi propositio illa adeo per se nota non sit, vt Arist. etiam autoritas, ad eam confirmandam, desideretur. Fac, nihil hac de re Arist. scripsisse; falsa ne igitur ideo erit eiusmodi propositio? Ecquis enim mortalium est, qui scire possit, quonam præcipuè ferrum à Chalybe differat, Adamas à Saphiro, Ficus, à Nuce, Bos à Leone? Auerroes, qui Aristotelis operum diligentissimus extitit

Fūdamētum præcipuū opinionis Latinorū de formis elementorum. — *Nou. Autor euertere nititur hoc fundamentū Latinorum.*

titit commentator, & 8. Metaph. com. 5. & 4. de Cælo com. 6. & alijs pluribus locis prędictæ propositionis veritatem optimè nouit, docuitque, in rerum definitionibus accidentia poni li cere, cùm substantiales differentiæ lateant nos, & nomine careant. Id ipsum Aristoteles sæpè monuit, cùm frequenter proprietates, & accidentia pro substantialibus differētijs acceperit. Et si proxima rerum genera nomine carēt, vt ipsemet scripsit 7. Metaph. tex. 28. vbi ait, proximum genus, equo, & asino commune, nominatum non esse; nonne multò magis de eiusdē sp̄ia, intimæ, atque precipuæ differentiæ nomine carebunt? An autem omnes substantiales differentiæ nomine careant, non est modò, cur in dubium vocemus: paucissimas enim nomē habere arbitror: & fortasse, vbi diximus, substantialem differentiam, qua homo discrimina tur à beluis, rationalitatem esse; nulla reperietur alia cui proprium nomen assignatum sit. Non ideo tamen censuerim, nihil à nobis sciri posse, quòd vltimæ rerum differentiæ incognitæ sint: cum enim proprietates veluti earum partus existant, ad demonstrationes conficiendas satis erit, si cognoscamus, hanc proprietatem ita ab hac substantiali forma proficisci, vt huius, & non alterius indicium censeatur: mentis igitur acie substantialem illam differētiam attingimus, quanuis nullum eidem nomen impositum sit. Vt enim latrabilitas in substantialem differentiam canis; ita hinnibilitas in substātialem differentiam equi nos ducit, scimusq; eam differentiam, quæ canem constituit, & à qua latrabilitas fluit, ab ea distare, quæ constituit equum, & à qua hinnibilitas proficiscitur. Illud tamen perpetuò verum erit, vltimas rerum differentias, & nobis ignoras, & prorsus etiam innominatas esse.

Cùm vltimæ rerū differentię latēt nobis, earū loco in definitionib. proprietatib. vtimur. Aues 8. Met. com. 5. & 4. de Cælo, com. 6.

Proxima rerum genera noīe carent, Vide Arist. 7. Met. text. 28.

Paucissimæ sunt substantiales differētiæ, quib. nomen impositum sit.

Substātialiū differentiarū ignoratio demōstrationē non tollit.

Substantiales elementorum formas prorsus innominatas esse, rectèque ab Aristotele qualitatibus circunscriptas. Cap. VI.

CÆterùm si vltimæ differentiæ, substātialesque mistorum corporum formæ nobis igno tæ sunt, prorsusque nomine carent; quantò magis, substantiales simplicium corporum formas, & differentias latentes, & innominatas esse, dicemus? Illud satis tritum est, atque ab Arist. in procemio librorum de Physico auditu pronunciatū, ea nobis notiora esse, quæ magis composita, quæque sensibus viciniora sūnt: quæ verò à sensibus distant, suapte quidē natura nota, nobis verò incognita esse. Ideo materia, quæ à sensibus longissimè abest, ac deinceps substantialis forma, quæ nullo sensu percipi potest, natura notæ, nobis autem ignotæ di cuntur. Elementa itidem quanuis suis se qualitatibus prodant; nihilominus quatenus substantiæ sunt, quę proximè ex materia, & forma coalescunt, de eorum numero dici possunt, quæ per se quidem nota, nobis autem incognita sunt, cùm præsertim materiæ primæ valdè proxima sint; immò etiam, cùm ad mista corpora referuntur, materię nomen subeant. Id cū ita se habeat, mirum non est, si frequenter Arist. substantiales elementorum formas qualitatibus circunscripserit: nullam enim meliorem rationem inuenit, qua nos in eorum cognitionem tanquam manu duceret. Multa nunc afferre possem Aristotelis loca, vbi substantiales elementorum formas qualitatibus circunscripsit, atque adeò, eas innominatas esse, tacite pronūciauit: Sed hac in re nec longior esse, nec actum agere libet: qui enim & rationes, superiùs, pro Latinis adductas, & responsiones, Græcorum rationibus adhibitas, diligenter considerauerint, sæpè inuenient, Arist. qualitates loco formarum substantialium accepisse, eisdemque tanquam proprietatibus, ab intimis formis fluentibus, elementorū naturas designasse. Vnū tantùm hic addam, quod ea, quæ superiùs dicta sunt, satis commodè confirmabit: cùm enim vnius rei vna duntaxat substantialis forma sit, qua præcipuè constituitur; profectò si qualitates, quibus Arist. elementorum naturas adumbrauit, eorundem substantiales formę dicerētur, vnius rei, & illius quidem simplicis, animaque carentis, plures substantiales formæ statuerentur. Nanque Arist. elemēta, & grauitate, & leuitate, & caliditate, & frigiditate, & alijs etiam qualitatibus circunscripsit: si igitur huiusmodi qualitates substantiales formę dicūtur, iam erunt in eodē elemento duæ formę substantiales, vt in igne caliditas, & leuitas, in aqua frigiditas, & grauitas; atque aliæ in alijs, prout eorum natura fert. Hoc igitur absurdum vt Arist. euitaret, secundum variam elementorum considerationem, varijs etiam qualitatibus eorundem substantias designauit. Aut enim elementa, vt proximæ vniuersi partes considerantur; & tunc, ad illa definienda, Arist. lib. 4. de Cælo grauitatem, & leuitatem adhibuit: eæ enim qualitates veluti instrumenta quædam sunt, quibus ipsa ad ea loca in vniuerso ferun-

Nota nobis, & nota naturæ, quænā dicantur.

Materiā, & forma vt naturę nota, ita nobis ignota dicuntur.

Elemēta suis qualitatibus nota fiunt.

Cur Arist. substantiales elementorū formas qualitatibus circūscripserit.

Quære sup. Latinorū rōnes, & resp. ad argumēta Græcorum.

Ratio eiusdē qua ostenditur Arist. substantiales elementorū formas qualitatibus circunscripsisse.

Iuxta duplicem elemētorum considerationē Arist.

duplicib. qualitatibus eorum naturas designauit.

tur, quæ à natura illis assignata sunt. Aut verò eadem, vt subiecta mistis corporibus materies attenduntur; tuncque illa Arist. quatuor primis qualitatibus lib. 2. de Ortu, & interitu circũ scripsit, tanquam ijs, quæ inuicem agunt, & patiuntur, quæque in causa sunt, cur elementorũ particulæ inuicem misceantur, ac deinceps mista corpora procreentur. Scio, Nouum Autorẽ hanc distinctionem ægrè ferre, sed de ea loquemur paulò infra. Explicat etiam idem Autor aliquot Arist. loca, quibus nonnulli ex recentioribus philosophis probare conati sunt, elemẽtorum formas innominatas esse. Illę autem explicationes, aut etiam Arist. loca, à recentioribus adducta, ad rem faciant, nec ne, nihil nunc laboro; nõ enim institutum meum est, Latinorum dicta, sed eorum tñ sñiam de formis elemẽtorũ tueri. Neq; verò me fugit, rationes multas à quibusdam propositas esse, quæ leuissimæ sunt, & multas etiam responsiones, quę à veritatis norma prorsus declinare videntur. His igitur omissis, illud tantùm expendemus, quod Nouus Autor in fine eiusdem octaui capitis, sect. 2. protulit, vt quandam Latinorum rationem, à nobis paulò ante propositam, dilueret.

Latinorũ rõ.

Dicebamus, n. elemẽtorum formas incognitas, & innominatas esse, quia sunt proximæ materiæ primæ, quę pariter incognita est.

Noui Auto. solutio.

Admonet ipse Latinos philosophos, & satis quidem humaniter, vt considerent, materiam primam per se quidem ignotam esse: at verò à nobis facilè cognosci; quia quod per analogiam cognoscitur, haud difficulter cognoscitur. Addit præterea, elemẽtorũ formas, vel eò præcipuè, quia materiæ primæ proximæ sunt, ideo notissimas esse debere: non enim in se multos actus confundunt, ratione cuius confusionis, propriæ, vt ipse ait, actualitatis ratio latere debeat: sed cũ simplices actus sint, iuxta materiam positi, quæ potentia est, faciliùs cognosci debent; opposita enim iuxta se posita magis patent.

Refutatio.

Nescirem certè, quanam alia re tantæ boni huius viri, erga Latinos philosophos, humanitati aptiùs respondere, quàm mutua admonitione. Primum igitur Autorem hunc admonitum velim, materiam primam per se ignotam non esse; immò suapte natura manifestam, vt omnia clamitant Peripatetica dogmata. Etenim Arist. in 2. contex. primi libri Phys. docuit, ad acquirendam principiorum notitiam, optimam esse illam viam, quę à natura nobis insita est, vt scilicet à notioribus nobis ad notiora naturæ progrediamur. In tertio autem contextu declarauit, notiora nobis ea esse, quæ magis composita sunt, atque adeò, quæ magis sensibus patent. Vt hinc eliciamus, nota naturæ ea esse, quæ simplicia sunt, quæque à sensibus longè absunt, cuiusmodi sunt causæ, atque principia, in quorum etiam numero materia prima collocatur, ea igitur suapte natura nota est, cùm in entiũ

Materia prima duob. modis à nobis cognosci potest, aut per analogiã, aut per negationem

numero pósita sit. A nobis verò difficillimè cognoscitur, & duobus tantùm modis eam percipi posse Arist. docuit, aut per analogiam, vt patet 1. Phys. tex. 69. aut per negationem, vt habetur 7. Metaph. tex. 8. Quòd si à nobis facilè cognosceretur, vt Nouus Autor existimauit; tot profectò de ipsa difficultates, & controuersiæ nunquam apud philosophos ortæ fuissent.

Nõ satis est, elemẽtorum formas simplices actus esse, vt nobis cognitæ sint.

Sed illud præterea aduertere debet, tametsi elementorum formæ simplices actus sunt; id tamen non sufficere, vt nobis notæ, manifestæque fiant: vt enim paulò ante diximus, ea tãtùm nobis nota dicuntur, quæ sensibus percipi queunt: propterea cùm substantiales elementorũ formæ à sensibus longè distent; nobis semper incognitæ erũt: & quemadmodum materia per transmutationem cognoscitur; ita substantiales formæ suis se tantùm operationibus manifestabunt.

Vt materia p transmutationem; ita forma per operationem nota fit.

Etenim quia plantam videmus generare plantam, & ignem lignum in semetipsum conuertere, & ignem pariter procreare; ideo arguimus, substantiales aliquas formas latere, quæ huiusmodi operationum principia dicantur, ad eaque munia obeunda proprijs qualitatibus, tanquam instrumentis, vtantur. Itaque forma quælibet substãtialis, eò quòd simplex actus est, ideo per se, & natura sua notissima dicitur; quia verò sensum fugit, ideo nobis prorsus ignota censetur.

Notabilis obiectio contra nouũ Autorem.

Cùm verò ait Nouus Autor, ideo substantialem formam notam esse debere, quia est simplex actus, iuxta materiam positus, quæ potentia est: dicat obsecro, cur non etiam eadem ratione, materia, quæ iuxta formam posita est, notissima nobis dicetur, si opposita iuxta se posita magis illucescunt? Quid igitur opus est analogia? Cur, quid nõ est potius, quàm quid est materia, nos scire Aristoteles affirmauit?

Nonnulla Noui Autoris argumenta, quibus probare contendit, elementorum formas apud Aristotelem innominatas non esse. Cap. VII.

Arg. primũ.

SEd & eodem capite nonnullis rationibus probare nititur, absurdum esse dicere, innominatas elementorum formas Aristot. statuisse. Primò, cùm res plures, quàm nomina sint,

vt

vt habetur 1. Elenc. c. 1. docuit Aristoteles in prædicamentis, c. de relatione, fingenda esse nomina: vbi non adsint; quod sæpè quidem fecit: vbi autem nomina non finxit; admonuit saltē, aliqua minus propria esse, quæ iam rebus posita sunt, vt patet in 4. Metheor. in moralibus, in libris de Animalibus, & alibi sæpè. Sed cùm de elementis locutus est, de re quidem maximi momenti locutus est; & tamen nec nomina finxit vlla, nec vllam etiam admonitionem adhibuit; igitur nomina illa, quibus elementa significauit, propriè nobis eorundem substantiales formas aperiunt, adeo vt, præter illas nullæ aliæ latentes, aut innominatæ formæ quærendæ sint. Deinde, vsus est Aristoteles in generatione substantiali quatuor primis qualitatibus: si autem illę accidentia sunt, cum iam vulgatissimum sit Aristotelis placitum, ex non substantijs substantiam fieri non posse; tunc grauiter Aristoteles errasset, nisi hāc cōtradictionem animaduertisset; atq; eam insuper ab addiscentium mentibus remouisset. Præterea, si quatuor primæ qualitates accidētia sunt, iam hæc noīa, calidum, frigidū, & cætera huiusmodi, de eorum numero erunt, quæ multipliciter dicuntur: nam & propriè dictas qualitates indicabunt, quæ sunt accidentia, & elementorum formas, quæ sunt substantiæ. Cùm autem Aristoteles & in tota substantiali transmutatione, & in definitione generationis misti, & in ipsismet misti definitione, hisce qualitatibus vsus fuerit; iam ab eo præcepto defecisset, quod ipse 1. de Cælo, tex. 110. contra veteres posuit, nisi priùs nomina distinxisset, quibus notum fieret, quonā pacto illis vteretur, nū vt accidētia, an potius vt substantiales formas significāt. Rursus, Aristoteles 1. Phys. tex. 45. in simplicibus corporibus affectiones oppositas nominatas esse, perhibuit: hæ autem oppositæ affectiones ad formam, & priuationem attinent: igitur in simplicibus tàm formæ, quàm illarum priuationes nominatæ sunt. Ad hæc, fieri quidē potest, vt notis existentibus principijs, operationes lateant, vt patet quarto de Cælo text. 1. vbi tamen operationes notissimæ sunt, fieri nullo modo potest, vt formæ lateant; præsertim in simplicibus, vbi forma in mistione non consistit: sed substantiales elementorum operationes notissimæ sunt; qui igitur fieri potest, vt eorum substantiales formæ lateant, atque innominatæ sint? Insuper, Aristoteles contra Platonem ostendit, plantas non habere sensum; quia nulla est operatio, quæ id declaret: sed nulla est operatio, quæ significet, elementorum formas innominatas esse; igitur huiusmodi formas in elementis statuere, vanum est. Addit, si qua esset operatio, quæ has latentes, & innominatas formas ostenderet, ea maximè esset, vt Latini aiunt, generare sibi simile: sed elementa nulla alia ratione sibi similia generant, nisi quia qualitatibus prædita sunt: ignis enim non generat sibi simile, nisi quia calidus est, nec aliud generat, quàm corpus similiter calidum; quid ergo latentia inquirunt Latini, vbi totum compertissimum est? Denique Aristoteles. 2. de Gener. tex. 6. dixit, elemēta ex materia prima, & contrarietatibus constare: hæc autem contrarietas est contrarietas in substantia, cuius meminit 1. Phys. quamque, asseperantiæ verbo, qualitatibus significauit. nulla igitur in simplicibus substantijs innominata contrarietas ponenda est.

Secundum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Septimum. Octauum.

Quatuor argumenta priora diluuntur. *Cap. VIII.*

SAtis quidem multa ista argumenta; quorum tamen facilis est explicatio. Ad primū dicimus, docuisse Aristotelem, fingenda esse nomina, vbi non adsint, quotiescunque nominādę res in aperto positæ sunt: sic ipse fecit & in Metheoris, & in Moralib. & præcipuè in libris de Animalib. vbi varias corporis partes explicaturus, nonnullas proprijs nominibus appellauit; aliquibus nomen imposuit, & interdum etiam admonuit, imposita quibusdam partib. nomina nequaquam propria, sed mutuata esse; vt videre licet lib. 1. de Historia animalium c. 13. à Nouo Autore citato. Cùm verò nominandæ res omninò lateut, nec vllo sensu comprehendi possunt; tunc, ad eas significandas, nomina fingere non est necesse; sed sat est, si res nobis notiores, ac præsertim proprietates; ab illis fluentes, ad easdem indicādas, adhibeamus. Iam verò substantiales elementorum formæ prorsus abditæ sunt, nec vlla sensuum vis illas attingere potest: propterea nomina non habemus, immò nec habere possumus, quibus illas aptè significemus: ideo Aristoteles, vt illas indicaret, primis qualitatibus frequenter vsus est; tùm quia eæ nobis notissimæ sunt; tùm etiam quia sunt proprietates, à substantialibus elementorum formis proficiscentes: atque adeo ab effectibus, nobis manifestis, in latentium caussarum cognitionem nos duxit. Quòd autem Aristoteles inter primas qualitates, & substan-

Ad primum.

Ad res latentes significādas n ōest necesse noīa fingere, sed sat est si proprietatibus explicentur.

Aristo. inter quatuor pri-

mas qualitates, & formas substantiales elementorum discrimen statuit.

tiales elementorum formas, discrimen statuerit, manifestum erit, vnicuique caput de odore, & sapore, in libro de Sensu, & sensili, & 54. & 55. textum libri secundi de Gener. & inter. perlegenti: vbi docuit, ignem, non quatenus ignis est, sed quatenus calidus, agere: atque rursus materialem formam non proxime agere, sed qualitate, vt instrumento, ad operandũ vti. Qua de re cùm satis superque in confutatione responsionum Noui Autoris, ad decimam, & vndecimam Latinorum rationem, dictum sit; non est, quòd frustra eadem repetamus.

Ad secundũ.

Ad secundum, nullam video in dictis Aristotelis pugnantiam, nec vllam tollendæ contradictionis necessitatem. Id semper firmum, & ratum in Aristotele manet, ex non substantijs substantiam fieri non posse: cùm autem quatuor primis qualitatibus in substantiali mutatione vsus est; non ideo, id fecit, quia substantiale compositum ex primis qualitatibus, tanquam formis, proximè constituatur; sed quia quatuor primæ qualitates ad substantialem mutationem necessariò concurrunt, tanquam eæ, quibus materia afficitur, & ad veterem formam reijciendam, atque ad nouam recipiendam præparatur: sæpius enim antè dictum est, neque generationẽ, neque interitum absque præcedente alteratione fieri posse.

Ad tertium.

Ad tertium respondendum est, quatuor primas qualitates verè accidentia esse: nec propterea calidum frigidum, & id genus alia de eorum numero esse, quæ multipliciter dicuntur; nunquam enim substãtiales, sed semper accidentales formas significant. Et quanuis Aristoteles ijs interdum in substantialium formarum notitiam nos duxerit, illasque nobis eisdem circunscripserit; non ideo tamen sequitur, vt tàm accidentia, quam substantias significẽt, nanque caliditas solam qualitatem significat, quæ est accidens, & si frequenter, tanquam indicium sumatur alicuius substantialis formæ latentis, quæ eius principium existit. Non errauit igitur Aristoteles si nomina non distinxit, quia nulla fuit necessitas distinguendi.

Ad quartum. Explanatio tex. 45. lib. 1. Physic.

Ad quartum, cogor primùm in citato contex. Arist. mentem aperire, mox quanti roboris argumentum sit, facilè vnicuique patebit. Aristotelis igitur in eo tex. consilium est, ostendere propositionem hanc, vnumquodq; quod fit, ex suo contrario fieri, absolutè, hoc est, tàm in simplici, quàm in composita mutatione veram esse, vt tandem rectè, non quodlibet ex quolibet fieri, contra Anaxagoram, concluderet. Cùm autem eius veritatem in simplicibus mutationibus ostendisset, eandem in compositis ostendere vult, siue illæ in ordine vt exercitus, siue in partium coniunctione, & structura consistant, vt statua, vel domus. In his igitur, quicquid fit, ex suo contrario fit, quicquid dissoluitur, in suum contrarium dissoluitur. Id solum inter simplices, & compositas mutationes discriminis intercedere, Aristoteles asserit; quia nimirum in simplicibus apposita nomina habemus, quibus illa contraria significemus, ex quibus sua contraria fiunt (calidũ. n. ex frigido, & album ex nigro fieri dicimus) in compositis verò non item, sed infinitis nominibus vti cogimur. Cùm enim exercitus, vel domus fiunt, dubio procul ex suis contrarijs fiunt: quonam autem nomine, id quod exercitui, aut domui contrarium est, appellabimus? Nomen profectò non habemus, propterea nomine vtimur infinito, dicimusque, exercitum ex non exercitu, & domum ex non domo, tanquàm ex suo contrario fieri. Hæc habet Aristoteles in 45. illo contextu 1. libri Phys. à Nouo Autore citato. Quid autem momenti habeant, ad suam opinionẽ tuendam, nunc videamus.

Noui Autor. arg. diluitur.

Ait ipse, nominatas esse in simplicibus oppositas affectiones. Si rectè legantur omnes interpretes, patet, Aristotelis mentem esse, ostendere, propositionem illam, quicquid fit, ex suo contrario fit, tàm in substantijs, quàm in accidẽtibus veram esse: quoniam verò substantiæ latent nos: idcircò, illam viam in procemio Phys. tex. 2. nos docuit, qua eius veritatem in accidentibus, tanquam in manifestioribus, nobis aperuit, vt inde postea, eãdem quoque in substantijs veram esse, eliceremus. Absurdum autem non est, oppositas affectiones in accidentibus nominatas esse; liquidoque constat, album, & nigrum; quemadmodũ calidum, & frigidum, & id genus alia, tanquam exempla accidentium Aristotelem attulisse.

Inanis Noui Auto obiect.

Nouus Autor id, quod à Latinis de exemplis dicitur, ridiculum putat: rationem verò, cur id ridiculum sit, non adducit; ait solùm, quomodo Latini Aristotelem tuebuntur, qui musicum, & immusicum, vt actiua ponit; cum tamen actiua nõ sint? Quibus verbis, quid sibi velit, haud planè scio: illud tamen non me fugit, Aristotelem in tex. 43. eiusdem libri asseruisse, musicum ex immusico fieri; immusicum autem passiuum quoddam est; cùm materiæ, vel subiecti rationem subeat.

Falsa Noui Autoris expositio.

Ait præterea Nouus Autor, Aristotelem posuisse consonans, & inconsonans, pro forma, & priuatione in mistis: calidum, & frigidum, pro forma substãtiali in simplicibus: mu-

sicum

ficum,& immuſicum pro forma,& priuatione in accidentibus. Sed attendat, Ariſtotelem, ijs nominibus,non propriè formam,& priuationem,ſed ipſamet compoſita accidentalia denotaſſe:cùm enim vnum contrarium ex ſuo contrario fiat,planum eſt,non dici formam ex priuatione fieri;ſed rem vnam ex altera,cui contraria dicatur:cùm enim ait Ariſtoteles,muſicũ ex immuſico fieri;non intelligit,muſicam,quæ eſt forma,ex ſui priuatione fieri;ſed ex homine,carente muſica,& aliqua prædito opportunitate,& habilitate ad illam,muſicum fieri. Itidem ex non aere fit aer,hoc eſt ex ſubiecto,carente forma aeris,& aliquam habilitatem habente,ad illam recipiendam. Non ergo video,quam nam vim habeat hoc Noui Autoris argumentum,ad probandum,ſubſtantiales elementorum formas nominatas eſſe.

Cæterorum argumentorum ſolutio. Cap. IX.

AD quintum neganda eſt maior propoſitio,quo ad omnes partes. Primò falſum eſt, notis exiſtentibus principijs,nos operationes latere:cùm enim ex operationib.in principiorum cognitionem deueniamus,nunquam certè principia nobis manifeſta eſſent,ſi eorũ operationes ignoraremus. Quod adducitur ex 4. de Cælo,textu 1. vel potius ſecundo, male intelligitur:non enim ait ibi Ariſtoteles,grauis & leuis operationes latere, ſed nomina deeſſe,quibus aptè operationes illas ſignificemus:niſi fortaſſe ad ſuperum,& inferum locum propenſiones,eas eſſe dicamus. Sed falſa præterea eſt illa pars eiuſdem maioris, nimirum, formas latere non poſſe,vbi operationes notiſſimæ ſunt:quot enim lapidum,plantarum,& animalium operationes patent,quorum tamen principia proxima penitus ignoramus? Ducunt quidem nos operationes notiſſimæ in ſuum principium, adeo vt principium illud neceſſariò conſiſtere,certò ſciamus:at verò quid nam illud principium ſit,aut quo nomine vocetur,penitus ignoramus:vt enim principium illud per ſe notum;ita nobis immanifeſtum eſt. Ad minorem autem propoſitionem,qua dicebatur,ſubſtantiales elementorum operationes notiſſimas eſſe;ſi,per ſubſtantiales operationes,eæ intelligantur,quas Nouus Autor intellexit, pro poſitio veriſſima eſt:nam,vt ipſe exiſtimat,ſubſtantiales elementorum operationes ſunt calefacere,frigefacere,& id genus aliæ,quæ omnibus patent:ſunt enim operationes, proximè à qualitatibus orientes. Si verò per ſubſtantiales operationes,eæ intelligantur,quæ à veris,& proprijs ſubſtantialibus elementorum formis proficiſcuntur;profectò non adeò omnib.manifeſtæ ſunt,cùm multi ſint, qui illas ignorent,è quorum numero fuit Nouus Autor,qui nullas alias elementorum operationes agnouit;quàm eas,quæ à qualitatibus pendent. Sed fac etiam,ſubſtantiales elementorum operationes notiſſimas eſſe:illæ quidem, vt nuper dictum eſt,in ſuum principium nos ducent:ſciemus enim, eas neceſſariò ab aliquo principio proficiſci:quidnam autem illud principium ſit,aut quo nomine vocetur ignorabimus. Ad ſextum, niſi me ratio fallit,maior propoſitio ijs aduerſari videtur,quæ in præcedente argumento Nouus Autor aſſeruit:ſi enim Ariſtoteles contra Platonem oſtendit,plantas nõ habere ſenſum; quia nulla eſt operatio,quæ id declaret;ſatis hoc eſt igitur ſigni,ab operationum notitia nos in principiorum cognitionem deuenire:ac propterea falſum erit id,quod ipſe paulò antè dicebat,ſcilicet notis exiſtentibus principijs,operationes latere nos poſſe:nanque Plato reſpõdere poſſet,plantas ſenſum quidem habere,eius autem operationes occultas eſſe. Ad minorem,cùm ait,nullam eſſe operationem,quæ ſignificet,elementorum formas innominatas eſſe:iam reſponſum eſt,præter operationes,à qualitatibus ortas,dari ſubſtantiales elementorũ operationes,non ita omnibus manifeſtas,quæ in occultas, & innominatas formas nos ducunt. Ad ſeptimum,rectè dicunt Latini,operationem,quæ occultas,& innominatas elementorum formas oſtendit,eſſe generare ſibi ſimile. Cùm verò ait Nouus Autor,elementa nulla alia ratione ſibi ſimilia generare,niſi quia qualitatibus prædita ſunt;ſi ita intelligat,vt abſq; qualitatibus,quæ eorum inſtrumenta ſunt,ſibi ſimilia generare non poſſint; admittenda eſt vtique propoſitio. Si vero ita intelligat vt ſolis qualitatibus, omnibus alijs formis ſecluſis, elementa ſibi ſimilia procreent; tunc propoſitio prorſus neganda eſt : ſiquidem elementum omne, ſua forma ſubſtantiali, latente, & innominata, ſibi ſimile generat; quamuis etiam qualitates,tanquam miniſtras,ad id munus obeundum,adhibeat. Neque verò ignis eò præcipuè ſibi ſimile generat, quia calidus, ſed quia ignis eſt: & corpus quidem calidum ſibi ſimile generat; attamen priùs natura corpus, quam corpus calidum edit;

Ad quintum.

Abſurdũ nõ eſt,formas latere, & operationes notiſſimas eſſe.

Subſtantiales elemẽtorum formæ quænam ſint.

Ad ſextum.

Ad ſeptimũ.

vt hinc etiam intelligamus, substantiale compositum, saltem naturæ ordine, accidentale cõpositum antecedere.

Ad octauum lege quæ dicta sunt sup. par. 4. c. 10.

Ad octauum iam responsum est aliàs, elementa ex materia prima, & primis contrarietatibus constituta esse: per primas autem contrarietates Arist. qualitates intellexisse, quibus substantiales elementorum formas circunscripsit.

Tres Noui Autoris rationes dissoluuntur, quibus ostendere nititur, substantiales elementorum formas non fuisse ab Aristotele qualitatibus circunscriptas. *Cap. X.*

PRæter hæc argumenta, tres alias rationes, propè finem eiusdem capitis, Nouus Autor adiecit, quibus sibi ipsi persuasit, Arist. cùm de elementis locutus est, eorum substantiales formas qualitatibus non circunscripsisse.

Prima ratio.

Prima ratio ea est; Arist. in elementorum cognitione tradenda, calidum, frigidum, humidum, & siccum non accepit, nisi prout suis definitionibus explicantur: sed prout suis definitionibus explicantur, nullas substantiales formas circunscribunt, sed proprias tantum naturas repræsentant; ergo Arist. cùm de elementis locutus est, nullas formas latẽtes qualitatibus circunscripsit. Minorem propositionem probat: definitur enim calidum, vt sit illud, quod homogenea congregat, & heterogenea segregat: cõstat autem, non cõuenire calido homogenea congregare, & heterogenea segregare, prout aliquid circunscribit, sed per naturam, atque essentiam suam.

Secunda rõ.

Secunda; Arist. in explicandis elementis, calidum, frigidum, humidum, & siccum accepit, eo modo, quo eadem veteres philosophi accipiebant: Sed veteres philosophi nihil ijs nominibus circunscribebant; vanum est igitur ad circũscriptionem confugere.

Tertia.

Tertia; Arist. 2. de Generat. tex. 6. posuit, quatuor primas qualitates esse secundum in ordine, quod elementa constituit: si autem ante illas sunt formæ, quæ ijs circunscribantur; iam qualitates non erunt secundum, sed tertium in elementorum constitutione. Leues profectò sunt huiusmodi rationes.

Rñsio ad primam rõnem.

Ad primam negãda est maior: non. n. Arist. cùm de elemẽtis locutus est, qualitates accepit, prout illas definiuit; sed ea potissimùm ratione, qua formarum substantialium proximi effectus dicuntur: cùm autem formæ substantiales occultæ sint, & nomine careant; ideo placuit Arist. eas primis qualitatibus circunscribere.

Ad secundã.

Secunda ratio valida quidem iudicaretur, si minor propositio aliqua probatione munita esset: veteres nanque philosophi, qui optimè de rebus naturalibus disseruerũt, per calidum, frigidum, humidum, & siccum, non puras qualitates, aut easdem proximè in materia inhærentes, sed elementa ipsa, hoc est substantialia composita, qualitatibus prædita, intellexerunt.

Hippocrates philosophiæ parens.

Hippocrates, qui fuit philosophiæ parens, à quo etiam nõ pauca Arist. accepit, nomine natiui humidi, aut caloris innati, nõ simplicem humorem, atque calorem intellexit, sed has qualitates, in spiritali, latenteque substantia inhærẽtes: vetus enim consuetudo fuit, latentes, nobisque ignotas substantias manifestis qualitatibus significare. Rectè igitur & Aristot. veteres imitatus, occultas elementorum formas manifestis earum proprietatibus circunscripsit.

Ad tertiam.

Ad tertiam respondendum est, elementorum qualitates dupliciter considerari posse, vno modo, vt qualitates sunt, altero, vt substantiales formas circunscribunt. Vt qualitates sunt, tertium dicuntur in constitutione elementorum: vt verò substantiales formas circunscribunt, dicuntur secundum: idem autẽ est dicere qualitates, sic consideratas, esse secundum in cõstitutione elementorum, ac ipsasmet substantiales formas. Nulla igitur ratione dubitandum est, quin substantiales elementorum formæ occultæ sint, easque nobis Arist. cùm elementa definiuit, qualitatibus circunscripserit.

Elementorum distinctionem, qua & vt elementa, & vt tales substantiæ sunt, considerantur, rectè à Latinis traditam, male à Nouo Autore impugnatam fuisse. *Cap. XI.*

Distincta elemẽtorũ cõsideratio apud Latinos.

FAmosa est apud Latinos elementorum illa distinctio, qua & vt elementa, & vt tales substantiæ sunt, considerantur: aiunt enim, elementa, vt tales substantiæ, hoc est simplicia corpora sunt, proximè ex materia, & forma concreta, in libris de cælo ab Arist. considerari; vbi naturam omnium simplicium corporum, quæ proximè vniuersum constituunt, diligentissimè explorauit. Eadem verò, vt elemẽta, hoc est, vt alteratricibus qualitatibus prædita sunt, in libris de Generatione, & interitu pertractari: vbi eorum tractatio non amplius absoluta; sed relatiua est; cùm ad mistum, tanquam ad id, quod mutua transmutatione constituunt, dirigatur. Distinctionem hanc Nouus Autor sectio. 2. cap. 9. spiritu potius contradictionis du-

ctus,

ctus, quam vlla necessitate compulsus, refellere voluit, nonnullasque rationes proposuit, quas nunc singillatim afferemus, & diluemus. Primò igitur sic argumentatur; elementa non considerantur in libris de Generatione, nisi quatenus miscentur: non miscentur autem, nisi quatenus sunt substantiæ, vt patet per textum 83. & 84. primi eiusdem operis libri: ergo non considerantur, nisi quatenus sunt substantiæ; atque adeo inanis est ea elementorum distinctio, qua & vt elementa, & vt tales substantiæ sunt, considerari dicuntur. **Prima rō noui Auto. aduersus Latinorum distinctionem.**

Ad hoc argumentum respondendum est, cùm dicunt Latini, elementa, quatenus elementa sunt, in libris de Generat. & interitu considerari; illam particulam, quatenus, nullam habere vim elementorũ substantiam minuendi; sed potius aliquid supra substantiæ considerationem addendi. Considerare igitur elementa, quatenus elementa sunt, est quidem considerare elementa, quæ substantiæ sunt; tamen non est considerare substantias elementorum, prout absolutè ex materia, & substantiali forma coalescunt; sed easdem, sensibilibus qualitatibus subiectas, quibus inuicem agunt, & patiuntur, atque ad mistum corpus procreandum præparantur. Totum igitur argumentum concedi potest; nihil enim aliud concludere videtur, nisi elementorum substantias, qualitatibus affectas, & mistioni accommodatas, in libris de generatione, & interitu considerari. **Solutio.**

Secundam rationem elicit ex textu 7. secundi libri de Genera. vbi philosophus ita scribit, *Quoniam igitur quærimus sensibilis corporis principia.* & subiungit, *Corporis formas, & principia faciunt.* ibi igitur elementa considerat, vt talia corpora, non autẽ vt elementa sunt. **Secunda rō.**

Verùm hic locus interpretatione non eget: satis enim Arist. in eodem contextu semetipsum explicauit, dum dixit, quærenda esse principia corporis sensibilis: non igitur ibi elementa, vt absolutè corpora sunt, sed ea potissimùm ratione, qua sensibilia sunt, considerauit. **Solutio.** Etenim in libris de Cælo elementorũ principia quæsiuit, quę ipsa in esse corporis constituũt, ea autẽ sunt materia, & forma: in lib. aũt de Gener. eorundẽ principia peruestigauit, quib. ipsa nõ amplius in esse corporis, sed in esse elemẽti, hoc est, ĩ esse corporis sensibilis statuũtur, & huiusmodi principia sunt alteratrices qualitates, eæ potissimũ, quæ sensu tactus percipiuntur. **Distincta elemẽtorũ principia, quæ in lib. de Cælo, & in lib. de Gener. & int. peruestigantur.**

Sed ait Nouus Autor, ibi corpus sensibile, ad differentiã corporis Mathematici, ab Aris. dictũ esse, idẽque ac naturale corpus significare; ꝓpterea ibi Arist. elemẽta cõsiderasse, vt absolutè naturalia corpora sunt, non aũt cũ hac relatione, quatenus scilicet à nobis sentiũtur. **Instantia noui Autoris.** Sed audiat Arist. in eodem contextu dicentem, se quærere principia corporis sensibilis, & illius quidem tactu perceptibilis; igitur non considerauit elemẽta, vt absolutè corpora naturalia sunt, sed vt sunt corpora naturalia, sensibilibus qualitatibus affecta: dixit ergo sensibile corpus, non vt illud à mathematico, sed vt ab inaffecto (si ita loqui liceat) distingueret. **Solutio ex Arist.** Audiat etiam Ioan. Grammaticum in com. eiusdem textus ita scribẽtem, *Corporis ergo principia affecti quærimus, hoc autem sensibile est.* & paulò infra, *Quare quoniam apparuit, nos corporis principia quærere naturalis, & sensibilis.* explicauit Io. Grammaticus quodnam sit illud corpus naturale, cuius principia ibi quæruntur, dixitque, esse corpus sensibile; igitur corpus sensibile non ibi accipitur, vt à mathematico, sed vt ab inaffecto distinguitur. **Solut. ex Io. Gramma.**

Sed ait rursum Nouus Autor, Arist. dixisse textu 3. eiusdem libri, corpus sensibile, idest naturale, sine contrarietate esse non posse. **Alia instantia noui Autoris.** At illa glossa, *idest naturale*, addita est ex nimia eius liberalitate. **Solutio.**

Rogat præterea, vt considerẽtur verba Arist. in fine tex. 6. vbi ait, *Sed non minus & vt corporis, qualia, & quot dicendum principia.* Dicit, vt corporis; ergo elementa, vt corpora absolutè sunt, non autem vt sensibilia, consideranda proponit. **Tertia instantia eiusdem.** Sed rogo Nouũ Autorẽ, vt diligenter legat verba, quæ paulò antè in eodẽ contextu Arist. scripsit, sunt aũt huiusmodi, *Quapropter primum quidẽ potentia corpus sensibile principiũ est.* proponit igĩ disputandũ de corpore sensibili, nõ de corpore vt corpus est. Et quãuis interdum dixerit de corpore, vt corpus, sicut scripsit 2. de Aĩa tex. 117. semper tamen sensibile intelligendum est. Sic etiam intellexit Auerroes in com. secundi libri de Generatione, & interitu, dum proposuit disputandum esse de elementis corporum compositorum sensibilium, secundum quod corpora, supple, sensibilia sunt. **Solutio.**

Ne autem vim faciamus in verbis (proterui enim, & peruicacis hominis est, verbis tantùm insistere, sententia dimissa) perpendamus, quænam sint ea principia, quæ elementa constituunt. Si Arist. diligenter legamus, inueniemus, ea esse qualitates sensibiles, ac præcipuè (vt ita dicam) tangibiles: constat autem, huiusmodi qualitates elementa quidem in esse corporis sensibilis, non autem in esse corporis, absolutè spectati, constituere; corpora. n. iam sunt, cùm illis eiusmodi qualita- **Hinc elicit, qualisnã sit elemẽtorum consideratio in lib. de Gener. & inter.**

res adueniunt;igitur de elementis,non prout absolutè corpora,sed prout sensibilia sunt, ibi Aristoteles disputauit.

Tertia rō noui Autoris.

Argumentatur tertiò Nouus Autor;quoniam in libris de Generatione,& interitu,elementorum constitutiò,& numerus consideratur; ergo eorum consideratio absoluta,non autem relatiua est.

Solutio prima.

Ad hoc argumentum respondetur primò in libris de Generatione,& interitu considerari elementorum constitutionem,non quidem in esse simplicium corporum,vt ipse fortasse existimauit;sed in esse tantummodò elementorum.

Solutio secūda.

Respondetur secundò,in eisdem libris,non indagati numerum elementorum;iam enim ille in libris de Cælo ab Aristotele peruestigatus est,dum inuenit,aliqua esse simplicia corpora, quæ à medio, aliqua verò,quæ ad medium feruntur:istorum autem vnum esse grauissimum, aliud leuissimum,tertium secundum quid graue,quartum secundum quid leue: in libris verò de generatione,& interitu,quatuor qualitatum numero, & combinatione, elementorum numerum, non inuentum quidem,sed confirmatum esse. Ait enim Aristoteles libro 2.tex.16. *Quoniam autem quatuor elementa sunt* ponit igitur,quatuor iam esse elementa, eundemque numerū, primarum qualitatum coniugatione,confirmat.

Quarta ratio

Tandem probat,elementorum considerationem in libris de Generatione,& interitu absolutam esse:quoniam ibi elementa particulatim in ordine ad mistum non spectantur,vt Latini volunt;sed eorum etiam transmutatio,vicissim facta,perpenditur:absolutè igitur cōsiderantur: hæc enim est eorum natura,per quam à Cælo distinguuntur. Sicubi autem elementa in ordine ad mistum considerantur, est in 4. Methcor.vbi Aristoteles misti generationem,& interitum definiuit.

Solutio

Multa pro huius argumenti solutione dicenda essent;sed ne aliò diuertamus,illud saltem animaduertam, quatuor simplicia corpora,elementa vocata,generationem quidem,& interitum perpeti, non tamen in tota eorum substantia,(semper enim integra,saltem per æquiualentiam seruantur; alioquin vniuersum dissolueretur)sed in partibus tantùm.

Elemēta cur tantum in eorum partib. gener.& int. perpetiatur.

Quid ita? vt ex eorum transmutatione,mutuaque particularum coniunctione,mista corpora coagmententur:si enim integra semper,& illæsa,tàm in tota substantia,quàm in partibus elementa manerent, nunquam profectò misti corporis procreatio fieret. Itaque considerare elementa, quatenus etiā vicissim trāsmutantur,& generationem,atque interitum in eorum partibus perpetiuntur,est illa considerare in ordine ad mistum,& eorum consideratio propria est librorum de Generatione,& interitu,vbi de misto corpore,generatim accepto,differitur, & mistionis etiam definitio traditur.

Mistionis definitio traditur lib 1. de Gen. tex.90.

In alijs autem libris hæc,aut illa mista corpora particulatim traduntur, & misti corporis generatio,& interitus non definitur primò,sed potius iam tradita definitio repetitur,& faciliores doctrinæ gratia declaratur.

Elementorum considerationem in libris de Calo,quicquid Nouus Autor asserat,absolutissimam esse. Cap. XII.

DEcimo quoque capite eiusdem sectionis secundæ, multa Nouus Autor considerat, & passim reijcit,quæ ab Aegidio,Zimara,Suessano,& alijs,pro eorum sententiæ defensione,dicta sunt. Ea verò nunc omnia dimittentur à nobis:iam enim antè diximus. Latinorum quidem sententiam de substantialibus elementorum formis, non item singula eorum dicta defensuros esse.

Tres no. Autoris assertiones.

Nonnullas autem assertiones in eod.c.proposuit, quæ profectò absque animaduersione aliqua dimittendæ non sunt. Prima est,aliquam philosophiæ partem necessariò dari,in qua elementa,vt talia corpora sunt,absolutè considerentur. Secunda,elementorum considerationem in libris de Cęlo nequaquam absolutam,sed relatiuam esse. Tertia,eorundem absolutam considerationem optimè haberi in libris de Generatione,& interitu. In prima assertione vsquequaque conuenimus. De tertia iam satis in præcedente cap.dictum est. In secunda tantummodò versabimur,quam duabus rationibus se probasse,putauit.

Prima rō noui Auto. qua probare contendit,elemētorum considerationē in lib de Cælo, relatiuā esse.

Primò,vbi elementa secundum potentias simpliciter considerantur, ibi relatiuè considerantur (potentia enim refertur ad actum):sed elementa secundum potentias simpliciter,idest secūdum grauitatem,& leuitatem in libris de Cælo considerantur,quę libro 4.tex.1.potentię ab Aristotele appellantur;ergo eorum consideratio in ijs libris non absoluta,sed relatiua est.

Secunda rō.

Deinde,elementa in libris de Cælo considerantur,vt mundum constituunt, sunt enim partes ipsius,quemadmodum asserit Aristoteles lib.1.tex.5. *De ijs autem,quæ secundum speciem ipsius partes sunt,nunc dicamus;* eorum igitur cōsideratio in ijs libris relatiua est. Hic,obsecro,

hu-

Autor reijcit noui Autor. sententiam.

humanissime lector, considera, quantum intersit initio opinionibus, à communi intelligentia remotis, immò ab ipsamet veritate alienis, adhærere: qui enim illas amplexantur, easdem postea nouis ineptijs defendere coguntur. Quid enim in philosophia absurdius audiri potest, quàm elementorum considerationem in libris de Generatione, & interitu absolutam, in libris autem de Cælo relatiuam esse? Id profectò omnem perturbat Aristotelis philosophiã, & quasi noctem quandam rebus naturalibus offundit: quod ne fortè vspiam radices agat, tribus potissimùm rationibus refellere conatur. Quarum prima hæc erit.

Prima ratio.

Cuiuslibet rei absoluta consideratio relatiuam eiusdem rei considerationem præcedere debet; vt enim res se habet ad esse, ita & ad cognosci, quemadmodum lib. 2. Metaph. Aristoteles docuit: sed priùs Aristoteles in libris de Cælo, quàm in libris de Generatione, de Elementis disseruit; grauiter igitur errasset, si relatiuam elementorum considerationem eorundem absolutæ considerationi antepofuisset.

Secunda rõ

Secunda, eadem est in libris de Cælo elementorum, ac ipsius cæli consideratio: omnia enim sub vno, & eodem subiecto, quod est corpus simplex, continentur, vt aliàs probauimus: sed in ijs libris consideratio cæli absolutissima est. talis igitur erit elementorum quoque consideratio.

Tertia ratio

Tertia, considerare aliquid, secundum eius substantialia generationis principia, & secundum intimam proprietatem, ab ipso fluentem, profectò est illud absolute considerare: sed Aristoteles, in tertio, & quarto libro de Cælo considerauit elementa, secundum substantialia eorum generationis principia: atque rursus secundum eorum ad diuersa loca mobilitatem, quæ est intima proprietas, ab eorum formis proficiscens; ergo absolutè Aristoteles in ijs libris elementa considerauit. Minor ex se perspicua est. Maior autem probari potest, ex consideratione corporis naturalis, in libris de Physico auditu, ab Aristotele hābita. Nemini enim dubium est, quin in ijs libris consideratio corporis naturalis absoluta, & vniuersalis sit: illud autem considerauit, quatenus est totum quoddam ex materia, & forma, tanquam ex substantialibus principijs, consurgens; atque rursus quatenus ab eo mobilitas, tanquàm præcipua affectio fluit. Nunc Noui Autoris rationes, his oppositas, diluamus.

Respõsio ad primã rõné noui Auto.

Ad primam neganda est minor; non enim elementa in libris de Cælo considerantur, secundum potentias simpliciter, sed primò secundum eorum naturas, atque substantias; postea verò secũdum proprietates, in quibus potentiæ includuntur: eiusdem enim artificis est, subiectum, & eius affectiones explorare.

Ad secũdam

Quære disp. de subiecto lib. de Cælo.

Ad secundam negamus, elementa in libris de Cælo ad eam potissimum rationem, quatenus scilicet vniuersi partes sunt, considerari: alibi enim docuimus, cælum, & elementa proximas quidem esse vniuersi partes; nihilominus in libris de Cęlo vniuersum præcipuè ab Aristotele non spectari, sed corpus simplex, quod illorum librorum adęquatum subiectum statuitur: propterea tàm cælum, quàm elementa in ijs libris præcipuè vt simplicia corpora sunt, considerari.

Absoluta alicuius rei consideratio nõ impedirẽ propter aliquam relationem, quã ad aliud obtineat.

Neque verò considerare aliquid, quod aliquam ad aliud relationem obtineat, absolutam eiusdem considerationem tollit: nam corpus etiam naturale, vt totum quoddam est, relationem habet ad suas partes, & quatenus mobile est, ad motorẽ refertur; nihilominus eius consideratio, vt nuper diximus in libris de Physico auditu, absolutissima est. Rursus consideratio animæ in libris de Anima absoluta est: adæquatum enim illorum librorum subiectum statuitur; & quatenus talis substantia est, ibi ab Aristotele expenditur; fieri tamen non potest, quin relationem habeat ad corpus, cuius est forma. Relatiua autem animæ consideratio habetur in libris paruorum naturalium, vbi potissimùm anima, vt diuersarum operationum principium consideratur.

Nota hãc rationem.

Huc accedit, quòd si, propter relationẽ illam, quam ad vniuersum elementa habent, eorum consideratio relatiua esset: cùm eadem relatione ad ipsum quoque vniuersum referatur cælum, eiusdem pariter consideratio in libris de Cælo relatiua esset: illius igitur absoluta consideratio in alia philosophiæ parte desideraretur, quæ tamen nullibi apud Aristotelem reperitur.

Putauit nou. Autor Aris. in lib. de Cælo ex accidenti, in lib. verò de Ortu, & interitu p se de elementorum generatione disseruisse.

Sed alia rursus Noui Autoris obiectio remouenda est: ait enim, elementorum generationem in 3. li. de Cælo ex accidẽti ab Aristotele considerari quatenus scilicet à Cælo discriminantur; quod vt indissolubile, ita ingenerabile est; in secundo verò libro de Ortu, & interitu per se, & propriè de elementorum generatione Aristotelem disseruisse, ac propterea hic absolutam, ibi relatiuam elementorum considerationem habuisse. Sed nemo est, qui non videat, obiectionem hanc sanè futilem, atque inanem esse: cùm enim Aristoteles totum tertium librum de Cælo, in explicanda elemẽtorum consideratione, consumpserit, ibique veterum philosophorum sententias proposuerit,

& con-

Reijcitur no ui Autor. sententia.

Hinc elice, qualisnã fuerit elementorũ tractatio in lib. de Gener. & inter.

& confutarit, propriam verò attulerit,& confirmarit; quis iure vnquam affirmare audebit ibi Aristot. de elementorum generatione tantummodo ex accidenti disputasse? Cùm verò ait Nouus Autor,per se,& propriè in secũdo lib. de Ortu, & interitu elementorum generationẽ Arist.tradidisse:vellem,vt diligenter legeret initium textus 24. eiusdem secũdi libri, vbi Arist.ita scribit, *Quoniam autem determinatum est prius, quòd est simplicibus corporibus ex se inuicem generatio.* videbit,ibi Arist.apertissimè affirmare,se iã priùs,hoc est in libris de Cælo,de elementorum generatione disseruisse,nouamque rursus eorundem generationis tractationem proposuisse. Etenim cũ generatio absque præcedente alteratione fieri nequeat,& aliqua elementa sint,quæ faciliùs alterarionem inuicem; aliqua verò, quæ difficiliùs perpetiuntur;ideo in 2.libro de Ortu,& interitu,non fuit Arist.consilium,principia,& causas generationis elementorum docere:sed ostendere, quę nam sint illa elementa, quę faciliùs in alia transmutari possint. Et quoniam,vt diximus, mutua elemẽtorum transmutatio eò dirigitur, vt scilicet mistum aliquod procreetur;hinc fit, vt tota elementorum consideratio in libris de Generatione,& interitu,relatiua,in libris autem de Cælo,absolutissima sit. Hęc sunt,quę nobis cum Nouo Autore in hac disputatione agenda erant:ijs enim instantijs, quas ipse 11.capite,contra veras præcipuè Latinorum responsiones,ad argumenta Græcorum, adduxit,iã planè,parte quarta disputationis nostræ,satisfactum erat.

PARS, SEXTA.

IN QVA OPINIO AVERROIS EXAMINATVR.

Auerrois opinionis varietas. *Cap. Primum.*

N teferenda Auerrois sententia de formis elementorum, non est, cur multum temporis conteramus: varius enim vbique fuit;neque inter eius interpretes, & sectatores,quid tandem docuerit, planè constat. Idcirco locos nõnullos,vbi hac de re disseruit,obiter percurremus,atque sententiam illam,quæ ei communiter ascribitur, diligenti, quoad eius fieri poterit, examine perpendemus. Igitur lib. 4. de Cælo com. 1. tanquam certum,& manifestum reliquit,elementorum formas eas esse,quæ oppositorum motuum principia dicuntur,nimirum grauitatem,& leuitatem. Tamen in eodem com. paucis interiectis verbis,grauitatem,& leuitatem,quas prius formas appellauerat, elementorum virtutes,ac proprietates nuncupauit. Rursus,cùm iam ex Arist. ostendisset,grauitatem, & leuitatem substantiales elementorum formas dici debere,ait grauium, & leuium corporũ naturas latere nos,& easdem ab Arist.considerandas proponi:quibus verbis nonne apertissimè Latinorum sententiam comprobauit? Etenim, si elementorum formæ sunt grauitas, & leuitas,quid est,quod in ipsis latere possit,nisi materia prima? De materia autem prima Aristot. lib.4. de Cælo disputandum nõ proposuit;cùm iam de ea lib. 1. Phys. cumulatissimè disseruisset. Quare,per latentes naturas in elementis,nihil profectò aliud intelligere potuit, nisi veras eorum substantiales formas,& illas quidem innominatas,quæ grauitate,& leuitate,tãquam manifestioribus qualitatibus circumscribuntur:cùm eæ præsertim aptissime instrumẽta sint,quibus elementa in proprias regiones concedunt,& sedem in vniuerso eorum conseruationi accommodatam,nanciscuntur. Præterea in paraphrasi 2. lib. de Gener.& inter. circa initium docuit,elementorum formas,esse prima opposita;quæ in eisdem reperiuntur; atque in ijs,preter grauitatẽ,& leuitatem,caliditatem quoq; & frigiditatem,humiditatem pariter, & siccitatem numerauit:quæ sanè sñia ea ipsa esse videtur,quam Græci interpretes defendẽrunt. Nihilominus 3. lib. de Celo com. 77. asseruit, elemẽtorum operationes non esse propter suas figuras,sed propter suas formas,& qualitates contrarias. Discrimen igitur inter elemẽtorum formas,& eorum qualitates constituit,dilucidèque patefecit, elemẽtorum qualitates contrarias,esse calorem,frigus,humiditatem,& siccitatem. Ad hæc, lib. 2. de Anima, com. 118. absolutè pronunciauit,graue,& leue in substantiæ prædicamento collocari:ait.n. quale, prout de calido,& frigido,graui,& leui dicitur, non nisi purè æquiuocè dici:nam hæc nomina sunt in prædicamento qualitatis, graue autem, & leue in prædicamento substantiæ. At lib. 3. de Celo com. 67. contra Auicennam disputans,propriamque sñiam aperiens,elementorum

Grauitas, & leuitas Auer. sunt formæ substantiales elementorũ.

Appellauit Auer. grauitatẽ,& leuitatem virtutes, ac proprietates elementorum.

Apud Auer. elemẽtorum formæ sũt innominatæ.

Inter elemẽtorũ formas enumerauit Auer. quatuor primas qualitates.

Discrimẽ statuit Auer. inter elementorum formas, & eorũ qualitates cõtrarias.

Exiſtimauit Auer. elemẽtorũ formas esse in genere substantiæ.

Elemẽtorum formæ apud

torum formas accipitis cuiusdam esse naturæ, ac veluti medium quiddam inter substantiam, & accidens, affirmauit. Denique lib. de substantia Orbis cap. 1. apertissimè docuit, elementorum formas inuicem contrarias esse, seseque mutuò ab eodem subiecto expellere. Oppositum verò lib. 5. Phys. com. 10. & lib. 8. Metaph. com. 5. contra Alexādrum defendit, videlicet substantias simplices, cuiusmodi sunt elementa, non esse contrarias, nisi secundum suas qualitates: quæ quidem nullo modo substantiæ nuncupari possunt. Qui. n. fieri potest, inquit, vt res aliqua, cum hac copulata, ad vnum, cum illa verò, ad aliud prædicamentum attineat? Vel vt vna res, ad rem aliquam comparata, sit substantia; per se verò, & absolutè spectata, qualitas esse dicatur? Atque ibi tandem contra Alexandrū concludit, quatuor primas qualitates substantiales elementorum formas esse non posse; quod quidem opinionis eius varietatis euidētissimum argumentum exisiit.

Auer. sūt ancipitis naturæ.

Elemētorum formæ apud Auer. sunt inter se contrariæ.

Idem cēsuit, easdē nō esse contrarias.

Opinio Auerroi communiter ascripta, quatuor rationibus comprobatur. *Cap. II.*

IN tanta autem locorum Auerrois diuersitate, qui ad intima eius sensa penetrarunt, hanc esse eius opinionem de formis elementorum, statuerunt; nimirum elementa, per grauitatē, & leuitatem propriam rationem adipisci, atque in elemētorum esse constitui: quam quidem sniam quatuor præcipuis rationibus comprobarunt. Primam sumunt ex ordine Aristotelicæ tractationis: Arist. nanque priùs lib. 4. de Cælo de grauitate, & leuitate, postea verò in lib. de Generat. & interitu, de quatuor primis qualitatibus disputauit: grauissimè autem reprehendendus esset, nisi grauitatem, & leuitatem tanquam formas substantiales elementorū accepisset: quoniam qualitates secundas priùs, quàm primas explicasset. Ducunt secundam rationem ex definitione naturæ, quam lib. 2. de Physico auditu, tex. 3. Arist. tradidit; vbi naturam internū motus principium appellauit: sed grauitas, & leuitas, eodem autore, sunt interna principia motus elementorum: graue enim illud esse dixit, quod natum est ferri ad medium: leue autem, quod à medio; igitur grauitas; & leuitas sunt propriæ naturæ, & formæ substantiales elementorum. Tertiò sic argumentantur; simplicia corpora priùs dicuntur elemēta vniuersi, quàm elementa misti: sed dicuntur elementa vniuersi, per grauitatem, & leuitatē; misti verò, per calorem, frigus, humorem, & siccitatem: ergo grauitas, & leuitas, sunt priores calore, frigore, & cæteris qualitatibus: quod autem est prius qualitatibus, non potest esse nisi substantia; ergo grauitas, & leuitas sunt formæ substantiales elementorum. Postremò ita ratiocinantur; grauitas, & leuitas aut sunt qualitates, aut substantiæ: non qualitates; quia tūc ad tertiam prædicamenti qualitatis speciem pertinerent, atque adeo sensu tactus percipi possent, sicut caliditas, frigiditas, cæteraque tertiæ speciei qualitates: sed grauitas, & leuitaš non possunt percipi, nisi per motum, ab illis prodeuntem; non igitur sunt qualitates, sed formæ substantiales elementorum.

Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta.

Prædictæ opinionis confutatio. *Cap. III.*

VErùm hæc opinio quàm facillimè reijcitur. Primò, quia nulla substantia sensu per se percipi potest, vt docet Arist. 2. de Anima tex. 63. Sed grauitas, & leuitas percipiūtur sensu, nimirum tactu, vt docet idem Arist. 2. de Generat. tex. 8. ergo grauitas, & leuitas non possunt esse formæ substantiales elementorum. Præterea, si quæ qualitates possent esse formæ substantiales elementorum, quatuor illæ principes maximè essent, calor, frigus, humor, & siccitas: sed eæ esse non possunt, vt ipsemet Auerroes 8. Metaph. com. 5. contra Alexandrū probauit: ergo multò minus possunt esse grauitas, & leuitas, quæ sunt qualitates secundæ, à primis exortæ, vt scribit Arist. 2. de Gener. tex. 15. vbi vult, eas solas quatuor qualitates, quas nuper recensuimus, primas esse, atque ab illis cæteras proficisci. Denique si grauitas, & leuitas essent formæ substantiales elementorum, pari ratione substantiales mistorum corporū formæ dici deberēt: nam æquè in his ac in illis sunt principia oppositorum motuum: sed manifestum est, in mistis corporibus esse accidentia; ergo non possunt esse formæ substantiales elementorum. Confugiunt Auerroistæ ad distinctionem quandam; aiuntque, grauitatem, & leuitatem dupliciter considerari posse; vno modo, quatenus sunt principia oppositorū motuum; altero, quatenus corpora comprimunt, inducuntque in illis propensionem quandā ad opposita loca: primo modo dicunt esse formas substantiales; secundo, qualitates. Sed vana est

Arg. primū. Secundum. Tertium. Familiaris Auerroistarū distinctio.

Reijcitur hęc distinctio. est huiusmodi distinctio, nec solido vllo fundamento nititur; similisque est illi Græcorum distinctioni, qua dicebant, caliditatem, pro certo gradu acceptam, qualitatem esse: pro alio verò gradu, & coniunctione quadam cum cæteris qualitatibus, substantiam. Commentitia inquã Prima ratio. est hæc Auerroistarũ distinctio. Primò, quia Aristoteles valdè diminutus fuisset, cùm has formas substantiales, quas dicunt esse grauitatẽ, & leuitatẽ, nobis nunq̃ aperuisset: vbicumq; .n. de grauitate, & leuitate locutus est, eas sp in qualitatũ numero posuit, vt patet in locis antè citatis: sed potissimum lib. 2. de Partibus animalium, c. 1. vbi apertissimis verbis asseruit, grauitatem, & leuitatem, sicut etiam densitatem, raritatem, asperitatem, lenitatem, & reliquas Secunda rõ. id genus affectiones, esse differentias, quæ quatuor primas qualitates consequuntur. Deinde, cùm dicunt Auerroistæ, grauitatem, & leuitatem esse formas substantiales elementorum, aut intelligunt, ipsas esse, re vera, qualitates, & solo noĩe substantias; quia. s. formarum substantia liũ officio funguntur: aut ipsas esse substantias, & qualitates simul: aut ẽt substantias tm̃, re ipsa, & solo noĩe qualitates. Si qualitates re ipsa, & solo noĩe substantias, tunc ex hoc multa incõmoda necessariò sequentur. Primò, vt ex materia prima, & qualitatib. quæ sunt accidentia, substantiale cõpositũ constituatur: quod fieri non pot; quia ex non substantijs non fit substãtia, teste Arist. 1. Phys. multis in locis. Secundò, vt materia prima, naturæ viribus, solis qualitatibus affecta, absque forma substantiali consistere possit, quod philosophi non admitterẽt. Tertiò, vt nulla detur substantialis generatio, sed alteratio tantùm, & alia huius generis absurda, quæ breuitatis causa omitto. Si verò intelligant, grauitatẽ, & leuitatẽ aut simul esse substantias, & qualitates, aut re vera substantias tantùm, & solo nomine qualitates; in grauius absurdum incidunt, quoniam grauitati, & leuitati nullo pacto eæ proprietates cõpetere possunt, quæ substantiæ conueniunt. Etenim substantiæ neque contrarium admittunt, neque intensionem, aut remissionem ferunt, vt ostendimus antè: grauitas autem, & leuitas tùm cõtra Auerroistarũ hallucinatio. rium, tùm magis, & minus recipiunt: non igitur re vera substantiæ dici possunt. Puto igitur, queadmodum calor, frigus, humor, & siccitas sunt instrumenta, quibus elementa ad mistorũ constitutionem præparantur, vt docet Aristoteles lib. 2. de Gener. tex. 54. ponuntque latentes formas, à quibus proximè actio proficiscitur; &, ob hanc formarum obscuritatis latebrã, existimarunt Græci, istasmet qualitates esse formas substantiales elementorum: ita grauitatem, & leuitatẽ cẽsendas esse qualitates instrumentarias, quibus elementa in vniuerso proprium locum capessunt; cùm tamen principium illius motus, quo ad propria loca feruntur, sit forma substantialis: quæ cùm intus lateat, sensumque nostrum effugiat; idcirco putarunt Auerroistæ, grauitatẽ, & leuitatẽ, quæ nobis manifestæ sunt, esse formas substantiales elemẽtorum; cùm tamen res secus habeat, vt satis demonstratum est.

Quatuor rationes superiùs posita diluuntur. Cap. IV.

Ad primam. Rationes autem, quæ pro Auerrois sententia propositæ sunt, facilè solui possunt. Ad primam admittimus, grauitatem, & leuitatem esse qualitates, & illas quidem calore, frigore, humore, & siccitate posteriores: negamus tamen, Aristotelem errasse, quia priùs de grauitate, & leuitate, quàm de cæteris qualitatibus disputauerit. Etenim si de elementorum qualitatibus differere potissimùm instituisset, vtique priùs qualitates priores, deinde verò posteriores explicare debuisset. At eius consilium non fuit, de qualitatibus elementorum potissimùm differere, sed de elementis, qualitates habentibus: & quia elementa priùs, vt vniuersi partes, quàm vt misti materia, considerantur; fiuntque partes vniuersi, per grauitatem, & leuitatem, vt explicatum est antè; ideo priùs de grauitate, & leuitate, quàm de cæteris qualitatibus dis-Ad secundã. putauit. Ad secundam neganda est minor: non enim grauitas, & leuitas sunt interna principia, à quibus præcipuè elementorum motus oriantur; sed sunt instrumenta, internis principijs inseruientia, quæ quidem sunt aut eorum substantiales formæ, aut facultates quædã motrices, proximè à formis emanantes, vt alibi docuimus. Ad tertiam dicimus, simplicia corpo-Ad tertiam. ra esse elementa vniuersi, per grauitatem, & leuitatem, mistorum verò, per quatuor illas principes qualitates. Sed præterea in aliquo priori signo naturæ, antequam sint elementa vniuersi, sunt per se simplicia corpora, & illa quidem non grauitate, aut leuitate; sed eorum substantialibus formis latentibus, atque innominatis, constituta. Iam verò quia, vt dictum est, priùs sunt elementa vniuersi, quàm mistorum corporum; hinc factum est, vt priùs grauitas, & le-

& leuitas, quibus elementa proprias sedes in vniuerso obtinent, considerentur, quàm quatuor principes qualitates, quibus ad mistorum constitutionem præparantur: grauitas igitur, & leuitas sunt priores quidem quatuor primis qualitatibus, secundum considerationem; non tamen re ipsa, cùm ab illis ortum ducant. Ad quartam respondemus, grauitatem, & leuitatẽ non esse substantias, sed qualitates tertiæ speciei, easque percipi sensu tactus; non quidem per se, sed per suas actiones, hoc est per varias propensiones ad motum. Non enim absurdũ est, sensibilia propria interdum sentiri per sensibilia communia; quando præsertim sensibilia communia eorum actiones dicuntur, sicuti est motus, ad grauitatem, & leuitatem relatus.

Ad quartam.

DE FORMARVM ORIGINE

Disputatio Decimasexta.

Disputationis Typus. *Caput Primum.*

X omnibus disputationibus, quas Aristoteles cum veteribus philosophis habuit, nulla, mea quidem sententia, magis litigiosa fuit, aut in quam ipse maiorem operam contulerit, quàm ea, qua de simplici rerũ generatione disseritur: hanc enim & 1. libro de Physico auditu, & 3. de Cælo, & 1. de Generatione, & interitu, & vbicunque vel leuis occasio data est, libentissimè proposuit: nec iniuria quidem, propterea quòd in ea totius Peripateticæ philosophiæ vertitur cardo. Vetustissimi philosophiæ proceres, dum res occultas, atque naturæ arcanis inuolutas contemplabantur, primam illam, quam appellabant materiam, totam rerum substantiam; quicquid autem illi aduenit, accidens esse existimabant; atque adeò veram, & propriè dictã generationem, quæ ad substantiam pertinet, omnino negabant: res tamen tunc fieri dicebãt, cùm materia aliquibus affectionibus obnoxia redderetur. Quicunque vnum tantùm rerum naturalium principium statuebant, vt aerem, aquam, vel huiusmodi; aliquid tunc recens fieri asseuerabant, cùm hoc vnum principium, aut constipationem, aut raritatem patiebatur. Empedocles, qui quatuor elementa rerum naturalium principia statuit, tunc res oriri dicebat, cùm elementa iure amicitiæ, inter se coibant: occidere verò, cùm eadem, aduentante discordia, dispertiebantur. Democritus, Leucippus, & Epicurus ex temerario, & fortuito indiuisibilium corpusculorum concursu, quæ atomos appellabant, gigni omnia fatebantur: quę quidem corpuscula inuariabilem naturam, atque essentiam habebant; diuersitatem autẽ in ordine, situ, & figura accipiebant. Anaxagoras in quolibet elemento infinitas consimilium mistorum partes contineri perhibuit, atque, eodem autore, generatio nihil aliud erat, quàm rei prius latentis in lucem editio, atque exorsus. Ad summam nulla substantia, præter primã materiam, veteribus istis philosophis cognita fuit: sed sicut figulus ex eodem luto, variè trãsmutato, multa vasorum genera, vnum post aliud, arbitratu suo effingit; ita ex prima rerum materia, quæ naturali agenti obsequentissima est, multa fieri ab eodem existimabant; cùm tamen nihil nouum substantiale fieret, sed solùm accidentale. Pythagoras, Socrates, & Plato non eò adduci potuerunt, vt ex vna tantùm substantia tàm multæ res diuersi generis gigni putarent: sed aliam substantiam, materia tamen inferiorem, inuenerunt, quam Ideæ vmbrã, seu participationem appellarunt. Finxerunt vniuersalem quandam Mundi animam, & illã quidẽ innumeris quodammodo formis, seu idearum vmbris grauidatam esse, quas ipsamet, vectore spiritu, in hæc inferiora immittit, quoticunque materia ad illas recipiendas aptè, congruenterque parata est: sicq; ex materia, eiusdemodi essentijs, vel idearum vmbris, quasi formis adumbrata, res omnes fieri statuebant. Aristoteles autem acriùs paulò philosophatus, præter primam rerum omnium materiem, quæ substantia est, substantiam aliam, & eam quidem materia longè perfectiorem, atque nobiliorem adinuenit: quas duas substãtias coaëtas simul, arctissimoque vinculo copulatas, ad simplicem rerum generationem concurrere,

Grauissima controuersia inter veteres philosophos & Aristotel. de simplici rerum generatione.

Veteres Philosophi putarunt materiã esse totã substantiam rei.

Generatio, & interitus apud Empedoclem, quo fiant.

Opin. Democriti, Leucippi, & Epicuri de rerũ ortu.

Rei generatio Anaxagoræ quid sit.

Pythagoræ Socratis, atque Platonis sententia de rerum generatione.

Simplex rei generatio apud Aristot. quo fiat.

Proposite disputationis origo.

arbitratus est. Profectò hęc Arist. opinio de duplici substantia, ad rerum generationem concurrente, magis cùm veritate consentire videtur; cùm præsertim ea ipsa discrimen aliquod inter accidetalem, & substantialem mutationem facilè statuat: veruntamen vndenam oriatur, aut ex quo fiat substantia illa, quam appellauit formam, & cuius interuentu nouum substantiale compositum generari perhibuit, difficillimum certè est inuestigare. Etenim forma ex materia fieri nulla ratione potest; quandoquidem vnum principium ex altero non fit: neque rursus ex aliquo alio, quia si ex aliquo fieret, tunc non esset principium: neque ex nihilo, quia ex communi Philosophorum sententia, ex nihilo nihil fit. Hinc fortasse factum est, vt, cũ veteres philosophi maximam hanc difficultatem de formarum origine subodorati essent, ne in varios scopulos inciderent, formas omnes substantiales penitus negauerint, atq; ex sola materia, varijs accidentibus affecta, res omnes confici existimauerint. Cæterùm, qui doctrinam Peripateticam profitentur, cùm preter primam materiam, formas quoque substantiales passim admittant, de ipsis quoque disserere, atque earum originem explicare, necessariò tenentur. Si enim forma, dum materię aduenit, substãtiale compositum constituit, opus est sane, vt vel recens orta sit, cùm antè in rerum natura non existeret; vel vt priùs alicubi abdita delituerit, nec vllam tunc materiæ perfectionem tribuerit. Conati sunt quidem multi difficillimam hanc de formarum origine quęstionem euoluere: verùm nonnulli breuitate nimia; alij confusa quadam prolixitate, rem ita dubiam reliquerunt, vt non satis constet, voti ne sat cõpotes facti fuerint. Quocirca, cum de Arist. sententia varię philosophorum opiniones extiterint; non alienum duximus, quid tanta de re sentiremus, pronunciare: nouum quidem omninò non erit quod allaturi sumus, huic tamen arduæ, ac perdifficili quęstioni, cùm ordine, tũ sermonis facilitate, non parùm lucis afferemus. Ordo autem is erit. Primùm, ad faciliorem disputationis cognitionem, nonnulla paucis declarabimus. Deinde opiniones precipuas, aliquo modo huc pertinentes, proponemus. Mox in Arist. sententia versabimur, & multorum autorum placita examinabimus. Preterea veram de formarum origine sententiam, quã Aristot. esse arbitramur, probare, & explicare conabimur. Postremò obiectiones quę huic sententię officere videbuntur, singillatim propulsabimus.

Principia rerum naturalium nõ fiũt ex aliis, neq; alterutris, sed omnia ex ipsis 1. Phys.

Disputationis difficultas.

Ordo in disputatiõe seruandus

Obseruationes nonnullæ ante disputationis examen. Cap. II.

Ante quàm disputationem aggrediamur, nonnulla breuiter obseruanda sunt, quæ faciliorem disputationem reddant. Primò igitur obseruãdum est, formas duplicis esse generis: alias.n. artificiosas esse dicimus: naturales alias. Artificiosæ sunt, quæ artificis ingenio, in materiam imprimuntur, quatenus illam varijs transmutationibus præparat, & formę recipiendæ accommodat. Naturales verò eæ dicuntur, quæ à naturali agente per generationẽ eduntur, & ad quas primò simplices generationes terminantur. De formis artificiosis non sumus in presentia disputaturi: illæ.n. sunt accidentia, ad quartam qualitatis speciem attinentia; statimque in conspectum se dant, atque artificiosa materia, quemadmodum ferrum, lapis, aut lignum, perfectam præparationem obtinuit. Disputabimus ergo tantũmodo de formis naturalibus, quæ à naturali agente producuntur, atque vt simplices quædam substantiæ ad rerum generationem concurrunt. Obseruandum secundò est, formas naturales ex Arist. 12. Metaph. tex.: 4. esse in duplici discrimine: alias mouentes: alias dantes esse, quæ informãtes appellantur. De formis mouentibus nulla erit disputatio: constat.n. illas esse intelligẽtias, cęlorum motrices, quas Arist. cùm æternas, tùm necessarias esse existimauit; ac propterea nõ est, cur modò earum originẽ inquiramus. Disputabimus ergo de formis informãtibus, quæ, vt potè non antea ortæ, non existunt, sed simul cum rebus ipsis compositis oriuntur, vt loco nuper citato Arist. scribit: propterea, iure optimo, quæ, aut qualisnam sit earum origo, inuestigare possumus. Obseruandum est tertiò, formas informantes duplices esse: alias omninò materiales: alias partim materiales, partim immateriales. Prioris generis sunt omnes illę formæ, quæ in esse, & conseruari, vt aiunt, à materia pendent; quæque absque materia consistere nullo modo queunt. Posterioris generis sunt formæ illæ, quę in materia quidem producuntur; tamen in esse, & conseruari, à materia non pendent, immò absque materia aliquando cõsistere possunt; & eiusmodi formę sunt animæ rationis participes: quæ in humanis quidẽ corporibus producuntur; non tamen organorum, aut vllius affectionis vi, vt alias docuimus: pro-

Obseruatio prima.

Obseruatio secunda.

Obseruatio tertia.

pterea à corporibus non pendent; sed ab eisdem solutæ, per se ipsæ consistere possunt. De huiusmodi formis disputatio hęc nostra futura non est: si.n. rei naturam, & veritatem attendamus, illarum origo à Deo est, qui eas ex nihilo procreat: si etiam Arist. mentem, dicendũ omnino est, illas ex nulla materia confici, neque ex vllis eiusdem affectionibus proficisci; quãdo quidem ipsemet lib. 2. de Generat. animalium cap. 3. quodammodo se illarum procreationẽ ignorare confessus est, dum illas ex spumoso, & crasso semine, aut ex alia quauis materia, sicut sentientem, & vegetalem non oriri perhibuit; sed extrinsecùs accedere, diuinitusque produci: quasi earum productio ab ea productione diuersa penitus sit, qua cæteræ naturales formæ procreantur. Disputabimus ergo de ijs tãtùm naturalibus formis, quæ omninò materiales sunt, quæque materialium affectionum vi, naturalis agentis ope, in lucem eduntur. Obseruandum est quartò, huiusmodi materiales formas in duplici gradu, vel ordine positas esse. Quædam.n. sunt formæ simplicium corporum, hoc est elementorum, quas superiore disputatione cum Arist. probauimus, non esse accidentia, sed veras substantias, materiam informãtes, atque elementa constituentes. Aliæ sunt formę mistorum corporum, & illorum quidem anima carentium, vt forma lapidis, ferri, ligni, aut id genus aliæ. Alię sunt formę corporum viuentium, vt anima vegetalis, & sentiens. De omnibus his formarum gradibus hac quęstione disputaturi sumus, quęrendo, antequam huiusmodi formæ cum materia copulentur, obtinuerint ne in ipsa materia, aut extra materiam, vllum esse reale, an cùm anteà omnino nihil essent, recens in lucem emerserint ex nihilo procreatæ? Obseruatio. quarta.

De re proposita opiniones variæ. *Cap. III.*

CVm iam constet, qualisnam nostra hęc disputatio futura sit, paucis nunc opiniones pręcipuas, quę de re proposita hactenus editæ sunt, hoc capite concludamus, vt, illis cognitis, saltem rudem quandam, confusam, & imperfectam notitiam intellectus acquirat, qua postea ad veram sñiam intelligendam facilem sibi aditum patefaciat. Omissis igitur veterum Philosophorum opinionibus, qui substantialem generationem omninò negarunt, illorum tãtùm sñias recenseamus, qui cum Arist. substantiales formas admiserunt, easque, vel è materia deduci, vel in eandem induci, existimarũt. Disputatio à nobis proposita ea est; forma substantialis, antequam ad energiæ actum deducta sit, & cum prima materia copuletur, habeat ne re vera in ipsa materia vllum esse, an nullum? Hac de re duplex inuenitur opinio; nonnulli.n. negatiuam; alij affirmatiuam partem tuentur. Qui tuentur partem negatiuam, putant, substantialem formam extrinsecùs omnino produci, cęlitusque emitti. Inter hos tamen nõnihil intercedit discriminis. Quidam.n. existimant, formas omnes à quodam peculiari numine fingi, siue à quadam Intelligentia, rerum omnium sublunarium gubernatrice, ad quam ex officio pertineat, formas procreare. Prima opin. Alij verò arbitrati sunt, formas omnes non à priuato quodam numine, sed à toto aggregato ex omnibus cęlestibus orbibus, atque etiam intelligentijs mouentibus effici: ita tamen, vt inferiora agentia materiam preparent, & ad formas recipiendas accommodent. Secunda opi. Qui verò ad euitandam formarum creationem, affirmatiuam partẽ defendunt, in tres clases distributi sunt. Nonnulli dixerunt, formam, antequam cum materia necessitudinem contrahat, & cum eadem copuletur, habere in ipsa esse reale potentiale, vel esse quoddam essentię: quatenus scilicet materia vniuersalem habet potestatem, qua formas omnes, nullo delectu, respicit: aut etiam priuatam quandam affectionem, qua, ad aliquã determinatam formam recipiendam, apta, idoneaque redditur. Tertia opin. Alij dixerunt, formam, antequam de materię potestate educatur, habere in ipsa aliquod esse reale, nõ quidem potestate, sed actu, & re ipsa. Quarta opi. Hi posteà in plures ordines diuisi sunt. Quidam.n. posuerunt, in materia virtutem quandam actiuam reperiri, quę, in genere causę efficientis, ad educendam formam, eo modo concurrat, quo principium illud actiuum, quod in semine reperitur, videlicet spiritus, concurrit, ad educendam animam: hic.n. materiam, hoc est seminalem illam substantiam pręparat, & sua virtute vegetalem, vel sentientem animam auocat, & accersit: idque satis esse dixerunt, ne materiales formæ ex nihilo producantur. Quinta opi. Alij putarunt, formam quandam communem, quam appellant corporeitatis, in materia latere, dixeruntque hanc formã esse quoddam veluti vniuersale semen omnium formarum particularium; esseque materiæ coæuam, & naturali agenti opem ferre, vt particularem formam de materia educat. Sexta opin. Alij, vt sub- Septima opi

ſubſtantia,& corpus ex corpore fieri tuerentur,dixerunt,in materia non ſolùm vnam generi-
cam corporeitatis formam reperiri;ſed quot ſubſtãriales formę in materia produci poſſunt,
tot earundem inchoationes & quaſi ſemina dati : quas quidem inchoationes incompletam
Octaua opi. formam,vel partem formæ nuncupatunt;eamque à generante perfici aſſeruerunt. Alij arbi-
trati ſunt,quancunque formam in materia propriam inchoationem habere,quam tamẽ ne-
gant,aut partem eſſe formę,aut formam imperfectam; ſed dicunt, eſſe totam formam , quæ
tunc cum materia cõiuncta non eſt,nec ipſam informat;ſed cum illa copulatur,eámque per
Nona opin. ficit,tantummodo poſt generationem. Alij dixerunt,totam formam in materia prçexiſtere ,
ac prçtereà cum ipſa copulatam eſſe:non tamen ſecundum eſſe perfectum,ſed duntaxat ſecũ
Decima opi. dum eſſe diminutum. Alij cenſuerunt,in materia totam formam nequaquam prçexiſtere:
ſed tantummodo entitatem quandam potentialem, aliquo modo à materia diſtinctam : ex
qua quidem entitate putarunt,formam fieri,dùm res generatur,atque in eandem entitatem
formam abire,dum res interit,ne,in nihilum formam diſsolui,dicere cogerentur.

Argumenta præcipua eorum,qui tuentur formam habere aliquod eſſe reale, in materia , ante-quam de eius poteſtate educatur. *Cap. IV.*

OMnes aũt iã relatę ſnĩæ ad duas pręcipuas reuocari facilè poſsunt:quarũ altera ſtatuit,
aliquid formę in materia præeſse,anteq̃ ipſa verè cũ materia copuletur,eãq; perficiat,
& informet:altera decernit,formã anteq̃ de materiæ ptãte educatur,nullũ oĩno eſse in mate
riæ ſubſtãtia obtinere. Primũ igitur vtriuſque ſnĩæ firmiora argumenta afferemus:deinde ve
rò opinionẽ illã,quæ magis cum Ariſt.& cum veritate conſentire videbitur , defendendam
ſuſcipiemus. Multa ſunt argumenta,quæ ad priorem ſententiam confirmandam communi-
Arg. primũ. ter adducuntur,in quibus ea,quæ nunc afferam , maioris ponderis eſſe videntur . Primũ eſt
huiuſmodi;niſi forma,antequam de materiæ potęſtate educatur, aliquod eſſe reale in mate-
ria obtineret,tunc ea ex nihilo produceretur:ſed quicquid ex nihilo producitur,proprie crea
tur;ergo naturalis formæ productio,facta ab agente naturali,eſſet vera creatio . Conſecutio
perſpicua eſt:quoniam,cùm forma ex materia non fiat,(quia principia non fiunt ex alterutris
1.Phyſ.)neque ex aliquo ſui,in materia præexiſtente;ſequitur, ipſam ex nihilo fieri , atque
adeo creari. Falſitas autem conſequentis probatur : ſi enim naturalis formæ productio eſſet
creatio,tunc naturale agens haberet facultatem creandi;& aliquid in nihilum redigendi: nã,
ſi forma,cùm producitur,ex nihilo fit,eadem pariter,cùm interierit,in nihilum abibit : hoc
autem abſurdum eſt:quoniam creatio infinitam creantis virtutem neceſſariò exigit,qua qui
Secundum. dem naturale agens deſtitutum eſt. Secundùm,niſi forma haberet aliquod eſſe reale in ma-
teria,ſequeretur,vt eius productio eſſet violenta:ſed conſequens eſt falſum , cùm productio
formæ naturalis ſit;ergo & antecedens. Probatur conſequentia ex definitione violenti,quam
3.Ethic.c.1.Ariſtoteles tradit:vbi ait,violentum illud eſſe,cuius principium eſt extra , paſſo
non conferente vim. Iam verò naturale agens formam producens,externum eſt,materia au-
tem rationem habet patientis;ergo,ſi in ea nulla reperitur actiua vis , qua naturale agens ad
formam educendam coadiuuetur,formæ productio non erit naturalis,ſed violenta. Tertiũ;
Tertium. Ariſtoteles initio 2.libri Phyſ.hoc potiſſimũ res naturales ab artificioſis diſtare aſſerit,quòd
res naturales internum habent ſui motus principium,artificioſæ non item:hoc autem inter-
num principium,dubio procul,non eſt materia ; quia eadem quoque fit internum principiũ
rerum artificioſarum,& manet in illis,iam conſtitutis:erit igitur forma , non quidem mate-
riam informans,quia nondum educta eſt;ſed forma quædam imperfecta, vel pars , aut gra-
dus eius;aut ſemen,aut inchoatio,& ad ſummam eſt aliquid formæ, quocunque id tandem
Quartum. nomine nuncupetur. Quartum,ſemen plantæ,aut animalis eſt materia , ex qua forma plan-
tæ,aut animalis educitur:ſed in ſemine eſt aliqua virtus actiua, ad formæ productionẽ coad-
iuuãs;ergo huiuſmodi virtus actiua in quacunque materia reperiri debet,ex qua forma edu
cenda ſit:hæc autem virtus coadiuuans non eſt niſi illius formæ inchoatio,quæ debet educi ;
alioquin generans ſibi ſimile non generaret,& leo ex.ca.non minus ex leonis , quàm ex aſini
Quintum. ſemine oriri poſset. Quintum,nihil denominationem accipere poteſt ab eo,quod nullo mo
do participat:non enim calidum dicetur id,quod omnino caloris ſit expers:ſed motus mate-
riæ ad formam ex.gra.ignis,dicitur generatio ignis;ergo in materia aliquid formæ ignis ne-

ceſsa-

necessariò præexistat, oportet:id autem,quod præexistit,inchoatio formæ, vel eius quasi semen nuncupatur. Sextum,certum est, rationalis animæ productionem à cæterarum formarum productionibus,quæ in materia recipiuntur, vsquequaque differre:eæ enim de materiæ potestate educuntur,illa verò nequaquam:sed cùm rationalis anima procreatur, nullum omnino esse habet in materia;ergo,si ab ea differunt cæteræ formæ, necesse est, vt aliquod esse habeant in materia,antequam de eius potestate educantur. Septimum,illud,quod re vera generabile est,re ipsa distinguitur ab eo,quod re vera non est generabile:sed forma,ante sui generationem re vera generabilis est ; ergo ante sui generationem re ipsa distinguitur à materia, quæ re vera non est generabilis: sed omne,quod ab aliquo re ipsa distinguitur,habet aliquod esse reale,ab illo distinctum;ergo forma ,antequam de potentia materiæ sit educta,habet aliquod esse reale,à materia re ipsa distinctum. Octauum,nemini dubium est, formam omnem materialem de materiæ potestate deduci : id enim apertissimis verbis lib.2.de Ortu animalium c.3.Aristoteles docuit,vbi ait,vegetalem, & sentientem animam de materiæ potestate deduci,ad differentiam intelligentis,quę extrinsecùs accedit: quòd si vegetalis, & sentiens anima de materiæ potestate deducitur, multò magis inferiores formæ, quales sunt simplicium corporum,& mistorum,anima carentium, educi videntur : sed nihil educi potest de eo,in quo non est;ergo,si formæ de materia educuntur,necesse est, vt,antequam educantur, aliquod esse habeant in materia , alioquin ex ipsa non educerentur , sed in eandem potius inducerentur. Postremò hæc opinio confirmatur apertissima Aristotelis autoritate,lib.7. Metaph.tex.29.vbi ait,aliqua fieri à natura,quæ ab arte fieri nequeunt; propterea quòd aliqua pars eius,quod fit à natura, præexistit in subiecto,:quibus verbis apertè docuit,aliquam formæ partem in materia præexistere,antequam ex eius potestate educatur.

Sextum. Septimum. Octauum. Autoritas Aristo. pro hac sententia satis apparens.

Argumenta præcipua asserentium,formam nullum habere esse reale in materia, antequam de eius potestate educatur. Cap. V.

QVi verò defendunt,formam,antequam de materiæ potestate educatur, nullum omnino esse reale in materia obtinere,hisce potissimùm argumentis id probare nituntur. Primò,si aliquod esse formæ,ante eius eductionem, in materia præexisteret;sequeretur,formam non esse simplicem substantiam:sed consequens est falsum,vt perspicuum est:ergo,& antecedens. Consecutionem probant;quia tunc forma esset concretum quippiam ex illo præexistēte,& ex eo,quod recens generatione educitur. Secundò,hoc præexistens aut est quid pertinēs ad substantiam materiæ,& omnino idem cum ipsa:aut quid pertinens ad substantiam formæ,atque a materia distinctum. Si detur primum;ergo nihil formæ præest in materia , cùm illud præexistens sit aliquid materiæ. Si detur alterum;ergo cùm illud præexistens sit actus, & materia potentia,ex illo,& materia aliquod vnum necessariò fieret:hoc autem esse nō potest;quia vel esset vnum per se,vel vnum ex accidenti:non ex accidenti; quia illud est eo posterius,quod est vnum per se:nec per se;quia illud est terminus generationis;ergo ante generationem existere non potest. Tertiò,si quid formæ,ante eius eductionem, in materia præexisteret;tunc duæ formæ non subordinatæ in eadem materiæ portione reperiri possent:sed consequens est falsum;ergo & antecedens. Falsitas consequentis est nota. Consequentiā probant:nam cùm ex aere fit ignis,iam in materia adest forma aeris;ergo si in materia præest etiam forma ignis,tunc in eadem erunt duæ formę non subordinatæ. Quartò, illud formæ, quod in materia præexistit,aut est idem numero cum forma producenda,aut non:si est idē; ergo nihil generatione producitur,quia iam præfuit,alioquin idē numero bis produceretur ; si verò non est idem:tunc aut hoc ipsum in formæ substantiam,motu generationis,conuertitur,aut ex eo fit forma producenda:primum dari non potest;quia nullum agens naturale totam substantiam valet in alteram transmutare:si verò detur secundum;ergo præter illud præexistens,necesse est,aliquod aliud reperiri,ex quo forma fiat; cùm notum iam,perspectumque sit,illam ex materia non fieri. At verò nunc si quæratur,sit ne illud ex aliquo,an ex nihilo factum?res ita in infinitum abibit. Quintò,aut hoc esse formæ,quod ante eius eductionē in materia præest,habet esse,generatione,aut creatione:non creatione, quia hæc à philosophis non admittitur;nam eadem ratione dicere possent , ipsammet formam creatione editā esse:neque generatione;quia totalis (vt aiūt) generationis terminus est totum compositum,

Arg. primū. Secundum. Tertium. Quartum. Quintum.

formalis verò est ipsamet forma, quę est pars præcipua compositi: commentitium igitur esse hoc esse formæ, & inanis est hęc eius inchoatio, cùm neque creatione, neque generatione produci nulla ratione possit. Sextò, aut generatione quicquam producitur, aut nihil: si nihil; ergo iam omnia semper fuerũt, nec vlla est opus generatione: si aũt nouum quippiam; hoc certè aliud esse non põt, quàm ipsa forma, cuius interuentu compositum existit: non ergo in materia præesse potuit, si recens generatione producitur. Septimò, forma, vt est distincta à materia, & actus est, & actu, non. n. à materia distingueretur, nisi esset actu ens: sed nõ potest esse actu ens, nisi id, quod generatione editum est, præsertim si sit aptum generatione edi, ergo forma, ante generationem, nec actu, nec actus esse põt; atque adeò non est tunc à materia ita distincta, vt in ipsa aliquod esse reale obtineat. Octauò, forma non põt esse iuncta cũ materia, nisi ipsam informet, atque perficiat; ergo si antequam de materia educatur, habet in ipsa aliquod esse, tunc materiam informabit, atque ita compositum ante generationem cõstituetur. Postremò confirmatur hęc sñia duabus Arist. autoritatibus, quarum altera sumitur ex 7. Metaph. tex. 29. vbi ait, sicut domus tantùm ab extra fit, ita & ignis: sed in materia, ex qua fit domus, non præexistit actu forma domus; ergo nec forma ignis vllo modo est actu in materia, ex qua fit ignis. Altera sumitur ex postprædicamentis, vbi Arist. generationem definiens, ait, esse mutationem de non esse ad esse: non mutatur autem de non esse ad esse, nisi forma, quæ tùm primum compositum constituit, cùm primum existentiam in rerum natura adepta est: quare si in materia præexisteret, tunc nihil esset, quod generatione de non esse ad esse mutaretur.

Sextum. Septimum. Octauum. Duæ Aristo. autoritates hanc sñiam optimè cõfirmantes.

Opinio statuens, formam habere actu aliquod esse reale in materia, diligentiùs perpenditur, & fundamentis denuò roboratur. *Cap. VI.*

HActenus propositam disputationem generatim tantummodo examinauimus, atque eiusdem quandam veluti adumbrationem ob oculos statuimus: nunc autem paulò accuratiùs tractanda res est, ac diligentiùs quæstio discutienda. Argumenta, quę pro vtraq; parte in duobus antecedentibus capitibus attulimus, tametsi communia sunt; nihilominus ijs ipsis longè probabilior reddi videtur posterior sententia, quæ statuit, formam, cuiusuis generis illa sit, nullum omninò habere esse reale in materia, antequã de eius potestate educatur; ideò, vt hęc sñia defendenda, ita quæ opposita nobis prorsus reijcienda est. Et quoniam illa, vt iã diximus, bimembris est; altera, quæ decernit, formã, ante sui eductionem, habere actu in materia aliquod esse reale: altera, quæ tuetur, habere quidem formam in materia aliquod esse reale, non tamen actu, sed potestate solùm; ideo vtranque sñiam particulatim expẽdemus, atque ordine reijciemus. Qui igitur priorem sñiam defendunt, hisce potissimùm fundamentis nituntur. Cùm. n. forma de materię potentia educi dicatur, & illa quidẽ substantia sit; rationi putant consentaneum esse, vt ipsamet materiæ potentia, non qualitas cẽseatur, sed in substantię genere collocetur; atque adeò educendę formæ quippiam sit, non perfectũ illud quidem, sed rude imperfectum, & adumbratum. Quoniam verò cuipiam fortasse videri posset, ex hac sñia absurdum illud sequi, videlicet substantiam suscipere magis, & minus; ideo dixerunt, potentiam illam verè, & absolutè substantiam non esse, sed mediæ, & ancipitis cuiusdã naturæ, inter substantiam, & accidens, eo modo, quo Auerroes, elementorũ formas esse existimauit. Porrò, cùm id, quod gignitur, duplex sit: alterum, quod ex semine, vt ex subiecto proficiscitur: alterum, quod sine semine nascitur, cuiusmodi sunt lapides, metalla, stirpes, seminis expertes, & animalia, ex putri materia orta, vtrũque istorum in semine, vel in eo, ex quo fit, potestate asserunt reperiri. Nanque in glande est potestate quercus, in bacca olea, in ouo auis, & in quouis animalis semine, animal ipsum. Hæc cùm ita se habeant, planum esse inquiunt, in viuentis corporis, aut animalis semine latere animam, secundum aliquod sui esse imperfectum, & itidem in materia inanimati corporis latere quoddam quasi formę seminarium. Hinc eliciunt formam, ante sui eductionem, esse in materia potestate, non quia aliquid formæ in materia reperiatur; iam. n. ponunt, formam, ante sui eductionem, habere actu aliquod esse reale in materia, sed quia suis sese viribus non prodit, ac manifestat. Sicut igitur, qui habet habitum scientiæ, non tamen actu contemplatur, dicitur scire potestate: cũ verò actu contemplatur, dicitur actu sciens; ita forma, organorum inopia, aut materiæ acerbitate,

Fúdamẽtum primum.

Fúdamẽtum secundum.

bitate, otiosa quasi manens, nec vllum opus manifestum edens, dicitur esse forma tantummodo potestate: cùm verò, paratis iam organis, & materia rectè affecta, opus aliquod edit, tùm primũ actu in materia reperiri dr. Itaq; anima aut vegetalis, aut sentiens in corpore seminis, vt in materia, tametsi actu tota insideat; nihilominus potentia solùm reperiri dicitur: quia vbi semen, aut vtero, aut terra conceptum est, illud tantummodo minutatim, atque membratim adumbrat, perficit, & exornat: cùm autem corpus seminis perfectè elaboratum est, & requisita organa obtinuit, iam tùm euadit animal, tuncque anima suis se viribus, ac facultatibus prodit, variasq; operationes edit: & tunc verè actu in materia esse dicitur. Idem prorsus de forma rei inanimatæ dicendum est: ea.n.est quidem in materia, secundum aliquod sui esse imperfectum, & hoc ipso esse materiam præparat, & efficit: cùmque materia perfectè elaborata est, statim apparet forma, opus aliquod editura. Sed redeamus ad animam, quę manifestior forma est. Hanc esse potestate in semine, eo modo, quo explicatum est, fatetur Aristoteles lib. 2. de Generat. animalium cap. 3. vbi ait, in seminibus, & vtero conceptis, altricẽ, & naturalem animam priùs haberi potentia, quàm actu; idque dixit Arist. non quia ibi anima actu non contineatur; sed quia, organorum defectu nihil operatur. Nisi.n. actu in seminis corpore esset, quomodo illi extrinsecùs accederet? Siquidem eius actio corporea est; ergo ipsa sine corpore esse non potest: sicut non potest quis sine pedibus ambulare, vt citato iã loco Arist. fatetur. Præterea in trimestri, aut quadrimestri fętu, nonne anima actu continetur? & tamen nec sursum, aut deorsum ille moueri, nec vocem edere, nec quicquam visione percipere potest. Quid ita? Quia illic anima secũdum esse quoddam imperfectum reperitur: vbi autem animal planè absolutum erit, cunctas illi functiones absolutè pręstabit. Igitur & in semine, quanuis anima non operatur, dicitur nihilominus actu contineri, sed secundum esse adhuc imperfectiùs, quàm illud, quod habet in trimestri, vel quadrimestri fętu.

Fũdamẽtum tertium.

Fũdamẽtum quartum.

Fũdamẽtum quintum.

Prædictæ opinionis confutatio. *Cap. VII.*

HÆc sententia, quanuis speciem aliquam veritatis obtineat, omninò tamen falsa, & à ratione penitus aliena cuique apparebit, qui illam diligentiùs considerauerit. Primò falsum est, potentiam materiæ quicquam esse formæ, atque ad substantiæ genus pertinere. Quid.n. obsecro, huius sñiæ autores per materiæ potentiam intelligunt? Sanè aut potentiam remotam, aut potentiam proximam. Si remotam, substantia illa quidem est; sed tamen nihil est formæ: illa.n. potentia est affectio quædam materię, & ad omnes formas nullo discrimine recipiendas propensio: quippe quæ, vnum & idem re ipsa est cum substantia materiæ, & ab ea tantummodo formali ratione distinguitur, vt alibi docuimus. Iam verò, si hęc potentia est ipsamet substantia materiæ, sequitur, vt non possit esse substantia formæ; cùm materia, & forma sint duæ substantiæ, re ipsa distinctæ. Si verò per potentiam materiæ intelligant potentiam proximam; tunc illa non est aliud, quàm determinata quædam affectio, à qualitatibus orta, quæ determinatam formam substantialem in materia consequuntur. Itaque aut potentia proxima est ipsamet forma substantialis, iam cum materia coniuncta, aut est qualitas aliqua, consequens illam formam; non igitur potest esse aliquid formæ educendæ. Etenim, antequam noua forma in materiam inducatur, vel saltem eo ipso, temporis momento, quo inducitur, perit forma præcedens, ac deinceps qualitates ipsam consequentes: priùs igitur forma educenda, secundum aliquid sui periret, quàm educeretur, priùs occideret, quàm oriretur, quod videtur absurdum. Dicunt prætereà, formam educendam habere in materia aliquod esse imperfectum, & diminutum. Haud satis capio, quid sit hoc esse formæ imperfectum, & diminutum. Profectò in grauius absurdũ incidere isti vidẽtur: vt.n. paulò antè, qualitatem ad substantiæ genus reuocarunt; ita nunc substantiam reuocãt ad genus qualitatis; nam si forma, quæ verè substantia est, ante sui eductionem, habet esse imperfectum, postquã verò educta est, obtinuit esse perfectum; ergo suscipit magis, & minus, atque adeò in naturã qualitatis commigrat. Sed vt hoc incommodum euitarent, dixerunt, formam esse cuiusdam ancipitis naturæ mediæ inter substantiam, & accidens. Hoc sanè nouum est monstrum in philosophia, vt nimirùm detur aliquod ens, quod neque substantia, neque accidens sit, quod neque per se subsistat, neque alteri inhæreat, quod ad nullum prædicamentum attineat: aut ergo nihil prosus erit huiusmodi ens, cùm nullo genere concludatur: aut rerum genera multipli-

Potentia materiæ non est aliquid educẽdæ formę.

Quære disp. de poten. materię.

Rõ euidens.

Forma substantialis nõ põt intendi, neq; remitti; cùm eius esse i[n]diuisibile cõsistat

Inter substãtiam, & accidens non datᷓ mediũ. Quære dispu. quo man. elem. in misto cap. 8.

tiplicanda sunt; nouumque genus entis addendum, in quo ea includantur, quæ neque substātiæ, neque accidētia dicuntur. Sed mirū ēt est illud, quod asserunt, animam videlicet in semine actu contineri: sed tamen secundum quoddam esse imperfectum. Quid? fortasse adultus, vt Fernelius ait, est magis homo, quàm puer, aut homo magis animal, quàm asinus, quia scilicet perfectiorem animæ gradum obtineat? Id certè nunquam puto, istos sic opinantes admissuros esse: quia, vt iam diximus, forma substantialis non suscipit magis, nec minus; igitur in adulto non est magis anima, quàm in puero, nec in puero magis anima, quàm in semine, si in semine anima re ipsa contineatur. Præterea, est ne in semine aliqua tantùm animæ portio, quia scilicet habet in ipso esse quoddam imperfectum, an tota anima? Non portio, quia anima indiuisibilis est, atque ita in plures portiones diuidi nequit. Si tota, cur ergo ibi manet otiosa, nec operationes edit, sicut in puero, vel adulto? Respondebunt, organorū inopia. Sed hæc responsio eos planè conuincit: nam eo ipso, quod in semine organa nulla adsunt, conijcimus, nullam ibi animam esse. Quoniam perfectissima forma, sicuti est anima, non nisi in congruenti domicilio recipi potest, aut debet: semen autem organorum expers, non est congruēs animæ domicilium; ergo anima in semine reperiri nullo modo potest. Concludēdum igitur est, formam, antequam, de materiæ potentia educatur, nullum esse reale actu in eadem obtinere.

Anima in semine actu nō continetur.

Arg. efficax.

Eiusdem opinionis fundamenta euertuntur. Cap. VIII.

Reiecta iam penitus huiusmodi sententia, reliquum est nunc, vt fundamenta illā, quibus potissimùm nitebatur, funditus euertamus. Et primò quidem consecutio illa nullo pacto admittenda est, quia huius sententiæ autores inferebant, materiæ potentiam substantiā esse debere; propterea quòd forma, quæ de materiæ potestate deducitur, substantia est. Id quidem verum esset, si forma ex materiæ potentia; tanquàm ex subiecto fieret: cùm enim ex non substantia, substantia fieri nequeat: sequērctur vtique, vt potentia, substantia esset; nunc autem forma non fit ex potentia materiæ; sed formam deduci de potētia materiæ, nil aliud est, quàm materiam habere procliuitatem ad formam recipiēdam: vel materiam ita esse affectā, vt huius determinatæ formæ, & non alterius sit capax. Multò minus similitudo illa admittēda est, qua scientię habitu præditus substantiali formæ comparatur. Nanque qui scientiæ habitum tenet, est quidem potestate sciens, cùm re ipsa non contemplatur, tamen non est in potētia ad scientiā recipiendam, quia iam illam obtinuit, & constitutus in actu primo, dicitur solùm in potentia ad actum secundum, scilicet ad contemplationem. At verò, antequam forma de potentia materiæ educta sit, non est ibi potentia ad operandum: cùm forma nondum edita sit: sed inest tantùm potentia in materia ad formam recipiendam. Autoritas autē Aristotelis, ab illis allata, eorum potius sententiam destruit, quàm confirmet. Vult quidem Aristoteles, in seminibus, & vtero conceptis, altricem, & naturalem animam priùs haberi potentia, quàm actu, non quòd actu in illis contineatur, sed quòd in seminibus inest potentia ad illas recipiendas: non enim anima in semē simplex, sed in corpus, organis præditum, recipitur. Neque verò vllam id affert admirationem, animam videlicet cum crasso, terrenoque corpore copulari, quanuis re ipsa in semine non contineatur: quoniam cùm anima extrinsecùs corpori accedit, non illa quidem per se, & proximè, nulliusque alterius corporis interiectu, cum illo coniungitur, sed medio quodam tenuissimo, ac subtilissimo corpore, quod spiritus nuncupatur: in quo quidem spiritu calor inest, qui genituram perficit, recipiēdæque animæ aptam reddit: idque totum in semine latens genitura simpliciter; substantia verò seminis, per quam spiritus diffusus est, genituræ corpus ab Aristot. passim appellatur. Hic igitur vitalis spiritus, in semine inclusus, sensim illud perficit, fœcundumque reddit, & corpus est magis diuinum, quàm sint illa, quæ elemēta vocantur: estque origine cælestis; aut saltem, vt Aristot. scribit, proportione respondet elemēto stellarum. Falsum est tandem quod dicunt, in trimestri, vel quadrimestri fœtu, animam, secundum esse imperfectum contineri: cùm primùm enim corporis instrumenta parata sunt, eò illico anima tota, secundum esse perfectissimum, appellit. Si autem tunc non omnes functiones edat; hoc ideo est, vel quia organa, adhuc debilia sunt, vel quia locus, vbi fœtus reperitur, impedimentum affert. Inde tamen concludere non licet, in semine animam re ipsa, secundum esse quoddam imperfectius, contineri: quoniam cùm in semine

Euersio primi fundamēti.

Euersio secūdi fundamēt.

Euersio tertij fundamēt.

Euersio quarti fundamēti

mine organa nulla adsint, in eo certè anima reipsa contineri non potest.

Opinio Bacconi, statuentis, formam, ante sui eductionem, habere in materia aliquod esse reale, quod appellauit potentiale. Cap. IX.

Expendamus nunc alterum membrum propositæ dubitationis, an scilicet forma, ante sui eductionem, cùm nullum habeat in materia esse reale actu, habeat saltem aliquod esse reale ptāte. Affirmatiuā partem inter cæteros acerrimè defendit Io. Bacconus 2. Sent. dist. 18. q. vnica, art. 2. & quodlib. 1. q. 6. art. 2. qui arbitratus est, formā, antequā de materię ptāte educatur, habere in materia quoddā esse reale, tū ab ipsa materia, tùm à quacunq; forma distinctum, quæ ex ipsa educi pōt. Hoc autem esse appellauit potentiale, non quidē quatenus potentia operationem tantummodò respicit, vt præcedens opinio statuebat: neque etiā quatenus potētia excludit actum essentiæ, sed solùm quatenus excludit actum existentiæ. Sic. n. forma, inquit, habet in materia propriam realitatem, estque in potentia, vt sit terminus formalis generationis, atque etiam vt materiam perficiat, & informet: siquidem forma materiā non perficit, secundum essentiæ realitatem spectata, sed solùm secundum realitatem existentiæ; cùm scilicet iam de potentia ad actum exijt, factaque est actu terminus generationis. Hanc sñiam Resolutus iste Doctor primùm explicat, deinde verò autoritatibus, & rationibus confirmat. Ait igitur primò, si secundum Theologos loqui velimus, Deum in temporis initio materiam primam, non per se solam, sed sub confusa quadam forma procreasse; codē verò temporis articulo, quo materia creata est, formas omnes, quæ ex ipsa educi possunt, esse quoddam reale in materia obtinuisse; non existentiæ quidem, sed essentiæ, & quidditatiuum, quodque potentiale nuncupatur, quatenus esse existentię respicit, cuius proprium munus est materiam perficere, & informare, atque ex hoc esse potentiali formas omnes asseuerat, continenter educi. Loquendo verò secundum Philosophos, præsertim Peripateticos, cùm Mundus ab omni temporum æternitate editus sit, materia pariter ab æterno edita est, in qua asserit, realitates potentiales omnium formarum ab æterno reperiri: posteà verò, decursu temporis, putant, vnamquanque formam de illo esse reali potentiali ad actum existentiæ deduci; tuncque potentiam propriam, & proximam perficere, quatenus scilicet cum materia, determinatis affectionibus prædita coniungitur. Ait. n. materiā dupliciter considerari posse, vno modo vt est subiectum commune formarum: altero, vt est distincta per distinctas habilitates ad distinctas formas. Primo modo dicitur potentia remota: altero verò potentia proxima rei naturalis: non. n. quodlibet fit ex quolibet, vt putabat Anaxagoras, sed determinatum ex determinato. Itaque existimauit Bacconus, formas omnes esse in prima materia, tanquam in subiecto remoto, secundum esse reale, quod appellauit potentiale: esse verò in eadem, tanquā in subiecto proximo, secundum esse reale, quod vocauit actuale. Hac sñia sic explicata, putauit, difficultates omnes, ex hac re emergentes, solui facilè posse, siue illæ ad materiam, siue ad formam, siue etiam ad totum compositum spectent. Si. n. quæratur, qui fieri potest, vt forma sit in materia, & tamen ipsam non perficiat, aut informet? Respondet, hoc ideo esse, quia non est in ea, sicut in potentia propria, sed sicut in potentia communi: non sicut in potentia proxima, sed sicut in potentia remota: non secundum esse actuale, sed secundum esse potētiale: non secundum esse existentiæ, sed secundum esse essentiæ. Etenim materia, vt est subiectum commune, non est nata perfici ab aliqua forma determinatæ speciei; quia tūc inter perficiens, & perfectibile nulla daretur proportio, si id, quod natum est perfici, esset commune, & indeterminatum; quod verò natum est perficere, esset proprium, atque determinatum. Nata est igitur materia perfici ab aliqua forma communi, quæ quidem forma non est forma illa, vt aiunt corporeitatis, quam nonnulli in materia statuerunt; sed est esse reale potētiale omnium formarum, quod proportione respondet illi habilitati, quam habet materia, vt est subiectum commune, considerata. Cùm verò materia ad determinatam formam recipiendam parata iam est, tunc forma de propria potentia extrahitur, cum materia coniungitur, & illā perficit, atque informat. Tuetur etiam hęc sñia verum discrimen, quod inter generationem, & alterationem intercedit; aliqui. n. fortasse suspicari possent, ex hac opinione sequi, generationem esse ipsammet alterationem; quoniam materia nihil noui accipit, sed esse formę, quā priùs habebat, alterationem quandam perpetitur, cùm de potentiali fiat actuale. Respōdet Bacco-

Opinio Bacconi de formarum origine.

Explicatio huius sententiæ secūdum Theologos.

Explicatio eiusdem sententiæ secūdum Philosophos

Materia dupliciter considerari pōt.

Quō forma possit esse in materia, & ipsam nō informare.

Solutio Bacconi.

Bacconi sententia seruatur discrimē inter generationem, & alterationem.

Bacconus, productionem formæ substantialis in materia, alterationem vtique fore, si materia aliquam propriam, & peculiarem formam sibi asciscceret: tunc enim cæteræ formæ aduenientes essent accidẽtia, atque adeò generatio esset alteratio. Ponendo autem formam, quæ de materia educi potest, habere tantummodo in ipsa esse reale potẽtiale, non sequitur, vt generatio sit alteratio: quoniam cùm agens naturale formam extrahit de subiecto communi, & de potentia remota; tunc illa forma iungitur potentiæ propriæ, & acquirit esse actualis existẽtiæ: hanc autem transmutationem nemo non videt, non esse alterationem, sed veram generationem. Seruatur etiam hac opinione, generans non esse remouẽs prohibẽs: hoc enim sequeretur secundum opinionem Anaxagoræ, qui ponebat, formas omnes re ipsa in materia latitare: hic autem Doctor, ponit, formas habere in materia esse reale potentiale. Quare nulla forma hoc pacto materiam informat; quia est in potentia remota: post amotionẽ aũt præcedẽtis formæ, extrahit ipsa ex illo esse potẽtiali, & iungitur potẽtiæ proximæ, tuncq; fit generatio. Seruatur quartò essẽtialis ordo in receptione formarũ, qui quidẽ ordo est inter ipsas vt respiciũt potentias proximas, in quas sm ordinem propriorum agentium introducuntur: qui tamen ordo nullus est, vt formæ ipsæ sunt in potentia materiæ remota. Soluit etiam, hac sententia, difficultates omnes, circa formas, & compositum contingentes, vt apud ipsum videre licet, qui hac in re satis multus fuit.

Seruatur verũ generans, vt differt à remouente, phibens.

Seruatur ordo essentialis in receptione formarum.

Bacconi argumenta, suam sententiam confirmantia. *Cap. X.*

HAnc autem sententiam Bacconus, locis citatis, innumeris propemodùm Aristotelis autoritatibus, atque etiam rationibus confirmauit, quarum præcipuæ eæ sunt. Primam sumit ex Aristotele 1. Phys. tex. 71. vbi docet, quicquid fit, ex ente potestate fieri, cùm ex ente actu nihil fieri possit; alioquin esset antequam fieret: animal igitur non fit ex animali, sed ex non animali, idest ex animali potestate. Tũc sic argumẽtatur Bacconus; animal potestate non dicit simplicem essentiam, sicut nec animal actu; ergo dicit essentiam compositam, scilicet essentiam materiæ, & essentiam formæ, in esse potentiali. Secundam elicit ex 7. Metaph. tex. 27. vbi ostendit Aristoteles, in naturali generatione neque materiam, neque formam generari, sed solùm compositum; quia generatio ex aliquo est, & oportet diuisibile esse id, quod fit. Tunc argumentatur Bacconus; aut accipit ibi Aristoteles id, quod fit pro eo, quod generatione factum est, aut pro eo, quod est in fieri, generationis motu: si detur primum, tunc malè dixisset, generationem ex aliquo esse, cùm potius ipsum genitum ex aliquo esse dicere debuisset: si detur alterum, tunc habetur quod quæritur, videlicet in rei generatione dari materiam, & formam, tanquam diuersa principia, ex quibus generatio fit: quod certè non nisi secundũ esse potentiale intelligi potest. Etenim essentia formæ quocunque instanti ponatur, alia est, re ipsa ab essentia materiæ; sed, vt dicit philosophus, essentia materiæ, & essentia formę sunt ante generationem; cùm ex ipsis generatio fiat; ergo ante generationem habent aliquod esse reale, non actu, ergo potestate. Tertiam sumit ex 8. Metaph. vbi quærit philosophus, quomodo compositum, quod est terminus, & obiectum generationis, fiat vnum, cùm plures habeat partes? Respondet, sicut artifex ex sphæra potestate facit sphæram actu, sine vllius nouæ rei adiectione; ita agens naturale facit compositum actu ex composito potestate, nulla re noua prorsus adiecta: sed compositum potestate non potest esse sine materia, & forma; ergo materia, & forma in termino à quo generationis, habent esse reale potestate, sicut in termino ad quem habent esse reale actu. Confirmat hanc rationem; quia agens non potest agere absque eo, quod ante actionem ponitur: sed materia, & forma ante actionem ponuntur; cũ ex illis per se vnum fieri debeat: ergo in illo priori signo, quo ante generationem ponuntur, habent aliquod esse reale, non actu; ergo potestate. Quartam elicit ex 12. Metaph. contex. 11. vbi Philosophus, & Commentator dicunt, Ens fieri ex non ente actu, & ex ente potestate; non tamen ex quauis potestate, sed ex potestate propria: nam vnumquodque entium fit ex eo, quod est potestate illud, quod fit. Tunc sic argumentatur Bacconus; vnumquodq; ens fit ex potestate propria: sed propria potestas, ex qua fit forma, non est materia; quia principia non fiunt ex alterutris; neque etiam est potestas alterius generis à substantia, quia ex nõ substantijs non fit substantia; ergo fit ex ipsamet forma potestate, atque adeò forma fuit ante in materia, secundum esse reale potentiale. Quintam rationem sic construit; forma, cũ de ma-

Arg. primum

Secundum.

Tertium.

Cõfirmatio.

Quartum.

Quintum.

materiæ poteſtate deducitur, aut incipit eſſe actu de nihilo, aut de aliquo: non de nihilo, quia ex nihilo nihil fit: ſi de aliquo, tunc aut illud eſt poteſtas aliqua, à formæ poteſtate diſtincta, aut eſt ipſiusmet formæ poteſtas: non primum, quia tunc forma ex alio fieret, & ſic non eſſet principium: dandum eſt igitur alterum, dicendumque, formam incipere eſſe actu ex ſe ipſa, poteſtate; eſſeque rem, à qualibet alia, ante generationem, ſe ipſa differentem.

Prædictæ opinionis confutatio. Cap. XI.

HÆc Bacconi ſententia ſubtiliſſima quidem eſt omniũ, quas antè attulimus, & eius ingenio digna: vt tamen ipſa quoque difficultates quàplurimas continet, & obiectionib. innumeris fit obnoxia: cùm in materia nulla entitas potentialis formæ dari poſſit, quæ realis dicenda ſit. Primò, ſi eo temporis momento, quo materia à Deo edita eſt, forma quoque in materia, ſecundum eſſe reale potentiale, producta fuit; certum eſt, illam entitatem realem potentialem fuiſſe, vt ita dicam producibilem, antequàm producta eſſet: aut igitur illa entitas fuit antè, ſecundum aliam entitatem realem potentialem, aut non: ſi non fuit antè; ergo nec forma, de materię poteſtate educibilis, ante ſui eductionem, vllum eſſe reale potentiale in materia obtinuit: ſi fuit antè, quærendum etiam erit de illa entitate reali potentiali: nam ipſa quoque antequam produceretur, producibilis fuit; igitur, præter illam, alia entitas realis potentialis danda erit; ſicque in infinitum procedetur. Secundò, ſi forma, ſecundum eſſe eſſentiale, & quidditatiuum, eſt entitas realis potentialis; ergo inter ipſam, & materiam nullum ſtatuetur diſcrimẽ. Probatur conſequentia, quoniam ipſa quoque materia, ſecundum eſſe quidditatiuum conſiderata, ex Bacconi ſententia, eſt entitas realis potentialis: tuetur enim cum S. Tho. materiam non exiſtere ſine forma, & potentiam eſſe de eius eſſentia. Tertiò, ſi Scotiſtarum opinionem ſequamur, quam, alia diſputatione, veram eſſe probauimus, materiam ſcilicet habere propriam exiſtentiam, ab exiſtentia formæ diſtinctam, eſſeque actu ens: tunc, ſi forma, ſecundum eſſe reale potentiale, in materia reperiretur, ſequeretur, vt ante compoſiti generationem, & formæ de potẽtia materiæ eductionem, vnum aliquid per ſe fieret, quod eſt apertè falſum. Probatur conſequentia; quia daretur ſubſtantia formæ, quæ eſſet potentia, & ſubſtantia materiæ, quæ eſſet actus: reſque oppoſito modo contingeret, vt. ſ. ex forma, tanquàm ex potentia, & materia, tanquàm ex actu, aliquid per ſe vnum conſtitueretur. Quartò, hoc eſſe reale potentiale formæ dubio procul eſt ſubſtantiale, quia ex non ſubſtantia non fit ſubſtantia: eſſe pariter actuale eiuſdem formæ, poſtquàm ipſa de potẽtia materiæ educta eſt, dicitur ſubſtantiale; alioquin eductio formæ non eſſet generatio, ſi ad aliquod accidẽs terminaretur: ergo dum iſtæ duę entitates formæ, ſcilicet actualis, & potentialis ſimul vniuntur, fieret vnum compoſitum ſubſtantiale; atque adeò forma non eſſet ſimplex, ſed ex duabus illis entitatibus conſtituta. Quintò, dùm forma obtinet eſſe reale actuale, aboletur ne eſſe eiuſdẽ reale potentiale, an non? non poteſt dici, ipſum aboleri, quia illud eſſe, autore Baccone, eſt eſſentiale, & quidditatiuum, quòd, cùm æternum, & neceſſarium ſit, aboleri nequaquã poteſt: ſi non aboletur; igitur ex ipſo, & eſſe reali actuali eiuſdem formæ compoſitio fiet. Poſtremò, ſi forma haberet eſſe reale potentiale, tunc non diceretur educi de potentia materiæ, ſed de potentia ſui ipſius; atque ita, dum Bacconus euitare illud vult, formam neque ex materia, neque ex alio, neque ex nihilo fieri, in alium incidit errorem: quia fateri cogitur, formam fieri ex ſemetipſa, quod eſſe nullo modo poteſt. Conſecutio eſt perſpicua: quoniam ſi forma de potentia educitur, & illa potentia ad materiæ ſubſtantiam non pertinet, ſed eſt ſubſtantia educibilis formæ, diſtincta à ſubſtantia materiæ: iam planè ſequitur, vbi forma educta eſt, ipſam non ex materiæ potentia, ſed ex potentia propria, vel ex ſuimet ſubſtantia eductam eſſe. His igitur rationibus falſum omninò mihi videtur, formam, ante ſui eductionem de potẽtia materiæ, habere in ipſa aliquod eſſe potentiale, quod quidem reale, atque ſubſtantiale ſit, vt putauit Bacconus.

Arg. primum — Secundum. — Tertium. — Quartum. — Quintum. — Sextum

Reſponſio ad argumenta Bacconi. Cap. XII.

REiecta iam ſatis ſententia Bacconi, reliquum eſt, vt argumenta, ad illam confirmandã, ab eodem adducta, diluamus. Ad primum concedimus, quicquid fit, ex ente poteſtate fieri; atque adeò animal actu fieri ex animali poteſtate. Cùm verò ita argumentatur Bacconus; Ad primum.

nus;animal poteſtate non dicit ſimplicem eſsentiam, ſed eſsentiam compoſitam ex materia, & forma,ſicut animal actu,hoc argumentum æquiuocatione peccat. Nam per animal poteſtate duo intelligere poſſumus: vel ſubiectum ipſum,ſeu materiam, quæ eſt in proxima affectione ad animalis formam recipiendam: & ex hoc animali poteſtate verum eſt dicere, fieri animal actu:hoc autem animal poteſtate non eſt eſsentia compoſita,ſed, vt nuper diximus, eſt ipſamet materia, cum proxima affectione ad animalis formam recipiendam. Poſſumus deinde per animal poteſtate intelligere animal,ſecundum eſse eſsentiæ, & quidditatiuũ, cui annexum eſt eſse,vt ita dicam, poſſibile, vel potentiale, quatenus ei non repugnat produci; & tunc,ſicut animal actu eſt quid concretũ ex corpore, & aĩa, tanquam ex materia,& forma, ita animal poteſtate includit corpus, & animam, ſeu materiam, & formam poteſtate. Tamen hoc eſse potentiale non eſt eſse reale; quia primus modus interior,qui eſsentiæ aduenit,eſt exiſtentia,quam poſtea, naturæ quodam ordine, realitas,contingentia, finitudo,& alij huiuſmodi conſequuntur,vt alibi docuimus. Iam verò hoc animal poteſtate ſic conſideratum, vt dicit eſse eſsentiæ, non eſt quid reale in materia prima,ex quo animal actu fieri debeat, vt poſuit Bacconus,ſed quid à materia penitus ſeiunctum, vt cuilibet,rectè ratiocinãti,

Ad ſecũdum. patere poteſt. Ad ſecundum admittimus pariter, in naturali generatione, neque materiam neque formam,ſed ſolùm compoſitum generari;illudque in eas partes diuiſibile eſse,ex quibus conſtitutum eſt,ſcilicet in materiam,& formam. Cùm quærit Bacconus, quid intelligat Ariſt. per illud,quod fit? Reſpondeo,ipſum compoſitum,quod tunc fieri dicitur, cùm materia ad eius formam recipiendam paratur. Cùm verò Bacconus, quoniam compoſitum dicitur eſſe in fieri,generationis motu,elicit,dandam eſſe materiam, & formam, ſecundum eſſe potẽtiale,ex quibus generatio fiat,hoc prorſus negãdum eſt. Et quanuis dicat Philoſophus, eſſentiam materiæ,& eſſentiam formæ eſſe ante generationẽ,quia ſunt æternæ;tamẽ falſum eſt,ex ipſis eſſentijs generationem fieri; fit.n.generatio ex exiſtẽtia materiæ, & ex exiſtẽtia formæ:cùmque materia eſſe reale ſemper habuerit,forma pariter in vltimo generationis termino,ſaltem in priori naturæ ſigno, antequàm compoſitum conſtitutum ſit, actu eſſe reale obtinet;nec quicquam ex forma fit,habẽte eſſe reale potẽtiale, cùm eiuſmodi eſſe habere nõ poſſit:habet ſiquidem eſſe potẽtiale,antequam educta ſit;tamen,vt diximus,illud eſſe nõ eſt

Ad tertium. reale,ſed quidditatiuum,quod neque eſt reale,nec rationis, de quo aliàs. Ad tertium dicimus,rectè Philoſophum reſpondere,artificem ex ſphera poteſtate facere ſphæram actu,ſine vllius nouæ rei adiectione;quia parat æs,aut ferrum,quod eſt ſphæra poteſtate; atque tandem vbi perfectè paratum, & accommodatum eſt,ſphæra actu ſtatim apparet. Ita agẽs naturale ex compoſito poteſtate facit compoſitum actu, ſine vllius nouę rei adiectione: nanque materiam,quæ appellatur compoſitum ptãte,quatenus eſt in proxima potentia,ad recipiẽdam formam illius rei,quæ gigni debet,ſenſim parat,& ad illam formam recipiẽdam accommodat:cùm autem materia perfectè parata eſt,tunc,nulla re alia adiecta,apparet forma,ſitque compoſitum actu. Cùm verò argumẽtatur Bacconus, additque hanc minorem propoſitionem;ſed compoſitum poteſtate non põt eſſe ſine materia, & forma, hic etiam æquiuocatione laborat:facit.n.tranſitum à compoſito poteſtate,quod eſt materia prima, ad compoſitum ptãte,quod eſt ipſummet compoſitum,ſ᷑m eſſe eſſentiæ conſideratũ:quod fatemur quidem,materiam,& formam eo modo,quo ſupra docuimus,includere;vllum tñ habere eſſe reale,negamus. Ad confirmationem reſpondemus,materiam,& formam poni quidem ante ge-

Ad cõfirmationem. nerationem,cùm ex ipſis generatio fiat,& concedimus, in illo priori naturæ ſigno habere eſſe reale;negamus tamen,illud eſſe reale dici potẽtiale;cùm re vera ſit actuale: niſi.n.materia,& forma in aliquo priori naturæ ſigno,ſ᷑m verum eſſe actualis exiſtentiæ,præexiſterent;

Ad quartum nunquam profectò ex ipſis compoſitum generari poſset. Ad quartum admittimus, vnumquodq;,quod fit,ex propria poteſtate fieri, hoc eſt ex materia habẽte determinatã poteſtatẽ ad recipiendã formã eius,quod fit:negamus tamen,formam ex propria poteſtate fieri,immò negamus abſolute, formam fieri,quia verè forma non fit,niſi, vt quo, vt dicunt Scholæ; ſed de poteſtate educitur,non ſui ipſius,ſed materię,quatenus ipſa varijs affectionibus proximã

Ad quintum poteſtatem acquirere dicitur, ad formam recipiẽdam. Ad quintum reſpondetur, formam, cùm de materiæ poteſtate deducitur,incipere eſſe actu, & ex nihilo, & ex aliquo. Ex nihilo, hoc eſt ex nullo ſubiecto componẽte:ſimplex.n.eſt forma, propterea ex re nulla conficitur.

Ex aliquo verò, hoc est ex subiecto, ad illam a ccipiēdam accommodato: antequam.n.forma obtineat esse actu, subiectum ponitur ad illam recipiēdam paratum, atq; ab affectionibus, in subiecto repertis, quodammodo accersitur: quę si non essent, nunquam forma consisteret, aut produceret: & in hoc sensu dicitur forma incipere esse actu, ex aliquo, hoc est ex affectionib. in materia repertis. Cùm dicitur, ex nihilo nihil fit, vera est propositio, tanquam ex subiecto componēte. Cùm additur, si forma ex aliquo fieret fore, vt ex semetipsa potestate fieret, negā dum hoc est: fit.n.ex potestate materiæ, nec eam ob rem sequitur, formam ex materia fieri, quia, vt diximus, non fit ex ipsa, tanquam ex parte componēte, sed educitur ex ipsa, tanquam ex subiecto ad illam recipiendam præparato, atq; ita non est necesse, vt antequàm de materiæ potestate educatur, vllam in ipsa realem entitatem obtineat.

Vera sententia de re proposita sensim introducitur; primoque forma, cuius originem quærimus substantia esse ostenditur. Cap. XIII.

Reiectis iam sentētijs illis, quæ à veritate abhorrere videntur, omnibusque rationibus, quæ ad eas probandas in medium allatæ sunt, iam planè dissolutis; tp̄s nunc est, vt verā quā arbitramur, de re proposita sn̄iam, dilucidè, quoad eius fieri potest, aperiamus: quod, vt commodiùs à nobis fiat, nonnullis conclusionibus præstare operæprecium duximus. Prima igitur conclusio sit hæc; forma, cuius originem præsenti disputatione inuestigamus, nullo pacto est accidens, sed vera substantia. Hæc conclusio demonstrari non ita facile potest, propterea quod mēs nostra, dum in hoc crasso, terrenoque corpore, velut in quodam carcere inclusa manet, ad intimam materiæ, formæque naturam peruenire non pōt: dùmque simplicia corpora, quæ sunt elemēta, contemplamur, quia sensibus nihil, præter eorum qualitates, attingimus, ideo qualitates ipsas eorum formas, & rationes esse putamus: qua in re multi sanè hallucinati sunt. Alij verò formam, quæ compositum constituit, non substantiam, sed accidens esse censuerunt; eamque ex quadam qualitatum harmonia exoriri putarunt. Veteres Philosophi, vt antè dictum est, in eodem etiam errore fuerunt: quoniam materiam esse totā substantiam rei, & quicquid illi adiungitur accidēs esse, existimarunt. Alij, absurdum putantes, simplicium corporum formas accidentia esse, media quadam incesserunt via, easque ancipitis cuiusdam naturæ, inter substantias, & accidētia medias, cēsuerunt. Nam propterea q̄d dant esse rei, materiam perficiunt, & compositum constituunt; substantiæ nomine decorarūt: quia verò intenduntur, & remittuntur, ideo easdem accidētia nuncuparūt. Alij in eam sn̄iam venerunt, vt statuerint, huiusmodi formas accidētia primùm esse: deinde verò, temporis decursu, perfici, atque tandem substantias euadere. Portēta opinionum sunt hæc, quæ non est opus modò refellere, cùm iam alijs disputationibus satis commodè reiecta sint. sufficiet nūc, pro veræ sn̄iæ introductionē, paucis ostēdere, formam, quæ dat esse rei, & cuius interuentu cōpositum simpliciter consistit, verè substantiam esse. Quemadmodum.n.ex non quanto, quātum, ex non quali, quale, & ex non ente, ens fieri non pōt; ita sanè videtur, ex non substantia, substantiam fieri non posse: at compositum, cuiusmodi est elemētum, substantia est, per se.n. subsistit; igitur ex substantijs fieri dēt: ex sola autem materia fieri non pōt; quoniam si ea sola ponatur, nihil inde, nisi ipsamet materia exorier: debet igitur dari pars alia, quę itidē substantia sit, ex cuius vnione cum materia compositum constituatur: illa aūt substantia alia nulla profectò est, quàm ipsa forma. Præterea, cùm qualitas, aut quoduis accidēs subiecto adiungitur, nulla fit mutatio, secundum substantiam, sed ipsum subiectum sensibile manet: vt cùm ferrum rotundum, aut calidum fit, quemadmodum ait Arist. 1. de Generat. tex. 23. hæc autem mutatio, quòd ad accidens terminetur, alteratio proprio nomine nuncupatur. Cùm verò aut aqua, aut aer, aut quoduis elemētum generatur; tunc, absoluta generatione, nullum subiectum sensibile manet: Si.n.ex aere fiat aqua, cùm aqua iam genita est, aer amplius non conspicitur, sed iam perijt; igitur facta est hic mutatio, secundum substantiam, atque adeò necesse est, vt huius mutationis terminus, qui est forma, in materiam introducta substantia sit. Neque verò difficultatem aliquam parere illud videtur, quia scilicet forma per se nō subsistit: nam neq; materia, naturæ viribus, per se subsistit, & nihilominus materiam omnes substantiam esse fatētur. Sunt igitur tàm materia, quàm forma veræ substantiæ: & quia à natura ad compositum constituendum ordinatæ sunt, ideo semper altera ad alteram propensio-

Prima cōclusio pro vera sententia aperienda.

Errores varij de natura formæ.

Prima rō probās formam esse substantiam.

Secunda rō

Obiectio, & solutio.

Speculare hic diligēter materiæ, formęque naturam

nem habet, hęc scilicet vt perficiat; illa verò, vt perficiatur. Sin autẽ per se ambæ subsisterẽt, & huiusmodi procliuitatem non haberent, tunc seorsum semper manerẽt, nunquam inuicẽ copularentur, ac deinceps nullum vnquam compositum procrearẽt. Quemadmodum igitur id, quod ex ijs concretum est, substantia dicitur, & materia ab omnibus substantia nuncupatur; ita etiam forma, quæ est præcipua compositi pars, verè substantia vocanda est, immò magis substantia, quàm materia, vt docet Arist. 2. Phys.

Substantialem cuiusque corporis formam simplicissimam esse, Cap. XIV.

Secunda conclusio.

CVm iam satis probatum sit, formam non esse accidens, sed substantiam, nunc ad verã sñïam aperiendam, addamus hanc secundam conclusionem. Forma substantialis cuiuscunque corporis naturalis, siue simplicis, siue misti, tàm inanimati, quàm animati neutiquam composita, sed simplex omnino est. Probatur hæc conclusio, & 1. de Elemẽtari forma.

Forma elemẽti simplex ẽ.

etenim elemẽtum substantia quædam perfecta est, reipsa existens, in qua duę tantùm substãtiales partes, videlicet materia, & forma, continentur. Si materiam cogitatione secludas, forma tantùm remanet, quæ dubio procul simplex est, cùm ex nulla re alia conflata sit. Id ipsũ

Forma misti inanimati simplex est.

secundò, probatur de forma misti corporis inanimati; quæ fortè aliquo pacto composita videri posset: nanque in huiusmodi misto re ipsa quidem manent elemẽtorum formæ, eæ tamẽ minutatim concisæ, & inuicem omninò permistæ, atque confusæ sunt, vt, quanuis ibi maneant, sui tñ iuris non sit, sed vires cohibitas, & quasi ligatas habeant; cùm omne ius ad formam misti, tanquã ad perfectiorem delatum sit. Caro ex. gra. mistum quoddam corpus est, ex quatuor elemẽtis coagmentatum, in quo ignis, aer, aqua, & terra reipsa continentur, caro tamen nullum elemẽtorum est, sed caro. Quid ita? Quia elemẽtorum formis iam forma misti accessit, quæ ex illis quidem composita non est, sicut forma domus ex vnitis partibus; sed omninò simplex, & aliunde potius, quàm ex elemẽtis profecta. Neque. n. forma misti ex eiusdem temperamento nascitur; nam temperamentum qualitas est, forma verò misti substãtia; ex qualitate autem substantia oriri non potest. Quare ipsamet elemẽta, simul iuncta, materiæ vicem subeunt, & certis quibusdam affectionibus ad simplicem formam misti recipiendam accommodantur.

Forma misti animati simplex est.

Tertiò hoc idem faciliùs probatur, de forma misti corporis animati, quæ est anima ipsa. Etenim in misto corpore animato plures quidem formæ, vt sanguinis, carnis, ossis, nerui, membranæ, cartilaginis, & aliorum huiusmodi continentur, quę res tamẽ omnes in viuente misto potestate tantùm contineri dicuntur: non quia re ipsa in misto non sint, sed quia, præsente anima, tanquam forma præstantiore, formæ officio non funguntur. Quò fit, vt totum ex illis partibus cõstitutum, subiecti, atque materiæ vicem gerat, ad ipsam animam recipiendam, quæ tùm primùm cum hoc subiecto iungitur, cùm primùm illud, vitalis, seu cælestis caloris ope, iam perfectè organis instructum est: recedente autem anima, tũc forma totius misti pristinum ius recuperat, & verè forma nuncupatur. Sic etiam, vbi anima, quæ partes omnes misti corporis priùs iunctas continebat, iam recessit; & corporea illa moles sensim dissoluitur; tunc vnaquæque pars propria forma incipit gaudere, quæ itidem verè forma est, & appellatur: dũ. n. neruus à carne, & os à neruo separatur; singulæ istę partes proprias per se formas habere dicuntur.

Forma totius alia est à formis singularium partiũ, nec ab illis exoritur.

Porrò formam totius aliam esse a singularium partiũ formis, hinc elici facilè potest: quoniam forma totius virture aliqua prædita est, quam singulæ partes non habent; ideò Medici dicere solent, hanc, vel illam virtutem huic, vel illi rei à tota substantia competere, idest à totius forma proficisci. Euidentissimum igitur argumentũ hoc est, formam totius à singularium partium formis non exoriri; sed tantummodo singularum partium formas simul iunctas, esse quasdam veluti præparationes ad formam totius recipiendam, quæ simplicissima est, & extrinsecùs orta, vt sensim videbimus.

Formam educi de potestate materiæ sicut actus perfectus educitur de habitu. Cap. XV.

HActenus probatum est, formam neque accidens, neque ex vllis rebus compositam, sed simplicem substantiam esse: nunc videndum est, quonam pacto eadem de materiæ potestate educatur.

Vide Fernelium li. 1. de Abditis rerũ causis, cap. 5.

Ioannes Fernelius, vir eruditissimus, lib. 1. de Abditis rerum causis, cap. 5. id ipsum pulcherrimè huiusmodi conclusione declarauit. Forma, inquit, educitur de potentia materiæ, sicut perfectus actus educitur de habitu. Pro huius conclusionis explicatione, consi-

consideratione dignum videtur, quid nam sit hæc materiæ potentia, de qua forma passim educi dicitur; huius enim rei consideratio nos sensim ad id, quod quærimus, manu ducet. Potentia igitur, de qua Aristoteles lib. 9. Metaph. c. 1. disseruit, duplex statuitur; altera actiua; passiua altera, quarum vtraque ab eodem, loco nuper citato, definita est. Potentia, inquit, actiua est principium transmutandi aliud, quatenus aliud: passiua verò est principiū transmutandi ab alio. De actiua potentia nulla nunc nobis disputatio est, sed solùm de passiua, qua materia ad formam recipiendam apta, idoneaque redditur. Porrò passiua hæc materiæ potētia duplex est, scilicet vniuersalis, & particularis. Vniuersalis, vt alibi docuimus, est quædam intima primæ materiæ affectio, quæ re ipsa à materiæ substantia non differt, sed solū cōceptu, atque formali distinctione, cùm de eius essentia non sit, quamuis eidem essentialis dicatur. Itaque huiusmodi potentia, est substantia, sicuti materia: eadem, qua ipsa, duratione describitur, nimirum æternitate, vt Aristoteli placuit: non suscipit magis, nec minus, sed semper eadem manet, & sibi similis. Potentia verò particularis, non substantia, sed qualitas est, quæ materiæ adiuncta, ipsam præparat, & ad hanc, vel illam formam recipiendam accommodat. Cùm ergo huiusmodi potentia qualitas sit; nullo pacto in substantiam commutari potest, vt putarunt Alexandræi, sed qualitatis officio fungens, continuò materiam afficit, semperque illam ad formam recipiendam promptiorem reddit. Hæc itaque particularis potentia, quæ qualitas est, intensionem recipit, & sensim quodammodo adolescens, ad perfectionē properat: vbi autem consumatam perfectionem obtinuit, repentè apparet forma, extrinsecùs in materiam introducta: quippe quæ forma endelechia, hoc est actus, siue rei perfectio ab Aristotele nuncupatur. Cæterùm notandum est hic, formam non ideo perfectionem appellari, quia formaliter, vt sic loquar, ipsamet perfectio sit, ad quam sensim potentia properauit: sed ideò perfectionem appellari, quia perfectæ potentiæ comes est, vel quia totum compositum complet, ac perficit. Nam eo temporis momento, quo potentia perfectionem obtinuit, idest, quo materia perfectè ad formam recipiendam parata est; eodem forma, extrinsecùs orta, cum materia copulatur. Ex hac igitur particulari potentia, quæ qualitas est, forma substantialis educi dicitur, eo modo, quo perfectus actus educitur de habitu. Hoc, vt optimè intelligamus, cogitatione fingamus, aliquem, post multos imperfectos, canendi, aut pulsandi actus, sibi tandem habitum comparasse: profectò is nunquam perfectum pulsandi actum edere poterit, nisi priùs habitum conquisiuerit: habitum verò non statim acquirere potest, sed sensim ex multis imperfectis actibus continuò magis, magisque paratur ad habitum acquirēdum, ac deinceps ad perfectum actum edendum: posito enim habitu, quotiescunque voluntas imperet, perfectum pulsandi actum edere potest. Sic igitur in re nostra de forma dicendum est: ea enim est actus perfectus, qui in materiam induci non pōt, nisi illius potentia consumatam perfectionem consecuta sit. Quemadmodum autem pulsandi habitus non transmutatur in actum, sed manente habitu, ex eodem perfectus actus elicitur; ita potentia materiæ non transmutatur in formam; sed ex eadem iam perfecta, elicitur forma. Quemadmodū etiam sola pulsatoris voluntas, ad perfectum pulsandi actum eliciēdum, non satis est, sed præterea requiritur habitus: nec solus etiam habitus perfectum pulsandi actum edere potest, sed præterea requiritur pulsatoris voluntas; ita sola exterior causa non satis est, ad educendam formam, sed præterea desideratur potentia, perfectionem iam planè consecuta: neque rursus satis est perfecta potētia, sed causa etiam exterior necessariò requiritur. Forma igitur, ait Fernelius, educitur de potentia materiæ, sicut actus de habitu: & sicut actus non destruit habitū, sed illum potius seruat, immò excolit magis, ac perficit, vt patet de eo, qui habet habitū scientiæ, & actu contemplatur; ita forma adueniens materiæ, qualitatem potentiæ non excutit, sed ornamētum illi potius, atque perfectionem addit. Hinc satis commodè elicere possumus, potentiam materiæ, tametsi ad formam recipiendam materiam præparet; propriè tamē formam non parere, neque à se ipsa quodammodo excutere: id quod exemplo seminis ostēdere facilè possumus. Semē enim in animalium procreatione iam conceptum, vteri vi, ac benigno quodam tempore, ad agendum impellitur; non quidem ad animal procreandum, aut ad animalis formam de se excitandam, & edendam, (id enim virium non habet) sed tantummodo in id eius facultas excitatur, vt materiam seminis præparet, atque perfectè instruat, ad animalis formam, quæ anima est, recipiendam: & quod de anima dicitur, idem de quacunque

Tertia cōclusio.

Potentia duplex.

Potentia actiua quid sit.

Potentiæ passiuæ definitio.

Potentia materię duplex.

Potentia materiæ vniuersalis quid sit, Quære disp. de poten. materiæ.

Potentia materiæ particularis qd sit.

Quo intelligendum sit, formam rei perfectionē esse.

Forma substātialis educi de potentiā mater æ particulari.

Exemplū rē planè aperiens.

Applicatio.

Nota.

Quamuis forma educatur de potentia materiæ, non ideò tū potētia formā parere dicitur.

Exemplum.

materiali forma intelligendum est. Patet igitur, quomodo forma de materiæ potentia educi dicatur.

Naturalis corporis substantialem formam à genitore minime produci. Cap. XVI.

VErùm non satis est ostendisse, formam educi de potētia materiæ, sicut perfectus actus educitur de habitu: sed præterea opus est inuestigare, à quonam tandem fiat hæc formarum eductio, vel quisnam ille sit, qui formam in materiam imprimit, ac inducit. Hoc vt faciliùs intelligamus, accipiemus materiam, non simplicem illam quidem, & nudam; sed formatam, & sensibilibus qualitatibus affectam: ea enim, quæ sensibus magis patent, nobis notiora sunt, vt in proœmio librorum de Physico auditu Aristoteles scribit. Accipiemus igitur pro materia ex. gra. semen animalis, & inquiremus, à quonam illud formam, hoc est animā, accipiat? excipiendo semper rationalē animam, quæ de materiæ potentia non educitur; & cuius origo proximè à Deo est, vt alia disputatione docturi sumus. Erit ergo hæc quarta cōclusio. Naturalis corporis substantialis forma à genitore minimè producitur, vt forma equi nō producitur ab equo. Pro huius cōclusionis explicatione notandū est, semē ptāte tantummodo animatū dici, vt 2. de Ortu animalium c. 3. Arist. docet; id tñ non ita intelligendū est, vt animā in se ipso ociosam, & quasi feriantē cōtineat; ideoq; ibi anima ptāte esse dicatur, vt placuit Themistio: sed dr̄ animatū ptāte, quia animam actu non habet, (alioquin animal diceretur) sed procliuitatem tñ ad animā recipiendam: vt superficies ptāte colorata dicitur; quia natura sua nullum habet actu colorem, sed quenlibet habere potest. Iam verò, si semen, quā non habet, animam recipit, opus est sane, vt ab aliquo illam recipiat: à progenitore autē, hoc est ab eo, qui semen emisit, recipere nequit. Cùm enim equus in equæ vterum semen eiaculatur, quam obsecro animam cum semine profundit? suam certè animā non profundit, quia e vita statim excederet. Neque etiam putandum est, animam ab anima gigni; quia tūc eius anima multarum animarum quasi prægnans esset, omnium scilicet, quas cum semine parere posset. Præterea cùm ex vna seminis eiaculatione plures partus fieri contingat, vt in canibus, & fellibus patet; tunc aut plures animæ ab vna, eademque anima orirentur, aut anima, secū dum seminis portionem, diuisibilis esset; ita, vt quælibet seminis portio animæ portionem cōtineret: quæ sanè absurda necessariò sequuntur, si in semine actu animam cōtineri dicamus. Non ergo quicquid fæcundum semen emittit, rei formam emittit, sed solùm potentiam ad formam recipiendam. Patet de ouo, cùm ex eo, fornacis tepore, pullus excluditur: galli quidem semen in ouo cōtinetur; sed tamen fieri potest, vt, gallus iampridem extinctus sit. Quo fit, vt à gallo pulli anima non producatur; sed semen tantummodo, in quo præparatoria facultas inest, ad ipsam recipiendam. Igitur semine iam in locum, conceptioni idoneum, à progenitore emisso; tunc, ob virtutem in eo relictam, fiunt præparationes ad formam, vt elementorum temperatio, partium conformatio, & spiritus commoderatio: cumque iam semen cōsumatam præparationem obtinuit, tunc repentè formam excipit, extrinsecùs ortam. Sed dicet aliquis, si forma à genitore non producitur; quomodo ergo erit verum dicere, plantam generare plātam, bouem, bouem, & hominem, hominem? Solutio est in promptu: vt enim bos generet bouem, non est necesse, vt formam bouis edat; sed satis est, vt vim suam in semine imprimat, quæ ipsum concinnè præparatum reddat, ad formam recipiendam. Id enim, quod generat, satis est magna causa, cur in materia forma ipsa recipiatur, vt 12. Metaph. ca. 3. Aristoteles scribit: quod quidem, ob virtutem in semine impressam, intelligendum est.

Quarta conclusio.

Semen potestate animatum est.

Generās nō ducit formā, sed vi sua potentiam perficit, & materiā præparat ad formā recipiendam.

Obiectio.

Solutio.

Forma substantialis originem cælestem, atque diuinam penitus esse. Cap. XVII.

A Quonam ergo producetur substantialis forma, si non producitur à genitore? Ioannes Fernelius, cuius doctrinam, & opinionē hac in re sequor, cum Aristotele 12. Metaph. cap. 3. primo Metheor. & alijs pluribus locis, hac quinta cōclusione respondet, à cælo illam, & ab eo, quod est omnium primum, omnia mouens, produci. Hæc conclusio subtiles admodùm, atque difficiles explicationes, & enodationes habet: propterea ad eam intelligendā intento opus est animo, ne si vnum aliquod effugerit, omnia dilabantur. Sciendum igitur est, rem omnem naturalem ex duabus partibus intimè conflatam esse, videlicet ex materia, & specie, quam formam appellant: Sed præterea externum aliquod efficiens necessariò requiri,

Quinta conclusio.

Naturale cōpositum constat ex materia, & forma, pendetq; ab efficiente.

ri, quod formam cum materia coniungat, remque cõpositam constituat. Materia nõ fit, quia est æterna: forma pariter non fit, hoc est non generatur; alioquin non esset principium: ideo dicebat Aristoteles loco citato, mutationem omnem esse ab aliquo, alicuius, & in aliquid; ab aliquo, puta primùm mouente: alicuius, scilicet materiæ: in aliquid, idest in formam. Res autem in infinitum abiret, si & ipsa forma fieret. satis enim est ex. gra. vt æs rotundum fiat, nec præterea opus est, vt fiat etiam ipsamet rotunditas: ex his igitur principiis constat res naturalis. Quoniam vero perpetua illa non est, sed vt cæpit esse, nouo ortu, ita desinet esse, occasu; ideo huiusce transmutationis causa aliqua quærenda est, quæ certè alia nulla esse potest, quàm ipsa forma: dum enim cum materia coniungitur; tunc res naturalis exoriri: dum verò ab eadem abscedit, tunc occidere dicitur. Huius autẽ ortùs, atque occasus efficiens causa quænam erit? Aristoteles 1. Metheor. cælestibus illam corporibus acceptam retulit, dum ita scribit; necesse est, Mũdum hunc inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, vt tota eius virtus inde gubernetur. Quæcunque igitur in sublunari hoc Mundo continentur, vt lapides, metalla, stirpes, & animalia, tàm imperfecta, quàm perfecta, ea omnia à Cælo originem ducunt. De imperfectis animalibus, quæ nimirùm ex putrida colluuie oriuntur, perspicua res est, nullum alium illa effectorem habere, nisi Cœlum: absurdum autem esset, imperfecta hæc animantia à Cælo originem trahere; perfectorum verò animantium generationem ab inferiore efficiente pendere. Immò narrat Aristoteles sect. 10. Problematum, problemate 15. vti cælesti quadam constitutione, imperfecta quædam animantia ex putri materia procreantur; ita olim ingentem quandam Mundi, vniuersique mutationem fuisse, atque cælestium siderũ constitutionem, quæ principio omnium perfectorum animantium ortus, vel ipsius hominis causa fuerit: id autem Aristoteles non à se dixit, sed tanquàm aliorum opinionem retulit, qui de natura disseruerunt. Quod quidem dictum philosophicum potius, quàm verum, atque catholicum est: scimus enim, secundum fidei catholicæ veritatem, Deum initiò omnia procreasse. An autem omnia ipsemet ex nihilo, an verò aliqua, secundarum causarum interuentu, ediderit, disputandum modò non est: cùm satis nobis sit, ea omnia, quæ causarum secundarũ interuentu producuntur, a Deo, absque causis secundis nullo negotio effici posse. Cæterum, vt ad rem nostram propius accedamus, quemadmodum in quaque re naturali duæ sunt intimæ, atque substantiales partes, materia scilicet, & forma; ita duo in vniuerso reperiuntur, à quibus huiusmodi partes rei componendæ subministrantur. Ea autem sunt elementa, atque cælestia corpora: illa quidem materiam, hæc verò substantialem formam exhibent. Ideo Aristoteles, de naturali rerum generatione disserens, formam asseruit à Cælo pendere, dum Solem, & hominem generare hominem affirmauit: nomine autem Solis, non eius tantummodò astrum, sed quintam illam naturam, atque substantiam, hoc est totum aggregatum ex omnibus cælestibus orbibus intellexit. Duplicem igitur Aristoteles mortalium rerum opificem statuit: alterum totius compositæ rei, & hic est proximus progenitor; ideò dixit hominem generare hominem, bouem, bouem, plantam, plantam, & eodem modo de alijs: alterum solius formæ, & hunc rursus duplicem esse perhibuit: cùm enim naturales tantùm causas contemplatus est, hunc vocauit Solem, hoc est cælum ipsum: cùm verò supra naturales causas transcendit, cum dixit esse primùm omnia mouens, hoc est Deum Opt. Max. Itaque ex hisce omnibus Aristotelis locis elicimus, quotiescunque materia debita præparatione instructa est, vltimo illo temporis momento, quo eius particularis potentia, quam qualitatem esse diximus, consummatam perfectionem obtinuit, non à particulari quidem genitore, sed à Cælo, & à primo mouente formam in eandem introduci. Sed quæret aliquis, cùm rerum naturaliũ formæ, si mentem excipias, corporeæ sint, &, ipsomet Aristotele teste, illa, quorum actio corporea est, absque corpore esse non possint; quonam modo huiusmodi formæ absque vllo corpore è Cælo demittuntur, & vnà cum materia copulantur? Huic quæsito respondet egregiè Ioãnes Fernelius, sicut Sol, cui lux ingenita est, perspicua corpora illustrat, non tamen propriam lucem à se excludit, atque in illis immittit; sed tantummodo lumen in ea diffundit, quod quidem nihil est substantiæ Solis, nec aliqua eius pars, sed effectus virtutis eius: ita cælestia corpora, in quibus rerum ideæ, ac species ingenitæ sunt, non illas quidem exhibere, quasi à sese expellant, & in hunc Mundum inferiorem demittant, vel quasi iam fabricatas, deorsum deturbent: neque rursus, dum formas edunt, aut propriam substantiam, aut substantiæ partem

Ortus, & occasus rei naturalis fit ob cõiunctionẽ formæ cũ materia, & ob eiusdẽ, ab ea, dẽ discessum

Rerum oĩum naturaliũ formæ à cælo originẽ ducũt.

Dictũ Arist. in Problematis.

Quænã sint illa, à quibus res naturalea materiam, & formam accipiunt.

Mortaliũ rerũ opifex duplex ab Arist. statuitur.

Dubitatio notabilis.

Respõsio Fernelij.

in hæc inferiora influere, sed motu tantùm, & lumine, virtutem suam in spiritu, à Cœlo ingenti commutatione dilapso, imprimere. Qui cùm omnia hęc inferiora contineat, & in omnibus insitus sit; tunc, quotiescunque materia debitè præparata est, cælesti illa virtute, sibi impressa, formas momento exhibet, eo modo, quo sol corporibus perspicuis lumen præbet. Hanc arbitror de formarum origine verissimam esse sententiam.

Soluuntur argumenta superiùs posita, quibus probatum est, formam habere aliquod esse reale in materia, antequam de eius potestate educatur. Cap. XVIII.

Quære supra cap. 4.

CONfirmata iam satis, & explicata sententia illa, de formarũ origine, quam verissimã esse arbitramur, reliquũ tãdẽ est, vt in fine huiusce disputationis argumẽta illa soluamus, quib. antè probatũ est, formã habere aliquod esse reale in materia, prius, quàm de eius potestate educatur.

Ad primum. Ad primum concedimus, formam ex nihilo fieri; eam tamẽ creari negamus; id.n. quod creatur nullarum affectionum vi, à Deo ex nihilo producitur: forma verò, de qua loquimur, à naturali agente, illarum affectionum vi, quæ in materia reperiuntur, in lucem editur.

Ad secundũ. Ad secundum neganda est, consequentia. Ad probationem negandum est, definitionem violenti, 3. Ethic. ab Arist. positam, formæ productioni competere: siquidem forma nullam habet repugnantiam, vt producatur. Definitio autem illa violenti optimè competit motibus, qui contra naturam fiunt: si.n. lapis sursum proijciatur, ille motus verè violentus dicitur; quia pendet ab externo principio, fitque contra mobilis propensionem; formæ autẽ productio, tametsi fiat ab externo principio, non est tamen contra propensionem eius, quod produci debet; quia, vt diximus, ad id repugnãtiam nullam habet.

Ad tertium. Ad tertium admittimus, eò potissimùm res naturales ab artificiosis distare, quia internum habent sui motus principium, vt docet Arist. 2. Phys. Illud autem principium dicimus esse formam, re ipsa materiã informantem: nam eo locò Arist. per res naturales intellexit composita naturalia, quæ profectò non nisi ex materia, & informante forma constituta sunt.

Ad quartum. Ad quartum concedimus, in semine, & in quacunque materia virtutem aliquam actiuam reperiri, formę productionẽ coadiuuantem; negamus tñ, virtutem illam esse formæ inchoationẽ, vel partem, aut gradum eius: illa.n. virtus nihil aliud est, nisi cælestis spiritus, & calor, per omnia fusus, qui materiam afficit, & particularem, vel proximam materiæ potentiam sensim perficit; atque adeò materiã præparat ad substantialẽ formã recipiendã. Hincque fit, vt generans sibi simile generet; quoniam virtus actiua, quæ exempli causa: in leonis semine reperitur, non põt materiam ad aliã formam, quàm ad formam leonis recipiendam, præparare.

Ad quintum. Ad quintum concedenda est maior propositio, si de interna denominatione sermo fiat; neganda aũt, si de externa. Iam verò denominatio illa, quam motus accipit à termino, ad quẽ, externa est, non interna; & propterea non est necesse, vt motus aliquo modo illud participet, à quo denominationem sumit: quare nulla nos ratio cogit, vt dicamus, in eo materiæ motu ad formam ignis, qui ignis generatio dicitur, aliquid formæ ignis, in materia præexistere.

Ad sextum. Ad sextum respondendum est, rationalis animæ, & cæterarum formarum productionem in aliquo differre, & in aliquo etiam conuenire. Conueniunt in hoc, quia neque rationalis anima, neque formæ, quæ de materiæ potestate educuntur, habent vllum esse reale, antequàm educantur, & in rerũ natura consistant. Hoc verò differunt, quia formæ, quæ de materiæ potestate educuntur, illarum affectionum vi, quæ in materia reperiũtur, cùm à Cælo, tùm à primo mouente in lucem eduntur: rationalis verò anima, nullarum affectionũ vi, à solo primo mouente procreatur, quanuis, ne ociosa maneat, non priùs producitur, quàm corpus, cuius forma futura est, idoneis instrumentis preditum sit.

Ad septimũ. Ad septimum illud priùs obiter notandùm est, formam non esse generabilem; quia generatio rei tantùm compositæ congruit; sed, si propriè loqui velimus, esse tantùm educibilem. Quoniam verò argumentum eandem prorsus vim habere videtur in eductione, quam habet in generatione; ideò pro eius explicatione maior propositio neganda est: nõ enim id, quod generabile, vel educibile est, reipsa distinguitur ab eo, quod neque est generabile, neq; educibile: quoniam realis distinctio illarum rerum existẽtiam ponit, quæ sic distinguuntur: forma autem, ante sui eductionem, non existit. Satis igitur est, illud, quod educibile est, non esse reipsa idem cum eo, quod non est educibile, vel esse huiusmodi, vt ab eodem reipsa, postquàm eductum sit, differre possit: huiusmodi est forma, quæ, antequam educatur, non est re

ipsa

ipsa idem cum materia; est tamen apta reipsa ab eadem differre, postquam educta est: materia enim à forma, iam existente, reipsa distinguitur. Ad octauum aduertendum est, aliud esse, aliquid de materia extrahi: aliud verò, aliquid de materiæ potestate deduci. Si formà de materia extraheretur, vtique aliquod esse reale in materia actu obtineret, antequam extraheretur: at verò de materia non extrahitur, sed de eiusdem potestate deducitur, ideo satis est, affectiones esse in materia, quæ determinatam formam respiciant, atque materiam præparent, ad illam recipiendam. Ad autoritatem Aristotelis, sumptam ex 7. Metaphys. tex. 29. respondendum est, ibi Aristotelem docuisse, aliquam partem eius, quod fit à natura, hoc est formam, in subiecto præexistere, non quidem secundum aliquod esse reale, vel secundum aliquam partem, aut gradum eius, sed tãtummodo secundum virtutem: quoniam, vt diximus, in semine, & in quacunque materia reperitur vis actiua, quæ materiam præparat ad formã recipiendam; quæ tũc extrinsecùs oritur, cùm materia consumatam preparationẽ obtinuit.

Ad octauum

Ad autoritatem Arist.

DE FORMARVM PLVRALITATE,

Disputatio Decimaseptima.

Disputationis Origo. *Caput Primum.*

DEfiniens Aristoteles lib. 1. de Generatione, & interitu, tex. 23. substantialem generationem; eam esse dicebat mutationem, qua totum transmutatur in totum, nullo sensibili subiecti loco manẽte. Hæc generationis definitio interpretibus multis non paruam dubitandi occasionem præbuit; nũ scilicet, quotiescunque vnius rei interitum alterius statim generatio cõsequitur, præter primam materiã aliquid etiam maneat, ex cuius coniunctione cum ipsa, res noua generetur; an quicquid antè dissolutum est, omnibus formis, qualitatibusque reiectis, in ipsam tandem puram, simplicem, nudamque materiam abierit? Profectò huius quæstionis explicatio ad generationis definitionem aperiendam maximè conducit: verum explicari nullo modo potest, nisi priùs alterius disputationis enodatio appareat; vtrum scilicet in eodem substantiali composito plures formæ substantiales reperiantur. Qui enim formarum pluralitatem in eodem composito statuunt, negant, in rei naturalis interitu vsque ad materiam primam dissolutionem fieri. Qui verò vnicam tantùm substantialem formam in eodem composito reperiri arbitrantur, hanc ipsam dissolutionem vsquequaque admitttunt. Quæstio hęc de formarum pluralitate vna etiam ex pręcipuis est; quæ in naturali Philosophia tractari solent, atque in ea Doctores plerique, præsertim Thomistæ, atque Scotistæ maximè dissident, vt inter eos hac ipsa controuersia nescio, an quicquam magis controuersum sit. Vt igitur in tãta difficultate tùm Aristotelis mentem, tùm ipsam etiam rei veritatem inuestigemus, nos quoque hanc disputationem euoluere decreuimus hoc ordine seruato. Primùm paucis notatis, quæ verum quæstionis intellectum explicabunt, sniam illam in medium afferemus, quam rationi minus consentaneam existimamus; præcipuasque rationes adducemus, quibus eadem ab eius defensoribus probari solet. Afferemus deinde oppositam sententiam, quam & cum Aristotele, & cum ipsa rei veritate consentire arbitramur; eamque validissimis rationibus firmare conabimur. Mox, responsiones varias, quibus oppositæ sententiæ autores rationes, pro vera sententia propositas, soluere nituntur, refutabimus. Demum obiectionibus singulis, quæ veram sententiam oppugnare videbuntur, pro viribus occurremus.

Generationis definitio.

Disputationis occasio

Disputatio de formarũ pluralitate præcipua post in naturali philosophia.

Ordo in disputatiõe seruandus.

Quæstionis sensus explicatur. *Cap. II.*

PRincipio autem, quò facilior sit propositæ disputationis explicatio, considerandum nobis est, quale nam sit compositum illud substantiale, de quo quærimus, vna ne tantùm, an pluribus substantialibus formis præditum sit? Sciendum igitur est, per substantiale compositum nos posse intelligere tria: videlicet corpus simplex, vt elementum, corpus mistũ animæ

Substantiale compositũ triplex.

contineat, illudque idem esse largiatur, quod à formis inferioribus haberi pôt. Continet ergo virtute sua non solùm sentientem, & vegetalem animam, verùmetiam ipsammet formã mistionis, ac propterea in homine, præter primam materiam, nulla alia forma substantialis ponenda est, nisi anima rationalis: in bellua, nulla alia, nisi sentiens; & in planta, nulla alia, nisi vegetalis. Rationes autem, quibus hæc sñia à plerisque Thomisticæ classis Doctoribus probari solet, eæ sunt. Prima, vnaquæque res videtur in esse constitui, per propriam formam; siquidem ex 2. Phys. & 7. Metaphy. forma est illa, quæ dat esse rei: sed vnius rei vnicũ est esse; ergo vnius rei vnica tantum est substantialis forma. Secunda, forma substãtialis hoc distinguitur ab accidentali; quia hęc aduenit enti in actu: illa verò aduenit enti in potentia: si igitur in composito essent duæ formæ substantiales, sequeretur, vt illarũ altera adueniret enti in actu; atque adeò non esset substantialis, sed accidentalis. Tertia, si in homine essent plures formæ substantiales, sequeretur, vt hæc propositio non esset in primo modo dicendi per se, scilicet homo est animal; sed consequens est falsum; ergo & antecedẽs. Probant consequẽtiam; quoniam pręędicatio sumpta à diuersis formis, est prædicatio per accidens; sicut cùm dicitur, homo est albus: sed si in homine essent plures formę substantiales; tunc dicendo homo est animal, sumeretur prædicatio à diuersis formis; atque ita illa prædicatio non esset per se, sed per accidens. Quarta, illa caro, quæ non potest facere opus carnis, nõ est caro, nisi æqui vocè, vt docet Arist. 4. Metheor. cap. vlt. sed caro mortua non potest facere opus carnis; ergo caro mortua non est caro, nisi æquiuocè; atque adeò forma carnis, post separationem animę intellectiuæ ab homine, non est propriè forma hominis, sed cadaueris. Quinta, formę sunt sicut numeri, vt ait Aristot. 8. Metaph. tex. 10. sed vno numero addito, mutatur species numeri præcedentis; ergo vna forma addita mutatur species constituti ex materia, & forma præcedente; igitur si in homine essent duæ formæ substantiales, sequeretur, vt, rationali anima homini adueniente, eius species mutaretur, nec eadem maneret. Sexta, omnis forma vel est metaphysica, vel mathematica, vel naturalis: sed in corpore viuente, præter animam, nulla datur forma, quæ sit vel metaphysica, vel mathematica, vel naturalis; ergo in corpore viuente, præter animam, nulla datur substantialis forma. Probant minorem; quia si in viuente, præter animam, vlla alia substantialis forma daretur, ea maximè esset forma mistionis, quam nonnulli corporeitatis appellant: at verò hęc forma nec est metaphysica; cùm sit demersa in materiam: nec mathematica; quia formæ mathematicæ non sunt substantiæ, nos autem loquimur de forma substantiali: nec denique naturalis, quia, vt constat ex doctrina Aristotel. 2. Phys. & alijsque pluribus locis, omnis forma naturalis est principium motus, & quietis, quod huic formæ minime conuenit, cùm omnes motuum differentiæ tam in mistis, quàm in simplicibus corporibus alias habeãt particulares formas, à quibus oriantur; ad nullum ergo formarum genus hæc forma pertinebit. Postremò, istæ plures formæ aut sunt eiusdem speciei specialissimæ, aut alterius: non primùm, quia illarum altera potest esse naturaliter indissolubilis, cuiusmodi est anima rationalis in homine: altera verò puta forma mistionis, est naturaliter dissolubilis: nunc autem dissolubile, & indissolubile differunt plusquam genere, vt habetur 10. Metaph. tex. 26. neque secundum, quia tunc homo non esset vnus specie, & hominis per se non esset vna definitio; non igitur in homine, neque etiam in quocunque viuente, præter animam, alia forma substantialis ponenda est.

Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta Quinta Sexta. Septima.

Opinio Scotistarum. Cap. IV.

Altera sententia, quæ Thomistarum opinioni omnino aduersatur, ea est, in quocunq; viuente corpore, pręter animam, aliam quoque substantialem formam, nimirum formam mistionis necessariò ponendam esse. Etenim, cùm omne viuens, ex anima, & corpore constatũ sit; corpus verò non sit pura, nudaque materia, cui proximè anima accumbat, sed quippiam ex materia, & forma concretum, quinimmò ex elementis coagmentatum; dicendũ necessariò videtur, in viuente corpore dari substantialem formam, per quam est corpus, ab alia substantiali forma distinctum, per quam illud idem in viuentium numero collocatur. Huius opinionis autorem dicunt nonnulli fuisse Auicennam, 1. lib. Sufficiẽtiæ suæ, capit. 2. Verùm ipse de ea potius corporis forma locutus esse videtur, quæ materiæ coæua est, quęque sit veluti quædam preparatio in materia, ad quancunque formam recipiendam; & quẽ admo-

Fũdamẽtum pręcipuũ Scotistarum. Auicẽnæ sententia de forma corporeitatis.

admodum hæc forma corporis tàm ortus,quàm interitus dicitur expers ; ita etiam eadem formis specificis re ipsa distincta est.Nos autem iam diximus,de hac forma corporis , materiæ coæua modò disputaturos non esse,sed de illa tantùm corporis,aut mistionis forma,quę viuentem formam in materia præcedit:pereat ne.ſ.huiusce modi forma,in animæ aduentu , an illa eadem cum anima vna numero maneat?cuius quidem quæstionis affirmatiuam partem Doctores multi,& ij quidem grauissimi,defenderunt:præsertim Henricus Gandauēsis, quolib.2.q.2. & quolib.4.q.4.Scotus quarto Sent.d.11.q.3.Ricardus in 2.d.17.q.5.Bacconus in 3.d.19.q.vnica,& alij complures. Ex recentioribus verò philosophis solidissimis eam argumentis muniuit Iacobus Zabarel.lib.de Communi generatione,& interitu c.2. Pro huius sniæ cōfirmatione,relictis multis rationibus,quæ ab Heruæo potissimū,& ab alijs quoq; proponuntur, eas tantùm afferam,quæ validiores iudicantur.

Henricus. Scotus. Ricardus. Bacconus. Iac. Zabarel.

Prima ratio. Prima est huiusmodi. quantò forma nobilior est,tantò nobiliorem,magisque elaboratam materiam expostulat : sed anima est forma nobilissima:igitur non debet proximè in prima materia inhærere,sicut forma elementi;sed in materia magis elaborata recipi debet:ea autem est materia elementorū formis formata,seu mistionis forma,quæ ex illis proficiscitur;ergo,præter animam,alia forma substantialis in viuente corpore danda est.

Secunda. Secunda,omnis motus naturalis pēdet à forma, tanquam à principio,vt habetur 2.Phys.sed in viuente corpore sunt duo motus naturales distincti;ergo erunt in eodem duæ formæ substantiales distinctæ. Probatur minor,quoniam in viuente corpore est vnus motus,qui ab anima fit,& progressio nuncupatur,cuius species sunt ambulatio,natatio,volatus,& si quæ sunt,huius generis aliæ:alter motus in viuente corpore ille est,qui fit secundum elementum prædominans:si enim de turri animal deturbetur ; tunc naturaliter deorsum descendit, atque ille motus ab interno principio fiet : neque enim audebit quisquam eum motum appellare violentum.Quare,cùm in animali duo isti motus distincti reperiantur;sequitur necessariò,in eodem duas formas substantiales distinctas dandas esse,à quibus oriantur.Non enim motus animalis,de turri descendentis,ab anima fit: quoniā etsi animal anima destitueretur;adhuc nihilominus secundum naturam moueretur; alia igitur forma substantialis,præter animam,in eodem danda est,cui naturalis ille motus referatur acceptus,quæ certè alia nulla esse potest,nisi forma mistionis.

Tertia. Tertia,non eodem interitu animam,& formam mistionis in viuente corpore interire conspicimus ; ergo anima, & forma mistionis in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens;quoniam anima interit per mortem,quæ est vitalis caloris extinctio : forma verò mistionis interit per putredinem,quæ est elementaris caloris à calore ambientis eductio.

Quarta. Quarta,in viuente corpore sunt quædam accidentia,quæ omninò formam mistionis, & nullo pacto animam consequuntur;ergo forma mistionis,& anima in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur àntecedens:nam odores,& sapores mistionis formam,non item animam consequuntur: quod ex eo elicitur,quia in demortua herba,vel planta,idem seruatur odor,qui in eadem viuente fuerat.

Quinta. Quinta,accidentia eadem numero ponunt aliquam formam substantialem, eādem numero:sed in demortuo animali,vel planta,manent eadem accidentia numero, sicut de cicatricibus patet;igitur necesse est,vt sit aliqua forma substantialis,eadem numero:ea autem non est anima,quia iam recessit;ergo est ipsa forma corporis,seu mistionis.Probatur maior,quia vnitas posterioris pendet ab vnitate prioris,sicut & entitas : sed accidentia sunt posteriora substantia,vt habetur 7.Metaph.ergo accidentia,eadem numero , ponunt formam substantialem eandem numero,à qua pendent,quæ certè alia esse non potest,nisi forma corporis,in quo inhærent.

Sexta. Sexta ratio sumitur ex definitione animæ,quæ est huiusmodi :anima est actus corporis Physici,organici,potentia vitam habentis,sed quodlibet corpus Physicum habet suam formam substantialem:ergo anima, adueniens corpori physico, ponit aliam formam substantialem,quæ etiam post eiusdem a corpore discessum manet superstes :

Opinio Scotistarum tanquam verior approbatur, Theologicisque rationibus confirmatur. Cap. V.

EX duabus hisce iam recitatis opinionibus,si ingenuè id,quod sentiam,fateri liceat, Scotistarum sententiam longè probabiliorem,& veriorem existimo;tùm quia rationes,quæ ad eam probandam,à natura depromptę sunt,vim maximam continent demonstrandi:tùm

etiam

etiam quia multa, quę in articulis fidei cōtinētur, sn̄ia illa seruari facilè possunt; quę tn̄, si ve
ra esset Thomistarū opinio, haud quaquā subsisterent. Etenim in articulis fidei positū est, idē Prima ratio.
oĩno fuisse corpus Christi viuū, mortuum, sepultū, quod surrexit, & ad Cęlos ascendit, vt ha-
betur de Consecratione, dist. 1. cap. Omnia. Id autem quomodo verum esset, nisi, præter ra-
tionalem animam, fuisset in Christo forma corporis, ab illa distincta, quæ in viuente, atque
demortuo corpore eadem numero permansisset? Prætereà, si Hostia à Christo in cęna conse Secunda.
crata, triduo in pyxide conseruata fuisset, dubio procul res eadem primò contenta ibi mansis
set: res autem primò contenta erat compositum quoddam, non accidentale, sed substantiale,
& illud quidem non ex materia, & rationali anima constitutū, quia rationalis anima in mor
te Christi, à corpore separata fuit; ergo ex materia, & forma mistionis: hoc enim constitutū
illud fuit, quod triduo iacuit in sepulchro. Rursus, nisi eadem corporis forma, quæ fuit in vi Tertia.
uente, maneret in mortuo, tunc grauissimus error esset, Sanctorum reliquijs, vt ossibus, & hu-
iusmodi, cultum aliquem exhibere: non est autem dicendum, ecclesiam errorem committe-
re; ergo neque negandum est, in eodem substantiali composito duas formas substantiales re-
periri posse. Dicunt nonnulli, non exhiberi cultum formæ mistionis, quia in demortuo cor- Nonnullorū responsio.
pore nulla huiusmodi forma datur, sed illi portioni materiæ, cum qua priùs rationalis anima
coniuncta erat. Sed hęc responsio est contra S. Thomam, quia materia prima, eodem auto- Confutatio.
re, existentiam nullam habet: haberet autem, si, vt alterius formæ fundamentum, cultum ali
quem reciperet. Deinde absurdum est dicere, rationalē animam, quæ nobilissima forma est,
cum materia prima, absque alia intermedia forma proximè coniungi. Sed de hoc paulò infe
riùs. Postremò, nisi in corpore mortuo daretur forma mistionis, distincta à rationali anima, Quarta
quæ iam recessit, tunc Christus Lazatum à mortuis non suscitasset, sed illum potius iterum
creasset. Probatur consequentia: nam si corpus, quod in sepulchro iacebat, non erat illud idē
numero corpus Lazari, in quo priùs eius anima continebatur; sed quippiam ex materia, &
cadaueris forma concretum; ergo non fuit idemmet numero Lazarus, qui surrexit. His igi-
tur, & alijs pluribus, quæ afferri possent, rationibus, videtur mihi iam satis comprobata Scoti
starum sententia, videlicet in eodem substantiali composito, & eo quidem animato, duas for
mas substantiales necessariò reperiri.

Solutio quadam Cardinalis Caietani refellitur. *Cap. VI.*

CÆterùm, vt rationes iam propositę maiorem vim habere, atque rem totam omnino cō
ficere videantur, nonnullorum autorum solutiones, quibus eas se diluere arbitrati sunt,
refellere operæpretium est. Incipiemus igitur expendere solutionem Cardinalis Caietani,
qui loco superiùs citato de rationali composito, hoc est de homine potissimùm disputans, ait
vnam tantum in eo substātialem formam, scilicet rationalem animam reperiri. Non enim, Caput solutionis Caiet.
inquit, mirum est, si mistionis, seu corporis forma in eodem non maneat: propterea quod tan
ta est vis, atque nobilitas animæ rationalis, vt virtute sua; non modo sentientem, & vegetalē
animam, verùmetiam ipsammet corporis formam contineat. Quarę sicut aduentu sentientis
animæ, perit vegetalis; & aduentu intelligentis, perit sentiens, eademque in intelligente virtu
te continetur; ita eadem intelligens anima mistionis, seu corporis formam, propria virtute cō
plectitur. Dum ergo interit homo, nulla manet in ipso, ait Caietanus, corporis forma, quæ
priùs in eodem viuo præexisteret; sed illico, in animæ abscessu, noua generatur cadaueris for-
ma, quam ipse, & sectatores eius Vicariam appellarunt: in qua quidem forma dicunt, cicatri
ces, aut alia, id genus, accidentia, si quæ fuerĩt in corpore viuo, impressa manere. Hæc est Ca Confutatio
ietani solutio, quæ profectò si vera esset, obiectiones omnes, quæ sn̄iam eius oppugnare vidē
tur, facilè tollerentur: nam eadem ratione dicere posset, in planta, recedente anima vegetali,
non manere amplius eandem corporis formam, sed in eius locum formam quandam vicariā
sufficì, & sic pariter in brutis. Expendamus quæso diligenter hanc Illustrissimi viri solutionē, Falsum est, rationalem animam virtute sua formam corporis cōtinere.
& quid in se veritatis, aut falsitatis contineat, aperiamus: cumque ipse de homine potissimū
disputet: de eodem quoque nos cum ipso disputemus. Primò igitur, valdè absurdum illud ar
bitror, rationalem animam virtute sua formam corporis continere: quod satis liquidò, vnicui
que constabit, si paucis virtualis continentiæ rationem patefaciemus. Non recedentes à com Continentia virtualis quid sit.
muni Philosophorum schola, illud in aliquo virtute contineri dicimus, quod in illius aduētu

perit, nec eius forma seruatur incolumis; sed illius tantùm virtus in eo, quod continet, delitescit. Hoc modo, ex multorum philosophorum tametsi falsa sententia, elementa continentur in misto: quoniam illorum formæ non seruantur incolumes, sed pereunt, eorumque virtutes in vnicam formam misti commigrant. Sic etiam Caietanus arbitratus est, mistionis formam, ac insuper vegetalem, ac sentientem animam in intelligente virtute contineri; quia huiusmodi formæ in homine non manent, sed illarum tantùm virtutes in vnica intelligente anima conseruantur. Profectò si id verum esset, sequeretur, vt homo nihil aliud esset, nisi quippiam, ex materia prima, & intelligente anima constitutum: sed consequens est absurdum; ergo & antecedens. Probo consequentiam: nam ex Caietano, rationali anima adueniente, forma corporis perit, eiusque tantum virtus in illa continetur; ergo in homine re ipsa, &, vt aiũt, formaliter, nihil aliud, nisi materia prima, & rationalis anima reperitur. Hoc autẽ quàm falsum, & absurdum sit, vnicuique arbitror compertissimum esse: nanque hæc corporea moles multis materialibus accidentibus prædita, quam & cernimus, & manibus tractamus, quid obsecro erit? Nõ est profectò quippiam ex materia, & sola forma concretum, sed aliquid pręterea ex elementis coagmentatum; hæc enim corporea moles quatuor primis qualitatibus affecta est, quæ neque in nuda materia recipi possunt, neque rationalem animam, tanquã propriã formã consequuntur; quippe cum qua nullã prorsus affinitatẽ habent: est ergo ipsa per se, rationali anima vel re, vel cogitatione seclusa, substantia quædam, ex materia, & corporis forma constituta.

Secunda rõ. Præterea, nutrimentum, quod sumit homo, in cuiusnam substantiam conuertitur? materiæ ne primæ, an animę rationalis? Harum verò neutrius; quia illarum neutra est capax alimenti. Conuertitur ergo in substantiam corporis: quod fieri quidem non posset, nisi corporis forma, non solùm virtute, sed actu, & formaliter in homine remaneret. Consecutio est perspicua: nanque alimentum, absoluta nutritione, rei nutritæ simile fit: res autem nutrita non reddit sibi simile alimentum, per materiam, sed per propriã formam: forma verò, cui nutrimentum simile fit, non est anima rationalis, quia nutrimentũ conuertitur in sanguinem, in carnem, in ossa, & in alias huiusmodi partes: fit ergo simile formæ corporeæ, atque adeò forma illa non virtute quidem, sed actu, & re ipsa in homine continetur.

Tertia ratio. Ad hæc, apertissime elicere possumus, in homine, præter rationalem animam, corporis formam, ab ipsa distinctam, actu reperiri, si illam vegetali, & sentienti animæ comparemus, quę in rationali anima virtute contineatur. Etenim, rationali anima ab homine recedente, cęterę non amplius manent: neque enim homo amplius viuit, neque sentit; quod argumẽto est, illarum duntaxat virtutem in intelligente contineri, qua recedente, nulla amplius aliarũ operatio conspiciatur. Verùm non eadem dicere possumus de corporis forma: nam, recedat quantumuis anima rationalis, illud idem met numero corpus, quod priùs viuum erat, posteà mortuum iacet: id, quod superiùs ex accidentibus, & cicatricibus eliciebamus; ergo forma corporis in rationali anima virtute non continetur, quia tunc illa quoque vnà cum vegetali, & sentiente anima periisset.

Responsio p Caietano. Sed statim respondebit Caietanus, formam illam corporis, quę in demortuo homine conspicitur, non esse illammet priorem, quę virtute in intelligente anima continebatur, cum erat in viuis; sed esse formam cadaueris, eodem instanti recens genitam, quo rationalis anima ab homine discessit.

Confutatio. Contra hanc responsionem sic argumentor; si hęc cadaueris forma recens genita esset, sequeretur, vt rationalis anima mortalis; & dissolubilis diceretur: sed consequens est falsum, non solùm secundum fidei catholicæ veritatem, verum etiam secundum Peripateticam philosophiam, vt alia disputatione cumulatissimè ostendemus; ergo & antecedens. Probo consequentiam: habemus enim ex Aristotele 1. lib. de Gener. & inter. tex. 18. nullam rem recens oriri posse, nisi priùs alterius rei occasus præcesserit; ergo si forma cadaueris recens genita est, opus est, vt eius generationem alterius rei interitus antecesserit. Quidnam igitur in morte hominis dissolutum est, si ex sola materia prima, & rationali anima conflatus erat? Materiam primam omnes fatentur indissolubilem esse; ergo dissolubilis erit anima rationalis.

Occupatio. Nec est, quod dicat hic mihi aliquis, sufficere abscessũ animæ à corpore, eius tamen dissolutionem necessariam non esse: quoniam abscessus ille momento temporis fit, ac proinde materia prima, ad recipiendam cadaueris formam, abscessu illo præparari non posset; oporteret enim, vt aliqua saltem alteratio præcessisset, quod admittendum nullo modo est, cùm rationalis anima nullas alterationes, ad interitum ducẽtes per-

peti

peti possit. Aut igitur fateri oportet, rationalem animam mortalem esse: aut aliam formam substantialem in homine concedere, in qua alteratio facta sit. Rursus, qui fieri vnquam potest, vt natura, temporis momento, tantam molem procreauerit, quāta est cadaueris forma? Quorsum natura, quæ nihil temerè agit, sed omnia ad finem aliquem dirigit, corpus illud cadaueris cum capite, manibus, pedibus, & alijs huiusmodi instrumentis produxisset, si nullum ipsa vsum habitura fuit? Demùm haud satis capere possum, quamobrē, cùm corpus illud cadaueris, recens genitum, nihil mali perpetrauerit, eadem omnino vulnera in eo inflicta, aut cædem cicatrices impressæ fuerint, quæ erant in corpore viuo? Nisi fortè dicere quis velit, accidentia, absque vllo vehiculo de forma in formam, siue de subiecto in subiectum transuolare, quod nihil minus continet absurdi. Commētitia igitur est, & absque vlla necessitate posita hæc forma Vicaria, quam vir Illustrissimus, vt Angelici Doctoris sententiam tueretur, excogitauit. Quarta ratio Quinta ratio

Heruei fundamenta præcipua, quibus rationes, pro Scotistarum sententia propositas, soluere nititur. Cap. VII.

HActenus cum Caietano differuimus. Nunc ad Herueum veniamus, qui, loco superiùs citato, rationes multas, quæ pro Scotistarum sñia afferri possent, soluere conatus est. Omnes eius responsiones recensere, cùm longum, tùm superuacaneum esset: propterea satius duxi, ex ijs, quæ multis in locis affeuit, præcipua fundamēta elicere, quibus respōsiones eius niti videntur, eaque diligenter expendere: si. n. fors tulerit, vt à nobis euertantur, eius pariter sñia statim ruet. Primò igitur, quanuis rationalis anima, quæ hominis est substantialis forma, immortalis, & indissolubilis sit: nihilominus, quia in ea dissolubiles formæ virtute continētur, non dubitauit asserere dissolubiles formas, cuiusmodi sunt sentiens, & vegetalis anima, atque etiam mistionis forma, indissolubiles pariter esse, si quo ad essentiam, atque radicem considerentur: Si verò quo ad esse subiecti, easdem, extincto corpore, statim occidere. Secundò, ne in demortuo corpore easdem numero cicatrices manere statueret, absolutè pronunciauit, nihil idem numero in viuo, & mortuo corpore; sed duntaxat aliquid simile seruari posse: ideo dixit, cicatrices in mortuo corpore similes quidem esse; non tamen easdem, quæ erant in corpore viuo. Rationem adiecit, quia subsequens forma in ea parte, vbi materia non adest, nullam perfectionē introducit; & ideo, cùm in foramine vulneris materia desit, forma sequēs nihil ibi potest operari: propterea necesse est, vt sicut foramen vulneris erat in corpore viuo; ita foramen simile, in cadauere maneat. Eadem ratione putauit, litteras, aut caracteres, quicunque in planta impressi sunt, eosdem in ligno non manere; sed similes, secundum materiæ affectionem, à natura fieri: cùm. n. in illis foraminibus, ex plantæ incisione ortis, nulla inuenia tur materia, mirum non est, si nulla ibi formæ introductio perspiciatur. Contendit pariter, in viuo, & mortuo corpore non easdē, sed similes dimensiones reperiri; ea potissimùm ratione, quia æqualitas identitatem non efficit, sed similitudinem. Tertiò asserit, substantiali forma, nimirum rationali anima, in hominis interitu, recedente, aliam statim formam accedere, quę proximè cum prima materia copulatur, itidem vt anima copulabatur. Verùm quoniam sequens illa forma, quæ est forma cadaueris, valde imperfecta est, adeò vt contrariorum agentium vnionem conseruare nō possit; ideo dissolutionem in ipsa materia necessariò sequi perhibuit. Quartò, vt tueretur, Christi corpus idem numero viuum, & mortuum manere, quāuis cadaueris forma ab illa forma distincta sit, quæ in eodem viuēte præexistebat; affirmare non dubitauit, Christum, ratione diuini suppositi, eundē numero semper fuisse: nāque mors, & vita, ratione tantùm humanæ naturæ, non etiam diuini suppositi, Christo tribuuntur. Itaque corpus Christi mortuum fuit vnum, & idem numero, ait Herueus, non ratione formæ, sed ratione suppositi. Et licet in Christi morte alia forma apparuerit; tamē cùm materia fuerit illa eadem, in qua mansit naturalis ordo ad animā Christi; cùmque anima incolumis permanserit, atque diuinitas humanæ naturę partibus semper vnita fuerit; dicendum necessariò existimauit, corpus Christi mortuum cum eodem iam viuente, vnum, & idem numero extitisse. Autoritates verò Ambrosij, quæ apud ipsum habentur lib. de Sacramētis, cùm ait: corpus Christi fuisse idem numero, natum de Virgine, passum, mortuum, lancea perforatum, in sepulchro iacens, resurgens, & ad Cęlos ascendens, dicit, de simplici vnitate, quæ est vnitas Fūdamētum primum. Fūdamētum secundum. Fūdamētum tertium. Fūdamētum quartum. Autoritates quędā Ambrosij cōtra Thomistarū

Hh suppo-

sententiã ab Herueo quo soluantur. suppositi, intelligendas esse, nihilque aliud addit, sed pingui quadam Minerua validissimas obiectiones, quæ eius sententiæ falsitatem apertissimè ostendunt, solutas esse arbitratur.

Prædictorum fundamentorum euersio. Cap. VIII.

Euersio primi fundamẽti. CÆterùm fundamenta hæc, si rectè considerentur, satis debilia sunt. Et primum quidem eo facilè reijci potest, quia si subiectum spectetur, omnis forma, vel ipsamet anima rationalis, dissolubilis erit: quandoquidem subiectum omne ex materia, & forma conflatum, ob recessum formæ à materia, interire aliquando necesse est. Si scire igitur velimus, sit ne forma aliqua dissolubilis, nec ne; opus est, vt illam per se, & secundum naturam suam consideremus, vtrum scilicet de materiæ potestate deducta sit, an extrinsecùs accedat, nullamque cum materia affinitatem habeat. Formam itaque mistionis dissolubilem esse dicemus; quia per se considerata, de materiæ potestate deducitur: rationalem verò animam nunquam occidere affirmabimus; quia nunquam ex materia orta est: & propterea rectè dicebamus, ipsam à mi-
Euersio secũdi fundamẽ. stionis forma plus, quàm genere differe. Secundum etiam fundamẽtum, quo videlicet asserit, in mortuo corpore non easdem, sed similes cicatrices manere, sanè parum habet firmitatis. Etenim, si quis pugione, vel lancea aliquem transfuerberet, ita vt moriatur, maneatque in cicatrice ferrum, quod illam effecit, si ferrum, in corpore fixum, est idem numero, cur non etiã cicatrix eadem numero erit? Ridiculum postea est, in arbore, vel planta non manere impressas litteras easdem, sed similes tantùm; quasi natura hymnum, vel quoduis aliud carmen magno artificio compositum, momento conficere posset. Huc accedit, quòd cicatrices, aut litteræ non sunt impressæ in materia, vt putauit Heruçus, sed in toto composito, quod ex materia, & corporis forma concretum est: illud ergo & vitam habens, & vita destitutum, idem numero manet, atque adeò non simili tantùm, sed eadem omnino numero, quantitate prædiũ
Euersio tertij fundamẽ. dicitur. Tertium fundamentum iam planè superiùs euersum est, dum Caietani responsionẽ confutauimus, vbi ostendimus, fieri nulla ratione posse, vt rationalis anima cum prima materia proximè copuletur, propterea quòd ipsam non rudem, & impolitam, sed valdè præparatam, hoc est mistionis forma præditam, tanquàm conueniens domicilium deposcit. Quar-
Euersio quarti fund. tum etiam fundamentum facilè tollitur; nihil n. dubitationis res habet, diuinum sup positum in Christo viuente, & mortuo numero ne idem fuerit; (hoc enim omnes fatentur) sed corpus ne Christi mortuum illud idem numero fuerit, quod priùs vitæ operationes exercebat: id, quod nos cum Ecclesia, sanctisque Doctoribus affirmamus. Quòd si corpus Christi viuum, & mortuum idem numero fuit, iam planè sequitur, eandem numero formam viuum, & mortuum habuisse, quæ alia esse non potuit, nisi forma mistionis, cùm rationalis anima, in eius
Rõ euidens contra Thomistas. obitu, de corpore decesserit. Et verò nisi in Christo mortuo eadem numero mistionis, seu corporis forma fuisset, sed alia forma, à priore distincta, verè dicere non possemus, Christi corpus fuisse lancea perforatum, neque in sepulchro aromatibus conditum, neque surrexisse, sed aliud corpus fuisse in cruce fixum, & aliud è cruce sublatum. Sed & Herueus hæc ipsa optimè nouit, nam soluens autoritates Ambrosij, hac de re sobriè locutus est.

Argumenta Francisci Suarez contra opinionem Scotistarum. Cap. IX.

IN Scotistarum etiam opinionem inuehitur doctissimus vir Franciscus Suarez in suis disputationibus metaphysicalibus, disput. 15. sect. 10. atque huiusmodi argumẽta proponit.
Arg. primũ. Primò, si daretur hæc forma corporeitatis; sequeretur, vt interdum fieret substantialis interitus sine subsequẽte generatione: sed consequens est contra Arist. 1. de Generat. cap. 3. ergo &
Secundum. antecedẽs. Secundò, si, recedente anima, constitutum aliquid ex materia, & forma corporeitatis maneret; sequeretur, fieri substantialem interitum, manente substantia sensibili completa, ex materia, & forma composita: quod pariter est contra Aristot. 1. de Generatio. cap. 4.
Tertium. Tertiò, si, recedẽte anima, daretur hoc concretum ex materia, & mistionis forma; sequeretur, dari in rerum natura indiuiduum de genere substantiæ, sub nulla specie corporis cõstitutum: quod tamen non minus à ratione abhorret, quàm dicere, aliquod animal in rerum natura reperiri, quod ad nullam animalis speciem pertineat. Quartò, si recedẽte anima posset mane-
Quartum. re corpus, ex materia, & forma corporeitatis conflatum, pari ratione materia sine forma substantiali permanere posset: hoc autem falsum est; immò ad hoc absurdũ euitandum, introdu-

xe-

xerunt Scotistæ hanc formam corporeitatis, quam tamen introducere non debuissent, si materia per se consistere posset, vt ex eorum sententia sequi videtur. Probat antecedens; quia sicut materia est potentia, per se ordinata ad formam; ita corpus illud est potentia, per se ordinata ad animam: & sicut materia sub illa forma corporeitatis habet aliquem actum: ita per se sola habet proprium actum entitatiuum, qui sufficit ad existendum: ergo non est, cur magis pendeat entitas materiæ ab illa forma corporeitatis, quàm ipsa forma corporeitatis ab vlteriore forma, idest ab anima: si igitur forma corporeitatis potest manere sine anima; pari ratione materia manere poterit sine forma corporeitatis. Quintò, si vera esset Scotistarum opinio; sequeretur, in generatione substantiali, duas sæpè formas re ipsa distinctas, introduci. Cùm ergo mutationes ex terminis multiplicentur; erunt duæ substantiales generationes ad vnum substantiale compositum constituendum, quod longè à veritate abest. Postremò, data veritate eorum sententiæ; accidere poterit, vt idem numero corpus, ex eadem numero materia, & forma constitutum, nunc viuat vita hominis, postea vita bruti: quod tamen absurdum est. Probat consequentiam. Cùm enim ex hominis cadauere generetur vermis, non est, cur forma corporeitatis mutetur: nam si illa manet in cadauere sine affectionibus hominis; multò melius sub cuiuscunque viuentis forma permanere poterit; atque adeò id ipsum, quod viuebat vita hominis, viuere poterit vita bruti.

Quintum. Sextum.

Prædictorum argumentorum solutio. Cap. X.

HÆc autem argumenta haud difficulter solui possunt. Ad primum neganda est minor: non enim est contra Aristotelem dicere, fieri quandoque substantialem interitum absque subsequente generatione: quoniam generatio subsequens non semper necessaria est; sed tantummodò quotiescunque periculum imminet, ne materia maneat sine forma. In re autẽ nostra, recedente anima, non manet materia sine forma, sed cum forma mistionis: & propterea subsequens generatio necessaria non est. Ad secundum neganda est pariter minor: non enim est contra philosophum dicere, fieri substantialem interitum, manente substantia sensibili completa, ex materia, & forma composita. Nanque si substantia sensibilis duabus formis substantialibus prædita sit; recedente forma præcipua, fit substantialis interitus: tamen quicquid remanet, dicitur substantia completa, non quidem consideratum in ordine ad formã, quæ recessit, sed in ordine ad partes, ex quibus cõstitutum est, quæ sunt materia, & forma mistionis. Ad tertium respondendum est, compositum illud, ex materia, & forma corporeitatis, esse indiuiduum, quod saltem per reductionem in genere substantiæ cõtinetur: illud enim totum pars erat alterius compositi substantialis perfecti, ad quod materiæ vicem gerebat: & sicut materia, quæ est pars corporis naturalis, à latere, vt aiunt, in genere substantiæ continetur; ita hoc totum ex materia, & mistionis forma constitutum, quia ob animæ discessum imperfectum quippiam remanet, ideo ad substantiæ prædicamentum facilè reuocatur. Responderi etiam posset, concretum illud ex materia, & forma mistionis esse aliquam speciem inanimati corporis, atque adeò in substantiæ prædicamento directè cõtineri. Et si quæratur, quodnam corpus est huiusmodi concretum? Respondendum est, esse aggregatum quippiam ex carne, ossibus, neruis, vel ex medulla, ligno, cortice, & alijs huiusmodi partibus: quod tamẽ aggregatum gerebat vicem materiæ, dum animam continebat; tuncque ab anima, tanquam à forma præcipua denominatio fiebat; appellaturque aut homo, aut bellua, aut planta. Nũc autem, ob animæ discessum, remanet hoc aggregatum ex pluribus diuersi generis partib. quarum singula per se dicitur verum compositum ex materia, & forma mistionis, vt caro, os, lignum, & alia huiusmodi: habentque suum quæque locum in genere substantiæ. Ad quartũ neganda est consequentia. Ad probationem respondendum, materiam esse potentiam, quæ ordinatur ad formam; ideo naturæ viribus per se consistere non posse; cùm per se habeat esse valdè diminutum. Illud verò, quod ex materia, & mistionis forma constitutum est, tametsi dum ordinatur ad animam, habet rationem materiæ; tamen reuera non est materia, sed quippiam ex materia, & forma conflatum: ideo, recedente anima, per se consistere potest, quod tamen nequit materia, recedente substantiali forma. Ad quintum admittimus, in substantiali generatione corporis viuentis duas formas substantiales, re ipsa distinctas, introduci, nimi-

Ad primum. Ad secundũ. Ad tertium. Ad quartum Ad quintum

rum formam corporeitatis,& animam:negamus tamen, vnum substantiale compositū duas substantiales formas habere. Et quanuis mutationes ex terminis multiplicentur; tamen vbi termini subordinati sunt,fit denominatio ab vltimo termino,ad quem generatio tendit:non enim absoluta est viuentis corporis generatio,nisi anima,quæ est vltima forma, in materiā introducta sit. Ad vltimum neganda est consequentia. Ad probationem respondendum,cū ex hominis cadauere generatur vermis,non manere amplius eandem formam corporeitatis; sed concretum illud,quod priùs erat materia hominis,putrescere,& interire,& ex illius interitu subsequi generationem vermis.Quare cùm non maneat amplius corpus idem, nō sequitur,vt priùs viueret vita hominis,posteà vita bruti.

Ad sextum.

Soluuntur argumenta,pro sententia Thomistarum superiùs adducta. Cap. XI.

AD firmandam Scotistarum sententiam,de formarum pluralitate, in eodem animato composito,nihil aliud superesse videtur,nisi,vt argumentis,quæ cap.3.pro Thomistarum sententia proposita sunt,satisfaciamus. Ad primum,dimittenda est illa maior propositio,qua dicebatur,esse cuiusque rei à forma pendere. Minor autem,qua vnaquæque res vnicum tantùm habere esse dicebatur,distinguenda est;potest enim intelligi,tùm de esse subsistētiæ,tùm de esse existentiæ:primo modo est vera;altero falsa:non enim absurdum est,in eodē composito multiplex esse existētiæ reperiri. Nanque in homine aliud est esse corporis, aliud esse hominis:est enim corpus per formam misti,homo verò per animam rationalem. Hæc autem duo esse distincta sunt,quanuis in vnum esse subsistentiæ vtrunque coeat. Est præterea in homine esse carnis,distinctum ab esse ossis,sanguinis,aliarumque huiusmodi partiū: quarum quælibet habet proprium esse existentiæ;quanuis omnia vnico esse existentiæ, quod est totius misti,concludantur. Ad secundum respondendum est,formam illam:quæ aduenit enti in actu,perfecto,specifico,& determinato,vtique accidētalem dici:quæ autem aduenit enti indeterminato,& imperfecto,neutiquam accidentalem,sed substantialem esse.Quare,cùm anima aduenit corpori,quod iam ex materia,& substantiali forma constitutum,immò etiam ex elementis coagmentatū est,non dicitur forma accidentalis;propterea quòd naturæ opus; siue institutum,ad corpus mistum minime terminatur. Etenim natura, viuens corpus parere intendens,materiam primo præparat,quæ congruens animæ receptaculum futura sit:talis autem rudis,& impolita esse non potest,sed ob animæ nobilitatem,requiritur, vt aliqua forma inferiore,ipsi animæ subdita,formata sit:quippe cui ceu instrumentum inseruire debeat, ad suas edendas operationes.Quando autem in materiam,sic affectam,forma viuens introducta est:tunc absolutum est opus naturæ,constitutumque ens in actu perfecto, specifico,& determinato,cui quicquid post aduenit, accidens censendum vtique est. Ad tertium,neganda est consequentia. Ad probationem respondetur, maiorem illam propositionem veram esse de formis alterius generis, cuiusmodi sunt substantia, & qualitas;& propterea hæc prædicatio dicitur per accidens; homo est albus, vt probat argumentum: falsam autem esse de formis eiusdem generis,quæ sic se habent,vt vna ad alteram habeat rationem potentiæ,sicut est forma misti ad animam rationalem. Ad quartum, concedere possumus totum argumentum,videlicet carnem mortuam,non esse carnem, nisi æquiuoce, vt apertissimè fatetur Aristoteles in vltimo illo capite quarti libri Metheororum:& confirmat etiam septimo Metaphysicorum text.35.vbi ait,digitum mortuum esse digitum æquiuocè. Admittere etiam possumus, post separationem animæ rationalis à corpore, non manere amplius formam hominis, sed formam cadaueris: hæc enim sententiæ nostræ nullo pacto aduersantur. Etenim,illa propriè dicitur caro,quæ potest facere opus carnis, vt Aristoteles docet,idest,quæ nutrimentum,vel succum sibi appositum,in carnem sibi similem conuertere potest:id autem non potest facere,nisi caro viua. Rogabit autem aliquis, quid est caro viua? Respondetur,carnem viuam nihil aliud esse, nisi quippiam ex elementis coagmentatum, animatum tamen, & calore præditum, quo, ceu instrumento præcipuo, suo munere fungitur: recedente autem anima, extinguitur calor, fitque caro mortua, non hercle per nouæ formæ acquisitionem; sed per formæ antecedentis, & illius quidem perfectioris, amissionem: remanet enim solùm illud concretum ex elementis, quod, sicut priùs,dum ca-

Ad primum.

Ad secundū.

Ad tertium.

Ad quartum

Caro propriè quid sit.

lore præditum erat, verè, & propriè caro dicebatur; ita postea calore destitutum, animaque priuatum, non nisi æquiuocè caro nuncupatur, quia scilicet opus carnis facere non potest. Eodem modo de forma hominis, atque cadaueris dicendum est: concretum enim illud ex elementis, quod prius in sese rationalem animam continebat, appellabatur homo: idem verò, anima destitutum, appellatur cadauer; non ob nouæ formæ acquisitionem; sed ob perfectioris formæ, quam in se priùs continebat, amissionem. Ad quintum plerique respondere solent, similitudinem illam ad omnia non valere, sed ad id solùm, quia scilicet sicut numeri cōsistunt in indiuisibili, ita & formæ. Ego verò aliter responderem, propositionem, siue similitudinem illam de illis formis veritatem habere, quas Logici disparatas appellant, non autē de illis, quæ inter se essentialem ordinem habent: & propterea, cum forma misti rationali animæ subordinata sit; non sequitur, vt, per rationalis animæ adiectionem, species hominis varietur: immò sicut homo à priori forma accipit esse corporeum; ita à posteriore, nimirùm à rationali anima, accipit esse hominis, & illud est esse specificum. Ad sextum neganda est minor: nanque in corpore viuente, præter animam, datur forma misti, quæ neque Metaphysica, neque Mathematica, sed Physica, & naturalis est. Et cùm obijcitur, illi formæ non conuenire esse principium motus; negandum hoc est: sicut enim anima est principium motus progressiui; ita forma misti est principium illius motus, qui fit secundum elementum prędominans, vt suprà dictum est: animal enim, cadens de turri, non mouetur deorsum ab anima; sed à forma misti, grauitate affecta. Ad postremum respondendum est, duas illas formas in homine, scilicet formam misti, & rationalem animam, non esse eiusdem speciei specialissimæ. Et cùm arguitur, quòd homo non esset vnus specie, nec hominis per se esset vna definitio; neganda est hæc consequentia, duplici ratione. Primò, vt aliquid sit per se vnum specie, sufficit, vt partes, ipsum constituentes, se habeant inuicem, vt actus, & potentia, cuiusmodi se habent forma misti, & anima rationalis: totum enim constitutum ex materia, & forma misti, se habet tanquam subiecta materia, & veluti potentia quædam ad animam rationalem, tanquam ad actum perfectum, specificum, & determinatum, hominem in esse hominis constituentem. Deinde verò, quia aut sermo est de definitione hominis, aut de definitione corporis hominis; definitio corporis hominis sumenda est à forma misti, tanquàm à parte præcipua: definitio autem hominis sumenda est ab anima rationali, per quam verè, &, vt aiunt, formaliter, in esse hominis constituitur; atque ita, hominis per se non sunt duæ definitiones; sed vna tantùm.

Ad quintum

Ad sextum.

Ad septimũ.

DE SVBIECTO ACCIDENTIVM,

Disputatio Decimaoctaua.

Disputationis propositio. *Caput Primum.*

In rei naturalis interitu fit dissolutio vsque ad materiā primā; vera propositio in simplicibus tātum.

Falsa in mistis animatis.

Necnō in mistis inanimatis.

Difficilis quęstio, an aliqd accidens rei dissolutæ maneat in re genita; hincq; oritur disputatio, de subiecto accidētium.

Ordo ī disputatione seruādus.

PEruulgata illa quæstio, qua quæri solet, num in rei naturalis interitu fiat dissolutio vsque ad materiam primam, duas præcipuas continet partes: quarum altera ad substantiales formas pertinet: ad accidentales altera: Prioris partis explicatio ex superiore à nobis habita disputatione elici facilè potest: cùm enim conclusum sit, in quocunque viuente corpore duas formas substantiales reperiri, scilicet animam, & mistionis formam; palàm fit, propositionem illam in simplicibus tantùm corporibus locum habere: quandoquidem. vno pereunte elemento, post dissolutionē nihil aliud manet, quod ad ipsum pertineat, nisi materia prima, quę posteà cum forma alterius elementi affinitatem contrahit. In mistis animatis locum nullū omninò habet: dum enim animās occidit, non fit dissolutio vsque ad materiam primam; sed recedente anima, manet adhuc cum prima materia mistionis forma: vt enim in animantis generatione prior origine est forma corporis, quàm sit anima; ita in eiusdem animantis interitu manet eadem forma corporis in materia post animæ recessum, quæcunque tandem illa sit, siue naturalis, siue sentiēs, siue rationis particeps. In mistis inanimatis aliqua fortasse difficultas est: nos tamen dicimus, nec in eorum interitu dissolutionem fieri vsque ad materiam primam: propterea quòd dum vnum mistum occumbit, aliud statim exoritur, acquirentibus elemētis nouam proportionem: & dum illud dissoluitur, iterum abit in aliud, atque rursus illud in aliud, donec ad mistum imperfectum primò, deinde verò ad impurum elementū peruentum sit: vel si fortasse ad simplicem alicuius elementi particulam; ita tamen, vt ictu oculi è simplici in impuram mutetur. Explicata igitur quæstione illa quoad priorem partem, reliquum modò esset, vt eandem, quoad posteriorem explicaremus, & quereremus, vtrum, cùm res aliqua naturalis intercidit, ita pereat, & dissipetur, vt ne vllum quidem accidētis vestigiū in materia conseruetur, quod rei generandæ, veluti proprium inseruire debeat. Difficillima sanè dubitatio, quancunque partem accipiamus: si.n. in rei naturalis interitu, omne accidēs, vnà cum forma substātiali, vel cum ipso cōposito perire statuamus; concedere videmur, accidentia in composito, tanquam in proprio, & adæquato subiecto proximè inhætere, ad cuius extinctionem, ipsa quoque accidentia penitus aboleri, necesse sit, cùm proprio sint fundamento destituta. Sin contra dicamus, in rei naturalis interitu non fieri penitus dissolutionem vsque in materiam primam, sed aliquod accidens, quod erat in re dissoluta, idem numero in re genita permanere; ad eam sn̄iam accedere videmur, quæ statuit, accidētia proximè in prima materia, tanquam in suo adæquato subiecto inhærere. Verùm quoniam vtraque sn̄ia de subiecto accidentium validissimis adeò rationibus fulcitur, vt vix animus, quam in partem inclinet, decernere queat: idcirco operæpretium me facturum existimaui, si quæstionem hanc de subiecto accidētium diligēter euoluerem: ea.n. soluta, alterius statim dubitationis explicatio facilè patebit. Qui.n. defendunt, proximum accidētium subiectum esse materiam primā; tueri quoque facilè possunt, aliquod accidens, quod in re dissoluta præfuerat, idem numero in re genita permanere. Qui contrà statuunt, proximum accidētium subiectum esse totum compositum, facilè quoque defendunt, ad interitum compositi, statim sequi omnium accidētium extinctionem: adeò vt ne vllum quidem, quod rei dissolutæ proprium fuerat, in prima materia maneat, rei genitæ inseruiturum. Hæc igitur quæstio de subiecto accidētium, facilioris intelligentiæ gratia, in tres potissimùm partes distincta erit. Primò.n. adducam sn̄iam illam, quam existimo falsam, vnà cum præcipuis rationibus, & fundamētis, quibus illa à plerisque Doctoribus defendi solet. Deinde probabiliorem afferam sn̄iam, quam & rationibus confirmabo, & nonnullis conclusionibus veluti fundamētis, solidiorem reddam, & clariorē. Demùm oppositæ sententiæ rationes diluere, eiusque fundamenta demoliri conabor.

Opinio statuentium, proximum accidentium subiectum esse materiam primam. Cap. II.

AD rem igitur statim vt accedamus, fuit sententia satis celebris, proximum accidentium subiectum esse primam rerum omnium materiam; idque verum ita esse non modò de accidentibus interminatis, verùmetiam de terminatis, de quibus nunc potissimùm dubitatio est; alia enim quæstio est, vtrum quantitas interminata præcedat formam substantialem in materia, quidque quantitatis interminatæ nomine intelligẽdum sit: quæ quidem disputatio ad primum librum pertinet de physico auditu. Est igitur sñia huiusmodi; calorem, frigus, humorem, & siccitatem, quæ sunt quatuor primæ qualitates, ac deinceps omnes alias qualitates, ab istis orientes, proximè in materia prima tanquam in præcipuo, & adæquato subiecto inhærere. Quam sñiam secutus est Gregorius Ariminensis 2. Sentent. dist. 12. quæst. 2. art. 2. Marsilius 1. de Gen. quæst. 7. Albertus de Saxonia eod. lib. quęst. 6. Toletus ibidem quæst. 7. Conimbricenses ibid. cap. 4. quæst. 4. & 18. licet oppositam etiam sñiam probabilem existimauerint. Zabarella libro de Communi Generatio. & inter. cap. 9. Piccolomineus 1. de Genera. post tex. 24. & alij plerique. Horum autem potissimæ rationes eæ sunt. Prima robur sumit ab autoritate Arist. lib. 2. de Generat. tex. 35. vbi ait, in elemẽtis, habẽtibus symbolum, idest in vna qualitate conuenientiam, faciliorem transitum esse: quia igitur ignis, & aer in vna qualitate nimirum in caliditate conueniunt; ideò faciliùs aer, quàm aqua in ignem transmutabitur; cũ aqua, & ignis oppositis omnino qualitatibus prędita sint. Hinc deducunt argumẽtum huiusmodi. Nisi accidentia in materia prima proximè inhærerent, non esset in elemẽtis, habentibus symbolum, facilior transmutatio: sed consequẽs est cõtra Arist. ergo & antecedẽs. Consequentiam ita probant: nisi enim caliditas aeris in materia prima proximè inhæreret, sed in toto aere; tunc, aere dissipato, ipsa quoque caliditas necessariò periret, nudaque materia maneret, quæ sic non minus ad formam ignis, quàm ad cuiusuis alterius elemẽti recipiẽdam parata esset, cùm per se, & natura sua, omnibus affectionibus destituta, ad omnes formas substantiales recipiẽdas indifferens sit. Secundò sic argumẽtantur; Nisi accidẽtia in materia prima proximè inhærerẽt, sed in composito, tanquàm in suo adæquato subiecto inessent; sequeretur, vt idem sui ipsius destructionem, atque interitum moliretur: sed consequẽs est absurdum; quia ex 1. de Cęlo, vnaquæque res diligit sui conseruationem, & secundum naturam perpetuitatẽ appetit; ergo & antecedẽs. Probant consequẽtiam: fingamus, inquiunt, intensum calorem in tota aqua receptum esse; iam, cum hęc qualitas propriæ qualitati aquæ opponatur, perspicuum est, ob continuam caloris actionem, frigiditatẽ reprimi, & omnino depelli; atque aptam materiam effici ad formam aquæ reijciẽdam, & ad formam oppositam recipiẽdam. Iam verò, si calor iste inest in composito aquę, perspicua res est, eum sui ipsius destructionem moliri, quia sine aqua consistere nequit: ergo, dum aquę destructionem molitur, sui quoque extinctionem moliatur necesse est; quia destructo fundamẽto accidentis, ipsum quoque accidẽs statim abolet ur. Huc accedit, quòd aqua idẽtidem, cui calor inest, sui ipsius destructionem tentare videtur: nam calor non est id propriè, quod agit, sed est instrumẽtum agentis: illud autẽ, quod propriè, & præcipue agit, est subiectum ipsum, cui accidens inhæret: subiectum verò, cui calor inest, est aqua, quæ calore agit: ergo si calor in aqua, tanquàm in proximo subiecto inhæret, sequitur, vt aqua proprio calore, tanquàm instrumẽto, sui ipsius destructionem moliatur, quod est absurdum. Tertiò, illi subiecto accidẽtia proximè inhærere dicuntur, de cuius potestate forma substantialis educitur: sed forma substantialis educitur de potestate materiæ, non autem de potestate compositi, ergo sensibilia accidentia inhærent proximè in materia, non item in composito. Quartò, si caliditas toti aquæ, non autem materiæ primæ inhæreret; tunc remoto calefaciẽte, non deberet aqua caliditatem dissoluere: dissoluit autem, vt manifestum est; redit. n. ad suam naturalem frigiditatem; ergo signum est, caliditatem toti aquæ non inhærere. Probant consequẽtiam: nulla. n. ratione fieri potest, vt idem numero subiectum, ad vnam, & eandem rem, sit agens, & patiens: hoc autem in re nostra contingeret; nam aqua, vt caliditatem recipiens, esset patiens: vt verò eandem expellens, esset agens. Quintò, si canis deturbaretur è turri, & in medio itinere moreretur, ille motus, vsque ad terram vnus esset, atque continuus, vt omnes concedũt; ergo dẽt habere subiectum tale, à quo numericam vnitatem accipiat: hoc autem subiectum

Greg. Arim.
Marsilius.
Alb. de Sax.
Toletus.
Conimbric.
Zabarella.
Piccolomin.
Primaratio.
Secunda rõ.
Tertia.
Quarta
Quinta

non pōt esse totum compositum, quia canis viuus erat vnum compositum, eiusdem autē cadauer fit aliud compositum: idem autem numero accidēs de subiecto in subiectum migrare non potest; ergo iste motus necessariò recipitur in materia prima, quæ tàm in cane viuo, q̄ in cadauere, vna, & eadem numero manet. Hæc eadē affertur ratio in viui aīalis cōbustione: si.n. viuum aīal vsque ad cineres cōburatur, illa calefactio est motus cōtinuus, & vnus numero: & ppea debet hře subiectū, quod sit vnum numero; q esse non pōt, nisi materia prima.
Sexta. Sextò sic argumentatur Zab. Illud est subiectum inhærentiæ omnium accidentium, de cuius potestate educitur quodlibet accidens, atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potestate solius materiæ, non autem de potestate compositi, vt ex materia, & forma constantis; ergo sola materia est proximum subiectum, in quo accidentia omnia inhærent. Maiorem propositionē, tanquàm per se manifestam dimittit. Minorem autem ita probat. Ignis calefacit aquam, & calorem educit de potentia ad actum: vel igitur de potentia aquæ, prout aqua est; vel de potentia solius materiæ, quæ in aqua inest. Non primum; quia dicere aquā, quatenus aqua est, est dicere formalem rationem aquæ, quę in esse aquæ constituitur: hęc autem repugnat calori, ac renititur calefacienti; quia calor inimicus est naturæ aquæ; ergo nullam habet facultatem recipiendi calorem: quam sola habet materia, quæ formas omnes tā
Septima. substantiales, quàm accidentales recipere nata est. Septimò argumentatur Piccolomineus, in mortalibus, quicquid est prius origine, est ignobilius: sed forma substantiæ non est ignobilior accidente; ergo in eodem subiecto non est origine prior; atque ita accidens proximè pri-
Octaua. mæ materiæ inhæret. Postremò idem autor sic argumentatur; Quæcunque inuicem agunt, communi subiecto prædita sunt, vt habetur in context. 41. primi libri de Generat, sed calor ignis, & frigus aquæ inuicem agunt; ergo communi subiecto prædita sunt: id autem non est compositum, vt manifestum est, sed sola materia; ergo illa est proximum, atque præcipuum subiectum accidentium.

Prædicta opinionis fundamenta præcipua. *Cap. III.*

CÆterùm, quia hæc sententia Aristotelis, & Auernois menti repugnare videtur, qui pluribus in locis asserunt, accidentia aduenire enti in actu perfecto, habereque subiectum sensibile, quod aliud esse non potest, nisi compositum ipsum; ideò eius sententiæ autores, vt illam ab hac contradictione vindicarent, sua quique pro eius defensione fundamenta iacere
Fūdamētum Marsilij. conati sunt. Marsilius, quem secutus est Buccaferreus, hanc attulit, de subiecto accidentium distinctionem. Duplex est, inquit, subiectum accidentium: alterum inhæsionis: alterum denominationis, Subiectum inhæsionis illud est, cui proximè accidentia inhærent: & huiusmodi subiectum est materia prima, vt iam probatum est. Subiectum vero denominationis est illud, quod ab accidentibus denominatiuam prædicationem accipit; & huiusmodi est compositum ipsum: dicimus enim, ignem esse calidum, aquam frigidam, & eodem modo de alijs. De huiusmodi igitur subiecto Aristotelem, & Auerroem asserit locutos esse, quotiescunque acci-
Fūdamētum Conimbric. dentia aduenire enti in actu perfecto, pronunciarunt. Conimbricenses aliud fundamentum iecerunt, dixeruntque, subiectum inhæsionis materialem accidētium esse quidem materiam primam; sed tamen vt in se continet actum formæ substantialis. Nam quemadmodum materia, vt perfectè existat, eget forma, ipsam secundùm substantiam perficiente, & vt formali causa, non interna, sed externa existentiæ ipsius; ita, vt accidentia recipiat, indiget forma, vti causa, ipsam complente, & ab inertia, &, vt ita dicam, potētialitate, ad id munus obeundum euocante; quandoquidem exequi id non potest, nisi existat sub actu perfecto; & existere sic nequit, absque ea formæ causalitate, & beneficio. Quare cùm forma ad accidentia recipiēda non ita concurrat, quasi accidentia vel ex toto, vel ex parte recipiat; ideo appositè eos loqui opinati sunt, qui dixerunt, materiam ad recipienda accidentia non exigere formam, vt concausam receptionis passiuæ, in eodemmet genere causæ, sed exigere illam, vt causam formalem; qua compleṫe, ad id officium præstandum, habilis fiat. Non longè ab his fundamentis di-
Fūdamētum Zabarellæ. stat fundamentum Iacobi Zabarellæ; qui ait, potestatem patiendi, quæ potentia passiua nūcupari solet, esse primæ materiæ propriam, neque cuiquam, nisi per illam competere posse, vt satis multis lib. 9. Metaph. Aristoteles docet. Quare forma per se patibilis non est, sed quatenus est in materia; ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit; non ea potissimū

ratione, qua ex materia, & forma conflatum eſt, ſed ſolùm quatenus materia conſtat. Eſt igitur materia, ait Zabarella, formarum omnium æquè ſubſtantialium, ac accidētalium proximum, & præcipuum ſubiectum; ſed eo tamen ordine, ac conditione eas recipit, vt accidentales recipere nequeat, niſi prius ſubſtantiales receperit: immò & inter ipſas ſubſtantiales eſt ordo; quia non priùs recipit formam viuentis, puta animam, quàm recipiat formam miſtionis. Hoc iacto fundamēto, ait vir Excellentiſſimus, aliud eſſe ſubiectum recipiens, aliud verò eſſe conditionem illi ſubiecto neceſſariam, ad recipiēdum. Forma ſubſtantialis eſt quidem neceſſaria materiæ conditio ad accidētales formas recipiendas: non ideo tamen eſt ſubiectum recipiēs, aut pars recipientis, quaſi in ipſa quoque forma accidentia inhæreant. Cùm igitur Ariſt. & Auerroes dixerunt, accidētia habere ſubiectum ſenſibile, quod ſit ens in actu; non ſolùm reſpexerunt ſubiectum inhærentiæ, verùmetiam aggregatum ex eo, & cōditione, quæ neceſſaria eſt materiæ ad recipiendum: atque ita non eſt contra Ariſt. aut Auerrois mētem aſſerere, materiam primam eſſe ſubiectum accidentium.

Vera ſententia de ſubiecto accidentium nonnullis concluſionibus explicatur. Cap. IV.

Proximū ſubiectum materialium accidētium eſt totum cōpoſitum.

Materia prima eſt ſubiectum, quo ipſorū accidentiū, ſicut cōpoſitum eſt ſubiectū quod.

LOngè autem probabiliorem ſnīam illam exiſtimo, quæ ſtatuit, materialium accidentium proximum ſubiectum eſſe compoſitum ſubſtantiale, quod ex materiæ, & formæ coniunctione conſurgit; & illud quidem non denominationis ſolùm, vt alij arbitrati ſunt, verùmetiam inhæſionis: adeò, vt, eo ipſo temporis articulo, quo compoſitum oritur, ſimul etiā accidentia ipſa in lucem emergant, quæ primò, per ſe, & proximè in toto compoſito recipiūtur. Neque verò materia prima ab accidētium receptione immunis omnino eſt; ſed ſicut cōpoſitum eſt id, quod accidentia recipit, ita materia eſt ratio, cur compoſitum accidētia recipiat: appellabitur ergo ſubiectum quo ipſorum accidētium, vt ſcholaſticorum more loquamur. Nam ſicut compoſitum eſt id, quod agit, & forma eſt id, quo agit; ita compoſitum eſt id, quod recipit, & materia eſt id, quo recipit: rationes.n. agēdi, & patiendi, ſeu recipiēdi optimè iſtis principijs conueniunt: agēdi ſiquidem formæ, patiendi verò, ſeu recipiendi, materiæ. Subiectum igitur, quod accidētia recipit, eſt totum compoſitū. Subiectum verò, quo, eſt materia prima. Hanc ſnīam tuetur S. Thomas prima parte quæſt. 76. art. 6. & libro de ente, & eſſentia, cap. 7. atque ibidem Cardinalis Caietanus quæſt. 16. Paulus Soncinas 7. Metaph. quæſt. 3. Iauellus octauo eiuſdem operis lib. quæſt. 2. Herueus quolib. 2. quæſt. 10. Durandus 2. Sentent. diſt. 8. quæſt. 4. Dominicus Bannes 1. de Generat. quæſt. 9. & ſummatim omnes Thomiſtæ: quorum ego ſnīam, tanquam veritati conſentaneam, defendēdam ſuſcepi. Quò autem facilius ab omnibus percipi poſſit, nonnullis eam concluſionibus explicare decreui; quarum prima ſit hæc. Materia priùs recipit formam ſubſtantialem, quàm accidentalem.

S. Thom. Caietanus. Pau. Soncin. Iauellus. Herueus. Durandus. Bannes.

Prima cōcluſio.

Prima ratio.

Hæc concluſio probatur primò ſic, generatio eſt mutatio, quæ omnes alias eiuſdem ſubiecti mutationes antecedit; quod enim nondum genitum eſt, illud certè nec augeri, nec minui, nec alterari, nec loco moueri poteſt; at generatio fit ob nexum formæ ſubſtantialis cum materia; igitur materia priùs recipit formā ſubſtātialē, quàm accidētalē. Huic probationi fauet mirū in modum expreſſa Ariſtotelis autoritas 1. de Genera. textib. 23. & 24. vbi docet, materiam aliquò pacto eſſe quidem ſubiectum mutationum accidentalium; ſed ea tamen conditione, vt priùs ſubſtantialem formam in ſe recipiat, ſubiectumque ſenſibile conſtituat; quod poſtmodum accidentalibus mutationibus ſubijciatur. Probatur ſecundò eadem concluſio autoritate philoſophi 7. Diuinorum tex. 4. vbi, ſubſtantiam tempore, & definitione accidēte priorem eſſe, aſſeruit: quod certe non eſſet, niſi forma ſubſtantialis priùs in materia reciperetur, quàm accidētalis. Tertiò, ſi materia priùs in ſe reciperet formam accidētalem, quàm ſubſtantialē; tunc ex illa forma, & materia fieret vnum per accidens: omne autem per accidens ponit aliquid, quod ſit vnum per ſe; ergo, ante illud compoſitum per accidens, oporteret, vnum per ſe compoſitum reperiri, quod ne mente quidem concipi poteſt. Quartò materia maiorem propenſionem habet ad formam ſui generis, quàm ad formam diuerſi generis; ergo priùs appetit copulam formæ ſubſtantialis, quàm accidētalis; cùm forma accidētalis ad aliud genus pertineat. Poſtremò, (& hoc arbitror validiſſimum eſſe argumentum) exiſtentia accidentium eſt exiſtentia imperfecta; cùm ſeorſum illa conſiſtere nequeāt; ergo illorum conſiſtentiæ fundamentum dēt eſſe aliquid perfectè exiſtens: at ſubſtantia materiæ non eſt huiuſmodi; pro-

Cōfirmatio.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Quarta ratio

Quinta ratio

pterea

pterea, quòd illa quoque imperfecta est; nec si suæ naturæ relinquatur, seorsum consistet; ergo substantia materiæ non potest esse fundamentum accidentium; alioquin & fundamentū, & id, quod ipso fulcitur, citò ruerent. Necesse igitur est, fundamentum accidentium esse aliquid, per se existens; & materiam perfectam existentiam obtinere, vt possit esse ratio accidētia recipiendi: obtinet autem perfectam existentiam à forma substantiali: ergo priùs in se recipit formam substantialem, quàm accidentalem. Secunda conclusio, materia prima, vel in formata forma substantiali, non est proximum subiectum accidentium, adeò vt in ipsa, sic formata, accidentia, tanquàm in subiecto quod, recipiantur. Probatur hæc conclusio, primò autoritate philosophi 2. Metaph. & alibi sæpè, docentis, actiones suppositorum esse, vel, vt alij exponunt, singularium: sed calefacere, mouere, & id genus alia, sunt actiones: ergo illæ actiones primò, & per se ad supposita pertinent: materia autem non est suppositum; ergo nec proximum eiusmodi actionum fundamentum existere potest. Rursus Aristoteles in prædicamentis, c. de substantia, docet, substare accidentibus, intimam quandam substantię proprietatē esse, & illius quidē substantię, quæ per se subsistit: materia aūt nō est ea substātia, sed potius est pars illius substantię, quę per se subsistit; igitur neq; illa cadē, quatenus substātiali forma decorata est, vt proximū subiectum, in sese accidentia recipere poterit. Tertiò, nullum posterius potest mutare rationem formalem sui prioris: sed materia de sua formali ratione nūquam agit, sed solùm patitur; ergo hæc formalis ratio materiæ, propter formæ substantialis aduentum, mutari non potest: igitur si materia per se accidentia recipere nequit, vt illis nimirùm agere dicatur, eo modo, quo ferrum, vbi calorem recepit, eodem calore calefacere dicitur; nec id certè poterit, ob contractam cum forma substantiali affinitatem. Tertia conclusio, materia prima, quatenus forma substantiali prædita est, dicitur subiectum, quo ipsorum accidentium; hoc est dicitur ratio, & principium, quo totum compositum materialia accidentia in semetipso recipit, tanquàm in subiecto quod. Hæc conclusio probatur primò sic; accidentia, quæ in composito recipiuntur, materialia sunt; (de his enim modò disserimus) ergo aliquid dari debet, à quo materialia dicantur: hoc autem non est aliud nisi materia: forma enim esse non potest; quia ab illa dicerentur formalia, non materialia; igitur materia, vt informata forma substantiali, dicitur esse subiectum quo ipsorum accidentium. Secundò, cùm dicimus, totum compositum esse subiectum accidentium, non accipimus totum syncathegorematicè, idest pro qualibet sui parte, quasi quælibet pars totius accidentium partem in se recipiat; sed accipimus totum cathegorematicè, pro eo scilicet, quod ex materiæ, & formæ coniunctione proficiscitur. Hoc autem cùm illud sit, quod accidentia recipit, debet certè ratione alicuius partis accidentia recipere: quæ quidem pars est ipsa materia, à qua, vt diximus, accidentia denominantur, atque materialia dicuntur. Tertiò, vnumquodque recipit in se aliquid per potentiam, quam habet ad illud: sed materia prima est radix, & fundamentum omnis potentiæ; ergo totū composit ūrecipit in se accidentia, per materiā primam; atque adeò illa erit subiectum quo ipsorum accidentium. Quarta conclusio, forma substantialis non solùm concurrit ad recipienda accidentia, vt necessaria materię conditio, vel vt causa, sine qua non, vt alij putarunt; verùm etiam vt ratio formalis. Antequam probem hanc conclusionē, paucis explicare libet, quonam pacto conditio sine qua non, atque rursus ratio formalis intelligi debeant. Cùm paries albedinem in se recipit, ipse est subiectum recipiens: quantitas verò, qua præditum est, dicitur conditio necessaria, siue causa, sine qua albedinem illam nō reciperet: est enim albedo qualitas extensibilis, quæ in subiecto recipitur, per quantitatem extenso. Dùm verò homo intelligit, concurrit intellectus ad intellectionem edendam, non solùm vt necessaria conditio, sed etiam vt causa formalis: quoniam homo intellectu formaliter intelligit, diciturque intellectus principium quo formale intelligendi. His explicatis, probatur modò conclusio, & primò sic; in subiecto, cui accidentia insunt, duæ partes substantiales reperiuntur, materia scilicet, atque forma: sed, vt iam probatum est, materia, ad recipienda accidentia, concurrit, vt causa materialis; ergo ad eadem recipienda concurrit forma, vt ratio formalis. Secundò, forma est ratio formalis, cur materia, & compositum perfectè existant; ergo erit etiam ratio formalis, cur istud esse cum accidentibus communicetur. Confirmatur hæc ratio: nam accidentia, cùm habeant esse diminutum, & imperfectum, si ad substātiam referantur, seorsum consistere nequeunt; aliquo ergo adminiculo indigent, quod esse

non

Marginal notes: Secunda cō clusio. — Prima ratio. — Secunda. — Tertia. — Tertia cōclusio. — Prima ratio. — Secunda. — Tertia. — Quarta conclusio. — Causa sine qua non. — Ratio formalis. — Prima ratio. — Secunda ra. — Cōfirmatio.

non potest, nisi aliqua substantia, per se existens, qualis non est materia, nec forma, sed ipsum compositum. Tunc liceat sic argumentari, forma est ratio formalis, cur compositum perfectè existat; ergo est etiam ratio formalis, cur in se accidentia recipiat. Quemadmodum ergo materia & in constitutione totius, & in accidẽtibus sustinẽdis, concurrit solùm, vt ratio materialis, & vt potentia recipiens; item forma & ad totum constituendum, & ad ac cidentia gignenda, atque etiam recipienda, concurrit, vt ratio formalis, & potentia operans.

Quinta conclusio; subiectum, quod proximè accidentia recipit, cuique eadem inhærent, & à quibus denominationem sumit, est substãtiale compositum ex materia, & forma concretum. Quinta conclusio.

Hæc conclusio ex iam superiùs probatis manifesta est; cùm.n. subiectum accidentium nõ sit materia, neque forma; sequitur, vt sit ipsum compositum. Prima ratio. Deinde totum compositum est illud, quòd primò accipit esse per generationem; ergo in eo accidentia inhærent, quæ simul cum illo generantur: non.n. cum materia vlla forma substantialis coniungi potest, quin ean dem aliqua accidẽtia consequantur. Secunda. Præterea à toto composito fluunt omnes operationes, quia, vt dictum est, actiones sunt suppositorum: nõ agit autem compositum, nisi per formas, quas in semetipso recipit: vt si quis ferrũ calefacit, calore calefacit, qui illi proximè inhæret, nõ autẽ materiæ. Tertia. Experientia ẽt docemur, qualitates ipsas, vt calorem, frigus, & reliquas huiusmodi in corporibus proximè recipi: eas.n. tactu in ipsis percipimus, quas si proximè essent in materia, non autem in composito, nequaquam perciperemus. Quarta. Verissima igitur est Thomistarum sententia, videlicet proximum accidẽtium subiectum esse totum compositum, eo modo, quo explicatum est.

Primum argumentum, pro altera sententia adductum, explicatur. Cap. V.

Soluamus nunc argumenta, quæ pro altera snĩa adducta sunt. Ad primum, negat S. Thomas, cùm ex aere generatur ignis, eandem numero in igne caliditatẽ manere, quæ priùs erat in aere: concedit tamen, manere eandem specie; & propterea dicit, non rectè concludi, accidentia proximè in prima materia inhærere: quoniam forma aeris à materia recedente, recedit vnà cum ipsa propria aeris caliditas, & ad nouam coniunctionem formę ignis cum materia, noua pariter caliditas producitur; eadem quidem specie cum præcedẽte, numero verò nequaquam. Solu. S. Thomæ. Verùm huiusmodi solutio, pace sancti Doctoris dixerim, in eo potissimùm deficere mihi videtur, quia ponit, caliditatem aeris, & ignis eiusdem esse speciei, quod tamẽ falsum est. Confutatio. Nam duæ caliditates, quæ in duabus portionibus ignis, aut aeris reperiuntur, sunt illæ quidem eiusdem speciei, & inter se solo numero differentes; quemadmodum etiam duæ illæ aeris, aut ignis particulæ numero distinctæ sunt: at verò caliditas reperta in aere, & caliditas reperta in igne, vt sunt in subiectis, specie distinctis; ita pariter inter se specie distinguuntur. Sed fac etiam, duas istas caliditates eiusdem esse speciei, non tamen idcirco S. Thomæ responsio argumẽti difficultatem omninò tollit, nec ex ea intelligere possumus, quonam pacto in elemẽtis habentibus symbolum, facilior transmutatio fit: nulla qualitate in prima materia manente. Si.n. in aeris interitu, materia prima omnem formam substantialem, & omnem pariter consequẽtem qualitatem exuit; iam ea, sic nuda, non magis ad ignis, quàm ad quamlibet aliam formam recipiendam, parata erit, id, quod rectè argumentum concludebat. Aliter igitur, primum illud argumẽtum soluendum esse arbitror: difficillimum.n. & magni ponderis est, atque ex eius solutione tota difficultas propositæ disputationis pẽdere videtur. Autoris solutio. Quò autem eius solutio facilior sit, quatuor prænoscenda duxi. Primum est, cùm elementa inter se specie distincta sint; illorum etiam qualitates eandem inter se distinctionẽ admittere: ac pp̃terea queadmodũ grauitas terrę, & grauitas aquæ, licet ambæ deorsum mobile ducãt; nihilominus inter se specie differũt: tùm quia ducunt ad loca, specie distincta: tùm etiã quia pertinent ad subiecta, eadem distinctione differentia, nimirũ ad terram, & aquam: ita caliditas aeris, & caliditas ignis, quãuis ambæ obiectum sibi proximum calefaciant; nihilominus inter se specie distinctæ sunt, quia eodem modo aer, & ignis distinguuntur. Notabile primum. Secundum est, generationem esse mutationem totius in totum, nullo sensibili subiecti loco manente, vt docet Arist. 1. de Generat. tex. 23. Ex qua definitione elicimus, cùm vnum elemẽtum in alterũ transmutatur, siue inter se symbolum habeant, siue non; nullam sensibilem qualitatem in materia prima, vt in subiecto, manere posse. Secundum. Tertium, cùm vnius elemẽti in aliud transmutatio Tertium.

fit,

fit, in eo elementa omni conatu nituntur, vt oppositam formam à materia expellant, & propriam in eandem introducant. Quartum, in elementis, habentibus symbolum, faciliorem vnius in alterum transmutationẽ esse. His notatis nunc ad argumenti solutionẽ accedendum est, explicandũque, quo, si nullum accidens in materia manet, ipsa magis ad hanc, quã ad illam formã recipiendam afficiatur, & quo in elementis symbolis facilior iste transitus intelligendus sit. Dicendum igitur est, cùm, in elementorum transmutatione, vna forma à materia recedat, aliaque opposita accedat, ipsa elementa aliquo tanquàm instrumento necessariò egere, quo ad hanc pugnam se accingant: id enim proprijs formis substantialibus efficere nequeunt, cùm substantia contrarium non patiatur. Natura igitur accidentalibus formis, nimirum qualitatibus elementa insigniuit, quibus inuicem agant, & obnitantur; sesque mutuò ab eodem subiecto expellant. Hinc fit, vt si inter duo elementa, nullum habentia symbolum, pugna cõtingat, veluti inter aquam, & ignem; acrior pugna futura sit, & difficilior vnius elementi in alterum transmutatio, quod quidem accidit propter repugnantiam. Nam etiam si maioris virtutis esset ignis in agendo, quàm aqua in resistendo, tamen, antequam ignis propriam formam in materiam inducat, opus est primò, vt aquæ frigiditatem obtundat, deinde sensim propriam caliditatem eidem aquæ impertiatur, atque tandem, vbi ignis continua actione, & alteratione victoria potitus fuerit, formam aquæ à materia expellat, & eandem sibimet ipsi subijciat. Non ita contingit in elementis, habẽtibus symbolum, vt in aere, & igne: nanque dum ignis agit in aerem, non est, cur in eodem frigiditatem obtũdat, cùm nulla in eo frigiditas sit; sed potius, absque vlla repugnantia, eius caliditatem intendit, & auget; atque ita aer ab igne alterationem perpetitur: cùmque in aere materia prima includatur, ipsa pariter, vt quo, hanc eandem alterationem subit. Iam verò quoniam elementa, quo ad suarum qualitatum gradus certis limitibus definita sunt, vt sub maiori, vel minori gradu illorũ formæ non amplius consistere queant: idcirco formam aeris tanta caliditas consequitur, vt si illa vel per gradum intẽdatur, statim forma peritura sit. Quò fit, vt, cùm aer ab igne, tanquam ab exteriore agente, calefit: & propria aeris forma igneum calorem, tanquàm sibi extraneũ, renuat; sensim hac alteratione ad interitum paratur: continua enim actione ignis, aereus calor dissipatur, atque, absoluta alteratione, aeris interitum præcedente, statim forma aeris vnà cum calore proprio, atque etiam sibi ab igne impertito, à materia abscedit, (quia dissoluto subiecto, pereunt etiam accidentia, quæ in eo insunt) & illicò forma ignis in materiam introducitur; atque ita breui temporis curriculo aereus calor in igneum degenerat, & in tota hac transmutatione fit semper materia subiectum quo caliditatis, non tamen eiusdem numero, nec specie, sed genere tantùm. Cum ergo quæritur, à quonam materia, informata forma aeris, ad formam ignis recipiendam afficiatur? Respondendum est, à calore ignis, qui in aere recipitur, vt in subiecto quod, & in materia, vt in subiecto quo: & propterea cùm aer alteratur, vt quod, materia alteratur, vt quo: & pariter, cùm aer dissoluitur, vt quod, materia dissoluitur, vt quo; quia scilicet est subiectũ dissolutionis. Aer igitur ab igneo calore calefit, extenuatur, & rarefit; & cùm amplius sub propria natura cõtineri non possit, trãsmutatur in ignẽ. Hac digressiuncula puto, iam satis primum argumentum solutum esse.

[Margin notes: Quartum. — Caput solutionis. — Qualitates elemẽtorum sunt eorũdẽ agendi instrumenta. — Elemẽta habent certos, ac definitos suarum qualitatum gradus. — Speculare hic diligenter.]

Reliquorum argumentorum solutio. *Cap. VI.*

Ad secundũ. AD secundum neganda est consequentia. Ad probationem respondendum, calorem, aquæ impertitum, eius quidem destructionem moliri; non tamen tanquam instrumentum aquæ, (non enim est aqua, quæ calore in semetipsam agat) sed tanquam instrumentum ignis: ille enim est, qui calore, vt instrumento proprio, aquæ destructionẽ molitur: quare non sequitur, vt idem sui ipsius destructionem moliatur, vt argumentum probare videtur. Ad tertium, neganda est maior: nam forma substantialis de materiæ quidem potestate deducitur; tamen non est necesse, vt in eadem accidentia insint: inhærent enim in composito; idque sufficit, vt ex eius potestate forma substantialis congruenter educi possit. Ad quartum negãda est consequentia. Ad probationem respondendum, nullum absurdum esse, idem, ratione diuersorum, & agens, & patiens esse posse. Itaque aqua, ratione materiæ, quam in se cõtinet, est subiectum, caliditatem recipiens, cum ipsa aliunde communicatam, atque ita patitur: eadem verò, ratione propriæ formæ substantialis, & qualitatis, ipsamconsequentis, quę est na-

[Margin notes: Ad tertium. — Ad quartum]

tiua

tiua frigiditas, externam à sese caliditatem expellit, semetipsam ad propriam naturam reuocando, atque ita agit. Ad quintum, Thomistæ, qui in eodem animaro composito vnam tantùm substantialem formam reperiri, &, ad animalis interitum, nouam statim cadaueris formam oriri, defendunt, varias afferunt responsiones. Dominicus à Soto lib. 5. Phys. q. 6. artic. 2. ad sextum, ait, casum canis viui, & cadaueris nullo modo continuos motus appellãdos esse; idque propter mobilis diuersitatem: arbitratus est enim, canem viuum, & cadauer esse duo composita, vel, vt ipse ait, supposita re ipsa distincta; posse tamen appellari duos motus contiguos, idque propter temporis vnitatem. Dominicus Bannes 1. de Generat. q. 9. defendit, duos istos motus neque continuos, neque contiguos; sed consequenter se habentes appellandos esse. Nam verum est, inquit, dicere, cadauer nunc non mouetur, & post hoc instãs mouebitur, atque ita motus cadaueris motum canis viui consequitur. Sed hęc omnia sunt absurda, quæ ex grauissimo illo errore oriuntur, nouam scilicet cadaueris formam in interitu animalis emergere: quem quidem errorem superiore disputatione cumulatè reiecimus. Nobis, qui in animato composito duas formas substantiales admittimus, scilicet animam, & formã mistionis, argumentum hoc nullum prorsus negocium facessit: dicimus enim, motum canis viui, & mortui, decidentis de turri, vnum numero, atque continuum esse, idque propter mobilis vnitatem. Neque verò subiectum istius motus est materia prima, vt argumentum probat; sed totum compositum, ex materia, & mistionis forma conflatum. Cùm enim constet, mistũ corpus motu præualentis elementi moueri, vt 1. de Cælo Aristoteles docet; pro comperto habendum est, motum canis, deorsum cadentis, illi conuenire, non quà animal est, quia sic conuenit illi motus progressionis; sed quà mistum quoddam est, in quo elementum terræ prædominatur. Porrò hoc mistum idem numero est in cane viuo, & cadauere. non enim illa forma mistionis dissoluitur: sed compositum illud aliqua re orbatur, quæ sibi priùs coniuncta erat, anima videlicet. Quare, manente eodem subiecto motus vno, & eodem numero; ille quoque motus vnus, & idem numero, atque cõtinuus erit. Nec vlla necessitas est, cur istius motus subiectum materiam primam esse statuamus; cùm materia prima per se, & forma destituta, motus haudquaquam capax sit. Verum igitur subiectum erit compositum ipsum, in quo, vt motus, ita cætera accidentia proximè recipiuntur. Eadem solutione soluitur alia ratio, de viui animalis combustione: si enim viuum animal vsque ad cineres comburatur, admittimus, cõbustionem illam, & calefactionem motum esse continuum; quia subiectum, in quo recipitur, est corpus mistum, quod per huiusmodi combustionem dissoluitur, atque in cineres vertitur. Ad sextum neganda est minor. Ad probationem, cùm quęritur, quando ignis calefacit aquã, & calorem educit de potentia ad actum, educat ne illum de potentia aquæ, prout aqua est, vel de potẽtia solius materiæ? R̃ndeo, de potẽtia aquæ, prout aqua est. Quòd si quis arguat, aquã, prout aqua est, calorem renuere. R̃ndeo, tunc cõmitti fallaciam æquiuocationis, mutando potentiam in habilitatem, vel, quod aiunt, in aptitudinem. Pro cuius rei maiore declaratione sciendum est, non eo modo educi accidens de potentia compositi, quo educitur forma de potentia materiæ: forma educitur de potentia materiæ; tùm quia materia potestatem habet illam recipiendi: tùm etiam quia, cùm ex se imperfecta sit, habilitatem habet, & naturalem quandam propensionem, vt cum illa iungatur, & deficientem sibi perfectionem nanciscatur. At verò compositum accidens quidem recipiendi potestatem habet, etiãsi illud propriæ naturæ repugnaret: habilitatem verò nullam, propterea quòd substantiale compositũ ex se perfectum est, nec vllam ab accidente perfectionem expectat, sine qua esse non posset: quin contrà potius accidens naturalem propensionem habet, vt in composito insit, tanquam in proprio subiecto, & fundamento, sine quo consistere nulla ratione potest. Ad rem igitur nostram, dum ignis aquam calefacit, non ita agens de potentia ad actum calorem deducit, vt aqua, quatenus aqua est, ad calorem recipiendum habilitatem habeat: Sed quia composito aquæ caloris subiectum fieri non repugnat, si admotum sibi calefaciens sit. Ad septimum respondendum est, maiorem propositionem veram esse de rebus eiusdem generis: ideo forma corporis est ignobilior anima vegetali, anima vegetalis est ignobilior sentiente, & tandẽ sentiens rationali: omnes enim istæ formæ substantiales sunt, atque adeò eiusdem generis. At verò in formis diuersi generis, cuiusmodi sunt forma substantialis, & accidentalis, ea propositio nullum habet locum. Quinimmò res opposito modo se habet, propterea quòd illa

Ad quintum R̃sio Thomistarum.

R̃sio Autoris.

Ad sextum.

Non eodem modo educiẽ accidẽs de potestate cõpositi, quo educitur forma de potestate materiæ.

Ad septimũ

forma nobilior censetur, à qua compositum accipit esse simpliciter, quàm illa à qua accipit esse secundum quid: à forma autem substantiali compositum accipit esse simpliciter, & propterea illa nobilior est forma accidentali, quanuis sit origine prior. Ad postremum, admittẽda est maior propositio: agens enim, & patiens in materia cõicare debent alioquin actio, & passio non esset mutua: hincque fit, vt Cælum agat in hæc inferiora, & ab eisdem non patiatur, quia Cælum, & hęc inferiora non communicant in materia. Minor verò propositio, qua calor ignis, & frigus aquæ inuicem agere dicebantur, neganda est: non enim calor, & frigus sunt ea ipsa, quæ agunt, sed sunt principia agendi: quæ autem inuicem agunt, sunt ignis, & aqua, quæ suis qualitatibus inter se pugnant. Nunc autem admitto, ignem, & aquam in communi subiecto conuenire, ex hoc tamen non sequitur, vt calor, & frigus in materia prima, vt in subiecto, proximè recipiantur, vt vir excellentissimus eo argumento probare contendit.

Ad octauum

Alterius sententiæ fundamentorum euersio. Cap. VII.

SOlutis rationibus oppositæ sñiæ, eiusdem nunc fundamenta funditus euertenda sunt: id, quod facilè præstabimus, cùm ex ijs, quæ iam superiùs dicta sunt, eorum euersio planissimè pateat. Erat fundamentum Marsilij, totum compositum ex materia, & forma esse quidem subiectum accidentium, non tamen proximum, & vt aiunt, inhæsionis, sed solùm denominationis: primam verò materiam esse subiectum, in quo proximè accidẽtia inhærent, atque ita putauit, omnes Aristotelis autoritates explicandas esse, quibus subiectum accidentium esse totum compositum, docere visus est. Conimbricẽses dicebant, materiam esse quidẽ subiectũ inhæsionis ipsorũ accidẽtium; non tñ purè, & nudè acceptam; sed prout subest formæ substantiali, quæ in genere causæ formalis externæ materiam reddit idoneam ad accidẽtia recipienda. Addebat Zabarella tertium fundamentum, dicebatque, formam ad accidentia recipienda concurrere tantummodo, vt necessariam conditionem, sine qua nunquam materia subiectum accidẽtium esse posset. Omnia hęc fundamẽta ijsdem argumentis tolluntur, quibus sñia nostra iam confirmata est. Primò, id, quod sensibus patet, nulla prorsus est ratione negandum: atqui sensibus patet, accidẽtia in toto composito recipi, vt manifestũ est in aqua calefacta, in qua tota calor diffusus est, id, quod tactu ipso quiuis facilè cognoscere potest; ergo nullo pacto dicendum est, accidẽtia proximè in alio subiecto, quàm in toto composito reperiri. Deinde non est materia, quæ agit, sed compositum ipsum: ergo debet habere proprium instrumentum, quo agat: instrumentum autem est accidens; ergo illud proximè in composito inhæret, non autem in materia, alioquin proprium eius instrumentum non diceretur. Præterea sicut materia est per se in potentia ad formam substantialem, ita constitutum ex materia, & forma est per se in potentia ad formam accidentalẽ: ergo sicut in substantia materiæ proximè recipitur forma substantialis; ita in substantia cõpositi proximè recipitur forma accidentalis; atque adeò forma quoque ad accidentia recipienda, vt concausa passiua concurrit: non ita quidem, vt vnam partem accidẽtium ipsa recipiat, aliam verò materia, sed ita, vt compositum ex materia, & forma, in ratione causæ passiuæ, omnia in sese accidentia sustineat, ac deinceps in materia, & forma, tanquàm in eius partibus recipiantur. Denique sicut anima non potest in concretum corpus induci nisi ipsam mistionis forma præcedat; ita non potest accidens in materiam introduci, nisi præcedat forma substantialis: sed anima in primam materiam proximè non introducitur, sed in totum corpus, organis instructum, tanquàm in adæquatam materiam; ergo & accidentia non in materia prima, sed in toto composito, tanquam in proximo, & adæquato subiecto recipiuntur.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta

An vllum accidens, quod in re dissoluta præfuerat, idem numero in re genita maneat. Cap. VIII.

Defenditur pars negatiua.

CVm iam statutum sit, proximum, & adæquatum accidentium subiectum, non esse materiam primam, sed totum compositum; patere nunc facilè vnicuique potest, in rei naturalis interitu dissolutionem fieri vsque ad materiam primam, vel quoad formas accidentales; adeò, vt ne vllum quidem accidens, quod in re dissoluta præfuerat, idem numero in re ge-

nita

nita maneat. Etenim Arist. in prædicamentis, cap. de substantia, disertis verbis asseruit, fieri nulla ratione posse, vt destructis primis substantijs, earum quicquam incolume maneat; sed totum compositum est prima substantia; eo igitur dissipato, omnia pariter accidētia, quę in ipso inhærebant, necessario delebuntur. Præterea, cùm subiectum accidentium sit totum compositum, si quod accidens rei dissolutæ in re genita manet, vt ex. gra. calor aeris in igne; ergo accidens de subiecto in subiectum migrabit, quod ab omnibus rectè philosophantibus abhorret. Huc accedit, quòd ex 1. de generat. tex. 23. interitus est mutatio totius in totum, nullo sensibili subiecti loco manente: si autem re intereunte, non omnia illius accidentia perirent, tunc post eius interitum idem sensibile subiectum maneret. Denique subiectum generationis, vt 1. Phys. & 1. de Ortu, & interitu, multis in locis Arist. docet, nihil est aliud, nisi materia nuda; ergo forma substantialis, adueniens, nullum prorsus accidēs in materia reperiret. Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta

Sed contra hoc videtur esse apertissima Aristot. autoritas 1. de Generat. tex. 24. vbi ita scribit, *Si qua maneat affectio eadem, vt frigiditas, & perspicuitas*, quibus verbis expressè docere videtur, eadem prorsus accidentia in re genita permanere, quæ in re dissoluta præfuerant. Notabilis obiectio.

Cuius quidem obiectionis facilis est solutio. Primò non dixit Aristo. absolutè, eandem affectionem in re genita, & dissoluta manere, sed sub conditione locutus est, ijs verbis, *Si qua maneat affectio, &c.* Deinde non definiuit, maneat ne eadem affectio numero, an specie, vel genere; ideo dicere possumus intellexisse Arist. in re genita, & dissoluta eandem manere affectionem, secundum genus. Et hoc certè euidentissimum est, nam cum ex aqua fit aer, manet quidem in aere perspicuitas, & humiditas, non quidem perspicuitas, & humiditas aquę, quia hęc accidentia vna cum aqua interierunt, sed perspicuitas, & humiditas aeris, quæ illius formam substantialem consequuntur, suntque eiusdem generis cum perspicuitate, & humiditate aquæ. Porrò secundum hęc accidentia, nullam in eo textu Arist. asserit factam esse transmutationem, in aeris generatione; propterea quod generatio illa ad formam substantialem aeris terminatur, & eo ipso temporis momento, quo adest forma aeris, adsunt etiam huiusmodi accidentia, quæ illam necessariò consequuntur, & in toto aeris composito proximè accipiuntur. Solutio. Explicat locus Aristo. 1. de Generat. tex. 24.

QVOMODO MANEANT ELEMENTA IN MISTO,

Disputatio Decimanona.

Quid agendum in hac disputatione. *Caput Primum.*

1. CVM Aristoteles in postrema parte primi libri de Ortu, & interitu, de mistione disserendum proposuisset, cùmque docuisset, quæ nam conditiones mistioni necessariæ sint, quæque idonea aptave essent, vt misceantur, vniuersum tandem sermonem, quinimmò totum primũ eius operis librum, hac definitione conclusit, *Mistio est mistibilium altera torum vnio.* Definitio sanè clara, & aperta ijs omnibus, quibus curæ est, nudam, simplicemque rerum veritatẽ, dimissis inanibus contentionibus, perdiscere. Obscura tamen ijs, quibus quædam contradicendi vis in animo semper natura insita est: qui dum res difficiles explicare nituntur, ipsam potius veritatem veluti in tenebras demergunt, maximamque intellectui caliginem offundunt. Ex hac definitione, atque ex ijs pariter, quæ in calce 84. contextus eiusdẽ libri Arist. scripsit, perdifficilis illa quæstio, de modo, quo elemẽta maneat in misto, originem duxit: quæ quidẽ excellentium cuiusuis ordinis Philosophorum ingenia mirum in modum exercuit, qui hac dẽ re tàm variè, tantaque dissensione disputarunt. Hanc igitur quæstionem, à tot viris eruditissimis agitatam, satisque adhuc complicatam, ipse quoque pro viribus euoluere decreui: non alio sanè consilio, nisi vt ostendam, eos omnes in maxima rerum ignoratione versari, qui, vetere abiecta philosophia, portentosam quandam opinionem, hisce tẽporibus satis celebrem, atque vniuersam philosophiam perturbantem, defendendam suscipiunt. Pernecessarium est philosopho, has res quas cernimus, ex elemẽtis conflatas, continuò tractanti, scire, quo nam pacto quatuor illa rerum initia ad hæc concreta corpora constituenda concurrãt, solis ne viribus, eorum tandem substantijs intereuntibus. An substantiarum, atque pariter qualitatum, citra vllum interitum, perfusione? An potius non omnino quidẽ eorum formis extinctis, sed tamen aliquam substantiæ iacturam solummodò perpessis? facilè opinor, erit huius rei veritatẽ ijs omnibus obtinere, qui nullius autoris beneuolẽtia obcęcati, liberum, apertumque rationibus aditum patefecerint. Ordo aũt in hac disputatione seruandus, is erit. Primum opiniones præcipuas, quæ de re proposita circumferuntur, breuiter in medium adducam. Mox in Auerrois sñia excutienda totus ero: & quoniam illãm arbitror à veritate penitus alienã, falsaque esse, atque absurda fundamẽta illa, quibus eadem & à Iacobo Zabarella, & ab alijs defenditur; propterea aduersus Iacobum Zabar. potissimùm disputabo, maximumque Auerrois fundamentum euertere nitar. Deinde Auicennæ sententiam, quam probabiliorem existimo, & explicabo, & rationibus confirmabo: cuius quidem confirmatione, & explicatione Latinorum sententiæ falsitas apparebit. Demum, quia inter cætera argumenta, quæ Auicennæ sententiam oppugnare videntur, ea præcipuè, quæ ab Scoto proponuntur; maximam vim, & efficacitatem præseferunt; idcirco ea potissimùm, & si quæ erunt eius generis alia, diluere conabor: his enim absolutis, perfectam huius arduæ, ac perdifficilis quæstionis notitiam tradidisse videbor.

Mistio quid sit.

Vnde ortum ducat disputatio hæc de mistione.

Huius disputationis necessitas.

Ordo in disputatiõe seruandus.

De elementorum mistione opiniones præcipuæ. *Cap. II.*

ERgo de modo, quo elementa seruantur in misto; ijs nunc omissis, quæ veteres naturæ interpretes prodidere, tres sunt opiniones præcipuę: vna est Auicennæ: altera Auerrois: tertia Latinorum, atque potissimùm Scoti. Auicẽna multis quidem locis, sed præsertim libr. 1. Sufficientiæ cap. 10. & 11. arbitratus est, elementa, fractis tantummodo substantijs, qualitatibusque repressis, non item extinctis, atque omnino dissolutis, ad misti procreationem concurrere. Subobscura est hæc sñia, propterea quo facilius itelligatur, aliqua indiget explicatione. In elemẽtis duo præcipue consideranda sunt: alterũ est elemẽtum ipsum, ex materiæ, substantia-

Opinio Auicennæ.

Eiusdem opinionis explicatio.

stantialisque formæ concretione consurgens: alterum est qualitas prima, quæ veluti propria affectio, à toto constituto proficiscitur, substantialemque formam elementi consequitur (non enim censuit Auicenna, primas qualitates esse formas substantiales elementorum) Iam verò quod ad elementa attinet, cùm paribus quodammodo viribus ad mistum constituendum cõcurrunt, existimauit Auicenna, mutua eorum actione, inter se frangi, & minutatim concidi, adeo vt totæ elementorum substantiæ in perexiguas particulas redigantur, sub quibus tamẽ propriæ substantiales formæ consistere possint. Hæ autem perexiguæ particulæ ita se habẽt in mistione, vt vnius elementi particula alterius elementi particulæ cohærescat, & sic vicissim; suntque huiusmodi particulæ inter se adeo permistæ, atq; cõfusæ, vt ne Lynceus quidem aliquam amplius aut ignis, aut aeris, aut aquæ, aut terræ particulam distinctè percipere posset. Vt igitur elementorum substantiæ inter se optimè coiuerunt, statim comparet mistum; habens quidem naturam ab elementis distinctam; re vera tamen incolumes elementorum substantias, ita, vt dixi, concisas in se ipso includens. Ad qualitates verò quod attinet, putauit idem autor, eas inter se perfectè quidem misceri; nequaquam tamen ex mutua earum actione omnino dissipari, aut extingui; alioquin mistum qualitatibus vacuum, atque nudum manere necesse esset: sed, repressa duntaxat earum exuperantia, ad moderationem quandam, & temperationem reuocari; atque ita mistum hac qualitatum conformatione gaudere. Hæc fuit Auicennæ sententia, quæ vetustissima est: nam e Stoicorum Schola profecta fuisse dicitur; & Anaxagoræ, Empedoclis, &, vt aliquibus placuit, Platonis etiam decretum extitisse videtur: tametsi veteres isti philosophi non ita suas sententias explicarint. Sed de illis quoquo modo se res habeat, eandem sententiam ex recentioribus philosophis Io. Fernelius lib. 2. Physiologiæ c. 6. 7. & 8. Archangelus Mercenarius in suis dilucidationibus pag. 225. & Franciscus Bonamicus lib. 8. de Motu c. 50. amplexati sunt: neque inter Latinos interpretes Magnus Albertus 1. lib. de Generatione, & interitu tract. 6. c. 5. ab eadẽ recessisse visus est. Auer. cùm lib. 1. de Ortu, & interitu, com. 90. tùm tertio lib. de Cælo, com. 67. putauit cum Auicenna elementa, repressis quidem qualitatibus, & ad moderationẽ quãdam redactis, ad misti procreationem concurrere; hoc tamen ab eo dissentit, quòd mutua elementorum actione, non qualitates solùm, verùm etiam formas ipsas substãtiales reprimi, atque retundi ex eisque, ita repressis, mistum denique coalescere existimauit. Non dubitauit autem Auer. asserere, substantiales elementorum formas, qualitatum instar, intendi, atque remitti posse; propterea quod, illas ancipitis cuiusdam naturæ, atque inter formas substantiales perfectas, & accidentia medias esse, iudicauit. Hæc sententia hisce temporibus communior esse videtur: eam enim complures Peripatetici secuti sunt, præsertim Zimara theoremate 27. tam etsi probabilem quoque Auicennæ sententiam existimarit. Alex. Achil. lib. 2. de Elementis art. 3. Iandunus 6. Phys. q. 4. Suessanus 11. Metap. disput. 4. Flaminius Nobilius 1. de Generatione, Piccol. lib. de Mistione c. 9. Videtur etiam hæc sententia fuisse Io. Gram. in fine 1. lib. de Generatio. & interitu; cui ex Scholasticis Doctoribus scripsit Io. Bachonus lib. 3. Senten. d. 16. q. 1. à quo parùm distat Aureolus. Sed inter cæteros philosophos, Iacobus Zab. vir excell. & à me semper magno in honore habitus, toto lib. de Mistione, huius opinionis explicatorem, acerrimumque propugnatorem se præbuit. Latini interpretes opinati sunt non solùm substantiales formas, verùm etiam qualitates ipsas, quotiescunque ex elementorum coagmẽtatione mistum procreatur, penitus interire: cùm enim vnius rei dissolutio sit alterius generatio, existimarunt, in elementorum congressu, substantiales eorũ formas prorsus extingui, atq; ex illarum extinctione, nouã statim misti formã, ab illis distinctã, exoriri. Qualitates pariter, dum inter se pugnant, tandem oblitescere, nouamque qualitatem, ab eis senum étam, emergere dixerunt, quæ misto, recens orto, propria fiat. Nil ergo aliud asserũt, mistum in se continere, nisi materiam primam, quæ etiam substantialibus elementorum formis substernebatur; atque rursus ipsasmet elementorum vires, quibus misti forma, ad suas edendas operationes, veluti proprijs continenter vtatur. Hanc sententiam S. Tho. opusculo 33. Herueus, Capreolus, Caietanus, Gregorius Arim. Aegidius, Io. Maior, Ochamus, Marsilius, Albertus de Sax. Ludouicus Buccaferreus, & alij recentiores Scholastici comprobarunt. Sed præcipuus eius defensor fuit Io. Scotus lib. 2. Sent. dist. 15. q. vnica, cum quo potissimùm dissentire putaturi sumus. Hæ sunt præcipuæ sententiæ, quæ de hac quæstione hactenus emerserunt.

Elemẽtorum substãtiæ nõ pereũt in misto secundum Auic. sed tantùmodo frangantur.

Elemẽtorum qualitates repressa tãtùm earum exuperantia seruantur in misto.

Recentiores philosophi q Auic. sententia secuti sũt. Io. Fernelius. Arch. Merce. Franc. Bona. Hanc sniam approbauit quoque Magnus Albet.

Opin. Auer. Vt elementorũ qualitates ita earundẽ substantiæ in misto secundum Auer. reprimuntur.

Auerroicæ sẽtentiæ sectatores, quę vñ etiam fuisse Io. Gramm. Zimara. Alex. Achill. Iandunus. Suessanus. Flam. Nobil. Fran. Piccol. Io. Baccon. Aureolus. Zabarella.

Opinio Lat. Tàm substantiales formæ quàm eorum qualitates, in misti procreatione, iuxta Latinorũ sententiã penitus oblitescere.

S. Thom. Herueus. Capreolus. Caietan. Greg Arim. Aegid. Rom. Io. Maior. Ocham. Marsilius. Alb. de Sax. Lud. Buccaf.

Scotus acerrimus huius opinionis defensor.

Auerrois opinio à Iacobo Zabarella explicatur, fundamentisque stabilitur. Cap. III.

NVnc paulò diligentiùs singulas expendamus,& videamus,quænam illarum magis cũ veritate consentiat. Versabimur primùm in Auer.opinione,quam præ ceteris Iacobus
Elicit hic suæ cum opinionis Auerrois. Zabarella defendendam suscepit,eandem aliquibus fundamentis muniuit. Auerroes igitur, vt & mistionem proprie dictam,& misti etiam vnitatem seruaret, contra Auic.elementorũ formas intẽdi,atque remitti,easdemque fractas,& castigatas,in misto seruari putauit; ita vt ex omnibus forma quædam media fiat,quam etiam media qualitas,ex congressu,mutuaque alteratione,& castigatione excellentiarum qualitatum elementariarum orta,consequatur. Sic igitur misti vnitas primùm seruatur;cùm vnicam tantum formam possideat. Deinde verò eiusdem misti generatio,quæ alteratio nequaquam est: cùm substantiales elementorum formæ integræ non maneant,sed eædem,aliquo gradu dimisso,in misti formam degenerent, in quo nec ignis,nec aer,nec aqua,nec terra conspicitur,sed totum,ex illis iam constitutũ,aut ferrum,aut aurum,aut aliud quippiam existere incipit. Non est pariter mistio plurium rerũ coaceruatio:quoniam in misto quatuor elementorum formæ non amplius conspiciuntur; sed tertiæ potius cuiusdam naturæ,ac substantiæ vnio fit,per mutuam elementorum alterationem. Tandem quælibet pars misti,sic constituti,est mista; cùm in qualibet eadem mistio
Nota mõstrũ ĩ philosophia ab Auerroe inductum. nis forma reperiatur. Cæterùm quia Auer.vt suam hanc opinionem defenderet, quoddam veluti monstrum in philosophia inducere coactus est, nimirum elementorum formas à substantiarum dignitate detorquendo,ponendoque illas,ceu qualitates,intendi, atque remitti, quod substantiæ penitus aduersatur;ideo Iacobus Zab.nonnullas distinctiones excogitauit, quibus & Aristotelicam illam propositionem explicaret, qua dicitur substantiã non suscipere magis,nec minus;& Auer.sententiam defenderet,quæ Aristotelicæ illi propositioni om-
Primũ Zabarellæ fundamẽ pro Auer.opinione tuenda. nino repugnare videbatur. In eo igitur libro,quem de mistione edidit,c.7.elicit 1.ex Auer. 10.Metaph.com.23.6.Phys.com.32.& 3.Meteor.capite de Iride,hanc medij distinctionẽ. Medium,inquit,duplex est,alterum per abnegationem,alterum per participationem extremorum. Primum est sicut lapis,qui neque sanus est,neque æger:sed hoc medium nihil ad rẽ nostram. Alterum medium adhuc est duplex,vnũ,quod specie ab vtroque differt extremo; & hoc propriè dicitur medium,vt rubrum,quod medium est inter album,& nigrum. Alterũ est medium,quod ab altero extremorum specie non differt,vt si multo albo parum nigri misceatur,remittitur quidem albedo,& fit minus album:species tamen albedinis non mutatur, quia adhuc vocatur album,licet sit minus album,quàm priùs,& hoc inter nigrum & purum album medium quodammodo dicitur,sed impropriè;quia re vera non est nisi album. Ex hac
Secundũ fundamentum. distinctione hanc aliam elicit. Propriè loquendo,differunt intendi,& remitti,atque suscipere magis,& minus:nam intendi,& remitti est quid communius,latiusque patet, quàm suscipere magis,& minus:& ratio est,quia remissio,puta albi,potest esse & absque variatione, & cum variatione speciei:sed magis,& minus non variant speciem. Si igitur intensio,& remissio fiat sine variatione speciei;tunc medium constituit, quod specie ab altero extremorũ nõ differt;& hoc propriè est suscipere magis,& minus. At verò si fiat cum variatione speciei;tũc medium constituit,quod ab vtroque extremorum specie differt;& hoc non est propriè suscipere magis,& minus. Hac posita distinctione,huiusce quæstionis veritatem ita Zabarella se
In quo consista Zabarellæ defensio. concludere existimauit. Si intendi,& remitti sine speciei variatione accipiatur,& quatenus idem est,ac suscipere magis,& minus;tunc nulla substantia,siue simplex illa sit,siue composita,siue perfecta,siue imperfecta,intendi,remittive potest:& hoc modo Aristoteles in prædicamentis,c.de substantia intellexit;dum,substantiam non suscipere magis, nec minus asseuerauit. Si autem intendi,& remitti cum variatione speciei accipiatur;tunc nihil absonum est, si aliqua substantia remittatur:hoc autem modo asserit, substantiales elementorum formas remitti posse,ea.s.remissione,qua species variatur. Quò autem res faciliùs intelligatur,exemplum adducit:nam forma ignis & remitti,& aliquem gradum amittere potest: sed ea remissio fit necessariò cum mutatione speciei;quoniam fit aliorum elementorum contrariorũ admistione,qua alia quoque elementa similiter remittuntur; & ex ea remissione desinunt esse ignis,aer,aqua,terra,nouaque species,vt caro,vel aurum exoritur, quod rectè ab Arist.medium à mistibilibus diuersum appellatur:est.n.ipsum mistum,quod ab extremis,puta ab ele

mentis

mentis specie diuersum est. Elicit deinde Zab. misti formam nil aliud re ipsa, quàm collectionem quandam plurium graduum formarum elementariarum esse, quibus noua, vt ipse ait, formalitas accessit, quæ formaliter ab elementorum formis diuersa est; quoniam formalitas misti non elemẽtum quidem, sed mistum constituit, eique aliud esse, specificum tribuit. Vult igitur celeberrimus iste Doctor, elementa in misto formaliter manere, hoc est, elementorum formas in misto, vt ipse asserit, secundum suas realitates, non tamen secundum formalitates asseruari: suas enim, inquit, excellentias amittunt, & in misto tantummodo secundũ aliquot earum gradus continentur: lætatusque est, hanc eandem Auer. sententiæ explicationem, & defensionem, Doctoris quoque Resoluti Io. Bachonis extitisse. Tandem notat, aliam esse remissionem formarum elementariarum, & aliam esse remissionem qualitatum: nam qualitates recipiunt magis, & minus, & vtraque remissione remitti possunt, tàm ea, quæ fit cum variatione, quàm ea, quæ fit sine variatione speciei: quoniam aer quandoque magis, quandoq; minus calidus est; & tàm acrior, quàm debilior ille calor, aereus calor appellatur; vterque. n. est eiusdem speciei. Secus autẽm est de substantiali ipsius aeris forma; ipsa enim remitti quidem potest: sed tamen cum variatione speciei, quia, aliquo gradu dimisso, non est amplius forma aeris, sed in alicuius misti formam delabitur; & propterea remissionem in qualitatib. factam, non semper remissio, in forma substantiali facta, consequitur. Hæc est Zab. opinio, seu potius Auerroicæ sententiæ defensio, & explicatio: quam fideliter, & sedulò perecẽsui, quò etiam faciliùs, & liberiùs eandem refellere possim.

Tertium fundamentum.

Quartũ fundamentũ.

Zabarellæ defensio quo ad priorem partem reijcitur. Cap. IV.

NEscio, vtra maiore animaduersione, dignior sit, an Auerrois sñia de formarũ illo genere, quas inter perfectas substantiales, & accidẽtales, medias appellauit; an potius noua hæc Zabarellæ excogitatio, qua ipsam totis viribus defendere conatus est: vtrãque certè quicunque libera, solutaque mẽte ad contemplandum accesserit parum constantẽ iudicabit. Cũ Auerroe parua nobis dimicatio est: nos. n. quoque substantiales elemẽtorum formas re ipsa in misto contineri defendimus; hoc vno ab eo dissentimus, quod ipse statuerit, formas illas, tametsi verè substantiæ sunt, quosdam nihilominus gradus habere, qui in elemẽtorum pugna, atque congressu, remittãtur. Placitum hoc dubio procul tanquam inane, & à solida philosophia alienum doctissimi quique viri abiecissent, nisi illud Iacobus Zabar. minutis quibusdam subtilitatibus, sed tñ valde apparẽtibus, & magnam efficacitatem præseferẽtibus, roborasset. Si igitur nos, has ipsas subtilitates Veritatis malleo resistere non posse, ostẽderimus, è doctis viris certè nullus existet, qui aut Auerrois sñiæ adhæreat, aut illius partes tueatur. Iam verò Zabar. defensio duo præcipua capita continere vr̃, quæ à nobis singillarim expendẽtur, atque ẽt ordine reijcient. Alterũ est, intẽdi, & remitti, non esse idẽ, ac suscipere magis, & minus; sed esse quid cõius, & latius: fieri. n. quãdoque cum variatione, interdum sine variatione speciei; & propterea elemẽtorum formas non eas quidem esse, vt propriè suscipere magis, & minus dicantur, sed vt in misto, cum speciei mutatione, remittãtur. Alterum est, elemẽtorum formas non ſm suas formalitates, sed duntaxat ſm suas realitates in misto manere. Contra primum caput hanc statuo conclusionẽ; Intendi, & remitti, idem omnino est, ac suscipere magis, & minus. Quam quidem conclusionẽ sic probo; intẽsio, & remissio non fit, nisi ſm gradus quemadmodum ipsemet Zabar. testatur, & est veritas, cõi omnium ore celebrata: sed vbicunque est pluralitas graduum, ibi est intensio; vbi minoritas, ibi remissio; ergo intendi, & remitti idem omnino est, ac suscipere magis, & minus. Confirmemus exemplo: habet ignis calorem summum, atque intensum; aer calorem debilem, atque remissum: põt ignis fieri minus calidus si qui caloris gradus ab eo deducantur: põt item aer magis calidus fieri, si ipsi aliqui gradus caloris adiungantur: fiet igitur aer magis calidus intensione; & ignis minus calidus, remissione: ex quo planè sequitur, intẽdi, & remitti idem prorsus esse, ac suscipere magis, & minus. Audio Zabar. respondentem, suscipere magis, & minus idem vtique esse atque intendi, & remitti; non licere tñ oppositum inferre; quia intendi, & remitti qñque fit, sine variatione speciei, & tunc idem est, ac suscipere magis, & minus; quandoque fit, cum variatione speciei, & tunc non est idem. Hæc rñsio adeò multorum intellectibus adhæsit, vt illam tanquam veritatis normam, & certam quandam regulam consequantur, nec eam confutare exigui est operis,

Quid displiceat i opinione Auerr.

Zabarellæ defensio duo p̃cipua continet capita.

Primum caput.

Alterum caput.

Autoris conclusio cõtra primum caput.

Exemplum.

Zabarellæ responsio, quæ iam communis facta est.

ris,

ris, & muneris curabo tñ, Deo annuēte, id præstare, quod iam pollicitus sum. Vt aūt videamus, in quo præcipuè vis huius responsionis consistat, scire decet, Iacobum Zabarellam hac in re nō sibi ipsi constitisse, sed modò hoc, modò illud affirmasse. Interdum dixit, elemētorum formas ita remitti, vt aliqui earum gradus auferantur, illasque tantummodo cum aliquibus gradibus remanere; ita tamen, vt species varientur. Interdum dixit, illas in indiuisibili consistere, quendam tamen determinatum suarum qualitatum gradum habere: cum autem qualitas latitudinem habeat, non ex cuiuslibet gradus qualitatis amissione, formæ remissionem fieri, sed solùm, cùm ille gradus amittitur, quem forma necessariò exposcit, tuncque forma, cū speciei variatione, remittitur. Hoc totum dixit Zabarella, cap. 7. multis in locis: & volui ego hanc eius explicationem, & responsionem afferre, quò eam distinctius vtrinque reijcere possim, ne vllus ipsi, aut eius sectatoribus locus relinquatur, ad quē confugiant. Dico igitur primùm, hanc Zabarellæ responsionem Auerrois potius sniam euertere, quàm tueri. Accipiamus primam partem, nimirum formas elementorum habere gradus, qui cum speciei variatione remittātur. Cōtra argumentor sic; Omne, quod est altero posterius, estque illi (vt aiūt) essentialiter annexum, illud necessariò ponit, & indicat: sed gradus est posterior forma, estq; illi essentialiter annexus; igitur gradus ponit, & indicat formam, cuius est gradus: si ergo, vt ait Zabarella, forma ignis duntaxat secundum aliquos gradus manet in misto: cum iam suam excellentiam amiserit; sequitur, speciem ignis non esse mutatam; gradus.n. formę ignis necessariò exigit, & indicat formam ignis: falsum est igitur dicere, formam ignis in misto remitti cum variatione speciei. Præterea si hoc, quod est intendi, & remitti rectè percipiamus; inueniemus, nunquam id cum speciei mutatione fieri posse: vel si fiat; ita certè in accidentib. fiet, sicut ponit Zabarella, fieri in substantialibus elementorum formis. Quid enim, obsecro, est intendi? nihil profectò aliud, nisi formam acquirere aliquem gradum, quem priùs non habebat: & remitti est, formam deserere aliquem gradum, quem priùs possidebat: at verò formam deserere, aut acquirere aliquem gradum, non est, formam deleri, & in aliam speciem conuerti, sed est, formam eandem cum maiori, vel minori gradu manere. Quòd si qua insignis graduum remissio fiat, quam speciei remissio consequatur; non magis hanc substantijs, quàm accidentibus contingere video. Etenim sumo calorem quatuor graduum: huic si notabile frigus opponatur, auferetur primùm ab eo vnus gradus, & manebit nihilominus calor: deinde verò fiet eiusdem remissio quo ad secundum, & postea quo ad tertium, semper tamen erit calor, dummodo aliquem gradum obtineat: tandem si vrgente frigore, omnis caloris gradus aboleatur; tunc, cum variatione speciei, caloris remissio fiet; quia nō manebit amplius calor; sed quod calidum erat, frigidum fiet. Quòd si ita in substantijs fit, vt existimat Zab. hæc certè non erit remissio, sed absoluta formæ destructio, & abolitio. At hoc dicere, est Auer. sentētiam penitus euertere; quia si in misto elementorum formæ, cum speciei mutatione, remittūtur; ergo elementa in misto secundum suas formas non seruantur, sed pereunt, & in misti speciem conuertuntur, quæ est Latinorum opinio. Vel si cum aliquibus gradibus maneant; cū suis pariter formis, quas illi gradus necessariò exigunt, permanebunt, vt iam probatum est; atque adeo cum speciei mutatione non remittuntur. Dicet forsan Zab. non esse parem accidentalium, & substantialium formarum rationem, quod ad graduum remissionem attinet: quia formæ accidentales, cùm omnino remittuntur, non manent cum aliquibus gradibus, sub alia specie; sed prorsus pereunt: at verò substantiales elementorum formæ, cùm aliquibus gradibus sub alia specie manere possunt. Sed hæc responsio difficultatem non aufert: nam aut isti gradus, qui manent in formis elementorum, quæ iam sua iura, vt ita dicam, amiserunt, sunt ipsarum formarum proprij, puta aeris, ignis, & sic de alijs: aut sunt gradus corporis misti: Si formarum; ergo suas formas ponunt, atque ita nulla speciei mutatio facta est, vt arguebam priùs. Si corporis misti, recens orti; ergo elementa in misto, secundum formas refractas, non manent, vt Auer. existimauit; sed pereunt, & in mistum conuertuntur, vt asserit Scotus. Rursus formæ accidentales, si aliquos habeant gradus; æquè permanent, vt substantiales: substantiales verò, si nullum habeant gradum, pereunt, sicut accidentales: ergo vtrobique par ratio est. Sed ad alteram responsionis partem veniamus: cùm enim rem hanc vir doctissimus paulò intimius contemplatus esset; ne gradus in substantialibus formis statueret, illas cum Aristotele in indiuisibili consistere affirmauit: formam tamē tunc remitti asseruit, cùm ei gradus illum

Zabarellæ in re constātia in prius dictis. — Zabarellæ responsio Auerr. potius opinionē euertit, quàm defendat. — Contra primam partem Ratio prima. — Ratio secunda. — Intendi, & remitti quid sit. — Responsio ex Zabarel. sententia elicita. — Confutatio. — Contra secundam partem responsionis Zabarellæ.

Prima ratio.

ille qualitatis adimitur, cui erat addicta. Si ita est, Excell. Zabarella, iam conferamus manus: non est hæc Auerroicæ opinionis defensio, sed acerrima eiusdem impugnatio. Primò iā confiteris, non manere amplius formam, cùm ille gradus qualitatis tollitur, cui erat addicta, sed remitti: at verò hoc remitti, quid aliud est, quam dissolui, & aboleri? Non manebunt igitur elementa in misto secundum formas, gradus aliquos tenētes, sed eorum formæ penitus destruētur. Deinde hęc responsio dictis Auer. consentanea non est: nam Auer. arbitratus est, has substantiales elemētorum formas mediam quandam naturam inter perfectas substantiales formas, & accidentales, obtinere: at verò id, quod asserit Zabarella, omnibus formis substantialibus, vel perfectissimis est cōmune. Quod sic probo; consideremus animal, vt ex. grat. bouem; anima sentiens in boue temperationē quandam qualitatum exposcit, vt illa remota, amplius in animali consistere nequeat; quēdam.n. caloris gradum exigit, & humoris, quo ablato, ipsa statim pereat necesse est. Quod autem de sentiente anima dicitur, idem de omnibus alijs formis dicendum est: omnes.n. certum, & determinatum alicuius qualitatis gradū exposcunt. Quòd si elemētorum formæ alicui certo qualitatis gradui addictæ sunt, quo ablato, ipsæ statim euanescant, speciemque mutēt; iam planè sequitur, illas à perfectis formis minimè dissidere, neque mediam illam naturam, quam excogitauit Auerroes, obtinere.

Secunda rō.

Reijcitur Zabarellæ defensio quo ad partem posteriorem. Cap. V.

Alterum caput defensionis Zabar.

SEd dicet fortasse Zabarella mutationem speciei, in elemētorum formis, non sic esse intelligendam, vt penitus formæ pereant; sed hoc pacto, quia.s. formæ illæ suas excellentias amittunt, atque secundum suas realitates.i. secundum aliquos gradus, non ēt secundum suas formalitates in misto seruantur. Hoc erat alterum caput defensionis eius, quod facilè quidē abscindi posset, ostēdendo tantummodo, illud suis ipsius dictis non consentire. Priùs.n. dixit, substantiales elemētorum formas in indiuisibili consistere: nunc aūt asserit, easdem formas gradibus præditas esse. Sed libet nihilominus hoc eius fundamētum minutatim euertere, ostēdereque, huiusmodi responsionem potius voluntariam, quàm necessariam esse: quod vt faciliùs præstare possimus, nonnulla priùs notare operæ pretium est. Primùm, in quocūque elemēto hæc potissimùm reperiri; materiam, formam, qualitatem, gradus qualitatis: addamus ēt in Zabarellæ gratiam, & Auerrois, id, quod nullo modo verum est, sed tū commodiorem, facilioremque reddet disputationem, nimirū gradus ipsius formę: adest etiam quantitas elemēti; sed hæc modò nihil ad rem nostram. Deinde, gradum alicuius formæ, absque propria forma, consistere nequaquam posse (vt.n. antè dictum est) nunquam posterius sine suo priori, cum quo est naturaliter, & essentialiter coniūctum, reperiri pōt; & propterea nunquā dabitur gradus caloris, absque calore: hoc.n. contradictionem inuoluit. Postea, quamuis forma in plures gradus diuisibilis, sine aliquo gradu consistere queat; eam tamen absque omni gradu simpliciter esse non posse: quo fit, vt à gradu ad formam bona semper cōsecutio sit, sic arguendo: ibi est gradus albedinis; ergo est albedo. Pōt igitur albedo absque hoc, vel illo gradu existere; nihilominus si existit, terminatque visum, necesse est, vt aliquem saltem gradum teneat, qui sibi quodammodo naturalis est; quique ideo gradus appellatur, quia forma illa ad intensionem, hoc est ad vlteriorem gradum recipiendum, apta, nataque est. Cùm aūt albedo illa satis remissa appareat; idcirco infimum gradum ea dicitur obtinere. Quòd si eadem intendi non posset, tunc gradus ille ad albedinem comparatus non magis gradus, quàm forma appellaretur; quamuis si ad albedinem, in aliquo alio subiecto existētem referatur, gradus quoque nuncupari possit. His notatis, ad Zabarellam, vnde digressi sumus, reuertamur, à quo libentissimè discerem, quid sit, elemēta in misto secundum suas realitates, non ēt secundū suas formalitates manere? Dicet fortasse, suis fundamētis innixus, nihil aliud hoc esse, nisi elemēta manere in misto, non secundum omnes suos gradus. Tunc ego ab eodem sciscitabor, num per gradus intelligat gradus qualitatum, an potius formarum: si qualitatum; iam constat, ob quorundam graduum qualitatum amissionem, formas nequaquam remitti, aut perire, quēadmodum ipsemet fatetur: ergo si à qualitatibus aliqui gradus auferantur, poterunt nihilominus elemētorum formæ in misto secundum suas formalitates manere: quandoquidem formalitas (vt ad rem nostram pertinet, à forma dr̄, & propterea vbi reperitur forma, ibi quoque formalitatē dari necesse est, si verò per gradus, intelligat gradus formarū; vrgeo hoc eodem

Nōnulla notanda p Zaba. fundamēto euertēdo.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Ratiocinatione hac euidēter ostendit, fal ū esse dicere, elemēta manere ī misto tantùmodo secūdum suas realitates, non item secūdū suas formalitates

argu-

ris,& muneris;curabo tñ, Deo annuente, id præstare, quod iam pollicitus sum. Vt aũt videamus, in quo præcipuè vis huius responsionis consistat, scire decet, Iacobum Zabarellam hac

Zabarellæ in constãtia in ꝓprius dictus

in re nõ sibi ipsi constitisse, sed modò hoc, modò illud affirmasse. Interdum dixit, elemẽtorum formas ita remitti, vt aliqui earum gradus auferantur, illasque tantummodo cum aliquibus gradibus remanere; ita tamen, vt species varientur. Interdum dixit, illas in indiuisibili consistere, quendam tamen determinatum suarum qualitatum gradum habere: cum autem qualitas latitudinem habeat, non ex cuiuslibet gradus qualitatis amissione, formæ remissionem fieri, sed solùm, cùm ille gradus amittitur, quem forma necessariò exposcit, tuncque forma, cũ speciei variatione, remittitur. Hoc totum dixit Zabarella, cap.7. multis in locis: & volui ego hanc eius explicationem, & responsionem afferre, quò eam distinctius vtrinque reijcere pos-

Zabarellę responsio Auerr. potius opinioné euertit, quàm defendat.

sim, ne vllus ipsi, aut eius sectatoribus locus relinquatur, ad quẽ confugiant. Dico igitur primùm, hanc Zabarellæ responsionem Auerrois potius sñiam euertere, quàm tueri. Accipiamus primam partem, nimirum formas elementorum habere gradus, qui cum speciei variatione remittãtur. Cõtra argumentor sic; Omne, quod est altero posterius, estque illi (vt aiũt)

Contra primam partem Ratio prima.

essentialiter annexum, illud necessariò ponit, & indicat: sed gradus est posterior forma, estq; illi essentialiter annexus; igitur gradus ponit, & indicat formam, cuius est gradus: si ergo, vt ait Zabarella, forma ignis duntaxat secundum aliquos gradus manet in misto: cum iam suam excellentiam amiserit; sequitur, speciem ignis non esse mutatam; gradus.n. formę ignis necessariò exigit, & indicat formam ignis: falsum est igitur dicere, formam ignis in misto remitti

Ratio secunda.

cum variatione speciei. Præterea si hoc, quod est intendi, & remitti rectè percipiamus; inueniemus, nunquam id cum speciei mutatione fieri posse: vel si fiat; ita certè in accidentib. fiet,

Intendi. & remitti qd sit.

sicut ponit Zabarella, fieri in substantialibus elementorum formis. Quid enim, obsecro, est intendi? nihil profectò aliud, nisi formam acquirere aliquem gradum, quem priùs non habebat: & remitti est, formam deserere aliquem gradum, quem priùs possidebat: at verò formam deserere, aut acquirere aliquem gradum, non est, formam deleri, & in aliam speciem conuerti, sed est, formam eandem cum maiori, vel minori gradu manere. Quòd si qua insignis graduum remissio fiat, quam speciei remissio consequatur; non magis hanc substantijs, quàm accidentibus contingere video. Etenim sumo calorem quatuor graduum: huic si notabile frigus opponatur, auferetur primùm ab eo vnus gradus, & manebit nihilominus calor: deinde verò fiet eiusdem remissio quo ad secundum, & postea quo ad tertium, semper tamen erit calor, dummodo aliquem gradum obtineat: tandem si vrgente frigore, omnis caloris gradus aboleatur; tunc, cum variatione speciei, caloris remissio fiet; quia nõ manebit amplius calor; sed quod calidum erat, frigidum fiet. Quòd si ita in substantijs fit, vt existimat Zab. hæc certè non erit remissio, sed absoluta formæ destructio, & abolitio. At hoc dicere, est Auer. sententiam penitus euertere; quia si in misto elementorum formæ, cum speciei mutatione, remittũtur; ergo elementa in misto secundum suas formas non seruantur, sed pereunt, & in misti speciem conuertuntur, quæ est Latinorum opinio. Vel si cum aliquibus gradibus maneant; cũ suis pariter formis, quas illi gradus necessariò exigunt, permanebunt, vt iam probatum est; at-

Respõsio ex Zabarel. fundamentis elicita.

que adeo cum speciei mutatione non remittuntur. Dicet forsan Zab. non esse parem accidentalium, & substantialium formarum rationem, quod ad graduum remissionem attinet: quia formæ accidentales, cùm omnino remittuntur, non manent cum aliquibus gradibus, sub alia specie; sed prorsus pereunt: at verò substantiales elementorum formæ, cùm aliquibus gradi-

Confutatio.

bus sub alia specie manere possunt. Sed hæc responsio difficultatem non aufert: nam aut isti gradus, qui manent in formis elementorum, quæ iam sua iura, vt ita dicam, amiserunt, sunt ipsarum formarum proprij, puta aeris, ignis, & sic de alijs: aut sunt gradus corporis misti? Si formarum; ergo suas formas ponunt, atque ita nulla speciei mutatio facta est, vt arguebam priùs. Si corporis misti, recens orti; ergo elementa in misto, secundum formas refractas, non manent, vt Auer. existimauit; sed pereunt, & in mistum conuertuntur, vt asserit Scotus. Rursus formæ accidentales, si aliquos habeant gradus; æquè permanent, vt substantiales: substantiales verò, si nullum habeant gradum, pereunt, sicut accidentales: ergo vtrobique par ratio

Contra secũdam partem rñsionis Zabarellæ.

est. Sed ad alteram responsionis partem veniamus: cùm enim rem hanc vir doctissimus paulò intimius contemplatus esset; ne gradus in substantialibus formis statueret, illas cum Aristotele in indiuisibili consistere affirmauit: formam tamẽ tunc remitti asseruit, cùm ei gradus

illum

ille qualitatis adimitur, cui erat addicta. Si ita est, Excell. Zabarella, iam conferamus manus; non est hæc Auerroicæ opinionis defensio, sed acerrima eiusdem impugnatio. Primò iā confiteris, non manere amplius formam, cùm ille gradus qualitatis tollitur, cui erat addicta, sed remitti: at verò hoc remitti; quid aliud est, quam dissolui, & aboleri? Non manebunt igitur elementa in misto secundum formas, gradus aliquos tenētes, sed eorum formæ penitus destruētur. Deinde hęc responsio dictis Auer. consentanea non est; nam Auer. arbitratus est, has substantiales elemētorum formas mediam quandam naturam inter perfectas substantiales formas, & accidentales; obtinere: at verò id, quod asserit Zabarella, omnibus formis substantialibus, vel perfectissimis est cōmune. Quod sic probo; consideremus animal, vt ex. grat. bouem; anima sentiens in boue temperationē quandam qualitatum exposcit, vt illa remota, amplius in animali consistere nequeat; quēdam .n. caloris gradum exigit, & humoris, quo ablato, ipsa statim pereat necesse est. Quod autem de sentiente anima dicitur, idem de omnibus alijs formis dicendum est: omnes .n. certum, & determinatum alicuius qualitatis gradū exposcunt. Quòd si elemētorum formæ alicui certo qualitatis gradui addictæ sunt, quo ablato, ipsæ statim euanescant, speciemque mutēt; iam planè sequitur, illas à perfectis formis minimè dissidere, neque mediam illam naturam, quam excogitauit Auerroes, obtinere. Prima ratio. Secunda rō.

Reÿcitur Zabarella defensio quo ad partem posteriorem. Cap. V.

SEd dicet fortasse Zabarella mutationem speciei, in elemētorum formis, non sic esse intelligendam, vt penitus formæ pereant; sed hoc pacto, quia .s. formæ illæ suas excellentias amittunt, atque secundum suas realitates .i. secundum aliquos gradus, non ēt secundum suas formalitates in misto seruantur. Hoc erat alterum caput defensionis eius, quod facilè quidē abscindi posset, ostēdendo tantummodo, illud suis ipsius dictis non consentire. Priùs .n. dixit, substantiales elemētorum formas in indiuisibili consistere: nunc aūt asserit, easdem formas gradibus præditas esse. Sed libet nihilominus hoc eius fundamētum minutatim euertere, ostēdereque, huiusmodi responsionem potius voluntariam, quàm necessariam esse: quod vt faciliùs præstare possimus, nonnulla priùs notare operæpretium est. Primùm, in quocūque elemēto hæc potissimùm reperiri, materiam, formam, qualitatem, gradus qualitatis: addamus ēt in Zabarellæ gratiam, & Auerrois, id, quod nullo modo verum est, sed tñ commodiorem, faciliorem que reddet disputationem, nimirū gradus ipsius formę: adest etiam quantitas elemēti; sed hæc modò nihil ad rem nostram. Deinde, gradum alicuius formæ, absque propria forma, consistere nequaquam posse (vt .n. antè dictum est) nunquam posterius sine suo priori, cum quo est naturaliter, & essentialiter coniūctum, reperiri pōt; & propterea nunquā dabitur gradus caloris, absque calore: hoc .n. contradictionem inuoluit. Postea, quamuis forma in plures gradus diuisibilis, sine aliquo gradu consistere queat; eam tamen absque omni gradu simpliciter esse non posse: quo fit, vt à gradu ad formam bona semper cōsecutio sit, sic arguendo: ibi est gradus albedinis; ergo est albedo. Pōt igitur albedo absque hoc, vel illo gradu existere; nihilominus si existit, terminatque visum, necesse est, vt aliquem saltem gradum teneat, qui sibi quodammodo naturalis est; quique ideo gradus appellatur, quia forma illa ad intensionem, hoc est ad vlteriorem gradum recipiendum, apta, nataque est. Cùm aūt albedo illa satis remissa appareat; idcirco infimum gradum ea dicitur obtinere. Quòd si eadem intendi non posset, tunc gradus ille ad albedinem comparatus non magis gradus, quàm forma appellaretur; quamuis si ad albedinem, in aliquo alio subiecto existētem referatur, gradus quoque nuncupari possit. His notatis, ad Zabarellam, vnde digressi sumus, reuertamur, à quo libentissimè discerem, quid sit, elemēta in misto secundum suas realitates, non ēt secundū suas formalitates manere? Dicet fortasse, suis fundamētis innixus, nihil aliud hoc esse, nisi elemēta manere in misto, non secundum omnes suos gradus. Tunc ego ab eodem sciscitabor, num per gradus intelligat gradus qualitatum, an potius formarum? si qualitatum; iam constat, ob quorundam graduum qualitatum amissionem, formas nequaquam remitti, aut perire, quēadmodum ipsemet fatetur: ergo si à qualitatibus aliqui gradus auferantur, poterunt nihilominus elemētorum formæ in misto secundum suas formalitates manere: quandoquidem formalitas (vt ad rem nostram pertinet, à forma dr̄, & propterea vbi reperitur forma, ibi quoque formalitatē dari necesse est, si verò per gradus, intelligat gradus formarū; vrgeo hoc eodem argu-

Alterum caput defensionis Zabar.

Nōnulla notanda p Zaba. fundamēto euertēdo. Primum.

Secundum.

Tertium.

Ratiocinatione hac euidēter ostendit, fal ū esse dicere, elemēta manere ī misto tantūmodo secūdum suas realitates, non item secūdū suas formalitates

ris,& muneris;curabo tn̄, Deo annuēte,id præstare, quod iam pollicitus sum. Vt aūt videamus,in quo præcipuè vis huius responsionis consistat,scire decet, Iacobum Zabarellam hac in re nō sibi ipsi constitisse,sed modò hoc,modò illud affirmasse. Interdum dixit,elemētorum formas ita remitti, vt aliqui earum gradus auferantur, illasque tantummodo cum aliquibus gradibus remanere;ita tamen,vt species varientur. Interdum dixit,illas in indiuisibili consistere,quendam tamen determinatum suarum qualitatum gradum habere:cum autem qualitas latitudinem habeat, non ex cuiuslibet gradus qualitatis amissione, formæ remissionem fieri,sed solùm,cùm ille gradus amittitur,quem forma necessariò exposcit,tuncque forma,cū speciei variatione,remittitur. Hoc totum dixit Zabarella,cap.7. multis in locis: & volui ego hanc eius explicationem,& responsionem afferre,quò eam distinctius vtrinque reijcere possim,ne vllus ipsi,aut eius sectatoribus locus relinquatur,ad quē confugiant. Dico igitur primùm, hanc Zabarellæ responsionem Auerrois potius sn̄iam euertere, quàm tueri. Accipiamus primam partem,nimirum formas elementorum habere gradus, qui cum speciei variatione remittantur. Cōtra argumentor sic; Omne,quod est altero posterius,estque illi(vt aiūt) essentialiter annexum,illud necessariò ponit,& indicat : sed gradus est posterior forma, estq; illi essentialiter annexus;igitur gradus ponit,& indicat formam , cuius est gradus: si ergo, vt ait Zabarella,forma ignis duntaxat secundum aliquos gradus manet in misto:cum iam suam excellentiam amiserit; sequitur,speciem ignis non esse mutatam;gradus.n.formę ignis necessariò exigit, & indicat formam ignis : falsum est igitur dicere, formam ignis in misto remitti cum variatione speciei. Præterea si hoc,quod est intendi,& remitti rectè percipiamus, inueniemus,nunquam id cum speciei mutatione fieri posse:vel si fiat;ita certè in accidentib.fiet, sicut ponit Zabarella,fieri in substantialibus elementorum formis. Quid enim,obsecro,est intendi?nihil profectò aliud,nisi formam acquirere aliquem gradum , quem priùs non habebat:& remitti est,formam deserere aliquem gradum,quem priùs possidebat:at verò formam deserere,aut acquirere aliquem gradum,non est,formam deleri,& in aliam speciem conuerti,sed est,formam eandem cum maiori,vel minori gradu manere . Quòd si qua insignis graduum remissio fiat,quam speciei remissio consequatur;non magis hanc substantijs,quàm accidentibus contingere video. Etenim sumo calorem quatuor graduum : huic si notabile frigus opponatur, auferetur primùm ab eo vnus gradus,& manebit nihilominus calor : deinde verò fiet eiusdem remissio quo ad secundum,& postea quo ad tertium,semper tamen erit calor,dummodo aliquem gradum obtineat:tandem si vrgente frigore , omnis caloris gradus aboleatur;tunc,cum variatione speciei,caloris remissio fiet;quia nō manebit amplius calor; sed quod calidum erat,frigidum fiet. Quòd si ita in substantijs fit,vt existimat Zab.hæc certè non erit remissio,sed absoluta formæ destructio,& abolitio. At hoc dicere, est Auer.sententiam penitus euertere;quia si in misto elementorum formæ,cum speciei mutatione,remittuntur;ergo elementa in misto secundum suas formas non seruantur,sed pereunt,& in misti speciem conuertuntur,quæ est Latinorum opinio. Vel si cum aliquibus gradibus maneant ; cū suis pariter formis,quas illi gradus necessariò exigunt, permanebunt,vt iam probatum est;atque adeo cum speciei mutatione non remittuntur. Dicet forsan Zab.non esse parem accidentalium,& substantialium formarum rationem,quod ad graduum remissionem attinet: quia formæ accidentales,cùm omnino remittuntur,non manent cum aliquibus gradibus,sub alia specie;sed prorsus pereunt:at verò substantiales elementorum formæ, cùm aliquibus gradibus sub alia specie manere possunt. Sed hæc responsio difficultatem non aufert: nam aut isti gradus,qui manent in formis elementorum,quæ iam sua iura, vt ita dicam,amiserunt , sunt ipsarum formarum proprij, puta aeris,ignis,& sic de alijs:aut sunt gradus corporis misti : Si formarum;ergo suas formas ponunt,atque ita nulla speciei mutatio facta est, vt arguebam priùs. Si corporis misti,recens orti;ergo elementa in misto,secundum formas refractas , non manent, vt Auer.existimauit;sed pereunt,& in mistum conuertuntur, vt asserit Scotus. Rursus formæ accidentales,si aliquos habeant gradus; æquè permanent, vt substantiales:substantiales verò,si nullum habeant gradum, pereunt,sicut accidentales : ergo vtrobique par ratio est. Sed ad alteram responsionis partem veniamus:cùm enim rem hanc vir doctissimus paulò intimius contemplatus esset; ne gradus in substantialibus formis statueret , illas cum Aristotele in indiuisibili consistere affirmauit:formam tamē tunc remitti asseruit, cùm ei gradus illum

Zabarella in consiliata in ppriis dictis

Zabarellę responsio Auerr. potius opinionē euertit, quàm defendat.

Contra primam partem Ratio prima.

Ratio secunda.

Intendi, & remitti qd sit.

Respōsio ex Zabarel. sua sententia elicita.

Confutatio.

Contra secūdam partem rñsionis Zabarellæ.

ille qualitatis adimitur, cui erat addicta. Si ita est, Excell. Zabarella, iam conferamus ma- Prima ratio.
nus: non est hæc Auerroicæ opinionis defensio, sed acerrima eiusdem impugnatio. Primò iā
confiteris, non manere amplius formam, cùm ille gradus qualitatis tollitur, cui erat addicta,
sed remitti: at verò hoc remitti, quid aliud est, quam dissolui, & aboleri? Non manebunt igi-
tur elementa in misto secundum formas, gradus aliquos tenētes, sed eorum formæ penitus
destruētur. Deinde hęc responsio dictis Auer. consentanea non est: nam Auer. arbitratus est, Secunda rō.
has substantiales elemētorum formas mediam quandam naturam inter perfectas substantia
les formas, & accidentales, obtinere: at verò id, quod asserit Zabarella, omnibus formis sub-
stantialibus, vel perfectissimis est cōmune. Quod sic probo; consideremus animal, vt ex. grat.
bouem; anima sentiens in boue temperationē quandam qualitatum exposcit, vt illa remo-
ta, amplius in animali consistere nequeat; quędam .n. caloris gradum exigit, & humoris, quo
ablato, ipsa statim pereat necesse est. Quod autem de sentiente anima dicitur, idem de omni-
bus alijs formis dicendum est: omnes .n. certum, & determinatum alicuius qualitatis gradū
exposcunt. Quòd si elemētorum formæ alicui certo qualitatis gradui addictæ sunt, quo abla
to, ipsæ statim euanescant, speciemque mutēt; iam planè sequitur, illas à perfectis formis mi-
nimè dissidere, neque mediam illam naturam, quam excogitauit Auerroes, obtinere.

Reÿcitur Zabarella defensio quo ad partem posteriorem. Cap. V.

SEd dicet fortasse Zabarella mutationem speciei, in elemētorum formis, non sic esse intel Alterum caput defensionis Zabar.
ligendam, vt penitus formæ pereant; sed hoc pacto, quia .s. formæ illæ suas excellentias
amittunt, atque secundum suas realitates .i. secundum aliquos gradus, non ēt secundum suas
formalitates in misto seruantur. Hoc erat alterum caput defensionis eius, quod facilè quidē
abscindi posset, ostēdendo tantummodo, illud suis ipsius dictis non consentire. Priùs .n. dixit,
substantiales elemētorum formas in indiuisibili consistere: nunc aūt asserit, easdem formas
gradibus præditas esse. Sed libet nihilominus hoc eius fundamētum minutatim euertere, Nōnulla notanda ꝑ Zaba. fundamēto euertēdo.
ostēdereque, huiusmodi responsionem potius voluntariam, quàm necessariam esse: quod vt
faciliùs præstare possimus, nonnulla priùs notare operæpretium est. Primum, in quocūque
elemēto hæc potissimùm reperiri, materiam, formam, qualitatem, gradus qualitatis: adda- Primum.
mus ēt in Zabarellæ gratiam, & Auerrois, id, quod nullo modo verum est, sed tñ commodio
rem, facilioremque reddet disputationem, nimirū gradus ipsius formę: adest etiam quantitas
elemēti; sed hæc modò nihil ad rem nostram. Deinde, gradum alicuius formæ, absque pro- Secundum.
pria forma, consistere nequaquam posse (vt .n. antè dictum est) nunquam posterius sine suo
priori, cum quo est naturaliter, & essentialiter coniūctum, reperiri pōt; & propterea nunquā
dabitur gradus caloris, absque calore: hoc .n. contradictionem inuoluit. Postea, quanuis for Tertium.
ma in plures gradus diuisibilis, sine aliquo gradu consistere queat; eam tamen absque omni
gradu simpliciter esse non posse: quo fit, vt à gradu ad formam bona semper cōsecutio sit, sic
arguendo: ibi est gradus albedinis; ergo est albedo. Pōt igitur albedo absque hoc, vel illo gra
du existere; nihilominus si existit, terminatque visum, necesse est, vt aliquem saltem gradum
teneat, qui sibi quodammodo naturalis est; quique ideo gradus appellatur, quia forma illa
ad intensionem, hoc est ad vlteriorem gradum recipiendum, apta, nataque est. Cùm aūt al-
bedo illa satis remissa appareat; idcirco infimum gradum ea dicitur obtinere. Quòd si eadem
intendi non posset, tunc gradus ille ad albedinem comparatus non magis gradus, quàm for-
ma appellaretur; quanuis si ad albedinem, in aliquo alio subiecto existētem referatur, gradus
quoque nuncupari possit. His notatis, ad Zabarellam, vnde digressi sumus, reuertamur, à quo
libentissimè discerem, quid sit, elemēta in misto secundum suas realitates, non ēt secundū suas Ratiocinatione hac euidēter ostendit, falsū esse dicere, elemēta manere i misto tantūmodo secūdum suas realitates, non item secundū suas formalitates
formalitates manere? Dicet fortasse, suis fundamētis innixus, nihil aliud hoc esse, nisi elemē-
ta manere in misto, non secundum omnes suos gradus. Tunc ego ab eodem sciscitabor, num
per gradus intelligat gradus qualitatum, an potius formarum ēsi qualitatum; iam constat, ob
quorundam graduum qualitatum amissionem, formas nequaquam remitti, aut perire, quē-
admodum ipsemet fatetur: ergo si à qualitatibus aliqui gradus auferantur, poterunt nihilomi
nus elemētorum formæ in misto secundum suas formalitates manere: quandoquidem forma-
litas (vt ad rem nostram pertinet, à forma dr̄, & propterea vbi reperitur forma, ibi quoque
formalitatē dari necesse est, si verò per gradus, intelligat gradus formarū; vrgeo hoc eodem

argu-

Zabarellæ in constatia in ꝑprus dictis

ris,& muneris;curabo tñ, Deo annuẽtite,id præstare,quod iam pollicitus sum. Vt aũt videamus,in quo præcipuè vis huius responsionis consistat,scire decet, Iacobum Zabarellam hac in re nõ sibi ipsi constitisse,sed modò hoc,modò illud affirmasse. Interdum dixit,elemẽtorum formas ita remitti,vt aliqui earum gradus auferantur, illasque tantummodo cum aliquibus gradibus remanere;ita tamen,vt species varientur. Interdum dixit,illas in indiuisibili consistere,quendam tamen determinatum suarum qualitatum gradum habere:cum autem qualitas latitudinem habeat, non ex cuiuslibet gradus qualitatis amissione, formæ remissionem fieri,sed solùm,cùm ille gradus amittitur,quem forma necessariò exposcit,tuncque forma,cũ speciei vatiatione,remittitur. Hoc totum dixit Zabarella,cap.7. multis in locis: & volui ego hanc eius explicationem,& responsionem afferre,quò eam distinctius vtrinque reijcere possim,ne vllus ipsi,aut eius sectatoribus locus relinquatur,ad quẽ confugiant.

Zabarellę responsio Auerr. potius opinioné euertit, quàm defendat.

Dico igitur primùm, hanc Zabarellæ responsionem Auerrois potius sñiam euertere, quàm tueri. Accipiamus primam partem,nimirum formas elementorum habere gradus, qui cum speciei variatione remittãtur.

Contra primam partem Ratio prima.

Cõtra argumentor sic; Omne,quod est altero posterius,estque illi(vt aiũt) essentialitet annexum,illud necessariò ponit,& indicat : sed gradus est posterior forma, estq; illi essentialiter annexus;igitur gradus ponit,& indicat formam , cuius est gradus: si ergo, vt ait Zabarella,forma ignis duntaxat secundum aliquos gradus manet in misto:cum iam suam excellentiam amiserit; sequitur,speciem ignis non esse mutatam;gradus.n.formę ignis necessariò exigit, & indicat formam ignis : falsum est igitur dicere, formam ignis in misto remitti cum variatione speciei.

Ratio secunda.

Præterea si hoc,quod est intendi,& remitti rectè percipiamus;inueniemus,nunquam id cum speciei mutatione fieri posse:vel si fiat;ita certè in accidentib.fiet, sicut ponit Zabarella,fieri in substantialibus elementorum formis.

Intendi. & remitti qd sit.

Quid enim,obsecro,est intendi?nihil profectò aliud,nisi formam acquirere aliquem gradum , quem priùs non habebat:& remitti est,formam deserere aliquem gradum,quem priùs possidebat:at verò formam deserere,aut acquirere aliquem gradum,non est,formam deleri,& in aliam speciem conuerti,sed est,formam eandem cum maiori,vel minori gradu manere . Quòd si qua insignis graduum remissio fiat,quàm speciei remissio consequatur;non magis hanc substantijs,quàm accidentibus contingere video. Etenim sumo calorem quatuor graduum : huic si notabile frigus opponatur,auferetur primùm ab eo vnus gradus,& manebit nihilominus calor : deinde verò fiet eiusdem remissio quo ad secundum,& postea quo ad tertium,semper tamen erit calor,dummodo aliquem gradum obtineat:tandem si vrgente frigore , omnis caloris gradus aboleatur;tunc,cum variatione speciei,caloris remissio fiet;quia nõ manebit amplius calor; sed quod calidum erat,frigidum fiet. Quòd si ita in substantijs fit,vt existimat Zab. hæc certè non erit remissio,sed absoluta formæ destructio,& abolitio. At hoc dicere, est Auer.sentẽtiam penitus euertere;quia si in misto elementorum formæ,cum speciei mutatione,remittũtur;ergo elementa in misto secundum suas formas non seruantur,sed pereunt,& in misti speciem conuertuntur,quæ est Latinorum opinio. Vel si cum aliquibus gradibus maneant ; cũ suis pariter formis,quas illi gradus necessariò exigunt, permanebunt,vt iam probatum est;atque adeo cum speciei mutatione non remittuntur.

Respõsio ex Zabarel. fundamentis elicita.

Dicet forsan Zab. non esse parem accidentalium,& substantialium formarum rationem,quod ad graduum remissionem attinet: quia formæ accidentales,cùm omnino remittuntur,non manent cum aliquibus gradibus,sub alia specie;sed prorsus pereunt:at verò substantiales elementorum formæ, cum aliquibus gradibus sub alia specie manere possunt.

Confutatio.

Sed hæc responsio difficultatem non aufert: nam aut isti gradus,qui manent in formis elementorum,quæ iam sua iura,vt ita dicam,amiserunt , sunt ipsarum formarum proprij,puta aeris,ignis,& sic de alijs:aut sunt gradus corporis misti . Si formarum;ergo suas formas ponunt,atque ita nulla speciei mutatio facta est, vt arguebam priùs. Si corporis misti,recens orti;ergo elementa in misto,secundum formas refractas , non manent,vt Auer.existimauit;sed pereunt,& in mistum conuertuntur,vt asserit Scotus. Rursus formæ accidentales,si aliquos habeant gradus;æquè permanent,vt substantiales: substantiales verò,si nullum habeant gradum,pereunt,sicut accidentales : ergo vtrobique par ratio est.

Contra secũdam partem rñsionis Zabarellæ.

Sed ad alteram responsionis partem veniamus:cùm enim rem hanc vir doctissimus paulò intimius contemplatus esset;ne gradus in substantialibus formis statueret , illas cum Aristotele in indiuisibili consistere affirmauit:formam tamẽ tunc remitti asseruit, cùm ei gradus

illum

ille qualitatis adimitur, cui erat addicta. Si ita est, Excell. Zabarella, iam conferamus manus: non est hæc Auerroicæ opinionis defensio, sed acerrima eiusdem impugnatio.

Prima ratio.

Primò iã confiteris, non manere amplius formam, cùm ille gradus qualitatis tollitur, cui erat addicta, sed remitti: at verò hoc remitti, quid aliud est, quam dissolui, & aboleri? Non manebunt igitur elementa in misto secundum formas, gradus aliquos tenẽtes, sed eorum formæ penitus destruẽtur.

Secunda rõ.

Deinde hęc responsio dictis Auer. consentanea non est: nam Auer. arbitratus est, has substantiales elemẽtorum formas mediam quandam naturam inter perfectas substantiales formas, & accidentales, obtinere: at verò id, quod asserit Zabarella, omnibus formis substantialibus, vel perfectissimis est cõmune. Quod sic probo; consideremus animal, vt ex. grat. bouem: anima sentiens in boue temperationẽ quandam qualitatum exposcit, vt illa remota, amplius in animali consistere nequeat; quẽdam. n. caloris gradum exigit, & humoris, quo ablato, ipsa statim pereat necesse est. Quod autem de sentiente anima dicitur, idem de omnibus alijs formis dicendum est: omnes. n. certum, & determinatum alicuius qualitatis gradũ exposcunt. Quòd si elemẽtorum formæ alicui certo qualitatis gradui addictæ sunt, quo ablato, ipsæ statim euanescant, speciemque mutẽt; iam planè sequitur, illas à perfectis formis minimè dissidere, neque mediam illam naturam, quam excogitauit Auerroes, obtinere.

Reijcitur Zabarellæ defensio quoad partem posteriorem. Cap. V.

Alterum caput defensionis Zabar.

SEd dicet fortasse Zabarella mutationem speciei, in elemẽtorum formis, non sic esse intelligendam, vt penitus formæ pereant; sed hoc pacto, quia. s. formæ illæ suas excellentias amittunt, atque secundum suas realitates. i. secundum aliquos gradus, non ẽt secundum suas formalitates in misto seruantur. Hoc erat alterum caput defensionis eius, quod facilè quidẽ abscindi posset, ostẽdendo tantummodo, illud suis ipsius dictis non consentire. Priùs. n. dixit, substantiales elemẽtorum formas in indiuisibili consistere: nunc aũt asserit, easdem formas gradibus præditas esse.

Nõnulla notanda ꝑ Zaba. fundamẽto euertẽdo.

Sed libet nihilominus hoc eius fundamẽtum minutatim euertere, ostẽdereque, huiusmodi responsionem potius voluntariam, quàm necessariam esse: quod vt faciliùs præstare possimus, nonnulla priùs notare operæpretium est.

Primum.

Primũm, in quocũque elemẽto hæc potissimùm reperiri, materiam, formam, qualitatem, gradus qualitatis; addamus ẽt in Zabarellæ gratiam, & Auerrois, id, quod nullo modo verum est, sed tñ commodiorem, facilioremque reddet disputationem, nimirũ gradus ipsius formę: adest etiam quantitas elemẽti; sed hæc modò nihil ad rem nostram.

Secundum.

Deinde, gradum alicuius formæ, absque propria forma, consistere nequaquam posse (vt. n. antè dictum est) nunquam posterius sine suo priori, cum quo est naturaliter, & essentialiter coniũctum, reperiri põt; & propterea nunquã dabitur gradus caloris, absque calore: hoc. n. contradictionem inuoluit.

Tertium.

Postea, quanuis forma in plures gradus diuisibilis, sine aliquo gradu consistere queat; eam tamen absque omni gradu simpliciter esse non posse: quo fit, vt à gradu ad formam bona semper cõsecutio fit, sic arguendo: ibi est gradus albedinis; ergo est albedo. Põt igitur albedo absque hoc, vel illo gradu existere; nihilominus si existit, terminatque visum, necesse est, vt aliquem saltem gradum teneat, qui sibi quodammodo naturalis est; quique ideo gradus appellatur, quia forma illa ad intensionem, hoc est ad vlteriorem gradum recipiendum, apta, nataque est. Cùm aũt albedo illa satis remissa appareat; idcirco infimum gradum ea dicitur obtinere. Quòd si eadem intendi non posset, tunc gradus ille ad albedinem comparatus non magis gradus, quàm forma appellaretur; quanuis si ad albedinem, in aliquo alio subiecto existẽtem referatur, gradus quoque nuncupari possit.

Ratiocinatione hac euidẽter ostendit, fal ũ esse dicere, elemẽta manere i misto tantũmodo secũdum suas realitates, non item secũdũ suas formalitates

His notatis, ad Zabarellam, vnde digressi sumus, reuertamur, à quo libentissimè discerem, quid sit, elemẽta in misto secundum suas realitates, non ẽt secundũ suas formalitates manere? Dicet fortasse, suis fundamẽtis innixus, nihil aliud hoc esse, nisi elemẽta manere in misto, non secundum omnes suos gradus. Tunc ego ab eodem sciscitabor, num per gradus intelligat gradus qualitatum, an potius formarum: si qualitatum; iam constat, ob quorundam graduum qualitatum amissionem, formas nequaquam remitti, aut perire, quẽadmodum ipsemet fatetur: ergo si à qualitatibus aliqui gradus auferantur, poterunt nihilominus elemẽtorum formæ in misto secundum suas formalitates manere: quandoquidem formalitas (vt ad rem nostram pertinet, à forma dr̃, & propterea vbi reperitur forma, ibi quoque formalitatẽ dari necesse est, si verò per gradus, intelligat gradus formarũ; vrgeo hoc eodem

argu-

ris, & muneris; curabo tñ, Deo annuente, id præstare, quod iam pollicitus sum. Vt aũt videamus, in quo præcipuè vis huius responsionis consistat, scire decet, Iacobum Zabarellam hac in re nõ sibi ipsi constitisse, sed modò hoc, modò illud affirmasse. Interdum dixit, elemẽtorum formas ita remitti, vt aliqui earum gradus auferantur, illasque tantummodo cum aliquibus gradibus remanere; ita tamen, vt species varientur. Interdum dixit, illas in indiuisibili consistere, quendam tamen determinatum suarum qualitatum gradum habere: cum autem qualitas latitudinem habeat, non ex cuiuslibet gradus qualitatis amissione, formæ remissionem fieri, sed solùm, cùm ille gradus amittitur, quem forma necessariò exposcit, tuncque forma, cũ speciei variatione, remittitur. Hoc totum dixit Zabarella, cap. 7. multis in locis: & volui ego hanc eius explicationem, & responsionem afferre, quò eam distinctius vtrinque reijcere possim, ne vllus ipsi, aut eius sectatoribus locus relinquatur, ad quẽ confugiant. Dico igitur primùm, hanc Zabarellæ responsionem Auerrois potius sñiam euertere, quàm tueri. Accipiamus primam partem, nimirum formas elementorum habere gradus, qui cum speciei variatione remittãtur. Cõtra argumentor sic; Omne, quod est altero posterius, estque illi (vt aiũt) essentialiter annexum, illud necessariò ponit, & indicat: sed gradus est posterior forma, estq; illi essentialiter annexus; igitur gradus ponit, & indicat formam, cuius est gradus: si ergo, vt ait Zabarella, forma ignis duntaxat secundum aliquos gradus manet in misto: cum iam suam excellentiam amiserit; sequitur, speciem ignis non esse mutatam; gradus.n. formę ignis necessariò exigit, & indicat formam ignis: falsum est igitur dicere, formam ignis in misto remitti cum variatione speciei. Præterea si hoc, quod est intendi, & remitti rectè percipiamus; inueniemus, nunquam id cum speciei mutatione fieri posse: vel si fiat; ita certè in accidentib. fiet, sicut ponit Zabarella, fieri in substantialibus elementorum formis. Quid enim, obsecro, est intendi nihil profectò aliud, nisi formam acquirere aliquem gradum, quem priùs non habebat: & remitti est, formam deserere aliquem gradum, quem priùs possidebat: at verò formam deserere, aut acquirere aliquem gradum, non est, formam deleri, & in aliam speciem conuerti, sed est, formam eandem cum maiori, vel minori gradu manere. Quòd si qua insignis graduum remissio fiat, quam speciei remissio consequatur; non magis hanc substantijs, quàm accidentibus contingere video. Etenim sumo calorem quatuor graduum: huic si notabile frigus opponatur, auferetur primùm ab eo vnus gradus, & manebit nihilominus calor: deinde verò fiet eiusdem remissio quo ad secundum, & postea quo ad tertium, semper tamen erit calor, dummodo aliquem gradum obtineat: tandem si vrgente frigore, omnis caloris gradus aboleatur, tunc, cum variatione speciei, caloris remissio fiet, quia nõ manebit amplius calor; sed quod calidum erat, frigidum fiet. Quòd si ita in substantijs fit, vt existimat Zab. hæc certè non erit remissio, sed absoluta formæ destructio, & abolitio. At hoc dicere, est Auer. sentẽtiam penitus euertere; quia si in misto elementorum formæ, cum speciei mutatione, remittuntur; ergo elementa in misto secundum suas formas non seruantur, sed pereunt, & in misti speciem conuertuntur, quæ est Latinorum opinio. Vel si cum aliquibus gradibus maneant; cũ suis pariter formis, quas illi gradus necessariò exigunt, permanebunt, vt iam probatum est; atque adeo cum speciei mutatione non remittuntur. Dicet forsan Zab. non esse parem accidentalium, & substantialium formarum rationem, quod ad graduum remissionem attinet: quia formæ accidentales, cùm omnino remittuntur, non manent cum aliquibus gradibus, sub alia specie; sed prorsus pereunt: at verò substantiales elementorum formæ, cum aliquibus gradibus sub alia specie manere possunt. Sed hæc responsio difficultatem non aufert: nam aut isti gradus, qui manent in formis elementorum, quæ iam sua iura, vt ita dicam, amiserunt, sunt ipsarum formarum proprij, puta aeris, ignis, & sic de alijs: aut sunt gradus corporis misti. Si formarum; ergo suas formas ponunt, atque ita nulla speciei mutatio facta est, vt arguebam priùs. Si corporis misti, recens orti; ergo elementa in misto, secundum formas refractas, non manent, vt Auer. existimauit; sed pereunt, & in mistum conuertuntur, vt asserit Scotus. Rursus formæ accidentales, si aliquos habeant gradus; æquè permanent, vt substantiales: substantiales verò, si nullum habeant gradum, pereunt, sicut accidentales: ergo vtrobique par ratio est. Sed ad alteram responsionis partem veniamus: cùm enim rem hanc vir doctissimus paulò intimius contemplatus esset; ne gradus in substantialibus formis statueret, illas cum Aristotele in indiuisibili consistere affirmauit: formam tamẽ tunc remitti asseruit, cùm ei gradus illum

Zabarellæ in constãtia in ppriis dictis

Zabarellę responsio Auerr. potius opinioné euertit, quàm defendat.

Contra primam partem Ratio prima.

Ratio secunda.

Intendi, & remitti qd sit.

Responsio ex Zabarel. fundamentis elicita.

Confutatio.

Contra secũdam partem rñsionis Zabarellæ.

ille qualitatis adimitur, cui erat addicta. Si ita est, Excell. Zabarella, iam conferamus manus: non est haec Auerroicae opinionis defensio, sed acerrima eiusdem impugnatio. Primò iã confiteris, non manere amplius formam, cùm ille gradus qualitatis tollitur, cui erat addicta, sed remitti: at verò hoc remitti, quid aliud est, quam dissolui, & aboleri? Non manebunt igitur elementa in misto secundum formas, gradus aliquos tenẽtes, sed eorum formae penitus destruẽtur. Deinde hęc responsio dictis Auer. consentanea non est: nam Auer. arbitratus est, has substantiales elemẽtorum formas mediam quandam naturam inter perfectas substantiales formas, & accidentales; obtinere: at verò id, quod asserit Zabarella, omnibus formis substantialibus, vel perfectissimis est cõmune. Quod sic probo; consideremus animal, vt ex. grat. bouem; anima sentiens in boue temperationẽ quandam qualitatum exposcit, vt illa remota, amplius in animali consistere nequeat; quędam. n. caloris gradum exigit, & humoris, quo ablato, ipsa statim pereat necesse est. Quod autem de sentiente anima dicitur, idem de omnibus alijs formis dicendum est: omnes. n. certum, & determinatum alicuius qualitatis gradũ exposcunt. Quòd si elemẽtorum formae alicui certo qualitatis gradui addictae sunt, quo ablato, ipsae statim euanescant, speciemque mutẽt; iam planè sequitur, illas à perfectis formis minimè differe, neque media in illam naturam, quam excogitauit Auerroes, obtinere. Prima ratio. Secunda rõ.

Reijcitur Zabarellę defensio quo ad partem posteriorem. Cap. V.

Sed dicet fortasse Zabarella mutationem speciei, in elemẽtorum formis, non sic esse intelligendam, vt penitus formae pereant; sed hoc pacto, quia. s. formae illae suas excellentias amittunt, atque secundum suas realitates. i. secundum aliquos gradus, non ẽt secundum suas formalitates in misto seruantur. Hoc erat alterum caput defensionis eius, quod facilè quidẽ abscindi posset, ostẽdendo tantummodo, illud suis ipsius dictis non consentire. Priùs. n. dixit, substantiales elemẽtorum formas in indiuisibili consistere: nunc aũt asserit, easdem formas gradibus praeditas esse. Sed libet nihilominus hoc eius fundamẽtum minutatim euertere, ostẽdereque, huiusmodi responsionem potius voluntariam, quàm necessariam esse: quod vt faciliùs praestare possimus, nonnulla priùs notare operae pretium est. Primũm, in quocũque elemẽto haec potissimum reperiri, materiam, formam, qualitatem, gradus qualitatis: addamus ẽt in Zabarellae gratiam, & Auerrois, id, quod nullo modo verum est, sed tñ commodiorem, facilioremque reddet disputationem, nimirũ gradus ipsius formę: adest etiam quantitas elemẽti; sed haec modò nihil ad rem nostram. Deinde, gradum alicuius formae, absque propria forma, consistere nequaquam posse (vt. n. antè dictum est) nunquam posterius sine suo priori, cum quo est naturaliter, & essentialiter coniũctum, reperiri põt; & propterea nunquã dabitur gradus caloris, absque calore: hoc. n. contradictionem inuoluit. Postea, quanuis forma in plures gradus diuisibilis, sine aliquo gradu consistere queat; eam tamen absque omni gradu simpliciter esse non posse: quo fit, vt à gradu ad formam bona semper cõsecutio sit, sic arguendo: ibi est gradus albedinis; ergo est albedo. Põt igitur albedo absque hoc, vel illo gradu existere; nihilominus si existit, terminatque vitum, necesse est, vt aliquem saltem gradum teneat, qui sibi quodammodo naturalis est; quique ideo gradus appellatur, quia forma illa ad intensionem, hoc est ad vlteriorem gradum recipiendum, apta, nataque est. Cùm aũt albedo illa satis remissa appareat; idcirco infimum gradum ea dicitur obtinere. Quòd si eadem intendi non posset, tunc gradus ille ad albedinem comparatus non magis gradus, quàm forma appellaretur; quanuis si ad albedinem, in aliquo alio subiecto existẽtem referatur, gradus quoque nuncupari possit. His notatis, ad Zabarellam, vnde digressi sumus, reuertamur, à quo libentissimè discerem, quid sit, elemẽta in misto secundum suas realitates, non ẽt secundũ suas formalitates manere? Dicet fortasse, suis fundamẽtis innixus, nihil aliud hoc esse, nisi elemẽta manere in misto, non secundum omnes suos gradus. Tunc ego ab eodẽm sciscitabor, num per gradus intelligat gradus qualitatum, an potius formarum? si qualitatum; iam constat, ob quorundam graduum qualitatum amissionem, formas nequaquam remitti, aut perire, quẽadmodum ipsemet fatetur: ergo si à qualitatibus aliqui gradus auferantur, poterunt nihilominus elemẽtorum formae in misto secundum suas formalitates manere: quandoquidem formalitas (vt ad rem nostram pertinet, à forma dr̃, & propterea vbi reperitur forma, ibi quoque formalitatẽ dari necesse est; si verò per gradus, intelligat gradus formarũ; vrgeo hoc eodem argu-

Alterum caput defensionis Zabar.

Nõnulla notanda p Zabar. fundamẽto euertẽdo.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Ratiocinatio ne hac euidẽter ostendit, fal ũ esse dicere, elemẽta manere i misto tantũmodo secũdum suas realitates, non item secũdũ suas formalitates

argumento:nam & si aliqui gradus formarum auferantur à formis;non propterea formæ ipsæ destruuntur,quia,vt ex tertia animaduersione iam patet,alios gradus habent, sub quibus manere possunt:si igitur elemētorum formæ suas in misto excellentias amittunt; eædem nihilominus adhuc in misto, secundum paucos illos gradus,conseruantur,ac deinceps in eodē secundum suas formalitates,manere dicuntur. Quod si quis in eodem persisteret, asserens, elemēta in misto tantummodo secundum suas realitates,nec vllo pacto secundum suas formalitates manere;profectò cùm elemētorum realitas, circunscripta formalitate, nihil aliud sit,quàm eorundem materia;dicere secūdum Zabar.oporteret,non elemētorum formas, sed eorum tantum materiam in misto seruari,quod Auerrois sniæ,quam defendendam suscepit, aduersaretur. Diceret,manere quidem in misto elemētorum materiam,non tamen simplicem, atque nudam,sed aliquos in se gradus formarū elementatiarum retinentem, idque totū,elementorum realitatem appellari posse. At verò ex secunda notatione,gradus formarum absque formis esse non possunt:si igitur gradus formarum elementariarum in materia reperiūtur,ipsas quoque formas omnino reperiri necesse est;atque ita nō solùm secundum realitatē, verùmetiam secundum formalitatem elemēta in misto manebunt. Rectè igitur percipere ne queo,quo nam pacto elemēta in misto tantummodo secundum realitatem manere dicātur, si eorum formæ cum aliquibus gradibus conseruantur, neque etiam concipere possum,quomodo elemētorum formæ in misto suas excellentias amittant;eaque remissione,qua variatur species,remittātur; cùm tamen eædem formæ, aliquibus tantummodo gradibus amissis, in misto,secundum Auerrois sententiam,conseruentur.

Occupatio.

Alia responsio pro Zabarella.

Confutatio.

Alia explicatio responsionis Zabarellæ,atque eiusdem confutatio. *Cap. VI.*

HOc mihi Zabarella respondere, suamque responsionem hoc modo explicare posse vr; elementa, secundum suas formalitates considerata esse,cum ipsorum formæ,atque pariter qualitates,omnibus suis gradibus præditę sunt : hoc modo elemēta non maneant in misto;quia neque ignis in misto secundum totam suam vim calefacit,neque aqua impendiò refrigerat,& sic de alijs dicendum est. Ex mutua igitur elemētorum actione, hæc ipsorum vis tollitur,atque reprimitur;quo fit,vt suas formalitates, manentibus tantummodo realitatib. quæ sunt formæ ipsæ cum aliquibus gradibus,amittant. Hæ aūt formæ,sic repressæ,speciem mutant;non quia intereant;sed quia nouam formalitatem acquirunt : omnia.n.simul ipsius misti quasi vestimentum induunt,nec vllum amplius elementorum, vt elementum agit, sed id,quod agit,est ipsum mistum,quatenus elemētorum facultatibus præditum est. Peropportuna sanè est huiusmodi respōsio,in qua tota vis huius difficultatis posita est, & fortasse in ea plerique consentiunt. Sed videamus,an ex ijs,quæ superiùs à Zabatella pronūciata sunt,deduci aliquo modo possit. Concedimus & nos elemēta in misto nec sui iuris esse; nec eadem, quatenus elemēta sunt,quicquam agere;sed esse solum mistum,cui, quatenus elementorum facultates participat,agendi munus delatum est:& si elementa in misto proprio iure priuari, est eadem suam formalitatem deponere,vt asserit Zabarella, hoc illi pleno iure cōcedamus. Sed mihi hoc primùm difficultatem facit,cogitanti,quomodo elemētorum formæ,ita remissæ,& secundum speciem mutatæ,in misto contineri possint? Cùm.n.remissio formæ sit quodammodo ad interitum via; à nullo certè alio,præterquam à suo contrario fieri potest; substantiæ autem nihil est contrarium;igitur nihil est,à quo hæc formarum remissio fieri possit; nisi fortè elementorum substantiæ hoc aliud à Zabarella priuilegium tulerint,vt quēadmodum remitti, ita etiam inter se contrarię esse queant. Quod quidem dicere, vniuersam esset philosophiam peruertere:multa.n.& nos absurda pronunciare,& vniuersales propositiones ab omnibus concessas,aliqua habita interpretatione,facilè eò,quò res quæque nostra exigeret,& voluntas ferret,pro re nata,referre,& accomodare possemus,quemadmodum Zabarella,& Auerroes fecerunt. Deinde ait Zabar.elementa in misto tantummodo secundum suas realitates manere;quia iam formæ refractæ sunt,& aliquos gradus amiserunt: non aūt secundum suas formalitates;quia totum suum ius,totamque suam excellentiā non habent;& statim,ignis nō agit,vt ignis,nec aqua,vt aqua,& sic de alijs. Sed ignoscat Vir Excellentiss. hæc responsio suæ ipsius sniæ penitus aduersatur: quoniam dum forma vel vnum gradum amittit,eodem autore,statim perit:ita. n.scribit, *forma aeris quando vnum gradum amittit,* non

Nota hāc explicationem, quæ satis dilucidè aperit mistionis naturam.

Nō cohæret hęc respōsio alioquin bona,cum expli catis à Zabarella.

Repugnat substātialib. elemētorum formis, quæ non habent contrariū aliquando remitti.

Elementorū formæ non possunt in misto remitti, cum gradus amittere, quin pereant.

non est amplius forma aeris, sed facta est forma alicuius misti. in Latinorum igitur opinionẽ irreperet, Præterea, non video tantam necessitatem hanc in substantialibus elementorũ formis remissionem ponendi, quia. s. elementa in misto non secundum totam suam potentiam agant; quoniam ad id sola sufficit qualitatum remissio. Cùm enim elementorum qualitates sint instrumenta, quibus elementa ad agendum vtuntur; vbi qualitates repressæ fuerint, necesse quoque erit, vt elementorũ actio debilior fiat: vt patet in aqua, quæ dum, admoto igne, frigoris seuitiam deponit; debiliùs quoque agit, cùm debilius instrumentum obtineat. Neque verò difficultas est modò, an qualitates, vel res aliquæ nomine carentes, substantiales elementorum formæ statuantur; nanque Zab. & alij supra citati autores, qui in hac quæstione discordes sunt, de hoc omnes consentiunt; in elementis, præter quatuor primas qualitates propriæ quoque substantiales formas reperiri. Redeamus ad Zabarellam: nódum enim planè assecutus sum, quid apud ipsum sit, elementorum formas cum variatione speciei, remissionem perpeti: nam si species hoc modo variantur, vt. s. formis saluis, & integris permanentib. & aliquibus tantùm gradibus amissis, elementa ipsa speciem misti quodammodo induant; tunc substantiales elementorum formæ ab accidentalibus formis minime differrent: nam etiam dum frigus, & calor inuicem agunt, hæ qualitates cum speciei mutatione remittuntur; quia non amplius frigus, vt frigus, nec calor, vt calor agit, sed ambę qualitates in tertiã quandam, à se distinctam, coeunt, scilicet in teporem. Sic album, & nigrum remittuntur cum variatione speciei; quia in fuscum colorem commutantur. Si verò per mutationem speciei, cõuersionem formarum elementariarum in misti formam, intelligat (hoc enim esset verè speciem mutare) tunc quæro, cùm mistum in quatuor elementa dissoluitur, fiuntque elementa sui iuris, & omnes gradus habent, sibi conuenientes; à quo nam illa ipsa intenduntur, gradusq; iam amissos recuperant? Profectò hunc graduum largitorem effingere, non ita facile erit. Quòd si in misti dissolutione, elementa integra cum omnibus suis gradibus (si liceat sic appellare) appareant; signum euidentissimum est, illorum formas, quãuis tunc sui iuris non erant, nec vires omnes suas edere poterant, vt pluribus infra explicaturus sum; incolumes, & nullo modo refractas, in misto etiam permansisse.

Zabarel. placitum cõtra semetipsum. Sola remissio in qualitatibus satis est, vt elemẽta non agãt in misto secundum totam suã potentiam.

Si formę substantiales elemẽtorum remittunť cum variatiõe speciei, tunc nulla erit inter ipsas, & formas accidentales differẽtia.

Ratio eiudẽs contra Zabarellam.

Præcipuum Auerrois fundamentum euertitur, nullaq́; substantia intendi, neque remitti posse, ostenditur. *Cap. VII.*

QVanuis Auerrois opinionem multis hactenus argumentis incessiuimus, vt nemo sit, qui non iam illam penè fractam, atque debilitatam esse cognoscat; operam tamen lusissemus, nisi fundamẽtum præcipuum, quo eadem nititur, demoliri totis viribus conaremur: & nisi ostenderemus, elementorum formas communi illo substantiarum omnium priuilegio gaudere, vt. s. nec intendi, remittive possint, nec (quod in idem recidit) suscipere magis, aut minus. Hoc enim demonstrato, inanis illa de medio formarum genere excogitatio in nihilum statim occidet, ac deinceps vniuersa Auerrois de elementorum mistione sententia, funditus euertetur. Iam verò ad ostendendum, nullam substantiam (cogitatione fingas quancunque velis) intendi, neque remitti posse, nullum aptius, efficaciusque testimonium adducere posse mihi videor, quàm ipsiusmet Arist. qui in prædicamentis, de substantia disputans; ab accidentibus distincta, non nullas eiusdem proprietates assignauit, quibus illa à cæteris quidem absolutis prædicamentis, sed à qualitate potissimùm discriminatur. Inter cæteras autem proprietates, hæc præcipua numeratur, substantia non suscipit magis, nec minus. Loquitur Aristoteles de substantia, quatenus prædicamentum est, sub quo omnes substantiæ, tàm simplices, quàm compositę, tàm perfectæ, quam imperfectę, vel directè, vel (vt aiunt) à latere continẽtur: debet igitur hęc proprietas, quæ ipsi generi tribuitur, quatenus genus est, omnib. quoque sub se contentis speciebus conuenire. Etenim si ridere proprietas est, quę homini competit, quatenus homo est, fiet illa necessariò propria indiuiduis omnibus, in humana specie cõprehensis; idque per regulam illam in anteprædicamentis positam. Quando alterum de altero prædicatur, quicquid de prædicato dicitur, de subiecto pariter enunciatur. Verùm ne pingui (vt aiunt) minerua, & temerè loqui videamur, ipsummet Aristotelem consulamus: qui c. de substantia, cùm de hac proprietate disserit, apertissimis verbis eam ipsam vnicuique substantiæ, quatenus substantia est, conuenire asseuerauit. Et quanuis facilioris doctrinæ gratia

Elementorũ formæ gaudent cõi substantiarum priuilegio, vt. s. nec intẽdi possint, neq; remitti.

Nulla substãtia suscipit magis, nec minus.

Cõuenit hęc pprietas substãtiæ, vt substantia est, & genus generalissimũ, ac deinceps omnibus speciebus substãtię sub ipso contentis.

Regula antepredicam.

de

de homine exemplum attulerit;hoc nihilominus voluit de quacunque ſubſtantia nullo diſcrimine dictum. Nanque in fine illius proprietatis, hæc verba ſcribit, *ſubſtantia verò non dicitur nec magis, nec minus: nihil enim homo magis nunc homo, quàm prius dicitur, neque aliorum quicquam, quacunque ſubſtantiæ ſunt.* ex quibus verbis ſatis apertè elicitur, nullã prorſus ſubſtantiam, quæcunque illa ſit, ab hac communi proprietate Ariſtotelẽ excepiſſe: quinimmò ipſe hac in re adeo anxius, atque ſolicitus fuit, vt cùm hanc ſubſtantiæ proprietatem extuliſſet, ne fortè ſibi ipſi contradicere videretur; quòd paulò ante inter ſecũdas ſubſtãtias, ſpeciem magis eſſe ſubſtantiam, quàm genus dixiſſet: quo nam pacto hoc eſſet intelligendũ, explicare voluerit; dicens, vnam quidem ſubſtantiam magis, & minus à prima ſubſtantia, quàm alteram diſtare poſse (vt ſpecies minùs diſtat à prima ſubſtantia, quàm genus, & idcirco videtur quodammodo magis ſubſtantia, quàm genus: quia magis proxima eſt indiuiduo, quod eſt prima ſubſtantia, & maxime ſubſtantia) attamen vnamquanque ſubſtantiam, eo ipſo, quod ſubſtantia eſt, neque magis dici poſse, neque minus. Quòd ſi hac in re Ariſtoteles ita anxius fuit, dubio procul ab hac communi ſubſtantiarum proprietate ſubſtantias ſimplices, quales ſunt elementorum formæ, diſertè excepiſset, ſi illas magis, & minus ſuſcipere arbitratus eſset.

Vide Ariſto. in prędicam. cap de ſubſtantia, & põdera diligenter hæc verba.

Qũo intelligendum ſit, inter ſecundas ſubſtantias, ſpeciem eẽ magis ſubſtãtiã, quàm genus.

Rogabit fortaſse, quiſpiam, quiſnam ſit verus, atque germanus ſenſus huiuſce propoſitionis, qua dicitur ſubſtantiã non ſuſcipere magis, nec minus; cùm iam dictum ſit, ſubſtãtias omnes huiuſmodi proprietate gaudere: & nihilominus conſtat, non eſse omnes æqualis perfectionis, ſed vnam magis dici ſubſtantiam, quàm alteram: cuiuſmodi eſt forma, quæ, teſte philoſopho 2. Phyſ. magis ſubſtantia dicitur, quàm materia? In explicanda hac propoſitione varij varia dixerunt. Scotus 8. Metaph. q. 3. arbitratus eſt, ſubſtantiam ſecundum ſpeciem, atque vniuersè conſideratam, vt quidditas eſt nõ ſuſcipere magis, nec minus: ſed in ſingulari, quia. ſ. vnum indiuiduum, perfectiùs, quàm aliud, naturam ſpeciei participat. Eadem ferè fuit interpretatio Franciſci Piccol. in annotationibus tertij contex. ſecundi lib. de Anima: qui conſiderans, aliquam ſubſtantiam re vera altera perfectiorem eſse; nullum abſurdũ eſse putauit, ſubſtantiam quo ad exiſtentiam, ſecus quo ad eſsentiam, magis, & minus recipere.

Quæritur de veritate huius propoſitionis, ſubſtãtia non ſuſcipit magis, nec minus.

Explicatio Scoti libr. 8. Metaph. q. 3. & Piccol. li. 2. de Anima, contextu 3.

Confutatio.

Sed ignoſcant mihi viri iſti præclariſſimi: nam ſi huiuſmodi interpretationes veræ eſsent, profectò ſubſtantia, quo ad hanc proprietatem, à qualitate minimè differret: quoniam etiam qualitas tantummodo quo ad exiſtentiam, & in ſingularibus, magis, & minus ſuſcipere dicitur. Si enim, ex. gra. eſsentiam caloris, aut quidditatem albedinis, ab exiſtentia ſeiunctã ſpectemus, in qua omnes calores, atque albedines conueniunt, intelligere quidem, immò ne cogitatione quidem fingere poſsumus, quomodo eſsentia illa, ſic conſiderata, intendi, remittiue poſſit. Si quis igitur gradus aut calori, aut albedini addatur, hoc eſse non poteſt, niſi quo ad exiſtentiam, & indiuidua; quatenus ſcilicet albedo vel in lacte, vel in niue; ſic calor vel in aere. vel in igne, vel in alijs huiuſmodi ſubiectis exiſtit. Præterea falſum omnino videtur id, ꝙ Scotus aſseruit. ſ. vnũ indiuiduum perfectiùs, quam aliud naturam ſpeciei participare. Primò ſi ita eſset, oporteret, vt differentia genus contrahens, ſpeciemque conſtituens, perfectior in vno indiuiduo eſset, quàm in alio: hoc autem eſt abſurdum, propterea quòd differẽtię ſpecificæ, Teſte Porphyrio in prædicabilibus, c. de differentia, magis, & minus non ſuſcipiunt; & propterea vnus homo non eſt magis rationalis, quàm alter, atque adeo, nec magis homo, vt aſserit Ariſtoteles in prædicamentis c. de ſubſtantia. Deinde ſi vnum indiuiduum, perfectiori modo, quàm aliud, naturam ſpeciei participaret; tunc ſubſtantia, quo ad quidditatem, & eſsentiam, magis, & minus ſuſciperet, quod eius interpretationi aduerſatur. Conſecutio eſt manifeſta: cùm enim indiuidua in ſeſe ſpeciem, immò eſsentiam ipſam, & quidditatem contineant; tunc ſi vnum illorum magis, quàm aliud naturam ſpeciei participat; ergo natura ſpeciei, quo ad perfectionem, partibilis eſt: nec iſto modo in indiuiſibili conſiſtit, vt eſt veritas, ab omnibus philoſophis recepta.

Indiuidua in genere ſubſtantię æquè participãt naturã ſpeciei, quicquid in oppoſitũ aſſerat Scotus.

Franciſcus Piccol. loco ſuperiùs citato, ad cumulatiorẽ doctrinam, aliam attulit eiuſdem propoſitionis explicationem, dixitque, eam de ſubſtantia, vni uoce dicta, non de ſubſtantia, dicta ab vno, hoc eſt, vt noſtri aiunt, analogice intelligendam eſſe. Quanuis ego tuear, nõ dari puram analogiam, ſed illam neceſſariò vel vniuocationi, vel æquiuocationi coniunctam eſſe, adeo vt quicquid ab vno dicitur, aut neceſſariò vniuocũ ſit, aut æquiuocum: nihilominus hoc omiſſo, quod alia diſputatione viſus ſum mihi ſatis commodè demonſtraſſe, veram non puto interpretationem excellentiſſimi viri de ſubſtantia vni

Alia explicatio Piccolo.

Quare hoc l diſpu. de ſubiecto naturalis philoſ. cap. 6. & 7.

Confutatio.

uocè

uocè dicta. Quod sic ostendo: nam animal de homine, boue, leone, & sic de alijs vniuocè dicitur, vnumquodque.n. istorum substantia est animata sensibilis, & hæc substãtia de illis vniuocè dicitur; nihilominus homo est perfectior substantia, quã bos, & quàm quodcunque animal, rationis expers. Quare tametsi fortasse Piccolomineus, formam perfectiorem esse substantiam, quàm materiam tueri posset, vt pote quia de illis substantia non vniuocè tantũ, sed ab vno dicatur; non video tamen, quomodo hominem perfectiorem esse substantiam, quàm bruta quæcunque animantia, defendere possit. Ideo dixerunt alij, & in ijs Toletus, Dominicus à Soto, & est ferè cõis eorum interpretatio, qui se subtiliores profitentur; vnam quidem substantiam altera perfectiorem esse, non tamen ea ratione, qua substantia simpliciter, sed qua talis substantia est: hoc autem ratione annexæ differentiæ accidere. Quo fit, vt homo sit perfectior substantia, quàm bellua; quia differentia substãtialis hominis perfectior est, quàm differẽtia substantialis cuiuscunque belluæ. Miror multos, huic responsioni assentire, quæ tamen re vera momentum difficultatis non attingit. Accipiamus hoc tanquam à doctoribus istis concessum, differentiam hominis perfectiorem esse differentia belluæ; & quæro, differẽtiæ istæ substantiæ ne sint, an accidentia? Accidentia quidem esse nõ possunt; quia nec ad substantialem definitionem pertinerent, nec substantiales differentiæ appellarentur. Substantiæ igitur sunt, ea saltem ratione, qua ad substantias intimè pertinent. Tunc argumẽtor sic; Differentia hominis, prout substãtia est, perfectior est, quàm differentia belluæ; aliter hominem perfectiorem bellua reddere non posset; igitur vna substantia est magis substantia, quàm altera, vt substantia est, ac deinceps substãtia, quatenus substantia est, suscipit magis, & minus. Non possumus hic ad aliquam differentiam illius differentiæ confugere, quia rursus quæram de illa, & sic res in infinitum abibit. Dicendum igitur est Aristotelicam propositionem in omnibus substantijs verissimam esse, si rectè tamen intelligatur: cuius verum, atque germanum sensum arbitror esse hunc. Nulla substantia suscipit magis nec minus, hoc est, nulla substãtia, per se considerata, gradum vllum perfectionis recipere põt, adeo vt semetipsa perfectior, neque vllum gradum amittere, adeo vt semetipsa imperfectior euadat. Non est certè negandum, inter substantias, vnam reperiri; quæ sit magis substantia, hoc est, perfectior substantia, quàm altera: nam & forma est perfectior substantia, quàm materia; & corpus viuens est perfectior substantia, quàm non viuens, & homo est perfectior substantia, quã bellua. Quid multa? non reperiuntur duæ species rerum æquè perfectæ; cùm vna altera perfectior sit. Nõ fuit Aristot. consilium, id negare, cùm in prædicamẽtis asseruit, substãtiam non suscipere magis, nec minus: sed docere voluit, substantiam, si per se, & secundum naturam suam spectetur, gradus vllos perfectionis nec amittere, nec recipere posse, eo modo, quo qualitas recipit, & amittit; sed eandem semper quoad suam perfectionẽ manere. Quare homo, si de substantiali perfectione loquamur, nunquam semetipso perfectior fieri potest, secus si de accidentali. Similiter vnus homo non potest esse magis homo, quàm alter, nec vnquam homo perfectionem suam ita augere potest, vt sit æque perfectus, ac intelligẽtia, nec põt pariter eius perfectio vsque adeo minui, vt æqualis perfectionis cum bellua esse dicatur: sunt.n. rerũ species, sicuti numeri, substantiæque in indiuisibili quodam consistunt, in quo omnem perfectionem habẽt, quam natę sunt habere. Hunc puto esse verum sensum illius famosæ propositionis.

Interpretatio cõis vide Tolet. & Sotum in prædica. aliosq; viros huius classis.

Confutatio.

Verus sẽsus prædictæ propositionis.

Non reperiũtur duæ species substantiæ æquè perfectæ.

Substantia secundũ se spectata, nõ põt acqrere, nec amittere aliquem gradũ perfectionis, sed eius esse cõsistit in indiuisibile.

Vide Archangelum Mercenar. in dilucidatione huius propositionis.

Elementorum formas non esse medias inter substantiales, & accidentales. *Cap. VIII.*

Tollendum tandem nobis è philosophia est monstrum illud, atque portentum, quod Auerroes, vt suam de mistione sniam tueretur, inuexit: ita.n. 3. lib. de Cælo com. 67. ratiocinabatur; si datur perfecta mistio, quæ non sit sola qualitatum, verùm etiam substantiarũ perfusio, opus est vt elementa re ipsa in misto seruẽtur, alioquin si prorsus interirẽt, nõ mistio, sed generatio fieret: at verò fieri non potest, vt incolumes omnino substantiales elemẽtorum formæ seruentur in misto, quia tunc ignis vreret, aqua refrigeraret, & sic de alijs; igitur elemẽtorum qualitates, atque adeo eorum formæ remissæ sunt. Etenim ignis non potest integer, nisi summa cum caliditate, & annexa siccitate manere: forma pariter substantialis aquæ ad suum esse perfectum, summam frigiditatẽ, & adiunctam humiditatem exposcit: in misto igitur tàm qualitates, quàm substantiales formæ remissæ sunt; alioquin nisi ad remissionem graduum in qualitatibus, remissio aliqua in formis substantialibus fieret; elemẽta omnino

Auer. ratiocinium in 3 li. de Cælo, cõ. 67.

nino sine qualitatibus consistere possent; cùm vnius gradus, & omnium eadem ratio sit: quare ignis absque caliditate, & aqua absque frigiditate maneret, quod videtur absurdum. Cùm

Hinc elicit Auer. elemẽtorũ formas mediũ quiddam esse inter substãtiã, & accidens. vide Suessanum lib. 11. Metaph. disput. 9. cap. 3.

igitur, secundum Auer. substantiales elementorum formæ in constitutione misti necessariò remittantur, atque à perfectis substantijs quæcunque remissio alienissima sit; Arabs iste philosophus elementorum formas à perfectis substantijs excipere coactus est; diceretque, illas non in substantiarum, neque in accidentium numero ponendas esse, sed mediam quandam, inter substantiam, & accidens, naturam obtinere. Substantiæ quidem sunt, ait Auer. & explicat Suessanus lib. 11. Metaph. disput. 4. c. 3. quatenus primæ materiæ perfectam existentiam largiuntur, elementorumque species constituunt: quoniam ex prima materia, & elemẽti forma vnum per se compositum constituitur. Accidentia verò dicuntur, quatenu. materiã, ceu qualitates quædam, ad formam misti recipiendam, afficiunt.

Reijcitur Auer. figmentum de formis mediis.

Verùm enimvero portentũ hoc nullo pacto est in philosophia peripatetica sustinendum: immò nisi cæcis oculis philosophari velimus, illud ipsum tanquam grauissimorum errorum semen, atque originem vsquequaque vitabimus.

Prima ratio.

Etenim nulla res est, ex earum numero, quæ in rerum natura reperiuntur, quæ certam aliquam, & determinatam sedem in prædicamentis non habeat: aut enim eiusmodi est, vt suis se ipsam viribus sustineat: & tunc verè substantia est, & appellatur: aut alterius adminiculo indiget, vt subsistat; & tunc inter accidentia numeratur. Inter has duas res, ne fingere quidem cogitatione possum, quo nam pacto media aliqua natura reperiatur: siquidem doctrina est apertissima in 4. Metaph. tex. 15. inter contradictoria nullum omnino

Inter contradictoria non datur mediũ.

medium dari posse: per se autem subsistere, & non per se subsistere, sunt contradictoria; nullũ igitur medium admittere possunt. quare inter substantiam, quæ per se subsistit, & accidens, quod non per se subsistit, nullum dabitur medium. Dices, materia, & forma non per se subsistuut, & tamen non sunt accidentia. Respondeo, ea per se subsistere, quatenus alteri non inhęrent: hæc enim est proprietas, quæ conuenit omni substantiæ, vt ab accidentibus differt.

Secunda rõ.

Neque verò excogitare possum, quid adduxerit Auerroem, vt substantiales elementorum formas à substantiarum dignitate sibi detorquendas existimaret: non inficior quidem, aliquas reperiri substantiales formas, quæ elemẽtorum formis perfectiores sint: at verò nullam inire possum rationem, qua easdem elemẽtorum formas à substantiarum serie tollere cogar.

Elementorũ formæ gaudent omnib. substãtiæ ꝓprietatibus, idẽ veræ substantiæ sunt.

Gaudent enim illæ proprietatibus omnibus, quæ ijs rebus conueniunt, quæ substantiæ dicuntur; nam & per se subsistunt, & pluribus accidentibus, immò etiã contrarijs, substernuntur. Quid igitur hasce formas, substantias appellare verebimur? Dicet fortasse Auerroes, elemẽtorum

Auerrois responsio.

formas substantias quidem esse, quatenus materiam perficiunt; sed tamen accidentia vocari, quatenus materiam ad formam misti recipiendam afficiunt.

Contra rẽsionem Auerrois. Prima ratio.

Primò in eo fallitur opinione Auer. quoniam forma misti non proximè in materia prima recipitur, sed ipsamet elemẽta, in vnum coacta, veluti materies, formæ misti, recens ortæ, substernuntur. Deinde cùm elementorum ex materia, & substantiali forma constitutum est, iam naturæ opus expletum est, cuius consilium erat, substantiam veram, & per se subsistentem edere.

Secunda rõ.

Si autem cõtingat, vt plures huius generis substantiæ ad aliquod mistum constituendum in vnum coeant; hoc est ex accidenti: nec huiusmodi habilitas, quæ in elemẽtis inest, ita illis officere debet, vt eo iure priuentur, quod in genere substantiæ obtinent, vsque eò, vt ab eodem quodammodo exturbata, in accidentium prædicamenta, quasi in exilium eiecta, relegentur: id enim non modò elementorum, verùm etiam plurium mistorum corporum formis necessariò obtingeret.

Tertia ratio.

Etenim forma sanguinis vnà cum materia constituit perfectum ens: nihilominus materia, forma sanguinis, quam re ipsa continet, sensim afficitur, atque ad formam carnis recipiẽdam pręparatur: num igitur forma sanguinis medium quiddam erit inter substantiam, & accidẽs?

Auerrois subterfugium.

Hoc nec Auerroes, opinor, concederet. Sed forsitan respondebit, non esse parem formæ sanguinis, & formarum elementorum rationem: quoniam cùm materia ad formam carnis recipiendam perfectè parata est, perit statim omnino sanguis, atque in carnem mutatur, & vertitur. At verò elementorum formæ, quæ materiam ad formam misti recipiendam accommodant, non omnino abolentur, sed cum aliquibus gradibus in misto seruantur.

Contra.

Inane hoc est perfugium: quoniam ex Auerrois sententia ipsæ quoque elementorum formæ saltem secundum aliquos gradus dissipantur: non pereunt autem omnino, sicut forma sanguinis; quia ibi

Cõfirmatio.

generatio fit, hic verò mistio. Sed hæc mitto; aliam enim dabo misti formam, quæ verè sub-

stantia

stantia est, quæque nullo pactò extinguitur; tametsi materiam ad vlteriorem formam recipiendam instruat: huiusmodi autem est forma corporis, quam nemo certè in genere substantiæ contineri negabit. Nanque substantia aut corporea est, aut corporis expers: attamen forma corporis, dum est in materia, ipsam illam ad animam recipiendam, corpusque viuēs constituendum aptat: quis autem affirmare audebit, corporis formam, mediam quandam inter substantiam, & accidens naturam obtinere? Dicet Auerroes, hanc quoque formam fore fortasse ancipitis naturæ, si in viuentis corporis constitutione, aliquos gradus amittat, itidem vt elementorum formæ. Sed hoc est inconsultè, ac temerè dictum: supra enim satis superque ostendimus, substantias omnes in indiuisibili consistere; & quemadmodum momento oriūtur, ita pariter easdem momento occidere necesse esse: quod nullo modo fieret, si gradus aliquos obtinerent. Absurda igitur est, proculque à vero abest isthæc de medio formarum genere excogitatio. Sed hactenus de opinione Auerrois. Responsio p Auerroe. Confutatio.

Mistionis definitio, ab Aristotele tradita, explicatur, quæ præcipuum est opinionis Auicennæ fundamentum. Cap. IX.

ACcedamus nunc ad explicandam Auicennæ sententiam, quam tanquam veritati, & Aristotelis sententiæ maximè cōsentaneam sumus nos in præsenti disputatione defensuri. Pro eius autem faciliore explicatione, operæpretium esse duxi, priùs definitionem mistionis ab Aristotele traditam, animo diligenter lustrare: quisquis enim in illam intimè penetrarit, quandam quasi scalam consecutus erit, qua ad veritatem obtinendam ascendere facilè possit. Cùm igitur mistio mutatio quædam sit, nec in mutationum numero sit ab Aristotele collocata; videndum in primis est, ad quod nam mutationis genus referatur. Etenim Aristoteles & lib. 5. de Phyco auditu, & lib. 1. de Generat. & inter. sex mutationis species numerauit, Generationem, Interitum, Accretionem, Diminutionem, Alterationem, & deniq; Lationem. Mistionem in harum numero non posuit; quo fit, vt quemadmodum nomen eius indicat, quædam quasi mutationum mistio dicenda sit; cùm plures mutationes ad illam efficiendam necessariò concurrant. Non est certe mistio mutatio illa, quæ dicitur generatio, quē admodum in tex. 83. 1. lib. de Ortu, & interitu Aristoteles ostendit; quia cùm ignis adiungitur ligno, fit quidem ligni dissolutio, & ignis generatio, mistio vero nequaquam. Multò minus est mistio appellanda dissolutio; quoniam quod iam interijt, non est amplius in rerū natura: quod autem mistum est, iam consistit. Sed neque mistio dicenda est accretio; quia vera accretio fit per conuersionem alimenti in substantiam nutriti; quod citra carnis generationem, & cibi interitum, fieri nequit: in mistione autem non fit conuersio vnius in aliud, quia neque ambo, quæ miscentur, intereunt, neque alterum tantum, vt loco superiùs citato text. 84. Aristoteles ait. Neque etiam mistio potest vocari diminutio; quoniam quæcunque miscentur, cùm plura sint, quæ in vnum coeunt, accretionem potius efficere, quàm diminutionē dicerentur. Non est alteratio; quia neque albedo cum corpore, neque eadem cum dulcedine miscetur, vt Aristoteles ait; ea potissimum ratione, quia & accidentia, & subiecta, quæ alterationem patiuntur re ipsa quo ad eorum existentiam omnino permanent: nam & paries, & eidem adiuncta albedo, re ipsa consistit: quæ autem miscentur, non sunt illa eadem prorsus in misto, quæ erant, antequam miscerentur. Neque tandem mistio est loci mutatio, quod patere vnicuique potest; cùm aliud sit misceri, aliud verò de loco ad locum transferri. Cùm igitur nulla ex hisce mutationibus mistio, de qua loquimur, appellanda sit; optimè in fine primi libri de Ortu, & interitu Aristoteles concludit, nil aliud eam, quàm mistibilium alteratorum vnionem dicendam esse. Hæc est mistionis definitio, illius naturam aptè admodum declarans. Videamus nunc, ad quod nam mutationis genus ipsa mistio reuocanda sit. Putarūt nonnulli, eam ad generationem referendam esse; & temeraria quadam impudentia, definitionem, ab Aristotele traditam, corrigere ausi sunt, dicentes, mistionem nil aliud re vera esse, quàm misti ex alteratis mistibilibus generationem. Verùm isthæc definitio multa includit absurda; & eius autores non solùm Aristoteli, quem ipsi quoque & imitari; & interpretari profitētur, verùm etiam sibimetipsis aduersantur. Primo aiunt, mistionem esse generationē: Aristoteles expresse docuit, eam non esse generationem. Deinde vnius rei generatio, alterius dissolutionem consequitur, vt celebratissima est Aristotelis propositio: dicendum igitur fuit,

Sex mutationum species. Mistio nō est generatio. Non est interitus. Nō est accretio. Nō est diminutio. Non est alteratio. Non est loci mutatio. Ad quod genus mutationis mistio referēda sit. Nonnullorū opinio. Confutatio.

mistionem non ex alteratis, sed ex dissolutis, ac dissipatis mistibilibus generationē esse. Huc accedit, quod ipsi defendunt, elemēta in misto non secundum eorum formas, sed tantum secundum virtutem permanere; quod etiam in causa fuit, cur mistionis definitionem deprauarint, eandemque propriæ sn̄iæ accommodarint: non igitur mistio ad generationis genus referenda est. Sed neque ad genus alterationis, quemadmodum Franciscus Bonamicus loco superiùs citato arbitratus est: tùm quia Arist. disertè asseruit, mistionem, alterationem non esse: tùm etiam, quia sola substantia cum qualitate ad alteratiōnem satis est; cùm tamen ad mistionem plures substantias concurrere necesse sit. Ad quod igitur mutationis genus ea ipsa reuocanda erit? Dico, ad nullum; sed ad ipsam efficiendā, duas mutationes potissimum concurrere, eamque quasi mistam quandam mutationem esse, ex illis duabus consurgentem: eæ autem sunt loci mutatio, & alteratio. Vt.n. aliqua misceantur, necesse priùs est, ea ipsa inuicem proximè accedere, quod nisi locali mutatione fieri non pōt. Deinde necesse est, vt hæc mistibilia, quæ proxima iam facta sunt, inuicem actiua, atque passiua sint: agunt autem oppositis qualitatibus, atque ita alterationem perpetiuntur. Igitur hæ duæ mutationes ad mistionem necessariò requiruntur, loci mutatio, & alteratio; mistio tamen neutra, illarum est. Quid ergo erit mistio? Mistio, ait Aristoteles, est mistibilium alteratorum vnio.

Opinio Frā. Bonamici li. 8. de motu, c. 50. & eiusdem confutatio.

Opinio Autoris.

Duæ mutationes ad mistionē efficiēdam necessariò concurrunt.

Mistio quid sit.

Auicennæ sententia tribus conclusionibus explicatur. Prima conclusio. *Cap. X.*

EXplicata iam mistionis definitione, facilè nunc erit nobis Auic. sn̄iam expromere, quæ in tribus potissimum conclusionibus consistit. Prima est. Donec mistum aliquod, cuiusuis generis illud sit, in rerum natura consistit, incolumes, nec vllo modo dissipatæ in eo elemētorum substantiæ conseruantur. Hæc conclusio per textum 84. primi lib. de Ortu, & interitu probari satis commodè pōt: vbi apertè Arist. docet, neque ambo mistibilia, si duo tantum sint, quæ misceantur, neque alterum interire; sed vtrunque in misto seruari. Probatur tamē ex iam explicata mistionis definitione: cùm.n. mistio generatio non sit (vt præcedēte capite demonstratum est) id certè in ea non fiet, quod accidere in ipsa generatione videmus: etenim cùm quippiam generatur, vetus forma à materia abscedit, & vnà cum ipso composito intercidit; statimque rei alterius procreatio sequitur, dum recens aliqua forma in subiectam materiam immigrat. In mistione autem, quę à generatione diuersa est, nullius formæ interitus contingit: nam cùm mistio sit mistibilium vnio; necesse est, vt mistibilia in misto prorsus vnita, planèque coniuncta maneant; adeo vt persistente aliquo misto, nunquam mistibilia pristinas naturas recuperent; sed semper sic coniuncta seruētur, eorum tantummodo proportione mutata. Exempli gratia, si elemētis simul congredietibus, nascatur herba; seruantur in herba elemētorum substantiæ. Si rursus herba cōcoctione vertatur in sanguinem; intercidit quidem forma herbæ, nihilominus adhuc elemētorum substantiæ in sanguine persistunt. Si tandem vlteriore concoctione sanguis mutetur in carnem; adhuc in carne elemētorum substantiæ perseuerant, forma sanguinis, propter mutatam elemētorum proportionē, intereunte. Non.n. elemēta in quocunque misto vnam, & perpetuam proportionem seruant; sed propter mutuam inter se actionem, & passionem, eorum proportio variatur, quam deinde noui misti procreationem consequi necesse est. Porrò veritatem hanc de perseuerantia, & cōseruatione elemētorum in misto, lubet rursum duorum grauissimorum naturæ interpretum testimonio, Hippocratis. s. & Aristotelis cōfirmare. Hippocrates lib. de Natura humana apertissimis verbis asseruit, singula, quæ ad gignendum fluxerunt, eandē, quam contulerunt vim, in corpore retinere; & omnia per interitum eò recedere, vnde accepta sunt: quod fieri nequiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. Aristotel. deinde 3. lib. de Cęlo cap. 3. & alijs pluribus locis, quoties elemētum definiuit, id esse asseruit, quod cuique composito primū inest, & in quod vltimum corpora diuiduntur: quinimmò palam affirmauit, in carne, ligno, alijsque id genus corporibus, ignem, atque terram facultate, seu potestate inesse, eademque ex illis nō obscurè, seiungi: quòd si in misti constitutione elemētorum substantiæ occidissent, penitusque extinctæ essent, qui fieri vnquam posset, vt in eiusdem dissolutione segregatētur, suique iuris fierent, & pristinas naturas recuperarent? Quare iā planè aperuisse mihi videor, misti constitutionem nil aliud esse, quàm elemētorum coniunctionem, mutua illorum actione, & passione interueniente: misti autem dissolutionem nil aliud esse, quàm elementorum se-

Prima cōclusio explicans opinio. Auicennæ.

Fauet mirum i modū huic conclusioni tex. 84. 1. lib. de Gener. & interitu.

Cōfirmatur conclusio ex definitione mistionis.

Nota hoc exemplū. vide Io. Fern. lib. de elem. c. 6.

Hippocratis & Arist. testimonia de perseuerātia elementorū in misto.

Quid sit elementū secundum Arist.

segregationem. Segregari autem non posset, quod iam interijt; igitur si in misti constitutione elementa occidissent, oporteret, vt in eiusdem dissolutione non illa quidem segregarentur, vt Hippoc. & Arist. affirmant, sed iterum generarentur. Hinc elici facilè potest, quam falsa, & absurda sit Latinorum opinio. s. in misti constitutione elemẽtorum substantias penitus dissipari, atque omninò extinctas oblitescere, eorumque virtutem duntaxat in misto seruari: cuius quidem sententiæ falsitas adhuc infra euidentior fiet, cùm argumenta, quæ pro illa afferri solent, diluemus. **Quàm falsa sit Latinorũ opinio.**

Secunda conclusio, explicans opinionem Auicennæ. *Cap. XI.*

Secunda conclusio, quæ nos sensim in Auicennæ sñiam deducit, ea est; Elementorum substantiæ, cùm paribus quodammodo viribus ad misti constitutionem concurrunt, non illę quidem integræ, seu indiuisæ, manẽt; nec in portiones quàm minimas, sed in particulas perexiguas distrahuntur. Hæc conclusio potius explicatione indiget, quàm probatione: iam. n. superiore cap. probauimus, elemẽtorum substantias saluas, & incolumes ad mistum effingendum accedere; in eodemque tales permanere, donec ipsum in rerum natura consistat: vbi verò mistum intercidit, non interire quidem elemẽta; sed aut ad se redire, partesque cum partibus sui generis contrahi; aut aliam sibi proportionem asciscere, atque in mistum alteriusgeneris delabi. Nunc autem paulò exquisitiore examine res ipsa à nobis discutienda est, monstrandumque, quo nam pacto elemẽtorum substantiæ ita sese parent, & accommodent, vt ex earum apta adhæsione, mutuoque complexu, mistum denique ipsum coalescat. Hoc caput est, in quo tota huius rei difficultas consistit; Considerandum igitur primò est, si mistum ex elemẽtis constari debet, oportere, ipsa paribus quodammodo viribus ad huiusmodi opus construendum accedere: si. n. contingeret, vt vnum elemẽtum suum contrarium longè viribus excederet; nullum certè ex eorũ coniunctione mistum exoriretur; sed fortius, & efficaciùs elemẽtum debilius subijceret, atque in sui naturam conuerteret: fieret igitur generatio, & interitus, misto vero nequaquàm; propterea elemẽtorum vires pares quodammodò esse, necesse est. Sed de his plura in sequenti conclusione dicemus. Considerandum secundò est, ad mistum constituendum, non satis esse, vt elemẽta aut penitus indiuisa, aut etiã magnas in partes dissecta, iuxta se posita sint: sumamus. n. quatuor diuersorum elemẽtorum portiones, & eas quidem satis magnæ quantitatis: hæ, si iuxta ponantur, nullum mistum efficient; sed ex eis tãtũ modo quidam elemẽtorum cumulus fiet, in quo distinctè ignem, aerem, aquam, & terram discernere poteris; ibique potius quatuor essent composita, quàm vnum mistum. Considerandum tertiò est, vt elemẽta decens, congruaque misti materia fiant, non opus esse, vt ipsa in particulas re ipsa minimas dirimantur; quoniam quãcunque particulam, vel exiguam in misto, si non sensu, saltem cogitatione comprehendes, in infinitum aliam ea minorem comprehẽdere licebit: omne. n. corpus, ea ratione, qua continuum est, in infinitum diuisionem recipit. Huc accedit, quòd si minimæ re vera essent elemẽtorum particulæ, quæ veluti materies ipsi misto subijci debent, nunquam profectò ex illarum coniunctione mistum aliquod, quantitate præditum, emergeret: quoniam ex non quantis quantum fieri non potest. Considerandũ igitur quartò est, vt verè mistio fiat, necesse esse, vt elemẽta ipsa in perexiguas particulas, quò ad eius fieri põt, diuidantur, eoque se ordine componant, vt quælibet vnius elementi particula cum alterius elementi particula coniugatur; adeoque omnium elementorum particulæ in ter se confundantur, vt nihil in ea confusione dispici possit, quod non in se quatuor eorũ portiones contineat, atque ex illis coagmentatum sit. Hæc est vera de elementorum permistione sñia, non rationibus solùm firmata, verùmetiam sensu, quinimmò ipsa quoque experiẽtia comprobata; atque rursus autoritate Arist. roborata. Ipse. n. 1. lib. de Gen. & interitu tex. 89. disertè docuit, permistioni aptissima ea corpora esse, quæ in exiguas, tenuesque particulas facilè distrahuntur, cuiusmodi sunt mollia, tenera, fragilia, liquida, subtilia: contra verò dura, firma, solida, arida, crassa, ineptissima esse, atque eiusmodi, vt misceri haud facile possint. Ex quibus verbis propositæ iam conclusionis veritatem elicere possumus, nimirum elementa, dũ ad misti fabricam construendam sese accingunt, in perexiguas particulas dirimi; idque munere, qualitatum interstitio, ea ipsa obire, vt infra cumulatiùs ostendemus. Dicet fortasse quispiam, Democritum etiam, multosque eius sectatores, hoc eodem modo admistionem fieri, opinatos

Marginalia: Secunda conclusio sensim nos ducẽs in opinio. Auicennæ. — Caput toti' difficultatis. — Pro explicatione conclusionis. — Notabile primum. — Secundum. — Tertium. — Quartum. — Auic. sententia rationib', sẽsu, experiẽtia, & autoritate Aristot stabilitur. — Quęnam corporá apta sint queve inepta admistioẽ. Vi de Aris. 1. de Gene tex. 89. — Obiectio.

opinatos esse, cùm. s. plures diuersi generis particulæ, minutatim concisæ, in vnum coeunt, quas sensus in illo vno constituto distinctè concipere nequit: exemplumque de hordei, & tritici particulis simul iunctis, & in farinam redactis afferebant: quam tamen opinionem Aristot. tex. 86. confutauit.

Solutio.

Respondendum est, rectè Arist. opinionem illam, vt falsam, & inanem confutasse, eamque à nostra conclusione longè diuersam esse. Confutauit illam primò, quòd particulas, quæ misceri debent, vsque ad minimum diuisas esse, posuerit: ea. n. mistibilia indiuisibiles atomos statuebat. Deinde verò quia opinio illa plurium potius rerum quandam quasi compositionem, quàm mistionem inducebat: quoniam & si exiguæ diuersarum rerũ particulæ iuxta ponantur; nisi tamen inter illas mutua actio, & passio intercedat, nunquam vera mistio fiet. Et propterea rectè ibi Arist. nullam, eorum sñia veram, atque realem mistionem, sed tantum ad sensus speciem dare concludebat: qui. n. hebetem visum habeat, rem aliquam mistam esse iudicabit, quæ tamen ab alio mista non iudicaretur, quippe, qui sui visus acie, partes illas simul iunctas distinctè concipere posset.

Explicatio, & confirmatio ꝓpositæ cõclusionis.

At verò non idem ex iam proposita conclusione sequetur: ponimus. n. perexiguas vnius elementi particulas intime vsque adeo cum perexiguis alterius elemẽti particulis copulari, vt tandem, si elementa omnia concurrant, illæ particulæ ita locis mutentur, & inter se confundantur, vt ne Lyncei quidem oculi, in misto illo constituto, elemẽtorum particulas seorsum cernere possint. Periculũ quis faciat in corpore aliquo similium partium, vt exempli gra. in sanguine, vel in carne: sunt hæc corpora ex quatuor elementis concreta: dirimat nihilominus, eaque quantum velit, extenuet, nunquam vel exiguam ignis, aeris, aquæ, aut terræ particulam in illis discernere poterit; adeo. n. in huiusmodi corporibus, elemẽtorum substantiæ cõfusæ sunt, vt quælibet vel exigua particula nomẽ, & rationem totius obtineat: quęlibet. n. particula sanguinis est sanguis, & similiter quælibet particula carnis est caro, quanuis Auerroes ex Auicennæ sententia id minimè deduci posse perperam existimarit.

Tertia conclusio, Auicennæ sententiam planè confirmans, satisque dilucidè patefaciens. Cap. XII.

Notabilis cõclusio, ex qua tota pendet propositę difficultatis enodatio.

TErtia conclusio, quæ Auicennæ sñiam omnino aperit, efficitque, vt eius veritatẽ quasi manibus contrectemus, est hæc; Elementorum qualitates, quas nunc ponimus ab eorũ substantialibus formis esse distinctas, dum paribus quodammodo viribus in misti structurã conspirant, non sese quidem interimunt, adeo vt ex illis extinctis, ac omnino dissipatis, noua quædam qualitas oriatur, vt censuit Scotus: neque etiam sese ita frangunt, vt suorum graduũ aliquem amittant, quemadmodum existimauit Auerroes: sed mutua tantummodo illarum actione, ad quandam mediocritatem, temperationemque reuocantur. Ex huius conclusionis explicatione tota pendet propositæ difficultatis enodatio.

Pro declaratione conclusionis.

Itaque pro eius declaratione nõnulla nobis sicut in præcedente conclusione fecimus, consideranda sunt, quibus optimè cognitis, facilè vnicuique erit, in rei veritatem penitus admitti.

Cõsideratio prima.

Considerandum igitur primò est, Arist. erroris Empedoclem insimulasse, quòd mistionem ex exiguis elemẽtorum particulis, simul iunctis, absque vlla interueniente alteratione, fieri dixisset: nunquam. n. ait Arist. elementorum substantiæ, optimè confusæ, in vnum coalescent, nisi suarum qualitatum ope, inter se pugnent, & confligentur: quinimmò hæc ipsa qualitatum pugna in causa est, cur elementa in particulas perexiguas redigantur, atque tandem inter se perfectè misceantur. Falsũ igitur est, sola exiguarum partium adiunctione, elementa permisceri, vt opinabatur Empedocles.

Cõsideratio secunda.

Considerandum secundò est, si elementorum qualitates confundi inuicem, & permisceri debeant, necesse esse, vt paribus quodammodo viribus, ad agendum accedant: nam si vna alteram vehementer excedat, nulla certè permistio fiet, neque vlla temperatio, aut moderatio; sed vnius potius qualitatis in alteram conuersio: quæ. n. qualitas imbecillior est, eadem ab ampliore, & potentiore victa, perimetur, atque in illius naturam abibit.

Nota ex Aristotele.

Non multùm tamẽ interest, vt tex. 89. supra citato Arist. docet, si inter illas exiguus excessus sit; alioquin initio omnia mista vnius temperamenti essent, propterea ait ibi, *Quando autem potentiæ adæquantur quodammodo.*

Dubium de gradib. qualitatum elemẽtariorum.

Oritur hic difficultas, vtrum ad mistum constituendum, elementorum qualitates in summo, potius in gradu remisso concurrant.

Opinio Galeni.

Dissidium est inter Galenum, & Auerroem. Galenus, cùm elementorum qualitates summas esse iudicarit, easdem quoque ꝗ

omni-

omnibus ſuis gradibus in miſti conſtitutione, ad cõflictum; pugnamque accedere arbitratus eſt. Auerroes, contentionis cupidus, & à communi opinione libẽter recedens, hac præſertim in re Galenum carpit; nequiuit enim percipere, quo nam pacto ſummę elementorum qualitates in temperatione haberi poſſint: ſed eas, aliquo gradu dimiſſo, in temperationem venire exiſtimauit.

Opin. Auer.

Hęc. Auerrois excogitatio perbellè reijcitur à Io. Fernelio: eadem enim prorſus vſ ratio, ſi qualitates ſummę, ac ęedẽ repreſſæ, dũmodo parib. ſint virib. congrediantur: ex oĩbus. n. confuſis peræque fiet moderatio quædã, & tẽperamentũ.

Io. Fern. contra Auer. lib. de tẽper c. 6.

Sumamus feruẽtiſſimã, & frigidiſſimã aquã, miſceanturq; inuicem, tunc ſtatim orietur aqua tepida: atqui eadem aqua tepida orietur, ſi duæ portiones aquæ ita permiſtæ ſint, vt altera quatuor tantum caloris gradus, altera quatuor gradus frigoris poſſideat.

Effitax exemplum.

Propterea ſi abſurdum eſt, id quod in harũ qualitatum congreſſu putauit Auer. illud idem ex eo, quod is opinatur, iudicandum eſt, quod ipſe ex Galeni opinione oriri exiſtimauit. Sed quomodocunque res ſe habet, hoc tanquam cõpertum; atque deprehenſum habendum eſt, elementa ijs ipſis qualitatibus ad miſtum efficiẽdum concurrere, quibus prædita ſunt; eæ autem ſunt qualitates ſummæ.

Rõ euidẽs cõtra Auer.

Neque. n. ignis fieri poteſt calidior, nec aqua frigidior, neque aer humidior, nec terra ſiccior. Neque rurſus, antequam pro miſti conſtitutione inter ſe pugnent, eorum qualitates ab aliquo retundi poſſunt.

Cõſideratio tertia.

Cæterum (quod mirum videtur, & eſt valdè notandum in opinione Auicennæ) ſi paribus ſint viribus huiuſmodi qualitates, vt pro miſto conſtituendo eſſe debent, nec, dum inuicem pugnant, ſeſe ita refrangunt, vt ſuorum graduum aliquem amittant, quemadmodum Auerroes, & cum eo alij plures exiſtimarunt. Nam ea ratione, qua dum ſummæ ſunt huiuſmodi qualitates, viribuſque pares, mutua earum actione, ſecundum Auerrois ſententiam, ſeſe retundunt, & ad quandam mediocritatem reuocantur, ipſarum exuperantijs repreſſis, aliquibuſque gradibus amiſſis; eadem prorſus ratione, cùm mediocres factæ ſunt, quia vires adhuc pares habent, poterunt rurſus vlteriore actione ſeſe retundere, atque ad gradus remiſſiores reuocari. Quòd ſi actio continua ſit, nõ video, quomodo, eadem ſemper proportione manente, ijſdemque paribus viribus, non breui temporis ſpatio hæ qualitates ſeſe tandem viciſſim interimant, antequam fortè miſtum aliquod fiat: vel ſi miſtum conſtitutũ ſit, non breui ſit illud temporis curriculo duraturum.

Nota diligẽter hoc fundamentũ opinionis Auic.

Dicendum igitur eſt, ſummas elementorum qualitates, paribus quodammodo viribus, ad pugnandum accedere, cùm miſtum conſtitui debet; atque ex illa pugna, omnes quidem in quandam mediocritatem, & temperationem coire; nequaquam tamen initiò retundi, nec vllam ſuorum graduum iacturam fieri. Neque verò putandum eſt, ignem in miſto ſuum calorem amiſiſſe, quòd non itidem vt priùs calefaciat; aut aquam ſui frigoris morſum penitus depoſuiſſe, quòd non vt priùs frigore obrigeat: nõ enim hoc euenit, ꝙ qualitates aliquo modo repreſſæ ſint; ſed quia contrariarum qualitatum perfuſione, quaſi vinctæ, vt Fernelius ait, illæ inhibentur, ne ſummas ſuas vires exerceant; hincq; nonnulli arbitrantur, eaſdem ſuas exuperantias amiſiſſe, gradibuſque depreſſas eſſe; cùm tamen omnes ſuos gradus adhuc obtineant.

Auic. ſententia aptiſſima exemplo cõfirmatur.

Poſſet pro hac re declaranda exemplum ſatis aptum, & accommodatum in eo concentu afferri, qui ex pluribus vocibus, ſimul iunctis proficiſcitur: in quibus alia acuta eſt, alia grauis, & obtuſa, alia dulcis, aſpera alia, & ad ſummam, plures ſunt voces, quæ ſi ſeorſum audirentur, auditum fortaſſe læderent; cùm tamen omnes ſimul iunctæ ſuauem, gratamque admodum efficiant harmoniam. Iam verò in illa harmonia, oppoſitæ voces, quaſi in vnam iunguntur, & ad quandam moderationem reuocantur: nulla tamen illarum eſt, quæ ex eiuſmodi coniunctione gradum vllum amittat: ſed omnes cũ omnibus ſuis gradibus manent; tametſi ob contrariarum vocum permiſtionem, & confuſionem, illæ, quæ non nihil excellentiæ obtinent, quaſi vinctæ inhibentur, ne totam ſuam vim exercere poſſint: & propterea refractæ videntur; cùm tamen re vera refractæ non ſint. Cuius rei certiſſimum argumentum hoc eſt, quoniam ſi altera oppoſitarum vocum auferatur, altera ſtatim cum omni ſua exuperãtia exaudietur. Ita omnino in miſtione cõtingit: ſi enim miſtum diſſoluatur, omnes ſtatim elementorum particulæ cum particulis ſui generis vnientur, eorumque qualitates priſtinas vires recuperabũt: quas tamẽ recuperare nullo modo poſſẽt, ſi in eo conflictu aliquos ſuorum graduum amiſiſſent.

Alio exẽplo ſatis idoneo oſtẽditur, elementorũ qua

Subit mihi nunc exemplum aliud, nec fortaſſe ineptum, quo oſtendere facilè poſſim, nullam in miſtione graduum elementariarum qualitatum iacturam fieri: ſed vires tantummodo inhiberi, ne eodem modo vinctæ, & confu

fæ

litates suas i misto gradus nō amittere, sed earū dun taxat vires inhiberi.

Vide in fine disput. obiectiones Mercenarij, & earum solutio.

sæ agant, sicut solutę, liberæque agebant. Sint duo fortissimi, robustissimique viri, qui simul pugnent, atq; decertent, sintq; viribus pares: luctantur inuicē, reluctātur, seseque cōplectunt: vterque omnes suos conatus adhibet, vt colluctatorem deijciat; neuter vincit; sed vtriusque vires vtriusque viribus inhibentur. Quæro, amittāt ne viri isti vllos suarum virium gradus; quoniam in illa colluctatione impediuntur? Minimè verò: nam si cum alijs congrediantur; qui sint viribus impares, eorum certè vires vnà cū omnibus suis gradibus statim prodibūt. Sic igitur in elementorum qualitatibus dicendum est, quæ suas quidem vires in conflictu retinent; quinimmò & in ipso misto; sed eas tamen implicitas, & quasi deuinctas, non etiam solutas. Non diffiteor tamen, id, quod per initia, aut vix, aut nullo modo fit, temporis prolapsione fieri posse, vt. s. mutua contrariarum qualitatum actione, aliqua graduum repressio fiat: nisi enim ita esset; tunc mista omnia nunquam dissoluerentur: propterea aliquando contingit, vt alicuius qualitatis gradus ab exterioribus causis augeatur, & tunc qualitas illa excellens, qualitatem oppositam reprimat; hincque breui mistum ad perniciem trahatur. Sic contingit in homine temperamenti mutatio: nam aut qualitate aliqua extrinsecùs accedente, aut alimentis intro acceptis, homo calidi temperamenti in temperamentum frigidum, aut siccū, vel vicissim mutare potest.

Vt temporis prolapsione accidat tēperamēti mutatio, qualitatumq; graduū amissio.

Epilogus opinionis Auic.

Concludamus igitur, Auicennæque sententiam breui complectamur: dicamusque, mistionem tunc fieri, cùm elementorum substantię non in quàmminimas, sed in perexiguas particulas dirimuntur, arctissimoque inter se vinculo coniunguntur: id quod mutua qualitatum actione efficiunt. Sic autem vnitas esse elementorum illas particulas, vt nemo sit, qui quanuis acuta oculorum sit acie præditus, illarum aliquam seorsum discernere possit; sed noua quædam forma paratur, ex illis consurgens, quæ tum primùm in cōspectum se dat, cùm qualitatum perfusio facta est. Etenim qualitates inter se totæ totis confunduntur, perque totam illam elementorum, sic vnitorum, molem æquabiliter diffunduntur: cùmque sic diffusæ sunt; tunc perfecta, & absoluta mistio facta est (non enim in sola substantiarum confusione consumata erat) tuncque forma misti, media illa qualitate exornata, primùm apparet, quæ ei vt instrumentum, ad suas edendas operationes inseruit: omnis enim actio tunc soli misto tribuitur; quoniam elemētorum vires in misto dispersę sunt, & quasi uinctę, ob dignioris, prętantiorisque formę pręsentiam, detinentur.

Auicennæ sententia rationibus fulcitur, Aristotelisque autoritatibus roboratur. Cap. XIII.

HAud certè scio, quid vlterius addi pro Auicennę sententię explicatione, aut debeat, aut possit: iam enim illam & digressiunculis aperuimus, & exemplis illustrauimus, & experientia ipsa comprobauimus; vt qui nondum eam planè intellexerit, ne in posterum quidem arbitror, eum aliquādo assecuturum. Lubet nihilominus, ad vberiorem doctrinam, rationes pręcipuas, nonnullasque Aristotelis autoritates adiungere, quę pro illa passim adduci solēt, eo potissimùm consilio, vt ostendam, aduersariorum responsiones, quibus se illis obuiam ire arbitrantur, nullius esse momenti, nec peripateticam doctrinam redolere.

Pro sentētia Auicennæ Prima ratio.

Elementa igitur secundum suas substantiales formas in misto seruari, hac primùm ratione suaderi solet; Vbicūque qualitas, seu affectio aliqua reperitur, ibi quoque substantialem formam adesse necesse est, quam eiusmodi qualitas, seu affectio consequitur: vbi enim est risibilitas, ibi est forma hominis: vbi est hinnibilitas, ibi est forma equi, & eodem modo de alijs: sed in misto re ipsa, vel (quod aiunt) actu, elementorum qualitates reperiuntur; ergo in eodem substantiales elementorum formas adesse necesse est.

Secunda rō.

Præterea, cùm elementa ad mistum construendum accedūt, aut pares habent vires, aut impares: si pares, non igitur sese interimere possunt, sed omnia illæsa seruantur in misto. Si impares, aut nullum fiet mistum, sed debilia elemēta in validius, atque robustius conuertentur: aut si fiet, in eodem saltem re ipsa illa elementa permanebūt; quæ suis se viribus ab interitu vindicarunt.

Tertia ratio.

Tertiò, si in misti constitutione elementa omnia interirent, nouaque misti forma, ipsis intercidentibus, oriretur; nullum penitus inter simplex, & mistum corpus reperirętur discrimen, cui tamen rei peripatetica dogmata penitus aduersantur. Consecutio est manifesta: si enim iam elementa occiderunt, statim forma, recens orta, cum prima materia iungitur, atque ita, eorum vnione, nullum aliud, quàm simplex corpus fieri poterit. Etenim dum elementum quod simplex corpus est, materiæ, & formæ con

iun-

iunctione concrescit, simplex forma elemẽti, proximè, & absque alterius corporis interiectu, primæ materiæ accumbit: si igitur ita accidit in misti constitutione: aut nullum reuera dabitur corpus mistum; aut nullum penitus, inter ipsum, & corpus simplex, intercedet discrimen. Postremò, propositio est, omnium Peripateticorum asseueratione firmata, mistũ corpus motu præualentis elementi concitari: id.n. apertè 1. de Cælo tex. 12. Arist. docet: non posset, autem mistum corpus vi præpotẽtis elemẽti moueri, nisi illud, atque etiam alia secundum suas formas substantiales, re ipsa in eodem continerẽtur. Ad Arist. verò autoritates, quod attinet, quæ præcipuè adduci solẽt, sunt huiusmodi. Prima elicitur ex 1. lib. de Ortu, & interitu tex. 84. à nobis superiùs citato, vbi disertis verbis Arist. ait, neque ambo mistibilia interire, neque alterum tantùm. Secunda elicitur ex tex. 88. eiusdem libri, vbi ait, guttam vini non misceri mille amphoris aquæ: rationemque reddit, quia forma vini aboletur: substantiales igitur elemẽtorum formæ extingui non debent, si mistio aliqua futura sit. Tertia elicitur ex 2. lib. de Anima tex. 39. vbi asserit, nisi anima esset in corpore, fore, vt elemẽta omnino distraherẽtur, atque in suam quæque regionem concederent: non possent autem elemẽta in suas regiones concedere, nisi re ipsa seruarentur in misto. Postrema elicitur ex 2. de Partibus animalium, cap. 1. & 2. vbi ait, totius viuentis materiam esse partes heterogeneas: earum autem materiã esse partes homogeneas: atque tandem harum materiam esse elemẽta: Arguamus nunc sic, Partes heterogeneæ in toto viuẽte corpore re ipsa continentur, & partes homogeneæ in heterogeneis pariter re ipsa consistunt; ergo eadem ratione elementa re ipsa, & secundum eorum substantiales formas in homogeneis partibus seruabuntur.

Quarta ratio

Prima Arist. autoritas ex 1. de Ortu, & inter. tex 84.

Secunda autoritas ex 1. de Ortu, & inter. tex 88.

Tertia autoritas ex 2. de Anima, t. 39.

Quarta autoritas ex 2. de Partibus anim. cap. 1. & 2.

Aduersariorum responsiones ad argumenta proposita. Cap. XIV.

His rationibus, atque Arist. pariter autoritatibus, multi ex eorum numero satisfacere conantur, qui & Latinorum, & Auerrois sniam de mistione protegunt, atque defendunt. Ad primam negat Scotus, in misto qualitates elemẽtarias reperiri: cùm.n. apud ipsum, ex dissolutis elemẽtis mistum conflatum sit; necessariò sequitur, vt in elemẽtorum interitu eorum identidem qualitates intereant, cùm autem mistum qualitatibus etiam præditum sit; concedit, qualitates illas elemẽtorum qualitatibus similes quidem esse, non tamen easdem; reperitur siquidem, ait ipse, in animali calor; attamen non eiusdem generis ille est cum elemẽtario calore. Alij recentiores, vt Toletus, & Conimb. admittunt, in misto elemẽtarias qualitates reperiri; negant tamen, eas, prout in misto sunt, elemẽtorum affectiones esse. Etenim qualitates, quæ propriæ elemẽtorum affectiones dicuntur, summæ sunt, omnesque gradus obtinent; in misto verò non summæ sunt qualitates, sed refractæ, & ad mediocritatem reuocatæ. Ad hæc, in elemẽtis qualitates, vt in suis fontibus; in misto verò vt aliunde ortæ, ac deriuatæ continentur; & propterea dicunt, mistorum qualitates non esse re vera qualitates elemẽtorum, sed illorum tantum speciem, atque similitudinem gerere. Ad secundum respondent, paribus quodammodo viribus, vt Arist. ait, ad mistum efficiendum elemẽta concurrere; mutua tamen eorum actione sese tandem dissoluere, non ita, vt in nihilum abeant, aut vnum elemẽtum in alterius naturam delabatur: sed vt omnia in tertiam quandam naturam, & substantiam, ex ipsis conflatam, commigrent, quæ est substantia misti. Ad tertiam dicunt misti formam duobus modis spectari posse, vel quo ad substãtiam, vel quo ad virtutes, & affectiones. Si primo modo consideretur, ita simplicem putant esse formam misti, sicut formam elemẽti: vtraque.n. simplex est substantia, proximè materiæ iuncta: hoc tamen discrimine, vt ait Scotus, quia in materia non potest recipi forma misti, nisi priùs in eadem fuerit forma simplicis elemẽti, quemadmodum in materia non potest recipi forma carnis, nisi in eadem priùs extiterit forma sanguinis. At vero si misti forma quoad virtutes, & affectiones consideretur, non ita simplicem eam esse dicunt, sicut formam elemẽti, sed compositionem, aut potius mistionẽ quandam redolere: eius.n. natura quatuor primarum qualitatum permistionẽ, ceu congruentem aliquam affectionem exposcit. Iacobus Zabarella, suis fundamentis innixus, aliter diluit huiusmodi rationem: concedit.n. mistionem à generatione re ipsa nequaquam differre, sed tantummodo ratione. Mistio dicitur, ait ipse, quatenus aliqui formarum elemẽtariarum gradus seruantur in misto. Generatio appellatur, quatenus aliqui gradus earundem formarum intereunt, atque, illis extinctis, noua misti forma statim exoritur. Ad quartam respondent, ele-

Ad primã rõnẽ, vid. Scot. in 2. dist. 15. q. vnica.

Alia rñsio, vide Toletum 1. de Gener. q. 17. & Conimbr. ibidẽ c. 10. q. 3. a. 3.

Ad secũdam rationem.

Ad tertiam rationem.

Rñsio Zaba. ad secundam rationem.

Ad quartam rationem.

mentum

menrum aliquod cæteris in misto præstare, dupliciter intelligi posse, vel secundum propriam formam, vel secundum virtutem: concedunt, alicuius elementi virtutem in misto præpotentem esse, atque illa ipsa mistum concitari: negant tamen, in eodem substantialem alicuius elementi formam asseruari. Proximum principium, seu instrumentum motus misti, est qualitas aliqua, vt grauitas, aut leuitas: quemadmodum autem mistum habere potest formam, ratione cuius cum hoc elemento magis conueniat, quàm cum illo; ita illud idem, inquiũt, qualitatem habere posse, quæ alicuius elementi qualitati similis sit: mouebitur ergo mistum ex. gra. deorsum, grauitate, ceu qualitate propria, non autem alicuius elementi.

Ad primam Arist. autoritatem.

Ad primam Aristotelis autoritatem respondent, sic eam intelligendam esse, vt. s. neque ambo mistibilia intereant, adeo vt in nihilum abeant, neque alterum tantum, adeo vt in alterius naturam conuertatur, sed ambo interire, vt in misti naturam delabãtur, atque in eodem virtute seruẽtur.

Ad secũdam autoritatem.

Ad secundam, ea ratione, inquiunt, guttam vini mille aquæ amphoris non misceri, quia abolerur illa, & in aquam conuertitur, quemadmodum ipse Aristoteles docet: hoc autem est contra rationem mistionis, quæ non requirit, vt altero mistibilium incolumi permanente, alterũ dissoluatur, atque in alterius valentioris naturam, & substantiam traducatur; sed vt omnia mistibilia dissoluta, & extincta, in tertium quiddam conuertantur.

Ad tertiã autoritatem.

Ad tertiam, dicunt, Aristotelem ibi contra Empedoclem disputare, qui accretionem non ab anima, sed sola elementariarum partium appositione fieri existimabat: propterea arguebat Aristoteles, si ita id fieret; elementa, à nullo contenta, proprijsque naturis relicta, in diuersas omnino regiones, cum ipsius misti dissolutione, distractum iri.

Ad vltimam autoritatem.

Ad postremam respondent, illarum materierum longè disparem rationem esse: constãt quidem, inquiunt, ex partibus heterogeneis viuentia corpora, tanquàm ex materia, & ex partibus homogeneis partes heterogeneæ: attamẽ partes homogeneæ non ex elementis, vt ex materia constant, sed ex varijs elementorum materijs cõflantur; hancque aiunt esse Aristotelis doctrinam lib. 2. de Partibus animalium c. 1. & 2.

Quæ ab aduersarijs pro prædictis rationibus diluendis adductæ sunt, confutantur. Cap. XV.

Languesceret nunc Auicennæ sententia, & quasi aduersariorum responsionibus omnino profligata videretur, nisi nos iterum arma capientes, obuiam illis iremus, eosq; tanquam mẽdaces, & obtrectatores, ex arena prorsus eijceremus.

Scoti rñsio ad primã rationem reijcitur.

Quod asserit Scotus, in animali calorem inesse, ab elementario penitus diuersum, perbellè quidem dictum est; tametsi non desint, qui oppositam sententiam tueantur: an verò hoc propositæ rationi satisfaciat, aliorũ sit iudicium. Omittamus nũc calorem illum, quem anima secum defert: probabile enim est, eum cælitus originem ducere, quemadmodum opportuniore loco ostendemus: loquamur de misto, anima carente, deque illo calore, quo præditum est. Quis, obsecro, negare poterit, eum ad elementa pertinere? Quis non aperte confitebitur, in sulphure, atque bitumine satis conspicuum esse calorem elementarium, cùm in huiusmodi corporibus maxima ignis portio reperiatur?

Alia Scoti responsio infra reijcienda.

Dicet fortasse Scotus, in huiusmodi corporibus calorem inesse, qui igneo calori similis quidem est; attamen non est is ipse calor; cùm re ipsa ignis in illis non adsit, sed est calor eorum corporum proprius. Hoc ego vnà cum responsione ad quartam rationem infra cõmodiùs reijciam.

Toleti, & Conimbricẽsiũ rñsio ad eandem rationẽ coarguitur.

Videamus nunc, an quæ à Toleto, & à Conimbricensibus, pro huius primæ rationis solutione, dicta sunt, cum veritate consentiant. Negant isti autores, elementorũ qualitates in misto reperiri; propterea quòd non summæ sunt, sed refractæ, & ad mediocritatem quandam reuocatæ: qualitates autem, quæ elementorum affectiones dicuntur, summæ sunt; omnesque gradus obtinent.

Quo intelligẽdũ sit, qualitates sũmas proprias esse elemẽtorum affectiones.

Primò aduertendum illud est, falsum esse, qualitates summas proprias elementorum affectiones esse, siquidem id absolutè intelligatur; in hoc. s. sensu, vt nulla res sit igne calidior, aut aqua frigidior, & sic de alijs. Experimur enim, candens ferrum acerbius vrere, quàm ignem: & glaciem impensius refrigerare, quàm aquam: igitur summæ qualitates propriæ elementorum affectiones dicentur, si res ita intelligatur, vt inter elementa, nullum sit igne calidius, aere humidius, aqua frigidius, & terra siccius.

Elementorũ qualitates possunt intẽdi, & remitti.

Iam verò summæ cũ sint, eo modo, quo diximus, elementorum qualitates; gaudent nihilominus & ipsæ communi qualitatum priuilegio, vt. s. remitti, & postquam remissæ sunt, iterum intendi possint; idque absque earum interitu. Dum igitur elementa contraria, vt ignis, & aqua, inter se pugnant, si ho-

rum

rum alterum sit viribus impar, sensim ab excellentiore perimitur, atque in illius naturam cōuertitur: huiusmodi autem conuersio momento fieri non potest, sed interiecto interuallo. Sit ergo ignis valētior, qui, sua actione in aquam, eius perniciem moliatur, ponamusque, duos iam frigoris gradus aquam amisisse; quæro de illa frigiditate, quæ cum reliquis gradibus residet in aqua, sit ne qualitas, propriaque ipsius aquæ affectio, an alicuius alterius corporis? Nō potest quidem esse affectio alicuius alterius corporis; quia in illa pugna, præter aquam nullū aliud adest corpus, q̃ ignis, cuius quidē affectio non potest esse frigiditas: igitur illa frigiditas propria ipsius aquæ affectio dicenda erit. Huc accedit, quòd non interit aqua, tametsi ab ea duo gradus frigoris amoueantur: subsistit igitur etiam num eius substantialis forma, quā necesse est, propria qualitas, seu affectio consequatur; hæc aūt nulla alia erit, quàm remissa illa frigiditas. Non est igitur absurdum, qualitates remissas proprias interdum esse elemētorum affectiones, quemadmodum prędicti autores existimarunt.

Nota hic robur confutationis.

Alia rō cōtra eandē respō.

Rursus accipiamus portionem maximam ignis, in qua sit summa caliditas, eamque in multas portiones perexiguas diuidamus: non habebit certè quælibet perexigua particula caliditatem summam; quinimmò si ad caliditatem illam referatur, quæ in maxima portione reperitur, valde remissa erit, & nihilominus propria dicetur illius perexiguæ portionis affectio; possunt igitur qualitates in gradu remisso, elemētorum affectiones appellari.

Rñsio ad secūdam rationem refell i.

Longius aūt à veritate abhorrent, quæ ab eisdē autoribus, pro secundæ rationis solutione, proponuntur. Elemēta, inquiunt, viribus quodam modo paribus, ad misti constitutionem concurrunt, & nihilominus sese vicissim interimunt. Excedit hoc captum ingenij mei. Congrediantur simul ignis, & aqua: aer, & terra, sintque eorum vires aut pares, aut suppares; quibus nam, obsecro, victoria decernetur? Agit ignis quantum potest, sua caliditate: resistit aqua, & omni conatu obnititur, sua frigiditate: si verum est id, quod lib. de Motu animalium, Arist. scribit, & omnes pariter philosophi confirmant, s. nō nisi à proportione maioris inæqualitatis actionē fieri posse; percipere nulla ratione queo, quo modo aliquando alterum horum elemētorum, aut etiā ambo possit interire: & quod de igne, & aqua dictum est, idem pariter de aere, & terra intelligi potest.

Nō fit actio, nisi à proportiōe maioris inęqualitatis

Rñsio pro aduersariis.

Dicent aduersarij, omne agens, qualecunque illud sit, siue paribus cum altero viribus, siue imparib. in agendo semper repatitur ab obnitēte, & propterea si actio, & passio, atq; pariter obnixus, & (vt ita dicā) repas sio continua est, opus est tandē, vt tàm agens, quā patiēs dissipent. Subscribo libētissimè huic rñsioni, sed eā accipio, tanquā firmissimum Auicen. sñiæ fundamentū. Si. n. agens, & patiens, quæ viribus paria sunt, ita dissipari intelligant, vt suomet iure priuentur, nec vires amplius suas exercere possint, sed tanquam si aliquod induerint vestimētum alterius, quod ita suas ip sorum vires ad agendum adhibeat; hoc quidem verissimum est. Quinimmò communis est in terpretatio illius, ꝑpositionis, inter ea, quæ paribus prædita sunt, actionē dari, & passionē, non qua se mutuò interimant, sed qua in tertium quiddam transmutētur.

Exēplū vim conferens cōfutationē.

Aliud exemplum.

Hoc autem exemplis demonstrare haud difficilè est. Si calidum, & frigidum paribus viribus ad pugnandum accedant, erit inter illa quidem actio, & passio, tamen huiusmodi qualitates non sese omnino destruent, sed in mediam quandam qualitatem coibunt, quæ est tepiditas. Eadem ratione, si album, & nigrum paribus gradibus commisceantur, nō intercident omnino; sed in medium colorem abibunt: Si autem agens, & patiens ita distrahi autument, vt omnino aboleantur, atq; ex eorum occasu, tertium quiddam oriatur, hoc certè nihil in philosophia absurdius, atque distortius audiri potest. Nam si exempli gra. nec ignis aquam delere, nec aqua ignem extinguere pōt, quòd paribus viribus sint, qui fieri vnquam poterit, vt nisi aliud adsit contrarium, quod perdere illa possit, ambo penitus dissipētur?

Rñsio ad tertiam rationē exploditur.

Argumētum primum.

Reprehensione quoque digna est responsio ad tertiam rationem, vtpote, quę ipsam nullo modo expediat: sit. n. simplex misti corporis forma, vt nos quoque tuemur, quod nam obsecro, inter mistum, & simplex corpus apparebit discrimē, si elemētis penitus extinctis, misti forma proxime materiæ primæ coęreat? Profectò si hoc ita esset; tunc nullum mistum corpus quicquàm ab interioribus causis perpeti, nec ab eisdem aliquando dissolui, abolerive posset: cuius tamen oppositum, omnium clamitant philosophorum dogmata. Etenim si misti corporis substantia, simplex est, & vniusmodi; nihil intus habebit, à quo affici possit: simile. n. à sibi simili non patitur, vt 1. de Ortu, & interitu asserit Arist.

Alterum argumentum.

Deinde si in misto corpore nihil aliud quàm prima materia, & simplex eius forma reperiatur, tūc illud puro, simplicique elemēto nutriri posset, si è viuētium numero esset: at nul

lum

Nullum corpus viuẽs simplici elemẽto nutriri pôt.

lum viuens potest simplici elemẽto nutriri, vt docet Arist.lib.2.de Ortu, & interitu, tex.49. & lib.de Sensu, & sensili cap.5. igitur nullum corpus viuens ex sola materia prima, simpliciq; substantiali forma constare potest. Experimẽto quoque id notum fit; ex eodem.n.sanguine, qui per venas in omne corpus perlabitur, singulæ partes familiarem sibi, licet diuersam portionem, pro sui nutrimento alliciunt: alia enim sanguinis portione cartilagines, alia membranæ, alia ossa nutriuntur, & sic de singulis.

Responsio pro aduersariis.

Audire mihi videor ita respondentes, aduersarios, heterogenea corpora, atque præsertim viuentia, mistam quidem substantiam habere, vt pote quæ ex pluribus partibus, membris, & organis compaginata sint, ad plures, atque diuersas functiones obeundas necessarijs: corpora verò homogenea simplicem, & vnius modi substantiam obtinere, cuiusmodi est sanguis, caro, & id genus alia; & de his potissimùm sermo est.

Confutatio.

Alimẽtarius sanguis, per venas ad corpus nutriendum perlabitur, nõ est simplex humor.

Qui verè dicitur sanguis à reliquis humoribus discretus non est corpus simplex.

Nolo aliud exemplum sumere pro huius responsionis confutatione, quàm exemplum sanguinis, ab ipsismet aduersarijs adductum. Experiẽtia enim docemur, eum non simplicem esse humorem, sed ex quatuor humoribus, quatuor elementa referentibus, conflatum, nimirũ ex bili, pituita, melancholia, & ex eo humore, qui propriè sanguis appellatur: qui quidem humores tunc omnibus conspicui sunt, cùm sanguis extra venas concrescit, vt sæpe Medicis in phlebotomia licet experiri. Sanguis igitur tametsi corpus similium partium esse dicatur, simplici tamen substantia non est præditus. Quid plura? Neque humor ille, qui, à reliquis humoribus secretus, sanguis verè, & propriè nuncupatur, simplicem substantiam habet: si is enim suæ naturæ relinquatur, aliquò certè mouebitur: aut igitur sursum, aut deorsum (ad hæc enim loca sublunaria corpora feruntur, quæ simplici substantia gaudent) deorsum autem, vt videmus, delabitur sanguis, cùm nulla vi ad diuersam regionem attrahitur: si igitur, secundũ aduersarios, corpus quoddam est sanguis, simplici substantia præditum; erit illud necessariò aut terra, aut aqua, dicendum: at nullum istorum nobis apparet; igitur ex ijs ipsis necessariò mistũ est; atque ita tertia ratio proposita in suo robore manet, qua probabatur, inter substantiam corporis simplicis, atque misti, & rursus inter generationem, & mistionem nullum penitus datum iri discrimen, si prorsus elementa in misti constitutione conciderent.

Zabar. mistio ad tertiam rationem refellitur.

Quæ à Iacobo Zabarella pro eiusdem rationis responsione dicta sunt, ex eis, quæ supra diximus, reijci facilè possunt: satis enim superque probauimus, substantiales formas nullos gradus habere, sed in indiuisibili consistere. Præterea Aristoteles 1.lib.de Ortu, & interitu text.83. expressè docuit, mistionem non esse re vera generationem.

Mistio re ipsa à generatione differt.

Huc accedit, quòd mutatio illa, quæ re vera generatio dicitur, tunc fit, cùm materia prima, & forma substantialis simul copulãtur: in mistione autem non duo hæc prima principia, sed elementa materię vicem gerentia simul vniuntur, atque ad simplicem misti formam accipiẽdam accommodantur: non igitur mistio est re vera generatio.

Responsio pro Zabarella.

Respondebit Zabarella, generationem corporis simplicis tunc fieri, cũ materia, & forma simul copulantur: generationem verò corporis misti, fieri cùm elementa simul vniuntur.

Confutatio.

Tametsi eam mutationem, qua mistum in rerũ natura statuitur, malim ego misti cõstitutionẽ, quàm generationem appellare; nihilominus vt etiam admittam, eam appellandam esse generationem; (nam & Aristoteles, lato tamen vocabulo, sic eam interdum appellauit) duco tamen hinc argumẽtum, ad id, quod posueram, confirmandum. Si ex elemẽtis simul iunctis mistum corpus generatur; igitur eius substantia non potest esse simplex. Deinde in generatione corporis simplicis, materia, atque substantialis forma in corpore genito re ipsa manent; igitur, in generatione corporis misti, elementa, re ipsa, secundum eorum formas incolumes, ne dum secundum virtutem, vt alij opinantur, in eodem seruabuntur.

Cur misti cõstitutio non est propriè appellãda generatio.

Cæterum misti constitutionem re vera generationem appellandam non esse, inde elicio; quia ad generationem duo necessariò concurrunt, quorum alterum actus, alterum simplicis potẽtię & indeterminati entis rationem obtinet; & sunt materia, & forma, ex quibus iunctis, vnum per se compositum constituitur. Ad mistionem verò præter formam misti concurrunt elemẽta, quæ simplicis potentiæ, & indeterminati entis rationem non obtinent: sunt.n.entia per se in suo genere perfecta, atq; determinata, simulque iuncta misti formæ substernuntur; igitur mistio re ipsa à generatione distinguitur.

Aduersariorũ responsio ad quartã rationem reijcitur.

Asserunt tandem aduersarii, pro quartæ rationis solutione, mistum secundum præualens elementum moueri; non quia elementum in eo, secundum substantialem formam, re ipsa contineatur; sed quia duntaxat secundum virtutem. Hæc responsio ex ijs facilè reijcitur, quæ supra c.10. Hippocratis, & Aristotelis autoritate retulimus:

mus: vbi ostendimus, mistum in ea tandem dissolui, ex quibus constitutum est: constitutum autem est ex elementis; igitur in elementa dissoluitur. At verò, si elementorum tantummodo virtures in misto seruarentur, tunc ipsum non in elemẽta, sed in eorum tantum virtutes dissolueretur: quare si mistum secundum præualens elemẽtum mouetur, necessariò sequitur, illud in eo non solùm secundum virtutem, verùm etiam secundum substantialem formam, & qualitatem consequẽtem, contineri. Ea igitur grauitas, qua mistum deorsum concitatur, tametsi propria est corporis misti, quia ipsa vt instrumento vtitur; aliunde tamen accepta est, & à grauibus elemẽtis, re ipsa in misto existentibus, tanquam à primo fonte, & origine deriuata. Sanè si in misti dissolutione elemẽta omnia ad se redeunt, partesque eum partibus sui generis vniantur, signũ euidentissimũ est, illa in misto cùm formas suas, tùm etiam proprias qualitates, & affectiones obtinuisse. Nec dicendũ est, in misti interitu, statim denuo elementa oriri, eorũque formas in eas portiones materię suffici, vbi priùs forma misti cõtinebatur; hoc enim præter naturæ ordinem esset: quoniam & si misti forma in materia recipi non possit, nisi priùs eadem elemẽtorum formis affecta fuerit, vt etiam, disputationis gratia, id, quod Scotus asserit, concedamus; nunquam tamẽ prima materia alicuius misti forma, ad elemẽtorum formam recipiendam afficitur; sed potiùs vnum mistum, ob mutatam elemẽtorum proportionem, in aliud mistum vertitur, donec tandem ad mistum imperfectum, vel si fieri possit, ad ipsa pura elemẽta deueniatur. Si igitur misti dissolutio præuia quædam affectio ad nouam elemẽtorum generationem esse non potest, &, si, cùm mistum intercidit, ipsamet elemẽta apparent, aut saltem suis se viribus, & facultatibus manifestant; quis non videt, eadem priùs in misto salua, nec vllo modo dissoluta constitisse.

Qũo intelligendũ sit, corpus mistum habere ꝓpriã grauitatem.

Misti interitus nõ potest esse elemẽtorum generatio.

Dubium est, an detur purum elementum.

Non rectè ab aduersarijs, Aristotelis autoritatibus, pro Auicenna superiùs adductis, satisfieri. Cap. XVI.

Longè minus Aristotelis autoritatibus, quæ, pro confirmanda Auicennæ sñia superiùs allatæ sunt, autores prædicti satisfaciunt. Prima eorum interprætatio quàm facillimè dissoluetur, si ea, quæ in contex. illo 84. Arist. docet, diligẽter considerabuntur. Vult ibi Aristot. ostendere, quo nam pacto mistibilia, hoc est, elementa, maneant in misto, & quomodo non maneant. Non manent, inquit, re ipsa; quoniam ex illis confusis tertiũ quippiam emergit, in quo nec ignis, nec aer, nec aqua, nec terra discernitur. Ne putaremus autem, mistibilia hæc extincta penitus esse, addit hæc verba, *Et non deperdita.* Manent igitur elemẽta in misto, tantummodo potẽtia; non quia in eodem suas eorum incolumes formas conseruent; sed quia, præstantioris formæ præsentia, eorum vires, & facultates inhibentur, & quodammodo vinciuntur. In hoc aũt sensu, ait Arist. elemẽta in misto potẽtia manere; quia in misti dissolutione inuicem separantur, & mox ad se redeunt, pristinasque vires, & facultates recuperant: propterea scribit, *& possibilia separari rursus.* Nunc contra allatam responsionẽ hunc in modum argumentari liceat. Si elementa in misti constitutione omnino extinguerẽtur, & in tertiam quandam naturam transirent; ea quidem rursus in eiusdem dissolutione, separari, & ad se redire non possent: separantur autem, & ad se redeunt, igitur in misto, secundum eorũ substantiales formas, conseruantur, nec vllo pacto intereunt, vt in misti naturam trãsmutentur. Responsio ad secundam autoritatem ex ijs, quæ tex. 90. eiusdem libri Arist. scribit, reijci validissimè potest: vbi paucis colligens ea, quæ superiùs de mistione docuerat, atque de mistibilibus sermonem habens, ita ait, *Hæc enim neque corrupta esse necessarium est mista.* Non igitur ad mistionis naturam id requiritur, vt. s. mistibilia omnia dissoluantur, atque in alicuius tertij naturam conuertantur. Et certè vix risum continere possum, cùm prædictam illorum interpretationem considero, dum aiunt, ita Arist. propositionem intelligendam esse, vt. s. elementa omnia non intereant, adeo, vt in nihilum abeant. Ecquis, obsecro, est, qui nesciat, si mistum ex elementis conflatur, elementa in nihilum non abire? Non erat quidem opus huiusmodi interpretatione, & propterea cùm Arist. asseruerit, guttam vini mille amphoris aquæ non misceri, quoniam interit, & in aquam mutatur; necessariò sequitur, vt elementa, ex quorum perfusione mistum coalescit, in eodem integra, nec dissoluta seruentur, quemadmodum ipsemet apertissimis verbis affirmat. Hinc eliciamus, aliud esse arbitratu suo Arist. propositiones, pro aliqua sñia pertinaciter defendenda, explanare: aliud autem esse in eisdem proposi-

Aduersariorum rñsio ad primã Arist. autoritatẽ cõfutatur.

Explanatio contex. 84. 1. lib. de Genę. & interi.

Respõsio ad secundã autoritatem reijcitur.

In misti constitutiõe nullam fieri elementorũ dissolutionem.

Nota.

Responsio ad tertiam autoritatem resel litur.

tionibus verum Aristotelis sensum expiscari. Sed neque etiam Aristotelis verba in tertia autoritate adducta, diligenter expenderunt. Disputabat ibi, inquiunt, Aristoteles contra Empedoclem. Quid hoc refert? Non erat inter eos controuersia, essent elementa in misto, nec ne: sed à quonam accretio, vel nutritio fieret. Hoc inter eos conueniebat, conflatam esse plantā ex elementis: dissidium tamen erat inter illos; quoniam ob naturalem elementorum motū, Empedocles augeri plantam, & nutrimentum accipere putabat: Aristoteles verò augendi, & nutriendi vim animæ vegetali acceptam referebat. Et contra Empedoclem ita argumentabatur; cùm planta ex elementis constituta sit, nisi, prætetea, aliquid aliud in planta reperiretur, quod ipsa simul vnita contineret; dubio procul, eisdem natiuo impetu diuersas regiones petentibus, planta citò dissolueretur. Aristoteles igitur huiuscemodi argumētatione fatetur, in planta, quæ mistum quoddam est, elementorum substantias contineri. Responsio ad postremam autoritatem confutatione non eget: quoniam & rationi, & naturæ ordini, & ipsiusmet Aristotelis contextui penitus aduersatur. Constat, viuētia corpora ex heterogeneis partibus, tanquam ex materia, atque similiter partes heterogeneas ex homogeneis cōflata esse: elementa verò proximè ex materia, & forma constituuntur; igitur, si naturæ ordinem, rectā ratione seruare velimus, dicendum est, partes homogeneas ex elementis proximè coagmentatas esse: sunt enim partes homogeneæ viciniores elementis, quàm primæ materię; alioquin non video, cur magis partes homogeneę, q̃ heterogeneę, immò & viuētia ipsa corpora ex materia cōflata esse dicantur. Nā queadmodū ipsi dicunt, non ex elementis, sed ex elemētorū materia homogeneas partes constare; ita nos dicere poterimus, eadē seruata proportione, nō ex partibus heterogeneis, sed ex prima materia, aut saltem ex materia partiū heterogenearū, hoc est ex ipsis partibus homogeneis viuentia corpora constituta esse; atque rursus heterogeneas partes non ex partibus homogeneis, sed ex materia partium homogenearum, hoc est ex elementis proxime conflari. Quod si ad compositionis radicem deuenire velimus, affirmare tandem cogemur, omnia mista corpora, quæcunque illa sint, proximè ex prima materia, atque substantiali forma concreta esse, quemadmodum etiam ipsimet arbitrantur. Sed his omissis, ad ipsummet Aristotelem accedamus, qui lib. 2. de Partibus animalium cap. 1. & 2. apertissimè docuit, similares partes proximè ex elementis constare: alias enim calidas, alias frigidas esse asseuerauit, alias humidas, alias siccas, quatenus magis alicuius elementi naturā, & qualitatem participant. Neque vero illud obstat, nimirum docuisse Aristotelem, elementorum materiam esse propter partes similares; quoniam ea verba secundum constructionē, quam vocant, intransitiuam, intelligenda sunt; ac si dixisset, elementa, quæ, ad similares partes, rationem materiæ obtinent, in earum gratiam facta esse. Et huiusmodi expositio ijs verbis cōsentanea est, quæ circa initium primi libri de Historia animalium Aristoteles scripsit; vbi trium compositionum meminit: primam dixit esse ex elementis, quæ ad similares attinet partes: alteram ex similaribus partibus, quæ propria est partium heterogenearum; tertiam ex partibus heterogeneis, ex quibus viuentia corpora conflantur.

Responsio ad quartā autoritatē impugnatur.

Cōsidera diligēter Arist. verba li. 2. de Par. animal. c. 1. & 2. lege etiā, quæ scripsit lib. 1. de Hist animal. cap. 1.

Latinorum philosophorum, atque potissimùm Scoti sententia de mistione explicatur, ijsque ipsis argumentis fulcitur, quibus Auicennæ sententia labefactatur.

Cap. XVII.

EX ijs, quæ hactenus, pro Auicennæ sententia defendenda, proposuimus, constare iā potest, quæ nam sit Latinorum de mistione opinatio, & quàm longè eadem à veritate abhorreat. Verùm quoniam inter præcipuas sententias ipsa quoque numeratur, & ijs præsertim rationibus defenditur, quibus Auicennæ sententia debilitari videtur; ideo operępretium esse existimaui, cùm huius sententiæ explicationem, tùm etiam argumēta pręcipua, quę pro eadem afferri solent, in medium adducere, vt, illorum solutionibus, Auicennæ sententia magis elucear, atque ab omni dubitatione, & scrupulo vindicetur. Ergo inter cæteros philosophos, ex eorum numero, qui Latini passim nuncupantur, fuit Doctor subtilis Scotus, qui, in misti constitutione, substantiales elementorum formas incolumes permanere negauit; sed eas omnino extingui, atque elementorum tantummodo virtutes in misto conseruari, perhibuit. Quam sententiam Angelicus etiam Doctor S. Tho. amplexus est; tametsi Iacobus Zabarella aliter opinatur; fuitque eadem ab omnibus ferè posterioribus Scholasticis approba-

Opinio Scoti in 2. d. 15. q. vnica, quā bōs ferè scho lastici Doctores secuti sūt.

ta.

ta. Porrò hæc opinio à Doctore subtili sic explicatur; In omni genere, inquit, medium inuenitur, quod eiusdem est rationis cum extremis, vt patet com. Metaphy. text. 23. & medium hoc ex extremis, vt rubor ex albo, & nigro componi dicitur: quippe quæ compositio non aliũde, quàm ex naturali quadam conuenientia medij cum extremis originem trahit, quandoquidem vnius extremi ad alterum nulla est cognatio, nullus consensus, nulla sympathia. Itaque ex extremis, simul iunctis, oritur species medij, quæ in sese extrema, vt sui partes non continet (simplex. n. est) neque etiam vnum extremorum in altero continetur: sed illa ipsa extremorum tantum virtutes dicitur cohibere. Ita in re proposita dicit; cùm inter elementa cõtraria, nulla familiaritas, aut conueniẽtia intercedat, nihil vnquã ex ipsis vnitis, atq; inter se cõfusis effingeretur, nisi mediũ aliquod inde oriretur, quod cũ extremis cõuenientiã quandã, naturalemq; necessitudinẽ haberet: id aũt est ipsum mistũ, quod nõ ita cõpactum est, vt vnũ elementorum in altero insit, aut elementa integra, nec dissoluta illius partes statuantur: sed; his penitus extinctis, noua illius forma oritur, quæ, propter iam dictam necessitudinem, naturas redolet omnium elemẽtorum; cùm præsertim eorum virtutes in eadem, re ipsa contineantur. Iam verò substantiales elementorum formas in misto saluas, & incolumes non manere, quemadmodum existimabat Auicenna, nititur Scotus quatuor validissimis rationibus suadere. Prima ea est; Nõ est ponenda pluralitas sine necessitate: sed nulla nos cogit necessitas, vt in misto quatuor elementorum formas statuamus; igitur in misto non remanent quatuor elementorum formæ. Minorem probat; quia non sunt necessariæ elemẽtorum formæ, vt mistum aliquod munus exequatur: ad hoc. n. propria eius forma satis est; cùm præsertim muneris functio misti diuersæ sit speciei ab ea, quæ propria est vniuscuiusque elementi. Nec sunt necessariæ propter qualitates, quia mistum propriam habet qualitatem, ab elemẽtorum qualitatibus specie distinctam: frigiditas. n. carnis non est frigiditas terræ, vel aquæ. At verò nec propter generationem quidem efficiendam necessariæ sunt, quoniam æque misti forma, ac forma cuiuscunque elementi generationis terminus esse potest: nulla igitur necessitas est, qua in misto quatuor elementorum formas statuere cogamur. Secunda, minimè consentaneum est, subsistens aliquod duas specificas formas habere, quarum altera nullam habilitatem habet, vt ab altera perficiatur; igitur absurdum est, elementa in misto, secundum eorum substantiales formas, collocare. Consecutio est manifesta; quoniam elementaris forma nata est, vnà cum materia indiuiduum per se subsistens, in genere substantiæ constituere; ergo si plures in misto sint elemẽtares formæ, suum quæque indiuiduum per se constituet, ac deinceps in omni misto plura erunt indiuidua, per se substantia, quod vr absurdum. Tertia, Omnem substãtiam corpoream consequitur quantitas, quæ propria est illius substantiæ affectio: sed forma elementi vnà cum materia substantiam corpoream constituit; ergo ipsam necessariò quantitas, veluti propria affectio consequetur: quare si in misto plures sunt elementorum formæ, erunt in vno, & eodem subiecto plures quãtitates, quod esse nulla ratione potest. Postrema, Duo termini generationis, s. à quo, & ad quem, simul manere non possunt: at forma misti, & formæ elementorum sese mutuò, vt termini oppositi generationis respiciunt; cùm ex elemẽtis mistum, & ex misto elementa procreentur, non igitur in misto elementorum formæ, vnà cũ ipsius misti forma conseruari possunt.

Dictæ opinionis explicatio.

Primũ argumentum Scoti pro sua opinione, & contra sententiam Auic.

Secũdum argumentum.

Tertium arg.

Quartũ arg.

Auerrois, recentiorumque Philosophorum argumenta contra sententiam Auicennæ. Cap. XVIII.

Præter rationes Doctoris subtilis, alia sunt etiam argumenta, & ab Auerroe, locis superiùs adductis, & à recentioribus Philosophis, proposita, quibus cõtra Auicennæ sñiam, soleт à plerisque frequenter insisti. Primò igitur ita argumentantur, si elementorum formę in misto incolumes seruarentur; ergo etiã in eodem integræ qualitates manerent, quoniam qualitates insequuntur formas, sed integræ qualitates non seruantur; igitur nec formæ. Secũdò, non maior est ratio vnius qualitatis gradus, quàm alterius: quare si forma, atque substantia elementi sine aliquo suarum qualitatum gradu existere potest, eadem ratione sine alio, ac deinceps sine omnibus existere poterit, quod tamen absurdum est: nisi quis dicat, elementi formam, omnibus suarum qualitatum gradibus penitus destructis, conseruari posse. Tertiò, si in misto elementorum formæ integræ seruarentur, sequeretur, vt misti generatio nihil aliud

Auer. 3. de cælo, com. 67. & 1. de Gen. & interitu. com 90.

Arg. primũ.

Secundum.

Tertium.

esset, nisi alteratio; quod tamen doctrinæ Aristotelis, locis supra citatis aduersatur. Probât cõsequentiam; quoniam quicquid aduenit rei, per suam formam specificam iam existenti, & (vt aiunt) in actu completo, est accidens: sed si formę elementorum incolumes seruanẽ in misto; cùm esse specificum sit ab ijs, & composita ab eisdem in esse completo constituantur; tunc misti forma, illis adueniens, non erit nisi accidens, atque ita misti generatio erit alteratio.

Quartum. Quartò, si elementa proprias formas in misto seruarent, vel eiusmodi formæ in eodem situ essent, vel in diuerso: si in eodem, vt Stoici autumant, referente Alexandro in opusculo de mistione; cùm singulæ suas secum dimensiones ferant, iam duo corpora sese inuicem permearent, quod fieri nequit. Si in diuerso, vt sentit Auicenna, iam non quælibet pars misti esset mista; quia non singulæ elementorum formas continerent, quarum coitione misceri res dicunt.

Quintum. Quintò, si ita esset, vt absque vllo interitu, atque substantiæ iactura, elemẽta ad mistum constituendum accederent, sequeretur, vt in rerum occasu non fieret dissolutio vsque ad materiam primam: cùm enim mistum dissoluitur, non illud quidem in primam materiam, sed in elementa desineret: cuius tamẽ oppositum multis locis Aristoteles apertis verbis testatus est.

Sextum. Sextò, Cùm ea, quæ specie distinguuntur, inter se continuari nequeant, vt libro 5. de Physico auditu tex. 41. Aristoteles docet, si salua, & integra elemẽta manent in misto, tunc nihil aliud mistio esset, quàm elementorum aceruus, atque congeries; quod tamẽ ab Aristotele lib. 1. de Gen. & interitu textu 86. reiectum est.

Septimum. Septimò, Si in misto forma ignis verbi gratia, & lapidis pariter insiderent; idem simul foret ignis, & lapis; quo nihil in philosophia absurdius. Probant assumptum: nam id, quod lapidis forma cõstat, haud dubiè lapis est; & quod formam ignis habet, ignem & esse, ac dici quis ignorat? alioquin daretur forma in composito, quæ nullum ei esse formale contribueret; quod tamen nõ minus à ratione abhorret, quàm albedinem esse in Socrate, & per eam Socratem non esse album.

Octauum. Octauò, si mista suo complexu elementorum formas continerent, sequeretur, vt ea ab elementis cõtrarijs destruerentur, atque dissoluerentur; quod tamen videtur falsum: nam pisces in aqua non dissoluuntur: ergo non habent in se formam ignis: si enim haberẽt, tunc ille ignis, cum piscium interitu ab aqua, sibi contraria, extingueretur.

Nonum. Nonò, formam ignis in re mista esse non posse, priuatim ostendunt sic; quoniam sequeretur, vt forma ignis cum frigore, vltra mediam intẽsionem gradualem, in compositis, natura frigidis, seruari posset; atque ita ignis frigidus appellaretur, quod est contra Aristotelem c. de oppositis, & communem philosophorum scholam.

Decimum. Decimò, Si elementa secundum proprias formas in misto manerent, tunc mistio, immò etiam ipsum mistum violentum esset; quod tamen falsum est, & Aristoteli penitus aduersatur, qui mistionem naturalem appellauit. Consecutionem, aiunt, manifestam esse: quoniam elemẽta in misto extra propria, naturaliaque loca detinentur, atque ibi vnà cum substantialibus formis proprias etiam inclinationes conseruant: manent igitur in eodem violenter, & quod hinc sequitur, ipsa mistio violenta est.

Arist. testimonia 1. de Gener. & inter. tex. 84. & 2. de Parti. animal. cap. 1. His rationibus addunt etiam Aristotelis autoritatem, dicentis, elementa non manere in mistis, re ipsa .i. quo ad substantiales formas; sed virtute .i. quo ad qualitates. Ait enim lib. 1. de Generat. & interitu text. 84. quæ miscentur, nec re ipsa permanent, vti corpus, & album; nec intereunt, aut ambo, aut alterum: nam eorum virtus, atque potentia salua manent. Quod etiam repetit 2. de Partibus animalium ca. 1. vbi cũ elementa in mistis seruari dixisset, semetipsum corrigens, ait, eorum potius virtutes, idest calorem, frigus, siccitatem, humorem remanere. Hæc sunt firmiora argumenta, quæ passim in Auicennæ sententiam afferri solent.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XIX.

NVnc tantorum argumẽtorum rationem ineamus, quorum vi, & efficacitate perterriti, ab Auicennæ sententia multi recesserunt, nonnullique ad Latinotum, alij ad Auerrois opinionem, Zabarellę potissimùm propugnatione muniti, tanquam in portum confugerũt.

Rñsio ad primum argm. Nota fabulã ad rem p̃os sitã maximè conducentẽ. Ad argumenta Scoti quod attinet, ac potissimùm ad primi solutionem, subit mihi nunc fabula satis trita illius auis, quę cùm valde deformis esset, turpemque vestitum à natura obtinuisset, alijsque auibus eam dare se in conspectum puderet; varias à singulis pennas mutuata est, suasque sibi proprias pennas euellit, & alienas induit, vt tandem in omnium conspectu pulcherrima consideret. At verò cùm cetere aues fraudem animaduertissent, illam coegerunt,

suas singulis pennas restituere; quod cùm fecisset, nuda, implumisque illicò mansit. Ita in re proposita dicendum videtur: pulcherrimam quidem formam esse formam misti; nihilominus, si omnes elemẽtorum particulæ ad propria elemẽta redirent, & quicquid est in misto caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis ab eo remoueretur, quid quæso ipsius proprium remaneret? Certè nihil: & propterea quatuor elemẽtorum formæ, in exiguas, vt dixi, particulas distributæ, ita ad misti constitutionem necessariæ sunt, vt est materia ad constitutionẽ compositi necessaria. Sunt. n. elementa materia misti, quibus, propter illorum confusionem, & compositionem, noua misti forma accidit; cùm propriæ ipsorum formæ in ipso, quasi vinctæ, constrictæ, & suo iure destitutæ, teneantur. Ad formam igitur argumẽti, neganda est minor propositio. Ad probationem respondendum, elementorum formas necessarias esse, vt mistum simpliciter existat. Ad secundum argumentum neganda est consecutio: ea. n. valeret, si elementorũ formæ, quasi simul congregatæ, in misto manerent, essentque ibi sui iuris, vt suas quæque vires, & facultates exercere possent. At verò quia simul permistæ sunt, atque omnes in vnam materiam coeunt, quæ misti formæ substernitur: propterea illa vna tantum forma spectatur in misto, à qua totum denominationem capit. Ad tertium facilis est responsio: concedimus, sicut elementorum formæ seruantur in misto; ita in eodem eorum quantitates seruari; quamuis sint illæ in perexiguas particulas distributæ. Verũ sicut omnes formæ simul confunduntur, in vnamque tantum substantiam coeunt, quæ formæ misti subijcitur, ita ex omnibus quantitatibus, quæ formas consequuntur, vna tantum extat quantitas, quæ quantitas ipsius misti est, & appellatur. Porrò in misto elementorum quantitates seruari, ex eo elicere possumus; quia quo plura, & maioris portionis mistibilia sunt, eò maioris molis mistum euadit. Ad quartum, concedenda est maior, terminos. f. generationis oppositos simul manere non posse: ij autem sunt forma, & priuatio; & propterea forma carnis, & priuatio formæ carnis simul existere nequeunt. Cùm verò dicit Scotus, misti formam, & formas elemẽtorum sese vt oppositos generationis terminos respicere, neganda est hæc propositio; quinimmò dicendum est, sese hæc duo vt partes mistum constituentes respicere: nec vllum esse absurdum, si, quæ ad alicuius rei constitutionem concurrant, re ipsa, & energia in re maneant constituta: immò hoc necessarium est, quemadmodum de materia, & forma cõstat, quæ compositum constituunt, atque in eodem re ipsa manent. Dicet fortasse Scotus, si elemẽta in misto manerent, tunc falsum esset illud Arist. dictum. f. vnius rei ortum alterius esse occasum; quia cùm mistum gignitur, nihil interiret, si elementa non intereunt. Respondendum est, propositionem illam de generatione simplicis elemẽti, non etiam de generatione misti intelligendam esse. Huc etiam accedit, quòd misti ex elementis constitutio non propriè generatio est, sed, vt Arist. ait, mistibilium alteratorum vnio.

Ita necessariæ sunt elementorũ formæ ad cõstitutionem misti, sicut ẽ necessaria materia ad constitutionẽ compositi.

Ad secũdum argũ.

Ad tertium argũ.

Ad quartum argũ.

Obiectio notabilis.

Solutio.

Quinque Auerrois, recentiorumque Philosophorum argumenta priora diluuntur. Cap. XX.

QVod verò attinet ad Auerrois, recentiorumque Philosophorum argumenta, ad primũ neganda est consequentia: non. n. substantialium formarum, & qualitatum; seu affectionum, quæ ab eisdem proficiscuntur, eadem ratio est. Etenim substantiæ neque contrariũ admittunt, ob cuius præsentiam vllam iacturam faciant, nec intensionem, aut remissionẽ fiunt: sed, vt supra demonstratũ est, in indiuisibili consistunt. Qualitates verò, à toto (vt aiũt) genere, contrarium patiuntur, habentque gradus, qui intensionem ferũt, atque remissionem. Non valet igitur cõsecutio, substantiales elemẽtorum formæ integræ, hoc est incolumes seruantur in misto; igitur & qualitates: possunt. n. integræ substantiæ, aliqua iactura, in qualitatibus facta, in misto seruari; tametsi, vt mox dilucidè explicabo, qualitatum iactura non quo ad gradus, sed solum quoad vires censenda sit. Ad secundum negatur assumptum: & pro maiore explicatione sciendum est, remissionem in qualitatibus factam, quæ alteratio dicitur, esse quodammodo viam, & præparationem quandam ad interitum substantialis formæ: propterea fieri potest, vt si qualitas vnum, aut alterum gradum amiserit, subsistat etiam num substantialis forma. In fine autem alterationis, hoc est eo momento, quo vltimus qualitatis gradus aboletur; perit statim substantialis forma, atque in illam materiæ portionem noua forma in eius locum sufficitur. Non igitur vnius qualitatis gradus, atque omnium eadem ratio

Rñsio ad primum argũ.

Ad secũdum argũ.

 est;

Substãtialis forma cuiusuis elementi sine vno, vel altero qualitatis gradu manere põt, sine omnib. nequaquam, sed vltio gradu extincto, statim perit.

est; nam forma substantialis vno, vel altero carere potest, omnibus non item. Quod etiam exemplo declarari potest: dum enim aqua ab igne patitur, illam in sui naturam conuertere cupiēte; primò vnum gradum frigiditatis amittit, deinde alterum, & manet nihilominus aqua; sed tamen cum procliuitate ad interitum. Cùm vero, totius qualitatis extinctione, perfectè iam ab oppositis qualitatibus affecta est; tunc aqua omnino perit, quæ sine natiua frigiditate manere non potest, atque in ignis naturam conuertitur. Hæc pro assumpti explicatione dicta sint. Ad vim autem argumentationis quod attinet, aduertendum est ex ijs, quæ supra docuimus, falsum quiddam ab aduersarijs poni, nimirum in elementorum nexu, ac coagmentatione, in eorum qualitatibus graduum amissionem fieri, quod tamen supra veritati minime consentire, satis commodè ostendimus. Cùm enim paribus quodammodo viribus ad pugnã dum qualitates accedunt, ex mutua concertatione inhibentur quidem, quo minus suas vires exercere possint; suos tamen gradus neutiquam amittunt; quos omnes constat, eas in misti dissolutione possidere. Ad tertium, negatur consequentia: alteratio enim tunc fit, cùm subiecto alicui integro, & sui iuris manenti, nec in particulas comminuto, aliquod accidens adiungitur, quod subinde incolume manens, illud denominare potest. Verbi gratia, cùm manus caliditatem, aut paries albedinem recepit, manet integra manus, nec in partes concisa: itemque se habet paries, post receptam albedinem; vt extiterat antè: & propterea hæ veræ, & propriè alterationes appellantur: nam & calor calidam manum, & albedo parietem album denominat. Secus autem in mistione contingit, in qua elementorum formæ non integræ, & sui iuris; sed in minutissimas partes concisæ seruantur: neque illis in sua integritate manentibus forma aliqua accidentalis accedit, quæ ipsa, denominare valeat; sed ea omnino confusa, in tertiam quandam naturã commigrant, quæ misti natura nũcupatur.

Elementorũ qualitates nullũ gradũ amittunt in pugna, si pares sint, aut suppares, sed contraria actione, atque obnixa earũ tãtummodo vires inhibẽtur.

Ad tertium argũ.

Ad quartum argũ.

Ad quartum, quod est valde difficile, & è cuius explicatione tota ferè propositæ difficultatis solutio pendet, respondendum est, non elementorum tantummodo formas, verùm etiam cuiuslibet elementi particulas, & earundem perexigua fragmenta, diuersum omnino situm obtinere, sicut omnia, quæ simul connexa manent. Cùm verò deducitur consecutio, forè nimirum, vt non quælibet misti particula mista sit; quoniam in misto purus ignis, purus aer, pura aqua, pura terra reperiretur. Hæc consecutio prorsus neganda est; quoniam, vt prædiximus, elementorum formę in misto non sunt sui iuris, sed inter se penitus confusæ: propterea, ob mutuam qualitatum pugnantiam, quasi se ipsas derelinquunt, propriæ naturæ obliuiscuntur, & nouam quasi vestem, atque operimentum induunt, & vt vno verbo dicam, in mistum ipsum transmutantur: adeo vt quæ priùs distincta, suoque iure gaudentia, terra, aqua, aer, & ignis appellabantur, mox confusa, proprioque iure priuata, lignum, lapis, ferrum, sanguis, caro, vel aliquid huiusmodi nuncupatur. Accipias lignum, atque frustatim comminuas; quælibet vel exigua eius particula lignum erit, nec certè aliquam sensu notare poteris, quæ non ex elementis conflata sit: nihilominus adsunt in ligno re ipsa, & energia elementa, ex quibus constitutum est. Quod clare liquet in illius dissolutione: cum enim ab igne comburitur, in insensibilem halitum, in vaporem, atque tandem in cineres degenerat: quod argumento est, ea ipsa priùs in eodem non virtute solùm, sed reapse constitisse. Quomodo quæso solida corpora aliquando cõstarent, nisi terræ particulæ humido aqueo cogerentur, atque constiparentur? Cùm lignum in carbonem versum est, adhuc in eodem aliqua humoris aquei portio reperitur. Cùm verò vlteriore ignis actione, illa humoris aquei portio consumpta est; tunc amplius carbo consistere non potest, sed dissoluitur, atque in cineres abit. Rursus qui extremis tantũ labris philosophiam attingunt, affirmare fortassis non auderent, in vsto illo lapide, qui dicitur calx, ignem re ipsa contineri; quòd. s. si manu tractetur, frigidus esse comperitur: nihilominus si aqua inspergatur, quæ igni contraria est, videas statim exuscitatum ignem, suisque se viribus promentem, vt contrario elemento obsistat, seseque ab eius iniurijs tueatur. Iacebat prius ignis in illo misto quasi sopitus: & quanuis multæ ipsius portiones in eodem continerentur; tamen quia cum aliorum elementorum portionibus erant confusæ, ex omnibus simul iunctis, vna misti substantia, hoc est lapidis, seu calcis facta erat. Ea verò dissoluta proportione, quam lapis ille deposcit, aquæ præsertim accessione: omnes mox ignis particulæ à cæteris aliorum elementorum particulis abscedentes, ad proprium elementum reuertuntur, atque inter se simul iunguntur, vt aquæ tanquam naturali inimico obnitantur. Libuit hic aliquantulum

Speculare diligenter.

Nota de igne in calce manente.

tulum

tulum digredi, & diuagari, vt veram de mistione sententiam clariùs, ac luculentiùs aperirē. Ad quintum, concedendum est, non in cuiuscunque rei naturalis interitu vsque ad materiā primam dissolutionē fieri; sed tantummodo cùm simplex elementum intercidit, vt alibi patefeci. Etenim cùm animatum corpus occidit, neque in primam illud materiam, immò neque etiam in elementa, sed in mistum animæ expers cadit, atque dissoluitur: duas enim formas priùs corpus illud animatum possidebat, animam. s. & formam mistionis, quemadmodum in alia disputatione apertissimè demonstrā[illegible]. Abscedente igitur anima, non illico apparet nuda prima rerum materia, sed mistum aliquod, ex elementis concretum: quod si pariter aboleatur, non statim in elementa dissoluetur: sed mutata elemētorum proportione, In aliud mistum degenerabit. Post multas autem dissolutiones in mistum priùs imperfectum abibit, atque tandem in elementa. Cùm verò elementum aliquod perit, in hoc sensu illud in primā materiam abire dicitur, vt in elemēto, recens orto, nihil prioris elemēti, iam extincti, nisi materia prima reperiatur.

Ad quintum argū.

Non in cuiuscunq; rei naturalis interitu fit dissolutio, vsque ad materiā primam, sed solum cùm simplex elementum dissipat.

Quære disp. de plural. formarum.

Reliquorum argumentorum Solutio. *Cap. XXI.*

AD sextum, concedo, ea, quæ specie differunt, inter se continuari non posse, si eadem libera sint, atque sui iuris; & propterea monstrum esset, videre aliquod corpus cōtinuum, ex quatuor, verbi causa, magnis portionibus, ignis, aeris, aquæ, terræque conflatum. At verò, si ea, quæ specie differunt, sui iuris non sint, sed in perexiguas particulas dirempta, simul perfundantur, atque, ob mutuam qualitatum pugnantiam, nouum sibi quasi vestimētum insuāt; illa vtique inter se continuari, & tertium quippiam effingere possunt: quod ceu cumulus aliquis, vel aceruus, ex rebus pluribus congregatus haudquaquam erit. Etenim in ea congregatione, qua plura in vnum coaceruantur, vt in granorum tritici, & hordei congregatione; nulla prorsus alteratio contingit: in congregatione verò, qua mistum ex elemētis concrescit, magna quidem alteratio fit: & propterea mistionem mistibilium alteratorum vnionem esse, Aristot. docuit; ne in Empedoclis, aut Democriti errores raperemur, qui mistionem ex pluribus rebus simpliciter congregatis fieri, opinati sunt. Ad septimum neganda est consequentia; immò si vim illius argumēti rectè perpendamus, nihil aliud probare illud inueniemus, nisi rem illam, quæ est lapis, in sese ignem energia continere. Ad probationem verò consequentiæ, dū aiunt, quod constat forma lapidis, lapidem esse, & quod constat forma ignis, ignem esse: Respondeo, in re, quæ est lapis, nihil reperiri, quod forma ignis, & ea quidem soluta, & libera cōstet: quoniam, vt paulò antè dixi, cùm elemēta confusa sunt, suam illam vim, & efficacitatem sopitam quodammodo habēt, omniaque in vnum mistum conspirant, cui totum eorum ius cedunt. Inuenitur ergo aliquid, quod constat forma lapidis, at verò substantia eius non est simplex, & vniusmodi, sed ex formarum elemētariarum, atque pariter qualitatum fluxione concreta, atque coagmētata. Ad octauum neganda est consecutio, & ratio negationis ea est: quoniam elemēta non nisi qualitatibus proprijs, ceu instrumentis idoneis, inter se agunt, & patiuntur: cùm. n. substantiæ nihil contrarium sit, si ignis, & aqua sine qualitatibus (quod fieri non potest) simul ponerentur; nulla inter huiusmodi elemēta actio, aut passio dari posset. Iam verò cùm elemētorum qualitates actionum instrumēta sint, vt probè suis muneribus fungantur, opus est sanè, vt inter illas innata quædam inimicitia, seu pugna intercedat: simile. n. in id, quod sibi simile est, agere nequaquam potest. At verò in misto, sicut elemētorum substantiæ, ita eorundem qualitates, immò etiam magis, permistæ, atque confusæ sunt, & ad mediocritatem quandam reuocatæ, vt in eo ignis caliditas non percipiatur eximia, nec aquę frigiditas, & sic de alijs: & propterea si mistum ex huiusmodi qualitatibus, & substantijs, inter se ita confusis, constitutum, in excellentem aliquam qualitatem incurrat; elemētorum qualitates, in ipso existentes, ab ea extingui, aut dissipari non poterunt; propterea, quòd eidem non aduersantur, & multò minus substantiæ ipsę patientur, quæ contrarium non habent. Fateor, si qua ignis particula, soluta, & libera, nec vllo pacto confusa, reperiatur in pisce, eam statim ab aqua, sibi contraria extingui. Cùm autem nec ignis, nec aliorum elemētorum portiones in misto solutæ sint, sed omnes confusæ, viribusque cohibitis; nullo pacto dicendum est, eas contrariorum elementorum accessu, extingui, & dissipari, quemadmodum concludere videtur argumentum. Ad nonum, falsa est consecutio. Pro cuius explicatione, scito et Arist. nunquam

Ad sextū argumentum.

Quid mistio à simplici cōgregatione, vel iuxta positione differat.

Ad septimū argū.

Ad octauum argū.

Tametsi elementorū portiones reipsa reperiātur in misto, nihilo minus quia inter se cōfusæ sunt, ab excellēti aliquo elemēto extra occurrēte perpeti non possunt, quia nō sunt illi cōtrariæ.

ele-

Ad nonũ argumentum. elementa ad misti constitutionem concurrere, nisi vires habeant quodammodo pares; alioquin debile elementum in aliud sibi validius oppositum elemẽtum conuerteretur. Pares igitur, aut suppares cùm sint elemẽtorum vires; fit, vt ea tãdem inter se confusa, in vnum coeãt, quod illius elementi naturam magis dicitur redolere, cuius maiorẽ portionem obtinuit. Quare si sit aliquod mistum natura frigidum, quod. s. in sese maiorem aut aquæ, aut terræ portionem contineat; non eam ob rem ignis, in eo existens, frigidus dicetur, sed ipsum mistum est, quod frigidum appellatur. Rursum verò, si quod sit mistum, calido temperamento præditũ; nullo pacto aquam in eo existentem, calidam appellabimus; sed ipsum mistum calidum dicemus, quia plures calidorum elementorum portiones habet. Ad decimum, si elementa, cum

Ad decimũ argũ. totis viribus simul in misto; veluti in quodam conclaui detinerentur, ibi vtique violẽter manerent, & mistum pariter violentum quippiam diceretur: at verò, ob eorum inter se confusionem, mutuamque qualitatum pugnantiam, de suo quodammodo iure concesserunt, illudq́; omne in mistum contulerunt, quod eam propensionem ad motum retinet, quam ei elementum illud tribuit, quod maiore portione ad eius structuram accessit. Naturale igitur mistum est, quoniam à naturalibus causis pendẽt; & naturalis est motus eius, cùm secundum propensionem fiat præualentis elementi. In misti autem dissolutione, cùm elementa ad se redeũnt, suique iuris fiunt, leuia statim quàm celerrimè in sublime feruntur, & grauia natiuo impetu properant ad medium. Non valet igitur hæc consecutio, in misto sunt re ipsa elementorum formæ, igitur mistum violentum quoddam est: quoniam elementa in misto suas vires quasi amiserunt, easque confusas ipsi misto tribuerunt. Ad Aristoteli autoritatem, ex 1. lib. de Or

Ad Arist. testimoniũ ex 1. de Gener. & inter. tu, & interitu tex. 84. erutam respondeo, ibi quidem philosophum docere, mistibilia in misto re ipsa, vel, vt aiunt, actu non manere; id tamen non eo modo, quo aduersarij interpretãtur, hoc est secundum substantiales formas, intelligendum esse: nisi enim ita manerent, nunquã inuicem separari possent, cuius tamen oppositum paulò inferiùs Aristoteles affirmat: sed ait non manere actu, quia formas liberas, & solutas non habent: non enim in misto ignem, aut aquam, aut aliud elementum sensu notare possumus: propterea explicat se Aristoteles in eo loco, inquiens, *Neque permanent igitur actu, vt corpus, & album*. cùm enim paries albedinẽ recipit, manet re ipsa paries, atque etiam albedo; nequaquam verò sicut elementa confundũ

Ad Arist. autoritatem ex 2. de Par. animal. tur. Ad id, quod additur ex 2. de Partibus animalium c. 1. respondendum est, Aristotelem nõ sese quidem corrigere, sed clariùs semetipsum explicare, dum ait, manere potius in misto elementorum virtutes: cùm enim elementorum formæ, ob earum permistionem, atque confusionem, in misto conspicuæ non sint, nec propter nobilioris formæ præsentiam, suas vires exercere possint: ideo dixit, elementorum potius virtutes in misto manere, quia forma misti, elementorum virtutibus prædita, illa est, cui potissimũm functiones tribuuntur.

Archangeli Mercenarij aduersus tertiam conclusionem obiectiones. Cap. XXII.

Videretur nonnihil huic disputationi deesse, nisi eidem, quæ ab Archangelo Mercenario aduersus tertiam conclusionem, 12. cap. à nobis propositam, obijciuntur, veluti coronidis loco adijceremus, atque pariter confutaremus. Tertia conclusio, quæ cùm ad Auicennæ

Tertia cõclusio superiùs proposita. sententiam probe tuendam, tùm ad propositam difficultatem planè aperiendam, maximum affert momentum, ea erat; Elementorum qualitates, dum paribus quodammodo viribus, ad mistum conficiendum accedunt, non illæ quidem sese interimunt, adeo vt ex illis dissolutis noua quædam qualitas oriatur; immò ne sese quidem ita frangunt, vt vllos suorum graduũ amittant: sed mutua illarum actione, repressis tantummodo, & quasi ligatis viribus, ad quandam mediocritatem, & temperationem deducuntur. Hæc cõclusio, quæ maximè placuit Ioãni Fernelio, duabus potissimũm rationibus ab eodem confirmatur. Primò, quia si elemento-

Prima ratio Fernelij pro cõclusione probanda. rum qualitates non summæ manent in misto, sed mutua earum actione, cum graduum amissione reprimuntur; sequitur, vt ob earum continuam actionem, eæ tandem sese mutuò interimant, atque prorsus dissoluant. Consecutio est manifesta, quia non minus inter se agẽt qualitates remissæ, quàm eædem in summo gradu existentes: vtrobique. n. eadem seruatur proportio: si igitur qualitates non sese in misto prorsus interimunt, signum est. eas dem cum om-

Secunda ra. nibus suis gradibus, sed viribus tantummodo repressis, in eodem conseruari. Secundò, qualitates repressæ non minus inter se contrariæ sunt, quàm qualitates summæ; ergo eadem ratio

ne,

ne, qua remissæ seruantur in misto, poterunt, & summæ in eodem simul coire; cùm præsertim tales sint, cùm ad mistum constituendum accedunt. Archangelus Mercenarius in Fernelium sæpe contumeliosus, libro suarum dilucidationum, pagina 189. tertiam hanc conclusionem, veluti nouam, studiosorumque animos perturbantem, atque, irretientẽ, tribus præcipuè rationibus euertere conatus est; ostendereque, eandem & ab Aristo. & à Galeno penitus alienam esse. Argumentatur primò ex definitione mistionis, in fine primi libri de Ortu, & interitu, ab Arist. tradita; Mistio, inquit, est mistibilium alteratorum vnio; ex hac definitione elicit Archãgelus, si elementa simul misceri debẽt, oportere, illa necessariò alterationem subire: tunc addit minorem propositionem; sed alterationem subire nequeunt, nisi suarum qualitatum remissione: igitur in mistione, ipsorum qualitates retundi, atq; remitti necesse est. Quod si summæ in misto elementorum qualitates manerent, tunc elemẽta nullam prorsus alterationem passa essent, atque adeo in vnum, & idem mistum coire minime possent. Argumentatur secundò sic; cùm elemẽta miscentur, aut agunt inuicem, & patiuntur, aut non: si non agunt; igitur propriè non miscentur: hæc. n. est ad mistionem necessariò requisita conditio, vt ea, quæ miscentur, inuicem agant, & patiantur: alioquin non miscerẽtur, sed iuxta ponerentur. Si verò in mistione elemẽta inuicem agunt, & patiuntur; igitur calidum agit in frigidum, atque vicissim frigidum in calidum: actio autem frigidi est frigefacere, sicuti calidi calefacere, igitur calidum aget in frigidum, aliquem frigiditatis gradũ remouẽdo; & frigidũ in calidũ, aliquem caliditatis gradũ auferẽdo: atq; ita elementorũ qualitates nõ sũmas in misto, sed repressas manere necesse est. Quod etiam apertè hisce verbis, lib. 2. de Gen. & interitu tex. 48. Arist. asserit declarasse, *Mistio fit, calido refrigerato, & frigido excalefacto.* Vult igitur Arist. elemẽtorum qualitates suas in misto excellentias, atque exuperantias amittere. Argumentatur tandem Mercenarius; quoniam si in mistionibus primarum qualitatum gradus summus inesset, tunc mista omnia secundum pares gradus, qualitates haberent, ac proinde ea omnia temperamẽto conuenirent, quod à veritate abhorret. Defendit igitur idem autor, à communiore sñia non recẽns, elemẽtorum qualitates in misto remissas, gradibusque mutilatas contineri, atque argumẽta Fernelij, oppositum demonstrantia, soluere se tali pacto arbitratur. Ad primum negat consequentiam. Ad probationem respondet, falsum esse id, quod assumitur, nimirum qualitates remissas, non secus ac summas, inter se oppositionem habere; siquidem qualitates, ait ipse, non secundum quemlibet gradum inter se contrariæ sunt; sed secundum excessum, & vltra latitudinis medium, & propterea quæ summæ sunt, inter se agunt: mediæ verò, & repressæ, cùm contrariæ non sint, vicissim non alterantur, nec deinceps sese interimere, aut omnino delere possunt. Secundum argumentum eodem modo solutum esse putat; non. n. qualitates remissæ, & temperatæ contrariæ sunt, sicuti summæ: siquidem contrarietas non quælibet distantia est, sed quæ maxima existit, propterea temperatæ simul manere possunt, summæ verò nequaquam: non. n. qualitates secundum propriam naturam contrariæ sunt, vt falsò putauit Gregorius Arim. cui Fernelius assentire vr̃, sed earum contrarietas ex graduum distantia desumitur, non quauis, sed quæ maxima est, vt Auerroes, & Græci asseruerunt. Cęterũ quia huic solutioni autoritas quędam Arist. lib. 2. de Anima tex. 39. aduersari vr̃, vbi ait, elemẽta in viuente corpore ab anima contineri, ne diuellantur, & inuicem separentur: si igitur remissæ elemẽtorum qualitates inter se non pugnant, sed, concordi quadam pace, simul consistere valent, nulla necessitas cogit, vt ab anima contineãtur. Respondet Mercenarius, Aristot. ibi non intellexisse, animam ita elemẽta in corpore cõtinere, vt ex se attemperata simul manere non possint, eaque veluti vinculo quodam, & fręno iuncta, atque ligata, ne diuellantur, retinere: sed intellexit, animam in genere causę finalis elemẽta in corpore cõtinere: ea. n. ad animam, vt ad finem in mistione diriguntur, vt. s. anima in corpore, ex ipsis coagmentato, aliquandiu persistat, suisque in eodem muneribus fungatur, & propterea anima necessitatẽ, legemque elementis imponere dicitur, vt simul iuncta, & concordi quadam amicitia copulata maneant.

Archan. Mercen. trib. rõnibus prędictam conclusionem euertere nititur.

Prima ratio.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

Rñsio Mercenarij ad argumenta Fernelij.

Ad primum.

Ad secundũ.

Obiectio cõtra solutionẽ Mercenarij.

Solutio Mercenarij.

Duo priora Mercenarij argumenta diluuntur. *Cap. XXIII.*

NOn est mirum, si Mercenarius tertiam illam conclusionem, veluti reconditam in sese philosophiam continentem, atque à vulgi intelligentia remotam, adeò inclemẽter dãnarit,

Io. Fernelius Philosophus ac Medicus eruditissim⁹, & eloquentissimus.

Nostri tēporis in philosophādo sterilitas.

narit, atque in Ioannem Fern. philosophum, & Medicum eruditissimum, & eloquentissimū, fuerit tàm audacter inuectus. Ea est hisce temporibus philosophandi consuetudo, vt quotiescunque nouum quippiam audimus, abstrusum, atque à cōmuni opinione alienum, illud statim respuamus, causaq; incoguita condemnemus, ac si recentiores omnes, vno quasi filo deducti, eandem veterum philosophorum orbitam terere necessariò deberent, nec noui aliquid condendi, liberam facultatem haberēt. Viderit Mercenarius, quanti sint roboris suæ obiectiones, quibus ingenij potius ostentationem quandam, quàm veritatis indagandæ studium præ se tulisse, visus est.

Rñsio ad primum argm̄ Mercenarij.

Et quod ad illius argumenta attinet, quæ aduersus tertiam conclusionem proposuit, primum facilè hac distinctione diluitur. Admitto, oportere elemēta, si misceri debeāt, aliquam alterationem subire, quemadmodum ex ipsius mistionis definitione apertissimè elicitur: aduertendum est tamen, alterationem dupliciter spectari posse, vel quo ad gradus qualitatum; & hoc modo nulla ipsis elemētis alteratio contingit: vel quo ad vires, & hoc modo alterationem aliquam perpetiuntur, & de huiusmodi alteratione semper Arist. locutus est.

Alteratio dupliciter spectari pōt, vel quo ad gradus, vel quo ad vires.

Non ne satis alterantur, vt ita dicam, elementa, cùm in misto neque ignis vrat, neque aqua valde refrigeret? Quis non elementa mirum in modum alterata existimabit, si in misto eorum substantiæ, & qualitates adeo inter se confusæ sunt, vt ne vestigium quidem ignis, aeris, aquæ, aut terræ conspiciatur? Retinent nihilominus elementorum qualitates eos omnes gradus, quos habebant, cùm ad mistum constituendum accesserunt, quemadmodum abūdè satis supra probatum est.

Ad secūdum argm̄.

Ad secundum argumentum, non inficior, elementa in misti constitutione agere inuicem, atque pati; quinimmò hoc necessariū existimo; non tamen ea actione, qua vnum alterum dissoluat, & destruat, atque in propriam naturam conuertat; sed ea actione, qua ambo contraria, ac deinceps elementa omnia, ad quandam mediocritatem, & temperationem sese referant. Enim verò cùm actio propriè dicta, qua. s. vnum agit in alterū, ipsum destruendo, fit à proportione maioris inæqualitatis, vel (vt planiùs loquar) à vincente, si elementa hoc pacto inuicem agerent, adeo vt in suarum qualitatum gradibus iacturam aliquam paterētur; tunc nec pares, nec suppares vires haberent, quod ad mistionem pernecessarium est, vt 1. lib. de Ortu, & interitu tex. 89. Arist. asserit. Itaque si ab aqua frigoris quidā gradus auferri debeant, opus est, vt id fiat ab igne vincēte, atque plures caloris gradus, quàm aqua frigoris possidēte. Quare si actio ignis in aquam continua sit, peribit tandem aqua, & in ignem vertetur. Idem dicendum esset, si ob aquæ in ignem actionem, aliqui caloris gradus ab igne remoueri deberent; non fieret igitur mistio, sed vnius elementi in alterum conuersio, vt supra satis ostensum est.

Mercenarij confutationes variæ reijciuntur. *Cap. XXIV.*

Mercenarius cōfutat hanc responsionē.

NItitur Mercenarius hāc responsionem verbis cùm Arist. tùm etiam Galeni confutare; ostēdereque, elemētorum actiones in hoc consistere, vt. s. aliqui qualitarum gradus auferantur, nec fieri vllo modo posse remissionem quoad vires, nisi priùs facta sit remissio quo ad gradus. Etenim Arist. loco superiùs citato. s. lib. 2. de Generat. & interitu tex. 48. hæc scribit ad verbum, *Quoniam autem est magis, & minus calidum, & frigidum, non omnino, sed vt calidum frigidum, & frigidum calidum erit: quoniam quæ miscentur, secundum excellentias se corrumpunt, & tunc neque illorum contrarium alterutrum simpliciter erit, sed medium.*

Autoritate Arist lib. 2. de Gen. tex. 48.

Quibus verbis (ait Mercenarius) ostendit, calidum refrigeratum esse, & frigidum excalefactum, atque ita de remissione qualitatum secundum gradus, ex quorum remissione, viriū quoque remissio consequitur, locutus est. Galenus etiam 1. lib. de Elemētis c. 3. ita scribit, *Quotiescunque ex pluribus quippiam componitur, si illa, quæ in cōpositionem veniunt, qualia sunt, talia ad extremum vsque deuenerint, nunquam, profectò nouam adipiscentur formam, quòd si multifariam varientur, alterenturque, poterit tunc aliquid exoriri.* Ex quibus verbis elicit Mercenarius, Arist. & Galenum hac in re concordes fuisse: nec absque aliquorum graduum amissione, alterationem vllam in elementis fieri potuisse.

Autoritate Galeni lib. 1. de elementis cap. 3.

Autoritate item Aristo. li. 4. de Ortu animal. c. 3.

Addit tādem Arist. autoritatem, lib. 4. de Ortu animalium cap. 3. vbi sic ait, *Causa, vt soluatur, debilitetúrque actio, & virtus agentis, est; quoniam agens in agendo repatitur, vt calefaciens à calefiente refrigeratur.* Remissio itaque virium ex graduum remissione pendet; ac proinde si in misto qualitates secundum agendi vires repressæ fuerint, secundum gradum etiam remissas esse, velit nolit Ferne-

lius,

lius, cogitur confiteri. Hæc Mercenarius. Verùm parui momenti sunt huiusmodi confutationes. Primam Aristotelis autoritatem si quis ad doctissimorum hominum, immò ad ipsius veritatis trutinam expenderit, fauere illam nobis potius, quàm Mercenario inueniet. Quę mi scentur, ait Aristoteles, suas inuicem excellentias destruunt. Sanè de dissolutione, vel potius de remissione quoad vires, non item quo ad gradus Aristoteles loquitur. Quid enim obsecro, est, elementa suas inuicem excellentias destruere, nisi, ob vnius contrarii præsentiam, alterius contrarij vires inhiberi, atque integram illius actionem impediri? Sunt qualitates veluti instrumenta, quibus elementa ad agendum vtuntur: dum in misto penitus illæ confusę sunt, actione mutua, suas excellentias amittunt; quia, vt dictum est, neque ignis impensè calefacere, neque aqua omnes suas vires in refrigerando exprimere potest: qualitates tamen suos omnes gradus retinent, cum paribus viribus ad mistum efficiendum accesserint, & hoc ipsum fatetur Aristoteles prope finem eiusdem contextûs à Mercenario citati: quem nescio, vtrum Fernelius, an ipse potius oscitanter percurrerit. Ait ibi Aristoteles, *est enim actu calidum, potentia frigidum, & actu frigidum potentia calidum: quapropter si non coaequentur, mutantur in se inuicem*. Quasi diceret Aristoteles, nisi elementa pares, aut suppares vires haberent, cùm alterum contrariorum potestatem habeat, vt in alterum transmutetur, dubio procul, si vnius in alterum actione gradus aliqui ipsis qualitatibus adimerentur, vnum tandem in alterum conuerteretur. Sed nec autoritas quidem ipsius Galeni quicquam officit sententiæ nostræ: nam tametsi elementorum qualitates suos in mistione gradus non amittant; nō ideo tamen sequitur, elementa, peracta mistione, talia manere, qualia sese ad misti fabricam contulerunt: nam & eorum substantiæ penitus cōminutæ, & qualitates omnino cōfusę sunt, adeo vt non amplius ipsa, sed aliud quippiam, quasi ab ipsis ortum, conspiciatur. Ex altera Arist. autoritate. s. ex 4. lib. de Ortu animalium c. 3. non illud elicitur, quod Mercenarius eli ci arbitratus est; sed potius quod est huic oppositum: docet. n. ibi Arist. virium remissionē ex remissione graduum necessariò sequi, non tñ à virium remissione ad remissionem, quo ad gradus factam, nobis argumentari fas est. Perpendamus Arist. exemplum, ibi positum. Quod secat, inquit Arist. hebetatur ab eo, quod secatur. Nihil aliud hinc elicimus, nisi ex remissione facta in acie ferræ, debiliorem eiusdem in secando actionē sequi. Sed ipsius Mercenarij confutationem robotemus, & reliqua exempla, ibidē ab Arist. posita cōsideremus. Quod calefacit, ait Arist. à calescente refrigeratur, quod pellit, pellitur: quod premit, reprimitur, & summatim, oē mouens, excepto primo Motore, in mouendo mouetur, omne agens in agendo repatitur. Liceat tunc sic argumentari; si imparibus ēt viribus agens, & patiens mutuò confli ctentur; nihilominus id, quod maioris virtutis est, ab imbecilliore quoque passionem recipit; igitur multò magis ea, quæ æqualis roboris sunt, inuicem pati, & agere poterunt. Iam verò hæc passio nulla esset, nisi aliqua in gradibus iactura fieret: quod appositissimo exemplo ostē di pōt. Ponantur simul aqua calida, quatuor caloris gradibus prædita, & aqua frigida, quæ duos tñ frigoris gradus possideat: dubio procul aqua frigida à calida, tanquam à se valentiore patietur: nihilominus secundum Arist. dogma, aqua quoque calida à frigida repatietur: quæ quidē repassio in re alia nulla consistet, nisi quia aqua calida nonnullos suæ caliditatis gradus amittet, quemadmodum experientia possumus edoceri. Subtilis est hæc obiectio, & satis quidem apparens, quæ tñ si ratione libretur, haud multum consistet: & ne ab exemplo, iam antè posito in 12. c. recedamus, si duo homines, viribus æquales, inter se decertent; inter vtrunque dabitur actio, & passio, atque ēt obnixus, vel vt ita loquar, reactio, & repassio: nunquid igitur quia, vnius obnixu, alterius actio præpeditur, illius vires, aut fortitudinis gradus, penitus abolentur? nemo id sanæ mentis affirmabit. Similiter si aqua, & ignis æqualium virium simul ponantur, agent inuicem, patientur, & repatientur; nihilominus graduū amissio nulla fiet, sed tantummodo vires inhibebuntur, atque actio impedietur, quominus. s. ignis oī suo conatu calefacere, & aqua refrigerare possit. Quare vt obiectionem diluamus, si aqua, duos habēs frigoris gradus, agat in aquam calidam, quæ quatuor caloris gradib. prædita sit, nullum propriè caloris gradum amouebit, sed eius tantummodo intēsam actionē impediet. Neque exemplū aquæ frigidæ, & calidæ rem hanc oīno aperit: appositum magis esset exemplum alicuius rei, natura sua calidæ, & alterius, sua natura frigidę: res. n. huiusmodi tametsi in congressu, ob mutuam pugnā, suas vires promere non valent; fitque vt neque ignis, qui cali-

Rñsio ad primam Arist. autoritatē.

Perpēde hęc Arist. verba.

Rñsio ad autoritatē Galeni.

Rñsio ad alteram Arist. autoritatem.

Mercenarij cōfutatio roboratur.

Confutationis robur debilitatur.

calidus est, vllum caloris gradum, nec aqua, quæ frigida est, vllum gradum frigoris hře videa tur; nihilominus si separata agent, vtriusque in calefaciendo, & refrigerando acerbitas, & acrimonia optimè percipietur. Sed hęc hactenus. Libuit paululum digredi, vt res haud ita aperta, omnibus perspecta fieret.

Soluitur tertium argumentum Mercenarii. Cap. XXV.

Rñsio ad tertium argũ Mercenarij.

AD tertiam rationem Mercenarij respondeo, si ad omnia mista constituenda, elementa paribus omnino viribus accederent, fieret vtique, vt mista omnia pares qualitatum gradus haberent, atque adeo temperamento conuenirent. Verùm qm̃ non paribus omnino viribus, sed, vt asserit Arist. 1. de Gen. tex. 89. paribus quodammodo viribus ad mistionẽ concurrunt; inde sequitur, oĩa mista vnius temperamẽti non esse: fieri. n. potest, vt modò hoc, modò illud elementum paulisper excellat, atque ita ex varia elementorum proportione, varia quoque atque diuersa mista consurgant. Quod verò attinet ad solutionem Mercenarij, qua duo argumenta Fernelij soluta esse existimauit, non possum equidem non admirari maximã viri, alioquin doctissimi, hac in re socordiam, ac prope dixerim stuporem, quippe qui arbitratus est, qualitates non pro quolibet gradu, sed tantummodo summas, & secundum excessum, inter se contrarias esse, remissas verò, & temperatas non itẽ: qm̃ contrarietas secundum Arist. non quælibet distantia est, sed ea tantummodo, quæ maxima existit. Si id verum esset, sequeretur, in vno, & eodem subiecto, rem calidam duorum graduum, & frigidam duorum graduũ absque vlla pugna manere posse, quod tñ vniuersæ philosophiæ, quinimmò ipsi etiam experientiæ penitus aduersatur. Eadem. n. proportio, quæ est quatuor ad quatuor, est etiam duorum ad duo; & propterea si qualitates summæ, & eæ quidem contrariæ, inuicem agũt, agẽt pariter qualitates remissæ: si. n. aqua modicè calida, & aqua modicè frigida simul ponantur; dubio procul inuicem agent, seseque ad tepořem reuocabunt. Contrarię igitur erunt illę qualitates remissæ, siquidem actio inter contraria fit, testè Arist. 1. de Gen. tex. 51. Nec obstat, dixisse Arist. non secundum quamlibet distantiam, sed duntaxat secundum maximam, contrarietatem esse sumendam: locutus. n. est non de contrarietate qualitatum, sed de contrarietate locorum, quemadmodum apud ipsum 1. de Cęlo multis in locis, sed potissimùm li. 11. Metaphy. c. 12. videre licet: vbi hęc scribit ad verbum, *Contrarium secundum locum, quod secundũ rectitudinem plurimum distat.* Obiectio verò, quam attulit Mercenarius contra suam solutionem, nihil ad rem nostrã: nos enim nunc de primis qualitatibus loquimur; Aristoteles autẽ in eo textu, à Mercenario citato, sermonem habet de qualitatibus secundis, præsertim de grauitate, & leuitate. Multò minus ad rem videtur eiusdem solutio, nec certè ex illo tex. 39. 2. de Anima eruitur, quem ipsemet citauit: habet enim ille textus expositionem ab ea, quam ipse attulit, omnino diuersam: & eam nunc, ad falsitatem expositionis eius ostendendam, in medium afferrem, nisi occurreret illud,

Solutio Mercenarij ad argumẽta Fernelij confutatur.

Cõtrarietas penes maximam distantiam sumitur; quo intelligenda sit, exposition. Vide Arist. lib. 11. Metaph. c. 12. Obiect. Mercenarij contra suam ipsius solutionem superuacanea. Inanior solutio.

Occidit miseros crambe repetita Magistros.

Quare, ne supradictorum repetitione, volumen augere videar; poterit, qui voluerit, eam superiùs c. 16. in confutatione responsionis ad tertiam Aristotelis autoritatem, satis commodè legere: hanc enim de mistione disputationem me iam planè, arbitror, confecisse.

QVOD

QVOD RATIONALIS ANIMA SECVNDVM ARIST. SIT FORMA INFORMANS,

Diſputatio Vigeſima.

Diſputationis argumentum. *Caput Primum.*

Icebat Ariſt. tex. 7. libri ſecundi de Anima, ſi qua communis definitio, animabus omnibus ritè conueniens, nobis tradenda eſt; nullam certè aptiorem, conueniētioremque inueniri poſſe, quàm hanc, Anima eſt actus corporis naturalis, inſtrumentalis. Conuenit inter omnes interpretes, cõem eſſe huiuſmodi definitionem, nec vllam eſſe animę ſpeciẽ, cui non aptiſſimè accommodetur. Vtrum autem vniuoca, an potius analoga, vel æquiuoca definitio ſit, non vna, & eadem eſt interpretum ſnia. Etenim hoc nomẽ actus, vel & formæ, duo nobis potiſſimùm ſignificare pōt, formam .ſ. aut informantem, aut aſſiſtentẽ. Qui putant, omnẽ animam eſſe formam informantem; vniuocam dicunt eſſe animæ definitionem. Qui verò non omnem animam informantem formam arbitrantur; non vniuocam, ſed analogam potius, vel æquiuocā prædictam definitionem pronunciant. Ex tribus animæ ſpeciebus, quæ ſub anima, vniuersè accepta, tanquam ſub ſuo genere continentur, nemini dubium eſt, quin duæ priores, vegetalis nimirum, & ſentiens, actus ſint, vel informãtes formæ: de tertia ſpecie, vid. de rationali, diffidium maximum eſt apud Ariſt. explanatores. Hinc orta eſt celebris illa quæſtio, num rationalis anima ſit propria forma, quæ det eſſe homini, illumque in eſſe ſpecifico conſtituat: an potius eadem illi tanquā rector quidam, aut gubernator aſſiſtat. Hanc ipſam quæſtionem, grauiſſimam, difficillimam, ſcitu dignam, & neceſſariam, atq; ad negocium de animi immortalitate maximè pertinẽtem, ſumus nos in præſentia diſputaturi. Quò autẽ diſtinctè, quo ad eius fieri poſſit, noſtram hanc diſputationem tractemus; eum ordinem in ea ſeruabimus, quo in omni ferè diſputatione, vti ſemper conſueuimus. Explicabimus primùm nonnulla, quæ omnem ab intellectu æquiuocationem amouebunt. Præcipuas deinde Philoſophorum ſnias de propoſita diſputatione, veluti præuias quaſdam affectiones adducemus. Mox Auerr. opinionem, vt pote cæteris magis celebrē, particulatim cum omnibus ſuis rationibus, & fundamẽtis expendemus. Quā poſtea & Ariſt. & ipſimet veritati aduerſari, demonſtrabimus. Præterea quid ad propoſitam diſputationem Antonius Bernardus Mirand. de ſenſu Ariſt., tulerit, exponemus breuiter, atque pariter confutabimus. Vbi demum veram ſniam ex Ariſt. monimẽtis elicuerimus, eandemque rationibus firmauerimus; argumenta omnia, pro Auer. adducta, atque etiam alia, veræ ſententiæ aduerſantia, diluere pro viribus enitemur.

Animæ definitio cõis.

Nomẽ actus aut formæ ambiguum.

Diſputatiõis origo.

Diſputatiõis grauitas, atque neceſſitas.

Ordo in diſputatione ſeruandus.

Forma informans, atque aſſiſtens quid ſint. *Cap. II.*

PRincipiò autem, ne id nos fugiat, de quo præcipuè diſputaturi ſumus, & ne viciſſim inter diſputandum æquiuocatio aliqua contingere poſſit, explicandum nobis eſt, quid ſit forma informans, atque pariter quid aſſiſtens. Forma igitur informans, ex cõi interpretum explanatione, illa eſt, quæ dat eſſe rei: quæ vnà cum materia iungitur, ad aliquod perfectum ens conſtituendum: quæ inſtar differētiæ efficit, vt quicquid per ipſam conſtitutum eſt, à quocunq; alio differat, quod eſt ab eodem diſtinctum: quæ tandem à materiæ cognatione, citra totius compoſiti diſſolutionem, recedere nequaquam poteſt. Poſſumus id ipſum tàm in rebus naturalibus, quàm in artificioſis, multis exemplis, vel ab ipſomet Ariſt. ſumptis, explicare. Facultas vidēdi, quæ in oculo inſita eſt, dicitur eſſe forma informans; quoniam conſtituit oculum in eſſe oculi: facit ipſum differre à cæteris corporis partibus: atque, illa extincta, perit ſtatim oculus, nec quod priùs extiterat, niſi æquiuocè, manet. Sic figura ad incidēdum apta, dicitur eſſe forma informans, ad ſecurim relata; quoniam illam ponit in eſſe ſecuris, atque à cæteris inſtrumētis diſtinguit, & ea remota, non eſt amplius ſecuris. Similiter forma nauis, hoc eſt illa figura, quæ ex varia lignorum diſpoſitione conſurgit, dicitur forma informans:

Forma informans qđ ſit.

Appoſitiſſima exempla ad rem ppoſitā declarādam. Vide Ariſt. li. 2. de Anima, te. 8. & 9.

quoniã ea permanente, constat nauis: eadem dissoluta, illico nauim funditus deletam conspicias. Forma verò assistens ea dicitur, quæ composito, iam constituto, aduenit: non ponit illud quidem in esse specifico: hoc enim iam a forma informante, quam re ipsa possidet, adeptum est; sed, ob eius præsentiam, & assistentiam, quoddam illi esse eminentius impertitur: & cùm per se ipsum, ineptum quiddam, & ociosum existeret, eius illapsu, ad varias operationes edẽdas, maximè idoneum redditur, & efficitur. Ad huiusmodi formam assistentem declarandã nullum certè exemplum est, quod magis quadrare videatur, quàm exemplum nautæ. Nam si corpus nauis consideres, illud quidem ex materia, & informante forma concretum est; nihilominus sic seorsum acceptum, iacet iners, nec vllum ob finem constructum, & fabricatum videtur; estque tantummodo lignorum quædam, & clauorum, aliorumque instrumentorum permista congeries. At verò si accedat nauta, qui ipsa naui, iam suis omnibus armamentis instructa, ad nauigandum vtatur; tunc sibi nauis illa quoddam esse perfectius, atque eminẽtius ascifcet, quàm priùs habebat: & eo motu, quo supra mare, ventorum impetu concitatur, quodammodo viuentis speciem æmulari videbitur. Nauta igitur forma nauis dicetur assistens; quòd nauim regat, atque gubernet, & eandem varijs procurationibus administret: nullum tamen esse substantiale cum naui communicat. Cui non placet exemplum nautæ, accipiat is exemplum Intelligentiæ: quæ nullum cælestem orbem constituit: sed ipsi, iam constituto, assistit, eundem mouet, regit, atque gubernat. Hac præmissa, atque explicata de duplici forma distinctione, id, quod in præsenti disputatione vocatur in dubium, & de quo maxime inter se peripatetici decertant, est hoc, num anima rationis particeps vnà cum corpore compositum aliquod per se vnum constituat, sitque illius compositi interior, substantialisque pars, quod appellatur homo: an potius homini, per aliam substantialem formam iam constituto, extrinsecùs adueniat, eidemque ad omnes operationes obeundas, præsto adsit; & veluti præcipuũ aliquod efficiens, eodem tanquam instrumento ad agendum vtatur.

Forma assistens qd sit.

Forma assistens exẽplo nauis explicatur.

Explicat exẽplo Intelligẽtiæ.

Sensus quæstionis.

De re proposita opiniones variæ. *Cap. III.*

QVod pertinet ad propositam quæstionem, varias reperio philosophorum sententias, Prima fuit Alexandri Aphrod. in toto opere de anima, & multis etiam alijs suæ philosophiæ locis, qui rationalem animam esse formam informantem, hominemque in esse specifico constituentem, arbitratus est, Quam sententiam S. Tho. in eodem opere; Romanus Aegidius tùm lib. 2. de Anima, tùm etiam quæstione de intellectus patientis pluralitate, contra Auerroistas; Magnus Albertus tractatu de Vnitate Intellectus, contra Auer. Iacobus Zabarella lib. de Humana mente, atque omnes ferè Latini expositores secuti sunt. Secunda sententia fuit Simplicij lib. 2. de Anima tex. 7. & Philoponi ibidem text. 11. qui rationis participẽ animam non formam quidem informantem, sed solùm assistentem esse putarunt: vnamque animam in vnoquoque homine, perinde atque nautam in naui reperiri, dixerunt. Hæc sententia ex Platone decerpta videtur, qui in Alcibiade, nihil aliud hominem esse docuit, quam animam corpore vtentem. Tertia fuit sententia Themistij, qui lib. 3. de Anima, ca. 27. & sequentibus, rationalem animam formam pariter assistentem esse censuit: non tamen in pluribus hominibus multiplicatam, vt Simplicius, & Philop. tradiderant; sed vnam tantùm numero omnibus hominibus inseruientem; eamque sempiternam esse naturam, incorpoream, indissolubilem, hominisque substantiam constituentem. Quarta fuit opinio Auerrois, lib. 3. de Anima com. 5. qui rationis participem animam, de Aristotelis mente, esse formam assistẽtem, & vnam numero in omnibus hominibus, existimauit, quemadmodum etiam asseuerabat Themistius. In hoc tamen ab illo dissenrit, quòd ille, hominem per intellectum in esse hominis constitui, asseruerit, Auerroes autem non per intellectum, sed per cogitatiuam facultatem, quæ sentiens, & organica est, de potestate materiæ deducta, & omnino dissolubilis, eiusdem hominis substantiam constitui, pronunciauit. Hanc facultatem cogitatiuam multiplicem esse perhibuit, adeo vt quælibet vnum hominem particulariter constituat, & per ipsam homo a cæteris animantibus distinguatur. Rationalem verò animam omnibus hominibus assistere dixit, atque singulis per phantasmata coniungi, vt intelligendi munus exercere possint. Hanc autem in hominis interitu minimè occumbere, sed sempiternam omnino esse, singulos homines præcedentem, & post singulos pariter permanentem. Quam opinionem Zimara,

Alexan. sententia, quam secuti sunt S. Thom. Aegi. Rom.

Mag. Alber. Iac. Zabarel.

Simplicij, & Philoponi sẽtẽtia, ex Platone decerpta.

Snia Themistij.

Opin. Auerrois.

In quo Auerroes à Themistio dissentiat.

Nota diligẽter opinion. Auerrois.

mara, Suessanus, Iandunus, atque summatim omnes Auerroistæ secuti sunt; nec ab eadem Francifcus Piccolomineus lib. 2. de Humana mente, cap. 17. recessisse visus est. Non defuerant inter Auerroistas, qui crediderint, rationalem animam formam quidem humani corporis esse, non tamen id munus secundum intelligendi gradum obire; sed duntaxat secũdum gradus inferiores, alendi nimirum, & sentiendi: cui etiam opinioni Augustinus Niphus lib. 12. Metaphys. commẽ. 17. & Cardinalis Caietanus in primam partem summæ S. Thomæ quæst. 76. art. 1. subscripserunt. Fuit denique postrema sententia Antonij Bernardi Mirandulani lib. 33. de Euersione singularis certaminis, sectione 1. & 6. qui, nescio quo spiritu ductus, putauit, de mente Aristotelis, rationis participem animam esse quidem formam informantem, vt statuit Alexand. sed vnam tantum numero, iuxta Auerr. sententiam, in omnibus hominibus reperiri.

Auerroicæ opin sectatores. Zimara. Suessanus. Iandunus. Fr. in. Piccol. Alia Auerroi stariim opi. Card Caiet. Opinio Antonij Bernar di Mirandul.

Auerrois opinio ab eius sectatoribus argumentis roboratur. *Cap. IV.*

QVoniam autem ad Auerrois opinionem, ex ijs, quæ supra adducta sunt, multa referri facilè possunt, ea præsertim, quæ de Themistij mẽte decerpsimus, à qua multi adhuc putant, Auerroem minimè recessisse (qua de re nolo modò disputationem inire) idcirco ab Auerr. opinione primùm auspicati, rationes præcipuas, atque etiam Aristot. autoritates in medium afferemus, quibus illius sectatores, dum rationalem animam non esse formam informantem, sed assistẽtem, probare contendunt, eandem pariter vnam numero in omnibus hominibus existere, demonstrare se putant. Qui igitur Auerrois doctrinam sequuntur, & præsertim Iandunus lib. 3. de Anima q. 5. hisce argumẽtis, ex Auer. tùm 3. lib. de Anima com. 5. tùm in disputationibus contra Algazelẽ, disputat. prima, dub. 8. tùm etiam aliunde collectis, eius opinionem ita firmare nituntur. Argumẽtantur primò sic; Omnis multiplicatio fit ratione materiæ, vt habetur 5. Metaph. tex. 12. & lib. 12. eiusdem operis tex. 49. sed rationalis anima est à materia abiuncta, vt infra Arist. autoritatibus apertissimè confirmabitur: non igitur rationalis anima est numero multiplex, & quod hinc sequitur, non est forma, quæ hominem sigillatim perficiat; sed est tantum vna numero, quæ omnibus hominibus præsto adest. Secundò, Cùm mundus ex Arist. snia statuatur æternus, si tot essent rationales animæ, quot sunt, atque fuerunt homines; iam infinitus reipsa animarum numerus reperi etur: sed cõtradictio est, dari numerum re ipsa infinitum; igitur rationalis anima non põt esse numero multiplex, atque adeo non est forma informans, sed assistẽs. Consecutio est manifesta; quia cùm anima rationis particeps sit immortalis, quemadmodum de Arist. mẽte Commentator ponit, nec primus homo reperiri possit, si mundi initium nunquam vllum fuit; manifestissima consecutione sequitur, dari numerum animarũ re ipsa infinitum, si, omnes homines suam quenque rationalẽ animam, quæ sit forma informans, habere statuamus. Hoc argumẽtum apud multos tanti roboris, tantæque efficacitatis fuit, vt Cardinalis Bessario, lib. 3. cõtra calumniatorem Platonis cap. 21. dixerit, alterutrum ex Arist. snia necessariò cõcedendum esse, aut vnicum in oĩbus hominib. intellectũ immortalẽ, aut plures mortales reperiri. Tertiò, Intellectus humanus intelligit vniuersalia: sed itelligere vniuersalia, nõ cõpetit nisi facultati à materia abiũctæ: igit intellectus humanus est facultas à materia abiuncta, ac deinceps nõ est forma informãs. Quartò, si rõnalis aĩa esset forma informãs, nõ esset illa quidẽ ante corpus, sed necessariò recẽs procreari deberet: forma. n. quæ dat esse cõposito, non est, antequã compositũ sit; sed simul cũ cõposito existit, vt habet Arist. 12. Metaph. tex. 16. si aũt rõnalẽ aĩam recens procreari dicamus; tunc statim eandẽ interitui obnoxiam esse fatebimur: quod. n. cæpit esse, perpetuũ esse non potest, vt scribit idem Arist. 1. de Cœlo tex. 102. & 126. aut igitur fateri oportet, rationis participem animam dissolubilem esse, ponẽdo eam esse formam informantem; aut eiusdem nullum vnquam initium extitisse, sed esse formam assistẽtem. Quintò, Omnis forma informans ex sensibilibus materiæ affectionibus pẽdet: hoc in omnibus formis conspicuum est, quę sensibilia composita cõstituunt: ita. n. pẽdent, vt illis remotis, statim corruãt, nec amplius cõsistere queant: si igitur rationalis anima est forma, quæ humanum corpus perficiat: opus est, vt ab humani corporis affectionibus pẽdeat, atque adeo illis remotis intercidat, quod nõ est asserẽdum. Sextò, si rationalis anima esset forma informans, tunc saltem ex accidẽti diuisibilis esset: quod. n. est in materia quãta, illius extẽsione extendi necessariò dẽt: sed rationalis

Vide Iandu. lib. 3. de Anima q. 5. aliosque Auer. sectatores. Arg. primũ. Secundum. Card. Bessario argumẽtum hoc validissimũ iudicauit. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum.

anima est indiuisibilis;ergo non potest esse forma informans.

Septimum.

Septimò, Si rationalis animæ substantia humanum corpus,veluti forma informans,perficeret,sequeretur, vt manus, vel alia quæcunque humani corporis pars intelligere posset:hoc autem absurdissimum est; igitur à ratione quoque alienum est dicere,rationalem animam esse formam informantē. Probant consequentiam:quoniam animæ facultas protinus in suamet substantia, tanquā in fundamento subsistit:vbicunque igitur rationalis animæ substantia manet, ibidem quoque intelligendi facultatem reperiri necesse est:sed ponendo,rationalem animam esse formam informantem,in ipsa quoque manu eiusdem animæ substantia inest; ibidem ergo inerit & intelligendi facultas,atque ita manus intelligere poterit,quod videtur absurdum.

Octauum.

Octauò, Anima rationalis est per se subsistens; igitur humano corpori ceu forma informans vniri nequaquam potest. Consecutio est conspicua:omnis enim forma,quæ materiam perficit, ita indiget ope materiæ,vt citra illam consistere nequeat;sed,ab ea diuulsa,statim corruat;at verò in hominis obitu,rationalis anima seruatur incolumis;non est igitur forma, quæ humanum corpus,informando perficiat. Plures aliæ huius generis rationes & apud Iandunum,loco supra citato, & apud alios recentiores philosophos videri possunt:iam enim puto me validiores adduxisse,quarum solutiones, ad cæteras quoque diluendas, facilem aditum patefacient.

Auerrois opinio Aristotelis autoritatibus confirmatur. Cap. V.

Ad cōfirmādam Auerr. solam prima Arist. autoritas ex 1 de Ani text.82.

SEd præter iam allatas rationes,eandem Auerrois sententiam pluribus quoque Aristotelis autoritatibus confirmare nituntur. Adducunt 1. Aristotelis autoritatem ex 1.lib.de Anima tex.82.desumptam, vbi,intellectum antiquissimum esse,philosophus asserit, & secundum suam ipsius naturam diuinum quippiam appellat: non esset autem antiquissimus, inquiunt ipsi,nec diuinitatem redoleret,si mortalis hominis forma existeret, eidemque substātiale esse impertiret.

Secunda autoritas ex eodem lib t.92

Addunt deinde textum 92.eiusdem libri,vbi Aristoteles disertè fatetur; ne fingi quidem posse,quam corporis partem occupet intellectus,atque possideat: quib.verbis significare visus est,rationalem animam non esse formam informantem,sed assistentem, atque à materiæ sordibus penitus abiunctam.

Tertia autoritas ex 2.li. de Anima, tex.11.

Adhibent tertiò contex.11.secundi eiusdē operis libri,vbi Aristoteles ait,aliquam esse animæ partem,quæ nullius corporis est actus:& per animam intelligit eam,quæ rationis particeps est:nam paulò superiùs duas alias.s.vegetalē, & sentientem, actus corporis, ac proinde à corpore inseparabiles esse,affirmauit. Vt igitur voluit,has esse formas informantes,quia sunt corporis actus,& à corpore inseparabiles;ita contra,quia rationalis anima neque vllius corporis est actus,neque à corpore inseparabilis;ideo non esse illam formam informantem asseuerauit,sed assistentem; quamuis non adhuc id ibi asserat esse manifestum.

Quarta autoritas ex eod. lib.tex.21.

Addunt quartò text.21.eiusdem libri, vbi intellectum aliud quoddā genus animę esse,eumque solum à corpore,sicut perpetuum à dissolubili seiungi posse, Aristoteles docet: separari autem à corpore nequaquam posset,si forma,corpus ipsum informans, atque perficiens statueretur.

Quinta autoritas ex 3. lib de Ani. tex 4 & 6.

Afferunt quintò quartum, & sextum contextum tertij libri de Anima,vbi Aristoteles humanum intellectum immistum esse, atque à materiæ commercio alienum fatetur:quod certè non asseruisset,si ipsum informantem formam esse existimasset.

Sexta autoritas ex 2 lib. de Gene. animal cap 3.

Adiungunt postremò caput tertium secundi libri de Animalium generatione, vbi Aristoteles disertissimis verbis ostendit,rationis participem animam,non sicut cæteras, de materiæ potestate deduci,sed extrinsecùs accedere,eam solam diuinam esse,nihilque cum eius actione,actionem corpoream communicare. Noluit igitur,eam esse formam informantem,sed assistentem,atque extrinsecùs hominem,iam constructum,perficientem.

Alias quoq; autoritates huc spectantes videre poteris apud Zabar. li.de humana mēte, cap. 5.

Auerrois opinio validissimo,insolubilique argumento confutatur. Cap. VI.

DIfficillimam nunc prouinciam aggredimur, Auerrois iam explicatam, & confirmatam opinionem confutaturi:nam certè vnicuique,rem diligenter consideranti, ea ipsa omnino inexpugnabilis videbitur; non quia re vera demonstratione aliqua se ipsam sustineat; sed quia nescimus proprie quò tela dirigere;cùm nec Auer.semetipsum satis explicarit (fuit enim vbique sibi ipsi dissimilis,quotiescunque hac de re locutus est)neque illius sectatores inter se fuerint de eius opinione concordes:quot enim capita fuerunt,tot etiam distinctæ eius-

Auer. inconstāria, eiusq; sectatorū de illius opinione discordia.

dem

Vnde Auerroicæ opinionis falsitas maximè deducatur.

dem opinionis explicationes extiterunt. Sed hæc ipsa varietas, tantaque dissimilitudo, Auerrois sententiam, tanquam falsam, & inanem condemnat: veritas enim vna est, quam omnes facilè obtinent, qui rectè ratiocinantur: nec vllum euidentius est alicuius opinionis falsitatis indicium, quàm eiusdẽ opinionis defensorũ dissensio. Sed quomodocunq; res se habeat, duo saltẽ elicimus ex Auer. opinione: alterum est, rationalẽ animam non esse formam informantem, sed assistentem: alterum, eandem vnam tñ numero in omnibus hominibus existere.

Duo pcipua ex Auer opinione eliciuntur, quorum vtrumq; impugnatur.

Duo hęc, de quibus nulla est apud Auerroistas dubitatio, sumus nos ordine pro viribus impugnaturi, quamuis prioris confutationẽ, posterioris statim dissolutio sequatur. Cùm.n. rationalem animam non assistentẽ, sed informantem formam esse probauerimus; eandẽ illico non vnam numero in pluribus hominibus, sed multiplicẽ esse, constabit. Quò aũt confutatio, quo ad eius fieri põt, validissima sit, nos quoque, & rationibus vtemur, quibus Auerrois sñiam penitus à veritate aberrare ostẽdemus: & autoritatibus, quibus perspicuè eandẽ ipsimet Aristot. aduersari probabimus.

Confutationis methodus.

Multæ sunt rationes, quæ a varijs Philosophis, & præsertim recentioribus, ad Auer. opinionem euertendam, proponuntur, quarum tñ pręcipuas ex Doctoribus Scholasticis, præsertim e D. Thoma prima parte quæst. 76. art. 1. & opusculo 16. Ex Alberto tractatu de vnitatę intellectus contra Auerroistas: Ex Scoto 4. Sent. dist. 43. q. 2. ar. 1. Ex Ægidio quæstione de intellectus patientis pluralitate: Ex Durando 2. Sent. dist. 17. q. 1. atque ẽt ex alijs pluribus excẽperũt: licet multos nostrę tẽpestatis Philosophos non citare modo, verum etiam legere Scholasticos Doctores valde pudeat.

Docto. Scholastici pręter tim i tractandis quæst nõ aspernẽdi: vt enim Græci interpretes i aperiẽda Aristo. mẽte sic isti i difficultatibus ppo nendis, & diluendis, omnibus sũt anteferendi.

Primũ argumentũ cõtra opin. Auer.

Sed ad rem. Primum argumẽtum validissimum illud quidem, quodque aduersus Auer. firmissimam arbitror demõstrationem, est hoc. Quemadmodum transmutatione nota fit materia, ita operatione elucet forma, quæ propriè rem in esse constituit, & qua res illa ab alia quacunque distinguitur: sed intelligere est propria hominis operatio, qua à belluis distinguitur: igitur intelligere pẽdet a forma, quæ hominem in esse constituit, & qua homo à cæteris animantibus distiungitur; huiusmodi forma est rationalis anima; igitur rationalis aĩa non est forma assistens, sed informans. Maior propositio est de se manifesta, & ab omnibus conceditur. Minor ẽt non longa indiget explicatione: nisi.n. intelligere propria esset hominis operatio, quo nam modo illę obsecro, distaret à belluis? Etenim belluæ obiectas sibi imagines apprehendunt: cogitatione fingunt: recordantur, & id genus alias operationes edunt, quæ ipsis cum homine sunt cões: opus igitur est, vt, pręter hasce operationes, aliqua alia inueniatur, quæ ita homini propria sit, vt cæteris animantibus minimè conueniat: hanc aũt profectò nullam aliam esse dixeris, nisi ipsum intelligere. Quod si tanquam verum ab Auerroistis concedatur, necessariò sequetur, vt rationalis anima nõ sit forma assistens, sed informans: nam huiusmodi operatio si hominis est propria, à forma aliqua pendere dẽt, quæ hominem in esse hominis constituat: quæ nam igitur erit huiusmodi forma? Non cogitatiua facultas, vt ipsi putant, ex semine orta; quia si hęc intellectionis principium esset; bruta quoque animantia dubio procul intelligerent, cùm & ipsa eadem facultate pręd ita sint: erit igitur rationalis anima, atque adeo non erit forma assistens, sed informans.

Responsio Auer.

Negabit fortasse Auerroista aliquis, per rationalem animam, hominẽ in esse hominis constitui: sed dicet, constitui per facultatẽ cogitatiuam, quæ tñ perfectior sit, quam quæcunque cogitatiua brutorum.

Confutatio.

Suaue sanẽ effugium. Si ita esset, non plus homo differret à belluis, quàm belluæ differant inter se. Nam cogitatiua canis est perfectior cogitatiua asini, & cogitatiua accipitris est perfectior cogitatiua anseris; & nihilominus omnia hæc sunt animalia, ratione carentia: nec facultas vlla cogitatiua, quantumuis perfecta, intellectionis principium esse potest. Quare si cogitatiua hominis cæterorum animantium cogitatiua perfectior est; nihil aliud planẽ sequetur, nisi hominẽ belluam esse cæteris animantibus perfectiorem: vt hinc fortasse eliciamus, cogitatiuam Auerrois omnium perfectissimam extitisse.

Auer. responsio, & fundamentum.

Sed rñdebit Auer. inter hominis, & belluarum cogitatiuam hoc pręcipuè discriminis intercedere: nam cogitatiuę hominis intellectus assidet, cuius splendore illustratur, idque potissimùm in causa est, cur homo intelligat. Bellnę verò intelligẽdi munus non exercent; qm̃ præter cogitatiuam facultatem, nullum habent intellectum assistẽtem.

Euersio.

Verùm inanior est hęc responsio superiore: quis.n. dicere audebit, nauim intelligere, quia homo rationis, & cõsilij particeps, illi assistit? Profectò intellectio propriè homini, non naui tribuetur. Similiter si Dęmõ ex. gra. cani assisteret, nunquam verum esset dicere, canem intelligere, sed Dęmonem in ca-

ne. Ita in re nostra, si rationalis anima homini tantummodo assistat, & homo propriæ formæ virtute, ac beneficio non intelligat, nunquàm propriè dicemus, hominem, sed assistentem animam intelligere. Non erit igitur intelligere propria hominis operatio, id quod supra omnium consensu positum est, sed animæ assistentis.

Ianduni responsio pro Auerroe, atque eiusdem confutatio. Cap VII.

Ianduni rñsio lib. 3. de Ani. q. 5. IOannes de Ianduno, loco superiùs citato, defendens, hanc veram esse propositionem, hominē nimirū per se, propriè, & (vt aiunt) formaliter intelligere; iam ita intelligendam esse putauit, vt. s. per hominem, aggregatum quippiam ex ipsomet, atque intellectu accipiatur: tunc. n. inquit, verum est dicere, hominē intelligere. Confutatio. Sed falsa, & erronea est huiusmodi responsio: nam aut per hoc aggregatum intelligitur aliquid, ex duarū rerum coniunctione pro ficiscēs, quemadmodum ex coniunctione materiæ, & formæ ignis, oritur ipse ignis, (quamuis hoc potius totum quoddam per se, quàm per aggregationem dicatur) aut duæ res intelliguntur, quarum vna alteri assistat, atque ad illam applicata sit: si in prima significatione aggregatum accipiamus; tunc id, quod est verè homo, ex coniunctione intellectus cum natura corporea orietur: & quemadmodum ignis, ob informantem formam, quam cōtinet, propriè, & per se comburere, & calefacere dr; ita homo, ob rationalem aīam, tanquam informantem, non aūt assistentem formam, propriè, & per se intelligere dicetur. Si verò in altera significatione aggregatum accipiamus, quemadmodum falsum est dicere, Cęlum propriè intelligere, quia illi Intelligentia præsto adest; ita falsum erit asserere, hominem propriè intelligere, quia ei Explicatio responsionis Ianduni. assidet intellectus. Respondebit Iandunus, Cęlum seorsum acceptum, non intelligere quidē, sed quatenus mens illi extrinsecùs adiuncta est. Reuoluimur eodē: nam ita dicere possemus, Euertitur firmiore argumento. cathedram legere, quia Doctor, in ea assidens, legit. Sed aduersus hanc rñsionem firmiore adhuc vtamur argumento. Illa dr propria alicuius rei operatio, quæ illi conuenit, omni eo remoto, quod non est de illius substantia, nec ad eiusdem constitutionem aliquo modo pertinet: quemadmodum vrere est propria ignis functio, & operatio; quia si omne id, quod non est de ignis substantia, ab eodem amoueamus, adhuc ignis vret, atque in proximum combustibile propriam vim, & operationē exercebit; qm̄ huiusmodi operatio à propria ignis forma proficiscitur, qua remanente, semper erit ignis. Iam verò homo, fm Auer. per facultatem cogita Punctus notabilis cōtra Auerroem. tiuam in esse hominis constituitur: quæro nunc (& quæso lector diligenter attende) homo sic constitutus, & remoto quocunq; extrinsecùs ad illum pertinente, intelligere ne pōt, an non: si potest, superuacaneus igitur erit intellectus assistens: & ipsam illam formam, ratione cuius homo intelligit, aut intelligere pōt, ita nos rationalē animam informantem appellabimus, sicut appellat Auer. facultatē cogitatiuam. Si aūt homo, per hanc virtutem cogitatiuam in esse hominis constitutus, citra intellectus assistentis appulsum intelligere nequaquam potest; ergo sequitur, vt non sit intelligere propria hominis operatio. Consecutio est conspicua; quoniam, remoto intellectu assistente, qui ad interiorem hominis rationem minimè pertinet, intelligere homo nunquam poterit, vt iam concessum est.

Bacchoni, & aliorum responsiones pro Auerroe adducuntur, atque reijciuntur. Cap. VIII.

Ioā. Baccon. Auerroistarū princeps explicat rñsionē Auer. IOannes Bacchonus, vir in Auerrois doctrina eruditissimus, atque adeo Auerroistarū princeps iure optimo nuncupatus, lib. 2. Sent. dist. 19. qō. vnica in fine explicans opinionem, & fundamentum Auerrois, ait, hominem in esse hominis per intellectum patientē cōstitui, qui materialis est, & proprio nomine cogitatiua virtus ab Auerroe solet appellari. Hæc virtus cogitatiua, cùm quacunque belluarum cogitatiua perfectior sit, efficit, vt ipse homo ab omnib. belluis specie distinguatur: duæ. n. specificæ differētiæ æquè perfectæ esse non possunt. In hac aūt humanæ cogitatiuæ perfectio, fm Auer. potissimùm consistit; quia si præsto illi adsit intellectus, idonea statim redditur ad intelligendum; quod quidem munus nulla brutorum animantium cogitatiua, quantuncunque perfecta, esto ēt eidem intellectus assistat, obire vn- Confutatio. quam pōt. Optimum sanè diuerticulum, sed tamen diuertentem à proposita iam difficultate non reddit immunē. Accipio. n. hominem, per hanc perfectissimam cogitatiuā in esse hominis constitutum, & vrgeo priore argumento: pōt ne homo sic constitutus quacunq; re extrinsecus accedēte remota, intelligere, an nō: si potest; igitur hæc cogitatiua virtus nihil aliud

re ipsa

ere ipsa erit, nisi anima rationalis informans, quam nos ponimus; nec homini ad intelligẽdum vllo assistente intellectu opus erit. Si non potest; igitur intellectio non erit propria hominis operatio. Quid ergo aget homo, per illam perfectissimam cogitatiuam in esse hominis constitutus? (non enim intelliget, vt dictum est) Aut nihil aget, atque ita eius conditio belluarum conditione inferior erit; aut cogitabit, & recordabitur, quemadmodum & brutæ animantes faciunt, sed tamen perfectiore modo; & tunc nihil aliud erit homo, quàm nobilissima quædam, & honorabilissima bellua. Dixerunt alij pro prædicti argumẽti solutione (quia re vera maximum illis negocium facessit) intellectum, secundum Auerroem, homini per phantasmata vniri, atque ita fieri, vt intellectu homini iam vnito, intelligente, ipse pariter homo verè, & propriè intelligere dicatur. Verùm nec firma est isthæc responsio, ponendo, intellectum separatam esse substantiam, atque homini tãtummodo assistere. Primò quia vnio intellectus cum phantasmatibus maximè impropriè vnio appellatur, sicut etiam impropriè dicitur lumen cum coloribus vniri. Sed demus, esse propriam vnionem; ob eam rem tamen non sequitur quod illi animo intendunt: tunc enim homo verè, & propriè intelligere diceretur, si phantasmata, veluti agentia quædam, ad ipsam intellectionem efficiendam cum intellectu copularentur: eo modo, quo aliquis propriè nauim trahere dicitur, qui duobus, vel tribus ad illam trahendam adiungitur: nam & ipse vt efficiens ad opus illud concurrit. At verò phantasmata vt efficientes causæ, ad intellectionem edendam minimè concurrunt, sed tãtummodo veluti obiecta quædam ad intelligibilem speciem educendam. Vt igitur color, ob lumen sibi iunctum, non efficitur videns, sed solum obiecti munere fungens, visibilem speciẽ gignere dicitur: ita phantasmata, ab intellectu assistente illuminata, non dicuntur intelligentia, sed tantummodo obiectorum vicem gerentia, ad intelligibilem speciem effingendã concurrere perhibentur. Neque igitur huiusmodi responsione tueri quispiam potest, quo nã pacto intelligere sit propria hominis operatio, si rationalis anima ponatur assistens.

Aliorũ Auerroistarũ solutio, præserti Zimaræ, & Suessani.

Confutatio.

Vnio intellectus cũ phantasmatib. impropria est, sicut luminis cum coloribus.

Phantasmata in ratione efficiẽtis causæ intellectionẽ, non edũt, sed intelligibilem spẽm in rõne obiecti. Vide Arist. 3 lib. de Anima, vsq; ad tex. 19.

Francisci Piccolominei pro Auerroe responsio, atque eiusdem confutatio. Cap. IX.

FRancìscus Piccolomineus, inter recentiores philosophos celeberrimus, lib. 2. de Huma. mente c. 17. & 18. alium excogitauit modum, quo, secundum Auerroem, intellectionem propriam esse hominis operationem, tueri possimus, eumque ex eodem, li. 3. de Anima com. 20. elicuit. *Duobus, inquit, modis nobiscum nectitur mens, vno quidem modo per operationem, alio modo per naturam. Nectitur mens per operationem nobis adultis iam factis; tunc enim adsunt phantasmata, & mẽtis beneficio intelligimus. Nectitur autem per naturam nobis infantibus: hoc est, cùm primùm homo in esse hominis constitutus est; propter mentis vnionem, perfectiorem, & eminentiorem gradum acquirit, quàm priùs habebat. Etenim proprium est hominis sibi simile procreare: procreat autem sibi similem hominem per cogitatiuam, seu phantasiam, tanquam per informantem formam constitutum. Hucusque hominis virtus, atque facultas in procreando extenditur. Quicquid igitur sic procreatum est; dicitur homo; sed in gradu quodam humili, atque remisso: quoniam sola phantasia non est aptus ad intelligendum. Iam verò cùm primùm homo ita constitutus est, tunc illi mens per naturam vnitur, quippe quæ vnio maior est, atque intimior, quàm sit vnio materiæ cum forma. Nam absque vlla extensione fit hæc mentis cum phantasia connexio, ob quam quidem connexionem redditus iam est homo intelligens, non quidem per essentiam; quia sola mens intelligit per essentiam, sed solum per participationem: habet enim id, quo redditur ad intelligendum idoneus; tumque primùm perfectissimum, atque eminentissimum hominis gradum adeptus est.* Subtilissima quidem est huiusmodi excogitatio; sed tamen quæ clariorem exposceret explanationem. Multa dicta sunt, & perpolitè quidem ab Excell. viro explicata, quę tamen an probata fuerint, aliorum sit iudicium. Discerem enim ego ab illo libentissimè, aut ab Auerroe, vnde ea omnia fuerunt excerpta quæ nam sit hæc vnio per naturam, qua mens homini, vel phantasiæ iungitur? Etenim nisi vnio sit iuxta positio, aut alicuius rei ad rem quampiam illapsus, quæ veræ, & propriæ vniones appellandæ non sunt; non video, quo nam pacto verè, & propriè aliqua inuicem vniri possint, nisi illa inter se actus, & potentiæ relationem aliquam habeant, vt ex illarum vnione compositum aliquod, aut saltem mistum coalescant. Sic materia, & forma propriè ad constituendum compositum vniuntur, seque habent inuicẽ,

Fran. Piccol. Auer. hac in disput. sectator.

Duobus modis nobiscũ mens, secundum Auer. iungitur.

Piccolominęi responsionis euersio.

Quæcunque propriè vniũtur, relationem inter se actus, & potentiæ habere debent. Nota hæc exempla.

vt

vt actus, & potentia. Sic subiectum, & accidens propriè iunguntur; ad constituendum compositum accidentale. Substantiæ pariter elementorum, tametsi in suo genere perfectæ sint, suisque se viribus sustineant; nihilominus mutuam quandam actus, & potentiæ relationem obtinent, quatenus vicissim alterationem subeunt, sicque mutatæ proprie inuicem vniuntur: ex quarum intima vnione, mutuaque complexione, mistum denique ipsum coagmentatur. Hæ à Peripateticis verè, & propriè dictæ vniones appellari solent. Iam verò quocunque horum modorum intellectus homini vniri dicatur, sequetur semper, illum non assistentem, sed informantem esse. Nam substantiale compositum, quod eiusmodi est per materiæ, & formæ coniunctionem, cùm exit ad opus, virtute suæ formæ substantialis, atque illius quidem informantis, operatur. Similiter id, quod ex accidente, & subiecto constatum est, tametsi non est huiusmodi per essentiam; nihilominus per accidentalem formam informantem operatur. Exempli gratia, ferrum ignitum, calidum est, non per essentiam quidem, sed per participationem; calore nihilominus calefacit, qui non illi assistit, sed eius est accidentalis forma. Eadem ratione mistum, quod ex elementorum vnione consurgit, dum quippiam agit, per propriã formam informantem agit. Quare si mens homini per naturam vnita est, atque hæc vnio verè vnio dicenda sit, opus est fateri, intellectum veram hominis formam informantem esse, vt propriè homo intelligere dicatur. Si autem illi tantummodo assistit: neque propriè cum illo iunctus esse dicetur; neque magis homo, quàm canis, aut asinus, cui Dæmon aliquis assistat, vt supra dictum est, intelligere perhibebitur. Sed obijciet fortasse Piccolomineus, me perfectissimum vnionis modum omisisse, qui ad Auer. sententiam confirmandam momentũ maximum affert. Etenim peruulgata satis propositio est, ex Intelligentia, & orbe magis vnum fieri, quàm ex materia, & forma: & tamen intelligentia non est forma informans, sed assistẽs.

Perpende vim argumẽtationis.

Operatio quælibet iformãti formæ operãtis est accepta referẽda

Tacita obiectio.

Solutio.

Facilè tollitur huiusmodi obiectio. Propositio illa veluti commune quoddam axioma à multis quidem pronunciatur, à nemine verò (quod ego viderim) rectè probatur. Cùm enim orbis nullam ad Intelligentiam tanquam propriam formam recipiendam potestatem habeat; sed sit in eo tantummodò exterior quædam habilitas, ea ratione, qua rotunda figura præditus est, vt in orbem cieatur; dubio procul inter orbem, & Intelligẽtiam non maior erit vnio, quã inter nautam, & nauim: quis autem sanæ mentis fatebitur, ex nauta, & naui magis vnum fieri, quam ex materia, & forma? Negandum igitur absolutè est, ex Intelligẽtia, & orbe aliquid per se vnum constitui; cùm vtrunque sit ens in suo genere perfectum; tantum abest, vt fiat ex ipsis magis vnum, quàm ex materia, & forma. Quod verò afferit Piccolomineus, hominem, ob illam mentis, & phantasiæ vnionem, perfectissimum, ac eminentissimum gradum acquirere; hoc, eius pace dixerim, arbitror esse falsissimum. Species enim ex 8. Metaph. contex. 10. sunt sicut numeri, atque in indiuisibili consistunt, in quo quidem indiuisibili omnem perfectionem habent, quam, vt tales species sunt, habere possunt. Quòd si qua substantialis perfectio adijciatur, illicò species mutatur, eo modo, quo per vnius numeri accessionem, species statim præcedentis numeri variatur. Iam verò si homo, vt de Auer. sensu Piccolomineus elicuit, per phantasiam, tanquam per propriam, & specificam formam, iam in esse hominis cõstitutus est; cùm mentis accessione gradus eminentior illi adiungitur, aut huiusmodi gradus est quid pertinens ad substantiam, aut est aliquod accidens. Si detur primum; tunc species hominis statim mutabitur: aut dicendum est, priùs constitutum non fuisse hominem. Si detur secundum; tunc gradus ille accidentalis non satis erit, vt homo illud efficiat, quod priùs propriæ formæ virtute efficere nõ poterat, hoc est, vt propriè, & per se intellectionem edat. Nec dicat hic aliquis, magis, & minus speciem non mutare, vt frequenter Iacobus Zabarella dicere consueuit: hoc enim verum est in accidentibus, quæ natura sua magis, & minus recipiunt, vt in qualitate, quæ eadem specie cum maiori, vel minori gradu manere potest: non habet autem locum in substantijs, quæ neque intensionem ferunt, neque remissionem, vt latissimè in disputatione de elementorum mistione patefeci. Plures etiam sunt modi, quibus Auerrois opinio ab alijs defenditur, quos tamen tanquam leues omitto: satis enim in hoc primo argumento, nos arbitror esse versatos.

Falsũ est id, quod cõiter asseritur, nimirum ex Intelligẽtia, & orbe magis vnum fieri, quàm ex materia, & forma. Quære disput. de Animatione cæli.

Reiicit Piccolominei sñia de hoie eminente.

Arg. efficax.

Occupatio.

Auer-

Auerrois opinio tribus alijs argumentis euertitur. Cap. X.

EX supra iam citatis doctoribus Scholasticis, recentiores Philosophi alia insuper argumenta,& ea quidem validissima,ad Auer.opinionem euertĕdam,elicuerunt. Itaque argumentum in ordine secundum est huiusmodi; Animantium species,vt inter se materia conueniunt,ita specifica forma,atque illa quidem informante distinguuntur: atqui homo à cæteris animantibus potissimum intellectu distinguitur;igitur intellectus est forma hominis informans,non autem assistens. Dicent Auerroistæ,hominem à cæteris animalibus non intellectu,sed sola cogitatiua differre. Reijcit hanc rĕsionem Iacobus Zabarel. nam cùm in belluis pariter cogitatiua reperiatur, tunc homo ab ipsis nequaquam differret. Sed infirma est huiusmodi cõfutatio,quoniam in asino etiam,& equo cogitatiua reperitur; nihilominus animalia hæc inter se specie distinguuntur. Aliter ergo prædicta responsio reijcienda est,nimirum si sola cogitatiua facultas hominem in esse hominis, ceu specifica quædam forma statueret;sequeretur,vt homo esset quædam belluæ species, à cæteris distincta, vt nos supra argumentati sumus. Tertium argumentum illud est Arist.2.cap.2.libri de Anima colligens,atque iterum explicans animæ definitionem,ait,eam esse actum primum,seu formam,qua viuimus,sentimus,loco mouemur,& intelligimus:quibus verbis rationalem,quoque animam, qua nos præcipuè intelligimus,apertissimè complexus est. Quemadmodum igitur vegetalis anima est substantialis forma,quæ dat esse plantis; & anima sentiens est substantialis forma, quæ dat esse belluis;ita rationalis anima dicenda est substantialis forma,quæ dat esse homini. Accedit quartum argumentum,nisi.n.rationalis anima esset vera forma informans,quę dat esse homini,sequeretur,vt ea,prout est in corpore,dum intelligit,à phantasmatibus minimè penderet:sed consequẽs est falsum;necesse est.n.intelligentĕ phantasmata speculari, vt 3. lib.de Anima tex.39.asserit Arist.ergo & antecedĕs. Probatur consequẽtia: si.n.intelligendi munus ad ipsam rationis participem animam pertinet, quid obsecro causæ esset, cur absque phantasmatibus intelligere illa non posset, si homini tantummodo assisteret? Dubio procul non esset necesse, vt homo omnem suam cognitionem à sensibus hauriret; cùm anima,in eo existens,omnĕ cognitionem ex semetipsa elicere satis commodè posset. Quare cùm manifestum sit,rationalem animam,saltem quoad operationem, maiori ex parte à corpore pĕdere; sequitur necessariò,vt ipsa ordinem aliquem ad corpus habeat,sitque inter vtrunque naturalis illa connexio,quæ inter quanlibet formam informantem, & corpus per ipsam constitutũ, reperitur. Innumera alia argumenta,hoc idem ostĕdentia proponuntur: nimirum,si rationalis anima homini tantummodo,vt nauta naui,vel Intelligentia orbi iungeretur;tunc homo per rationalĕm animam non viueret;illius abscessu,adhuc superstes maneret:corpore male affecto,anima ab eius functionibus non impediretur, quemadmodum ob aliquĕ nauis defectum,recta nautæ intellectio non impeditur; & alia insuper sequerĕtur absurda, quę tamĕ lubens omitto; cũ ea omnia virtute in primo argumĕto,à nobis iam proposito, continĕatur.

Secundũ argumĕ præcipuum cõtra opin. Auer.

Auerroistarum rĕsio.

Confutatio Zabarel quę debilis est.

Confutatio autoris.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Plura absurda, quæ ex Auerr opin. deduci possunt.

Auerrois opinio apertissima Aristotelis autoritate reijcitur. Cap. XI.

HActenus Auerrois sñiam firmissimis,ni fallor,rationibus confutauimus:nunc aũt ostĕdendum est,eã ipsimet Arist.penitus aduersari. Multæ Arist. autoritates ex libris moralis philosophiæ,ex problematis,ex opere de Physico auditu,& ex alijs etiam locis elici possent,quibus existimasse ipsum,rationalem animam,non esse formam assistentĕ,sed informantem,ostĕdere nullo negocio possemus. Verùm omnes adducere,laboriosum nimis,& fortasse ĕt molestum esset. Tres tantummodo,& eas quidem perspicuas ex præcipuis libris desumptas adducam:vnam ex opere de Anima:alteram ex libris de Generat. animalium:tertiũ ex libris diuinæ philosophię:quibus id ipsum,quod quærimus, vnicuique exploratissimum fore confido. Ex primo libro de Anima,& præsertim ex procemio,multæ à varijs autoribus ad rĕ hanc ostendendam,autoritates eliciuntur:ego verò nullam ex eo procemio autoritatem afferre volui;existimo.n.multa ibi ab Arist.proponi quidem; nihil tamen ab eodem re vera concludi,vt inde aliquid certi de illius sñia nobis haurire liceat. Sumo igitur primam autoritatem ex toto primo cap.secundi libri de Anima,vbi ex industria de ea re,quam modo tractamus, Arist.disputauit. Definiĕs ibi animam vniuersè spectatam,ait,eam esse actum primum corpo-

Ex multis, q adduci possent Arist autoritatibus, tres pcipuæ ad Auer. sententiam euertendam,pponuntur.

In procemio lib de Anima multa ab Arist proponi solũm, nihil tñ cõclud.

Prima Arist.

autoritas, & ea quidẽ validissima cõtra opin. Auer elicita ex 7. lib. de Anima, cap. 1.

corporis physici, potentia vitam habentis. Actus primus, vt ipsemet in eodem capite explicauit, est forma, & veluti habitus quidam: actus secundus est operatio. Tunc liceat sic argumentari; Rationalis anima, quæ sub communi animæ definitione comprehenditur, secũdum Aristotelem, est actus primus corporis physici, ergo eadem homini nõ secundum operationem, & per solam assistentiam, sed per informationem, & secundum substantiam adiungitur. Cõsecutio est manifesta; quoniam nauta, qui naui assistit, nunquam actus primus ipsius nauis esse dicetur: eius enim actus primus est forma illa, seu figura, qua in esse nauis cõstituitur. Quare si rationalis anima est vere primus humani corporis actus, opus est, vt ad illud non vt nauta ad nauim, sed vt forma, & figura quædam ad eandem, se habeat: hoc est, vt quemadmodum forma nauis nauem in esse nauis: ita rationalis anima hominem in esse hoĩs constituat.

Responsio p Auerroistis.

Audire mihi videor Auerroistam aliquem respondẽtem, communem animæ definitionem, ab Aristotele traditam, non vniuocam, sed æquiuocam esse, & propterea quanuis rationalis anima primus etiam sit humani corporis actus, non eo tamen modo actum primum illam esse putandum est, quo anima sentiens actus est primus belluarum, & vegetalis plantarum: hæ enim informantes formæ sunt, illa verò tantum assistens. Dicitur autem hoc modo actus primus; quoniam homo in actum secundum, sibi proprium, qui est operatio, seu intellectio, exire nunquam potest, nisi illi rationalis anima, veluti actus quidam primus, præsto adsit.

Confutatio.

Contra hanc responsionem argumentor, verbis ipsiusmet Aristotelis, loco superiùs citato, ostendendo, rationalem animam, ea potissimùm ratione, qua primus est humani corporis actus, non esse formam assistentem, sed informantem. Etenim Aristoteles communem quam definiuit animam, formam primum, mox ad maiorem explicationem, actum appellauit: quẽ quidem actum nomine potissimùm endelechiæ significauit. Iam verò endelechia non est actus absolutus, aut forma quædam per se existens, atque in continua operatione manens: talis enim energiæ nomine significatur, vt frequenter apud ipsum videre licet: sed est perfectio & absolutio corporis, aut rei, cui adiungitur. Sic igitur argumentor, Rationalis anima, secundum Aristotelem, est actus, & forma illa humani corporis, quæ appellatur endelechia; igitur non est substantia per se existens, quæ humano corpori præsto adsit; sed est humani corporis perfectio, & absolutio, estque id, ratione cuius corpus illud, cui est annexa, humanum & est, & appellatur, atque adeo est forma informans, & non solùm assistens.

Nota dr̃am inter actum, qui est endelechia & actũ, qui ẽ energia.

Vide hæc eadẽ fusius explicata c. 17

Alia Auerroistarũ rñsio.

Vide Mirãd. lib. 33. euer. sing. cer. sec 2. & 6.

Dicent Auerroistæ, rationalem animam hominis quidem perfectionem esse: ab ea enim homo perfectissimum recipit gradum, qui ei competit, quà homo est, vt asserit Mirandulanus lib. 33. Euersionis singularis certaminis, sect. 2. & 6. non ideo tamen sequitur, vt eadem sit forma informans: nam & nauta nauis perfectio dicitur, quæ sine ipso absque vlla recta operatione vbique iaceret; & Intelligentia dicitur perfectio cæli, quod absque illa torpens, & immobile maneret, nec rerum inferiorum causa, per eius motum, existeret: tamen neque nauta est forma nauis informans, neque Intelligentia est forma, quæ det esse cælo.

Confutatio.

Possem ex eis hanc responsionem refellere, quæ proxime satis multis probaui: nimirum, hominem ea ratione, qua homo est, magis, nec minus suscipere non posse; & propterea si per aliud quippiam, quàm per rationalem animam, in esse hominis constitutus est; nullam amplius ab aliquo alio perfectionem recipere potest, ad rationem hominis pertinentem. Nihilominus, quia nunc in Aristotelis autoritatibus versamur, hanc ipsam responsionem eiusdem Aristotelis verbis infringere libet, nec à iam citato capite discedemus.

Expenditur text. 7. lib. 2. de anima.

Etenim in tex. 7. apertissimis verbis docet, non esse quærendã causam, cur ex anima, & corpore fiat aliquod per se vnum; & rationem statim reddit, quia. s. anima est actus, corpus verò potentia: quæcunque igitur vt actus, & potentia, vt forma, & materia inuicem se habent, hæc, ait Aristoteles, aliquod per se vnum constituunt.

Argũ ex eodem cõtextu deductum.

Arguamus nunc sic, ex humano corpore, & rationali anima aliquid per se vnum constituitur; ergo rationalis anima est forma informans, non autem assistens. Probatur consequentia; quia ex nauta, & naui non fit aliquid per se vnum: nauis enim per se ipsa est aliquid vnum, & pariter nauta. Similiter ex Intelligentia, & orbe non fit aliquid per se vnum; quoniam tàm orbis, quàm Intelligentia in se ipsis perfecta quædam entia sunt, nec alterum ad alterius constitutionem, & absolutionem necessariò exigitur. Cùm igitur ex rationali anima, & humano corpore fiat aliquod per se vnum, iam planè sequitur, non esse illam formam assistentem, sed informantem.

Arist. exemplũ in eodẽ textu 7. ad

Sed præterea accipiamus exemplum, ab ipsomet Aristotele in textu 7. iam citato, propositum:

positum: non est, inquit, quærenda ratio, cur ex cera, & figura fiat aliquid per se vnum; quoniam hæc inuicem, vt actus, & potentia se habent. Iam verò figura ceræ non est aliquid assistens, sed est aliquid ei annexum, saltem veluti quædam illius accidētalis perfectio; figura.n. est accidens de genere qualitatis. Ad hæc in 8.tex. eiusdem libri adhuc cōem hanc explicans animæ definitionem, animam esse, ait, quod quid erat esse huiusmodi corporis; ponitque exēplum securis, quæ sic dicitur, ob incisionis figuram, qua prædita est, & qua pereunte, non remanet amplius securis; modò illa figura, ad incidēdum apta, non assistit securi, sed illam informat. Denique in tex.9. adducit exemplum oculi, qui, veluti aliquid per se vnum, ex corpore organico, vidēdique facultate constitutus est. Hæc quippe videndi facultas est forma, quæ oculum in esse oculi constituit, non assistens illa quidem: quia abscedente ipsa, adhuc integer, & incolumis oculus permaneret, sed informans; quia, ipsa pereunte, non amplius oculus, nisi æquiuocè manet. Attulit Arist. hęc exempla, vt cōem animæ definitionē explicaret, sub qua & rationis particeps anima continetur. Quare cùm ex ipsa, & humano corpore fiat aliquod per se vnum; dicendum necessariò est, eam non assistentem formam, sed informantem esse.

ductû, Auer sn iam, maxmè labefactat.

Exēplū aliud in contex 8. eiusdē libri propositum.

Tertiū exemplum allatū in contex.9. rē planè aperit, & confirmat.

Auerroïs opinio duabus alijs autoritatibus confutatur. Cap. XII.

SEcundam autoritatē elicio ex secundo libro de Animalium generatione cap.3. vbi Aristo. apertissimis verbis asseruit, hominem in esse hominis per rationalem animam, tanquam per informantem formam constitui. Ne autem illius autoritatem arbitratu nostro cōmentari videamur, ipsa eius verba in medium afferemus. Cùm.n. in illius capitis initio vegetalem animam, quæ forma informans est, quæque vitam stirpibus impertitur, in illis recipi docuisset, hoc idem de duabus alijs animæ speciebus explicaturus, ait, ***Sensualem etiam qua animal est, tempore procedente recipi, & rationalem, qua homo est.*** Ex hisce verbis duo potissimum aduersus Auer. elicere possumus. Alterum est, hominem in esse hominis, non per cogitatiuam, vt ipse existimauit, aut veriùs, somniauit, sed per rationis participem animam, & secundum Arist. sniam, & secundum rei veritatem, constitui. Alterum est, rationalem animam non assistentem formam, sed informantem esse. Vt.n. antè diximus, nauta, qui naui assistit; illam in esse nauis non constituit; neque Intelligentia, quæ cælesti orbi presto adest illum in esse ponit: non igitur per rationalem animam homo in esse hominis statueretur, si eadē forma poneretur assistēs. Tertiam autoritatem excipio ex 12. Metaph. tex.17. quę certè aduersus Auer. sniam validissima est. Distinxerat Aris. causas in efficiētes, quas, & mouētes pariter appellauit, atq; formales. Efficientes causas, veluti antea ortas, ante cōpositū existere perhibuit: nanq; ædificator, qui est causa efficiens domus, prius existit, quā domus constructa sit. Similiter Intelligētiæ, q sunt cāę, celestes orbes mouētes, & per eū motū cōplura in hoc sublunari mundo efficientes, ante quodcunq; compositum existunt: sunt.n. secundum Arist. æternæ. Causæ verò formales, quæ sunt veluti rationes compositorum, hoc est, illæ, quæ esse concretis rebus impertiuntur, & quarum ope subsistunt; nulla ratione ante composita existunt, quę per ipsas constituta sunt; sed simul omnino sunt cum compositis, quæ constituūt. Exem. gratia, sanitas non prius est, quam corpus sanum sit; sic sphæra non prius est, quam sit sphæra ænea, aut lignea, aut huiusmodi. Omnis igitur forma, quæ est veluti ratio, seu quodquid erat esse compositi, simul omnino cum suo composito existit. Id cùm Arist. in contex. 16. supra citati libri conclusisset, quærit deinde in tex. 17. num aliquæ istarum formarum, quę dant esse composito, post ipsum compositum dissolutum manere queant; & respondet, de quibusdam hoc asserere, nullum incommodū esse: anima.n. dissoluto animali, remanet superstes, non quæcunque, sed sola rationalis, dū homo intercidit. Videmus igitur apertissimè, Arist. in eo tex. rationis participem animam in illarum formarum numero, quæ rationes compositorum dicuntur, hoc est, quæ dant esse compositis, posuisse: consueuit.n. sępius, substantialem alicuius rei formam, illius rei rationem, seu quod quid erat esse nuncupare. At verò forma, quæ dat esse rei, non est assistens, sed informans; igitur rationalis anima, quę sm Arist. in eo tex. est forma, quæ dat esse rei, non est forma assistens, sed informas. Confugiunt nonnulli Auerroistæ ad suam cogitatiuam, aiuntque, Arist. in eo tex. per intellectum, cogitatiuam facultatem, non etiam rationalem animam significasse: illa.n. est forma, quæ dat esse homini, atque adeo forma informans appellatur. Sed falluntur; quoniam affirmauit Arist. intellectum manere, dissoluto

Secunda Aristote autoritas elicita ex 2 lib de Gener ani c 3.

Verba Arist. notabilia cōtra Auer.

Tertia Arist. autoritas eruta ex 12. Metaph. textu 17

Explanatio contex. 16. li. 12 Metaph.

Aliqua forma, quæ dat esse cōposito, post ipsum manet post cōpositum dissolutum.

Auerroistarum effugium.

Confutatio.

Suessani rñsio in 12. Metaph. cõ. 17.

soluto composito, puta homine: facultas autem cogitatiua, occidẽte homine, statim extinguitur. Augustinus Suessanus lib. 12. Metaph. in com. eiusdem contex. putauit, ex Auerrois sñia Aris. per intellectum neutiquam rationalem animã, quatenus à vegetali, & sentiente distinguitur, intellexisse: sed vnam partem rationalis animæ, ab ea parte distinctam, quæ ex materiæ gremio, & potestate deducitur. Existimauit.n. ex Auer. sñia, rationalem animã esse quippiam ex duabus partibus, vid. ex sentiente, & intelligente conflatum. Pars sentiens ortum ducit, ait ipse, ex semine; fitque veluti subiecta quędam materies, ad partem intelligentem, recipiendam idonea, quę est veluti forma eius, extrinsecùsque illi accidit. Pars illa sentiens multiplex fit in pluribus hominibus: pars verò intelligens vna numero manet in omnibus indiuiduis. Cùm igitur Arist. asseruit, animam, dissoluto composito, permanere, non omnem, sed intellectum, significauit, non totam animam rationalem in hominis occasu manere, sed tantummodo rationalem partem, quæ vti ex nulla materia orta est, ita nulli interitui obnoxia dicitur; sed cùm extrinsecùs accedat, vna numero est, atque æterna. Verùm hęc Suessani responsio & communi omnium expositioni, & ipsiusmet Arist. sensui penitus aduersatur: omnes enim interpretes, immò, & Alexãder ipse, qui rationalem animam morte mulctauit, per intellectum in eo textu rationis participem animam, prout est à vegetali, & sentiente distincta, interpretati sunt. Sed aduersus Suessani responsionem rationibus vtamur. Et primò, monstrum aliquod in philosophia esset, ponere, rõnalem animam quippiam esse ex sentiente, atque intelligente parte, tanquam ex materia, & forma, concretum: quam enim, obsecro, habilitatem, aut propensionem haberet pars illa sentiens, ad partem intelligentem recipiendam? Aut quo nam pacto rationalis anima, per se vna, ex duabus partibus constitui posset, quarum altera à materia ortum ducat, altera verò extrinsecùs accedat? Sed quomodocunque res se habet, rationalis anima (ait Suessanus) sic constituta, est vera hominis forma, hominemque in esse hominis constituit: tunc argumentor ego sic, forma, quæ dat esse composito, non priùs est, quàm compositum existat, per Arist. loco citato: Sed rationalis anima, sic constituta, est forma, quę dat esse homini; ergo rationalis anima sic constituta, non priùs est, quàm sit homo, atque adeo pars illa intelligens non erit æterna, vt vult Suessanus. Non minus igitur inanis est hęc Suessani responsio, quàm sit ipsiusmet Auer. excogitatio.

Confutatur Suessani rñsio interpretũ autorit.

Confutatur rationibus.

Arg. efficax contra Suessanum.

Non esse vnam numero in omnibus hominibus rationalem animam. *Cap. XIII.*

IAm abundè satis, & commodè aduersus Auerr. rationalem animam non assistentem formam, sed informantem esse probauimus: ex quo etiam, non esse illam in omnibus hominibus numero vnam, concludi facile posset. Nam si quilibet homo per propriam formam, nimirum per rationis participem animam, est homo; necessariò sequitur, vt quot sunt numero homines, tot sint pariter numero animæ rationales. Addemus tamen nonnulla, ad maiorem Auerroicæ sententiæ confutationem; probabimusque, nulla ratione fieri posse, vt vna numero in omnibus hominibus rationalis anima reperiatur. Hac de re integra opuscula S. Thomas, & Romanus Ægidius conscripserunt; sed potissimùm Magnus Albertus, qui triginta & sex argumentis Auerrois sententiam de vnitate intellectus euertere conatus est. Nolo nunc Alberti argumenta proponere: multa enim illorum sunt, in quibus nonnullarum propositionum exquisitior desideraretur probatio; propterea Auerrois sententiam ad quædam absurda, & incommoda deducere pro viribus enitar. Omnes homines, ait Auerroes, per cogitatiuam, tanquam per propriam formam, in esse hominis constituuntur: attamen perfectam hominis rationem, per rationalem animam, assistentem accipiunt, quæ vna numero in omnibus reperitur. Ex hac sententia quatuor potissimum incommoda oriuntur. Primum est, vt idem numero intellectus, eandem omnino rem & intelligat, & ignoret. Probo, quia idem intellectus, vt assistens Petro, aliquid intelligere potest: illud autem ipsum, prout assistit Antonio, poterit ignorare: absurdum autem est, eandem numero animã, eandem omnino rem simul scire, atque ignorare. Secundum, vt idem numero intellectus vnam, & eandem rem opposito modo intelligat, atque eiusdem rei oppositam, atque omnino contrariam cognitionem pariat. Consecutio est conspicua: multi enim sunt philosophi, qui, eadem de re disputantes, oppositas, & planè diuersas opiniones sequuntur, suam quique verissimam existimantes. Tertium, vt idem numero intellectus circa vnam, & eandem rem, plu-

Vide S. Tho. in opusc. 16. Aegid. in q. de intel pos. plura. & pręcipuè Magn. Alb. io trac. de vnitate intellectus cõ[tra] Auer.

Summ. opin. Auer. ex qua potissimum quatuor absurda sequũtur.

Primum absurdum.

Secundum.

Tertium

res intellectiones, numero distinctas, vno, eodemque tempore edat: fieri enim potest, vt plures homines eodem tempore, eandem rem tractent, atque intelligant, quòd si vnus in illis numero intellectus existit, sequitur, vt ille ipse, vno, & eodem tempore, eandem rem pluribus intellectionibus intelligat, quod videtur absurdum. Nam fieri quidem potest, vt quis ex. gra. pluribus iteratisque tangendi actibus, rem aliquam tangat: at verò, vt hoc idem vno, eodemque tempore efficiat, contingere nulla ratione potest. Quartum, vt intellectus hic vnus nunquam nihil vnquam rectè percipere possit: sed ob rerum varietatem, in quibus continuò, vt multis hominibus assistens, versatur, confusus semper, ac perturbatus maneat. Aut enim finitus est hic intellectus, aut infinitus. Si infinitus, tunc esset Deus, quemadmodum posuit Alexander, cuius tamen opinionem, tanquam absurdam reprobauit Auerroes. Si finitus; non ergo tot simul rebus potest vno, eodemque tempore operam nauare, vt. s. in vno homine res tractet ad mathematicam pertinentes: in alio, ad naturalem philosophiam: in alio ad Theologiam: in alio, ad Morales disciplinas, & sic de alijs facultatibus dicendum est: maxima enim sic ibilium rerum confusio, & perturbatio fieret, quæ veram illi scientiam, atque cognitionem impediret. Scio, Auerroistam aliquem hisce obiectionibus, hoc fortasse modo, obuiam iturũ esse; nimirum absurdum non esse, vt vnus, idemque numero intellectus diuersa munia in diuersis hominibus obire possit, idque propter diuersam ipsius cum phantasmatibus coniũctionem: experimur enim quandoque in nobismet ipsis, intellectum benè operari, cùm aliquid rectè, & facilè intelligimus: quandoque minus rectè cùm illud idem nullo pacto percipere valemus: quod certè nulla alia ratione accidit, nisi ob diuersam phantasmatum dispositionem. Quod autem in nobismetipsis accidit, idem in omnibus hominibus contingere putandũ est, in quibus non vna, & eadem semper manet phantasmatum dispositio: hincque id fit, vt intellectus in vno indiuiduo aliquid intelligat, in alio verò illud idem ignoret, vel opposito modo intelligat. Verùm huiusmodi responsio ea, quæ contra dicta sunt, nequaquam diluit: etenim intellectio, secundum omnes philosophos, non transiens, sed immanens actio est, & propterea non eo modo intellectus ad phãtasmata, quo Sol ex. gra. ad lutum, & ad ceram se habet: eodem enim calore hæc liquescit, obriget illud. Quid ita? Quia eius actio transiens est in obiecta, non eodem modo affecta. At verò intellectio non est trãsiens in phantasmata, nec phãtasmata ad intellectionem edendam concurrunt, sed tantummodo ad speciem intelligibilẽ, vt antè dictum est: & propterea siue hoc, siue alio modo in diuersis hominibus disposita sint, & siue hoc, siue illo modo intellectus cum eisdem copuletur; nihilominus semper verum erit dicere, intellectum simul, & eodem tempore aliquid intelligere, & illud idem ignorare, vel perperam intelligere; cùm eius actio in ipsomet maneat, nec in exteriorem materiam transeat. Aut igitur hæc absurda in doctrina Auerrois admittenda sunt; aut negandum omnino est, vnam numero rationalem animam in omnibus hominibus reperiri. Possemus etiam alia absurda de voluntate proponere, sicut de intellectu proposuimus. Vna enim, & eadem numero voluntas posset vnum, & idem numero obiectum diligere, & odisse. Ab eadem numero voluntate virtutes simul, & vitia eodem tempore proficiscerentur. Eadem numero voluntas esset propter virtutes præmio afficienda, & propter vitia pœna mulctanda: quæ omnia à recta ratione penitus abhorrent. Sed hæc iam satis contra Auerroem.

Speculare hoc diligenter, si vis essi cacitaté perpendere.

Quartum.

Responsio pro Auer. vid. Achil'i Bonon nienfem quo lib. 3. dub. 2.

Responsio.

Intellectio nõ est actio trãsiens, sed immanens.

Absurda quædam de volũtate, quæ Auerr. opinionem consequuntur.

Antonij Bernardi Mirandulani opinio breuiter explicatur. Cap. XIV.

NVnc cum Antonio Bernardo Mirãdulano pugna nobis capessenda est, atque illius sententia, quæ magis impia, atque fraudulenta est opinione Auerrois, pro viribus euertenda. Quò autem id omnibus perspectum sit, quod potissimùm impugnaturi sumus, totã eius sententiam hoc capite breuiter, & compendio perstringere non pigebit. Putauit ipse lib. 33. euersionis singularis certaminis, sect. 2. & 6. hominem per duplicem formam informantẽ cõstitui. s. per facultatem cogitatiuam, quæ ad hominum multiplicationem multiplicatur; & per rationalem animam, quæ vna numero est in omnibus hominibus. Cogitatiua facultas constituit quidem hominem, ait ipse, in animalis specie, à brutis animantibus distinctã; ei tamen perfectam hominis rationem minimè impertitur: hanc enim affert altera forma: informans. s. anima rationalis. Neque id Mirandulanus absurdum arbitratur; quoniam sicuti vna numero est materia in omnibus rebus compositis, quarum est substantialis pars; ita fieri potest,

Homo secundum Mirãd. duplici forma informã te constituit.

Vt materia é vna numero in omnibus

compositis. ita secũdum Mirand rõnalis anima esse vna nume ro in oib ho minibus.

Cur nõ oĩa indiuidua eodẽ modo intelligãt, quãuis in omni bus sit idem intellectus.

test, vt rationalis anima sit vna numero in omnibus hominibus, quæ sit illorum substantialis pars, atque illis perfectissimum esse largiatur. Ponendo autem, hanc vnam numero rationalem animam esse formam informantem, optimè seruare possumus, ait iste Doctor, intellectum in vno indiuiduo intelligere, in alio autem, aut non intelligere, aut modo penitus diuerso intelligere: non est enim intellectus, qui intelligat, sed est indiuiduum, puta Petrus, aut Ioãnes, qui anima, tanquam forma, ipsum informante, intelligit. Quòd autem non omnia indiuidua eodem modo intelligant, quamuis vnam, & eandem numero rationalem animam possideant; hoc accidit, sicut etiam asserit Auerroes, propter variam ipsius cum phantasmatibus copulationem, seu cum ipsamet cogitatiua virtute, quæ in omnibus hominibus non eadem est, sed variam in singulis affectionem habet. Hæc est summatim tota Mirandulani sententia.

Eiusdem sententiæ confutatio. *Cap. XV.*

Vide Tolet. contra hanc Docto. multa dicenté.

HAnc autem sententiam, tametsi longa satis reprehensione indigeret, nihilominus quam breuissimè confutabimus; tùm quia in Auerrois opinione refellenda, multa diximus, quæ huic pariter sententiæ confutandæ accommodari possunt; tùm etiam quia Card. Toletus eam ipsam multis, & satis quidem efficacibus argumentis incessit. Primò igitur cõtra huiusmodi sententiam sic argumentor. Aut cogitatiua facultas indiuiduum constituit determinatæ speciei, aut non: si non constituit; igitur illa non est forma informans. Probo consequentiam; quia proprium formæ informantis est constituere indiuiduum determinatæ speciei, vt in omnibus manifestum est. Si cõstituit; ergo superuacanea erit anima rationalis: aut saltem illa non erit forma informans. Hoc patet; quia forma, constituens indiuiduum determinatæ speciei, ponit illud in esse perfecto: quod autem alicui aduenit post esse perfectum, est accidens; igitur rationalis anima, cogitatiuæ facultati aduenienș, erit accidens. Dicet Mirandulanus, indiuiduum, per cogitatiuam constitutum, non dum esse perfectum habere, sed per aduenientem rationalem animam perfici. Contra, hoc indiuiduum, per cogitatiuam facultatem, tanquam per informantem formam constitutum, est ne homo, an bellua? si est homo; ergo maiorem perfectionem substantialem acquirere non potest; quia substantialis perfectio consistit in indiuisibili, & nulla substantia potest suscipere magis, nec minus, vt alias ex Aristotelis sententia demonstraui: rationalis igitur anima post adueniens, nullam illi indiuiduo substantialem perfectionem addere potest, ad rationem hominis pertinentem. Si autem illud indiuiduum, per cogitatiuam facultatem constitutum, est bellua; & per alteram insuper formam informantem, nimirum per rationalem animam, potest fieri homo; ergo eadem ratione & equus, & bos, & quæcunque bellua posset fieri homo; quia ita rationalis anima cum facultate cogitatiua istorum animalium coniungi posset, sicut cum facultate cogitatiua illius indiuidui iungitur, quod appellatur homo. Respondebit fortasse Mirandulanus, Auer. principijs subnixus, facultatem cogitatiuam brutorum animantium, nullam ad rationalem animam propensionem, habilitatem ve habere, neque vllo pacto illi subditam, vel (quod aiunt) subordinatam esse: facultatem verò cogitatiuam hominis ad rationalem animam propensionem habere, atque illi eo modo subiectam esse, quo mistionis forma vegetali animæ, aut etiam sentienti subijcitur. Sed contra, quia quotiescunque sunt duæ formæ, quarum vna ad alterã ordinem habet, eique subdita est; illæ nõ sunt formæ eiusdem rationis, sed esse diuersum proprio composito largiuntur: forma enim mistionis indiuiduum in esse corporis constituit; anima verò vegetalis, aut sentiens, quæ post aduenit, & cui mistionis forma subdita est; illud idẽ ad esse viuentis, aut animalis promouet, ac perducit: sed, secundum Mirandulanum, tã facultas cogitatiua, quam rationalis anima indiuiduum in esse hominis constituit; igitur vna alteri subdita esse non potest, ac deinceps illarum altera superuacanea erit. Aut igitur rationalis anima accidens erit, vt superiùs probabam, aut illa sola, non item cogitatiua facultas forma informans esse dicetur. Cæterùm, si rationalis anima est forma informans, vt verè est; nõ potest illa quidem vna tantum numero in omnibus hominibus existere; esto etiam substantialis sit pars, quemadmodum materia prima, vt dicebat iste Doctor: quoniam si prima materia in omnibus concretis rebus vna tantum numero est; hoc ideo accidit, quia ipsa est in plures portiones diuisibilis: rationalis autem anima est vsquequaque indiuisibilis; nõ igitur vna nume-

Argu. primũ Autoris.

Mirandulani responsio.

Confutatio.

Quære disp. de mistione cap. 7.

Alia Mirandulani respõsio.

Confutatio.

Secundũ argumentum.

numero in omnibus hominibus esse potest. Præterea si esset vna numero in omnibus hominibus, atque rursus forma informans; tunc eadem res finita, naturæ viribus, simul in pluribus locis reperiri posset, quod philosophis omnibus aduersatur. Probatur consequentia: faciamus enim Petrum esse Patauij, & Franciscum Romæ; tunc eadem numero anima simul erit Patauij, & Romæ. Dices, animam loco contineri non posse, quia non est quanta. Hoc nihil interest; quia tametsi non sit in loco, ita vt locum repleat, est tamē secundum naturam suam, atque substantiam ita huic loco præsens, atque addicta, vt nō alij; quod appellant Scholastici esse in loco definitiuè. Cùm verò Mirandulanus dicebat, optimè seruare se posse, eandē numero aīam eodē tēpore, & intelligere, & nō intelligere; ponēdo, ipsā esse formā informantē; quia nō est ipsa, quæ intelligat, sed homo, habens ipsā. Certè fallit eum ratio, nec vllo modo contradictionem euitare potest: nam saltem eadem numero anima, vno, & eodem tempore erit principium intelligendi, puta in eo, qui intelligit, & non erit principium intelligendi. s. in eo, qui non intelligit. Dicet, non esse absurdum, eandem numero animam esse principium intelligendi in vno indiuiduo, in alio verò non item; idque propter diuersam phantasmatum, aut cogitatiuè facultatis affectionem. Hoc fortè rectiùs secundum Auerrois sn̄iam defendi posset, qui rationalem animam tantummodo assistentem esse putauit: quemadmodum etiam dicere possemus, eundem numero ambientis calorē, aut idem frigus, pro varia recipientium corporum affectione, varios quoque ac penitus diuersos effectus edere. At secundum Mirandulanum, qui rationalem animam informantem formā existimauit, hoc idem affirmari nequaquam potest: nam esse principium intelligendi, seu, vt Scholæ inquiunt, intelligere, vt quo nihil aliud profectò est, nisi intelligentem facultatem in obiectum intelligibile ferri, & cum eodem arcto quodam vinculo coniungi: nihil aliud est, nisi rationalem potentiam oblatam sibi intelligibilem speciem in sese recipere, vt inde postea intelligendi actus, seu intellectio ipsa oriatur, quæ indiuiduo intelligenti, tanquam præcipuo agenti, accepta refertur. Iam verò si eadem numero anima est in Petro intelligēdi principiū, in Francisco non item; cùm vtriusque forma informans, & in vtroque vna numero sit, sequetur necessariò, vt eadem numero anima cum obiecto intelligibili iungatur, atque simul ab eodem distrahatur. Rursus eadem numero anima eandem in sese, intelligibilem speciem reciperet, & non reciperet, atque adeo duo contradictoria vno, & eodem tempore de vna, & eadē re, tanquam vera affirmabuntur, quod esse nullo modo potest. Sed his subtilitatibus omissis, addo postremum argumentum, quo prædictæ sn̄iæ vanitatem demonstraturum me puto. Fieri pōt, vt vno, eodemque tempore mille homines nascantur in mundo; quæro, vnde nam illis anima rationalis accedit? Recēs ne oritur, an ante existebat? Si dicat Mirandulanus, animam recēs oriri, tunc eadem numero res simul esset, & non esset. Probo, quia, secundum Mirandulanum, in hisce hominibus recens ortis, & in omnibus hominibus, antè existētibus, vna numero rationalis anima reperitur, tanquam forma informās: sed nunc primùm in mille hominibus, nuper editis adest anima rationalis, quæ ante non erat; ergo eadem res numero simul est, & non est: erat quidem procreata rationalis anima in omnibus hominibus, ante existentibus; & illa eadem numero non est procreata, sed recens inducitur in mille hominibus, nuper ortis. Si verò dicat Mirandulanus, in hisce nouis hominibus, rationalem animam nūc primùm procreatam non esse; tunc aut de corporibus in corpora migrabit, quod dici non potest; quia est vna numero, & manet iam eadem in tot hominibus, antè existētibus: aut illa eadem ad homines nuper ortos perficiēdos extendetur; & tunc rationalis anima erit extēsibilis. Sed ne modò de rationalis animæ extensione disputemus. Si ab vno corpore ad aliud anima rationalis extēditur, aut illa eadem numero erit in intermedio spacio, aut non: si non; igitur diuersa, atque ita non vna numero, continua, & extensibilis. Si vna sit numero, ociosa igitur ibi erit, cùm corpus non habeat, quo, vt instrumēto, ad suas operationes exercēdas, vti queat. Ad hæc, si hoc modo extensibilis, aut extensa est anima rationalis, quæri poterit de eius determinata quantitate: cùm. n. finita substantia sit, opus est, vt certis limitibus coerceatur, atq; ita definita quantitate prædita sit: quam quidem nescio, an ita facilè Mirandulanus præscribere posset. Hæc igitur, & alia multa ex ea opinione oriuntur absurda, quæ rationalem animam esse formam informantem, atque vnam numero in omnibus hominibus esse decernit: quæ omnia facilè euitabimus, si, secundum Arist. & secundum rectam philosophiam, immò

Tertium argumentum.

Responsio.

Confutatio.

Quartum argumentum.

Mirandulani responsio.

Confutatio.

Quintum argumentum.

Augetur vis rōcinationis

etiam secundum Fidei Catholicę veritatem, quemlibet hominem suam rationis participem, animam, tanquam formam informantem habere, statuerimus: id, quod in sequentibus capitibus ostensuros nos esse, profitemur.

Vera sententia duabus Aristotelis propositionibus explicatur. Propositio prima. *Cap. XVI.*

Vera senten tia, in hac disputatiõe defendenda.

POst acrem & cum Auerroe, & cum Mirandulano habitam disputationẽ, qua validissimè probatum est, neque vnam numero in omnibus hominibus rationalem animam existere, neque eandem esse formam assistentem: quæ nam sit veritas in hac disputatione declarãda, quæ opinio defendenda, liquidò iam constare vnicuique potest. Ea autẽ est, Omnes homines suam quenque rationalem animam, tanquam informantem formam habere, à qua primùm esse hominis accipiunt, atque in rationalium aĩalium numero collocantur. Subdifficile autem est ostendere, hanc eandem ipsiusmet Aristotelis sententiam extitisse; non tamè quòd ipse hac de re vel hæsitarit (aqertissimè enim multis in locis, vt videbimus, animã omnem, atque adeo rationalem formam informantem esse, confessus est) Sed quia nõnulla, quæ nos de illius sententia defendimus, ægrè cum huiusmodi opinione cohærere posse, videntur; nimirum rationalem animam ad numerum hominum multiplicatam esse, eandéque ex materiæ potestate minimè deduci, sed extrinsecùs accedere, immortalitateque gaudere. Conabimur tamen (Deo bene iuuante) ea omnia simul ita conciliare, vt Aristotelis de rationali anima informante sententia omnibus apertissima sit; omnesque pariter dilucidè cognoscant, rationali animæ pluralitatem, eiusdemque immortalitatem, huic eidem sententiæ minimè repugnare. Iam verò ad id ostendendum, lubet methodum à Iacobo Zabarella mutuare, qui, duabus propositionibus, Aristotelis sententiam ita apertè explicauit, vt eius lucubrationibus vix quicquam addi posse videatur. Prior propositio ea est; Quotiescunque Aristoteles & 1. lib. de Anima, secundum veteres philosophos, & 2. lib. secundum propriam sententiam de anima disputauit; nunquam ab ijs disputationibus rationalem animam exclusit, sed de anima potissimùm vniuersè accepta locutus est, prout est quoddam genus, tres sub se species, vegetalem nimirum, sentientem, & intelligentem animam comprehendens. Propositio hęc perspecta est magis, quàm vt vlla probatione indigeat: etenim si totum primum de anima librũ aĩo percurramus, inueniemus, Aristoteli aduersus veteres philosophos de humana potissimũ anima disputationem esse; quia de ea sola primi illi philasophiæ proceres præcipua verba fecerunt: sentientem perquam breuiter perstrinxerunt: vegetalem penitus neglexerunt. Ideo Aristoteles in textu 7. eiusdem libri istos philosophos reprehendit, vt pote qui humanam tãtum animam considerandam assumpserint, ac si omnes animę eiusdem essent speciei. Ex quo hactenus apertissimè elicimus, Aristotelem in primo eius operis libro de rationali anima potissimùm verba fecisse, tantum abest, vt eam ab animæ contemplatione secluserit. Verũ quoniam ex propria sententia, in secundo eiusdem operis libro, de anima generatim primũ disputaturus erat; ideo duabus animabus, rationali nimirum, & sentienti, tertiam addidit. s. vegetalem, quam veteres neglexerunt, quasi in ea vix vllum animæ vestigium conspiceretur. Has igitur tres animas considerandas proposuit, quas omnes sub vno communi genere conclusas esse existimauit; & idcirco in tex. 8. primi libri monuit, considerandum maximè esse, an animabus omnibus vna, & eadem ratio, seu definitio communis sit; & quasi affirmatiuam partem, tanquam veram defendens, initiò statim secundi libri tex. 1. disputatione iam cũ veteribus absoluta, & de anima, secundum propriam sententiam, disputaturus, explicandum, inquit, esse, quid anima sit, communissimamque eius definitionem inuestigandam, quippe quæ animabus omnibus congruenter aptari possit. Igitur Aristoteles sibi tunc quasi ante oculos statuit animam vniuersè spectatam, cuius definitionem indagaturus erat. Sed quod nã aptius testimonium ad rem hanc ostendendam inueniri potest, quàm verba, quę ipsemet Aristoteles in tex. 7. eiusdem libri apertissimè adscripsit? vbi sic habet, *Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus, &c.* Vnicuique rectè intelligenti conspicuum est, Aristotelem hisce verbis significasse, animæ definitionem, ab se inuentam, communem esse; atque omni prorsus animæ, nimirum vegetali, sentienti, & rationis participi conuenire. Rursum in contex. 8. hoc idem affirmans, ait, *Vniuersaliter igitur dictum est, quid sit anima.* Non egisset autem de anima generatim, & vniuersè, si humanam omisisset;

Vt verissimè ita difficillimè veritas hæc ex Arist. deducitur.

Quæ videantur in Arist. difficultatem afferre.

Vide Zabar. lib. de humana mẽte, c. 2.

Arist. sententiam lucidissimè aperientem.

Prima ppositio.

Probatio ex 1 lib de ani.

Ari. in toto 1. li. de anima, vniuersè disputauit.

Probatio ex 2. lib. d ani.

Verba Arist. quæ animæ definitionẽ cõe n esse declarant.

immò

immò maiore, quàm veteres philosophi reprehensione dignus esset: ipsi.n.de anima agentes, solam vegetalem neglexerunt. Arist. autem rationalem abiecisset, nisi illam sub anima, quam definiuit, inclusisset. Aliud testimonium, & illud quidem euidentissimum, ex tex. 13. eiusdē libri elicere possumus, vbi Arist. animā, latissimè sumptā, in quatuor veluti gradus distinxit, nimirum in vegetatiuum, sensitiuum, loco-motiuum, & intellectiuum: de duobus primis gradibus egit in secundo libro: de duobus vltimis in tertio, vbi potissimùm rationalem animam, tanquam partem, seu gradum, aut speciem animæ, latissimè sumptæ, considerauit. Prima igitur hæc propositio verissima est. s. Arist. cùm de Anima disputauit, eiusque definitionem assignauit, ipsam vniuersè, prout quoddam commune genus est, sub se vegetalem, sentientem & rationalem animam comprehendens, considerasse.

Testimoniū aliud euidentissimum.

Probatio ex 3. lib. de ani.

Propositio altera. *Cap. XVII.*

ALtera propositio ea est, Omnis anima, quæ sub cōi animæ definitione concluditur, secundum Arist. sniam, est forma, quæ materiam perficit, ac informat; quæ animato corpori esse specificum tribuit; quæque ipsum sub specie aliqua corporis naturalis cōstituit. Hāc propositionem probat egregiè Iacobus Zabar. pluribus Arist. autoritatibus, quas ante ipsum in medium attulit Herueus quodlibeto 1. q. 11. art. 2. Arist. igitur lib. 2. de Anima tex. 2. cùm iam ante, animam substantiam esse statuisset; inuestigare volens, quæ nam substantia illa sit, & sub quo nam substantiæ membro collocetur; distinctionem ipsius substantiæ in materiam, formam, & compositum attulit; materiamque non re ipsa hoc aliquid, sed potestate tantum esse docuit. Videas, ibi de nulla alia materia Arist. locutum esse, nisi de ea, quæ est substantialis compositi pars, quæque ab informante forma perfectionem recipit: alia.n. quæcunque materia, si hanc excipias, rectè hoc aliquid appellari potest. Rursus, formam id esse asseruit, per quam hoc aliquid est in actu. Hæc proprietas, si rem attentè consideres, nulli alij formæ, præterquàm informanti, conuenire potest: nam per formam assistentem non est hoc aliquid in actu: nauis enim, ante aduentum nautę, est iam hoc aliquid in actu, ac proinde per propriā formam informantem. Preterea diuisit Arist. actum in primum, & secundum. Actum secūdum dixit esse operationem: actum verò primum appellauit formam, cuius appulsu res primò consistit, fitque ens determinatæ speciei. Iam verò animam esse perhibuit, non actum secundum, sed actum primum, quem vocauit endelechiam: quod quidem nomen non actū absolutè significat, cuiusmodi est Intelligentia, seu separata substantia, operationi semper addicta, hęc.n. vt supra diximus, solet propriè energiæ nomine nuncupari (tametsi Arist. 12. Diuinorum tex. 49. lato satis vocabulo, & vt ait Zabarella, etiam improprio, primam Intelligētiam endelechiæ nomine significauerit) sed actum perficientem, hoc est, absolutam, substantialemque rei perfectionem indicat. Nunc autem forma, quæ rei est substantialis perfectio, non est assistens, sed informans: nam Intelligentia, quæ orbi assistit, non est substantialis orbis perfectio; cùm ipse per se, vt antè dictum est, esse perfectum, & absolutum habeat. Cùm igitur anima sit forma, quę actus primus, endelechia, atque substantialis corporis pefectio nuncupatur; sequitur apertissimè, vt ipsa non sit forma assistens, sed informans: & cùm animā dico, omnem animam, vel ipsam rationalem intelligo, vt ex iam superiùs probatis manifestum est. Ad hæc, Arist. in eodem libro tex. 7. dixit, rationem non esse quærendam, cur ex corpore, & anima fiat vnum per se; quoniā anima est actus, corpus verò potentia: anima est forma, corpus verò materia: ex materia autem, & assistente forma aliquod per se vnum fieri minimè potest: etenim ex auriga, & curru, ex nauta, & naui, ex Intelligentia, & orbe non fit vnum per se. Quare cùm ex anima, & corpore aliquid per se vnum coalescat; concludēdum necessariò est, animam ex Arist. snia, non assistentem formam, sed perficientem, ac informantem esse. Cæterùm apertissimis verbis hoc idem in contex. 8. Arist. docuit, vbi adhuc explicans animæ definitionem, superiùs positam, asserit, aīam esse substantiam, rationem, & quod quid erat esse corporis animati. Hæc quidem verba ad rem, qua de agimus, ostēdendam satis essent: nulla.n. assistens forma quod quid erat esse illius rei, cui assistit, dici potest; cùm nec pars illius sit, nec ad eius naturam intimè pertineat. Sola igitur forma informans, quæ potissima est quidditatis pars, quod quid erat esse illius rei, cuius est forma, dicenda est. Quòd si hac de re quispiam dubitaret, attētè obsecro exemplum, ab Arist. in eodem contex. positum,

Secunda propositio.

Vide Zabar: loco superius citato, & Herueum quolib. 1. q. 11. ar. 2.

Probatio prima.

Probatio secunda.

Probatio tertia.

Endelechia habet significationem respectiuā, & dr̄ tā de forma, quàm de operatione. Energia hēt significationem absolutam, & dr̄ tātùmodo de operatione, quæ ab operante substātia distinguitur. Vide Zabarellam.

Probó quarta.

Caue à cōi dicto Auer. nisi in alio sensu intelligatur.

Probó quinta.

Probatio sexta.

consideret, vbi docet, ita animam animati corporis formam esse, sicut figura, ad incidendum apta, est forma securis: constat autem, figuram hanc non esse formam assistentem, sed informantem. Hoc idem repetit tex. 9. inquiens, quemadmodum facultas videndi est forma oculi; ita anima totius organici corporis: facultas autem videndi non est forma assistens, sed informans; igitur ipsa quoque anima non erit forma assistens, sed informans. Non desunt alia complura apud Aristotelem testimonia, ex quibus aptè, animam omnem de eius sententia esse formam informantem deducere possumus. Sed iam & ex ijs, quæ in Auerrois opinionis confutatione diximus, & ex ijs, quæ nunc attulimus, sententiam hanc satis cōmode arbitror esse probatam.

Probatio secunda. [margin]

Veram sententiam de rationali anima informante Aristotelis doctrina de eiusdem immortalitate minimè repugnare. Cap. XVIII.

Difficilius quiddam remanet explicandum, quodque hactenus à nemine tentatum esse reperio, quonam modo veritas hæc de rationali anima informante Aristotelis principijs, eiusdemque decretis conueniat. Si enim rationalis anima est forma informans, numerū igitur hominum quemadmodum cæteræ formæ numerum suorum compositorum, obtinebit; ac deinceps materialis erit, teste Arist. 5. Metaph. tex. 12. & 12. eiusdē operis lib. tex. 49. longe aūt abest à materiæ commercio aīa rationis particeps, eodēmet Aris. autore, initio tertij lib. de Ani. & li. 2. de Gen. ani. c. 3. Preterea si indiuiduorū multitudinis causa eorū dē imbecillitati, ac celeri cōmutationi assignatur (cùm. n. ipsa perpetua non sint, misertus est Deus, iussitq; vt generationis beneficio, eorū saltē species perpetuò seruarentur: hincque fit, vt planta generet plantam, bos bouem, homo hominem, & sic de cæteris; ita scribit Aristoteles 2. lib. de Anima tex. 45.) Quid opus igitur erit, rationalem animam, quæ ex Aristotelis sententia immortalis est, vt alia disputatione demonstrabo, in sua specie multiplicem fieri, cùm sat sit, vnicum ipsam esse suæ speciei indiuiduum, quemadmodum Sol, Luna, cæteraque cælestia sidera? Sed fac, rationis participem animam multiplicabilem esse, atque ad hominum, iam editorum numerum, multiplicatam; quomodo infinitum re ipsa existentium animarum numerum euitabimus, qui Aristotelis dogma de mundi æternitate, atque eiusdem sententiam de rationalis animæ immortalitate cōsequitur? Quod autem omnium difficillimum est, quomodo tueri poterimus, humanam animam, cæterarum instar, esse formam informantem, de materiæ autem potestate minimè deductam, neque vlli interitui obnoxiam? Prioribus difficultatibus nunc omissis, quæ in solutione argumentorum Auerrois infra à nobis satis commodè explicabuntur, in postrema difficultate, hoc capite tantummodo versabimur; id potissimùm ostensuri, quonam pacto hæ duæ propositiones inter se conueniant, nimirum rationalem animam esse formam informantem, atque eandem immortalitatis prærogatiua gaudere. Etenim, vt scribit Aristoteles lib. 2. de Anima tex. 34. naturalissimum est viuentibus sibi simile generare: planta generat plantam, bos bouem, homo hominem, & alia eodem modo: hæc autem similitudo non propriè in materia, sed in forma consistit; alioquin res omnes sublunares, quæ ex eadem materia conflatæ sunt, inter se similes essent. Quemadmodum igitur tota planta, totusque bos generationis beneficio in rerum natura positus est: ita pariter totus homo hoc eodem modo, videlicet generatione, in lucem editus est: totus autem homo ex corpore, tanquam ex materia, & rationali anima, tanquam ex informante forma cōstitutus est; igitur rationalis quoque anima generationis beneficio in lucem edita erit, ac deinceps, quēadmodum forma plantæ, & forma bouis dissolubiles sunt; ita etiam rationalis anima dissolubilis erit, si forma informans nuncupanda est. Validissimum quidem est hoc argumentum, & Auerroem coegit ad vnicam in omnibus hominibus assistentem animam statuendam; eā tamen immortalem: Alexandrum verò ad plures informantes; omnes tamen caducas, interituique obnoxias. Dicam ego, quod longa satis meditatione, pro illius solutione, cogitaui; est autem hoc. Non repugnare, hominem sibi similem hominem generare; nihilominus rationalem animam neque generatione editam, neque passibilem, aut aliquando interituram esse. Quod me facilè ostensurum, non diffido, si modum generationis brutorum animaliū considerandum breuiter proposuero. Bos igitur ex. gra. sibi similem generat bouem: à boue autē generante semen tantummodo fluit, in quo, tota erraret via, qui diceret, sentientem bouis

Prima difficultas sustinendi secundum Aris. rationalem animam esse formam informantem.

Secunda difficultas.

Tertia difficultas.

Quarta difficultas.

Tres priores difficultates soluentur infra in solutione argumentorum Auer.

Expenditur, & augetur quarta difficultas, hoc capite; diluenda.

Solvitur ab Autore quarta difficultas

Nota modū generationis brutorū animalium.

animam

animam energia, vel, vt aiunt, actu contineri; non enim semen reapse animal est; sed tantum modo potestate, vt lib. 2. de Ortu animalium cap. 3. Arist. docet, Semen igitur corpus est, non simplex illud quidem, sed ex quatuor elemētorum commistione consurgens; in quo tamē vis quædam reperitur, qua sensim elaboratum, tandem ad perfectionem accedit, fitque in proxima quadam affectione, ad sentientem animam recipiendam. Hæc porrò sentiens forma non est à boue genitore in bouem genitum, vi generationis, infusa, sed, vt alias docuimus, vbi seminis materia optimè elaborata, proximeque affecta est; statim virtute naturalis agentis (siue illud Cœlum sit, siue alius quiuis formarum dator) forma illa sentiens in affectam illam, præparatamque seminis materiam, vi illius affectionis, siue præparationis, introducitur. Hac igitur ratione bos genitus generanti boui similis dicitur; quia ambo formam habent eiusdem speciei. Posset etiā fortasse aliqua similitudo aut in corporis figura, aut in colore, aut in alijs id genus accidētibus contingere; sed de hac modò nihil refert. In re nostra, homo sibi similem hominem procreat: in ipsa autem generatione homo generans suæ prolis animam cum semine nō infundit; sed in semine tantummodo vim quandam obtinet, qua continuò perficitur illud, & elaboratur, idque vbi iam perfectè concreuit, instrumentisque idoneis ornatum est, quasi propensionem quandam, & habilitatem habet ad rationalem animam, tanquam ad substantialem hominis formam recipiendam. Quæ quidem anima extrinsecùs, hoc est à Deo, in præparatum corpus, organisque instructum immittitur, eo modo, quo brutorum animantium animæ à naturali agente in affectam præparatamque materiam inducuntur. Neque alia est differentia, nisi quòd hæ formæ vi affectionum, quæ in materia reperiuntur, à naturali agente necessariò procreantur; & propterea ad illas recipiendas, materia verè propensionem, &, vt aiunt, aptitudinem habet. Rationalis verò anima organorùm vi minimè educitur, sed à Deo liberè, nec nulla necessitate compulso procreatur: & idcirco elaboratum iam semen, aut organis instructum corpus, non verè, & propriè, sed quodammodo propensionem ad rationalem animam recipiendam habere dicitur: nulla .n. propensio re vera est, sed potius quædam inter vtrunque ordinis positio, vt .s. priùs natura, & tempore corpus organis præparatum esse debeat, postea verò rationalis anima, cum quadam habilitate ad corpus hominis informandum, à Deo liberè, & contingenter procreetur. Quòd si fortè id Arist. non expresserit, neque omnino cum suis principijs consentire videatur: ex ijs tamen, quæ ipsemet scripsit, elici facillimè potest. Animas .n. hominum non esse æternas, docuit 12. Metaphys. tex. 16. & easdem de potestate materiæ non oriri. lib. 2. de Generatione animalium cap. 3. asseuerauit. Commune est autem apud ipsum axioma, id, quod necessariò editum est, [redacted] esse; propterea Intelligentiæ, & vniuersum ipsum, quòd à Deo, de illius snīa, necessariò pendeat, æternitate dicitur gaudere. Nunc autem si opposito modo ratiocinemur, id, quod quærimus, facilè inueniemus: quod enim à Deo proximè pendet, nec ex æternitate, editum est, id liberè & contingenter procreatum est: sed huiusmodi est hominis anima, illa igitur liberè, & contingenter procreata est. Sed illuc redeat, vnde discessit oratio. Homo genitus ideo generanti homini similis dicitur, quia ambo formam habent eiusdem speciei, præter alias similiudines, quæ aut in corporis forma, seu figura, aut in facie, aut in alijs huiusmodi accidentibus contingere possent, vt de brutis animantibus dictum est. Dum ergo homo generat hominem, vis, atque facultas hominis generantis certos, ac definitos suæ extensionis terminos habet: vbi enim eò peruenit, vt .s. materiam præparet ad rationalem animam recipiendam, statim languescit, & nihil amplius agit: quemadmodum etiam vis generationis brutorum animantium eò tantùm tendit, vt materiam paret, ad sentiētem formam recipiendam. Hæc vi affectionis, & organorum, vt dictum est, à naturali agente necessariò educitur: illa liberè, contingenter, & absque vi alicujus affectionis ab agente supernaturali procreatur. Hæc, quia ortū ducit à materia, dissolubilis, atque mortalis est: illa, quia nullum habet cum materia commercium, indissolubilis, & immortalis.

Anima sentiens à generāte aīali in genitum aīal nō infundit.

Quo homo sibi similem hominē generet.

Quæ differētia sit inter rōnalis animæ, cæterarumq; formarum productionem.

Verus modus productiōis animæ rōnalis ab Arist. elicitur, tametsi planè ab eodē nō fuerit expressus, neq; penitus cū suis principijs consentiat.

Quousq; hominis, aut cuiuscunq; generantis virtus in ipsamet generatione extendatur.

Soluitur primum argumentum, pro Auerrois opinione propositum, nonnullaq; breuiter de principio indiuiduationis tractantur. Cap. XIX.

SEntentia nostra de rationali anima informante validissimis iam rationibus munita, apertissimisque Arist. autoritatibus confirmata, tempus exigere videtur, vt argumenta, pro

Auer.

Primũ argu. pro Auer adductum mul tis validissimum, atq; in doctrina Aristo. insolubile visum est.

Auerrois opinione proposita, diluamus. Primum argumentum nonnihil roboris præseferre videtur, & multi eo perterriti, ne quippiam fortasse aduersus Aristotelem dicere cogerentur (continet enim primam difficultatem, superiore capite à nobis propositam) ceci in ipsissimet Auerrois foueam ceciderunt. Adducuntur in eo argumento duæ Aristotelis autoritates, ex Metaphysicæ libris desumptæ, quib. plerique probãt, quicquid s'm numerũ multiplicatũ est, illud quidẽ materia præditũ esse, non aũt spiritualem, intelligibilemq; naturã redolere. Nonnullorũ inscitia in hisce autoritatib. interpretandis, multos in varios, grauissimosq; errores deduxit: nec mirũ; quia, vt philosophus ait 1. Phys. tex. 10. vno absurdo concesso, plura ex eodẽ oriri necesse est; & propterea autoritates illas ad mentem Aristotelis explanare, operæ pretiũ esse existimaui: ijs enim rectè explicatis, tota difficultas, in hoc primo argumento posita, diluetur. Quod igitur ad primam autoritatem attinet, Aristoteles 5. Metaph. tex. 12. quatuor vnitatum genera proposuit: alia enim, inquit, sunt vnum proportione: alia genere: alia specie: alia numero. Habent vnitates istæ suam quæque definitionem. Illa sunt vnum proportione, quæ ad rem aliquam relationem habent, vt Medicina, & vrina ad sanitatem: hæc in ratione signi: illa in ratione causæ. Vnum genere sunt, quæcunque in aliquo prædicamento cõueniunt, vt albedo, & nigredo, & alia huiusmodi. Specie verò vnum illa dicuntur, quibus vna ratio, seu definitio, aut quidditas communis est: vt omnes homines vnum specie dicuntur; quia in natura quadam communi, puta in humanitate conueniunt: sic omnes equi in equinitate, & eodem modo de alijs. Illa denique vnum numero appellantur, quorum materia est vna. In tribus prioribus vnitarum modis, seu generibus explanandis, omnes interpretes conueniunt: in quarto est difficultas, & multi, in eo intelligendo, à veritate recesserunt. Putarunt enim, per materiam ibi, materiam partis, quæ est altera pars compositi, Aristotelem intellexisse; illaque vnum numero esse, quorum materia, quæ est altera pars compositi, vna numero est. Verùm autores isti in densissima erroris caligine versantur; quoniam si hoc esset verum, tunc res omnes, ex materia, & forma constantes, vnum numero dicerentur; cùm rerum omnium generabilium, atque mortaliũ vna numero materia sit. Nec est, quòd dicat aliquis; materiam in plures portiones distributam esse: accipio enim vnam portionem materiæ, quæ fit ex. gra. in aqua, fiatque ex aqua ignis, atque denuo ille ignis vertatur in aquam: manebit semper eadem numero materiæ portio, nihilominus quis affirmare audebit, aquam, ex igne genitam, & aquam, ex qua ignis genitus est, vnum numero esse? Sic igitur prædicta propositio intelligenda est, Illa dicuntur vnum numero, quorum materia est vna; hoc est quorum indiuidualis proprietas, quæ ad eam, quam vocant quidditatem, materiæ, subiectique rationẽ habet, dicitur esse vna. Fiet res exemplo dilucidior. Petrus vnum quippiam numero dicitur; quia habet materiam vnam. Sed quæ nam est illa materies? ea est indiuidualis ipsius Petri proprietas, quæ ad formam, totius, pura ad humanitatem relata, materiæ modum, seu rationem subit, atque passim totius materia nuncupatur. Pro huius rei clariore explicatione, aduertendum est, quemadmodum datur forma partis, & forma totius, ita etiam dari materiam partis, & materiam totius. Forma partis est altera pars compositi, vt anima; quæ est pars animalis. Forma totius est ipsa quidditas, à qua compositum denominationem sumit, vt humanitas, à qua homo denominatur. Materia partis ea est, quæ opponitur formæ partis, quæq; vnà cum ipsa constituit compositum per se vnum, vt ex anima, & corpore fit animal, quod est vnũ per se. Materia verò totius illa dicitur, quæ opponitur formæ totius, hoc est ipsi quidditati, quia s. eidem subijcitur, atque cum ea iungitur ad compositum aliquod Metaphysicũ efficiendum; & hæc materia à quibusdam differentia, seu proprietas indiuidualis, ab alijs indiuiduationis principium appellari solet. Vt enim ex anima, & corpore constituitur animal, quod est compositum physicum; ita ex differentia indiuiduali, ex. gra. Petri, hoc est, vt ita loquar, ex ipsa Petreitate, tanquam ex materia totius; atque ex humanitate, tanquam ex forma totius, constituitur hic homo, nimirum Petrus, qui est compositum metaphysicum, & verum indiuiduum. Nec terreant fortasse aliquem huiusmodi nomina: nam & ipsemet eloquẽtiæ parens lib. 3. Epistolarum familiarium, epist. 16. & Appietatem ab Appio, & Lentulitatem à Lentulo deduxit. Sed de his plura in præcipua disputatione de indiuidui constitutione dicturi sumus. Hæc tantum tetigisse volui, vt intelligeremus, posse quidem aliquid secundum numerum multiplicatum esse; nec tamen necesse esse, vt illud idem materiam habeat,

Explanatur tex. 12. lib. 5. Metaph.

Nota quatuor vnitatum genera.

Vnũ proportione.

Vnum genere.

Vnũ specie.

Vnum numero.

Quartus vnitatis modus à multis perperam explicatus.

Ratio.

Responsio.

Confutatio.

Quo Aristo. locus de numerali vnitate sit explanandus. vide Sco. li. 5. Metaph. com. 12

Nota hęc ad indiuiduationis principiũ attinentia.

Quid sit forma partis.

Quid forma totius.

Quid materia partis.

Quid materia totius.

Ex materia totius, & forma totius cõstituitur compositum metaphysicum, estque materia totius verũ indiuiduationis principium.

Plures sunt res, quàm no

quæ altera sit physici compositi pars: sed sat est, si materiam illam habeat totius, quæ respondet formæ totius, quæque pars est compositi Metaphysici, ex quidditate ipsa, tanquam ex forma, & ex differentia indiuiduali, tanquam ex materia, constituti. Non est autem absurdum (vt ad rem nostram propius accedamus) rationalem animam carere materia Physica, & habere hanc materiam Metaphysicam, quæ differentia indiuidualis appellatur: anima enim, quæ est in Petro, constituta est ex quidditate animæ, & ex differentia indiuiduali, contrahente ipsam ad esse hoc, & sic de alijs dicendum est. Erat altera autoritas, ex 12. eiusdem operis libro tex. 49. desumpta, vbi Arist. ostēdit, primū motorem ideo vnum numero esse, quia materia caret. Ex hac quoque autoritate elicuerunt aduersarij, rationalem animam non esse numero multiplicatam; alioquin ex materia cōstaret. Verùm vt primam, ita etiam hanc secundam autoritatem haud rectè animo sunt assecuti: etenim Aris. ibi non solùm materiam, quæ est altera compositi pars, a principe motore secreuit, vt illam ostēderet indissolubilem esse; verùm etiam ab eodem materiam illam separauit, quæ indiuiduationis principium appellatur; hoc potissimùm consilio, vt significaret, illum ex se vnum numero esse, non item per aliquid aliud, ipsi additum, vt omnibus alijs cōtingit, quę ab eodem diuersa sunt, & in quibus esse ab essentia distinguitur. In primo autem motore, esse, & essentia sunt vnum, & idem; & propterea non habet ille naturam specificam, quæ per aliquam indiuidualem differētiam ad singulare aliquod deducatur, sed (vt scholæ inquiunt) est de se hic, & ideo iure optimo ab eodem Arist. omnem penitus materiam secreuit. Satis, opinor, hæc erunt ad primi argumēti solutionem: cuius si expeditiorem solutionem habere vellemus, dicere possemus, multiplicem varietatem fieri ratione materiæ, non solùm quæ sit alicuius rei substantialis pars, verùm etiam cui res aliqua, veluti forma perficiens, sit adiuncta; & propterea nullum absurdum est, rationalem animam multiplicem fieri; nam tametsi illa non habeat materiam, tanquā, sui partem; habet tamen materiam, cui, veluti forma perficiens adiungitur, & talis materia est corpus humanum.

mina, propterea cùm non suppetant, licet ea fingere.

Nō repugnat rōnalē aīam carere materia physica; & habere materiam metaphysicā; rōne cuius vna numero dr; hincq; intelligas solutū argumētum.

Explicatur locus Arist. in 12. Metaph. tex. 49. aduersariis non satis pspectus.

Primus motor non per aliquam indiuidualem differentiā, sed ex se singularis est: in eo enim esse ab essentia non distinguitur.

Expeditior huius primi argumēti solutio.

Solutio secundi, tertij, & quarti argumenti. *Cap XX.*

AD secundum argumentum, quod tertiam continet difficultatem, ex superiùs propositis, quodque manifestam in Arist. dictis repugnantiam ostēdit, respondendum est, Aristot. optimè quidem animaduertisse, infinitam reapse animarum multitudinem, mundi æternitatem, ab se positam, consequi necessariò debere: verùm sicut hoc in causa fuit, cur ipse suā de animæ immortalitate snīam non omnino expresserit, sed ex industria occultarit; ita hoc idem in causa fuit, quare hanc quæstionem apertè non dirimeret, vna ne tantum sit in omnibus hominibus anima rationalis, an eadem potius secundum numerum hominum multiplicata sit; tametsi, vt ostēdimus, verè hanc posteriorem partem amplexus est. Docuimus enim supra, has duas propositiones, absque vlla repugnantia, simul manere posse, rationalem animam esse formam informantem, atque eandem nunquam interituram esse; tertiam autem propositionem comitem admittere nequaquam posse, mundum. s. ab æterno conditum esse: mundi enim æternitate concessa, infinitus re ipsa animarum numerus vitari non potest, quē admodum in disputatione de mundi æternitate, cōtra multos apertissime demonstraui. Nō est igitur mirū, si & Cardinalis Bessario, & multi etiam alij doctissimi viri secundum hoc argumentum maximi fecerint, atque validissimum, immò etiam insolubile iudicarint. Ad tertium, ita minor distinguenda est, Intelligere vniuersalia non competit nisi facultati, à materia abiunctæ, hoc est, seorsum manenti, adeo vt nullius corporis perfectio existat, & in hoc sensu est falsa. Intelligere vniuersalia non competit nisi facultati, à materia abiunctæ. i. quæ nulli organo corporeo sit affixa, & in hoc sensu est vera. Iam verò humanus intellectus dicitur forma, à materia abiuncta, non quia non sit actus, & humani corporis perfectio, sed quia est facultas, nulli organo corporeo affixa; & propterea optime, sicut quælibet abstracta substantia, res ipsas vniuersales intelligere potest. Ad quartum, neganda est hæc consecutio, si rationalis anima recens educeretur, illa esset dissolubilis. Et cùm probatur, quia, quod cępit esse, non potest esse perpetuum: verum est de eo, quod cępit esse generatione, quodque ex aliqua materia factum est, quemadmodum astruebat Plato, conditum esse mundū, contra quē primo de Cælo locis citatis, Arist. argumentabatur; huiusmodi autem non est anima rationalis.

Ad secūdum argumētum.

Cur Aris. suā de animę immortalitate sniam apertè non expressit. Vide plura in disput. de ani. Imor.

Posita mundi æternitate, & rōnalis animæ Imortalitate, infinitus re ipsa animarū numerus vitari non potest.

Ad tertium argumētum.

Ad quartum argumētum.

Vberior eiusdem argumenti solutio.

nalis. Verum quoniam ad hoc idem argumentum secunda illa difficultas pertinet, quam 18. cap. proposuimus; propterea vberiore id ipsum videtur explicatione soluendum. Dicebamus ibi, ea, quæ æterna, & indissolubilia sunt, non egere, vt in suis speciebus multa fiant, sed vnicum indiuiduum vniuscuiusque speciei sufficere; afferebamusque de Sole, Luna, cæterisque sideribus exemplum: rationalis igitur anima si indissolubilis est, vnicum quoque erit suæ speciei indiuiduum, atque adeo non erit forma informans, sed assistens.

Solutio secundæ difficultatis 18. c. propositæ.

Ad hanc difficultatem, quæ certè maximi momenti est, respondeo, ea indiuidua, quæ indissolubilia sunt, atq; in suis speciebus vnica, non ea potissimum ratione in propria specie vnica esse, quia indissolubilia sunt; sed quia perpetuitate gaudent: quod enim semper fuit, & semper erit, non habet in se illam inditam propensionem, vt aliquid sibi simile gignat, quemadmodum habent animalia, & plantæ, propterea quòd semetipsa infinita duratione seruare non possunt. Igitur cælestia sidera, quia ꝑpetua sunt, ac deinceps indissolubilia, ideo in suis speciebus vnica sunt, sicq; ad vniuersi perfectionem, & conseruationem sufficiunt.

Cur cælestia sidera sub suis speciebus vnica sint.

At verò rationalis anima quanquã indissolubilis est, non est tamen perpetua; sed occasione humani corporis efficitur, cuius est forma, actus, substantialisque perfectio: ea effectione, quam Aristoteles vel nesciuit, vel explicare noluit: sed eam tantummodo corporis extrinsecus accedere, seu deforis venire, atque obre pere, asseuerauit.

Rõnalis anima tametsi indissolubilis est, nihilominus est necessariò multiplex.

Cùm igitur plura sint humana corpora, quæ ad vniuersi perfectionem necessaria sunt, plures quoque rationales animas, quæ sint illorum formæ, reperiri necesse est. Neque verò est anima, quæ ab anima procreetur, atque ita in sua specie multiplex fiat: indissolubilis enim est anima, de qua loquimur, & propterea nullam, ad prolem edendam, propensionem habet, sed, vt dixi, plures animę occasione plurium corporum, quorum sunt substantiales formæ, procreantur.

Reliqua argumenta, pro Auerrois opinione proposita, diluuntur. *Cap. XXI.*

Ad quintum argumentum.

AD quintum argumentum, concedendum est antecedens de forma informante, quę vi naturalis agentis educitur: hæc enim à sensibilibus materiæ affectionibus quodammodo accersitur, atque ab illis necessariò pendet; propterea mirum non est, si illis remotis, statim corruat. Falsum est autem antecedens de ea forma informante, quę extrinsecus accedit, nulliusque naturalis agentis ope procreatur, cuius generis est anima rationalis.

Affectiones in materia repertæ, substantiam rõnalis animæ nõ respiciunt, sed eius tantummodo cũ humano corpore coniũctionem.

Etenim affectiones, in materia repertæ, animæ quidem cum corpore coniunctionem respiciunt, quia statim, vt humanum corpus perfectè organis instructum est, aĩa extrinsecùs orta, cũ eo iungit̃, tamen affectiones illæ rationalis animæ substantiam non respiciunt; alioquin & ipsa, sicut cæteræ formæ, de materiæ potestate educeretur. Non erit igitur dissolubilis anima rationalis, quamuis etiam sensibiles materiæ affectiones remoueantur: sed tantummodo illarum remotionem rationalis animæ ab humano corpore separatio illicò consequetur.

Ad sextũ argumentum.

Ad sextũ neganda est consecutio. Ad probationem respondetur, quicquid est in materia quanta, atque ex eadem, tanquam ex substantiali parte, factum est, vtique ad illius extensionem necessariò extendi: rationalis autem anima, tametsi est in materia quanta, corpusque humanum veluti forma informans perficiat; nihilominus quia neque ex materiæ potestate deducta, neq; ex eadem, tanquam ex substantiali parte facta est, ideò ad illius extensionem non necessariò extenditur, sed in eadem modo quodam indiuisibili manet.

Aĩa sentiens ex potestate materiæ cordis secũdum Ari. & Alex. deducitur.

Cæterarum animãtium animæ, vt ex. gra. sentiens, ex potestate materiæ cordis primùm oritur, teste Aristotele lib. 3. de Partibus animalium capp. 3. 4. & 5. & Alex. 1. lib. de Anima, c. vltimo, perque totum cordis corpus illius substantia diffusa est: eius autem vis, atque facultas per omne corpus animalis extẽditur.

Aĩa vegetalis secũdum substantiam in radicibus, aut in medulla diuisa manet.

Vegetalis etiam anima aut in medulla, aut in radicibus, aut in quouis alio, quod cordi proportione respondeat, secundum substantiam, & quasi in proprio domicilio diuisa, atq; extensa manet, tanquam in ea parte, de cuius potestate primùm deducta est: eius autem virtus per truncum, per ramos, ramusculos, immò etiam & folia diffunditur.

Anima rationalis nullam habet in humano corpore partẽ, ex

At verò rationalis anima nullam habet in humano corpore partem, ex cuius materię potestate primùm deducta sit; & propterea rectè dicebat Aristoteles lib. 1. de Anima tex. 92. ne fingere quidem nos posse, quam partem corporis occupet intellectus. Erit igitur tota rationalis anima in toto humano corpore, & tota in qualibet parte, atque ita cùm non sit forma, de materię potestate de

ducta:

ducta;in ipsa materia,hoc est,in humano corpore citra vllam diuisionem permanebit. Ad eptimum respondendum est,si in manu reperirentur organa, non quidem ad intellectionē proximè edendam, sed ad ea, quæ necessariò ante exigit intellectio, vtique dicere possemus, quanuis impropriè,manum intelligere;quemadmodum, & caput ipsum intelligere dicimus, non quia propriè intelligat. Sed quia in eo,tanquam in angusto fornice,phantasmatum concursu,species intelligibiles fabricantur,quæ ad intellectionem efficiendam necessariæ sunt. Anima enim in corpore existens,ipsius copulationis vi,sensibus tàm exterioribus, quàm interioribus, indiget, vt suo modo ad intelligendum concurrat. Non igitur propriè caput intelligit,immò neque anima,vt docet Arist. 1.de Anima tex.64. Sed homo anima,quæ verū est intelligendi principium, Quare mirum non est,si manus non intelligat,quanuis anima rationalis totum humanum corpus secūdum propriam substantiā,veluti forma perficiat. Octauū argumentum subdifficilè est,& eo facilè posset quilibet,philosophica tantùm superficie contentus,circunueniri;si enim rationalem animam per se subsistētem esse negemus; tunc illam, in hominis occasu,incolumen non seruabimus: sin autem formam illam per se subsistentem admittamus:eandem informantem humani corporis formam dicere non poterimus:propterea haud pingui minerua hoc argumentum percurrēdum est,sed subtiliter explicandum. Puto igitur pro illius solutione dicendum, rationalem animam neque in eius eductionis momēto,neque dum in humano corpore manet,formam esse per se subsistentem(non enim est anima veluti intelligentia,quæ nullius corporis est forma,& ideo per se subsistit)sed ab eius effectore Deo,ex nulla materia,cum duplici propensione, condita est; altera ad humanum corpus informandum,quæ propensio statim expletur, vt ipsa in lucem edita est:altera ad per se subsistēdum,quæ non nisi eadem à corpore soluta,ad energiam reduci potest. Cęterę formę, materiam informantes,neque per se subsistunt,neque citra materiam subsistere possunt;quia à materia pendent,neq; vllam ad per se subsistēdum propensionem habent. Rationalis autē anima,dum re ipsa humanum corpus perficit,per se quidem non subsistit,quia cum materia coniuncta est;per se tamen,dissoluto corpore,subsistere potest,tùm, quia à materia non pendet, tùm etiam quia ab summo Opifice; cum eiusmodi propensione ad per se subsistendum effecta est.

qua, veluti ex materia deducat̃,propterea in materia quanta non extenditur, cum omnino indiuisibilis fit.

Ad septimū argumētum. In quo sēsu hois caput intelligere dicatur.

Ad octauum argumētum.

Rōnalis aīa cum duplici propensione ab eius opifice procreata est.

Aristotelis autoritatibus, pro Auerroe adductis, satisfit. *Cap. XXII.*

SOlutis iam rationibus,quæ ad tuendam Auer. opinionem adductæ sunt, reliquum tandē est,vt Arist. autoritatibus,pro eadem propositis, satisfaciamus. Ad primam, sumptam ex 1.de Anima tex.82. respondendum est, Arist. ibi ad hominem, vt aiunt, aduersus Empedoclem argumentari, qui animam ex elemētis conflatam esse existimauit. Arguebat Arist. quoniam si elemēta simul iuncta manent, opus est, vt ab vniēte aliquo id fiat, atque elemēta ipsa quodammodo continente:iam verò continens est semper contēto nobilius, nihilque anima nobilius esse potest;cùm illa secundum Empedoclem, aliosque veteres philosophos antiquissima sit,atque diuina. Quicquid igitur Aristoteles in eo tex. asseruit, non fuit secundum propriam,sed secundum veterum philosophorum,atque potissimùm Empedoclis sentētiam: constat enim apud Aristot. rationalem animam ante humanum corpus nullam esse,vt supra sæpius ex 12. Metaph. tex. 16. demonstrauimus. Ad secundam, quæ ex eodem primo libro de Anima tex.92. sumpta erat, respondendum est, iure optimo Arist. ibi asserere, non posse quidem fingi,quam partem corporis occupet intellectus; quoniam non est intellectus virtus organica,quemadmodum videndi facultas,quæ oculum occupat:neque etiam rationalis anima de vllius materiæ potestate deducta est, sicut anima sentiens, quæ in animalibus, sanguine præditis,occupat,cor,aut anima vegetalis,quæ in stirpibus, radices obsidet, aut medullā. Nihil igitur aliud docere in eo textu Arist. voluit, nisi intellectum non esse facultatem organicam. Ad tertiam, erutam ex 11. contex. secundi libri de Anima, respondeo ex eis,quæ scripsi in illius difficilis contextus explanatione, nolle ibi Aristotelem docere, rationalem animā non esse actum corporis,atque adeo nec formam informantem; alioquin sibiipsi aduersaretur,cùm iam sæpe superiùs definitionem animæ animabus omnibus communem esse docuisset: sed eius institutum esse docere, rationalis animæ facultates non esse actus corporis, hoc est,nulli organo corporeo affixas esse, vt inde quasi hoc argumentum eliceret: quemad-

Ad primam autoritatem

Ad secundā.

Ad tertiam.

Breuis explanatio cōtex. 11. lib 2. de Anima.

modum

modum vegetãtis,& sentientis an mæ facultates sunt actus partium corporis,hoc est coporeis organis sunt affixæ,hincque sequitur,vt anima vegetalis,atque etiam sentiens à corpore penitus inseparabiles sint;ita quia rationalis animæ facultates nullius corporis sunt actus, hoc est,nullis corporeis organis sunt affixæ,manifeste sequitur,vt ipsa rationalis anima à corpore separabilis sit. In sequentibus autem verbis non ea fuit Aristotelis mens, vt docere voluerit,rationalem animam esse planè formam corporis,sicuti nauta est forma nauis;vt inde eliceremus,esse tantummodo formam assistentem:sed dixit, ex iam tradita animæ definitione non adhuc manifestum esse,an anima vniuersè accepta,quemadmodum est forma informãs ita etiam sit forma assistens,sicut nauta naui:infra enim,cùm de rationali anima sermo fiet, liquidius apparebit,animam vniuersè consideratam, saltem secundum aliquam sui speciẽ, seu subiectiuam partem,hoc est,secundum animam intelligentem, non solùm informantem formam,verùm etiam assistentem esse. Ad quartam,elicitam ex 21.contex.eiusdem secundi libri,respondendum est,rationalem animam aliud quidem animæ genus, à cæteris distinctũ esse,loquendo de genere Physico,quia est reliquis longè præstantior, atque rursus a corpore,vt perpetuum à dissolubili,separabilem esse:negandum tamen est, ex hisce verbis elici, Aristotelem rationalem animam formam tantummodo assistentem esse,posuisse. Etenim forma informans,quæ de materiæ potestate deducta non est,à corpore quidem separari potest; & quanuis separata non sit amplius forma;substantia nihilominus indissolubilis manet. Anima igitur rationalis tantisper dum re ipsa corpori coniuncta est,anima dicitur, & propriè forma:quoniam verò ex materiæ potestate deducta non est; ideo a corpore separabilis est: cùm autem separata est,non amplius anima dicitur,sed solùm simplex quædam substantia, velut Intelligentia,est,&,appellatur. Ad quintam,sumptam ex 4.& 6.context.tertij libri de Anima,respondendum est, Aristotelem in ijs contextibus duo potissimùm docuisse. Alterũ est,rationalem animam in sese materiam,vt sui partem minimè continere;propterea à subiecto,vt Scholæ inquiunt,immistam esse. Alterum est,eandem animam nullum prorsus in sese,tanquam sibi naturale obiectum includere,& propterea esse etiam immistam ab obiecto. Non negare tamen Aristotelem,hanc eandem animam cum corpore coniunctam esse,eoque modo materiam perficere,quo actus,& forma quælibet substantialis cum sua materia coniuncta est,veluti perficiens cum eo ipso,quod perficitur. Ad vltimam, ductam ex 2.lib.de Ortu animalium c.3,respondendum est,nihil aliud ibi Aristotelem inferre,nisi rationalem animam non esse formam informantem,eo modo,quo anima vegetalis,aut sentiens , hæ enim ex spumoso,crassoque semine,& ex natura corporea originem trahunt ,illa verò extrinsecùs accedit,diuinitusque procreatur;eius autem mentem fuisse,statuere,rationalem animam esse formam informantem,ex superioribus verbis eiusdem capitis apertissimè elicitur:vbi docet,animam omnem priùs esse potestate in semine,quàm re ipsa,& expressam mentionẽ facit de anima ipsa rationali,qua homo est. Illa autem forma,qua homo est homo, nõ est quidem simpliciter assistens,sed potissimùm informans.

Ad quartam autoritatem.

Ad quintam autoritatem.

Ad sextam autoritatem.

DE

DE ANIMI IMMORTALITATE,

Disputatio Vigesimaprima.

Tractanda in hac disputatione. *Caput Primum.*

De animi nostri immortalitate, post innumeros, ac celeberrimos Philosophos, frustra me acturum existimassem nisi & meæ vitæ ratio id exposceret, qui publico Philosophiæ docendę muneri in hac illustri Academia Patauina sum addictus, & nouæ identidem contentiones erumperēt, quibus res omnium summa, & è qua pendet æternitas, in discrimen adducitur: nisi item officium hoc debuissem ijs, qui liquidiorem de me aliquam, sed solidiorem in tanto negocio, pro suo capru, notitiā quæsiuissent. Sanè Dei Ecclesia, non solùm naturalium, verùm etiam cælestium luminum illustrata splendore, modum huic potissimùm disputationi imposuerat, ne luxuriantia ingenia, eiusmodi altercationibus, pergerēt, in laxam vitæ improbę licētiam, in defectionem aduersus legitimos Principes in hæreses in ipsum adeo Atheismum ruere. At mens quorundā male sana, nihil quantuncūq; inde germinat dāni, cunctata, haud cessat aiōs adolescentum infaustis opinionibus imbuere, vt, qui obuiam, cùm possit, depascēti flammæ non ierit, is Deo, & Christianæ Reipub. grauissimam sit rationem redditurus. Agam igitur, Deo ipso aspirāte, quam puto certissimam esse viam huius tractationis. Mox quid hac voce IMMORTALITATIS designetur. Deinceps qui nam pro illa, siue item aduersus ipsam scripserint, aut senserint. Præterea aduersantium immortalitati, quæ maioris videantur ponderis esse, argumēta, soluam omnia, cùm verè solubilia sint, eorundemque fundamenta, tanquam inania, & ab Arist. mēte abhorrentia, penitus euertam. Demum, vbi snīam meam de Arist. sentētia deprompsero, & aduersariorum obiectiones refutauero, differam, num animi nostri immortalitas sola queat naturali ratione monstrari.

Scribēdi causa.

Ordo in disputatiōe seruandus.

Modus agendi in hac disputatione. *Cap. II.*

Expedit nihil magis cuique scriptori, qui rem aliquam synceré tractare planèque, conficere cupit, quàm vt initio veritatem ipsam, tanquam primum, atque præcipuum sue tractationis scopum, ante oculos sibi constituat. Id sin reliquis tractationibus requiritur, in hac certè de humani animi immortalitate disceptatione pernecessarium est: in qua potissimùm anceps, & obscura Arist. snīa autores plerosque in varios, grauissimosque errores deduxit. Tā grauem igitur disputationē aggressuro, sedulo mihi opera danda est, vt ea omnia euitē, quæ nobis ad veritatem aditum quoquomodo intercludere possunt. quod tribus præcipuè obseruatis, facilè assequi me posse confido. Primum est, ne inter disputandum, vlli me prorsus addicam autoritati. n. libera, solutaque erit philosophandi ratio, nec eò me trahet beneuolētia, vnde ratiocinatio deducit. Alterum est, vt singula Arist. loca, quæ passim in hac quæstione pro vtraque parte adducuntur, ita explicem, non vt à me sponte eius philosophiæ principijs accōmodata videātur (hoc. n. persæpe veritati tenebras offundit, vt in tractationis cursu planum fiet) sed vt omnes, non verba solùm, verùm etiam snīas, & integra Arist. capita considerātes, omnino iudicēt, ea aliter explicari non potuisse: decet. n. interpretem, qui veritatis amator est, non autoris adulator, docere liberè, quid autor ipse re vera senserit, non quid forsan suis principijs innixus, dicere, aut sentire debuerit. Tertium est, vt non erubescam, si quæ à viris celebratissimis, huc spectantia, tradita fuerint, ad veritatem planius aperiēdam, atque ēt ad meam snīam confirmandam, citato tamen autore, in medium proferre, his. n. a me obseruatis, spero fore, vt qui nō vnum, aut alterū hinc inde selectum caput leuiter percurrerit, sed totam disputationem ęquo, attentoque animo perlegerit, facilè sit in tàm lubrica, difficilique materia, optatam veritatem consecuturus.

Veritas scopus debet esse cuiuscūq; scriptoris.

Non est iurādū in verba Magistri.

Quonam pacto explicanda sint Arist. loca.

Cum vna sit Veritas, facilè est pluribus autoribus in eandem incidere.

Immortale quot modis dicatur. Cap. III.

DEclarare in primis operæpretium est, ad omnem euitandam homonymiam, id, quod ab alijs quoque animaduersum esse video, quam. s. hoc loco significationem obtineat vox illa, seu particula, IMMORTALIS, multum enim interest, vno ne, an altero modo intelligatur. Immortale igitur tametsi pluribus potest accipi modis, tamen, quod ad præsens negocium attinet, tres potest intellectus habere. Primò enim significare potest illud, quod secundum suam naturam immortale est, nec per vllam potentiam aliquando aboleri, extinguiue potest; quinimò ipsum non esse, contradictionem inuoluit. In hoc sensu, solus Deus est immortalis; neque enim vllam interiorē mortis causam secum defert, neque exterior aliqua causa reperitur, quæ ipsi mortem inferre valeat. Potest secundò significare id, quod secundum suam naturam immortale quidem est, vt pote quia ex nullis contrarijs rebus conflatum sit; exteriorem tamen sui interitus causam habet, quia illud Deus arbitratu suo perdere, atque ad nihilum redigere potest. Sic cælestium orbium motrices mentes immortales sunt; quinimmo cælum ipsum hoc modo immortalitate dicitur gaudere. Potest tertiò significare id, quod cùm vi propria ne minimam quidem durationem habeat, ratione tamen cuiusdam adhæsionis, immortalitatis & ipsum beneficio fruitur. Hoc modo omne accidens, quod in subiecto aliquo immortali inhæret, immortalitatis particeps fit: igitur lumen Solis, atque abstractarum mentium intelligibiles species, immortales dicuntur, non quidem propria natura, sed quia ab immortalibus subiectis sustinentur; solentque hæc immortalia per accidens nuncupari. Nos in hac disputatione immortale in secunda significatione accipimus, vt aliquid nobis circumscribit, quod habuerit esse post non esse, quodque secundum suam ipsius naturam, interitum omnem, atque perniciem, seu mortem ipsam effugiat; & quærimus, vtrum anima rationis particeps (de hac enim est disputatio) quæ humani corporis forma & perfectio statuitur, vnà cum corpore intereat, an potius extincto corpore, adhuc superstes remaneat.

Immortale accipitur tribus modis.

In quo sēsu accipiat immortale in hac presenti disputatione.

De animi nostri diuturnitate, veterum philosophorum placita. Cap. IV.

TAntæ disceptationis excellentia, quæstionisque difficultas exposcit, vt non priùs in eius profundum descendamus, quàm intellectum nostrum quibusdam veluti rudimētis illuminamus, eundemque ad rei veritatem capessendam præparemus. Id optimè fiet, si quæ eū que de animi nostri diuturnitate veteres philosophi protulerunt, hoc capite quàm breuissimè aperiemus: non enim consilium meum est, aliorum dictis volumina implere, sed in eis, quæ maximè difficilia sunt, contemplatione versari, & si quæ à me excogitata fuerint, eadem ad communem studiosorum vtilitatem proferre. Ergo inter primos philosophos, qui de animorum immortalitate disputare cœperunt, fuit Phærecides Syrius, qui publice docuit, humanos animos perennes esse; immortalitateque potiri: hunc primò eius discipulus Pythagoras, deinde Mercurius Trismeg. Zoroaster, Diogenes, Thucidides, Thales Milesius, Anaxagoras, Plato, omnes denique Platonici, atque etiam Stoici secuti sunt. Fuit tamen inter illos nonnihil discriminis: nonnulli enim verè immortalem humanum animum esse concesserūt, eundem videlicet perpetuò duraturum. Alij nō animam solùm rationis participem, sed belluarum etiam animas, hoc eodem immortalitatis priuilegio donatas esse censuerunt. Alij ex Pythagorica familia ita immortales animas crediderunt, vt cùm illarum certus quidam, & determinatus numerus esset, de corporibus aliquando in corpora, transmigrarent. Alij è Stoicorum secta humanos animos ita immortales tradiderunt, vt eos nequaquam cum corporibus extingui putarint; sed paulò post à corpore solutos, paulatim debilitari, atque tandē perire; hoc tamen discriminie, quòd eò diutius animæ permanerent, quò formæ virorum sapiētum extitissent: quinimmò arbitrati sunt, sapientum animas vsque ad vniuersi conflagrationem perseuerare, aliorum autem hominum sensim deficere, penitusque tandem aboleri. Ex aduersa parte fuit vniuersa Epicureorum turba, quos plurimi cùm Græcorum, tùm Latinorum secuti sunt, præsertim Plinius lib. 7. naturalis historiæ c. 55. qui humanos animos interitui obnoxios esse defendunt, vtpote qui de materiæ potestate educti sint, ac proinde eos vnà cum ipsis corporibus occidere putant. Vtinam hæc opinio temporibus etiam nostris multos

Possunt hæc eadē videri apud Conimbr. tracta. de Ani. separ. disput. 1. art. 1. & Pet. Martinez in trac. de aiæ imor.

circa initiū Phærecides Syrius primus fuit, qui de animorū immortalitate disputauit.

Platonici, Stoici, & Pythagorici animę immortalitatem variè [illegible]sunt.

Epicureorū opin. de animæ immortalita. quos secutus ē Plinius, & alij plerique.

non habeat sectatores. Non defuerunt alij, qui humanam animam in duas partes distinxerunt, quarum alteram immortalē, perpetuòque duraturam, alteram verò vna cum corpore intercidere statuerunt. Ad hasce opiniones cæteræ alię, quæ super hac re hactenus emerserunt referri facilè possunt. Duo tamen fuerunt celeberrimi philosophi, quorum opiniones non dum satis ab omnibus perspectæ sunt: alter fuit Galenus, alter Arist. ille quidē ob varios loquēdi modos; hic verò ob nimiam scribendi obscuritatē. Dubitauit Galenus, deq; natura aīæ valde anxius fuit, nū substātia illa, siue potius qualitas, aut ex plurib⁹ qualitatib. cōsurgēs tēperamentum sit: ideo si quis legat librū illum, ita inscriptū, *Quod animi mores corporis temperaturam sequātur.* inueniet, ipsum potius mortalitatē, quā imortalitatē statuisse; cū presertim Platonē ibi arguat, quòd aīām īmortalē esse defenderit. Oppositū aūt lib. de Tremore, & rigore asserere videtur, vbi eū affirmat minimè deceptum iri, qui animam substantiam esse dixerit, quæ per se moueri queat, quod apertissimum est apud Platonicos, immortalitatis argumētum. Locutus est interdum Galenus de aīa rationali, interdum de sentiente, & vegetali: sed in tanta dicendi varietate Eustachius Rudius, Philosophus, & Medicus celeberrimus, eius præcipua sensa in suo lib. de Anima clarissimè aperuit. Aris. sn̄iam infra examinabimus. Hę sunt breuiter opiniones præcipuæ veterum Philosophorū, qui de animi nostri diuturnitate, quod idem est dicere, de mortalitate, vel immortalitate, locuti sunt. Si quis plura desiderat, legat Cælium Rhodiginum lib. 1. cap. 23. & 24. Lactantium Firmianum lib. 2. cap. 15. Diogenē Laertium lib. 8. in Pythagora, Tertulianum in lib. de Anima, Ciceronem libro de Somnio Scipionis, & prima Tusculana, Plutarchum lib. 4. de placitis Philosophorum ca. 7. & lib. 5. cap. 1. Mirādulanum lib. 4. examinis cap. 8. Ioan. Ferrariēsem lib. de Animæ immortalitate, Franciscum Piccol. lib. 2. de Humana mēte cap. 1. sed inter cæteros Engubinum lib. 9. de Perenni philosophia: multa .n. apud hos autores de animę immortalitate, illiusque statu post corporis solutionem, atque alia etiam huc spectantia, elegantissimè scripta reperiet.

Galeni, & Aris. de animæ īmortalitate opiniones ambiguæ.

Eustachius Rudius.

T

Autores varij apud quos multa legi psit de animæ immortalitate, iuxta veterū Philosophorum documenta.

Cælius Rodiginus

Lactātius Firmianus.

Dioge Laertius

Tertullianus

Cicero.

Plutarchus.

Ant. Bernar. Mirand.

Io Ferratiē.

Fran. Piccol.

Eugubinus.

Illorum opinio explicatur, qui animum secundum Aristotelem mortalem esse statuerunt. Caput V.

His præmissis, ad illud nunc, quod est maioris momēti, & de quo etiam huius seculi philosophi tanta inter se contētione decertant, accedamus, nēpe quid Arist. de humano animo senserit, mortalem ne illum, an potius immortalē esse voluerit? Qua de re cùm varij varia senserint, agè vniuscuiusque sn̄iam expēdamus. Prima verò illa est, Arist. humanū animum mortalem existimasse, ita Aristoxenus, atque etiam Dicæarchus ipsius Arist. auditores, ita Alex. Aphrod. eiusdem operum interptes sæpius affirmarunt. Idē asseruit Plutarchus lib. 5. de placitis philosophorum cap. 1. Galenus in historia philosophica, atque ex recētioribus Card. Caiet. lib. 3. de Anima cap. 2. Petrus Pomp. in tractatu de Animę immortalitate, qui primus opinionem hanc ab Alex. tanquam ab eius principe, & quasi inuētore traditam, instaurauit, & veluti postliminio reuocauit. Simon etiam Portius libello de humana mēte, & nonnulli alij nostri temporis philosophi. Creditur idem etiam sensisse Federicus Pēdasius (si habenda fides est eius discipulis) nam & Polus Lauredanus, & alij complures, qui ipsum audiuerunt, hāc Alexandri opinionē defendunt. Audiui tn̄ ego à viris celebratissimis, & fidedignis, Federicum Pendasium eo tēpore, quo publicè Patauij philosophiam profitebatur, contentionis estu, Alexand i opinionem secutum esse: tunc .n. erat in eodem Gymnasio, qui Auer. sn̄iam sectabantur: postea verò cum Bononiæ philosophiam docere cæpit, omnibus Arist. locis maturiùs consideratis, singulisque rationibus diligētiùs expensis, palinodiam cecinisse, arbitratumque esse, Arist. in animi immortalitatē propēsum fuisse: ita doctissimi viri ab eodem Pendasio se excepisse affirmarunt, & hoc idem ēt eius Filius, qui nunc Bononiæ, publico stipēdio philosophiam docet, testatus est. Sed præter hos philosophos non defuere inter Patres, qui hoc idē de Arist. existimarunt, vt Iustinus philosophus, & Martyr in sua Parenesi, Theodoretus lib. de Natura hominis, Gregorius Nyssenus lib. de Anima, Gregorius Nazianzenus disputatione contra Eunomium, Origenes, & alij complures. Quorum autoritati cùm magnopere videantur tribuere, qui mortalitatem animi cupiunt è libris Aristotelis (vti opinantur) astruere, rationes itē adiungunt. Quarum prima, quam Petrus Pomponatius maximi fecit, ex ipsius animæ definitione, initio secundi libri de Anima, ab Arist. tradita,

Aristoxenus

Dicæarchus.

Alex. Aphr.

Plutarchus.

Galenus.

Card. Caiet.

Petrus Pomponatius.

Simon Portius.

Feder. Pendasius.

Nota de Pēdasio.

Iustinus.

Theodoret.

Greg. Nisse.

Greg. Nazi.

Origenes.

Argm ab autoritate.

Prima ratio.

sumpta est, vbi ita scribit; Anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam haben
tis. Sumpta igitur hac definitione animæ, tanquam maiore propositione syllogismi, ita sub-
dit Pomponatius minorem: sed actus corporis physici citra corpus physicum, quod perficit,
consistere nequit; igitur, homine extincto, rationalem quoque animam, quæ illius actus, for
Secunda ró. ma, atque perfectio existit, pariter aboleri, necesse est. Secunda ratio ab eodem elicitur ex ijs,
quæ 1. de Anima tex. 12. & sequentibus Aristoteles scribit, vbi eius naturam, vires, operan-
dique modum considerans, syllogismum quendam hypotheticum, seu conditionalem ingere
re nititur, cuius maior propositio hæc est; Si intellectus citra imaginationem operari potest,
tunc nulli est affixus materiæ, sed ab ea disiungi sine sui interitu valet: si contra pro suo obeū
do munere ope phantasmatum, & imaginationis indiget; per se ipse quidem consistere ne-
quit: minorem deinde, inquit, huius syllogismi propositionem 3. de Anima tex. 39. Aristote
les expressit, vbi asseruit, sine phantasmatum adminiculo intellectum suam virtutem expro-
mere non posse; quinimmò, intelligentē phantasmata speculari necesse est; sequitur ergo (ait)
conclusio, ab ipsomet Aristotele tacitè pronunciata, intellectum, s. humanum, seorsum à cor
pore consistere non posse, nisi ipsum perpetuò deinceps feriari, asserere velimus, quod philo
Tertia. sophi omnes absurdum maximum arbitrantur. Tertia sumitur ex 1. lib. de Cælo tex. 126. v-
bi hanc vniuersalem propositionem visus est Aristoteles protulisse, Quicquid ortum est, oc-
cidere illud ipsum aliquando necesse est; sicut contrà, quod nullum sui ortum agnouit, nullū
etiam vnquam patietur interitum: sed (vt ipsemet docuit 12. Metaph. text. 16.) humana aīa
initiū aliquādo habuit: simul enim cum corpore, cuius est forma, in rerum natura consistere
Quarta. cæpit: eadem igitur vnà cum eodem corpore aliquando dissoluetur. Quarta eruitur ex 1. lib.
Ethic. c. 10. vbi Aristoteles in Solonem inuehitur, quòd hominem post mortem vera, perfe-
ctaque felicitate perfrui, asseruerit: fundamentum autem, quo Aristotelis reprehensio niti-
tur, aliud certè non est, nisi quia humanus animus, ad quem beatitudo, atque felicitas perti-
net, post mortem manere non potest, quemadmodum ipsemet 3. eiusdem operis libro c. 6. lu
cidissimis verbis confirmauit, dum dixit, post mortem nec boni quicquā homini accidere,
Quinta. nec mali. Quinta elicitur ex 12. lib. Diuinorum tex. 39. vbi diuinam felicitatem perpetuam
esse, humanam verò non admodum diuturnam Aristoteles asserit; hoc autem esse nō posset,
nisi mortalem humanam animam censuisset; alioquin cum perpetuitate substantiæ ipsius a-
nimæ, perpetuitas quoque felicitatis iuncta esset. Præter has rationes, ex varijs Aristotelis lo
cis desumptas, alias quoque huius sententiæ sectatores ex eiusdem Aristotelis principijs eli
cuerunt, quibus suadere nituntur, Aristotelem immortalem humanam animam statuere
Sexta. non potuisse, si sibi ipsi constare, suisque principijs respondere voluerit. Erit igitur sexta ra-
tio huiusmodi, Aristoteles & 1. lib. de Cælo, & 8. de Physica auscultatione, aduersus oēs phi
losophos mundi æternitatem omnibus quibus potuit, medijs, demonstrare conatus est: si po-
suisset autem hominum animas immortales esse, tunc omnes etiamnum persisterent, quæ ha
ctenus editæ sunt: at infinitę animę editæ sunt, si mundus est æternus; infinitus nunc igitur re
ipsa numerus animarum reperiretur: dari autem infinitum re ipsa, repugnat Aristotelicæ do
ctrinæ 3. lib. de Physico auditu; igitur si ab Aristotelis principijs dissētire nolumus, opus est,
vt mortalem humanam animam eum censuisse dicamus: nisi fortasse Pythagorica illa ani-
marum migratio in diuersa corpora succedentium, inducatur, quod à Peripatetica philoso-
Septima. phia nihilominus abhorret. Septima ratio est huiusmodi, si immortales animos Aristoteles
statuisset, eosdem quoque a Deo creatione educi existimasset: nihil est autē, quod magis Pe-
ripateticę philosophię aduersetur, quàm creatio, quæ alicuius est ex nihilo productio, igitur
Aristoteles immortales humanos animos non iudicauit. Consecutio est manifesta: quæcun-
que enim immortalia sunt, sicuti aboleri nequeunt, nisi à Deo in nihilum redigantur; ita ne-
que effici possunt, nisi diuinitus ex nihilo procreentur. Falsitas pariter consequētis nulla pro
batione indigere videtur: etenim Aristotelē creationem non agnouisse, ex eo potissimū sua-
deri potest, quia cum ipse, agere Deum impulsu quodam, & necessitate naturæ crediderit, si
à Deo creari animas existimasset, dubio procul, eas omnes ab æterno editas esse asseruisset;
quod tamen cum ijs, quæ lib. 12. Metaph. tex. 16. superius citato scripsit, minimè consentit,
vbi humanum animum initium habere perhibuit; non igitur Aristoteles rerum creationem
concessit, nec, quod hinc sequitur, animorum immortalitatem defendit. Alij hoc idem ratio-

cinium

cinium sub hac forma proponunt; si anima incepit esse, vel de potestate materiæ educta fuit, vel non; si fuit educta; ergo in esse à materia pēdet, nec ab ea poterit aliquo modo seiungi: si non fuit educta; ergo creata est, quod tamen principijs Arist. aduersatur. Octaua, si anima à corpore separabilis est; mobilis igitur illa erit, atque ita de loco ad locum conciabitur: id autem omne diuisibile est, quēadmodum lib. 6. Phys. Arist. docet; igitur vel anima diuisibilis erit, quod nullus sanæ mētis concedet: vel si indiuisibilis est, neutiquā à corpore poterit separari. Deinde mouebitur ne sursū, an deorsum? vel ad quā loci differentiā? si quis rationē assignare poterit, ad quā loci differentiā aīa, dum decedit à corpore, moueat; facile quoq; eandē immortalem esse is idem vnicuique poterit suadere. Nona, si qua forma suum compositum diligit, cuius est forma, ea certè est rationis particeps anima, quæ si fieri posset, nunquam suum compositum deserere vellet, vt in hominis interitu experiri vnicuique licet; manet igitur rationalis aīa in humano corpore naturaliter, tanquam in eo, in quo suas omnes operationes exercere pōt, cùm sit illud instrumētis innumeris exornatum. Hoc si ita est, vt verè est, sequitur, animam extra corpus nullum statum naturalē habere, sed extra illud, vbicunque ponatur, inuitam detineri: nullum aūt violentum est perpetuum, ex Arist. doctrina 2. de Cælo tex. 18. igitur si concedere nolis, humanam animā vnà cum corpore mori; necessariò saltem concedes, eandem post aliquod tēporis spatium aboleri. Sed dicas quæso, eo temporis curriculo, quo à corpore seiuncta manet, quas nam operationes edet? Nihil forsan, aut texet? Certè cùm absque cogitatione, corporeisq; organis, nihil operari possit, ociosa torpescet, & veluti insinuatis manibus feriabitur, quod tanquam philosopho indignum, penitus reijciendum est. Vnà igitur cum corpore, aut saltē paulò post, anima intercidet, nisi, vt Pomponatius ait, vel ad Democriti resurrectionem, vel ad Pythagoræ transmigrationem confugiamus, quod tāquā valde fabulosum à grauioribus philosophis existimatur. Postrema, si Arist. immortalem humanam animam censuisset, dubio procul aliquid de illius statu post hominis obitum docuisset: at de hoc ne verbum quidem; non ergo consilium eius fuit, ipsam immortalē statuere. Consecutio est manifesta: qui fieri. n. posset, vt Arist. qui tàm diligēs fuit naturæ operum rimator, cæteris de rebus adeo copiosè, subtiliterque scripsisset, vt nihil, quod ad illarum perfectam cognitionem attineat, desiderari posse videatur: in hoc autem maximo negocio. s. de statu animæ, post hominis obitum, penitus tacuisset, de quo tñ plures philosophi verba fecerunt, qui immortalem humanam animam esse crediderunt? Quare cùm nullum hac de re Arist. sermonem habuerit; apertissimum argumentum est, mortalem ipsum humanam animā censuisse. Has existimo validiores esse rationes, quæ pro animæ mortalitate adduci solent.

Octaua. Nona. Decima.

Animæ immortalitas apud Arist. & autoritatibus, & rationibus ostenditur: Cap. VI.

Opposita autem sñia, Arist. s. immortalem humanam animam censuisse, non suis iacet patrocinijs destituta, sed doctissimorum hominum autoritatibus, firmissimisque ex Aristot. fonte rationibus haustis se tuetur, ac fulcit. Ad autoritates quod attinet, si cui vnquam scriptori hac in re fides habēda est, plenissima certè Theophrasto haberi posse videtur; qui ex Themistij relatione, non Arist. modò discipulus, sed charissimus quoque eius consanguineus fuit: verisimile quidem est, eum in tanta difficultate sæpius Arist. præceptorē suum adijsse; atque tandē ex multis sermonibus cum eo habitis, ipsius sñiam expiscatum esse: at verò Theophrastus omnis interitus expertē humanam animā statuit; hanc igitur eandē ipsiusmet Arist. sñiam fuisse, existimandum est. Verùm non Theophrastus modò inter Græcos scriptores, in mortalem animàm ex Arist. sñia defendit, sed & alij complures, si eorum volumina perlegātur: in hanc. n. sñiam Themistius (licet ipse cum Auer. vnā in omnibus animam esse putauerit) Priscianus Lydus, Theodorus, Philoponus, Ammonius, Porphyrius, Olympiodorus, atque alij plures Arist. interpretes concesserunt, qui tunc in Grecia vigebant, quibus nescio cur fides abroganda sit, vt vni tantum Alex. habeatur. Inter Arabes etiam eiusdem sñiæ fuit Auicēna, in peripatetica philosophia nō parùm exercitatus, & inter Latinos Albertus Magnus, qui vniuersam Arist. philosophiam ingenij sui splendore collustrauit. San. Thomas primus post Auer. illius operum interpres. Ægidius Romanus, non minus in Aristotelica philosophia, quàm in sacra Theologia eruditissimus, atque ex recētioribus philosophis quamplurimi. Si igitur apud oppositæ sñiæ sectatores, argumētum ab autoritate alicuius momenti est,

Argūm ab autoritate. Theophrast. Arist. discipulus, & cōsanguineus. Themistius. Priscian. Lydus. Theodorus. Philoponus Ammonius. Porphyrius. Olympiod. Auicenna. Alb. Magn. S. Thom. Aegid. Rom.

multò magis me arbitror hanc sniam hisce autoritatibus, quàm illi oppositam, allatis iã testimonijs confirmasse. Sed est præterea aliud argumētum, quod tametsi suasoriū est, à plerisque tñ doctissimis viris plurimi factum esse video: etenim legat quis Arist. quantum velit, nullum vnquam apud ipsum expressum verbum reperiet, quo animæ mortalitatē fateatur, sed id solùm aduersarij, per obliquas consecutiones violēter extorquent. Contrà verò animę immortalitatem multis locis (vt videbimus) ita perspicuè, cõcessit, vix vt clariùs edoceri vnquam posse videatur: quod argumēto certè omnibus esse deberet, ipsum Arist. si non omnino animæ immortalitatem demonstrare potuit, saltem in hanc partem maximè fuisse propēsum. Innumeræ autem ex varijs ipsius locis rationes elici possent, quibus vnicuiq; immortalitas animæ euidentissimè suadeatur: at nolo ego hunc modò laborem subire, cùm præsertim Franciscus Piccol. Vir excellentissimus, lib. de humana mēte, omnes ferè rationes, quæ ex Arist. operibus elici possunt, in vnum congesserit, atque easdē optimè declarauerit. Ego communiora afferam testimonia, quæ passim in Scholis audiuntur, eo potissimùm consilio, vt ostēdam, solutiones, quibus eis resistere aduersarij nituntur, nullius esse roboris, neque momēti: quod quidem sequenti capite præstiturus sum. Primum igitur testimonium elicitur ex 1. lib. de Anima textibus 65. & 66. vbi asserit Arist. mentē substantiam quandam existentem innasci videri, & non * interire. Rursus amare, cogitare, & similia, vnà cum corpore perire; intellectum autem nostrum diuinum quippiam, interitus, & passionis expertem appellat: nescio, an Arist. clarioribus verbis animæ nostræ immortalitatem explanare potuisset. Secundum testimonium non minus apertum habetur 2. de Anima tex. 21. vbi Arist. postquã cæteras animæ partes diligēter considerauit, ait, Intellectum, qui speculatur, esse aliud quoddam animæ genus, à sentiente, & vegetante distinctum, quod ceu perpetuum, & indissolubile ab eo, quod interit, seiungi, separarique potest. Tertium educitur ex 3. lib. de Anima tex 20. vbi conceptis verbis asserit Arist. intellectum in actu (de eo. n. intellectu ibi loquitur, vt clarè in illius contextus explicatione patefeci) quo contemplamur, secundum id, quod est. i. secundum suum esse, & secundum suam substantiam immortalem esse. Quartum sumitur cū ex tertio libro de Anima tex. 4. & 6. tùm ex 1. de Partibus animalium, cap. 1. vbi humanum intellectum immaterialem esse Arist. affirmauit, ac proinde ipsum à physica consideratione seclusit: cùm autem omnis immaterialis potētia interitus sit immunis, sequitur, humanum intellectum, ea ratione, qua materia caret, immortalitatis prærogatiua gaudere. Quintum elicitur ex 12. Metaph. textibus 16. & 17. vbi Arist. de formis sermonem habens, ait, formas mouētes, cuiusmodi sunt Intelligentiæ, ante singularum rerum generationē existere: eas verò, quæ ad alicuius rei constitutionem pertinent, non priùs esse, quàm compositum ipsum cōsistat. Quærens deinde, an aliqua istarum formarum post dissolutum cōpositum manere possit, scribit, in quibusdam nihil prohibere, veluti si anima talis sit; non quidē omnis, sed ea tantum, quæ rationis particeps est. Sextum elicitur ex 2. de Gen. animalium cap. 3. vbi rationalem animam ex spumoso, & crasso semine non oriri, quemadmodum sentientē, & vegetalem, quæ ex potestate materiæ educuntur, Arist. docet, sed extrinsecùs corpori accedere, diuinitusque produci: immortalis igitur ipsa est, alioquin eius ortus ab aliarum animarum procreatione nequaqam differret. Septimum ex ijs elicitur, quæ Arist. & 1. Ethic. & alijs frequēter moralibus libris scripta reliquit: vbi hominem ad vltimum finem, siue ad felicitatē, quæ, eo autore, in perfecta substantiarum abstractarum cognitione, siue in perfectissimo sapiētiæ habitu consistit, destinatum esse asseruit: si mortalis aūt est rationis particeps anima, nunquam homo vltimum illum finem, ad quem à natura destinatus est, cõsequi poterit. Ecquis. n. est, qui in hac vita perfectum hunc sapiētiæ habitum acquirat; quique tantum sciat, & intelligat, quantum scire, & intelligere potest? Nullus, opinor, quinimmò appetitus cognitionis in hac vita infinitus est: vt. n. quisque doctissimus est, & plurimarum rerum sciētia præditus; ita maximè scire desiderat: nullus igitur in hac vita suum vltimum finem obtinere vnquam poterit; cùm tota hominis ætas ad vnam tantum scientiam perfectè acquirēdam nequaquam sit satis; atque adeo rationalis anima mortalis non est, nisi naturalē hominis ad felicitatem appetitum, frustra ipsi inditum esse concedamus, quod non Arist. modò, verùm etiã philosophis omnibus aduersatur. Octauum ex ijs sumitur, quæ 3. & 9. Ethic. libris Aristo. scripsit: vbi docuit, hominem pro patria, pro bono publico, atque et pro amicis mortē eligere.

Argūm suasorium satis efficax, ad credendam animæ immortalitatem ex sententia Arist.

Vide Franc. Piccol. in li. de humana mente.

Primū testimonium pro animæ immortalitate ex 1. de Anima.

*Caue à deprauatis codicibus, qui loco nō interire habent interire, & lege ex Græcū, optimasque versiones.

Secūdum testimoniū ex 2. de anima.

Tertium testimoniū ex 3. de anima.

Quartum testimoniū ex 3. de ani. & 1. de partib. animal.

Quintum testimoniū ex 12. Metaph.

Sextum testimoniū ex 2. lib. de gener. animal.

Septimum testimoniū ex 1. Ethico.

Octauum testimoniū ex 3. & 9. Ethi.

re, seque virum fortem ostendere debere, cui mortem contemnendam esse præcipit: si autem humanus animus mortalis est, tunc nulla in re, quanuis maxima, mors homini optanda esset, immò quodcũque vel nefandum scelus perpetrare potius, quàm mortem subire deberet: at hoc est contra Aristotelem locis adductis, immò contra naturam ipsam: nos enim, natura, ista, etiam pro sua ipsorum vita tuenda, facientes, odio habemus; eos autem, qui cõtrà omnia faciunt, diligimus, & laudamus: quod certè non accideret, nisi humanus animus immortalitatis titulo gauderet. Hæc sunt præcipua testimonia, quibus communiter animi immortalitas apud Aristotelem suadetur, quæ tamen ex ijs, quæ sequenti cap. dicturi sumus, & clariora apparebunt, & solidiora.

Aduersariorum responsiones ad duas primas Aristotelis autoritates adducuntur, & confutantur. Cap. VII.

HAs autem Aristotelis autoritates parui omnino æstimant mortalitatis animæ defensores; quinimmò aiunt, suam ipsorum sententiam magnum ex illis robur, & fundamentum accipere, si tamen verus, atque germanus sensus ipsis attribuatur. Quare ad primam autoritatem respondent, Aristotelis sermonem ibi esse tantum de intellectu agente, qui substãtia quædam æterna est, indissolubilis, impassibilis, & diuina: non enim aliud est, inquiunt, intellectus agens, quàm Deus ipse, quemadmodum Alexander arbitratus est. O Aristotelicæ philosophiæ perturbatores, est ne Deus substantia quæpiam, quæ alicui innascatur? Forsan dicẽt, eũ quodãmodo per irradiationẽ, seu collustrationẽ innasci. At hæc ipsa collustratio nõ est substãtia inexistens, & permanens, sed accedit, & recedit. Deinde quis nã modus loquẽdi esset iste, ipsum intelligere, marcescit, quodam interius corrupto, Deus aũt diuinum quippiã & impatibile est? Quis ignorat, Deum diuinum aliquid, & impatibile esse? Sed dicant, obsecro, cur Aristoteles apposuit illam particulam, *fortassis*? Dubitauit forsan, Deum diuinũ aliquid, & impatibile esse? Neminem certè arbitror reperiri, qui apertissimè non cognoscat, Aristotelem in ijs contex. de Deo minimè fuisse locutum: immò ne de intellectu quidem agente, ponendo cum alijs peripateticis, ipsum differentiam quandam animæ esse, ab intellectu patiente distinctam: nam vix de anima sermonem inceperat, nec dum planè, ad quod genus ipsa pertineat, definiuerat: id autem lib. 3. ostensurus est, vbi de vtroque intellectu, agente. s. & patiente cumulatissimè disputabit. Si quis igitur contextus illos, quinimmò totum illud caput perlegerit, inueniet, Aristotelem de anima, & potissimùm rationis participe locutum esse: ait enim tex. 64. *Melius enim fortassis est, non dicere animam misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem anima.* Volebat probare aduersus Platonicos, animam à se ipsa non moueri, ostenderatque supra, eam & motu ad locum, & motu alterationis immobilem esse; ideo innuit, ipsam quoque interitu carere. Et quoniam aliquis obijcere poterat, ipsum intelligere, ac deinceps intellectum, siue rationalem animam aliquando marcescere: soluit obiectionem, atque ipsum quidem intelligere aboleri: non tamen intellectu, sed aliquo intus marciente dissoluto, quod necessariò ad intellectionem ante requiritur: illud autem est phantasia, sine qua non posse intellectum nostrum quicquam operari, sæpius Aristoteles asseuerauit, eo modo, quo suo loco patefaciemus: intellectus autem impatibilis, indissolubilis, immortalis, & fortasse diuinum quippiam est. Ita ille Aristotelis locus, quoruncunque sapientum iudicio, explanandus est. Cur autem Aristoteles illam particulam, *forsasse*, apposuerit, explicabo inferiùs, dum meam de animi immortalitate sententiam, de Aristotelis sententia deprompsero. Ad secundam autoritatem, dum dicebat Aristoteles intellectum, sicut perpetuum à dissolubili, separari posse: respondent, locum illum de separatione quantum ad operationem intelligendum esse, quia. s. intellectus in operando, organo corporeo non vtitur, & propterea interire non põt, eo interitu, quo virtus organica destructo organo extinguitur: non tamen inde sequitur, vt intellectus simpliciter à corpore separabilis, atque absolutè indissolubilis sit. Optima sanè responsio, sed quæ sententiam nostram maximè probet, atque omnino confirmet: enimverò si intellectus, quantum ad operationẽ separabilis est, quia. s. nulli organo corporeo affixus est, sed est omnino immistus, vtpote qui ex subiecto nullo constet, nec obiectũ vllum veluti congenitum habeat, vt lib. 3. de anima tex. 19. Aristoteles fatetur; sequitur procul dubio, ipsum quoque quantum ad essentiam, & substantiam à corpore separabilem esse:

Rñsio ad primam autoritatem.

Confutatio.

Vera explanatio tex. 65 & 66. 1. libri de Anima.

Rñsio ad secundam autoritatem.

Vide Scotũ in 4. dist. 43. q. 2.

Confutatio.

non

non enim video, quid illi ad hanc rem impedimento esse possit, si nullam à corpore pendentiam habet. Sed, obsecro, Aristotelis contextum diligenter consideremus: Ait philosophus, speculatiuam potentiam videri aliud genus animæ esse, quod solum, sicut perpetuum à dissolubili separari potest. Si hæc separatio quoad operationem intelligeretur; igitur operatio intellectus perpetua esset: quod tamen est falsum, quia in corpore non modò intellectus operatio perpetua non est, sed ne continua quidem: cùm frequenter impediatur. Intellexit igitur Aristoteles, totam substantiam ipsius speculatiuæ potentiæ, perpetuam, & indissolubilem esse, quæ ab eo, quòd mortale, & dissolubile est, nimirum à corpore seiungi facile possit. Quòd autem hæc sit vera huius loci interpretatio, manifestum vnicuique fiet, antecedentia verba consideranti: ita enim, & non per transennam Aristotelis contextum legere, atque eiusdē mētē expiscari oportet. Definiuerat animam esse principium, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus: duplicemque deinde quæstionem discutiendam proposuerat: Alterā, num hæ quatuor, nempe vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum (sic n. illa appellat) essent animæ partes distinctæ, an potius vnius, & eiusdem animæ facultates: alteram; esto sint vnius, & eiusdem animæ facultates, non autem partes, seu animę distinctæ; hæ facultates sola ne ratione, definitioneve dissideant; an potius sint inter se loco, atque subiecto disclusæ. Soluit hanc quæstionem, & ait, in aliquibus non esse difficile videre, facultates illas loco, & subiecto minimè disclusas, sed duntaxat ratione distinctas esse. Id in plantis conspicitur, quarum partes disclusæ, vim vegetalem, atque altricem retinent, ea potissimū ratione, quia anima plantæ, atque eius vires, & facultates per totum corpus æquabiliter diffunduntur. Lacerta pariter, si in duas partes diuidatur, motum adhuc retinebit, & sensum, quos cogitatio, & appetitus sequūtur. Ex quo elicimus, facultates has in lacerta definitas sedes nō habere; sed per eius membra, & artus vndique expansas esse. His explicatis, reliquum erat, vt Aristoteles propositam quæstionem, etiam quo ad rationalem facultatem explicaret: an scilicet, illa in humano corpore certam, & determinatam sedem habeat, ab alijs facultatibus distinctam. Huius autem quæstionis solutionem difficilem esse asserit tex. 20. quia non dum constat, quæ nam facultas sit rationalis virtus, organica ne, an ab organo seiuncta? Ideo quasi explicans id, quod subodoratus est, & rationalem animam ab aliarum facultarum numero quodammodo excludens, videri sibi illam esse, ait, quoddam animæ genus, quod perinde ac perpetuum, & indissolubile, ab eo, quod interit, separari facilè potest. Si igitur non dum constat, sit ne organica rationalis facultas, nec ne, vt Aristoteles fatetur: sequitur, eos perperam contextum illum interpretatos esse, qui asserunt, Aristotelem de separatione, quo ad operationem, non etiam quo ad substantiam, verba fecisse: non enim posteriora verba prioribus respōnderent.

Explanatio 20 contextu 3. de anima.

An animę facultates sint loco, & subiecto disclusæ, an sola rōne dissideant.

Confutantur aduersariorum responsiones ad tertiam, & quartam Aristotelis autoritatem. Cap. VIII.

AD tertiam autoritatem, quæ ex 20. contex. tertij libri de Anima sumpta est: vbi intellectum, quo contemplamur, quique vnum, & idem cum re intellecta omnino euadit; immortalem, atque perpetuum Aristoteles appellat; respondent vulgari illa responsione, ibi Aristotelem de intellectu agente locutum esse. Cùm enim superiùs naturam intellectus patientis explicasset, ibi de intellectu agente differendum proposuisse: immò totum illud caput, quod est in ordine tertium, de intellectu agente inscriptum fuisse: modò fatentur & ipsi, intellectum agentem, qui non est aliud, quàm Deus ipse, immortalem, atque perpetuum esse: Hæc responsio ijs omnibus satisfaciet, quibus tantùm curæ est Aristotelis verba, aut versiculos obiter percurrere, non etiam integras eiusdem ratiocinationes, germanamque sententiā planè assequi: & fortasse dum alijs se satisfacere arbitrātur, nescio, an sibimetipsis satisfaciāt. Facillimum quidem esset omnes obiectiones ita diluere, nisi Aristotelis contex. haberemus, ex quo rei veritatem, ipsis inuitis, elicere possumus. Sanè meliorem modum huiusmodi responsiones confutandi non inuenio, quàm verba contextus diligenter perpendere, vt si ipsi noluerint, saltem alij euidenter intelligant, quid re vera Aristoteles ibi explicare in animo habuerit. Si absque tædio integrām illius contex. explanationem hic inferere possem, arbitrarer certè, me plurimis hac in re satisfacturum esse: sed nimis lōga esset expositio, quæ aliquā

Rāsio ad tertiam autori.

Confutatio.

do,

do, Deo annuente, cum integris commentarijs in lib. de Anima in lucem prodibit. Afferam nunc quæ necessaria sunt, & sine quibus aduersariorum responsionis falsitas percipi nequaquam potest. Intellectus humanus, cuius naturam Arist. lib. 3. de anima potissimùm contemplatur in tres veluti gradus partitus, distributusque est. Primus est, cùm ipse, veluti nascens, nuda quædam quasi tabella est, in qua nullius rei pictura designata sit; sed hoc modo ad rerum tantum species, siue imagines recipiendas potestatem habet: hunc intellectum patientem Latini, Græci verò intellectum potentiæ nuncuparunt. Secundus gradus est, cùm hic idem intellectus, quasi adolescens, intelligibilium specierum appulsu, ita afficitur, vt arbitratu suo intelligendi munus obire possit: iam.n. habitum consecutus est, tuncque intellectus in habitu, vel intellectus adeptus appellatur. Verùm quoniã intellectus, speciebus iam intelligibilibus in sese receptis, quodammodo feriari dicitur, quia (vt ait Simplicius) non extra se progreditur, sed intra se ipsum manet, nullumque opus de se promit; idcirco alius ei status assignandus est, tertiusque illius gradus oritur, qui est, cùm re ipsa aliquid operatur, hoc est, intellectionẽ, vel alicuius rei scientiam parit, atque progignit: tũc enim perfectionẽ, & absolutionem suam adeptus est, atque intellectus secũdum actum appellatur.

Breuis explanatio cõtex. 17. 18. 19. & 20. tertij li. de Ani. quæ præpositæ aduersariorum responsio cõfutatur.

Tres gradus intellectus humani.

Sed quorsum hæc intellectus partitio? Vt clarè ostendã, de quonã intellectu in vigesimo illo contex. Arist. sermonem habuerit: in hoc.n. totius difficultatis nostræ summa consistit. Legat quicunque voluerit, sed attentè, non oscitanter, tertium librum Aristotelis de Anima, inueniet que, eum ab initio libri vsque ad contextũ octauum, de eo tantum intellectu verba fecisse, qui pura potentia, & absolutè patiens nuncupatur; quatenus ille quidem in spirituali natura gradum possidet, sed non dum tñ intelligibilibus speciebus decoratus est, sed illas tãtum recipiẽdi potestatem habet. A textu verò 8. vsque ad 17. inueniet, eum de secundo gradu intellectus humani, hoc est de intellectu patiente locutum esse, qui non amplius purè patiens est, sed iam intelligibiles species, immò etiam habitum quendam, quo intellectionem ipsam educere valeat, adeptus est.

Lege q̃so diligenter totã hanc explanationem, si cupis rẽ pulcherrimã percipere ad animæ imortalitatem attinentem.

Reliquum autẽ erat, vt, pro absoluta totius intellectualis naturæ declaratione, tertium quoque gradum intellectus humani depromeret: id aũt in textu 17. præstare incipit, & perperam caput illud ab aliquibus de intellectu agẽte inscriptum est: nam de eo tantum obiter ibi Arist. loquitur, vt mox aperiam: neque rursus per capita, immò neque per tex. libros suos disposuit. Sed ad rem. Disputaturus erat Arist. de intellectu secundum actum, hoc est de eo, qui acquisito iam habitu, proprium quasi partum edit, in intelligẽdique actum erumpit. Verum quemadmodum in omni natura, quicquid producitur, ex duobus simul iunctis, ortum habet, quorum alterum materiæ, efficientis alterum rationem subit; ita optimè cognouit Arist. nobilissimum hunc intellectus partum, nimirum intellectionem ipsam, absque duorum copulatione, quæ agentis, & patientis relationem inter se habeant, in lucem emergere non posse. Quamobrem in contex. 17. conclusit, in ipsa quoque anima has easdem differẽtias existere necesse esse, si opus aliquod illa edere, atque ex se promere debeat: eæ autem sunt intellectus agens, & patiẽs, quos differẽtias in anima existentes appellauit. Videant hinc Alexandræi, an, secundum Arist. intellectus agens sit Deus, animæ assistẽs; dùm eum esse differẽtiam animæ, ab intellectu patiente distinctam, apertè docuerit. Sicut igitur patiens intellectus aĩæ nõ assistit, sed in ipsa vt dña quædã inexistit; ita pariter de intellectu agẽte dicendum est.

Ex cõtex 17. 3. lib. de ani. elic. aduersus Alexandreos, intellectum agentem non esse Deum, cũ sit dña in anima existens.

De hoc itaq; intellectu agẽte obiter tñ tex. 18. Arist. loquitur, ipsius munus patefaciendo, qđ est oĩa facere, hoc est, illustrare phãtasmata, & oĩa, quę potestatę intelligibilia sunt, actu, & reipsa intelligibilia reddere. Hunc quoq; intellectum tex. 19. asserit immistum, & separabilẽ esse, hoc est, nulli organo corporeo affixum, sicut nec intellectum patientẽ. Eliciunt ex hoc tex. Alexnd. solum intellectum agentem immortalem esse. Re vera non loquitur Arist. in hoc tex. de separationẽ intellectus à corpore, sed de separatione facultatis ab organo, vt vnicuique rectè intelligenti patere facilè potest. Sed fac, loqui ibi Arist. de separatione intellectus à corpore, statuereque intellectum agentem immortalem esse; quod nam clarius, aut validius argumentum ad sñiam nostram confirmandam habere possumus, hoc est ad probandum intellectum patientem, qui propria hominis forma statuitur, immortalẽ esse? Legant sequentia verba eiusdem contex. dum ait Arist. *semper.n. honorabilius est agens patiẽte, & principium materia.* Vtitur Arist. hoc argumento, quo vult ostendere, agentem intellectum separabilem, & immistum esse: intellectus patiens separabilis, & immistus est, vt superius

Ex contextu 19. eiusdem libri malè eliciunt Alexandrei intellectus agẽtis immortalitatem, quanuis re vera & ipse secundum substantiam imortalis sit, queadmodũ intellect. patiens.

perius

periùs tex. 4. 6. 12. & alijs demonstratum est; igitur intellectus quoque agens separabilis, & immistus est. Probat consecutionem, quia quod minus nobili conuenit, nobiliori quoque conuenire videtur: sed intellectus agens est nobilior intellectu patiente, sicut quodcunque principium est nobilius materia; ergo intellectus agens, & patiens eisdem proprietatibus gaudent. Suo se igitur Alexandræi gladio iugulant, dum ex hoc textu agẽtis intellectus immortalitatem el cere contendunt: sed nullum ictum hic timeant, quia, vt dixi, de separatione facultatis ab organo ibi Aristoteles loquitur; & huius quoque rei ipsos Alexandræos sibi conscios esse certò scio. Sed hoc obiter. In tex. autem 20. præstare incipit Aristoteles, quod pollicitus est, dum ait, *Idem autem est secundum actum scientia cum re ipsa.* Cõmunis est expositorum sententia, Aristotelem per scientiam secundum actum, tertium intellectus gradum intellexisse, hoc est, intellectum humanum, qui actu intelligit, resque intelligibiles quasi in semetipsum transformat, adeo vt vnum, & idem penitus cùm illis euadat. Aperit Aristoteles differentiã huius gradus intellectus ab alijs, dum scribit, *Quæ verò secundum potentiam tempore prior in vno est.* In vno, & eodem indiuiduo, inquit, prius tempore est intellectus absolutè patiens, quàm sit intellectus secundum actum: enimverò pueruli, vix dum à matre rubentes, intellectum illum patientem habent; tamen quia nondum ille intelligibilibus speciebus decoratus est, ideo non intelligit: procedente autem tempore, tertium hunc gradum acquirit, in intelligẽdique actum erumpit. Sed præterea, in vno, & eodem indiuiduo secundus gradus intellectus, quàm tertius tempore prior est: nam fieri potest, vt intellectus intelligibiles formas in se habeat, & nihilominus nullum intelligendi actum educat: ideo rectè dicit Aristoteles, aliquando quidem eum intelligere, aliquando verò non item. *Separatus autem, est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, atque perpetuum.* Considerent quæso veritatis amatores, an verba hæc intellectui agenti aptari aliquo modo possint: hucusque enim, vt aperui, de intellectu in actu Aristoteles locutus est, eius differentiam ab intellectu purè patiente, & ab intellectu in habitu declarauit; nunc autem sermonem non interrumpit, sed absque aliorum verborum ambitu, vnum statim illius præcipuum attributum patefacit, quod est, ipsum solum perpetuum, atque immortalem esse. Quinimmò illa particula, *solum*, satis est, ad demonstrandum, immortalitatem intellectus in actu concludere hic Aristotelem voluisse. Etenim intellectus in habitu, vt talis est, non semper operatur: intellectus purè patiens nunquam operatur; quia non potest operari: at verò intellectus in actu, qui vnũ, & idem cum re intellecta iam euasit, semper operatur, & semper intelligit: propterea dicit Aristoteles hunc intellectum, vbi separatus est, solùm esse id, quod est, hoc est puram substantiam, ac veluti simplicem quidditatem; & hoc solùm ipsum quod est, perpetuum, & immortale esse. Hanc autem verã esse, atque germanam huius loci interpretationem, ex verbis sequentibus elicere possumus, dum ait, *non reminiscimur autem, &c.* Posset quis Aristoteli obijcere, si tu ponis hunc intellectum in actu immortalem, atque perpetuum esse, quid est causæ; cur post mortem non reminiscamur? (de reminiscentia enim post mortem loquitur, quia clarũ est, nos, dum viuimus, reminisci) soluit philosophus hoc dubium, aitque, nos post mortem non reminisci, quoniam ad reminiscentiam aliqua necessaria sunt, quæ intellectum moueant, nimirum phantasmata: post mortem autem non adsunt phantasmata; quia nec adest phantasia, quam hic vocat intellectum passiuum; quemadmodum & lib. 2. de Anima text. 155. & alibi frequenter appellauit: hic autem intellectus passiuus, siue phantasia, dissolubilis est, & sine ea nihil anima intelligere potest: necesse enim est, intelligentem phantasmata speculari. Quare post mortem manet solùm intellectus semper intelligens, & nunquam reminiscens: quasi velit Aristoteles docere, intellectum separatum, solis acquisitis speciebus in continuo intelligendi actu versari. Nec est, quòd mordicus, & peruicaciter hic aliqui tueantur, per passiuum intellectum, intellectum potentiæ, quam Scholæ appellant possibilem, Aristotelem intellexisse: quoniam verba illa sequentia eius mentem apertissimè explicant, dum ait, *& sine hoc nihil intelligit anima.* inanis nãque esset istiusmodi probatio: quis enim ignorat, absque intellectu potentiæ nihil animam intelligere posse? Per intellectum igitur passiuum, intellexit Aristoteles phantasiam, quæ est veluti officina quædam, in qua intelligibiles species intellectus ipse agens fabricatur, sine quibus intellectus potentiæ proprium partum edere, hoc est, ipsam intellectionem gignere nulla ratione potest. Hac breui horum contextuum

Pondera horum verborum explanationem.

Quo ordine humanus intellectus tres supra dictos gradus recipiat.

Explicat hic apud Aristo immortalitas intellectus in actu.

Hunc intellectũ separatũ Aristot. 1. de Part. anima. c. 1. in extremo, à physica consideratione seclusit. propterea quod nõ est natura, & ille est locus notabilis pro animæ immortalitate in doctrina Arist.

Cur post mortẽ nõ reminiscamur.

Phantasia quæ rationalẽ vi quodãmodo imitetur, ab Arist. intelligentiæ larga appellatione cõprehenditur.

Intellectus in actu cum à corpore seiũctus est, non feratur.

ex-

explanatione, iã satis dilucidè aperuisse mihi videor, aduersariorũ respõsionẽ ad tertiã Arist. autoritatẽ, ineptissimam esse, neq; illis verbis illo modo accõmodari posse. Ad quartã autoritatẽ, qua rationalis aĩa ideo immortalis esse dicebatur, quia materia caret; negãt huiusmodi consecutionem: nam tametsi rationalis anima materia careat, quæ sit eius pars; materiam tamen possidet, in qua recipitur: hoc autem satis esse, inquiunt, vt aliquid occidere possit. Dum enim Arist. 7. Metaph. contex. 22. materiam describens, illam esse ait, qua res esse, & non esse potest; vtroque modo id intelligi voluit, nimirum tam de illa re, cuius materia est pars, quam de illa, quæ in materia recipitur; alioquin forma ignis, aut id genus alia, quia ex materia non constat, nunquam interiret; interit tamen, & illud esse, quod habebat, amittit, quod certè nulla alia ratione fieri putant, nisi quia in materia recipitur. Cùm igitur rationalis anima sit forma in materia recepta, sequitur, vt ipsa quoque dissolubilis, atque mortalis sit. Quãuis non nihil difficultatis illius propositionis interpretatio contineat. s. materia est, qua res potest esse, & non esse; tamẽ ne extra rem propositam diuagemur, contra istam responsionem hoc argumentum dirigo, quo humanam animam, & si in materia recepta est, nihilominus indissolubilem, & immortalem esse, probare contendo. Argumentor itaque tali pacto; Omnis forma, quæ à materia depellitur, sensim contrarijs qualitatibus, & accidentibus ad interitum præparatur, quemadmodum in generatione ignis ex aere contingit: aer enim oppositę formæ qualitatibus afficitur, sensimque eius forma quodammodo languescit, atque tandem aboletur, noua ignis forma in materiam succedente. Addo nunc minorem propositionem; sed rationalis anima nullis qualitatibus affici põt, quæ ipsam ad interitum præparent; nihil enim cum eius actione corporea actio communicat, vt lib. 2. de Ortu animalium cap. 3. Aristot. asserit; igitur quanuis anima in materia recepta sit, nequaquam tamen interire, aboleriue potest. Sed obijciet aliquis, si anima à materia depelli non põt: homo igitur immortalis erit. Respondeo longè alia ratione humanam animam à corpore depelli: ipsa enim in humano corpore ob communionẽ illam, quam cum inferioribus facultatibus habet determinatam quandam affectionem exposcit, citra quam in corpore consistere nequit: eò vsque igitur in corpore manet, quousque in illo suas functiones obire potest: obire autem suas functiones non potest, cùm illa corporis affectio, & constitutio dissoluta est.

Respõsio ad quartam autoritatem.

Confutatio.

Obiectio.

Solutio.

Confutantur aduersariorum responsiones ad quintam, & sextam Aristotelis autoritatem.

Cap. IX.

AD quintam autoritatem ex 12. Metaph. tex. 17. desumptam, vbi Arist. rationalem animam, dissoluto composito, superstitẽ esse affirmauit, respondẽt Alexandri sectatores, ibi Arist. non de anima rationis participe, sed duntaxat de intellectu agente disputare: quod ex ijs ipsis Aristotelicis verbis elicere se putant; non enim ait Arist. dissoluto composito, manere animam, sed intellectum: per intellectum autem, clarum est, inquiunt, apud omnes, agẽtem intellectum intellexisse. Audiui ego hanc responsionem à multis, quibus cum frequẽter mihi hac de re disputatio fuit; & profectò aliam responsionem ad meam sñiam validius firmandam non optabam; hic enim & ratione, ex eisdem Arist. verbis eruta, & autoritate, non aliunde, quàm ab ipsomet Alexandro petita, apertissimè ostendere volo Arist. eo loco de rationali anima, non item de intellectu agẽte locutum esse. Etenim Arist. duobus illis contex. 16. & 17. aduersus Platonis ideas disputans, quærit, num formæ antequam compositum sit, existere possint; distinguitque formas in mouentes, & in eas, quæ dant esse, quas informantes appellant. De formis mouẽtibus, cuiusmodi sunt Intelligẽtiæ, clara, inquit, res est: tanquam enim antea ortæ existunt: formæ verò, quæ dant esse, non prius existunt, quàm compositum sit: cùm enim sanus est homo, tunc etiam sanitas est: & forma, inquit, æneæ sphæræ; simul est atque ænea sphæra. Hoc totum dicit Arist. tex. 16. Inquirit deinde tex. 17. vtrum aliqua illarum formarum, quæ dant esse, post dissolutum compositum manere possit. Et respõdet hisce verbis, *In quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit, non omnis, sed intellectus.* Hic per intellectum Arist. non quidem intellectum agentẽ, sed animam rationis participem, à duabus alijs, naturali. s. & sentiente distinctam, intellexit; quod sic ostẽdo. Arist. enim in eo textu de formis informantibus loquitur, quæ dant esse composito, quæque à formis mouentibus distinguuntur, vt omnibus apertissimum est; nec ipsi Alexandræi certè negabunt: sed

Respõsio ad quintam autoritatem.

Confutatio.

Expositio tex 16. li. 12. Metaph.

Expos. tex. 17. eiusdẽ lib. qua ostendit ibi Arist. nõ de intellectu agẽte, sed de rationali anima locutum esse.

intel-

intellectus agens, apud ipsos, non est forma, quæ det esse composito, cùm sit Deus: igitur in eo textu Aristoteles non loquitur de intellectu agente. Si soluerint hoc argumentulum, acquiescam. Sed addo præterea ipsius Alexandri autoritatem, qui apertissimis verbis affirmauit, Aristotelem in eo textu de rationali anima, vt à sentiente, & vegetali distinguitur, locutū esse, & ne Alexandri sensum commentatione videar expedire, ipsa eius affero verba, quę sunt apud eum, lib. 11. Metaphysicorum com. 9. nam apud Græcos 12. liber est liber vndecimus, habentque textus aliter distributos. Exponēs igitur Alex. prædicta Aristotelis verba, ita scribit, *In quibusdam tamen nihil prohibet: nam cum animantium anima sit forma, nihil obstat, quominus anima quapiam, vt intellectus, siue anima rationis compos, maneat: expertes enim rationis mortales sunt.* Videant nunc Alexandræi, quantum intersit, Aristotelis tantum verba dimissa sententia, ad libidinem interpretari. Sed dicent fortasse, quomodo hoc apud Alexandrum constare potest, qui humanam animam mortalem esse putauit? Remitto eis hanc prouinciam, Alexandri dicta conciliandi; satis est mihi, ipsiusmet Alexandri autoritate probasse, Aristotelem in eo textu de intellectu agente, quemadmodum ipsi dictitant, non esse locutum. Ad sextam autoritatem, ex 2. lib. de Ortu animalium c. 3. desumptam, vbi Aristoteles, rationalem animam extrinsecùs corpori accedere, & diuinum quippiam, atque immortale esse, fatetur, mirantur, nos ex eo loco humanæ animæ immortalitatē deducere: nō enim, inquiunt, ibi de anima Aristoteles loquitur, sed de mente, quæ extrinsecùs homini accedit: nomine autem mentis frequenter Aristoteles intellectum agentem significare consueuit. Bone Deus, aut habent isti Aristotelis codices ab ijs, qui passim leguntur, omnino diuersos, aut si sunt illi quidem, rem certè facilem, atque apertam plusquam Cimerijs, vt aiunt, tenebris inuoluunt. Expende quæsò mecum, Lector amantissime, totum illud caput, aut saltem initium, vbi hac de re Aristoteles loquitur; videbis, num de intellectu agente, an de rationali anima ipse philosophus verba faciat. Discutiendum ibi proponit, vtrum in conceptu, siue in semine, anima resideat, nec ne: semen enim animatum esse, nemo prorsus negabit: adest igitur in eo saltem anima vegetalis: cùm vita plantæ viuat: procedente autem tempore, illud idem sentientem quoque animam, & rationis participem recipit. Hæc sunt verba Aristotelis, *sensualem etiam, qua animal est, tempore procedente recipi, & rationalem, qua homo.* Hic obiter nota, Aristotelem dixisse animam rationalem, non intellectum agentem. Excusat autem se Aristoteles, cur causam non explicet, quare vegetalis anima priùs tempore in semine appareat, aliæ verò procedente tempore accedant: id enim asserit, se in libris de anima satis commodè aperuisse. Difficile verò, ait, esse, depromere, quonam pacto rationalis anima tempore procedente corpori accedat, & vnde eam recipiat, hisce verbis, *Quamobrem de mente etiam quonam tempore, & quomodo, & vnde eam recipiant, qua principium id participant, plurimum dubitatur: sed enitendum pro viribus, & quo ad fieri potest accepisse operapretium est.* Ex solo verborum nexu, sermonisque continuatione elicere possumus, Aristotelem hic non de intellectu agente, sed de anima rationis participe verba fecisse. Sed præterea valde dubium esse, ait Aristoteles, vnde mens ista oriatur, & quonam modò tempore procedente corpori accedat: nullum autem dubium esset, si mentis nomine, agentem intellectum intellexisset; quia si clarum est apud Alexandræos, intellectum agentem, qui est Deus, extrinsecùs homini accedere, hoc etiam clarum apud ipsum Aristotelem extitisset, neque hac de re ille quidem hæsitasset. Cùm igitur huius rei explicationem valde dubiam esse, Aristoteles asserat; signum euidentissimum est, ipsum nomine mentis non agentem intellectum, sed humanā animam intellexisse. Cognouit enim tantæ difficultatis enodationem humani ingenij vires excedere, & propterea non pollicetur, se hanc rem planè, sed quoad fieri poterit, explicaturū. Concludit igitur, vegetalem animam in seminibus, siue conceptibus, potestate tantum, non re ipsa contineri, priusquam. s. cibum illi trahant, & officio eius animæ fungantur: ęquè enim omnia principiò stirpis vitam viuere videntur. Nec vegetalem solùm, verùm etiam sentientem, & rationis participem animam potestate in seminibus hisce verbis asserit reperiri, *De anima quoque sensuali pari modo dicendum est, atque etiam de intellectuali: omnes enim potentia priùs haberi, quàm actu necesse est.* Vbi obserua, Aristotelem non dicere de anima sensuali, & de intellectu agente, sed de anima sensuali, atque etiam intellectuali. His ita dispositis, & explicatis, construit modò Aristoteles syllogismum quendam hypotheticū disiūctiuū,

atque

Ipsius Alexādri autoritate ostēditur, Aristo. in supradicto cō. tex. non esse locutum de intellectu agente.

Verba Alexandri.

Difficultas I dictis Alex.

Rūsio ad sextam autori.

Confutatio.

Cōsideratio diligens verborum Arist. in 2. li. de Gener. animal. cap. 3.

Pondera hęc verba.

Ex his verbis elicitur, Aris. per mētem nō intellectum agentem, sed rōnalem animam significasse.

Arist. cognouit quàm difficilè sit de rationali aīa disputare.

Tres animę, vegetalis, sētiēs, & rōnalis potestate in seminibus continentur, non tū vno, eodēq; mō.

Syllogismus

atq; ita ratiocinatur;cum omnes prędictę aīæ, vegetalis, sentiens, & rōnis particeps potesta te prius in semine,quam re ipsa contineantur,aut omnes semini accedunt,cùm antè non fuerint , hoc est, aliquod tantum esse in semine habuerint, adeo vt de seminis potestate eductæ sint:aut omnes accedunt,cùm antè fuerint,hoc est,nullum sui esse in semine habuerint;sed iā antè ortæ,extrinsecùs ipsi accesserint: aut tertiò aliquæ istarum è semine proficiscuntur,aliquæ verò extrinsecùs originem ducunt. Addit nunc minorem propositionem ; sed fieri non pōt,vt omnes animæ antè fuerint, extrinsecùsque corpori accesserint; quoniam illæ animæ, quarum actio corporea est,absque corpore esse non possunt:actio autem vegetalis,& sentiētis animæ corporea est;igitur illæ animæ absque corpore esse non possunt:illæ igitur quodā modo necessariò in semine latent,atque ex illo iam affecto, & preparato educuntur. Tandē statuit huius syllogismi conclusionem , dum ait, *Restat igitur, vt mens sola extrinsecùs accedat,eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Ac si diceret Arist.si aliæ duæ animæ,puta vegetalis,& sentiens,eo quia actiones corporeas habēt,nec à corpore seiungi,nec extrinsecùs accedere possunt;sed ex corpore necessariò oriuntur;sequitur, vt rationalis anima cuius cum actione nulla corporea actio quicquam communicat,non ex crasso,spumosoque illo semine oriatur;sed extrinsecùs homini accedat,eaque sola,non itē vegetalis,& sentiens,diuina,& immortalis sit. Aperui iam veram,vniuscuiusque iudicio, Aristot.mentem: viderint Alexandræi,num vllo pacto hæc Aristot. verba ad intellectum agentem detorqueri possint.

hypothetic• ab Arist. con structus, ex quo rōnalis animæ imor talitas elicit.

Verba Arist. apertissima pro animæ immortalitate.

Confutātur aduersariorum responsiones ad septimam, & octauam, Aristotelis autoritatem. Caput X.

AD septimam autoritatem , ex 1. Ethic. alijsque moralibus libris eductam, vbi asserit Arist.vltimum finem,quem homini natura præscripsit, esse perfectā substantiarū abstractarum cognitionem; quæ,si hominis anima,sicut iumētorum, mortalis esset, nunquam haberi posset. Respondet Petrus Pompon.lib.de Rationalis animæ immortalitate (quem rectius de eiusdem animæ mortalitate inscripsisset) quemlibet hominem posse quidem finē illum,qui homini in vniuersum conuenit,obtinere : at verò illum, qui perfectissimæ parti,in vniuersitate totius humanæ naturæ contentæ, competit, neque posse quemlibet hominē obtinere,neque par esse, vt obtineat.Quemadmodum,enim,inquit,totum animal plura in sese continet membra,ad vnum finem vniuersalem omnia destinata,qui est totius animalis con seruatio;non tamen omnia eisdem functionibus inseruiunt,sed singulorum diuersa sunt munera:alioquin si cordis,hepatis,cerebri,aliorumque instrumētorum,eadem omnino essent officia,non consisteret animal.Quemadmodum etiam res omnes totius vniuersi, vltimo alicui piam fini designatæ sunt; nihilominus finis ille præcipuus, quem Intelligētia ex.gra.tanquā perfectissima vniuersi pars consequitur,non est necesse,vt homini quoque conueniat:nec finis,qui homini proprius est,cum bestijs,aut inanimatis rebus communicari dēt:ita propemo dum in humano mundo contingit,cuius singuli homines, ceu partes quædam illius statuuntur,& considerantur.Quod igitur alicui parti perfectissimæ,nimirum alicui homini conuenit, non dēt,inquit,singulis partibus conuenire:deformitas enim quædam in humano mundo cō spiceretur,si omnes homines eadem omnino munia obirent, eiusdemque omnino felicitatis participes essent.Quare cùm rerum pulchritudo in varietate consistat; fit,vt inter homines, quidam reperiantur,maximè speculationibus dediti;& hi sunt, qui perfectum felicitatis gra dum attingunt:alij,qui negotijs incumbentes,minùs speculationibus vacant,sed in varijs ar tibus sese exercent, quibus victum sibi comparent, & vestitum ; & hi quoque suum habent, quamuis non ita perfectum,felicitatis gradum. Nec ideo tamē inter illos vlla oritur inuidentia ; nam quilibet est sua sorte contētus,ea præsertim,cuius est capax.Quemadmodum etiam nulla est inter terræ partes inuidentia,quanuis vna sit altera cētro propior:non enim quælibet pōt esse cētrum mundi:sic nec quælibet ignis particula Lunæ concauum attingere potest, nisi vt toti coniuncta est. Cùm itaq; felicitas omnis, quam hominibus natura designauit,haberi in hac vita haud difficile possit;frustra profectò felicitas in alia vita,vtpote quæ non detur,expectanda est;atque ita Pomponatius , humanam animam mortalem esse concludit. Hæc Pomp.responsio,si rem attentè consideremus,multos habet defectus. Primò, non eadem,

Respōsio ad septimam autoritatem.

Pōponatius li. de ahim æ immortalit.

Confutatio.

Pp

dem, aut par ratio est membrorum animalis, aut diuersarum mundi partium, & singulorum, hominum, ad totam humanam vniuersitatem. Animalis membra sunt partes, quæ ad ipsius integritatem pertinēt; propterea necesse est, vt eorum munera distincta sint; alioquin animal vitæ operationes exercere non posset: singuli autem homines non sūnt partes, quæ ad hominis integritatem pertineant, sed quæ totius humanæ vniuersitati subijciuntur; ideo singulorū vnus est finis, qui eis competit ratione totius. Rursus plura entia vniuersi inter se cùm specie, tùm genere distincta sunt, propterea mirum non est, si diuersos illa fines sortiantur; immò hoc ad vniuersi perfectionem, atque decorē pernecessarium est: at verò omnes homines eiusdem sunt speciei, & idcirco alium finem non habēt, quatenus homines sunt, nisi eum, ad quē illos virtus propriæ speciei propensos reddit. Vnus ergo singulorum hominum finis est vltimus, ad quem impulsu propriæ naturæ feruntur; quanuis plures sint fines ex electione, qui tāquam media quædam ad vltimum finem consequēdum, accommodati sunt: & hoc est, quod dicit Arist. 9. & 10. Ethic. nimirum felicitatem communem esse debere, quæ certè non esset, nisi eadem, saltem secundum speciem, potiri singuli possent. Sed faciamus, diuersas esse felicitates, sicut dicit Pomponatius; quis vnquam in hac vita felicitatem illam obtinebit, quæ in perfecta substantiarum abstractarum cognitione consistit? Profectò nullus, cùm ipsemet Aristot. non se planè explicet, an intellectus corpori coniunctus, substantias abstractas percipere possit, vt lib. 3. de Anima tex. 36. videre licet: immò 1. de Partibus animalium cap. 5. apertè asserit, intellectum humanum, corpori coniunctum, leuiter tantum substātias abstractas percipere posse; non igitur homo in hac vita gradum illum felicitatis, qui in perfecta cognitione substantiarum abstractarum consistit, acquirere potest, vt Pomponatius affirmat. Ad hęc, si darētur in hac vita hę diuersæ felicitates, quas Pompo. posuit, proculdubio omnes homines, tàm diuites, quàm pauperes, & cuiusuis generis artifices, & agricolæ felices essent: at satis tritum illud est, & planè verum. Neminē esse sua sorte contentum, quantunuis diuitem, atque potentem; semper enim aliquid aliud est, quod anima expetit; non igitur felicitates illæ sunt, quas Pompo. finxit. Tandem contra illius responsionem sic instare mihi posse videor; Demus aliquem, qui vnam ex his felicitatibus, à Pompo. positis, obtinuerit, sitque ille ex. gra. Faber; quæro, illa felicitas, quæ in fabrili arte cōsistit, ei ne competat, quatenus homo est, an quatenus talis homo: si quatenus homo est; igitur omnes homines, qui felicitatem cuperent, fabrilem artem exercere deberēt: si quatenus talis homo; ergo danda est alia felicitas, quæ ei conueniat, quatenus homo est, quæque omnibus hominibus communis sit. Hæc autē, vt iam ostendimus, & experientia docet, in hac vita haberi non potest, suntque ad illam omnes homines natura propensi; igitur cùm naturalis appetitus non sit frustra, hæc ipsa necessariò in alia vita expectanda erit: hincque rectè aduersus Pomponatium concludere possumus, hominis animam non esse mortalem. Ad octauam, & vltimam autoritatē ex 3. & 9. Ethic. elicitam, vbi monet Arist. virum fortem pro patria, pro bono publico, atque amicis mortem eligere debere, quod apertissimum est animæ immortalitatis argumētum: nam si mortalis esset anima, quodcunque scelus homines patrarent potius, quàm mortem eligerent. Rńdet Petrus Pomp. consecutionē hanc minimè valere: etenim cū ex duobus malis minus eligendum sit, vt habet Arist. 3. Ethic. quanuis mori malum sit, maius tamen malum est cum infamia viuere, & propterea animæ mortalitate concessa, non est verum, homines quęcunq; potius scelera patrare, quàm mortem eligere debere: mortem enim vt minus malū eligunt; qua quidem electione virtutem nanciscūtur, cuius adeptionem felicitas, aut saltem magna pars felicitatis, tametsi parùm duratura consequitur. Ad hęc porrò scelus aliquod edendo, vel vitam pro patria, & amicis, cùm opus est, non effundendo, immortalitatem non nisi forte secūdum infamiam acquirunt. Quàre cùm omnino anima mortalis sit, melius est, vt moriēdo, bonum nomen posteris relinquant, quàm vt ignominiosè primùm viuant, deinde verò cum infamia moriantur. Sapientes igitur, atque prudētes homines, qui & virtutis decorem, et vitiorum deformitatē, optimè norunt, facilè se mortis periculo exponunt, virosque fortes sese præbent: homines verò vulgares, qui neque virtutis excellentiam, nec vitiorum fœditatem agnoscunt, quoduis sceleris genus patrarēt potius, quàm morerētur; & propterea ad diras horū hominum cupiditates refrenandas, & spes pręmij, & pœnę timor datus est; cùm tamen re vera post mortē nihil sit, sed vnà cū corpore ipsa quoq; rationis particeps aīa aboleatur. Hac rńsio

Singulorum hominū vnus est finis vltimus, ad quē impulsu propriæ naturæ [redacted], quāuis plures sīt fines ex electione. feruntur

Intellect. humanus corpore coniunctus nō pōt perfectè attingere substantias abstractas, ex sentētia Aristot. Hincq; satis euidenter elicit anime immortalitas

Neminem in hac vita felicē esse posse.

Ratio efficax contra rńsionē Pomponatij.

Nota ex Aristot. 1. Meta. oēs homines natura scire desiderant.

Responsio ad octauam autoritatem.

Pōponatius vbi supra.

Caue ab hoc pestifero veneno.

Confirmatio.

ne Petrus Pomp. virus tandem suæ acerbitatis euomuit, de quo aliquid dicerem, qui labem hanc mortalitatis animi non tā ex Arist. quàm ex suo capite conatus est inuehere: at de hoīe damnatæ memoriæ, quemque Dei ecclesia proscripsit, vt impium, lubens, ac merito taceo: viderit nunc ipse, quomodo res se habeat. Ostendamus nos interim, eius rōsionem nullius esse momenti. Etenim si eam diligenter consideremus, inueniemus, quæcunq; ab eo dicta sunt, ex animæ immortalitate verius, quàm ex eiusdem mortalitate elici posse. Magnum siquidē malum, est mori, quinimmò teste Aristotele vltimum omnium malorum est mors; tamen si immortalis est anima, minus malum est mori, quàm patriæ, & amicis non subuenire, aut aliquod facinus committere: quoniam mortem pro patria, atque amicis eligendo, ea ipsa electione virtus acquiritur, quæ in immortali anima, tanquam in subiecto residet: quam quidem virtutem aliqua pars felicitatis, semper duratura consequitur. At verò si mortalem animam esse dicamus, nemo certè esset, qui pro quacunque re sibi mortem eligere vellet: quę enim est vis illa virtutis, quæ statim cum anima intercidit? Infima substantia quocunque accidente vel perfectissimo nobilior est; quis igitur esset, qui tota vitæ suæ substantia, virtutem emere vellet, quæ accidens est, breuissimo tempore duraturum? Fortasse Pomponatius, dicet, mortem propter bonum vniuersitatis eligendam esse. Sed errat: nam expedit quidem vniuersitati, aliquem propter commune bonum è vita tolli: singulari autem homini, si mortalis est anima, vitam pro alijs profundere, non expedit: vnusquisque enim magis se diligit, quam bonum commune, primaq; charitas incipit à se ipso. Quòd si qui viri adeo fortes reperti sunt vt pro bono publico propriam vitam posuerint; hoc ideo fuit, quia immortalem illi animam crediderunt, tùmque primùm viuere arbitrati sunt, cùm ex hoc mundo migrassent. Quod verò dixit Pomp. nullum post hanc vitam virtutis præmium, nec vllam vitiorum pœnam expectandam esse; sed datam esse tantummodo spem præmij, datum timorem supplicij, ad hominum cupiditates referendas; execrandum certè illud, atque omnino detestabile est: non enim solùm fidei nostræ Catholicæ veritatem labefactat, sed Principum etiam regimini detrimentum maximum affert: si enim pestifera hæc lues in aliqua prouincia grassaretur, essentque ibi homines, qui mortalem omnino animam existimarent, nullamque præmij spē, nec vllum supplicij timorem post mortem conciperēt, bone Deus, quot scelera perpetrarēt? Principum certè iura violarent, immò ipsosmet Principes non modò contemnerent, verùm etiam odio haberent, quòd. s. impedimento illis essent, quo minus id felicitatis genus in hac vita consequi possent. Valeat ergo cum hac sua responsione Pomponatius.

Si immortalis est anima minus malū est mori, q̄ patrię nō subuenire, secus si sit mortalis.

Pondera hāc rationem.

Pomponatij euasio.

Optimi viri tūc viuere incipiunt, quādo moriunt.

Sint principes oculati, ne morbus iste pestifer' mortalitatis animæ populos suos inuadat.

Soluuntur quinque priores rationes aduersariorum, mortalitatem animæ suadentes.
Cap XI.

CONfutatis iam aduersariorum responsionibus ad Aristotelis autoritates, pro animę immortalitate confirmanda, à nobis in medium allatas, proximum nunc est, vt eorundem rationes, in oppositum adductas, diluamus. Argumentum illud ab autoritate nihil facio: nam & ego plures non minoris autoritatis viros adduxi, qui contrariam sententiam cum Aristotele defenderunt. Ad primam igitur rationem, tanti à Pomponatio æstimatam, concessa maiore, quæ est animę definitio, distinguo minorem: actus enim, vel forma corporis, quæ & eiusdem perfectio existit, potest esse duplex, aut est forma de materiæ potestate deducta, quasi eā prævijs suis affectionibus, elicuerit, & euocarit: aut est forma aliunde orta, & extrinsecùs materiæ, vel corpori accedens, cuius substantialis perfectio futura est. Si de priori forma sermo fiat, concedo, eam citra corpus physicum, cuius perfectio est, consistere non posse: nullam. n. actionem extra corpus edere valet. Si vero fiat sermo de posteriori forma, nego, ipsam citra corpus consistere non posse: quoniam illius operatio à corpore non pendet. Iam verò anima vegetalis, atque pariter sentiens, formæ sunt corporis physici, quæ quidem è corporis potestate, tanquam ex materia educuntur: & quia illarum actio non nisi corporea est, ideo absq; corpore illæ consistere nulla ratione possunt. Rationalis autem anima, tametsi forma, perfectioque humani corporis est; non illa tamen è materia oritur, neque vlla est ei cum materia communio: idcirco nihil absurdi est, illam à corpore seiungi posse; cùm præsertim nulla corporea actio, teste Aristotele 2. de Ortu animalium c. 3. aliquid cum eius actione communicet. Ad secundam rationem, quæ est Alexādræorum Achilles, nego minorem propositionē,

Respōsio ad primam rationē aduersariorum. Forma duplex.

Rōnalis aīa est actus humani corporis nō à materię affectionibus accersitus, sed diuinitus genetatus.

Rñsio ad secunda ratione.

scilicet separatam animam nullum opus de se promere posse. Cùm verò probant, Aristotelis autoritate, animam ad intelligendum, phantasmatum auxilio indigere. Respondeo, Aristotelem tunc de modo intelligendi verba facere, qui animæ competit, non absolutè quidẽ, vt talis substantia est, sed vt re ipsa forma corporis existit. Enimuerò anima, dum in corpore manet, nullam aliam cognitionem, si quid Aristoteli creditur, nisi illam, quam ei sensus suppeditant, habere potest: in id enim sensus à natura dati sunt, vt animæ ad intelligendum suppetias ferant. Non licet tamen ita argumentari, anima, vt est in corpore, nihil absque phantasmatibus intelligere potest; ergo eadem absolutè spectata, & quatenus à corpore seiuncta est, cum ipsum ordinem in intelligendo seruabit: quoniam nobiliorem tunc habet intelligendi modum. Pro cuius rei maiore explicatione, animaduertere oportet, phantasmata non necessariò ad ipsam intellectionem efficiendam concurrere, sed priùs tantummodo ad speciei intelligibilis eductionem requiri: vbi autem intelligibile obiectum, in sua specie refulgens, intellectui præsto est; tunc intellectus, absque vllo phantasmatum auxilio, in intelligendi actũ erumpere potest. Anima igitur à corpore seiuncta, quanuis nullum amplius commercium cũ phantasmatibus habeat, immò nec habere possit; multas tamen intelligibiles species habet, quibus optimè suum intelligendi munus exerceat. Et verò si intellectio, quatenus intellectio est, phantasmata necessariò requireret; dubio procul aut mentes abstractæ otiosæ essent, aut non sine phantasmatibus intelligerent, quorum vtrunque vel apud ipsum Aristotelem, absurdissimum est. Quis igitur prohibebit, quo minus separatæ animæ suum intelligendi munus, instar substantiarum abstractarum, obire possint? hoc solo discrimine, quod hæ per species intelligibiles, &, vt aiunt, connaturales, illæ verò per species acquisitas, intelligunt: sitq; tunc ille intellectus in actu semper intelligens, perpetuus, atque immortalis, vt lib. 3. de Anima tex. 20. Aristoteles docet. Ad tertiam, explicanda est maior propositio, quicquid ortũ est, supple motu, & transmutatione, estque de materię potestate deductum, aliquando interibit; ita eo loco aduersus Platonem Aristoteles argumentabatur, probando, si mundus, vt ipse voluit, genitus est, illum indissolubilem esse non posse: quod verò recens ortum est, non motu, & transmutatione, sed diuinitus procreatum, cuiusmodi est rationalis anima, vt testis est Aristoteles locis superiùs adductis, non est necesse, vt aliquando intereat. Quomodo autem secũdum Aristotelis placitum, orta sit anima, fusius in progressu disputationis aperiam. Ad quartam est communis, satisque peruulgata responsio, illa Aristotelis loca de humana felicitate, de qua inter philosophos disputatio erat, intelligenda esse, quæ, multorum sententia, in opibus, externisque bonis posita erat: ideo iure optimo Aristoteles Solonem reprahẽdebat, qui huius generis felicitatem post mortem esse contendebat. Ad illud verò tertij Ethic. dum dicebat Aristoteles, mortuo nihil boni, vel mali accidere posse: respondẽdum est, dictum illud quantum ad alicuius virtutis operationem intelligi debere: ibi enim philosophus de fortitudine loquebatur, dicebatque, virum fortem in mortis periculo timere; quia vltimum terribilium est mors: & mortuo nihil boni, vel mali accidere: quia. s. tunc terminatur operatio: non enim amplius fortitudinem exercere potest, & propterea nihil boni, vel mali, supple ad fortitudinem spectantis, mortuo accidere potest: non tamen ob eam rem sequitur, animam, post hominis obitum, minimè remanere. vel dic, mortuo homini nihil boni, vel mali accidere posse; propterea quod vbi mortuus est, non est amplius homo; remanet tñ id, vnde præcipuè erat, & dicebatur homo. Quod tamen tanquã philosophicè dictum accipias: nam ~~sanctissimæ~~ fidei Catholicæ veritate post mortẽ resurget homo, idemq; aut perpetua felicitate fruetur, aut perpetuis doloribus cruciabitur. Ad quintam, qua Dei felicitas perpetua esse dicebatur, nostra verò non item, sed paruo tempore manens, est quoque communis responsio, Aristotelem eo loco de ea felicitate loqui, quæ non soli animæ (hæc enim perpetua est) sed toti coniuncto, scilicet homini inest: ea enim parùm durat, quia homo per separationem animæ à corpore, dissolubilis est.

Anima à corpore seiũcta vt intelligat, non indiget ope phantasmatum.

Phãtasmata ad species intelligibiles efficiẽdas in genere causę materialis necessariò cõcurrere: ad ipsam verò intellectionem ~~producendam~~, non item.

Tantũ abest, vt anima separata otiosa maneat, vt perpetuò potius intellectiõi sit addicta.

Respõsio ad tertiam autoritatem.

Respõsio ad quartam rationem.

Post mortẽ nihil boni, vel mali põt homini contingere, quõ ex Arist. sententia intelligendum sit.

Respõsio ad quiotam rationem.

Nonnullorum responsio ad sextam aduersariorum rationem, eiusdemque confutatio.

Cap. XII.

Sexta aduersariorum rõ solutu difficillima.

SExta ratio erat, si anima est immortalis, & mundus, secundum Aristotelem, est æternus, datum iri re ipsa infinitum numerum animarum; quod tamen cum eius principijs minimè

mè consentit. Huius rationis solutio mihi semper difficilis visa est, nec vllam hactenus solutionem reperi, quæ satis intellectui meo facere posset. Sed nihil mirum est; quia, vt infra videbimus, hæc eadem ratio ipsi quoque Arist. difficillima fuit. Sunt tamen nonnulli, qui eã nullius põderis esse existimarunt, satisque validam solutionẽ se afferre arbitrati sunt, si, quasi retorquendo argumẽtum, dixerint, idcireo non dari infinitum numerum animarum, quia in dies nouæ aĩæ procreantur, posterioresque prioribus adduntur: quare non sequitur, inquiũt, mundus æternus est; ergo datur re ipsa infinitus numerus animarum: ratio est in promptu; quia infinitum accretionem nõ recipit. Multi solutionem hanc tanquam veram approbant; quia fortè veriorem inuenire non possunt: mihi tamen ea semper puerilis, & deridenda visa est.

Aliorum solutio.

Ab istis.n. disputationis gratia, libẽtissimè quærerẽ, num animæ, quæ hactenus procreatæ sunt, finitæ numero, vel infinitæ sint? finitæ, statim respondebunt; quoniam adiectionem accipere possunt. Tunc ego contra, ponamus nunc, mundum interire (hoc.n. in disputatione vel à quocunq; peripatetico admitti facilè põt) tunc amplius animarũ procreatio nulla fiet, nec animæ iam editæ accretionem vllam accipiẽt; ergo si mundus æternus est, habetur iam re ipsa infinitus numerus animarum. Si autem res ita habeat, ponẽdo nunc, animabus iam procreatis, alias animas addi; id potius efficiet, vt quod re ipsa infinitum est, adiectionem accipere possit, quàm vt id, quod verè infinitum est, non sit infinitum.

Confutatio.

Respondent ipsi, vnum me falsum in Arist. ponere, mundum. s. occidere posse. Puto, omnes animaduertere, quanti roboris sit istiusmodi solutio: quoties.n. Arist. ex absurdo, immò etiam, vt ita dicam, impossibili cõcesso, argumẽtari consueuit? Non ne lib. 4. de Phys. auditu probauit, si daretur inane, duo corpora in eodem loco reperiri posse? & si duo, eadẽ ratione etiam infinita? In hoc igitur isti decipiuntur, quia conclusionem illam, quæ rei veritatem consequitur, putant quoque veram esse, mundi æternitate concessa. Etenim quia animarum numerum augeri continuò videmus; ideo rectè concludimus, illum re ipsa infinitum non esse: indeque aliam quoque verissimam conclusionem elicimus, mundum. s. ab omni temporum æternitate non extitisse. At verò mundi æternitate concessa, infinitus animarum numerus vitari nulla ratione potest, qui tamen si admittatur, pugnantiam quandam in Aristot. secum trahit: aut igitur animarum immortalitas, aut ipsius mundi æternitas necessariò neganda est. Et certè melius est, mundi æternitatem negare; quinimmò, posito hoc tanq̃ absurdo, quodq; nunquã fieri possit, infinitũ. s. animarum numerũ re ipsa reperiri, apertissima inde consecutione sequetur, mundum à Deo ex æternitate condi non potuisse; non quia Deus eandem semper condendi potestatem non habuerit, sed quia id contradictionem inuoluit, vt aliàs demonstrauimus.

Responsio ad confutationem

Replica.

Ex eo quod animarũ numerus continuò adiectionẽ recipit, rectè concludimus, nõ esse illum re ipsa infinitũ, non tñ positam mũdi æternitate.

Vide Io. Gramat. lib. 1. cõtra Proclum cap. 4.

Mundum ab æterno cõditũ fuisse, contradictionẽ implicat.

Redeamus ad nos, aliaque ratione prædictam solutionem à veritate alienam esse, ostẽdamus. Consideremus animas, quæ hactenus editæ sunt, hæ si non sunt infinitæ, finitæ igitur, per bonam consecutionem, necessariò erunt: si finitæ, ergo certo aliquo, determinatoque numero conclusæ: assignet quis mihi nunc animarum numerum, hactenus editarum, ego statim me illi victũ cõfitebor. Sed respondebit fortasse quispiam, consecutionem hanc minimè valere, animæ sunt finitæ; ergo numerabiles: nam etiam stellæ Cęli finitæ sunt, non tamen numerabiles. At vrgebo validissima ratione: aut.n. stellę Cęli natura sua innumerabiles sunt, aut nostri imbecillitate, & impotẽtia: quia. s. illas numerare non possimus. Si detur primum, nullus igitur illas, atque adeo nec Deus ipse poterit numerare: implicat.n. contradictionem, numerare illud, quod innumerabile est. Si detur alterum; ergo quanuis multitudine maxima contineantur, quæ nos impedit, quo minus illas numerare possimus, nihilominus natura sua finitæ sunt. Applicemus hoc idem animabus: aut animæ hactenus procreatæ, natura sua innumerabiles sunt, adeo vt à nullo intellectu, neque etiam diuino numerari possint, certusque illarũ numerus inueniri, & tunc re ipsa infinitæ erunt: aut sunt innumerabiles imbecillitate nostri, quia. s. nimia illarũ multitudo numerandi nobis difficultatem inferat, & tunc erunt finitæ: nam saltem Deus certum, & definitum earum numerum habebit.

Alia improbatio principalis responsionis.

Solutio.

Replica.

Verùm, posito Arist. dogmate de mundi æternitate, id cõcipi nulla ratione potest: faciamus.n. Deum centum annorum spatio, duo animarum millia procreasse: spatio ducẽtorum annorum, quatuor millia: spatio mille annorum, decem millia, & sic semper multiplicando: si mundus aliquando ortus esset, tandem ad certum aliquem, & determinatum procreatarum animarum numerum deueniendum esset: nam verum esset dicere, ante centum annos pauciores animas editas esse, quàm modò editæ sint, &

Si mũdus est ęternus, non potest haberi determinatus numerus aĩarum, hactenus procreatarum.

adhuc pauciores ante trecentos annos, & rursus pauciores ante mille annos; atque tandem sic retrocedendo, ad primam animam procreatam, aut saltem ad primas, si plures simul editæ sint, peruenire possemus. At verò si mundus, secundum Aristotelem, nunquam ortus est, quomodo vnquam determinatam animarum multitudinem habebimus? Fingamus cogitatione magnum quantum volumus animarum procreatarum numerum, si mundus est æternus, iam toto tempore præterito infinitæ animæ procreatæ sunt: dogmate igitur de mundi æternitate concesso, infinitus re ipsa procreatarum animarum numerus vitari non potest, quod & multi, quibuscum frequenter hac de re mihi disputatio fuit, etsi inuiti, tacitè tamen post longam disceptationem concesserunt. Neque habet hic locum perpetuitas illa, siue (vt aiunt) infinitas à parte ante, & à parte post: ea enim tantummodo infinito secundum durationem congruit, cuiusmodi sunt animæ nostræ, immortales, & semper duraturæ, quæ tamen principium aliquando habuerunt. Numerus etiam est infinitus à parte post, quatenus in infinitum adiectionem recepit. At verò in infinito secundum existentiam, nihil penitus valet illa distinctio, vt vnicuique rectè ratiocinanti exploratissimum est.

Infinitas à parte ante, & à parte post, conuenit tantummodo ei, quod est secundum durationem infinitam.

Alia communior sextæ rationis solutio, atque eiusdem reprobatio: vbi etiam disseritur, an infinitum re ipsa vllo pacto reperiri possit. Cap. XIII.

Cōis solutio mirum in incorporeis rebus nullū esse absurdū infinitū re ipsa statuere.

COnati sunt alij prædictum argumentum de animarum infinitudine, alia solutione, cōmuniore quidem, sed tamen minus valida, diluere. Dixerunt. n. nihil esse apud Arist. absurdi, infinitum re ipsa animarum numerum statuere: non enim quodlibet infinitū re ipsa Aristot. negauit; sed duntaxat illud à corporeis, materialibusque rebus abiecit: quòd infinitum quoque locum, quo concluderentur, requirerent. In rebus autem à materia abiunctis, cuiusmodi sunt animæ, illiusmodi infinitum concedere non dubitauit; propterea quòd simplices istæ res, ab omnique materia segregatæ, nullam loci capedinem exposcunt. Hæc fuit responsio Cardin. Toleti lib. 2. de Anima q. 2. quam accepit a D. Tho. lib. 2. Contra gentiles c. 81. estque iam celebris responsio, cui omnes ij facilè subscripserunt, qui suis laboribus, & vigilijs fidei potius habitum, quàm veræ scientiæ sibi comparare contenderunt. Res quidem philosopho indigna: nam propriè scire, non est scire, quid alij dicant, sed aliorum placita diligenter scrutari, atque ratiocinatione rem intelligibilem cum intellectu coniungere, qui nunquam est certè nisi apprehensa veritate contentus. Possem ego huiusmodi responsionem pluribus Aristotelis autoritatibus confutare; sed volo modò sinere, vt Toletus cum Auer. contendat, qui disputatione prima contra Algazelem dub. 8. ad duo maximè absurda, quæque nulla ratione consistere possunt, eos deducit, qui, ex Aristotelis sententia infinitum animarum numerum statuerunt. Primum absurdum est hoc: si mundus est æternus, vt Arist. affirmat, tunc infinitum susciperet maius. Probat, nam si nunc animæ infinitæ sunt, plures certè erunt, post centum annos: addamus posteriores prioribus, statim infinitum euadet maius. Alterum est, si infinitum posse suscipere maius concedere nolimus, saltem esse partem æqualem toti concedamus oportet; nam cùm vnum infinitum altero maius nō sit, tunc animæ, quæ iam editæ sunt, & animæ, quæ simul erunt post mille annos, tot omnino numero erunt: & tamen numerus animarum, quæ iam editæ sunt, pars est illius numeri animarum, qui constat ex iam editis, & deinceps edendis. Si quis, ait Toletus, secundum rei veritatem, mundum non esse æternum tueretur, euadere hæc incommoda nullo negocio posset; & in hoc rectè dicit: sed, vt sui ingenij aciem magis patefaceret, hęc eadem incommoda, ab Auer. adducta, vel in doctrina ipsiusmet Aristotelis euitare conatus est. Non inuenitur, inquit, alius locus apud Aristotelem, qui animarum infinitati aduersetur, quàm ille, qui lib. 3. Phys. in vniuersa de infinito tractatione habetur: vbi apertissimis rationibus ostendit, infinitum re ipsa in rerum natura reperiri non posse. Iam verò locus iste, infinitum animarum numerum apud Aristotelem minimè tollit; propterea quòd ipse non quodlibet infinitum re ipsa negauit: mundum enim æternum putauit, & tamen quot dies præcesserunt? nonne infiniti? quamuis quotidie noui addantur dies. Præterea quæ plura sunt, num dies, an horę? si horę; ergo vnum infinitum dabitur altero maius: si neutrum alterum excedere dicatur; ergo pars dabitur æqualis toti. Quod igitur absurdum in infinito animarum numero Auer. existimauit, illud idem in infinito dierum numero necessariò fatebitur; immò nec illud ipsum declinare ipsemet Aristoteles poterit. Nolebam

Toletus. S Thom.

Quonam pacto scientiæ habitus cōparādus sit.

Duo absurda ab Auer. adducta contra statuētes infinitum numerum animarum.

Toletus soluere nititur absurda ab Auerr. adducta.

certè cum Toleto disputationem inire, sed tamen non (ita me Deus amet) conuellendi ipsius gratia, sed veritatis inueniendæ studio, Auer. partes defendere cogor. Ait Toletus, si mundus est æternus, dies infiniti præcesserunt; ergo datur infinitum re ipsa. Rursus plures sunt horæ, quàm dies; ergo vnum infinitum altero maius. Ita facile quidem est, infinitum cogitatione fingere, sicut quod re ipsa consistat, & citra vllam cogitationem reperiatur ad veras res. Tempus æternum est, sicuti mundus. Admitto. Præcesserunt infiniti dies. Detur hoc etiam. Ergo datur infinitus numerus dierum. Cogitatione, concedo. Immò, quod maioris est momenti, neri etiam potest, vt cogitatione vnum infinitum sit altero maius. Quod sic ostendo, fingamus cogitatione, infinitas libras reperiri; tunc cùm quælibet libra duodecim contineat vncias, plures absque dubio erunt vnciæ, quàm libræ, atque adeo vnum infinitum cogitatione quidem erit altero maius; sed re vera vt vnum infinitum alterum excedere nequit; ita nullum prorsus infinitum, ad quantitatem pertinens, in rerum natura reperiri potest. Ad instantiam de infinito dierum numero, respondeo, tempus totum quoddam continuum esse, attamen in successione positum; quia vt ostendit Aristoteles 4. Physicorum, eius rei, quę tempus est, non nisi momentum habemus: quare non est absurdum, vt in hoc toto continuo infinitum annorum, mensium, dierum, horarum, & minutorum numerum excogitemus: nihil tamen istorũ re ipsa existit, sed quodlibet iam præterijt, atque sola cogitatione diuisum, & manet tantum modo vnum quasi instans, quod ab æterno vsque ad hunc diem continuatum est. Aliud igitur est loqui de infinito cogitatione, quod facilè admitti potest, quatenus illud proportionẽ aliquam cum infinito potestate habere dicitur, sicut patet in exẽplis datis: & aliud est loqui de infinito secundum existentiam, quod non habet esse ab anima, sed re vera est: hoc autem in animabus reperiri falsum est; maxima n. incommoda sequerentur, si in mundo infinitæ numero animæ re ipsa iam existẽtes ponerẽtur, vt ex ante dictis manifestum est. Sed cõtra hoc argumẽtatur Toletus, numerus dicit formam. f. multitudinem, & pluralitatẽ, & prӕterea dicit materiam. f. res ipsas numerabiles, vt inter oẽs constat: hoc posito, quęrit, repugnantia, cur non sit infinitus numerus, ex forma ne, an ex materia oriat. Si ex materia iterũ petit, cur repugnet, esse res infinitas, rõne ipsarũ rerũ? Equidẽ nulla alia repugnantia assignari põt, nisi quia materia finita est, ex qua res infinitæ fieri non possunt: vel quia finitus est locus, qui infinita capere nequit. Hæc igitur repugnantia erit solùm in corporibus illis, quæ locum occupant, non etiam in ijs rebus, quæ per se locum non exigunt, cuiusmodi sunt puncta, accidẽtia, atque etiam animæ: nulla igitur erit repugnantia rerum, vt infinitæ animæ, re ipsa existentes, reperiantur. Si autem à forma repugnantia oriatur, tunc, inquit, cùm forma numeri in multitudine consistat, profectò absurdum esset dicere, res ipsas existere, aut præterijsse, ipsum tamen infinitum esse non posse; at Arist. concessit infinitos dies; ergo non quodcunque re ipsa infinitũ negauit, sed corporum duntaxat, & partium, quæ ex continui diuisione proficiscuntur. Ad hoc argumẽtum respondeo, repugnantiam, cur non sit re ipsa numerus infinitus, à forma exoriri: nam vt habet Arist. 3. Phys. numerus hac potissimùm ratione dicitur opponi continuo, quia quemadmodum continuum in infinitum diuidi põt, adeo vt quacunque parte diuisa, alia semper in infinitum adhuc diuidenda supersit; ita numerus accretionem in infinitum recipit, adeo vt quocunque numero dato, maior in infinitum reperiri possit. Quòd si naturæ atque essentiæ numeri id repugnat, vt sit re ipsa infinitus, neque igitur res numeratæ re ipsa infinitæ erunt, atque adeo animæ, quæ hactenus editę sunt, si iam omnes consistunt, & numeratæ sunt, infinitæ esse non poterunt. Etenim accipio numerum, quo animæ numerantur, ipsumque augeo, alterius numeri adiectione, tunc si numerus augeri põt; ergo & res numeratæ poterunt multiplicari; atque ita illæ, quæ priùs numerabantur, non re ipsa, sed solùm potestate erant infinitæ. Satis Toleto arbitror, hac responsione factum fore, nec illam profectò impugnaret, cùm ipsemet lib. 8. Phys. q. 2. idem prorsus asseuerauerit; ibi enim solutionem quandam S. Thomæ reijciens, qua concludebat, non esse absurdum, apud Arist. infinitum re ipsa in rebus spiritualibus statuere, habet hæc ipsa verba, *Sed hoc non videtur satisfacere: nam numerum infinitum actu non repugnat esse nisi ab intrinseco, puta ut numerus est, ut patet ex ratione Aristote. quia infinitum non est numerabile: impertinens ergo est, quod ipsæ unitates sint res spirituales, aut corporales.* hæc verba ijs apertissimè contradicunt, quę ab ipsomet lib. 3. de Anima, loco superiùs citato scripta sunt. Sed nihil interest: sufficit mihi, responsionem à

Autor defendit Auer. contra Toletũ.

Rõnes Toleti soluuntur.

Dari põt infinitum cogitatione, imò vnum infinitum, altero maius, nõ tñ re ipsa.

Replica Toleti.

Responsio.

Rationi formali numeri repugnat, vt sit re ipsa infinitus ideo infinitæ res existere non possunt.

Cõtradictio euidẽs in dictis Toleti.

me paulò antè allatam, propria eius autoritate confirmasse, ostendisseque, naturæ, &(vt aiunt) rationi formali numeri repugnare, quin re ipsa infinitus sit. Sed obijciat hic aliquis, si

Subtilis obiectio.

naturæ numeri repugnat infinitas; ergo nec infinitus aliquarum rerũ numerus cogitatione quidẽ effingi pôt: quod tñ supra librárum, & vnciatũ infinitatis positione concessum est. Rursus infiniti iam dies prçterierunt, si mundus est çternus; ergo ẽt si numero repugnet infinitas; nihil tamen obstat, quo minus rerum numeratarum infinitas esse possit.

Solutio prima.

Ad primam obiectionem respondeo, valere quidem hanc consecutionem, naturæ numeri, qua numerus est, repugnat infinitas; ergo non potest esse re vera, aut penes intellectum, benè ratiocinantem, numerus re ipsa infinitus: hoc ideo dico, quia numerus ab intellectu, vt ab efficiente causa gignitur: non valere tamen hanc consecutionem, naturæ numeri repugnat infinitas, ergo numerum infinitum cogitatione fingere non possumus: multa enim effingimus, quæ tamẽ nec re ipsa, nec apud intellectum, rectè concipientem, existere possunt. Repugnat asino, qua asinus est, volare, quemadmodum & loqui; tamen quid prohibet, quo minus volantem asinũ, aut eundem etiam loquentem quis fingere possit? propterea ait Aristoteles 1. de Cælo, cogitationi non esse credendum.

Solutio secũdæ.

Ad alteram dico, tempus quidem vt totum quoddam in successione positum præterijsse; illud tamen vnam tantum rem esse, quam nos cogitatione in infinitos dies, atque horas diuisimus: hoc autem non est absurdum, sicut neque absurdum est, infinitas partes continui, iam diuisas, effingere; cùm tamen eæ nõ nisi potestate diuisibiles sint.

Prima ratio Toleti, qua ostendere nititur, Aristo cõcessisse infinitum re ipsa.

Sed reuertamur ad Toletum: qui duabus alijs rationibus ostendere nititur, Aristotelem infinitum re ipsa concessisse. Primò quia, vt ipse docet 4. Phys. tùm tempus existere dicitur, cũ vnum instans adest, quod simul temporis partes annectit; quo modo dicimus, nunc esse hũc diem, hunc annum, &c. cùm ergo totum tempus præteritum, atque etiam futurum præsenti momento contineatur, atque illud infinitum sit; sequitur, secundum Aristotelis principia, infinitum, de quo loquimur, in rerum natura reperiri.

Responsio.

Ad hoc respondeo, tempus, secundũ Aristotelis sententiam, duratione infinitum & esse, & appellari; quia. s. ante quodcunque tẽpus fuit tps, & post quodcũque tempus erit tempus. Existit autem tempus solo momento, quod appellant nũc; quia de tempore non habemus nisi nunc: ea. n. pars temporis, quæ præterijt, iam fuit: pars aũt futura nondum est; ꝑpea nõ habemus nisi nũc: quod quidem tam futurũ, quàm præteritum continet; quæ eo modo infinita sunt, quo supra declaratum est. Et continet quidem, non per quandam quasi complexionem, adeo vt futurum simul, & præteritum complectatur; sed per quandam contexionem, quatenus. s. futurum cum præterito nectit: est enim nunc initium futuri, & finis præteriti.

Secunda 18 Toleti.

Probat secundò idem autor sententiam suam, quia ex Aristotele 6. Phys. in continuo sunt re ipsa infinita puncta, non separata quidẽ, sed iam existentia: non igitur omnem infinitum numerum Aristoteles negauit; immò nec infinitum animarum numerum statuere, eius doctrinæ principijs aduersari videtur.

Responsio.

Verùm in hoc vir alioquin eruditissimus hallucinatus est; quia nunquam Aristoteles asseruit, in continuo infinita puncta re ipsa existentia reperiri; sed est ipsum cõtinuum, quod re ipsa existit, quodque vna sola res est. Tantum igitur duo puncta re ipsa in continuo, vt in linea, reperiuntur: alterum, quod principij, alterum, quod termini rationem habet: potestate verò infinita sunt puncta, cùm in plures illud partes in infinitum diuisibile sit. Etenim ex lineæ diuisione, & quasi dissolutione, nascitur punctus; immò cum continuum, vt linea, diuiditur, duo oriantur puncta necesse est: alterum, quod est terminus lineæ, à qua pars aliqua secreta est: alterum, ꝙ est initium illius partis lineæ auulsæ. Vanum igitur est ex Aristotelis principijs aliquod re ipsa infinitum elicere; ac deinceps non sapit Peripateticam doctrinam, infinitum animarũ numerum admittere; quod & ipse Toletus postea animaduertens, aliam propositi iam argumẽti solutionem adduxit.

Vera sexta aduersariorum rationis explicatio. *Cap. XIV.*

Insolubile apud Aristo. est argumentum de animarum infinitate.

DIcebam initiò, sextum argumentum, ab aduersarijs propositum, de animarum infinitudine, solutu difficillimum esse: si Arist. principia spectemus: nunc absolutè aio, esse illud apud Aristotelem penitus insolubile. Nõ est igitur, cur solutionem illam quis expectet, qua, secundum Aristotelis principia, validissimum illud argumentum prosternatur; sed dabimus tantummodo explicationem quandam, vt saltem immortalitatis animæ defensores sciant,

quo

quo nā pacto hęc difficultas tractanda, & quo scuto tela reijcienda sint; nè fortè, argumento statim proposito, animo concidant, & veluti elingues obmutescant. Dixerunt nonnulli, & pręsertim Toletus, Arist. re vera difficultatem hanc non animaduertisse (quod fortasse non esset absurdum: non enim potest quilibet præsertim in rebus arduis occupatus, difficultates omnes, quę de re aliqua contingere possunt, pręuidere) posteriores autē philosophos illius dogmata quam diligentissimè scrutatos esse, inuenisseque has tres propositiones sibi cohærere, difficillimè posse, mundum. s. æternum esse, non dari infinitum re ipsa, rationalemque animā immortalitate gaudere. Conati sunt nihilominus suis quique expositionibus, tàm celebrem philosophum à contradictione vindicare. Communis erat consensus, si mundus est æternus, & anima immortalis, necesse esse, vt infinitæ numero animæ re ipsa extiterent: quod quidem absurdum vt euitarent, in grauiora incommoda per imprudentiam forsitan inciderunt.

Errores varij ex dogmate de mundi æternitate orti.

Auerroes mundum æternum, & immortalem animam cum Aristotele posuit; negauit tamen, singulos homines propriam animam, tanquam substantialem formam possidere; sed vnam numero animam omnibus hominibus sufficere asseuerauit: atque ita prorsus animarum multitudinem, ne dum eorundē infinitum numerū, hac sua explicatione vitauit.

Error Auer.

Auicenna mundum pariter æternum, rationalemque animam nunquam interire defendit; negauit tamen apud Arist. absurdum esse, in rebus, quæ partis rationem habent, quæque imperfectæ quodammodo sunt, infinitam multitudinem statuere: cùm igitur anima per se totū quoddam completum non sit, sed pars tantummodo perficiens; nullum putauit esse incommodum, infinitas numero animas in rerum natura reperiri.

Error Auic.

Alij ne infinitam animarū multitudinem admitterent, ad Pythagoricum illud dogma confugerunt, dixeruntque, finitas quidem animas numero editas esse, quò tamen pluribus hominibus seruire possent, concessum illis fuisse, vt de corporibus in corpora transmigrarent: & hoc modo non propriè corporibus inseruiunt; sed potius plura corpora eisdem famulantur, quatenus illis, veluti instrumēta quędam, ad suas functiones obeundas, pręstò adsunt.

Error Pythagoricorum.

Alex. facilem modum reperit, prædictum incommodum euitandi: demus, inquit, mundum æternum esse; non eam ob rem sequitur, infinitam re ipsa animarum multitudinem existere; propterea, quòd omnes vnà cum corporibus occidunt: quot. n. numero sunt viuētes homines, totidem etiā putauit rationales animas reperiri.

Error Alex.

Ex his elicere possumus, quam turpe sit iurare in verba Magistri, cùm præsertim is est, vt ipsum aliquando errasse, nullam contradictionem inuoluat. Ex hoc maximo absurdo, nimirum ex animi mortalitate, facilè poterant isti philosophi, rectè ratiocinando, ad veritatē peruenire, atque huiusmodi demonstrationem construere: immortalis est anima rationis particeps: infinitus numerus animarum dari non pōt; ergo mundus non est, nec potest esse æternus. Nihilominus, ob tantam fidem, quam Arist. præstiterunt, ne ipsius de mundi æternitate sniam, quam tot medijs, eum confirmasse cognouerant, negligere viderētur; maluerunt, vnū errorem multis ambagibus, alijsque erroribus obtegere, quàm liberi, atque soluti ad rei veritatem accedere.

Nō est iurādū in verba Magistri.

Quidquid autem alij dicant, quod ad propositi iam argumenti explicationem attinet, putarim ego, pace Arist. dixerim (veritas enim est anteferēda autoritati) duo hęc apud ipsum, veluti secum pugnantia, mundi. s. æternitatem, atque finitam animarū multitudinem, constare non posse; idque secundum eius principia defendēdo, infinitum re ipsa nullo pacto reperiri posse. Hanc autem pugnantiam aut fortè initio Arist. non vidisse: aut si vidit, non admodum enixè in illam tunc incubuisse, eandem postea plenius consideraturum.

Qua ratione argūm de animarum infinitate sit explicandum.

Cùm enim de mundi ęternitate disputauit, tàm auidè sniam illam complexus est, tantoque ingenij sui conatu, ad illam contra omnes philosophos comprobandam, accessit, vt non cogitarit tunc, immortalem animam esse non posse, si mundus statueretur æternus: nam si hoc animaduertisset, certè cùm ceteris philosophis mundi originem confessus esset. Attamen apertè docuit, mundum ęternum esse: quod ideo fecisse eum, credibile est; quia non dum apud semetipsum statuerat, quid de aīæ mortalitate, vel immortalitate docturus esset. Postea verò cū ad aīam explorandā sese penitus applicuit, eamque re vera immortalem esse cognouit; tunc apertissimè incommodum illud animaduertit, quod necessariò mundi æternitatē sequebatur, oportere. s. infinitas numero animas in rerum natura consistere: & propterea ne palinodiam caneret, sententiam suam de animi immortalitate multis tegumentis, & inuolucris implicauit, eandemque, ne ab vllo intelligeretur, multis ambiguitatibus respersit. Sed hoc

Lege ea po. paulò inferius explicabimus luculentius: scio enim huiusmodi explicationem ægrè à plurib. peripateticis latum iri.

Septima aduersariorum rationis explicatio, vbi disquiritur, an inter creationem, atque de potestate materiæ eductionem aliqua media productio danda sit. Cap. XV.

ERat septima ratio, si Aristoteles animorum immortalitatem fassus esset, eidem quoque creationem concedendam necessariò fuisse: si enim anima, cùm è materiæ potentia educta non sit, immortalitate gaudet, alium modum inuenire oportet, quo ipsa producta sit: alium autem productionis modum fingere non possumus, nisi eam à Deo Opt. Max. creatam esse dicamus, quod Aristotelis principijs omnino aduersatur. Hoc argumentum non est minus explicatu difficile, quàm superiùs, & re vera tota vis huius difficultatis in hisce duobus argumentis posita est: nam si infinitam animarum multitudinem concedamus, vel in doctrina Aristotelis creationem admittamus; facilè omnino erit, illius sententiam de animorũ immortalitate defendere. Contrà vero, posita de eius mente animorum immortalitate, non ita facilè est, infinitam animarum multitudinem, atque earũdem pariter creationem ipsius principijs accommodare. Sed qui superioris argumenti difficultatem, ni fallor, superauimus, huius etiam (opinor) difficultatem euademus. Dicunt igitur, aut anima est educta de potestate materiæ, aut non: si est educta; ergo mortalis: si non est educta; ergo creata. Vt ad formam argumentationis respondeamus, dicendum est, id in doctrina Aristotelis maximè ratum esse, & absque vlla difficultate, aut formidine concedendum, animam rationis participem è materiæ potestate eductam non esse, sed extrinsecùs corpori accedere, & diuinum quippiam iudicari. Ad hæc, ipsam à corpore separabilem esse, post corporis interitum superstitem manere; operationem à corpore seiunctam habere; facultatem non organicam continere, cuiusmodi est intellectus, qui nulli organo corporeo affixus est. Ex his apertissimè elicitur, animã neque materialem, neque corpoream substantiam esse, neque item ex aliqua materia, aut virtute corporea ipsam educi aliquo modo posse. Omnia hæc ex ipsius Aristotelis monumentis iam satis commodè supra elicuimus: fatemur tamen, nil horum apertissimè eum pronunciasse; sed quædam duntaxat, rationibus à nobis, cùm superiùs dictis, tùm infra dicendis, obscurè docuisse, & quasi tacitè explicuisse. Sed quid ad aliam prædictæ hypotheticæ propositionis partem dicendum est? Creata ne est anima rationis particeps, cùm ex materiæ potestate deducta non sit? Sunt nonnulli, qui ad nomen creationis in doctrina Aristotelis euitandũ, medium quiddam inter creationem, atque de potentia materiæ eductionem statuerunt. Pro cuius rei maiore explicatione præmittunt, non omne illud creari dicendum esse, quod nunc primùm ortum est, & antè non erat; immò nec eius quicquam: si enim id verum esset, fateri necessariò cogeremur, formas omnes, cuiuslibet generis illæ sint, vel in Aristotel. doctrina, creatas esse: quoniam formæ recens in materiam inducuntur, cùm priùs nec ipsæ essent, nec illarum quicquam in materia reperiretur; non tamen ob eam rem formæ creari dicuntur. Quo fit, vt eductio de potestate materię nil aliud sit, quàm alicuius formæ productio, quę antè nõ erat, nec eius quicquam; ipsa tamen præexistenti iam, atque affectæ materiæ vnita est, à qua cùm in esse, vt aiunt, tùm in conseruari pendere dicitur. Iam verò omnes istæ formæ, quæ de materiæ potestate educuntur, cùm à materia pendeant, nullam operationem, nisi cũ materia communem hr̃e possunt, & propterea nec à materia seiungi, nec seiunctæ seorsum consistere, propriamque existentiam habere queunt; sed vna statim perit, ac altera illi in materia succedit. Porrò huic productioni oppositum inuenire, non ita facilè est (non enim interitus est, vt qui toti composito conueniat, quemadmodum & generatio: illud siquidem generari propriè dicitur, quod ex materiæ, & formæ coniunctione coalescit) nisi dicamus, hoc ipsum, quod est desinere esse in materia, è directo eidem prædicationi aduersari: nam neque annihilatio nuncupari posset, vt quæ creationem ipsam tanquam proprium oppositum respiciat. Satis igitur iam explicatum est, quid sit eductio de potestate materiæ. Creatio verò est alicuius formæ productio, quæ priùs non existebat, nec aliquid antè, ad eius constitutionem quoquo modo pertinens, omnino erat; sed quæ seorsum, citra alterius opem, consistit. Hoc modo Angelus apud Theologos creari dicitur: est enim substantia per se existens, quæ recẽs à Deo ex nihilo edita est. Inter has duas productiones mediũ quiddã nonnulli, idq; pręcipuè

ob

Huius rõnis difficultas.

Soluitur septima aduersariorum rõ.

Nec materialis est anima rõnalis, nec ab vlla corporea virtute ortũ accipit suum.

Opin. aliquorum ponẽtiũ productionẽ mediã inter creationem, atq; de potestate materię eductionem.

Quid sit eductio de potestate materiæ.

Quid sit creatio.

Rõnalis aiæ

ob aĩam rõnis participẽ, statuerũt: etenim recẽs quidem illa, vel ipsius Arist. testimonio, edita est; nõ est tñ vt cæteræ formæ, quæ tametsi ex nihilo factę sunt, ĩ materia nihilominus, a qua vt dictũ est, & in esse, & in conseruari pendẽt, productę sunt: si.n. ex harũ formarũ numero esset aĩa, de qua loquimur; tunc sicut illæ formę pereunt, ita pariter illa periret, nec post disso lutum compositum, vt asserit Arist. remaneret. Non igitur rationalis anima de potestate ma teriæ educta est, neque etiam eo modo, quo Angelus, ipsa creata; quia non prius anima edita est, q̃ præparato iam corpori sit vnita; & propterea seorsum ipsa sicut Angelus non consistit. Quare necesse est, inquiunt, productionẽ aliquam mediam statuendã esse, vt dicamus, aĩam recens quidem, & ex nihilo in affecta, pręparataque materia, hoc est in humano corpore pro ductam esse; ab ea tamen illam nec in esse, nec in conseruari pẽdere. Hoc quippe ex eo maxi mè elicitur, quia temporis lapsu, mutatione materię, puta corporis, naturales quidem virtu tes perficiuntur: nam puer, ex. gra. & quantum ad vires, & quantum ad partem vegetalem, & sentiẽtem, temporis decursu perficitur; quia materia mutatur, & robur acquirit: sicut contra in senectute, languescẽte quodammodo materia, labascunt etiam vires, & sensim deficiunt. At verò intellectus, mutatione materię, non perficitur, nisi accedẽte studio, atque doctrina: neque etiam languescẽte materia debilitatur; quod argumento est, animę substantiam in ma teria penitus defixam non esse, adeo vt ab ipsa, aut in esse, aut in conseruari pendere dicatur; sed ab ea penitus separabilem esse.

pductio media intercrea tionẽ, atque de potestia materiæ edu ctionẽ, à nõ nullis statui tur.

Intellectus non perficit mutatiõe materiæ, sed stu dio, atq; do ctrina.

Productionem mediam inter creationem, atque de potestate materia eductionem admittendam non esse. Cap. XVI.

Verùm enimuerò quantum media hęc inter creationem, & de potestate materię eductionem productio, rationi, cõsentanea sit, digressione nunc aperiamus. Et quod ad me attinet, puto, eos, qui mediam hanc productionem in Arist. statuunt, totisque viribus creatio nem auferre contẽdunt, non nisi de nomine decertare. Nam quęrerem ego rationalis anima ex aliquo ne, an ex nihilo facta sit. Si ex aliquo; genita igitur est, aut saltem ex materiæ pote state deducta. Si ex nihilo; ergo creata: ita enim creatio definiri solet, vt sit alicuius ex nihilo productio. Dicent fortasse, rationis participem animam ex nihilo quidem factam esse, ta men in aliquam materiam inductam, cum qua adeo cohæret, vt per se subsistere nulla ratio ne possit; idque satis esse, vt ipsa non creetur, eo modo, quo Angelos creari dicimus, qui sunt substantiæ per se subsistẽtes. Sed hæc respõsio difficultatem non aufert: nam aut materia, in quam anima introducitur, est aliquid ad ipsius naturam, atque substantiam aliquo modo pertinens: aut est aliquid, quod omnino extra illius substantiam contineatur: si detur primũ; ergo anima ex illa materia facta est. Cõsecutio est perspicua: quoniã cùm materia, & forma res quædam sint, quæ ad interiorem substantialis compositi constitutionem pertinẽt; necesse est, vt compositum ex ipsarum vnione confletur: sic igitur esset anima, si materia, in quam introducitur, ad ipsam interiùs pertineret. Si verò alterum admittatur, materiam. s. nullo modo ad animam pertinere, sed eam tantum ante requiri, vt anima iam edita, in ipsam inducatur; quid aliud hoc erit, quàm animam creatam, aut saltem increatam. i. in aliquo, puta in corpo re creatam esse fateri? Sed dicẽt, si animæ in corpore productio creatio nuncupatur, tunc cęteras quoque formas, in materia creatas esse: fateri necessariò oporteret, quia ne illæ quidem ex materia aliqua factæ sunt (vnum enim princip ium non fit ex alio, vt habetur 1. Physic.) sed ex nihilo in affectam, pręparatamque materiam inductæ, igitur creatæ. Argumẽtum hoc soluere nesciẽtes, mediam hanc productionem, inter creationẽ, & de potẽtia materiæ eductio nem, ponere coacti sunt, quæ quidem, apud eos, est rationalis animæ productio: sermo. n. nũc est de productione formarum; alioquin dicere possemus, mediam productionem esse ipsam generationem; sed hæc compositorum tantum est, formarum non item. Nos aũt, qui mediũ hanc productionem non admittimus, propositum argumẽtum facilè diluemus; neque. n. nos fugit illius solutio. Respondemus igitur, latum esse discrimen inter productionẽ animæ ratio nalis in corpore, & productionem aliarum formarum in materia. Anima rationalis ita producitur in corpore, vt quantumcunque affectum illud sit, nihilominus nullam penitus habeat vim: vt vllius naturalis agẽtis ope, eadem in ipsum introducatur, sed in eo solũ affectio talis requiritur, vt non nisi postquam perfectè organis instructum est, rationalem animam, à

Prædictę opi nionis cõfu tatio.

Aduersario rum solutio.

Replica.

Aduersario rũ obectio.

Solutio.

Rõnalis aia non vi affe ctionis, in ma teria reperte sed à Deo, si

berè procrea tur.

Deo proximè,& abſque vlla præcedente affectione editum,in ſeſe recipere poſſit. Secus eſt in cæteris formis:nam dum materia certam aliquã affectionem adepta eſt, vi e ius affectionis,naturale agens,quodcunque illud ſit,ſiue virtus cæleſtis, ſiue ſpiritus animę mundi, ſiue quiuis alius formarum dator,de quo nolo modò diſputare; ad inducendam formam illã in materiam,ad quam ipſa præparata erat,neceſſariò cogitur; & propterea huiuſmodi formæ creari non dicuntur:nam materia ad illarum eductionem vim aliquam habet,eique cum illis conuenientia quædam,& quaſi affinitas intercedit. Redeamus ad animam. Cùm corpus perfectè organis inſtructũ eſt,quanuis ex quadam pactione diuina(vt aiunt Theologi)Deus quodammodo ad animam edendam,eandemque in corpus,iam affectum,immittendam cogatur;re vera tamen nullam habet Deus neceſſitatem,ad animam procreandam;quia extrinſecùs,vt iidem aiunt,non neceſſariò,ſed liberè,& contingenter agit:quanuis philoſophi, ſupero lumine deſtituti,tueantur,ipſum neceſſariò agere,nihil tamen noui proximè condere, cùm omnia ex æternitate condiderit. Probabiliter igitur defendere poſſumus, ſi Deus quaſi manus contrahere,ab illoque generali,& ordinario concurſu deſiſtere vellet,permittere illum facilè poſſe,vt indiuiduum aliquod in humana ſpecie procrearetur,& illud idem abſque anima rationis participe in lucem prodiret:nam tametſi corpus illud requiſitis organis præditũ eſſet; Deus tamen ſuo iure non creare animam, nec illam in præparatum corpus immittere poſſet,& tunc indiuiduum illud,ſic procreatum,hominis quidem figuram præſeferret; rationali tamen anima deficiente,non eſſet homo,ſed duntaxat operationes à vegetali,& ſentiente anima prodeuntes,veluti bellua exerceret:quanuis fortaſſe,ratione temperamenti, præſertim quod ad facultates cognoſcentes attinet,perfectiores operationes edere poſſet. Ecce igitur,quomodo abſolutè loquendo,non organorum vi,aut corporis affectionis;ſed ſolùm liberè à Deo rationalis anima procreatur;cùm tamen vi affectionis materiæ,quælibet alia forma à naturali agente in lucem proferatur,& propterea non creetur. Illud addo etiam,ſi organorum vi rationalis anima citra creationem educeretur,tunc id muneris naturale quoque agens obire poſſet:hanc enim formam educeret ſicut alias:at verò id nullo modo facere poteſt;ergo ſignum eſt,rationalis animæ procreationem perfectiorem virtutem efficientis,quã ſit virtus naturalis agentis,requirere.Solus igitur Deus eſt,qui cùm infinita virtute prędirus ſit,rationalem animam ex nihilo in præparatum corpus producere poteſt; quod quidem nihil aliud eſſe dixeris,quàm creare. Præterea,cùm anima per ſe ſubſtantia ſit,quæ tamē, ad corpus perficiendum,innatam ſibi habilitatem habet, quemadmodum Deus animam cum illa habilitate effingit,ita eandem abſque illa habilitate effingere,aut ſaltem habilitatem illam quaſi ſuſpendere poſſet,& ſic edita anima, aliquid per ſe exiſtens diceretur. Nihil igitur virium habet corpus ad animæ procreationem,&,quod hinc ſequitur,impedimento non eſt, quo minus anima verè creetur,quia in ipſo eadem producatur.

Organis corpore inſtructo, poſſet Deus ſua libertate rõnalem animam in illud non increare.

Ratio pbãs rõnalem animam verè à Deo creari.

Alia ratio ad idem.

An in doctrina Ariſtotelis ſit admittenda creatio. *Cap. XVII.*

QVid igitur dicendum eſt,ſi non datur hæc media productio inter creationem, & de potentia materiæ eductionem?eſt ne admittenda in doctrina Ariſtotelis creatio? Hęc eſt dubitatio, quæ diu clariſſimorum virorum ingenia torſit. Nolo ego hac in re multus eſſe: aſferam paucis aliorum opiniones, & dicam, vt potero, breuiſſimè,quid ſentiam. Tres igitur ſententiæ de propoſita dubitatione diuerſæ reperiuntur. Prima fuit Henrici Ganda.quo lib.8.q.9. Gregorij Arim.lib.2. Sententiarum d.1.q.1. Marſilij ibidem q.1.ar.2. Iand.2. Metaph.q.5.& aliorum, quos citat Franciſcus Suarez in diſputationibus ſuis Metaphyſicalib. diſp.20.ſol.1.nu.24. Putarunt iſti, Ariſtotelem creationem minimè cognouiſſe;atq; in hanc ſententiam pluribus eiuſdem Ariſtotelis autoritatibus ducti ſunt. Primo,quia principium illud,quod apud omnes philoſophos,ſatis tritum,atque vulgare eſt.ſ.ex nihilo nihil fieri, vbique in ſua philoſophia cùm admittere,tùm etiam ponere videtur. 2. quia ſi potentiæ actiuæ definitionem legamus,quam 5. Metaph.c.12.tradidit,inueniemus,illam in ordine ad paſſiuam potentiam definitam fuiſſe:ait enim,eam eſſe potentiam tranſmutandi aliud,quatenus aliud:qua quidem definitione ſignificauit,nullam actionem dari poſſe, quæ vel motum,vel mutationem coniunctam non habeat,cuiuſmodi non eſt creatio. Rurſus 2. Metaph.c.1. remouet cauſam à rebus ſempiternis, & quæcunque nulli interitui obnoxia ſunt, quaſi per ſe ne-

Opin. negãs creationē in doctrina Ariſtot. Henricus. Gregor. Marſilius. Iandunus. Vide Franc. Suarez.

necessaria, æterna facit. Cùm igitur alium effectionis modum, quàm illum, qui cum motu,
vel mutatione fit, Arist. non agnouerit, non videtur posse id cum eius principijs consentire,
vt.s. creationẽ ipse, quæ modus quidam est producendi, & efficiẽdi, citra motum, & mutatio-
nẽ, aliquando concesserit. Oppositam omnino sñiam amplexati sunt S. Thomas multis qui-
dem locis, sed præcipuè prima par. Summæ q. 44. Scotus in quolib. q. 7. Herueus tractatu de
mundi æternitate q. 4. & alij complures. Multa habẽt doctores isti, pro huius sñiæ confirma-
tione, solida fundamẽta. Primo, quia Arist. 2. Metaph. c. 1. ait, aliquod dari ens verissimum,
& perfectissimum omnium, quod cæterorum causa existat, ibique loquitur de causa efficiẽte.

Opinio affirmãs creationem in doctrina Arist. S. Thom. Scotus. Herueus.

Deinde lib. 1. de Cœlo tex. 100. naturam quandam immortalẽ, atque diuinam statuit, vnde
cęteris, alijs quidẽ cla ius, alijs verò obscuriùs ipsum esse, viuereque pẽdeat. Ad hæc 12. Me-
taph. vnum ens esse concludit, quod inter omnia principẽ locum obtineat: ait. n. entia nolunt
malè regi, vnus ergo princeps; non esset aũt princeps, nisi omnia ab eo, tanquam à principio
pẽderẽt: quod ipsemet confirmat, dum asserit, Cęlum, & Naturam à Deo pẽdere, quę omnia
absque creatione fieri nullo modo possunt. Fuit tertia opinio inter duas iam dictas quasi me-
dia, quæ in hac potissimum distinctione cõsistit: aut. n. de ea creatione loquimur, qua aliquid
recẽs in lucem editur, cùm priùs omnino non esset: aut de ea, quæ fit per modum naturalis, &
æternæ cuiusdam emanationis à primo ente. Concedunt igitur nonnulli, Arist. posteriorem
hanc creationẽ agnouisse: posuisseque, res omnes indissolubiles à Deo ex æternitate editas es-
se: priorẽ autem creationem omnino negant, eundem aliquando percepisse.

Opinio media nõ oẽm creationem Aristotelem agnouisse.

Minus Arist. hæc
opinio à rei veritate seiungit, quàm ea, quæ statuit, res omnes indissolubiles, cuiusmodi
sunt Cęlum, & Intelligentiæ, à Deo tantum in genere causæ finalis, non itẽ efficiẽtis pendere
(quod alia disputatione tractabimus) caput tñ difficultatis, de qua nunc loquimur, non attin-
git.

Quare disp. in quonã genere causę æterna à Deo pendeãt.

Faciamus. n. Cęlum, & Intelligẽtias à Deo ab æterno, tanquam ab efficiẽte causa pro-
creatas fuisse, quid de rationali anima dicẽdum erit; cùm & ipsa, vt iam supra ex Arist. sñia
probauimus, indissolubilis, & immortalis sit? Non. n. de materiæ potestate deducitur, sed ex-
trinsecùs corpori accedit, vt disertissimis verbis lib. 2. de Ortu animalium cap. 3. Arist. asserit:
qua ergo productione producetur, si non creatur? Nec dicat quispiam, existimasse Arist. aĩas
omnes ab æterno editas esse, easdẽque postea in tẽpore corporib. adiungi: nam Aris. 12. Me-
taph. tex. 16. de formis disputãs, quę existentiã cõposito largiũtur, generatim asserit, nõ priùs
formã, quàm ipsummet cõpositum iã constitutũ existere, & apertè ibi rationalem animã cõ-
præhendit, vt supra explicauimus.

Dubium notabile de rõnali aĩa, quo media hęc opinio reijcitur.

Si inter tot clarissimos Viros sñiam meam pronunciare
liceret, dicerẽ, opinionem illam, quæ statuit, Arist. creationem agnouisse, longè quàm opposi-
tam probabiliorẽ esse: plus tamen cum principijs philosophi consentire, non esse in eius do-
ctrina creationem admittẽdam, quàm concedendam. Dicam dilucidius, vt omnes assequan-
tur. Probabile quidem est, Arist. creationem agnouisse; sed tamen non ita apertum, manife-
stumque est, eum ipsum creationem docuisse: cùm ex eius principijs totum oppositum elicia-
tur.

Autoris sententia.

Sed vnde elicio, creationẽ Arist. cognitam fuisse? Elicio ex hoc, quia ipse, vt ante dixi,
animam immortalem, & illam diuinitus suam originem accipere existimauit: quæ quidẽ ori-
go aliter, quàm creationis interuẽtu esse nõ potest. Nam sciscitabor ab Arist. si rationalis ani-
ma, non vt sentiens, & vegetalis, à materia originẽ ducit, sed ortum suum à Deo accipit; fit-
ne illa ex aliquo, an ex nihilo? Si ex aliquo, cur subiectum illud, ex quo fiat, non assignauit, cũ
iã eandẽ ex semine proficisci negauerit? Si ex nihilo, nec in illius effectione motus aliquis cõ-
spicitur, quid aliud ergo erit eius productio, quàm creatio? Hæc igitur veritas de animæ im-
mortalitate, ad hanc aliam veritatẽ percipiendam Arist. produxit, vt. s. aliquid à Deo ex ni-
hilo effici, atque adeo creari possit. Verùm quoniam sicut decretum de animæ immortalita-
te non omnino cum illius doctrinæ principijs cõsentit, ita neque ea, quæ animæ immortali-
tẽ consequuntur, rectè eisdem aptari possunt, in quorum numero est animarum creatio: pro-
pterea factum est, vt queadmodum parcè, & perobscurè de animæ immortalitate Arist. locu-
tus est; ita etiam perpauca de creatione dixerit, satisque ipsi fuit, vt ex aliquibus eius doctri-
næ locis eliceremus, ei vtrumque suboluisse. Hæc pro septimæ rationis solutione sint satis.

Arist. veram creationẽ agnouit, eam tamẽ apertè non docuit.

Soluuntur tres vltimæ aduersariorum rationes. *Cap. XVIII.*

OCtaua ratio erat de ipsius animæ mobilitate: si enim à corpore seiungitur anima, fit vt
de loco ad locum transferatur, atque ita loco moueatur, quod eius indiuisibilitati repu-

Respõsio ad octauam rõnem.

gnatæst enim in 6.lib.de Physico auditu satis peruulgatum axioma, indiuisibile moueri nequaquã posse. Sed si diffusè de motu animæ rationis participis disserere vellemus, lõgius certè, quàm par esset, disputatio produceretur: multa.n.cùm de loco, tùm de motu explicanda nunc essent, quæ nos extra propositam dubitationem deducerẽt: satis igitur erit, si ad formã propositæ argumentationis responderimus. Dicebatur, si anima a corpore separabilis est, inde sequi, vt illa mobilis sit, atque adeo de loco ad locum moueatur. Id totum admitto. Sed hoc repugnat Aristoteli 6. Phys. Nego. Ad probationem, cùm dicitur, indiuisibile nullo modo moueri posse. Respõdeo, indiuisibile duplex esse: alterũ de genere quantitatis, & est illud, quod habet positionem in continuo, sicut punctus: alterum de genere substantiæ, & est illud quod materia caret, ratione cuius vnumquodque diuisibile est: quod enim materiale est, protinus diuisibile est: huius autem generis indiuisibile est anima ipsa, quæ à materiæ commercio quàm longissimè abest. Cùm ergo dixit Aristoteles 6. Phys. indiuisibile moueri non posse, id solùm intelligi voluit de indiuisibili, ad genus quantitatis spectante: quod ideo moueri non potest, quia ea ratione qua indiuisibile est, illi repugnat esse partim in termino, à quo, & partim in termino ad quem. Anima autem non est indiuisibilis, sicut punctus; cũ nullo modo ad genus quantitatis pertineat; & propterea eidem aliquo modo in loco esse, & de loco ad locum moueri non repugnat: quanuis Aristoteles, qui in sensibilibus rebus tantummodo explicandis, omnem suam curam, & diligentiam adhibuit, de huiusmodi animæ loco, vel etiam motu, nullam omnino mentionem fecerit. Dicet fortasse quispiam, quisnam locus, aut quænam species motus separatæ animæ poterit assignari? Respondeo primum, animam, vt quãuis aliam separatam substantiam, cùm alicubi sit (neque enim est extra vniuersum, cùm est extra corpus) necessariò in loco esse; locum tamen non replere, quia non est quanta. Quoniã verò ita est hic, vt non sit alibi; idcirco definitum & determinatum locum habere dicitur, & hoc est, quod appellant Scholastici, esse in loco definitiuè: propria enim ratio essendi simpliciter in loco, non est quantitas, vt nonnulli arbitrantur (hæc.n.est ratio essendi in loco per repletionem, & secundum dimensionem, non tamen simpliciter) sed est relatio quædam præsentiæ locati ad ipsum locum. Sed de hoc alibi disputaui. Deinde verò quod ad motum animæ pertinet, à corpore seiunctæ, ille non est motus physicus, quo res mobiles, dum mouẽtur, sunt partim in termino à quo, & partim in termino ad quẽ; sed est motus quidam Metaph. quo incorporeæ substantiæ relationem præsentiæ ad aliquem locum acquirunt. Sic igitur separata anima de loco ad locum moueri potest; nec tamen momento, sed breuissimo tempore motum absoluit suum; antequam enim ad vltimum terminum perueniat, opus est, vt per medium spatium pertranseat, eo modo, quo si Angelus, vt Theologi asserunt, de Cælo ad terram moueretur, necesse esset, vt per loca media pertransiret; quia illius motus momento non fieret. De hoc autem Metaph. motu Aristoteles verba non fecit, ratione à me paulò superiùs allata; motum enim sensibilium duntaxat corporum considerauit, quæ vel secundum naturam sursum, aut deorsum, vel exteriùs in orbem, vel ad libitum progressione feruntur. Nona ratio erat, si dissoluto corpore, persisteret anima; tũc ociosam illam esse, & inuitam extra suũ naturalem statum permanere; cùm ad corpus perficiendum, & informandum insitam habilitatem habeat. Hæc quoque ratio maximi ponderis est, & multum facit ad corporum resurrectionem, secundum veram philosophiam concludendam, à qua certè non abhorret Catholica nostra fides; quid tamen in Aristotele dicendum sit, non satis omnibus manifestum est. Pythagoras, qui immortales animas esse putauit, ne ociosas eas extra corpora faceret, suam illam animarum de corpore in corpus transmigrationem induxit; ad quàm multi, vt Aristotelem defenderent, confugerunt. Auicenna putauit, vnicuique animæ naturalem quandam habilitatem, & appetitum ad corpus semel informandum insitum fuisse; & propterea vbi semel appetitus ille expletus est, non amplius hoc idem illam expetere, hincque fieri, vt extra corpus violenter non maneat. Dixerunt alij, manere violenter extra aliquem locum, simplicibus tantummodo corporibus conuenire, vt cùm grauia sursum, & leuia deorsum vi aliqua detinentur; animam verò, dum extra corpus est, à nullo detineri; quinimmò veluti carcere solutam, sui iuris factam esse. Neque enim priùs in corpore manebat, propterea quòd corpore indigeret; sed quia corpus illius requirebat auxilium; atque adeo extra corpus ociosa nõ manet, cùm extra illud nobiliores, atque perfectiores operationes edat. Hæc, quæ ab alijs dicta sunt,

Indiuisibile duplex.

Anima separata definitũ habet locũ, cui est præsens, absque occupatiõe.

Quænam sit propria, atq; formalis rõ essẽdi simpliciter ĩ loco. Quis motus cõueniat animę separatę.

Pssio ad nonam rationẽ secundũ alio rum placita.

sunt, prò huius argumẽti solutione, fortasse sufficerent; nihilominus pro maiorẽ eiusdem explicatione, nonnulla rursus iam dictis adiungere liber. Trium difficultatum explanationem huiusmodi argumentum, ni fallor, exposcit. Prima est, An animæ, & corporis coniunctio naturalis sit. Altera, si naturalis est isthæc coniunctio, an vnius ab altero separatio sit violenta. Tertia, anima à corpore seiuncta, aliquod ne agat, an ociosa semper torpescat. His explicaris, optimè, opinor, argumẽtum solutum erit. Sciendum igitur est, rationalem animam, ex Arist. sñia, substantiam esse, non è materia ortam, sed diuinitus procreatam, ceu formam quandam, humano corpori perficiundo satis idoneam, & accommodatam; quinimmò eandem occasione corporis editam esse: cùm primùm.n. corpus omnia requisita organa adeptum, dignumq; anima receptaculum factum est, tūc anima illuc immigrat, atque cum eo arctissimo amoris, necessitudinisque vinculo constringitur. Iam verò vbi anima humani corporis forma facta est, naturaliter quidem, nec vlla vi ab aliquo pulsa, in eodem continetur: tamen hæc naturalis animæ in corpore permansio, non illi est similis, qua grauia in centro, & leuia in lunæ concauo detinẽtur: etenim hæc ita secundum suam naturam in istis locis commorantur, vt si ali bi detineantur, paruo sint interuallo temporis peritura. Hinc fit, vt, si violenter è proprijs locis dimoueantur, & aliquando suæ naturæ relicta sint, statim grauia, magnis itineribus properent ad medium, leuia verò quàm maximo possunt impetu, in superam regionẽ cōcedant. Quid ita? quia ad ista loca, à quibus eorũ conseruatio pẽdet, naturalem habilitatẽ habent. At verò rõnalis anima, cùm nullã à corpore suspensam rõnem habeat (neque.n. ab illo pendet in esse, nec, vt aiũt, ĩ cõseruari) nõ ita in corpore manet inclusa, vt si ab eo seiungatũ, quã mox eidẽ peritura sit: vt intelligamus, appetitũ animę ad corpus informandũ, cuiusdam potius oblectationis, & iucundi motus, quàm merè naturalem esse. Iunguntur itaque, copulãturque inuicem anima, & corpus, quasi duo carissimi, & fidissimi amici, qui maximam inter se conuenientiam habeant, quorunque alter alterius commodis inseruiturus sit. Hinc sequitur, si animæ, & corporis coniunctio non omnino naturalis est, nec violẽtam vnius ab altero separationem fore. Quid.n. anima, ob sui à corpore separationem amittit, quod ad sui naturam, & substantiam, vel etiam ad conseruationem necessarium sit? Cæteræ formæ, quas præuiæ materiæ affectiones exprimunt, cum materia, iisdem affectionibus persistẽtibus, naturaliter manent: vbi verò affectiones illæ mutatæ sunt, statim formæ pereunt, vtpote quæ seorsum consistere nequeant. Rationalem autem animam nulla prorsus affingit corporis affectio: necesse quidem est, vt organis illud instructum, præparatumque sit; anima tamen (vt antè dictũ est) illius præparationis virtute non educitur. Cur igitur cùm corpus vehemẽti aliquo morbo cõfractum est, illa confestim foras emigrat? Rationem pulcherrimam assignat Fernelius: quia tametsi à corpore non pẽdet: conuenienti tñ corporis mediocritate teneri desiderat: quæ si pa rùm commutabitur, functionibus illa suis destituetur: sin multum, tantam illam discrepantiã perhorrescens, nec ferre potens, de corpore decedit. Vt.n. opifex, idoneis instrumentis instructus, si in tenebrosum, aut arctum conclaue contrudatur, quæ artis suæ sunt, efficere nequit, sic anima, vitioso corpore, quod est tanquam domicilium coercita, quæ sua sunt munia, exequi non potest, & propterea nulla violentia, sed liberrimè potius à corpore discedit. Huius autem discessus difficultas, quæ in hominis morte conspicitur, non ex anima oritur: nihil.n. ab eo detrimenti acceptura est, sed à toto constituto, quod quemadmodum naturaliter perennitatem exoptat; ita interitum totis viribus respuere conatur. Libera igitur, & veluti soluta vinculis, anima à corpore secreta manet, nullaque vi extra corpus detinetur. Iam verò vt tertiam quoque difficultatem diluamus, quodnam opus anima, à corpore seiuncta de se promere valet, cùm instrumẽtis, ad proprias functiones obeundas necessarijs, destituta sit? Dixi superius, Aristotelisque autoritate firmaui, animam non esse facultatem organicam, adeo vt alicui organo corporeo necessariò affixa sit, sine quo operari nequaquam possit. Etenim omnia organa, quibus humanum corpus preditum est, non ipsius animæ, sed totius hominis gratia comparata sunt: ipse.n. erat, qui prius sentiebat, intelligebat, aliasque id genus operationes edebat, non autem anima, vt 1. libro de Anima tex. 64. Arist. docet: propterea non ociatur anima extra corpus constituta, sed est perpetuò intellectionibus addita. Dicet, ne Aristoteles, feriari Intelligentias, quòd organa ad intelligendum non habeant? Minimè verò, propterea quòd non versantur illæ in obiectis, quæ potestate, sed quæ re ipsa intelligibilia

Autoris solutio, tres difficultates explicans, quæ in argumento continẽtur.

Rationalis anima occasione corporis edita est.

Quo intelligendum sit, animæ, & corporis coniunctionem naturalem esse.

Animę à corpore secretio non est violenta.

Cur anima, cõfracto, aut vitiato corpore, foras emigrat, si ab eius affectionibus nõ pẽdet.

Difficultas separationis animæ à corpore vnde proueniat.

Non feriari animã extra corpus cõstitutam.

bilia sunt. Eodem igitur modo operabitur anima à corpore seiuncta, res solùm tractando, quæ purè intelligibiles sunt, quæque vt intelligantur, nullum exigunt instrumentũ: quinimmò erit tunc semper intelligens, vt 3. li. de Anima tex. 20. ipsemet Aris. rotundo ore fatetur. Non video quid præterea pro prædicti argumenti solutione, aut addi debeat, aut possit. Soluamus nunc vltimum argumentum, quod aduersarij mirantur, cur, si immortalem humanã animam Aristoteles existimauit, non aliqua saltem de illius statu, post hominis obitum, disseruerit? Si Aristoteles reuixisset, nec aliquid nobis de statu, & loco rationalis animæ, post egressum a corpore, retulisset; maxima vtique reprehensione dignus censendus esset: quid mirum autem est, si ea nõ docuit, quæ docere nullo modo potuit? Quàm plurimos philosophos (aiunt) hac eadem de re multa verba fecisse, vt apud Platonem, Mercurium Trismeg. Diogenem Laert. Ciceronem, Macrobium, Hesiodum, Homerum, & alios videre licet, qui locum, & statum rationalis animæ, post hominis obitum, pulcherrimè descripserunt. Nescio, an aduersarij nostri vera esse credant, quæcunque ab istis philosophis tradita sunt: vtinã crederent, quia mortalem humanam animam non existimarent: sed certò scio, nullam omnino fidem istorum philosophorum dictis illos habere, & iure quidem: quoniam multa dixerunt, paucissima tamen probarunt. Quæcunque ab eis de statu, & loco animæ, post hominis obitum, enarrarunt, partim fabulæ sunt, quas ipsimet effinxerunt, partim per traditionem ab Aegyptijs acceperunt: qui multa, diuinitus eis reuelata, sciuerunt, quæ tamẽ posteriores philosophi non planè perceperunt; & propterea eadem ipsi, multis inuolucris implicata, ceteris enunciarunt. Aristotelis verò consuetudo fuit, ea tantum docere, quæ non suasorijs modò rationibus probare, verùm etiam euidentissimis demonstrationibus confirmare poterat: omnẽ suam cognitionem à sensibus ipse hausit, & propterea de ijs, quæ nec se ipsis, nec eorum effectibus obuia sensibus fiunt, disserere non curauit. Non est igitur, cur quisquam admiratione afficiatur, si Aristoteles de statu, aut loco animæ, post hominis obitum, non disputarit; quoniã certa illius rei cognitio nunquam haberi potest, nisi diuinitus reuelata sit: satis ipsi fuit ostendisse, rationalem animam extra corpus non feriari; sed semper circa obiecta, re ipsa intelligibilia, versari, vt paulò superiùs dictum est.

Rñsio ad vltimam ratione aduersariorum.

Philosophi, qui de statu animæ post hominis obitũ locuti sũt.

Cur Aristo. nihil de loco animæ à corpore seiũctæ disputarit.

Autoris opinio circa Aristotelis sententiam de Anima immortalitate. Cap. XIX.

TEmporis opportunitas iam postulare videtur, vt post longam cum aduersarijs habitã disputationem, relictis argumentorum anfractibus, omnique verborum ambitu reciso, quid tandem de animæ mortalitate, vel immortalitate re vera in Aristotele sentiendum sit; dilucidè aperiamus. Aliàs dum naturali philosophiæ operam nauarem, idque non docendi, sed addiscendi tantum gratia, eam opinionem secutus sum, quæ doctissimis quibusque viris, atque in peripatetica philosophia haud parum exercitatis, maximè probata est, præsertim Io. Scoto lib. 4. Sent. d. 43. q. 2. art. 2. Herueo quolib. 1. q. 11. & lib. 1. Sent. d. 1. q. 1. Aug. Suessano opusculo de animę immortalitate c. 1: atque etiam alijs: qui omnes, cùm rationes, in vtranque partem adductas, diligenter expédissent, Aristotelisque verba multis locis ambigua esse, animaduertissent; existimarunt, nihil vnquam certi hac de re ipsum protulisse; sed in hac difficultate dubium semper extitisse, modoque hoc, modò illud, sicut magis ei congruum visum fuit, pronunciasse: ita ego quoque superioribus annis existimaui. Verùm postquam paulò diligentius Aristotelis volumina perlegere cœpi, quod mihi pro meo munere necessarium fuit, sententiam omnino mutaui: turpe enim mihi quodammodò videbatur, Aristotelem illius rei ignarum facere, quam alij philosophi cumulatissimè cognouerunt, & turpiùs dicere, eundem in re tanti momenti semper hæsitasse: nam certè illius ingenium, quod tãto lumine a natura insignitum fuit, quodque in res altissimas, & valde abstrusas maximè penetrauit, nõ fuisset in tanta quæstione, cuiusmodi est hæc de animæ immortalitate, sola dubitatione contentum; cum præsertim constet, dubitationem ignorantiæ sobolem esse. In tanto igitur, post multam meditationem, sententiam veni, Aristotelem in difficillimo hoc de animæ immortalitate negocio, initiò quidem hæsitasse, tamen vbi rem ipsam postea diligentissimè considerauit, immortalem prorsus humanam animam censuisse. Verùm quoniam apertissimè cognouit, veritatem hanc de animæ immortalitate, suæ philosophiæ principijs penitus aduersari, præsertim dogmati de mundi æternitate, ex quo infinita animarum multitudo necessa-

Scotus, Herueus, Suessanus, & alij de animæ imortalitate Aris. dubiũ fuisse existimarũt.

Contumeliose agunt in Arist. qui dicunt, eum in hac alias perfectissima dubiũ extitisse

Vera Arist. de aiæ imortalitate sententia, quam etiam Scot. in quolib q vltima prope fi.

riò consequitur; idcirco, ne iterum philosophiam, iam ab eo multis fundamẽtis stabilitam, exædificare cogeretur, studiosos maluit de ipsius snia, quæ ad eam rem pertineret, dubios, atque incertos, esse, quàm vel noua philosophiæ principia, & fundaméta inducere, ijs cõtraria, quę iam ab eo posita erant, vel aliquem suum errorem, à paucis forsitan animaduersum, detegere. Quemadmodum.n. Arist. ingenij sui acumine, animæ immortalitatem venatus est; ita forsitan eadem perspicacitate mũdi originem indagasset: & quis affirmare audeat, ipsum quoque mundi originem non agnouisse? quam tamen aperire noluerit, quòd sibi nimis durũ, atque difficile, id retractare videretur, quod tanta asseueratione, atque argumentorum multitudine, aduersus omnes philosophos defenderat. Hinc factum est, vt quotiescunque sese obtulit occasio, aut de origine, aut de perpetuitate rationalis animæ, disputandi, aliquã semper particulam, aut conditionis, aut dubitationis versutè satis apposuerit, modo, si, interdum, *Fortasis*, quandoque, *Videtur*, & multa id genus alia, vt pluribus locis apud ipsum videre licet. Primo.n. lib. de Anima tex. 65. ait, *Intellectus autem videtur innasci substantia quadam, &c.* ibidem tex. 66. scribit, *Intellectus autem fortassis diuinius quid, & impassibile est*, 2. de Anima tex. 20. dicit, *Speculatiua potentia videtur esse aliud genus animæ*. 12. Metaphysic. tex. 16. de formis disputans, quæ post dissolutum compositum manent, ita habet, *Veluti si anima talis sit*, & multa alia passim apud ipsum reperiuntur, quæ omnia argumento sunt, non eum quidem hac de re dubium extitisse; sed id potius in animo habuisse, vt. s. dubitationem de eo, quod sentiebat, in addiscentium animos induceret; cùm tamen animæ nostræ immortalitas ipsi re vera exploratissima fuerit. Dicet fortasse quispiam, vnde nam tuam hanc sniam elicis, aut quibus illam fundamẽtis confirmas? Iam satis apertè superiùs demonstraui, nullum esse in Arist. locum, quo ipse non modò non apertè, sed etiam ne obscurè quidem animæ mortalitatem expresserit. Demonstraui etiam multos esse locos, quibus ipse apertissimè animæ immortalitatem confessus est, & quasi sub aspectum subieci, non de solo intellectu agente, sed de anima rationis participe, vt à sentiente, & vegetali distinguitur, ijs locis locutum esse. Quid aliud ergo ex Arist. mente haurire possumus, nisi ipsum immortalem omnino animam censuisse? Ex alia parte, eius philosophiæ principia, & fundamenta præcipua, cogitatione complector, in quibus sunt hæc, mundum. s. æternum esse, atq; ex nihilo nihil fieri: ex quibus principijs, vt supra satis luculenter ostẽsum est, animæ immortalitas deduci nullo modo potest. Si.n. quicquid fit, ex aliquo fit; oportet, vt ipsa quoque anima rationis particeps ex aliquo facta sit: si ex aliquo facta est; generatione igitur edita est: quod autem generatione editum est, necessariò peribit. Rursus si mundus æternus est, & immortales sunt humanæ animæ, iam dabitur infinita multitudo animatum, re ipsa existentiũ, quod alteri Aristotelico principio aduersatur, quod est, numerum re ipsa infinitum reperiri non posse, vt 3. Phys. probatum est. Ex his igitur concludo, si Aristotelicæ philosophiæ principia dũtaxat spectemus, immortalem animam statuere nulla ratione nos posse. Si ea verò, quæ de anima disertè Arist. scripsit, diligenter attendamus; necesse omnino esse, vt immortalem illam fateamur. Denique cùm mecum ipse repuro Arist. scribendi modum, qui hac de re parcè, semper, & obscurè locutus est: qui verbis ambiguis, sniam suam pronunciauit: qui tandem in hac scribendi ratione, vbique sibimet ipsi constitit; non possum non existimare, eũ nõ solùm ad veritatem hanc de animæ immortalitate, ingenij sui acumine peruenisse, verùm etiam eundem optimè intellexisse, veritatem hanc ex suæ philosophiæ principijs deduci minimè posse, & propterea vt vnà cum ingenij sui acumine, calliditatem quoque maximã præ se ferret, suam ipsius sniam, tot verborum ambiguitatibus, obuoluere voluisse. Euidentissimum testimonium, silentio minimè prætereundum, elicitur ex contex. 36. tertij lib. de Anima, quo vnusquisque apertè conuincitur, Arist. suam de animę immortalitate sniam dedita opera occultasse. Quærit ibi philosophus, an intellectus, corpori coniunctus, separatas, substãtias attingere possit: hãc autem quæstionem non soluit, sed hoc, inquit, posterius considerandum esse. Cur putas, obsecro, dubitationem istam Arist. non soluisse? Quia in quancunq; partem declinasset, sua ipsius de animæ mortalitate, vel immortalitate snia aperta protinus extitisset. Erat peripateticorum, & aliorum quoque philosophorum opinio, hominis felicitatẽ in perfecta substantiarum abstractarum cognitione consistere, hominemque ad felicitatem istam, tanquam ad vltimum finem, naturalem appetitum habere, qui frustra esse non potest.

Cur Arist. cũ de rationali anima, locutus est aliquã semper aut conditionis, aut dubitationis particulã apposuerit.

Authoris sententiæ confirmatio.

Aristot. ingenium, atque versutia.

Euidentissimũ testimonium, quo ostendit, Aristot. ex industria suã sententiã de animæ immortalitate occultasse.

Iam verò si Aristoteles naturalem hunc hominis appetitum in hac vita, aut saltem in vltimo termino, vitæ explere dixisset, vt Alexander Pomponatius, eiusque sectatores existimarunt; animę pariter mortalitatem confessus esset: quid enim aliud anima extra corpus actura esset, si iam in hac vita vltimum suum finem obtinuit? Si contra, intellectum corpori coniunctum abstractas substantias perfectè concipere non posse, asseruisset; sese statim immortalitatis animæ defensorem præbuisset: nam si homo in hac vita vltimum suum finem adipisci non potest, opus est sanè, vt alius assignetur status, in quo illum perfectè consequatur, ne naturalis ad eum finem appetitus frustra illi inditus esse censeatur. En igitur quomodo ex eo, quod Aristoteles propositam difficultatem declarare noluit, facilè elicimus, ipsum de industria suā de animæ immortalitate sententiam quibusdam quasi tenebris inuoluisse. Non ita certè fecisset, si mortalē humanam animam credidisset: hanc.n. sententiam optimè ex suæ philosophiæ principijs deduci posse cognouisset, & propterea illam planissimè, nullisq; integumētis implicatam, enunciasset. Dicent fortasse aduersarij, hoc ideo Aristotelem non fecisse ob inquisitionis periculum, quæ tunc temporis erat in Græcia. Sed inanis est huiusmodi excusa-
Occupatio. tio; quoniam veluti lege apud illius temporis Græcos sancitum erat, mundum principiū habuisse, multaque Idola reperiri, quibus preces effunderentur: nihilominus Aristoteles contra eiusmodi religionis decreta, publicè & mundum æternum, & vnum tantum esse Deum, pronunciauit: quamobrem etiam exilio, vt ferunt, mulctatus est. Non igitur sui temporis religionem timuisset, sed publicè vt mundi æternitatem, ita animæ mortalitatem docuisset, si mortalem illam esse putauisset.

Notabilis obiectio contra sententiam Autoris, atque eiusdem solutio. Cap. XX.

EXæstuant hic magnopere nonnulli, qui se plusquam peripateticos profitentur, iniuriam que maximam peripateticorum Principi fieri autumant, imponendo ei, quòd in aperto illa protulerit, passusque sit in vulgus emanare, quæ apertissimè philosophiæ suæ principijs aduersari cognouerit. Non sustinet, inquiunt, grauitatem philosophiæ, hæc de tanto philosopho publicè pronunciare, in quem doctissimi quique viri attestantur, suas omnes naturam
Suasoria efficax ratio contra opin. Autoris. vires quodammodo effudisse. Qui alios docuit scientiarum methodos, ipse in earundē ignoratione versabitur? Scripsit Aristoteles vniuersam philosophiam, non temerè ille quidem, & confusè, sed longa præmeditatione tàm pulchrè eam, & artificiose digessit, tot solidis fundamentis stabiliuit, vt nihil præterea ad veram, perfectamque sciētiam desiderari posse videatur. Quod si ita est, vt omnium est philosophorum asseueratione concessum, qui fieri vnquā potest, vt Aristoteles volens, & sciens sibimetipsi in scribendo contrarius extiterit, incertamque nobis, & perturbatam philosophiam reliquerit? Sed vt ad rem propiùs accedam, ita argumentantur; Cùm Aristoteles de mundi æternitate disputauit, aut animam tunc immortalem esse sciebat, aut non: si sciebat; falsò igitur docuit, mundum æternum esse: cùm propter infinitam re ipsa animarum multitudinem, quæ mundi æternitatem necessariò consequitur, duo hæc simul vera esse non possint, Mundi. s. æternitas, & animę rationalis immortalitas: si non sciebat, imprudentiæ igitur, atque simul temeritatis, & socordiæ culpandus est, quippe qui religionis, omniumque illius temporis philosophorum dogma, inconsultè, & temerè peruerterit: horum autem vtrunque ab insigni hoc philosopho quàm longissimè abest; igitur sicut ipse firmissimè mundi æternitatem promulgauit; ita eum de rationali anima opinionem illam defendisse, putandum est, quæ mundi æternitatem consequitur; ea autem est, ipsam esse mortalē. Quòd si fortasse huiusmodi deductio haudquaquàm probatur, quiduis aliud potius concludendum esse censent, quàm confitendum, Aristotelem sibi ipsi, aut suæ philoso-
Solutio. phiæ principijs contrarium extitisse. Non possum equidem non illorum temeritatem, atque inanem arrogantiam vehementer deplorare, qui nulla prorsus ratione ducti, nec vllis fundamentis subnixi, sed sola fide, autori cuipiam habita, liberè tanquam verissima pronunciare audent, quæcunque vel ab autore illo scripta sunt, vel quæ ab eodem excerpere aliquo mo-
Digressio cōtra eos, qui nimiā fidem autoribus habent. do possunt. In horum albo descripti sunt eorum plurimi, qui se vniuersales profitentur, quique cùm multum se scire credant, multa potius temerè, ac fortuito credere perhibentur. Hi si fortè autorem, quem valde suspiciunt, ac admirantur, in re aliqua lapsum offendant, nefas esse, aiunt, eundem erroris condemnare, quasi Deus aliquis ille fuerit, qui errare nulla ratio

ne

ne potuerit. Sed quid vis aliud potius causantur, aut lectoris imperitiã, qui rem abstrusam percipere minimè queat: aut impressoris incuriam, qui rem aliter impresserit, quàm ab autore scripta est: aut aliquorum inscitiam, qui addendo, vel minuendo, veteres codices deprauarint. Non aliunde hoc oritur, nisi ab immodica fide, quam illi autori tribuunt, cuius vestigijs semper insistunt: nam si apud alios, vel exiguum errorem deprehendant, illorum labores planè negligunt, eosque statim indicta causa, abijciunt, & reprobant. Vocare hos ego soleo scientiarum perturbatores, veritatisque obscuratores, nec id quidem iniuria, hi enim cùm rerum varietate, de quibus loquuntur, tum lepido quodam dicendi genere, multitudinis primùm animos ad beneuolentiam alliciunt: vbi dein apud diuites, vulgaresque homines fama celebres facti sunt; quęcunq; videantur, suo arbitratu pronũciant: autores alios cõmendant: alios condẽnant: dictorũ, Sñiarumve aliorũ censores se exhibent; quasi ij soli, propterea quod recõditarũ literarũ cultores vocitenĩ, rerũ oĩum iudices, honorarijq; arbitri sint cõstituti. His vulgus, his iuuenes, nulla prorsus habita rõne, oĩ discrimine remoto, oĩa credũt, iuxta vera, ac falsa: quę tanq̃ firmissima, & cõstantissima cũ cęteris postea cõicant, ac si eadẽ ab ipsius veritatis ore percepissent. Hinc persæpe audias, autorẽ aliquem à sexcẽtis hominib. condẽnatum, quẽ fortè nullus vnquam illorum legit, nec (si Deo placet) illius superficiem aspexit: sñiam rursus acerrimè reprobatam, quam tamen totius vitæ suæ studio nunquam fortè intellexissent. Cur id obsecro? quia hęc in colloquijs ab aliquo huius classis viro perceperunt, atque eadem cæteris veluti per manus tradiderunt. Ita latet in tenebris demersa veritas, paucissimis quidẽ hominibus explorata: Ita iuuenibus primis istis impressionibus, ad veram doctrinam capessendam aditus intercluditur. Quid plura? omniscientes isti eò temeritatis peruenerunt, nimioque multitudinis applausu, adeo tumidi facti sunt, vt illos non dispudeat, vel grauissimorum in quaque scientia doctorum sñias apertè corrigere, quorum certè ineptissimi essent auditores. Sed hæc hactenus. Veniamus ad Arist. quem viri isti, incognita fortassis æstimationis causa, sed solùm, vt ab alijs doctores iudicentur, summis laudibus vsque ad Coelum extollunt. Nefas, inquiunt, esse, docere, eũ, aut sibi ipsi, aut suę philosophiæ principijs pugnantia protulisse. Si quis est inter philosophiæ cultores, qui Arist. suspiciat, me certè, fateor, maximum illius ingenij æstimatorem esse: veruntamen tantum illi laudis, & nihil plus, tribuendũ esse censeo, quantum ipse verè promeritus est. Maximas illi gratias debemus, quòd non philosophiam modò, sed cæteras, quoque artes, & disciplinas, ab alijs obscurè traditas, in multisque voluminibus dispersas, in vnum ipse congesserit, atque ad faciliorem intelligentiam reuocarit. Scimus tamen incertam esse eius philosophiam, vtpote quam innumeris aliorum philosophorum placitis resperserit; nec satis constat, ab eo ne, an ab alijs ea omnia, quæ scripserit, elaborata sint. Scimus, eum gloriæ maximè auidum extitisse, atque vt Alexandri potissimum Macedonis gratiam faciliùs aucuparetur, aliorum philosophorum famam turpiter depeculatum esse. Scimus, eius intentionem fuisse alijs luminibus extinctis, solo doctrinæ suę lumine vniuersum mundum collustrare, & propterea veterum scriptorum sñias, tametsi veras, optimisque rationibus confirmatas, ipse ex industria impugnauit; & ne ab aliquo vnquã aut defendi, aut explicari possent, eorum volumina igni cremari curauit. Quid mirum igitur erit, Arist. in tantis cogitationibus occupatum, tamque varijs opinionibus perturbatum, aliquando à sese, aut à suæ philosophiæ principijs discessisse? Nolo amplius suasorijs rationib. vti, vtar demonstratiuis. Potuit ne Arist. sibi ipsi contrarius esse, atque in opinionibus commutabilis, an non? Homo fuit, &, si D. Augustinus, D. Thomas, alijque celebres, & Sanctissimi viri, nõ modò ingenij acumine pręditi, verùm etiam diuino lumine insigniti, re maturiùs considerata, sñiam mutarunt; multò quidem melius id Arist. accidere potuit, qui sola natura duce, in rerum notiones incubuit. Si igitur potuit, quid est, cur tàm grauiter accusent, tamque inclementer damnent eos, qui pro patefacienda veritate, id ipsum de eodem enunciant. Potuit, inquiunt, non tamen fecit: id. n. necessarium non fuit: neque id conspicitur in hoc de animæ mortalitate, vel immortalitate negocio: vbi, si Arist. dogmata accuratè consideres, secum omnia cohærentia videbis: cuncta. n. antequam quicquam scriberet, intus disposuerat, diligentissimoque examine librauerat. Rideo hæc; quoties scriptorẽ accidit, vt initio de re aliqua ita sentiat, & nihilominus inter scribendum, cùm ad rem illam explicandam propiùs accedit, sñiam mutet? In multis hoc idem, & Arist. accidere potuit; sed præsertim in ardua hac

Quantũ laudis sit Arist. tribuendum.

Expẽde hãc rationem, & vide Platonem in dial. de Rep. dicẽtem, nullum esse hominẽ, qui non hallucinetur.

Aduersariorum effugiũ.

Replica. in qua opinionis Autoris fundamentũ consistit.

de

de animæ immortalitate disputatione. Non erat ei res hæc facilis explicatu, nec illius, sicut cęterarum rerum cognitionem à sensibus deducere poterat; propterea dubius quandoq; fuit; nonnunquam ad vnam partem, interdum ad aliam declinauit; quousque tandem, omnibus simul expensis, rei veritatem, veluti in sepulchro iacentem, & dumis vndique septam, indagauit. Somnio? Audi Hermiam Eunuchum, cuius magna amoris erga Aristotelem testimonia extant, quippequem apud se triennio benignè, & humaniter habuit; eique, vt Franc. Patricius narrat, seu filiam, seu neptem in matrimonium tradidit. Hic Hermias, referente Suida, de animæ immortalitate conscripsit; qua de re, Aristotelem fatetur, sententiam suam ita dubiam reliquisse, vt nulla omnibus eius libris incertior iudicari possit. Non est igitur absurdum, nec à philosopho alienum, qui non popularem optat applausum, sed rei veritatem inquirit, dicere, & publice pronunciare, Aristotelem, cùm de mundi æternitate disseruit, aut incertum de animæ immortalitate fuisse; aut mortalem tunc illam, immortalem verò postea credidisse: aut saltem argumentum illud de animarum infinitudine non animaduertisse. Iniuriam putant esse hanc Aristoteli illatam; & non vident, illius potius ingenium ex hoc maximè extolli, quòd. s. ad veram animæ originem, ad illius naturam, substantiam, atque perennitatem, solo naturæ lumine penetrarit. Repeto, quæ, paulò superius dixi, & legat totam disputationem, qui cupit tantę difficultatis explicationem habere. Ostendi, nullum esse in Aristotele locum, ex quo rationalis animæ mortalitas, multa tamen, ex quibus eiusdem immortalitas verè, & apertè eliciatur. Dilui omnes rationes, aut saltem præcipuas, quæ pro aīæ mortalitate adduci solent. Aperui, ea omnia Aristotelis loca, in quibus animę immortalitatem cōfitetur, de tota rationali anima, non de solo intellectu agente intelligenda esse. Monstraui, propter argumentum illud de infinita animarum multitudine, duo hæc sibi cohærere minimè posse, mundum æternum esse, & animam immortalem; Reddidi causam, cur hac in re Aristoteles sibi dissimilis fuerit, sententiamque suam ita dubiam, atque incertam nobis ex industria reliquerit: quam quidem causam veram, aut saltem maximè probabilem existimo. Si quis aliter opinetur, meliorem proferat sententiam; ego enim me illi quàm libentissimè subscribam.

Vide Franc. Patric. li. 12. discuss. peripat. to. 2.

Aristo. ingenium laude dignum.

Totius disputationis epilogus.

An rationalis animæ immortalitas sola naturali ratione concludi possit. *Cap. XXI.*

VT tandem huic nostræ disputationi finem imponamus, reliquum est id definire, atq; explicare, quod à nobis postremo loco propositum est, an. s. solo naturæ lumine, rationalis animæ immortalitas peruestigari possit. Dubitatio quidem pernecessaria, quæ dissoluatur: si enim constaret, huiusmodi veritatem lumine tantum fidei apprehendi posse, totius quàm mox ædificij nostri fabrica rueret, quæ iam absoluta, atque ad optatum finem perducta est: neque enim Aristoteles, neque alij philosophi, qui, fidei lumine destituti, veluti in tenebris ambularunt, rationalis animæ immortalitatem vnquam cognoscere potuissent. Ante quam autem vlterius progrediamur, hoc declarare operæpretium existimo, quod multū interest in proposita disputatione, nimirum aliud esse quærere, an rationalis animæ immortalitas naturali rationi aduersetur; & aliud esse, in dubium vocare, an rationalis animę immortalitas rationibus naturalibus demonstrari possit. Nolo modò secundam hanc quæstionem disputare: habet enim illa pro vtraque parte defensores acerrimos, sed sat erit mihi ostendere, multas esse rationes, ab intellectu, solo naturæ lumine constructas, quibus facillimum vnicuique erit, huic veritati de rationalis animæ immortalitate penitus assentiri. Sed audio aliquem obijcientem; si fides nostra catholica nos compellit, vt huic eidem veritati firmiter assentiamur, quorsum aliunde rationes petendæ sunt? Respondendum est, à Theologis sæpius, ad confirmandos articulos fidei, rationes à natura sumptas adduci solere, non quidem vt illis id, quod priùs ignorabamus, euidenter cognoscamus; sed potius, vt inde intelligamus nos ea non credere, quæ esse nulla ratione possunt. Sic S. Tho. Scotus, & alij rationes adducunt, quibus ostendunt, in vnitate diuinæ substantiæ, diuinarum personarum trinitatem reperiri, & multa huius generis alia, vt apud ipsos videre licet. Addi potest, articulos fidei esse in duplici differentia, quidam sunt merè crediti, & apud quos naturalis ratio peruenire nō pōt; in quorum numero est articulus de trinitate Personarum. Alij sunt partim crediti, & partim naturali ratione vestigati, vt est articulus de existentia, & vnitate Dei; & horum quidē cogni-

Quàm necessaria sit huius q̄stionis explicatio.

Nota hoc diligenter.

Obiectio.

Solutio.

Cur Theologi naturales rationes adducant ad cōfirmados articulos fidei.

Articuli fidei sunt in duplici discrimine.

altionem humanus intellectus vi propria parere potest: ideò Aristoteles & ratione motus in 8. Phys. & ratione optimi regiminis in 12. Metaph. vnum tantum esse rerum omnium opificem Deum, apertissimè demonstrauit. Ad hos igitur articulus quoque de animæ immortalitate pertinebit. Illud etiam animaduersione dignum existimo, in quo plures nostri temporis philosophi defecerunt, nimirum ea omnia, quæ nos, fidei lumine collustrati, vera esse credimus, veræ philosophię principijs non aduersari. Per verā aūt philosophiā, nō Aris. aut alterius cuiuspiā philosophi doctrina; sed doctrina aliqua, recta ratione. i. intellectu rectè affecto, atque lumine illustrato, acquisita, intelligenda est: quomodo quis rectè philosophando, mundi originem, & alia etiam plurima, quæ nunc sola fide percipimus, venari posset. Si igitur verum vero non aduersatur, & quæ fides nostra catholica nos docet, vera sunt, vt nulla ratione dubitandum est; sequitur, vt nec vera philosophia catholicæ fidei, nec catholica fides veræ philosophiæ principijs aduersetur. Nec est quòd dicat aliquis, ad ea, quæ fide tenemus, ratio peruenire non potest: igitur ea quæ fide tenemus, rationi repugnant: non. n. valet huiusmodi consecutio, nisi fortasse adderemus, ea ipsa repugnare rationi, non absolutè consideratæ, sed maiori lumine destitutæ, quod ei ad illarum rerum apprehensionem necessarium est. Sed instabit aliquis, nam Arist. lumine fidei destitutus fuit; igitur suo intellectu ad ea peruenire non valuit, quæ intellectum magis affectum, maiorique lumine collustratum exposcunt, atque adeo, sola natura duce, animæ immortalitatem inuestigare non potuit. Dixi paulò superiùs, non omnes articulos fidei esse vnius, & eiusdem modi, sed quosdā merè creditos, ad quos nullus ītellectus, quātūuis perspicax, peruenire pōt: alios partim creditos, partim naturali rōne vestigatos. His aūt articulis non omnes peræque homines assentiuntur: quidam enim sunt rudes, obtusoque satis ingenio, qui nunquam horum articulorum veritatem apprehendere possent, nisi supernaturali lumine adiuuarentur. Alij verò sunt, qui excellentiore, acutioreque ingenio pollent, & isti absque alterius luminis auxilio, sed solo suo intellectu, ita affecto, in huius generis sublimiora penetrare possunt. Quanuis igitur rationalis animæ immortalitas, in articulis fidei comprehendatur: (qui enim credit mortuorum resurrectionem credit pariter, animam esse immortalem) nihilominus quia non est ex articulis fidei merè creditis, idcirco Arist. ingenium adeo per se affectum, atque sufficiens fuit, vt ad illam percipiendam, supernaturali lumine non indiguerit. Hoc igitur tanquam firmum, & constans habendū est, nec veram philosophiam fidei, nec fidē veræ philosophiæ aduersari: hincque perperam Petrum Pomponatium docuisse, rationalem animam immortalem quidem secūdum fidem, mortalem verò secundum philosophiam censendam esse: expressa enim Lateranensis Concilij autoritas habetur, sub Leone Decimo, sessione octaua, vbi damnatur hæresis, qui secundum philosophiam dixerit, rationalem animam esse mortalem. Defendendo igitur, nullam esse rationem naturalem, quæ rationalis animæ interitum demonstret; immò nullam esse rationem, pro ea re cōprobanda, quæ facilè non soluatur: defendēdo & animæ immortalitatē naturali rationi, veræque philosophiæ non aduersari; rationes aliquas afferam, quas non cōtendam modo demonstratiuas, atque ad assentiendum necessarias esse, sed solum valde probabiles, & suasorias, atque etiam dignas, quibus benè moratus quisque in rationalis animæ immortalitatem inclinet. Latissimus mihi pateret campus, in quo possem ratiocinando vagari, si aliorum argumentationes transcribere, atque in medium adducere vellem: poterit quicunque voluerit, Eugubinum legere lib. 9. de Perenni Philosophia: is enim multas ad hanc rem rationes vnicuique suppeditabit. Poterit etiam legere Cursum Conimbr. tract. de Anima separata disput. 1. art. 3. necnon Franciscum Toletum lib. 3. de Anima quęst. 16. qui huiuscemodi quæstionē multis, & ijs quidem validissimis rationibus, ab eodem Eugubino decerptis, exornarunt. Cuiusmodi sunt, animam spiritum esse, quemadmodum Intelligētiam, & propterea immortalē, sicut illam. Rursus omnium corporum capacē esse, ac proinde omni corporea natura nudatam, & quod hinc sequitur, indissolubilem. Præterea si dissolueretur, aliquid in illius interitu generari necesse esse, cūm tamen nihil appareat. Ad hæc, appetitū esse in hōe ad vitā sempiternā, & ppea necesse esse, vt aliquid in hoīe sempiternū sit, non corpus; ergo aīa. Nullū deniq; in hac vita bonū esse, quo aīę appetitus expleri possit: quare concluditur, aliū ipsius statum dandum esse in quo sūmo, atque infinito bono infinitis seculorū ætatib. perfruat. Plures alię huius generis rōnes fusius apud citatos autores videri pūt.

Quæ fide tenemus, veræ philosophiæ non aduersari.

Quænam sit vera philosophia.

Obiectio.

Solutio.

Pomponatij error.

Autoritas cōcilij Lateranensis.

Suasoriæ rationes, quibus animæ immortalitate cōprobanda, q̄ apud Eugubinum, Col. Conimbr. atq; Toletum videri possunt.

Tres validißimæ rõnes, quib. rõnalis aĩæ immortalitas naturali lumine suadetur. Cap. XXII.

Prima ratio, qua suadet Autor aĩæ immortalitatem.

TRes ego semper rõnes, naturali lumine fabricatas, magni feci, quibus rationalis aĩæ immortalitatem suadere solitus sum: quarum prima est hæc. Rationalis aĩa omnium philosophorum asseueratione, simplicissima est, ab omniq; mistione, & cõpositione aliena, interire igitur nunquam potest. Consecutionẽ sic probo: quod.n. in perniciem ire aliqñ videmus, illud certè vel mistum est, quod in elementa dissoluitur, vel saltem compositum, quod pp formę à materia separationẽ intercidit: rõnalis autem aĩa, cùm simplex quædam natura, atque substantia sit, ex nullis rebus concreta est, in quas dissolui queat, nec eadem semetipsam dirimere, atq; distrahere põt: nunquam igitur interibit.

Aliquorũ responsio.

Dicet fortasse quispiam, hac eadem rõne probare nos posse, quãcunq; formã indissolubilẽ esse; qm̃ omnis forma, quatenus forma, simplex est; neque.n. ipsi, sed soli misto, & cõposito interitus attribuitur.

Confutatio.

Rñsionem hanc famosa illa Aris. propositione, quã & in Analiticis poster. & aliis ẽt locis scriptam reliquit, refellere possumus, vbi hẽt, sicut affirmatio est causa affirmationis; ita negatio est causa negationis. Iã verò si probauerimus, rõnalem aĩam iis potissimùm carere, quę in causa sunt, cur cęterę formę necessariò pereant: non ne statim vis, & energia nr̃æ argumẽtationis conspicua fiet? Cęterę formę, vt supra c. 18. patefecimus, à materia ortũ ducunt, suntq; ab eiusdẽ affectionib. accersitę; cùmq; per se subsistere nequeant, eousq; cũ materia cõiunctę manẽt, quòusq; affectiones illę persistũt: ijs aũt ab cõtrario aliquo pmutatis, statim pereũt. At verò rõnis particeps aĩa, vt ibidẽ Aris. autoritate probauimus, nec à materia ortũ ducit, nec ab aliquib. materię affectionib. accersitur; sed extrinsecus ĩ humanũ corpus intruditur, nullũq; cum corporeis, alteratricibusve qualitatib. cõmerciũ hẽt; nullã igit̃ sui interitus causã continet, atq; adeo indissolubilis atq; immortalis est.

Secunda rõ.

Secũda ratio, Quæcunque aliqñ aboleri, atq; extingui videmus, ea suæ procreationis initiò, maximum robur, & firmitatem habere; atq; cum ad occasum vergere incipiunt, eadem languescere, & mirum in modum debilitari cernimus; id non in animalibus modò, & plantis quotidie experimur; sed in rebus quoque animæ expertibus, vt in vestimentis, in ædificiis, & alijs rebus, quas temporis iniuria, & diuturnitas demolitur: quantò enim aliquid suæ generationis principio vicinius, tantò etiam robustius est: quantò verò longius ab eodem principio distat, tantò etiam vires debiliores habet:

Rõnalis aĩa nunquam senescit.

rationalis anima nunquam senescit, nunquam languescit, sed ijsdem semper viribus prædita est: Fatetur enim Aristoteles 1. de Anima tex. 65. si senex haberet oculum iuuenis, eum videre sicut iuuenis: signum igitur est, corpus, quod veluti animæ instrumentum existit, continuò quidem extabescere, atque in perniciem ruere: animam verò, quæ ipsa virtus effectrix est, semper incolumẽ, suisque viribus integram, & constantem permanere: quod cum ita sit, non video, cur tanquã maximum illius immortalitatis indicium, & argumentũ, à quocunque non habeatur.

Tertia ratio.

Tertia ratio, Viuunt bestiæ, viuunt homines: sentiunt hi, sentiunt illæ: ambo delectabilia, & iucunda persequuntur, noxia verò, atque molesta declinant, atque insuper eadem aliquo pacto cognoscunt: nihilominus hoc præcipuè homines discriminantur à bestiis, quòd ratiocinatione vtuntur: futura præuident, saltẽ coniectura quadam: in vniuersalium, atque æternarum rerũ notiones incumbunt, aliaq; huius generis munia obeũt, quibus quantum à bestiis distare dicuntur, tantundem ad superas mentes accedere, & quadantenus diuinitatis participes fieri videntur.

Quo hõies differãt à bestijs, fiantq; diuinitatis cõsortes.

Iam verò si Deus Opt. Max. & omnes abstractæ mentes, quæ in eisdem aut similibus rebus perpetuò exercent, immortalitate gaudent; cur non itẽ rationalem animam, omniũ istiusmodi operum effectricem, perpetuam, atq; immortalẽ esse, dicemus? His iam videor difficillimam hanc de rationalis aĩæ immortalitate disputationem ad exitum perduxisse, atque ea oĩa, quę initiò pollicitus sum, dilucidè, ni fallor, explicasse.

Scelestissimi quique viri mortalẽ humanã animã statuerũt: Sãctissimi verò homines nõ solum Theologi, sed etiã & Philosophi, eandem immortalem existimarũt.

Superest, vt candidi, beneuoliq; lectores in se nunc paulisper descendant, idque potissimùm cum aĩo suo reputent, vtrum cum Aristippo, Lucretio, Diagora, Atheo, Sardanapalo, alijsque impijs, flagitiosisque hominib. turpissimis morib. præditis, omniq; scelerum, & vitiorũ labe coinquinatis, mortalẽ humanã animã existimare: an cũ iustissimis, sanctissimisq; viris, nõ de sacra Theologia solũ, verùmetiã de philosophia optimè meritis, Augustino, Hiero. Basil. Thoma Aquin. Bonau. & alijs sexcẽtis, qui pręter scientiã à Deo reuelatam, maximã quoq; rerũ cognitionẽ suo ingenij acumine, proprijsq; laboribus acquisiuerũt, eandẽ immortalem pronunciare malint. Hæc ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei, Deiparæque, Virginis, de præsenti disputatione sint satis.

DE INTELLECTV AGENTE,

Disputatio Vigesimasecunda.

Tractanda in hac disputatione. *Caput Primum.*

RAtionis participem animam duabus potissimùm intelligendi facultatibus præditam esse, lib. 3. de Anima sæpius Arist. affirmauit: quorum alteram patibilem intellectum, agentē alteram nuncupauit. Patibilem intellectum, quam Scholæ possibilem passim appellant, primæ rerum materiæ Arist. comparauit; cumque purā esse potētiam in genere formarū intelligibiliū asseruit, sicut materia prima est pura potētia in genere formarum materialium. Quemadmodum ergo materia prima nullam habet congenitam formam, sed natura sua, ad quancunq; recipiendam indifferens est; ita patibilis intellectus nullam habet congenitam intelligibilem speciem, sed propēsionem habet ad quancunque recipiendam. Nunc præterea intellectum in tres gradus distinxit: quorum primus est, cùm nullam adhuc intelligibilem speciem obtinuit, sed est sicut nuda quædam tabella, in qua nullius rei designata pictura sit, tuncque intellectus potētiæ à Græcis philosophis appellatur. Secundus est, cùm iam intelligibiles species consecutus, ad intelligendum idoneus factus est; tametsi re ipsa nihil contempletur; tuncque à nonnullis vocatur intellectus adeptus: ab alijs verò intellectus in habitu. Tertius est, cùm in intelligendi actùm erumpit, resque intelligibiles tractat; & tunc intellectus in actu, immò ab hoc intelligendi officio verè intellectus appellatur: qui, quò ad substantiam suam, perpetuus, atque immortalis est, &, à corpore seiunctus, semper intelligit. His quippe gradibus Aristot. patibilis intellectus naturam adeò dilucidè patefecit, vt nihil præterea ad illam aperiendam desiderari posse videatur. De agēte verò intellectu, qui, quà agens est, intellectum patibilem nobilitate antecellit, obiter tantùm, & quasi per trāsennam disseruit; obscurèque adeò locutus est, vt non modò eius naturā nō aperuerit; sed potius difficultates nō paucas, ad illum pertinētes, apud intellectus quamplurimos excitauerit. Quoniam verò, qui seipsum ignorat, cætera intelligere nequit; ideò Doctores varij, vt nobilissimæ huius, atque in nobis reconditæ facultatis naturam intelligerent, vehemēter elaborarunt; & quæstiones innumeras, ex multis Arist. locis elicitas, proposuerunt: quarum ego præcipuas hac vnica disputatione concludere decreui, in tres potissimùm partes distributa. Primò. n. quæremus, Detur ne in anima nostra facultas hæc, quæ intellectus agēs appellatur? Scrutabimur deinceps, quidnam sit intellectus agens, & quonam discrimine à patibili differat? Demùm eius præcipua munia inuestigabimus.

Intellectus agens, & patibilis duæ sunt rationalis animæ facultates.

Intellectus patibilis primę materiæ comparatur.

Tres gradus intellectus passibilis.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Parcè, & obscurè de intellectu agēte Arist. locutus est.

Disputatiōis occasio.

Ordo in disputatiōe seruandus.

Detur ne in rationali anima intellectus agens. *Cap. II.*

APrimo igitur exorsi, in dubium vocamus, an in rationali anima necesse sit ponere intellectum agentem, vt absque illo. s. nec intelligibiles species è phantasmatibus elici, nec ab intellectu patibili intellectiones edi, vlla ratione possint. Affirmatiuam partē tuetur Aristot. lib. 3. de Anima cap. 3. cuius autoritas, ad eam probandam, satis esse deberet: nihilominus, agētis intellectus necessitatem ostensurus, eam ipsam afferam rationem, qua Arist. loco citato tex. 17. vsus est; quę ita habet. In omni natura, hoc est, vt Simplicius, & grauiores interpretes exponunt, in omni effectu, & re producta, sicut est aliquid, quod habet rationem materiæ, & ad omnes illius generis formas potestatē habet; ita efficiens aliquod in eo genere statuendum necessariò est, quod materiæ aliquo modo respondeat; hoc est, quemadmodum materia formas omnes recipere potest; ita efficiens formas omnes aut de materia educat, aut in eandem inducat. Vniuersalissima est hæc Arist. propositio, quæ ex eo etiam confirmari potest, quòd nimirum Deus, & natura nihil faciunt frustra: quare, si in rebus est aliquid, quod ad perfectionem acquirendam potestatem habet, idque per euocationē de potentia ad actū; dubio procul illa potētia ad actum frustra indita illi fuisset, nisi aliquid esset, quod ipsum ad actum reuocaret: constat enim, idem seipsum de potētia ad actum reuocare non posse, alioquin

Arist. opin.

Ratio Arist. qua probat, dari intellectum agentem.

Perpende vi huiusce propositionis, q̄ est fundamētum Aristotelicæ rōnis.

quin simul esset, & non esset, quod contradictionem inuoluit. Verissima igitur est hęc Arist. propositio, nimirum in omni natura, idest in omni re producta, aliquid inueniri, quod omnia recipere possit, vt materia: aliquid verò, quod possit omnia producere, vt efficiens. In rebus naturalibus hoc certè ostendere, haud difficile est: quandoquidem eæ omnes materia cōstant, quæ, cùm natura sit imperfecta, apta est ad rerum omnium formas recipiendas: hoc autem ad naturalium rerum procreationem non satis esset, nisi, præter materiam, quæ vniuersale principium est, daretur etiam vniuersalissimum efficiens, quod rerum species, seu formas ederet, & cum materia coniungeret; quod quidem vniuersalissimum efficiens, alia disputatione, ex Arist. sententia, ostendimus esse Cœlum, ac præterea id, quod est primum omnia mouens. In rebus etiam artificiosis id ipsum apertissimum est: vt enim se habet naturale agens ad propriam cuiusuis generis materiam, in rebus naturalibus; ita se habet singula ars ad propriam materiam, in rebus artificiosis: & propterea sicut in rebus natura constantibus debet dari vnum, quod efficiat, idest quod formam, ad quam recipiendam materia parata erat, cū ipsa materia coniungat; ita in rebus artificiosis, præter materiam, vt ferrum, lignum saxum, ex qua multa confici possunt, debet dari ars, in mente artificis existens, quæ rationē habeat efficientis; eiusque beneficio res artificiosæ in lucem edantur. Quòd si in rebus omnibus, vbi datur materia, quæ est apta omnia recipere, datur necessariò agens, quod materiæ potestatē, sua efficientia, ad actum reuocet; cur non etiam in rationali anima, vbi datur patibilis intellectus, qui rationem subit materiæ, quatenus natura sua potestatem habet, vt omnia fiat; hoc est, vt rerum omnium intelligibiles species in se recipiat, dabitur etiam intellectus agens, qui species intelligibiles gignat, & in patibilem intellectum imprimat, illumque adeò de potestate ad actum reuocet? Et profectò nisi in rationali anima daretur intellectus agens, nihil vnquam intelligi posset: fit enim intellectio, intelligibilium specierum interuentu, quæ sanè, cū spirituales sint, & extra conditionem, & ordinem rerum materialium, ab aliquo spirituali, nō item materiali gigni debent: nihil enim vltra vires proprias agere potest: phantasma autem materiale quiddam est; ab eo igitur intelligibiles species gigni non possunt. Multò minus gigni possunt ab intellectu patibili; propterea quòd ea potissimùm ratione patibilis dicitur; quia intelligibiles species in sese recipit; dandus est igitur necessariò intellectus agens, qui huiusmodi species è phantasmatibus eliciat, & patienti intellectui intelligendi materiam subministret. Sunt qui negent omnino intellectum agentem, vt Durandus, & Isaach Narbonensis, quorum rationes vnà cum earum solutionibus apud alios legi possunt.

Ostenditur veritas huius propositiōis in rebus naturalibus.

Eadē probatur in rebus artificiosis.

Cōclusio Aristotelicę rationis.

Alia rō probans necessitatem intellectus agentis

Lege Conimbricens. 3 de Ani. c. 5 q. 1. & Toletum ibid. q. 13. & 14.

Quid sit intellectus agens, opiniones variæ. Cap. III.

AGentis intellectus necessitate iam patefacta, nunc ad illius naturam explorandam paulò propiùs accedendum nobis est; quærendumque, quidnam sit hic intellectus agens, de quo tanta & ab Arist. & à cunctis Peripateticis mentio fit. Sit ne aliqua separata substantia, quæ, quasi errabunda, nunc huic, nunc illi homini assistat? An aliqua ex ijs intelligentijs, quæ cælestes orbes continenter cient? An ipsemet Deus, qui rebus cunctis illabitur, iuxta illud, Iouis omnia plena? An ne potiùs particula quædam, seu facultas interior animæ rationalis, in id à natura comparata, vt intelligibiles species è phantasmatibus eliciat, easdemque in intellectum patibilē imprimat? Dubitatio non vulgaris, quæ diù grauissimis philosophis, Græcis, Arabibus, & Latinis negocium maximum exhibuit. Pro eius itaque faciliore explicatione, varias primùm philosophorum sententias referemus. Deinde, alijs opinionibus dimissis, in vna Alexandri sententia contemplanda, atque reijcienda versabimur. Denique Latinorum sententiam, tanquam cæteris veriorem, enodabimus. Fuit igitur prima sentētia Alexandri Aphrodisiensis, lib. 2. de Anima c. 20. & 21. qui putauit, agentem intellectum separatam esse substantiam, intellectumque vniuersalem omnium cōditorem; hoc est esse primam intelligentiam, vel, vt apertè loquamur, Deum ipsum. Secunda fuit sententia cuiusdā Græci, nomine Marini, cuius meminit Philoponus, qui existimauit, intellectum agentē non esse Deum, sed mentem quandam separatam, Deo inferiorem: quam sententiam omnes ferè Arabes secuti sunt; præsertim Auempaces in epistola de luce, & lumine: Auicenna 9. Metaph. c. 4. qui separatam illam substantiam, Arabico idiomate, Colcodæam appellauit, & Auerroes libello de beatitudine animæ, c. 5. & in Epitome Metaph. tract. 4. Tertia fuit senten-

Opin. Alex.

Opi. Marini & Arabum.

Opi. Simpli.

tia Simplicij, qui tres exteriores in homine intellectus constituit: quorum primum putauit rerum vniuersalium cognitionem parere; alios verò duos eandem cognitionē perficere; atq; ex his duobus alterum materialem vocauit, propterea quòd materialium rerum notitijs immisceatur: atque adeò non se ipsum, sed sensibilia tantùm, atque materialia intelligat, alteri verò, quòd in actu semper sit, & in se ipso, scientiæ perfectionem attribuit. Quarta fuit sententia Plotini, qui putauit, intellectum agentē non esse substantiam aliquam separatam, sed in nobis inexistētem; & cuique suam propriam assignauit: duas. n. substantias in nobis reperiri perhibuit: alteram, quæ semper intelligat, quàm dixit esse intellectum agentem: alteram, quæ non nunquam ocietur, & hanc appellauit intellectum patibilem. Quinta fuit snīa Plutarchi, atque Philoponi, qui existimarunt, intellectum agentē esse ipsammet animam, quatenus re ipsa contemplatur: nec vllam aliam substantiam in anima posuerunt. Vltima fuit snīa Latinorum, qui putarunt, intellectum agentem esse virtutem, & facultatem quandam animæ, quæ cum phantasmate intelligibiles species edit; atque easdem in intellectum patibilem imprimit. Opi. Plotini. Opi. Plutarchi, & Philoponi. Opi. Latino.

Alexandraeorum sententia de intellectu agente. Cap. IV.

HIsce varijs de intellectu agēte opinionibus hinc inde collectis, & tanquam quibusdam prolusionibus, ad veram snīam intelligendam faciliorem aditum munientibus, præmissis, nunc ad Alexandræos nostra conuertatur oratio: qui existimarunt. Intellectum agētem non vnam, eandemque cum intellectu patibili substantiam constituere; sed ab eo prorsus distinctum, atque diuersum esse. Quò autem illius naturam dilucidiùs patefacerēt, tres conclusiones statuerunt, vt apud Iacobum Zabarellam, libro de Mēte agente, cap. 11. legere licet, qui hac in re acerrimum Alexandri defensorem se præbuit. Prima igitur conclusio est huiusmodi; Necessarium omnino est, vt intellectus agēs sit forma, per essentiā à materia abiuncta. Hanc conclusionem probarunt primò, arguméto, ab intellectu patiente desumpto: nanque intellectus patiēs aut est forma, à materia seiuncta, nec hominis naturam constituēs, vt putauit Auerroes: aut est forma informans, vt ipsemet Alexander, & alij etiam arbitrati sunt. Si est forma, à materia seiuncta; ergo multò magis intellectus agens forma, à materia separata, diceretur; cùm sit intellectu patiente nobilior. Si autem intellectus patiēs est forma informans, quæ dat esse homini; & intellectus agens hunc ipsum nobilitate præcedit; necesse igitur est, vt hac eius imperfectione careat; atque adeò sit forma, à materia penitus separata. Deinde Arist. in contex. 19. tertij libri de Anima, apertissimè docuit, intellectum agentem esse impatibilem, immistum, & separatum; abest igitur à materiæ cōmercio. Rursus, in formis materialibus operatio est distincta ab earum essentia: sed operatio intellectus agētis non est distincta ab eius essentia; quoniam intellectus agens, secundum essentiam, est actio, vt locò nuper citato Arist. docuit; ergo intellectus agens est forma penitus immaterialis. Denique Arist. lib. 3. de Anima, tex. 20, loquēs de intellectu agēte, dixit, eum semper intelligere, & esse id, quod est: quibus verbis nihil sanè aliud significauit, nisi eum esse actum purissimum, simplicissimamque substantiam: atque adeò formam, à materia seiunctam. Secunda conclusio; Cùm intellectus agens sit substantia separata, non potest esse, nisi ex earum numero, quæ cælestes orbes continenter mouēt. Putarunt Alexandræi, conclusionem hāc in Arist. satis perspicuam esse: quoniam Arist. præter Intelligētias, cælestiū orbium motrices, nullas alias separatas substantias, illis inferiores, cognouit: dæmones. n. ipse negauit; & propterea intellectus agēs non potest esse aut dæmon aliquis, aut alia quæuis substantia, quæ in hoc inferiore Mūdo diuagetur: sed, cùm sit separata mens, necesse est, vt sit aliqua illarum, quæ cælestibus orbibus assistunt. Et quanuis disputatio de separatis substantijs ad diuinum philosophum pertineat, vt ipsemet Arist. lib. 1. de Partibus Animalium, c. 1. testatus est; tamen, ob sciētiarum affinitatem, absurdum non est, interdum in vna sciētia de re aliqua saltem leuiter agere, cuius disputatio alterius scientiæ propria sit: & propterea Arist. de intellectu agēte, qui separata substantia est, in 3. lib. de Anima leuiter, & quasi obiter disputauit, quatenus. s. eius cognitio ad explicandum munus intellectus patibilis. s. intellectionem, necessaria erat. Tertia conclusio; Intellectus agens non potest esse alia intelligētia, nisi omnium prima, hoc est Deus ipse. In hac conclusione tota vis Alexandri snīæ de intellectu agente posita est, cùm enim iam Iacobus Zabarel. hac in re Alexādri defensor. Prima conclusio Alexādræorum. Prima ratio. Secunda rō. Tertia ratio Quarta rō. Secunda conclusio. Cōfirmatio conclusionis ex Arist. Tertia cōclusio.

ostendisset, intellectum agētem esse substantiam separatam, & esse necessariò vnam ex illis, quæ cælestibus orbibus præstò adsunt; tandem elicit, non posse esse aliquam ex inferioribus intelligentijs; quippe quæ particulares virtutes sint, singulisque mouēdis orbibus addictæ: sed necessariò esse primam intelligētiam, quæ non solùm primum orbem, sed totum simul cælestem globum, immò vniuersum Mūdum mouet, & regit; estque prima rerum omnium causa, omnia virtute sua gubernans, omnia perficiens, omnia conseruans. Cuius quidem virtus tametsi rebus omnibus adsit; non omnibus tamen, sed soli homini, seu humano tantùm intellectui, qui patibilis dicitur, intelligendi facultatem præbet. Putauit.n. Alex. lib. 2. de Anima, cap. 4. humanum intellectum esse veluti instrumentum intellectus diuini, ad intellectionem edēdam; hincque fieri, vt cùm lumē hoc intellectus diuini humano intellectui adiungitur: tūc verè homo intelligere dicatur. Adiungitur quidem id ipsum etiam lumen cęteris rebus; eæ tamen non intelligunt, quia apta intellectionis instrumēta, esse non possunt. Sol etiam vno, eodemque calore ceram liquefacit, & lutum indurat, ob diuersam recipiētium affectionē.

Humanus intellectus Alex. est instrumentū intellectus diuini ad intellectionem edēdā.

Prima ratio pro tertia cōclusione.

Proposita igitur conclusio ab Alexandræis multipliciter probatur. Primò, intellectus agens, ex Arist. ille est, qui res omnes potestate ītelligibiles, actu intelligibiles facit: sed solus Deus est, qui res omnes actu intelligibiles facit; ergo intellectus agēs non potest esse nisi Deus. Probāt minorem; quemadmodum.n. id, quod est ens per participationem, debet fieri ens ab eo, quod est maximè ens: & id, quod est bonum per participationem, debet fieri bonum ab eo, quod est bonum per essentiā, & maximè bonum; quod etiam est visibile, dēt fieri visibile ab eo, quod est maximè visibile, cuiusmodi est lumen Solis: ita quoque in genere intelligibilium debet dari maximum intelligibile, seu intelligibile per essentiam, à quo cætera omnia, quæ potestate intelligibilia sunt, actu intelligibilia reddantur: id autē, quod est primò intelligibile, & maximè intelligibile, non est nisi Deus; ergo à Deo cuncta intelligibilia fiunt, atque adeò Deus est intellectus agens.

Secunda.

Secundò, proprium, & præcipuum munus intellectus agentis est omnia facere, vt 3. de Ani. tex. 18. Arist. affirmat: sed hoc attributū nulli alij cōuenire potest, nisi Deo; ergo intellectus agens non potest esse, nisi Deus.

Tertia.

Tertiò, intellectus agens eius est naturæ, atque conditionis, vt sit propria actio; hoc est, vt sua actio sit sua substantia, quemadmodū 3. de Anima tex. 19. Arist. docet: sed nihil est, cuius actio sit propria substantia, nisi Deus; igitur intellectus agens nulla alia substantia esse potest, nisi Deus.

Quarta.

Quartò, intellectus agēs dicitur semper intelligere, vt ait Arist. 3. de Anima tex. 20. nulla autem est animæ nostræ facultas, quæ semper intelligat; sed solus est Deus, qui nunquam feriatur, nec vnquam præstantissima eius operatione, quæ intellectio est, vacare dicitur; ille igitur est quem Arist. agentem intellectum appellauit.

Quinta.

Quintò, comparauit Arist. intellectum agentem arti, ad res arte factas: constat autem, artem non esse intra res arte factas, sed quippiam ab illis separatum: quare, & intellectus agens ab intellectu patibili separatus erit, qui est veluti materia quædam, in qua res cognitæ recipiuntur: hęc autem substantia separata omnes habet diuinas conditiones, diuina igitur est, atque ita nihil est aliud, nisi Deus.

Sexta.

Postremò, in vno, & eodem subiecto actus, & potētia simul esse non possunt: sed in anima, quæ veluti quoddam subiectum est, reperitur potētia, nimirum intellectus patiens: igitur in eadem non potest simul esse actus, scilicet intellectus agens: quare cùm intellectus agens non sit aliquid in anima; sequitur, vt sit separata substantia, eaque diuina, vt dictum est.

Alexandraeorum sententia de intellectu agente reijcitur; primoque planum fit, intellectum agentem non esse formam, à materia abiunctam; aduersariorumque argumenta, oppositum ostendentia diluuntur. Cap. V.

HÆc Alexandræorum sententia à Schola nostra prorsus abijcienda est, tùm quia impietatem maximam redolet: tùm etiam quia grauissimorum errorum, veluti seminarium quoddam censetur, multos enim in errorem induxit, non in philosophia solùm, verùm etiam in catholica nostra fide. Quò igitur eius absurditas faciliùs deprehēdatur, tres omnino oppositas conclusiones statuemus: quarum prima ea erit, intellectus agens, secundum suam essentiam non est forma, à materia abiūcta.

Prima cōclusio cōtra Alexandræos.

Pro cuius explicatione sciendū est, apud nos agentē, & patibilē intellectū eandē oīno rem, sm substantiā esse, atq; inter se definitionibus tantummodo, aut descriptionibus, vel, vt inquiunt Scholæ, formali distinctione dissidere: vna enim

re ipsa est substantia animæ rationis participis, duabus hisce intelligendi facultatibus prædita, nimirum intellectu agente, atque intellectu patibili; ac propterea, quemadmodum rationalis anima materiæ adiacet, scilicet humano corpori, cuius substantialis forma statuitur, ita necesse est, vt æquè agens, & patibilis intellectus materiæ pariter accumbant, nec formę sint omnino separatæ, atque immateriales, vt Alexandræi existimarunt. Illud tamen verum est, agentem intellectum, atque etiam patibilem; immò totam rationalem animam immaterialem formam appellari posse, quatenus nec in sui substantia materiam vllam, tanquam partē includit, nec ex vllis materiæ affectionibus ortum ducit. Nam & forma equi in eo sensu immaterialis dici potest, quia ex materia, tanquam ex substantiali parte non cōstat: tamē quia ex præuijs materiæ affectionibus ortum ducit; iccirco materialis forma nuncupatur. Intellectus aūt agens vnà cum tota rationali anima postrema hac, vt diximus, cōditione caret; atq; adeò per se immaterialis est; & in eo tantùm sensu materialis dicitur, quatenus vnà cum intellectu patibili est humani corporis forma, eidemque tanquàm materiæ subnititur. Hæc sic explicata conclusio, nulla alia probatione indiget; ex ijs enim, quæ paulò infra, secundum Latinorum sententiam, dicturi sumus, satis perspicua reddetur. Interim Alexandræorum, ac potissimùm Zabarellæ argumenta, oppositum probantia, diluamus. Ad primum, sumptum ab intellectu patibili, respondendum est, intellectum patibilem non esse formam, à materia separatam: sed esse formam cum materia, hoc est cum humano corpore coniunctam. Cùm verò ait Zab. necessariò hinc sequi, vt intellectus agens sit forma, à materia penitus seiuncta; ea consecutio prorsus neganda est. Ad probationem respondendum, intellectum agentem non ideo patibilem intellectum nobilitate præcellere, quia hic coniuncta, ille verò forma separata sit; sed cùm reipsa in vnam, eandemque substantiam coeant, agentem intellectum, ea potissimùm ratione, qua agens est, nobiliorem esse intellectu patibili, ea ratione, qua patiens, vel patibilis dicitur; cùm absolutè agere, quàm pati nobilius sit. Ad secundum admittimus, intellectum agentem impatibilem, immistum, & separatum esse. Cùm verò inde elicitur, fore vt absit à materiæ commercio; Consecutionem concedimus, si ita intelligatur, vt intellectus agens nec in sui substantia materiam vllam, vt partem includat, nec ab vllis materiæ affectionibus ortus, aut accersitus sit: eam verò negamus, si ita intelligatur, vt intellectus agens materiam nullam, vt forma perficiat. Ad tertium neganda est minor, videlicet, operationem intellectus agentis ab eius essentia distinctam non esse. Ad probationem, cùm intellectus agens, ex Aristotele, secundum substantiam actio esse dicitur; Respondendum est, ijs verbis Aristotelem docere voluisse, naturam intellectus agentis per operationem optimè exprimi, sicut natura intellectus patibilis, optimè exprimitur per receptionem. Vt enim intellectus agēs operatur, intelligibiles species efficiendo; ita intellectus patibilis paritur, easdem recipiendo: non tamen inde sequitur, vt substantia intellectus agentis ab eius actione non differat; atq; adeò ille immaterialis substantia penitus sit. Ad quartum negamus, Aristotelem in 20. contex. 3. lib. de Anima, de agente intellectu locutum esse: dicimus enim, sermonem ibi esse de intellectu in actu: qui cum separatus est, hoc est corpore, veluti carcere solutus; tunc est solū id, quod est, nimirùm pura quidditas, simplex substantia, & forma penitus immaterialis.

Intellectus agens, & patibilis in vnā & eandē substantiam coeunt.

Intellectus agens, quo materialis & immaterialis forma dici possit.

Rñsio ad primum argūm ꝓ prima cōclusione Alexandræorum adductum.

Ad secundū.

Ad tertium.

Ad quartum

Intellectum agentem non esse Intelligentiam, aut aliam quamuis substantiam, ab anima separatam. Cap. VI.

SEcunda conclusio, intellectus agens non est intelligentia, aut alia quæuis substantia, ab anima separata. Hæc conclusio & Arist. autoritate suaderi, & rationibus satis validis confirmari, quàm facillimè potest. Aris. nanque pluribus in locis, sed potissimùm in 3. de Anima tex. 17. agentem, & patibilem intellectum animæ partes, & differentias appellauit: principia itidem intelligendi; in anima existentia, quæ quidem conditiones separatæ substantiæ conuenire non possunt; quomodo enim intellectus agens differentia quædam in anima existeret, si ab anima seiunctus esset? Non est autem, cur quis violentis expositionibus Aristotelis verba ad alium sensum detorqueat: ita enim philosophus scribit ad verbum, *necesse est, & in anima has existere differentias.* Dicet fortasse aliquis, satis esse, vt hæ differentiæ animæ accidant; adeò vt sit in anima id, quod recipiat, & eidem aliud quippiam accidat, quod efficientis rationem habeat. Sed commentitia est hæc expositio: nam eadem ratione dicere possemus,

Secunda cōclusio cōtra Alexādreos. Euidētissima Arist. autoritas pro hac consideratio[illegible]

Facilis expositio ꝓdictæ autoritatis Reprobatio.

patibilem quoque intellectum non esse aliquid in anima existens, sed exteriorem quandam differentiam eiusdem; atque ita nihil re vera in anima nostra daretur, quod intelligeret. Sed

Prima ratio pro eadē cō clusione. rationibus hoc idem firmemus. Præcipuum munus intellectus agentis, vt paulò infra videbimus est è rerum simulacris intelligibiles species elicere: necesse igitur est, vt agens intellectus ad simulacra, seu phantasmata ordinem aliquem habeat: sed simplex intelligentia, aut quæuis separata substantia nullum omnino ordinem ad phantasmata habet: ergo intellectus agens non potest esse intelligentia, aut alia quæuis substantia separata. Præterea satis famosa

Secunda rō. est in philosophia Peripatetica propositio, nos intelligere, cùm volumus: quomodo autem id fieri posset, nisi esset in nobis principium actiuū, atque virtus excitans ad intellectionem? Si alius pro nobis intelligeret; tunc nos, inuito illo, non intelligeremus; falsa igitur esset hæc

Tertia ratio. propositio, Intelligimus cùm volumus. Ad hæc, maxima imperfectione rationalis natura laboraret, si eo ipso, quod cæteris naturalibus rebus sat cumulatè concessum est, omnino destituta esset: res autem cæteræ naturales hoc habent, vt operationes suas non patiantur modò, & in sese recipiant, verùm etiam, vt illas efficiant; imperfectior igitur esset rationalis natura cæteris naturalibus rebus, si propriam operationem tantummodo pateretur, & eam nequaquam efficeret, quod videtur absurdum.

Agentem Intellectum non esse Deum. Cap. VII.

Tertia cōclusio cōtra Alexandreos. Tertia conclusio, intellectus agens non est Deus: Hæc conclusio multis rationibus & à D.Thom. 1.par.quæst.76.art.4.& à Caiet.ibid.& à Ioanne Grammarico in expositione tex.17.tertij libri de Anima, & ab alijs pluribus probari solet: quarum præcipuas optimè

Prima ratio. collegit Card. Tolet.3.de Anima q.14. Primò igitur argumētatur Ioan.Grammat.autoritate Arist.tex.20.eiusdem libri, dicentis, nos non reminisci, nec intelligere, quod priùs intelligebamus. Verba hæc putauit Alexander de intellectu agente intelligenda esse. Si ita est, ait Ioannes Gram. ergo intellectus agens non est Deus. Probat consequentiam; quia Deus nun-

Secunda rō. quam reminiscitur, nec vllius rei apud ipsum obliuio cadere potest. Secundò, dicebat Alexander, hoc solùm, quod dicitur intellectus agens, immortale esse. Si id verum est, ait Ioan. Grammaticus; ergo intellectus agens non est Deus. Probat consequentiam; quia præter Deū, multa immortalia reperiuntur: nam & inferiores quoque intelligentiæ immortalitate gaudent.

Tertia. Tertiò arguitur sic, si intellectus agens esset Deus, tunc omnia absolutè faceret; Deus enim absolutissima rerum omnium causa existit: atqui intellectus agens non omnia absolutè facit, sed ea solùm, quæ potestate intelligibilia sunt, actu intelligibilia reddit: (comparatur enim lumini, quod colores absolutè non facit; sed tantùm efficit, vt videantur) igitur intellectus

Quarta. agens non est Deus. Quartò, intellectus agens sępius ab Aristotele animæ nostræ differentia appellatus est, pręsertim tertio de Anima, textu decimoseptimo, in extremo: Deus autem nullius rei est differentia, nec ad vllum pertinet genus; haberet enim imperfectionem

Quinta. annexam, quia limitibus coerceretur; ergo intellectus agens non est Deus. Quintò, Deus non agit in his inferioribus, nisi motu cæli, & lumine, vt docet 8. Phys. & 12. Metaph. liber: Sed nec corporeo lumine, nec motu aliquo patientis intellectus operatio fieri potest; ergo id, quo patiens intellectus ad intelligendum inducitur, & excitatur, non potest esse Deus: illud autem, quo patiens intellectus ad intelligendum excitatur, & à quo ei intelligibiles species suppeditantur, est intellectus agens; igitur intellectus agens non est Deus. Sextò, causa

Sexta. vniuersalis non concurrit proximè ad proprias naturalium rerum operationes, nisi positis in rebus ipsis, particularibusque agentibus, proprijs virtutibus, quibus ad operandum exeant: vt Deus non concurrit proximè ad calefaciendum cum igne, quin ignis habeat in se propriam calefaciendi virtutem, aliunde receptam; alioquin causæ inferiores essent imperfectæ; immò non essent causæ; quia ab ipsis nullus effectus, sub ratione causæ penderet: sed intelligere est propria hominis operatio; ergo, præter Dei concursum, qui est vniuersalis causa, reperitur etiam in homine particularis virtus, ad illam operationem edendam; aliter homo agentium

Septima. omnium imperfectissimus esset. Denique aduersus Alexandri sententiam afferri potest autoritas Aristotelis 1. de Anima in fine tex.66. vbi hæc scribit, ***intellectus autem fortassis diuinius quid, & impassibile est.*** Quæratur nunc ab Alexandro, intelligantur ne verba ista de intellectu patiente, an de intellectu agente? Si de intellectu patiente; ergo intellectus patiens

est

est impassibilis, atque immortalis; quod ipse negat: Si de intellectu agente; ergo intellectus agens non est Deus. Probatur consequentia; quia Aristoteles non dixisset, illum esse fortassis diuinum quippiam; sed absolutè diuinum, & impassibilem pronunciasset. Iacobus Zabar. lib. de Mente agente, cap. 14. nititur confirmare Alexandri sententiam, testimonio S. Thom. 1. par. q. 76. art. 4. vbi ait intellectum separatum esse Deum, a quo humana anima intellectuale lumē participat. Sed ipse posuit in rationali anima virtutē actiuam, quæ hominem coadiuuet ad intellectionem edendam. Intellectum verò separatum, qui est Deus, appellauit lumen, non illud quidem naturale, de quo Arist. locutus est, cuius beneficio homo interdum ad ea intelligenda eleuatur, quæ naturæ viribus intelligere nequit. Explicatio quorundam verborum S. Tho. quæ Iacob Zabar. ad confirmā. dam Alexandri sententiā adduxit.

Soluuntur rationes Alexandræorum, pro tertia eorum conclusione proposita. Cap. VIII.

NVnc Alexandræorum rationibus, pro tertia eorum cōclusione propositis, occurramus. Ad primam negāda est minor, videlicet solum Deum esse, qui res omnes, quæ potestate intelligibiles sunt, actu intelligibiles faciat. Ad probationem concedimus, id, quod est ens, vel bonum, fieri ens, vel bonum ab eo, quod est maximè ens, & maximè bonū; idque primò, & præcipue: non tamen necesse est, vt proximè ab eo, quod est maximè ens, & maximè bonum, vel per essentiam bonum, entitatem, & bonitatem accipiat: multa enim cùm ab elementis, tùm à cælestibus corporibus, entitatem, & bonitatem, accipiunt, & tamē nec elemēta, nec cælestia corpora maximè entia, vel maximè bona sunt. Similiter non est necesse, vt omne id, quod visibile est, ab eo visibile fiat, quod est maximè visibile, hoc est à lumine Solis: multa enim proximè à lumine candelæ visibilia fiunt, vel etiam à lumine earum rerum, quæ noctu micant. In re autem nostra tametsi quicquid intelligibile est, primò, & præcipuè ab eo intelligibile fiat, quod est maximè intelligibile, nempe à Deo; proximè tamen ab aliquo alio intelligibile fieri potest, ab ea nimirū rōnalis animæ facultate, quæ agens intellectus passim nuncupatur. Intellectus autem agens, qui intelligibilis, & ipse est, fit intelligibilis ab alio, atque tandem, ne in rebus intelligibilibus abeatur in infinitum, deueniendum est ad vnum intelligibile, quod à se, per se, & maximè intelligibile est, & à quo res omnes primò, & præcipuè intelligibiles fiunt, quod quidem intelligibile est ipse Deus. Ad secundam respondendum est, munus intellectus agentis esse omnia facere, non absolutè quidem, sed, vt Scholę inquiunt, intelligibiliter, quatenus scilicet, vt causa efficiens ad species intelligibiles efficiendas concurrit, quæ ad intellectionem edendam necessariæ sunt. Quare non sequitur, intellectum agentem Deum esse, quoniam Deus omnia facit, non intelligibiliter solùm, sed absolutè, & re ipsa; idque aut proximè, aut alterius interiectu. Ad tertiam iam paulò antè responsum est, in eo sensu agentem intellectum suam actionem esse, quatenus natura sua ad agendū aptus est: sicut intellectus patiens natura sua est aptus ad recipiendum; Ex illa autem Arist. propositione non elicimus, actionem intellectus agentis esse propriam substantiam, quemadmodum actio Dei est sua substantia, sua natura, sua existētia. Ad quartam negandum est, intellectum agentem semper intelligere. Ad probationem, sumptam ex Aristotele 3. de Anima tex. 20. iam dictum est superiùs, Aristotelem in eo textu non esse locutum de intellectu agente, sed de intellectu in actu: qui cùm à corpore seiunctus est, solùm est id, quod est, ac veluti simplex intelligentia, perpetuò intellectioni addicta. Ad quintam de similitudine artis cum intellectu agente, respondendum est, similitudinem illam in duobus consistere. Primò, quemadmodum ars est communis causa rerū artificiosarum; (vna enim ars sufficit, ad multas res artificiosas eiusdē generis efficiendas) ita intellectus agens est vniuersalis causa omniū specierū intelligibiliū, & vnus sufficit ad ea efficienda, quæ ad intellectionē edendā necessaria sunt. Deinde quēadmodū ars est extra res artificiosas, ita intellectus agēs est extra res intellectas non tñ sequit, esse extra intellectū patibilē, immò hi duo intellectus, vt ait Themistius, arctissimo vinculo coniuncti sunt. Ad vltimam, qua actus, & potētia in eadem anima simul esse non posse dicebantur, atque adeò intellectum agentem non esse copulatum in anima cū intellectu patibili; Respondendum est, rationem hanc vnum ponere, nimirum intellectum agentem esse ipsammet speciem intelligibilem: quod si ita esset, tunc ratio rectè concluderet: nam contradictio esset, in eodem subiecto, puta in eadem anima, esse actu rem intelligibilem, & potentiam ad rem intelligibilem. At verò intellectus agens non est species intelligibilis Ad primum. Ad secundū. Ad tertium. Ad quartum Ad quintum Ad sextum.

vlla; sed est actus, idest potentia actiua specierum intelligibilium; quocirca nihil prohibet, quominus in vno, & eodem subiecto sit potentia, quæ intelligibiles species efficiat, & potentia, quæ easdem recipiat: prima est intellectus agens: altera est intellectus patibilis. Sed dicet aliquis, nonne intellectus agens est actu res intelligibilis? est enim ens, atque adeò intelligibilis. si ergo est coniunctus in anima cum intellectu patibili, sequitur, vt in vno, & eodem subiecto reperiatur actus, & potentia in genere intelligibilium, quod videtur absurdum. Respondendum est, intellectum agentem natura sua esse actu rem intelligibilem, & non solùm intellectum agentem, sed etiam intellectum patibilem, quatenus ambo in vnam, eandemque substantiam coeũt, quæ est anima rationis particeps. Verùm, sicut materia prima dicitur potentia, non absolutè quidem ad omnem entitatem, quia per se natura sua est entitas, quanuis imperfecta; sed tantummodo ad entitatem formæ; ita intellectus patiens dicitur potentia ad res intelligibiles, quia ipse per se est res intelligibilis, & habet coniunctum intellectum agentem, qui est pariter res intelligibilis; sed ad eas tantum res intelligibiles, quæ è sensibilium ordine proficiscuntur, cuiusmodi non est intellectus agens, nec intellectus patibilis: hic igitur intellectus est pura potentia ad huiusmodi res intelligibiles recipiendas: ille verò easdem è phãtasmatibus elicit, & quæ potentia intelligibilia sunt, re ipsa intelligibilia facit.

Obiectio.

Solutio.

Agentem intellectum esse facultatem animæ rationalis, ab intellectu patibili non re ipsa, sed formali tantùm ratione distinctam. *Cap. IX.*

Latinorũ opinio de intellectu agẽte. CVm iam ex ijs, quæ antè dicta sunt, satis constet, agentem intellectum non esse Deum, nec aliam quanuis separatam substantiam, vt putarunt Alexandræi, consentaneum videtur, esse rationalis animæ facultatem, & differentiam, in eadem inexistentem, ab intellectu patibili distinctam, quemadmodum ex Arist. Latini philosophi elicuerunt. Vnum tamen reliquum est, de quo Latini ipsi inter se maximè dissident, quodque etiam ad naturam intellectus agentis explicandam, disquisitione haud indignum videtur; num scilicet agens, & patibilis intellectus sint duæ res, inuicem distinctæ, an ambo vnam, eandemque rem constituãt, quæ est anima rationis particeps; atque inter se definitionibus tantummodo, vel formali distinctione distinguantur? Sunt vtrinque validissimæ rationes: multis tamen, breuitatis causa, omissis, vbi primùm duo prænotauero, mox rem totam tribus conclusionibus explicabo. Cõsiderandum igitur primò est, rationis participem animam in intelligẽdo duplici munere fungi, scilicet efficientis, & materiæ, seu subiecti: dum actum suum edit, efficientis munere fungitur: dum verò actum iam editum in sese recipit, rationem subit materiæ, seu subiecti. Considerandum secundò est, fieri nullo modo posse, vt vna, eademque res, sub eadem formali ratione, sit principium efficiens alicuius actus, & subiectum, quod eundem actum in se recipiat. His notatis, sit hæc prima conclusio; in eadem substantia animæ, quæ per se vna tantùm res est, duæ necessariò distinctæ rationes formales ponendæ sunt: altera videlicet, secundũ quam actum suum edat: altera verò, secundum quam eundem actum recipiat. Hæc conclusio ex ijs, quæ paulò antè notauimus, satis perspicua est; vna enim, eademque res, sub eadem ratione formali, non potest actum suum, vt efficiens principium edere; & simul eundem, tanquam materia, vel subiectum in se recipere. In eadem igitur substantia animæ duæ istæ rationes formales, tanquam in fundamento necessariò insunt, nimirum intellectus agens, cuius auxilio anima fungitur munere efficientis, & intellectus patiens, cuius interuentu rationem subit materiæ, atque subiecti. Secunda conclusio; istæ duæ formalitates in anima, scilicet intellectus agens, & patibilis non distinguuntur re ipsa. Probatur: quia non est ponenda pluralitas rerũ, sine necessitate: sed vna tantùm re, duas distinctas formales rationes habente, seruare possumus in anima & principium, quod proprium actum efficiat, & subiectum, quod eundem actũ recipiat; non igitur ponendus est in anima intellectus agens, tanquam res quædam, ab intellectu patiente diuersa. Tertia conclusio; intellectus agens, & patibilis sola distinctione formali, hoc est sola definitione, seu conceptu formali, & quidditatiuo, inter se distinguuntur. Probatur, quia, remota quacunque intellectus consideratione, intellectus agens per se, & secundum suam formalem rationem spectatus, vim habet intelligibiles species efficiendi: intellectus verò patibilis per se, & secundum suam rationem formalem consideratus, vim habet intelligibiles species recipiendi; igitur intellectus agens, & patibilis non re ipsa, sed proprijs tantum

Dissidium inter Latinos philosophos de dist. intellectus agentis ab intellectu patibili.

Pro explicãda difficult. Notabile primum.

Notabile secundum.

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia cõclusio.

tùm rationibus formalibus distinguuntur. Nec est, quod dicat aliquis, intellectum agentem per intelligibiles species patientem intellectum afficere, atque ad intelligendum præparare: id autem, quod afficit, & præparat, & de potentia ad actum deducit, ab eo, quod afficitur, præparatur, atque deducitur, re ipsa distingui. Vel, intellectum agentem, propterea quòd lumini comparatur, ideo esse distinctū re ipsa ab intellectu patibili, sicut lumē re ipsa distinguitur, & à colore, cui adiungitur, & à visu, in quem agit. Vel demùm, intellectum agentē reipsa distingui ab intellectu patibili, quia ex Arist. lib. 3. de Anima, tex. 19. est ipso honorabilior: idē autem semetipso honorabilius esse nequit. Primò, quia tametsi in materialibus rebus id, quod afficit, & præparat, ab eo, quod afficitur, & præparatur, reipsa distinguitur; hæc tamen realis distinctio in spiritualibus rebus, cuiusmodi sunt intellectus agens, & patibilis, necessaria non est. Neque verò absurdum est, eandem rem, ob aliquam formalem rationē, in se inclusam, seipsam de potētia ad actum, non quidem primum, sed secundum reuocare posse: atque per aliam rationem formalem, à priore diuersam, actum illum secundum, hoc est operationem, in se recipere. Absurdum autem esset, si diceremus, eandem rem semetipsam de potētia ad actum primum reuocare, hoc est sibimet ipsi formam impertiri. Deinde tametsi intellectus agens lumini comparatur; inter vtrunq; tamen non est perfecta similitudo: est quidem intellectus agens sicuti lumen, quatenus vim habet illustrandi phantasmata; attamen lumen illud internum est, non externum: propterea non distinguitur ab intellectu patibili, sicut lumē ab obiecto visibili, aut ab ipso visu, quemadmodum nec lumen, quod apparet in oculo felis, reipsa ab oculo distinguitur. Denique nihil prohibet, eandem rem, quò ad vnam rationem formalem consideratam, semetipsa digniorem esse, quò ad aliam rationem formalem spectatam: propterea rationalis anima, considerata quò ad hanc rationem formalē, quæ dicitur intellectus agēs, se ipsa dignior, atque nobilior est, quò ad aliam rationem formalem spectata, quæ dicitur intellectus patibilis. Pro cuius rei maiore explicatione afferri potest exemplum albedinis, atque dulcedinis in lacte: quæ quidem inter se reipsa non distinguuntur, cū non sint duæ res, sed in vna, eademque re, nimirum in lacte, tanquam in subiecto reperiātur; nihilominus proprijs rationibus formalibus; & ex ipsius rei natura distinguuntur. Etenim dulcedo, ex natura dulcedinis gustatum immutat: albedo verè, ex natura albedinis, visum disgregat; igitur albedo, & dulcedo in lacte, non tanquam duæ res, sed tanquam duæ eiusdē rei formales rationes distinguuntur. Sic in re nostra, in vna, eademque animæ substantia, quæ vna, eademque res est, duæ vires, seu facultates reperiuntur, quæ in ea obstrictæ sunt artiùs, quam dulcedo, & albedo in lacte; quibus quidem facultatibus anima distincta munia sustinet, & exercet. Cùm autem huiusmodi facultates distinctas formales rationes habeant, & cōtradictoria prædicata, remoto quocunque opere intellectus, recipere possint, fit, vt inter se non reipsa, sed formaliter tantùm, & ex natura rei, vt inquiunt Scholæ, distinguantur: istæ autem facultates sunt intellectus agens, atque patibilis.

Prima obiectio contra prædicta. Vide Zab li de mente agen te, cap. 10. Secūda obiectio. Tertia obiectio.

Solutio primæ obiect.

Solutio secūdæ obiect.

Solutio terciæ obiect.

Exemplū è tota aperiēs.

Applicatio.

De munere intellectus agentis. *Cap. X.*

PRobauimus iam, dari necessariò in humana aīa intellectū agentem; eumq; non esse aliquam separatam substantiam, sed differentiā quandam, in ipsamet rationali anima existentem: nunc verò de eius munere nobis differendum est, de quo præcipua est inter philosophos controuersia. Nihil noui habeo, quod hac de re in medium afferam; propterea probabiliori sententiæ subscribens, omni penitus controuersia dimissa, intellectus agentis officium paucis explicabo. Vulgatissima est cùm Aristotelis, tùm peripateticorum omnium assertio, Agentis intellectus officium esse illustrare phantasmata, eademque re ipsa intelligibilia facere, cùm potestate tantùm intelligibilia, actu verò sensibilia sint. In id præterea intellectum agentem incumbere, vt patienti intellectui ad intelligendum suppetias ferat: qui quidē cùm natura sua, potentia tantùm intelligens sit, virtute intellectus agentis, in intellectionis actum erumpit, atque reapse intelligens fit. Hinc orta est apud Doctores varios celebris controuersia, num intellectus agentis sit in phantasmata agere, an potius in intellectum patibilem? Putarunt nonnulli, intellectum agentem suam virtutem imprimere in intellectum patibilē, eundemque ad intellectionem recipiendam, à semetipso editam, aptum, idoneumque reddere,

Intellectus agentis officium est illustrare phantasmata.

Patiēti quoq; e intellectui ad intelligendū opē fert.

Quæstio celebris.

Opiniones variæ.

re. Alij dixerunt, intellectum agentem vim suam in phantasmata exercere, atque illa è ratione sensibilium ad intelligibilium rationem deducere. Alij verò non solùm in phantasmata, verùm etiam in intellectum patibilem intellectum agentem agere existimarunt. In his autē opinionibus examinandis tempus non censeo conterendum, hęc enim legi omnia possunt apud Albertum in summa de homine, parte 2.q.2.& sequentibus: apud Diuum Thomam 1. par.quæst.79.art.3.& 4. Bacconem 2.quæst, prologi, art.2. Durandum 1. Sententiarum dist. 3.quæst.5. Suessanum lib.4.de intellectu, Toletum 3.de Anima quæst.13. Conimbricenses ibidem cap.5.quæst.secunda.& alios complures. Mihi Zabarellæ sententia maximè probatur, quam aperuit in libro, quem scripsit de mente agente, cap.quarto. videlicet intellectum agentem, tametsi tanquam lumen quoddam phantasmata illustrat; tamen actionem suam non imprimere in phantasmata in genere causæ efficientis, sed tantummodo in genere causæ formalis. Nam ex Aristotelis sententia tertio de Anima text.decimooctauo intellectus agens vt forma, & habitus phantasmatibus iungitur, eaque illustrat, & formaliter intelligibilia reddit; efficitque, vt illa extent, quæ, illo absente, non apparebant, nimirū quiditates intelligibiles: quemadmodum, luminis aduentu, multi colores, & exiguæ lineæ, alięque multæ designationes in statua apparent, quæ priùs non cernebantur. Ergo, vt intellectus agens, tanquam forma quædam, & habitus cum phantasmatibus iunctus est, eaque illustrauit, tunc ex ipso, & phantasmatibus vnum quoddam totum obiectum constituitur, quod in genere causæ efficientis habet vim agendi in intellectum patibilem, atque ipsum ad intellectionem promouendi. Enimuerò sicut lumen iungitur coloribus, paritque vnà cum ipsis visibilem speciem, ob cuius receptionem in oculo fit actus videndi, hoc est ipsa visio; ita ex coniunctione luminis, (quod est intellectus agens) cum phantasmatibus oritur species intelligibilis, qua recepta in intellectu patibili, fit actus intelligendi. Non ergo phantasmata, quę materialia sunt in intellectu patibili recipiuntur, atque ibidem existentia ab agente intellectu illustrantur, vt nonnulli putarunt; sed manent in phantasia, & recipiunt lumen intellectus agētis, atque ita illustrata pariunt intelligibilem speciem, quæ postea in intellectu patiente recipitur. Quare intellectus agens non ita agit in patibilem intellectum, vt proxima intellectionis causa existat; sed quatenus ei subministrat id, sine quo intellectio fieri nequit, hoc est speciem intelligibilem, in qua obiectum refulget, quod intelligi debet. Illud postremò non indignum animaduersione videtur, dum homo intelligit, anima rationali, non esse hominem rem aliquam, à rationali anima differentem: neque rursum aliam rem esse animam, & aliam intellectum; neque tandem aliam rem esse intellectum agentem, & aliam intellectum patientem, vt supra docuimus: sed ob varia munia, in vna, & eadem re, plures (vt ita dicam) realitates, vel concipiendi modos, vel, vt aiunt, formalitates reperiri; quæ tamen omnes in vnam, eādemque substantiam coire dicūtur: vnus ergo re ipsa est intellectus, vna anima, vnus homo, qui propriè intelligere dicitur.

Albertus. S.Thom. Bacconus Durandus. Suessanus. Toletus Conimbric Opin. Zab. quę Autori maximè probatur.

Intellectus agens vt forma, & habitus phantasmatibus iungitur.

Speciei intelligibilis generatio.

Phātasmata non illustrantur ab intellectu agente, prout existunt in intellectu patibili, sed prout existunt in phātasia

Realis vnitas omnium facultatū animæ rōnalis quinimmò ipsius animę cum hoïe.

DE

DE COGNITIONE SINGVLARIS,

Disputatio Vigesimatertia.

Disputandi ratio. *Caput Primum.*

Cribit Aristoteles lib. 3. de Anima textu 9. aliud esse magnitudinem, & magnitudinis, esse, aliud carnē, & carnis esse: quibus verbis distinctionem inter rem singularem, & eius naturam, atque substantiam, quam Scholæ essentiam, & quidditatem appellant, satis dilucidè patefecit. Dubium autem in eodē contextu excitauit, res singularis, & eius quidditas distinctis ne animæ facultatibus, an vna tantum, sed tamen alio, & alio modo affecta, percipiantur? Cuius quidem dubij solutionem licet in textu 10. & sequētibus apertissimè attulerit; nihilominus ex prædictis verbis eius interpretes disputandi occasionem sumpserunt, an intellectus tanta virtute præditus sit, vt non solùm vniuersale, quod proprium eius obiectum statuitur, verum etiam singulare, quod est sensus obiectum, intelligere possit. Non minorem difficultatem, atque ẽt subtilitatem hæc disputatio præsefert, quam illa, quæ de primo cognito inscribitur, quamq; nos facilem iam reddere conati sumus: idcirco enim totam scientiam de Anima difficillimā esse, primo lib. de Anima Arist. pronunciauit, quia mentis operationes latent nos, ac veluti in quodam obscuritatis abysso reconditæ delitescunt. Maximum nihilominus fructum ex diligenti huius quæstionis examine percepturi sumus: nam & multa, ad rem singularem, atque rursus ad naturam communem, & vniuersalem pertinētia, considerabimus; & sensim intimas animæ, atque potissimùm mentis, operationes aperiemus. Quoniam verò hac de re à communi philosophorum Schola non dissentimus; idcirco illud primùm breuiter, de quo inter omnes conuenit, definiētes, ostendemus, singulare per se, & ab intellectu nostro intelligibile esse. Mox nonnulla obiter de conceptibus, speciebusque intelligibilibus singularium disseremus. Demum ordinem illum, quem intellectus in singulare intelligendo se uare solet, patefaciemus.

Disputationis origo. *Disputationis difficultas.* *Disputationis vtilitas.* *Ordo in disputatiõe seruandus.*

Nonnulla ante quæstionis explicationem consideranda. *Cap. II.*

De singularis itaque cognitione disceptaturi, quò faciliùs, ad id, quod quærimus, peruenire possimus, pauca nobis cùm de singulari, tū de ipsamet cognitione præponēda sunt. Atque illud in primis explicandum videtur, quid nam sit singulare, de quo nunc ambigimus, an ab intellectu percipi queat? Id sanè Logici quàm facillimè expediunt: aiunt enim, illud esse, quod de vno solo prædicatur. Verùm isthæc descriptio leuior est, quàm vt ad optatum propositæ quæstionis intellectum nos perducere possit: ideo exacuenda sunt nobis paulisper ingenia, atque ad Metaphysicam recurrendum, quæ aliam nos singularis descriptionē, & illā quidem magis intimam, atque ad institutum nostrum accommodatam, docebit. Singulare igitur sic Metaphysici describere solēt, vt sit res quædam, ex natura specifica, atque indiuiduali differētia, constituta. Porrò singulare, sic constitutum, in duplici natura reperitur, nimirum in natura sensibili, atq; corporea, vt hic lapis, hæc rosa: & in natura spirituali, quæ penitus est materię expers, vt hæc anima, hæc intelligētia: non enim absurdum existimamus, in rebus, à materia abiunctis, plura eiusdem speciei singularia reperiri posse, vt opportuniore loco planum fiet. De singulari incorporeo nulla est difficultas: nisi enim ab intellectu perciperetur, incomprehensibile quid esset; cùm nulla alia facultas sit, quæ illud attingere possit. Tota igitur disputatio erit de singulari sensibili. Iam verò singulare sensibile, vt incorporeum omittamus, duplex est, vagum, & signatum. Singulare vagum est quid, ex natura specifica, & proprietate indiuiduali vaga cõcretum, vt aliquis homo. Singulare verò signatum illud est, quod ex eadē natura specifica, & proprietate indiuiduali signata, coalescit, vt hic homo. De vtroque singulari in hac disputatione sermo futurus est. Sed & illud animaduersione dignū est, singulare signatum duobus modis accipi posse, vno modo, vt est quid per se vnum, & hoc modo nil aliud in'sese continet, quàm naturam specificam, & differētiam indiuidualem: hæc enim

Singulare logicis quid. *Singulare à Metaphysicis definitū.* *Singulare tā in natura corporea, quàm in natura spirituali reperiri potest.* *Singulare duplex, vagum, & signatū.* *Singulare signatum, vel vt vnū p se, vel vt vnum.*

per accidens considerari potest.

enim duo se habent vt actus, & potentia, vt determinans, & determinabile, atque adeo id, quod est per se vnum, videlicet ipsum singulare, constituunt. Alio modo accipi potest singulare, vt est vnum per accidens; & tunc, præter naturam specificam, & differentiam indiuidualē, multa etiam materialia accidentia, vt locum, tempus, magnitudinem, figuram, & alia huiusmodi includit. Hæc quippe rei singularis principia dicuntur, sed quodammodo à posteriori, & per accidens, quia rem singularem, in aliquo priori signo naturæ constitutam, ponunt, Proprietas verò, seu differentia indiuidualis est proximum principium, quod primò, & per se rē singularem constituit. Multum autem interest in hac disputatione, hoc ne, an illo modo singulare accipiatur. Ad cognitionem verò, vel (vt ita dicam) ad ipsam intelligibilitatem quod attinet, quæ erat altera vox explicanda, scire oportet, cùm quærimus, an singulare cognosci possit, vel (quod in idem recidit) an singulare intelligibile sit, quæstionem hanc duplicem sensum habere posse. Alter est, an singulare natura sua intelligibile sit; & tunc quæstio metaphysica fit: disserere enim de intelligibilitate, quæ propria, & maximè intima entis affectio existit, metaphysici est muneris. Alter est, an singulare, cùm natura sua intelligibile sit, à quocunque intellectu intelligi possit, hoc est, tam ab intellectu coniuncto, qui est intellectus humanus, dum re ipsa humani corporis forma statuitur; quàm ab intellectu separato, qualis est intellectus illarum substantiarum, quæ cælestes orbes perpetuò ciēt; atque etiam ipsius Dei. Si fiat quæstio de intellectu separato, rursum metaphysica est: non enim de ente solùm, & affectionibus eius metaphysicus disputat, verùm etiam de substantijs abstractis. Si verò fiat quæstio de intellectu coniuncto, tunc naturalis est, atque præcipuè ad tertium librum de anima pertinet. Nos autem in hac quæstione tractanda, ne quid illi deficiat, quod ad eius integram explicationem desiderari posse videatur, vtriusque artificis partes suscipiemus. Illud denique animaduertendum est, de quo etiam inter disputandum sermo fiet. f. humani intellectus cognitionem duplicem esse, alteram, quam Scholæ directam; alteram, quam reflexā appellant. Directa cognitio ea est, cùm intellectus in aliquod obiectum primò cognitum fertur. Reflexa verò illa dicitur, cùm intellectus aliquid in alio, priùs cognito percipit. Exemplum appositissimum de visione habetur, quæ directa dicitur, cùm oculus speculum intuetur; reflexa verò, cùm semetipsum, & totam faciem in speculo videt. Quærendum igitur erit, quanam cognitione, directa ne, an reflexa singulare ab intellectu percipiatur?

Accidentia sunt principia rei singularis quatenus illam indicāt; principiū verò rem singularem primò cōstituens ē dfīa indiuidualis. Quare disputa. de principio indiuiduatio.

Propositæ q̄stionis sēsus duplex.

Intelligibilitas est intima entis affectio.

Q̄ō de cognitione singularis, & metaphysica, & naturalis eē potest.

Cognitio duplex directa & reflexa.

Singulare quocunque modo accipiatur, esse per se intelligibile. *Cap. III.*

Prima cōclusio pro quæstionis explicatione.

His notatis, quibus iam satis intellectus ad contemplandum instructus, atque paratus esse videtur, nunc quæstionem propositam articulatim explicemus. Illud primùm, tanquam firmum, verum, & ratum statuamus, singulare, cuiusuis generis illud sit, siue materiale, siue spirituale, siue vagum, siue signatum, per se, hoc est, natura sua intelligibile esse. Id quod probari facilè potest. Primò, si intelligibilitas, vt paulò ante admonuimus, propria, & maximè intima entis affectio existit, sequetur proculdubio, vt illud, quod per se est ens, per se pariter intelligibile sit; siquidem subiectum omne suam habet propriam affectionem annexam: vt ergo licet arguere, homo est, ergo risibilis; ita etiam argumentari licebit, ens est, ergo intelligibile. Atqui singulare per se est ens, cùm naturam, & (vt ita dicam) entitatem eorum omnium, quæ supra ipsum in recta linea prædicamentali continentur, in sese includat, nimirum entitatem speciei specialissimæ, specierum, & generum subalternorum, atque rursus generis generalissimi, nec aliud præterea contineat, nisi singularitatem ipsam, hoc est, proprietatem, seu differentiam indiuidualem, cuius beneficio fit prima substantia; & perfectissimum ens, vt habetur in prædicamētis c. de Substantia; & 7. Metaph. per totum librum: habet igitur singulare intimam illam entis affectionem, atque adeo per se, & natura sua intelligibile est. Præterea, si per se, & natura sua singulare intelligibilitatē subterfugeret, tunc in tota intellectuum serie, fingas quemcunque velis, nullus esset, qui ipsum intelligere posset; quemadmodum id, quod natura sua inuisibile est, cuiusmodi est vox, à nullo visu, quantuncunque perfecto, videri potest: a nullo igitur intellectu, atque adeo nec ab intellectu diuino, nec ab intellectu aliarum substantiarum abstractarum singulare perciperetur, si per se intelligibile non esset, quod est maximum absurdum. Demum quid habet, obsecro, singulare in sese, quod impediat, quominus ipsum intelligi possit? Profectò si illud dispiciamus, inueniemus, nihil includere aliud nisi

Prima ratio pro prædicta conclusione. Quære Sco. lib. 3 de aīa, quæst. 22.

Secunda rō.

Tertia ratio.

nisi naturam specificam, quæ vniuersalis est, & gradum illum singularitatis, quo eadem natura specifica hæc,& indiuidua redditur: sed natura specifica nullam infert moram, aut impedimẽtum, quo minus singulare intelligi possit; optimè enim ipsa natura ab intellectu percipitur) ergo neque etiam ob gradum illum singularitatis, naturæ specificę additum, impedire poterit ipsummet singulare quo minus intelligatur. Consecutio est conspicua; gradus enim, naturæ specificæ adueniẽs, tanquam quid posterius naturam, & essentiam sui prioris mutare non potest, vt gradus albedinis, additus naturæ specificæ albedinis, illam immutare non valet, ꝓpterea si album per se visibile sit, etiam si gradum albedinis acquirat, fiatque magis albũ, adhuc nihilominus visibile erit. Eadem igitur ratione, si natura vniuersalis per se intelligibilis est, necessariò illam ipsam affectionem obtinebit; etiam si gradum singularitatis acquirat. Quare cùm nec ob specificam naturam, nec ob gradum singularitatis, ipsummet singulare ab ĩtelligibilitate arceatur, nec aliud in se contineat, à quo eius intelligibilitas impediri possit, videtur sanè illud per se, & natura sua intelligibile esse. Sed objiciet aliquis, interdum contingere, vt gradus, naturæ adueniẽs, obiectum facultate minus appositum reddat, ac propterea efficiat, vt illud, quod sine determinato aliquo gradu percipiebatur, post gradum acquisitũ, amplius percipi non possit. Exemplum satis aptum habetur de lumine, quod per se quidem visibile est; tñ si tot gradus intẽsionis acquirat, vt videñti facultati proportione minus accõmodatum reddatur, cuiusmodi est lumen Solis; tunc non amplius percipi poterit. Ecce igitur, quomodo interdum gradus, naturæ adueniẽs, tametsi posterior est; nihilominus impedimẽto esse potest, quominus obiectum à sua determinata facultate percipiatur. Hæc obiectio facilè tollitur: nam quãuis gradus aliquis, naturæ adueniẽs, obiectum alicui facultati minus appositum reddere possit: non tamen efficit, vt obiectum natura sua imperceptibile sit. Et ad exemplum de lumine, respondẽdum est, lumen, quod per se visibile est, per nullum gradum acquisitum inuisibile reddi, idque simpliciter, & absolutè, sed solùm ad aliquam facultatem relatum; erit ergo lumen Solis inuisibile noctuę, vel etiã alijs animalibus, non tamẽ absolutè; alioquin aquila hunc ipsum fulgorem non conniuẽtibus oculis aspicere non posset. Vera est itaque illa propositio, qua dicebatur, gradus naturæ adueniens, tanquam quid posterius, sui prioris substantiam immutare non posse.

Notabilis ꝓpositio, quæ sæpe disputationib. vsu venit.

Obiectio.

Solutio.

Singulare non solùm ab intellectu substantiarum abstractarum, verum etiam ab intellectu humano intelligibile esse. Cap. IV.

CÆterùm cùm singulare natura sua intelligibile sit, non illud solùm à separatis substantijs, verùm etiam ab humano intellectu, quatenus re ipsa humani corporis forma statuitur, intelligibile est. Omnes ferè philosophi cùm veteres; tùm recẽtiores, qui Aristotelis mentem in 10. contex. tertij libri de Anima diligẽter expenderunt, in hanc ipsam conclusionem conspirarunt; quam quidem multis rationibus, & ijs quidem validissimis comprobarũt. Primò satis trita, & peruulgata est apud philosophos propositio, in ijs facultatibus, quarum altera alteri subdita est, quicquid potest facultas inferior, illud idem, & aliquid præterea, posse facultatem superiorem: atqui sensus, & intellectus sunt huiusmodi facultates, ita tamẽ vt intellectus sit facultas superior, & sensus percipit singulare; ergo multò magis illud idem intellectus percipere poterit. Confirmatur hæc ratio, vt. n. sensus exterior ad interiorem se habet, nimirum ad phantasiam: ita phantasia ad intellectum: sed phantasia percipit obiectum sensus exterioris, hoc tamen discrimine, quia non solum præsens illud percipit, vt sensus exterior, verùm etiam absens; igitur & intellectus, cum aliquo discrimine, phantasiæ obiectũ percipere poterit: sed obiectum phantasiæ, sicut etiam sensus exterioris, est singulare; ergo singulare percipietur ab intellectu: qui tamẽ ob eius præstantiam, percipit etiam vniuersale, quod nullus sensus siue interior, siue exterior, percipere valet. Deinde intellectus est facultas illa, quæ è singularibus species vniuersales elicit: elicere autem non potest, nisi singularia intelligeret; alioquin inscięter eliceret, quod eius dignitati aduersatur. Præterea, vt sensus interior in ea præcipue intẽdit, quæ sibi ab exterioribus sensibus suppeditãtur, ita intellectus vim suam in eis primùm exercet, quæ sensus interior, hoc est, facultas fictrix subministrat: sed facultas fictrix, quæ est phantasia, subministrat intellectui singularia; ergo intellectus vim suã in singularibus primùm exercet, atq; adeo singularia optimè cognoscit. Rursus intellectus

Secunda cõclusio.

Prima ratio.

Cõfirmatio.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

singu-

gradum illum interiorem, seu entitatem illam positiuam, quæ naturæ specificæ additur, & cuius accessu natura eadem ad esse singulare contrahitur: cùm primùm entitas ista, seu gradus, naturæ specificæ accessit, iam tùm singulare constitutum est. Et quãuis necesse est, vt singulare constitutum proprium locum, determinatam magnitudinem, figuram, colorem, & alia huiusmodi habeat; hęc tamen omnia accidentia quædam sunt, quæ a re quidem singulari non absunt, sed tamen ad interiorem eius constitutionem non pertinent. Quanuis etiã eodem tempore, quo singulare consistit, isthæc accidentia id ipsum cõtineat; nihilominus priùs saltem natura singulare est per se singulare, habens propriam singularitatis rationem, quàm loco, figura, colore, magnitudine, atque id genus alijs accidentibus sit affectum. Hæc cùm ita se habeant, planum est, non implicare contradictionem, singulare, iam constitutum, absque huiusmodi accidentibus, eidem in aliquo posteriori signo naturæ aduenientibus, considerari: sicut nec contradictionem inuoluit, animal spectari, homine a cogitatione secluso; idque nulla alia ratione, nisi quia animal hominem natura præcedit. Iam verò si hoc modo singulare spectetur, perspicua res est, intellectum, in humano corpore inclusum, hanc singularitatis rationem, vel vnitatem, qua singulare est, attingere non posse: immò ne sensum quidem, si accidentalem distinctionem secludas. Nanque si duo radij essent in eodem medio, essent quidem duo singularia, per se distincta; & tamen visus ambos radios vt vnum quoddam singulare perciperet. Eodem modo, sicubi essent duo alba, æquè intensa; loci distinctione remota, quæ est quædam exterior ratio, & à posteriori, qua singularia quælibet distinguuntur; dubio procul sensus differentiam inter duo illa alba attingere non posset. Cæterùm vt tota res, de qua agitur faciliùs intelligatur, hoc aliud exemplum addamus, quod propositæ difficultati explicandæ satis accommodatum esse videtur. Fingamus cogitatione duos ligneos globos, qui eiusdem omnino sint quantitatis, eiusdem figurę, eiusdem coloris: sensus, ob locorum distinctionem, inter hæc duo singularia differentiam quidem percipiet: at verò propriam, & intimam rationem, qua hæc singularia inter se distinguuntur, nequaquam cognoscet. Quod ex eo elicitur, quia si duo illi globi aliquo modo signentur, alter ex. gra. litera A. & alter litera B. offeranturque visui; nunquam profectò visus, quis nam sit globus A, aut quis sit globus B, cognoscere poterit; quod vtique posset, si singulare secũdum propriam singularitatis rationem perciperet. Sed quid dicendum est de intellectu? Non ne plus aliquid potest, quàm sensus, cũ sit facultas superior? Respondendum est, intellectum, in corpore inclusum, nullam aliam cognitionem nisi illam, quam ei sensus aliquo modo suppeditant, habere posse: & quia sensus propriam singularitatis rationem eidem obijcere nullo modo possunt, vt pote quam non attingunt; ideo nec intellectus illam aliquo modo percipere valet; sed tantummodo à phantasmatibus, atque à singularibus rebus species vniuersales elicit, & effingit. Solus igitur intellectus abstractus ille est, qui singulare, secundum propriam singularitatis rationem, cognoscere potest.

Verum indiuiduationis principium.

Singulare prius natura in esse singularis constitutũ est, quàm accidentibus sit affectum.

Nõ implicat contradictionem singulare iam constitutum, absq; accidentibus considerari.

Sensus non potest illam singularis vnitatẽ cognoscere, qua in esse singularis cõstituit.

Nota hoc exemplum.

Cur intellectus in corpore iclusus propriam singularis rationem attingere nequeat.

Singulare, quatenus singulare est, à solo intellectu abstracto percipi põt.

Nonnullorum argumentorum solutio, quibus præcipuè probari solet, singulare sensibile ab intellectu nostro percipi non posse. *Cap. VI.*

EXplicatum est hactenus, singulare, cùm sit ens, natura sua intelligibile esse, atque rursus cùm percipiatur à sensu, multò magis ab intellectu cognosci, qui facultas nobilior est, atque excellentior, quam sensus; ipsam verò singularitatem, seu rationem illam, qua id, quod singulare est, in esse singularis constituitur, nec à sensu, nec ab intellectu coniuncto, sed à solis separatis substantijs cognosci posse. Quoniam verò quædam sunt argumenta præcipua, quibus nonnulli suadere nituntur, singulare sensibile nullo pacto ab intellectu nostro intelligi posse; ideo, ad clariorem rei propositæ explicationem, his ipsis argumentis nobis hoc capite occurrendum est. Primum argumentum sumptum est ex celebri illa propositione, quę passim apud Aristotelem legitur 1. & 2. libro Post. tertio lib. de Anima, & alijs pluribus locis, vbi discrimen aperiens intellectus à sensu, ait, singularia ad sensum, vniuersalia verò ad intellectum pertinere. Hinc huiusmodi argumẽtum deducitur; Vt se habet intellectus ad vniuersalia; ita sensus ad singularia; ergo à commutata proportione, vt se habet ad vniuersalia sensus: ita se habet ad singularia intellectus: atqui sensus vniuersalia percipere nequit; ergo nec intellectus singularia. Ad hoc argumentum respondendum est, allatam, similitudinem omni

Compendiũ eorum, quæ de re singulari hactenus dicta sunt.

Arg primũ.

Responsio.

no veram non esse, & si quem locum illa habeat, hoc ideo esse, quia sicut vniuersale est obiectum, quod ascribitur intellectui; ita singulare est obiectum, quod ascribitur sensui: non tamē sequitur, eo prorsus modo, quo singulare est obiectum sensus, eodem vniuersale esse obiectū intellectus; nam singulare est adæquatum obiectum sensus, vniuersale autem nō est adæquatum obiectum intellectus; hincque fit, vt intellectus tam vniuersale, quam singulare comprehendat, sensus verò non nisi singulare cognoscat. Huc accedit, quòd similitudo illa, seu ille argumentandi modus in subditis facultatibus non valet: super or enim facultas inferioris obiectum cognoscere potest: nunc autem sensus intellectui subditus est: quare mirum non est, si intellectus non solum vniuersale, verùm etiam singulare percipiat. Secundum argumentum

Arg. secūdū. est huiusmodi, Inter facultatem cognoscentem, atque obiectum cognoscibile debet esse proportio: non enim facultas quælibet quoduis obiectum percipit: sed inter singulare sensibile, atque materiale, & intellectum, qui penitus est materiæ expers, nulla reperitur proportio; ergo intellectus singulare sensibile apprehendere non potest. Respondendum est, proportionē

Responsio. (quod ad rem nostram pertinet) duplicem esse, alteram naturæ, vel (vt aiunt) entitatis: alterā virtutis: inter facultatem, & obiectum non est necesse, vt sit proportio naturæ, sed sat est, si reperiatur proportio virtutis, qualis illa est, quæ reperitur inter intellectū, & singulare: etenim si intellectus tantum habet virium, vt obiectum excellentius, cuiusmodi est vniuersale, percipere possit; multò magis obiectum vilius, quale est ipsum singulare, attingere valebit; consentaneum enim est rationi, vt qui, ex. gra. centum librarum pondus sustinere potest, ille ipse decem librarum pondus multò faciliùs sustineat. Addunt tertium argumentum, si enim singu-

Arg. tertium lare sensibile ab intellectu nostro perciperetur, tunc sensibus non indigeremus, qui idcirco nobis à natura dati sunt, vt singularia sensibilia cognoscamus: aut igitur superuacanei sunt sensus, aut intellectus noster singulare sensibile percipere nequit. Ad hoc argumentum neganda

Responsio. est consecutio: sensus enim nobis necessarij sunt, vt ipsis, tanquam ianitoribus, res cognoscibiles ad intellectum deferantur: vulgatissima enim propositio est, nihil esse in intellectu, quin priùs fuerit in sensu. Intellectus itaque singularia percipit, quæ ei sentrix facultas obijcit quæ tamen id muneris obire non potest, nisi eadem singularia ab exterioribus sensibus recepisset. Postremò ita argumentantur, si intellectus patiens, cui intelligendi munus ascribitur,

Arg. quartū. singulare intelligeret, tunc non esset opus intellectu agente: namque intellectus patiens è speciebus intelligibilibus singularium vniuersales species elicere posset, & quæcunque potestate intelligibilia sunt, re ipsa intelligibilia faceret, quæ tamen munia soli intellectui agēti Aristoteles ascripsit. Hoc argumentum tanquam verum id ponit, dari nimirum singularium re-

Responsio. rum intelligibiles species, quod tamen an admittendum sit, paulò infra dicemus. Respondeamus interim, intellectum agentem non ideo præcipuè poni, vt scilicet vniuersales species è rebus singularibus eliciat, sed vt spectrum, seu phantasma sui speciem in intellectu patiente imprimere possit: cùm enim intellectus immaterialis sit, à solo phātasmate, quod materiale est, perpeti non posset, ideo vt intelligibilis species in intellectu patiēte recipiatur, necesse est, dari intellectum agentem, qui circa phantasmata aliquid operetur. Sed de munere intellectus agentis iam satis superiore disputatione dictum est.

Singulare sensibile secundum proprium conceptum intellectui nostro notum fieri.

Cap. V I I.

Rogabit aliquis, cùm iam positum sit, singulare sensibile ab intellectu nostro intelligibile esse, fiat ne illud intellectui notum secundum proprium conceptum, an secundum conceptum vniuersalis? Res erit facilis explicatu, si priùs constabit, quid nomine conceptus, intelligendum sit. Proprius itaque cuiusque rei conceptus, de communiore philosophorum senten-

Proprius cuiusque rei cōceptus quid sit. tia, nihil aliud est, quàm interior quædam intellectus locutio, qua rem, actu cognitam, intus varijs nominibus exprimit, quæ postea exterioribus verbis, quasi notis significatur. Si vim, & proprietatem vocabuli attendamus, conceptus rei est eiusdem actualis (vt ita dicam) intellectio: dum enim intellectus rem intelligibilem concipit, tunc eius virtus exuscitatur, atque intellectionem, quasi partum, edit. Nihilominus, vbi iam intellectus rem intelligibilem concepit, atque eandem aliquandiu tractauit, varijs tunc nominibus illam exprimit, diuersasque proprietates illi tribuit, & illa nomina, vel proprietates, eiusdem rei conceptus communiter

appellari solent. Hæc cùm ita se habeant, duæ aduersæ de re proposita sententiæ reperiuntur. Altera fuit Capreoli, & Caietani, qui putarunt, singulare sensibile nullum proprium conceptum habere, quo intellectui notum fiat, sed solùm ab intellectu percipi, sub conceptu vniuersalis: negauit enim absolutè Capreolus, singulare ab intellectu nostro percipi posse; cùm ad illud percipiendum, cogitatiua facultas satisfit. Caietanus verò singulare sensibile, atque materiale ab intellectu quidem nostro percipi concessit; sed ea tantum ratione, quia scilicet dum seorsum naturam communem existere non posse intelligit; inde eam alicui differentiæ indiuiduali connexam esse, necessariò elicit, atque adeo vniuersalem naturam concipiendo, fieri, vt, sub eius conceptu, singulare quoque percipiat. Altera est snīa omnium ferè Græcorum, Arabum, & Latinorum Philosophorum, qui singulare sensibile, non quidē sub conceptu alicuius vniuersalis, sed sub proprio, ac peculiari cōceptu intellectui nostro notum fieri censuerunt. Quam quidem sententiam, vt verissimam, defendendam esse arbitror. Etenim cùm iam probatum sit, singulare sensibile ab intellectu nostro intelligi, & proprius conceptus rei nihil aliud sit, quàm eiusdē intellectio, aut mentale nomen, vt paulò antè explicatum est, quid aliud inde sequetur, nisi ab intellectu nostro proprium rei singularis conceptum effingi? Præterea, vniuersale è singularibus elicitur, vt perspicuum est; ergo conceptus naturæ vniuersalis conceptum rei singularis, tanquam se ipso priorem, ponere dēt: quod certe non esset, nisi singulare sub proprio conceptu ab intellectu perciperetur. Rursus, intellectus singularibus rebus nomen imponit; ergo res singulares sub proprio conceptu apprehendit: necesse est.n. vt interior locutio exteriorē præcedat: quare cùm multis nominibus, aut vocibus singularia appellemus, satis signi est, intellectum secum ante quasi locutum esse, & eadem singularia interioribus quibusdam nominibus, hoc est, conceptibus expressisse. Denique, nisi singulare proprios conceptus haberet, quibus intellectui notum fieret, tunc intellectus istiusmodi propositiones formare non posset, Petrus est homo, Petrus est risibilis, Petrus est indiuiduum: attamen eas formas, vt experientia docet; ergo nulla ratione dubitandū est, quin idem quoque singulare sensibile sub proprio conceptu apprehendere possit.

Capreolus & Caietan. negarūt, singulare sensibile habere ꝓprium conceptum.

Sentētia cōmunis de cōceptu singularis.

Prima ratio pro hac sententia.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Quarta rō.

Vtrum singulare, per propriam speciem intelligibilem, an per speciem intelligibilem naturæ communis, intellectui præsens fiat. Cap. VIII.

SEd & alia dubitatio à nonnullis excitatur, discussione non omnino indigna, num, si singulare, cuius proprium conceptum iam diximus ab intellectu effingi, per propriam intelligibilem speciē, an per speciem intelligibilē naturæ communis, eidem intellectui præsens fiat. Nolo hac in re multum immorari, quæ per se satis conspicua est: scio, vtranque partē probabilem esse; priorem tamen veriorē existimo, quanuis posterior à pluribus philosophis defendatur. Rationes autē, quæ me in eam snīam adducunt, plures sunt, sed illas tantum afferam, quæ maioris ponderis esse videntur. Priùs tamen illud, tanquam verum, & à maiore philosophorum parte concessum, ponēdum est, in sensu. s. vt dantur sensibiles species rerum sensibilium: ita in intellectu dari intelligibiles species rerum intelligibilium, qua de re opportuniore loco disputabimus. Hoc posito, ad probandum singulare, per propriam speciē intelligibilem, intellectui præsens fieri, erit hæc prima ratio. Iam superiùs statutum est, singulare sensibile triplici facultati notum fieri, sensui exteriori, vt visui; sensui interiori, vt phantasiæ, atque demum intellectui: sed singulare sensibile fit notum visui, per speciem visibilem, & phantasiæ, per speciē (vt ita dicam) phantasiabilem; ergo illud idem fiet pariter intellectui notum, per propriam speciem intelligibilem. Deinde, si comparatio inter singulare, & vniuersale fiat, communior est philosophorum assertio, priùs singulare ab intellectu cognosci, quā vniuersale, vt in disputatione de primo cognito patefecimus: ea potissimùm ratione, quia vniuersale à singularibus, iam cognitis, elicitur: quod si ita est, quis affirmare audebit, singulare, per speciem intelligibilem naturæ communis, intellectui præsens fieri; cùm priùs singulare ab intellectu cognitum sit, quàm ipse vniuersalem speciem elicuerit? Rursus si datur alicuius rei intelligibilis species in intellectu, hoc ideo est, quia ipsa species obiectum intelligibile ad intellectum defert: eo autem præsente, tunc intellectus secum quasi loqui, & eiusdem rei conceptus effingere incipit: Sed ante aduentum speciei intelligibilis naturæ communis, intellectus de singularibus rebus ratiocinatur, eisdemque (vt iam diximus) nomen imponit; ergo

Propriæ singularium verā intelligibiles species in intellectu reperiuntur.

Prima ratio.

Secunda rō.

Tertia ratio

necesse est, vt singulare quodlibet, per propriam intelligibilem speciem, non autem per speciem naturæ communis, intellectui præsens fiat. Præterea, species intelligibiles vniuersales

Quæra 16.

exprimunt tantummodo naturas communes; ergo res singulares ad intellectum deferre non possunt. Nec dicat aliquis, vniuersales species, phantasmatum auxilio, id efficere posse: quo-

Tacita responsio.

niam cùm phantasmata adsunt, ea sola, absque vniuersalium specierum concursu, ad gignendas in intellectu singularium rerum intelligibiles species satis esse comperiuntur. Quod quidem eo argumento probari facilè potest, quo Scotus, speciem specialissimam ab intellectu no-

Expende diligenter hoc argumētum Species intelligibilis rei singularis ē pfectior species, q ab intellectu agēte atq; phātasmate effingi possit.

stro primò cognitam esse, probare consueuit; est autem huiusmodi. Quotiescunque naturales causæ ad aliquem effectum edendum concurrunt, tunc si satis affectæ sint, nec aliquid adsit, quod earum actionem impediat, quem possunt perfectissimum semper effectum progignēt: sed intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales, ad gignendam intelligibilem speciem satis accommodatæ, ergo, omni impedimento remoto, perfectiorem speciem intelligibilem effingent, quam effingere possint: ea autem est species intelligibilis rei singularis, vt manifestum est, cùm etiam res ipsa singularis perfectior sit, quàm vniuersalis: ergo in intellectu nostro datur species intelligibilis rei singularis.

De modo, quo singulare ab intellectu nostro percipiatur, Latinorum opinio. *Cap. IX.*

POstremo loco illud nobis explicandum est, quod in hac disputatione magnum momentum habet, & de quo etiam non parua est inter philosophos controuersia, quo nam. s. ordine, singulare sensibile ab intellectu nostro percipiatur, directa ne, an reflexa cognitione?

Latinorū opinio cōmunis de cognitione singularis.

Latini omnes, atque in ijs S. Tho. & Scotus, in eo præcipuè consentire videntur, vt scilicet singulare signatum cognitione reflexa ab intellectu nostro percipiatur: de modo tamen reflexionis dissident inter se. S. Tho. multis quidem in locis, sed præcipue in quæstionibus disputatis de veritate q. 2. art. 10. ita intellectum nostrum in singularis substantiæ cognitionem de-

Opi. S. Th. in q. disput. de veritate, q. 2. art. 10.

uenire existimauit. Is primò, inquit, per speciem intelligibilem, vniuersalem naturam referētem, directè naturam ipsam vniuersalem, tāquam obiectum proprium intelligit. Deinde ad propriam intellectionem considerandam conuertitur, obseruatque, eam ipsam intellectionē ab ipsomet, atque ab intelligibili specie editam esse. Mox eius intellectio ad speciem intelligibilem explorandam reflectitur, tuncque aduertit, illam è phantasmate deductam fuisse. Postea verò circa ipsum phantasma suum intelligendi munus exercet: illudque tanquam rei singularis partum, contemplatur. Atque tandem, cogitatiua facultate concurrente, in hoc vlti-

Opin. Sc. li. 3 de aia. q. 22.

mo reflexionis gradu, intellectus ipse in singularis substantiæ notitiam deuenit. Scotus verò lib. tertio de Anima q. 22. alium excogitauit intellectionis modum, quem illi eductioni valde similem esse asserit, qua natura ipsa aliquid gignere, atque in lucem proferre intendit: artificiosa enim intellectus operatio eiusdem naturæ actionem æmulari videtur: propterea eū ordinem, quem natura in procreando seruat, eundem intellectus in concipiendo consequi-

Naturæ consiliū in rerū p.creatione.

tur. Iam verò consilium, & institutum naturæ, in rerum procreatione, non est primò naturā aliquam communem, & vniuersalem edere; quia corpore, exempli gratia, procreato, non amplius animalis, ac deinceps hominis, bouis, aut alterius huiusmodi procreationem moliretur. Neque rursus præcipuum naturę institutum est, singulare signatum primò procreare: hoc enim edito, vt exempli gratia Socrate, tunc eius operatio absolutum, & optatum iam finē cōsecuta esset; propterea nulla alia singularia signata procrearet. Cùm igitur natura nec aliquod vniuersale, nec singulare signatum edere primùm intendat, sequi videtur, vt eius consilium sit, singulare vagum, hoc est naturam communem, in aliquo singulari existentem, vt naturam hominis in aliquo homine, vel naturam bouis in aliquo boue, primùm ef-

Intellectus i obiectis cōcipiendis eū ordinē seqt, quem natura in reb. pcreādis cōseruat.

fingere. Hunc eundem ordinem (ait Scotus) intellectus noster in edenda cognitione, atque in obiectis concipiendis imitatur. Primò igitur singulare vagum, quod ei à phantasmate objicitur, directè concipit, vt quidditatem rosæ in aliqua rosa, Mox intellectus agens, suo munere fungens, intelligibilem quidditatem à singulari substantia deducit, ipsamque naturam communem puram, simplicem, & à quolibet singulari seiunctam contemplatur. Deinde verò intellectus operatio reflectitur, atque, post naturæ communis considerationem, ad idem singulare vagum primò terminatur. Demum intellectus in singulare signatum fertur, omnesque

eius

eius differentias, vt loci, temporis, figuræ, magnitudinis, & alias huiusmodi, concipit; non tamen singularitatem ipsam, quam iã diximus, ab eodem, dum in hoc corpore inclusus est, concipi nulla ratione posse. Hæ sunt præcipuæ Latinorum sententiæ, de ordine, quo res singularis ad intellectus notitiam defertur, ad quas aliæ multæ referri facilè possunt, quas breuitatis causa omitto.

Vera sententia de modo, quo intellectus noster percipit singulare, quæ Græcis interpretibus, & ipsimet Aristoteli ascribitur. Cap. X.

SVbtilissimæ quidem sunt, magnamque ingenij vbertatem præseferunt hæ Latinorũ excogitationes; attamen (si verum fateri liceat) rei per se manifestę tenebras offundunt, ipsamque Arist. doctrinam maximè peruertere, ac perturbare videtur. Ideo vera propositę difficultatis explicatio ab Alexandro, Themistio, Simplicio, alijsque Grecis interpretibus accipienda est, qui singulare sensibile non reflexa quidem, sed directa cognitione ab intellectu nõstro percipi existimarunt, sensu tamen suppetias ferente: nisi enim sensus tãm exterior, quàm interior suo munere fungeretur, sensibilemque singularis speciem in sese reciperet; nunquam intellectus ad singularis notitiam deueniret. Rectà igitur intellectus noster in singulare fertur, dum ei spectrum à facultate fictricè obijcitur: neque necesse est, vt naturam communem primùm contempletur, postea verò, ex illius consideratione, rei singularis notitiam eliciat, vt Latini opinantur; quoniam primò singulare, tanquam confusum quiddam, explorat, in quo natura communis continetur, mox naturam communem à re singulari seiungit, & in illius contemplatione versatur. Hincque fit, vt singularis notitia longè facilior sit, quam notitia vniuersalis: ad hanc enim solus patiens intellectus non est satis, sed agentis intellectus auxilium requiritur, qui phãtasmata illustret: ad eam verò intellectus patiens, vnà cum sibi oblato phantasmate, satis est. Ideo dicebat Aristoteles 3. de Anima tex. 10. maiorem affectionẽ, & præparationem in ea facultate exigi, quæ esse carnis, hoc est, alicuius rei quidditatem intelligibilem percipit, quàm in eadem, dum carnem ipsam, hoc est, rem singularem existentem cognoscit: nam res singularis primo occursu ab intelligente facultate apprehenditur, & hoc quidem est directè apprehendi: intelligibilis verò quidditas non, nisi cum aliqua intellectionis reflexione, concipitur; & propterea Aristoteles loco citato, singularis notitiam lineæ rectæ, vniuersalis verò lineæ reflexæ optimè comparauit, vt Græci ferè omnes interpretati sunt. Dum enim phantasia spectrum, quod in se continet, ad intellectum defert; tunc directè intellectus operatio ad hoc spectrum terminatur: dum verò intellectus agens lumen suum de se fundit, atque, in spectrum illud mittit; tunc quædam luminis reflexio fit, quæ ad intellectum patientem peruenit, atque ob hanc reflexionem, idem intellectus patiens naturam communem, quæ in sibi oblato phantasmate continetur, intelligit, & contemplatur. Hæc satis de cognitione singularis.

Latinorũ sententia de cognitione singularis, non vñ eẽ admẽtem Arist.

Græci interpretes rectè putarunt, singulare ab intellectu nño directè cognosci.

Verus ordo, quem intellectus in intelligendo conseruat.

Singularis notitia intellectui facilior, q̃ notitia vniuersalis.

Singularis notitia lineę rectæ, vniuersalis vero lineæ reflexæ ab Aristo. cõparatur.

DE VNITATE SINGVLARIS NATVRÆ, SEV DE PRINCIPIO, QVOD vocant, Indiuiduationis,

Disputatio Vigesimaquarta.

Proœmium Disputationis, *Caput Primum.*

Distinctio. præcipuũ est instrumẽtũ ad scientiam acquirendam.

INter cætera instrumenta, quibus rerum scientia in intellectu nostro cõparatur, mihi semper distinctio principem obtinere locum visa est. Etenim si ea omnia, quæ in hoc amplissimo terrarũ orbe conspiciuntur, in vna tantùm re confusa, atque permista conciperentur, nec mens illa, aut cogitatio distingueret; dubio procul intellectus cuiusdam tanquam pabuli vbertate careret, ac veluti fame confectus extabesceret. Ideò sapientissimus Aristoteles, lib. 1. de Naturali audientia, text. 13. hoc idem instrumentum magnifaciens, disertissimis verbis affirmauit, principium omnium maximè proprium, ad rerum notiones indagandas, esse, distinguere id, quod est. Quod etiam experientia probari facilè potest: nanque id, quod est, seu ens, vt barbari loquuntur, sub quo res cunctæ, tanquam sub communissimo quodam prædicato continẽtur, dum intellectui cognoscendum obijcitur, non simplex quidem illud est, & vniusmodi, sed duas præcipuas significationes habet, vt plures omittam, quæ ad rem præsentem non faciũt.

Cognitionis initiũ ab entis distinctione desumit.

Distinctio entis in substãtiam, & accidens.

Aut enim tale est, vt suis se viribus sustinere possit; & tunc substantiæ nomine gaudet. Aut alterius fundamento indiget, vt subsistat; & tunc accidens appellatur. Si accidens distinguas, nouem reperies genera, quæ generalissima nuncupantur. Si substantiam, quæ genus pariter generalissimum est, & omnium prædicamentorum primum, atque præcipuum, in varia itidẽ genera, & species, cùm subalternas, tùm specialissimas, vt Scholæ inquiunt, descendendo, inde; ac demum ad ea, quæ in prædicamentorum serie infimum locum tenent, nimirum ad indiuidua, peruenies. Etenim substantia aut corporea est, aut corporis expers. Si corporis expers, iam habes purissimas illas mentes: ac separatas substantias, quæ Intelligentiæ vocantur. Si corporea, ea rursus aut animata est, aut anima caret. Si anima caret, ecce tibi lapides, & metalla, & si quæ sunt huius generis alia. Si animata, tunc vel vegetali anima, vel sentiente, vel rationali prædita est. In primo gradu plantæ, in secundo belluæ, in tertio homines continẽtur. Habent plantæ genus vnum, quo clauduntur, quod est animatum corpus; inter se tamen specie distinguuntur: non enim ficus, persica, pomus sunt eiusdem speciei. Belluæ quoq; tametsi genus habent commune, quod est animal, ratione carens; in varias tamen species dispertiuntur, quas variæ differentiæ constituunt, quæ communi illi generi adiunguntur. Homines vnius quidem speciei sunt; singuli tamen peculiarem differentiam habent, qua simul, & indiuiduæ substantiæ fiunt; & inter se ita distinguuntur, vt vnius proprietates alteri conueni re nulla ratione possint. Et hæc numeralis distinctio in belluis quoque, & in plantis suo modo, licet obscuriùs, reperitur. Iam verò cùm, distinctionis beneficio, res adeò variæ, atq; multiplices intellectui notæ fiant; ad earum exactiorem notitiam illud pernecessarium videtur, vt non solùm distinctiones ipsæ, verùm et earũ fundamẽta perfectè dignoscantur. Cũ enim constituendi, & distinguendi eadem omnino principia sint; si fundamentum sciuerimus, quo res vna ab altera distinguitur; principium statim, quo præcipuè res quælibet constituuntur, nobis exploratissimum fiet. Porrò fundamentum hoc in generibus inuenire haud multum difficile est: nemo enim est, qui nesciat, animam esse id, quo præcipuè animatum corpus ab inanimato seiungitur. In speciebus fortasse res paulò difficilior est; quanuis eos arbitror à vero non aberrare, qui putant, bouem, leonem, asinum, & alia id genus animalia, rationis expertia, proprijs formis, tanquam præcipuis distinctionum fundamentis, diffidere. At verò illud idem in indiuiduis substantijs inuenire, atque inuentum explicare, arduum certè negocium est, in quo cùm veteres, tùm recentiores philosophi multum operis, atque laboris posuere. Conflatus est Petrus ex elementis, humoribus, membris, & corporis partibus, sicut Franciscus;

Distictio substantiæ.
Distictio specifica plantarum, & belluarum,
Distictio numeralis hominũ, quæ in plantis, etiã & belluis licet obscuriùs reperitur.
Ad verũ sciẽtiam comparandam non solum distinctiones dignoscendæ sunt, verum etiam distinctionum fundamenta.
Fundamẽtũ genericæ, atque specificæ distinctionis haud difficiliter indagal
Fundamẽtũ distinctionis numeralis inuenire difficillimum est, hincq; ortũ ducit disputatio de principio indiuiduationis.

ciſcus: eandem habet formam ſpecie,quam habet Franciſcus; differt nihilominus à Franciſco, & ab alio quouis indiuiduo, in humana ſpecie contento; non ſpecifica quidem, ſed indiuiduali differētia.Quid habet igitur Petrus in ſeſe,quo proximè in eſſe indiuidui conſtituitur,quoque tanquam ſolido fundamento,illa differētia innitatur,qua à cæteris quibuſcũque indiuiduis diſtinguitur? Metaphyſica potius,quàm naturalis huiuſmodi contemplatio eſt:eam tamen naturalibus diſputationibus permiſcere libuit;tùm quia id ipſum Achillinus, Archangelus,Zabarella, Bonamicus, Piccolomineus,& alij recētiores fecerunt: tùm etiam, quia eius explicatio ad plures difficultates, è naturalium numero, euoluēdas maximè vtilis, atque opportuna eſt. Quæſtio hæc à nonnullis de indiuidui conſtitutione:ab alijs, nec ineptè quidem, de principio indiuiduationis: à nobis de vnitate naturæ ſingularis inſcribitur. Eſt autem grauiſſima,& omnium, quæ paſſim diſputantur, veluti princeps, atque regina;vtpotè quæ ſubtilitates multas, & totius metaphyſicæ quaſi ſuccum præſeferat. Quò autem eius explicatio facilior ſit,hunc ordinem in diſputando ſeruabimus. Primò nonnulla, quæ ad perfectam eius intelligentiam neceſſaria ſunt,declarabimus. Deinde falſas opiniones adducemus,& refutabimus. Mox veram opinionem aperiemus. Demùm argumenta præcipua,quæ illam euertere videntur,diluemus.

Diſputatio de principio idiuiduationis metaphyſica eſt.

Ad naturales difficultates euoluendas maximè vtilis.

Grauiſſima, & omniũ diſputationũ præcipua.

Ordo in diſputatione ſeruandus.

Proluſiones aliquot, huic quæſtioni diſcutiendæ neceſſaria. Cap. II.

PRincipiò igitur,quò rem,de qua diſputaturi ſumus,optimè intelligamus,conſiderandum eſt indiuiduum in duplici ſubſtantia reperiri.ſ.in ſubſtantia ſpirituali,omni prorſus materia carēte,cuiuſmodi eſt hæc anima,hæc intelligentia, atque in ſubſtantia materiali,vt eſt hic homo,hic bos,hic lapis. Nos in præſenti diſputatione de eo præcipuè,quod eſt principiũ indiuidui in ſubſtantia materiali,locuturi ſumus; poſteà verò aliqua etiam de principio indiuiduationis in ſubſtantia ſpirituali obiter dicemus. Conſiderandum eſt ſecundò,cùm quærimus, quod nàm ſit indiuiduationis principium, nos non quærere, quod nam ſit illud, quod phyſicè indiuiduum conſtituat: perſpicua enim res eſt, materiam, & formam interiora, & ſubſtantialia principia eſſe, quibus vnumquodque indiuiduum phyſicum conſtituitur: Sed quærere, quodnam ſit principium, conſtituens indiuiduum in eſſe Metaphyſico;quodammodo enim ab indiuiduo exiſtētiam abſtrahimus, & quærimus, quæ nã ſit radix,& proximum fundamentum naturæ ſingularis,in re exiſtēte latentis,vel quodnam ſit principium,vt ita dicam,ſingularitatis naturæ exiſtentis? Pro cuius rei maiore explicatione,conſiderandum eſt tertiò,naturas quaſdam reperiri,quæ communes paſſim appellantur,vt naturam animalis,hominis,bouis,& id genus alias,quæ ideo communes dicũtur,quia cum pluribus communicantur,atque eiſdem plures partes ſubijciuntur. Quod quidem inter omnes;ideo ſpecies ſubiectiuæ partes generis,& indiuidua ſubiectiuæ partes ſpeciei à Philoſophis nuncupantur. Difficultas autem eſt,an huiuſmodi naturæ communes,citra vllam intellectus operationem,re ipſa inueniantur. Et quicquid alij ſentiant,ego ſemper affirmatiuã partem defendendam eſſe exiſtimaui:quoniam animalis natura,vt omnes concedunt,cũ pluribus communicabilis eſt;alioquin vnum tantùm animal reperiretur. Quæro nunc ſuo ne ingenio communicabilis ſit,&,citrà vllam intellectus operationem,cum ſuis inferioribus,nimirum cum ſpeciebus communicetur, an id fiat, per intellectus operationem? Si fiat per intellectus operationem;igitur ea remota,nullum animal fieret, atque adeo animalia omnia,quæ iam edita ſunt,intentiones ſecundæ dicerentur; quia & in fieri, &, vt aiunt,in conſeruari,ab intellectus operatione pēderent. Si autem animalis natura,re ipſa,cum ſuis inferioribus cõmunicabilis eſt;igitur illa non per intellectùm,ſed ſua ipſius natura cõmunicabilis eſt. Quod autem de natura generis,ad ſpecies,dictum eſt,idem de natura ſpeciei,ad indiuidua,intelligãtur. Hoc tantùm obiter dictum ſit:malo enim id nunc,ad faciliorem huius diſputationis intelligentiam,ponere,quàm probare:nam hac de re maxima eſt inter Reales,& Nominales controuerſia. Hoc cùm ita ſe habeat,inter omnes conſtat,naturam animalis,quæ pluribus ſpeciebus communis eſt,per quoddam,ei intimè annexum,ad aliquod inferius deſcēdere,atque ad hanc,vel illam ſpeciem deduci,quod quidem nil aliud eſſe dixeris,niſi differentiam ſpecificam. Itaque animal per rationalitatē ad hominem contrahitur, atque ex animali, & rationalitate vnum quippiam conſtituitur. Idem etiam animal per vltimam equi differentiam,

Cõſideratio prima.

Cõſideratio ſecunda.

Cõſideratio tertia.

An dētur naturæ cões, re ipſa.

Nota hoc diligenter pro faciliore huius diſputationis intelligentia.

quam

quam ignoramus, ad equum ipsum deducitur, atque idem de alijs dicendum est. Eo igitur modo, quo natura generis per aliquod illi adiunctum, in suas species descendit; ita pariter natura speciei per aliquod ei annexum, descendit in sua indiuidua. Itaque ex natura speciei, & ex illo ei intimè annexo, indiuiduum quoddam Metaphysicum cōstituitur; & propterea nūc quærimus, quodnam sit illud, quod, naturæ specificè additum, indiuiduum in esse Metaphysico constituit? Considerandum est quartò, indiuiduum duplex esse, indeterminatum, quod Logici vagum, & determinatum, quod ijdem signatum appellant. Nos de principio indiuidui indeterminati modò non disputabimus: quia sicut indiuiduum indeterminatum dicitur aliquis homo, aliquis equus; ita sciremus, huiusmodi indiuidui principium esse, vt ita dicam, entitatem aliquam, non hanc, vel illam, sed indeterminatam; atque adeò illius principij indeterminatam cognitionem haberemus. Disputabimus ergo de indiuiduo signato, atque determinato, quærendo, quodnam sit illud principium, quod hoc indiuiduum, puta Petrum, in esse singularis constituit, & quo ab omni alio indiuiduo primò distinguitur? Considerandū est quintò, tametsi indiuiduum, & singulare idem re ipsa sunt; nihilominus priùs natura aliquid singulare, quàm indiuiduum & esse, & dici. Etenim natura speciei, & natura hominis re ipsa diuidua est: nam, vt paulò antè diximus, citra vllam intellectus operationem, per se ipsa cum suis inferioribus communicabilis est. Fingamus igitur, iam ipsam in aliquod inferius, vt in hunc hominem, puta in Petrum descendisse; tunc illa natura, quæ priùs communis erat, facta est hæc, & singularis: & cùm priùs diuidua esset, nunc indiuidua dicitur; quia inferiora non habet, cum quibus sursum communicari possit. Sicut ergo priùs natura aliquod est quantum, quàm sit diuisibile; ità priùs natura aliquid singulare, quā indiuiduum dicitur: statim enim atque singulare est, ei quodammodo indiuiduatio, siue indiuisibilitas accidit. Nihilominus idem omninò est quærere, quodnam sit principium indiuiduationis, sicut quodnam est principium singularitatis. Considerandum est sextò, vnitatem, quod ad rem nostram pertinet, quadruplicem esse, transcendentalem, genericam, specificam, & numeralem; cùm enim vnitas sit propria entis affectio, necesse est, vt omne ens coniunctā habeat propriam vnitatem, adeò vt ens communissimum habeat vnitatem communissimā; ens minus commune vnitatem minus communem; & ens singulare vnitatem singularem. Cùm ergo indiuiduum habeat vnitatem singularem, quærimus, quodnam sit principium illius vnitatis, quo indiuiduum illud vnum, & in se ipso indiuisum, ab alio vero quocunq; diuisum, seu distinctum dicitur? Denique considerandum est, cùm quærimus, quid sit illud, quo indiuiduum est vnum, nos illud non quærere, quo indiuiduum, vt aiunt, formaliter est vnū; quia facilè esset respondere, illud vnitate esse vnum: sed quærere, quodnam sit fundamentū, & radix talis vnitatis. Quemadmodū si quis quæreret, quonam Petrus formaliter sit diues? Responderi posset, diuitijs. At si quæratur, quonam sit diues fundamentaliter? tunc diuitiarū fundamentum, in quo. s. diuitiæ consistunt, vt sunt agri, domus, pecunia, armenta, greges, & huiusmodi alia inuestigare oportet. Similiter si quæramus, quo nam Petrus formaliter videat? Responderi potest, visione. At si quæramus, quonam videat fundamentaliter? Respondendum est, facultate visiua, in oculo, tanquam in instrumento latente. Nos igitur non quærimus, quonam indiuiduum formaliter sit vnum, sed quodnam sit fundamentum; & quę nā sit radix, & origo illius vnitatis, qua dicitur vnum.

Cōsideratio quarta.

Cōsideratio quinta.

Cōsideratio sexta.

Cōsideratio septima.

Opinio Aureoli. Cap. II.

His notatis, variæ nunc de re proposita sententiæ diligenter nobis excutiendæ sunt, quò veritatem, veluti in tenebris latentem, multisque dubitationibus circunseptam, faciliùs attingere valeamus. Fuit igitur prima opinio Doctoris vetustissimi è Scholasticorum numero, nomine Aureoli, qui, referente Capreólo, lib. 2. Sent. d. 3. q. 2. id tanquam certum posuit, nos. s. cùm quærimus, quodnam sit indiuiduationis, vel singularitatis principium, nihil aliud quærere, nisi alicuius naturæ principium, re ipsa existētis: vt enim scribit Boetius lib. de Vnitate, & vno, omne, quod extra intellectum est, ideò est, quia vnum numero est. Quod cùm ita sit, vanum est, inquit, quærere, quodnam sit singularitatis existentis naturæ principium; cùm illa nullum omninò aliud principium habeat, nisi propriam naturam, vel, vt ipse asserit, entitatem. Etenim natura duplex habet esse, alterum simpliciter, quod est esse verum, & ex-

Quære etiā Io. Canoni. cum 1. Phys. q. 2. art. 1.

Esse duplex simpliciter & secūdum quid.

extra intellectum:alterum secundum quid, quod est esse diminutum, & in intellectu: primum est esse singulare; alterum vniuersale. Potius itaque ait Aureolus, quærendum est, quod nam sit principium communitatis, seu vniuersalitatis alicuius existentis naturæ, quàm quodnam sit principium singularitatis eiusdem; nam principiū vniuersalitatis est intellectus, qui naturā eandē in pluribus cōsiderat; vt naturā hominis in plurib. hoïbus; naturā equi in plurib. equis & sic de alijs. Tribuit igitur intellectus alicui existenti naturæ communitatem quandam; atque adeo natura illa, quæ per se habet esse simpliciter, ab intellectu accipit esse secundum quid, & accidentale; accidit enim illi, vt, intellectus ope, communis pluribus fiat. At verò nullum singularitatis, vel vnitatis eiusdem naturæ principium assignare vnquam possumus; nō enim in aliquo priori, vel tempore, vel natura, illa natura existit: deinde verò per aliquod ei additum, vna, singularisque fit; sed per illud ipsum, quo existit, per idem, & vna, & singularis est, hoc est per suam propriam entitatem. Defendit igitur Aureolus, singularem naturā per se ipsam talem esse, siue illa simplex, siue composita sit. Et vt rem exemplis explicemus, si quęramus, quod nam sit principium singularitatis, vel vnitatis alicuius portionis materiæ, quæ simplex est? Respondebit Aureolus, sua propria entitas; nihil enim entitati illius portionis materiæ additur, vt vna sit, sed sicut per se ipsa formaliter est ens; ita per se ipsa formaliter est vna, & singularis. Pariter si quæratur, quonā hæc forma dicatur vna? Respōdebit Aureolus, sua propria entitate, quæ simplex est. Si etiam quæratur, quonam cōpositū dicatur vnū? Respondebit, sua propria entitate, quæ composita est: entitatem enim huius portionis materiæ, & entitatem huius formæ re ipsa continet in sese. Omnis itaque natura, autore Aureolo, sicut per se ipsa formaliter est natura (quia ab alio, vt ab efficiēte causa pēdere potest) ita per se ipsa formaliter & vna, & indiuidua est. Hanc sñiam secutus est Durandus, lib. 2. Sent. dis. 3. q. 2. atque ex recētioribus eam acerrimè tuetur Franciscus Suarez in suis Metaphysicis disputationibus, disputatione quinta, sectione sexta. Rationes autem præcipuæ, quibus hęc opinio firmari solet, duæ sunt. Prima hunc in modum construitur. Vnitas numeralis est vnitas realis, quod enim est vnum numero, est vnum re ipsa, & non per intellectum: sed natura per se est vna, vnitate reali, vt perspicuum est; ergo natura per se est vna, vnitate numerali. Altera ratio ea est; Eadem sunt principia vnitatis, & indiuiduationis: illud enim est indiuiduum, quod est vnum: sed natura per propriam entitatem est vna; ergo natura per propriam entitatem, non itē per aliquod, ipsi additum, est indiuidua. Minor est manifesta; quoniam natura per se est ens, formaliter loquendo; quod enim re ipsa existit, non fit ens per aliquod, ipsi additum, sed per suammet entitatem; atqui vnum consequitur ens, vt propria affectio suum subiectū; ergo natura per propriā entitatem est vna, atque adeo vanū est quærere, quodnā sit principiū vnitatis naturæ existētis, cùm, pręter eius entitatem, nullum aliud principiū reperiatur.

Natura alicuius rei. secūdum Aureo. per se singularis est, fit aūt vniuersalis per intellectum.

Exēpla Aureoli sñiam illustrantia.

Durādus, & Fran. Suarez sequunt opinionem Aureoli.

Prima ratio pro opinio. Aureoli.

Secunda rō.

Confutatio opinionis Aureoli. Cap. IV.

HÆc opinio quanuis à multis tanquam verior, atque facilior approbetur; mihi tamen omnium semper falsissima, atque implicatissima visa est, quippe quæ nodum quæstionis non soluat, nec intellectum à dubitationibus vindicet. Dicere enim, naturam omnem non per aliquod additum, sed per se ipsam singularē esse, est potius explicare, per quid natura non fiat indiuidua, quàm quodnam sit eiusdem indiuiduationis principium. Verissimū hoc est, indiuiduationis principium non esse aliquid, naturę extrinsecùs adueniens, atque ab illa re ipsa differēs; sed tamen opus omninò est, vt aliquid, ad ipsam intimè pertinens, atque in eadem quodammodo latens, sit principium, quo ipsa, quæ priùs communis; atque vniuersalis dicebatur, indiuidua, singularisque fiat; ac propterea quærendum est, quodnam illud principum sit, in natura latens, quod id muneris obire possit. Cæterùm aduersarij dicunt, vanū esse quærere huiusmodi principium: qm̄ natura vt natura est, per se oīnò, & re ipsa singularis est: quòd si quando communis fiat; id ei per accidens competit, quatenus accidit, vt intellectus illam consideret, atque vt communem, & vniuersalem apprehendat. Ad hanc responsionem dirigo argumentum Scoti, quod si rectè perpēdatur, validissimum quidem est, ad prædictam opinionem funditus euertēdam: est autem huiusmodi. Obiectum intelligibile priùs est natura, quā sit actus intelligēdi, seu ipsamet intellectio, ad idem obiectum relata: sed natura, de qua modò loquimur est obiectum intelligibile, quatenus, vt aduersarijs placet, interdum ab intellectu con-

Principium indiuiduationis nō est aliquod extrinsecus naturæ adueniens, nec re ab ipsa differens, sed est aliqd ad eandē intimè pertinens.

Primū argu. Scoti contra opin. Aureo.

Ingenij hic acie exacue benignè lectór.

concipitur;ergo ipsa,vt obiectum quoddam intelligibile,priùs est,naturæ ordine,quàm intellectus illam concipiat. Quæritur nunc,in illo priori signo,sit ne natura,de qua loquimur,per se,& vt aiunt, ex ratione sua fo mali cum pluribus communicabilis; an per se hæc singularis, indiuidua, & omninò incommunicabilis? Si per se est hæc, & ex ratione sua formali penitus incommunicabilis;ergo dum,in posteriori signo naturæ,intellectus ad illam considerandam fertur,eamque sub ratione quadam communi, vniuersalique concipit, tunc ipsam sub ratione,illi penitùs repugnante,concipiet:quemadmodum si hominem,qui est animal rationale,sub ratione irrationabilitatis,vel Deum,qui est substātia spiritualis, sub ratione,quā materialis esset,aut in plures partes diuisibilis,conciperet. Itaque intellectus naturam hanc, sub ratione vniuersalis, & quatenus cum pluribus communicabilis est,concipiendo; tunc in semetipso conceptum quendam,ex rebus sibi penitus repugnantibus aggregatum,generaret, nimirum ex eo,quod ex ratione sua formali incommunicabile est,& singulare,&ex eo,quod cum pluribus communicari potest:non igitur hanc naturam verè, & sicuti est,intelligeret. Si autem dicant,naturam in illo priori signo, antequam illam intellectus apprehēdat, per se,& secundum suam rationem formalem cum pluribus communicabilem esse, vt verè dici debet; igitur per se indiuidua,& singularis non erit:sed per se quodammodo extensa,& dilatata; atque adeo opus erit,vt per aliquid,ab ea aliquo modo distinctū, ad esse singulare,& indiuiduū cōtrahatur. Sed quò huius Scoticæ impugnationis robur adhuc dilucidiùs appareat,duo alia ex eodem Autore firmissima argumenta afferre libet. Erit igitur secundum argumentum

Secūdū arg.

huiusmodi; Illud,cui ex ratione sua formali conuenit numeralis multitudo, non est per se, & formaliter vnum numero: sed naturæ, supple specificæ, de qua modò differimus,ex ratione sua formali conuenit numeralis multitudo,hoc est, cum pluribus indiuiduis communicabilē esse,& plures sub se subiectiuas partes habere; igitur natura specifica per se, & ex ratione sua formali non est vna numero.

Tertiū argu.

Addo tertium argumētum, quod est ferè cum superioribus idē: Sed tamen interiùs intellectum ad rem, de qua agimus,perducere videtur. Sed priùs quàm hoc argumentum afferam,ponendum est ex Arist.4.Metaph.ipsum vnum propriam entis affectionem esse,atque adeò vnitatem esse propriam affectionem entitatis:quod igitur est ens, protinus est vnum;& omnis entitas, quæcunque illa sit,habet vnitatem,tanquam à semetipsa fluentem affectionem annexam. Hoc posito, arguitur sic; Illud,cuius realis vnitas,minor est vnitate numerali,non est per se vnum, vnitate numerali: sed realis naturæ vnitas, quæ in hoc,aut in illo indiuiduo reperitur,est minor vnitate numerali;ergo natura,quę in hoc, vel in illo indiuiduo reperitur,non est per se vna,vnitate numerali. Maior est per se manifesta: Si.n. vt res aliqua sit per se vna, satis est vnitas minor, frustra certè addenda est vnitas maior: ex. gra.si,vt species sit vna,sufficit illi propria vnitas,quæ est vnitas specifica, frustra illi addetur vnitas generica,quæ est vnitas maior. Tota difficultas in minori propositione consistit,quæ tamen luculentissime in sequenti capite probabitur,& illustrabitur.

Ostenditur, dari in re vnitatem minorem vnitate numerali. *Cap. V.*

Perpende diligenter hoc ratiocinium.

ARduum negocium est,id ostendere, quod viri alioquin doctissimi nunquam percipere potuerunt; imò etiam quod multi fortasse nunquam audiuerunt, dari scilicet, vnitatem realem, quæ minor sit vnitate numerali: nihilominus ad veritatem aditus nemini intercluditur, sed omnibus patet, eam diligenter peruestigantibus. Consideremus igitur naturam hominis, in hoc homine, aut naturam lapidis, in hoc lapide existentem; quæramusque,natura illa sit ne per se, & ex ratione sua formali communicabilis, an incommunicabilis? Si incommunicabilis; ergo vnus tantùm homo, vel vnus tantùm lapis reperiretur: aut saltem,quot essent numero homines, atque lapides, tot essent numero humanæ naturæ, atque lapideæ distinctæ,quod videtur absurdum. Rursus si natura lapidis, in hoc lapide existēs,ex ratione sua formali incommunicabilis est;ergo intellectus nunquam illam vt cōmunicabilem apprehēdere poterit,quod priùs argumēto docebamus. Si autem dicamus,naturā lapidis,in hoc lapide existētem,communicabilem esse,hoc est, eius formali rationi non repugnare,quò minus cum pluribus singularibus lapidibus communis fiat, idq; omni intellectus opere circunscripto;igitur hæc natura per se,& remoto quocunque opere intellectus,à singularitate distinguitur,quæ per se, & formaliter incommunicabilis est. Nunc præterea considerare

Hinc elicit' vi ratiocinationis.

deremus naturam, in hoc lapide existētem, à singularitate distinctam, illa per se, citra vllam intellectus operationem, est aliqua entitas; ergo per se, nulla intellectus actione concurrente, annexam habet aliquam vnitatem: sed illa vnitas non est vnitas singularis, & numeralis, vt iam probatum est; ergo est vnitas minor vnitate numerali. Dicent aduersarij, naturam lapidis ab hoc, & illo lapide abstractam, per se quidem hoc pacto communicabilem esse, at verò eandem, in hoc lapide existentem, esse per se incommunicabilem, & vnam numero. Quod enim in singulari est, vnum numero est, & singulare: sed natura lapidis, in hoc lapide existēs, in singulari est; ergo natura lapidis, in hoc lapide existēs, vna numero, & singularis, atq; adeo per se incommunicabilis est. Subtile quidem argūm est hoc; nequaquam tñ responsione vacat.

Aduersariorū obiectio.

Solutio.

Aliquod esse singulare tribus modis cōtingit, vide Scot. in 2. d. 3 q. 6 i resp. ad q. æst.

Pro qua aduertendū est, vt sit aliquid vnū numero, vel singulare, trib. modis cōtingere posse: vno modo per se, & primò: alio modo per se, sed non primò: 3. modo non per se, sed secundū denominationem. Illud est singulare per se, & primò, quod ex ratione sua formali, non etiam per aliquod alterum dicitur tale; & hoc modo sola indiuidualis differentia dicitur singularis; quia talis est per se, non per aliquod, ipsi additum; alioquin de eo etiam quæri posset, sit ne per se, an per aliquod additum singulare, atque ita res in infinitum abiret. Illud verò est singulare per se, sed non primò, quod in se quidem formaliter singularitatem habet; illam tamē non habet ex se, sed ratione alicuius alterius: vt totum ex natura specifica, & indiuiduali differentia constitutum, per se vnum numero, & singulare dicitur; tamen quia singularitatem non habet ex se, sed ratione differentiæ indiuidualis, à qua in esse indiuidui constituitur; ideò singulare per se, & primò non dicitur, quemadmodum ipsa differentia indiuidualis. Illud denique dicitur singulare secundum denominationem, quod ex se quidem singulare non est, sed ei singularitas accidit, ad quam nullam prorsus repugnantiam includit: & hoc modo natura specifica, in indiuiduo existens, singularis dicitur, quatenus ei singularitas accidit. Sicut superficies non per se, sed secundum denominationem, dicitur alba; quia non est talis ex ratione sua formali, sed eatenus alba dicitur, quatenus albedo illi accidit.

Obiectionis aduersariorum solutio.

Ad formam igitur argumenti, cùm dicebatur, quod est in singulari est singulare, concedenda est hæc maior denominatiuè, vt Scholæ inquiunt, non autem formaliter: nullum autem arbitramur absurdum, naturam specificam, in singulari existentem, singularem esse denominatiuè, vel secundum dici.

Alia instātia.

Sed rursum instabunt aduersarij, cùm natura specifica in aliquo singulari statuitur, vt natura humana in Petro, est ne tota natura humana in Petro, an non? Si non est tota; ergo Petrus non erit perfectus homo, ratione naturæ. Si est tota, cum ex 3. Physicorum, totum illud sit, extra quod nihil est, nullus alius reperietur homo, nisi Petrus: quia nihil, quod ad naturā humanam pertineat, erit extra Petrum.

Responsio.

Ad hoc respondendum est, totam naturam humanā esse in Petro, non tamen præcisè, vt ita dicam, & adæquatè; quia sicuti est tota in Petro; ita eidem non repugnat, vt sit tota in Francisco, Ioanne, & cæteris indiuiduis, quatenus per varias differentias indiuiduales contrahi potest. Cùm verò dicitur, totum illud esse, extra quod nihil est, hæc propositio sic est intelligenda, vt. s. nihil ei, ad esse totius requisitum, deficiat. In Petro igitur tota natura humana ita reperitur, vt nihil ei ad esse hominis requisitū deficiat: tamen quia in ipso nō est tota præcisè, ideo non sequitur, vt nullus alius sit homo, præter Petrum.

Nota hoc exemplum.

Quemadmodum ego video totum Solem; tamen quia totus Sol à me præcisè, & adæquatè non videtur, ideo non repugnat, quin totus Sol ab alijs quoque videri possit, quatenus per aliam, & aliam visionem, alterius, & alterius visiuæ facultatis obiectum fieri potest.

Obiectio Theologor.

Cæterum insurgent hic Theologi: nam si verum est, totam humanam naturam in quocunq; indiuiduo reperiri; tunc inter illam, & naturam diuinam, quæ eadem est in tribus personis, nullum poterit assignari discrimen, atque ita natura humana erit infinita, sicut natura diuina.

Solutio.

Respondeo, naturam humanam, sicut quancunque naturam creatam, à natura diuina lōge diuersam esse: etenim natura diuina, neque specifica est, neque Deus, vt Deus, quippiam est ex natura specifica, & indiuiduali differentia constitutum: sed natura diuina est singularis ex se, & quatenus talis cum tribus personis diuinis communis fit. Quare verum est dicere, Patrem esse Deū, & Filium eundem esse numero Deum, qui est Pater, atque pariter Spiritum Sanctum; idque fit, propter diuinæ naturæ infinitatem. Secus autem res de humana natura se habet, quæ neque de se vna numero est, neque vt vna numero in pluribus indiuiduis reperitur: sed ipsa habet per se vnitatem realem, minorem, vt diximus, vnitate numerali; atque

vt

Explicatȝ dilucidius, quò vnitas naturæ sit minor vnitate numerali.

Consule Auic. 5. meta. c. 1. & Scot. in 2. d. 3. q. 1. in respon. ad quæst.

vt talis, nullam includit repugnantiam, quo minus in pluribus indiuiduis reperiatur. Verùm cupiat fortasse aliquis adhuc planiùs intelligere, quonam pacto realis hæc naturæ vnitas distincta sit ab vnitate singulari, sitque minor vnitate numerali? Id subtiliter Metaphysicorum princeps Auicenna lib. 5. Metaph. c. 1. declarauit. Considerans enim ibi naturam equi, hoc est entitatem illam, cui non repugnat esse in hoc, & illo equo, quamque appellauit equinitatem; quid est, inquit, equinitas? Est ne aliquod vniuersale, an particulare? Vna ne, an plures? Respondet, equinitatem per se, & ex sua formali ratione, neque esse vnam, supple vnitate numerali: neque plures, pluralitate numerali: neque vniuersalem, supple, actu, sic factam per operationem intellectus; neque particularem, supple; ex se, sed esse equinitatẽ tãntum. Quid? esse entitatem quandam indeterminatam, & indifferentem, vt tàm in vno singulari, quàm in pluribus reperiatur: hoc est, sicut illi non repugnat esse in hoc particulari; ita eidem non repugnat esse in pluribus. Et quãuis re ipsa existere non possit, nisi vel in vno, vel in pluribus particularibus reperiatur; tamen per se nihil istorum est, sed naturæ ordine oĩbus istis est prior, atque in illa prioritate habet entitatem propriam, quæ sit obiectum intellectus, estque metaphysicæ considerationis: est enim fundamentum vniuersalitatis, ab intellectu factę, quę postea vniuersalitas ad logicum dicitur pertinere. Vt ergo equinitati, vel cuicunque huius generis naturæ accidit, vt intellectus ope, vniuersalis fiat; ita eidem accidit, vt reapse fiat denominatiuè singularis, quatenus in hoc, vel in illo singulari reperitur: tamen in illo priori naturæ signo, antequam vel per intellectus operationem, vniuersalis fiat, vel per differentiam aliquã singularem, ad aliquod indiuiduum contrahatur, habet, vt diximus, propriam entitatem, atque adeo propriam vnitatem, non quidem numeralem, sed minorem vnitate numerali. Minorem inquam secundum intensionem; quoniam ipsa inferior est vnitate numerali, & ad ipsam est in potentia, quatenus in sese differentiam indiuidualem recipere potest, fierique vna numero, saltem secundum denominationem. Quod igitur est vnum, & quatenus tale, est in potentia ad unitatem numeralem, necesse est, vt sit vnum vnitate inferiori, atq; minori, quàm sit vnitas numeralis. At verò secundum extensionẽ, vnitas naturæ dicitur maior, quàm sit vnitas numeralis, quatenus s. natura illa ad plures indiuiduales differentias recipiendas extendi, atque re ipsa in pluribus indiuiduis reperiri potest.

Entitas naturæ antequã vniuersalis fiat per opus intellectus, vel singulari per dr̃ã indiuiduale, habet ꝓpriã vnitatem.

Vnitas naturæ minor ẽ, secũdũ intensione vnitate numerali: maior autẽ secũdũ extensionem.

Argumenta nonnulla Francisci Suarez contra realem vnitatem naturæ proponuntur, ac diluuntur. *Cap. VI.*

INter eos, qui percipere non potuerunt, realem vnitatem inueniri, quæ minor sit vnitate numerali, fuit Franciscus Suarez, vir eruditissimus, miraque ingenij subtilitate præditus: qui in suis disputationibus metaphysicalibus, disput. 5. sect. 2. in quæstionis solutione, nõnullis rationibus probare conatus est, fieri nulla ratione posse, vt, remoto quocunque opere intellectus, naturæ vnitas à singularitate distincta sit, adeo vt nec indiuidua, nec vniuersalis dicatur. Et prima quidem ratio ea est. Natura illa, quæ ponitur à singularitate distincta, vel cõmunis est, vel incommunicabilis; hoc enim duo absque vllo medio opponuntur: si incommunicabilis; est igitur indiuidua: si communis; igitur est vniuersalis. Secunda, vel natura illa quę ponitur in Petro, à Petri hecceitate distincta, est per se re ipsa distincta à natura, quæ est in Ioanne, prout etiam in illo ex natura rei ab eius hecceitate distinguitur, vel non est hoc modo distincta: si non est distincta; erit igitur illa natura communis: si est distincta erit igitur singularis, & indiuidua; quia duæ illæ naturæ non nisi numero, intra eandem speciem, differre possunt. Pro tertia ratione accipit subtilissimus iste vir, indiuidualem differentiam esse velùti modum quendam, naturam ipsam ad singularitatem contrahentem; qui quidem modus, si ex natura rei, & quocunque intellectus opere circunscripto, à natura distingui debeat, opus est, vt naturam illam, iam in sua entitate constitutam ante se ponat, & illi quodammodo adueniat. Tunc ita argumentatur; Si modus, vel indiuidualis differentia, naturæ, iam re ipsa existenti, adueniret; tunc natura, ante aduentum indiuidualis differentiæ, singularis esset, atque adeò indiuiduali differentia non egeret. Probat consequentiam, quia omnis entitas, in rebus existens, necessariò per se ipsa singularis, & indiuidua esse debet. Hanc autem propositionem multis probationibus confirmat, quas lubens, & volens omitto: tùm quia, vt videbimus, sententiæ nostræ non aduersantur: tùm etiam quia earum multæ ex Caietano,

Vide Franc. Suarez disp. 5. Met. sect. 2 in solut. qu. multa dicentẽ cõtra vnitatẽ naturæ.

Prima ratio eiusdem.

Secunda rõ.

Tertia ratio.

retano, libro de Ente, & essentia excerptæ sunt, quas infra suo loco diluemus. Concludit igitur iste Doctor, non dari extra intellectum hanc vnitatem naturæ, quam nos ponimus, à singularitate, vel ab vniuersalitate distinctam. Fateor equidem, huiusmodi obiectiones subtilissimas esse, & sui autoris ingenium redolere, nihilominus tanti roboris, aut firmitatis nõ sunt, vt solui nullo modo possint. Ad primam itaque respondẽdum arbitror, naturam, vt à singularitate distinctam, illamque naturę ordine pręcedẽtem, non esse incommunicabilem, quia tūc iam facta esset singularis, secundum denominationem, vt paulò ante dictum est. Neque etiã esse communem, quia tunc re ipsa in pluribus indiuiduis reperiretur, eamque intellectus vt singularem concipere posset; sed esse per se communicabilem cum pluribus. Nec eam tamen ob rem vniuersalem esse: quoniã illi in posteriori signo naturæ vniuersalitas accidit, cùm iã communis cum pluribus facta est, atque illam intellectus vniuersalem effecit. Sed instabit quispiam: nam supra cap. 2. consideratione tertia probauimus, dari naturas communes re ipsa, & remoto quocunque opere intellectus; igitur si admittere nolumus, naturam, de qua loquimur, indiuiduam, & singularem esse: concedamus saltem oportet, eandẽ re ipsa esse communem, atque vniuersalem. Respondẽdum est, naturam, cum pluribus indiuiduis iam communicatam, re ipsa quidem vniuersalem esse: at verò in illo priori signo, antequam illi vniuersalitas accidat, non esse communem, nisi potestate: & eatenus illam communem dici, quatenus nulla repugnantia est, quominus ea, sic considerata, cum pluribus indiuiduis communicetur. Ad secundam rationem respondẽdum est, naturam illam, quæ in Petro ab eius hecceitate distincta est, non esse per se distinctam à natura, quæ est in Ioanne, prout etiam in illo ex natura rei ab eius hecceitate distinguitur, alioquin quot essent homines, tot essent humanæ naturæ, secundum substantiam distinctæ. Cùm verò infert, igitur natura illa communis erit; concedenda est hæc consecutio, quæ tamen sententiæ nostræ non aduersatur: cùm enim nos dicimus, naturam per se nec singularem, nec vniuersalem esse, illam in primo signo spectamus, antequam cum indiuiduis communicetur: vir autem doctissimus eam, vt in Petro, & in Ioanne existẽtem, cõsiderauit, ac propterea sentẽtiam nostram non labefacta uit. Ad tertiam rationem eadem ferè responsio est: cùm enim arguit, si indiuidualis differẽtia ipsi naturæ adueniret; tunc ea ante differẽtiæ indiuidualis aduentum iam singularis esset hęc consecutio neganda est. Ad eius probationẽ, cũ dicit, omnis entitas, in rebus existẽs, necessariò, per se debet esse singularis. Respondendum est, falsum quiddam ab eo poni: cùm enim asserimus, naturam ex ratione sua formali nec vniuersalem, nec singularem esse, sed per se vnitatem minorem habere vnitate numerali; ipsam nondum existentem consideramus, sed quatenus in illo priori signo nihil obstat, quominus illa aut in vno, aut in pluribus singularibus existat, atque adeo aut vniuersalis, aut singularis fiat: scimus. n. eã existere non posse, nisi aut in vno, aut in pluribus singularib. reperiatur, vt in superiori capite monuimus: ipse autẽ eam considerauit, vt existẽtem, ac propterea nihil contra nos. Sed hæc satis de vnitate naturæ: eius enim tractatio præcipuam disputationem exposcit.

Respõsio ad primã rõnẽ.

Obiectio.

Solutio.

Ad 2. rationem.

Ad 3. rationem.

Duo argumenta, pro Aureoli opinione superiùs proposita diluuntur. Cap. VII.

Soluamus nunc duo argumẽta, quæ superiùs pro Aureoli opinione adducta sunt. Ad primum sunt nonnulli è Scotistarum familia, qui negẽt maiorem propositionem, qua dicebatur, vnitas numeralis est vnitas realis: vnitas, enim, inquiunt, realis, est vnitas naturæ, vt explicatum est supra. Sed hæc responsio nec in se vera est, nec argumẽtum propositum diluit: quis enim affirmare audebit id, quod est vnum numero, eiusmodi esse per operationem intellectus? Nemo certè: aliam enim vnitatem exposcit, vt etiam in illius propositionis probatione dicitur. Iam verò si, quod est vnum numero, non est vnum per operationem intellectus; erit igitur vnũ re ipsa, atque adeo vnitas numeralis erit vnitas realis. Quò igitur veram solutionem inueniamus, hunc in modum contra aduersarios argumentum retorquẽdum esse arbitror: vnitas generis, Logicè loquẽdo, est vnitas secundum rationem: vnitas speciei est pariter vnitas sm rõnẽ; ergo vnitas speciei est vnitas generis. Falsa est, vt oĩbus patet, huiusmodi cõclusio, ea potissimùm ratione, quia ex argumẽto, minus rectè formato, proficiscitur: idem igitur de argumẽto, pro Aureoli opinione proposito, affirmandum erit, idque satis esse puto pro eius solutione. Possem dicere, argumẽtum illud ex indefinitis propositionibus, in secunda figura

Ad primum argu. solutio aliorum.

Confutatio.

Solutio Aut.

gura, constructum esse, ex quibus tamē, vt omnes norunt, nihil rectè in ea figura concludi potest: Sed nolim tantam Logicę ignorationem ascribere, aut ijs, qui argumētum proposuerūt, aut illis, qui illud soluere nesciuerunt. Ad secundum explicanda est maior: cùm enim dicunt, eadem sunt principia vnitatis, & indiuiduationis; non est hæc propositio intelligenda de vnitate simpliciter, sed de vnitate numerali; illud nanque est indiuiduum, quod est vnum, non quidem simpliciter, sed vnum numero. Ad minorē, qua inferebāt, sed natura per se ipsa est vna. Verum est hoc de vnitate propria, quam iam diximus, minorem esse vnitate numerali, non item de ipsamet vnitate numerali, & propterea non sequitur, naturam per se ipsam indiuiduam esse, sed, vt eiusmodi fiat, necesse omninò est, vt ipsi aliquid addatur.

Ad 2. argu.

Opinio Henrici. *Cap. VIII.*

SEcunda fuit opinio Henrici Gandauensis, quolib. 5. q. 7. qui arbitratus est, indiuiduum in esse indiuidui per aliquod positiuum nequaquam constitui, si agens remoueas, quod ipsum indiuiduum gignit, ac in lucem edit: sed in ratione sua formali, præter naturam communem, quæ specifica est, nihil aliud, nisi aut simplicem, aut duplicem negationem includere. Etenim natura, cùm priùs communis esset, tunc diuisibilis, & cum pluribus communicabilis erat, vt natura hominis cùm pluribus hominibus, natura equi cum pluribus equis, & de alijs eodem modo. Postquam verò hæc, & singularis facta est; iam amplius diuisibilis non est: non enim Socrates ī plures Socrates, aut Plato in plures Platones diuisibilis est; (hæc enim ideo indiuidua vocantur, quia diuidi nequeunt.) & propterea naturæ communi nihil aliud additum est, quod indiuidui rationem spectet, nisi simplex negatio. Quare, secundum Henricum, negatio diuisibilitatis illud principium est, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Quæ quidem snīa & ab eodem autore, & ab alijs, ipsum sequentibus, nonnullis rationibus confirmatur. Primò, si indiuiduum in esse indiuidui per positiuum aliquod constitueretur; dubio procul vel illud esset materia; vel forma, vel aliquod accidens, hæc ipsa principia consequens; & illud quidem aut absolutum, aut respectiuum: sed nullū istorum esse potest; non igitur indiuiduationis principium potest esse aliquod positiuum. Maior est manifesta. Minor autem probatur; & primò quidem, huiusmodi principium materiam esse non posse: quoniam materia per se indistincta, atque indeterminata est; non ergo potest esse principium distinctionis alterius, hoc est principium, quo res vna ab alia quacunque distinguatur. Sed neque etiam huiusmodi principium potest esse forma: nam aut forma per se indiuidua est, aut non: si non est indiuidua; igitur rem aliam in esse indiuidui constituere nō potest; si est indiuidua, tunc quæritur, sit ne indiuidua per se? & hoc fieri non potest, vt iam de natura communi probatum est: an per aliquod aliud? & tunc de illo etiam quæretur, sit ne indiuiduum, an non, atque ita dabitur processus in infinitum. Sed neque indiuiduationis principiū potest esse aliquod accidens: non respectiuum, quia illud ponit accidens absolutum: neque ēt absolutum, quia illud ponit substantiam, in qua inest; iam indiuiduam, & propterea illa, ante indiuiduationis principium, indiuidua esset. Nullum igitur positiuum potest esse principium illud, quo indiuiduū in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam positiuam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo ens est vnum, esset nugatio: si alia; ergo indiuiduū esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cùm indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vnitate constituendū, vel satis erit simplex negatio, supple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia. s. indiuiduum dicit negationem diuisionis à se, & negationem vnitatis, vel, vt aiunt, identitatis cum alio. Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuisum, nisi per ipsammet indiuisionem; sed indiuisio est negatio; ergo id, quod est indiuisum, hoc est ipsummet indiuiduū, per solam negationem erit indiuiduum.

Vide Henr. Ganda. quolib. 5 q 8 q putauit, indiuiduationis principiū esse simplicem vel duplicē negationem.

Prima ratio pro opinione Henrici.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Confutatio opinionis Henrici, eiusdemque argumentorum solutio. *Cap. IX.*

QVod ad hanc Henrici opinionem attinet, puto, Doctores omnes hac in re concordes esse, nimirum indiuiduum, vt indiuiduum est, in sua ratione formali negationem diuisibi-

litatis in plura eiusdem rationis includere; siue illa negatio ipsammet indiuidui entitatẽ respiciat, siue naturam communem, iam contractam, singularemque factam. Verùm hæc non est quæstio, quam modò tractamus: nobis enim reale fundamentum illius negationis quærendum est, ratione cuius natura communis, iam facta hæc, aut singulare iam constitutum, in plura eiusdem rationis indiuisibile dicatur. Nam eodem modo natura generica, cùm ad aliquam speciem contracta est, tunc negationem diuisibilitatis in plures species habere dicitur; tamen illa negatio aliquo reali, & positiuo fundamento innititur, quod est ipsa differentia specifica. Animal enim, vt rem exemplis explicemus, ad hominem per rationale, tanquam per aliquod reale, & positiuum, contrahitur; & hoc ipsum est fundamentum negationis; hoc est, dicitur causa, & ratio, cur animal, sic contractum, in alias species diuidi nequeat. Sic igitur in re nostra, fundamentum illius negationis quærendum nobis est, quam per se indiuiduum includit, quatenus indiuiduum est. Et quidem fundamentum hoc, reale, & positiuum, non potest esse natura ipsa; quia, vt iam probauimus, natura per se, & ex ratione sua formali, diuisibilis, atque communicabilis est. Dandum est igitur, præter naturam, aliquod positiuum reale, quod sit fundamentum huius negationis, quodque naturæ additum, efficiat, vt ipsa, quæ priùs per se communis, & diuisibilis erat, singularis, atque indiuisibilis fiat, & hanc negationem diuisibilitatis in plura eiusdem rationis acquirat. Neque verò dicendum est, hoc positiuũ reale, esse agẽs, quod indiuiduũ in lucẽ edit, vt censuit Hẽricus: quia agẽs exterior est indiuidui causa; indiuiduũ autem per se consideratum, intus aliquid habet, quo indiuiduum factum est: illud igitur inuestigandum nobis est; cùm neque simplex, neque duplex negatio ad indiuiduum intimè constituendum satis sit. Etenim accipiamus duo indiuidua eiusdẽ speciei, sintque Socrates, & Plato; hæc, duo indiuidua in communi natura: hoc est in natura humana conueniunt, proprijs autem rationibus differunt: necesse igitur est, vt illas addant naturæ communi, quibus. s. fiat hæc in vtroque indiuiduo, negationemque habeat diuisibilitatis. Huiusmodi autem rationes, quas hæc duo indiuidua addunt naturæ communi, non sunt simplices negationes; quia tunc negatio negationem efficeret, dareturque in negationibus processus in infinitum. Sunt igitur entitates reales, & eæ quidem positiuæ, quæ huius negationis fundamenta dicuntur; atque adeò falsum est dicere, indiuiduum in esse indiuidui, per simplicem, aut per duplicem negationem formaliter constitui. Argumenta verò, pro Henrico proposita facilè diluuntur. Ad primum dicimus, indiuiduationis principium esse quidem aliquid reale, & positiuum; illud tamen neque materiam esse, neque formã, neque accidens aliquod, aut absolutum, aut respectiuum. Quid autem illud sit, apparebit inferius, cùm veram sententiam aperiemus. Ad secundum, cùm quærit Henricus, dicat ne vnum, quod est indiuiduum, eandem rationem positiuam, quam dicit ens, an aliam? Respondendum est, dicere eandem, re ipsa; non tamen formaliter, vt Scholasticorum more loquamur: quorum terminos, atq; loquendi modos in hac disputatione vitare vix possumus. Etenim vnitas interior est entitatis affectio, vt antè dictum est; affectio autem, & subiectum in vnam, & eandem rem coeunt: nihilominus in hac vna, & eadem re, alia est formalis ratio subiecti, & alia est formalis ratio affectionis. Itaque singulare, & eius vnitas, vel vnitatis ratio, sunt vnum re ipsa; distinctas tamen habent rationes formales. Ad tertium respondendum est, indiuiduum esse quidem indiuisione ipsa formaliter indiuisum; nos tamen de illius indiuisionis fundamento disputamus. Quare si indiuisio negatio quædam est; eius tamen fundamentum est aliquod positiuum.

Quæstio disputanda a qua discessit Henr.

Fundamẽtũ à quo sumitur vnitas indiuidui nõ põt eẽ natura ipsa.

Neque simplex, aut duplex negatio

Resp. ad 1. argu. Henrici.

Ad secundũ.

Ad tertium.

Opinio Rogerij Bachonis. *Cap. X.*

TErtia fuit opinio, quæ vetustissimis pariter Doctoribus ascribitur, atque potissimũ Rogerio Bachoni: qui arbitratus est, naturam communem fieri hanc, & singularem, existẽtiæ interuentu; adeò vt existentia illud principium sit, quo per se indiuiduum in esse indiuidui constituitur, & ab alio quocunque distinguitur. Sunt qui hanc sententiam tribuant Nicolao Boneto, 8. lib. Metaph. c. 1. in quinto dicto peripatetico: sed certè falluntur; quia ibi non semel doctissimus ille vir de existentia locutus est, vt ab indiuiduali differentia distincta; quamuis duplicis existentiæ mentionem fecerit, vt vnicuique apud ipsum videre licet. Sed quomodocunque se res habeat, præcipua hæc ratio afferri solet, ad probandum, existentiam esse principium indiuiduationis. Actus, per Arist. 7. Metaph. tex. 49. est, qui determinat, & distinguit;

Vide omnino Nicolaũ Bonetum 1. Met. cap. 8.

Ratio pbās existētiam esse principiū indiuiduationis.

igitur vltima determinatio, vltimaque distinctio fit per vltimum actum: sed vltimus actus, quo natura determinatur, vel quo indiuiduum in esse indiuidui constituitur, & ab alio quocunque distinguitur, est existentia; igitur existētia est principium indiuiduationis. Minor probatur; si enim fingamus, naturam communem sub quocunque actu reperiri, atque existentiam excipiamus, nonne semper ipsa natura communis ad existentiam potestatem habebit? existentia igitur est vltimus actus. Indiget hæc opinio aliqua expositione, quò faciliùs intelligi possit; à multis enim proponitur, à nemine tamen, quod viderim, declaratur. Sciendum igitur est, existentiam interiorem quendam modum essentiæ à Metaphysicis appellari solere, quo. s. ipsa essentia existit; dicitur autem modus interior; quia essentia non per aliquid ipsi additum, & ab ea, re ipsa, distinctum, existit, cùm existit; sed per aliquem gradum eius, quippe qui gradus ab ea differt, eo modo, quo intensio, siue gradus albedinis ab ipsamet albedine distinguitur. Iā verò albedo non fit intensa per aliquid, à se, re ipsa, distinctum; sed per gradus, à quidditate fluentes; qui idcirco interiores modi nuncupantur; quia. s. ab ipsa natura, atq; substantia, vel essentia quodammodo fluunt, & oriuntur. Neque verò interiores hi modi ijs similes sunt, quos Aristoteles in prædicamentis, substantiæ modos appellauit; vbi enim, capite de qualitate, quatuor qualitatis species numerauit, ait, Erunt forte alij modi, species igitur qualitatis appellauit modos, nimirum ad substantiam relatos: qui quidem nō interiores, sed exteriores modi dicuntur; quoniam substantia fit qualis per aliquam entitatem, ipsi additā, & ab ea re ipsa distinctam: non enim albedinem interiorem parietis modum diceremus; quoniam albedo est entitas, parieti extrinsecùs addita, & ab eodem, re ipsa, distincta. Cùm igitur existentia à communi natura, re ipsa, non distinguatur; iure optimo eius interior modus appellabitur. Nunc ad rem nostram. Natura communis existere non potest, nisi aut in vno, aut in plurib. singularibus existat, & quia cùm primùm existit, tùm primùm hæc, & singularis facta est; ideò vetustissimis Doctoribus placuit, ipsammet existentiam esse indiuiduationis, seu singularitatis principium.

Existētia est modus interior essentię.

Species qualitatis ab Aristo appellantur modi, q tamē nō sūt Iteriores, sed exteriores.

Fundamētū huius opinionis.

Confutatio opinionis Rogerij Bachonis. *Cap. XI.*

Prima ratio.

HÆC sententia à paucissimis recipitur; quinimò multis, & ijs quidē validissimis rationibus confutatur. Afferam ego, breuitatis causa, duas tantùm precipuas. Prima ea est: Id, quod ponit distinctionem indiuiduorum, sub eadem specie, indiuiduationis principium esse non potest: sed existētia, vt ad hoc, vel ad illud eiusdem speciei indiuiduum determinata est, ponit, & indicat distinctionem vtriusque indiuidui; ergo existentia non potest esse principiū indiuiduationis. Maior est nota, quia quæ sunt distincta inter se, iam constituta sunt, atq; ijs ipsis principijs, quibus distinguuntur, ijsdem pariter constituūtur: quod ergo ponit distinctionem indiuiduorum, eorundem pariter constitutionem indicat, atque ita distinctionis, aut cōstitutionis indiuiduorum principium esse non potest. Tota difficultas in minori consistit. Pro cuius probatione aduertendū est, rebus omnibus, quatenus in prædicamentis collocatæ sunt, essentiam tantummodò, non etiam existentiam conuenire: quoniam prædicamenta existentiam non respiciunt, sed ab ea quodammodo abstrahuntur. Tunc arguitur sic, Tota cuiuscunque prædicamenti series, ab summo genere vsque ad indiuidua inclusiuè, cuiusque speciei existentiam præcedit: homo enim priùs natura in Socratem, & Platonem distinctus est, & in omnia indiuidua, de quibus prædicatur, quàm eorum gratia existat, igitur existentia constitutionem, & distinctionem indiuiduorum indicat, atque ponit. Hoc quò facilius intelligatur, considerandum est, propositiones quasdam reperiri, quæ passim à philosophis perpetuæ veritatis propositiones appellantur: rebus enim competunt, secundum essentiam, & secundū quandam prædicamentalem rationem consideratis. Itaque siue homo existat, siue nō existat, hæc propositio semper est vera, homo est animal. Pari ratione, siue Petrus existat, siue nō existat, hæc propositio semper est vera, Petrus est homo: igitur priusquam animal extra prędicamētum sit, hoc est, re ipsa in natura consistat, habet aliquod positiuum, per quod ad hominē contrahitur, nimirum rationale, quod est differentia specifica hominis. Sic etiam, antequam homo existentia Petri, vel Ioannis existat, atque extra prædicamentum positus sit, habet, saltē in aliquo priori signo naturæ, aliquod positiuum, quo ad Petrum, vel Ioannem contrahitur. Et, vt vno verbo dicam, priùs natura Metaphysicum indiuiduum, cuius modò principium

Res oēs vt habeat esse i pdicamentis carent existētia, habentq; tātùmodo essentiā, & qdditatem.

Propositiones perpetuę veritatis quę nam sint.

quæri-

querimus, quã indiuiduũ physicũ constitutũ est: Existentia verò indicat indiuidũ Metaphysicũ, iã constitutũ; & propterea illius indiuiduationis principiũ, de qua nũc disserimus, esse non pôt. Secunda rõ, si existẽtia, quatenus existentia est, indiuiduationis principiũ diceretur, tũc illa eadem principium esset, quo alterum indiuiduum ab altero distinguitur; quia, vt supra diximus, eadem constituendi, & distinguẽdi principia sunt. Sed existentia, vt existentia est, nõ est principium, quo alterum indiuiduum ab altero distinguitur; ergo existentia, vt existentia est, non potest esse principiũ indiuiduationis. Minor propositio est conspicua, quia quod per se indistinctum est, non potest esse principium distinctionis alterius: Sed existentia vnius indiuidui per se indistincta est; ergo non potest esse principium, quo vnum indiuiduum ab altero distinguatur. Probatur minor; quia existentia Socratis non differt ab existentia Platonis, quatenus existentia est, sed propter aliquid, Socrati insitum, quod non reperitur in Platone: igitur existentia, vt accidens quoddam, Socrati aduenit, iam in priori signo naturæ in esse singulari, & metaphysicè constituto. Et tantum abest, vt singularitatem Socrati tribuat, vt ab eodem potius singularitatem accipiat: dicitur enim existẽtia, hæc, quia accidit huic, puta Socrati: Sic de existentia Platonis, & aliorum omnium dicendum est. Quare cùm existentia indiuiduo, iam constituto, adueniat, ea certè indiuiduationis principium esse non poterit. Nũc verò argumẽtum oppositum explicemus. Dicebatur ex 7. Metaph. actus est, qui determinat, & distinguit. Concedenda est hęc propositio, ea tamen lege, vt eo modo id fiat, quo est actus: nam si est actus essentialis, determinat, & distinguit, per modum essentiæ: Si verò est actus accidentalis, determinat, & distinguit, per modum accidentis. Addebatur, existentiam esse vltimum actum naturæ, vel indiuidui. Hæc propositio distinguenda est: aut enim est sermo de vltimo actu, intra seriem prædicamenti, aut de vltimo actu, extra seriem prædicamenti: primo modo propositio neganda est; quoniam vltimus actus, intra seriem prædicamenti, naturam communem determinans, atque indiuiduum metaphysicè constituens, est differentia indiuidualis, & hæc appellatur actus determinans, atque distinguens per modum essentiæ. At verò post hunc actum, extra prædicamentum, datur existentia, ad quam indiuiduum, metaphysicè constitutum, atque in prędicamento inclusum, potestatem habere dicitur, & propterea existentia indiuiduo accidere quodammodo dicitur: erit ergo actus determinans, & distinguens, per modum accidentis tantùm, non autem per modum essentiæ, sicut debet esse actus ille, qui dicitur principium indiuiduationis: Neque verò approbandam censeo distinctionẽ illam de duplici existentia, quam Nicolaus Bonetus in sua Metaphysica, loco in præcedente capite citato, proposuit, vt alia, s. sit existentia simpliciter, alia singularium: nam, vt subtiliter asserit Scotus, lib. 2. Sent. dist. 3. q. 3. non magis hic homo, quàm homo, veram, & propriè dictam existentiam includit.

Secunda rõ.

Existẽtia potius accipit singularitatẽ ab indiuiduo, quã qđ eidẽ singularitatem tribuat.

Solutio Rationi, quã pbatu est, existentiam esse principiũ indiuiduationis. Vide Sc. in 2. d. 3. q. 3.

Vltimus act° consideratur aut intra seriẽ, aut extra seriem pdicamenti.

Non datur existẽtia simpliciter dicta ab existẽtia singularium.

Opinio Gotfredi. Cap. XII.

QVarta fuit opinio Doctoris celeberrimi ex Parisiensium Schola, Gotfredi de Fontibus quol. 6. q. 16. & quol. 7. q. 5. qui existimauit, præcipuam radicem distinctionis, qua alterum indiuiduum ab altero distinguitur, quantitatem esse; atque adeò hanc ipsam indiuiduationis principium dici debere. Ad huius opinionis probationem ponit doctor iste, substantiã, & quantitatem aliquod vnum per accidens constituere, & propterea duo hæc, vnam, & eandem proprietatem habere nõ posse, quæ illis per se, & æquè primò conueniat: sed si qua proprietas primò, & per se vni competat, alteri alteriùs tantùm ratione conueniet. Exemp. grat. ferrum calidum est vnum per accidens; non potest autem dari aliqua proprietas, quæ per se, & æquè primò ferro, & calori conueniat: cùm igitur calefacere sit proprietas quædam, quæ calori ascribitur; si ferrum quoque calefacere dicatur, id ipsum per se quidem non faciet, sed ratione caloris. Hoc assumpto sic argumentatur, Diuidi in partes eiusdem rationis, est proprietas, quæ per se, & primò quantitati competit: sed dum substantia aliqua, puta natura specifica, in plura indiuidua diuiditur, in partes eiusdem rationis diuiditur; ergo id naturæ specificæ, ratione quantitatis, conueniet, quantitas igitur prima radix, atque origo indiuiduorum censenda est. Argumentatur deinde tali pacto; Hic ignis non differt ab hoc igne, nisi quia forma differt à forma: forma autem non differt à forma, nisi quia est in alia, & alia parte materiæ: nec pars materiæ differt ab alia parte materiæ, nisi quia recipitur in alia, & alia parte quantitatis; igitur fundamentum, & prima radix harum distinctionum,

Quantitas secundũ Gotfredũ est indiuiduationis principiũ

Prima ratio pro hac opinione.

Secunda rõ.

quantitati refertur accepta;atque ita quantitas illud principium est, quo natura communis ad esse singulare deducitur,& quo vnum quodque indiuiduum ab altero distinguitur. Huic sententiæ visus est subscripsisse Romanus Ægidius quol.1.q.11.tametsi alia ratione tueatur quantitatem esse principium indiuiduationis:videtur enim illi id muneris ascribere, quatenus quodammodo materiam signat,atque describit,hoc est,quatenus quantitas est quędam materiæ conditio:hæc autem opinio diligentiùs considerabitur, atque etiam refutabitur infra,cùm S.Thom.opinionem expendemus.

Vide Aegidium Romanū quolib.1. q.11.

Confutatio opinionis Gotfredi. *Cap. XIII.*

REijciamus interim opinionem Gotfredi,quę non minus à veritate aliena est,quàm sint opiniones,supra recitatæ. Posset illa quidem multis rationibus confutari:sed quoniam paulò inferius,opinionem aliam falsam esse,docturi sumus, quæ cum hac ipsa magnā conuenientiam,& similitudinem habet;ideo eisdem argumentis,quibus illa reijcietur,hæc pariter infirmabitur,& destruetur. Vnum igitur tantummodò nunc adducam,quod hanc potissimùm sententiam euertere videtur:est autem huiusmodi. Si quantitas esset principium indiuiduationis,dubio procul aut esset quantitas terminata,aut interminata : sed neutra istarū esse potest;igitur quantitas non est principium indiuiduationis. Maior est nota,per aptam, satisque commodam diuisionem. Minor verò probatur,& primò de quantitate terminata: quoniam quantitas terminata,quemadmodum accidens omne, formam substantialem, immò hanc formam substantialem in materia consequitur:cùm ergo ponat indiuiduum, iam constitutum,eius certè principium esse non poterit. Hoc idem modò probatur de quantitate interminata;nā quantitas interminata(quæ non est aliud,sm grauiores interpretes,atq; Doctores,nisi substātia materiæ,apta per quantitatē finiri, & circumscribi)est eadē numero in re genita,quæ fuit in re dissoluta; ergo si quantitas interminata est principiū indiuiduationis,genitū,& dissolutum erunt idē numero,quod est maximū absurdum. Dicet fortasse Gotfredus, quantitatem esse quidem principium indiuiduationis;sed tamen posita vnitate specifica:nūc autem genitum,& dissolutum inter se specie differunt. Sed contra hoc subtiliter argumentatur Scotus;ponamus,inquit,ex aqua ignem,atque rursus ex eodem igne aquam fieri: hæc aqua cū præcedente,ex qua priùs ignis genitus est,dr esse eiusdem speciei:in hac autē aqua,recēs genita,eadē est materię portio cū quātitate interminata,quæ erat in aqua, ex qua ignis genitus est;ergo si quantitas est principiū indiuiduationis,posita vnitate specifica,hæc aqua,& illa idem numero erunt,quod est contra oēs philosophos,vno ore confitentes,id,quod semel interijt,idem numero redire nulla ratione posse. Nunc ad rationes Gotfredi. Ad primā; explicanda est illa propositio,qua asseritur,diuidi in partes eiusdem rationis, propriam esse quantitatis affectionem:vera est enim hæc propositio,si de diuisione in partes quantas intelligatur:falsa autem,si intelligatur de diuisione in partes subiectiuas,cuiusmodi est diuisio specificæ naturæ in plura indiuidua,de qua quidem diuisione nunc loquimur. Ad secundā,qua dicebatur,hic ignis non differt ab hoc igne,nisi quia forma differt à forma, &c. Respondendum est,si illa particula. *Quia*,dicat quoddam quasi signum, & argumentum distinctionis; illa propositio concedenda est,in hoc sensu;quia in hoc igne est alia forma,alia materia, & alia quantitas;ideo arguimus,hunc ignem ab alio igne distinctum esse. Si verò illa particula. *Quia*,dicat præcipuam rationem distinguendi;tunc propositio neganda est: nam hic ignis non differt ab hoc igne,per formam,per materiam,aut per quantitatem;sed per hanc formā, per hanc materiam,& per hanc quantitatem;atque ita non quantitas,sed illud, quo quantitas dicitur hæc,indiuiduationis principium appellabitur. Nam & quantitas,vt quātitas est, habet ex se vnitatem realem,minorem vnitate numerali,sicut supra de quacunque communi natura docuimus;atque adeo ea,sic considerata,ad numeralem vnitatem potestatem hēt. Itaque quod contrahit quantitatem ad esse hoc,illud verè pro indiuiduationis principio statui potest:quod nam autem illud sit, explicabimus infra,cùm veram de re proposita sententiam examinabimus.

Arg. firmissimum contra opinionem Gotfredi.

Resp. Gotfredo.

Replica Scoti subtilissima quære ipsum in 2 d 3 q.4 qui multis argumentis in hāc sētent à inuehitur

Responsio ad primā rationē Gotfredi.

Ad secundā rationem.

Nota hic, & quantitatem ipsam indigere principio, quo indiuidua fiat.

Opinio, Porphyrio, atque Boetio ascripta. Cap. XIV.

QVinta fuit opinio, quę Porphyrio, & Boetio pariter tribuitur, qui existimasse visi sunt non vnum, aut alterum accidens, sed plurium accidentium collectionem ad naturā singularem efficiendam concurrere: ea enim multorum accidentium collectio ita ad vnum singulare pertinet, vt in aliquo alio indiuiduo reperiri nullo modo possit. Exem. gra. natura humana ad Socratē contracta, ideo singularis, & vna numero facta est, quia in Socrate accidētia multa reperiuntur, quæ in alijs esse non possunt: vt si diceremus, eum esse filium Platonis, habere caput magnum, oculos nigros, nasum simum, capillos rufos, esse longæ staturæ, atque id genus alijs accidentibus affectum. Ideo dicebat Porph. in prædicabilibus, cap. de specie, illud verè indiuiduum appellari, quod ex hijs proprietatibus constat, quarum collectio in alio reperiri non potest. Et Boetius ibidem cap. de Differētia, & specie, plures sunt, inquit, de quibus species prædicatur, non substantiæ quidem diuersitate, sed accidētium multitudine. Erit ergo multorū accidentiū collectio indiuiduationis principiū: quod quidē ab huius opinionis sectatoribus nōnullis rationibus confirmatur. Primò, si indiuidua eiusdem speciei specialissimæ inter se interioribus, atque substantialibus differentijs, non autem accidētarijs distinguerentur; tunc illa inter se substantia, & specie dissiderent: sed consequens est absurdum, vt manifestum est, ergo & antecedens, nimirum indiuidua substantialibus differentijs distingui, atque eisdem in indiuiduorum esse constitui. Præterea, si indiuidua substantialibus quibusdā differentijs constituerētur, tunc species ad indiuidua totum non esset, nec illorum naturam, & quidditatem contineret; ac proinde in quid de illis perfectè non prædicaretur: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Falsitas consequentis est nota. Consequētia probatur, quia non species, sed substantialis illa differentia, qua indiuidua in esse indiuiduorum constituuntur, totam eorum essentiam, & quidditatem contineret. Ad hæc, si indiuidua essentialē differentiam haberent, qua & in esse indiuiduorum constituerentur, & inuicem dissiderent; tunc ea communi definitione, nimirum definitione specifica non egerent: sed consequens aduersatur Aristoteli 7. Metaph. tex. 53. vbi ait, singulares, & indiuiduas substantias definiri nō posse: eidem igitur aduersatur & antecedēs. Consecutio est euidens: quoniam indiuidua ea omnia haberent, quæ ad veram definitionem desiderantur. f. naturam communem, & differētiam substantialem. Cùm igitur ex Aristotelis snīa, indiuidua definiri non possint, dicendum est, illa carere substantiali differētia, qua in indiuiduorum esse constituantur, atque adeo sola accidentia, in vnum collecta, quæ illis extrinsecùs adueniunt, ea esse, quibus indiuidua in esse indiuiduorum constituuntur, quibusque ea ipsa, iam constituta, inuicem distinguuntur.

Multorū accidentiū collectio, secundū Porph. & Boetiū, indiuiduationis principiū esse videtur.

Prima ratio.

Secunda ro.

Tertia ratio.

Prædicta sententia confutatio. Cap. XV.

VErum nec huiusmodi opinio rei quæsitæ veritatē attingit, quapropter ea quoque nonnullis rationibus reijci solet. Primò, si multa accidentia, in vnum collecta, indiuiduum in esse indiuidui verè, & propriè constituerent, aut hoc esset, quatenus communia sunt, vt albedo, quatenus albedo, superficies, quatenus superficies, & sic de alijs; aut quatenus sunt singularia, vt hæc albedo, hæc superficies: sed neutro modo id contingere potest; ergo accidentia non possunt esse principium indiuiduationis. Probatur minor, primò de accidentibus, quatenus communia sunt: nullum enim commune, alteri communi additum, illud, cui additur, singulare facere potest: igitur accidentia, quatenus communia sunt, si naturę communi addantur, nunquam ipsam singularem efficere poterunt. Deinde neque id facere posse accidentia, vt singularia sunt, ita probatur: nam si accidentia iam singularia sunt; ergo illa eadem per aliquid singularia facta sunt, atque ita eadem redibit quæstio de illis, sicut de quacunque natura communi. Secundò, per illud non potest constitui indiuiduum in esse indiuidui, quo ablato, indiuiduum adhuc singulare, & vnum numero manet: sed remoto quocunque accidente, adhuc indiuiduum singulare, & vnum numero manet; ergo nullum accidens, siue diuisim, siue coniunctim accipiatur, potest verè, & propriè indiuiduum in esse indiuidui constituere. Minor probatur, potissimùm in indiuiduo substantiæ: nam substantia, vt substantia est, ex 7. Metaph. tex. 4. omne accidens natura, tempore, & definitione præcedit: non implicat autem contradictionem, omne posterius à suo priori, saltem per aliquam potentiam, seiungi: igitur sub-

Prima ratio.

Secunda ro.

substantiale indiuiduum absque omni accidente manere poterit; atque ita nullum accidens

Cõfirmatio.

potest esse principium indiuiduationis. Confirmatur hæc ratio; quoniam illud ab eo seiungi non posse, per quod verè, &, vt aiunt, formaliter constituitur: non enim animal, quod hominem, sicut etiam rationale, intimè constituit, ab homine seiungi potest, ipsomet homine remanente: cùm igitur probatum sit, non implicare contradictionem, omne accidens ab indiui duo substantiæ separari; iam plane sequitur, nullum accidens posse esse principium indiuidua

Resp. pro aduersarijs Vide Mercenariũ in diluc. huius quæst. Confutatio. Tertia ratio.

tionis. Sed dicet fortasse aliquis, quanuis substantia sit prior omni accidente, quatenus substantia est, non eam tamen priorem esse omni accidente, quatenus est indiuidua. Contra, eodem modo substantia est prior omni accidente, quo est subiectum omnium accidẽtium: sed non est subiectum omnium accidẽtium, nisi quatenus hæc, & singularis: igitur quatenus hæc, & singularis omne accidẽs simpliciter præcedit. Tertiò, in qualibet serie, siue quolibet ordine cuiuscunque prædicamenti ea omnia reperiuntur, quæ ad seriem, siue ordinem illius prædicamenti necessariò pertinent, quocunque alio remoto, quod extra illius prædicamenti seriẽ & ordinem collocatum est: sed ad seriem, prædicamenti substantiæ (vt de hac potissimum loquamur) sicut pertinet primum prædicatum, de quo nihil aliud prædicatur, vt substãtia, quæ est genus generalissimum; ita pertinet infimum subiectum, cui nihil omninò subijcitur, vt Petrus, vel quoduis aliud singulare; ergo singulare in serie prædicamenti substantiæ reperitur, quocunque alio remoto, quod verè ad illud prædicamentum non artinet; immò extra eius seriem, & ordinem collocatum est: sed nullum accidens ad prædicamentum substãtiæ verè pertinet; cùm extra eius prædicamenti ordinem collocatum sit; ergo nullum accidens ad interiorem substantialis indiuidui constitutionem concurrere potest. Cæterùm contineri indiuiduũ in serie prædicamenti substantiæ, præter id, quod dictum est, ita etiam facilè probari potest. quoniam in serie prædicamenti substantiæ reperitur species; species autem de pluribus differentibus numero prædicatur: igitur in serie prædicamenti substantiæ reperiuntur indiuidua, de quibus species prædicatur in quid. Ex quibus iam apertissimè elicitur, omne accidens, siue sit quantitas, siue qualitas, siue alia plura simul coniuncta, constituto iam indiuiduo aduenire, atque adeo indiuiduationis principium esse non posse.

Solutio rationum prædictæ opinionis. Cap. XVI.

Qũo Porph. & Boet. existimauerint, plura accidẽtia in vnum collecta, ad principiũ indiuiduationis pertinere

AGe nunc oppositas rationes diluamus. Primò autem id omnibus notum esse velim, me eò nunquam adduci potuisse, vt crediderim, Porphyrium, atque Boetium existimasse, plura accidentia, in vnum collecta, esse principium indiuiduationis: Sed potius, cùm differentiæ illæ, quæ naturas communes ad esse singulare contrahunt, nos omninò lateant, idcirco accidentia hæc, quæ indiuiduis extrinsecùs adueniunt, loco differentiarum sumpsisse, quibus vnum indiuiduum ab altero distinguitur. Cùm enim videmus in Socrate accidentia multa, quæ non apparent in Platone; ideo statim conijciemus, Socratem non esse Platonem: non eam tamen ob rem putandum est, accidentia illa præcipuam rationem esse, qua intimè Socrates à Platone distinguitur: ea enim nos latet, et est illa, de qua nũc præcipuè disputamus.

Resp. ad primã rationẽ aduersariorũ

Ad primam igitur rationem, neganda est consecutio: nam tametsi eiusdem speciei indiuidua interioribus, atque substantialibus differentijs inter se differunt; non ideo tamen sequitur, ea ipsa inter se substãtia, atque specie dissidere: quoniam intimum illud principium, quo differunt, nõ multis quidem commune, sed vnicuique indiuiduo proprium est. Equus, & asinus substantia, & specie differunt, quia illud principium, quo differunt, nimirum differentia specifica, vt speciei proprium, ita omnibus indiuiduis, sub specie contentis, commune est. At verò Socrates, & Plato substantialibus quidem, atque interioribus differentijs inter se distinguuntur; tamen illæ differentiæ ad rem nullam communem pertinent, immò in re nulla communi conueniunt, quæ de illis in quid prædicetur; & propterea cùm ad propriam indiuidui substantiam tantummodò pertineant, fit, vt Socrates, & Plato non specie, sed solo numero distinguãtur.

Ad secundã rationem.

Ad secundam, neganda est pariter consequentia: vt enim genus dicitur totum ad species, quanuis vnaquæque species propriam, & essentialem differentiam habeat, qua intimè

Ad tertiam rationem.

constituitur; ita etiam species dicitur totum ad indiuidua, quanuis vnumquodque indiuiduũ propria, atque substantiali differentia præditum sit, qua in esse indiuidui positum est. Ad tertiam facilis est responsio; habent quidem indiuidua quælibet substantialem differẽtiam, qua inui-

inuicem distinguuntur; egēt tamen communi definitione, nimirum definitione speciei; quia, vt ait Aristoteles loco ab ipsismet aduersarijs citato, non consueuerunt philosophi definire nisi ea, quæ æterna, & indissolubilia sunt, cuiusmodi sunt rerum species; indiuidua verò, quæ mortalia, atque caduca sunt, definitione carent. Addi potest, ea tantùm definiri, quorum datur scientia: rerum autem caducarum, atque mortalium nulla scientia dari potest, vt lib. 1. Post. Aristoteles docuit.

Opinio Sancti Thomæ. *Cap. XVII.*

Materia signata secundū S. Th. est principiū indiuiduationis.

SExta fuit opinio S. Thom. tertia parte Summę, q. 77. art. 2. opusculo 29. 5. Metaph. com. 12. libello de ente, & essentia, c. 1. & alijs pluribus locis; qui cum diligenter considerasset, indiuiduum neque ex semetipso, neque per negationem, neque per accidentia in esse indiuidui constitui; tandem conclusit, aliquod reale positiuum, & illud quidem internum necessariò dandum esse, quo natura communis ad esse singlare contrahatur, & per quod singulare, iam constitutum, à quocūque alio indiuiduo distinguatur: id autem nil aliud esse putauit, nisi materiam signatam. Verùm quid nomine materiæ signatæ Angelicus Doctor intellexerit, non satis apud eius interpretes perspicuum est, varios varia dicentes; quorum quidem dissensio valdè obscuram, & dubiam eius opinionem reddidit. Inter eos omnes conuenit, duo hæc, nimirum materiam, & quantitatem ad principium indiuiduationis concurrere: duplex enim apud Aristotelem, lib. 5. Metaph. tex. 11. reperitur diuisio: altera secūdum formam, quę, apud eundem, diuisio secundum speciem appellatur: altera secundum quantitatem. Iam verò diuisio materiæ, quæ, ad indiuidua, sub vna, & eadem specie multiplicanda, in varias portiones fit, diuisio secundum formam, seu speciem dici non potest: erit igitur secundum quantitatē, quæ veluti actus quidam est, cùm omnis diuisio ipsi actui necessariò tribuatur. Itaque Thomistæ omnes vno ore fatentur, indiuiduationis principium esse materiam, quantitate signatam. Differunt autem in hoc: quoniam putarunt nonnulli, materiam, quantitate signatam, nihil aliud esse, nisi materiam quantam; atque ita hoc ipsum ex materia, & quātitate aggregatum, illud esse indiuiduationis principium, quod nos quærimus. Cuius quidem expositionis eam rationem adducunt: quoniam substantiæ, quæ sub eadem specie indiuiduæ vocātur, cuiusmodi, autore S. Thom. sunt substantiæ materiales, duas veluti proprietates habere dicūtur: altera est, quia cum pluribus eiusdem rationis incommunicabiles sunt (quælibet enim vna numero est) altera, quia inuicem distinguuntur. Cùm autem materia sit principium incommunicabilitatis, ea ratione, qua forma in vna eius portione existens, in alijs reperiri nō potest; hinc fit, vt indiuidua à materia ipsa incommunicabilitatem accipiant. Cùm verò quātitas sit principium numeralis distinctionis; fit, vt illa eadem indiuidua, quātitatis beneficio, inuicem distinguantur. Quod igitur ex materia, & quantitate aggregatum est, id verum, & aptum indiuiduationis principium statuetur. Ita Capreolus lib. 2. Sent. d. 3. q. 1. art. 1. Ferrariensis 1. contra Gentiles c. 21. Soncinas 7. Metaph. q. 34. & alij Thomistæ censuerunt. Alij verò, nonnullorum argumentorum vi, & efficacitate perterriti, materiæ signatæ nomine, non aggregatum quippiam ex materia, & quantitate, siue materiam quantam; sed materiam cū potestate ad certam numero, & determinatam quantitatem intellexerunt; quatenus. s. materia à naturali agente ita affecta est, vt non omnem, omni prorsus discrimine remoto, quantitatem recipere possit; sed huius tantùm, & non alterius quantitatis sit capax. Et hæc fuit explicatio Caietani lib. de Ente, & essentia, c. 2. q. 5. quam etiam secutus est Chrysostomus, Iauellus, lib. 5. Metaph. q. 5. sed ante ipsos Romanus Ægid. quol. 1. q. 11. Ait igitur Caietanus quemadmodum materia, suapte natura, ad omnes formas recipiendas potestatem habet; nihilominus à naturali agente ita ad hanc formam, vt non ad aliam recipiendam accommodatur; ita eadem, suopte ingenio, omnis quantitatis est capax; tamen à naturali agente quibusdam mutationibus ita afficitur, vt non nisi certam numero, atque determinatam quantitatem recipere possit; Iam verò in vltimo illo instanti, quo materia perfectè à naturali agente elaborata est, substantialem illam formam in sese recipit, ad quam determinatam potestatem habebat, eamque determinatam formam statim in materia determinata quantitas consequitur. Hinc fit, vt in illo priori naturæ signo, quo materia ad hanc formam recipiendam parata erat, virtute naturalis agentis, huius etiam numero quantitatis capax esse dicatur; ac

Thomistarū dissidiū i opinione S. Th.

Diuisio duplex secūdū speciē, & secūdū quantitatē. Vide Arist. 5. Met. t. 11.

Opinio Capreoli, Ferrariensis, Soncinatis, & aliorum.

Explicatio Caietani lib. de Ente. & essentia. cap. 2. q. 5.

Eandē secutus est Iauellus, & fuit ēt sententia Ægid. Romani quol. 1. q. 11.

pro-

ac proinde hæc materia cum hac capacitate considerata, ita intimè ad indiuiduum constitutum pertinet, vt verè indiuiduationis principium appelletur, adeo vt, si indiuiduum definiri posset, necessariò hanc materiam signatam, idest materiam cum hac capacitate, in sua definitione concluderet. Nihil ergo signata materia supra materiam addit, ait Caietanus, nisi capacitatem huius quantitatis, & non illius, capacitas autem materiæ ad hanc quantitatem, nihil est aliud, quàm potestas, hanc potius quantitatem, quàm illam recipiendi: potestas autē hanc quantitatem recipiendi, nihil in recto dicit, à materia re ipsa distinctum; sed reale quippiam addit, quod duntaxat secundum rationem distinguitur. Hanc celebriores Thomistæ veram S. Thomæ sñiæ explanationem esse putarunt. Cui tamen præcipuus eius commentator Caietanus, expositionibus alijs, maximas tenebras offudisse visus est.

Caiet. in cō. primæ partis q. 29. artic. 1. alio modo S. Th. sentētiā explicauit.

Etenim prima parte Summæ q. 29. ar. 1. ait, non proprie materiam, vt ad hanc quantitatem potestatem habet, sed potius vt virtute hanc quantitatem continet, vel vt est radix, & fundamētum huius quātitatis, esse principium indiuiduationis. Quæ quidem explicatio, licet cum superiore conciliari posset, à multis tamen doctissimis viris ab eadem alienissima iudicatur. Sed quidquid hoc sit, libro de Ente, & essentia, loco superius citato, hanc Angelici Doctoris sñiam dilucidè explicare, ac penitus ad eius sensum penetrare cupiens, ait, materiam signatam internum esse indiuiduationis principium, quo intimè, particulatim tamen, Sortes est hic.

Alia Caie. explanatio quā verissima, & ad D. Th. sēsum esse putant.

Dicit autem, particulatim, quia non arbitratur, materiam signatam esse ipsammet proprietatem, seu differentiam indiuidualem, sed potius indiuidualis differētiæ essentiale principium. Opinatur enim, proportionem materiæ signatæ ad proprietatem, seu differentiam indiuiduale, esse sicut proportionem rationalis animæ ad differentiam, hominem constituentem. Vt enim rationalis anima non est ipsa differentia constituens, puta rationale, sed id, vnde differentia sumitur; ita materia signata non est ipsa differentia indiuidualis, sed id, vnde sumitur. Et sicut homo est homo, & per rationale, tanquam per totum quoddam denominans, quod non est aliud, quā differentia, seu gradus quidam specificus, & per rationis participem animam, tanquam per præcipuam partem, intime constituentem, à qua ipsummet rationale deducitur: ita Sortes est hic, & per differentiam indiuidualem, tanquam per totum quoddam denominans, quod non est aliud, quàm gradus quidam indiuidualis, & per materiam signatam, tanquā per priorem causam, & eam quidem internam, à qua ipsamet indiuidualis differentia originem ducit. Hæc Caietanus.

Materiam signatā eē pricipiū indiuiduationis, alij quoq; Philosophi, defenderunt. Auerroes. Albertus. Suessanus. Archāgelus. Bonamicus.

Cæterum non defuerunt alij, cùm ex veteribus, tùm ex recentioribus Philosophis, qui materiam signatam indiuiduationis principium esse statuerint: ita enim arbitratus est Auerroes, lib. 5. Metaph. com. 12. 1. de Cœlo comm. 95. sed potissimùm disputatione quinta contra Algazelem, in solutione dubij octaui: vbi asserit, præcipuam causam conuenientiæ in numerali multitudine esse formam: causam verò multitudinis numeralis esse materiam. Albertus quoque idem sentit, lib. de Intellectu, & Suessanus 5. Metaph. disput. 5. ca. 4. vbi vult, materiam præcipuum esse indiuiduationis principium; formam verò causam, sine qua non. Cui sñiæ visus est etiam subscripsisse Archāgelus Mercenarius in huius quæstionis dilucidatione: atque rursus Franciscus Bonamicus, lib. 6. de motu cap. 18. qui eandem sententiam Platoni tribuit: quem, in Thimeo asserit, hoc aliquid ex permanentia iudicasse, eam verò materiæ potissimùm ascribi.

Rationes probantes materiam signatam esse principium indiuiduationis. Cap. XVIII.

Prima ratio.

Non desunt autem rationes, & autoritates, quibus hæc sentētia ab eius sectatoribus muniri solet. Primò sic argumentatur, singulare, & vniuersale inuicem opponuntur, vt docet Aristoteles 1. Post. cap. 2. igitur principium illud, quod præcipuè singulare constituit, illi principio opponi debet, quod constituit vniuersale: sed principium, vniuersale cōstituens, est forma, ergo principium, quod singulare constituit, debet esse materia.

Secunda ró.

Secūdò. Illud est principium indiuiduationis, quod est principium indiuiduorum, sub eadem specie, multiplicationis: eisdem enim principijs constituūtur entia, quibus multiplicantur: at designatæ portiones materiæ sunt principia multiplicationis indiuiduorum, sub eadem specie, vt ex Aristotele sequenti cap. manifestum fiet; eædem igitur erunt principia indiuiduationis.

Tertia ratio.

Tertiò, Illud est, principium indiuiduationis, quod est principium distinctionis indiuiduorum, sub eadem specie: sed materia, quantitate signata, est principium distinctionis indiuiduorum, sub eadē spe-

cie;

ale; ergo eadem erit principium indiuiduationis. Maior est nota, & explicata superiùs. Minorem autem sic probant: quoniam materia, per determinatam quantitatem, ab omnibus alijs distinguitur, atque seiungitur: statuta enim quantitas, ita rem circunscribit, vt eam à cunctis alijs separet: immò ea posita, statim ponitur singularitas: eadẽ verò remota, et singularitas remouetur. Etenim cùm res certam quantitatem habet, iam singularis est: & vicissim, cùm singularis est, iam certam, atque determinatam obtinet quantitatem. Verissima igitur est hæc propositio, scilicet materiam quantitate signatam, esse principium distinctionis indiuiduorum sub eadem specie, ac proinde illa eadem erit principium indiuiduationis. Postremò validissima quidem ratione Caietanus, & Iauellus sic argumentantur; Illud est verum principium indiuiduationis, cui primò & per se repugnat communicari cum pluribus: sed materiæ signatæ, hoc est materiæ, prout respicit certam, ac determinatam quantitatem, primò & per se repugnat communicari cum pluribus; ergo materia signata est verum principium indiuiduationis. Maior est manifesta: cùm enim indiuiduum incommunicabile sit, & vnum numero, necesse est, vt ei ratione cuius incommunicabile fit, primò, & per se cum pluribus communicari repugnet. Minorem autem sic probant: quoniam materia, vt respicit hanc quantitatem, fit propria huius indiuidui, egrediturque limites materiæ communis: ei autem, quod contra commune distinguitur, omnino communicari repugnat. Quòd autem huiusmodi communicabilitas primò, & per se materiæ signatæ repugnet, quatenus signata est, ita ostendunt: nam si à materiali indiuiduo quodcunque aliud, præter materiam signatam, remoueas, adhuc incommunicabilis substantia remanebit: si autem materiam signatam auferas, tunc assignari ratio nulla poterit, quare indiuiduum incommunicabile fiat. Id enim ex forma haberi nequaquam poterit; quoniam formæ, vt forma est, communicabilitas competit, supplet cum materia. Neque ex materia, vniuersè accepta; quoniam materia, vt materia est, cum indiuiduis omnibus materialibus cõmunis sit: ab eo autem, quod commune est, nulla res incommunicabilis fieri potest. Neque tandem ex quantitate, aut ex alio quouis accidẽte: quoniam accidentia omnia, saltem naturæ ordine, indiuidui substantiam consequuntur. Ratio igitur, cur indiuiduum incommunicabile sit, ex sola materia signata proficiscitur; atq; adeò ei primò, & per se cum pluribus communicari repugnat, eaque sola verum, atque præcipuum indiuiduationis principium iudicari debet.

Quarta ratio Vide Iauellũ & Caietanũ locis superius citatis.

Thomistarum sententia Aristotelis autoritatibus roboratur. *Cap. XIX.*

Maius autem robur hæc Thomistarum sententia à nonnullis Aristotelis autoritatibus accipere videtur. Quarum prima, quæ omniũ famosissima est, elicitur ex 5. Metaph. tex. 12. vbi asserit Aristoteles, ea vnum numero esse, quorum materia est vna: apertissimè igitur numeralis vnitatis principium ipsammet esse materiam significauit. Secunda elicitur ex 7. eiusdem operis lib. tex. 28. vbi ita scribit. *Tota autem iam forma in hisce carnibus, atque ossibus Socrates est & Callias*, quo loco nomine harum carnium, & horum ossium nihil aliud, nisi materiam signatam intelligi voluit: nam subdit: *Diuersa quidem propter materiam*, si numeralis diuersitas à materia pendet, ab eadem igitur indiuiduorum constitutio vsquequaq; pendebit. Tertia elicitur ex eodem lib. tex. 35. vbi, cùm docuisset, vniuersalem hominem ex forma, communique materia constare, postea subdit, *singulare autem ex vltima materia iam Socrates est*. Per vltimam materiam, palam est, nihil aliud, nisi materiam signatam intelligere potuisse; quia vt talis est, non in homine quidem, vniuersè accepto, sed in homine duntaxat singulari includi, vel contineri potest. Quarta elicitur ex 12. lib. tex. 49. vbi docet, quæcunque sub eadem specie plura numero sunt, ea necessariò materiam includere: vnde elicit, plures numero primos motores reperiri non posse; quoniam primus motor materia caret: nullius autem momenti esset huiusmodi illatio, nisi hæc, & illa materies huius, & illius indiuidui sub eadem specie principia existerent. Quinta elicitur ex 1. de Cælo tex. 92. vbi discrimẽ adducit inter Cælum, & hoc Cælum: Cælum, inquit, formam significat; hoc autem Cælum formam in materia: Si itaque huic particulæ, Cælum, respondere formam, & huic particulæ, hoc, respondere materiam, Aristoteles voluit; dubio procul, indiuiduum esse hoc, & singulare potissimùm per materiam, existimauit. Postrema elicitur ex eodem libro textibus 93. & 94. vbi docuit, ideo plures Cælos, hoc est plures Mundos reperiri non posse; quia Mundus hic ex

Prima autoritas.

Secunda autoritas.

Tertia autoritas.

Quarta autoritas.

Quinta autoritas.

Sexta autoritas.

tota sua materia conflatus est: inferre igitur voluit, si plures numero Mundi darentur, fore, vt illi numeralem vnitatem à materia reciperent.

Thomistarum opinio quatuor conclusionibus reijcitur. Prima conclusio. Cap. XX.

Communissima quidem est hæc Thomistarum de principio indiuiduationis opinio, eamque, vt diximus, multi viri doctissimi, ac præclarissimi probauerunt; nihilominus, si libera, solutaque mente ad illam considerandam accesserimus, ipsamque ad veritatis trutinam expenderimus; eam nullo modo consistere posse, quinimmò in multis deficere inueniemus: propterea eius falsitatem distinctè, & articulatim ostendere cupientes, quatuor illam cōclusionibus reijciemus. Quarum prima sit hæc; Materia, quatenus materia est, indiuiduationis principium esse non potest. Non est directè hæc conclusio contra sententiam Thomistarum; sed potius contra alios autores, qui eidem aliqua ex parte subscripserunt: eam tamē quatuor potissimùm rationibus firmare libet. (Prima ratio pro prima cō clusione.) Primò, Illud, quod de se entitatem incommunicabilem non habet, nihil certè in esse incommunicabili constituere potest: sed materia, vt materia est entitatem de se incommunicabilem non habet; ergo materia, vt materia est, indiuiduum in esse incommunicabili constituere non potest. Maior propositio est conspicua: nulla enim res entitatem alteri, aut vnitatem propriæ entitati, aut vnitati oppositam tribuere potest: vt albedo non potest parieti, aut alteri subiecto, nigredinis entitatem tribuere, quæ illi opposita est. Minor autem probatur: quoniam materia, vt materia est, de ratione sua formali cum pluribus indiuiduis communicabilis est: & quemadmodum materia, vniuersè accepta, per se ad omnes formas recipiendas indifferens est; ita aliqua materiæ portio suapte natura cuiuscunque indiuidui subiectum fieri potest: est enim materia veluti totum quoddam homogeneū, partes habens, seu portiones eiusdem rationis; atque adeo quicquid de tota materia dicitur, (Secunda rō.) illud idem de quacunque eius portione verè enunciari potest. Præterea, Quicquid est de quidditate, intimaque naturæ specificæ ratione, indiuiduationis principium esse non potest; alioquin natura specifica, vt talis est, indiuidua, & vna numero esset: sed materia, vel secundum Thomistas, est de quidditate, intimaque naturæ specificæ ratione: immò etiam secundum Aristotelem 7. Metaph. tex. 34. vbi Architam commendat, qui rem per materiam, & formam, tanquam per quidditatis partes definiebat: non igitur materia potest esse principiū (Tertia ratio. Vide Anto. Trombet in quolibe. Metaph. q. 19. & in Thomist. sniam multis argumētis inuehitur.) indiuiduationis. Rursus, Id, quod rem aliquam in aliqua entitate, atque vnitate primò constituit, nullo modo diuisione, illi entitati, & vnitati opposita, diuidi potest: rationale enim, quod hominem in vnitate specifica constituit, non potest diuidi, diuisione specifica: sed materia, vt arbitrantur Thomistæ, indiuiduum in entitate indiuiduali, atque in vnitate numerali primò constituit; ergo materia nullo modo, diuisione, vnitati numerali opposita, diuidi poterit: hoc autem patet, esse falsum; videmus enim, materiam in plura numero distincta diuidi, & numerari; falsum igitur erit, materiam indiuiduum in indiuiduali entitate constituere. Po- (Quarta rō. Quære Scot. vbi supra.) stremò, Si materia esset principium indiuiduationis, tunc genitum, & dissolutum idem numero essent: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probatur consequentia; quia eademmet numero materia, quæ est in re genita, fuit ante in eo, quod interijt; ergo si materia vnum numero constituit, genitum, & id quod interijt vnum numero erunt. Nec dicat hic aliquis, (Effugium, & prosecutio.) genitum, & dissolutum esse diuersæ speciei: quoniam contra hoc, idem argumētum dirigi poterit, quod supra de quantitate adductum est. Ponamus enim, ex aqua ignem, & rursus ex eodem igne aquam fieri; certum est, aquam, nuper ex igne genitam, eiusdem esse speciei cum aqua, ex qua ignis genitus est: cùm autem eadē numero materiæ portio, quæ est in hac aqua, fuerit etiam in illa; sequitur necessariò, vt hæc, & illa aqua idem numero sint; atque ita quod iam interijt, idem numero redibit, quod philosophis omnibus aduersatur. Argumētum hoc, (Solutio Mercenarij, infra reijcienda.) quod est Doctoris subtilis, nititur soluere Archangelus Mercenarius, præsenti disputatione, cap. 11. ait enim, probare Scotum, materiam, vt materia est, indiuiduationis principium esse non posse, quod facilè concedit: ipse enim cum Thomistis tuetur, materiam non nudam, & secundum eius substantiam consideratam, sed aliquibus affectionibus præparatam, esse principium indiuiduationis: quod an verum sit, in sequentibus conclusionibus apparebit.

Se-

Secunda conclusio. Cap. XXI.

Prima rō pro secunda conclusione.

Quātitas interminata nō pōt esse principium eius, quod terminatum est.

SEcunda conclusio est hæc; materia, quantitate affecta, hoc est, aggregatum quippiam ex materia, & quantitate, indiuiduationis principium esse non potest. Hæc conclusio probatur primò sic; si materia, quantitate affecta, esset principium indiuiduationis, aut hoc esset quantitate interminata, aut quantitate terminata: sed neutro modo id contingere potest, igitur materia, quantitate affecta, non est principium indiuiduationis. Probatur minor, & primò, de quantitate interminata perspicua res est: quoniam illa non minus est indifferens ad singularitatem, quàm sit ipsa materia, vniuersè spectata: quod quidem nomen ipsum indicat interminatæ quantitatis: nam si interminata est, tantùm abest, vt indiuiduū, quod terminatū est, principium esse possit; vt ipsamet potius potestatem obtineat, qua terminata fiat. Hoc idē modò determinata quantitate probatur: quod.n. indiuiduo aduenit, in suo esse indiuiduali, iam constituto, indiuiduationis principium esse non potest: sed quantitas terminata indiuiduo aduenit, in suo esse indiuiduali iam constituto; ergo quantitas terminata non potest esse principium indiuiduationis. Minor probatur ex ipsismet Thomistis, qui defendunt, quātitatem terminatam non in materia quidem prima, sed in toto composito, iam constituto, veluti in proximo subiecto existere; eamque dissoluta substantia, destrui; nouam autē ad nouæ substantiæ generationem comparari: quantitas igitur terminata, cùm ponat indiuiduum, iam constitutum, aduenit necessariò huic formæ substantiali; atque ita indiuidui principium esse non potest; nisi quis fortasse dicat, totum constitutum principium ipsum, per quod constituitur, antecedere, quod absurdissimum est. Rursus, Thomistarum sententia, accidentia specifica non fiunt singularia, nisi quatenus adueniunt singulari subiecto, in quo inhærent: ponunt igitur singularitatem subiecti; ac deinceps quantitas, cùm sit accidens, indicat, subiectum illud, cui aduenit, esse iam singulare, nec illud vllo pacto in tali esse constituit.

Quātitas terminata sicut oē accidens aduenit indiuiduo iam cōstituto, ideo non pōt esse principiū indiuiduatiōis.

Proderit hic videre disputationem nostrā de subiecto accidentium.

Sed ponamus etiam, quantitatem terminatam, quemadmodum & omnia accidentia proximè in prima materia recipi, vt nonnullorum fert opinio: tunc ne hoc quidem modo, quantitas terminata potest esse principium indiuiduationis: nam quamuis illa per se determinata sit, quia.s. tanta est, & non maior, neque minor; nihilominus ad indiuidua indeterminata est, sicut materia ipsa: non enim absurdum est, vt eadem materiæ portio, quæ cum tanta quantitate in hoc indiuiduo fuit, illa ipsa cum eadem quantitate in alio indiuiduo ponatur, atq; ita si materia, prout terminata quantitate affecta est, indiuiduationis principium diceretur; tunc hoc, & illud indiuiduum vnum numero essent, quod concipere nemo potest.

Secunda rō.

Sed est alia ratio pro eadem conclusione; Si enim materia, terminata quantitate prædita, aliquod vnum numero cōstitueret, sequeretur, vt Sortes puer, atque ille ipse, postquam adoleuit, vel consenuit, idem numero non esset: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia est nota, quia Sortes puer, & ille idem adolescens, aut senescens, eandem terminatam quantitatem non habet.

Tertia ratio.

Præterea, Cùm ex Aristotele 1. Pos. prædicamenta impermista, atque omnino diuersa sint; dubio procul res vnius prædicamenti entitatem, aut vnitatem alterius prædicamenti conferre non potest; Sed quantitas est prædicamentum, à substantia distinctum; ergo illa non potest conferre entitatem, & vnitatē numeralem indiuidui de genere substantiæ, quam in hac nostra disputatione inquirimus. Tribuit quidem quantitas entitatem, & vnitatem, vt ita dicam, quantitatiuam; tamen ponit entitatem, & vnitatem, substantialem. Aliud igitur principium inquirendum est, quo substantia indiuidua, intra substantiæ prædicamentum, vna numero fiat: nam alia omnia, quæ sunt extra prædicamentum substantiæ, vt quantitas, qualitas, locus, & alia id genus accidentia, quamuis in indiuiduo insint; nihilominus de intima eius ratione non sunt, sed illi in esse indiuiduali, iam constituto, accidere dicuntur.

Tertia conclusio. Cap. XXII.

Prima rō Petri Fōsecæ pro tertia conclusione.

TErtia conclusio, quæ Sancti Thomæ sententiam adhuc infirmiorem reddit, ea est, Materia, vt est in proxima potentia ad hanc quantitatem recipiendam, vel vt est capax huius quantitatis, & non illius, non est principium indiuiduationis. Hanc cōclusionem Petrus Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 6. q. 4. sect. 3. dupliciter probat. primò, quia in omni transmutatione, materia virtute naturalis agentis, proximam potentiam ad determinatam quantitatē

acquirit, redditurq; capax ita huius quantitatis, vt non illius: ergo in omni transmutatione erit alia, & alia numero materia, ac deinceps eadem materia numero in genito, & dissoluto

Secunda rō.

corpore non seruabitur, quod peripateticæ Philosophiæ penitus aduersatur. Secundo, si materia, vt ad hanc quantitatem recipiendam parata est, numeralis vnitatis principium esset, sequeretur, vt ea ipsa in quacunque transmutatione ad nihilum redigeretur, atque iterum procrearetur. Probat consequentiam; quoniam ipsa nec in aliam materiam abire potest, nec subiectum aliquod habet, ex quo gigni queat. Subtilia quidem sunt hæc Fonsecæ argumenta; tamen probare potius videntur, potentiam ad determinatam quantitatem non esse principium indiuiduationis ipsiusmet materiæ, quam materiam quātitate signatam, eo modo, quo explicatum est, non esse principium indiuiduationis substantiæ singularis perfectæ, quod est præcipuum in hac disputatione quæsitum. Ideo validius mihi videtur argumentum Caietani, in Commentarijs primæ partis Summæ S. Thumæ q. 29. art. 2. quo præcipuè ostendit, materiam primam per potentiam proximam ad determinatam quantitatem, indiuiduationis principium statui nullo modo posse. Argumentatur itaque, tali pacto; Actus, & potentia ad idem prædicamentum pertinent, vt habet Aristoteles 10. & 12. Metaph. & Auer. 3. Phys. vbi disertis verbis asserit, potentiam, ad vnumquodque prædicamentum esse in illomet genere, in quo est actus ipse: sed quantitas est in prædicamento accidentis; ergo potentia recipiendi quantitatem erit pariter in prædicamento accidentis: tunc subarguit, sed indiuiduum vnius prædicamenti per aliquid alterius prædicamenti intimè constitui non potest; ergo materia, vt est in potentia ad hanc quantitatem, principium indiuiduationis substantiarum materialium esse non potest.

Rōnes Petri Fonsecæ pro positam conclusioné non planè confirmant.

Arg. Caieta. validissimū p eadem cōclusione.

Iauelli rñsio ad arg. Caie.

Chrysostumus Iauellus, qui propositam conclusionem veram esse defendit, lib. 5. Metaph. q. 15. huic Caietani argu. respondet, propositionem illam, potentia est in eodem genere, in quo est actus, quem respicit, non esse veram, nisi de eo actu intelligatur, quem potentia primo, & per se, non autem secundo loco respicit. Iam vero potētia materiæ ad hanc quantitatem, dicimus esse substantia, atque idem re ipsa cum materia prima, quoniam primo, & per se hanc, vel illam formam substantialem respicit: quia verò talē formam recipere non potest, nisi proximam potentiam habeat talem quantitatem recipiendi; hinc fit, vt hanc, vel illam quantitatem secundo loco respiciat.

Arg Fonsecę contra rñsionem Iauelli.

Cæterùm contra hanc responsionem argumentatur Fonseca: nam etsi potentia passiua materiæ simpliciter, & absolutè ad quantitatis prædicamētum non reuocatur, reuocatur tamen quatenus passiua, atque ad quātitatem recipiendam accommodata; atque ita Iauelli responsio vim argumenti non effugit.

Suarez rñsio ad arg. Fonsecæ.

Franciscus tamen Suarez in suis disputationibus Metaphysicalibus, disput. 5. sect. 3. art. confutationem hanc nullius esse momenti: quoniam illa reduplicatio materię, quatenus passiua, atque affecta, vel accommodata ad quantitatem recipiendam, non addit potentiam realem ipsi materię, sed solum, secundum nostrum modum loquendi, & concipiendi, illam potentiā explicat, per habitudinem ad terminum secundum, qui est quantitas, & propterea non est necesse, vt ea ratione ad prædicamentum quantitatis pertineat: bonam igitur putauit esse responsionem Iauelli.

Arg Autoris contra rñsionem Suarez.

Mihi tamen Fōsecæ argumentum aduersus Iauelli responsionem maximū robur habere videtur: quoniam actus, & potentia in abstracto (vt dicunt Scholæ) quæcunque illa sint, ad idem prædicamentum necessariò pertinent: id ipsum enim Aristoteles & Auer. locis superiùs citatis censuerunt: nam potentia ad substantiam est in genere substantiæ; potentia ad qualitatem in genere qualitatis, potentia ad locum in genere loci, hoc est in prædicamento vbi, & sic de alijs; licet autem semper arguere à rebus in abstracto consideratis, & prout sunt in prædicamento, ad easdem in concreto acceptas, & quatenus sunt extra prædicamentum.

Exēplum explicās modū arguendi ab abstractis ad concreta.

Exempli grat. licet sic arguere, homo in abstracto est animal; ergo homo, vt est in Petro, est animal: similiter potentia ad albedinem, in abstracto, est in genere qualitatis; ergo eadem potentia, vt est in superficie, est in genere qualitatis. Sic igitur, ad rem nostram, potentia ad quantitatem, simpliciter, & in abstracto, est in genere quantitatis; ergo eadē prout est in materia, siue illi addat aliquid reale, siue non, erit in genere quantitatis, atque adeò erit accidens, & materia cum illa potentia, indiuiduationis principium esse non poterit.

Ratio Autoris pro prædicta conclu.

Sed quicquid sit argumentum Fonsecæ, vel responsio Iauelli, probo ego, alia ratione præcipuā, propositam conclusionem: Materia, vt est in proxima affectione ad hanc quantitatem, nō habet hanc quantitatem, sed ad illam est in potentia; ergo ipsa sic accepta, per se indeterminata

est;

est,ac propterea singularis,seu determinatæ substantię principiũ esse non põt. Respondebũt
Thomistæ,materiam illis iam affectionibus determinatam esse,quibus determinatã quanti- Rñsio Thomistarum.
tatẽ respiciat. Contra,illæ affectiones sunt qualitates,& accidẽtia;ergo si materia,sic accepta, Confutatio.
est principiũ indiuiduationis, tunc aggregatum ex subiecto, & accidente esset principiũ indi
uiduationis,quæ fuit secunda conclusio,superiùs satis cõmodè reprobata. Deinde,cùm ait Ia Alia ratio.
uellus,materiam potentiam habere,quæ quantitatem,tanquam secundum terminum,respi-
ciat;quia talem formam recipere non potest, nisi priùs ad talem quantitatem recipiendam
accommodata sit;hoc,eius pace dixerim,valde absurdum mihi videtur:quoniam cùm poten
tia materiæ,per eundem Iauellum,substantialem formam,tanquam primum terminum res-
piciat,quam postea quantitas,sicut omne accidens,suapte natura cõsequitur; videtur potius
materia talem quantitatem recipere non posse,nisi priùs talem formam substantialem reci-
piat,quàm opposito modo:potius igitur materia,substantiali forma,quàm eadem,quantita-
te signata,indiuiduationis principium dici deberet. Probo hanc consequentiam; quia quan-
titas aduenit huic formæ substantiali;igitur saltem in primo signo naturæ, substantiale indi-
uiduum,iam constitutum,ante se ponit.

Quarta conclusio. Cap. XXIII.

QVarta conclusio,quæ Thomistarum,ac potissimùm Caietani sententiam penitus euer-
tit, est huiusmodi; Materia, vt virtute quantitatem continet, vel, vt est fundamen-
tum, radix, & origo certæ, ac determinatæ quantitatis, non est principium indiuiduatio-
nis. Hanc sic probat Franciscus Suarez: materia virtute quantitatem non continet, ni- Rõ Francisci Suarez ꝓ 4. conclusione.
si quia virtute formam continet, quam quantitas ipsa consequitur; ergo priùs materia
est fundamentum, radix, & origo huius formæ, quàm huius quantitatis; atque ita po-
tius materia, vt virtute continet formam, quàm vt virtute continet quantitatem, indiui-
duationis principium dicenda est. Sed præterea pro eadem conclusione sic argul mihi pos- Rõ Autoris.
se videtur:principium indiuiduationis est illud idem,quo eiusdem speciei indiuidua inuicem
distinguuntur: fingamus nunc duo indiuidua in humana specie, sintque Socrates, & Plato:
indiuidua hæc substantialia sunt;remoueamus igitur quantitatem,colorem,figuram,locum,
& accidentia omnia;immò etiam existentiam ipsam, quæ, vt supra explicatum est,essentiæ
accidere dicitur; consideremusque hæc duo indiuidua, quatenus sunt duæ partes, humanæ
speciei,in genere substantiæ;subiectæ,quæramusque nũc, quid est illud, quo hæc duo indiui-
dua,sic considerata,inuicem distinguuntur? Ait Caietanus, esse materiã, vt virtute continet
quantitatem. Contra, aut de quantitate interminata loquitur, aut de quantitate terminata:
de interminata quidem loqui non potest;quia illa,secundum Aristotelem,simul cum mate
ria æterna est,atque adeò materia illam virtute continere non dicitur;sed potius eam re ipsa
possidet,quæcunque illa sit:loquitur ergo de quantitate terminata,quam virtute materia cõ
tinet,quatenus intima Socratis,aut Platonis pars futura est. Tunc ita argumentor; In substã
tia materiæ inest potentia ad recipiendam quantitatem æqualem,tàm prout pars Socratis,
quàm prout pars Platonis futura est(fieri enim potest,vt Socrates,& Plato sint eiusdem quã
titatis)ergo materia,vt virtute certam,ac determinatam quantitatem continet, principium Rñsio ꝓ Caietano.
esse non potest,quo vnum indiuiduum ab altero distinguatur. Respõdebit Caietanus, tamet
si fieri potest,vt Socratis,& Platonis quãtitates æquales sint; nihilominus materia indiuidua
tionis principium non dicitur,quatenus virtute tantam quantitatem;sed quatenus hanc, &
non illam quantitatem continet,puta quantitatem Socratis, & non Platonis, vel opposito Confutatio.
modo. Sed contra,quæro enim,quid illud sit,quo quantitas Socratis,quæ est quantitas hæc,
distinguatur à quantitate Platonis? Aut quo hæc eadem quantitas in esse singularitatis con
stituatur? Nam si materia est principium indiuiduationis, quatenus virtute continet quanti
tatem hanc;ergo ponitur quantitas iam singularis;eius igitur singularitatis principium quæ
rendum est. Et certè,cùm quantitas formam consequatur, nihil aliud arbitror respõderi pos
se,nisi quantitatem hanc ideo singularem esse,quia consequitur formam hanc,quæ singula-
ris est. Sed iterum quærendum erit,quo nam forma hæc in esse singularitatis constituatur?
Si dicatur,quia est in hac materia,siue in hac portione materię;nondum erit soluta quęstio;
quia iterum quæretur,quod nam sit principium singularitatis huius portionis materiæ? Ea

igitur omnia, quæ à Thomistis de indiuiduationis principio dicta sunt, lepidè potius explicata, quàm aliqua ratione munita, aut aliquo fundamento firmata esse videntur. Et fortasse Caietanus, libello de Ente, & essentia, loco superius citato, veritate tandem coactus, ne accidens aliquod, aut aggregatum quippiam ex subiecto, & accidente, indiuiduationis principiũ statueret; principium hoc nil aliud esse asseruit, nisi interiorem quendam gradum, a materia tamen signata, tanquam à priori causa, fluentem: & ferè ad opinionem Scoti accedere visus est, quam explicabimus infra.

Caiet. lib. de ente, & essentia ad Scoti opin. accessisse visus est.

Rationes, superius pro sententia Thomistarum proposita diluuntur. *Cap. XXIV.*

REprobata iam satis S. Thom. & sectatorum opinione, nunc reliquum est, vt rationes, & Arist. autoritates, quibus probatum est, materiam, aut solam, aut quantitate signatam, esse principium indiuiduationis, diluamus. Ad primam igitur rationem respondendum est, sicut vniuersale, & singulare opposita sunt; ita principium, singulare constituens, principio, vniuersale constituenti, opponi debere. Iam verò, ex Arist. loco ab aduersarijs citato, principium, vniuersale constituens, est forma, non quidem partis, sed totius (qui enim dicit Cælũ, ait Aristoteles, dicit formam, hoc est naturam, & essentiam cæli) principium itaque singulare constituens, erit materia: non quidem partis, quæ est materia, quãtitate signata; sed totius, quæ est indiuidualis proprietas, vt paulò infra planum fiet. Ad secundam, concessa maiore, distinguenda est minor; designatas enim materiæ portiones esse principia multiplicationis indiuiduorum, sub eadem specie, dupliciter intelligi potest, vel in esse physico, vel in esse metaphysico: concedimus quidem, designatas materiæ portiones esse principia multiplicationis indiuiduorum, in esse physico: quot enim sunt designatæ materiæ portiones, totidem sunt indiuidua, in esse physico constituta: negamus tamen, designatas materiæ portiones esse principia multiplicationis indiuiduorum, in esse Metaphysico, de qua quidem multiplicatione modò disserimus. Etenim indiuiduum physicè constitutum, præter signatam materiã, aliud quippiam habet, quo intimè ab alio indiuiduo disiungitur: quinimmò quælibet etiam designata materiæ portio, singularis cum sit, habet aliquid, quo singularis reddita est; ac proinde indiuiduationis principium esse non potest. Ad tertiam neganda est minor. Ad probationem, cõcedimus, certa, ac determinata quantitate vnum indiuiduum ab altero distingui: illa enim signum euidentissimum est vnius indiuidui ab altero distinctionis: negamus tamen, quantitate determinata indiuidua primo distingui: nam etiam latrabilitas est id, quo canis distinguitur à lupo, hoc est, latrabilitas in cane est accidẽs quoddam, quo nos cognoscimus, ipsum esse distinctum à lupo: non tamẽ est principium illud, quo primò canis distinguitur à lupo: siquidem principium illud est eius differentia specifica, quam nos ignoramus. Eadem igitur ratione, certa, & determinata quantitas distinctionem nobis vnius indiuidui ab altero circunscribit: nihilominus illa indiuidua aliud interius principiũ habẽt, quo primò inuicem distinguũtur; & illud principium est eorum indiuidualis proprietas, vel differentia. Ad quartã, neganda est minor. Ad probationem, concedimus, materiã, vt hanc respicit quantitatem, huius indiuidui propriam fieri, ac deinceps per se incõmunicabilem esse: negamus tamen, eidem primò incommunicabilitatem competere: longe .n. differunt, aliquid esse incommunicabile per se, & aliquid esse incommunicabile primo: materia, vt respicit hanc quantitatem, iam est hæc, & singularis, atque adeò per se incommunicabilis; tamen non est incommunicabilis primò; aliquid enim intus continet, quo incommunicabilis facta est, & illud ipsum per se, & primò incommmunicabile est, vt ex superius declaratis elici facilè potest. Cùm verò probant Thomistæ, materiam signatam incommunicabilem primò esse, quia si à singulari substantia alia omnia, præter ipsam, remoueamus, nihil omnino remanebit, quo eadem incommunicabilis reddi possit. Respondẽdum est, si à singulari substantia materia signata re ipsa remoueatur, tunc statim illa substantia dissoluetur, nec vllum amplius principium quærendum erit, quo incommunicabilis ipsa fiat. At verò si à singulari substantia sola cogitatione materiam signatam amoueas, tunc in eadem substantia adhuc re ipsa interior quidam gradus reperietur, quo ipsa incommunicabilis redditur: ille autem gradus est indiuidualis proprietas, vel differentia, quam infra, in explicatione veræ sententiæ, aperiemus.

R̃sio ad primã rationẽ.

Ad secũdam rationem.

Ad tertiam rationem.

Ad quartam rationem.

Quære supra cap. 5.

Solutio prima Aristotelis autoritatis. *Cap. XXV.*

QVod verò attinet ad Aristotelis autoritates. Ad primam, sumptam ex 5. Metaph. text. 12. quæ maximi momenti est, & mirum in modum Thomistarum sententiæ fauere videtur, variæ sunt responsiones. Iacobus Zabarella, libro de indiuidui constitutione, cap. 10. ait, Arist. eo loco æquatam singularis rationem non expressisse, cùm dixit, illa vnum numero esse, quorũ materia est vna: sed solũ propriã numericę vnitatis conditionẽ, vt à speciei vnitate distinguirẽ, significasse. Etenim, quia forma principiũ est vnitatis specificę, & illa eadem, secundum Zabarellam, est principium vnitatis numericæ; ideo Arist. ne specificam vnitatẽ cum numerali confunderet, neve errandi occasionem præberet, conditionem illam expressit, quam forma, vt singulare, & vnum numero constituat, exposcit. Iam verò forma hoc aliquid, seu vnum numero constituere non potest, nisi re ipsa existat: neque re ipsa existere potest, nisi cum materia coniuncta sit; & propterea Arist. vt formam, cum materia coniunctam, indiuiduationis principium esse significaret, dixit, illa vnum numero esse, quorum materia est vna. Non dixit autem, quorum forma est vna, vt numericam vnitatem à specifica vnitate distingueret, cuius principium est sola forma, quatenus forma est. Hæc eadem videtur fuisse responsio doctissimi viri Francisci Piccol. li. 3. de Materia cap. 18. Sed ante ipsum Ioannis Bachonis, lib. 3. Sent. d. 12. cuius doctrinam Iacobus Zabarella multis in locis amplexatus est. Tuetur enim Ioannes Bachonus, vt paulò infra videbimus, formam esse principium indiuiduationis: & ad allatam Aristotelis autoritatem respondet; materiæ nomine non illam Aristotelem intellexisse, quæ formæ subijcitur; sed totum potius, ex materia, & forma cõcretum, & illud quidem re ipsa existens, quod ab eo frequenter materia sensilis appellari consueuit. Verùm huiusmodi respõsio in duobus potissimùm deficere mihi videtur. Primùm, quia cùm nos de indiuiduationis principio disserimus, non quærimus, quod nam sit principium, quo indiuiduum existit (ab eo enim existentiam saltem cogitatione seiungimus, vt supra animaduertimus) sed, cùm indiuiduum quoque, veluti speciei pars intra prædicamentum contineatur, quærimus, quodnam sit principium illud, quod indiuiduum intra prædicamenti limites in metaphysico esse constituit? Deinde cùm asserit Zabarella, ex Aristotelis opinione, formam, quatenus forma est, specificæ vnitatis principium esse; aut ego vehementer erro, aut alia est eius loci interpretatio: non enim ibi Arist. docuit, formam, quæ est altera compositi pars, quatenus talis est, specificæ vnitatis principium esse; sed docuit, formam pro quidditate acceptam, eiusdem vnitatis esse principium: sic enim habet, *Specie verò, quorum ratio vna.* Nomine autem rationis non formam partis, sed formam totius, quæ est ipsa quidditas, intellexit. Itaque omnes homines vnum specie dicuntur, non quia eorum anima, quæ est forma partis, vna sit; sed quia omnes in humanitate conueniunt, quæ est forma totius: vel quia vna ratio, seu definitio, quidditatem exprimens, est illis communis. Longe igitur melius Scotus, cùm lib. 5. Metaph. com. 12. tùm lib. 2. Sent. d. 3. q. 6. prope finem, illam Arist. autoritatẽ explicauit: vbi ait, Arist. nomine materiæ, non materiam quidem partis, quæ est altera compositi pars, sed materiam totius, quæ respondet formæ totius, quęque est indiuidualis proprietas, seu ipsummet, quod quærimus, indiuiduationis principium, intellexisse. Etenim forma totius est ipsa quidditas, quæ cum pluribus communicabilis est, atque adeo formæ nomen sortitur: materia verò totius est indiuidualis proprietas, quæ fit veluti quidditatis subiectum, ipsamque incommunicabilem reddit, quatenus eam ad esse singulare deducit; hincque fit, vt materiæ nomen sibi vendicet. Cùm igitur ait Arist. illa vnum numero esse, quorum materia est vna, illius propositionis sensus est, quorum proprietas indiuidualis, quæ, ad quidditatem, materiæ rationem habet, vna est. Hæc Scoti responsio; quæ tamen infra in eius sententiæ explicatione planiùs aperietur. Petrus Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 6. q. 5. sect. 4. aliam attulit solutionem, quæ non longè, opinor, à veritate abest: ait enim, Arist. ibi materiæ vocabulum pro materia quidem signata, seu quanta accepisse; non ita tamen, vt materia illa primum esse indiuiduationis principium significetur, adeo vt in aliud principium abire nõ possit; sed ita, vt principium physicum sit, ac re ipsa indiuiduum componens. His addi potest, Arist. rectè dixisse, illa vnum numero esse, quorum materia est vna; ac proinde si ea verba rectè perpendantur, nunquam ex eis elicere poterimus, materiam primam vnitatis, & indiui-

Solutio Iacobi Zabar.

Quære Piccolo lib 3. de materia, cap. 18. vbi alias etiam solutiones affert.

Eadẽ fuit solutio Ioannis Bacconi.

Prædictæ solutionis confutatio.

Quò intelligendum sit, formã principiũ esse vnitatis specificæ.

Solutio Scoti.

Solutio Petri Fonsecæ.

Solutio Autoris.

duationis radicem esse: sed adhuc principium illud quærendum esse, quo materia vna, singularisque reddatur: quasi indiuiduum ipsum materiam iam vnam, & singularem ponat, ipsam que illam euidentissimum argumentum esse, quo intelligere possumus, illud, cuius ipsa reapse pars est, hoc aliquid, & vnum numero esse. Ex his igitur manifestum iam est, longè illos à veritate aberrasse, qui ex citato Aristotelis loco, indiuiduationis principium esse materiam elicuerunt.

Solutio secunda autoritatis. Cap. XXVI.

Solutio Scotistarum.

AD secundam autoritatem, sumptam ex 28. contextu libri 7. Metaph. sunt etiam qui variè respondeant. Scotistæ aiunt, Aristoteli in eo tex. non de materia, quæ est altera compositi pars, sed de materia totius, quæ est proprietas indiuidualis, sermonem esse; & pro pterea facilè admittunt, indiuidua eiusmodi materia per se primò distingui; quæ tamen non illa est, quam arbitrantur Thomistæ.

Solutio Zabarellæ.

Zabarella aliter respondet, aitque, non esse Aristotelis consilium eo loco, primariam rationem distinctionis exprimere, qua Socrates distinguitur à Callia: sed in animo solùm habuisse, rationem distinctionis indiuiduorum afferre, quę ab eorundem cõuenientiæ ratione, diuersa sit. Et quoniam ibidem docuit, indiuidua specie, & forma conuenire; ideo dicere nulla ratione debuit, eadem specie, seu forma differre: sed sensilem materiam adiecit, quæ, formæ interuentu, extra animam existit, atque simul conditio est, sine qua forma non existeret. Forma igitur ea est, quæ, cum materia existens, hunc hominem ab illo seiungit, estque verum principium indiuiduationis. Hæc Zabarella: & eadem ferè apud Piccolomineum reperiuntur, amborum enim hac de re vnus, & idem sensus fuit.

Solutio Autoris.

Qualescunque autem sint huiusmodi solutiones, veram illius loci interpretationem hanc esse putarim. Disputabat ibi Aristoteles contra Platonem, qui separatas formas, in genere causæ exẽplaris, ad rerum generationes necessarias esse existimauit, quo. s. generans rem sibi similem generaret.

Explicatio tex. 28. lib. 7. Metaph.

Reijcit Aristoteles hanc opinionem: quoniam id, quod genitum est, non est quale quid, sed hoc aliquid, nimirum indiuiduum, habens formam in materia existentem, atq; re ipsa cum eadem coniunctam; ac propterea si generans, & genitum similia esse debent, opus est, vt ipsum quoque generans hoc aliquid sit, seu indiuiduum, ex materia, & forma conflatum. Iam verò si hoc ad generationẽ satis est; nulla certè necessitas esse vr̃, cur separatas illas formas, quas ideas Plato vocauit, statuamus.

Generans, & genitum debent forma, seu specie cõuenire.

Nũc ad rẽ. Generans, & genitũ, ait Arist. forma, seu specie conueniunt, materia verò differũt. Negare nemo põt, Arist. ibi de materia physica, quæ est altera compositi pars, sermonem habere; nulla tñ apparet necessitas concludẽdi, eam ipsam materiam indiuiduationis principium esse, aut primam radicem, qua vnum indiuiduũ ab altero distinguitur: sed potius, vt supra diximus, esse argumentum euidentissimum, quo cõ ijcere possumus, vnum indiuiduum ab altero distinctum esse.

Materia signata est veluti signum, & argm, quo cognoscimus, vniuersale indiuiduũ ab altero distinctũ esse; non tñ ẽ verum indiuiduationis principium.

Ratio est hæc, quoniam dum generans in actum generationis erompit; tunc formam edit, materiamque perficit, nõ suam quidem, quia iam illa propria forma perfecta est; sed alterius, supple rei genitæ. Ideo ait Aristoteles, totam formam in hisce carnibus, & hisce ossibus, iam esse Socratem, aut Calliam: ac si dixisset, formam, vnà cum hac materia, indiuiduum physicè componere; latere tamen in indiuidui substantia principium illud, quo ipsum metaphysicè constituitur. Et propterea si verum indiuiduationis principium inuenire volumus, opus est, vt inuestigemus, quodnam sit principium harum carnium, & horũ ossium, hoc est, à quo nam primò ipsa materia fiat hæc, singularisque reddatur.

Solutio tertia, & quarta autoritatis. Cap. XXVII.

Explanatio tex. 35. lib. 7. Metaph.

AD tertiam autoritatem, sumptam ex 7. Metaph. tex. 35. si locum illum animo diligenter lustremus, inueniemus, ibi Aristotelem inter vniuersale compositum, cuiusmodi est homo, aut equus, & particulare, cuiusmodi est hic homo, vel hic equus, discrimen statuere.

& etiã de Parti. anim. c. 1. in extremo, pro forma substantiam accepit.

Homo vniuersale quoddam est: in pluribus enim re ipsa subsistit; tamen homo non est substãtia, ait Arist. hoc est forma tantùm (nomine enim substantiæ eo loco formam intellexit) sed est quid, ex forma, & materia, hoc est, ex anima, & corpore concretum; non ex quacunque quidem anima, & ex quocunque corpore (non enim ex anima, & corpore equi) sed ex determinata anima, & determinato corpore. At verò hic homo nõ ex determinata solùm anima,

& ex determinato corpore, puta ex anima, & corpore hominis; sed præterea ex hac anima, & ex hoc corpore, tanquam ex forma, & materia cõflatus est. Hæc sunt, quæ in eo textu innuit, & in ijs potissimùm verbis Arist. docuit. Ex quibus tamen nullo pacto signatam materiã esse principium indiuiduationis, elici posse comperio: quoniam, tametsi materia signata vnà cum sibi respondente forma, principium est, quo indiuiduum physicè constituitur; illud tamen indiuiduationis principium non est, quod nos in præsenti disputatione vestigamus. Enimuerò vt materia, & forma, quatenus absolutè principia sunt, saltem natura composito priora dicuntur; ita hæc materia, & hęc forma, quatenus talia sunt naturæ pariter ordine, hoc compositum antecedunt: habent igitur aliquid in sese, quo talia dicuntur, singulariaque facta sunt; ac proinde illud pro vero indiuiduationis principio statuendum erit. Ad quartam autoritatem, erutam ex 12. Metaph. tex. 49. quicquid dicat Petrus Fonseca, arbitror cum Scotistis, Arist. in eo tex. non de materia physica, sed de materia quadam metaphysica, quæ indiuidualis proprietas dicitur, sermonem habere: quod palam omnibus fiet, si breuiter illius cõtextus explanationem afferemus. Vult igitur ibi Arist. primi motoris vnitatem ostendere, vtiturque huiusmodi ratiocinatione: si plures essent Cęli, hoc est plures Mundi, vel plures primi Cœli; tunc necessariò plures primi motores darentur, qui non secus ac plures homines, ratione, seu specie conuenirent. Quæcunq; autem sub eadẽ specie plura numero sunt, vt forma cõueniunt, ita materia differunt: atqui primus motor materiam nullam habet, cùm simplicissimus sit: nullam igitur formam habebit, qua cum alijs primis motoribus conuenire possit; atque adeò vnus tantùm numero erit. Hæc est Aristot. ratiocinatio. De materia itaque in eo textu Arist. loquitur, sed ex ratiocinatione eius elicere possumus, illum disertè de ea materia sermonem habere, quæ illi formæ opponitur, qua plura distincta numero conuenire dicuntur: ea autem forma, vt supra explicauimus, non est forma partis, sed totius; igitur materia, qua plura numero distincta differunt, non erit materia partis, sed totius: ea enim est, quæ vim habet contrahendi naturam communem ad esse hoc. Si itaque ea, quæ sub eadem specie plura numero sunt, hanc materiam totius necessariò continent; dubio procul primus motor, qui simplicissimus est, naturamque habet, quæ nulla re ad esse singulare contrahi potest, hac materia totius omninò carebit; & propterea vnus tantum numero, per se hic, & singularis est, vt rectè citato loco Arist. concludit.

Materia signata ẽ principium, quo indiuiduum physicè, non quo metaphysicè constituitur.

Respõsio ad quartã Arist. autoritatem.

Explan. tex. 49 li. 12. Metaph.

Quæcunque forma conueniunt, materia differunt, de quanã materia propriè intelligenda sit.

Solutio quinta, & sexta autoritatis. *Cap. XXVIII.*

AD quintam autoritatem, sumptam ex 92. contextu primi libri de Cœlo, facilis est responsio: fauet enim mirum in modum illi sententiæ, quam nos infra defensuri sumus. Perspicua res est, Arist. in corporibus cælestibus nullam materiam physicam posuisse, ex qua vnà cum forma naturale compositum coalescit: sed solùm materiam, quæ est subiectum motus, quam Scholæ vocant materiam ad vbi, vt ex contextu 12. libri octaui Metaph. apertissimè elicitur, & nos etiam planissimè in alia disputatione ex eodem met Arist. demonstrauimus. Id cùm ita se habeat, manifestum est, Arist. in citato contex. 92. primi libri de Cœlo de materia partis, quę indiuiduum physicè constituit, loqui non potuisse; sed de materia totius, quæ respondet formæ totius, quæque indiuiduum metaphysicè constituit, omninò disseruisse. Cæterùm ne nos temerè hæc dixisse videri possimus, illius quoque contextus explanationem hic paucis afferemus. Arist. itaque in eo contextu consilium, & institutum est, docere, in quocunque singulari, essentiam ab existentia distinctam, reperiri: aliud enim, inquit, est forma, hoc est, essentia, absolutè considerata; & aliud est forma in materia, hoc est, eadem essentia, per aliquam indiuidualem differentiam, ad existentiam contracta. Quod vt rectius intelligatur, explicat exẽplis: aliud, inquit, est sphęra, hoc est, essentia, quidditas, vel quod quid erat esse sphęræ: aliud est sphæra ænea, hoc est essentia sphærę, iam in aliquo singulari ad existentiam determinata. Sic etiam, aliud est circulus, idest essentia, & quod quid erat esse circuli: aliud est circulus aureus, hoc est, eadem circuli essentia, per aliquam indiuidualem differentiam, ad singulare aliquod, iam existens, deducta. Cùm itaque Cęlum (accipiendo ipsum pro toto, ex omnibus cælestibus orbibus aggregato) sensibile quoddam, singulareque sit, in ipso quoque essentiam ab existentia discernere poterimus: qui enim dicit Cęlum, dicit formã tantùm, hoc est naturam, essentiam, quidditatem, seu quod quid erat esse Cęli, vel (vt ita lo-

In corporib. cælestibus ex sniã Aristot. nulla alia est ponenda materia, nisi locomobilis.

Quære disp. de cęlesti substantia.

Explan. contex. 92. lib. 1. de cælo.

Quõ Aristo. in singulari existente essentiã ab existentia distĩxerit.

Dña, quam attulit Arist. inter cælum, & hoc cælũ, quo intelligenda sit.

quar)cælitatem ipsam: nescirem enim, aptiore vocabulo, naturam, & essentiam cæli, ab existentia seiunctam, exprimere. Qui verò dicit hoc cælum, dicit formam in materia, hoc est, essentiam, & naturam cæli, iam per indiuidualem differentiam ad esse singulare existens contractam, atque deductam: vt enim formæ nomine, non formam aliquam partis, sed totius intellexit; ita nomine materiæ, non materiam aliquam partis, sed totius intelligere debuit.

Facili exẽplo discrimen inter essẽtiam, & existentiã explicatur.

Sed videamus, an subtiles hæ contemplationes faciliore aliquo exemplo declarari possint. Qui dicit hominem, dicit formam; non animam, quę est forma partis; sed essentiam, naturã, & quidditatem hominis, hoc est, humanitatem ipsam, quæ est forma totius. Qui verò dicit hunc hominem, dicit formam in materia; non animam in corpore, sed essentiam hominis, hoc est, humanitatem ipsam, in aliquo singulari existentem.

Non est necesse, vt omne singulare existens habeat materiã physicã, sed sat est si habeat materiã metaphysicã

Iam verò vt existentia essentiæ accidere quodammodo dicitur; ita singulari existenti, seu naturæ, atque essentiæ, iam per principium indiuiduationis ad esse singulare deductæ, quodammodo accidit, vt in physica materia, vel extra physicam materiam sit: non enim necesse est, vt quotiescunque alicuius rei quidditas in aliquo singulari ad existentiam deducitur, illa statim in physica materia sit. Etenim (quicquid alij sentiant) qui dicit Intelligentiam, dicit naturam, atque essentiam Intelligentię: qui dicit hanc Intelligentiam, vt ex. gra. Intelligentiam, Saturni Orbi applicatam, dicit naturam Intelligentiæ, ad singulare aliquod existens, contractam, cui tamen nulla physica materia accidit: constat enim, Intelligentias omnes physicæ materię expertes esse. At verò qui dicit hũc hominem, hunc lapidem, vel hoc lignum, dicit essentiam, in singulari aliquo ad existentiã contractam, cui materia physica accidit: homo enim, lapis, lignum, & id genus alia sunt substantiæ corporeæ, ex physica materia, atque forma concretæ. Hinc multorum error elicitur, qui ex Aristotelis sententia existimarunt, nullam substantiæ speciem, non modò indiuidua multa, sed ne vnum quidem sub se indiuiduum habere posse, nisi materiã obtineat, idque de materia physica intelligendum esse dixerunt.

In abstractis à materia plura possunt indiuidua sub eadem specie reperiri.

Quod tamen Aristoteli penitus aduersatur: quoniam Sol, cæteraque cælestia sidera, vnica in suis speciebus singularia sunt; & nihilominus materiam physicam nullam habent, vt alibi probauimus. Humanæ quoque animæ sunt plura singularia, sub vna essentia, & quidditate contentæ; & tamen physica materia prorsus carent.

Vide Scot in 2. d. 3. q. 7. q disputat contra S. Tho.

Hic elice materiã nõ physicam, sed metaphysicã esse principiũ indiuiduationis.

Quod autem ijs verbis docere Aristoteles voluit, quodque fortasse nõ ita omnibus perspectum fuit, est hoc; non modò plura indiuidua, sed ne vnum quidem indiuiduum sub aliqua essentia contineri posse, nisi materia, quæ est indiuiduationis principium præsto adsit: vbi hæc adest, etiamsi vnum tantùm singulare sit, in eo ipso essentiæ, atque existentiæ discrimẽ inueniri potest: ita enim in citato contextu Aristoteles scribit, *Si solus vnus sumatur circulus nihilominus aliud erit esse circulo, & huic circulo, & illud forma, hoc autẽ forma in materia, & eorum, quæ singularia sunt.* Vbi perspicuum est, quoniam circuli essentia, quæ est forma, per aliquam differentiam indiuidualem, quæ appellatur materia, ad esse singulare contrahi potest; idcirco etiamsi vnus tantùm circulus esset; in eo nihilominus essentiæ ab existentia discrimen inueniri posse: quod quidem discrimen (si Deũ Opt. Max. excipias, qui, vt diximus, per se est hic) in rebus omnibus reperitur.

In Deo essentia, & existẽtia vnum, & idem sunt; secus in alijs.

R̃nsio ad sextam autoritatem. Vide Auer. disput. 1. contra Algaze. in solu. dub. 8.

Ad vltimam autoritatem, erutam ex contextibus 93. & 94. primi lib. de Cælo, respondendum est, perperam inde elici, materiam indiuiduationis, numeralisque vnitatis principium esse; cùm potius elici posse videatur, eandem, quantitate tamen signatam, physicum esse principium multitudinis numeralis. Etenim vnus tantũ numero Mundus est, ait Aristoteles; quoniam tota materia, ex qua aptus est fieri Mundus, in hoc vno Mundo continetur. Forma Mundi suapte natura cum pluribus communicabilis est; ideo si extra cælum idonea reperiretur materia, ex qua Mundus fieri posset, tunc ex ipsa, vel alter, vel plures Mundi conficerentur.

Pondera diligẽter sensum huius propositionis, mundus constat ex tota sua materia, ideo vnus tantum numero est.

Verũ fac, plures Mundos ex pluribus materię portionibus ędificatos esse, tunc signatæ illæ materiæ portiones essent quidem causæ pluralitatis mundorum, atque etiam principia, Mundos physicè constituentia, tamen non essent principia prima, quibus plures illi Mundi inuicem distinguerentur, neque etiam quibus ijdem in esse singulari, & metaphysico constituerentur. Nunc autem vnus tantùm numero Mũdus est; quia deest materia, ex qua alter confici possit, & cùm vnus tantùm sit, non eget principio, quo ab altero distinguatur: quanuis eo ipso principio, quo in esse singularitatis statuitur, ab alijs quoque Mundis, si in rerum natura essent, distingueretur. Itaque materia principiũ est, Mundum in esse physico (vt ita dicam) positiuè, in esse autem metaphysico, negatiuè constituens:

tuens:

tuens: est enim re ipsa vniuersi pars: sed quia tota est in hoc mundo, idcirco in causa est, cur plures Mundi reperiri non possint.

Opinio recentium Philosophorum. Cap. XXIX.

Trusianus Monacus. Io. Gandau. Zimara. Achillin. Bononien. Pererius. Piccolomin. Zabarella. Sententiæ recentiorũ summa.

SEptima fuit opinio Trusiani Monaci, in commentarijs artis paruæ Galeni, lib. 2. com. 44. quem multi ex recentioribus Philosophis secuti sunt, prefertim Ioannes Gandauensis, libello de Substãtia Orbis q. 7. Zimara theoremate 97. & in quæst. de Principio indiuiduationis, Achillinus Bonon. lib. 1. de Elemẽtis cap. 26. Pererius lib. 6. de Communibus naturalium rerum principijs, cap. 12. Franciscus Piccol. lib. 3. de Prima rerum naturalium materia, cap. 17. Sed hanc sententiam, præter ceteros, Iacobus Zabarella, lib. de Constitutione indiuidui, capp. 5. 6. & 7. acutissimè, atque acerrimè tuetur. Sẽtentia est huiusmodi; Ad indiuiduũ constituendum duo principia necessariò concurrere, materiam scilicet, atque formam: illud tamen principium, quo primò, & præcipuè indiuiduum in esse indiuidui constituitur, & quo vnum indiuiduum ab altero distinguitur, esse formam: materiam verò necessariam quãdam conditionem esse, aut causam, sine qua forma indiuiduum constituere non posset. Huius autẽ opinionis præcipuum fundamentum est hoc. Cùm proprium munus formæ sit, dare esse, rẽque in actu constituere; fit, vt quemadmodum duplex est esse, ita etiam actus dupliciter consideretur. Esse quandoque pro essentia, interdum pro existentia sumitur, & vtrunque esse à forma pendet. Actus pariter dupliciter accipitur, vno modo pro gradu essentiæ, quem tribuit forma, quatenus forma est: altero, pro gradu existentiæ, quem itidem forma tribuit non amplius quatenus absolutè, & simpliciter forma est, sed quatenus extra animam re ipsa existit.

Fundamẽtũ præcipuum

Hac præmissa distinctione, proposita sententia à Iacobo Zabarella duabus conclusionib. explicatur. Prima est, forma, quatenus forma simpliciter est, rei essentiam, atque specificam vnitatem constituit, estque potius causa conuenientiæ multorum in vno, quàm distinctionis multorum inter se. Hanc conclusionem ita declarat: nam forma animalis constituit animal; forma hominis constituit hominem; & sic de alijs speciebus specialissimis, aut subalternis dicendum est. Omnia igitur animalia in vna animalis essentia conueniunt, & omnes homines in vna essentia hominis. Et hoc est, quod dicebat Arist. 1. de Celo com. 92. Celum. s. significare formam, hoc est naturam, & essentiam Celi: & ibidem Auerroes asserebat, formam esse subiectum vniuersalitatis. Altera conclusio est, forma specifica, quatenus re ipsa existit, vnũ numero constituit, efficitque, vt vnum indiuiduum primò, & per se ab altero distinguatur. Hanc conclusionem ita probat: nam quemadmodum forma, absolutè spectata, rei essentiam constituit; & suapte natura cum pluribus communicabilis est, atque rursus in causa est, cur plura in vno conueniant; ita eadem, prout extra animam existit, considerata, simpliciter incommunicabilis est: nam eo modo, non nisi vna numero, & singularis esse potest, atque adeò indiuiduum primò constituit, quod incommunicabile est. Verùm quoniam forma, vt existat, materiam exposcit, in qua recipiatur; ideo materia etiam aliquo modo ad indiuidui constitutionem concurrit, quatenus. s. est veluti quædam ministra, quæ formam sustinens, illi famulatur, vt existat. Materia itaque non tanquam præcipua causa, sed tanquam conditio, sine qua non, ad indiuidui constitutionem concurrit.

Prima cõclusio eiusdem sententiæ. Explicatio.

Altera cõclusio.

Probatio.

Duran. in 2. d. 3. q. 2. huic opinioni fauere visus ẽ.

Prædicta sententia rationibus, & autoritatibus confirmatur. Cap. XXX.

HÆc sententia ab citatis autoribus multis cùm rationibus, tùm autoritatibus confirmatur. Trusianus Monacus, qui dicitur plusquam commentator, argumentatur primò sic; Vna materia omnibus formis, immò omnibus rebus generabilibus, & dissolubilibus est communis: vna autem forma est vnius tantùm materiæ; igitur principale indiuiduationis principium est forma, & non materia. Antecedens, quo ad vtranque partem, est notum: nam vna, & eadem materia pluribus, quinimmò infinitis formis, saltem secundum successionem, subijcitur: at vna, & eadem forma cum pluribus materiebus, neque simul, & eodem tempore, neque secundum successionem, communicari potest. Consecutionem autem ita probat. Indiuiduum dicit esse indiuisum, & incommunicabile; igitur quod à se magis indiuisum, & suapte natura incommunicabile est, præcipuum indiuiduationis principium statui debet: hoc autẽ est forma, & non materia; forma igitur, & non materia est principale principium indiuiduationis.

Prima ratio.

tionis.

Secunda rō. tionis. Secundò sic argumentatur Ioannes Gandauensis; Illud per se indiuiduationis principium statui debet, quo vnum indiuiduum ab altero distinguitur: sed forma, & non materia, vnum indiuiduum ab altero distinguitur; igitur forma, & non materia indiuiduationis per se principium statui debet. Probat minorem, autoritate Aristotelis 7. Metaph. tex. 49. vbi ait, actum esse, qui separat, & distinguit; actus autem est ipsa forma: & item autoritate Auerrois 1. de Anima com. 53. vbi asserit, membra cerui non differre à membris leonis, nisi quia anima cerui differt ab anima leonis. Tertia ratio. Tertiò sic argumentatur Achillinus; Illud est prima causa indiuiduationis, à quo primò res habet hoc esse, & vnum esse: indiuiduum enim dicit hoc esse, & vnum esse: atqui hoc esse, & vnum esse primò res habet à forma; igitur forma est prima, & principalis causa indiuiduationis. Probat minorē, autoritate Aristotelis 2. de Aoima, text. 2. vbi ait formam esse substantiam, per quam est hoc aliquid: & Auerrois eod. lib. com. 8. & Quarta ratio 3. phys. com. 68. asserentis, rem omnem esse vnam per suam formam. Quartò sic argumentatur Zimara; sicut se habet materia, & forma communis ad compositum commune; ita materia, & forma singularis ad compositum singulare: sed compositum commune primò, & præcipuè distinguitur forma communi; ergo compositum singulare primò, & præcipuè distinguitur forma singulari: cùm autem idem sit principium constituendi, & distinguendi, iam planè Quinta ratio sequitur, principale principium, indiuiduum constituens, esse formam ipsam. Quintò sic argumentatur Pererius; Vnum, & ens conuertuntur; & ab eodem vnumquodque habet vnitatem, & distinctionem, à quo habet esse: sed indiuiduum materialis substantiæ, cùm ex materia, & forma compositum sit, habet suum esse perfectum à materia, & forma; ergo ab eisdem habet vnitatem, & distinctionem: at qui compositum est ens, & vnum, atque ab alijs distinctum, præcipuè propter formam; ergo indiuiduorum vnitas, atque distinctio à forma, tanquā Sexta ratio. à primo, & principali principio accipienda est. Sextò, sic argumentatur Piccolomineus; Vt vnitas generis, & speciei ad suum principium; ita pariter vnitas numeri ad suum principium se habet: sed vnitas generis, & speciei sequitur formam; eandem igitur sequetur vnitas nume- Postrema rō ri, ac deinceps forma erit principium vnitatis numeralis. Postremò ita argumentatur Iacobus Zabarella; Cum nihil existat, nisi singulare sit, fateri cogimur, ab eo, necesse esse, singularitatem tribui, à quo tribuitur existentia: sed existentia tribuitur à forma; ergo ab eadem tribui Cōfirmatio. tur singularitas. Confirmat hanc sententiam, autoritate Auerrois, qui, disputatione primà contra Algazelem, in solutione dubij octaui, dixit, causam multitudinis numeralis esse mate- Aliæ Auerr. autoritates. riam: causam verò distinctionis, in multitudine numerali, esse formam. Rursus idem autor, in commentario 2. libri secundi de Anima, explicans illud dictum Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, ait, formam esse, per quam indiuiduum fit hoc. Sed clariùs in initio commētarij noni eiusdem libri, disertis verbis asserit, indiuiduum, non esse indiuiduum, nisi per formam; quia non est indiuiduum, nisi quatenus est ens actu; est autem ens actu, per formam, noo per materiam.

Confutatio opinionis recentium Philosophorum. Cap. XXXI.

In quo nam sensu recentium Philosophorum opi. veritatem habere possit.

AT verò neq; huiusmodi opinio propositæ difficultatis nubila omnino dissoluit: si quid enim ipsa veritatis habeat, illud est, formam, s. absolutè, & vniuersè spectatam, vnitatē specificam constituere, rationemque esse, cur plura distincta numero, in vno conueniant, formam verò extra animam existentem, & particularim acceptam, indiuiduum physicè componere, quemadmodum & materia ipsa; nequaquam tamen principium indiuiduationis in esse metaphysico dici, cuius gratia hæc disputatio edita est. Huius autem rei veritas ijs omnibus perspicua fiet, qui gradatim à subalterna specie, p speciē specialissimā, & vagū indiuiduū, ad Notabilis rōcinatio, qua prædictæ opinionis falsitas ostendit. indiuiduū signatū, singula considerando, descendent. Forma animalis, quæ est anima, in sua latissima significatione accepta, constituit animal, generatim pariter consideratum, quod est species subalterna. Forma hominis, quæ est anima rationalis, vniuersè spectata, constituit pariter hominem, vniuersè consideratum, qui est species specialissima. Aliqua anima rationalis constituit aliquem hominem, qui est indiuiduum vagum. Tandem hæc anima rationalis constituit hunc hominem (physicè semper loquendo) qui est indiuiduum signatum. Nunc autē quærendum est, quodnam sit principium, hanc animam constituens, ipsamque singularem reddens? Dicet fortasse aliquis, quoniam hæc anima in hac materia, siue in hoc corpore reci-

pitur;

pitur, ideo hanc materiam esse principium singularitatis animæ. Sed eodem redibit quęstio: nam rursus quærendum erit, quonam principio materia hæc, singularisque reddatur? Nunquam igitur verum indiuiduationis principium in esse metaphysico habere poterimus, nisi rem aliquam inueniamus, quæ naturam communem ad esse singulare deducat, & cõtrahat, ratione cuius materia, & forma fiant hæc, ac deinceps compositum, ex ipsis proficiscens, vnũ numero, & singulare dicatur. Huc accedit, quòd, cum nos quærimus, quodnam sit indiuiduationis principium, quemadmodum supra monuimus, quærimus principium, intra prædicamenti seriem, indiuiduum constituens; ac proinde existentiam ab indiuiduo mente, & cogitatione seiungimus: quo fit, vt forma, extra animam existens, eius indiuiduationis principiũ esse non possit; cum potius forma, re ipsa existens, ponat indiuiduum, cuius est forma, tanquã prius saltem natura, in esse metaphysico constitutum. Denique sicut corpus, & anima vniuersè, tanquam materia, & forma, animal vniuersè, physicè constituunt; ita substantia, & animatũ sensibile, veluti fundamenta generis, & differentiæ, idem animal vniuersè, metaphysicè efficiunt: nam animatũ sensibile est quædam differentia, quæ substantiam corporeã ad esse specificũ subalternũ deducit. Similiter sicut corpus, & rõnalis aĩa hominem generatim, physicè constituũt; ita aĩal, & rõnale eundẽ hoĩem metaphysicè cõponunt; est. n. rationale dfia quędã quę aĩal, h. genus ad speciẽ hoĩs specialissimam contrahit. Eadem igitur ratione opus est dicere, sicut hoc corpus, & hæc rationalis anima, veluti materia, & forma, hunc hominem physicè constituunt, ita humanam naturam; & indiuidualem differentiam hunc hominem metaphysicè constituere: indiuidualis enim differentia naturam specificam, quæ suapte natura cõmunicabilis est, ad esse singulare, & incommunicabile deducit: cui postea, materiæ, & formæ interuentu, existentia accidere dicitur. Quærendum igitur nobis est, quænam sit hæc indiuidualis proprietas, seu differentia, quæ naturam specificam ad esse singularitatis deducit, & ratione cuius materia, & forma, indiuiduum physicè constituentes, dicantur hæc, atque adeo cõpositum, ex ipsis conflatum, singulare, & vnum numero sit?

Alia rõ validior.

Arg. firmissimũ rẽ planè concludens.

Solutio rationum, quæ à recentioribus philosophis proposita sunt. Cap. XXXII.

SOluamus nunc rationes, quibus à recentioribus philosophis probatum est, formam esse principium indiuiduationis. Ad primam neganda est consecutio. Ad probationem concedimus, illud, quod per se, & primò indiuisum, & incommunicabile est, indiuiduationis principium statui debere; negamus tamen, formam per se, & primò incommunicabilem esse: aliũde enim & ipsa incommunicabilitatem recipit; & propterea indiuiduationis principium dici non potest: sed illud potius hac veluti prærogatiua gaudere, dicendum est, quo forma hęc, & incommunicabilis redditur. Ad secundam neganda est minor. Ad probationem respondetur, actum distinguere, aut specie, aut numero: forma autem, quæ est actus distinguit quidem specie, non autem numero. Neque aliud profectò lib. 7. Metaph. text. 49. Aristoteles docuit: ibi enim monuit, ex duabus substantijs in actu vnum per se fieri nequaquam posse: sed oportere, illarum alteram habere rationem potentiæ, & hæc est materia; alteram verò rationem actus, & hæc est forma. Et subdit, actum esse, qui separat, & distinguit: nam forma, quæ est actus, vna species distinguitur ab altera, & indiuiduum vnius speciei ab indiuiduo alterius speciei propria forma seiungitur. Hoc idem etiam docuit Auerroes 1. de Anima com. 53. dum dixit, membra cerui non differre à membris leonis, nisi quia anima cerui differt ab anima leonis: constat autem, animam cerui differre specie ab anima leonis; ac proinde membra cerui à membris leonis specie pariter dissidere. Hanc autem fuisse mentem Auerrois, ex ipsissimis (vt ita dicam) eius verbis elici potest, dum ita scribit, *Et hoc, quod dicit, manifestum est in speciebus valdè.* quod etiam 2. de Anima com. 60. confirmauit. Ad tertiam negatur minor. Ad probationem respondendum est, illum Aristotelis locum in causa fuisse, cur multi hac in re hallucinati sint: non enim ibi Aristotelis consilium fuit docere, formam esse principium indiuiduationis; sed formæ proprium quasi attributum assignare, dum ait, formam esse, per quã hoc aliquid est in actu: quasi docere voluerit, formam esse principium, illam rem physicè constituens, quę indiuiduum appellatur. Certum est enim, Socratem per suam formam, & Platonem pariter per suam formam, hoc aliquid esse; tamen forma Platonis à forma Socratis distinguitur; & propterea opus est inuenire principium illud, quo huiusmodi formæ distinguũtur,

Rñsio ad primam rõnem

Ad secũdam rationem.

Ad tertiã rationem.

tur,

Ad quartam rationem.

tur, sicut superiùs explicatum est satis. Ad quartam respondendum est, nihil aliud ipsam concludere, nisi formam esse principium distinctionis specificæ, siue illa generatim, siue particulatim consideretur. Forma equi ex. gra. & forma asini vniuersè acceptæ, vt equi, & asini speciem constituunt; ita etiam in causa sunt, cur equus, & asinus specie distinguantur. Similiter hic equus, & hic asinus, propria forma, specie, non numero differunt. At verò duo asini, vel duo equi non forma quidem, sed hac forma numero distinguuntur. Quod igitur formã hãc, singularemque reddit, illud ipsum principale indiuiduationis principium censendum est. Ad quintam, prior pars maioris propositionis concedenda est, si de communissima vnitate, quã transcendentalem appellant, sermo fiat: posterior autem pars, qua dicitur, ab eodem vnumquodque vnitatem, & distinctionem habere, à quo habet esse; prorsus neganda est, loquẽdo de vnitate, atque distinctione numerica. Admittimus quidem, à forma præcipuè vnumquodque & esse, & vnitatem, & specificam distinctionem accipere: veruntamen aliud principium est, à quo vnitatem, atque distinctionem numericam recipit. Ad sextam concedendum est, vnitatem generis, speciei, atque etiam indiuidui, in esse physicò, formam consequi; hoc idem tamen negandum est, in esse metaphysico. Ex. gra. forma animalis, puta anima, suo modo, physicè animal constituit: sic rationalis anima physicè constituit hominem: & hæc rationalis anima physicè constituit hunc hominem. At verò metaphysicè, vnitas animalis à forma non pendet, sed à differentia specifica subalterna, substantiam corpoream ad esse animalis cõtrahente. Similiter vnitas hominis non pendet à forma, sed à differentia specifica, specialissima, contrahente animal ad esse hominis; ac proinde vnitas indiuidui ab hac forma metaphysicè non pendebit, sed à differentia indiuiduali, naturam hominis ad esse, hoc, puta, ad Petrũ, vel Ioannem contrahente. Ad postremam, concedimus, nihil existere posse, nisi sit singulare; negamus tamen inde sequi, vt singulare, quatenus singulare est, necessariò existat: tunc enim singularia intra prædicamenti seriem contineri non possent; ac propterea falsum est, ab eodẽ singularitatem sumi debere, à quo sumitur existentia. Forma itaque est principium existentiæ singularis, vel singularis existentis; non tamen est principium singularis simpliciter, vel illius singularitatis, quam nunc quærimus. Ad confirmationem, sumptam ex Auerroe disp. 1. contra Algazelem, in solutione dubij octaui, respondendum est, inde potius elici, formã, secundum Auerroem, esse causam cõuenientiæ in multitudine numerali, quàm distinctionis; hæc enim sunt verba Auerrois. *Et sic anima Petri, & Guilelmi essent vna, & eadem in forma, & pluralitas numeralis. s. diuisio, sequitur vnum in forma ratione materiæ.* Nescio quem codicem legerit Zabarella, vt ipse asserit, emendatissimum; legi enim hæc verba in pluribus codicibus. Ad alias Auerrois autoritates, elicitas ex 2. lib. de Anima com. 2. & 9. patere potest responsio ex ijs, quæ paulò superiùs dicta sunt: intelligendæ sunt enim de constitutione indiuidui in esse physico, & quo ad existentiam, non tamen in esse metaphysico, & quo ad essentiam. Etenim indiuiduum, ait Auerroes, nõ est indiuiduum, supple physicè, per suam formã; & propterea forma dicitur principium, indiuiduum physicè constituens, non autem principium singularitatis, & indiuiduationis. Hæc satis de opinionibus aliorum.

Ad quintam rationem.

Ad sextam rationem.

Ad postremã rationem.

Ad confirmationem.

Ad alias Auer. autoritates.

Vera sententia de principio indiuiduationis. *Cap. XXXIII.*

REiectis iam opinionibus illis, quæ minus cum veritate consentiunt; temporis opportunitas illud exposcere videtur, vt verissimam, quam arbitramur, sententiam, de indiuiduationis principio, in medium afferamus, explicemus, rationibus comprobemus, atque ab obiectionibus, dubitationibusque vindicemus. Ea autem est, quam primò inter Arabes subtilissimus Auicenna excogitauit, & lib. 5. Metaph. suæ, multis in locis aperuit, & enodauit. Arbitratus est celeberrimus iste metaphysicus, quemadmodum duæ species eiusdem generis inter se differentijs specificis primo distinguuntur, atque eisdem in esse specifico primò constituuntur; ita duo eiusdem speciei indiuidua indiuidualibus differentijs inter se primò distingui, atque eisdem etiam in esse indiuiduali, vel singulari primò constitui. Has indiuiduales differentias, cùm nomine carerent, atque vt difficulter animo concipi, ita vix verbis exprimi possent, Varro primùm, vir & eruditione, & eloquentia insignis, referente Suessano lib. 5. Metaph. disp. 5. c. 3. hecceitates appellauit: nec ineptè quidem, quoniam ijs ipsis indiuidua sunt hęc: vel quia natura communis, per se extensa, & dilatata, earum interuentu, coarctatur, & deducitur

Auic. sententia de principio Iduidua tionis.

Quo nomine appellauerit Varro differentias indiuiduales.

citur ad esse hoc. Nemo igitur in posterum hecceitatis nomen horreat, aut scholasticorum quorundã figmẽtũ arbitretur, cùm è Senatore illud grauissimo, Latinæq; linguæ peritissimo effluxerit. Non fuit noua hæc opinio de singularis vnitatis fundamento, nã ex veterib. quoq; Philosophis Plotino, & Proclo eadẽ suboluisse visa est. Plotinus.n.eodẽ referente Suessano, differẽtias assignans, quib. aĩæ distinguũtur, & numerantur, interiorib. eas numeris distingui, & numerari asseuerauit: quos quidem numeros multi ex Scholasticis Doctoribus modos, seu gradus interiores appellare consueuerunt. Proclus eas ipsas differentias, quibus indiuidua primò distinguũtur, græco nomine ἰδιότροπεις appellauit, qđ latinè diceres intimas proprietates. Inter scholasticos Doctores hanc sñiam amplexatus est subtilis Doctor, lib. 2. Sent. d. 3. per totam distinctionem; sed potissimùm q. 6. atque rursus in quolibetis q. 2. art. 2. & ex recentioribus eam pariter defendit Petrus Fonseca, lib. 5. Metaph. cap. 6. q6. 5. vt alios plures omittam. Non egeret hæc sñia longa explicatione, cùm eius veritas ex aliarum opinionum absurditate iam satis omnibus patere possit: nihilominus, quia subtilissima est, multaque nostratu digna, & necessaria continet; ideo eam, quò facilius intellectus cuiuslibet acquiescat, & fundamentis stabilire, & digressionibus explicare, & validissimis etiam rationibus confirmare non grauabimur.

Nõ est omnino barbarum hecceitatis nomen.

Plotinus.

Proclus.

Scotus.

Petrus Fonseca eiusdem sententiæ.

Fundamentum præcipuum prædictæ opinionis defendendæ. Cap. XXXIV.

ILlud igitur in primis, tanquam solidissimum huiusce opinionis fundamẽtum, accipiamus, quod supra etiam animaduersum est, vid. in præsenti disputatione de constitutione indiuidui in esse metaphysico præcipuum sermonem esse, quatenus. s. illud in prædicamento collocatur; nihil curando vtrum consistentiam adhuc in rerum natura acquisierit, an non. Id cùm ita se habeat, manifestum est, in quolibet prædicamento, vt etiam supra notauimus, duo extrema reperiri: alterum, de quo nihil prædicatur, & hoc est genus generalissimum: alterum, cui nihil subijcitur, & hoc est indiuiduum. Genus generalissimum speciebus omnibus, sub se contentis, commune quoddam est, eiusque naturæ non repugnat, quominus in illis inueniatur, aut ad illas descendat: descendere aũt ad illas nequaquã potest, nisi alicuius specificæ differentiæ interuentu, quasi contrahatur, atque maximam illam communitatem, quæ generica est, quodammodo deferat, atque abijciat. Exempli gra. substantia, quæ est genus generalissimum, duas sub se species proximè continet, spiritum, & corpus; estque ad illas indifferens, atque cõmunis, quia cum vtraque reperiri potest. Faciamus nunc, substantiam ad harum specierum alteram descendere debere, puta, ad corpus, id profectò fieri nunquam poterit, nisi aliqua differentia specifica interueniat, quæ communem substantiam contrahat, atque ad inferiorem substantiam deducat: huiusmodi autem differentia est ipsum corporeum, quod incorporeo opponitur. Si itaque substantiæ corporeum addamus, tum primùm vnam eius speciem, quæ corpus est, constituemus: quod quidem corpus, hac specifica differentia, quæ est corporeum, ab altera substantiæ specie, quæ est spiritus, primò differt. Similiter corpus per animatum ad animal, animal verò per rationale ad hominem deducitur: differtque homo rationalitate, tãquam differentia specifica, à cæteris animantibus: sicut & animal, hoc ipso, quod est esse animatum, tanquam differentia specifica, à rebus animæ expertibus distinguitur. Iam verò vt animal omnibus sub se contentis, speciebus commune est, nec quicquam obstat, quo minus in omnes descendere possit; ita homo omnibus indiuiduis, sub se contentis, commune quoddam dicitur, nec impedit quicquã, quominus in hoc, vel in illud, puta in Petrum, Franciscũ, Ioannem, aut in alios descendat. Sicut autem genus nunquam ad speciem aliquam, nisi specificæ differentiæ interuentu, descendere potest; ita nunquam potest species ad indiuiduum aliquod contrahi, nisi interuentu differentiæ indiuidualis. Et est eadem vtrobique ratio: vt enim genus ad species; ita omnino species ad indiuidua se habet: nec aliud fortasse discrimen est, nisi quia genus ad suas species, per nominatas differentias, aut saltem per aliquas nominatas, contrahitur; (quia multæ sunt differentiæ specificæ, nomine carentes) species verò contrahitur ad indiuidua, per differentias innominatas: quas tamen, si ficto aliquo nomine appellare velimus, id absque purgatarum aurium læsione efficere non valemus: horrent enim purgatæ aures huiusmodi nomina, vt Socrateitatem, Platoneitatem, Petreitatem, & id genus alia, quibus indiuiduales differentiæ, tanquam reconditæ, & in intima indiuiduorum sub

Nota diligenter hoc fundamentũ, ne error contingat in disputando.

Speculare hic descẽsum generis in suas species.

Explicat hic munus dĩæ specificæ, quò facilius indiuidualis dĩæ officiũ intelligatur.

Vt genus descẽdit in species per dĩas specificas; ita species descẽdit in indiuidua per dĩas indiuiduales.

Aliquæ dĩæ specificæ sũt nõiatæ; oẽs verò dĩæ indiuiduales sunt innominatæ.

Materia, & forma, quia aliunde accipiūt singularitatem, non põt esse principia indiuiduationis.

stantia latentes, exprimuntur. Hinc apparet, tametsi materia, & forma re ipsa in indiuiduo reperiuntur; ea tamen non esse principia, quibus indiuiduum in esse indiuidui primò constituitur: nam si ipsam quoque naturam communem, vt ex.gra.hominis, consideremus: ad eam pariter materiam, & formam, tāquam interna principia pertinere, inueniemus: homo enim, vniuersè acceptus, constat ex materia, & forma, eodem modo spectata. Aliquid igitur, pręter materiam, & formam, naturæ communi addere, necesse est, quo ipsa fiat hæc, quo indiuiduū constituatur, atque ab alio quocunque, iam constituto, primò distinguatur; & propterea id, quod illi additur, debet esse aliquid primò, & per se hoc, & natura sua penitus incommunicabile. Itaque vt homo in Petrum descendat, non additur illi præcipuè materia, & forma, cùm iam hæc duo principia in homine reperiri dixerimus; neque etiam additur illi materia hæc, aut forma hæc; maxima enim cōfusio in indiuiduo esset, si, pręter naturam communem, quā continet, ex materia, & forma constantem, eidem quoque hæc materia, & hæc forma adiungerentur. Nihil igitur naturæ communi adiungi potest, vt in indiuiduum descendat, nisi illud, quo ipsa primùm fit hæc, & deinceps materia, & forma, in eadem contentæ, singularitatem acquirant: huiusmodi autem est aliquod simplicissimum, quod in alia abire, aut dissolui non potest; sed penitus incommunicabile est: quod certè aliud non est, nisi indiuidualis illa differentia, quæ hecceitas, vocabulo satis idoneo, nuncupatur. Hanc interdum Scotus materiam totius appellauit: nam indiuiduum, vt Socrates, & materia totius, atque etiam ex forma totius metaphysicè constituitur. Forma totius est humanitas, à qua Socrates denominatur homo. Materia totius est differentia indiuidualis, vt Socrateitas; quæ ideo dicitur materia totius, quia in sese humanitatem recipit, eo ferè modo, quo materia partis in sese recipit formam partis, vt corpus animam. Et quemadmodum ex corpore, & anima indiuiduū physicè conficitur; ita ex Socrateitate, & humanitate indiuiduum, quod est Socrates, metaphysicè constituitur. Socrateitas igitur sicut est ille gradus, illa realitas, & illa (vt ita dicam) entitas positiua, qua primò Socrates in esse Socratis cōstituitur; ita illa eadem est, qua primò Socrates à quocunque alio indiuiduo, iam constituto, discriminatur. Hanc differentiam indiuidualem, siue indiuiduationis principium, non nunquam Scotus vltimam materiæ, & formæ realitatem appellauit; nec temerè, quidem; quoniam in indiuiduo, vt in Socrate, non solùm materia, & forma, verùm etiam hæc materia, & hęc forma reperiuntur; ex quibus, simul iunctis, hoc compositum proficiscitur. Nunc autem seorsum hanc materiam consideremus, in qua quidem duo formalibus rationibus distincta reperiuntur: alterum est natura materiæ, quæ per se cum pluribus communicabilis est, atque in hoc, vel illo indiuiduo reperiri potest; alterum est differentia indiuidualis, contrahens materiam ad esse hoc; ex quibus duobus, simul iunctis, fit materia hæc. Cæterùm hæc differentia indiuidualis non est substātia aliqua, à materia seiuncta, neque accidens quoddam, illi extrinsecùs additum; sed est veluti quidam gradus eius, & vltima realitas, quæ cum natura cōmuni materiæ efficit materiam hanc. Vna itaque tantùm numero res est materia hæc; nihilominus in hac vna re duæ (vt ita dicam) realitates, formalibus inter se rationibus distinctæ, reperiuntur; quia ratio formalis, siue conceptus vnius non est ratio formalis, siue conceptus alterius; & hæc sunt, vt diximus, realitas naturæ communis materiæ, & realitas differentiæ indiuidualis, eandem naturam communem ad esse singulare deducentis. Quemadmodum etiam homo, ex animali, & rationali constitutus, vnica res est; tamen in hac vnica re alia est realitas animalis, & alia est realitas rationalis: formalibus enim rationibus huiusmodi realitates inuicem distinguuntur. Vltima igitur realitas materiæ est differentia indiuidualis, contrahens naturam communem materiæ ad esse hoc; qua quidem vltima realitate vna materiæ portio, quæ in hoc indiuiduo reperitur ab alia portione materia, quæ reperitur in alio indiuiduo, primò distinguitur. Vltima pariter realitas formę est differentia indiuidualis, contrahens naturam communem formę ad esse hoc: quo fit, vt hęc materia, & hęc forma, simul iunctæ, hoc compositum constituant; ac proinde si radicem, originem, seu principium indiuiduationis indagare velimus, dubio procul illud in nullam rem aliam referre poterimus, nisi in ipsammet differentiam indiuidualem, quę hecceitas appellatur, vt iam satis explicatum est.

Cur indiuidualis dřia dicatur materia totius.

Indiuidualis dřia vltima tum materiæ, tum formæ realitas appellatur.

Dřia indiuidualis nō est substātia, nec accidens extrinsecùs naturæ additū, sed gradus eius interior.

Dřia indiuidualis materiæ.

Dřia indiuidualis formę.

prædicta sententia tribus validissimis Scoti rationibus confirmatur. *Cap. XXXV.*

POsito fundamento præcipuo,quo prædicta sententia iam satis commodè explicata est; eadem nunc tribus subtilissimis Scoti rationibus comprobatur. Libenter equidem à Scoto rationes sumo;quoniam certè neminem reperi,qui eo subtiliùs, & diligentiùs hanc quæstionem excusserit,atque in intimam naturæ singularis vnitatem penetrarit. Prima ratio est huiusmodi; Cùm vnitas ex 4. Metaph.propria sit entitatis affectio,fit,vt quælibet vnitas aliquam per se entitatem necessariò consequatur:sed vnitas indiuidui est simpliciter vnitas:eanque indiuiduum est perfectè,& simpliciter vnum;igitur vnitas indiuidui consequitur necessariò aliquam entitatem: non consequitur autem entitatem naturæ; quia, vt supra dotuimus, natura habet per se vnitatem propriam, minorem vnitate numerali; ergo consequitur aliquam aliam entitatem, naturæ entitatem determinantem, atque illam ad esse singulare contrahentem: hæc autem non est nisi entitas differentię indiuidualis, ex qua vna cum natura specifica indiuiduum,quod est perfectè,& simpliciter vnum, constituitur:igitur indiuiduum primò,& per se per differentiam indiuidualem est indiuiduum. Secunda ratio; Cũ omnia,quæ differunt,proprijs differentijs differant, & inter differentias quoque differentia reperiatur;ne in differentijs ipsis abeatur in infinitum,opus est tandem,vt differentiæ rerum omnium, quæ differunt,ad aliqua primò diuersa reuocentur, in quibus sit status,nec vlteriùs progredi liceat:sed indiuidua eiusdem speciei inter se differunt;igitur eorum differentiæ ad aliqua tandem primò diuersa reuocandæ sunt:hæc autem primò diuersa non possunt esse natura,quæ in hoc,& in illo indiuiduo reperitur;quoniam indiuidua eiusdẽ speciei in natura conueniunt;neque etiam possunt esse materia,& forma,aut accidentia aliqua; hæc enim,vt perspicuum est,non sunt primò diuersa,sed in specifica natura conueniunt:quęcunque autem sunt primò diuersa,in nullo penitus conueniunt,vt patet ex 5. Metaph.capite de eodem,& diuerso;igitur duo hæc primò diuersa,quibus duo indiuidua eiusdem speciei distinguuntur,erunt duæ differentiæ indiuiduales. Probatur hæc consequentia; quia in indiuiduo,metaphysicè constituto,nihil aliud reperitur,nisi natura communis,quæ est specifica, & id,quod illam ad esse singulare deducit,quod non est,nisi differentia indiuidualis. Itaque duæ differentiæ indiuiduales,vt Socrateitas,& Platoneitas,dicuntur primò diuersæ;quia nec in specie specialissima,nec in genere subalterno,nec in genere generalissimo,immò ne in ente quidem quidditatiuè,vt aiunt,conuenire possunt:quoniam ens de duabus differentijs indiuidualibus non in quid,sed solùm per modum denominationis prædicatur. Duæ igitur differentiæ indiuiduales eo modo in ente conueniunt, quo duo ligna alba conueniunt in albedine;albedo enim de duobus lignis albis non prædicatur in quid, sed per modum denominationis;sic ens de duabus differentijs vltimis non prædicatur in quid,sed solùm per modũ denominationis. Tertia ratio;sicut se habet natura generica ad differentiam specificam; ita natura specifica ad differentiam indiuidualem:sed principium,contrahens naturam genericam ad vnitatem specificam,est differentia specifica; ergo principium, contrahens naturam specificam ad vnitatem indiuidualem,est differẽtia indiuidualis. Minor propositio est manifesta. Maior autem sic explicatur:quanuis enim inter differentiam specificam, & indiuidualem nõ nihil discriminis intercedat;plura tamen sunt,in quibus ipsæ conueniunt, maximamq; similitudinem habent. Primò igitur in eo conueniunt;nam sicut entitati, à qua sumitur differentia specifica,repugnat diuidi in plura,quæ specie distinguantur, &, ratione illius differentiæ specificæ,id,quod per ipsam constitutum est,puta species,in plura eiusdem rationis,hoc est, in plures species diuidi non potest,ita entitati,à qua indiuidualis differentia sumitur, repugnat diuidi in plures partes subiectiuas,&,ratione illius,id,quod per ipsam constitutum est, puta indiuiduum,in plura eiusdem rationis,hoc est,in plura indiuidua diuidi nequit. Conueniunt secundò,quia sicut realitas,à qua sumitur differentia specifica, habet rationem actus, realitatem illam determinantis,& contrahentis,à qua sumitur genus;ita realitas,à qua sumitur differentia indiuidualis,habet rationem actus,realitatem illam determinantis,& contrahentis,à qua sumitur species. Conueniunt tertiò;quia sicut illa entitas, à qua sumitur differẽtia specifica,est primò diuersa ab alia eius generis entitate, quia.s.habet conceptum simpliciter simplicem, quique in alios conceptus abire non potest,ita entitas, à qua sumitur diffe-

Prima ratio. *Secunda rõ.* *Dñæ indiuiduales sunt primò diuersæ,nec in aliquo cõi prædicato quidditatiuè conueniunt.* *Tertia ratio.* *Prima cõuenientia inter dfiam specificã,&dfiam indiuidualẽ.* *Secunda cõuenientia.* *Tertia cõuenientia.*

rentia indiuidualis, ab alia eiusdem generis entitate primò diuersa est: nam hæc quoque habet conceptum simpliciter simplicem, ex quo alij cõceptus elici nequeunt. Sicut ergo differẽtia specifica, quæ est aliquod positiuum, primò, & per se speciem constituit, atque per ipsam vna species, iam constituta, ab altera primò distinguitur; ita differentia indiuidualis primò, & per se indiuiduum componit, atque per ipsam vnum indiuiduum, iam constructum, ab altero primò seiungitur.

Thomistarum responsiones ad argumenta Scoti reijciuntur. *Cap. XXXVI.*

CÆterùm quantùs hæc argumenta Scoti firmissima, & subtilissima sint, nihilominus non defuerunt è Thomistarum familia, qui ea soluere conati sunt: propterea, ne quid detrimenti iam probata, & explicata sententia, de indiuiduationis principio pariatur, quanti roboris eorum solutiones sint, nobis hoc capite considerandum est.

Caiet. & Iauelli rñsio ad primum arg. Scoti.

Ad primum igitur argumẽtum Caietanus, Iauellus, & passim omnes Thomistæ negant minorem propositionem; aiũt enim, numeralem vnitatem esse propriam affectionem, quæ materiam, quantitate signatam, non item hecceitatem, consequitur, vt arbitratus est Scotus.

Hæc responsio ex iam dictis reijcitur.

Hæc responsio non indiget confutatione; supra enim fusissimè Thomistarum sententia de materia signata refutata est: vbi probatum est, materiam, quantitate signatam, indiuiduum consequi, non solùm metaphysicè, verùm etiam physicè constitutum: physicè enim ex materia, & substantiali forma indiuiduum conflatur: quantitas autem præsertim definita, & determinata, quemadmodum omne accidens, substantialem formam in materia consequitur. Non igitur materia, quantitate signata, huiusmodi entitas est, quæ communi naturæ addita, ipsam ad esse singulare deducat; sed ea entitas, vt supra docuimus, est quidam gradus inferior naturæ specificæ, qui appellatur hecceitas, & illa eadem æquatum huius affectionis. s. numeralis vnitatis subiectum statuitur.

Eorundẽ responsio ad secundum arg.

Ad secundũ respondent, duo indiuidua suis quantitatibus, tãquã primis distinctionis principijs numero differre; quãtitates aũt differre suis sitib. prout situs dicit ordinẽ partiũ in toto: situs verò differre ordinibus partium: ordines tandẽ distingui se ipsis, qm̃ de ratione ordinis est distinctio, hicque statum esse.

Confutatio.

Si huiusmodi responsionem diligenter consideremus, atque illius vim rectè perpendamus, nihil profectò aliud ex ea eliciemus, nisi duo indiuidua eiusdẽ speciei inter se primò ordinibus esse distincta: quod an verum sit, aliorum sit iudicium. Etenim prima radix distinctionis duorum Indiuiduorum ab ijs sumi dẽt, quę primò diuersa sunt; quia vt in argumento dictum est, differentiæ omnes earum rerum, quæ differunt, ad aliqua tandem primò diuersa referri debent: primò autem diuersi sunt ordines, secundum Thomistas; quia distinguuntur se ipsis: igitur indiuidua distinguuntur ordinibus.

Primò diuersa quæ dicantur.

At verò absurdum est, ordines esse primò diuersos, atque se ipsis distingui: nam primò diuersa, vt habetur 4. Metaph. loco superius citato, illa dicuntur, quę in nullo quidditatiuè conueniunt: ordines autẽ partium, qui nihil aliud sunt, quàm proportiones quædam, conueniunt genere, ponuntur enim in genere relationis; non igitur sunt primò diuersi. Cùm autem probatum sit, duas indiuiduales differentias, puta duas hecceitates, primò diuersas esse, atque in nullo genere, immò ne in ente quidẽ quidditatiuè conuenire, sequitur, vt ab illis radix, & origo distinctionis, quà vnum indiuiduum ab altero distinguitur, sumenda sit. Rursus duo indiuidua eiusdem speciei priùs natura inter se propria substantia differunt, quàm aliquo accidente; igitur quantitas, quæ est accidens, non potest esse principium, quo primò, & præcipuè duo indiuidua inter se distinguantur; siquidem substantialis distinctio accidentalem præcedit.

Thomist. rñsio ad 3. arg.

Ad tertium argumentum respondent, illud includere fallaciam petitionis principij; cùm id ponat, quod probari deberet, dari nimirum hanc differentiam indiuidualem, quà duo indiuidua inter se distinguãtur.

Confutatio.

Neminem arbitror esse; qui negare possit, duo indiuidua indiuiduali differentia inter se dissidere: nam si duo genera inter se distinguuntur, distinctione generica, & duę species, distinctione specifica; sequitur proculdubio, vt duo indiuidua inter se differant, differentia indiuiduali. Oritur quidem dubium circa fundamentum, à quo indiuidualis differentia sumitur: sed cùm Scotus iam probasset, illud nec esse posse negationem, neque existentiam, neque quãtitatem, aut alia accidentia, neque rursus materiam, aut formam, conclusit tandem, esse aliquid positiuum internum, quod naturam specificam ad esse singulare deducit. Et quemadmodum id, quod contrahit naturam genericam ad esse specificum, appellatur differentia spe-

cifica

cifica; ita quod contrahit naturam specificam ad esse indiuiduale, Scoto placuit indiuidualẽ differentiam appellare. Validissimæ igitur sunt iam allatæ Scoti rationes, & rem quæsitam planè demonstrant.

Cardinalis Caietani argumenta contra Scoti sententiam de principio indiuiduationis. Cap. XXXVII.

SEntentia quidem siue Auicennæ, siue Scoti, siue cuiusuis alius sit autoris, quæ statuit, indiuiduationis principium hecceitatem esse, adeo mihi semper probata est, vt nullus vnquam tantus labor fuerit, quem libenter non subierim, quo faciliùs eius rei veritas ab omnibus perciperetur. Quapropter cùm multi fuerint ex recentioribus philosophis, qui varijs eã argumentis incesserũt; operęprętium me facturũ existimaui, si, ad cumulatiorem doctrinam, ijs omnibus, aut saltem præcipuis singillatim occurrerem. Incipiam igitur ab argumentis Illustrissimi Caietani, qui in doctissimis suis commentarijs de ente, & essentia q. 5. art. 3. præter Arist. autoritates, quæ supra etiam à nobis, pro confirmatione sententiæ S. Thomæ, adductæ, atque solutæ sunt, tribus præcipuè rationibus, & ijs quidem subtilissimis in Scoti sententiam inuehitur. Quarum prima est huiusmodi; Omnis actus singularis præexigit potentiam singularem, cui actum tribuat; quemadmodum omnis forma particularis præexigit materiam particularem, vt elicitur ex Aristotele secundo, Physic. tex. 38. sed hecceitas est actus singularis, per ipsummet Scotum; ergo præexigit potentiam singularem, cui actum impertiatur: at illa potentia est natura, vel reperitur in natura indiuidui; ergo natura indiuidui est singularis, ante aduentũ hecceitatis; & sic hecceitas non est principium indiuiduationis. Secunda, illa, quæ sunt principia indiuiduationis, se ipsis primò diuersa dicuntur, ipsomet Scoto autore: hecceitates Sortis, & Platonis non sunt huiusmodi; ergo non possunt esse principia indiuiduationis. Probat minorem: id. n. quod magis cũ vno, quàm cum alio cõuenit, ab eo, cũ quo magis conuenit, primò diuersum nõ est: sed hecceitas Platonis magis conuenit cũ hecceitate Sortis, quàm cũ hecceitate albedinis; ergo hecceitates Platonis, & Sortis primò diuersa non sunt. Maior prosyllogismi ex terminis cõspicua est: quod. n. ab alio primò diuersum est, cum illo nequaquam conuenit. Minorẽ autem Caietanus dupliciter probat. Primò quia hecceitas Sortis, & Platonis conueniunt specie: hecceitates verò Sortis, & albedinis differunt genere. Secundò, quia illa magis conuenire dicuntur, quæ magis similia sunt: magis aũt similia sunt, quę sunt magis cõparabilia; sed hecceitates Sortis, & Platonis sunt magis cõparabiles, quã hecceitates Sortis, & albedinis, sicut in vniuersum res eiusdẽ prędicamenti sunt magis cõparabiles, quã res diuersorum prędicamentorũ; ergo hecceitates Sortis, & Platonis non sunt primò diuersæ. Tertia; Quod conuenit vni, & repugnat alteri indiuiduo eiusdẽ speciei, ipsorũ necessariò distinctionem pręexigit: sed proprietas indiuidualis, puta Sorteitas, conuenit Sorti, & repugnat Platoni, qui est indiuiduum eiusdem speciei; ergo proprietas indiuidualis præexigit necessariò distinctionem Sortis à Platone; & sic proprietas indiuidualis non est id, quo primò Sortes à Platone distinguitur: Conclusio est falsa, secundum Scotum: ratiocinatio est bona; ergo altera præmissarum est falsa; vtraque autem eius est; maior quidem in quolibetis quęst. secunda, minor verò ea ipsa conclusio est, quam Caietanus impugnat; ergo ipsemet Scotus omnino falsus conuincitur. Hæc Caietanus.

Primũ argũ Caietani.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Solutio argumentorum Caietani. Cap. XXXVIII.

SVbtilissima quidem sunt hec Caietani argumenta; non desunt tamen solutiones, quibus expediri facilè possint. Ad primum, quod Thomistę magni æstimant, illudque aduersus Scoti sñiam, validissimam demõstrationem esse putant, respondendũ est, si quid roboris illud habeat, non minus Scoti sñiam, quàm reliquorũ omnium de principio indiuiduationis sñias oppugnare, ac propterea doctissimũ, & Illustrissimũ virũ semetipsum proprio telo cõfodere, & iugulare. Siue. n. quantitas, siue forma, siue materia, quantitate signata, siue quoduis aliud indiuiduationis principiũ statuatur; id omne singularis actus dicitur: si igitur, secundũ Caietanum, omnis actus singularis potentiam singularem præexigit, sequitur necessariò, vt materia signata, quę ab eodem actus singularis, & principium indiuiduationis appellatur, singularem

Solutio primi argum.

naturam, seu potentiam præexigat: natura igitur singularis erit, antequam per signatam materiam constituatur. Cæterùm nemo est, qui non videat, maiorem illam propositionem aut falsam oīno esse, aut latentem in sese æquiuocationem includere. Falsa quidem est prædicta propositio: quoniam si actus singularis potentiam singularem pręexigit; eadem ratione actus specificus specificam potentiam præexigeret; atque ita differentia specifica, generi aduenīēs, non haberet vim ipsum ad esse specificum deducendi; sed illud iam in esse specifico constitutum inueniret, quod tamen communi omnium consensione reprobatur. Sicut ergo actus specificus, hoc est, differentia specifica, præexigit non quidem potentiam, seu naturam specificam, sed potentiam in aliqua natura ad esse specificum, ita actus, seu differentia singularis præexigit non quidem potentiam singularem, sed potentiam in aliqua natura ad esse singulare; natura enim specifica, quæ per se communis est, potentiam, vel habilitatem habet, ut alicuius differentiæ indiuidualis interuentu, ad esse singulare contrahatur, & saltem per accidens, aut secundum denominationem, singularis fiat.

In hoc consistit vis solut. speculare diligenter.

Explicatur locus Arist. li. 2. Phys. tex. 38.

Verùm quoniam hæc Caietani propositio tanquàm fundamento nititur autoritate Aristotelis libro secundo, Phys. tex. 38. ideo, ad pleniorem huius argumenti solutionem, locus ille nobis lustrandus est. Disputans ibi Aristoteles de causis, inter tria theoremata, quæ in eo textu potissimùm affert, hoc præcipuum reperitur, nimirum sicut effectus communis reddenda est causa communis; ita effectus particularis reddenda est causa particularis: itaque causa statuę statuarius est, & causa huius statuę hic statuarius.

Caiet argūm vnde deductum.

Caietanus autem ex hoc loco occasionem sumit ita argumentandi; sicut forma communis pręexigit materiam cōem, cui actum tribuat, vel quam actuet, vt utar eius verbis; ita forma particularis præexigit materiam particularem: & quia forma est actus, materia verò potentia; ideò propositionem vniuersalem effecit, quæ est huiusmodi; omnis actus singularis pręexigit potentiā singularem, quam actuet. Subtilissima quidē est huiusmodi ratiocinatio, & Caietano digna; sed tamen quæ nihil nobis officiat. Forma cōis pręexigit quidē materiam communem, quam actuet.

Quo intelligendum sit, formā cōem actuare materiam cōem

Sed notandum est, formam communem actuare materiam cōem, non esse formam materiæ communitatem tribuere; sed materiam perficere, atque commune compositum in abstracto, & quodammodo metaphysicè constituere. Eadem ratione forma particularis præexigit materiam particularē, quam actuet; sed ipsam actuare, non est eidem particularitatē tribuere; quia illa materiæ portio, quā particularis forma præexigit, est iam particularis ante aduentum illius formæ, sed est ipsam perficere, atque determinare, ita vt ex illis duabus, simul iunctis, particulare cōpositum physicè constituatur.

Perpenditur propositio Caietani, verusque illius sensus explicat.

Cū verò Caietanus hanc vniuersalem propositionē effingit, omnis actus singularis pręexigit potentiam singularem, quā actuet: si actuare idem sit, quod informare; tunc propositio tanquā vera, concedēda est: sed actus non nisi formam significare, aut pro forma supponere pōt, vt cum logicis loquamur; nos autem iam cōcessimus, formam particularē pręexigere materiam particularem, quā informet, perficiat, atque determinet. Si verò actuare aliquid aliud significet, quàm informare, sicut in re nostra significat; tunc propositio absolutè neganda est.

Indiuidualis dif.a nō præexigit potentiam singularem, sed potentiam, vel habilitatē in natura specifica ad eē singulare.

Iam verò indiuidualis differentia, quę ea ratione, qua cōem naturam determinādi vim habet, eamque ad esse singulare deducendi, singularis actus nuncupatur, non pręexigit naturā, seu potentiā singularem, quam perficiat; quia tota vis perficiendi differentiæ indiuidualis in hoc consistit, vt, si naturam cōem ad esse singulare contrahat, singularemque reddat: nō igitur hic actus singularis singularem potentiam, quam actuet, pręexigere debet; sed sat est, si in natura specifica potentiā, vel habilitatem pręexigat, qua ipsa ad esse singulare contrahi, atque deduci possit.

Solutio secūdi argumenti Caieta.

Ad secundum argumentū negatur minor. Ad probationem neganda est iterū minor. Ad primam probationem respondendum est, hecceitates Sortis, & Platonis dupliciter considerari posse. Primò per se, & secundum earum naturam, & sic nec in specie, nec in genere, immò nec in ente quidem, vt diximus, quidditatiuè conueniunt, sed se ipsis primò diuersæ sunt. Deinde secundum respectum, quem habent ad indiuidua, quę constituunt, & hoc modo sicut Sortes, & Plato conueniunt specie, ita etiam differentiæ indiuiduales, in ipsis inclusæ, specie conuenire dicuntur. Hac eadem responsione soluitur altera probatio: neque enim heccecitates Sortis, & Platonis similes sunt, nec comparabiles, nec vnius prædicamenti: etiam si aliquo genere conuenirent, aliquibus differentijs necessariò differrent, atque ita in differentijs abiretur in infinitum. Sunt igitur extra prædicamenta, & entis tantummodo

appel-

appellationem, seu denominationem accipiunt. Ad tertium, distinguenda est maior: illud enim, quod vni indiuiduo alicuius speciei conuenit, & alteri repugnat; aut ponit indiuiduum illud, cui conuenit, iam constitutum esse; aut eo ipso, quo illi conuenit, eodem illud constituit: si ponat indiuiduum, iam constitutum; verum est, illud indiuiduorum distinctionem præexigere: si verò non ponat; tunc distinctionem non præexigit: sed sicut est principium constituens illud indiuiduum, cui conuenit, in esse indiuidui, ita est principium, quo indiuiduum, iam constitutum, ab omni alio indiuiduo distinguitur. Posset etiam hoc Caietani argumentum contra ipsum in speciebus ita retorqueri; quod conuenit vni speciei, & alteri repugnat, ipsarum distinctionem præexigit: rationale conuenit homini, & repugnat asino; ergo ipsorum distinctionem præexigit: non erit igitur rationale id, quo primò homo distinguitur ab asino.

Solutio tertij arg.

Retorquetur argu. contra Caiet.

Duæ subtilissimæ rationes contra Scoti sententiam, ex Aureolo deductæ diluuntur. Cap. XXXIX.

EX Aureolo quoque duæ subtilissimæ rationes eliciuntur, quibus probari potest, hecceitatem non esse principium indiuiduationis. Prima est huiusmodi; sicut animal multis speciebus, sub se contentis, commune est; & ratione alicuius sibi additi, ad vnam, vel ad alteram contrahitur, fiuntque multæ signatæ propositiones, vt dicendo homo est animal, bos est animal, leo est animal, & de alijs eodem modo; ita hæcceitas multis hecceitatibus, sub se contentis, cõmunis est; & cùm ad sua inferiora contrahitur, multæ signatæ propositiones pariter fiunt, vt dicendo, Sorteitas est hecceitas, Platoneitas est hecceitas, & sic de alijs. Quæritur nunc aut hecceitas per aliquam differentiam ad sua inferiora contrahitur, aut se ipsa: si se ipsa; ergo eadem ratione natura specifica se ipsa ad esse singulare contrahi poterit: Si per aliam differentiam; ergo in differentijs dabitur processus in infinitum. Altera ratio ea est; Humanitas, vt omnes concedunt, pluribus indiuidualibus differentijs, vt Sorteitati, Platoneitati, & alijs pluribus communis, atque indifferens est: nunc verò, cùm humanitas ad Sorteitatem determinatur, aut id efficit, rõne humanitatis simpliciter, aut per aliud, ipsi additum, quod ab ea indifferentiam remoueat: id quidem ratione humanitatis simpliciter esse non potest; quoniam quod secundum suam formalem rationem pluribus communis, atque indifferens est, secundum eandem formalem rationem ad vnum determinari non poterit: id igitur fiet, ratione alicuius ipsi additi, quod ab ea indifferentiam remoueat: sed humanitas remota indifferentia, iam indiuidua, & singularis est; igitur est indiuidua ante aduentum Sorteitatis; atque adeo Sorteitas, vel alia quæuis hecceitas, non est principium indiuiduationis.

Prima ratio.

Secunda rõ.

Prima ratio facilè soluitur; negandum enim est quod asserit, ita pluribus hecceitatibus dari vnam hecceitatem communem, pro prima intentione acceptam, quemadmodum pluribus speciebus datur vnum commune genus, siue illud pro prima, siue pro secunda intentione accipiatur. Nam conueniunt profectò hecceitates omnes in aliqua secunda intentione, quæ tamen non dicit aliquem conceptum communem, qui de illis prędicetur in quid; sed solùm dicit nomen, quod de illis prędicatur in quale, hoc est, secundum denominationem. Et sicut hæc prędicatio signata, vnitas est vna, non est prędicatio quidditatiua, sed denominatiua; ita hęc prędicatio; hecceitas est hecceitas, vel Sorteitas, est hecceitas, est prędicatio denominatiua tantùm, non item quidditatiua. Altera ratio solutu difficilior est: includit enim æquiuocationem quandam, quę multos errare fecit, longèque à vera sententia abduxit. Etenim aliud est in naturalibus, & aliud est in metaphysicis rebus disputare: in naturalibus rebus fateor, id, quod commune est, & pluribus indifferens, ad vnum determinari non posse, nisi aliquid ei adijciatur, quod ab eo illam indifferentiam, atque communitatem remoueat. Exemplum apertissimum habemus de prima rerum omnium materia, quę per se omnibus formis recipiendis indifferens est; ad vnam tamen recipiendam determinari non potest, nisi aliquid ei addatur, hoc est nisi congruentibus affectionibus à naturali agente pręparetur. Hincque fit, vt aliqua materię portio tales in se affectiones contineat, vt ijs ipsis ita ad formam aque recipiendam preparata sit, vt nullam aliam, sic affecta, recipere possit. Secus est in rebus metaphysicis, de quibus nunc sermo est: natura enim specifica communis quidem, & pluribus

Rñsio ad primã rationẽ.

Rñsio ad secundam rationem.

Natura speci fica vt ad ali

quam indiuidualē dr̄iam determinetur nulla indiget affectione.

hecceitatibus indifferens est; tamen non est necesse, vt per aliquid ei additum, ad hanc, vel illam hecceitatem determinetur; sed sat est, si in ipsa potestas quædam, seu non repugnantia, ad omnes etiam simul recipiendas reperiatur. In eadem portione materiæ duæ formæ diuersi generis, & non subordinatæ simul esse non possunt; propterea opus est, vt à naturali agẽte aliquibus qualitatibus illa materiæ portio ita afficiatur, vt formam, quam habet, abijciat, eam verò, quam determinatæ illæ affectiones respiciunt, in sese recipiat. Natura verò specifica, de qua modò differimus, quanuis ad aliquam hecceitatem, vt ad Sorteitatem contracta sit; eadem nihilominus per aliquam aliam differentiam indiuidualem adhuc contrahi, ac determinari potest, nec vllis omnino affectionibus indiget. Itaque per nihil ei additum, ad aliquam hecceitatem determinationem acquirit; sed ea ipsa hecceitate, veluti forma quadam, singularis fit: ab eo verò, quod indiuiduum physicè patit, tanquam ab efficiẽte causa, eandem singularitatem adipiscitur.

A quonā specifica natura singularis fiat.

Sueßani argumenta contra Scotum. *Cap. X L.*

Arg. primū. SEd & Sueßanus, loco supra citato, octo rationibus ostendere nititur, Scotistarum sententiam Peripateticis omnibus aduersari; & primò sic argumentatur. Si duo indiuidua eiusdem speciei aliquibus indiuidualibus differentijs, seu hecceitatibus inter se differrent, sequeretur, vt duo indiuidua æquè essentialem sub specie differentiam haberent, sicut duæ species æquè essentialem differentiam habent sub genere: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probat falsitatem consequentis, autoritate omnium peripateticorum, qui sanxerunt, quæcunque sub genere differunt; essentia, quæ verò sub specie, accidentibus diffidere; citatque Aristotelem, Auerroem, Porphyrium, Boetium, Philopponum, Ammon. Simpl. Them. & ad summam omnes Peripateticos. Consequentiam verò sic deducit; quæcunque differunt differentijs, quæ sub specie, & sub quolibet supra speciem, primò diuersæ sunt, essentia differunt: sed duo indiuidua differunt differentijs, nimirum hecceitatibus, quæ sub specie, & sub quolibet supra speciem, primò diuersæ sunt; igitur duo indiuidua essentia differunt. Maior est nota; quoniam hac potissimùm ratione species essentia differunt, quia differunt differentijs, quæ sub genere, & sub quolibet supra genus, primò diuersæ sunt, vt omnes testantur.

Arg. secūdū. Secundò, quæcunque differunt differentijs, quæ non sunt de ratione formali speciei, immò sunt quasi extra rationem formalem illius, & cuiuscunque superioris ad speciem, essentia differunt: sed indiuidua differunt hecceitatibus, quæ sunt extra essentiam speciei, & cuiuscunque superioris ad ipsam; igitur duo indiuidua essentia differunt. Minor est Scotistarum. Maiorem autem sic probat; quia duæ species sub genere non alio differunt, nisi quia differentijs differunt, quæ ab ipso genere, & ab omni superiori ad genus formaliter differunt.

Arg. tertium. Tertiò, omnia differentia, quorum ratio differendi non est accidens, essentia, non item accidentibus distinguuntur: sed duo indiuidua sunt differentia, quorum ratio differendi est hecceitas, quæ non est accidens alicuius illorum; igitur duo indiuidua non accidentibus quidem, sed essentia distinguuntur. Probat minorem, quia si hecceitas esset accidens, aut esset accidens propriùm, aut commune; cùm tamen neutrum istorum sit.

Arg. quartū. Quartò, Omnis differentia aliquorum, plusquàm propriis, & specialibus accidentibus eorum, est differentia essentialis, & specifica: sed si indiuidua differũt hecceitatibus, differunt plusquàm propriis, & specialibus differentiis eorum; ergo si indiuidua differunt hecceitatibus, eorum differentia essentialis, atque specifica est. Probat maiorem; quoniam differentia, quæ fit accidentibus communibus, est accidentalis: differentia, quæ fit accidentibus essentialibus, vt leonis, & hominis, suis proprietatibus, est essentialis, pertinens ad secundum modum dicendi per se; igitur differentia, quæ fit ijs, quæ antecedunt propria, & essentialia accidentia, erit simpliciter essentialis: sed hecceitates, secundum Scotistas, tàm propria, quàm communia indiuiduorum accidentia antecedunt; igitur duo indiuidua eiusdem speciei, natura, & essentia distinguuntur.

Arg. quintū. Quintò, Accipit duas hecceitates, puta Socratis, & Platonis, & arguit eo ferè modo, quo arguebat Aureolus; hecceitas Socratis, remoto omni opere intellectus, plus conuenit cum hecceitate Platonis, quàm cum nihilo, vel hyppocentauro; igitur propter operationem intellectus, vna realis natura, & ea quidem communis danda est, in qua duæ

illæ

illæ hecceitates conueniant; atque ita illæ duæ hecceitates primò diuersæ non erunt, quod est contra Scotistas. Probat consequentiam; quia cuiuslibet relationis realis dandum est fundamentum reale, vt patet per eosdem: sed conuenientia, præter operationem intellectus, est relatio realis, vt ijdem affirmant; igitur dandum est fundamentum reale talis relationis: huiusmodi non potest esse singulare, vt ipsi dicunt; erit igitur aliqua natura realis, ac proinde dabitur hecceitas realis communis, quæ ad hanc, vel illam hecceitatem contrahitur. Sextò, Cùm vnitas sit entis affectio, omne illud, quod proximè consequitur vnitas, est verè, &, vt aiunt, formaliter ens: sed hecceitatem proximè consequitur vnitas; igitur hecceitas est formaliter ens; atque adeo hecceitates non erunt primò diuersæ, cùm in ente conueniant. Septimò illud assumit, nimirum, hecceitatem, cùm sit formaliter ens, esse quoddam per se intelligibile; tunc ita argumentatur; omne, quod est per se intelligibile, antequam intelligatur, est potestate cognitum, & intellectum; igitur hecceitas, cùm sit per se intelligibilis, antequam intelligatur, erit potestate cognita, & intellecta: sed omne potestate cognitum huiusmodi est, à quo intellectus in actu abstrahi potest; igitur ab hecceitate abstrahi poterit intellectus in actu; id autem omne est per se indiuiduum, apud Auerroem; igitur hecceitas erit per se indiuiduum; at indiuiduum, per Scotistas, constituitur hecceitate, igitur hecceitatis erit hecceitas, quod videtur absurdum. Octauò, Si indiuidua hecceitatibus inter se differrent, sequeretur, vt duo indiuidua eiusdem speciei, puta Socrates, & Plato, & duo indiuidua diuersarum specierum, vt Socrates, & Brunellus, vel hic asinus, inter se æqualem differentiam indiuidualem haberent: Sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Falsitas consequentis est nota: quia Socrates, & Plato differunt accidentibus: Socrates verò, & Brunellus differunt essentia. Consequentiam sic probat: quæcunque enim ijs differunt, quæ primò diuersa sunt, æquè differunt; quia primò diuersa inuicem maximè distant; sed Socrates, & Plato inter se differunt hecceitatibus, quæ primò diuersæ sunt; & hecceitatibus pariter differunt Socrates, & Brunellus; igitur duo indiuidua eiusdem speciei, & duo indiuidua diuersarum specierum æqualem differentiam indiuidualem habent.

Arg. sextum.

Ar. septimū.

Arg. octauū.

Prædictorum argumentorum solutio. Cap. X LI.

Ad primum argumētum.

HÆc quoque Suessani argumenta facilè dissoluuntur. Ad primum præmittendum est, essentialem differentiam dupliciter accipi posse, primò pro differentia magis propria, quæ teste Porphyrio in prædicabilibus, facit aliud; deinde verò pro differentia, qua vna natura substantia, vel, vt Scholæ loquuntur, essentia, differt ab alia. Grauiores Peripatetici in eo conueniunt, eiusdem speciei indiuidua essentiali differentia, primo modo accepta, non differre: nanque Socrates alter quidem est à Platone, non tamen alius; nihilominus duo indiuidua eiusdem speciei inter se differunt, essentiali differentia, secundo modo sumpta; quoniam vtrunque propriam substantiam, atque naturam habet, ab altero distinctam; substātia enim Socratis non est substantia Platonis, neque contrà. Et quanuis Peripatetici affirment, eiusdem speciei indiuidua inter se accidentibus dissidere; considerandum tamen est, eos non loqui de prima radice distinctionis, qua vnum indiuiduum ab altero distinguitur; sed de manifestiore differentia, quæ in causa est, cur nos, vnum indiuiduum ab altero distinctum esse, cognoscamus: multa enim sunt accidentia, vt albedo, nigredo, gibbositas, blesitas, nasi curuitas, aut simitas, & id genus alia, quibus vnum eiusdem speciei indiuiduum ab altero distinguitur; tamen, vt supra luculenter ostendimus, indiuiduum priùs natura constitutum est, quàm huiusmodi accidentibus sit affectum; ea enim ab ipso potius singularitatem accipiunt, quàm quòd illi singularitatem aliquam tribuant. Non ergo duo eiusdem speciei indiuidua primò, & per se accidentibus, sed proprijs substantijs, seu gradibus quibusdam, qui in proprijs substantijs latitant, distinguuntur. Nunc ad formam argumenti respondendum est, distinguendo consequentiam: si enim illa de essentiali differentia, secundo modo accepta, intelligatur, omninò concedenda est: nam quemadmodum duæ species eiusdem generis inter se essentia differunt, hoc est proprijs differentijs, quæ ipsas in esse specifico constituunt, nec extrinsecùs illis constitutis adueniunt; ita duo eiusdem speciei indiuidua inter se essentia differunt, quia proprijs differentijs differunt, quæ ipsa in esse indiuiduali constituunt; non autem eisdem,

Essentialis dīa dupliciter accipi potest.

Duo indiuidua eiusdem speciei substātia primò differunt.

Qua ratione cōpetat indiuiduis dīa accidentalis.

Respōsio ad formam arg.

iam

iam constitutis, contingunt. Si autem essentialis differentia primo modo accipiatur, pro ea, scilicet quæ facit aliud; tunc consequentia neganda est. Ad probationem concedimus, duo indiuidua differentijs differre, quæ sub specie, & sub quolibet supra speciem primò diuersæ sunt; atque adeo ipsa inter se essentia, hoc est, proprijs naturis, atque substantijs, dissidere, vt explicatum est antè.

Ad 2.3.& 4. argumētum.

Ad secundum, tertium, & quartum argumentum eadem responsione respondendum est: concedendo scilicet, duo eiusdē speciei indiuidua inter se essentia differre, quia, scilicet aliquibus accidentibus non differunt, sed proprijs substātijs; & hoc est, quod probant illa argumenta: negandum tamen est, eadem indiuidua essentia, hoc est specie dissidere, quemadmodum frustra Suessanus ijs argumentis probare contendit.

Ad 5. argm̄.

Ad quintum admittimus, hecceitatem Socratis, remoto quocunque opere intellectus, plùs conuenire cum hecceitate Platonis, quàm cum nihilo, vel hippocentauro: quia quod est ens, maiorem habet conuenientiam cum ente, quàm cum nihilo, vel cum chimera. Cùm verò infert Suessanus, ergo, remoto opere intellectus, aliqua natura communis, & ea quidem realis, danda est, in qua eiusmodi hecceitates conueniant; si id intelligat secundum denominationem, concedimus: si verò secundum quidditatiuam prædicationem, negamus: ea autem natura communis realis non est hecceitas communis, vt ipse putauit (hecceitas enim communis, vt supra docuimus, nullum dicit realem conceptum, sed tantùm commune nomen) sed est natura entis, in quo omnia conueniunt, quæ entia nuncupantur.

Ad sextū ar.

Ad sextum, admittimus pariter, duas hecceitates in ente conuenire: & cùm infertur, ergo non sunt primò diuersæ; neganda est consecutio: ratio negationis est, quia non conueniunt in ente, tanquàm in eo, cuius quidditatiuam prædicationem recipiant; sed tanquàm in eo, cuius tantummodò nomen cum illis commune sit.

Primò diuersa quæ dicantur.

Quæcunque autem sic se habent, primò diuersa dicuntur: cùm enim nihil supra se habeant, quod de ipsis per modum generis prædicetur in quid; nullas pariter differentias habere possunt, quibus inuicem distinguantur.

Ad septimū arg. explicat locus Auerr. 3. de Anima, com. 5.

Ad septimum, quod tanquàm fundamento nititur autoritate Auerrois tertio de Anima, commento quinto, respondendum est, Auerroem ibi de mente Aristotelis docuisse, sensibilia, priusquàm re ipsa intelligantur, potestate intelligibilia fieri, hoc est, agentis intellectus ope, de ordine sensibilium ad intelligibilium ordinem traduci: constat autem, sensibilia omnia singularia esse: inde tamen concludere non licet, omne, quod est potestate intelligibile, singulare esse; quia multa sunt, quæ reapse non intelliguntur, sed intelligi possunt, & tamen singularia non sunt.

Aliquid esse potestate itelligibile, duobus modis cōtingere potest.

Quare aliquid esse potestate intelligibile, duobus modis contingere potest; vno modo potestate remota: altero, potestate proxima. Illud dicitur intelligibile, potestate remota, quod est obiectum sensus, & nondum de ordine sensibilium ad intelligibilium ordinem deductum est; & id omne indiuiduum est, propriam habens differentiam indiuidualem. Illud verò dicitur intelligibile potestate proxima, quod non est obiectum sensus, sed intellectus; re ipsa tamen non intelligitur, quia intellectus circa ipsum suas vires non exercet, exercere tamen potest. Porrò huiusmodi intelligibile non est necesse, vt sit indiuiduum, propriam habens differentiam indiuidualem; sed sat est, si aliquo modo sit obiectum intellectus: quod quidem non ad indiuiduum tantùm, verùm etiam ad speciem pertinere potest; & huiusmodi est differentia indiuidualis, scilicet hecceitas, quæ cùm sit ens, priùs proxima potestate, quàm re ipsa, intelligibilis est, atque ad indiuiduum constituendum concurrit. Quòd si quid roboris hoc Suessani argumentum aduersus indiuidualem differentiam haberet, id ipsum quoque aduersus specificam differentiam validissimum esset: nam differentia specifica est per se ens; ergo per se intelligibilis, & priùs potestate, quàm re ipsa; illa igitur esset indiuiduum hecceitate constans, quod Suessanus non admitteret.

Vide distinctionē supra positam c. 5.

Addi etiam potest, indiuidualem differentiam singulare per se, & primò appellari posse, eo modo, quo initio huius disputationis docuimus: neque oportere, vt singulare, sic acceptum, hecceitate constet, cùm sit ipsamet hecceitas.

Ad octauum argumētum.

Ad octauum respondendum est; si essentia differre, sit proprijs substantijs differre; duo indiuidua eiusdem speciei, vt Socratem, & Platonem, & duo indiuidua diuersarum specierum, vt Socratem, & hunc asinum; inter se æquè essentialem differentiam habere: differunt enim differentijs, quæ sunt primò diuersæ, & in nullo genere conueniunt, quod de illis prædicetur in quid; sed solùm in ente, quod de illis tantùm prædicatur in quale, & secundum denominationem. Cùm verò probat Suessanus duo indiuidua

eius-

eiusdem speciei accidentibus tantùm differre; iam responsum est suprà, differentiam, ab accidentibus sumptam, esse quidem manifestiorem differentiam, qua vnum indiuiduum ab altero distinctum esse cognoscimus; nequaquam tamen primam differentiæ radicem esse, qua vnum indiuiduum ab altero distinguitur. Et si quis dicat, maiorem differentiam esse inter Socratem, & hunc asinum, quàm inter Socratem, & Platonem; quia hæc numero, illa verò speciè differunt: Respondendum est, Socratem, & hunc asinum ideo specie differre, quia homo, & asinus differunt specie; eadem verò, spectata quatenus indiuidua sunt, non nisi proprijs indiuidualibus differentijs dissidere.

Obiectio.

Solutio.

Archangelo Mercenario, Scoti sententiam reprobanti, satisfit. Cap. XLI.

ARchangelus etiam Mercenarius, in sua disputatione de principio indiuiduationis, Scoti sententiam tribus potissimùm in rebus carpere nititur. Primò materiam totius, quam ipse excogitauit, euertendo. Deinde ostendendo, Aristotelis autoritates, quibus Sanctus Thomas probauit, indiuiduationis principium esse materiam signatam, de materia partis, non etiam de materia totius intelligendas esse. Denique, probando, vanum esse, in substantiali composito, præter indiuiduationis principium, quo ipsum compositum singulare est, proprias etiam formæ, atque materiæ hecceitates statuere. Quod attinet ad primum, hunc in modum Mercenarius ratiocinatur: materia totius, ex Scoto, vim habet contrahendi naturam communem ad esse singulare, atque illam determinandi, eo modo, quo differentia specifica determinat naturam genericam, illamque ad speciem esse deducit: sed quod habet vim contrahendi, & determinandi, habet rationem actus, vt patet septimo Metaphysicorum: igitur hæc materia totius habebit rationem actus: at si totam naturalem, atque etiam diuinam philosophiam percurras, nunquam, apud Aristotelem, definitam materiam reperies, quæ actus rationem habeat: hæc igitur materia totius, quam Scotus excogitauit, purum figmentum est. Antequam vlterius progrediamur, huic primæ obiectioni sic velim occurras: Aristotelem neque in naturali, neque in diuina philosophia vllam vnquam materiam definiuisse, quæ actus rationem obtineat: tum quia in ijs locis semper de materia partis, quæ habet rationem potestatis, locutus est: tum etiam quia nulla reuera datur materia totius, quæ definitionem expostulet: sed datur potius materia totius, secundum appellationem, hoc est, datur entitas aliqua, quæ ratione alicuius similitudinis, vel comparationis, materia totius iure optimo appellari meretur: quam quidem entitatem Aristoteles non neglexit; immò eiusdem multis in locis, vt supra explicuimus, mentionem fecit. Constat apud omnes, in doctrina Aristotelis, dari formam totius, quæ est ipsius rei natura, quidditas, & essentia: hanc enim formæ nomine significauit, dum primo de Cælo text. 92. ita scripsit. *Qui dicit Cælum, dicit formam*, idest naturam, atque substantiam cæli. Et possumus nos addere, ad maiorem explicationem, qui dicit hominem, dicit formam, idest, naturam, & essentiam hominis, quæ est forma totius, non rationalem animam, quæ est forma partis, vt supra satis explicatum est. Si ergo datur forma totius, illud pariter dari necesse est, quod ipsi secundum relationem opponitur: quod certè nihil aliud erit, quàm materia totius. Etiam verò Aristoteles, loco superius citato, ijs verbis expressit, dum dixit: *Qui dicit hoc Cælum, dicit formam in materia*, idest essentiam, seu naturam cæli, non amplius absolutè spectatam, sed iam contractam, & in re singulari existentem. Sicut igitur forma totius est ipsa rei quidditas, ita id, quod extra rei quidditatem reperitur, materia totius iure optimo nuncupabitur. Huiusmodi autem est indiuidualis proprietas; si enim hominem definias, nullam in eius definitione indiuidualem proprietatem reperies. Neque verò absurdum est, indiuidualem proprietatem rationem actus habere, & materiam appellari; quoniam non est materia partis, quæ rationem habet potestatis; sed ideo dicitur materia totius, quia secundum relationem opponitur formæ totius. Quod attinet ad secundum, multis explicationibus egregius iste vir laudare contendit, autoritates illas Aristotelis, quibus probari solet, materiam esse principium indiuiduationis, de materia partis, & nullo modo de materia totius intelligendas esse: verùm quoniam nos supra, soluendo argumenta, pro opinione Diui Thomæ proposita, satis dilucidè, vt opinor, omnia illa Aristotelis loca exposuimus; ideo aliis iudicandum relinquimus, recte

Tria capita Scoticæ sniæ à Mercenar. reprobara.

Mercenarij ratiocinatio.

Mercenario occurrit, ostēditurq; inueniri apud Arist materiam totius.

Arist. 1. de cęlo concessit formā, atque materiam totius.

Lege cap 25 huiusce disp. cū tribus sequentibus.

ctè expoſita fuerint nec ne, & vtra verior, atque germanior ſit, noſtranè, an Mercenarij interpretatio. Quod attinet ad tertium, probat Mercenarius, vanum eſſe, in ſubſtantiali compoſito proprias materiæ, & formæ hecceitates ſtatuere; cùm vna totius compoſiti hecceitas ſatis ſit; nam ſubſtantiale compoſitum, inquit, vnum tantùm numero eſt; ergo ſatis eſt vna materia, qua ipſummet compoſitum indiuiduum dicatur; atque adeo in ſubſtantiali compoſito vna tantùm reperitur hecceitas, omnibus inſeruiens, quæ ad ipſum indiuiduum intimè pertinent. Hæc obiectio facilè diluitur; ſicut enim in compoſito phyſico vna tantùm totius entitas reperitur, quæ tamen ex duabus ſimul iunctis entitatibus, nimirum ex entitate materiæ, & ex entitate formæ proficiſcitur; ita in indiuiduo, quod compoſitum quoddam metaphyſicum eſt, vna tantùm totius hecceitas reperitur, quæ tamen ex hecceitate partium ortum ducit. Nam Sortes exempli gratia, eſt hic, quia ex hac materia, & ex hac forma conſtat; igitur in aliquo priori naturæ ſigno, antequam Sortes ſit hic, materia, & forma proprias habent hecceitates: quas tamen in indiuidui conſtitutione non amittunt, ſed illas ſemper retinent, atque conſeruant.

Arg. Mercenarij probãs materiæ, & formæ nõ cõpetere proprias hecceitates.

Solutio.

Franciſco Piccolomineo, nonnullas Scoti propoſitiones reijcienti, occurritur. *Cap.* *XLIII.*

FRanciſcus tandem Piccolomineus lib. tertio de Prima rerum naturalium materia cap. 16. tametſi cum Scoto conſentiat, dari materiam totius; ab eo tamen quatuor potiſſimè in propoſitionibus diſſentire viſus eſt. Et primò quidem mediam illam inter genericam, & ſpecificam vnitatem, quam Scotum aſſerit effinxiſſe, commentum iudicat: quoniam ante aduentum differentiæ ſpecificæ, ſemper ea vnitas pertinet ad genus, & generica eſt; quia vnitas ſequitur formam: poſt aduentum verò differentiæ ſpecificæ, iam ſpecifica eſt: inter gradum autem genericæ, atque ſpecificæ formæ nullum medium intercedit. Deinde falſum eſſe arbitratur, materiam totius eſſe illam vltimam realitatem, quam Scotus hecceitatem appellauit: quoniam cùm forma totius ſit compoſiti eſſentia, atque eidem materia totius relatiua oppoſitione opponatur; fit, vt quicquid extra rei eſſentiam, & quidditatem reperitur, materia totius iure optimo nuncupari poſſit; ac propterea cùm accidentia omnia, & conditiones quælibet indiuiduantes extra rei quidditatem reperiantur; ipſis re vera materiæ totius nomen competere poterit. Tertiò abſurdum eſſe iudicauit, materiam totius, Deo excepto, rebus omnibus conuenire, ſiue ſimplices illæ ſint, ſiue compoſitæ: nam tametſi in rebus compoſitis aliud ſit res, & aliud eſſe rei, vt docet Ariſtoteles tertio de Anima text. 9. in abiunctis tamen à materia res, & eſſe rei in idem recidunt; ac proinde ſubſtantiæ abſtractæ, cuiuſmodi ſunt Intelligentiæ omnes, materia totius carere dicuntur. Denique falſum arbitratur, materiam totius eſſe principium indiuiduationis: quoniam Ariſtoteles 5. Metaphyſicorum text. duodecimo. vbi hac de re locutus eſt, & materiæ mentionem fecit, dum dixit, ea vſ num numero eſſe, quotum materia eſt vna; nomine materiæ, non materiam quidem totius, ſed materiam propriè dictam, quæ eſt altera compoſiti pars, intellexit. Cogor, non, ita me Deus amet, ad Scoti, ſententiam defendendam, ſed ad rei veritatem aperiendam, cum viro Excellentiſſimo congredi. Primam propoſitionem omittemus, donec apud alios, ac præſertim apud eius ſectatores conſtet, vtrum Scotus, loco, ab eodem Piccolomineo citato, ſtatuerit, inter genericam, & ſpecificam vnitatem, mediam quandam vnitatem reperiri: an docuerit, ſpecificam naturam vnitatem habere, quæ minor ſit vnitate numerali, eo modo, quo nos ſuperiùs ſatis multis declarauimus. Quæ verò obijcit, contra ſecundam propoſitionem, facilè tolluntur: quanuis enim materia totius aliquid appelletur, quod extra rei eſſentiam, & quidditatem reperitur; non tamen reciprocari licet, vt quicquid extra rei eſſentiam, & quidditatem reperitur, materia totius iure nuncupetur. Accidentia, quæ multas indiuiduantes conditiones præſeferunt, ſunt quidem extra rei quidditatem; tamen ea ipſa quidditatem non deferunt, aut ad eſſe ſingulare deducunt; & propterea materiæ munere non funguntur. At verò vltima illa realitas, quàm Scotus hecceitatem appellauit, ea eſt, quæ naturam ſpecificam contrahit, quæ quidditatis velut ſubiectum exiſtit, atque vniuerſalem eſſentiam ad eſſe ſingulare deducit; & propterea ea ſola eſt, quæ materiæ totius nomine nuncupari poteſt. A ter-

Prima obiectio Piccol.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Occurrit primę obiect.

Solutio ſecũdæ obiect.

A tertia propoſitione omnis ſcrupulus facilè remouebitur, ſi quidnam Ariſtoteles in textu illo nono, tertij libri de Anima docuerit, breuiter oſtendetur. Cùm ibi itaque de duplicis facultatis obiecto, ſermo eſſet, ſentientis nimirum, & intelligentis; oſtendit Ariſtoteles, in ſenſibilibus rebus aliud eſſe, quod percipitur ſenſu, vt carnem: aliud verò, quod percipitur intellectu, vt carnis eſſentiam, & quidditatem: hanc autē diſtinctionē vt in compoſitis, & ſenſibilibus rebus neceſſariam eſſe; ita in rebus à materia abiūctis, in quibus res, & eſſe rei ſunt penitus idem, nullum omninò locum habere exiſtimauit. Iam verò, per rem, & eſſe rei, non intellexit Ariſtoteles naturam ſpecificam, & ſingularitatem, vt vir excellentiſſimus arbitratus eſt; ſed naturam ſenſibilem, & quidditatem intelligibilem; propterea dixit, in habentibus formam in materia, aliud eſt res, hoc eſt, natura ſenſibilis; & aliud eſſe rei, hoc eſt quidditas intelligibilis: quæ quidem duo, ſic diſtincta, aut diſtinctam cognoſcendi facultatem, aut eandem, alio, & alio modo affectam, expoſcunt. In ijs verò, quæ formam in materia non habent, ſed puræ, ſimpliceſque ſubſtantiæ ſunt, cuiuſmodi ſunt Intelligentiæ; res, & eſſe rei ſunt penitus idem; non enim ipſæ habent naturam ſenſibilem, à qua intelligibilis quidditas ſeiungi debeat. Non ideo tamen ſequitur, vt huiuſmodi Intelligentiæ materia totius careant, quæ verum principium indiuiduationis dicitur: quanuis enim in ipſis natura ſenſibilis à quidditate intelligibili diſtincta non inueniatur (totum enim, quod eſt in ipſis, intelligibile dicitur) in eiſdem tamen exiſtentia ab eſſentia aliquo modo diſtincta reperitur: ſolus enim Deus eſt, qui eſt ſuum eſſe, quique caret omni principio indiuiduationis, vt paulò dilucidiùs ſequenti capite oſtendemus. Quod verò attinet ad quartam propoſitionem, cùm iam ſuperiùs latè patefecerimus, Ariſtotelem in duodecimo illo contextu quinti libri, Metaphyſic. de nulla alia materia, niſi de materia totius locutum eſſe, nihil eſt, quod nunc fruſtra eadem repetamus.

Solutio tertiæ obiect.

Explan context. 9 lib 3. de Anima.

Pro ſolutione quartę obiectionis lege quæ ſcripta ſunt ſup. cap. 25.

De Principio induidiuationis ſubſtantiarum immaterialium. Cap. XLIV.

CVm iam latè patefecerimus, quod nam ſit principium indiuiduationis ſubſtantiarum materialium; conſentaneum videtur, vt nonnulla etiam de principio indiuiduationis ſubſtantiarum immaterialium obiter dicamus: huius enim difficultatis enodatio à pluribus alijs diſputationibus pendere videtur, præſertim in Ariſtotelis doctrina: & propterea ſatius erit, nunc breuiter rei veritatem aperire, quàm longis nonnullorum Peripateticorum digreſſionibus rem totam perturbare. Dicendum itaque eſt, principium, indiuiduationis ſubſtantiarum immaterialium illud ipſum eſſe, quod res quoque materiales in eſſę ſingulare cōſtituit, nimirum vltimam illam realitatem, naturæ communi additam, ſeu hecceitatem ipſam, quæ totius materia nuncupatur. Porrò ſubſtantiarum immaterialium tres gradus reperiuntur. In primo collocantur rationales animæ, à corporibus ſeparatę, quæ Intelligentiarum munere funguntur, quatenus ſcilicet, perpetuò intellectionibus addictæ ſunt. In ſecundo ponuntur ſimplices illę ſubſtantię, quæ cæleſtibus orbibus aſſiſtunt, eoſdemque continenter mouent. In tertio vna tantùm reperitur ſubſtantia, omnium prima, & ſimpliciſſima, & hęc eſt Deus Optimus Maximus. Cùm igitur omnes ſeparatę ſubſtantiæ, prima excepta, compoſitionem illam includant, quam Scholæ ex eſſe, & eſſentia paſſim appellant; fit, vt in ijs etiam principium aliquod ponendum ſit, quod eſſentiam, & quidditatem contrahat, atque ad ſingularitatem deducat. Duę igitur animę, vel duę Intelligentię numero quidem diſtinctę ſunt; non tamen materia, aut forma; aut quantitate; aut alijs accidentibus ſenſibilibus; cùm his omnibus omninò careant. Quare neceſſe eſt dicere, illas proprijs hecceitatibus eſſe diſtinctas. Sed dicet aliquis, quis prohibet, quominus Intelligentia exempli gratia, Saturni ab Intelligentia Iouis, eo ipſo diſtincta eſſe dicatur, quia hęc Iouis Orbem mouet, illa verò Saturni? Hęc obiectio ex iam ſuperiùs dictis facilè reijcitur; quòd enim hęc Intelligentia Iouis Orbem moueat, illa verò Saturni, hoc quodammodo illis accidit: propterea ſi huiuſmodi accidens cogitatione ſaltem ab hiſce Intelligentijs remoueamus; iam per ſe ita ipſę diſtinguentur, vt vna altera dici non poſſit: igitur principium intimum, quo inter ſe numero diſtinguuntur, aliquid eſt, quod in earum ſubſtantijs latet, vt ſupra de

Quære diſp. In quonā genere, cau æterna à Deo pēdeant.

Idē eſt principium indiuiduationis materialium, & immaterialiū ſubſtātiarum.

Tres gradus ſubſtantiarū imaterialiū.

Subſtantiæ oēs, præter Deum, ſunt cōpoſitæ ex eſſe, & eſſentia, habentq; principium, quo ſingulares ſunt.

Obiectio:

Solutio.

Substãtia diuina seipsa è hæc, quia omni caret compositione.

de sensibilibus substantijs dictum est. Quod verò attinet ad primam Intelligentiam, cùm ipsa simplicissima sit, & omni prorsus compositione careat, vel ea, quæ dicitur, ex esse, & essentia; omni quoque indiuiduationis principio carere dicetur; & propterea Aristoteles 12. Metaph. tex. 49. ab hac Intelligentia totius materiam seclusit, dum primum motorem materiã non habere, asseuerauit. Natura itaque diuina cùm neque communis, neque vniuersalis sit, sicut cæteræ naturæ, sed omnino singularis; cùmque necesse non sit, vt per aliquid ad esse singulare contrahatur, quia ea ipsa est suum esse; sequitur, vt ipsa per se singularis sit, omnique prorsus indiuiduationis principio careat.

Totius disputationis epilogus. Cap. XLV.

Opinio Aureoli.

Opinio Henrici.

Opinio Rogerij Bacho.

Opinio Gotfredi.

Opinio, quæ Porphyrio, Boetio ascribitur.

Opinio Sancti Thomæ.

Opinio recẽtium Philosophorum.

Opinio Scoti.

Speculare hoc diligenter in doctrina Aristo. & lege, quæ scripsimus disputatione 7.

CONcludamus igitur, principium illud, quod indiuiduum non quidem in esse physico, sed in esse metaphysico, & intra prædicamenti seriem primò constituit, non esse entitatem naturæ, quæ se ipsam ad singularitatem deducat, vt voluit Aureolus: quoniam entitatem illam vnitas quædam consequitur, quæ numerica non est, sed minor vnitate numerali. Neque esse simplicem, aut duplicem negationem, vt putauit Henricus: quanuis enim id, quod indiuiduum est, negationem diuisibilitatis in plura eiusdem rationis includat; nihilominus illa diuisibilitatis negatio aliquo reali, & positiuo fundamento nititur, ratione cuius indiuiduum in plura eiusdem rationis diuidi nequit: illius igitur negationis fundamentum, tanquàm proximum indiuiduationis principium quærendum est. Neque esse existentiam, vt placuit Rogerio Bachoni: quoniam existentia indiuiduum in esse metaphysico iam constitutum ponit, & eidem quodammodo accidere dicitur; eius igitur principium esse non potest. Neque esse quantitatem, vt censuit Gotfredus: nam si terminata illa sit, sicut accidens quodlibet, substantialem formam in materia consequitur; ponit igitur indiuiduum, iam constitutum. Si interminata; cùm illa non sit, nisi materia prima, apta per quantitatem finiri, quæ eadem numero in re genita, & dissoluta reperitur; tunc id, quod genitum est, & id, quod iam intercidit, idem numero essent, quod philosophiæ peripateticæ penitus aduersatur. Neque esse multorum accidentium collectionem, vt nonnulli Porphyrio, atque Boetio ascripserunt; quoniam accidentibus omnibus ab indiuiduo cogitatione seiunctis, adhuc indiuidui substantia singularis est; & cùm substantia, natura, tempore, & definitione, accidens omne præcedat, necesse est, vt indiuiduum, quo ad esse substantiale, priùs saltem natura constitutum sit, quàm vllis accidentibus afficiatur. Neque esse materiam, quantitate signatam, vt Diuus Thomas existimauit: tùm quia materia si per se sumatur, communis, & indifferens est, atque adeò alteri singularitatem tribuere non potest: tùm etiam quia si quantitas, qua materia signata dicitur, definita, & determinata est; iam aliunde determinationem accepit, indiuiduoque iam constituto, accessit. Si verò indefinita, & indeterminata est; igitur indiuidui, quod determinatum, & definitum est, principium statui non potest. Neque esse formam, cum materia coniunctam, vt recentiores philosophi tradiderunt: hæc enim principia quidem sunt, indiuiduum ipsum in esse physico, non item in esse metaphysico constituentia. Itaque verum indiuiduationis principium est gradus quidam interior substantiæ, qui vltima eius realitas, vel materia totius dicitur: proprio autem, & congruenti nomine hecceitas nuncupatur, quatenus vim habet naturam specificam ad esse hoc, nimirum ad esse singulare deducendi. Quod quidem non modò in materialibus, sed etiam in immaterialibus substantijs, prima excepta, verissimum est: constant enim ipsæ ex esse, & essentia, & propterea aliquid requiritur, quod earum naturam communem ad singularitatem deducat, quod certè nil aliud esse potest, quàm hecceitas. Prima autem Intelligentia, quæ est ipsemet Deus, cùm à se sit, nec ab vllo pendeat, simplicissimam naturam obtinet, nullo pacto ex esse, & essentia constantem, sed per se vnam, & nulla alterius entis accessione, singularem.

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Quæ in hoc Opere continentur.

B

C

D

D

E

F

P

Recen-

Subie-

FINIS.

Errata, quæ in hac prima impressione contigerunt, sic corrigantur.

Prior numerus paginam, posterior lineam, † marginem indicat.

2,29 excedat.32,est. 4,21 elucidandam. 23 ceu. 48 accepit,cùm 3.lib.Phy.dixit,motum. 52.eum. 5.† quæ in re. ibidem, potest. 8.† projecta, 13 † consideratio. 15,34 Aristo ne. 15,45.quod. 16 † autori. 16,12 significaret. 26 defeendere. 20,4 aptissimam. 18 reapse.23.† imperfectior est.23,5 imperfectiorē.13 priusquàm. 27,46 nancisceret. 30.† pri. 32 † eadē. 33.† efficacitatem.ibid Scoti &,l.Scotici. 34,4 res,rei.39 afficiatur. 35,32 noticia. 36,17 sensibili. 37.20 cupiens. 39,3.dispositio.21 firmari.41 quam. 39,† in disputatione. 41,30 nequit. 49 & iā. 42,50 pars. 44,† Philoponi. 47.44 respondebat. 49,48 relinquit. 50 † verò. 51,†potuit.editam.52,27 indeterminatam.54,18 æstu. 55,† necessaria cognitio. 55.10 subsistentia. 51 significat. 56,11 per te.60,4 dissensio. 61, 2,quin. 62,33 probemus. 65,46 denominatiuè.67,47 procreantur. 70,32 cursoribus. 71,17 caput opinionis Zabarellæ. 72,24 actum. 26 cum. 73,† rem. 74,49 acu 75,52 possunt. 76,48 æui. 76,50 in primo. 77, † est etiam. 30 coessentialis. 80,35 officit. 81,25 insculpserit. 42 solui nullo negotio possunt. 83,32 quæque. 84,12 prærogatiua. 85,20 solubiles. 29 ortu. 87,† distulerit. 27 non inuidum,lege inuidum. 27,effectrice. 89,36 vestigari. 91, 26 effectionem. 93,7 catenæ. 94.21 selegi. 95,† Henrici. 100,34 vt. 49 æuum,tempus æuum,& tempus. 102,24 qua. 104,28 intelligemus. 105,† quæstionis. 106,11 indicat. 109,23 credidit. 111,19 reperiri. 113, 49 dele, non. 114,29 noluisse. 115.41 procreatione. 43 eodem modo. 120,† pro hac sententia. 121,18 concomitantiam. 121, 37 nimium. 122.30 deposcit. 127,14 consulant. 128,4 abiiciendа. 131,50 exercitus. 137,1.alibi. re,rem. 2,dele,ne.146,12 apertè. 18 addicent. 155,50 autoritati. 158,46 motu. 166,48 ea. 166,† infinitæ. 167,12 in medium afferunt. 14 validissimas. 39 facturos. 40 ad. 170,5 expromit. 171. † infinitæ. 175,5 sintne validæ. 181,30 ibi. 182,15 animarum aut est homo. 184,30. consideraùit.185,20 nemine. 188,27 à corpore. 189. † vsque ad finem. 193,26 in terria. 194,19 numeris. 26 obscuritas. 194,† de animalium solertia. 195, 34 accedenti. 196,4 argumententur. 197,5 quieuit. 24 choros distinctas. 198,6 inclusum. 200,48 tantam. 200,† iciat. 201 † quid est. ibid.celsum. 204,32.victu. 205,6 omniaque. 205,† natura. 211,31 à qua esse, 216,† in qua. 219,26 procreeotur. dele,generentur. 28 anima hæc. 221,† seruatur. 222,23 Re vera. 223,18 cælo vim. 224, † conformationes. 225,13 sicut enim. 226, 27 vultui. 229, 13 in eodem. 230, 43 secludas. 233, † Ad ipsum. lege, Id ipsum 237.3 opiniones. 240,† magis ab oriente. 242, 45 ne labefactari. 243, † & propriam. 244, † motore. 245,46 vnum. 246,12 soli naturæ. 47 generare. † destruct. 251,† eorum. 256,52 sed priuatio,& forma sunt principia rerum naturalium,ergo oportet primas formas esse contrarias. 258,36 indiuisibiles. 263,† disputationis. 265,20 nuncupari. 50 qualitatis 266,† definitionis. 268,13 generaretur. 273.48 diuersam. 275,18 victus. 275,† differentiam. 280,41 essentiam existentem. 283,29 oppositæ. 41 vnam. 46 expositionē. quantitati. 287,10 dele iam. 288, † priuatius, dele positius. 290, 23 allatam. 292, † & proximus. 293,40 vt qualitas. 294,24 absque vlla. 300,29 se se. 301,1 effectus. 311,28 afficientem. 313,32 propius. 317,† verè. 318,† subiecto præcipuo. 319,19. aliarum. 51 si aliarum. 322,† quarum altera. 323, 35 fouet. 324, 47 dictitare. 333, 7 conabor. 338,1 duplici. 339,† ipsæ. 340,26 ex alterutrix. 342,3 vlla, 29 opposita. 48 non quin. 343,10 & afficit. 344,21 qua. 352, † producit. 353.44 eandem. 354, 14 edutur,lege,editur. 30 exica,lege,exempli causa. 41 Cælo,lege, à Cælo. 355, † post, lege, est. 357,20 intellectiuæ. 34 habeant. 367, 49 vt. 368, 38 materialium. 376, 41 præcipuæ. 377,9 Lynceus. 32 subscripsit. 377, † formas, 378, 1 Auerroit. 4 eandemque. 378,21 substantia. 382,† quin pereant. 383,8 carentes. † substantiarum. 384,17 substantia. 386,36 elementum. † medium. 387,25 mutationum. 49 autores. 390,1 dari. 47 victa. 51 an potius. † elementariarum. 392,16 mutari. † inhiberi. 394.11 delabantur. 395,25 possint. 47 cohæreat. † confutationi. 396,† elemento. ibid.alimentarius. ibid qui per venas. 397, abire. 399,1 subtili. a com.lege 10. 32 subsistentia. 402, † obniau. 403, 7 demonstraui. † reperiantur. 405,26 non recedens. 48 tandem. 409,19 aduersari. 39 constitutum est. 411,13 referri. 412,45 insolubilique. 414,7 eam. 21 possemus. 45 illi. 415,52 coalescat. 417,36 lubens. 418,† endelechia. 419,42 queant. 420,6 cōflatum. 41 cōitar. 421,21 accidit. 423,41 in corpora. 425,† non distinguitur. 426,19 & celei. † sustinendi,soluentur. 427,32 æternum. 44 Hæc. † animali.ibid cæterarumque. 430,† vberior. 434,35 perennes. † statuerūt. 440,1 quid. 4 si hæc. 441,38 cum. † immortalis. 446,37 animæ. 48 &. † feruntur. 447,† anima. 448,42 secundum. 43 veritatem. † producendam. 449,16 potius. 451,17 fuitque. 452,50 vllam. 454. † cap. 19. 455, 14 labascunt. † in materia. 456,1 editam. 457,22 tractauimus 26 lib.2. 458,2 si diffusè. 459,5 aliquid. 29 affectiones. 52 addicta † cur anima. 460,5 quo. 461,4 detegere. † Autoris sententiæ confirmatio. 462,2 explere 28. mulctatus. 463,2 incuriam. 6 indicta. 8 tùm. 22 applausu. 45 scriptori. 465,16 destitutus. 37 aliquot. † aduersari. 466,33 cur id tanquam. 467,13 Hunc. 20 qui quò. 471,† conclusione. 47 1,8 locutus est. adde,sed diuinū. 475,31 arctius. 41 habeo. † opem. 478,28.semetipsum. 483,20 præcedat. 24 risibilis. 26 quin. 50 defert. 484, 26 habes. 487,34 omnes,deest conuenit:nam generi species,& speciei indiuidua subiiciuntur. 51 rationalitarē. 488,14 natura. 491,49 fit. 492,18 denominatiuè. 26 naturæ. 495,39 cius. 496.† habent, carent. 497, 48 ergo id. 498, † quære. 500, 3 potest. 20 interiorem. 37 &, est. 501,9 cùm. 505,11 determinata. 33 consenuit. 510,† vniuersale, lege vnum. 511,18 atqui. 22 qua plura. † propositio. 516,36 physicè, nisi quatenus est ens actu,est autem ens actu physicè. 521,50 ab eodem. 523,41 solutu. 42 abduxit. 525,46 latitant. 529,46 gratia.

